Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Digitized by Google

T.866.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK
0220 1256

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

DE ECONOMIST.

Digitized by Google

Digitized by Google

DE ECONOMIST.

Tijdschrift voor alle Standen,

TOT BEVORDERING VAN VOLKSWELVAART, DOOR VERSPREIDING VAN EENVOUDIGE BEGINSELEN

VAN

STAATHUISHOUDKUNDE.

ONDER REDACTIE VAN

Mr. J. L. DE BRUYN KOPS.

1860.

TE AMSTERDAM,
BIJ J. H. GEBHARD & COMP.

1860.

Digitized by Google

Digitized by Google

INHOUD.

Aan opvoeders. — Welke soort van kennis hebben wij het meest noodig? . . . . . Pag. 1, 57, 101
Wasch- en Bad-inrigting te Utrecht 11
De hervorming der maatschappij van weldadigheid 20
Op crediet 34
Tariefhervorming in Neêrlands-Indië 37, 83
De veilingen in 1860 157
Tentoonstelling van gastoestellen te Amsterdam 66
Vorderingen van het Nederlandsche postwezen 72
Bevolkingcijfers 111
Schorsing van den Japanschen handel 141
De Nederlandsche scheepvaart en scheepsbouw in de laatste jaren 160
De arbeiders-vereeniging te Kerkrade 162
25 Voorschriften om in den landbouw minstens 25 metallieken te verkrijgen . . . . . pag. 170, 196, 255, 290
De indigo-teelt op Java, in en buiten de vorstenlanden . . . 181
De handel ter Westkust van Sumatra 198
De Amsterdamsche crediet-vereeniging 229
Pogingen voor eene goede zaak 237
De Java-handel in 1859 . . . . . 257, 319
Hoe wordt ons lager onderwijs onderhouden? 270
Spoorwegen in Neerlands-Indië 277
Eenige feiten nopens het Engelsche postwezen 285
Vrouwen-industrie-scholen 293
Het Rotterdamsche leeskabinet en de Engelsche free-libraries . 321
Over het afstand-doen van scheeps-aandeelen 331

Digitized by Google

Pag.

De welvaart der bevolking op Java 343
Geldmiddelen van Oostenrijk 356
De omloop van vreemde muntspeciën hier te lande 373
Een woord over gas-verlichting 385
De vrije zeevisscherij 389
Stads-riolen en stads-duinen 403
Het waar belang der arbeiders 410
Weelde en werkverschaffing 425
De uitbreiding van den werkkring der Hulpbanken 440
De nieuwe postwet 442
IJs-verbruik 456

Statistieken in dezen jaargang voorkomende:

Pag.

Opbrengst der **rijksmiddelen** *over het volle jaar* 1859, *en drie kwartalen v.* 1860, *in vergelijking met vorige jaren* . 92, 219, 292, 407
In- uit- en doorvoer *der voornaamste handelsartikelen in Nederland*, 126
Totaal-cijfers van den Nederlandschen **handel** 421
Opgave van goederen in de Nederl. **entrepots**, *in vergelijking met vorige tijdstippen* . 33, 159, 351
Uitvoer van inlandsche **lijnwaden** *naar* **Neerl. Indië**, *over elk der maanden v.* 1860, *in vergel. met vorige tijdstippen*, 45, 90, 128, 172, 220, 268, 288, 314, 337, 362, 408, 454
Vergelijkend overzigt van Nederl. **scheepsbouw** 133, 160
Cijfers betr. den handel ter Westkust van **Sumatra** . . . . . 199 *v.*
Cijfers van **brievenvervoer** *in Nederland* . . . . . 72 *v.*
Invoer en veilingen van **katoen** 46, 49
Overzigt van den **Java-handel** *in* 1859 *en vor. j.* . . . . . 257 *v.*
Invoeren van **Banca-tin** 33
Voorraden van **koffij** *en* **suiker** *op de hoofdmarkten van Europa* 316
Cijfers betr. aanvoer en voorraden van **koffij** *N. H. M.* 39, 158 *v.*, 317, 359
Idem **suiker** . . 50, 158 *v.*, 360
Overzigten der hoogste en laagste **effecten-koersen** *aan de Amsterd. beurs* 40, 49, 130, 174, 222, 264, 308, 364, 416, 458
Cijfers der **Ned. bank** (*maandelijksche opgaven*) 43, 95, 131, 175, 223, 265, 309, 365, 417, 459
Dividend-*betalingen van onderscheidene ondernemingen* 45, 97, 133, 177 225, 267, 311, 367, 418, 460.
Uitvoeren van **katoenen goederen, garens** *en* **ruw katoen** *uit Engeland, met aanduiding der landen van bestemming, over de verschillende tijdperken van* 1850 *en vor. jaren* 49, 136, 180, 216, 248, 316. 342, 421, 468.
Statistieken betreffende het **wasch- en badhuis** *te Utrecht* . . . . 17 *v.*
Cijfers betreff. de Ned. **bevolking** 111 *v.*
De **Crediet-vereeniging** *te Amsterd.* 235
Cijfers betreffende den veestapel, handel en verbruik op **Java** 279, 344 *v.*
Opbrengst van het Eng. **postwezen** 287
Cijfers van **Oostenrijks financiën** 357
Cijfers betrekkelijk de Nederland. **zeevisscherijen** . . . . . 399 *v.*

Digitized by Google

Korte aanteekeningen op nijverheidsgebied:

	Pag.
Veredeling van metalen	134
Eenvoudige houtbarometer	134
IJzergalvanoplastiek voor koperen platen	134
Caoutchouc-lijm	135
Onverbrandbaar hout	135
Wolframstaal	136
Middel tegen het vlamvatten van kleederen	312
Plantaardig leder	312
Wijngeest	313
Metaal van d'arcet	313
Cacao-boter	313
Verharding van ijzer door den magneet	313
Groene kleuren	313
Walvischvangst	313
Water zacht te maken	339
Papierfabriekatie bij de Chinezen	340
Engelsche pleister	340
Eikenloof	340
Gebruik van hoorn-afval	340
Panama-hoeden	341
Gliadine	341
Nieuwe snelpersen	341
Bereiding van lederdoek	451
Een duikerlamp	452
Turf	452
Onderzoek van de vochtigheid van vertrekken	452
Calorische machines	453
Handel in menschenhaar	453

Economische nalezingen, berigten, enz.

	Pag.
Schoolverzuim	52
De jenever en het volk	55
Hooger onderwijs	56
Keizerlijke drukkerij te Weenen	96, 137, 341
Speelgoed-fabriekaadje	97, 304
Nijverheidsscholen	98
Storm-voorspelling	98
Statistiek van Londen	98
National museum te Brussel	99
Maaiwerktuigen	99
Gesticht voor herstellenden	99
Amerikaansche vleeschbeschuiten	99
Beschuit-machines	100
Hollandsch vee in Engeland	137
Kolonisatie	139
Ongelukken op spoorwegen	140
Wetenschappelijke landbouw	177
Konijnenteelt	177
Slagterijen bij aandeelen	178
Gymnastiek-onderwijs	178
Het archief van 's Bosch	179
Doorvoer-handel	225
Gezondsheidsleer	226
Telegraaf naar Indië	226
De matrozen en de jenever	226
De Ver. Staten	227
Boeken onder het volk	270
Zeevaart in den Indischen Archipel	273
Drinken en gezondheid	274
Brandspuiten in Amerika	275
Hypotheekbanken	317
Sterke drank en pauperisme	319
De katoenoogst in 1860	367
Tropische vezelplanten	368
Onderzeesche telegrafen	369
De Great Eastern	370
Frankrijks bevordering van doorvoerhandel	371
Geschiedenis der staathuishoudkunde	420
Nederl. handels-statistiek, 1859	421
Sterke drank en spoorwegen	422
Phosphorvrije lucifers	423
Barsten in ijzerwerk	423
Beursprijzen	424
Max Havelaar	463
Nederlands handelspolitiek	464
Amsterdam en Rotterdam	465
Java-handel	467
Hygieine op Java	468
Landbouw-congres	469
Belasting op gedistilleerd	470
Rijst	471
Volksalmanak. N. v. A.	472

Digitized by Google

Pag.

Carracas, Livorno, Toscane, Cadix, Reikiavik, Windau, Melbourne, Rio Janeiro, Petersburg, Calcutta, Cadix 84
Memel, Melbourne, Smyrna, Malaga, Antwerpen, Lubeck, Napels, Genua, Lissabon, Triëst, Petersburg, Pernau, Stettin 118
Mannheim, Emden, Christiania, Reval, Elseneur, Kiel, Mecklenburg 164
Constantinopel, Lissabon, Rio Janeiro, Rosario, Port Louis, Kaapstad, Tripoli, Messina, Flensbury, Griekenland, Rensburg, St. Domingo, Wiborg, Hongkong, Alexandrië, Riga, Gothenburg, Christiania . . 207
Londen, Napels, Bucharest, Buenos-Ayres, Livorno, Montevideo, Tripoli, Kaapstad, Port-Natal, Alexandrie, Petersburg, Narva, Bergen . . 249
Bucharest, Akyab, Carracas, China, Ionische eilanden, Cadix, Stockholm, Bordeaux, Smyrna, Petersburg 302
Griekenland, Antwerpen, Dantzig, Canton, Hanover, Harburg, Ionische eilanden, Melbourne, Buenos-Ayres 352
Napels, Pernau 419
Hongkong, St. Petersburg, Konstantinopel, Melbourne, Brussel, Reikiavik 459

ERRATUM. Op de tabel der tienmaandelijksche overzigten 1851—1860 (Econ. pag. 409 is, (enkel wat het *algemeen totaal* 1860 betreft), een verkeerd cijfer ingevuld. Voor totaal *mad., cal., drill.* en *shirt.* staat nl.: N. H. M. 493.900 | P. H. 993.396 | Tot. 1.487.296.

Dit moet zijn, gelijk trouwens uit de betrokken totalen der tabel zelve te verifieren is:

454.950 | 785.066 | 1.240.016.

Digitized by Google

AAN OPVOEDERS.

WELKE SOORT VAN KENNIS HEBBEN WIJ HET MEEST NOODIG?

Het is eene ware opmerking, dat de mensch doorgaans eer op het sierlijke dan op het nuttige bedacht is. Wanneer men de geringe bijzonderheden der volken-geschiedenis nagaat, bevindt men dat het tooisel des ligchaams is voorafgegaan aan de kleeding. De wilde besteedt meer zorg aan het verwen zijner huid dan om zich tegen koude en regen te beschutten. HUMBOLDT verhaalt ergens dat de Orinoco-Indiaan, die geheel achteloos is omtrent ligchaams-gemak, toch dagen en weken lang zal arbeiden om ..... menie te koopen, waarmede hij schitterend voor den dag zal komen en zich doen bewonderen; — terwijl zijne vrouw, die er geen kwaad in ziet volkomen naakt hare hut te verlaten, toch niet zóózeer alle convenances zal versmaden, om ongeverwd in het publiek te verschijnen. De reiziger naar de Indische kusten zal evenzeer ondervinden dat snuisterijen en glas-koraal op hooger prijs worden gesteld dan hemden en calicots. Ja, men zou met veel grond de stelling kunnen verdedigen, dat de kleeding eigenlijk als de georganiseerde versiering is te beschouwen; en indien wij, zonder zoo ver te zoeken, eenvoudig opletten, hoe elk onzer vaak meer op de fijnheid en glans der stof dan op hare warmte, meer op de sierlijkheid en vorm dan op het gemak van het kleedingstuk acht geeft, — hoe het „voorkomen" vaak op hooger prijs wordt gesteld dan het „zijn", ja, dan vinden wij te meer grond om die stelling te beamen, en wij erkennen volmondig: het blinkende heeft, helaas, den voorrang in de maatschappij; het nuttige komt achteraan, en noode geeft men het die eereplaats die het behoorde in te nemen.

En niet alleen met het ligchamelijke is dit zoo: ook op het zedelijk en verstandelijk gebied gaat versiering te vaak vóór het nuttige. Onmiskenbaar zijn wij daaromtrent in de laatste jaren veel vooruitgegaan, maar nog nemen bij de meeste opvoedingen, juist die vakken den meesten tijd en inspanning weg, van welke men zich later (en dikwerf te laat),

Digitized by Google

met teleurstelling afvraagt: „Waartoe moest mij dat geleerd worden? Waarom moest mijn geest versierd, eer hij van het nuttige, ja van het noodige voorzien was? Waarom het tooisel zorgvuldig aangebragt waar nog het kleedingstuk ontbrak?" — Latijn, Grieksch, mythologie, oude geschiedenis, muziek, dansen, welk eene plaats nemen zij niet in bij de meeste „beschaafde" opvoedingen? De waarde dezer vakken ontkenne men niet; doch de vraag is; wat het meest noodig is; wat behoeft de twaalfjarige knaap het meest, in het zestal jaren van voorbereidende studie die hij voor zich heeft, om zich voor zijn vak, voor den levensstrijd te vormen? *Welke soort van kennis hebben wij* het meest *noodig?* Ziedaar de vraag die met bezorgdheid gedaan, met ernst onderzocht, en met naauwkeurigheid beantwoord moet worden.

Men leest boeken over dit, en woont voorlezingen bij over dat onderwerp; men beslist dat de kinderen in deze vakken van kennis onderrigt moeten worden, en niet in gene, en laat zich bij dat alles louter door de mode, of door vooringenomenheid of vooroordeel leiden, veelal zonder het hoog gewigt te bedenken van door grondige redenering te bepalen, welke zaken wezenlijk het meest verdienen geleerd te worden. Wel is waar hooren wij in alle kringen nu en dan opmerkingen over het gewigt van deze of gene klasse van kundigheden, maar of dat gewigt groot genoeg is om den tijd te regtvaardigen, dien men noodig heeft om haar te verwerven; en of er geen zaken zijn van meer gewigt, waaraan men beter den tijd te koste zou leggen — dat zijn vragen die men, indien zij opgeworpen worden, kort en bondig naar eigen voorliefde beslist. Wel hooren wij ook van tijd tot tijd den voortdurenden strijd over de betrekkelijke verdienste der oude letterkunde en der wiskundige wetenschappen vernieuwen; doch niet alleen wordt die strijd op empirische wijze gevoerd, zonder dat men daarbij eenig redelijk beginsel tot maatstaf neemt; maar zelfs is dat vraagstuk bij de uitkomst volstrekt onbeduidend, vergeleken met het algemeene vraagstuk, waarvan het een deel uitmaakt. Te meenen dat door de beslissing der vraag, of eene mathematische, dan wel eene klassieke opleiding de beste is, het vraagstuk van den besten leercursus zoude uitgemaakt zijn, is even goed als te meenen, dat de geheele leer van den leefregel besloten ligt in de oplossing der vraag, of het brood al dan niet voedzamer is dan de aardappelen!

De vraag, waarop het hierbij bovenal aankomt, is niet, of zeker vak van kennis eenige waarde bezit, maar wat er de *betrekkelijke* waarde van is. Als iemand zekere voordeelen heeft opgesomd, die een bepaalde leercursus hem verschaft heeft, is hij geneigd zich te ver-

Digitized by Google

beelden dat hij zich geregtvaardigd heeft, terwijl hij daarbij geheel vergeet, dat de verhouding dier voordeelen tot die welke men langs een anderen weg verkrijgt, het geschilpunt is dat beslist moet worden. Er is misschien geen onderwerp, waaraan men zijne aandacht wijdt, dat niet *eenige* waarde bezit. Een jaar van naarstig onderzoek op het gebied der wapenkunde zou best mogelijk wat meer inzigt verschaffen in oude gebruiken en zeden, en in den oorsprong van een aantal namen. Indien iemand er zijn werk van maakte om den afstand tusschen al de steden van Europa te leeren kennen, zou hij denkelijk bevinden dat één of twee der vele duizende feiten die hij zich had ingeprent, hem in den loop van zijn leven bij het ontwerpen van een reisplan eenige dienst kunnen bewijzen. De verzameling van al de praatjes en losse geruchten in eene provincie, welk een nuttelooze tijdverkwisting het wezen moge, zou toch nu of dan kunnen dienen om eene nuttige waarheid of een belangrijk feit in het licht te stellen, doch in de genoemde gevallen zou iedereen toegeven, dat er niet de minste verhouding bestond tusschen den vereischten arbeid en het waarschijnlijk voordeel. Niemand zou het voorstel dulden, om eenige jaren van den leertijd van een knaap aan het opdoen van zoodanige kundigheden te wijden, ten koste van veel schatbaarder kundigheden, die hij anders had kunnen opdoen.

Hoe moeten wij leven? — dat is de vraag, waar het voor ons op aankomt. Niet hoe wij leven moeten in louter stoffelijken zin alleen, maar in den uitgestrektsten zin. Hoe hebben wij het ligchaam te behandelen, hoe den geest? Hoe onze zaken te beheeren, kinderen groot te brengen, ons als burgers te gedragen? Hoe zullen wij van al de bronnen van geluk, die de natuur ons aan de hand doet, het meest partij trekken, en al onze vermogens ten meesten nutte van ons zelven en anderen aanwenden? Hoe zullen wij het degelijkst, het volledigst leven? En daar dit dus de hoofdzaak is, die wij noodwendig te leeren hebben, moet zij bijgevolg de hoofdzaak zijn bij opvoeding en onderwijs. Onze voorbereiding tot een degelijk leven is de taak die de opvoeding te vervullen heeft, en de eenige redelijke wijze om over eenig stelsel van opvoeding en onderwijs te oordeelen is, te beoordeelen in hoeverre het aan dat doel beantwoordt.

Hier geldt dezelfde regel als op zuiver economisch gebied. De waarde eener zaak berekene men naar hare nuttigheid, in verband tot de moeite die door haar bezit, aan den verkrijger wordt uitgespaard. Zoodra men met dezelfde moeite meer nuttigheid had kunnen verkrijgen, is er in die mate onvruchtbare arbeid.

Digitized by Google

Het eerste wat wij te doen hebben, is klaarblijkelijk, de hoofdsoorten van werkzaamheden of inspanningen die in het menschelijk leven worden aangewend, volgens haar gewigt in klassen te rangschikken. Men kan ze uit den aard verdeelen in: 1°. Die werkzaamheden, die **regtstreeks** dienen tot **zelfbehoud**; 2°. Die werkzaamheden, die, door ons de benoodigdheden des levens te verzekeren, **zijdelings** dienen tot **zelfbehoud**; 3°. Die werkzaamheden, die het groot brengen en de **opleiding van kinderen** ten doel hebben; 4°. Die werkzaamheden die zamenhangen met het onderhouden van onze **maatschappelijke betrekkingen.** Dus, in andere woorden, onze pligten jegens ons zelven, onze kinderen, den Staat; onze pligten als mensch, als ouder, als burger, en daarbij komen dan, 5°. Die gemengde werkzaamheden, waardoor onze smaak bevredigd en de **genietingen** des levens verhoogd worden.

Dat dit ten naastebij de ware rangschikking is, behoeft geen lang betoog. De handelingen en voorzorgen, waardoor wij van oogenblik tot oogenblik onze persoonlijke veiligheid verzekeren, moeten duidelijk boven al de andere den voorrang hebben. Ware 't mogelijk dat er een man bestond, zoo onkundig als een kind van alle voorwerpen en bewegingen om hem heen, of zoo weinig in staat om zich daaronder te besturen, hij zou bijkans onfeilbaar het leven verliezen, zoodra hij op straat kwam, welk een schat van geleerdheid hij ook ten aanzien van andere zaken bezitten mogt. En daar eene volslagen onkunde in andere opzigten minder snel verderfelijk zou zijn, dan eene volslagen onkunde in dit opzigt, moet men toegeven dat de kennis die onmiddellijk tot zelfbehoud strekt, wel den eersten rang behoort in te nemen.

Dat terstond op het regtstreeksche zelfbehoud het zijdelingsche zelfbehoud volgt, hetwelk bestaat in het verkrijgen der middelen om te leven, zal niemand in twijfel trekken. Dat men de beroepsbezigheden vóór de vaderlijke pligten in aanmerking moet nemen, blijkt duidelijk uit het feit dat, over het algemeen gesproken, de vervulling der vaderlijke pligten alleen mogelijk wordt gemaakt door zich vooraf van zijne beroepsbezigheden te kwijten. Daaruit, dat het vermogen om zichzelven een bestaan te verschaffen noodwendig voorafgaat aan het vermogen om kinderen te onderhouden, volgt dat de kennis die tot zelfonderhouding vereischt wordt, dringender eischen aan ons doet, dan de kennis die tot welzijn van een gezin noodig is, — dat zij voor geene andere in waarde onderdoet, behalve voor de kennis die tot onmiddellijk zelfbehoud dient.

Daar in de orde des tijds het huisgezin den staat voorafgaat — daar men kinderen kan grootbrengen, vóór dat de staat aanwezig is, of wanneer die heeft opgehouden te bestaan, terwijl de staat op den duur

Digitized by Google

alleen mogelijk wordt gemaakt door het grootbrengen van kinderen, — zoo volgt daaruit, dat de vaderlijke pligten eerder behooren in aanmerking te worden genomen dan de burgerpligten. Of, om nog een anderen bewijsgrond aan te voeren — daar de deugdelijkheid eener maatschappij in den grond van den aard der burgers afhangt, en daar de aard der burgers bovenal door de vroegste opvoeding bepaald wordt, moeten wij besluiten dat het welzijn der maatschappij op het welzijn der huisgezinnen berust. En daarom moet de kennis die regtstreeks tot het laatste leidt, den voorrang hebben boven de kennis die regtstreeks tot het eerste leidt.

Die verschillende vormen van genoegelijk tijdverdrijf, die den ledigen tijd vervullen, welken ernstiger bezigheden ons overlaten, — de verlustigingen der muzijk, poëzij, schilderkunst, enz. — veronderstellen klaarblijkelijk eene vooraf bestaande maatschappij. Niet alleen kunnen zij zich zonder eene sedert lang gevestigde maatschappelijke vereeniging niet tot eene aanmerkelijke hoogte ontwikkelen, maar maatschappelijke gevoelens en neigingen maken er grootendeels de stof en het onderwerp van uit. De maatschappij levert niet slechts de voorwaarden harer wording, maar ook de denkbeelden en gevoelens die zij uitdrukken. En bij gevolg is dat deel van 's menschen gedrag, dat hem tot een goed burger maakt, van meer gewigt dan dat, hetwelk zich in kunstgaven of oefeningen van smaak openbaart, en moet dus in de opvoeding de voorbereiding tot het eene noodwendig den voorrang hebben boven de voorbereiding tot het andere.

Zoodanig dan, wij herhalen het, is ten naastebij de op redelijken grond berustende volgorde: Die opvoeding, die tot regtstreeksch zelfbehoud, en die, welke tot zijdelingsch zelfbehoud opleidt; die, welke tot de vaderlijke, en die, welke tot de burgerpligten bekwaam maakt; eindelijk die, welke tot de gemengde edele verlustigingen des levens voorbereidt. Het is onze bedoeling niet, te beweren dat zich die afdeelingen bepaald van elkander laten afzonderen. Wij ontkennen niet, dat zij onderling ten naauwste zamengevlochten zijn, in diervoege dat men niet voor ééne kan worden opgeleid, zonder in zekeren zin voor allen opgeleid te worden. Ook stellen wij niet in twijfel, dat elke afdeeling onderdeelen bevat, die van meer gewigt zijn dan zekere onderdeelen der voorgaande afdeelingen; dat, bijvoorbeeld, iemand van veel bedrevenheid in den handel, maar die overigens weinig bekwaamheid bezit met betrekking tot het volledig leven, op een lageren trap staat dan iemand, die slechts middelmatige geschiktheid bezit om geld te winnen, maar daarentegen veel oordeel heeft als vader; of dat eene grondige kennis van de wijze waarop men zich in de maatschappij behoort

Digitized by Google

te gedragen, gevoegd bij een volslagen gebrek aan algemeene beschaving in de letteren en fraaije kunsten, minder wenschelijk is dan een beperkter aandeel van het eene, met iets van het andere. Doch onder alle wijzigingen blijven die duidelijk afgebakende afdeelingen toch over, en blijft het in de hoofdzaak waarheid dat die afdeelingen elkander in de bovenstaande orde opvolgen, omdat de levens-afdeelingen die daarmede overeenkomen, alleen in die rangorde uit elkander kunnen ontstaan.

Natuurlijk zoude het ideaal van opvoeding hierin bestaan, dat elk dezer onderdeelen tot het hoogste punt ware ontwikkeld; dat men alles bezat om, op wetenschappelijke gronden, volmaakt voorzigtig mensch, volmaakt huisvader, volmaakt burger, en alleraangenaamst mensch in de zamenleving te zijn. Maar ook die volmaakte eigenschappen, als te zamen onbereikbaar, ter zijde stellende, houdt men deze waarheid over, dat men moet trachten op de gemakkelijkste en kortste wijze zoovele dezer verscheidene eigenschappen te verkrijgen als mogelijk is. Verschil van aard, gesteldheid en omgeving zal van zelve medebrengen, dat men voor de eene der onderverdeelingen van opvoeding meer voorliefde of meer geschiktheid bezit dan voor de andere.

Gaan wij thans elk der opgenoemde afdeelingen der vorming wat meer in bijzonderheden na.

Gelukkig is voor dat allerbelangrijkst deel der opvoeding, hetwelk strekt om *regtstreeks zelfbehoud* te verzekeren, reeds gezorgd. Daar het te gewigtig is om aan onze botheid te worden overgelaten, neemt de natuur zelve het ter hand. De zuigeling op den arm der moeder legt reeds, door op het gezigt van een vreemde zijn gelaat te verbergen en te schreeuwen, de eerst opkomende natuurdrift aan den dag om zich in veiligheid te stellen, door te vlieden voor al wat onbekend en mogelijk gevaarlijk is; en als hij loopen kan, toont de schrik dien hij laat blijken, als een vreemde hond in zijn nabijheid komt, of de angstkreet waarmede hij na elk verbazingwekkend gezigt of geluid naar zijne moeder loopt, die natuurdrift in hare verdere ontwikkeling. Daarenboven is de kennis die tot regtstreeks zelfbehoud dient, die, met wier verkrijging men van uur tot uur zich onledig houdt. Hoe het ligchaam in evenwigt te houden; hoe het in al zijne bewegingen zoo te besturen, dat men alle botsing vermijdt; welke voorwerpen hard zijn en zeer doen als men er op slaat; welke voorwerpen zwaar zijn en armen of beenen kwetsen, als zij er op vallen; welke dingen het gewigt van het ligchaam kunnen dragen, en welke niet; de pijn, door vuur, door pijlen en steenen, door scherpe werktuigen veroorzaakt —

Digitized by Google

deze en verschillende andere soorten van kennis, die tot voorkoming van den dood en van ongelukken noodig is, worden van kindsbeen af van zelve geleerd en ingescherpt. En als eenige jaren later de kracht van den knaap zich openbaart in loopen, klimmen, springen, in spelen waarbij het op sterkte, en in spelen waarbij het op bedrevenheid aankomt, zien wij in al die handelingen waardoor de spieren ontwikkeld, de zintuigen gescherpt worden, en het oordeel tot rijpheid gebragt wordt, eene voorbereiding om het ligchaam onder de voorwerpen en bewegingen die het omgeven, veilig te besturen, en om die grootere gevaren tegemoet te gaan, die nu en dan in ieders leven voorkomen. Daar de natuur dus, gelijk wij zeiden, voor dezen grondslag van alle opvoeding zoo goed gezorgd heeft, wordt er van ons betrekkelijk weinig zorg daarvoor vereischt. Onze hoofdroeping is toe te zien, *dat er volkomen vrijheid besta om die ondervinding op te doen* en die lessen te ontvangen, dat men de natuur niet op zoodanige wijs dwarsboome, als waarop domme schoolmeesteressen de haar toevertrouwde meisjes van de onwillekeurige ligchaamsbewegingen, waaraan deze den vrijen teugel zouden willen laten, gemeenlijk terughouden, en haar zoo doende betrekkelijk onbekwaam maken om in gevaarvolle omstandigheden voor hare veiligheid te zorgen.

Dit is evenwel op verre na niet alles, wat in de opvoeding begrepen is, die tot regtstreeksch zelfbehoud voorbereidt. Niet slechts voor werktuigelijke beschadiging of vernieling moet het ligchaam bewaard worden, maar ook voor leed en nadeel dat uit andere oorzaken ontspruit — voor ziekte en dood, waarmede elke inbreuk op de wetten van ons stoffelijk zamenstel gestraft wordt. Tot een volledig leven is het noodig, niet alleen plotselinge vernieling des levens af te weren, maar ook die verzwakking en langzame sloping te ontvlieden, die het gevolg zijn van onverstandige gewoonten. Daar zonder gezondheid en kracht de beroepswerkzaamheid, de vervulling van ouder- en burgerpligten, en alle andere bedrijvigheid meer of min onmogelijk worden gemaakt, blijkt het duidelijk, dat deze tweede soort van regtstreeksch zelfbehoud in gewigt alleen onder doet voor die, welke de eerste plaats inneemt; en dat de kennis die dient om zich die te verzekeren, een zeer hoogen rang behoort te bekleeden.

Wel is waar hebben wij in zekere mate ook hieromtrent slechts weder de natuur tot gids te nemen. Zij toch prikkelt ons door verschillende gewaarwordingen en begeerten tot voldoening der hoofdzakelijkste behoeften. Gelukkig voor ons, brengen gebrek aan voedsel, overmaat van warmte en koude, begeerten voort, die zich te nadrukkelijk doen gelden om ze te kunnen veronachtzamen. En indien men gewoonlijk aan

Digitized by Google

deze en alle dergelijke roepstemmen gehoor gaf als zij maar eenigzins spreken, zouden er vergelijkender wijze weinig ziekten ontstaan. Indien men, zoodra men het ligchaam of het hoofd vermoeid voelde, verpoozing nam; indien men bij de benaauwdheid door een beperkten dampkring teweeggebragt, terstond versche lucht schepte; indien men nimmer at zonder honger, of dronk zonder dorst te hebben, zou het ligchaamsgestel slechts zelden buiten geregelde werking zijn. Maar *zulk eene diepe onkunde heerscht er ten aanzien van de wetten des levens*, dat men zelfs niet weet, dat de onwillekeurige gewaarwordingen onze natuurlijke en — zoo zij niet door langdurige veronachtzaming in een ziekelijken toestand zijn gebragt — onze trouwe gidsen zijn. Ja zelfs zijn de meeste menschen niet alleen diep onkundig hiervan, maar zij loochenen metterdaad die waarheid, als zij hun voorgehouden wordt. Naar verschillende heerschende begrippen omtrent het vasten te oordeelen, zou het schijnen als meende men, dat ons de natuurlijke gewaarwordingen geschonken waren, niet om ons tot gidsen te strekken, maar om ons op den dwaalweg te helpen, en dat zij zooveel mogelijk behoorden gedwarsboomd te worden. Zoo worden de krachtigste behoedmiddelen der gezondheid, die de natuur met wijze inzigten geschapen en geordend heeft, door het gemis van kennis grootendeels onnut gemaakt.

Indien iemand het belang betwijfelt van eenige bekendheid met de grondbeginselen der physiologie, als een middel om tot een volledig leven te geraken, laat hem een blik om zich heen werpen, en zien, hoeveel mannen en vrouwen hij kan vinden van middelbaren of gevorderden leeftijd, die dóór en dóór wel zijn. Zelden slechts ontmoeten wij een voorbeeld van krachtige gezondheid tot in hoogen ouderdom; te ieder uur ontmoeten wij voorbeelden van hevige ziekte, duurzame gebreken, algemeene verzwakking, vroegtijdig verval. Naauwelijks kunt gij iemand ondervragen, die zich niet in den loop van zijn leven ziekten op den hals heeft gehaald, welke eene geringe mate van kennis hem zou bespaard hebben. Hier vindt gij eene hartziekte, uit rhumatische koorts gesproten, die het gevolg was, dat men zich roekeloos blootgesteld had. Dáár, oogen die voor altijd bedorven zijn door dat men er te veel van heeft gevergd. Dagelijks ziet men, zonder er genoegzaam op te letten, voorbeelden van apoplexie of inflammatoire ziekte door aanhoudende overvoeding, of van gebrekkige kinder-ontwikkeling, door onthouding van voldoend voedsel en beweging, bij te groote geestinspanning, veroorzaakt. Op zuivere lucht, op goed drinkwater, op vleesch-diëet, op matige doch geregelde ligchaamsoefening, wordt niet genoeg gelet. De vrouw lokt keel- of longontsteking, door

Digitized by Google

onvoldoende dekking op het eene punt, en insnoering door het heillooze corset op het andere. Hoe menig meisje dat misvormd is opgegroeid, zoo het heet „niettegenstaande hare ijzers", doch in waarheid tengevolge daarvan! — Waar zouden wij eindigen.... heden vertelt men ons van iemand, die jaren lang het bed heeft moeten houden, omdat hij niet wist, dat de hartklopping waaraan hij leed, het gevolg was van overspanning der hersenen. Nu eens hooren wij van eene onherstelbare ligchaamsbeschadiging, die op de eene of andere dwaze kracht-vertooning gevolgd is; dan weder van een gestel, dat de verderfelijke werking van noodeloos ondernomen overspannen arbeid nimmer geheel te boven is gekomen, — en allerwege zien wij de blijvende kleinere gebreken, die met ligchaamszwakte gepaard gaan. Men bedenke slechts — nog daargelaten de oogenblikkelijke pijn, de verveling, de somberheid, het verlies aan geld en tijd, dat zij na zich sleept — hoe uiterst belemmerend eene slechte gezondheid is voor de vervulling van alle pligten: hoe zij het verrigten van beroepsbezigheden dikwijls onmogelijk, en altoos moeijelijker maakt; hoe zij eene prikkelbaarheid en ligtgeraaktheid te weeg brengt, die voor de regte leiding van kinderen hoogst verderfelijk is; hoe onbekwaam zij maakt tot elke maatschappelijke betrekking; en hoe zij elke tijdkorting en uitspanning zelfs tot een last maakt. Is het niet duidelijk, dat die zonden tegen de wetten van ons stoffelijk zamenstel, welke die slechte gezondheid veroorzaken (zonden, die deels onzen voorvaderen, deels ons zelven ten laste komen) meer dan iets anders het volledig leven afbreuk doen, ons ver van onze bestemming doen afwijken, en het leven vaak tot een last maken, in plaats van eene weldaad en een genot?

Voeg bij dit alles nog, dat het leven, behalve dat het dus oneindig in waarde verliest, ook merkelijk verkort wordt. Het is niet waar, dat, zooals wij gewoonlijk meenen, eene ziekte of kwaal, waarvan wij genezen zijn, ons in denzelfden toestand laat als te voren. Eene storing in de geregelde werking der ligchaamsdeelen verdwijnt niet, zonder eenig spoor achter te laten. Steeds is er in zoodanig geval eenige blijvende schade aangerigt, die mogelijk niet terstond te berekenen of merkbaar, maar desniettemin werkelijk aanwezig is; en die met andere soortgelijke schuldvorderingen (welke de Natuur stipt te boek stelt en nimmer geheel kwijtscheldt) onvermijdelijk op onze dagen zal worden ingekort. Door de opeenstapeling van kleine overtredingen der natuurwet komt het, dat het gestel gemeenlijk ondermijnd en gesloopt wordt, lang vóór zijn tijd. En indien wij ons voor den geest roepen, hoe diep de *gemiddelde* levensduur staat beneden den *mogelijken* levensduur, dan zien wij, hoe onmetelijk groot het verlies is. Wanneer wij bij al

Digitized by Google

de bijzondere nadeelen die eene slechte gezondheid na zich sleept, nog deze groote slotsom voegen, volgt daaruit, dat gewoonlijk meer dan de helft van het leven weggeworpen wordt.

Hierom is die kennis, die door dit verlies der gezondheid te voorkomen, tot regtstreeksch zelfbehoud strekt, van het uiterst belang. Wij beweren geenszins, dat het bezit van zoodanige kennis de kwaal volstrekt en grondig verhelpen zou. Het is toch duidelijk dat in ons tegenwoordig tijdperk van beschaving, de behoefte de menschen dikwijls tot overtreding dwingt. En bovendien is het duidelijk, dat, zelfs waar zulk een dwang niet aanwezig is, hunne neigingen hen menigvuldig er toe zouden brengen om, trots hunne kennis, het toekomstig welzijn op te offeren aan de bevrediging van den oogenblikkelijken lust. Maar wij beweren dat de regte kennis, op de regte wijze ingeprent, veel zou uitwerken; en, daar men de wetten der gezondheid moet hebben leeren kennen, alvorens men zich er volledig naar gedragen kan, zoo beweren wij verder, dat de mededeeling van de wetten der gezondheidsleer onmisbaar moet vooraf gaan, zal men eenmaal — wat vroeger of later gebeuren kan — meer naar de inspraak der rede leven. Daaruit, dat eene krachtvolle gezondheid en de daarmede gepaarde opgeruimdheid meer dan iets anders ter wereld rijke bronnen van geluk kan ontsluiten, is het onderrigt in de wijze hoe men haar te bewaren heeft, een onderrigt, dat in gewigt voor geen ander hoegenaamd onderdoet. En daarom stellen wij, dat zoodanige leercursus der physiologie als noodig is om de algemeene grondwaarheden dier wetenschap te bevatten en op het dagelijks leven toe te passen, een allerwezenlijkst bestanddeel eener redelijke opvoeding behoort uit te maken.

Vreemd, dat die stelling geopperd behoeft te worden! Vreemder nog, dat zij verdediging behoeft! En toch zijn er niet weinigen, die zoodanig voorstel bijkans met spot zullen vernemen. Mannen, die blozen zouden, indien men hen op eene valsche uitspraak der namen Iphigenia of Themistocles betrapte, of die het als eene beleediging zouden opnemen, indien men hun onwetendheid betrekkelijk de minnarijen van Jupiter verweet, schamen zich niet te bekennen, dat zij niet weten, waar de Eustachiaansche buizen zich bevinden, hoe het hart is ingerigt en werkt, welke de werkingen van den ruggegraat zijn, hoe ademhaling en bloedzuivering geschieden. Terwijl zij er op gesteld zijn, dat hunne zonen grondig bedreven zijn in de bijgeloovige overleveringen van duizende jaren geleden, verzuimen zij hen in het minst in den zamenstel en de werking van hun eigen ligchaam te laten onderrigten — ja, zij zouden zulk een onderrigt zelfs afkeu-

Digitized by Google

ren. Zoo onweêrstaanbaar is de invloed eener ingewortelde gewoonte! Zoo, waarlijk wordt in onze opvoeding het nuttige door het sierlijke verdrongen!

Voor Nederlandsche lezers bewerkt uit *the Westminster Review* van Julij 1859.

(*Wordt vervolgd.*)

DE WASCH- EN BADINRIGTING TE UTRECHT.

De Wasch- en Badinrigting te Utrecht, de eerste in Nederland, nu reeds drie jaar in werking geweest zijnde, zoo zal het welligt door velen niet onbelangrijk worden geacht, te vernemen of deze in ons land nieuwe inrigting aan haar doel beantwoordt, en of het alzoo raadzaam is, ook dergelijke inrigtingen te maken in die plaatsen van Nederland, alwaar zij nog niet bestaan.

Het doel eener Wasch- en Badinrigting is om eene goedkoope gelegenheid te geven om, 1°. het huis- en lijflinnen te wasschen, en 2°. een bad te nemen. In Engeland bestaan die inrigtingen reeds sedert vele jaren, en toen meer algemeen bekend werd, hoe nuttig zij daar waren, werden zij ook in vele steden van het vasteland gebouwd. (*)

Sommigen zullen welligt minder bekend zijn met de inrigting zelve, en daarom willen wij daarvan eerst eene korte beschrijving geven. In de hoofdtrekken komen zij onderling overeen; in bijzonderheden, — als de wijze van verwarming, de inwendige verdeeling der gebouwen, de stoffen waaruit de waschbakken en badkuipen zijn gemaakt, de zamenstelling der droogrekken, enz. — verschillen zij, doch dewijl die verschillen van weinig belang zijn voor ons doel, zullen wij ons houden aan eene beschrijving van het Utrechtsche Wasch- en Badhuis.

In het Waschhuis zijn 16 waschplaatsen, onderling door houten beschotten afgescheiden, en in vier rijen geplaatst. In elke waschplaats bevinden zich twee eikenhouten bakken of kuipen van ongelijke grootte; de kleinste, van een deksel voorzien, dient om het vuile goed te broeijen, de grootste om het te wasschen en te spoelen.

Boven elken bak zijn twee door kranen afgesloten buizen, de eene voor koud water, de andere voor stoom; het koude water wordt namelijk in de bakken door den stoom verwarmd en zoo noodig aan het kooken gebragt. Elke waschvrouw heeft vrije en onbeperkte beschikking over koud water en stoom.

Gedurende de eerste maanden na de opening van het waschhuis

(*) Verg. *Economist*, jaarg. 1854, pag. 33 v.

Digitized by Google

werd het weinig bezocht; een onderzoek naar de redenen daarvan leerde, dat het wasschen in de bakken met de hand te veel tijd en, zoo als beweerd werd, te veel zeep kostte, zoodat het voordeel, dat de inrigting overigens aan de bezoeksters gaf, daardoor verloren ging Te Utrecht, even als op vele plaatsen, wasschen de vrouwen der mindere klasse algemeen in eene zoogenaamde stampkuip, en bijna allen verklaarden, dat het gemis van eene dergelijke kuip de oorzaak was dat er weinig gebruik van de inrigting werd gemaakt.

Hoewel het wasschen in eene stampkuip als schadelijk voor het goed wordt geacht, (*) omdat het daardoor veel slijt, zoo staat daar de winst aan zeep en vooral van arbeid tegenover, zoodat aan het wasschen in stampkuipen als ten slotte nog voordeeliger, de voorkeur wordt gegeven, wanneer het goed weinig waarde heeft, hetgeen meestal het geval is met die klasse waarvoor de inrigting is bestemd.

Het bestuur besloot derhalve eene proef met stampkuipen te nemen en plaatste een drietal in het waschhuis. Terstond werden zij gebruikt, de vrouwen kwamen in groot aantal en allen verzochten eene stampkuip. Toen moest gekozen worden, óf om in het waschhuis geen stampkuipen te verschaffen en het doel slechts onvolledig te bereiken, óf wel om in elke waschplaats eene stampkuip te plaatsen, en de inrigting aan haar doel te doen beantwoorden. Het bestuur gaf aan dit laatste de voorkeur; het was toch niet zijne taak, om eene gewoonte van het volk, waarvan de verkeerdheid niet eens bewezen is, te veranderen, maar om het welzijn en de gezondheid der mindere klasse te bevorderen. In elke waschplaats werd nu eene stampkuip geplaatst en ten gevolge daarvan werd de toevloed der vrouwen zóó groot, dat weldra velen dikwijls langen tijd moesten wachten vóór dat zij eene plaats konden krijgen; hetgeen, zooals later uit de cijfers zal blijken, steeds het geval is gebleven.

Wij hebben het met de stampkuipen voorgevallene eenigzins breedvoerig uit een gezet, omdat men daarop in ons land bij het ontwerpen van een waschhuis acht moet geven, want het heeft invloed op de grootte der waschplaatsen, die daardoor ruimer dienen gemaakt te worden dan in het buitenland.

Nadat het goed gewasschen is, kan het gebragt worden in het wringwerktuig, zijnde een gegalvaniseerd ijzeren ronden trommel, van boven open, welke door het stoomwerktuig met groote snelheid om een vertikale as rond gedraaid kan worden. In den staanden wand des trommels

(*) Wij verwijzen onze lezers hieromtrent naar een artikel van den Heer NIEVERGELD, „Wasschen en Bleeken," *Economist* 1857, pag. 298.

Digitized by Google

zijn vele kleine gaatjes. Het natte goed wordt er van boven in gedaan en de trommels daarna in beweging gebragt. Bij de snelle ronddraaijing wordt het goed door de middelpunt-vliedende kracht, tegen den staanden wand gedrukt; het water vliegt er uit, en spat door de gaatjes uit den trommel. In zeer weinig tijd is het goed winddroog, hetgeen vooral bij dikke en wollen stoffen zeer voordeelig is.

In het begin waren de vrouwen huiverig om haar goed aan dat werktuig toe te vertrouwen en vreesden zij dat het daarin beschadigd zou worden, doch de ondervinding deed spoedig het ongegronde van die vrees, en het voordeel dat het werktuig gaf, beseffen, en ook daarvan werd spoedig veel gebruik gemaakt, ja somtijds komen er vrouwen, alleen om voor fijn goed van het wringwerktuig gebruik te maken, dewijl de ondervinding geleerd heeft, dat het dan na het bleeken witter en helderder wordt, hetgeen waarschijnlijk daaraan moet worden toegeschreven, dat bij de snelle ronddraaijende beweging, de lucht door alle ruimte van het weefsel gevoerd wordt. Nadat het goed gewrongen of in het wringwerktuig geweest is, kan het gedroogd worden: elke waschplaats geeft regt op een droogrek, zijnde een ijzeren toestel met 6 houten droogstokken, en met rollen voorzien welke over ijzeren sporen loopen. Deze droogrekken zijn in eene droogkast geplaatst en kunnen daaruit getrokken worden, om het goed er op te hangen. Onder en aan een der einden van de droogkast is eene calorifère geplaatst, zijnde een halve bol van gegoten ijzer, binnen welken de vuurhaard is. Om den bol en op ongeveer een palm afstand daarvan is een halve bol van metselwerk. De ruimte tusschen de beide halve bollen is met de buitenlucht in gemeenschap. Wanneer de ijzeren bol warm wordt, wordt de lucht om denzelven ook warm en stroomt door eene buis in de droogkast, en in hare plaats treedt koude lucht naar binnen. De rookbuis van den ijzeren bol is ook onder de droogkast geleid.

Door dit toestel wordt de droogkast gewoonlijk boven den calorifère tot 80° en aan het ander einde tot 55° verwarmd: eene warmte voldoende voor het droogen. De vochtige lucht wordt afgeleid door buizen boven in de droogkast, welke met den schoorsteen van het stoomwerktuig in verbinding staan; zoodoende wordt de vochtige lucht zoo spoedig mogelijk door de trekking van den schoorsteen, uit de droogkas verwijderd, lets waarop bij dergelijke inrigting noodzakelijk acht moet gegeven worden.

De inrigting van calorifère en droogkast voldoet goed. In 15 à 20 minuten wordt het dikke goed gedroogd, en het dunnere in minder tijd. Een nadeel der inrigting is het spoedig scheuren en verbranden van den ijzeren bol, welke in weinig maanden onbruikbaar is. Het van

Digitized by Google

binnen bekleeden van den bol met gesmeed ijzeren staven, heeft goed voldaan; een op die wijze herstelde heeft 15 maanden aan het vuur wederstand geboden. Het is ons echter nog niet mogen gelukken een beteren calorifère te verkrijgen. In de wasch- en badinrigting te Brussel, alwaar eene meer zamengestelde was, heeft men er later een geplaatst als die te Utrecht. Deze was gemaakt naar het model van een calorifère te Luik, die aldaar zoo goed voldeed, dat in 1858, na het springen van den bol, een nieuwe is geplaatst.

De wasch-inrigting wordt door de vrouwen, die daarvan gebruik maken, op hoogen prijs gesteld; zij die haar eens bezochten, komen meestal terug, en de meesten maken er geregeld gebruik van. Velen die daar vroeger kwamen met zeer vuil goed en langen tijd noodig hadden om het te reinigen, komen er nu met goed dat veel minder vuil is, en hebben daardoor minder tijd noodig, om het te wasschen. Ja haar uiterlijk aanzien en hare kleeding zijn veel minder vuil en onooglijk; zoodat de inrigting het voorgestelde doel bij die bezoeksters volkomen heeft bereikt. In de wintermaanden, als het droogen in huis of in de lucht hoogst moeijelijk is, zijn de droogrekken nimmer ledig; des daags worden zij gehuurd voor den nacht, want hoewel de calorifère dan niet gestookt wordt, zoo is de warmte toch nog zoo hoog, dat zij voldoende is om het goed gedurende den nacht te droogen. Menigmaal betuigen behoeftige vrouwen dankbaarheid voor de voordeelen welke de inrigting geeft, hetgeen vooral opmerking verdient, omdat niemand zonder betaling toegelaten wordt. Eens kwam er eene vrouw, met een kind, een jongen van zes jaar, en het werd haar veroorloofd om dien jongen in het waschhuis mede te nemen, omdat het Zaturdag was, een dag dat in het huis weinig of niet gewasschen wordt. De vrouw bragt met haar goed de bovenkleeding van haren man mede. In een uur, voor 6 cents, had zij dat goed, ja zelfs een gedeelte van dat van haar kind, dat gedeeltelijk ontkleed werd, gewasschen en gedroogd. Mogten de almoezen algemeen op dergelijke wijze worden besteed!

De tevredenheid met de inrigting en de bewustheid, dat voor elke oogenblik moet betaald worden, hebben ten gevolge, dat er bijna nimmer getwist of dat de tijd met praten verspild wordt. Een ieder werkt zoo hard als mogelijk is, — en dit kan uit een zedelijk oogpunt niet anders dan voordeelig op hen werken, want het leert hun dat orde heilzaam werkt, en dat tijd geld is.

De vrees bestond, dat arme vrouwen het waschhuis niet zouden bezoeken, wegens het schamele harer kleederen. Enkele waschplaatsen werden daarom aan de vierde openе zijde met een gordijn voorzien; maar hiervan werd geen gebruik gemaakt, en de gordijnen waren altijd

Digitized by Google

open. Wel gaan de armste vrouwen bij voorkeur aan eene bepaalde zijde van het waschhuis te zamen staan, en vragen bij het intreden of daar eene plaats is.

Een hoofdvereischte van een waschhuis is, dat het water niet hard is, want dan gaan de voordeelen daarvan gedeeltelijk verloren door de grootere hoeveelheid zeep welke gevorderd wordt; het harde water is de oorzaak dat menige waschinrigting niet of weinig bezocht wordt. Het water van de inrigting te Utrecht wordt uit de gracht genomen en is vrij zacht.

Het badhuis heeft 28 badkamers, als 9 mannen 1e klasse, 10 mannen 2e klasse, 6 vrouwen 1e klasse, 3 vrouwen 2e klasse. — De mannen en vrouwen beiden hebben aan de straat een afzonderlijken ingang, die der vrouwen is tevens de ingang tot het waschhuis. De badkamers zijn door halve-steen muurtjes ter voldoende hoogte van elkander afgescheiden; in elk is een bad van zink van zeer doelmatige vorm, dat op den grond staat en met hout betimmerd is; voorts vindt men er bank, spiegel, kapstok en schel; in die van de 1e klasse een kurk of mat, in die der 2e klasse een plankje op den grond. Bij elk bad wordt gegeven, in de 1e klasse twee en de 2e klasse een handdoek. In de 1e klasse hebben de baders vrije beschikking over warm en koud water; de twee kranen van de warm en koud water-pijpen zijn boven de kuip; in die der 2e klasse kunnen zij warm of koud water krijgen zoo veel zij verlangen; maar nadat de kuip eens gevuld is, bekomen zij niet meer, de kranen zijn buiten de badkamers. Verder kan elk bader voor 5 Cts. zijn goed in een trommel doen warmen of droog maken.

De zinken badkuipen voldoen zeer goed, en indien daarvoor gezorgd wordt, zijn zij zeer zindelijk. In het begin waren er twee gemetselde kuipen met witte verglaasde tegeltjes bekleed, maar aan de zinken werd de voorkeur gegeven, zoodat men genoodzaakt is geworden de gemetselde door zinken kuipen te vervangen.

Het koude water wordt uit een der buitengrachten der stad verkregen, welke een gedeelte uitmaakt van de Keulsche vaart. Deze komt uit den Vaartschen Rijn en stroomt buiten in de stad; er is steeds stroom in, door het water dat uit de Lek ingelaten, en door de Waardsluis en den watermolen aan den Vecht afgelaten wordt. In de gracht is een filtreerbak gemetseld. Het water wordt dus eerst gefiltreerd en daarna door een stoomwerktuig van 4 paardenkrachten opgepompt, in een ijzeren bak, die 6000 kan water kan bevatten. Uit dien bak wordt het water door buizen geleid naar de waschplaatsen en badkuipen, en kan het afgetapt worden in een tweeden ijzeren bak van gelijken inhoud, alwaar het verwarmd wordt, door het daarin geleiden van stoom uit den stoom-

Digitized by Google

ketel. Het warme water wordt uit dien bak door buizen naar de badkuipen gebragt. De stoomketel waarin de stoom tot eene drukking van 4 dampkring kan gebragt worden, is zoo groot dat hij voldoende zou zijn voor een werktuig van 10 paardenkrachten. Uit dien stoomketel gaat ook een buis, die den stoom naar de waschkuipen brengt. De stoomketel is dus de drijver van bijna de geheele inrigting. De stoom pompt het water op, verwarmt het bad- zoowel als het waschwater, en brengt het wringwerktuig in beweging. Alleen de calorifère is geheel afgezonderd en heeft een eigen vuurhaard.

Het geheele gebouw is met gas verlicht. Dit is gedaan nadat het gebleken was, dat de tijd van wasschen gedurende de winterdagen te kort was. Thans is het waschhuis gedurende de vier eerste dagen der week in den winter tot 7 uur des avonds open. Vroeger reeds werden de badkamers des Zaturdags tot 10 uur des avonds door olielampen verlicht, omdat de werklieden het meeste baden komen nemen.

De badkamers 1e klasse zijn des winters alle dagen, die der 2e klasse alleen des Zaturdags verwarmd. De inrigting heeft met alle werktuigen en toestellen, opzigtloonen gedurende den bouw, kosten van oprigting der vennootschap enz. ruim ƒ 33000 gekost, behalve den grond die door het Gemeentebestuur tegen een jaarlijksche grondrente is afgestaan, (uitgenomen een klein stukje grond, voor ƒ 110 aangekocht.)

De opbrengst is reeds in het eerste jaar toereikend geweest om de exploitatie-kosten ruim te dekken, en heeft de twee volgende jaren voordeelige saldo's gegeven, welke echter niet tot het doen eener uitdeeling aan de aandeelhouders zijn besteed, maar zijn gebruikt om het nadeelig saldo der kapitaal-rekening te dekken, en een reservefonds aan te leggen.

Deze uitkomsten zijn zeer voldoende, indien men ze vergelijkt met hetgeen elders bij dergelijke inrigtingen plaats heeft gehad. In Engeland is bij de meesten in het eerste jaar of de eerste jaren, de opbrengst minder geweest dan de exploitatie kosten, terwijl zij later rente gaven. Dit is noodig, want zoolang de aandeelhouders geene billijke rente van hunne gelden ontvangen, is de inrigting nog niet geheel gelukt; zij moet toch niet geheel eene philantropische zijn, indien met grond verwacht en aangeraden kan worden om ook elders dergelijke inrigtingen te maken. Het wasschen kost veel brandstof en is geldelijk niet voordeelig voor de onderneming; het baden wel. Dit gedeelte moet de rente aan de aandeelhouders opbrengen. Zonder badhuis kan een waschhuis niet bestaan. In groote steden zou men een waschhuis kunnen verdeelen in 2 klassen, en de 1e klasse bestemmen voor den burgerstand, die wat meer kan betalen. Vele die het wasch-

Digitized by Google

huis nu niet bezoeken, zouden dan daarvan gebruik maken, en daardoor zou dit ook voordeeliger saldo's geven.

Bij de oprigting moet men zorgen, dat alles op zulk eene schaal wordt aangelegd, dat uitbreiding mogelijk en weinig kostbaar is. Te Utrecht heeft men reeds het jaar na de opening een vleugel met 9 badkamers moeten aanbouwen. De werktuigen en gebouwen moeten dus ruimer zijn dan aanvankelijk noodig is. Hoe grooter de inrigting bij voldoend gebruik is, hoe voordeeliger, omdat de kosten van opzigt, enz. over meerdere waschplaatsen en badkamers verdeeld worden en ook de kosten van brandstoffen betrekkelijk minder worden.

Te Utrecht kan van het wasschhuis niet veel meer gebruik gemaakt worden dan thans geschiedt: gedurende de wintermaanden en gedurende de 4 of 5 eerste dagen der weken zeker niet; het toenemen van het aantal baden geeft grond om te verwachten dat de aandeelhouders niet lang meer zullen moeten wachten op een dividend. Dit toenemen is vooral merkwaardig, omdat aldaar nog een badhuis (waar de prijzen hooger zijn) en een zwemschool met honderde leden bestaan; het bewijst dus dat zoodra de gewoonte van baden in eene stad van zekere grootte meer algemeen geworden is, verscheidene badhuizen kunnen bestaan, en dat de mindere standen die gewoonte spoedig navolgen. Men zou al ligt voorspeld hebben, dat te Utrecht eene wasch- en badinrigting niet zou slagen, omdat de vrouwen kosteloos goed water om te wasschen kunnen krijgen, en omdat er ruime gelegenheid tot baden was. De ondervinding heeft het tegendeel geleerd.

De prijzen zijn: van het wasschen met het gebruik van het wringwerktuig, van een droogrek en van een stampkuip: eene vrouw, één uur 6 cent; een half uur 4 cent. Twee vrouwen in eene waschplaats een uur 9 cent; een half uur 5 cent, Van een bad 1e klasse 20 cent; 2e klasse *koud* 5 cent; 2e klasse *warm* 10 cent.

Wij zullen nu in cijfers doen kennen het gebruik dat van de inrigting is gemaakt.

	WASCHVROUWEN.			UREN WASSCHENS.			*Aanmerkingen.*
	$18\frac{56}{57}$	$18\frac{57}{58}$	$18\frac{58}{59}$	$18\frac{56}{57}$	$18\frac{57}{58}$	$18\frac{58}{59}$	
Junij . . .	(*)	941	1021	340	2032	2409	(*) In de eerste maanden van dat jaar is het aantal vrouwen niet aangeteekend.
Julij . . .		995	937	325	2102	2231	
Augustus.		775	1008	262	1676	2401	
September		823	939	336	1782	2103	
October .		807	926	425	1610	2043	
November		1045	1331	1517(†)	2177	2830	(†) Werden de stampkuipen geplaatst
December		1199	1380	2328	2410	3047	
Januarij .	1272	1218	1310	2767	3021	2940	
Februarij.	1028	1000	1121	2174	2682	2547	
Maart . .	982	1134	1189	2488	2698	2689	
April . . .	878	978	911	2216	2230	2089	
Mei . . .	1026	921	1152	2141	2129	2650	
Te zamen		11831	13225	17319	26549	29979	

Digitized by Google

Uit dezen staat blijkt: dat het gebruik na het plaatsen der stampkuipen eensklaps is toegenomen; dat het gebruik nog toenemende is, hoewel niet sterk, omdat de inrigting niet groot genoeg is; dat in 1857/58 11831 vrouwen, gedurende 26549 uur, gewasschen hebben, dus gemiddeld elke vrouw 2 uur, en in 1858/59 17319 vrouwen gedurende 29979 uur, dus elke vrouw 1.73 uur; zoo dat, de vrouwen die van de inrigting gebruik maken, meestal van denzelfden stand, ja zelfs meestal dezelfde personen gebleven zijnde, elke vrouw thans minder tijd noodig heeft voor hare wasch dan vroeger.

	MANNENBADEN.									
	1e Klasse.			2e Klasse.						Totaal over drie jaren.
				Warm.			Koud.			
	1856/57	1857/58	1858/59	1856/57	1857/58	1858/59	1856/57	1857/58	1858/59	
Junij	600	1034	1436	193	391	457	45	183	137	4476
Julij	681	661	606	233	290	266	88	69	81	2925
Augustus . . .	1128	825	742	494	368	273	200	105	75	4205
September . .	319	379	473	185	208	176	11	24	16	1791
October	287	430	537	157	169	146	3		1	1730
November . .	240	347	459	107	135	127			3	1418
December . .	280	358	501	86	87	162			4	1478
Januarij . . .	279	349	492	90	105	117			2	1434
Februarij . . .	318	348	421	94	130	95		10	4	1420
Maart	331	407	508	117	95	158	1	3	3	1623
April	363	469	566	142	187	201	2	4	1	1935
Mei	781	626	841	343	227	293	61	9	8	3189
Te zamen .	5602	6233	7582	2241	2392	2471	411	407	285	27624
	VROUWENBADEN.									
Junij		247	546	74	187	138	81	27	15	1215
Julij		224	309	104	81	64	28	22	12	844
Augustus . . .		290	265	296	117	84	40	16	17	1125
September . .		143	215	129	70	40	24	11	3	635
October . . .		80	98	88	61	27	22		4	380
November . .		43	45	37	10	6				141
December . .		43	95	27	23	4				192
Januarij . . .		29	105	25	27	12				198
Februarij . . .		33	72	67	8	46	20			241
Maart		25	66	36	8	25				160
April		81	175	85	78	5		1		425
Mei		120	244	139	41	47	5			596
Te zamen .		1358	2285	1107	656	498	170	77	51	6152

TOTAAL BADEN.

	Junij.	Julij.	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.	Jan.	Febr.	Maart.	April.	Mei.	Totaal.
1856/57	943	1134	2153	668	557	384	393	394	499	485	592	1329	9531
1857/58	2019	1347	1721	835	740	535	511	510	524	538	820	1022	11128
1858/59	2729	1288	1456	923	813	640	766	728	638	760	948	1433	13122

Digitized by Google

Uit dien staat blijkt, dat het aantal baden in het tweede jaar 17 pct. meer dan in het eerste, en in het derde 18 pct. meer dan in het tweede is geweest.

In al de maanden van September tot en met April is het aantal baden in de drie jaar steeds toenemende geweest, hetgeen bewijst, dat het gebruik van baden meer algemeen wordt. In de vier andere maanden was die toeneming niet zoo geregeld, doch in dien tijd is het aantal meer bepaald afhankelijk van de mindere of grootere warmte.

Het aantal mannen-baden 1e klasse is aanhoudend en vrij sterk, die der 2e klasse ook, doch minder, ofschoon toegenomen; de koude baden, zoo mannen- als vrouwen-baden, zijn verminderd; deze worden alleen gebruikt wanneer het vele dagen achtereen buitengewoon warm is geweest, en als gezondheids bad.

De vrouwen-baden der 1e klasse zijn het meest toegenomen, hetgeen te verwachten was, omdat er voor vrouwen minder gelegenheid bestond om te baden, dan voor mannen.

De groote vermindering der vrouwen-baden 2e klasse in het jaar 1857/58, is veroorzaakt geworden door het in dat jaar openen der vrouwen-baden 1e klasse, ten gevolge waarvan vele vrouwen, die vroeger in de 2e klasse gingen, nu een bad 1e klasse nemen.

De baden der 2e klasse nemen niet zoo veel toe als verwacht was geworden. De geringe prijs, meende men, zou de werklieden uitlokken om een reinigingsbad te nemen, maar deze schijnen daaraan nog geene behoefte te gevoelen; alleen des Zaturdags avonds worden er vele mannenbaden 2e klasse gegeven, vooral aan smeden en werklieden der spoorweg-werkplaatsen, meest vaste bezoekers; het getal neemt weinig toe.

De klasse waarvoor het badhuis vooral is opgerigt, zal echter wel langzamerhand het nut daarvan gaan inzien. Het werd nog voor weinige jaren evenmin door de meer gegoeden gedaan, want het andere badhuis alhier werd in de eerste jaren zeer weinig, nu zeer veel bezocht. De menschen veranderen niet ligt hunne gewoonten; vele vrouwen b. v. onthouden zich van het bad, uit een valsch gevoel van schaamte; maar even als de hoogere standen langzamerhand het nut van baden hebben begrepen, zal de mindere stand dit ook doen, en er behoeft niet aan getwijfeld te worden, dat de 2e klasse van het badhuis, na korteren of langeren tijd, even druk zal bezocht worden als nu de 1e klasse, en dat alsdan ook deze afdeeling der inrigting, even als de andere nu reeds doen, aan haar doel zal beantwoorden.

U. P. DE B.

Digitized by Google

DE HERVORMING DER MAATSCHAPPIJ VAN WELDADIGHEID.

(*Vervolg van Econ.* 1859, *pag.* 439)

III.

Het bespreken van enkele hoofdpunten uit de nieuwe statuten der Maatschappij, heeft ons zoozeer verleid tot het redeneren over de Maatschappij zelve en haar doel en werkkring en over de wenschelijkheid dat zij, door ruime deelneming van het publiek, in staat moge worden gesteld dat doel te bereiken, dat we geen vrijheid vinden, thans nog andere artikelen uit die statuten te bespreken. Om nog even tot de handelingen der vergadering te Amsterdam van 3 en 4 Maart terug te keeren, zullen we dan ook nog slechts zeggen dat, na de aanneming der in verschillende opzigten door die vergadering gewijzigde statuten, overgegaan werd tot de benoeming van de Commissarissen, aan wie het bestuur der Maatschappij zou worden opgedragen. De vergadering zag zich te leur gesteld in hare verwachting dat, zoo al niet allen, dan toch eenigen uit de commissie uit den boezem der Maatschappij, die zich voor haar behoud en hervorming zooveel moeite had gegeven en wier arbeid thans door de goedkeuring der vergadering bekrachtigd was geworden, zich eene benoeming tot commissarissen zouden laten welgevallen. De warmte en het aanhoudende der pogingen, die werden aangewend om de leden, vooral om den man die de vergadering der afgevaardigden leidde en van wien het bekend was, dat hij, over meer vrijen tijd kunnende beschikken, meer nog dan de overigen voor die hervorming werkzaam had kunnen zijn, van hun besluit te doen terugkomen, bewees genoegzaam hoe diep dat besluit in het belang der Maatschappij werd betreurd. De vergadering kon evenwel niet anders dan de redenen eerbiedigen, die tot dat besluit hadden geleid en moest toen hare keuze wel op andere personen vestigen. Nadat twee van deze na korte dagen voor de hun toegedachte betrekking hadden bedankt, en hun voorbeeld na eenige weken door de drie overigen werd gevolgd, vergaderden de afgevaardigden op nieuw te Amsterdam den 11 Junij dezes jaars, om tot eene nieuwe keuze over te gaan. Op die vergadering werden tot commissarissen benoemd de Heeren Jhr. O. R. VAN ANDRINGA DE KEMPENAER, oud lid der Gedeputeerde Staten van Friesland, te Heerenveen, Mr. P. VAN DER VEEN, lid van de Tweede

Digitized by Google

Kamer der Staten-Generaal, uit Drenthe, Mr. G. A. DE MEESTER, Burgemeester van Harderwijk, W. F. HESHUYZEN, lid van den Gemeenteraad te Amsterdam en Jhr. Mr. J. J. DE LA BASSECOUR CAAN, advocaat te 's Gravenhage. Deze verklaarden zich tot de aanvaarding hunner moeijelijke en gewigtige betrekking bereid.

Van harte wenschen wij dat het aan die mannen moge gelukken veel tot heil der Maatschappij te verrigten in het nieuwe tijdvak dat zij is ingetreden en dat zij gelukkig mogen zijn in de eerste daad die van hen zal moeten uitgaan, en waarvan oneindig veel voor den goeden gang van zaken zal afhangen: de keuze van den man, die als Directeur der Koloniën onder de commissarissen, met het dagelijksch beleid van zaken en met de uitvoering der statuten belast zal zijn. (*)

En nu een kort slotwoord. Een even geestig schrijver als scherp kritikus heeft onlangs in een onzer tijdschriften, waar hij als beoordeelaar optrad, gezegd dat een schrijver het publiek niet in zijn werkkamertje den blik behoeft te laten werpen. Hij vergat echter, toen hij dit bijna aan het slot zijner serie van artikels schreef, dat hij zelf begonnen had met mededeelen hoe hij tot het schrijven daarvan was gekomen. Ik wil dan ook, hoewel dat gezegde in beginsel beamende, mededeelen hoe dit artikel in de wereld kwam en waarom het zoo laat komt.

Mijne veeljarige betrekking tot en belangstelling in de Maatschappij van Weldadigheid kennende, (†) noodigde de geachte redacteur van *de Economist* mij reeds spoedig na den afloop der in Maart ll. te Am-

---

(*) Nadat dit geschreven was, is bekend geworden dat door commissarissen tot Directeur is benoemd de Hr. C. J. M. JONCKINDT CONINCK, tot dusverre Adjunct Directeur der Landhuishoudkundige school te Groningen, een man van wien zeker veel goeds mag worden verwacht, omdat hij in zijne vroegere betrekking zoowel eene zekere mate van administratieve kennis, als bekendheid met een op uitstekende wijze gedreven landbouwzaak heeft kunnen opdoen.

(†) Sedert 1845 was ik lid en secretaris der 's Gravenhaagsche subcommissie. In 1846 werd ik verkozen tot lid der commissie van Toevoorzigt. In die commissie werd ik benoemd tot secretaris en tevens tot lid der commissie, aan welke de inspectiereis naar de Kolonien en Gestichten werd opgedragen. Na het volbrengen der inspectie, werd ik door mijne beide medeleden in die commissie belast met het stellen van het verslag, dat aan de commissie van Toevoorzigt zou worden voorgelegd. Toen dit verslag de eer genoot van niet, zooals gewoonlijk met dergelijke verslagen geschiedde, door de Permanente commissie te worden gedrukt, werd het in het volgende jaar door ons publiek gemaakt onder den titel van: „De kolonien der Maatschappij van Weldadigheid in 1846 beschouwd door Dr. W. C. H. Staring

Digitized by Google

sterdam gehouden vergadering, waar ik de 's Gravenhaagsche leden der Maatschappij vertegenwoordigde, uit, voor zijn tijdschrift een stuk te schrijven, waarin de aandacht zou worden gevestigd op den nieuwen werkkring, welken de Maatschappij nu zou intreden. Ik nam den voorslag aan, omdat ik, die mij veroorloofd had mede te spreken met hen die hunne stem hadden doen hooren tegen den vroegeren gang van zaken in de Maatschappij van Weldadigheid, nu ook gaarne wilde behooren tot hen, die trachten te betoogen dat de Maatschappij thans van vele harer vroegere gebreken was gezuiverd en de belangstelling van het publiek ten volle waardig was. Ik ging dan ook spoedig en met ijver aan het werk, ook omdat ik verwachtte dat het nieuw benoemde bestuur der Maatschappij spoedig zijn beroep op de natie zou doen en ik gaarne ongeveer gelijktijdig daarmede mijne bijdrage, van hoe weinig belang dan ook, tot opwekking der publieke belangstelling leverde. Ik had echter te dikwerf gemerkt dat er, hoeveel ook over de Maatschappij van Weldadigheid was geschreven, over het algemeen zeer weinig bekendheid bestond met hare inrigting, hare geschiedenis, haar wezenlijk doel en de uitkomsten die zij opleverde, dan dat ik het niet wenschelijk zou hebben geacht te dezer gelegenheid en tot verduidelijking van de groote veranderingen, die zij thans had ondergaan, in vlugtige trekken het een en ander uit dat vroeger, thans afgesloten tijdvak mede te deelen. Ten einde mij zelven daarbij echter voor te grove vergissingen te waarborgen, meende ik mijn geheugen te hulp te moeten komen en het geschrevene te moeten toetsen aan veel van hetgeen reeds vroeger over de Maatschappij was geschreven. Dat zulke bronnenstudie tijdroovend is, en niet altijd onderhoudend ook en daardoor ligt tot uitstel en het liever opvatten van anderen arbeid leidende, zal iedereen toegeven, wiens lot het was zich daarmede onledig te moeten houden. En ziedaar hoe dit stuk in de wereld komt en waarom het niet reeds vroeger verscheen.

Nu ik mij zelven met die bronnen-studie heb onledig gehouden, acht ik het niet onnut ten slotte een deel der geraadpleegde stukken te vermelden, ten einde eene kleine bijdrage tot de kennis der literatuur over de Maatschappij van Weldadigheid te leveren en den een of anderen

---

en Mr. W. Quarles van Ufford," en wel met eene inleiding, waarin over het met dat verslag voorgevallene het een en ander werd medegedeeld.

Hoewel ik nu sedert dien tijd niet weder in de commissie van Toevoorzigt werd herkozen, en dus ex officio geenerlei bemoeijenis met het beheer der Maatschappij in haar geheel meer had, bleef mijne belangstelling daarin, door het bezoek der kolonien opgewekt, steeds levendig en trachtte ik daarvan nu en dan in publieke geschriften bewijzen te geven.

Digitized by Google

lezer, die daarmede niet bekend mogt zijn en die de begeerte mogt gevoelen meer van de Maatschappij van Weldadigheid te weten te komen, den weg daartoe aan te wijzen. Zijn veel van die stukken al niet in den handel, zij zijn veelal gemakkelijk genoeg te verkrijgen, dan dat eene bloote titelopgave hem niet reeds van eenig nut zou kunnen zijn, zullende voor anderen het weinige dat wij over die stukken wenschen te zeggen, welligt reeds voldoende zijn.

Zij waren voornamelijk de volgende: In de eerste plaats, de in den laatsten tijd tusschen de regering en de Staten-Generaal over de Maatschappij van Weldadigheid gewisselde stukken, gedeeltelijk hierboven reeds besproken, die op zich zelve, met de daarvan een deel uitmakende rapporten der Staats-commissie, reeds belangrijk en omvangrijk genoeg zijn om een vrij volledig overzigt te doen verkrijgen van de geschiedenis dier Maatschappij, voor zooverre hare betrekking tot den Staat betreft. Omtrent het doel, de inrigting, de vroegere geschiedenis der Maatschappij werden geraadpleegd of herlezen: J. VAN DEN BOSCH, *Verhandeling over de mogelijkheid, de beste wijze van invoering en de belangrijke voordeelen eener algemeene armen-inrigting in het rijk der Nederlanden, door het vestigen eener Landbouwende Kolonie in deszelfs noordelijk gedeelte*, (Amsterdam, 1818), het oudste stuk dat over de zaak handelt en waarin de edele stichter der pas opgerigte Maatschappij met niet weinig enthousiasme en, zoo hij meent, op onwraakbare economische gronden, tracht aan te toonen dat de verwezenlijking van zijn denkbeeld „overbrenging van de behoeftigen uit de steden naar het land om ze daar aan arbeid te gewennen," de heerlijkste resultaten moest opleveren tot vermindering van het pauperisme.

Versameling van reglementaire en organieke wetten en verordeningen der Maatschappij van Weldadigheid, voorafgegaan van eene opheldere inleiding, (uitgegeven van wege de Permanente Commissie), (Amsterdam, 1820.) De titel duidt genoegzaam den even belangrijken, als, voor een oppervlakkigen lezer, dorren inhoud van dien bundel aan. In de inleiding wordt eene schets gegeven van het doel, de middelen en den staat der geheele onderneming, en de vooruitzigten welke zij voor de toekomst opleverde.

Van de *versameling* van 1820 sprong ik in eens over op de menigte in 1842 en 48 gedrukte stukken, die wel niet in den handel, maar toch in vele handen kwamen. Men herinnert zich dat de benarde toestand, waarin zich de Maatschappij van Weldadigheid sedert geruimen tijd bevond en de eindelijk ontstane overtuiging, dat die toestand wettelijke regeling en daartoe vooraf een grondig onderzoek eischte, ten gevolge had dat bij koninklijk besluit van 26 October

Digitized by Google

1841 nº. 66 eene Staats-commissie werd benoemd, aan welke dat onderzoek werd opgedragen, met den last tevens de daaruit voortspruitende voorstellen te doen. Aan die Staats-commissie bood de Permanente commissie eene, van vele bijlagen vergezelde, zeer uitvoerige Nota of Memorie aan, welke moest strekken om de handelingen van het bestuur der Maatschappij toe te lichten en waarin werd betoogd, (zeker niet bewezen), dat de benarde toestand, waarin de Maatschappij verkeerde, niet aan haar bestuur, maar aan de handelingen der regering te wijten was, voornamelijk aan de zending naar Oost en West van den generaal VAN DEN BOSCH, die de spil was, waarop de gansche Maatschappij rustte, en aan de onvolkomen wijze waarop de regering hare contracten met en toezeggingen aan de Maatschappij was nagekomen.

Die Memorie met het daarop ontvangen antwoord van de Staatscommissie en de verder daarop gevolgde stukken liet de Permanente Commissie in December 1842 drukken onder den titel van *Verzameling van stukken nopens den stand der zaken van de Maatschappij van Weldadigheid.* Het is eene curieuse verzameling, die altijd geraadpleegd zal moeten worden door ieder, die met den wezenlijken gang van zaken der Maatschappij van Weldadigheid bekend wenscht te worden. Zij is eene even curieuse als treurige bijdrage tot de kennis der besluitenregering van koning WILLEM I en van het op vreemde wijze omspringen met 's lands gelden, dat men toen voor geoorloofd hield.

Daarop volgden, in rapid succession, het *Rapport der Staats-commissie, benoemd bij koninklijk besluit van* 26 *October* 1841 *nº.* 66, een hoogst belangrijk stuk, dat van een gemoedelijk en grondig onderzoek getuigde; de *Beoordeeling van het rapport der Staats-commissie benoemd bij besluit des Konings van* 26 *October* 1841 *nº.* 66, *gevolgd van zeven bijlagen*, dat van groote geraaktheid overvloedige blijken gaf en het vermoeden wekt, dat de steller zich boos maakt over de denkbeelden en voorstellen der Staats-commissie bij gebrek aan goede argumenten om ze te wederleggen; — *Waarom hebben de voorzitters en leden der commissie van Weldadigheid hunne betrekking nedergelegd?* — gelijke aanmerking. In beide stukken wordt stokstijf staande gehouden dat de oorzaak der moeijelijkheden tusschen de regering en de commissie van Weldadigheid enkel en alleen gelegen is in de niet handhaving door de regering van het koninklijk besluit van 17 Januarij 1836 nº. 84, waarbij, op eene wijze, welke thans zeker onwettig zoude heeten, de koloniale geldmiddelen dienstbaar waren gemaakt aan de instandhouding der Maatschappij van Weldadigheid. De Maatschappij, zoo heette het steeds, had immer volledig aan al hare verpligtingen voldaan. De regering en deze alleen was de schuld van de moeijelijkheden

Digitized by Google

waarin de Maatschappij verkeerde, door van hare zijde niet evenzeer al hare verpligtingen en belasten te hebben nagekomen. — De onderteekening van het korten tijd later gesloten *contract tusschen de regering en de Maatschappij van Weldadigheid* 19 *April*/3 *Mei* 1843 bewees dat de geëerbiedigde voorzitter, die zich reeds zoovele opofferingen in het belang der instelling had getroost, en de leden der commissie van Weldadigheid zich hadden laten overhalen hunne betrekking weder op te vatten en verder hunne diensten aan de Maatschappij te blijven wijden.

Ziedaar eene opgave der stukken, welke bij de zamenstelling van dit artikel werden geraadpleegd.

Ik moet de voor mij wel ietwat beschamende bekentenis afleggen, dat ik eerst nadat dit stuk bijna geheel was afgewerkt, kennis nam van de belangrijke artikelen, waarin de Hr. Betz, voor een paar jaar naar aanleiding van ongeveer dezelfde stukken, *de betrekking van de Maatschappij van Weldadigheid tot de Regering* in de beide eerste afleveringen van het *Tijdschrift voor administratief regt* beschouwde. Belangstellende in alles wat over de Maatschappij van Weldadigheid wordt geschreven, had ik die met zooveel zorg bewerkte artikelen niet zoo lang ongelezen behooren te laten. Waarschijnlijk ware dan ook de aanvang van dit stuk verkort geweest en zou de lezer, om den vroegeren toestand der Maatschappij te leeren kennen, naar die artikelen verwezen zijn geworden. Ik vond nu echter geene redenen daaruit veel weg te laten, én omdat ik geen redenen heb om te veronderstellen, dat alle lezers van *De Economist* tevens lezers zijn van het *Tijdschrift voor Administratief Regt*, én omdat de Hr. Betz en ik die stukken met verschillende oogmerken raadpleegden: hij, inzonderheid om de betrekking tusschen de Maatschappij en de Regering te doen kennen, — ik, blootelijk om in zeer vlugtige trekken het een en ander over de vroegere inrigting en geschiedenis der Maatschappij te schetsen.

Van kritiek heb ik mij daarbij, even als over het geheel in dit artikel, ook waar het de beschouwing betrof der nu tot wet verheven nieuwe statuten der Maatschappij, gemeend te kunnen onthouden. Bij meer dan eene gelegenheid veroorloofde ik mij vroeger het een en ander in de inrigting der Maatschappij en de handelingen van haar bestuur te gispen: nu dat bestuur afgetreden, nu die inrigting in vele opzigten veranderd is, scheen het onnoodig nog bepaald als beoordeelaar van dien vroegeren toestand op te treden, dan voor zoover dit te pas mogt komen, om de thans ingevoerde verbeteringen te doen kennen: Als afgevaardigde op de Amsterdamsche vergadering, maakte ik een zeer ruim, voor het geduld mijner hoorders welligt te ruim gebruik van

Digitized by Google

mijn regt, om het ontwerp der nieuwe statuten te beoordeelen en daarin wijzigingen voor te stellen, waar mij dit nuttig scheen: ik zag er geen nut in en vond het zelfs minder geraden thans, nu dat gewijzigd ontwerp tot wet der Maatschappij is verheven, na te gaan welke wijzigingen daarin welligt nog zouden kunnen worden gebragt.

De hierboven opgenoemde werken maken nog slechts een betrekkelijk gering gedeelte uit van al hetgeen over de Maatschappij van Weldadigheid en door haar bestuur geschreven is. Daartoe behooren o. a. ook: de tijdschriften *de Star*, later *de Vriend des Vaderlands*, die der Maatschappij van hare oprigting af tot aan het jaar 1830 tot orgaan dienden; de driemaandelijksche en jaarlijksche verslagen der Permanente Commissie en der Commissie van Weldadigheid, die zelden door belangrijkheid uitmuntten, en weinig kunnen bijdragen om de Maatschappij in haar wezenlijken toestand te leeren kennen; de jaarlijksche verslagen der commissie van Toevoorzigt, waarbij meestal aangetroffen worden de rapporten der commissiën, aan welke het bezoeken der koloniën en stichtingen der Maatschappij en het onderzoeken der rekening en verantwoording was opgedragen, waarbij nu en dan in eenige kritiek werd getreden, waarmede men echter niet te ver moest gaan, zoo men het rapport gedrukt of daarop gelet wenschte te zien: getuige het boven aangehaalde, in 1846 door Dr. W. C. H. Staring en den schrijver dezes uitgebragte rapport, dat door ons zelven werd uitgegeven, omdat het bestuur der Maatschappij daartoe geen termen scheen te hebben gevonden; getuige de hierboven (*Econ.* 1859, blz. 433) door den Hoogl. H. C. van Hall te Groningen van 1848 tot 1852 uitgebragte rapporten, waarin het koloniaal landbouwstelsel strengelijk werd afgekeurd en die wel gedrukt, doch door de Permanente commissie in hare verslagen over die jaren eenvoudig beantwoord werden met de bewering, dat het bestaande stelsel goed was, en zij dus de herhaalde aanmerkingen daartegen niet zou beantwoorden.

Op de kennis van de zaken der Maatschappij van Weldadigheid, die kan worden opgedaan uit de menigvuldige en gewigtige stukken, die daarover tusschen de regering en de Staten-Generaal zijn gewisseld, is boven reeds gewezen. Hier wordt nog slechts even teruggekomen op de daartoe ook behoorende belangrijke rapporten der Staats-commissie, benoemd bij koninklijk besluit van 13 Nov. 1855, om te herinneren dat zij ook zijn opgenomen in het *Tijdschrift voor het Armwezen*, nieuwe reeks, Dl. I blz. 62 enz., en wel met eene korte inleiding van haar medelid, den heer Blaupot ten Cate, waarin onder anderen verwezen wordt naar de gegronde wederlegging door den heer Betz, in zijne boven vermelde bijdrage in het *Tijdschrift voor Administratief Regt*,

Digitized by Google

van de zeer onjuiste voorstelling van den toestand der Maatschappij, door den Hr. SLOET TOT OLDHUIS in de 1ste aflevering van het 15de Dl. van zijn *Tijdschrift voor Staathuishoudkunde en Statistiek* gegeven. Had ik niet besloten mij in dit artikel van alle kritiek te onthouden, ik zou mij in 't voorbijgaan veroorloven op de meest bescheidene wijze aan te teekenen, dat het mij bij de lezing van dat laatste stuk verbaasde dat een helderziend economist, een man, die door zijne positie in de maatschappij, door te wonen in de nabijheid der koloniale stichtingen, meer dan anderen in de gelegenheid scheen geweest te zijn om de werking en den wezenlijken toestand der Maatschappij van Weldadigheid naauwkeurig te leeren kennen, nog in Junij 1857 zulk eene in alle opzigten laudatoire voorstelling daarvan kon geven, als in dat stuk geschiedde.

Ten einde de Maatschappij van Weldadigheid eenigzins goed te leeren kennen, kan het ook zeer nuttig zijn te vernemen hoe zij door vreemde bezoekers werd beoordeeld. Wij willen daarom nog even melding maken van een drietal stukken daarover in Frankrijk, in Groot-Britannie en in Oostenrijk in het licht gegeven, door mannen, door hunne respectieve regeringen belast om de koloniale inrigtingen zoo naauwkeurig mogelijk op te nemen, en die door vroegeren werkkring en studie, door aanbeveling van regeringswege en door de medewerking, die zij bij het bestuur der Maatschappij vonden, in de gelegenheid zijn geweest met zaakkennis hun oordeel uit te brengen.

Het uitvoerigste en tevens het belangrijkste stuk wordt aangetroffen in het werk: *Etudes sur les colonies agricoles de mendiants, jeunes détenus, orphelins et enfants trouvés: Hollande, Suisse, Belgique, France, par* MM. G. DE LURIEU et H. ROMAND, *Inspecteurs-généraux des etablissements de bienfaisance, membres de la commission des colonies agricoles*, Paris 1851, 441 pages. Hierheen gezonden om onze landbouw-kolonien, als de oudste, de uitgebreidste en die waarin dat stelsel het naauwkeurigst is uitgewerkt, in de eerste plaats te leeren kennen, wijden de schrijvers aan de uitvoerige beschrijving en beoordeeling daarvan ook het grootste deel van hun uiterst belangrijk werk. Die beoordeeling is inzonderheid vervat in de twee laatste hoofdstukken van dit gedeelte van het werk, waarin hulde wordt gebragt aan de menschlievende oogmerken van den stichter der kolonien, en gewezen op het goede dat de instelling voortbragt en op den toestand van den kolonialen landbouw als „le coté le plus brillant de l'entreprise," maar ook gewezen op hetgeen naar de meening der schrijvers „a rendu presque stérile et impuissante une œuvre si belle de conception:" zij meenen dat het gansche koloniaal stelsel berustte „sur la négation de la fa-

Digitized by Google

mille, la négation de la propriété et l'application des doctrines du communisme." De overdrijving, om niet te zeggen de onjuistheid van dat oordeel, gaf aan de verdedigers van den bestaanden toestand der Maatschappij van Weldadigheid eene schoone gelegenheid om bij de wederlegging daarvan andere zeer juiste opmerkingen met stilzwijgen voorbij te gaan, of in de veroordeeling van dat min juiste gevoelen te doen deelen. Daarvan werd dan ook gretig gebruikt gemaakt door een schrijver in de *Amsterdamsche-Courant* van 4, 6 en 7 October 1852, die een artikel overnam uit het *Journal des Débats*, waartoe die beide laatste hoofdstukken aanleiding hadden gegeven, en deze beweringen uitvoerig wederlegde en trachtte aan te toonen, dat de Maatschappij van Weldadigheid, al had zij niet kunnen beantwoorden aan de verwachtingen die aanvankelijk omtrent haar waren gekoesterd, zich toch jegens het vaderland zeer verdienstelijk had gemaakt.

Zij die zich door de uitvoerigheid van het werk van de lezing afgeschrikt gevoelen en naar dat couranten-geschrijf niet nieuwsgierig zijn, zijn in de gelegenheid om op gemakkelijker wijze met den voornaamsten inhoud van het werk zich bekend te maken door het verslag van Lamotte, voorkomende in het *Journal des Economistes* voor November 1851, terwijl zij in het nummer van dat Tijdschrift van April 1852 het verslag kunnen lezen, dat door den geleerden Lucas daarover aan de Academie des sciences morales et politiques werd uitgebragt, waarbij ook eene veroordeeling van het stelsel, waarop de landbouwkolonien berustten, werd uitgesproken.

Het tweede werk, dat ik op het oog heb, is dat van den Oostenrijkschen *Freiherr* A. von Buol-Bernberg, *Die holländischen Armenkolonien, und die Strafanstalten in Berlin, Gent, Bruchsal und Genf, mit besonderer Rücksicht auf die Gefangnissreform in Oesterreich. Nebst einen Anhang über die Feuerwehr in Berlin* (wier uitstekende inrigting haar de zeker onverwachte eer verschafte in dit werk behandeld te worden), Wien, 1853, 208 Seiten. Na eene tot in vele bijzonderheden afdalende beoordeelende beschrijving, waarin, bij veel goeds en juists, toch ook nog al dwalingen voorkomen, eindigt de schrijver met eenige *Schlussbemerkungen*. Daarin wordt betreurd dat eene zoo hoogst nuttige onderneming door allerlei omstandigheden mislukte. Als voornaamste oorzaken daarvan worden de volgende genoemd: overdreven ingenomenheid met het oorspronkelijk plan van van den Bosch deed er te spoedig vruchten van verwachten en dadelijk aan de onderneming te groote uitbreiding geven, waardoor ze terstond hare geldmiddelen overschreed en leeningen moest sluiten. De regering en de gemeenten, die te spoedig van de bedelaars en weezen ontslagen wenschten

Digitized by Google

te zijn, droegen daartoe ook bij. Daarbij kwam de groote fout in de berekening van de arbeidskrachten. Volgens het oorspronkelijk denkbeeld der stichters zouden twee factoren te zamen werken om de armoede te doen verminderen en de kolonien te doen bloeijen: de groeikracht van den bodem en de met „Willfähigkeit" gepaarde arbeidskracht der kolonisten. Spoedig echter bleek het dat voor het meerendeel slechts „werk onvatbaren" door de gemeenten werden opgezonden. Daarbij wordt gewezen op de centralisatie van het bestuur, die de werking der koloniale directie verlamde, op de bijkomende oorzaken, die de geldelijke moeijelijkheden vermeerderden: de aardappelziekte, de verhooging van den prijs der grondstoffen voor fabrieken, enz. Ten slotte wordt nog het oordeel van een ongenoemde medegedeeld, die meent, dat men billijkheidshalve de uitkomsten der hollandsche armenkoloniën niet ongunstig mag noemen, omdat op dien nieuw ontgonnen grond thans 12000 menschen worden gevoed, en dat wel met krachten die vroeger improductief waren, en tegen een prijs, die de helft lager is, dan die vroeger voor onderhoudskosten der armen besteed. Ook wordt de zedelijke winst zeer groot genoemd, daar nu zoovelen nuttig bezig worden gehouden, die vroeger in ledigheid rondliepen. Gaf de Staat, zoo wordt ten slotte gezegd, aan de maatschappij, wat door te lage berekening te weinig is betaald, zoo konden de schulden ruim gedekt worden.

Omtrent die slotopmerking en vooral die laatste bewering zullen we alleen zeggen, dat daaruit blijkt dat het aan de Maatschappij van Weldadigheid heel aardig gelukt is, haar verdediging te doen opnemen in het werk zelf, dat, zoo het al niet tegen haar geschreven werd, toch vele aanmerkingen omtrent haar stelsel en wijze van beheer behelsde.

Dergelijk geluk is haar niet te beurt gevallen in het derde buitenlandsche stuk, waarop we de aandacht wilden vestigen en dat aangetroffen wordt in het *Parliamentary Bluebook*, getiteld: *Eighth Annual Report of the board of supervision for the relief of the poor in Scotland*, uitgebragt in Augustus 1853, en waarvan, zoo we ons wel herinneren, in de *Revue Britannique* van Augustus 1854 eene vertaling of uittreksel voorkwam. De president van dat collegie, Sir JOHN Mc. NEILL, had de stichtingen onzer maatschappij bezocht, met het doel om aan de parochiale armbesturen in Schotland juiste inlichtingen te kunnen mededeelen aangaande de uitkomsten, in onze koloniën verkregen door het bezigen van behoeftigen voor veld- en fabriekarbeid. (*)

(*) Onze moedertaal, hoe rijk ook, laat ons toch soms verlegen in de keuze van het juiste woord om de gedachte uit te drukken. Voor hetgeen ik in den tekst door

Digitized by Google

In zijn rapport, dat onder de bijlagen van het verslag is afgedrukt, zegt Sir JOHN Mc. NEILL dat hij de stichtingen der Maatschappij van Weldadigheid bezocht, omdat onderscheidene der Schotsche armbesturen er ernstig over dachten de behoeftigen met veldarbeid bezig te houden, en hij zich bij den strijd, die over de al of niet goede uitkomsten van het hier te lande sedert dertig jaren bestaande stelsel bestond, door eigen onderzoek wilde overtuigen in hoeverre dergelijk stelsel voor Schotland aanbeveling verdiende. Ten slotte van zijn beknopt, doch zaakrijk rapport, en na zijne erkentelijkheid te hebben betuigd voor de gelegenheid waarin hij is gesteld om alles met de meeste zorg te onderzoeken, wijst de schrijver op de vele punten van overeenstemming tusschen Schotland en Nederland, die eene proef op staathuishoudkundig gebied in het eene land genomen, zoo uiterst leerzaam voor het andere doet zijn, en eindigt met in een zevental punten de uitkomsten op te teekenen, die naar zijne meening afgeleid moeten worden uit de ondervinding, welke onze Vrije Koloniën en Bedelaarsgestichten opleverde.

Die conclusien worden hier medegedeeld, omdat er uit blijkt op welke gronden, hoofdzakelijk, het ongunstig oordeel van den Hr. Mc. NEILL over onze koloniën berust, en omdat zij wenken bevatten, die welligt nog behartiging verdienen. Zij zijn de volgende:

1°. Behoeftige gezinnen kunnen zelden gebragt worden tot een toestand, waarin zij in hunne eigen behoeften kunnen voorzien (can rarely be made self-sustaining), door hun woning, land, en alles wat tot zijne bebouwing en hun eigen onderhoud noodig is te verschaffen, totdat zij daarin zelven kunnen voorzien.

2°. Kinderen, opgebragt in gezinnen, die door liefdadigheid worden onderhouden, hoewel opgevoed in uitstekende scholen, komen zelden in den toestand, waarin zij in hun eigen onderhoud kunnen voorzien; (rarely become self-sustaining), zoo er eene, door openbare of bijzondere liefdadigheid verschafte, gelegenheid bestaat om daarin te voorzien, waarvan zij gebruik kunnen maken.

3°. Van alle stelsels van opvoeding voor de arbeidende klassen is

---

„behoeftigen" uitdruk, staat in het engelsch (*Report* p. VIII), „indigent persons of good character and paupers." Daardoor wordt zeer juist het kenmerkend onderscheid uitgedrukt tusschen de bevolking der gewone koloniën, die hoofdzakelijk bestaat uit personen, die wel in behoeftige omstandigheden verkeerden, doch nog niet tot den bedelaarsstand waren vervallen, en die der bedelaarsgestichten, die uit bedelaars en bepaald noodlijdenden, „paupers", bestaat. Die omschrijving, hoezeer tot het juist begrip der zaak nuttig, scheen ons in den tekst onnoodig en daarom werd het algemeene woord „behoeftigen" gebezigd.

Digitized by Google

het belangrijkste gedeelte, zoowel voor de maatschappij als voor het individu, dit hetwelk hem leert op zich zelven te staan en op zich zelven te vertrouwen, (which teaches self-reliance).

4°. Behoeftigen, zelfs wanneer zij „werkvatbaar" zijn (able bodied), kunnen er niet toe gebragt worden, om tot hun eigen onderhoud bij te dragen door hen met veldarbeid bezig te houden op gronden, toebehoorende aan de vereeniging die hen onderhoudt; integendeel strekt de poging om daardoor hunne onderhoudskosten te verminderen, eer tot dezer vermeerdering.

5°. Behoeftigen kunnen met meer voordeel in fabrieken en tot onderscheiden soort van handenarbeid dan tot veldarbeid gebezigd worden, maar het is twijfelachtig of de prijzen welke voor de voortbrengselen hunner nijverheid op de algemeene markt verkregen zullen worden, na aftrek der kosten van voortbrenging, hunne onderhoudskosten zullen verminderen.

6°. De vereeniging van veldarbeid met fabriek- en handenarbeid leidt tot gelijke uitkomsten.

7°. De zedelijke uitkomsten van het stelsel, in de Nederlandsche armenkolonien toegepast, schijnen niet meer voldoende te zijn, dan die van de stelsels, in andere landen aangenomen.

Het oordeel van Sir JOHN Mc. NEILL is dus, gelijk men ziet, hoogst ongunstig. Wij laten dit natuurlijk geheel voor zijne rekening en uiten slechts den wensch dat het, vooral wat het 2de en 4de punt betreft, onjuist moge worden bevonden. Moest het toch waar zijn, dat de in de kolonien verpleegde en opgevoede kinderen bijna nimmer tot zelfstandige menschen, in staat om in hun eigen onderhoud te voorzien, konden worden opgeleid, dat veldarbeid niets zou kunnen bijdragen tot het onderhoud van de door de Maatschappij verpleegden, — dan zou het hoofdoogmerk van haar ontstaan worden gemist en zou haar het hoofdmiddel, waardoor zij in stand hoopt te blijven en haar doel hoopt te bereiken, ontvallen.

Wij hopen dan ook van harte, dat het nieuwe bestuur der Maatschappij eerlang zal kunnen bewijzen, dat het oordeel van Sir JOHN Mc. NEILL onjuist was en dat de gebreken, welke de overige verslaggevers aantoonden, grootendeels uit den weg geruimd zijn.

Ziedaar wat wij over een drietal door vreemdelingen over de Maatschappij van Weldadigheid geschreven werken meenden te moeten zeggen. Wij waren daarbij eenigzins uitvoeriger dan over het hier te lande geschrevene, omdat we veronderstelden dat die stukken waarschijnlijk minder bekend waren en er dus wel eenigzins uitvoeriger de aandacht op mogt worden gevestigd.

Digitized by Google

En hiermede eindigen we ons overzigt van de literatuur over de Maatschappij van Weldadigheid en leggen tevens de pen neder.

Met opzet spraken we daarbij niet van de zoo belangrijke verhandeling van den oud-Directeur der kolonien, den Hr. J. VAN KONIJNENBURG, *De toestand van de vrije kolonien en het Instituut te Wateren bij de afscheiding der gestichten van de goederen der Maatschappij van Weldadigheid in* 1859 (Meppel, Julij), omdat we veronderstellen dat aan dat stuk eene afzonderlijke behandeling in dit tijdschrijft zal worden gewijd, weshalve we thans kunnen volstaan met de lezing daarvan ten dringendste aan te bevelen aan allen, die verlangen te weten welke goede verwachtingen door een man van zooveel zaakkennis en zoo langdurige ondervinding gekoesterd worden omtrent de toekomst der thans gereorganiseerde Maatschappij van Weldadigheid.

Ons artikel werd veel uitvoeriger en kwam veel later gereed dan we ons aanvankelijk voorstelden, dat het geval zou zijn. Voor het eerste moeten we den lezer verschooning vragen en drukken de hoop uit dat hij, aan het slot gekomen, niet over al te groote uitvoerigheid klagen zal. Omtrent het laatste moeten we, behalve het daaromtrent hierboven reeds aangevoerde, nog zeggen, dat niemand daarover meer leed gevoelt dan de schrijver zelf, die telkens wanneer het onafgewerkte stuk, waaraan door allerlei omstandigheden maar geen einde kon komen, hem voor den geest kwam, door de vrees werd bekropen, dat hij te laat zou komen om, volgens zijn oogmerk, op den regten tijd naar zijn vermogen bij te dragen, tot opwekking van belangstelling in de Maatschappij van Weldadigheid. Die regte tijd (*) zou zijn, dat het artikel het licht zag, korten tijd vóór dat het nieuw opgetreden bestuur der Maatschappij zijn verwacht beroep op de natie deed, opdat dan ten minste eenigen, zoovelen als dit artikel zouden hebben gelezen, in de gelegenheid zouden zijn geweest met meerder uitvoerigheid en volledigheid dan in het van commissarissen verwachte stuk (†) kan geschieden, na te gaan welke gronden in het belang eener meerdere deelneming in de Maatschappij van Weldadigheid konden worden aangevoerd. Nu ten gevolge van verschillende omstandigheden, eerst op den 15 September jl. de afscheiding tusschen het beheer over de Bedelaarsgestichten en de Gewone Koloniën heeft kunnen plaats hebben en de in Junij reeds benoemde commissarissen eerst op dien dag dat beheer over die Kolonien op zich hebben genomen, — nu zij eerst zeer onlangs, zoo als hierboven werd herinnerd, hun beroep op de natie hebben gedaan, — nu is die vrees van te laat te komen, geweken. En nu

(*) Wederom een blik in de werkkamer. (†) Zie de circulaire in dit no.

Digitized by Google

mag schrijver dezes dan ook eindigen met de uitdrukking der hoop, dat zijn stuk, even als dat van den heer VAN KONIJNENBURG, iets moge bijdragen om de pogingen ingang te doen vinden, onlangs door heeren Commissarissen aangewend, om de belangstelling en deelneming van het publiek in de thans hervormde Maatschappij van Weldadigheid, als geheel particuliere, geheel op zich zelve staande instelling van liefdadigheid, op te wekken.

J. K. W. QUARLES VAN UFFORD.

Handelcijfers. OPGAVE *van eenige op* 15 *Dec.* 1859 *en vroeger in de onderstaande entrepôts aanwezige goederen.*

	Tarwe. Last.	*Rogge.* Last.	*Huiden.* Guld.	*Indigo.* Ponden.	*Rijst.* Ponden.	*Ruwe Suiker.* Ponden.	*Tabak in blad. enz.* Ponden.
Amsterdam	254	1449	79.083	41.972	3.331.561	16.621.303	987.406
Rotterdam	"	"	11.140	3.511	"	6.160.338	620.505
Schiedam	"	"	"	"	"	870.337	"
Dordrecht	"	"	"	"	"	133.035	"
Middelburg	"	"	"	"	"	935.845	"
Totaal op 15 Dec. 1859	254	1449	90.223	45.483	3.331.561	24.720.877	1.607.911
" op 15 Sept. "	56	779	129.649	132.759	3.841.766	31.034.010	1.975.929
" op 15 Junij "	98	553	143.473	81.487	3.452.566	36.219.117	1.418871
" op 15 Maart "	30	636	393.040	115.053	3.897.182	33.312.310	982.662
" op 15 Dec. 1858	30	636	481.024	85.023	5.124.747	18.316.127	1.404.043
" op 15 Sept. "	30	418	820.756	125.358	5.169.408	37.510.200	2.097.421
" op 15 Junij "	30	335	925.361	112.896	4.564.795	43.433.060	2.348.216
" op 15 Maart "	64	650	611.369	94.071	5.830.448	20.715.000	1.401.312
" op 15 Dec. 1857	126	891	281.079	83.788	6.032.777	12.607.000	1.651.000
" op 15 Sept. "	195	423	182.503	101.747	6.732.000	20.390.000	1.368.000
" op 15 Junij "	142	175	102.845	86.150	6.983.000	22.624.000	1.045.000
" op 15 Maart "	202	166	30.584	86.372	9.182.000	33.719.000	1.448.000
" op 15 Dec. 1856	211	166	24.089	20.064	10.575.000	16.284.000	1.129.000
" op 15 Sept. "	267	258	84.301	70.894	7.427.000	21.471.000	790.000
" op 15 Junij "	471	442	87.333	27.609	4.533.000	29.565.000	483.000
" op 15 Maart "	865	761	18.441	43.566	5.044.000	26.570.000	314.000

TOTALE INVOER VAN Banca-Tin.		Hiervan waren door de Nederl. Maats. ingevoerd:	TOTALE INVOER VAN Banca-Tin.		Hiervan waren door de Nederl. Maats. ingevoerd.
	Blokken.	Blokken.		Blokken.	Blokken.
1830	9420	1815	1845	104832	95458
1831	17080	4667	1846	105363	104372
1832	26061	2975	1847	125829	125829
1833	35097	1331	1848	87991	87991
1834	30044	2466	1849	129005	129005
1835	33990	6905	1850	115478	115478
1836	43371	23488	1851	121329	121329
1837	43501	25744	1852	139653	139653
1838	36112	15077	1853	118829	118829
1839	93464	80369	1854	143701½	143701½
1840	45670	37381	1855	143633	143633
1841	75656	71669	1856	207055	207055
1842	95630	94248	1857	186949	186949
1843	83098	72993	1858	158567	158567
1844	95625	94875	1859	156696	156696

Digitized by Google

OP CREDIET.

Professor VISSERING heeft de lezers van „de Praktische Volksalmanak" voor dit jaar wederom vergast op een onderhoudend stukje: „*Op crediet.*"

Met zijne gewone keurigheid van stijl en vorm stelt hij ons, in een gesprek met een winkelier, de nadeelen vóór van het langdurig crediet, dat de winkelier maar al te dikwijls gedrongen is aan zijne klanten te geven. — Die nadeelen springen in het oog: de handelaar moet op bepaalde tijden betalen; zijn schuldeischer heeft tegen hem den scherpen dwang van het handelsregt, terwijl de winkelier die den solvabelen klant volgens de scherpte van zijn regt zou willen behandelen, zich spoedig, ten voordeele zijner medeconcurrenten, zijne overige klanten zoude zien ontvallen. Ziedaar in 't kort waar het op neer komt.

„Maar kan de winkelier dan bij zijne schuldeischers geen uitstel vragen, als hij toch zoo veel te goed heeft bij anderen?" is welligt de natuurlijke vraag bij velen: — „Och," zegt onze winkelier, „de rijke ingezeten, mijnheer X of Z, kan gerust uitstel vragen of nemen. Men weet, dat hij het geld toch wel heeft; maar als ik een mijner schuldeischers acht dagen uitstel vroeg, zou men dadelijk de hoofden bij elkaâr steken en vragen „of ik wel goed was?" Weet u? dat is het ergste, dat ik wèl altijd op den dag af te berekenen heb, wanneer ik eene som moet betalen, en nooit zeker ben, wanneer ik iets zal ontvangen."

— „Dat is zeker lastig genoeg. Doch ik heb wel eens gehoord, dat er in zulke gevallen huismiddeltjes zijn. Bij voorbeeld, gij geeft een promesse af, of gij beleent een partijtje van uwe waren, of gij trekt een wissel op een goed vriend, en disconteert dien bij een' bankier."

— „Daarvoor beware mij de hemel!" barstte hij uit met een gezigt zoo vies als of hij op eene pad getrapt had. „Ach," ging hij voort, „wel is de verleiding soms groot, en menigeen mijner confraters heb ik er voor zien bezwijken. Maar ik zeg u, mijnheer, wie eens den voet op dien weg zet, die gaat naar zijn' ondergang. Weet u," vervolgde hij bedaarder, „dat is even als of men in een moeras verdwaald raakt, waar men hoe langer hoe dieper in verzinkt, naarmate men armen en beenen meer beweegt om er uit los te komen."

En wat is van dat alles het gevolg: van die geldzucht of slofheid van sommige ingezetenen? Wel, dat de winkelier er zijne rekening naar

Digitized by Google

opmaakt. Hij moet duurder verkoopen dan hij bij geregelde betalingen zou behooren te doen.

— „Ja, weet u, wat niet uit de breedte kan moet uit de lengte," zegt het spreekwoord. „Als ik duurder inkoop, moet ik ook mijn verkoopprijs hooger stellen, en mijn rente-verlies en mijn risico moet ik even zoo door den prijs mijner goederen trachten te dekken. Anders kwam ik er niet."

— „Maar kunt gij dat doen? Om de concurrentie meen ik."

— „Och, wij verkeeren allen in 't zelfde geval. Weet u wat voor sommige winkeliers wel eens lastig kan zijn? Als er van die vreemde uitpakkers komen, die met grooten bluf aankondigen, dat zij beneden fabrieksprijzen verkoopen en daardoor de koopers lokken. Men vraagt wel eens, hoe kunnen zij dezelfde goederen 20 of 25 percent lager geven dan de gezeten winkelier, en men zoekt de reden dan meestal in allerlei kwade praktijken. Daar kan iets van aan zijn. Mij is het altijd voorgekomen, dat de oplossing van het raadsel heel eenvoudig is. *Zij laten zich contant betalen*, en dat spreekt van zelf, zegt men, want zij trekken met eenige dagen weder op, en kunnen geene nieuwjaarsrekeningen achterlaten."

Leest het stukje, lezers van de Economist, 't is eene gewigtige zaak en dieper ingrijpende dan velen denken. Laat ons trachten geregeld te betalen. Wij kunnen van onzen kant gerust tegen ons zelven zeggen: 't moet er immers toch uit de lengte of de breedte uit. Betalen moeten wij toch, laten wij dan zóó betalen, dat wij ons wederkeerig de beste *prompte en civiele bediening* bezorgen. Maar, wij voegen er een wensch bij, namelijk, dat alle winkeliers, en vooral werkbazen diegenen die contant of maandelijks verlangen te betalen, meer te wille mogen zijn. Dit mag men gerustelijk den handelaar onder het oog brengen, al geven wij al zijne bezwaren over trage betalers toe. Vele onzer lezers zullen het vast met schrijver dezes ondervonden hebben, hoe uiterst moeijelijk het soms is, om een rekening te bekomen voor een pas geleverde zaak, en waarom? Och de redenen zijn ook veelvuldig. 1°. Vele winkeliers hebben al hunne zaken er op ingerigt en krijgen liever hun geld met nieuwe jaar. 2°. Andere zijn slof. 3°. Vele kleine bazen kunnen geen boek houden, en hebben slechts een boekhouder die op bepaalden tijd dat werk komt verrigten en de rekeningen schrijven. 4°. Soms is het een middel om kleine postjes duurder op te schrijven, hetgeen bij uit-de-hand-betaling meer in het oog zou vallen. Doch zeer dikwijls is het, 5°. een middel om menschen die er goed voor zijn „op het boek" te krijgen; heeft men eens „*wat staan*" dan volgt immers zoo ligt een andere bestelling. „Ik heb wel graag een

Digitized by Google

pretentie op u. Ik wilde dat ik wel *f* 1000 van u hebben moest," zijn de gewone praatjes, en door een en ander, heeft de medaille ook hare keerzijde, en werkt de winkelier van zijn kant soms evenzeer de contante betaling tegen, als de late betaler over wien hij klaagt.

Dat alles neemt echter niet weg, dat de bedenkingen van het aangehaalde stukje waar en gewigtig zijn; — de bezwaren van late *inzending* van rekeningen zijn voor ons, betalers, niet veel meer dan last, — en het gevolg van laat *betalen* van leveranciers-rekeningen is schade aan nijvere personen, ja was meermalen de ruïne van menig eerlijk huisgezin. Crediet is eene heerlijke zaak, en crediet-papier en banken zijn treffende uitvindingen..... voor handelspersonen onder elkaar; maar crediet voor de dagelijksche cousumtiën, een ongeregeld uitstel van betaling bij dadelijk genoten waarde, en terwijl contante betaling steeds verondersteld wordt, kan niet anders dan verkeerde gevolgen hebben. En daarom, wie wij zijn, doen wij onze zaken als verbruikers, zooveel eenigzins mogelijk *à contant.*

TARIEF-HERVORMING IN NEERLANDS INDIE.

Bij eene beoordeeling van het vraagstuk der voorgenomen tariefswijziging van Neêrlands Indië is het vooral belangrijk de meening van den Bataviaschen handel zelf daarover te kennen.

Als eene merkwaardige bijdrage daartoe kan het navolgend adres dienen, hetwelk door eenige der voornaamste firma's te Batavia, door tusschenkomst der Indische regering aan Z. M. den koning is aangeboden.

Verzocht zijnde deze beschouwingen in ons tijdschrift op te nemen, voldoen wij bij deze daaraan, ons verheugende dat de weinige uitgebreidheid van het adres ons veroorlooft zulks *in extenso* te doen.

Sire! De ondergeteekenden, kooplieden van Batavia, gevoelen zich gedrongen, Uwer Majesteit hunne groote erkentelijkheid uit te drukken voor het in vooruitzigt gestelde, meer vrijzinnige handelstelsel, waarvan de invoering in deze kolonie, te oordeelen naar het hier met een der laatste mails ontvangen „Voorloopig ontwerp van eene wet tot regeling der Inkomende en Uitgaande Regten in Nederlandsch Indië" door Uwe Majesteit bedoeld wordt. De onderteekenaren van dit adres zijn de grootste importeurs van vreemde en sommige aanzienlijke importeurs van Nederlandsche fabriekaten, tevens meest allen groote belanghebbenden in den uitvoerhandel, en zij gronden daarop de hoop, dat aan hunne zienswijze door Uwe Majesteit eenig gehoor zal worden geschonken.

Het tegenwoordig hoogst onvolledig en ingewikkeld douanestelsel hier te lande en het hooge cijfer der inkomende en uitgaande regten behoeft inderdaad eene degelijke herziening. Immers het inkomend regt op vele vreemde handelsartikelen

Digitized by Google

bedraagt onder het tegenwoordig tarief 40 tot 50 pCt. van derzelver oorspronkelijke waarde en drukt vooral zwaar op de inlandsche bevolking als voornaamste verbruikster van ordinaire katoenen en wollen fabriekaten. Lage inkomende regten zullen dus op zich zelve eene weldaad zijn voor millioenen bewoners dezer kolonie, door de eerste levensbehoeften, zoo als kleeding enz. in hun bereik te brengen, tot prijzen die meer geëvenredigd zijn aan hunne middelen, om zich dezelve te verschaffen; het verbruik zal daardoor tevens belangrijk vermeerderen en de adressanten houden zich overtuigd, dat de belangen der schatkist door lagere regten niet zullen worden benadeeld. Immers de ondervinding heeft overal, waar de proef op eene ruime schaal genomen is, genoegzaam bewezen, dat vermindering van inkomsten door verlaging van het tarief van inkomende regten slechts temporair is en spoedig ruim wordt goedgemaakt door grooteren aanvoer en de uitbreiding der consumtie.

Door vermindering der tegenwoordige buitengewoon hooge inkomende regten zoude tevens de voornaamste drijfveer wegvallen tot den uitgebreiden sluikhandel die langs de geheele kust van Java, zoo ten nadeele van den regtschapen handelaar als van de schatkist wordt gedreven en dezelve met beter gevolg worden te keer gegaan, dan met de meeste, met groote onkosten gepaarde surveillance mogelijk is.

Een vrijzinnig handelsstelsel in den geest van het aangeboden voorloopig ontwerp kan in het algemeen niet anders dan hoogst gunstig op de ontwikkeling van het handelsverkeer van Nederlandsch Oost-Indie terugwerken.

Adressanten zijn van oordeel, dat daardoor onder anderen een groot gedeelte van den hoogst belangrijken Boegineeschen handel naar Java kan worden teruggebragt, die door de omslagtige formaliteiten, verbonden aan het tegenwoordige douane stelsel, bijkans geheel van hier verdreven is. De inlandsche handelspraauwen uit den Oosterschen Archipel geven alleen om die redenen de voorkeur aan Singapore, alwaar het Boegineesch handelsverkeer van het afgeloopene jaar eene hoogst belangrijke som bereikt heeft.

Met groot genoegen hebben de onderteekenaren van dit adres uit artikels 8 en 9 van het voorloopig ontwerp tevens ontwaard, dat de afschaffing van eenige hoogst ongeriefelijke belastingen een punt van overweging is; zij bedoelen de additioneele Regten, Entrepôt, en overscheeps regten en de waaggelden, waarvan vooral de heffing der laatste meer op eigene zienswijze der ambtenaren schijnt te berusten, dan op bestaande wetten, want Adressanten kunnen zich moeijelijk verklaren, waarom dezelve alléén op Batavia en niet ook op Samarang en Sourabaya worden gevorderd.

De afschaffing der differentiëele regten op den uitvoer van producten zullen van onberekenbaren invloed zijn op den bloei en de welvaart dezer kolonie en is het daartoe strekkend voorstel in het voorloopig Ontwerp door Adressanten met bijzonderen dank erkend.

Over het algemeen gevoelen zich de ondergeteekenden gedrongen, hunne volkomene adhaesie aan den geest van dit „Ontwerp" te kennen te geven, en zij wenschen niets levendiger dan hetzelve in zijn geheel te zien aangenomen.

Mogt nogtans de een of andere wijziging blijken noodig te zijn, dan zij het hun vergund, de hoop en den wensch uit te drukken, dat dezelve zal blijven behouden de liberale strekking van het meergemeld „Ontwerp" waarvan de aanneming volgens hunne zienswijze den besten waarborg aanbiedt voor den verderen voorruitgang van den handel en de welvaart dezer kolonie en van hare bewoners.

Batavia, *April* 1859.

(W. g.) *Wilson & Co. Morgan, Melbourn & Co. p. p. Pitcairn Syme & Co. R. C. de la Condamine. Martin, Dyce & Co. E. Moormann & Co. Tolson, Hunt & Co. the Borneo Company Limited, John Black,* Manager. *Engelhard & Co. Büsing Schröder & Co. p. p. Hunter, Houghton & Co. J. Speet., Purvis & Co. Burt, Myrtle & Co. C. Bahre & G. Kinder. Pandel & Stiehaus, B. Andreas & Co. Adam & Co. Gumprich & Strauss.*

Digitized by Google

— Circulaire van H. H. Commissarissen der **Maatschappij van Weldadigheid.**

Frederiksoord, December 1859.

Niemand zal het eene betwistbare stelling heeten, dat de Maatschappij van Weldadigheid de eerste plaats bekleedt onder de vele inrigtingen tot verbetering van den toestand der lagere volksklasse, welke Nederland kan aanwijzen. Deze maatschappij, reeds in het jaar 1818 opgerigt, als eene particuliere instelling om behoeftigen in landbouwende kolonien op de nuttigste en minst kostbare wijze productieven arbeid te doen verrigten, was allengs bijna geheel ontaard in een Staats-armbestuur. De groote subsidiën, welke zij van 's Rijks wege ontving, het toezigt dat 's lands regering over haar uitoefende, de inmenging met de voor de gemeenten zoo drukkende verzorging der bedelaren, hebben de giften en contributiën, die men gewoon was jaarlijks voor haar af te zonderen, sterk doen verminderen, en het getal bijdragende leden van 18000 tot omstreeks 6000 doen dalen. Thans is aan de Maatschappij van Weldadigheid het karakter van particuliere instelling geheel wedergegeven en zijn de vrije koloniën afgezonderd van de gestichten waar landloopers en bedelaars worden overgebragt, ten gevolge der scheiding tusschen de regering en de Maatschappij van Weldadigheid, den 15 September 1859 te Amsterdam tot stand gebragt. Hierdoor is op nieuw aan ieder ingezeten van het Rijk en zijner Overzeesche bezittingen de gelegenheid gegeven door eene jaarlijksche bijdrage van *minstens f* 2.60 lid dezer instelling te worden, ten einde door die bijdragen het te kort van den arbeid der gevestigde of te vestigen huisgezinnen en der kosten van beheer te dekken, een te kort hetwelk ontstaat niet alleen wegens de vele bij de vestiging voor veldarbeid minder geschikte huisgezinnen, die moeijelijk in de eerste jaren geheel in hun eigen onderhoud kunnen voorzien, maar ook door dat de grond, in een der minst vruchtbare streken van ons vaderland gelegen, over het algemeen te ondankbaar is om de werkkracht te betalen in evenredigheid van den geleverden arbeid, zoodat, indien men deze evenredigheid streng in acht neemt, het loon daalt beneden het peil waarvoor een huisgezin in zijne behoeften kan voorzien. Dit verlies op den arbeid moet worden aangezuiverd, zonder nog te gewagen van rampen en misgewassen, onafscheidelijk aan het landbouwbedrijf verbonden.

De ondergeteekenden, door H. H. afgevaardigden van verschillende afdeelingen tot commissarissen der Maatschappij van Weldadigheid benoemd, nadat de scheiding en verevening der oude Maatschappij buiten hen was geschied, hebben lang geaarzeld eer zij besluiten konden deze geheel belangelooze en toch moeitevolle betrekking aan te nemen. Zij beseften ten volle de vele en groote bezwaren aan die taak verbonden en achtten ze bijna onoverkomelijk. De gedachte aan den grooten liefdadigheidszin onzer natie en de zucht om eene laatste poging te wagen, ten einde deze vroeger zoo gevierde instelling in het leven te behouden en te beletten dat de vele in de koloniën gevestigde huisgezinnen ten laste hunner geboorteplaatsen zouden komen, hebben hen ten slotte bewogen de handen aan den arbeid te slaan en de eens genomene proeve, in weêrwil van de vele misrekeningen en teleurstellingen, voort te zetten, zoodat zij den 15^{n} September jl. het bestuur van den heer gecommitteerde der Regering hebben overgenomen. Zij wenschen echter vóór alles openlijk te verklaren, dat het behoud dezer inrigting in de eerste plaats afhangt van den omvang der particuliere liefdadigheid, van het ruimschoots deelnemen aan het lidmaatschap.

Alvorens tot deze oproeping aan de Nederlandsche natie over te gaan, hebben commissarissen gemeend zich ernstig te moeten afvragen: Mogen zij nieuwe geldelijke offers vragen? is er vooruitzigt dat de maatschappij kan blijven bestaan? Het overwegen dezer vragen heeft hen gebragt tot

Digitized by Google

het besluiten om noodwendige vereenvoudigingen en bezuinigingen in te voeren, het handhaven der beginselen in de verbindtenissen opgenomen, het beloonen van den arbeid zooveel mogelijk naar zijne waarde. Den toestand der kolonisten meer in overeenstemming te brengen, behoudens noodzakelijke tucht, met dien van het gewoon maatschappelijk leven, staat daarmede naauw in verband. Commissarissen hebben de overtuiging erlangd, dat wanneer van deze hoofdbeginselen niet wordt afgeweken, zij aanspraak mogen maken op de belangstelling der natie. Wil zij nu door het behoud dezer instelling medewerken tot verbetering van den toestand der lagere volksklasse, dan moeten allen die daartoe eenigzins in staat zijn tot het lidmaatschap toetreden. Commissarissen vragen derhalve niet enkel van de vermogenden in Nederland verdubbeling hunner contributiën, maar ook de liefdegaven van den kleinen burger en het penningske der weduwe; wanneer deze hun niet worden ontzegd, dan, maar dan ook alleen is het voortdurend bestaan dezer echt nationale zaak mogelijk, die door vreemdelingen hoog wordt geroemd, het bewijs levert van den liefdadigheidszin, den ondernemingsgeest en den volhardenden ijver van ons volk, heilzaam werkt op de vergrooting van den rijkdom van onzen bodem en krachtig bijdraagt tot vermeerdering der landhuishoudelijke kennis in het algemeen. Van U, landgenooten, hangt enkel af de beslissing of de Maatschappij van Weldadigheid in het leven zal blijven, daar zij van Gouvernementswege op geen subsidie kan rekenen. Mogten commissarissen zich hebben bedrogen in de verwachting die zij koesteren, van de voortdurende belangstelling der natie met betrekking tot deze zaak welke zij voorstaan, dan is de ontbinding der Maatschappij onvermijdelijk en zullen de gemeenten nog meer den druk van het armwezen ondervinden. Zien zij daarentegen door eene algemeene deelneming de finantiële bezwaren der Maatschappij opgeheven, zij zullen zich gelukkig achten de hun opgedragene taak niet te hebben afgewezen maar aanvaard, en noch moeite noch tijd ontzien om te pogen, met Gods zegen, te beantwoorden aan het in hen gestelde vertrouwen, der nieuwe verjeugde instelling levenskrachten te schenken, om langs dezen weg de armoede voor te komen en te beteugelen, een werk van liefdadigheid, dat met de welvaart van het maatschappelijk leven in het naauwste verband staat en de belangstelling van ieder vordert, die het welzijn van zijn land ter harte neemt.

Commissarissen der Maatschappij van Weldadigheid,

Get. *O. R. van Andringa de Kempenaer*, pres., *P. van der Veen*, *G. A. de Meester*, *W. F. Heshuysen*, *en J. J. de la Bassecour Caan*, secr.

HANDELCIJFERS.

Java-Koffij bij de Nederl. Handel-Maatschappij (in duizendtallen balen.)

	Aanv.	Voorr.	VEILINGSPRIJZEN. Goed. ord. Java. Voorjaar.	Najaar.		Aanv.	Voorr.	VEILINGSPRIJZEN. Goed. ord. Java. Voorjaar.	Najaar.
	B.	B.	Cents.	Cents.		B.	B.	Cents.	Cents.
1842	955	310	24 à 25	23 à 23½	1851	808	287	27½ à 28	25 à 26
1843	1.075	544	21½ „ 22	20 „ —	1852	1.015	279	28½ „ 24	25 „ 25½
1844	1.062	559	21½ „ —	22 „ —	1853	887	172	29½ „ 30	30 „ 30½
1845	920	533	22 „ —	23½ „ —	1854	887	233	28 „ 28½	28½ „ 29
1846	735	566	20 „ —	20 „ —	1855	1.096	349	30 „ 30½	32 „ 32½
1847	925	443	20 „ 20½	20 „ —	1856	1.186	474	31½ „ —	32½ „ 33
1848	751	371	19 „ 19½	17 „ 17½	1857	876	544	36 „ 36½	41 „ —
1849	850	310	19½ „ 20½	25 „ 26	1858	984	330	27½ „ —	32 „ —
1850	596	226	32½ „ 33	26 „ 27	1859	898	233	37 „ —	37½ „ —

Digitized by Google

OPGAVE *der hoogste en laagste Coursen van de onderstaande Effecten aan de Beurs te*

	1858.		Jan. 1859.		Febr. 1859.		Maart 1859.		April 1859.		Mei 1859.	
	Laagste cours.	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*
Nederl. Cert. W. Sch. 2½ pct.	63⅛	65⅛	63⅞	65	63⅛	64 15/16	61¼	63⅞	54½	64¼	53⅝	58⅝
dito dito 3 „	75⅛	77⅝	76⅛	77⅝	75⅜	77¼	73¼	76¼	66	76⅝	61¾	69¾
dito dito 4 „	96	99⅜	97⅛	99 3/16	96 15/16	99	95	98⅜	87	98⅝	82	90
Overz. bezittingen 4 „	95¼	98⅛	97⅜	98 13/16	96⅝	98⅜	95¼	97½	88	97⅛	83	89
Amort. Syndicaat 3½ „	90⅛	94½	93	94½	92¾	94½	91½	94½	86⅞	95	82	87
Aand. Ned. Hand. M.	132¾	143¼	141⅛	144	139	141¾	139	143½	132	142⅜	115	132½
Obl. H. IJ. Spw. M. 4½ „	93	101¼	99½	101	99¼	—	100	—	99¼	99¾	—	—
Oblig. R. Spoorw. 4½ „	97	101⅜	100⅝	101¼	99⅞	101¼	99	100⅛	99¼	100⅞	93	95
Aand. Ned. Bank 4 „	154	173½	169½	169¾	167½	169	166¾	—	167	167½	160	160¾
Frankr. Inschr. Grb. 3 „	63⅛	69	65⅞	67¼	—	—	—	—	62	63¾	54¾	55¼
Belg. Cert. *Rothschild*, 2½ „	51⅜	54	52¼	54	51½	52⅞	51	52½	48½	53⅛	48	46½
Rusl. Obl. *Hope* 1798 5 „	104	106⅛	104½	106¾	103⅞	105⅛	101½	104½	96¾	104⅜	98⅞	101
dito 1822 5 „	102¼	104⅝	102⅜	104	101¾	103	100⅜	102¼	96¼	102¼	98¼	99
Cert. Rusl. 1839 5 „	90⅛	92⅞	91	92¼	90¼	91 1/16	86½	90	79	90	78	82
Obl. *Stieglitz* 5 serie 5 „	94¾	99¼	96	99	95½	98⅛	95	97½	87¾	97½	83¾	89½
dito 6 serie 5 „	98	103	100½	102⅝	99⅛	101⅛	98¾	101½	91	101½	89	95¼
Cert. *Hope & Co.* 4 „	83	88⅛	84½	87	84½	87	83½	85½	75	85¾	73	78
Oblig. bij *Stieglitz* 4 „	83½	88¾	84¼	87½	84⅜	87⅝	84	85¾	75½	86	72¾	78
dito te Londen 4½ „	95¾	99½	96½	98¾	96½	97½	96	98¼	96	97	86	89½
Cert. Roebels . . 6 „	64	67⅛	66⅝	68⅛	64¾	68⅝	64⅝	66¼	64⅜	66¾	56	59⅜
Obl. à £ 100 . . 3 „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Aand. groote Russ. spoorw. vol gefourn.	236¾	239½	236¾	248½	231¾	237	231¾	235½	208	235¾	198	220
Polen. Schatk. Oblig. 4 „	77⅜	83½	79⅞	83	79¾	81⅞	78½	80¾	70	81	66	72¾
Loten fl. 500	149¼	159¾	155	157¾	153¾	155½	149½	156	151½	156	139½	147
Pruiss. Aand. 1854 3½ „	198	210	209	211¼	208¾	210	203	209½	200	204	183	192
Obl. 1859 5 „	—									—	—	
Oostenr. Obl. Metall. 5 „	72½	79	67¾	77⅜	63⅝	70 7/16	58½	68	34½	64½	31½	41½
dito dito 2½ „	36⅝	40⅛	35	39 1/16	33	36½	30⅜	35¼	20½	33⅞	18½	23
dito Nationale 5 „	73¼	79½	69½	78 9/16	65	72⅜	60½	70 1/16	39⅞	67 1/16	35¾	44¾
dito bet. Amst. 5 „	85½	88¼	78	87 1/16	75⅝	81¼	70¾	79½	54	75¾	47	58¾
Weener Lot. fl. 250, 1839	360	396	375	396	365	370	350	375	260	349	205	250
dito fl. 250, 1854 4 pct.	303	340	317	340	310	325	285	316	225	305½	190	224
Oblig. *Goll & Co.* 5 „	75⅜	81½	77	81	72¼	78	67½	70	62	70½	—	—
dito dito 4 „	60⅞	63¾	59½	63⅝	56¾	60¾	54	58½	41	57	34	42
Bankactien. . . . 3 „	1098	1172	1045	1050	950	1060	878	1015	570	946	512	633
W. Loten fl. 100 1858	—	—	107	117½	—	—	104	110	—	—	65	78
Spanje. Oblig. . . . 1½ „	25½	31⅛	28½	31 7/16	28⅛	30¼	28⅜	30 7/16	25¼	30½	24	27¾
dito Binnenl. 3 „	37⅛	42½	39 3/16	42½	38⅛	40 1/16	38 3/16	40¾	34	40½	32⅜	36 1/16
dito Amortisable	5½	12⅜	9½	10 5/16	8⅛	9⅜	8¾		8	9 1/16	6	8
Obl. Buitenl. sch. 3 „	42⅛	46¾	44½	46¾	42⅝	44 5/16	42¼	44¾	37½	44⅛	33	39½
Coupons bewijzen	4½	6⅜	5⅞	6 9/16	5⅝	5⅞	5 1/16	5¾	4	5	3	4
Portug. Oblig. 1856—59	44⅝	47¾	45¼	47 1/16	44¾	46 3/16	43⅛	45¾	35¾	45⅜	34	40⅛
dito 1857	43½	46¼	44¼	46¼	44¼	45⅞	42 1/16	45¼	35¼	44¾	33 1/16	39¾
dito Uitgestelde	26	30½	30	30½	28¾	29 5/16	29		29½	—	25	26¼
Z.-Amerika. Oblig. Mexico	17⅞	21½	18½	19 5/16	18 5/16	19 9/16	18½	20½	15¼	20½	13½	15¾
Oblig. Venezuela 3 nu 2½	29	43¾	39½	42½	38⅛	42	38⅝	40 1/16	35	41⅝	28¼	37½
dito dito 1½ nu 1	11½	16⅜	14¾	16¼	14¾	16⅝	14¾	16	14¼	17⅛	12	15⅞
dito Grenada	18	20½	18¾	20	17 3/16	18⅞	16 9/16	18⅛	13½	17⅞	10½	15⅛
dito Uitgestelde	5½	6⅜	5¼	5¾	5¼	5¾	5	5⅛	4¼	5⅝	3 5/16	4¼
dito Peru 4½ „	73½	90½	88	88½	88⅜	90	89	90	88	—	72¼	—
Brazil. Geldl. 1824 5 „	97⅜	101½	99¾	100½	98¼	100	97	99⅛	96	99½	88	95½
dito 1852—1858 4½ „	91⅝	99½	94	95½	98⅜	99¼	—	—	88¾	91¾	80	87½
Ecuador onbep. 1 „	13⅛	17⅛	14⅜	15⅞	15⅝	16⅞	14⅞	16⅝	12	16 9/16	11⅜	14½
N.-Amer. Obl. Louis. 5 „	97	102	101¾	103	101¾	103½	101½	101⅞	99	101½	95½	98⅛
Oblig. Illinois sp. 7 „	81⅝	88¾	82	84¾	80½	82⅝	79½	82½	73	82¼	65	74
Galveston spoorweg 8 „	—	—	84¾	85	82½	85	77	80½	76¼	79	68	70
COURS VAN HET GELD.												
Beleening	3	6	3	—	3	—	3	—	3	3½	3½	—
Prolongatie	2½	6	2½	3	3	—	3	—	3	4	4	—
Disconto	—	—			3	3½	3	3½	3	3½	3	3½

Digitized by Google

Amsterdam (*Zie voor een overzigt der maanden van het vorig jaar* Economist 1858.)

	Junij 1859.		Julij 1859.		Aug. 1859.		Sept. 1859.		Oct. 1859.		Nov. 1859.		Dec. 1859.	
	Hoogste cours.	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*
	62¾	62 1/16	64⅛	63⅛	64 1/16	64 5/16	65	63⅛	64⅝	62⅛	64⅛	61⅛	64⅛	
	74⅛	74⅛	77⅛	75⅛	77⅛	77⅛	78 5/16	75⅛	77⅜	74⅜	76⅛	73⅜	76⅛	
	95⅛	94⅛	98⅛	96⅛	98⅛	97⅛	99	96⅜	98⅛	96⅜	97 9/16	95⅜	98⅛	
	94⅛	94	96⅜	95⅛	97⅛	96⅛	98	96⅛	97⅛	95⅝	97	94⅜	97⅛	
	90⅛	90⅛	95⅛	94	95⅛	94⅜	95⅛	94⅛	95	93	94⅜	91⅜	94	
	128	124	129⅛	124⅛	130	125	129⅛	125⅜	127⅛	125⅛	126⅛	124	126⅛	
	—	—	—	99⅛	100⅛	99⅛	100	99⅜	—	100	—	99	101	
	96	95⅛	100	100	100⅜	100⅜	101	101⅛	102	100⅜	101⅛	100	101	
	—	160	160⅜	161⅛	165⅛	164⅛	165	164⅛	165⅛	165	165⅛	164⅛	165⅛	
	591⅛	—	—	68⅛	68⅛	—	—	62⅛	63⅛	—	—	68⅛	64⅛	
	49⅛	49⅛	52⅛	51⅝	52⅛	51⅜	52⅜	51⅛	51⅞	51⅝	52 1/16	51⅛	52⅛	
	103	102⅝	105	104⅛	105⅛	104⅜	105⅜	103⅛	105⅛	103⅛	104⅜	103⅜	104⅛	
	101⅛	101	102⅜	102⅜	103	101⅛	103	101⅛	102⅛	101⅛	102⅜	101⅞	102⅛	
	83⅛	83⅛	90⅛	87⅛	88⅝	86⅛	87⅛	84⅛	87	84⅜	85 1/16	84⅜	86	
	91⅛	91⅛	95⅛	94 1/16	95⅛	91⅜	95⅛	90⅛	92⅝	89⅛	90⅜	89⅛	91	
	97⅛	96⅞	102	100 1/16	101⅜	100⅛	102⅛	99⅛	101⅛	99⅛	100	99⅜	100	
	81⅛	80⅛	87	84⅛	86⅛	83	85⅛	80⅜	83⅝	80 5/16	81⅛	80⅛	81⅛	
	82	80⅜	87	84⅜	86⅝	82⅛	85⅜	80⅞	83⅝	80⅛	81	80 3/16	81	
	91	91⅜	96⅜	96⅜	97	95⅜	96⅜	95⅛	96⅛	94⅛	95⅛	94⅜	96⅛	
	60⅜	61⅛	66⅜	65	65⅜	63⅜	65 1/16	61⅛	63⅞	61 9/16	62⅜	61⅜	62⅛	
	—	—	—	64⅛	65⅛	64¼	65⅝	64	65⅛	63⅝	64⅜	63¼	64¾	
	217	217½	234	220¾	226	221¾	225	219	224	219	220¾	219	224½	
	75⅛	75⅛	82	79⅛	80⅝	78⅛	80⅛	77⅛	79⅞	77⅝	78⅛	78⅛	79⅜	
	150½	148¾	159	153½	157⅞	155½	156¼	156¼	158¼	157	158	157½	160½	
	191	190	208	207	210	198⅜	204	200	202	200	203	203	205	
	—	92	100⅜	100⅛	101⅜	99⅜	101⅛	101⅛	101⅜	101⅛	101⅛	101⅜	103	
	42⅛	40 7/16	62⅜	57⅛	61	51	59⅜	50⅛	56⅛	53 3/16	55	53⅛	57	
	23 1/16	22⅛	32⅞	30⅝	32⅜	27⅛	31 3/16	26	30⅞	27⅛	29⅛	28	30⅛	
	46⅛	44⅜	65⅛	61⅜	65	55⅜	63⅛	55⅜	61⅜	57⅛	58⅜	58⅛	61⅝	
	61⅜	61⅛	80⅛	75⅛	79⅛	69⅜	77	70⅝	75⅛	72⅜	74⅛	73⅜	74⅝	
	220	214	300	296	302	296	298	268	293	272⅛	280	271	280	
	228	218	300	278	282	258	279	261	275	262	273	270	281	
	—	69	69⅛	70	—	—	—	60⅞	63	61⅛	63⅛	63⅛	65⅛	
	—	41⅛	43½	—	-	53⅛	54	52	52⅛	50	51	50⅜	52¾	
	660	638	970	875	910	800	893	810	870	834	850	832	857	
	79	73	102	92⅛	96	90	98⅜	89	94⅛	91	96⅛	96⅛	100	
	29 1/16	29 9/16	32⅛	31⅛	33 3/16	33	34⅛	31	34	31⅛	32 1/16	32⅛	32⅜	
	39⅛	38 1/16	42⅜	41⅛	42⅛	41⅛	44⅛	40⅛	43 11/16	40 7/16	42⅛	41⅛	42⅛	
	8⅜	9 1/16	10⅛	9⅛	10 5/16	10	12	10 1/16	11 3/16	10⅛	11 1/16	10⅜	11⅛	
	41⅜	41	44⅜	43⅜	44⅛	44⅝	46	43⅛	45⅝	43⅛	43⅛	43⅜	44	
	3⅛	3⅛	4⅛	4⅜	4 11/16	4⅛	4⅞	4⅛	4⅛	4⅛	4 1/16	4⅜	4⅜	
	42⅛	42 7/16	45⅛	44⅛	45	44⅝	45 1/16	43⅛	45	43⅛	43⅛	43⅛	44⅛	
	42	41 13/16	44⅜	43 7/16	43 13/16	42⅝	43⅜	41¾	43 7/16	41 3/16	42⅛	42¼	42⅝	
	29	29	30	30	31	30⅛	31	30	30⅛	30	30⅛	30	30	
	16 1/16	17⅝	18 1/16	17⅛	19⅝	19⅜	23	20	21 3/16	20 7/16	21⅛	20⅛	21⅜	
	38	26⅜	28⅛	27	28 13/16	25⅜	27⅝	25⅜	27⅛	26 5/16	27⅜	26⅛	27⅝	
	16⅛	13 9/16	16	14½	15⅝	13¼	14⅝	13⅝	14 5/16	13⅜	14⅜	13⅞	14⅜	
	16 5/16	15 3/16	17⅜	16	16 9/16	15	16⅜	14⅞	16 3/16	14 9/16	15⅛	15⅛	16⅛	
	5⅜	4⅛	5 1/16	5	5⅛	4⅜	5 1/16	4 13/16	5⅛	4⅛	5 1/16	4⅜	5	
	—	81⅛	85	86	89⅛	89½	89¾	86	—	87⅛	—	87⅛	87⅛	
	96	96¾	99⅛	98⅜	99⅜	99	100	99⅛	100⅛	99⅛	99⅝	98⅞	99⅜	
	—	90	91½	91	91¾	91⅛	92	90⅞	91⅛	91⅛	91⅝	91⅛	92	
	15⅛	14⅜	16⅛	14 11/16	15⅝	14⅛	15⅛	14⅛	15⅜	14⅛	15	12⅛	14⅛	
	—	99	100⅛	100⅜	101	100	—	101	103	101	101⅜	100	101	
	76⅛	76⅛	83⅛	80	82⅛	83	82⅛	80⅛	81¾	78⅛	81⅛	80⅛	82	
	70	70	72	56⅛	72	54¾	58⅛	56	57	53	—			
	3½	3	3	3	—	3	—	3	3	3	—	3	3	
	4	2½	3	2½	—	2½	3	3	3	3	4	3½	4	
	3½	3	3½	3	3½	3	3½	3	3	3	3½	3	3	

Digitized by Google

OVERZIGT DER FONDSEN EN GELDMARKT TE AMSTERDAM,

gedurende de maand December 1859.

Gedurende deze laatste maand waren handel en variatie in de fondsen tamelijk levendig. Aanvankelijk was wel is waar de omzet gering, van lieverleden echter deed zich meerdere kooplust op. Hollandsche fondsen werden gedeeltelijk tot dekking van in blanco verkochte partijen, gedeeltelijk tot geldbelegging gekocht, en de prijzen waren aanzienlijk verbeterd, toen eene vrij belangrijke daling plaats vond, op plotseling ingekomen *particuliere, zeer ongunstige tijdingen* uit onze Overzeesche Bezittingen. Spoedig echter bleek het, dat die berigten voor het minst zeer overdreven waren geweest, en verschillende inkoopen, waarbij vooral tot amortisatie, deden niet alleen de prijzen herstellen, maar Integralen rezen van 61⅛ tot 64⅛, de 3 pCt. van 73⅜ tot 76⅛, de 4 pCt. van 95⅜ tot 98¼, de Oost-I. Leening van 95⅜ tot 97, en de 3½ pCt. Syndicaat van 91⅜ tot 94 pCt., op welke hoogste prijzen zij zich ten slotte ferm souteneerden. Aandeelen Handel-Maatschappij, daalden met de Hollandsche Fondsen c°. 2 pCt., doch ook deze herstelden zich later, zonder dat de handel daarin echter bijzondere levendigheid vertoonde.

Russische fondsen varieerden het minst, en werden slechts nu en dan door bijomstandigheden geïnfluenceerd, geene regtstreeksche oorzaak gaf daartoe aanleiding, de veelal plaats vindende aanvoeren vonden tot geldbelegging koopers.

Oblig. 5 pCt. *Pruissen* en 4 pCt. *Polen* vonden tot geldbelegging steeds koopers en sluiten, vooral eerstgenoemden, in willige stemming. *Oostenrijksche* fondsen vervolgden door vele inkoopen, ook voor Buitenlandsche rekening eene vooruitgaande beweging, tot dat de Brochure *het Congres en de Paus* verscheen, en eenen zeer ongunstigen invloed op die Effecten uitoefende, vooral op de Buitenlandsche Beurzen en daardoor ook hier. Het uitstellen van het Congres op onbepaalden tijd, werkte mede nadeelig; de voor Duitsche of vreemde rekening gekochte partijen en misschien nog meer kwamen op nieuw alhier aan de markt, en moesten, om eens een beursterm te gebruiken, geslikt worden. Zoo was er zelfs weder een oogenblik dat bijna geen bod te bekomen was, terwijl ook menig speculant, door vrees gedreven, zich van zijne stukken ontdeed, terwijl een oogenblik later zich weder vele koopers en met name de duitsche commissie-huizen opdeden, hetgeen eene zeer vaste houding aan de markt gaf, die door eene verdere rijzing gevolgd werd, op het berigt dat de Coupons des Nationale Metallieken weder in zilver betaald zouden worden. Intusschen, hoe schoon zulks ook klonk, hield de rijzing geen stand. Want behalve dat Oostenrijk het nu weder met Hongarije te kwaad schijnt te hebben, maakt de gezegde brochure algemeen en in Italie in 't bijzonder, eenen zeer ongunstigen indruk. Welke reden er nu in

Digitized by Google

Frankrijk, — wij willen niet zeggen bij den keizer — bestaat, om juist thans die brochure in de wereld te zenden, en daardoor het Congres welligt te doen verschuiven, (immers het was vooruit te zien dat dit er het gevolg van zijn konde) weten wij niet; de tijd zal dit, en wij wenschen in gunstigen zin, oplossen.

Oblig. *Portugal* hebben weinig gevarieerd, doch sluiten ca. ½ pCt. hooger dan de vorige maand.

Spaansche fondsen waren nu en dan voor het Buitenland gevraagd, terwijl de verkoopen meestal voor Binnenlandsche rekening geschiedden. De berigten van den oorlog in Marocco luiden wel is waar niet ongunstig voor Spanje, doch die oorlog brengt het vertrouwen iets aan het wankelen, het fonds sluit dan ook in eene flaauwe stemming.

Van Zuid-Amerikaansche fondsen hebben de Oblig. Venez. weinig gevarieerd, althans op de zekerheid van de rentebetaling en de met 1 Januarij verhoogen den Interest zich weinig verbeterd, en was de omzet daarin gering. *Greneda's* flaauw. Nadat zij met 1 December schoon (excl. Int.) verhandeld werden sluiten zij thans 1 pCt. lager.

Oblig. *Mexico* hebben zich gesouteneerd. In dit fonds worden voor en na eenige inkoopen voor Engelsche rekening bewerkstelligd zonder dat zulks belangrijk op den prijs influenceerde Oblig. *Ecuador* hebben, door het berigt dat de laatst verschenen Coupon aldaar niet betaald werd, eene, naar den prijs, zeer gevoelige daling ondergaan. Men vleit zich intusschen met eene verandering ten deze. Overigens is de handel in dit fonds, waarin trouwens zelden veel belangrijks omgaat, als 't ware ingeslapen.

Het geld op Prolongatie varieerde van 3½ tot 4 pCt. en was enkele malen zeer schaarsch, ten slotte blijft het tot 3½ pCt. aangeboden. Beleening onveranderd, discompt evenzoo.

OVERZIGT *sedert* 1846. — *Stand op ult. Maart* (sluiting boekjaar.)

VERGELIJKENDE OPGAVE *der Ned. Bank* (*saldo's van rek. court., omloopende bankbiljetten en munt en muntmateriaal*) in millioentallen guldens.

ult. Maart.	saldo's r. c.	oml. b b.	m. en muntm.		Global Bedr. v. disc. en beleen.	1857. saldo's r. c.	oml. b b.	m. en muntm.	Global Bedr. v. disc. en beleen.	1858. saldo's r. c.	oml. b b.	m. en muntm.	Global Bedr. v. disc. en beleen.	1859. saldo's r. c.	oml. b b.	m. en muntm.	Global Bedr. v. disc. en beleen.
1847	*f* 78 m.	324	801	ult. Jan.		15	84	696	444	133	773	62	436	881	901	109	292
1848	77	873	859	Febr.		127	806	697	388	135	755	664	376	826	881	1103	254
1849	144	66		Maart.		91	807	70	848	11	76	704	316	803	866	107	251
1850	166	487	711	April.		117	848	709	406	99	85	739	354	813	90	1038	838
1851	206	508	72	Mei.		161	852	708	465	103	795	764	28	853	915	1033	385
1852	247	673	983	Junij.		196	80	695	451	197	793	778	362	878	902	1046	384
1853	267	775	1013	Julij.		155	834	673	467	109	841	783	318	296	974	1055	365
1854	222	938	1002	Aug.		216	83	683	513	171	836	839	318	283	925	1047	311
1855	159	925	1027	Sept.		241	838	678	551	193	816	90	259	281	898	102	309
1856	146	912	75	Oct.		187	856	607	586	278	828	972	284	282	902	999	346
1857	91	807	70	Nov.		223	808	615	566	397	802	1034	319	893	866	1003	401
1858	11	76	704	Dec.		241	725	60	516	443	806	109	211	409	884	1013	48
1859	803	868	107														

Digitized by Google

UITGEZONDEN DOOR:		Maddapollams.							Calicots.							Shirtings.						Witte gew. Shirt.	Drillings.	Longcloths.	Cambrics.	Diemets.	Marseilles.	Oogjesgoed.	Tafel- en Servet-goed.		Garens.	Zakken.	Molton Dekens.
																ONGEBLEEKTE.			GEBLEEKTE.															
		4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	5/4	6/4	7/4	5/4	6/4	7/4												
		S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	Stel.	Pik.		S.
Dec.	N. H. M.	"	"	5100	11700	"	2350	"	"	"	"	"	"	"	"	300	"	"	2000	1000	"	"	3500	"	"	"	"	"	"	"	"	5000	"
	Part. H.	250	650	4460	15100	"	3300	50	80	250	4150	11050	"	600	"	100	"	"	200	"	"	"	4295	"	"	400	"	"	134	"	"	58100	3280
Jan./Dec.	N. H. M.	2900	400	56900	154800	"	22650	1450	"	"	33200	80600	"	5500	"	21500	4000	"	23200	11200	"	"	33180	500	"	100	"	"	"	"	479	23961	4570
	Part. H.	2700	15000	86922	264465	3450	54327	2000	170	450	56915	166165	"	19050	50	4480	5700	300	11028	22255	4800	"	59653	250	7160	4353	150	713	2667	29	"	506722	90454
	Totaal.	5600	15400	143822	419265	3450	76977	3450	170	450	90115	246765	"	24550	50	25980	9700	300	34228	33455	4800	"	92833	750	7160	4453	150	713	2667	29	479	530683	95024

ADRIANOPEL-ROODE GOEDEREN.

		Garen.			Effen rood stukgoed.	Effen roode gewerkte Shirtings.	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Spreijen.	Doeken.
		Pikols.	Wrong.	Pond.	S.	S.	S.	Corges.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Doz.
Dec.	N. H. M.	75	"	"	"	"	"	"	25	175	"	"	200
	Part. H.	102	"	"	2250	"	4358	"	"	"	"	"	"
Jan./Dec.	N. H. M.	1059	32265	812	7950	"	4100	575	500	275	125	175	1200
	Part. H.	1253	2700	"	32429	"	15526	313	192	134	32	6	2992
	Totaal.	2312	34965	812	40379	"	19626	888	692	409	157	181	4192

GEDRUKTE GOEDEREN.

		Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Kembings.	Spreijen.	Doeken.
		S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Dz.
Dec.	N. H. M.	"	1125	325	375	"	"	"	1700
	Part. H.	1250	1140	$2165\frac{5}{20}$	$896\frac{3}{20}$	"	"	50	$1484\frac{2}{12}$
Jan./Dec.	N. H. M.	12650	3800	4846	1975	"	"	"	11660
	Part. H.	18638	8731	14044	6814	131	163	250	11831
	Totaal.	31288	12531	18890	8789	131	163	250	23491

GEVERWDE GOEDEREN.

		Garen.		Blaauwe Drillings.	Salemporis.	Effen zwart stukgoed.	Effen oranje stukgoed.	Div. kleuren stukgoed.	Gewerkte Shirtings.
		Pik.	Wrong.	S.	S.	S.	S.	S.	S.
Dec.	N. H. M.	"	"	"	250	"	"	"	"
	Part. H.	"	"	"	1800	"	"	"	"
Jan./Dec.	N. H. M.	58	"	"	13800	"	"	"	"
	Part. H.	6	2025	1150	19900	60	"	359	"
	Totaal.	64	2025	1150	33700	60	"	359	"

WEEFGOEDEREN.

		Nicanias.	Grove Cotonetten.	Ginghams.	Japansch Linnen.	Broeken-stoffen.	Breede Sarongs.	Boegineesche Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Doeken.
		S.	S.	S.	S.	S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Dz.
Dec.	N. H. M.	"	350	"	"	"	250	125	"	"	"
	Part. H.	100	"	"	"	"	125	"	"	"	"
Jan./Dec.	N. H. M.	3300	1050	850	"	"	725	4385	225	75	900
	Part. H.	3939	2240	2505	"	100	1440	3885	381	42	1709
	Totaal.	7239	3290	3355	"	100	2165	8270	606	117	2609

Digitized by Google

UITVOER VAN INLANDSCHE LIJNWADEN NAAR NEDERLANDSCH INDIE.

Overzigt van den uitvoer van eenige der voornaamste katoenen fabriekaten gedurende de twaalf maanden van elk der jaren 1851—1859.

	4/4 Maddapollams.			9/8 Maddapollams.			5/4 Maddapollams.			6/4 Maddapollams.			6¼ Maddapoll.			7/4 Maddapollams.			8/4 Maddapollams.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	〃	〃	〃	〃	〃	〃	174.800	96.350	271.150	211.350	112.450	323.800	〃	〃	〃	24.600	34.600	59.200	1.250	1.850	3.100	1851
1852	〃	〃	〃	〃	〃	〃	91.350	40.400	131.750	271.150	99.200	370.350	〃	〃	〃	44.800	22.100	66.900	4.350	5.876	10.226	1852
1853	〃	〃	〃	〃	〃	〃	117.450	56.376	173.826	397.800	136.150	533.950	〃	〃	〃	48.350	14.360	62.710	4.050	1.600	5.650	1853
1854	〃	〃	〃	〃	〃	〃	178.850	100.770	279.620	321.300	190.870	512.170	〃	〃	〃	29.000	21.310	50.310	2.900	2.550	5.450	1854
1855	〃	〃	〃	〃	〃	〃	116.400	140.325	256.725	194.250	271.900	466.150	〃	〃	〃	20.350	41.550	61.900	1.650	3.050	4.700	1855
1856	〃	〃	〃	〃	〃	〃	80.300	168.753	249.053	32.100	211.183	243.283	〃	〃	〃	12.950	42.465	55.415	500	2.650	3.150	1856
1857	〃	〃	〃	〃	〃	〃	30.400	55.319	85.719	5.350	132.350	137.700	〃	〃	〃	8.350	35.888	44.238	750	900	1.650	1857
1858	〃	〃	〃	〃	〃	〃	37.950	71.120	109.070	53.250	206.000	259.250	〃	〃	〃	17.000	44.350	61.350	4.150	2.150	6.300	1858
1859	2.900	2.700	5.600	400	15.000	15.400	56.900	86.922	143.822	154.800	264.465	419.265	〃	3.450	3.450	22.650	54.327	76.977	1.450	2.000	3.450	1859

	4/4 Calicots.			9/8 Calicots.			5/4 Calicots.			6/4 Calicots.			6¼ Calicots.			7/4 Calicots.			8/4 calicots.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	〃	〃	〃	〃	〃	〃	86.300	39.761	126.061	115.250	46.945	162.195	〃	〃	〃	8.250	18.114	26.364	〃	900	900	1851
1852	〃	〃	〃	〃	〃	〃	91.200	72.111	163.311	251.050	154.145	405.195	〃	〃	〃	28.200	39.315	67.515	500	1.105	1.655	1852
1853	〃	〃	〃	〃	〃	〃	139.500	61.930	201.430	190.050	89.800	279.850	〃	〃	〃	19.200	11.166	30.366	〃	〃	〃	1853
1854	〃	〃	〃	〃	〃	〃	154.950	89.650	244.600	118.850	147.575	266.425	〃	〃	〃	4.100	11.155	15.255	250	〃	250	1854
1855	〃	〃	〃	〃	〃	〃	65.400	67.810	133.210	30.750	151.850	182.600	〃	〃	〃	1.200	18.152	19.352	〃	〃	〃	1855
1856	〃	〃	〃	〃	〃	〃	47.550	92.254	139.804	30.100	171.375	201.475	〃	〃	〃	250	16.370	16.620	〃	200	200	1856
1857	〃	〃	〃	〃	〃	〃	23.900	21.340	45.240	58.750	105.100	163.850	〃	〃	〃	500	8.575	9.075	〃	〃	〃	1857
1858	〃	〃	〃	〃	〃	〃	17.250	43.066	60.316	79.150	183.035	262.185	〃	〃	〃	600	12.590	13.190	〃	〃	〃	1858
1859	〃	170	170	〃	450	450	33.200	56.915	90.115	80.600	166.165	246.765	〃	〃	〃	5.500	19.050	24.550	〃	50	50	1859

	Drillings.			Shirtings.			Molton Dekens.			Totaal maddapoll.			Totaal calicots.			Totaal madd. & calicots.			Totaal Maddap. Calicots, Drillings en Shirtings.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	2.825	1.248	4.073	〃	〃	〃	2.500	22.227	24.727	412.000	245.250	657.250	209.800	105.720	315.520	621.800	350.970	972.770	624.625	352.218	976.843	1851
1852	10.875	7.274	18.149	〃	〃	〃	4.720	30.792	35.512	411.650	167.576	579.226	371.000	266.676	637.676	782.650	434.252	1.216.902	793.525	441.526	1.235.051	1852
1853	12.740	19.816	32.556	148	100	248	4.880	27.447	32.327	567.650	208.486	776.136	348.750	162.896	511.646	916.400	371.382	1.287.782	929.288	391.298	1.320.586	1853
1854	18.180	8.564	26.744	1.500	51.215	52.715	2.825	36.630	39.455	532.050	315.500	847.550	278.150	248.380	526.530	810.200	563.880	1.374.080	829.880	623.659	1.453.539	1854
1855	13.380	9.347	22.727	41.691	45.837	87.528	2.815	47.102	49.917	332.650	456.825	789.475	97.350	237.812	335.162	430.000	694.637	1.124.637	485.071	749.821	1.234.892	1855
1856	6.100	29.768	35.868	6.400	36.667	43.067	870	76.475	77.345	125.850	425.031	550.901	77.900	280.199	358.099	203.750	705.250	909.000	216.250	771.685	987.935	1856
1857	32.360	58.904	91.264	9.500	27.470	36.970	610	96.520	97.130	44.850	224.457	269.307	83.150	135.015	218.165	128.000	359.472	487.472	169.860	445.846	615.706	1857
1858	29.200	95.674	124.874	24.500	40.450	64.950	3.340	115.917	119.257	112.350	323.620	435.970	97.000	238.691	335.691	209.350	562.311	771.661	263.050	698.435	961.485	1858
1859	33.180	59.653	92.833	59.900	48.563	108.463	4.570	90.454	95.024	239.100	428.864	667.964	119.300	242.800	362.100	358.400	671.644	1.030.064	451.480	779.880	1.231.360	1859

Digitized by Google

HANDELS-OVERZIGTEN.

Het *Katoenberigt* dd. 24 Dec. ll. van den heer A. GILDEMEESTER te Amsterdam geeft een belangrijk overzigt van den loop van dat artikel over 1859. Sterke rijzing en daling der prijzen was het natuurlijk gevolg van den uitgebroken oorlog en den verrassenden vrede.

Uit eene bijgevoegde grafische voorstelling blijkt dat de prijs van middling N. Orleans, op de Liverpoolsche markt in Januarij dalende bleef tot bij 6¾ d. Van einde Januarij tot 1° April volgde voortdurende rijzing tot 7¼, om daarop weer in Mei tot het lage standpunt onder 6¾ te dalen. In Julij was hij wederom 7⅜, later in Nov. nog eens, en bleef de geheele tweede helft des jaars boven de 7 d.

De daling en rijzing op het Continent was sterker dan te Liverpool. Te Havre vindt men als hoogste en laagste standpunt: bas Louisiane 16 November 114 francs, 26 Januarij 92 francs, verschil 22 francs of ruim 1¾d, terwijl te Liverpool het grootste verschil ¾d bedraagt.

Op onze markt, vervolgt de heer G.. zagen wij in Mei de middling Orleans tot 35c dalen. Het hoogste cijfer dat deze sortering bereikte was 41c. (5 April). In Julij en November werd wederom 40 betaald. In Julij en October 36 en 37c.

Suratte sedert April voortdurend dalende, met uitzondering der herleving in Julij. Fair Broach, in Maart met 35½c betaald, werd in September tot 31½c gedaan en is thans niet meer dan 29c waard. Comptah vooral ging sedert de September-veiling met snelheid achteruit.

Dit jaar kon bezwaarlijk voordeelig zijn voor den importeur. Immers, de gemiddelde prijs van *middling* N. Orleans was te N. Orleans 11⅜ Ct.; tegen welke prijs die kwaliteit te Liverpool komt (gemiddelde koers en vracht) op 7¼d (of 36¼ ct. ned. Ct.); hetgeen voor Nederland is, mede tot gemiddelde koers en vracht, 38¾ Ct., terwijl de gemiddelde prijs voor middling Orleans over dit jaar 7 1/16d te Liverpool, en circa 38c op onze markt is geweest.

Daarentegen ziet de planter zoowel als de spinner en de wever, op het verloopen jaar met voldoening terug. Lieten de betrekkelijk hooge prijzen (hoog met het oog op de productie-kosten) den planter eene aanzienlijke winst, de industriëel maakte zoo wel voor de garens als voor de weefgoederen zoodanige prijzen, dat uit dit oogpunt de gemiddelde notering voor ruwe katoen laag genoemd moet worden. Alleen de importeur heeft van die voordeelen, door zijn verkooper en kooper behaald, weinig of niets genoten. Dit feit verklaart zich aldus: de planter, door vroeger behaalde winsten rijk geworden, is in staat juist zooveel katoen ter markt te brengen als hem voor het standhouden der prijzen goeddunkt. Bovendien werd hij wederom gesteund door de enorme vermeerdering van vraag voor de V. Staten zelve en voor Europa. Spinner en wever beide, vooral de Engelsche, profiteerden van de vermeerderde behoefte aan Engelsche katoenen goederen in Britsch-Indie, tengevolge van de storingen, die de inlandsche Nijverheid aldaar ondervond.

De uitvoer van Katoenen Goederen van Gr. Brittanië bedroeg van 1° Januarij tot 31 October:

Digitized by Google

naar	1858 millioen yards.	1859	1858 waarde in 1000 p. St.	1859
Br. Indië	646	823	7572	10202
V. Staten	108	172	1825	3008
Andere landen ..	1144	1120	16649	17204
	1898	2116	26046	30414

alzoo eene vermeerdering van ruim 50 millioen gulden of 17½ pCt. in *waarde*, en 11½ pCt. in *hoeveelheid*.

Het bedrag der geëxporteerde garens in hetzelfde tijdsverloop was daarentegen
in 1859 156 millioen Eng. p. waarde p. St. 7666/m en
„ 1858 164 „ „ „ „ „ „ 7808/m

alzoo eene vermindering van *f* 1¼ millioen of 2 pCt. in *waarde*, en van 7 pCt. in *hoeveelheid*. De vermeerdering in uitvoer van weefstoffen, vergeleken met de vermindering in uitvoer van garens, bewijst tevens dat de spinnerijen in Europa en elders zich voortdurend belangrijk uitbreiden.

Door de N. H. M. werd geveild en verkocht:

In	N.-Orleans.	Mobile.	Georgia.	Suratte.	Tinnevelly.	Amerik. te zamen.	O.-Indisch. te zamen.	Algemeen totaal.
	Balen.	*Balen.*	*Balen.*	*Balen.*	*Balen.*	*Balen.*	*Balen.*	*Balen.*
1854	4662	—	1302	—	150	5964	150	6114
1855	3782	—	2371	—	500	6153	500	6653
1856	7178	954	7429	—	1000	15561	1000	16561
1857	11203	—	7681	4554	830	18884	5404	24288
1858	4909	1358	8965	11203	1417	15282	12620	27862
1859	10190	1802	8842	7583	—	20834	7583	28417
6 Jaren.	41924	4114	36590	23340	3917	82628	27257	109885

Op de veilingen was de prijs van middling:

	15 April.		18 Julij.		2 September.		9 November.	
	B.	*Cents.*	*B.*	*Cents.*	*B.*	*Cents.*	*B.*	*Cents.*
N.-Orleans. . . .	1730	40⅜ à 41	3317	39 à 40	2523	38 —	2611	39¼ à 40
Mobile.	1802	40 à 40¼	1442	37½ à 38¼	2755	37½ à 38	2523	38½ —
Georgia.	2122	39 à 39¾	1568	— —	3129	27½ à 28¾	2896	— —
Java.							4	35¼ à 35½

Uit eene vergelijking der datums van de veilingen met de prijzen, zal men bespeuren dat de tijdstippen dier veilingen meer in het voordeel van verkooper dan van kooper geweest zijn. Dit was wel inzonderheid het geval met de Julij veiling, welke, „en pleine guerre" aangeslagen, juist den dag na het sluiten van den vrede plaats had.

Van Suratte werden ruim 5/m B. minder geveild dan in Ao. Po., hetgeen wij niet betreuren, daar de O. I. Katoen sedert de daling in April ll. voortdurend belangrijk verlies heeft gelaten. Slechts de Engelsche exporteurs van manufacturen naar Britsch-Indië, die katoen als *remise* ontvangen hebben, zullen zich de aanvoeren van Bombay niet beklagen. Tenzij men vóór einde Maart, of in korte periode omstreeks einde Julij verkocht, waren de prijzen te Bombay voortdurend te hoog tegenover die te Liverpool.

Privaat importeurs bragten dit jaar slechts enkele partijen, via Liverpool aange-

Digitized by Google

voerd, aan de markt, zoodat wij van directen aanvoer van Bombay voor part. rekening niets te gewagen hebben.

Wij moeten nog melding maken van den eersten aanvoer van Java katoen op onze markt. Waren het slechts 4 B. als eerste proeve — wij herrinneren het feit, dat omstreeks 1759 de geheele invoer van N. Amerikaansch katoen te Liverpool 8 *Baaltjes* bedroeg.

Het vooruitzigt bestaat dat het komende jaar reeds een noemenswaardige hoeveelheid aan onze markt zal zien. Gaarne brengen wij onze hulde aan hen, die zich voor deze hoogst belangrijke zaak, de katoencultuur in onze O.-I. Koloniën, zooveel moeite gegeven hebben en nog geven. Aanstaande jaar hopen wij omtrent dit gewigtig punt eenige meerdere bijzonderheden mede te deelen.

Van N.-Amerik. katoen werden door particuliere huizen aangevoerd: 3652 B. in 1859, tegen 1137 B. in 1858, 297 B. in 1857, en 7336 B. in 1856.

Vóór wij een blik op de toekomst wagen, veroorlooven wij ons nog een terugblik op het verledene. In 1857 bragt de overspannen toestand des handels, gesteund door een oogstcijfer van 3100/m B., het artikel op een buitengewoon hoog standpunt, waarvan het door de crisis plotseling neêrgeworpen werd. De naweeën dier catastrophe hadden nog niet uitgewerkt, toen er sprake was van een oogst van 3½ millioen Balen, straks tot een cijfer van 3851/m B. opgevoerd, of, met hetgeen niet in de havens arriveerde, ruim 4 millioen.

Toen men eindelijk aan het ongekende cijfer gewoon geraakt was en niet meer voor overproductie vreesde, viel de oorlog met hare gevolgen in. Als nu de vrede, even onverwacht en plotseling als in Januarij 1856, aan de oorlogsgruwelen een einde maakte, moest het vertrouwen herleven; doch bijna gelijktijdig werd het bekend dat, was de oogst 1858/9 groot geweest, de nieuwe zou nog grooter zijn!

Wel reden te over om lage prijzen te verwachten. Zien wij echter op de hoofdmarkt, dan — wij toonden het vroeger aan — bespeuren wij sedert de crisis van nu twee jaren geleden *geen noemenswaardige* daling en een vrij gelijken stand van prijzen.

Tot op 16 December importeerde Engeland dit jaar 385/m B. meer dan in Ao. Po.; de voorraad was toen slechts 107/m B. meer dan een jaar geleden, alzoo 228/m B. meer verbruikt en uitgevoerd.

Op den 1en September was de voorraad van N.-Amerikaansch katoen

	1858	1859
In de V. Staten	149/m B.	103/m B.
Te Liverpool	557 „ „	565 „ „
„ Havre	72 „ „	55 „ „
	778/m B.	723/m B.

Alzoo is de totaal voorraad Amerik., met aanname van vermeerderden stock in de overige Europesche havens van 15/m B. slechts 70/m B. grooter geworden, terwijl de oogst 738/m B. meer bedroeg. Wij komen dus gerustelijk tot het besluit, dat, hetgeen geproduceerd wordt, gereedelijk wordt versponnen; zoo dat zelfs een productie in de V. St. van 8½ millioen B. in twee opvolgende jaren, *niet te veel* voor de consumptie is. Hadden handelscrisis en oorlog niet tegengewerkt, wij zouden, gesteund door de lage graanprijzen en de ruimte van het

Digitized by Google

geld, trots de groote oogsten, hoogere prijzen gezien hebben. Leverde de tegenwoordige katoencampagne een kleinen oogst, men zou gewis 1857er prijzen te gemoet gaan. Alleen een groot oogstcijfer kan ons in de tegenwoordige positie bij een gezonden politieken toestand, voor hooge katoenprijzen vrijwaren.

Ons besluit is gemakkelijk op te maken. Blijven geld en brood goedkoop, en wordt de rust van Europa verstoord noch bedreigd, dan zal het schrikbeeld „vier en een kwart millioen" verdere rijzing niet beletten. En, levert de volgende campagne eens een ¼ millioen Balen minder dan de tegenwoordige, dan doe ieder zijn voordeel!

Volgens de circulaire van den heer L. Th. van Houten te Rotterdam, van 23 December ll., waren de aanvoeren van *katoen* sedert 1850, (in duizendtallen balen):

	INVOEREN.				Verkoopen en uitvoeren in transit.
	Georgia.	Louisiana.	O. Indisch.	Totaal met alle overige soorten.	
1850	11¹	14²	11²	36⁹	37⁹
1851	10¹	13³	19⁸	48⁶	47⁹
1852	20²	14⁶	7⁸	50⁸	48¹
1853	14³	16⁷	13⁹	52⁸	53⁷
1854	12⁸	19³	14²	55³	56²
1855	12¹	20⁶	13²	54²	54³
1856	13⁵	18⁴	36	73³	74³
1857	16⁴	18⁵	30⁸	71⁴	69⁵
1858	19⁵	21³	31⁶	80¹	79³
1859	19¹	24¹	26⁴	74	72²

Handelcijfers. Uitvoeren van *katoenen goederen* uit Engeland (calicots, cambrics en muslins, fustians en gemengde stoffen), over de elf eerste maanden 1859 en vor. j. in millioentallen yards en duizendtallen ponden sterling, gedecl. waarde. (Verg. vorige Nos.)

1 Jan.	Naar Nederland.		Naar Java.		Naar Eng. O.-Indië.		Totaal naar alle landen.	
tot 1 Dec.	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. St.
1857	29⁶	505	27⁹	420	422	5147	1848 m.	26876 d.
1858	29¹	527	34⁷	494	724	8497	2109 m.	29005 d.
1859	31⁸	583	50⁴	741	890	11041	2340 m.	33735 d.

Uitvoeren van *katoenen garens* uit Engeland, over de elf eerste maanden 1859 en vor. j. in millioentallen Eng. ponden en duizendtallen pond. sterl., gedecl. waarde.

1 Jan.	Naar Rusland.		N. Hanzé steden.		Naar Nederland.		N. Eng. O. Indie.		Tot. naar alle land.	
tot 1 Dec.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.
1857	13	697	44⁴	2217	34⁸	2011	17	994	165 m.	8168 d.
1858	5⁶	316	39	1967	28¹	1542	33¹	1763	181 m.	8666 d.
1859	3⁴	202	34³	1676	31⁴	1693	40	2306	175 m.	8629 d.

Uitvoeren van *ongesponnen katoen* uit Engeland, over de elf eerste maanden 1858 en 1859 (in duizendtallen centenaars van 50 kilog.)

1 Jan. tot 1 Dec.	Naar N.-Rusl.	N. Pruissen.	N. Hanover.	N. Hanzé st.	N. Nederl.	Tot. naar alle land.
1857	279	—	—	180	228	1143 duiz. ctrs.
1858	429	69	117	215	161	1227 „ „
1859	427	127	64	275	251	1453 „ „

Digitized by Google

Suiker. Minder ongunstig dan aanvankelijk kon verwacht worden, zeggen de heeren *Bloemen en Gebhard* te Amsterdam, in hunne circulaire van 27 December, zijn de uitkomsten geweest, inzonderheid wat den omvang des handels betreft. De cijfers daaromtrent verschillen wel meer of minder met die van vroeger, maar mogen toch, in aanmerking der invloedrijke gebeurtenissen waardoor de algemeene handelsbeweging in dit jaar zoo gevoelig getroffen werd, als vrij voldoende beschouwd worden.

De weinige aanvoer van vreemde suiker en de jaarlijks afnemende productie in Suriname, van waar in het afgeloopen jaar naauwelijks de helft van vroeger alhier werd ingevoerd, veroorzaakten de vermindering in het cijfer van den aanvoer van ruwe suiker, welk verschil nog grooter zou geweest zijn, indien dit niet door den meerderen particulieren aanvoer van c^a. 45,000 Kranjans Java suiker vergoed was geworden.

Op den uitvoer van ruwe suiker hebben wel de omstandigheden eenigen invloed uitgeoefend, maar vooral doet de toenemende *beetwortel-productie* in Duitschland en elders, de behoefte voor koloniale suiker meer en meer afnemen. Dit blijkt inzonderheid bij vergelijking met den uitvoer naar den Rhijn in vorige jaren, waarbij in aanmerking moet genomen worden, dat in den uitvoer van dit jaar langs de rivieren, nog 5½ millioen ℔ naar België uitgevoerd, begrepen zijn.

Eene betere uitkomst geeft het cijfer aangaande den uitvoer van geraffineerde, hetwelk nog ca. 4 millioen ℔ grooter is dan in 1858. De zorgwekkende toestand waarin de algemeene handel tijdelijk verkeerde, en de daaruit gevolgde onzekerheid, of en in hoeverre het debouché naar Italie voor onze markt zou behouden blijven, had eerder eene aanzienlijke vermindering in den uitvoer doen vreezen; de invloed hiervan heeft zich echter meer daartoe bepaald, dat de uitvoer naar de verschillende havens der Middellandsche Zee, minder door directen handel, maar grootendeels door tusschenkomst der Engelsche markt en onder haren invloed ook wat de prijzen betreft, heeft plaats gevonden.

Als overzigt volgt omtrent een en ander de opgaaf van den in- en uitvoer, als ook van den voorraad in onze verschillende havens, in de tien laatste jaren.

	1859	**1858**	**1857**	**1856**	**1855**	**1854**	**1853**	**1852**	**1851**	**1850**
Inv. v. ruwe suiker	97¼	107¼	91	114	96½	110¼	102½	193¼	114½	103¼
Uitv. v. idem	26½	24¾	39	35	29	30¾	31	33¾	25½	24¾
„ „ geraffin. suiker.	56¼	(*) 52½	42¼	46½	53	54½	48	57¾	57¾	58¾
Voorr. (1^e hand) ruwe suiker op 27 Dec.	7	10¾	10¾	15	5	7¼	6¼	6¾	16½	9
Algem voorr. r. suiker. (†)	24¾	18¼	12½	16¼	9¾	19¼	13½	15¼	25¼	—

(*) Waarvan 47½ millioen uit Amsterdam.
(†) Volgens rijksopgaven in de entrepôts op 15 Dec.

Digitized by Google

Grooter invloed hebben de politieke gebeurtenissen op den gang des handels en bovenal op den loop der prijzen uitgeoefend. Bij meer dan gewone fluctuatiën, was de waarde van ruwe suiker doorgaans lager dan van de koloniën kon betrokken worden en gaf ook de merkelijk lagere stand der prijzen dan in 1858, bij eene minder gunstige verhouding tusschen die van ruw en geraffineerd, aan den handel in het algemeen eene minder voordeelige uitkomst.

De levendige handel met vooruitgaande prijzen, waardoor op het einde des vorigen jaars de opinie nog ten gunste van het artikel gestemd was, werd reeds in den aanvang van dit jaar, door eene tegenovergestelde rigting en bezorgdheid voor staatkundige verwikkelingen in Italie, vervangen. Naarmate die vrees toenam verminderde meer en meer de genegenheid tot zaken en werd later het oorlogs-terrein in Italie van te groot gevaar voor het debouché van ons artikel, dan dat de prijzen bevrijd konden blijven van den invloed der gebeurtenissen. De uiteenloopende meeningen daaromtrent waren aanvankelijk nog veel tot steun der prijzen en deze souteneerden zich nog in Januarij en Februarij met geringe afwijking op den stand van den aanvang des jaars. De Maart-veiling der N. H. M. liep zelfs, tot vervulling van tijdelijke behoefte, nog iets boven taxatie en zeer coulant af, doch in April verkregen de prijzen eene bepaalde rigting tot teruggang, welke zoodanige vorderingen maakte dat reeds in Mei eene verlaging van *f* 5 à 6 bereikt was. Op dezen lagen stand der prijzen ontstond in Junij weder éenige kooplust, ook ten gevolge der vraag en beduidende prijsverbetering op de Italiaansche markten, alwaar bij toegenomen eigen verbruik, ook nog een aanzienlijk en voordeelig debouché naar een gedeelte van Lombarije geopend was. Daardoor en later toen het onverwacht berigt van den op den 8ª Julij gesloten wapenstilstand weder uitzigt gaf op vrede, herstelden zich de prijzen ruim *f* 4, in welken geest ook nog de Julij-veiling grif verkocht werd. Kort daarna bleek het echter, dat de al te gunstige verwachtingen, waarvan zeer aanzienlijke omzettingen het gevolg geweest waren, eene tegenovergestelde uitkomst verkregen, want reeds in het begin van Augustus verviel de markt op nieuw in eene lustelooze stemming, en nog voor het einde dier maand was weder eene verlaging van ca. *f* 2½ daargesteld. Op deze waarde, met weinig afwijking, bleef de handel tot op het einde van November in eene kalme stemming, toen zich op eens weder zooveel kooplust openbaarde, dat in weinige dagen, bij zeer belangrijke afdoeningen zoowel van ruwe, als van geraffineerde suiker op ver verwijderde termijnen, de prijzen van den laatstgemelden teruggang nagenoeg herstelden.

Digitized by Google

ECONOMISCHE NALEZINGEN EN BERIGTEN.

Schoolverzuim. De *Bijdragen ter bevordering van het onderwijs en de opvoeding* ('s Hage gebr. v. Cleef), hebben vooral in belangrijkheid toegenomen nadat de nieuwe wet op het lager onderwijs is ingevoerd. — Behalve het officieele gedeelte bevat het mengelwerk van dat maandschrift soms beschouwingen of losse opmerkingen die te meer de aandacht verdienen, omdat zij veelal door onderwijzers zelve zijn opgesteld. Is de beschouwing daardoor soms wat eenzijdig, te ontkennen valt het niet, dat men, wat feiten betreft, veelal met ondervinding hoort spreken.

Het no. van Augustus 1859 dier *Bijdragen* bevatte een artikel over het schoolverzuim in Nederland, waarvan wij tot heden wegens plaatsgebrek geen melding konden maken, en dat wij in vele dagbladen aangehaald vonden, doch waarvan de inhoud ons belangrijk genoeg voorkomt, om ook in ons tijdschrift aanteekening van de hoofd-feiten te houden.

De schrijver trekt voornamelijk te velde tegen het vroegtijdig gebruik van kinderen tot veld- of fabriekarbeid, beschouwingen welke geheel overeenkomen met die welke vroeger in den jaargang 1855 van de *Economist* (slavernij in Nederland) voorkomen.

Het getal leerlingen op alle lagere scholen bedroeg 15 Januarij 1857, 406000 en den 15 Julij 344000, en wanneer dit nu vergeleken wordt met de bevolking, dan blijkt daaruit, dat op den 15 Januarij slechts bijna *een achtste* en in den zomer maar ruim *een tiende* onderwijs genoot, maar, vervolgt ongeveer de schrijver, het getal schoolpligtige kinderen is te stellen op één zesde der bevolking of 510.000 van de 3.250.000 zielen, en dus komen wij tot het allerbedroevendst cijfer van meer dan 130000 kinderen, die toen van onderrigt verstoken waren. Men zal hier mogelijk zeggen, dat men te ver gaat, als men het cijfer van een zesde gedeelte der bevolking voor de schoolpligtigen neemt, doch de provinciën Drenthe, Friesland en Groningen bevestigen het voor 1857, dat men dit stellig mag, ja, moet doen, of die provinciën zouden het hoogste cijfer moeten bereikt hebben. Want in de eerstgemelde gingen er op 15 Januarij 1510 leerlingen op de openbare en bijzondere scholen, op het getal van 10000 inwoners, hetwelk ruim een zevende der bevolking is; in Friesland 1454 of ook een zevende op de 10000 zielen, en wij mogen hierbij tot bevestiging van ons gevoelen vooral niet nalaten, om nog op Groningen te wijzen, hetwelk op de 10000 inwoners 1526 leerlingen en dus meer dan een zevende geeft. Waar men drie provinciën zoo duidelijk ziet spreken, zal er tegen de bepaling, van het een zesde der bevolking als schoolpligtig te stellen wel niet veel kunnen ingebragt worden. Hoe droevig steken echter dan tegen deze cijfers die van de meeste andere provinciën af, want als men nu de 1062 leerlingen van Noordholland, de 1087 van Utrecht, de 1104 van Zuid-

Digitized by Google

holland en de 1165 van Limburg, overstelt tegen de 1526 van Groningen, dan doet het ons pijnlijk aan, dat er in Noordholland tegen dat laatste 464, in Utrecht 439, in Zuidholland 422 en in Limburg 361 minder de school bezoeken, En zoo wij, gelijk boven reeds gezegd is, toch nog wel niet mogen aannemen, dat in de drie noordelijke provinciën het schoolverzuim geheel vreemd zijn zal, (hetwelk trouwens uit het verslag over Friesland duidelijk blijkt,) tot welk eene bedroevende slotsom komen wij dan niet omtrent het schoolbezoek in Nederland, te meer daar wij altijd nog als punt van vergelijking het gunstigste tijdstip des jaars gekozen hebben. Waarlijk wij moeten ons schamen in ons land, dat er nog zoo vele duizenden in het geheel geen onderwijs genieten, ja, dat het hoogste cijfer hetwelk men gemiddeld bereiken kon, slechts 1232 leerlingen op de 10000 inwoners bedraagt, hetwelk tegen het gunstige van 1526 in Groningen reeds een te kort geeft van 294 leerlingen op elk tienduizendtal inwoners, en er dus op aanwijzing der Regering toe leidt, dat er op 15 Januarij 1857 825 × 294 of 95550 leerlingen meer de scholen zouden hebben moeten bezoeken, zoo de opkomst allerwege met die van de provincie Groningen op dat tijdstip had gelijk gestaan. Maar ook altijd bestond daar nog onmiskenbaar een te kort van minstens 100 op de 10000 inwoners, zoodat de slotsom van alles deze is: den 15 Januarij 1857, het gunstigste tijdstip des jaars, waren er bepaaldelijk 325 × 394 of 128050 kinderen te weinig ter schole.

Tegenover den 15 Januarij wordt in het verslag de 15 Julij gesteld, en bij vergelijking blijkt het, dat er op den laatsten datum 61711 kinderen minder school waren dan op den eersten; en wordt daarbij nu het bedrag van het te kort op 15 Januarij gevoegd, dan klimt het in het midden des zomers tot 189761 Dat droevig cijfer wijst op twee zware gebreken, die op ons schoolwezen drukken: geheel schoolverzuim en te kortstondig en afgebroken schoolbezoek. Een ander feit: Op den 15 Januarij waren er 228353 jongens en slechts 177976 meisjes school en den 15 Julij 185721 jongens en 158897 meisjes, op den eersten datum waren er dus 50377 meisjes minder dan jongens en op den 15 Julij 26824 minder, zoodat de 15 Januarij gemiddeld 779 meisjes tegen 1000 jongens en de 15 Julij 855 meisjes tegen 1000 jongens geeft, in welk laatste cijfer echter aan den dag komt, dat er meer jongens tot arbeid tusschentijds de school verlaten, dan zulks met de meisjes het geval is. Hoe bedroevend is het, dat men op getallen stuit, die zulk een ontzettend verschil opleveren voor de vrouwelijke leerlingen. Dat mindere getal van 50377 meisjes roept het ons toe, wat men in Nederland voor de opleiding van het meisje verzuimt: de maand Julij moge al schijnbaar een gunstiger cijfer opleveren, men vergete het niet, dat dit in het geringere getal jongens gezocht moet worden, dat alsdan de dagschool bezoekt. Want als men dan nog er op let, hoe er bijna 43000 jongens, meestal tot den arbeid, aan de school onttrokken worden, dan staat daartegen het verbazend cijfer van ruim 19000 meisjes over, die dan toch ook op jeugdigen leeftijd reeds tusschentijds tot werkzaamheden geroepen worden. Uit de tabellen komt het voorts aan het licht, dat dit droeve lot voornamelijk drukt op den minderen- en burgerstand, daar de verhouding op de bijzondere scholen, welke meest door den hoogeren of gegoeden burgerstand bezocht worden, gelijk staat, ja, nog ten voordeele van het vrouwelijk geslacht uitvalt.

Nog eene opmerking: op 15 Januarij bevonden er zich 406829 leerlingen in

Digitized by Google

de school en op den 15 Julij 62000 minder, en daaruit blijkt duidelijk, dat, dewijl tusschen die twee tijdstippen gewoonlijk de meer bejaarden de school voor goed verlaten en door nieuwelingen van vijf- of zesjarigen leeftijd vervangen worden, er onder die 62000 leerlingen een groot getal moet gevonden worden, dat reeds op zeer jeugdigen leeftijd tot arbeid gebezigd wordt.

Men vindt dit dan ook door dagelijksche ondervinding bewaarheid; het is geene overdrijving, dat er plaatsen in ons land zijn, waar men kinderen van vijf en zes jaar het gansche jaar kan zien arbeiden: het is geene overdrijving, dat er plaatsen zijn, waar *meer dan de helft te allen tijde des jaars door arbeid aan de school onttrokken wordt.*

Over geheel verzuim spreken wij niet meer, doch voeren nog eene enkele proeve aan over het afgebroken en te kortstondig onderwijs. In menige school telt men bijna geene leerlingen boven elf of twaalf jaren, en op zekere tijden des jaars daalt het getal der leerlingen tot een vierde en vijfde gedeelte van dat in het gunstigste tijdperk. Meisjes boven elf jaren zijn weder op andere plaatsen eene zeldzaamheid, en wij zagen schoollijsten, die tegen 70 jongens in de middelste en hoogste klasse, slechts 25 meisjes telden. Men kent de grieven en bezwaren waarlijk niet, die hierin het pad des onderwijzers bemoeijelijken; men moet in dien stand arbeiden, om het te weten, hoe schandelijk en roekeloos er nog in Nederland met zijn werk gespeeld wordt, hoe er de kostelijke leeruren onbedacht den kinderen van ons volk ontstolen worden, hoe menige knaap, die zeven, acht jaren op de schoollijst staat, nog geene drie leerjaren telt, die dan nog twintigmalen afgebroken worden, en hoe velen de onderwijzer een droevig standpunt in de maatschappij ziet innemen, van wie hij dit lang te voren voorspellen kon, daar zij geheel geen of een te kortstondig onderwijs ontvingen, en dus in het geheel niet of gebrekkig ontwikkeld werden.

Wie er dan ook van zwijgen moge, wij mogen en kunnen dit niet; onze Hooge Regering zelve openbaart het gebrek, en reeds te lang is er door ons volk geteerd op de valsche eer, alsof wij ons hierin niets te verwijten hadden.

Welke zijn nu de oorzaken van dat kwaad? In de eerste plaats noeme men de ouders, waarvan de kinderen in de meeste gevallen de getrouwe afbeeldsels zijn. Men kan het bijna niet gelooven, dat er gansche geslachten gevonden worden, die van grootouders tot ouders, en van ouders tot kinderen, de school verzuimd hebben en blijven verzuimen. Wij zagen er, die het met blijdschap uitriepen: „als mijn jongen 5 of 6 jaren is, dan kan hij ook al een aardigen duit verdienen." Zij begrijpen even weinig, wat *vorming* is, als vele onderwijzers tot nog toe weten, wat *vorming* toch bedoelt. Hoe kan men nu bij zulk een oordeel over de school getrouw schoolbezoek verwachten? Al blijft het kind soms drie, vier maanden te huis, naar hun oordeel kan dat geen kwaad, want het kan met de laatste gelezene leesles toch wel weêr aanvangen, zijn schrift blijft immers ook liggen, en het zal wel goed onthouden, bij welke som het gebleven is. Onverschilligheid, baatzucht, en onbekendheid met het doel der school, doen de kinderen roekeloos van het dierbaarste voorregt berooven.

Maar op het *onderwijs* zelf drukt ook eene zware schuld, vooral wat het te vroegtijdig verlaten der school betreft Als wij het zoo noemen mogen, zegt S., dan heerscht er eene stoomzucht in vele scholen, ja, zonder het te weten zijn zij er bijna alle mede besmet. Hij, die zijne leerlingen op zesjarigen leeftijd niet reeds

Digitized by Google

tot goede lezers, een jaar later tot tamelijke schrijvers, en nu binnen een half jaar tot rekenmeesters bevorderd heeft, — waarlijk hij kan niet meê. Men hoort het reeds verkondigen, ja, onze oogen lazen het: in dit of dat bepaald getal weken van de Spà tot de brave Hendrik; in zóóveel oefeningen eene volmaakte schrijfletter; — bij aanneming bepaalt men reeds, om de leerlingen in een bepaalden tijd tot het een of ander te bekwamen, en inderdaad wij zijn op den weg, om de openbare aanbestedingen op groote schaal het onderwijs te zien binnensluipen. — Met duidelijke woorden zij het hier dan maar gezegd: duizenden leerlingen verlaten te vroeg de school, dewijl zij te spoedig hebben leeren lezen, schrijven en cijferen, terwijl het wezenlijke, de ontwikkeling der vermogens, de vorming tot mensch, óf in het geheel niet, óf slechts ter loops en oppervlakkig behartigd werd.

Eene niet minder gewigtige oorzaak van het gebrek vinden wij verder bij vele *Gemeente-besturen*. Als men met dat eeuwigdurend beknibbelen bekend was, dat er altijd op den post onderwijs heeft plaats gegrepen, men zou er in grooten getale voor de oogen des publieks kunnen laten voorbijgaan, die onverdiend in hooge achting stonden, en wier bekrompen geest alleen daarom niet aan het licht gekomen is, omdat de onderwijzer dikwerf voor hen zwijgen moest, dewijl hij zijn spreken later duur zou hebben moeten betalen. De strijd dezer dagen in de regeling van het onderwijs bewijst het zonneklaar, wat prijs men nog aan volksverlichting en volksbeschaving bij velen hecht.

Juist die karigheid heeft aan het kosteloos onderwijs niet die veelvermogende uitbreiding gegeven, die er nog bij duizenden naar de scholen had kunnen brengen, of langer daarop doen verblijven.

Die karigheid heeft stuivers in de beurzen gelaten, doch om ze met guldens te betalen aan armoede, ellende, zedeloosheid en allerlei kwaad.

Toch zou een meer uitgebreid kosteloos onderwijs nog niet alle bezwaar hebben kunnen opheffen. Het invoeren van schoolpligtigheid zou hier kunnen baten, maar ook zonder dien algemeenen maatregel kan het kwaad eenigzins verholpen door wettelijke bepalingen op den arbeid van kinderen in fabrieken en op het veld; zoo lang die gemist worden, zal het niet baten wat men doet, en men zal om de arbeidswinst de school blijven berooven van wat haar toekomt, en schijnbaar moge er al welvaart door bevorderd worden, een dom en zwak en zedeloos geslacht wordt er door gekweekt.

Jenever en het volk. Bij gelegenheid der beraadslagingen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal over de begrooting van he Departement van Oorlog (zitting van 12 Dec. ll.) is o. a. ter sprake gebragt de wijze van opkomst der lotelingen.

De heer Gevers Deynoot zeide dienaangaande:

„Ik wensch de aandacht van den Minister te vestigen op de opkomst der lotelingen, die jaarlijks plaats heeft. Die opkomst is in mijn oog niet zeer ordelijk. Het gebruik van sterken drank speelt daarbij eene groote rol. Gaarne zou ik zien dat ook daaromtrent maatregelen wierden genomen, en onder anderen verboden wierd in de omgeving dier verzamelplaatsen, die hier in de residentie de Koekamp is, sterken drank te verkoopen. Die lotelingen zijn meerendeels nog kinderen, en zij worden soms reeds in de straten met de jenever-flesch tegemoet gekomen. Het zou mij aangenaam zijn, indien de Minister daarop zijne aandacht wilde vestigen."

Digitized by Google

De heer de Bieberstein:

„Ik beaam ten volle hetgeen de vorige spreker gezegd heeft. Ik moet u verklaren, dat ik ook verontwaardigd geweest ben over de wijze waarop zich de verlofgangers in de residentie, waar zich de Koning, de Ministers en verscheidene Generaals bevinden, gedragen hebben. Na de inspectie van de militie-commissarissen hebben ook in de garnizoensplaatsen de grootste wanordelijkheden plaats, omdat dan de verlofgangers denken boven de wet te zijn. Ik heb in mijne betrekking van militie-commissaris de heeren garnizoens-kommandanten verzocht, om die verlofgangers maar te laten in arrest nemen door de patrouilles, en daarbij gezegd dat ik het brood wel zoude betalen, maar er wordt daaraan de hand niet gehouden. Daarom heb ik hier openlijk de aandacht des Ministers op die wanordelijkheden willen vestigen. Ik ben drie jaren garnizoens-kommandant te Leiden geweest en het gebeurde daar niet meer; ik liet door patrouilles de onrustmakers arresteren tot des anderen daags 's morgens en voor mijne kosten op water en brood zetten." *(Volksvr.)*

Hooger Onderwijs. In het jaar 1855 zijn heeren curatoren van de verschillende hoogescholen bij circulaire van den toenmaligen minister van binnenlandsche zaken gemagtigd, het schrijven en verdedigen van dissertatien in het nederduitsch te vergunnen, wanneer het collegie, waartoe het behandelde onderwerp betrekking heeft, ook in die taal is gegeven. Naar wij vernemen, hebben zich onlangs de studenten van de juridische faculteit aan de Leidsche hoogeschool tot den minister van binnenlandsche zaken gewend met het verzoek, dat bedoelde magtiging tot alle juridische dissertatien zonder onderscheid mogt worden uitgestrekt. Wij wenschen van harte, dat niet alleen het verzoek der adressanten worde toegestaan, maar dat in het algemeen van wege de regering het gebruik van de landstaal bij het hooger onderwijs meer en meer worde aangemoedigd en bevorderd, iets waartegen te minder bezwaar bestaat, omdat ten deze geen wettelijke maar slechts administratieve voorschriften vereischt zijn, daar tot nog toe de zaak van het hooger onderwijs slechts bij koninklijke besluiten is geregeld, waarin van het gebruik van de latijnsche taal voor dissertatien met geen enkel woord is melding gemaakt. Ten slotte uiten wij den wensch, dat de definitieve regeling van dit zoo hoogst gewigtig onderwerp niet lang moge uitblijven, opdat een einde kome aan den in vele opzigten middeneeuwschen toestand, waarin het akademisch onderwijs hier te lande verkeert. *(Alg. K. en L.b.)*

Digitized by Google

AAN OPVOEDERS.

WELKE SOORT VAN KENNIS HEBBEN WIJ HET MEEST NOODIG?

Na al het voorafgaande, is het schier overbodig om te spreken van de waarde van die soort van kennis welke strekken moet om *een bestaan te doen vinden.*

De geschiktheid om een bestaanmiddel te vinden berust thans bijna geheel op wetenschap. Immers, wanneer men enkele vakken uitzondert, vinden de meesten hun bestaan in de productie, de bereiding, en verspreiding van stoffelijke zaken: en waarvan hangt het nu af, of men dat al of niet met voordeel doet? Van de meerdere of mindere kennis van de physische, chemische, physiologische eigenschappen dezer voorwerpen van nijverheid, dat is „van de mate van wetenschap." De nijverheidskennis, om haar zoo eens te noemen, hoe schaarsch wordt zij nog op de scholen gevonden! En toch, bijna geen vakken zijn er te noemen, of toepassing van meetkunde, natuurkunde en chemie maakt eene vroegtijdige vertrouwdheid met de beginselen der wetenschappen dringend noodig. Wat is de timmerman, metselaar, de landbouwer zelf, wat is scheepvaart zonder meet- en rekenkunde?

En verder, waar zal ooit eene fabriek-nijverheid kunnen bloeijen, zonder vroegtijdige inprenting van meetkunde en werktuigkunde?

Van de toepassing der wetenschappelijke *werktuigkunde* hangt de goede uitslag van bijkans al het hedendaagsche fabrikaat af. De eigenschappen van den hefboom, het rad, de as enz., komen bij alle werktuigen te pas; het gebruik van elk werktuig is de toepassing van een werktuigkundig voorstel, en aan werktuigen zijn wij in dezen tijd bijkans alle voortbrengselen verschuldigd. Ga slechts de geschiedenis na van het brood aan uw ontbijt. De bodem, waaruit het voortkwam, werd met een werktuig doorwoeld, het zaad door een werktuig er in gestrooid, het koren door werktuigen gemaaid, gedorscht en gewand; met werktuigen werd het gemalen en gebuild; ja, welligt is het geheel in een *broodfabriek* vervaardigd, waarin het als graan uit de schuit werd geheschen, om er als dampend, goudgeel brood uit te komen.

Digitized by Google

Zie de kamer rond, waar gij zit. Indien zij van hedendaagschen bouwtrant is, waren naar alle gedachten de klinkers in de muren werktuigelijk gemaakt. Door werktuigen werd de vloer gezaagd en gladgeschaafd, de schoorsteenmantel gezaagd en gepolijst, het behangsel vervaardigd en gedrukt, het tafelblad, de gedraaide poten der stoelen, het vloerkleed, de gordijnen, zijn allen met behulp van werktuigen gewrocht.

En uw kleed — hetzij het effen gewerkt of gedrukt is — is het niet geheel door middel van werktuigen geweven, ja misschien zelfs genaaid?

En het boek, dat gij leest — zijn de bladen er van niet door een werktuig gemaakt en door een ander, wèl bekend en wèl gevreesd werktuig, met deze woorden bedekt? Voeg hierbij, dat wij de middelen van verspreiding over land en zee insgelijks aan werktuigen verschuldigd zijn. En dan bedenke men, dat naar gelang de beginselen der werktuigkunde goed of kwalijk tot deze doeleinden worden toegepast, geheele natiën, zoowel als enkele personen, meer of min gelukkig slagen. De ingenieur die de formules van de zwaartekracht verkeerdelijk toepast, bouwt een brug die instort. Een fabrikant wiens toestel onnaauwkeurig is uitgedacht, kan niet wedijveren met een ander, wiens toestel door minder slijtaadje en krachtiger, aanhoudender werking, minder kostbaar komt te staan. De scheepsbouwmeester, die zich aan het oud model houdt, ziet zich de loef afsteken door een, die naar het door de werktuigkunde geregtvaardigd golflijnig beginsel schepen bouwt. En daar de geschiktheid eener natie om zich tegenover andere natiën te handhaven, afhangt van de welgeoefende en schrandere bedrijvigheid der eenheden waaruit zij is zamengesteld, zoo zien wij, dat om de spil van zoodanige wetenschap het lot eener natie draaijen kan. Oordeele men daaruit over de waarde der *wiskunde*.

Werp thans een blik op de natuurkunde. In vereeniging met de wiskunde, heeft zij ons het stoomwerktuig geleverd, dat het werk van millioenen arbeiders verrigt. Die afdeeling der natuurkunde, die zich met de eigenschappen der warmte bezighoudt, heeft ons geleerd hoe wij op de zuinigste wijze in onze fabrieken kunnen stoken, hoe wij de voortbrengselen van smeltovens kunnen vermeerderen, door de heete aanblazing in plaats te stellen van de koude; hoe men de mijnen van versche lucht kan voorzien, en door de veiligheidslamp ontploffingen voorkomen; hoe men door middel van den thermometer ontelbare scheikundige bewerkingen kan regelen. Die afdeeling, welke de verschijnselen van het licht ten onderwerp heeft, geeft oogen aan de bejaarden en bijzienden; helpt door middel van het mikroskoop kwalen en verzweringen ontdekken; en voorkomt schipbreuken door verbeterde

Digitized by Google

vuurtorens. Nasporingen op het gebied van de electriciteit en het magnetisme hebben aan ontelbare menschen het leven en de bezittingen gered door het kompas; hebben aan vele bijzondere kunsten dienst bewezen door den electrotype; ja, ons thans in den telegraaf het middel verschaft, door welks tusschenkomst handelszaken kunnen worden afgedaan, staatsbetrekkingen onderhouden en welligt oorlogen tusschen de volken dikwijls vermeden zullen worden.

Ook in de bijzonderheden van het leven binnen 's huis, van den verbeterden haardrooster af, tot den stereoskoop die in de gezelschapskamer op de tafel pronkt, zijn wij onze gemakken en geriefelijkheden aan de toepassing eener verbeterde *natuurkunde* verschuldigd.

Nog menigvuldiger komt de *scheikunde* te pas bij die bedrijven, waarmede de menschen het brood verdienen. De bleeker, de verwer, de katoendrukker, slagen in het werk dat elk hunner te verrigten heeft, wèl of kwalijk, al naar zij zich naar de wetten der scheikunde regelen, of niet. De bezuiniging van het daarbij gebezigde koper-, tin-, zink- en ijzererst is een vraagstuk, dat grootendeels door de scheikunde wordt opgelost. De sierlijke katoendruk, de purperkleurige verw waardoor nette kleedingstukken tegen allergeringste prijzen aan de mindere klasse kunnen verstrekt worden, en tevens een fortuin door den fabrikant wordt gewonnen, is trapsgewijze verkregen door de oplossing van vele moeijelijke scheikundige vraagstukken. Het raffineren van suiker, het maken van gas, het zeepzieden, de vervaardiging van buskruid, zijn allen bedrijven die voor een gedeelte met scheikunde te doen hebben, even als het glasblazen en de vervaardiging van porselein, Of het ongegiste bier bij de alcoholische gisting staan blijft of tot azijngisting overgaat, is eene scheikundige vraag, waarvan het voordeel of verlies van den brouwer afhangt; en deze vindt er, indien zijne zaak van tamelijke uitgebreidheid is, bijgevolg zijn voordeel in, een scheikundige in zijne dienst te hebben. Doorloop vlugtig een werk over technologie, en het valt u terstond in het oog, dat er thans naauwelijks eenige bewerking in ambachten, kunsten of fabrieken bestaat, die niet in meerdere of mindere mate op de scheikunde berust. En dan komen wij eindelijk tot het feit, dat de landbouw heden ten dage, om voordeelig uitgeoefend te worden, die zelfde wetenschap tot gids moet nemen. De ontleding van mest- en aardsoorten, hare juiste onderlinge verbinding; het gebruik van gips of andere stof om zoutzuren te doen neêrploffen; de aanwending van versteende voorwerpen tot bemesting; de kunstmatige voortbrenging van mest — dat alles is een geschenk van de scheikunde, waarmede de landbouwer zich behoort bekend te maken. Zoowel in de lucifers, de reiniging van besmette kleederen, de

Digitized by Google

photographie, als in reukwerken die door overhaling getrokken zijn, kunnen wij bemerken, hoezeer onze geheele nijverheid ten naauwste met de scheikunde verbonden is, en dat bijgevolg de kennis daarvan voor elk van belang is, die regtstreeks of zijdelings met de bedrijven onzer nijverheid in betrekking staat.

Waar men van wetenschappelijken landbouw spreekt, daar mag de *vee-veredeling* en de onschatbare resultaten die men daardoor verkreeg, niet ongenoemd blijven.

Met hoeveel duizende en millioenen guldens is de nationale rijkdom van Engeland, de welvaart zijner landbouwers, de voeding zijner fabriekarbeiders niet toegenomen door de oordeelkundige opletting van de levenswetten der diersoorten: hunne anatomie, hunne levenswijze, hunne stofwisseling? — Door die vereischten na te gaan, door die lessen bij de veefokkerij, bij de geheele inrigting van het landbouw-bedrijf in het oog te houden, vond men middel om de vleeschvorming, en daardoor het saldo van krachtig voedsel dat aan de natie te dienste staat, op vroeger ongekende wijze te vermeerderen. Alweder was het de wetenschap, *de waarneming van het normale leven*, en het daaruit afleiden van nieuwe toepassing, welke de merkwaardige, door zoo vele landen benijdde doch te weinig gevolgde resultaten deed verkrijgen.

Maar nog ééne wetenschap hebben wij aan te stippen, als welke regtstreeks op het welslagen der nijverheid invloed heeft — de wetenschap der *Maatschappij*. Zonder zich er van bewust te zijn, doen al die menschen, die dagelijks den stand der geldmarkt gadeslaan, die de prijs-courant inzien, de waarschijnlijke opbrengst van koren, koffij, wol, zijde, suiker, bespreken; die de oorlogskansen in de weegschaal leggen, en uit al die gegevens een besluit nemen ten aanzien hunner handelsondernemingen, een cursus in de wetenschap der maatschappij; mogen zij ook vaak daarbij op den tast te werk gaan en dikwijls lompheden begaan, toch kunnen zij gezegd worden zich daarin te oefenen, en zij behalen er prijzen in of ondergaan nadeel, al naar mate zij tot de regte gevolgtrekking gekomen zijn, of niet. Niet slechts de fabrikant en de handelaar in het groot moeten zich bij hunne ondernemingen door berekeningen van vraag en aanbod laten leiden, die op talrijke feiten en de stilzwijgende erkenning van zekere algemeene beginselen van de maatschappelijke bedrijvigheid zijn gebouwd; maar ook de winkelier moet het zelfde doen, daar zijne welvaart voor een zeer groot gedeelte afhangt van de juistheid van zijn oordeel over de toekomstige prijzen in den groothandel, en de toekomstige verhouding van het werkelijk verbruik. Klaarblijkelijk hebben allen die in de inge-

Digitized by Google

wikkelde handelsbedrijvigheid van eene gemeente deelnemen, er het levendigst belang bij, de wetten te kennen waardoor die bedrijvigheid gewijzigd wordt.

Zoo is het dan voor al degenen, die zich met het bewerken, verruilen of verspreiden van geriefelijkheden bezig houden, van onberekenbaar belang, met de wetenschap in eenige van hare afdeelingen bekend te zijn. Al wie van verre of van nabij met eenig vak van nijverheid in betrekking staat (en weinigen zijn dat niet) heeft er regtstreeks belang bij, iets van de wis-, natuur- en scheikundige eigenschappen der voorwerpen te verstaan; heeft ook welligt regtstreeks belang bij de biologie (nl. kennis der levenswetten) en zeker bij de sociologie. Of hij al dan niet welslaagt in dat zijdelingsch zelfbehoud, dat wij „eene goede broodwinning" noemen, hangt in hooge mate van zijne kennis van één of meer dezer wetenschappen af; zoo het al geene beredeneerde kennis is, dan toch in allen gevalle eenige kennis, al gaat zij ook slechts van de meest oppervlakkige ervaring uit. Want wat wij noemen „een bedrijf leeren", wil tevens zeggen „de wetenschap leeren" die er in besloten ligt, hoewel misschien niet onder den *naam* van wetenschap. En daarom is een echt-wetenschappelijke grondslag van groot belang, zoo wel omdat men daardoor tot dit alles wordt voorbereid, als omdat beredeneerde kennis onmetelijk veel boven empirische kennis vooruit heeft. Daarenboven is wetenschappelijke beschaving voor elkeen behoefte, niet alleen om het *hoe* en het *waarom* der voorwerpen en werkzaamheden te verstaan, waarmede men, fabriekant of handelaar zijnde, te doen heeft; maar het is dikwijls van het hoogste gewigt, het *hoe* en het *waarom* van vele andere voorwerpen en werkzaamheden te doorgronden. In deze eeuw van ondernemingen die door vereeniging van kapitalen tot stand komen, hebben velen, zelfs de bezitters van een klein vermogen, bij de eene of andere zaak, buiten hun eigen, belang; en als belanghebbende hangt het voordeel of verlies dikwijls af van de kennis der wetenschap, waarop die zaak berust. Hier is eene zoogenaamde steenkolenmijn, bij wier uitgraving vele aandeelhouders zich te gronde gerigt hebben, omdat zij niet wisten, dat eene zekere delfstof behoorde tot den ouden rooden zandsteen, beneden welken geen kolen gevonden worden. Niet vele jaren geleden gingen tonnen gouds verloren bij de uitvoering van een plan om den alcohol, die onder het bakken van het brood afdroppelt, te verzamelen: ja, er was alcohol-productie, maar te weinig om te loonen, hetgeen bij naauwkeurige wetenschappelijk onderzoek vooraf zou gebleken zijn. Dagelijks laat men zich overhalen om uitvindingen ten uitvoer te helpen brengen, waarvan zelfs een eerstbeginnende

Digitized by Google

in de wetenschap de nietigheid zou kunnen aantoonen. Veelvuldig zijn de voorbeelden van groote sommen gelds, op deze wijze aan een of ander onuitvoerbaar plan verkwist.

Wanneer men alles nagaat, wat gevorderd wordt; wanneer men bedenkt hoe de scholen over het algemeen weinig van het noodzakelijke en veel van het onnoodige geven, dan is er inderdaad reden tot verwondering dat de maatschappij, de industrie nog zoo ver is gevorderd als werkelijk het geval is. En door welke wetenschappelijke middelen ging zij vooruit? Ja, gedeeltelijk wel door de uitstekende, slechts nu en dan voorkomende, superieure vernuften; maar grootendeels ook door de mate van kennis die de gewone leerlingen aan het einde van den studietijd beginnen te waarderen en met moeite bijeen te schrapen. Er is een gezond verstand, dat zegt wat de werkelijk vereischte soort van studie is, en die tracht men dan nog met moeite te vergaren. Maar als men nagaat hoe ver de maatschappij het bragt met zulke gebrekkige opleiding, dan laat het zich noch zeggen noch gevoelen, wat er aan weldaden en welvaart zou verspreid worden, bijaldien *alle opvoedings-pogingen over de beschaafde wereld, in de ware practische rigting waren bestierd!*

Wij zijn thans tot de derde hoofd-afdeeling gekomen, de inspanningen, die den mensch als Vader dienst zullen bewijzen. Is er eene die meer verwaarloosd wordt dan deze soort van kennis? Is het niet als of men voor den toekomstigen echtgenoot en vader zorgvuldig wil afsluiten wat hem noodig is, en kan men niet zeggen, wanneer men alle vakken van onderwijs (behalve voor de medici), nagaat, dat alles is ingerigt met het oog op een voortdurend celibaat?

In ernst gesproken, is het niet verbazend, dat, ofschoon leven en dood, zedelijk welzijn of verderf der kinderen, vaak afhangt van de wijze waarop men ze behandelt, evenwel geen enkel woord van onderrigt *over het behandelen van kinderen* ooit gegeven wordt aan diegenen die naderhand vaders zullen zijn? Is het niet gedrochtelijk, dat het lot van een nieuw geslacht overgelaten wordt aan de toevallige zamenwerking van gedachteloose gewoonte, opwelling en afwisselende luim, — vereenigd met dwaze begrippen van bakers en bekrompen raadgevingen van heerschzuchtige grootmoeders? — Indien een koopman zaken begon te doen, zonder het minste verstand van rekenen en boekhouden te hebben, zouden wij hem voor een dwaas houden, en noodlottige gevolgen te gemoet zien. Indien zich iemand, alvorens de ontleedkunde beoefend te hebben, als heelmeester nederzette, zouden wij over zijne vermetelheid verbaasd staan en zijne lijders beklagen;

Digitized by Google

maar dat ouders de moeijelijke taak om kinderen groot te brengen beginnen, zonder ooit in het minst te hebben nagedacht, over de stoffelijke, zedelijke en redelijke beginselen die hen daarbij behooren te leiden, dat wekt noch verontwaardiging tegen de daders, noch deernis met de slagtoffers!

Voeg bij tien van de duizend, die in het graf worden gebragt, honderd van de duizend, die met een zwak gestel in het leven blijven, en millioenen in de wereld, die opwassen met een gestel, dat niet zoo sterk is als het behoorde te zijn, en gij zult eenig denkbeeld hebben van den vloek, dien ouders, met de levenswetten onbekend, hun kroost op den hals laden. Bedenk slechts voor een oogenblik, dat de leefregel waaraan men de kinderen onderwerpt, van uur tot uur op het welzijn of verderf van geheel hun volgend leven invloed heeft en dat er twintig dwaalwegen tegen den éénen regten weg overstaan, en gij zult eenig denkbeeld krijgen van het grenzenlooze kwaad, dat bijkans allerwege door de gedachtelooze, alles aan het toeval overlatende, algemeen in zwang zijnde opvoedingswijze wordt gesticht. Heeft men, uit hardings-systeem, besloten, dat een knaap een dun, kort buisje dragen moet, en dat men hem vergunnen zal in de open lucht te spelen met hals, armen en beenen, bont van de koude: dat besluit zal invloed hebben op zijn geheel volgend bestaan, en de gevolgen zullen zich openbaren, of in ziekten, of in gebrek aan kracht, of in een minder sterken rijpen leeftijd, dan had behooren te zijn, en bijgevolg in allerlei beletselen om in de maatschappij vooruit te komen en gelukkig te zijn. Worden kinderen tot een eentoonigen leefregel veroordeeld, of tot een leefregel, waarbij het aan genoegzame voedende kracht ontbreekt: de hoogste stoffelijke ontwikkeling en kracht, die zij als volwassenen hadden kunnen bereiken, zal er onvermijdelijk min of meer door ingekort zijn. Verbiedt men hun alle luidruchtig spel, of houdt men hen (omdat zij te slecht gekleed zijn om zich aan de lucht bloot te stellen) bij koud weder in huis, zij zullen zeker niet die mate van gezondheid en sterkte bereiken, die anders hun deel had kunnen zijn. Als zonen en dochters zwak en ziekelijk opgroeijen, beschouwen de ouders zulks gemeenlijk als een ongeluk — als eene bezoeking van de Voorzienigheid. Volgens de heerschende denkwijs nemen zij aan, dat die kwalen zonder oorzaak of wel uit bovennatuurlijke oorzaken ontstaan. In het geheel niet. In sommige gevallen zijn zij ongetwijfeld overgeërfd; doch meestal is een dwaas beleid er de hoofd-oorzaak van. Doorgaans dragen de ouders zelven de schuld van al die pijn, die zwakte, die onderdrukking, die ellende. Zij hebben op zich genomen over het leven van hun kroost te aller ure te waken, en met wreede zorgeloosheid verzuimen zij ook maar de geringste

Digitized by Google

kennis op te doen van die levenswerkingen en wetten, waartegen zij met hun gebieden en verbieden onophoudelijk zondigen; in volslagen onkunde van de eenvoudigste wetten van het menschelijk ligchaam, hebben zij jaar op jaar het gestel hunner kinderen ondermijnd, en zoodoende niet alleen over hen, maar ook over latere geslachten allerlei kwalen en een vroegtijdigen dood gebragt.

Maar zijn de gevolgen van die onkunde treurig te noemen voor de ligchamelijke ontwikkeling, hoeveel erger in vele opzigten zijn zij niet waar het de verstands- en geestopvoeding geldt.

Zelve weinig onderleid, bij muziek, bellettrie en borduurwerk groot gebragt, heeft de moeder te vaak geen kennis, geen overzigt, geen begrip van het veld dat haar ter bebouwing is toevertrouwd. — Konde zij maar passief blijven, dan had de autoriteit die zij uitoefent, en in gemoede meent te moeten uitoefenen, althans geene schadelijken invloed; doch onbekend met de verschijnselen van den geest, met hunne oorzaken en gevolgen, sticht zij door hare tusschenkomst soms meer kwaad, dan zij met volstrekte werkeloosheid had kunnen doen. Hoe vaak dwarsboomt zij niet deze en gene soort van handelingen, die geheel in den regel en van weldadige strekking zijn? en doet zij daardoor het geluk en belang van het kind te kort, beneemt het kind en tegelijk zich zelve, de opgeruimdheid en maakt dat het van haar vervreemd wordt. Zoodanige handelingen als zij meent te moeten aanmoedigen, krijgt zij gedaan door bedreigingen of beloonigen, of door den lust op te wekken om te hooren prijzen; weinig bedenkt zij daarbij, wàt het inwendig beginsel is dat het kind aandrijft, zoo lang als het zich uitwendig slechts behoorlijk gedraagt; zoodoende wordt maar al te vaak geveinsdheid, angstvallige vrees en zelfzucht aangekweekt, in plaats van eene deugdelijke gezindheid. Terwijl zij verlangt, dat het kind de waarheid zeggen zal, geeft zij het bestendig een voorbeeld van onwaarachtigheid, door met straffen te dreigen die zij niet ten uitvoer brengt; door de talrijke kleine leugens der „beleefdheid" in het dagelijks leven door drogredenen te verdedigen, in plaats van te erkennen dat het leugentjes zijn. Terwijl zij zelfbeheersching zoekt in te prenten, straft zij menigmaal (niet uit toorn, doch werkelijk uit pligtgevoel), wegens misstappen waaraan hare kleinen geene schuld hebben. Zij denkt er in de verte niet aan dat, in de kinderkamer zoowel als in de wereld, dát de wezenlijk heilzame tucht is, die op alle gedrag, goed en kwaad, de natuurlijke gevolgen doet te huis komen — de gevolgen, die, hetzij zij aangenaam of pijnlijk zijn, uit den aard der zaak door zulk een gedrag worden veroorzaakt. Zoo regeert zij dan, zonder stel-

Digitized by Google

selmatig plan, en geheel onvatbaar om zich door hetgeen er in den geest harer kinderen omgaat, te laten leiden; volgens onzamenhangende, dikwijls in hooge mate verderfelijke opwellingen, en zou haar kroost welligt onherstelbaar nadeel berokkenen, ware het niet dat de liefde aanvult wat het verstand niet kan geven, en dat er eene opvoeding plaats vindt door de ziel en het hart, naast of liever niettegenstaande de onlogische leiding, die men meende een stelsel te zijn. — Groote hemel, waar zouden wij zijn, indien alleen de logische systemás van opvoeding door onze ouders gevolgd, onze eigen ontwikkeling hadden moeten bepalen?

Maar omdat dat zoo is, omdat de krachtige en onschatbare liefde zulk een groot deel der opvoeding vervult, daarom behoeft die liefde niet verstooten te worden van hare bondgenoot, het overleg: het overleg dat op wetenschappelijke gegevens afgaande, hart en verstand van het kroost beter, krachtiger en meer harmonisch kan ontwikkelen.

En dan de aankweeking van het verstand, wordt die ook niet op soortgelijke wijze verkeerd aangelegd? Toegestaan, dat verschijnselen van het verstand aan wetten onderworpen zijn; toegestaan, dat de verstandsontwikkeling in een kind insgelijks aan wetten onderworpen is; dan volgt onvermijdelijk, dat de opvoeding alleen door eene kennis dier wetten juist bestuurd kan worden. Te meenen, dat gij die werkzaamheid van gedachtenvorming en verbinding behoorlijk regelen kunt, zonder den aard dier werkzaamheid te verstaan, is ongerijmd. Hoever moet het onderwijs, zooals het thans is, verwijderd zijn van hetgeen het wezen moest, als te naauwernood enkele ouders en slechts weinige onderwijzers iets van de zielkunde verstaan! Gelijk zich verwachten laat, is het stelsel uiterst gebrekkig in de stof zoowel als in den vorm. Terwijl men aan de kinderen de kennis van het noodigste, en waar het hoofdzakelijk op aan komt, onthoudt, worden hun met geweld onnoodige kundigheden, in verkeerde volgorde, opgedrongen en ingeprent.

(*Wordt vervolgd.*)

Digitized by Google

TENTOONSTELLING VAN GAS-TOESTELLEN TE AMSTERDAM.

Het denkbeeld, dezen winter te Amsterdam verwezenlijkt, om eene verzameling tot stand te brengen van al wat betrekking heeft op de toepassing van het thans zoo algemeen verspreide verlichting-gas, is weder een bewijs van de ijverige pogingen der Vereeniging voor Volksvlijt, om onder de menigvuldige takken der nijverheid bij voorkeur de meest nuttige industriëen te bevorderen, te meer nog daar dit denkbeeld, voor zoo verre ons bekend is, oorspronkelijk is, en althans hier te lande nog nimmer in uitvoering is gekomen. De zaak zelve is eene tentoonstelling overwaardig. Immers voldoet het verlichting-gas in de beschaafde wereld aan eene algemeene behoefte; gelijk altijd plaats heeft, heeft deze nieuwe toepassing in de laatste jaren aan vele takken van industrie eene groote uitbreiding gegeven; ja, zij heeft op hare beurt zooveel nieuwe takken in het leven geroepen, dat het belang dezer nijverheidstak moeijelijk te hoog kan geschat worden.

Wij zouden het naauwelijks durven aannemen, indien wij geene kinderen der negentiende eeuw waren en aan zulke dingen gewoon, dat, toen de eerste voorvechters dezer zaak, nu nog geen vijftig jaren geleden, de voorspelling *durfden* doen van eene geheele stad door één gasfabriek verlicht, zij door de wetenschappelijke wereld als dwaze heethoofden werden uitgemaakt. Men kan zich bezwaarlijk voorstellen, dat aan den beroemden Clegg in Engeland spottend werd gevraagd, of hij zich dan gashouders zoo groot als de koepel van St. Paul voorstelde (*); dat, toen na veel moeite en geldelijke opofferingen eindelijk in het jaar 1810 de koninklijke vergunning voor de oprigting eener onderneming van gasverlichting voor Londen en Westminster gereed was, na eene inspectie van regeringswege als voorwaarde tot verdere exploitatie werd gesteld, dat de gashouders niet grooter dan met een inhoud van 170 teerling ellen mogten gemaakt worden en dan nog door zeer sterke gebouwen om-

(*) Zoude Clegg zelf zich wel hebben kunnen voorstellen, dat zij zooals thans met een inhoud van bijna 80,000 teerling ellen, in gebruik zouden komen! 50 ellen middellijn en 20 ellen hoog! en hebben zij nu het maximum wel reeds bereikt?

Digitized by Google

sloten, zoo bevreesd was men voor ontploffing; dat, toen de fabriek eindelijk voor de aflevering gereed was, de ondernemers niet dan met moeite de menschen konden overhalen om het gas *voor niet* in hunne huizen te branden; dat er geene buizen voor de leidingen waren te verkrijgen en zelfs geweerloopen of pijpen van papier en hout daarvoor werden gebezigd. In Frankrijk worden thans weer op nieuw papieren en houten gasbuizen op groote schaal fabriekmatig vervaardigd.

En thans! Nu zijn de blaadjes omgekeerd; nu behoeven de gasfabrijkanten niet meer verlegen rond te zien naar buizen, zij hebben veeleer thans de moeijelijkheid der keuze, welk aanbod aan te nemen; nu is niet slechts het artikel „buizen" een uitgebreid handelsartikel geworden, maar zelfs tot gashouders van reusachtigen inhoud toe worden uit Engeland wijd en zijd afgezonden; — nu zijn het meters en kroonen en branders en wat niet al meer, die fabriekmatig, op uitgebreide schaal worden vervaardigd, en steeds bevalliger en doelmatiger, tegen telkens lager prijs worden afgeleverd; nu biedt eene tentoonstelling, uitsluitend voor gas-zaken bestemd, den bezoeker eene verscheidenheid en eene weelde aan, die eene sterke tegenstelling vormen tegenover het gebrek aan de eenvoudigste zaken, hetwelk nog slechts weinige jaren geleden werd waargenomen.

En echter die tentoonstelling, welke voor het oog aangename en afwisselende verzameling zij ook aanbood, bevatte toch niet alles wat met grond van zulk eene belangrijke zaak verwacht kon worden. De uitnoodiging tot inzending is bijv. uit het buitenland geheel onbeantwoord gebleven (althans geene namen van buitenlandsche inzenders kwamen op den catologus voor). Daarentegen hebben de Amsterdamsche fabriekanten en winkeliers, (en, op enkele uitzonderingen na, ook deze alléén) in eene ruime en smaakvolle inzending vooral van ornamenten, gewedijverd. De reden van deze geringe deelneming moet zeker gezocht worden in den korten duur der tentoonstelling, het ongunstige saisoen en den beperkten tijd, welke zoowel voor de bekendmaking als voor de insending beschikbaar was.

Nogtans kon de verzameling *ornamenten* vrij volledig worden genoemd; zij bood de meest gewenschte verscheidenheid aan, van de eenvoudigste tot de meest weelderig versierde toe — eene sortering, welke voorzeker nimmer te voren in dien omvang in ons land werd aangeboden. Doch het was jammer, dat de prijzen niet op den catologus waren ingevuld; daardoor miste men, ondanks de grootste bereidwilligheid, waarmede die op aanvrage werden bekend gemaakt, het gemak van die met een oogopslag te kunnen lezen. Ook ontbrak hier de gelegenheid, om door opzettelijke vermelding bij de verschil-

Digitized by Google

lende nummers (op enkele uitzonderingen na) het inlandsche fabrikaat met het buitenlandsche te kunnen vergelijken, 't geen toch wenschelijk was, want al is het dat genoemde vergelijking in het vak der ornamenten, doorgaans nog niet in alle deelen gunstig voor het inlandsche uitvalt, men zou dan toch hebben kunnen beoordeelen, op welke hoogte deze tak van nijverheid, die zich ook hier te lande begint uit te breiden, gekomen was, en in welke der onderdeelen als: gietwerk, pijpwerk, modellering, versieringen, verguldsel, bronswerk enz. wij bij anderen nog ten achteren zijn; voorzeker niet in allen.

De gasbranders waren, zoo niet in *al* de verschillende soorten, toch in grooten getale aanwezig, terwijl de bijeenvoeging naast elkander in brandenden toestand van de meest gebruikelijke soorten gelegenheid gaf tot eene onderlinge vergelijking, welke echter door eene vermelding van het verbruik, van elk in het bijzonder bij eene zelfde drukking, nog doeltreffender had kunnen zijn. Diezelfde opmerking geldt ook voor de tentoongestelde kagchels, conforen, soldeerlampen, ovens enz. Niettegenstaande de verwarming door middel van het gewone verlichtings-gas in het dagelijksche leven slechts eene zeer beperkte toepassing vindt, en wel voornamelijk omdat het gas als brandstof tegenover de meer gebruikelijke brandstoffen zoo hoog in prijs is, zoo wordt het toch in enkele gevallen met voordeel aangewend door scheikundigen en werktuigkundigen; ook vindt het in kooktoestellen tot bereiding van spijzen, badverwarming en dergelijke in vele gevallen zijne toepassing door het groote gemak en de eenvoudigheid, welke die aanwending eigen zijn.

Wanneer het verlichting-gaz tot *verwarming* wordt gebezigd, verkrijgt men de voordeeligste uitkomsten, door het met eene voldoende hoeveelheid dampkringslucht te vermengen, alvorens het ontbrandt, waardoor de vlam blaauw, zeer weinig lichtgevend en, hoe ook in aanraking komende met de te verhitte ligchamen, niet walmend wordt en tevens heeter, veel overeenkomst hebbende met de gewone alcoholvlam.

In de toestellen der tentoonstelling kon men twee verschillende wijzen opmerken, waarop genoemde vermenging plaats vond; vooreert door de toestrooming van gas onder een gaas van metaal te doen plaats hebben, waar boven de ontbranding plaats heeft; de tweede door 't gas aan te voeren in het beneden-einde van een verticale buis of schoorsteentje waarin tevens door doelmatig aangebragte openingen dampkringslucht binnen stroomt; het mengsel van beiden verbrandt dan aan het boveneinde. Er is nog eene andere wijze van vermenging, welke niet vertegenwoordigd was, en wel door middel van eene werktuigelijke toevoeging van dampkringslucht uit een blaasbalg, waardoor bijzonder

Digitized by Google

heete vlammen verkregen worden: een middel hetwelk bij schei- of werktuigkundigen meer bepaaldelijk in gebruik is. Het is bij al deze methoden echter noodig, dat de verhouding in 't mengsel van gas en dampkringslucht bij de ontbranding de juist vereischte zij, om het walmen te voorkomen, 't geen eenige oplettenheid vordert in het regelen *of* van den gasaanvoer *of* van die der dampkringslucht, voor beide van welke regelingen in sommige toestellen de gelegenhid was aangebragt.

De eigenlijke gaskagchels voor *verwarming* van vertrekken zijn nog minder algemeen dan kooktoestellen of dergelijke in gebruik, omdat zij behalve het kostbare der brandstof nog bovendien het nadeel hebben van de lucht der vertrekken in groote mate te verontreinigen, door een gedeelte van de zuurstof met een der bestanddeelen van 't gas, de koolstof, te verbinden en het nieuwe product, de koolzuur, dat voor de inademing ongeschikt en nadeelig is, terug te geven. Om dus de vereischte hoeveelheid zuivere lucht te behouden is het noodig de bedorven lucht af te voeren en door zuivere lucht te vervangen, met andere woorden te *ventileren*, op welke wijze dan ook, hetzij door de gaskagchel even als iedere andere kagchel in verbinding te stellen met een schoorsteen of afvoerkanaal, 't zij door op eenige andere wijze afen aanvoer van lucht te bewerkstellingen (*) Intusschen is het duidelijk, dat dit niet te doen is dan ten koste van eene aanzienlijke hoeveelheid warmte, waardoor de op zich zelve reeds kostbare *gazverwarming* nog meer aan de dure brandstof gaat kosten.

Bij een der tentoongestelde gaskagchels merkte men de bijzonderheid op van eene hoeveelheid kalk, boven de plaats der ontbranding aangebragt, blijkbaar met het doel om de koolzuur te binden vóór dat die zich in het vertrek verspreiden kan. Dat de kalk eene neiging bezit om koolzuur te binden zien wij om zoo te zeggen dagelijks in het verharden der gewone kalkmortel van nieuwe muren, of in de luchtzuivering door de versch gewitten wanden van woonvertrekken. Of zij echter in genoemde kagchel de beoogde uitwerking volbrengt en zoo ja of die uitwerking geregeld genoegzamen tijd blijft aanhouden zou de ondervinding moeten leeren.

De tot hiertoe vermelde voorwerpen waren in hunne gebruikelijke vormen, tot onderscheidene toepassing geschikt, tamelijk volledig voorhanden. Doch nu blijven nog vele toestellen en voorwerpen over, die

(*) Ook bij de aanwending van gas tot verlichting is deze luchtverversching meermalen en in meerdere mate dan bij olieverlichting noodzakelijk. Een der ornamenten van de tentoonstelling was volgens een fransch model voorzien van een afvoerbuis, voor de bedorven, verhitte lucht, op zeer vernuftige wijze aangebragt.

Digitized by Google

of in het geheel niet, of niet in al de verschillende soorten waren ingezonden, en die toch eene waardige plaats hadden kunnen vervullen. Al wat tot de gasfabricatie behoort (er waren zoowel eenige van de toestellen tot gasbereiding in het groot, als complete inrigtingen tot gasbereiding voor eigen gebruik ingezonden) bedoelen wij hiermede niet; alleen die zaken, die op de toepassing van het gas betrekking hebben. En dan treden in de eerste plaats de *gasmeters* op den voorgrond, die steen des aanstoots, soms te regt, soms ten onregte van zoo menigen gasverbruiker. De aandacht van het publiek is in den laatsten tijd in de naburige landen bijzonder op dit vernuftige werktuig gevestigd geweest en ook hier te lande wacht het dezelfde verhoogde belangstelling, bij aldien in navolging onzer buren ook hier eene ijk van regeringswege zal worden vepligtend gemaakt.

Het is hier de plaats niet om in eene beschouwing te treden over de inrigting der verschillende soorten van *meters* en over hunne practische waarde, doch wel om het wenschelijke aan te toonen van eene ruimere inzending dan was geschied. Al mogt het meerendeel van het publiek de bijzondere inrigting van elk niet begrijpen, zoo ware het toch voor een ieder hoogst belangrijk geweest de onderscheidene modellen, in glas gezet in werking te zien, met eene korte vermelding van elks bijzonderheden, al was het maar alleen om de aandacht te vestigen op al hetgeen betrekkelijk deze zaak reeds is uitgedacht en vervaardigd, terwijl de weinige exemplaren, die voorhanden waren, daarvan slechts een flaauw denkbeeld gaven.

Van de *gazregulatoren* voor verbruikers, (*) in zoo vele verschillende vormen vervaardigd en aanbevolen, kwamen slechts eenige exemplaren op den catalogus voor. Wat zoude ook van deze voorwerpen eene verzameling der onderscheidene soorten, zoodanig aangebragt, dat hunne werking voor een ieder duidelijk was, eene gewenschte bekendheid bij de verbruikers hebben bevorderd.

Er waren geene *gazcarburatoren*, (†) welke een paar jaar geleden eenigen ophef maakten en ook hier te lande uit Rotterdam werden aangeboden, met de verzekering van aanzienlijke geldelijke bezuiniging op 't gasverbruik. Zij hebben weinig of geene toepassing gevonden; echter is hunne werking bijzonder opvallend en waren zij eene plaats op de tentoonstelling waardig geweest.

(*) Toestellen, die aan de branders een onveranderlijke aanvoer van gas verzekeren, hoe ook de drukking, binnen zekere grenzen althans, moge veranderen.

(†) Zoo als de naam reeds aanduidt bestemd om het gaz rijker aan koolstof, dus rijker aan lichtgevend vermogen te maken.

Digitized by Google

Geen model van de aanwending van caoutschouc tot verbinding van pijpen; geen *tuyaux de papier bitumé;* geen *tuyaux en bois et coltar combinés;* geen *chercke fuite*, onlangs in Frankrijk in gebruik gekomen, om door middel van zamengeperste lucht de verborgen lekken eener gasleiding in korten tijd op te sporen; geen *motive power metre* in Engeland vervaardigd, en dienstig om een gebrek aan gasaanvoer ten gevolge van te weinig drukking door werktuigelijke beweging te verhelpen. En behalve deze nog vele andere zaken, die er te vergeefs werden gezocht.

En nu aan het einde gekomen van deze korte schets, omvattende zoowel hetgeen er te zien was als hetgeen er te zien had *kunnen* zijn, zullen welligt eenige lezers daarin naast den indruk van gedeeltelijke teleurstelling bij den schrijver ook een zucht tot afkeuring en minschatting meenen op te merken. Welverre echter dat zulks het geval zou zijn, haast deze zich te zeggen, dat hij de aangewende poging der Vereeniging, en de wijze waarop deze en de inzenders de zaak ten uitvoer bragten op den hoogsten prijs stelt. Hij had er echter meer van verwacht; hij had zich voorgesteld, dat op zulk eene speciale tentoonstelling ook *alles* wat op de zaak betrekking had zou voorhanden zijn, en zich gevleid, vele zaken, die hem slechts bij beschrijving bekend zijn, aldaar te kunnen bezigtigen.

Was de verwachting te hoog gespannen, welnu, de schuld ligt wellig alleen aan hem, en aan het hooge belang, hetwelk deze gewigtige tak van nijverheid hem inboezemt.

Moge intusschen de Nederlandsche industrie ook in andere vakken nog menigmaal eene leiding en aansporing ondervinden als de Vereeniging van volksvlijt haar verschafte door de tentoonstelling welke, hoezeer niet zoo volledig als zij had kunnen zijn, toch ontwijfelbaar hoogst nuttig was te rekenen.

D....

Digitized by Google

VORDERINGEN VAN HET NEDERLANDSCHE POSTWEZEN.

De statistiek is, zegt men, de anatomie van het maatschappelijk ligchaam. Met dat ontleedmes in de hand wenschen wij dan voor den lezer te ontvouwen, onder welke verhoudingen de dienst der briefposterij zich in den laatsten tijd tegenover het ligchaam der Maatschappij heeft vertoond, en wel, ten vervolge op de artikelen, die in den vorigen jaargang van dit Tijdschrift, over hetzelfde onderwerp zijn geplaatst (*).

Een algemeene blik op de cijfers, die wij nader zullen ontleden, geeft reeds aanstonds den indruk, dat het organisme over 't geheel goed heeft gewerkt, — en mitsdien de middelen van den wetgever en de administratie, om die gunstige werking te verzekeren, voortdurend gebleken zijn doel te treffen.

De hoogst gunstige afloop der groote operatie van het jaar 1850, en zelfs van de secondaire kuur van 1855, krachtens de wetten van 12 April 1850 en van 5 Julij 1855, op het Postwezen toegepast, is reeds lang een feit, waarop met voldoening mag worden gewezen. De nieuwe orde van zaken door de wetgeving in het leven geroepen, is, in de bovenbedoelde opstellen, in hare ontwikkeling en in haren voortgang geschetst. Sedert dien tijd zijn er van regeringswege nieuwe mededeelingen voornamelijk in cijfers geformuleerd, openbaar gemaakt, waarvan een nader onderzoek ons nu zal bezig houden.

De statistiek van het getal brieven over 1858 (†), heeft de volgende uitkomsten opgeleverd.

Binnenlandsche Brieven.		Buitenlandsche Brieven.	Gezamenlijk getal Brieven.
Ongefrankeerd	11.809.976	2.858.466	14.155.939
Gefrankeerd .	2.345.963	875.581	3.784.047
Te zamen .	14.155.939	3.734.047	Gen. totaal 17.889.986

(*) Zie Economist van 1858, bladz. 1, 50, 86 en volgende.

(†) Na de vervaardiging van dit opstel is onlangs de uitkomst der statistiek over 1859 publiek gemaakt, bedragende het getal brieven over dat jaar:

Binnenlandsche brieven . . .	14.684.043
Buitenlandsche brieven . . .	3.817.147
	18.501.190

en dus 611.204 stuks brieven meer dan over 1858.

Digitized by Google

De vermeerdering der correspondentie, sedert de met 1°. September 1850 ingevoerde wet, en het daarbij vastgestelde lagere tarief der briefporten, wordt aangetoond door de navolgende opgave, loopende over eenige jaren, te beginnen met 1849, het laatste volle jaar onder de werking van het oude tarief, waarvan het minimum 10 cents, en het maximum 35 cents de *enkele* brief bedroeg.

	Binnenl. Brieven.	Buitenl. Brieven.	Totaal.
1849	4.274.180	1.804.180	6.078.360
1850	5.340.421	2.109.203	7.449,624
1851	8.522.786	2.268.459	10.791.245
1852	9.664.141	2.644.269	12.308.416
1853	10.542.085	2.807.768	13.349.853
1854	11.158.515	3.025.208	14.183.723
1855	11.721.998	3.071.582	14.793.575
1856	12.729.143	3.395.973	16.125.116
1857	13.499.227	3.682.421	17.181.648
1858	14.155.939	3.734.047	17.889.986

Het meerder getal brieven over 1858, bedroeg dus, respectivelijk vergeleken met dat over 1849 en 1857:

	1849.	1857.
Binnenland . . .	231 pCt.	5 pCt.
Buitenland . . .	106 „	1½ „
Totaal	194 „	4 „

De aanwas van 5 ten honderd, welke het jaar 1858 vergeleken met 1857 op de *Binnenlandsche* brieven opleverde, staat nagenoeg gelijk met de uitkomsten die vorige jaren onder gelijke omstandigheden aanwezen.

Aldus bedroeg de *binnenlandsche* briefwisseling over 1854 en 1855, 5 pCt., en over 1857 6 pCt. *meer* dan gedurende de respectivelijk onmiddellijk voorafgaande jaren. In 1856 waren er echter 8 pCt. brieven meer, dan in 1855, — maar dit was het gevolg van de afschaffing van het port van 15 cents, met ingang van 1° September 1855.

Er schijnt dus geregeld ieder jaar, zonder maatregelen van buitengewonen aard, of van bijzondere omstandigheden, die op de correspondentie van gunstigen of ongunstigen invloed zijn, op eene vermeerdering van het getal der *Binnenlandsche* brieven gelijkstaande met 5 ten honderd in het jaar gerekend te kunnen worden. Ook elders, bijv. in Engeland, was de gemiddelde toeneming der gezamenlijke correspondentie gedurende de zes laatste jaren nagenoeg dezelfde, namelijk 6 pCt. in het jaar.

Hoe gemakkelijk echter verstoring kan plaats vinden in de verhouding van het getal brieven, tusschen het eene jaar en het andere, leert ons de *buitenlandsche* briefwisseling over 1858, die namelijk hier te

Digitized by Google

lande slechts 1¼ pCt. meer heeft opgeleverd, dan het jaar 1857; — terwijl daarentegen 1857 8 pCt. meer dan 1856, en 1856 10 pCt. meer dan 1855, aantoonde. Eene andere wijze van vergelijking, namelijk door berekening van het aandeel respectivelijk der *binnen-* en *buitenlandsche* brieven, op de massa der correspondentie, leidt tot het resultaat, dat er over 1858, op de 100 brieven 80 *binnenlandsche* en 20 *buitenlandsche* waren, terwijl daarentegen die verhouding in 1853 was als 79 : 21 en in 1856 als 78 : 22. De reden van die minder gunstige uitkomst, over het voor den buitenlandschen handel zoo noodlottige jaar 1858, waarin de naweeën der crisis van 1857, nadeeliger invloed op den handel van Nederland schijnt te hebben uitgeoefend dan gedurende die crisis zelve het geval is geweest, ligt voor de hand, en behoeft geene nadere toelichting.

De feitelijke bevolking van Nederland op 31 December 1857 bedroeg 3,328,795 zielen. Dat getal inwoners, voor zooveel aan de correspondentie deelnemende, verzond met de post te zamen 17.181,648 brieven, — dat wil zeggen, gewone portbetalende particuliere brieven; waaronder dus niet begrepen zijn dienstbrieven, drukwerken of eenige andere soort van correspondentie, vallende buiten de toepassing van het tarief der briefporten. Er werden dus per hoofd der bevolking over 1857 geschreven 5^1 stuks brieven. In 1856 daarentegen 4^9, in 1854 4^4, en in 1852 3^9. In 1857 lost dus de meer gunstige verhouding zich op in een cijfer van 0^2, per hoofd der bevolking, vergeleken met het jaar 1856.

De vorige jaren bovenvermeld geven bijna dezelfde uitkomst, zijnde namelijk de toeneming over het *tweejarig* tijdvak, van 1854 tot 1856, en van 1852 tot 1854, 0^5, per hoofd der bevolking.

Het is niet onbelangrijk dit resultaat der Nederlandsche statistiek te vergelijken met hetgeen daaromtrent in andere landen wordt bevonden.

In Frankrijk werden over 1857 met de post vervoerd 252,453,800 particuliere portbetalende brieven, 30,919,704 dienstbrieven en 52,365,000 stalen van koopwaren, benevens papieren en drukwerken, geene dagbladen zijnde, te zamen 335,738,504 stuks.

Het eerste cijfer, de particuliere portbetalende brieven, geeft eene verhouding van 7, en de gezamenlijk met de post verzondene stukken, buiten de dagbladen, 9^5 per hoofd der bevolking, naar den maatstaf van 35 millioen inwoners, die Frankrijk bevat.

In het vereenigd koningrijk van Groot-Brittannië en Ierland, wordt de onderlinge verhouding tusschen het getal inwoners en de massa der briefwisseling, door de navolgende opgave aangewezen.

Digitized by Google

	Getal brieven in 1857.	Per hoofd der bevolking.
Engeland	410 mill.	21 stuks.
Ierland	43 „	7 „
Schotland	51 „	16 „
	504 mill.	17 stuks.

Tot eene juiste waardering dezer cijfers is het noodig te doen opmerken, dat daaronder begrepen zijn, zoowel de dienstbrieven, die in Engeland geen portvrijdom genieten, als alle soorten van drukwerken, behalve dagbladen en boeken (*), die er aan het gewone briefport zijn onderworpen.

Merkwaardig overigens, om dit in 't voorbijgaan aan te stippen, is in de bovengemelde opgave, de verhouding in het hier bedoelde opzigt, respectievelijk van Engeland, Ierland en Schotland. Hoewel staatkundig vereenigd, schijnt de trap hunner ontwikkeling op geestelijk en stoffelijk gebied, een van beide of beide te zamen, eene onderlinge afwijking op te leveren, beantwoordende aan de cijfers 21, 7 en 16, indien althans, gelijk op goede gronden kan worden beweerd, de briefwisseling als een maatstaf daarvan mag gelden.

Doch plaatsen wij de cijfers nog eens onder elkander, na evenwel vooraf het cijfer van Engeland herleid te hebben tot hetzelfde gehalte als die van Nederland en Frankrijk, namelijk tot gewone particuliere brieven, ten einde voor de drie landen, om eene rekenkundige uitdrukking te bezigen, gelijksoortige grootheden te bekomen.

Bij het ontbreken van bepaalde gegevens, moeten wij tot eene raming de toevlugt nemen, ten einde het getal van 504 millioen brieven te zuiveren van de beide daaronder begrepene bestanddeelen, dienstbrieven en gedrukte stukken. In Frankrijk bedroegen deze beide soorten te zamen, gelijk wij gezien hebben op een getal van 335 millioen, 82 millioen, of bijna $\frac{1}{4}$ van het geheel. Er bestaat geene reden om te veronderstellen dat die verhouding veel zal verschillen met Engeland, en wij zullen dus vrij naauwkeurig het getal der particuliere brieven overhouden, indien van het totaal van 504 millioen brieven, een vierde daarvan, of 126 millioen, wordt afgetrokken. Dit geeft een resultaat van 378 millioen, of wel op het getal van 28,416,000 inwoners van het Vereenigd Koningrijk 13^{6} stuks per hoofd der bevolking.

(*) Dagbladen en alle periodieke drukwerken, ten minste eenmaal 's maands het licht ziende, worden, mits gezegeld zijnde, kosteloos met de post verzonden, indien de verzending der stukken niet later dan 14 dagen na hunne uitgifte plaats heeft. Voor de verzending van boeken bestaat een afzonderlijk tarief, namelijk: beneden 4 oncen 1 stuiver, van 4—8 oncen 2 stuiver, van 8—16 oncen 4 stuiver enz.

Digitized by Google

Wij zouden dan hebben: voor Nederland 5[1], voor Frankrijk 7 en voor Engeland 13[6] per hoofd der bevolking.

Engeland met zijn laag uniform-port van 5 cents voor gefrankeerde en van 10 cents voor ongefrankeerde brieven tot een gewigt van ½ Engelsch once, gelijkstaande met 15 Ned. wigtjes, met zijne bedrijvigheid en ontwikkeling, staat verre boven aan; dan volgt Frankrijk, onder de werking van een tarief, ten bedrage van 20 centimes voor de gefrankeerde, en van 30 centimes voor de ongefrankeerde brieven tot een gewigt van 7½ wigtjes; en in de derde plaats verschijnt Nederland, als te dezen aanzien de minst gunstige verhouding opleverende.

Om te doen zien welk een gewigt middenpunten van bevolking in groote handelsteden, ten opzigte der briefwisseling in de schaal leggen, strekke de volgende mededeeling nopens het getal brieven per hoofd der bevolking in eenige aanzienlijke steden van Groot-Brittannië; na herinnerd te hebben dat wij als zoodanig voor Engeland in het algemeen 21, voor Ierland 7 en voor Schotland 16 stuks bevonden hebben.

Leeds 24, Glasgow en Birmingham 27, Liverpool 29, Dublin en Manchester 30, Edinburg 36 en Londen 43.

Tot ons leedwezen veroorlooft de inrigting onzer statistiek niet om ten aanzien van eenige der groote steden in Nederland dergelijke opgaven met de noodige juistheid te verstrekken.

Na deze verdwaling op vreemd grondgebied, wordt de geduldige lezer verzocht met ons terug te keeren tot eene verdere beschouwing van het cijfer der brieven in Nederland over het jaar 1858.

Het getal van 14,155,739 *binnenlandsche* brieven was zamengesteld uit 11,809,976 *ongefrankeerde*, en 2,345,963 *gefrankeerde;* hieruit blijkt dat er op iedere 100 brieven, 83 *ongefrankeerd* en 17 *gefrankeerd* verzonden werden.

Ten opzigte der toenemende *frankering* is deze verhouding weder gunstiger dan die der vorige jaren. Immers in 1849 en 1851 was de term van vergelijking tusschen de beide bedoelde soorten van correspondentie op de 100 brieven als 87 : 13, in 1852 en gedurende de drie volgende jaren als 86 : 14, in 1856 als 85 : 15 en in 1857 als 84 : 16; zoodat sedert de invoering der postzegels met 1° Januarij 1852, de frankering der *binnenlandsche* brieven eenigermate is toegenomen.

Op de *buitenlandsche* brieven evenwel heeft de toenemende frankering zich in sterkere progressiën geopenbaard, dan op die van het *binnenland*, als bedragende namelijk op de 100 brieven: Over 1854,

Digitized by Google

81 ongefrankeerd en 19 gefrankeerd; over 1856, 78 ongefrankeerd en 22 gefrankeerd; en over 1858, 70 ongefrankeerd en 30 gefrankeerd.

De reden dat er meer *buitenlandsche* dan *binnenlandsche* brieven gefrankeerd worden, is gedeeltelijk daaraan toe te schrijven, dat er voor enkele *buitenlandsche* correspondentien nog gedwongen frankering bestaat. Dat de frankering der *buitenlandsche* brieven echter zoo aanzienlijk *toeneemt*, is uit eene andere oorzaak te verklaren, die, zoo wij ons niet vergissen, daarin bestaat, dat de gewoonte om de brieven te frankeren, die in het buitenland hoe langer hoe meer veld wint, langzamerhand op ons land begint terug te werken: in dier voege dat men op de ontvangst van eenen *gefrankeerden* brief, bij wijze van wederkeerigheid, moeijelijk anders dan met een *gefrankeerden* brief kan antwoorden. Het is eene uitgemaakte zaak, dat het frankeren der brieven hoe langer hoe algemeener wordt. Behalve dat het gebruik van postzegels daaatoe medewerkt, is de wetgeving van verschillende landen er op ingerigt, om het frankeren aan te moedigen, door de bepaling dat de ongefrankeerde *binnenlandsche* brieven aan een hooger port dan de gefrankeerde zijn onderworpen. De zaak komt dus met andere woorden daarop neder, dat er voor het frankeren eene premie is uitgeloofd.

Hoe deze premie en de invoering der postzegels, onder anderen in Frankrijk, heeft gewerkt, blijkt uit de volgende tabel:

	GETAL BRIEVEN.			VERHOUDING MET HET TOTAAL.	
	Gefrankeerd.	Ongefrank.	Totaal.	de gefrank. brieven.	de ongefrank brieven.
	Millioenentallen	Millioenentallen	Millioenentallen		
1847	12^{648}	113^{832}	126^{480}	10 pCt.	90 pCt.
1848	12^{214}	109^{926}	122^{140}	10 „	90 „
(*) 1849	23^{740}	134^{527}	158^{268}	15 „	85 „
(§) 1850	31^{900}	127^{600}	159^{500}	20 „	80 „
1851	33	132	165	20 „	80 „
1852	39^{820}	141^{180}	181	22 „	78 „
1853	40^{819}	144^{722}	185^{542}	22 „	78 „
(†) 1854	104^{068}	108^{316}	212^{385}	49 „	51 „
1855	198^{489}	35^{027}	233^{517}	85 „	15 „
1856	221^{773}	30^{241}	252^{014}	88 „	12 „
1857	222^{739}	29^{663}	252^{453}	89 „	11 „
1858	228^{696}	25^{410}	254^{107}	90 „	10 „

(*) Te beginnen met 1o Januarij 1849 werd een gelijk port van 20 centimes voor alle brieven, zonder onderscheid van afstand, ingevoerd. Ook dagteekent van dat tijdstip het gebruik der postzegels.

(§) Met 1o Julij 1850 werd het port gebragt op 25 centimes.

(†) Met 1o Julij 1854 eindelijk werd het port van 20 centimes hersteld, doch tevens voor de ongefrankeerde brieven een differentieel port van 30 centimes ingevoerd.

Digitized by Google

De bovengemelde tabel is in meer dan één opzigt merkwaardig. Er blijkt daaruit: 1°. dat de invoering der postzegels het getal der gefrankeerde brieven in 5 jaren tijds met 13 pCt. heeft doen toenemen, zijnde namelijk 10 pCt. in 1848 en 22 pCt. in 1853; en 2°. dat het differentieel port op de ongefrankeerde brieven in die mate heeft gewerkt, dat er juist eene omgekeerde verhouding is ontstaan tusschen het getal der ongefrankeerde en gefrankeerde brieven in 1847 en 1848, vergeleken met dat getal over 1858, bedragende namelijk 10 pCt. gefrankeerde en 90 pCt. ongefrankeerde brieven gedurende de beide eerste jaren, en 90 pCt. gefrankeerde benevens 10 pCt. ongefrankeerde brieven over 1858.

Het bovenstaande levert het bewijs, hoe men ook zonder bepaalden dwang de zoo nuttige gewoonte van frankeren kan doen ingang vinden; want men houde wel in het oog dat de frankering onder dát stelsel wel door een lager port bevorderd wordt, maar dat daartoe geene verpligting wordt opgelegd, zoodat het een ieder wordt vrijgelaten al of niet te frankeren Het spreekt echter van zelve dat het geldelijk voordeel van 33 pCt. de frankeringen krachtig moet bevorderen.

Het doen *aanteekenen* van brieven is een belangrijk gedeelte in de dienst van het brievenvervoer.

De gewone aangeteekende brieven in Nederland hebben over 1857 bedragen 226,960 stuks en 231,246 over 1858. In 1856 waren er 200,161, — dus meer over 1857 26,799 en over 1858 31,085, — of over de beide laatstgenoemde jaren 13 pCt. meer dan over 1856.

Over de geheele massa der correspondentie bedroeg het getal der aangeteekende brieven over 1857 en 1858, 13 stuks op iedere 1000 brieven. In vorige jaren was de verhouding als volgt:

In 1848 8 op de 1000; in 1851 9 op de 1000; in 1854 10 op de 1000; in 1856 12 op de 1000 brieven.

De aangeteekende brieven met aangifte der ingeslotene geldswaarde, die aldus tegen eene premie van 1½ per mille kan verzekerd worden, beliepen over 1857 945, en over 1858 1192 stuks, inhoudende een bedrag van *f* 675,431.99½ over het eerstgemelde en *f* 775,221.55 over het laatstgenoemde jaar, 't welk voor iederen brief eene gemiddelde waarde uitmaakt van *f* 715.74 in 1857 en van *f* 650.35 in 1858. In vorige jaren waren er:

In 1851 375 brieven met *f* 314,822.25 geldswaarde; in 1853 483 brieven met *f* 468,696.958 en in 1856 809 brieven met *f* 550,204.77.

Omtrent de aangeteekende brieven in het algemeen wordt in de Nota der Regering betrekkelijk de brievenposterij, gevoegd bij de stukken der staatsbegrooting over 1859, het navolgende opgemerkt:

Digitized by Google

Het blijkt dat, ofschoon het getal der brieven die voor het volle bedrag der ingeslotene geldswaarde tegen betaling der matige premie van 1½ per mille worden verzekerd, evenzeer als dat van de gewone aangeteekende brieven, blijft toenemen, nogtans door de overgroote meerderheid der belanghebbenden aan het middel der gewone aanteeteekening, tegen betaling van het vast regt van 10 cents, ofschoon bij vermissing van den brief slechts op eene vergoeding van *f* 25 aanspraak gevende, de voorkeur wordt geschonken. Immers het getal der eerstgemelde brieven bedroeg over een tijdvak van 8 jaren slechts 4665, en dat der laatstgenoemde soort daarentegen niet minder dan 1,186,295 stuks, hetgeen staat in verhouding van 1 tot 0.00393, of, om de zaak op eene andere wijze uit te drukken, tegenover ongeveer 254 gewone aangeteekende brieven was er slechts één waarvan de belanghebbenden het noodig geacht hebben de volle geldswaarde te doen verzekeren, hetgeen aan te merken is als een bewijs van het vertrouwen 't welk in het middel der gewone aanteekening wordt gesteld. Ook heeft het getal der gevallen, waarin de tegemoetkoming van *f* 25, bepaald bij art. 15 der postwet, ten laste der Nederlandsche schatkist wegens vermissing, die hier te lande gereclameerd werd of nog zoude kunnen opgevorderd worden, over een tijdvak van acht jaren en op een getal van 1,186,295 aangeteekende brieven slechts *tien* bedragen, terwijl er gedurende hetzelfde tijdperk zich geen enkel geval van vermissing van eenen brief met aangegeven geldswaarde heeft voorgedaan. Het is intusschen te betreuren dat het thans zoo onkostbare middel van aanteekening op de eene of andere wijze bij het verzenden van brieven met geldswaarde aan toonder nog zoo dikwijls wordt verzuimd.

Een ander onderdeel van de dienst der postadministratie, 't welk eene bijzondere vermelding verdient, is het overmaken van geld, door middel van *postwissels*. Daarvan wordt een meer en meer toenemend gebruik gemaakt. Bij de Wet van 1850 van 5 pCt. op 2 pCt. verminderd, bedraagt het regt of de provisie, die thans ten behoeve van het Rijk op de gedeponeerde sommen wordt geheven, ingevolge de wet van 1855, niet meer dan 1 pCt. Men onderscheidt tweederlei soort van postwissels: die voor militairen, welke *op zigt*, dat wil zeggen op alle postkantoren van het Rijk, door tusschenkomst der militaire facteurs, betaalbaar zijn; en die voor bijzondere personen, welke op een bepaald postkantoor zijn aangewezen. De laatstgemelden kunnen, door hen ten wiens name zij luiden, des verkiezende op een ander worden geëndosseerd. Tot het buitenland en de koloniën strekt zich de gelegenheid tot het verzenden van geld op die wijze niet uit.

Het is niet onbelangrijk ook ten aanzien der postwissels, van eenige

Digitized by Google

cijfers kennis te nemen, vermeldende hun getal en de daarmede omgezette geldswaarde: 1850, 25,738 wissels voor *f* 88,007; 1854, 83,525 wissels voor *f* 336,889; 1856, 121,801 wissels voor 714,318; 1857, 149,175 wissels voor *f* 948,724; 1858, 158,237 wissels voor *f* 1,153,518.50.

Het getal wissels over 1857 en 1858 bedraagt dus *zes* maal meer dan dat over 1850; en het gemiddeld bedrag van iederen postwissel, 't welk in 1850 was *f* 3.41, is in 1854 geklommen tot *f* 4.03; in 1856 tot *f* 5.86, in 1857 tot *f* 6.36, en in 1858 tot *f* 7.29.

In Frankrijk wordt een regt van 2 pCt. op de bedoelde geldverzendingen geheven.

In Engeland voor sommen van 2 pd. Sterl. niet te boven gaande 15 cents (3 *pence*) en voor sommen van 2 tot 5 pd. Sterl. 30 cents (6 *pence*.)

Ter beoordeeling van den grooten omvang, welke de overmaking van geld door middel van postwissels, in de beide laatstgenoemde landen, verkregen heeft, volgt hier eene statistieke opgave daartoe betrekkelijk:

	Frankrijk.		Groot-Brittanje en Ierland.	
	getal.	geldswaarde.	getal.	geldswaarde.
1850	2.103.266	55.785.484 fr.	4.431.285	8.403.055 pd. st.
1854	2.955.470	78.357.577 „	5.459.482	10.452.6[illegible]0 „
1856	3.344.268	89.137.591 „	6.172.142	11.793.656 „
1857	2.969.617	85.198.659 „	6.387.423	12.178.309 „

De ontvangsten en uitgaven der brievenposterij hebben hier te lande over 1857 en 1858 bedragen:

	Ontvang.	Uitgaven.
1857	*f* 1.717.827	*f* 970.250
1858	- 1.746.253	- 1.006.885

Terwijl het batig overschot van de genoemde en eenige vorige jaren is geweest:

1849	*f* 870.430	1854	*f* 682.295
1850	- 752.381	1855	- 645.972
1851	- 631.480	1856	- 692.247
1852	- 633.620	1857	- 747.577
1853	- 656.901	1858	- 739.368 (*)

Uit deze opgave blijkt dat het batig saldo in 1858 eene ton gouds meer heeft bedragen dan in 1851, niettegenstaande in dien tusschentijd de uitgaven met *f* 300,000 zijn toegenomen, — en daarenboven het

(*) Het batig saldo over de vier laatste jaren, van 1855 tot 1858, is verkregen door aftrekking van het cijfer der *geraamde* uitgaven van den ontvang, terwijl op de vorige jaren de *werkelijk* gedane uitgaven zijn in rekening gebragt. De ramingen en de werkelijk gebleekene behoeften leveren echter in den regel weinig verschil op.

Digitized by Google

port van 15 cent tot 10 cent is teruggebragt. Intusschen, nu de organisatie van het Postwezen kan gerekend worden te zijn tot stand gebragt, en dientengevolge de sommen, welke tot dus verre jaarlijks op de begrooting tot uitbreiding der dienst werden uitgetrokken, daarop voortaan tot een lager bedrag zullen kunnen voorkomen, zal een grooter gedeelte der opbrengst als batig saldo in de schatkist overblijven. Het is echter te hopen dat de gelden voor dit onderdeel der publieke dienst, niet met te groote karigheid zullen worden toegemeten — maar dat aan de administratie voortdurend de beschikking zal worden gelaten over eenigzins ruime middelen, ten einde die verbeteringen te kunnen aanbrengen welke blijken mogten noodig te zijn, om aan de meer en meer aangroeijende behoeften des tijds te beantwoorden, en gelijken tred te houden met den vooruitgang die in andere landen nopens de zaken van het postwezen wordt opgemerkt.

Er is door de regering bij de stukken betrekkelijk de Staatsbegrooting over 1860, even als in het vorige jaar, eene statistiek gegeven, omtrent de zoogenaamde *rebuten*, waaronder te verstaan zijn alle geweigerde, aan onbekenden geadresseerde, of om andere redenen niet bestelde brieven.

Alvorens deze statistiek mede te deelen, stippen wij kortelijk aan, welke verordeningen hier te lande omtrent de bovengemelde brieven bestaan. De ingezetenen zijn bevoegd de brieven te weigeren, zoodat het daarop gestelde port, zonder verhaal op den afzender, ten laste der schatkist blijft. (Niet overal bestaan dergelijke bepalingen. In Duitschland bijvoorbeeld zijn de afzenders van brieven, die door de geadresseerden geweigerd worden, verpligt, dezelve, tegen betaling van het port, terug te nemen.) Van de brieven aan onbekende personen geadresseerd, worden bij het hoofdbestuur twee maal 's maands lijsten vervaardigd, die aan de postkantoren toegezonden, en aldaar voorgehangen worden.

Deze lijsten zijn in diervoege ingerigt, dat de afzenders der brieven op het postkantoor van oorspronkelijke afzending, daaromtrent berigten kunnen inwinnen. Bestaat er dus twijfel bij den afzender, of zijn brief ook misschien in de klasse der onbekenden is gevallen, dan behoeft hij slechts aan het postkantoor de lijst te gaan raadplegen over het halfmaandelijksche tijdvak, corresponderende met dat binnen 't welk de verzending heeft plaats gehad.

De hierbedoelde brieven van buitenlandschen of kolonialen oorsprong echter blijven niet onder de berusting der Nederlandsche administratie, maar worden na verloop van de daartoe gestelde termijnen, naar het land van afzending teruggezonden, ter verzekering van het daarop gestelde port of verschot. De niet bestelde brieven van Nederlandschen

Digitized by Google

oorsprong daarentegen voor het buitenland of de koloniën bestemd, komen op dezelfde wijze hier terug.

Al de rebuten worden na verloop van eenen gestelden termijn geopend. Deze opening mag niet vroeger geschieden dan nadat ze minstens zes maanden, ter beschikking der belanghebbenden, onder de administratie berustende zijn gebleven. De brieven die bij de opening voorwerpen van waarde blijken te bevatten, worden bewaard, en alle anderen vernietigd. Van de eerstgenoemde geschiedt kennisgeving aan de belanghebbenden, en zoo er geene reclamatie volgt, vervalt de geldswaarde na verloop van vijf jaren aan de schatkist.

De bovengemelde uit de wet van 1850 voortvloeijende bepalingen, zijn echter wat de opening der rebuten betreft, ten gevolge van gerezene bezwaren daaromtrent, een tijd lang onuitgevoerd gebleven, doch thans is de achterstand geheel aangezuiverd, gelijk blijkt uit den navolgenden staat, welke omtrent de bedoelde brieven met waarde over 1850 tot en met 1858, van regeringswege is publiek gemaakt:

Jaar waarlee de brieven behooren.	Getal der met de post verzondene brieven.	Getal der brieven als rebuut geopend.	Getal der brieven waarin eenige waarde is bevond.	OMSCHRIJVING DER WAARDE						
				WAARDE AAN TOONDER.						Wissels.
				Specie.	Coupons.	Muntbiljett.	Bankbiljett.	Buitenlandsche waarde	Totaal.	
	millioentall.	duis.tall.								
1850	74	80	464	ƒ 2	ƒ 127	ƒ 30	ƒ 220	ƒ 21	ƒ 402	ƒ 88.253
1851	107	897	435	1	149	100	135	143	529	23.037
1852	128	981	373	4	253	330	200	58	846	20.864
1853	13	1023	303	4	176	140	225	192	738	40.549
1854	141	115	379	6	201	230	50	118	605	26.270
1855	147	1029	371	3	160	150	245	145	704	16.711
1856	161	109	397	4	187	210	135	74	611	21.704
1857	171	1064	465	6	151	140	230	102	619	58.254
1858	178	1077	414	9	108	160	90	445	813	15.640
Totaal	124	9124	360	ƒ 42	ƒ 1506	ƒ 1490	ƒ 1530	ƒ 1301	ƒ 5870	ƒ 300.285 (*)

De verhouding van het getal der rebuten op het gezamenlijk getal brieven, bedroeg dus gemiddeld slechts c^a 0,7 pCt.; terwijl onder de geopende rebuten slechts één van de 253 is bevonden eenige waarde in te houden. H.

(*) De centen zijn weggelaten, — van daar eene schijnbare onnaauwkeurigheid in de totalen.

Digitized by Google

TARIEF-HERVORMING IN NEERLANDSCH-INDIE.

De *Amsterdamsche Courant* verwijt in haar nommer van den 21sten der vorige maand aan de Economist, dat wij in ons Januarij-nommer (bladz. 36/37) een adres aan Z. M. den Koning opnamen van achttien Bataviaasche handelshuizen ten gunste van het Ontwerp-Tarief van Neêrlandsch-Indië.

Zonder de redenen te wederleggen, met welke adressanten de wenschelijkheid der aanneming van dit ontwerp betoogen, verwijst zij op het geringe getal onderteekenaars, en zegt o. a. in afkeurenden toon: *dat onder de adressanten de naam voorkomt van een wagenverhuurder, vroeger logement-, thans vendukhouder*, en doet voorts eenige vragen die ten doel schijnen te hebben om aan dat adres alle waarde te ontnemen.

De *Amsterdamsche Courant* houde 't ons ten goede, dat wij, bij de mededeeling van een met redenen omkleed adres van achtingswaardige firma's, niet, zooals zij schijnt te doen, naar de meer of minder aristocratische afkomst van hare leden of procuratie-houders onderzoeken.

Wij hebben altijd gemeend, en meenen het nog, dat *een klein begin* een der grootste aanbevelingen is, die een eerlijk bekend handelshuis kan bezitten, — en zoo de *A. C.* het argument „gewezen wagenverhuurder" tegen de bedoelde (ons onbekende) firma, en van daar wederom tegen het adres aanvoert, wat zegt zij dan wel van de zoo goed bekende *kruiwagens* van een onzer eerste Nederlandsche handelshuizen, waarmede de thans overleden chef dier firma zijn gelukkige loopbaan begon, of zou zij die ook als argument tegen die firma willen bezigen? Wij hopen en vertrouwen van beter; doch dan brenge men ook tegen het Bataviaasch adres argumenten tegen de hoofdzaken, en niet schijn-argumenten tegen bijzaken te berde. Indien de red. onderzoek deed naar de afkomst der groote handelshuizen, die (even als trouwens in alle koopsteden) krachtig tot de welvaart der hoofdstad bijdroegen en dit nog doen, dan zou haar de onjuistheid en, zij vergeve het ons, haast zeiden wij de ongepastheid van hare aanmerking spoedig blijken, en 't haar welligt duidelijk worden, dat handel juist niet door hooge sociale positie, maar wel door *kennis* en *arbeid* en *spaarzaamheid* verder wordt gebragt. Bovendien verzekert ons de chef van een der eerste *Hollandsche* handelshuizen te Batavia, dat de onderteekenaren van bedoeld adres, op zeer geringe uitzondering na, behooren tot 't geen men *first-rate* huizen noemt, en de *weinige* overigen in alle geval nog tot de huizen van den tweeden rang.

Wat nu 't geringe getal der onderteekenaren aangaat, dit staat, de

Digitized by Google

uitgebreidheid des handels te Batavia en te Amsterdam in aanmerking genomen, dunkt ons, in verhouding tot, bijvoorbeeld, het aantal der Amsterdamsche firma's die in der tijd het bekende adres tegen de openstelling der negentien havens teekenden. Ofschoon nu dat adres door het wettig orgaan der adressanten, de kamer van Koophandel, niet werd ondersteund, gold het toch in de oogen der *Amsterdamsche Courant* wel degelijk als het gevoelen van *den Amsterdamschen handel.* Welnu, men vergunne ons dan, om nog veeleer te Batavia een adres van dergelijke huizen als uitdrukkende het gevoelen van den handel te beschouwen.

Bovendien, zoo verwezen wordt op het rapport van de benoemde commissie, als tegenover het adres van de door ons genoemde handelshuizen, waarom dan verzwegen hetgeen thans van algemeene bekendheid is, nl. dat de opinien in die commissie zoo uitermate verdeeld waren, dat het uitgebragte (en reeds veel verspreide) rapport naauwlijks *het gevoelen der commissie* kan genoemd worden?

De Redactie schijnt verder de onpartijdigheid van het oordeel der adressanten in verdenking te brengen; *„'t zijn grootendeels vreemdelingen"* die slechts uit belang hebben gesproken.

Indien zich nu eens achttien *Nederlandsche* firma's te Batavia, van gelijk caliber als de verdachte vreemde, *ten nadeele* van het regeringsontwerp mogten adresseren, dan zal de *Amsterdamsche Courant* hare onpartijdigheid ongetwijfeld evenzeer aanvallen? Immers, waarom zouden deze wel en gene niet, door *eigenbelang* gedreven worden? — Maar waarom dat eigenbelang veroordeeld, en met welk regt zou men een anderen drijfveer bij handelshuizen mogen eischen?

CONSULAIRE BERIGTEN.

Berigten over scheepvaartbeweging worden medegedeeld, voor de navolgende havens:

St.-Ct. 11 *Januarij: Livorno* (volle jaar 1859); 21 *Jan. Windau, Constantinopel; Malta,* (2e halfj. 1859); 31 *Jan.: Oldenburg; Cadix,* (2e hj. 1859); 4 *Febr.: Libau,* (2e hj. 1859.)

St.-Ct. 28 *Dec.* Volgens berigt van Zr. Ms. consul-generaal te **Caracas** zijn, bij besluit van den generaal-opperbevelhebber in de provincien Coro en Maracaibo, dd. 15 October jl., de kusten dier provincien, van Cumarebo af tot aan de „barra" van Maracaibo, in staat van blokkade verklaard.

Deze blokkade zou ingaan: voor vaartuigen van Curaçao 3 dagen na

Digitized by Google

de bekendmaking aan den gouverneur dier kolonie; voor vaartuigen komende van Sint Thomas en de overige Antilles na verloop van 8 dagen; van Noord-Grenada na verloop van 15, van de Vereenigde Staten na verloop van 30 dagen, en van alle Europesche haven na verloop van 2 maanden.

St.-Ct. 11 *Jan.* Een berigt van Zr. Ms. consul-generaal te **Livorno** zegt aangaande den handel tusschen Nederland en Livorno o. a. De oorlog, welke dit jaar in Italie heeft plaats gevonden, en de daardoor veroorzaakte omwenteling in Toscana heeft op den handel in het algemeen een nadeeligen invloed uitgeoefend. De handelsbeweging heeft zich dan ook uitsluitend bepaald tot de behoefte der consumtie, en daar de hier uit Nederland aangebragte goederen meerendeels kunnen beschouwd worden als onontbeerlijk voor de behoeften des lands, zoo is het resultaat der tusschen Nederland en Toscana plaats gehad hebbende transactien vrij voldoende, en toont zelfs de aanvoer van onderscheiden der voornaamste artikelen eene niet onbelangrijke vermeerdering in vergelijking met 1857 en 1858, gelijk uit de volgende opgaven blijkt:

	1857	1858	1859		1857	1858	1859
Suiker, fusten	8643	7403	8631	Bindrotting, pakken	300	3192	9205
„ kranjangs	—	—	64	Lik. en jenever, collis	166	139	201
Kaas, stuks	5640	6107	10506	„ „ flessch.	—	—	100
Koffij, balen	586	2126	1267	Gepelde garst, vaatjes	20	—	105
„ vaten	—	—	21	Droogerijen, collis	28	91	613
Tabak, balen	48	722	219	Arak, vaten	—	—	257
„ kisten	—	—	20	Peper, balen	—	—	166

De niet onbelangrijke vermeerdering in den aanvoer van bindrotting is daardoor ontstaan, dat dit artikel meer en meer gebruikt wordt tot het vervaardigen van hoepelrokken voor de lagere standen, voor welke de zoogenaamde crinolines te hoog in prijs zijn.

De uitvoer is, gelijk uit het getal der naar Nederland vertrokken schepen blijkt, ongeveer op gelijke hoogte gebleven als in 1858. Ook in het afgeloopen jaar is de prijs der *potasch* alhier te hoog geweest in vergelijking met dien van de Russische soorten, en daardoor heeft de verzending naar Nederland geene grootere uitbreiding gehad.

Onder de Nederlandsche schepen, die deze haven bezocht hebben, zijn begrepen 15 stoombooten, welke alhier van Nederland zijn aangekomen, na vooraf vreemde havens te hebben aangedaan, terwijl even zoo vele stoombooten via vreemde havens naar Nederland zijn vertrokken.

Deze stoombootvaart heeft plaats gevonden door de *Berenice* en *Anna Paulowna* van de Koninklijke Nederlandsche Stoomboot-maatschappij te Amsterdam, en door de *Rhône*, *Rotterdam* en *Cornelia*, behoorende aan de maatschappij de Maas te Rotterdam.

St.-Ct. 15 *Jan.* Blijkens berigt van den Nederlandschen consul in **Toscana**, is aldaar bekend gemaakt, dat op nieuw in werking is getreden het reglement van 12 Mei 1817, ten aanzien van den bepaalden termijn, binnen welken de scheepskapiteins, bij aankomst in de haven van Livorno genoodzaakt zijn de verklaringen af te leggen der op reis bekomen avarij.

St.-Ct. 20 *Jan.* Volgens berigt van Zr. Ms. consul te **Cadix**, dd. 28 December 1859, blijft de prijs van het zout in Spanje, tot den 30sten Junij 1860, bepaald op 5 piasters het last.

Digitized by Google

St.-Ct. 20 *Jan.* Uit een verslag over 1859 van Zr. Ms. consul te **Reikiavik** op IJsland wordt het volgende ontleend:

De weêrsgesteldheid, welke op de qualiteit van sommige IJslandsche producten, vooral van den stokvisch, grooten invloed uitoefent, is sedert Julij zeer ongunstig geweest, zoodat de in den loop van den zomer bereide visch zeer laat ter verscheping gereed was. Op de wol heeft het slechte weder een minder gunstigen invloed uitgeoefend, daar hetzelve eerst een aanvang heeft genomen nadat de wol ter uitvoering bereid was. Daarentegen zal die invloed zich op de wolproductie van het volgende jaar doen gevoelen, verwachtende men dat de wol verward en dik zal worden. De opbrengst van wol en talk is aanmerkelijk verminderd, ten gevolge van de verwoestingen die de schurft sedert de laatste drie jaren onder de schapen heeft aangerigt; men berekent dat de hoeveelheid dier waren verminderd is tot een derde van de opbrengst in 1856. Intusschen heeft men opgemerkt dat de wol van de schapen, die van de ziekte hersteld zijn, van veel beter qualiteit is dan de IJslandsche wol vroeger geweest is. De prijzen waren voor de wol 32 à 36 skill. en voor de talk 24 à 26 skill. per pond.

De zeevisscherij is dit jaar minder gunstig geweest. De kabeljaauwvangst kan als gemiddeld beschouwd worden, maar de zeekalven-vangst was slechts zeer gering. Dien ten gevolge is buitengewoon weinig traan in den handel gebragt, die daarenboven, zoo wegens de magere qualiteit van den visch, als wegens de gebrekkige wijze van bereiding, van middelmatige qualiteit was. De prijs was van 24 à 26 Rigsd. per ton. De stokvisch is met 20 à 22 Rd. per scheepston betaald. Een gedeelte van dit product, hetwelk in Mei en Junij bereid was, is van goede qualiteit geweest. De platvisch is nagenoeg geheel uit den handel verdwenen. De artikelen, die steeds het voorwerp van omzetting hier te lande blijven, zijn hout, talk, steenkolen, teer, hennep, touw, ijzer, koffij, suiker enz., waarbij onder de tegenwoordige omstandigheden zeker ook boter, kaas en gedroogde ruwe huiden gevoegd kunnen worden. Het gebrek aan boter is dit jaar zoo groot geweest, dat velen zich genoodzaakt gezien hebben dit artikel van buiten 's lands te ontbieden of zich met talk te behelpen, en het is te voorzien dat dit gebrek nog lang zal aanhouden.

De beste tijd voor eene handelsonderneming op IJsland zijn de maanden Mei, Junij en Julij, in dier voege dat men in Mei aankome om kennissen te maken en accoorden te sluiten tegen den aanstaanden handelstijd in Junij en Julij. Daarbij is hier in Mei steeds gebrek aan verscheiden benoodigdheden, met name aan eetwaren en vette waren, alsmede aan andere courante artikelen, als koffij en suiker. [De prijzen, welke voor de voornaamste invoer-artikelen te bedingen zijn, zijn opgegeven in een verslag van denzelfden consul over 1858, medegedeeld in de *Staats-courant* van 30 Januarij 1859, no. 26.]

St.-Ct. 21 *Jan.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul te **Windau** waren de uitvoeren naar Nederland gedurende 1859 niet uitgebreid, en slechts enkele goederen werden gevraagd; aanzienlijke omzettingen werden dikwerf verhinderd door eene ongunstige verhouding der prijzen, hetgeen vooral het geval was met de granen.

De opbrengst van het nieuwe gewas was voordeelig en leverde zware soorten; intusschen was de behoefte voor het binnenland zeer aanzienlijk, zood ateen groot gedeelte voor den uitvoer verloren gaat; thans (8 Januarij) zijn de prijzen als volgt:

Digitized by Google

tarwe,	138/140	pd.	voor	120	à 125	Z. R.	per last
rogge,	130/132	„	„	86	„ 89	„ „	van
gerst,	104/106	„	„	82	„ 84	„ „	15 tschetw.;
haver,	44/46	„	„	65	„ 72	„ „	per last van
erwten,			„	120	„ 128	„ „	30 tschetw.;
slaglijnzaad			„	96	„ 108	„ „	per last van
hennepzaad			„	88	„ 94	„ „	15 tschetw.

St.-Ct. 21 *Jan.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consulaat te **Melbourne** was het aldaar in den handel, voornamelijk ten gevolge van faillissementen, zeer stil; op den 20sten October was de eerste wolverkooping van het saizoen gehouden, en waren 700 balen verkocht.

De invoer in de kolonie Victoria beliep in 1858 eene som van L. st. 15,188,249, waarvan te Melbourne alleen L. st. 13,175,225.

De belangrijkste invoer was: uit Engeland voor L. st. 7,511,005, uit N. S. Wales voor L. st. 1,381,320, uit van Diemensland voor L. st. 663,602, uit Z. Australie voor L. st. 517,527, uit Mauritius voor L. st. 540,903, uit Calcutta voor L. st. 234.400, uit Hongkong voor L. st. 236,182, uit New-York voor L. st. 367,812, uit Boston voor 300,000, uit Bordeaux voor L. st. 198,386.

Uit Rotterdam werd ingevoerd voor L. st. 53,809.

De uitvoer van producten van de kolonie Victoria bedroeg in 1858 eene som van L. st. 12,237,086, en de niet-koloniale producten medegerekend L. st. 13,989,209, waaronder aan goud voor L. st. 10,107,836.

Uitgevoerd werd naar Groot-Britannie voor L. st. 10,157,353, naar de Britsche bezittingen voor L. st. 2,499,428, naar de Vereenigde Staten voor L. st. 23,668, naar vreemde havens voor L. st. 1,308,760.

De in- en uitvoer beliep alzoo eene waarde van L. st. 29,097,458 of L. st. 58 per hoofd voor eene bevolking van een half millioen.

In 1858 zijn 2034 schepen ingeklaard, 2015 schepen uitgeklaard.

St.-Ct. 24 *Jan.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul-generaal te **Rio Janeiro** is, bij keizerlijk besluit van 28 September 1859, onder zekere voorwaarden, tot aan het einde van 1863, aan vreemde schepen, kolonisten overbrengende of geladen met goederen, bestemd naar Braziliaansche havens, het vervoer veroorloofd van provisien, machines en landbouwgereedschappen, van de plaats der aankomst af tot aan eene of andere haven des rijks, waar die schepen lading gaan innemen. Verder worden bij dat besluit zekere regels vastgesteld voor de kustvaart en de binnenlandsche vaart. (Het Besluit is in gemeld n° *Staats-Ct.* van 24 Jan. opgenomen.)

St.-Ct. 26 *Jan.* Volgens een berigt van Zijner Majesteits gezant te **St. Petersburg** zijn bij keizerlijk besluit van 30 November 1859 de artt. 312 en 318 van het algemeen tarief van 1857 aldus gewijzigd:

„Baai (of wollen vries), satijn, gekeperd laken, alle geschoren wollen stoffen voor pantalons, flanel, trijp, pluche, vries en molton (stof gelijkende naar pluche of wollen vries, en ook met een mengsel van katoen en afval van zijde), van één kleur, gespikkeld, effen, gebroceerd en gedrukt, zullen, bij den invoer in het keizerrijk en in het koningrijk Polen, een invoerregt betalen van 80 kop. per pond."

St.-Ct. 27 *Jan.* Berigt van Zr. Ms. consul te **Rio Janeiro** houdende de wijzigingen bij Besluit van 30 Sept. 1859 in het Braziliaansche tarief gebragt.

St.-Ct. 28 *Jan.* Uit een door Zr. Ms. vice-consul te **Calcutta** ingezonden

Digitized by Google

handelsberigt over de twaalf maanden, beginnende 1°. Mei 1858 en eindigende ultimo April 1859, wordt het volgende ontleend:

De handel, die gedurende het vorige jaar door de geldkrisis in Europa en Amerika en door den Indischen opstand veel geleden had, heeft zich in de laatste twaalf maanden spoedig hersteld. De invoer van vreemde goederen heeft eene in de geschiedenis van Britsch-Indie voorbeeldelooze vermeerdering ondergaan, en ook de uitvoer is belangrijk toegenomen.

De *invoer* heeft bedragen:

	in 1858—1859,	1857—1858,
aan koopwaren	Rs. 103,778,305	Rs. 74,074,244
„ specie	„ 50,871,471	„ 78,070,887
	Rs. 154,649,766	Rs. 152,145,132

De *uitvoer:*

aan koopwaren	Rs. 146,298,752	Rs. 133,810,495
„ specie	„ 6,268,802	„ 8,596,918
	Rs. 152,567,555	Rs. 142,407,413

De vermeerdering van den invoer, ofschoon in verband staande met de uitbreiding van den landbouw, de vermeerdering van producten en de verbetering van derzelver prijzen, is voor een goed deel toe te schrijven aan de noodzakelijkheid om te voorzien in de behoeften van de meerdere Britsche troepen welke zich in deze gewesten bevonden.

De invoerregten zijn sedert Maart 1859 in dier voege gewijzigd, dat alle verschil, hetwelk vroeger ten voordeele van Britsche goederen bestond, is weggenomen, en de manufacturen van alle landen thans op denzelfden voet worden toegelaten. De inkomende regten zijn thans:

Op artikelen van weelde, met inbegrip van thee, koffij, tabak, specerijen, provisien, kramerijen enz. 20 pCt.; op bier 4 annas pr. gallon.; op wijn 2 ropijen pr. gallon.; op brandewijn enz. 3 ropijen pr. gallon.; op katoenen garens 5 pCt.; op alle andere artikelen (met uitzondering van ongemunt goud en zilver, specie, granen en zaden van alle soorten, ruwe katoen en wol, vee, steenkolen, boeken en machinerie, welke vrij van regten zijn) 10 pCt.

De vermeerdering van den uitvoer heeft zich voornamelijk getoond in de betrekkingen met het moederland en Amerika; intusschen is ook de uitvoer van *suiker* en *rijst* naar Ceylon en Australie toegenomen.

Ook de uitgaande regten zijn in Maart jl. gewijzigd: die op *granen* en *rijst* werden verhoogd tot 2 annas per maand, en die op ruwe *zijde*, *tabak* en *sterke dranken* werden afgeschaft.

Regtstreeksche handel met Nederland heeft ook in het boven opgegeven tijdvak niet plaats gehad, en in den handel met de Nederlandsche kolonien is bij vergelijking met het vorige jaar eenige vermindering op te merken. De invoer van Java en Sumatra, die in 1857—1858 nog 26,770 ropijen bedroeg, bereikte in 1858—1859 slechts de waarde van 11,043 r., te weten: 10,993 r. aan goederen en 50 aan specie. De uitvoer derwaarts, die in 1857—1858 216,937 r. bedragen had, was in 1858—1859 slechts 156,681 r.

De vaartuigen, die regtstreeks van de Nederlandsche kolonien aankwamen, hadden eene tonnemaat van 216 onder de Britsche en van 737 onder andere vlaggen; die, welke regtstreeks naar de Nederlandsche kolonien vertrokken, 199 ton onder Britsche en 628 ton onder andere vlaggen.

Digitized by Google

Wat den *opium*handel betreft, heeft de invloed van den opstand op de prijzen zich nog altijd doen gevoelen. Dezelve hebben gevarieerd tusschen 1285 r. per kist, zijnde de laagste prijzen in Julij 1858, en 1640 r. de hoogste in Januarij 1859 voor Patua-opium, en tusschen 1345 R. en 1875 r. voor Benares.

St.-Ct. 31 *Jan.* Volgens mededeeling van Zr. Ms. consul te **Cadix** is die haven, gedurende het geheele jaar 1859 door 27 schepen onder Nederlandsche vlag bezocht, waaronder twee oorlogsschepen en een transportschip.

In het afgeloopen jaar is eene ruime hoeveelheid *zout* van goede qualiteit ingezameld. De uitvoer van zout naar buiten 's lands is zeer belangrijk geweest, en desniettegenstaande is er nog een voorraad van 52,000 last, die voor de consumtie en den uitvoer tot Junij 1860 voldoende zijn. De associatie van San Fernando heeft bepaald dat de prijs van 5 piasters per last vrij aan boord tot den 20sten Junij aanstaande zal stand houden.

De *wijnoogst* liet zich in den aanvang vrij goed aanzien, maar de buitengewone hitte heeft aan den wijnstok nadeel gedaan en de oogst is dien ten gevolge middelmatig gebleven. Intusschen zijn de prijzen der wijnen 10 à 15 pond gedaald, en de uitvoer is zeer belangrijk geweest, hebbende bedragen: uit de haven van Xerez 25,322 pijpen en uit die van Sainte Marie 20,594 pijpen, te zamen 45,916, of 17,167 pijpen meer dan in 1858.

De *vijgen* hebben een ruimen oogst van goede qualiteit opgeleverd en de uitvoer daarvan is zeer belangrijk geweest.

Daarentegen heeft de *olie* zeer weinig opgeleverd, en zijn de prijzen van dit artikel 15 per cent gerezen.

De *graanoogst* is redelijk, in sommige streken zeer slecht uitgevallen, zoodat de prijzen vrij hoog blijven, zonder eenig uitzigt op vermindering vóór den volgenden oogst.

St.-Ct. 4 *Febr.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul te **Libau** was, wat den oogst in 1859 betreft, de *tarwe* best, van 130 pond gemiddeld gewigt, en stond de opbrengst gelijk met een gewonen oogst.

De *rogge* was goed, van 120 pond gemiddeld gewigt, en de opbrengst $\frac{1}{3}$ van een gewonen oogst.

De *gerst* was goed, van 103 pond gemiddeld gewigt, en de opbrengst $\frac{1}{4}$ van een gewonen oogst.

De *haver* was tamelijk goed, van 72 pond gemiddeld gewigt, en de opbrengst $\frac{1}{2}$ van een gewonen oogst.

Van de *erwten* was de qualiteit niet voldoende; en de opbrengst $\frac{1}{4}$ van een gewonen oogst.

De *aardappelen* waren redelijk geslaagd, ofschoon niet vrij van ziekte in sommige streken, en de opbrengst was $\frac{3}{4}$ van een gewonen oogst.

Lijnzaad was goed, de opbrengst $\frac{1}{2}$ van een gewonen oogst.

Vlas was niet bijzonder gelukt, en had hoogtens $\frac{1}{2}$ van een gewonen oogst opgebragt.

Digitized by Google

UITGEZONDEN DOOR:	Maddapollams.							Calicots.							Shirtings.						Witte gew. Shirt.	Drillings.	Longcloths.	Cambrics.	Diemetg.	Marseilles.	Oogjesgoed.	Tafel- en Servet-goed.		Garens.	Zakken.	Molton Dekens.
															ONGEBLEEKTE.			GEBLEEKTE.															
	4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	5/4	6/4	7/4	5/4	6/4	7/4												
	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	Stel.	Pik.	Stuks.	S.
N. H. M	2950	300	1000	22900	"	2650	"	"	"	"	"	"	200	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	900	"	"	"	"	8 tafel-lakens.	"	"	"
Part. H.	500	1600	5100	16800	200	3000	50	"	"	3820	12785	"	1850	"	1600	750	"	1100	2000	850	"	6120	"	"	210	200	68	520	100 servetten.	"	41000	7440
Totaal.	3450	1900	6100	39700	200	5650	50	"	"	3820	12785	"	2050	"	1600	750	"	1100	2000	850	"	6120	"	900	210	200	68	520		"	41000	7440

ADRIANOPEL-ROODE GOEDEREN.

	Garen.			Effen rood stukgoed.	Effen roode gewerkte Shirtings.	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Spreijen.	Doeken.
	Pikols.	Wrong.	Pond.	S.	S.	S.	Corges.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Doz.
N. H. M.	"	"	"	2050	"	500	150	"	"	"	"	"
Part. H.	103	"	"	750	"	1505	"	"	"	"	"	"
Totaal.	103	"	"	2800	"	2005	150	"	"	"	"	"

GEDRUKTE GOEDEREN.

	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Kembings.	Spreijen.	Doeken.
	S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Dz.
N. H. M.	"	75	75	425	"	"	"	"
Part. H.	"	265	280	85	"	"	"	400
Totaal.	"	340	355	510	"	"	"	400

GEVERWDE GOEDEREN.

	Garen.		Blaauwe Drillings.	Salemporis.	Effen zwart stukgoed.	Effen oranje stukgoed.	Div. kleuren stukgoed.	Gewerkte Shirtings.
	Pik.	Wrong.	S.	S.	S.	S.	S.	S.
N. H. M.	"	"	"	"	"	"	"	"
Part. H.	"	"	"	900	"	"	"	"
Totaal.	"	"	"	900	"	"	"	"

WEEFGOEDEREN.

	Nicanias.	Grove Cotonetten.	Ginghams.	Japansch Linnen.	Broeken-stoffen.	Breede Sarongs.	Boeginesche Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Doeken.	Taffache-lassen.	Beddetijk.
	S.	S.	S.	S.	S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Dz.	S.	S.
N. H. M.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1600	"
Part. H.	379	73	660	"	"	226	503	3	"	159	"	100
Totaal.	379	73	660	"	"	226	503	3	"	159	1600	100

NB. Verkortingen: S. *Stukken.* Cg. *Corges.* Pik. *Pikols.* Dz. *Dozijn.* (Zie de maand Januarij 1859, *Econ.* vorige jaarg. alsmede het volle jaar 1859 vorig no.)

Digitized by Google

UITVOER VAN INLANDSCHE LIJNWADEN NAAR NEDERLANDSCH INDIE.

Overzigt van den uitvoer van eenige der voornaamste katoenen fabriekaten, gedurende de maand Januarij, in de jaren 1851—1860.

	4/4 Maddapollams.			9/8 Maddapollams.			5/4 Maddapollams.			6/4 Maddapollams.			6¼/4 Maddapoll.			7/4 Maddapollams.			8/4 Maddapollams.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	1851
1852	〃	〃	〃	〃	〃	〃	2.850	550	3.400	10.200	450	10.650	〃	〃	〃	1.100	200	1.300	〃	〃	〃	1852
1853	〃	〃	〃	〃	〃	〃	3.850	1.250	5.100	15.200	6.100	21.300	〃	〃	〃	2.250	1.250	3.500	100	50	150	1853
1854	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	1854
1855	〃	〃	〃	〃	〃	〃	6.800	6.000	12.800	7.550	21.500	29.050	〃	〃	〃	950	1.200	2.150	〃	250	250	1855
1856	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	2.450	2.450	〃	3.450	3.450	〃	〃	〃	〃	1.250	1.250	〃	〃	〃	1856
1857	〃	〃	〃	〃	〃	〃	150	1.150	1.300	〃	8.000	8.000	〃	〃	〃	50	1.250	1.300	〃	〃	〃	1857
1858	〃	〃	〃	〃	〃	〃	8.050	1.050	9.100	2.300	2.950	5.250	〃	〃	〃	2.000	750	2.750	1.200	〃	1.200	1858
1859	〃	50	50	〃	750	750	4.950	4.550	9.500	16.400	17.350	33.750	〃	200	200	1.300	3.650	4.950	〃	150	150	1859
1860	2.950	500	3.450	300	1.600	1.900	1.000	5.100	6.100	22.900	16.800	39.700	〃	200	200	2.650	3.000	5.650	〃	50	50	1860

	4/4 Calicots.			9/8 Calicots.			5/4 Calicots.			6/4 Calicots.			6½/4 Calicots.			7/4 Calicots.			8/4 calicots.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	900	900	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	1851
1852	〃	〃	〃	〃	〃	〃	250	700	950	950	3.755	4.725	〃	〃	〃	200	500	700	〃	〃	〃	1852
1853	〃	〃	〃	〃	〃	〃	11.200	1.520	12.720	22.750	5.300	28.050	〃	〃	〃	5.200	700	5.900	〃	〃	〃	1853
1854	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	150	150	〃	1.800	1.800	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	1854
1855	〃	〃	〃	〃	〃	〃	15.450	1.700	17.150	7.350	5.150	12.500	〃	〃	〃	〃	200	200	〃	〃	〃	1855
1856	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	1.000	1.000	〃	1.400	1.400	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	1856
1857	〃	〃	〃	〃	〃	〃	250	1.250	1.500	250	5.400	5.650	〃	〃	〃	〃	750	750	〃	〃	〃	1857
1858	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	2.350	2.350	〃	4.525	4.525	〃	〃	〃	〃	166	166	〃	〃	〃	1858
1859	〃	〃	〃	〃	100	100	450	5.120	5.570	4.000	19.850	23.850	〃	〃	〃	50	2.900	2.950	〃	〃	〃	1859
1860	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	3.820	3.820	〃	12.785	12.785	〃	〃	〃	209	1.850	2.050	〃	〃	〃	1860

	Drillings.			Shirtings.			Molton Dekens.			Totaal maddapoll.			Totaal calicots.			Totaal madd. & calicots.			Totaal Maddap. Calicots, Drillings en Shirtings.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	900	900	〃	900	900	〃	900	900	1851
1852	〃	92	92	〃	〃	〃	〃	655	655	14.150	1.200	15.350	1.400	4.975	6.375	15.550	6.175	21.725	15.550	6.922	22.472	1852
1853	1.300	460	1.760	48	〃	48	〃	2.800	2.800	21.400	8.650	30.050	39.150	7.520	46.670	60.550	16.170	76.720	61.898	19.430	81.328	1853
1854	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	1.950	1.950	〃	1.950	1.950	〃	1.950	1.950	1854
1855	120	160	280	2.700	〃	2.700	〃	3.483	3.483	15.300	28.950	44.250	22.800	7.050	29.850	38.100	36.000	74.100	40.920	39.643	80.563	1855
1856	〃	400	400	〃	1.000	1.000	〃	200	200	〃	7.150	7.150	〃	2.400	2.400	〃	9.550	9.550	〃	11.150	11.150	1856
1857	2.160	520	2.680	5.000	〃	5.000	〃	2.170	2.170	200	10.400	10.600	500	7.400	7.900	700	17.800	18.500	7.860	20.490	28.350	1857
1858	1.000	4.498	5.498	2.000	500	2.500	〃	6.460	6.460	13.550	4.750	18.300	〃	7.041	7.041	13.550	11.791	25.341	16.550	16.789	33.339	1858
1859	〃	7.715	7.715	12.550	650	13.200	〃	2.500	2.500	22.650	26.700	49.350	4.500	27.970	32.470	27.150	54.670	81.820	39.700	65.535	105.235	1859
1860	〃	6.120	6.120	〃	6.300	6.300	〃	7.440	7.440	29.800	27.250	57.050	200	18.455	18.655	30.000	45.705	75.705	30.000	58.125	88.125	1860

Digitized by Google

OVERZIGT *van de Opbrengst der middelen (hoofdsom en opcenten) over het volle jaar* 1859, *in vergelijking gebragt met de Opbrengst der middelen der vorige jaren.*

BENAMING DER MIDDELEN.	BEDRAG der raming voor 1859.	OPBRENGST 12 maanden 1859.	OPBRENGST 12 maanden 1858.	OPBRENGST 12 maanden 1857.	OPBRENGST 12 maanden 1856.	OPBRENGST 12 maanden 1855.	OPBRENGST 12 maanden 1854.
Directe Belastingen.							
Grondbelasting	ƒ 10.277.500	ƒ 10.295.540	ƒ 10.275.038	ƒ 10.260.770	ƒ 10.246.346	ƒ 10.233.334	ƒ 10.186.194
Personeel	" 6.888.000	" 6.902.672	" 6.847.147	" 6.718.884	" 6.726.817	" 6.616.051	" 6.503.247
Patenten	" 2.758.400	" 2.793.044	" 2.766.041	" 2.749.226	" 2.660.943	" 2.562.798	" 2.556.645
Regt op de Mijnen	" 1.955	" 1.730	" 2.020	" 1.571	" 1.712	" 1.265	" 1.263
Totaal	ƒ 19.925.855	ƒ 20.052.987	ƒ 19.890.247	ƒ 19.730.453	ƒ 19.635.818	ƒ 19.413.450	ƒ 19.247.351
In- en Uitg. Regten en Scheepvaartr.							
Regten op den In- en Uitv. (*Tonnegeld van de Zeesch.*)	ƒ 3.277.000	ƒ 3.369.283	ƒ 3.378.777	ƒ 3.262.684	ƒ 3.233.210	ƒ 3.070.728	ƒ 3.281.003
	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	" 598.427	" 514.901
Scheepvaartregten	" 750.000	" 741.015	" 744.761	" 757.062	" 706.876	" 510.808	" 552.015
Vuur- Ton- en Bakeng.	" 300.000	" 289.428	" 316.837	" 303.139	" 296.391	" 265.321	" 243.860
Formaat-zegel	" 9.384	" 9.680	" 9.523	" 9.468	" 9.243	" 9.716	" 9.841
Totaal	ƒ 4.336.384	ƒ 4.409.409	ƒ 4.449.899	ƒ 4.322.355	ƒ 4.245.727	ƒ 4.461.002	ƒ 4.601.712
Accijnsen.							
Suiker	ƒ 1.818.181	ƒ 1.748.071	ƒ 1.925.388	ƒ 1.802.802	ƒ 1.757.228	ƒ 1.463.363	ƒ 1.368.896
Wijn	" 1.031.800	" 1.130.900	" 1.037.731	" 1.031.650	" 1.043 631	" 1.062.710	" 1.182.830
Binnenlandsch gedistill.	" 4.720.000	" 5.033.187	" 4.928.106	" 4.725.662	" 4.154.867	" 4.194.154	" 3.975.555
Buitenlandsch gedistill.	" 208.000	" 264.171	" 266.200	" 210.318	" 199.728	" 295.555	" 267.052
Geslagt	" 1.642.200	" 1.539.879	" 1.513.587	" 1.643.486	" 1.547.253	" 1.490 723	" 1.439.786
Zout	" 2.332.200	" 2.288.605	" 2.319.590	" 2.331.317	" 2.342.325	" 2.222 012	" 2.233.170
Zeep	" 1.166.100	" 1.226.214	" 1.194.229	" 1.167.026	" 1.125.135	" 1.098.724	" 1.178.173
Bieren en Azijnen	" 462.300	" 508.700	" 466.040	" 469.200	" 406.809	" 377.393	" 398.234
Steenkolen	" 1.124.700	" 1.090.897	" 1.234.333	" 1.127.412	" 1.150.125	" 1.209.994	" 1.087.457
Turf	" 1.491.200	" 1.409.806	" 1.498.091	" 1.490.787	" 1.508.422	" 1.514.102	" 1.335.688
(*Gemaal*)	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	" 3.946.614	" 4.161.785
10 pCt. collectief zegel	" 1.599.668	" 1.623.932	" 1.640.320	" 1.599.847	" 1.527.123	" 1.884.868	" 1.861.805
Vervoerbiljetten	" 96.000	" 100.230	" 98.360	" 98.252	" 92.097	" 86.904	" 87.052
Totaal	ƒ 17.692.350	ƒ 17.964.757	ƒ 18.142.962	ƒ 17.698.171	ƒ 16.894.749	ƒ 20.831.122	ƒ 20.577.508
Waarborg en Belasting der goud. en z. werken.							
Belasting	ƒ 200.000	ƒ 192.701	ƒ 192.862	ƒ 224.581	ƒ 219.167	ƒ 211.684	ƒ 199.106
Essaailoon	" 45.000	" 40.546	" 41.012	" 47.813	" 47.103	" 33.260	" 31.914
Totaal	ƒ 245.000	ƒ 233.247	ƒ 233.874	ƒ 272.395	ƒ 266.271	ƒ 244.945	ƒ 231.020
Indirecte Belastingen.							
Zegelregten	ƒ 2.001.000	ƒ 1.950.245	ƒ 1.931.562	ƒ 1.963.429	ƒ 2.179.043	ƒ 1.796.156	ƒ 1.940.360
Registratieregten	" 6.003.000	" 5.537.600	" 5.689.274	" 5.879.842	" 6.100.318	" 5.666.538	" 5.102.277
(*Grijfieregten*)	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	" 40.869	" 39.560	" 40.038
Hypotheekregten	" 483.000	" 400.920	" 502.589	" 488.148	" 534.567	" 470.717	" 448.264
Successieregten	" 4.002.000	" 4.031.423	" 5.323.746	" 4.031.822	" 3.710.039	" 4.376.267	" 4.113.203
Totaal	ƒ 12.489.000	ƒ 11.980.191	ƒ 13.669.172	ƒ 12.363.243	ƒ 12.564.859	ƒ 12.349.241	ƒ 11.644.443
Opbrengst d. Posterijen.	ƒ 1.750.000	ƒ 1.833.110	ƒ 1.744.252	ƒ 1.717.479	ƒ 1.637.847	ƒ 1.519.058	ƒ 1.507.354
Opbrengst d. Staatsloterij.	ƒ 410.000	ƒ 401.542	ƒ 409.768	ƒ 412.557	ƒ 411.202	ƒ 414.252	ƒ 413.793
Totaal generaal	ƒ 56.848.589	ƒ 56.895.245	ƒ 58.542.177	ƒ 56.526.654	ƒ 55.656.474	ƒ 59.233.573	ƒ 58.223.184

Vergelijkt men nu met de middelen voor 1859, de opbrengst van *dezelfde middelen* over de vorige jaren, (dus, ook over 1854, 1855 en 1856, zonder tonnengeld, gemaal c. a. en griffieregten), zoo bekomt men over

	1859.	1858.	1857.	1856.	1855.	1854.
Totaal generaal	ƒ 56.895.245	ƒ 58.542.177	ƒ 56.526.654	ƒ 55.615.605	ƒ 54.253.809	ƒ 53.090.280
En de Accijnsen afzonderlijk	" 17.964.757	" 18.142.962	" 17.698.171	" 16.894.749	" 16.489.846	" 15.900.544

Over 1856 en vervolgens werden geheven: van den *Wijn* en de *Gouden* en *Zilveren werken* 6 opcenten, en van het *Binnen-* en *Buitenlandsch Gedistilleerd* en de *Vervoerbilletten*, 12 opcenten meer dan in 1855 en vroeger.

NB. de onderdeelen van guldens zijn weggelaten.

Digitized by Google

De opbrengst dezer gewone rijksmiddelen toont over 1859 een niet onaanzienlijke vermindering tegenover 1858.

Gedeeltelijk moet dit voorzeker aan *werkelijk mindere* opbrengst tengevolge van de tijdsomstandigheden, slapheid van vertier en inkrimping van verteringen van vele ingezetenen geweten worden, doch als eerste kenmerk dezer tabel verlieze men niet uit het oog, dat het verschil grootendeels te vinden is in de mindere opbrengst van registratie, zegel- en successie-regten.

De mindere opbrengst van het totaal der middelen bedroeg:

1858	*f*	58.542.177
1859	-	56.895.245
	f	1.646.932 minder

en van de regist.-regten enz. was de opbrengst:

1858	*f*	13.669.172
1859	-	11.980.191
	f	1.688.981 minder.

De mindere totaal-opbrengst is dus ruimschoots reeds daarin alleen begrepen; doch er is nog een geruststellende opmerking te maken, ten bewijze dat de mindere opbrengst grootendeels geen *minder rendement*, doch slechts een verschil van incassering in het eene jaar of in het andere, aanduidt.

Bij de invoering der nieuwe wet op het successieregt, van 1 Julij 1859, zijn de termijnen nl. van aangifte van dat regt met twee maanden verlengd.

Dit moest natuurlijk, *in het eerste jaar der invoering* van invloed zijn op de geldelijke opbrengst, want het is natuurlijk dat, waar een uitstel van betaling gegund wordt, daarvan gebruik gemaakt worde.

En dat dit in hooge mate plaats vond, blijkt vooral wanneer men, voor het *successieregt* op zich zelf, de twee laatste maanden des jaars tegenover diezelfde maanden van 1858 vergelijkt, nl. *successieregt:*

1858	Nov. en Dec.	*f*	1.179.133
1859	„ „	-	309.313
		verschil f	869.802

eene vermindering dus van c^a 75 pCt. over deze twee maanden tegenover 1858; terwijl het verschil over de tien eerste maanden slechts c^a 10 pCt. bedroeg; *successieregt:*

10 maanden	1858	*f*	4.146.613
10 „	1859	-	3.722.110
	verschil	*f*	424.503

Voor een groot gedeelte moet dus de mindere opbrengst van het successieregt geweten worden aan de invoering der nieuwe regelen bij de heffing, en is het verschil meer een verschil in tijd van incassering dan van mindere heffing.

De opbrengst der *accijnsen* afzonderlijk toont eene mindere opbrengst:

1858	*f*	18.142.962
1859	-	17.964.757
	f	178.205 minder.

Van *turf* en *steenkolen* afzonderlijk was dit:

1858	*f*	2.732.424
1859	-	2.500.703
	f	231.721 minder.

Over het geheel kan deze uitkomst, de tijdsomstandigheden in aanmerking nemende, geenszins als ongunstig beschouwd worden.

Voor *wijn*, *gedistilleerd*, *geslagt*, *zeep*, *bieren* en *azijnen*, is er vermeerdering van opbrengst.

Overigens valt bij deze tabel de vrij naauwkeurige overeenkomst van raming en opbrengst op te merken, terwijl de gestadig toenemende opbrengst van het *brievenvervoer* mede in het oogvallend is, vooral in 1859.

Digitized by Google

OPGAVE *der hoogste en laagste Coursen van de onderstaande Effecten aan de Beurs te Amsterdam* (*Zie voor een overzigt der maanden van het vorig jaar* Economist 1859.)

	Nov. 1859.		Dec. 1859.		1859.		Jan. 1860.	
	Laagste cours.	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*
Nederl. Cert. W. Sch. 2½ pct.	62½	64⅛	61⅞	64⅛	53½	65	63 13/16	65
dito dito 3 „	74⅝	76½	73⅜	76¼	61¾	78¼	75 11/16	77 1/16
dito dito 4 „	96⅝	97 9/16	95⅜	98¼	82	99¼	97⅛	99
Overz. bezittingen 4 „	95⅜	97	94⅜	97⅛	83	98⅜	97⅛	98⅜
Amort. Syndicaat 3½ „	93	94¾	91¾	94	82	95¼	93⅞	94¼
Aand. Ned. Hand. M.	125½	126½	124	126½	115	144	124¾	126½
Obl. H. IJ. Spw. M. 4½ „	100	—	99	101	97½	101	99⅜	100¼
Oblig. R. Spoorw. 4½ „	100¾	101¼	100	101	93	102	100⅜	101
Aand. Ned. Bank 4 „	165	165¼	164½	165¼	160	169¾	165¼	—
Frankr. Inschr. Grb. 3 „	—	—	63½	64½	54¾	67½	62½	62¾
Belg. Cert. *Rothschild*, 2½ „	51⅝	52 1/16	51⅝	52¼	43	54	52	53
Rusl. Obl. *Hope* 1798 5 „	103¼	104⅜	103⅜	104⅛	93⅞	106¾	103⅜	104¾
dito 1822 5 „	101½	102¼	101⅛	102½	93¼	104	101⅞	102¾
Cert. Rusl. 1831 5 „	84¼	85 1/16	84⅝	86	78	92¼	85⅜	86
Obl. *Stiegl.* 5 serie 5 „	89½	90⅜	89⅞	91	83¾	99	90⅜	91
dito 6 serie 5 „	99⅛	100	99⅜	100	89	102⅝	99 5/16	100¼
Cert. *Hope & Co.* 4 „	80 5/16	81¼	80¼	81¼	73	87	80 1/16	81
Oblig. bij *Stieglitz* 4 „	80¼	81	80 3/16	81	72¾	87¼	80⅜	81⅛
dito te Londen 4½ „	94¼	95⅛	94⅜	96⅛	86	98½	94⅛	95⅛
Cert. Roebels . . 6 „	61 3/16	62⅜	61⅝	62½	56	68⅛	62⅛	63⅛
Obl. à £ 100 . . 3 „	63⅝	64⅜	63¾	64¾	—	—	—	—
Aand. groote Russ. spoorw. vol gefourn.	219	220¾	219	224½	198	248½	214¾	225
Polen. Schatk. Oblig. 4 „	77⅝	78½	78¼	79⅜	66	83	77⅛	79
Loten fl. 500	157	158	157¼	160¼	139½	160¼	157	158½
Pruiss. Aand. 1854 3½ „	200	203	203	205	183	211¼	205	205½
Obl. 1859 5 „	101¾	101 7/16	101¾	103	—	—	102¼	102⅝
Oostenr. Obl. Metall. 5 „	53 3/16	55	53⅛	57	31½	77⅜	48⅝	54 5/16
dito dito 2½ „	27⅜	29½	28	30½	18½	39½	26	29
dito Nationale 5 „	57⅛	58¾	58⅛	61⅝	35¾	78½	54 5/16	59 5/16
dito bet. Amst. 5 „	72¾	74¼	73⅜	74⅞	47	78	69¼	74⅝
Weener Lot. fl. 250, 1839	272¼	280	271	280	205	396	264	288
dito fl. 250, 1854 4 pct	262	273	270	281	190	340	250	268
Oblig. *Goll & Co.* 5 „	61½	63½	63½	65½	62	81	59¾	64
dito dito 4 „	50	51	50¾	52¾	34	63½	47¾	51¼
Bankactien. . . . 3 „	834	850	832	857	512	1060	728	828
W. Loten fl. 100 1858	91	96½	96½	100	65	117½	91	96
Spanje. Oblig. . . . 1½ „	31⅛	32 13/16	32¼	32¾	24	34½	32¼	33⅛
dito Binneul. 3 „	40 1/16	42¼	41¼	42¼	32¼	44½	42⅛	43⅜
dito Amortissable	10 1/16	11 1/16	10⅝	11⅛	6	12	10¾	11¼
Obl. Buitenl. sch. 3 „	43⅛	43½	43⅜	44	33	46	43 3/16	44⅜
Coupons bewijzen	4¼	4 13/16	4⅜	4⅜	3	6¼	4⅜	5 1/16
Portug. Oblig. 1856—59	43¼	43¾	43½	44½	34	47⅛	43 9/16	44
dito 1857	41 13/16	42½	42¼	42⅝	33½	46½	42 1/16	42½
dito Uitgestelde	30	30¾	30	30	25	31	31	31⅛
Z.-Amerika. Oblig. Mexico	20 7/16	21¾	20⅛	21¾	13½	23	19⅛	21 1/16
Oblig. Venezuela 3 nu 2½	26 3/16	27⅜	26½	27⅜	28¼	42	24¾	27⅛
dito dito 1½ nu 1	13⅜	14⅜	13⅛	14⅜	12	16¼	13	14⅛
dito Grenada	14 9/16	15½	15½	16⅛	10	18⅞	14⅝	15 1/16
dito Uitgestelde	4 1/16	5 1/16	4¾	5	3¼	5⅛	4⅝	4⅝
dito Peru 4½ „	87½	—	87½	87½	72¼	90	89	90¼
Brazil. Geldl. 1824 5 „	99½	99⅝	98⅞	99⅜	88	100¼	99	100⅛
dito 1852—1858 4½ „	91½	91⅝	91½	92	80	99½	90⅝	91⅛
Ecuador onbep. 1 „	14½	15	12¼	14⅛	11¾	16½	12¼	12½
N.-Amer. Obl. Louis. 5 „	101	101¾	100	101	95½	103	101	102
Oblig. Illinois sp. 7 „	78⅞	81½	80⅞	82	65	84¾	80⅛	81¼
Galveston spoorweg 8 „	53	—			53	85	51½	57¼
COURS VAN HET GELD.								
Beleening	3	—	3	3	3	3½	3	3
Prolongatie	3	4	3½	4	2	4	2½	3½
Disconto	3	3½	3	3	3	3½	3	3½

Digitized by Google

VERGELIJKENDE OPGAVE *der Ned. Bank (saldo's van rek. cour^t., omloopende banknbiljetten en munt en muntmateriaal)* in millioentallen guldens.

OVERZIGT *sedert* 1846. — *Stand op ult. Maart* (sluiting boekjaar.)

ult. Maart.	saldo's r. c.	oml. b. b.	m. en muntm.
1847	*f* 78 m.	334	80[1]
1848	77	373	85[9]
1849	144	444	66
1850	166	481	711
1851	206	508	72
1852	247	673	933
1853	267	775	1013
1854	222	938	1002
1855	159	925	1027
1856	146	912	75
1857	91	807	70
1858	11	76	704
1859	803	868	107

1858.

	saldo's r. c.	oml. b. b.	m. en muntm.	Globaal bedr. v. dist. en beleen.
ult. Jan.	183	773	62	436
,, Febr.	136	755	664	876
,, Maart.	11	76	704	316
,, April.	99	85	739	354
,, Mei.	103	795	764	28
,, Junij.	197	793	778	362
,, Julij.	109	841	782	318
,, Aug.	171	836	839	318
,, Sept.	193	816	90	259
,, Oct.	278	828	972	284
,, Nov.	397	802	1034	319
,, Dec.	443	808	109	311

1859.

	saldo's r. c.	oml. b. b.	m. en muntm.	Globaal bedr. v. dist. en beleen.
ult. Jan.	331	901	109	292
,, Febr.	326	881	1103	254
,, Maart.	303	868	107	251
,, April.	313	90	1028	335
,, Mei.	353	915	1033	385
,, Junij.	378	902	1046	384
,, Julij.	296	974	1055	365
,, Aug.	318	925	1047	311
,, Sept.	283	898	102	309
,, Oct.	281	902	999	346
,, Nov.	282	866	1003	401
,, Dec.	409	884	1013	43

1860.

	saldo's r. c.	oml. b. b.	m. en muntm.	Globaal bedr. v. dist. en beleen.
ult. Jan.	281	992	1004	419
,, Febr.				
,, Maart.				
,, April.				
,, Mei.				
,, Junij.				
,, Julij.				
,, Aug.				
,, Sept.				
,, Oct.				
,, Nov.				
,, Dec.				

OVERZIGT DER FONDSEN EN GELDMARKT TE AMSTERDAM.

gedurende de maand Januarij 1860.

Was de weergesteldheid gedurende de afgeloopen maand zeer variabel en onstuimig, onze effectenbeurs was het evenzoo en leverde als het weder, eenige goede maar meerendeels zeer onstuimige dagen op. Verschillende omstandigheden in de dagbladen te lezen *moesten* nu eens ongunstig dan weder gunstig op den stand der effecten influenceren. Wij zeggen moesten, omdat het toch niet wel aan te nemen is, dat omstandigheden die heden eene aanzienlijke daling en het als 't ware wegwerpen van fondsen veroorzaken kunnen, in een paar dagen, en wel in die mate gunstig veranderd zijn, dat eene niet onaanzienlijke rijzing daardoor veroorzaakt wordt. En toch was zulks in deze maand meer dan eens het geval; en wederom bepaaldelijk met de Oostenrijksche fondsen.

Ofschoon nu ook de politieke en bovenal de financiële positie van Oostenrijk van zeer ongunstigen aard moge zijn, zoo verandert noch het een noch het ander zoodanig bij den dag, om die belangrijke variatien, die plotselinge daling en rijzing der prijzen, te veroorzaken, die zij nu in weinige dagen ondervonden hebben. Men beweert dan ook en misschien niet te onregte, dat die variatiën bepaaldelijk toe te schrijven zijn aan den grooten dobbel op de buitenlandsche beurzen en het drijven der groote heeren; en zeker is er thans geen effect dat gevoeliger en meer tot spel geschikt is, dan het Oostenrijksche. Ondertusschen worden op onze beurs verscheidenen de dupe van dat spel, en zagen wij menigeen zich tot de laagste prijzen van hunne stukken ontdoen, om dikwerf in het zelfde uur of een of twee dagen later zich bedrogen te zien en er tot hoogere prijzen weder in te koopen; waardoor de contremine, en deze is nog 'al aanzienlijk, zeer in de hand gewerkt wordt.

Hoewel nu de meeste buitenlandsche fondsen, door die omstandigheden meer of min geïnfluenceerd worden, bleven onze Hollandsche, na door eene tijdelijke ministerieele kwestie, een oogenblik aangedaan te zijn, spoedig hunne vooruitgaande beweging vervolgen, door vele inkoopen tot geldbelegging en tot schuldelging die daarin bewerkstelligd werden. Tegen het einde der maand echter hielden die inkoopen op en veroorzaakte eenen stilstand, die in een paar dagen tot den aanzienlijken achteruitgang van

Digitized by Google

1 pCt. leidde. In aandeelen *Handel-Maatschappij* was de handel en variatie onbelangrijk. Zelfs de tweemaanlijksche rescontro bragt geene levendigheid daarin te weeg.

Van *Russische* fondsen bleven de oude en nieuwe 5 pCt. bij Hope en Co. tot geldbeleggiug gevraagd. Ook de obligatie 5 pCt. Stieglitz en Co., 6 serie, ofschoon de prijs dezer met de andere Russische fondssoorten meer van aanvoeren afhankelijk waren. Aandeelen groote *Russische spoorwegen* zijn gevoelig achteruit gegaan. Dagelijks komen er partijen aan de markt; de voorraad daarvan in handen der bankiers moet nog zeer aanzienlijk zijn, en ofschoon er zich hier eenige liefhebbers of koopers opdoen, zoo zijn er daarentegen vele kapitalisten, die in weerwil hunner voorliefde voor Russische fondsen, van geene spoorweg-aandeelen willen weten, zoodat die veelal niet gemakkelijk te plaatsen zijn en door de aanvoerders tot lager moeten afgeleverd worden, zoo zelfs dat ze op eenigen tijdlevering nog goedkooper dan contant te hebben zijn.

Obligatie 4 pCt. *Polen* en 5 pCt. *Pruissen* houden tamelijk prijs; van laatstgenoemden wordt steeds tot geldbelegging gekocht.

Spaansche effecten bleven voor binnen- en buitenlandsche rekening koopers vinden en souteneerden zich goed. In obligatien *Portugal* was de handel minder geanimeerd.

Oostenrijksche fondsen hebben wij bereids behandeld. Ook daarin worden aanvankelijk eenige inkoopen tot geldbelegging bewerkstelligd. Later kwamen de veelvuldige varatien, sluitende eindelijk dit fonds met meest alle anderen in eene zeer flaauwe stemming.

Zuid-Amerikanen zijn als 't ware verlaten en werden voor en na tot lagere prijzen afgegeven; alle speculatie-geest is uitgedoofd.

Geld was zeer ruim, doch weinig gevraagd; op prolongatie werd van 3 tot 2½ gedaan, tot welken laatsten koers het aangeboden bleef.

ECONOMISCHE NALEZINGEN EN BERIGTEN.

Nijverheid. De *Keizerlijke drukkerij* te Weenen is eene der reusachtigste inrigtingen van dien aard van de wereld. De werkzaamheden die in deze drukkerij verrigt worden zijn verwonderlijk door hare verscheidenheid, zoowel beschouwd uit het oogpunt van kunst als van fabrieks-nijverheid, en de gebouwen dezer keizerlijke drukkerij zijn dan ook noodwendig zeer uitgebreid en op groote schaal aangelegd. Er zijn vijf groote blokken gebouwen, waarvan de vloeren aan elkander zijn gehecht door ijzeren en steenen trappen, terwijl de gebouwen zelf door gallerijen met elkaander verbonden zijn. Er zijn stoom-machines, bijna vijftig druk-machines, meer dan vijftig drukpersen, vijf en twintig persen voor koper plaatdruk, veertig lithographische persen, verscheidene verglaascylinders, pompen voor koud, ketels voor heet water, pijpen voor verhitte lucht, acht machines voor het smelten van letters, tien fournuizen om letters- en stereotyp-metaal te smelten, gas in al de gebouwen, spreekbuizen van het eene gebouw naar het andere: — in een woord al het mogelijke dat er tot eene drukkerij op ostzaggelijk uitgebreide school behoort. En zoo naauwkeurig sloeg men de vordering der wetenschap gade, dat zoodra er iets nieuws is ontdekt of uitgevonden, daarvan onmiddelijk partij getrokken wordt voor zoo ver deze ontdekkingen en uitvindingen met de drukkunst in verband staan; zoo heeft men de photographie

Digitized by Google

en de electrotype aangewend, en elke nieuwe eigenschap die er in de gutta percha of andere zelfstandigheden ontdekt wordt, onderzoekt men met de grootste opmerkzaamheid.

In deze merkwaardige inrigting worden niet alleen de meer industriële maar ook de zoogenaamde schoone kunsten beoefend; zoo bestaat er eene houtgraveerschool die uitmuntend schoone voortbrengselen oplevert en onder anderen wordt de kleurendruk er met den besten uitslag in beoefening gebragt. De uitgebreidheid en de aard der werken van die inrigting kunnen niet beter aan het licht gebragt worden dan door eene beschouwing daarvan op de wereldtentoonstelling te Londen. Vroeger had men ook nog nooit zooveel woorden hooren noemen met den uitgang: *typie* en *graphie* zooals: typographie, Xylographie, chemitypie, stereotypie, electrotypie, typometrie, lithographie, galvanographie photographie. Daar waren stalen doorslagijzers voor drukletters die de karakters bevatten voor meer dan een honderdtal vreemde talen, behalve middeleeuwsche; voorts karakters voor blinden; ook vormen voor Chinesche, Japonesche en andere bijzondere karakters. Men zag er gedrukte proeven in de voornaamste talen der wereld, het gebed des Heeren met romeinsche letters gedrukt in 608 talen en dialecten, en evenzeer in de karakters van 206 verschillende natien. Er was een kopie van den bijbel van Gutenberg, alsmede monsters van letters die daartoe gebruikt zijn. Verder copien van boeken die onlangs in die inrigting gedrukt waren van verschillende personen, die een zeldzamen of een bijzonderen letter verlangen. Ook waren er groote houtgravuren waarvan de vormen genomen waren in gutta percha en electrisch koperen afgietsels van vormen. Jammer, dat Oostenrijk, hetwelk zooveel over heeft om de *fraaiste* voortbrengselen der pers in één uitstekende drukkerij te bezitten, nog verstoken blijft van het groote voorregt, de eerste voorwaarde om de boekdrukkunst inderdaad *weldadig* te doen zijn, nl. de vrije drukpers, als middel tot volksverlichting.

Speelgoed. Uit de bergachtige streken van Duitschland, Oostenrijk en Zwitserland wordt steeds veel kinderspeelgoed aangevoerd. De bosschen leveren hout in overvloed op tegen een lagen prijs, en de eenvoudig levende bergbewoners besteden hunne ledige uren en den tijd hunner kinderen met deze artikelen te maken. Ook worden er kooplieden gevonden die in dergelijke kleinigheden handel drijven met verschillende landen.

Het is niet zonder belang eenige bijzonderheden te vernemen omtrent de beste soorten van uit hout gesneden Duitsch speelgoed. Het beste Duitsch speelgoed is afkomstig uit de stad Sonneberg aan de Zuid-Oostelijke grenzen van het Thuringer woud. Dit stedje heeft eene bevolking van 4000 inwoners, waarvan de meesten zich met deze industrie onledig houden. De voornaamste kooplieden in speelgoed ten getale van ongeveer dertig, voorzien zich van goederen die door vele honderden verschillende personen bewerkt zijn. Deze lieden wonen in de stad en in de omstreken; zij op hunnen beurt worden wederom voorzien door de naburige dorpelingen van de benoodigde zware voorwerpen in hout, die weder voltooid worden gesneden en geschilderd door de werklieden in de stad. Jaarlijks worden er bijna 25,000 centenaars dezer artikelen uitgevoerd voor bijna alle deelen der wereld, doch de fabriekanten moeten zich bepalen tot het gebruik van hout of bordpapier of wel beide deze materialen te zamen. Het huis dat het beste speelgoed levert is

Digitized by Google

dat van Adolph Fleischmann die niet dan zeer bekwame werklieden in zijnen dienst heeft, en het is opmerkelijk welk fraai werk door deze lieden, die zoo weinig opleiding genoten hebben, gemaakt wordt, zoo als modellen in groepen en figuren die ook de beste ateliers geen oneer zouden aandoen. Houten kinderspeelgoed is een artikel dat zoo wel in de staathuishoudkunde van gewigt is als vele andere artikelen. Indien de boeren van het Schwartzwald en van Neurenberg, doosjes en arken van Noach kunnen maken, soldaten, boerenwoningen, schaapskooijen, thee-serviezen enz. tegen geringer prijs dan het reeds zoo goedkoope werk van b. v. de Londensche werklieden in dat artikel, dan zullen de eersten weldra de laatsten van den markt verdrijven, zoo zegt althans de staathuishoudkunde als ook de practische kooplieden in speelgoed. Hiervan is het gevolg dat b. v. de Londensche houtsnijders hun hout zijn gaan snijden onder andere vormen. Zij maken hobbelpaarden, vliegers, trommels en tambourijnen, schommels, voorts wagentjes, spaarpotjes, muizenvallen, en marionnetten-spellen voor een stuiver, ja een halve stuiver het stuk, poppenhuizen en poppen blaasblagen en allerlei snuisterijen, groot en klein, onmogelijk om alle op te noemen. Het schijnt dat de Engelsche speelgoedmakers de voorkeur verdienen in het maken van gesneden *fraai* speelgoed, hobbelpaarden en dergelijke; de Franschen munten weer uit in mechanisch speelgoed en uurwerken; de Zwitsers leveren het beste werk in net hout, zooals hutten en modellen, terwijl de Duitschers al de anderen de loef afsteken in het *juist* snijden van speelgoed en in het maken van goedkoope uitmuntend sluitende doosjes, kistjes enz. Het spreekwoord zegt niet ten onregte dat „een Zwitsersche boer even vaardig aan het houtsnijden gaat als een jonge eend naar haar kleintjes loopt." In de lange winteravonden zoo wel als de lange zomerdagen houdt men zich daar bezig met het snijden van houtwerk, en niet alleen wanneer er geen ander werk is, maar ook wanneer de houtsnijder zijne kudden op de grazige bergen weiden laat. Wandelstokken, pijpen, drinknappen, vorken en lepels, aardige Zwitsersche herders en herderinnen, onverschrokken Willem Tell's — alles komt die Zwitsersche houtsnijders te stade, die kracht, bevalligheid en uitdrukking weten mede te deelen aan al wat zij voortbrengen.

Nijverheids-scholen. — In België neemt men thans de zaak van arbeidersopleiding zeer ter harte. Dit blijkt althans uit de discussie der tegenwoordige begrooting. Op dat budget komt een post voor van 60,000 fr. wegens subsidie aan scholen om wevers-arbeiders op te leiden. Een voorstel om die uitgaaf met 5000 fr. te verminderen, werd met groote meerderheid verworpen.

Storm-voorspelling. — Door middel van de meteorologische waarnemingen is men thans in staat om tamelijk zeker een eerlang te verwachten storm te voorspellen. De te Londen gevestigde Britsche associatie voor de bevordering der wetenschappen heeft, in eene vergadering dezer dagen onder voorzitting van prins Albert gehouden, besloten het ministerie van koophandel uit te noodigen, om van de bedoelde waarnemingen, zoo dikwijls zij storm voorspellen, met den meesten spoed berigt te zenden naar de voornaamste zeeplaatsen, opdat men daar in staat zij om zooveel mogelijk maatregelen van voorzorg te nemen. (*A. K. Lb.*)

Statistiek van Londen. — Aan den Londenschen adres-kalender voor 1860 ontleent men het volgende: Londen telt omstreeks 2,500,000 inwoners, die in 300,000 huizen wonen. Hunne geschillen worden door 6000 advokaten

Digitized by Google

met bereidwilligheid nog meer verwikkeld, soms ook uit den weg geruimd, terwijl 930 predikanten in 429 kerken en 423 kleinere bedehuizen voor hun zielenheil zorgen. — Is men dorstig, zoo heeft men de keus tusschen 4000 bierhuizen en 1000 wijnverkoopers. Heeft men honger, men vindt 2500 bakkerswinkels, 1700 slagers, 2600 kruidenierswinkels, 1260 koffijhuizen en bijna 1500 melkverkoopers. Lijdt men aan indigestie, men heeft 2400 gepromoveerde, talloose niet-gepromoveerde geneesheeren, benevens 500 doodgravers-maatschappijen tot zijne beschikking. Voor de bedekking en opsiering van den uitwendigen mensch zorgen 3000 schoenmakers, 2950 kleermakers en 1560 modewinkels; terwijl er voor de verbetering van den inwendigen mensch 1500 scholen bestaan. (*A. K. Lb.*)

Nationaal Museum te Brussel. — Bij de Belgische regering bestaat het voornemen, te Brussel eene galerij van nationale oudheden van België te openen, waarin alles ten toon gesteld zal worden wat slechts eenigermate opheldering kan geven over de zeden en gebruiken des lands, van de vroegste tijden af tot op het einde der vorige eeuw. Bij ons te lande was dit denkbeeld reeds vroeger in het leven geroepen, maar slechts door een bijzonder genootschap, dat voor vaderlandsche oudheden te Amsterdam. Wij hopen dat dit dan ook de veelzijdigste ondersteuning, vooral ook van den kant der regering, ondervinden zal. (*Alg. K. Lb.*)

Maaiwerktuigen. — Als een bewijs hoe het gebruik van maaiwerktuigen in Engeland algemeen wordt, deelen wij mede, dat onlangs door de firma Burgers en Key, een rapport is bekend gemaakt, waaruit blijkt, dat hun maaiwerktuig bij elf landbouwers in de graafschappen York en Cambridge meer dan 800 bunders koren heeft gemaaid. Daaronder was goed en ook slecht koren en ook dat gaan liggen was, en echter voldeed de werking overal even goed. In 12 uren tijds werden 6 tot 8 bunders gemaaid. (*Agricult. Gazette.*)

Een gesticht voor herstellenden. — Een gesticht met een fraai park, voor 8000 arbeiders en arbeidsters bestemd, aan welke hun geneesheer voor hunne volkomene herstelling een verblijf op het land gedurende drie maanden heeft voorgeschreven, is te Parijs ingewijd.

Een invalidenhuis voor de helden en heldinnen van den arbeid! De gedachte is oud, de uitvoering is nieuw. 't Ware te wenschen dat zij navolging vond. (*S. d. Gez.*)

Amerikaansche vleesch-beschuiten (meat-biscuits). — De Amerikaansche meat-biscuits, die langzamerhand in gebruik komen, zijn een soort van conserf, zeer verschillend van de meeste andere van dien aard. Zij kunnen tegen geringe kosten gemaakt worden, te Galveston in Texas. De prairien daar te lande leveren in overvloed slagtvee van uitmuntende hoedanigheid, hetwelk men zich zoo goedkoop kan aanschaffen, dat de fabricage der biscuits zelfs daar ter plaatse door den goedkoopen prijs genoegzaam gebillijkt wordt, omdat zoo doende de transport-kosten van die deelen van het vleesch welke tot dat einde niet dienstig zijn, worden uitgespaard. De meat-biscuits bevatten in geconcentreerden staat en in draagbaren vorm al de voedende zelfstandigheden van het vleesch vereenigd met tarwe of ander meel. Zij kunnen onder allerlei luchtstreken goed bewaard worden en zelfs voor een geruimen tijd, schoon men niet beweert dat zij even lang goed kunnen blijven als levensmiddelen die naar behooren in blikken bussen gepakt zijn. Dit is altans zeker dat de armee der

Digitized by Google

Vereenigde Staten zich in Mexico van deze meat-biscuits heeft bediend en dat het gebruik van dit voedingsmiddel zich hoe langer hoe meer in Amerika uitbreidt.

De meat-biscuits worden gemaakt op de volgende wijze: men kiest daartoe goed ossenvleesch dat in stoom gekookt wordt, tot dat al de voedende zelfstandigheden er uit getrokken zijn. Dan doet men het vocht stollen, waarna men het door verhitting doet uitdampen, tot dat het de lijvige hoedanigheid van stroop heeft aangenomen; het vet wordt er afgeschuimd, naar mate het zich vertoont. Terwijl het vocht nog heet is, doet men er meel bij, waarna dit mengsel gekneed wordt tot een taai deeg, hetgeen dan gerold en geperst wordt waarna men er ten laatste biscuits van bakt; (men ziet dus dat zij gemaakt worden als zoogenaamde *consommé*.) Deze biscuits worden in hun geheel gehouden of ook wel tot poeder vermalen en worden bewaard in luchtdigte kistjes. Om er soep van te maken mengt men den tot poeder vermalen beschuit met heet water, hetwelk dan gekookt wordt, na er eenig zout en andere zelfstandigheden te hebben bijgevoegd.

Machine om beschuit te maken. — De machine om beschuit te maken van den heer Harrison, die een vijftal jaren geleden geoctroijeerd werd en in gebruik werd gebragt te Liverpool, heeft veel vooruit boven de onderwetsche manier van beschuit te maken met de hand. Wij laten hier eene korte beschrijving volgen van de machine die dagelijks werkt in de scheepsbeschuitbakkerij van den uitvinder Vooreerst wordt het meel en het water gebragt in een cylinder waar beide zelfstandigheden ter dege onder elkander gemengd worden. Dit mengsel wordt dan geperst onder zware rollen die het al spoedig tot deeg kneeden, waarna dit deeg door een andere rol geperst wordt tot de vereischte dikte om er beschuiten van te maken. Deze laag deeg valt weder op een doek zonder eind en wordt in den vereischten vorm gesneden door messen (cutters) die met korte tusschenpoozen nederdalen; de beschuiten worden verder doorgeschoven tot aan de opening, waar zij worden opgevangen op een soort van doorloopenden rooster. Deze rooster vordert langzaam door den oven ter diepte van ongeveer dertig voet, terwijl de hitte die in den oven heerscht, en die lengte zoodanig berekend zijn, dat de beschuiten op het oogenblik dat zij de tegenovergestelde zijde des ovens bereiken, volkomen gaar gebakken zijn en nedervallen in eene daartoe aangebragte opening. Het verhitten van den oven geschiedt door middel van heet water.

Digitized by Google

AAN OPVOEDERS.

WELKE SOORT VAN KENNIS HEBBEN WIJ HET MEEST NOODIG?

(Vervolg en slot.)

Men verwacht over het algemeen bij de kinderen te veel van de opvoeding uit boeken, en verwaarloost die soort van onderwijs dat het kind toch zelf, door zijn rusteloos vragen van *hoe* en *waarom* bij alles wat hem omringt, zoo gedurig zelf aan de hand geeft. — „Neen, kinderen moeten niet zoo naar alles vragen," zegt de wijze vader, en zoodra de geest en het geheugen van den knaap het verdragen kan, wordt hij aan het „lessen leeren" gezet, de eigenlijke, dikwijls de eenige vorm waarin de ouders de opvoeding meenen te kennen.

En bij dat te vroeg begonnen *vast onderwijs* slaat men doorgaans slechts weinig acht op de wetten der verstandelijke ontwikkeling. Het verstand gaat noodwendig van het bijzondere en stoffelijke uit, om daaruit tot het algemeene en afgetrokkene te komen. Doch zonder daarop acht te slaan, wordt er met zulke hoogst afgetrokken onderwerpen, als de *spraakkunst* bijvoorbeeld, die eerst zeer laat aan de beurt moest komen, reeds zeer vroeg een begin gemaakt. Met de *staatkundige* aardrijksbeschrijving, die voor een kind doodsch en vervelend is, en die een aanhangsel behoorde te zijn van het onderrigt in het wezen en de geschiedenis der maatschappij, vangt men tijdig genoeg aan, terwijl de *natuurkundige* aardrijksbeschrijving, die voor een kind bevattelijk en (vergelijkenderwijze) aantrekkelijk is, grootendeels met stilzwijgen wordt voorbijgegaan. Bijkans elk vak waarmede men te doen heeft, wordt in verkeerde orde gerangschikt; bepalingen, regels en beginselen worden vooraan gesteld, in plaats van die, gelijk de aard der zaak medebrengt, uit het overzigt en onderzoek van bijzondere gevallen af te leiden. En bedenke men daarbij dat stelsel van het werktuigelijk van buiten leeren, van bloote woordenkennis, waarmede het gansche onderwijs maar te vaak besmet is: een stelsel, waarbij de geest aan de letter wordt opgeofferd!... Zie de gevolgen: het grootbrengen der kinderen — in een stoffelijk, zedelijk en verstandelijk opzigt — is vreeslijk gebrekkig. En dit komt

Digitized by Google

grootendeels daarvan, dat de ouders ontbloot zijn van die kennis, welke alleen hen op den regten weg kan helpen. Wat kan men verwachten, als een der ingewikkeldste vraagstukken ter hand genomen wordt door dezulken, die naauwelijks ooit hebben nagedacht over de beginselen, waarvan de oplossing afhangt? Om het schoenmakers of metselaars ambacht te verstaan, om een schip of een stoomwerktuig te besturen, wordt een lange leertijd vereischt. Is dan de ontwikkeling van een menschelijk wezen, naar ligchaam en geest, bij vergelijking een zoo doodeenvoudig iets, dat elkeen daarover toezigt houden en regeren kan, zonder in het minst daartoe voorbereid te zijn? Indien dit niet zoo is, indien die werkzaamheid zonder eene enkele uitzondering de meest zamengestelde van de gansche wereld is, en de taak om daartoe behulpzaam te zijn oneindige moeijelijkheid bevat, is het dan geen dwaasheid zich tot dergelijke taak niet toe te rusten? Liever moest men eenige begaafdheden opofferen, dan dit allerwezenlijkst onderrigt verzuimen. Als een vader door valsche leerstellingen te volgen, die hij zonder onderzoek aangenomen had, zijne zonen van zich vervreemd, hen door barsche behandeling tot weêrspannigheid gebragt, hen in het verderf gestort en zich zelven ongelukkig gemaakt heeft, dan zou het hem mogelijk invallen, dat het toch de moeite waard zou geweest zijn, om de zedeleer te beoefenen, al had hij voor dien tijd ook niets van Aeschylus geweten! Eene moeder draagt rouw over een eerstgeborene, die aan eene hersenontsteking is overleden; — en, als welligt een rondborstig geneeskundige haar vermoeden bevestigd heeft, dat haar kind er van opgekomen zou zijn, indien zijn gestel niet door te eenzijdige geestinspanning verzwakt ware — als zij dan onder het wigt van smart en zelfverwijt diep ter neêr gedrukt wordt... dán is het haar een zwakke troost, dat zij Dante in het oorspronkelijke kan lezen!

Zoo zien wij, dat voor de regeling dezer groote afdeeling van menschelijke bedrijvigheid eenige kennis van de wetten des levens bepaald noodig is. Eenige vertrouwdheid met de beginselen der natuurkunde en de grondwaarheden der zieleleer, is onmisbaar voor de regte opleiding van kinderen. Wij twijfelen niet, of velen zullen deze verzekering met een glimlach lezen. Dat men van de ouders in het algemeen vordert, dat zij zich met zulke diepzinnige onderwerpen bezig houden, zal hun eene ongerijmdheid schijnen. En indien wij de stelling opperden, dat alle vaders en moeders zich eene grondige kennis van die onderwerpen behoorden te verwerven, zou de ongerijmdheid inderdaad duidelijk genoeg in het oog springen. Doch dat is het geval niet. Algemeene beginselen slechts, van zulke opheldering uit het dagelijksch leven toegelicht, als noodig zijn om ze begrijpelijk te maken, zouden voldoende

Digitized by Google

zijn. En deze zou men gemakkelijk, zoo al niet wetenschappelijk, dan ten minste stelselmatig, kunnen onderwijzen. Hoe het zij, dit is onbetwistbaar, dat de ontwikkeling der kinderen naar ligchaam en geest ten strengste aan vaste wetten is onderworpen; dat, tenzij de ouders zich eenigermate naar die wetten schikken, ernstige gebreken van ligchaam en geest het gevolg moeten zijn. Oordeel dus, of allen die eenmaal ouders kunnen worden, niet met ijver moesten trachten die wetten te leeren kennen.

Wij zijn thans gevorderd tot onze vierde afdeeling: de kennis die tot vervulling van de pligten des *Staats-burgers* noodig is. Daartoe zijn wij allen geroepen. Men kan niet zeggen dat dit gedeelte zoo zeer bij de opvoeding wordt voorbij gezien als bij de voorgaande rubriek, de vorming tot huisvader, het geval was; althans bij de meeste opvoedingen wordt een vrij ruim deel aan deze soort van wetenschappen gegeven, en in de eerste plaats denkt men hier reeds aan de *Geschiedenis*.

Geschiedenis, ja, maar welk gedeelte? De troons-opvolging der vorsten, de intrigues en hof-cabalen, de overweldigingen; moorden, namen, jaartallen en battailles, ziedaar wat maar al te vaak als „geschiedenis" wordt geleerd.

Dat, wat eigenlijk de geschiedenis uitmaakt, is in de werken die er over handelen, grootendeels veronachtzaamd. Eerst in de laatste jaren zijn eenige geschiedschrijvers begonnen, ons in eenigzins merkelijke hoeveelheid die wezenlijke schatbare kennis mede te deelen. Gelijk in vroegere eeuwen de Koning alles en het Volk niets te beduiden had, zoo nemen in vroegere geschiedboeken de daden der koningen den geheelen voorgrond in van het tafereel, terwijl het volksleven in het duister en op den achtergrond geschoven wordt; terwijl eerst sedert kort, nu het welzijn der natiën meer dan dat der regeerders de hoofdgedachte wordt, sommige geschiedschrijvers zich beginnen bezig te houden met de verschijnselen van den maatschappelijken vooruitgang gade te slaan. Datgene bij welks kennis wij wezenlijk belang hebben, is de *natuurlijke geschiedenis der maatschappij*. Wij behoeven alleen die feiten die ons behulpzaam kunnen zijn om te begrijpen, hoe eene natie volwassen, krachtig en tot eene geregelde inrigting gekomen is. Geef ons daarbij natuurlijk een verhaal van zijne regering, zoo beknopt mogelijk ten aanzien der mannen die haar uitoefenden, en zoo uitvoerig mogelijk ten aanzien van hare inrigting, beginselen, handelwijze, vooroordeelen, verbasteringen enz., zoo als zich die feitelijk voordoen; en laat dat verhaal niet slechts den aard en de handelingen van het hoofdbestuur, maar ook die van de plaatselijke besturen, tot op de kleinste vertakkingen, omvatten. Geef ons

Digitized by Google

natuurlijk ook daarnevens eene beschrijving van de kerkelijke regering, van haren oorsprong, hare ontwikkeling, haar gedrag, hare magt, hare betrekking tot den staat; en, in verband daarmede, van de plegtigheden, geloofsbelijdenissen en godsdienstbegrippen — niet slechts van die, welke in *naam*, maar in *werkelijkheid* beleden en bij het handelen tot rigtsnoer genomen worden. Maak ons tevens bekend met het gezag, door den eenen stand op den anderen uitgeoefend, zoo als dat uit alles wat men in het maatschappelijk leven in acht te nemen heeft, uit titels, wijze van begroeting en vormen van aanspraak zich kennelijk maakt. Maak ons ook bekend met al de andere gebruiken die het volksleven binnen en buiten 's huis kenmerkten, daaronder begrepen die, welke de wederzijdsche betrekking van beiderlei sekse en die van ouders en kinderen betreffen. Ook de bijgeloovige begrippen en overleveringen, van de meer belangrijke mythen af tot op de gemeene tooversprookjes behoorden aangestipt te worden. Daarop moet eene schets van het stelsel van nijverheid volgen, waarin worde aangetoond, tot welk eene uitgestrektheid de verdeeling van den arbeid gebragt werd; hoe de bedrijven en neringen geregeld werden, door caste, gilden of anderzins; welke betrekking er bestond tusschen meesters en knechts; welke wegen en werktuigen men had voor de verspreiding van producten; welke middelen van gemeenschap er waren; wat het algemeen gangbare ruilmiddel was. Daarmede moest een verslag gepaard gaan van de ambachten en kunsten, uit een technisch oogpunt beschouwd, met opgave van de gebruikelijke bewerking en van de hoedanigheid der voortbrengselen. Voorts moest de toestand van de verstandelijke beschaving des volks in hare verschillende trappen beschreven worden: niet slechts met opzigt tot de soort en de mate van opvoeding, maar ook met opzigt tot de vorderingen die de wetenschap heeft gemaakt, en de heerschende denkwijze. De trap van ontwikkeling die de kunstzin heeft bereikt, zooals zich die in beeldhouw- schilder- en bouwkunst kleeding, muzijk, poëzy en romans openbaart, moest ook beschreven worden. Ook behoorde men niet te verzuimen, eene schets te geven van het dagelijksch leven des volks, van zijne voeding, huisvesting en tijdkortingen. En eindelijk behoorde men, om het geheel in verband te brengen, de theoretische en practische zedeleer voor te stellen van alle standen, zooals die uit hunne wetten, instellingen, gebruiken, spreekwoorden en handelingen aan den dag komt. Al deze feiten, zoo beknopt voorgesteld als met duidelijkheid en juistheid bestaanbaar is, behoorden in dier voege groepsgewijze verbonden en gerangschikt te worden, dat zij in hun geheel omvat moeten worden, en dus beschouwd als onderling afhankelijke deelen van een groot geheel.

Digitized by Google

Zoo zien wij dan, dat wij bij de regeling dezer vierde afdeeling van menschelijke bedrijvigheid, even als te voren, volstrekt de wetenschap ten grondslag moeten leggen. Van de kundigheden, die bij de gewone opvoedingsmanier worden medegedeeld, kunnen zeer weinige van eenige dienst zijn, om iemand te leeren, hoe hij zich als burger te gedragen heeft. Alleen een klein gedeelte van de geschiedenis, die hij beoefent, is van practische waarde; en van dat klein gedeelte leert men hem nog niet behoorlijk gebruik maken. Hij mist gemeenlijk niet alleen de bouwstoffen voor eene beschrijvende sociologie, maar heeft er zelfs meestal geen het minste denkbeeld van; en hij mist ook die kennis der organische wetenschappen, zonder welke zelfs de beschrijvende sociologie hem slechts weinig baten kan.

Zoo zijn wij dan gekomen tot de laatste onzer afdeelingen: de opleiding tot datgene wat het aangename, het genoegen, de *uitspanning* van het menschelijk leven zal uitmaken.

O! daar is goed voor gezorgd, of, zeggen wij liever: „daar wordt althans veel moeite voor gedaan."

Hier zien wij ten duidelijkste het hoofdgebrek van ons opvoedingsstelsel. Het verwaarloost de plant om de bloem. Bij het driftig najagen van het sierlijke, wordt het wezenlijke vergeten. Terwijl het geene kennis levert, die tot zelfbehoud dienstig is — terwijl het van de kennis die behulpzaam is om zich een bestaan te verwerven, slechts de allereerste beginselen mededeelt, en het grootste deel er van onaangeroerd laat, om, zoo goed en kwaad als het gaat, op later leeftijd te worden opgezameld; — terwijl het voor de vervulling der ouderpligten niet in het minste voorbereidt, — en terwijl het voor de waarneming der burgerpligten alleen toerust door de mededeeling eener menigte feiten, waarvan de meeste onbeduidend, en de overige, zonder sleutel, onverstaanbaar zijn — is het er naarstig op uit om alles te leeren, wat tot verfijning, beschaving en uitwendigen glans kan bijdragen. Hoe volkomen wij mogen toegeven, dat uitgebreide bekendheid met de hedendaagsche talen eene schatbare begaafdheid is, die door lezen, spreken en reizen aan de beschaving als het ware de laatste hand helpt leggen, zoo volgt daaruit toch niet, dat men weldoet met zich dat talent te verwerven ten koste van andere, voor het leven nog zoo veel gewigtiger kennis, die daaraan opgeofferd wordt. Gesteld ook, dat het waar is, dat eene geletterde opvoeding dienstig is tot het verkrijgen van een keurigen en zuiveren stijl, dan kan men toch niet zeggen, dat een keurige en zuivere stijl in gewigt te vergelijken is met eene grondige kennis der beginselen, welke bij het grootbrengen van kinderen tot gids behooren

Digitized by Google

te dienen. De smaak moge grootelijks verfijnd en veredeld worden door het lezen van al de poëzy die er in doode talen bestaat, toch kan men daaruit niet afleiden, dat zoodanige veredeling van den smaak in waarde gelijk staat met een grondige kennis van de wetten der gezondheid. Talenten, schoone kunsten, fraaije letteren, en al die dingen welke, zoo als wij zeiden, de bloesems der beschaving uitmaken, behoorden geheel en al ondergeschikt te zijn aan die kennis en dat onderrigt, waarop de beschaving berust. Gelijk zij de snipper-uren van het leven vullen, zoo behooren zij ook de snipper-uren der opvoeding in te nemen.

Evenwel, in die snipper-uren, geschiede die kennisneming van de kunst in 's hemels naam op wetenschappelijken grondslag. — Poëzy, schilderkunst, beeldhouwkunst, muziek, berusten alle op wetenschappelijken grondslag; elk effect, elke indruk op zintuig of gevoel, heeft zijne oorzaak, die gewaardeerd, gekend en in haar verband met de uitwerking moet beschouwd worden. — De reden op te geven *waarom* iets schoon is, is eene moeijelijke, doch heerlijke en leervolle les! En waarom? Omdat men altijd als grondoorzaak „het eenvoudig uitdrukken van de natuur" zal aantreffen.

Een schoone gedachte eenvoudiglijk zeggen; een waarlijk edel gevoelen met juistheid uitdrukken, is poëzy, 't zij in rijm of niet.

Wie met weinig hulpmiddelen, in eenvoudige lijnen, eene houding, uitdrukking of handeling des ligchaams naar waarheid voorstelt, is schilder, hetzij hij kleuren bezigt of niet.

Dát te bestuderen bij de groote meesters die goed gezegd, goed voorgesteld hebben; dat te vergelijken met de natuur, hun en uw eigen voorbeeld, met de maatschappij die ons omringt, met de menschelijke zwakheden en vermakelijke vooroordeelen, die, eeuw na eeuw, in ander kleed en andere vormen, nog steeds dezelfde zijn..... dat alles is studie, dat is wetenschap. Horatius en Thackeray hebben systematische kennis, en hunnen geest zich eigen te maken is wetenschap verkrijgen.

En niet alleen heeft ware poëzij een wetenschappelijken grondslag, doch omgekeerd kan men zeggen dat elke ware wetenschap hare poëzij heeft. Echte, innige wetenschap wakkert het poëtisch gevoel aan, het schoone verband der natuur wordt heerlijker, schooner doorzien, en wie daarvan een bewijs verlangt, zie in het leven van Goethe, hoe de dichter en de man van wetenschap naauw vereenigd kunnen bestaan.

Zou het inderdaad niet eene ongerijmde en bijkans godslasterlijke

Digitized by Google

meening zijn, dat, hoe meer men de natuur onderzoekt, men des te minder ontzag voor haar zou moeten hebben?

Denkt gij, dat hetgeen door den oningewijde als een bloote sneeuwvlok achteloos wordt aangezien, geene hoogere gedachtenreeks opwekt bij iemand, die door den microskoop de wonderbare verscheidenheid en sierlijkheid der sneeuwkristallizatiën heeft aanschouwd?

Denkt gij, dat de afgesletene, met diepe groeven geteekende rots zooveel poëzij voor den dag roept bij een onkundige, als in den geest van den geoloog, die daaraan erkent, hoe duizende jaren geleden, een ijsberg over die klip is afgegleden? De waarheid is, dat zij die zich nooit met wetenschappelijk onderzoek hebben ingelaten, niet een tiende gedeelte kennen van de poëzij die haar van alle kanten omgeeft.

Al wie in zijne jeugd geen planten en insekten verzameld heeft, kent niet de helft van den lichtglans, waarin zich wandeldreven of doornenhaag aan den belangstellenden natuurvorscher kunnen voordoen. Al wie niet naar delfstoffen gezocht heeft, kan zich bezwaarlijk een denkbeeld maken van den schakel van poëtische gedachten, die de plaatsen omgeeft, waar men verborgen schatten der aarde bij lagen opeengestapeld vond. Al wie geen aquarium kent, of aan het strand geen mikroskoop heeft gebruikt, moet nog leeren, waarin het hoogste genot eener wandeling aan het strand bestaat. Treurig is het inderdaad te zien, hoe vele menschen zich met beuzelingen ophouden en voor de hoogste verschijnselen onverschillig zijn; — hoe zij er niet om geven den bouw der hemelen te verstaan, maar diep belangstellen in het een of ander nietig geschil over geheime liefkozingen van Jakoba van Beijeren! — hoe zij soms jaren tijds- en ijdelheids inspanning over hebben om zich den naam van middelmatig dichter te verwerven, maar het wonderbaar verheven gedicht, dat Gods vinger in de lagen der aardkorst heeft geschreven, met geen enkelen blik verwaardigen!

Wij zien dus dat, zelfs voor deze laatste afdeeling van menschelijke bedrijvigheid, wetenschappelijke beschaving de regte voorbereiding is. Wij zien, dat de aesthetica in het algemeen noodwendig wetenschappelijke beginselen ten grondslag moet hebben, en alleen door eene bekendheid met die beginselen met volkomen goed gevolg kan beoefend worden. Wij zien, dat voor de beoordeeling en regte waardering van kunstwerken, eene kennis van het zamenstel der voorwerpen, of, met andere woorden, eene kennis van de wetenschap wordt vereischt. En wij zien eindelijk, dat de wetenschap niet slechts de dienares is van alle vormen van kunst en poëzij, maar dat, wel beschouwd, de wetenschap zelve poëtisch is.

Digitized by Google

Ten slotte nu: Uit het vorenstaande zal de lezer genoegzaam den indruk behouden van de soort van kennis **die wij het meest noodig hebben**, en die ons, helaas, maar zoo hoogst zelden gegeven wordt! Echte grondige, systematische, oordeelkundige kennis, ziedaar wat wij behoeven en wat ons gemakkelijker en geleidelijker zal ingeprent worden dan de vorming dier conventioneele beschaving, zonder verband, zonder andere oorzaak dan de mode, en die maar al te vaak het veelgeliefde sieraad blijft, — het tooisel der naaktheid, geprezen, maar onnut!

Men worde niet afgeschrikt door de leuze: „wetenschappelijke kennis zij de algemeene opvoeding", want uit het vorige blijkt genoegzaam wat wij *wetenschap* verstaan in den goeden degelijken zin, niet als dorre, opgestapelde, onzamenhangende *geleerdheid*.

Maar die steeds oorzaak-zoekende en verband-houdende wetenschap prijzen wij ook daarom te meer aan, omdat zij het is die waren godsdienstzin zal bevorderen. En wij meenen hier niet godsdienst in den zin van eenig bepaald dogma, maar de diepe, voortdurend God-zoekende strekking van den geest. Ja, het mag niet geheel ontkend worden, dat veel van hetgeen wetenschap heet, vijandig tegen de godsdienst overstaat, doch tevens is het waarheid dat dit ongodsdienstige verdwijnt, hoe meer men het oppervlakkige verlaat om tot het diepere door te gaan; en het is hier de plaats te herinneren, „qu'un „peu de philosophie éloigne de Dieu, mais que beaucoup de philosophie „y ramène."

„De echte wetenschap en de echte godsdienst," zeide in het afgeloopen jaar professor Huxley aan het slot eener reeks van voorlezingen, „de echte wetenschap en de echte godsdienst zijn tweelingszusters, en indien men ze van elkander scheidt, moet zulks noodwendig beider dood ten gevolge hebben. De bloei der wetenschap staat naauwkeurig in verhouding tot hare godsdienstigheid, en de bloei der godsdienst staat in juiste verhouding tot de wetenschappelijke diepte en de stevigheid van haren grondslag. De groote ontdekkingen der wijsgeeren zijn nog minder de vruchten geweest van hun verstand, dan wel van de leiding van dat verstand door eene bij uitstek godsdienstige stemming des gemoeds. De waarheid heeft zich veeleer door hun geduld, hunne liefde, hunne trouwhartigheid en zelfverloochening laten overhalen om haren sluijer op te ligten, dan door hunne logische scherpzinnigheid."

Zóó verre is het er van daan, dat de wetenschap, gelijk velen meenen, ongodsdienstig zoude zijn, dat integendeel de verwaarloozing der wetenschap, — de onwil om de schepping die ons omgeeft, te onderzoeken,

Digitized by Google

ongodsdienstig is te noemen. Om eene alledaagsche gelijkenis te bezigen: stel dat een schrijver dagelijks werd overladen met lofspraken, in de uitbundigste bewoordingen vervat. Stel, dat de wijsheid, verhevenheid, schoonheid zijner werken het bestendig onderwerp waren van den lof dien men hem toezwaaide. Stel, dat zij die onophoudelijk die lofspraken over zijne werken uitten, zich tevreden hielden met die slechts van buiten te bezien, maar ze nooit geopend hadden, veel minder getracht hadden ze te verstaan, — welke waarde zouden wij dan hechten aan hunnen lof? Wat zouden wij denken van hunne opregtheid? En toch, om het kleine met het groote te vergelijken, is dat de wijze waarop zich de menschen over het algemeen met opzigt tot de wereld en haren Maker gedragen. Ja zelfs nog erger. Niet alleen gaan zij de voorwerpen welke zij dagelijks luide bewonderen, voorbij, zonder ze te onderzoeken; maar zij veroordeelen zeer menigvuldig als louter beuzelaars diegenen die aan de beschouwing der natuur hunnen tijd te koste leggen, en zien letterlijk met verachting neder op diegenen, die in die wonderen eenige werkzame belangstelling toonen. Wij herhalen het dus: niet de wetenschap, maar de verwaarloozing der wetenschap is ongodsdienstig. De beoefening der wetenschap is eene stilzwijgende eeredienst, eene stilzwijgende erkenning van de waarde der zaken die men onderzoekt, en bijgevolg, van de verhevenheid van hunnen Maker. Zij is geen bloote lippenhulde, maar eene innige hulde door daden uitgedrukt — een eerbied, die niet louter betuigd, maar door aanwending van tijd, gedachten en arbeid zakelijk bewezen wordt.

Voeg bij dit alles nog deze godsdienstige zijde der wetenschap, dat zij alleen ons regte denkbeelden geven kan van ons zelven en van onze betrekking tot de verborgenheden des levens. Terzelfder tijd dat zij ons alles doet zien wat geweten kan worden, doet zij ons de grenzen zien, buiten welke *wij niet kunnen weten*. Niet met leerstellig *gezag* leert zij de onmogelijkheid om de eindoorzaak der dingen te begrijpen; maar zij doet ons die onmogelijkheid helder inzien, door ons in alle rigtingen te brengen tot grenspalen die wij niet kunnen overschrijden. Zij doet ons, op eene wijze zooals niets anders dit vermag, de bekrompenheid inzien van het menschelijk verstand tegenover datgene wat het menschelijk verstand te boven gaat. Zoo fier als hare houding mag zijn tegenover menschelijk vooroordeel en menschelijke aanmatiging, zoo ootmoedig buigt zij zich neder voor de ondoorgrondelijke verborgenheid der dingen — en het is daarin dat de ware fierheid en de ware ootmoed bestaat. Alleen de ware man der wetenschap (en met die benaming bedoelen wij niet den zoodanige, die louter af-

Digitized by Google

standen berekent, of zamengestelde stoffen ontleedt, of natuurvoorwerpen in klassen en soorten rangschikt), alleen de echte man der wetenschap, zeggen wij, kan terdege weten, hoe oneindig hoog boven het bereik, niet slechts van de menschelijke kennis, maar zelfs van de menschelijke gedachte, die Almagt is, die zich in de natuur, in het leven en het denken zijner schepselen heeft geopenbaard.

Wij besluiten dus, dat voor de opvoeding zoowel als voor het levensbestuur, de wetenschap van de hoogste waarde is. *Zaakkennis* is altijd verkieslijk boven *woordenkennis*. Voor verstandelijke en zedelijke, zoowel als voor godsdienstige opleiding, heeft eene onderzoeking der verschijnselen die ons omringen, oneindig veel vooruit boven het bestuderen van spraakkunsten of het van buiten leeren van Trojaansche heldenfeiten.

Wat het zijn zal... wanneer eenmaal de opvoeding meer algemeen naar de ware vereischten zal zijn ingerigt; — wanneer de kennis der levenswetten meer verspreid en daardoor meer levens gespaard zullen worden; wanneer een grooter verhouding van kinderen krachtiger zullen opgroeijen, en die aangewonnen kracht nuttiger zal worden aangewend tot verkrijging van rijkdom, en die grooter rijkdom en langer levensduur weer zullen worden aangewend tot nieuwe toepassingen van stof en natuurkrachten, en nieuwe middelen tot geestontwikkeling der massa, en wanneer door dat alles de kennis steeds zal bevorderd worden, met meer waarheidsliefde, en hooger opleiding tot den Maker aller dingen... dat laat zich met vreugd en met weemoed gevoelen, doch niet beschrijven.

Met vreugd, omdat het ons verwijst op den weg van eenwigen vooruitgang, op den voortdurenden zegepraal van waarheid over vooroordeel; van licht over de duisternis. — Maar ook met weemoed, omdat wij met schaamte moeten erkennen hoezeer ons geslacht, onze natie, ja elk onzer, nog verre, verre verwijderd is van de eenvoudige vereischten eener *rationele opvoeding*.

Voor Nederlandsche Lezers overgebragt uit the Westminster Review, Julij 1859.

Digitized by Google

BEVOLKING-CIJFERS.

Bij kwestien van belasting, armwezen en vele andere economische vraagpunten komen de bevolkingcijfers dikwijls te stade, en het is vaak gemakkelijk die, in ronde getallen, ter raadpleging bij de hand te hebben. Daartoe eenige opgaven mededeelende, wenschen wij die tevens kortelijk te bespreken.

Opgave der feitelijke bevolking op 1 *Januarij* 1859.

PROVINCIEN.	STEDEN.		PLATTE LAND.		TOTAAL.	
	Getal gemeent.	Bevolk.	Getal gemeent.	Bevolk.	Getal gemeent.	Bevolk.
Noordbrabant.	*10*	83.876	*175*	330.594	*185*	414.470
Gelderland.	*15*	109.425	*101*	294.547	*116*	403.972
Zuidholland.	*13*	327.187	*184*	300.497	*197*	627.684
Noordholland.	*11*	343.228	*125*	199.815	*136*	543.043
Zeeland.	*9*	50.268	*104*	116.215	*113*	166.483
Utrecht.	*6*	78.496	*66*	83.753	*72*	162.249
Friesland.	*11*	65.157	*32*	207.753	*43*	272 910
Overijssel.	*3*	49.121	*59*	187.648	*62*	236.769
Groningen.	*1*	35.898	*56*	172.916	*57*	208.814
Drenthe.	*3*	14.801	*30*	80.335	*33*	95.136
Limburg.	*5*	56.302	*120*	160.915	*125*	217.217
Nederland.	*87*	1.213.759	*1052*	2.134.988	*1139*	3.348.747

De bevolking wordt hier verdeeld in *steden* en *plattelands*-bevolking. Dit is echter geene officieele benaming: men weet dat in onze tegenwoordige staatsinrigting slechts burgerlijke *gemeenten* bekend zijn. Niettemin wordt vaak bij bevolkings- en andere opgaven ter onderscheiding aangenomen de 87 *voormalige steden*, en de *overige gemeenten*. De 87 eerstgemelde zijn namelijk die, welke onder onze vorige staatsinrigting als *de steden* waren gerangschikt, en als zoodanig bij de toenmalige vertegenwoordiging rang hadden.

Daar deze meestal *aaneengebouwde* en *besloten plaatsen* zijn, is deze verdeeling bij beoordeeling van bevolkings- en belastingskwestien geenzins zonder gewigt gebleven, en het is daarom dat men, gemaks-

Digitized by Google

halve, nog wel van *steden* en *platte land* kan spreken. Ten onregte echter zoude men meenen, dat de eerste rubriek alleen talrijk bevolkte gemeenten bevat; dit is het geval niet. Vroeger zal het in den regel wel zoo geweest zijn, doch in den loop der tegenwoordige eeuw zijn vele der voormalige steden nog meer verachterd dan zij reeds vroeger waren, terwijl daarentegen, b. v. in Gelderland en Friesland, vele plattelandsgemeenten gaandeweg een belangrijk zielental verkregen. Zoo zijn b. v. Medemblik, met 3000 zielen, en Stavoren met 600 zielen, onder de voormalige *steden*, terwijl b. v. Nieuwer Amstel, Veendam en Ede hunne 7, 8 of 9000 zielen tellen. In het geheel zijn er van deze 87 stedelijke gemeenten slechts een achttal boven de 25,000 zielen; ruim 40 zijn onder de 10,000 zielen, en van deze zijn er nog ruim 20 die niet meer dan 3000 zielen tellen.

Niettemin kan deze indeeling, zoo niet voor de talrijkheid, dan toch, behoudens eenige uitzondering, voor den aard en het bedrijf der inwoners, vrijwel als maatstaf strekken voor eene classificatie in zoogenaamde stedelijke, en plattelands-bevolking.

Gaat men nu op deze grondslagen de verhouding na van de stedelijke en plattelands-bevolking volgens het bovenstaand staatje, voor elk der Provincien, zoo bevindt men ongeveer dat deze bedroegen:

PROVINCIEN.	Stedelijke bevolk.	Plattel. bevolk.	TOTAAL.
Noordbrabant.	20 pCt.	80 pCt.	100 pCt.
Gelderland.	27	73	100
Zuidholland.	52	48	100
Noordholland.	63	37	100
Zeeland.	30	70	100
Utrecht.	48	52	100
Friesland.	24	76	100
Overijssel.	20	80	100
Groningen.	17	83	100
Drenthe.	15	85	100
Limburg.	26	74	100
Het Rijk . .	36 pCt.	64 pCt.	100 pCt.

Eene verhouding dus van ongeveer 1/3 stedelijke, en 2/3 platte land.

De bevolking wordt in de officieele staten onderscheiden in de *feitelijke* en de *wettelijke* bevolking. De feitelijke bevolking bevat de aanwezigen, zoo als die werkelijk, volgens de telling, zijn opgeteekend op de bevolkings-registers. Die getallen worden dan gaandeweg, wegens vertrek en aankomst, geboorte en overlijden aangevuld. Die feitelijke bevolking is (mits naauwkeurig opgeteekend), eigenlijk die bij welke men het meest belang heeft. De wettelijke (namelijk die volgens het *wettig domicilie*), berust veelal op fictiën, die voor den civiel-regter-

Digitized by Google

lijken toestand noodig zijn, doch minder in verband staan met den economischen toestand van het volk. De hierboven aangeduide cijfers zijn die der *feitelijke bevolking*. De officiele cijfers der bevolking duiden tot heden steeds een grootere *feitelijke* bevolking aan dan de zoogenaamde *wettelijke*. Er is doorgaans ca 40 à 50,000 zielen verschil in beide totalen over het Rijk. — Dit verschil spruit hoofdzakelijk voort uit het niet goed naleven der voorschriften omtrent de aangiften wegens *tijdelijke afwezigheid* in andere gemeenten. Soms geschiedt er wel inschrijving bij aankomst in eene gemeente, doch geen afschrijving in de vorige, bij vertrek, — en komt dus in het totaalcijfer voor het rijk, dezelfde persoon soms tweemaal voor.

Het is moeijelijk te bepalen welk cijfer men aldus als werkelijk de grootte der bevolking uitdrukkende, heeft te beschouwen. — Waarschijnlijk ligt het ware cijfer tusschen de beide getallen in. Het is wenschelijk dat deze onderscheiding in *feitelijke* en *wettelijke* bevolking, welke tot veel verwarring kan aanleiding geven, voortaan kome te vervallen.

Gaan wij thans de bestanddeelen na waaruit de bevolkings-cijfers zamen zijn gesteld, dan doet zich allereeerst voor, de verdeeling der bevolking in *mannelijke* en *vrouwelijke* personen.

„Nu," denkt welligt menigeen, „die classificatie zal wel niet van veel belang zijn; er zijn immers, als doorgaande regel, de helft mannen en de helft vrouwen in de wereld; dat zal dus wel overal zoowat doorgaan."

Ja, wel ten naasten bij, doch het gaat toch niet overal door: de vrouwelijke bevolking heeft eenigzins de overhand.

Zoo is b. v. het totaalcijfer onzer feitelijke bevolking zamengesteld:

Mannelijke	1 659.103
Vrouwelijke	1.689.644
Totaal	3.348.747

Men ziet dus dat er ruim een 30,000 tal meer vrouwen zijn.

„Worden er dan over het geheel meer meisjes dan jongens geboren?" Neen, ook weer het tegendeel van dien: er worden meer jongens dan meisjes *geboren*, doch de eerstgenoemde sterven sterker af, en, terwijl in de eerste levensjaren, de jongens meer de overhand hebben, verandert die verhouding gaandeweg, totdat over de geheele bevolking de *aanwezige* vrouwelijke bevolking grooter cijfers aantoont dan de mannelijke. De gemiddelde leeftijd der vrouwen is dan ook vrij aanzienlijk langer dan der mannen.

Deze grootere verhouding der vrouwelijke bevolking vindt echter geenszins gelijkelijk plaats over al de deelen van het rijk. Als alge-

Digitized by Google

meenen regel kan men uit de bevolkingcijfers opmaken dat het platte land eene grootere verhouding mannelijke bevolking aantoont, dan de stedelijke bevolking.

Beschouwen wij de stedelijke en landsbevolking afzonderlijk, wat de mannelijke en vrouwlijke bevolking betreft, dan merkt men reeds dadelijk op, dat die overmaat der *vrouwen*, welke wij bij de totale bevolking (*) ontwaren, niet aanwezig is bij de landelijke bevolking afzonderlijk, en daarentegen in zeer sterke mate bij de stedelijke bevolking; en dat er hier niet aan toevallige omstandigheden te denken valt, is duidelijk door dat datzelfde feit, bijna zonder uitzondering, evenzeer in alle provincien plaats vindt. (Wij geven hier voor gemak duizendtallen.)

PROVINCIEN.	STEDEN.		PLATTE LAND.	
	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.
Noordbrabant	41⁶	42²	166⁷	163⁸
Gelderland	53⁹	55⁵	150⁸	143⁷
Zuidholland	152⁴	174⁷	150¹	150³
Noordholland	160⁷	182⁴	100⁹	98⁸
Zeeland	23⁹	26³	57⁷	58⁴
Utrecht	37⁷	40⁷	42⁸	40⁹
Friesland.	31⁵	33⁶	104	103⁷
Overijssel	24³	24⁷	96⁴	91¹
Groningen	17¹	18⁷	86⁶	86²
Drenthe	7³	7⁴	41⁷	38⁵
Limburg	27⁸	28⁴	82²	78⁷
Totaal	578⁶	635	1080	1054

Wij zien dus dat bij de *stedelijke* bevolking, de vrouwen, in al de provincien de overhand hebben, en wel het sterkst in Noord- en Zuid-Holland, waar de meeste groote steden worden aangetroffen, terwijl voor de *plattelands*-bevolking, met uitzondering van Zeeland (†),

(*) Opmerkelijk is het dat deze overmaat van vrouwelijke bevolking, welke algemeen ook in andere rijken wordt waargenomen, gaandeweg eene wijziging aantoont, nl. eene vrij doorgaande vermindering dier overmaat.

In Engeland was b. v. de verhouding der geheele aanwezige bevolking in 't begin dezer eeuw 109 vrouwen tegen 100 mannen. De opvolgende tienjarige tellingen toonden gaandeweg vermindering dier overmaat, welke in 1841 reeds 104 vr. tegen 100 m. was geworden. Dezelfde verandering wordt in Frankrijk waargenomen, hetgeen de meening schijnt te bevestigen dat de algemeen verbeterde materieele welvaart, de vorderingen der hygieine enz. gaandeweg vele ziekteoorzaken overwinnen, die zich vooral in jongens-sterfte openbaren.

(†) Zeeland is trouwens, hoewel landbouwende provincie, in ongunstigen toestand voor de sterfte-verhouding der bevolking, en staat daarvoor met Noord- en Zuid-Holland gelijk. Hiermede komt tevens overeen, dat de overmaat der mannelijke boven de vrouwelijke bevolking ten platte lande, dáár bij uitzondering, niet aanwezig is als in de overige landbouwprovincien over het algemeen.

Digitized by Google

(Zuid-Holland staat nagenoeg gelijk) de overhand sterk is aan den kant der mannen, en wel het meest in Overijssel, Gelderland en Limburg, die meer bijzonder onder de landbouw-provincien mogen gerekend worden. Neemt men nu stedelijke en landsbevolking bijeen, zoo vindt men de provincien in het geheel nemende, aldus verdeeld:

Provincien waar de mannel. bev. de overhand heeft. Duizendt.	m.	v.	Provincien waar de vrouwel. bev. de overhand heeft. Duizendt.	m.	v.
Noordbrabant.	208[3]	206[1]	Zuidholland.	302[6]	325
Gelderland.	204[1]	199	Noordholland.	261[6]	281[3]
Overijssel.	120[8]	115[9]	Zeeland.	81[7]	84[7]
Drenthe	49[1]	46	Utrecht.	80[5]	81[6]
Limburg.	110	107	Friesland.	135[5]	137[3]
			Groningen.	103[8]	104[9] (†)

Als *Staatkundige* indeeling der bevolking komt voorts allereerst het getal kiezers in aanmerking. Dit bedroeg over 1858:

PROVINCIEN.	Bevolking.	Getal kiezers der Prov. Staten.
Noordbrabant.	414.470	12.700
Gelderland.	403.972	11.871
Zuidholland.	627.684	15.902
Noordholland.	543.043	13.030
Zeeland.	166.488	4.503
Utrecht.	162.249	4.896
Friesland.	272.910	8.150
Overijssel.	236.769	6.179
Groningen.	208.814	6.382
Drenthe.	95.136	2.326
Limburg.	217.217	3.937
Nederland . .	3.348.747	89.376

Het getal kiezers in de laatste kolom voorkomende, zijn de kiezers voor de Prov. Staten. Wat den census betreft, staan deze gelijk met de kiezers voor de Staten-Generaal, en men zoude dus kunnen zeggen dat er evenveel van deze als van die voor de Prov. Staten moeten zijn.

(†) Des te opmerkelijker wordt deze verhouding van vrouwelijke en mannelijke bevolking wanneer men nagaat dat men hier de feitelijke bevolking (nl. volgens de strikte aanwezigheid) heeft. Zoo komen b. v. de miliciens der verschillende provincien voor onder de bevolking der garnizoensplaatsen, en die zijn wel zonder onderscheid de *vroegere steden*. Niettegenstaande dus de mannelijke bevolking van deze door die bijtelling vermeerderd wordt, heeft de ongunstige verhouding plaats, terwijl er overmaat van mannen is bij de platte lands bevolking, niettegenstaande de militairen er aan onttrokken zijn. Het dienstnemen als dienstbode in de steden door vrouwen uit landelijke gemeenten is op zich zelve niet genoegzaam om dit te verklaren.

Digitized by Google

Bij nader inzien bevindt men echter dat dit niet volkomen het geval kan zijn, dewijl er voor de kiezers der Staten Gen. slechts de vereischte aanslag in het kiesdistrict, voor de Prov. Staten evenwel, nog een jaar voorafgaande inwoning in de provincie vereischt wordt. Er zijn dus waarschijnlijk eenige kiezers meer voor het rijk dan voor de 2e kamer. Een opnoeming van deze laatste, strikt volgens de provinciën, is evenwel mede niet wel te doen, daar de kiesdistricten die aan de grenzen liggen, juist gedeelten der beide provincien in zich sluiten.

Bij de laatste herziening der kiestabel, toen wegens de toeneming der bevolking, het getal leden der 2e kamer met *vier* werd vermeerderd, is door de regering het juiste getal kiezers in elk der districten opgegeven.

Overigens blijkt uit deze cijfers hoe klein de verhouding is van diegene die den vereischten census voor kiezers betalen. Immers, volgens onze bevolkings-tafelen kan men aannemen dat de bevolking ongeveer voor de helft uit minderjarigen en voor de helft uit meerderjarigen bestaat, hetgeen een cijfer van ca. 800.000 mannelijke meerderjarigen zou geven, en van dat getal is slechts een negende gedeelte (ca. 90,000) kiezers voor de 2e Kamer.

Eene andere indeeling onzer bevolking mede van belang, is die volgens de godsdienstige gezindheden. De hoofdcijfers daarvoor levert het navolgend staatje, (mede in *duizendtallen.*)

PROVINCIEN.	feitelijke bevolking. 1 Jan. 1859. duizendt.	wettelijke bevolking. 1 Jan. 1859. duizendt.	Hieronder waren, volgens de onderscheidene godsdienstige gezindten. Protestanten. Herv.	over.	totaal.	Katholiek.	Israeliet.
N.-Brabant. . .	414	409	44	3^6	48	359	1^8
Gelderland. . .	404	401	239	7^6	247	150	4^1
Z.-Holland. . .	628	623	434	24^7	459	151	12
N.-Holland. . .	543	535	292	62^6	355	148	80
Zeeland.	168	164	116	5^7	126	41	0^6
Utrecht.	162	159	93	4^5	98	60	1^6
Friesland. . . .	273	271	223	23	255	23	2^2
Overijssel. . . .	237	233	148	8^5	157	78	3^6
Groningen. . .	209	207	168	20^8	188	15	4^2
Drenthe	95	91	78	6^5	85	4	2
Limburg	217	210	4	0	41	211	1^4
Totaal	3348	3303	1840	168	2009	1234	65^1

Onder het hoofd *Hervormden* (1.840.000) zijn ruim 8000 Waalsch-Hervormden en ruim 500 Presbyterianen der Engelsche kerk begrepen.

Digitized by Google

De overige protestantsche gezindten (168.000) zijn aldus te verdeelen:

Lutherse (Evang.)	57.000	
„ (Hersteld)	9.700	
		66.700
Christelijke afgescheiden		54.300
Doopsgezinden		41.500
Remonstranten		15.300
Episcopalen		600
Moravische broeders		300

Onder de Katholieken zijn begrepen 5400 der bisschoppelijke Clerezy. Onder de Israëliten zijn c^a. 3500 Portugezen.

De onderdeelen der gezindten bij elkaar voegende kan men dus de verhouding van Protestanten, Katholieken en Israëliten ongeveer aldus aannemen: Prot. 60 pCt., Kath. 38 pCt. en Israël. 2 pCt. van het totaal der bevolking.

Eene percentsgewijze verhouding der bevolking volgens de gezindten in elk der provincien toont, globaal:

PROVINCIEN.	Ned. Herv.	Katholiek.	Israëlieten.	TOTAAL
Noordbrabant.	11¼ pCt.	88 pCt.	¼ pCt.	100 pCt.
Gelderland.	61	38	1	100
Zuidholland.	73½	24½	2	100
Noordholland.	67½	27½	5	100
Zeeland.	73½	26	½	100
Utrecht.	62	37	1	100
Friesland.	90	9	1	100
Overijssel.	66½	32	1½	100
Groningen.	90½	7½	2	100
Drenthe.	93½	4	2½	100
Limburg.	2½	97	½	100
Het Rijk	60 pCt.	38 pCt.	2 pCt.	100 pCt.

Digitized by Google

CONSULAIRE BERIGTEN.

Berigten over scheepvaartbeweging worden medegedeeld voor de navolgende havens:

St.-Ct. 9 *Febr.: Pernau*, *Arensburg*, *Memel* (2e halfj. 1859), *Calcutta* (2e halfj. 1858, 1e halfj. 1859); 11 *Febr.: Smyrna*, *Malaga*, *Barcelone*, *Venetie* (2e halfj. 1859); 14 *Febr.: Antwerpen* (1859); 15 *Febr.: Archangel*, *Petersburg* (1859); *Lubeck*, *Port-Louis* (2e halfj. 1859); 16 *Febr.: Rio J.*, *Havana*, (2e halfj. 1859); 19 *Febr.: Santander*, (2e halfj. 1859); *Fayal*, (1859); 21 *Febr.: Genua*, *Nizza*, (2e halfj. 1859); 23 *Febr.: Lissabon*, *Faro*, *Oporto*, *Villanova de Portimas*, *Setubal*, (2e halfj. 1859); 24 *Febr.: Danzig*, *Christiania*, *Triest*, (2e halfj. 1859); *Sivilla*, (1859); 1 *Maart: Gibraltar*, *Pernau*, *Arensburg*, *Stettin*, *Colburg*, (w. j. 1859); 2 *Maart: Bremen*, *Bremerhafen*, *Brake*, (v. j. 1858).

St.-Ct. 9 *Febr.* Volgens opgave van Zr. Ms. consul te **Memel** heeft de laatste oogst, wat **granen** en **zaden** betreft, een aanzienlijk overschot geleverd, zoodat er veel daarvan ter exportatie komen zal; ook verwacht men dat de prijzen bij aankomst van de nieuwe toevoeren iets zullen dalen. Die prijzen zijn (25 Januarij), per last, voor *rogge f* 175 à 184, *tarwe f* 291 à 330, *gerst f* 140 à 150, *haver* c^{a} *f* 100, *witte erwten f* 218, *gele* dito *f* 252, *lijnzaad f* 238 à 255.

Het laatste gewas van *vlas* is niet bijzonder uitgevallen, en goede qualiteit hoog in prijs.

Ten gevolge van de vele aanvragen zijn de nieuwe Poolsche *houtwaren* hoog in prijs, voornamelijk het stafhout. Voor pijpstaven zijn door de Engelschen prijzen besteed, gelijk men ze in vroeger jaren niet gekend heeft. Zij komen te staan: de 1ste soort op omtrent *f* 120 en de 2de soort op omtrent *f* 96 pr. 60 st. Greenen balken en deelen staan omstreeks op gelijke hoogte als verleden jaar.

St.-Ct. 11 *Febr.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consulaat te **Melbourne** heeft het Parlement aldaar de vraag der afschaffing van het uitvoerregt op het goud van ¾ per ons overwogen, en is besloten dit regt, hetwelk jaarlijks L. St. 300,000 oplevert, alleen dan af te schaffen, wanneer de finantiële toestand der kolonie zulks zou toelaten.

St.-Ct. 11 *Febr.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul te **Smyrna** is, gedurende het geheele jaar 1859, de haven van Smyrna bezocht door 25 Nederlandsche schepen; dit getal bedroeg 20 in 1858; 26 in 1857, 29 in 1856, 18 in 1855.

De Nederlandsche schepen blijven steeds zeer gezocht wegens hun goeden bouw en de zorg welke de gezagvoerders in het algemeen voor de goederen dragen; en de Nederlandsche reeders kunnen vrij zeker zijn om in de Levant spoedige retour-vrachten voor hunne schepen te vinden. Het is intus-

Digitized by Google

schen raadzaam, dat de kapiteins, zoo mogelijk, zich de namen der consignatarissen laten aanwijzen, daar het geval zich heeft voorgedaan, dat onderscheiden in Nederland voor Syra en Smyrna geladen schepen, wier cognossementen aan order luidden, moeijelijkheden hebben gehad voor de uitbetaling der vrachten.

De regtstreeksche betrekkingen tusschen Nederland en Smyrna verminderen, ten gevolge der voordeelen die de verzending met de vreemde stoomschepen den kooplieden aanbiedt.

De aanvoer van *geraffineerde suiker* uit Nederland, regtstreeks zoowel als indirect, is in 1859 minder dan in vorige jaren geweest, ten gevolge van goedkoopere levering door eene belangrijke raffinaderij te Marseille; doch daar deze opgehouden heeft te bestaan, is het waarschijnlijk dat de Nederlandsche suikers wederom haar belangrijk debiet zullen herkrijgen.

Indigo, *thee*, *notenmuscaat* en *kaneel* worden bijna geheel over Engeland aangevoerd.

De weleer belangrijke en regelmatige uitvoer-handel van vruchten naar Nederland neemt meer en meer den indirecten weg; zoo werden, per stoom, in 18 à 20 dagen, *vijgen* naar Nederland via Engeland gezonden, die aldaar *f* 35 à 40 de 50 kilogr. hebben opgeleverd, terwijl de gelijktijdig per zeilschip verzondene, welke denzelfden prijs hebben gekost en later zijn aangekomen, op de Nederlandsche markt niet meer dan *f* 18 à 20 de 50 kilogr. hebben opgeleverd.

St.-Ct. 11 *Febr.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul te **Malaga**, neemt de stoomvaart meer en meer toe voor het transport der voortbrengselen van deze streken; de zeilschepen kunnen slechts bij aanzienlijke vermindering der vrachtpenningen ladingen bekomen.

De oogst van vruchten is over het algemeen overvloedig geweest, doch de aankoopprijzen zijn vergelijkender wijze zeer hoog geweest.

St.-Ct. 14 *Febr.* Volgens het verslag van Z. M. Consul-Gen. te **Antwerpen** zijn van daar in 1859 vertrokken 1305 *landverhuizers* met 19 schepen, tegen 4080 met 44 schepen in 1858. Onder de eerstgemelde 1305 bevonden zich 280 Nederlanders, waarvan vertrokken 132 naar New-York, 67 naar Rio Janeiro en Santos, 31 naar Rio Grande do Sul.

De invoeren van de hoofdartikelen waren in 1859 als volgt:

Koffij, 248,020 zakken tegen 157,470 in 1858; waarvan uit Nederland binnendoor 63,160 zakken tegen 43,100 in 1858. Voorraad op 31 December 23,000 zakken.

Suiker, 79,570 kisten, 15,000 zakken en matten, 550 vaten, tegen 65,240 kisten, 29,200 zakken en matten en 700 vaten in 1858. Voorraad op 31 December 10,080 kisten.

Katoen, 53,720 balen tegen 38,560 balen in 1858. Voorraad op 31 December 5720 balen.

Rijst. 165,920 zakken tegen 341,740 zakken in 1858, 3926 vaten tegen 4900 vaten in 1858, benevens 2,172,300 kilogr. uit Nederland, binnendoor, tegen 852,400 kilogr. in 1858. Voorraad op 31 December 118,000 zakken en 500 vaten.

Tabak. 6900 vaten en 5410 balen, tegen 4190 vaten en 4290 balen in 1858; benevens uit Nederland binnendoor 350 vaten en 3100 balen tegen 260 vaten en 1700 balen in 1858. Voorraad op 31 December 530 vaten Virginie en 3490 vaten Kentucky.

Peper. 3600 balen tegen 3220 balen in 1858; benevens uit Nederland

Digitized by Google

binnendoor 8400 kilog. tegen 39,100 kilog. in 1858. Voorraad op 31 December 600 balen.

Pinent. 260 balen tegen 640 balen in 1858. Voorraad op 31 December. 900 balen.

Huiden. 501,480 st. tegen 508,200 st. in 1858. Voorraad op 31 December 43,680 stuks.

Wol. 32,080 balen tegen 32,540 in 1858.

Hars. 48,120 vaatjet tegen 21,460 in 1858.

Granen:	in 1859:	in 1858:
Tarwe . . .	3820 last,	6820 last;
Rogge . . .	8060 „	4020 „
Boekweit .	170 „	70 „
Gerst . . .	10500 „	10190 „
Haver . . .	4630 „	11150 „

Granen:	in 1859:	in 1858:
Slaglijnzaad	10970 last,	16770 last;
Zaailijnzaad	45500 vaatj.,	24000 vaatj.;
Koolzaad .	2260 last,	5810 last;
Hennepzaad	110 „	6590 „
Sesam . . .	20 „	35 „

uit Nederland binnendoor:

	in 1859:	in 1858:
Tarwe	500 last,	690 last;
Rogge	70 „	10 „
Gerst	3130 „	3770 „
Haver	570 „	120 „
Diverse oliezaden . .	1450 „	560 „

Potasch. 4930 vaatjes tegen 4700 in 1858. Voorraad op 13 December 1000 vaatjes.

Olie. (diverse). 4580 fusten tegen 5580 fusten in 1858; benevens uit Nederland binnendoor olijfolie 102,380 kilogr. tegen 208,000, levertraan 150,000 kilogr. tegen 106,400 kilogr.; diverse 77,770 kilogr. tegen 134,300 in 1858.

Honig. 1400 vaten tegen 1670 vaten in 1858; benevens uit Nederland binnendoor 6320 kilig. tegen 71,000 kilog. in 1858.

Hennep. 10,100 balen tegen 6640 balen in 1858; benevens uit Nederland binnendoor 359,840 kilog. tegen 65,000 kilog. in 1858.

St.-Ct. 15 *Febr.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul te **Archangel** zijn aldaar onder andere gedurende 1859 uitgevoerd:

81,057	tschetw.	lijnzaad.
340,788	„	haver.
82,973	„	rogge.
15,037	„	tarwe.
514,628	pud	vlas.
507,983	„	vlasheede.
18,738	„	traan (geh. voor Hamb.).
6,514	„	touwwerk,
31,503	„	gort.

543,160	pud	roggemeel.
4,870	„	veeren.
12,464	„	talk.
83,177	tonnen	teer.
4,799	„	pik.
1,631	„	vleesch.
282,787	stuks	matten.
16,610	„	kalfs- en zeehonden-vellen

Naar Nederland werd hiervan uitgevoerd:

22,356	tschetw.	lijnzaad.
858	„	haver.
74,778	„	rogge.
2,699	pud	veeren.
3,032	„	talk.

1,736	tonnen	teer.
2,635	„	pik.
58	„	vleesch.
29,238	stuks	matten.

Wat den oogst betreft, zoo kan men, voor zooveel *vlas* aangaat, op een aanvoer rekenen van 650 tot 750/m. pud, en verwacht prijzen van 40—42 Z. R. naar qualiteit.

Digitized by Google

Lijnzaad belooft over het algemeen eene betere qualiteit dan in het vorig jaar; de waarschijnlijk te verwachten aanvoeren rekent men op 150/m. tschetw. Beneden Z. R. 7 voor ordinair zaad, 7¼ à 8 voor middel, en 8¼ à 9 voor het puikste zaad zal wel niet te verkrijgen zijn.

Rogge is in het algemeen goed van qualiteit, doch levert eene mindere hoeveelheid dan in het vorig jaar. Bij goede vraag voor uitvoer, zal het moeijelijk zijn bij partij beneden 5¼ à ¾ Z. R. te koopen.

Haver is in ieder opzigt slecht uitgevallen; beneden 3 à 3¼ Z. R. zal men niet kunnen koopen. De oude te Archangel gezolderde voorraad is echter van zeer goede qualiteit.

Van de overige artikelen verwacht men den volgenden aanvoer: *matten*, ongeveer 400,000 stuks à Z. R. 171—180; *teer*, 70,000 ton, à 2¾—3 Z. R.; *pik*, 6000 ton, à 50—53 Z. R.; *deelen* enz., 60 ladingen, à 5 Z. R.; en zullen deze goederen tot den genoteerden prijs wel te koop zijn.

De overgebleven voorraad te Archangel bestaat uit:

16,730	tschetw.	lijnzaad.	1,300	pud	vlasheede.
65,800	„	rogge.	13,000	tonnen	teer.
84,473	„	haver.	160,000	stuks	matten.
68,400	pud	roggemeel.	32,000	„	deelen.
53,000	„	pik.			

Volgens mededeeling van Zr. Ms. consul te **Lübeck** is gedurende het jaar 1859 de haven van Lübeck door 13 Nederlandsche schepen *minder* bezocht dan in 1858. De vrees van geene terugvracht naar de Noordzee te vinden, aangezien er niet genoegzaam granen ter exportatie voorhanden waren, schijnt de Nederlandsche schippers weêrhouden te hebben van het aannemen in Engeland van kolenvrachten op Lübeck. Ook de jongste oogst is tegengevallen, zoodat er veel rogge ingevoerd zal moeten worden en reeds voor aanzienlijke leverantien in Zweden, Denemarken en de Pruissische Oostzeehavens tegen het voorjaar gecontracteerd is.

St.-Ct. 16 *Febr.* Volgens berigt van Zr. Ms. consul-generaal te **Napels**, dd. 7 Febr. 1860, is het noodig dat de ladingsmanifesten en de gezondheidspassen van uit Nederlandsche havens komende stoombooten en zeilschepen voorzien zijn van het visum der aldaar gevestigde Napelsche consulaire agenten; zullende bij gebreke van dien aan gezegde stoombooten en zeilschepen de toegang tot de havens van het Koningrijk der Beide Sicilien kunnen geweigerd worden.

St.-Ct. 22 *Febr.* Aan het verslag van Zr. Ms. consul-generaal te **Genua** worden de volgende bijzonderheden ontleend:

Gedurende het geheele jaar 1859 zijn te Genua aangekomen 83 Nederlandsche schepen, metende 10,599 lasten, zijnde 17 schepen en 1853 lasten meer dan in 1858, hetwelk reeds eene zooveel gunstiger uitkomst dan vorige jaren had opgeleverd. Opmerkelijk is het dat deze vermeerdering hoofdzakelijk in het laatste halfjaar heeft plaats gehad, nadat de Sardinische staten eene meerdere uitbreiding erlangd hadden; blijkbaar heeft dus deze uitbreiding een grooteren invloed op de handelsbetrekkingen met Nederland uitgeoefend, dan zich aanvankelijk liet verwachten. Dit was vooral zigtbaar in den aanvoer van geraffineerde *suiker*, waarvan (met inbegrip van twee partijen onder vreemde vlag) 15328 groote en kleine vaten uit Amsterdam en Rotterdam werden aangevoerd, tegen 10,696 in het vorige jaar. Ten deele moet deze vermeerdering worden toegeschreven

Digitized by Google

aan het sluiten der groote raffinaderij der heeren Azimonti & Co. te Milaan; ten deele ook aan de aanwezigheid van het Fransche leger in deze gewesten.

Ook in *koffij* was de handel en de consumtie uiterst levendig; de Java-koffij deelde echter daarin slechts voor 757 balen.

De buitengewoon hooge prijzen van de Goudsche en Edammer *kaas* in Holland hebben nadeelig op den aanvoer van dat artikel gewerkt, daar de ondervinding geleerd heeft dat het verbruik daarvan geheel ophoudt zoodra de prijzen hooger loopen dan fr. 75 à 80 per 50 kilo.

Ten aanzien van de andere artikelen die gewoonlijk uit Nederland te Genua worden aangevoerd, valt alleen op te merken, dat de invoer van *bindrotting* eenigzins heeft toegenomen, en dat verscheiden partijen *pijpaarde* zijn aangebragt, welke in Piemont en Lombardye tot het vervaardigen van gemeen aardewerk wordt gebezigd.

Ook de uitvoerhandel schijnt te vermeerderen, hetgeen ten gevolge heeft dat de Nederlandsche vlag, die vroeger hare terugvrachten bijna geheel in naburige Italiaansche havens moest zoeken, thans alhier eenigzins meerder retouren naar Engeland en elders vindt.

Het toestaan eener douane-tarra op onze kranjang Java-suiker heeft aanleiding gegeven tot het ontbieden eener partij uit Nederland naar Nizza; ook van hier zijn verschillende orders daarop gegeven, welke alleen ten gevolge van het plotselinge rijzen der prijzen in Nederland niet hebben kunnen worden uitgevoerd.

De wijnoogst heeft in eenige streken van Piemont ten gevolge van de druivenziekte minder opgeleverd dan verleden jaar; over het algemeen wordt de opbrengst op een halven oogst geschat.

De olijvenoogst is weinig voordeelig uitgevallen, ten gevolge waarvan de olieprijzen steeds rijzende blijven.

St.-Ct. 23 *Febr.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul-generaal te **Lissabon**, zijn aldaar gedurende de laatste 6 maanden van 1859 door Nederl. schepen uit Nederland ingevoerd, onder anderen:

743 kisten jenever, 1209 kisten Edammer kaas, 850 stuks Goudsche kaas, 1157 zakken en 10 vaten kanariezaad, 63 vaten meekrap, 615 vaatjes gepelde garst, 154 ton pik, 4270 balen rijst, 100 pakken tabak in bladen enz.

Naar Nederland werd uitgevoerd, onder anderen, 430 collis amandelen, 130 kisten china's appelen, 300 kisten citroenen, 261 bundels kurk, 489 balen orseille, 5043 arroben vijgen, 410 balen wol, 1748 mooijen zout, ½, ¼, ¼ pijpen, 21 kisten wijn.

Voornoemde consul-generaal meldt voorts, dat men zich vleijen mag den invoer, uit den vreemde, van tarwe ook nog dit jaar vergund te zien.

St.-Ct. 24 *Febr.* Volgens berigt van Zr. Ms. minister-resident te **Konstantinopel**, is door de Turksche regering bekend gemaakt, dat alle gezagvoerders van schepen, die de Dardanellen binnenvaren, van eene gezondheidspas, van de plaats van herkomst moeten zijn voorzien, en dat, al bezitten zij een zoodanigen zuiveren gezondheidpas, desniettemin de verpligting op hen rust, dien pas aan een van de quarantainebureaux te vertoonen en te laten afteekenen, zullende het bedoelde visum niet alleen aan de Dardanellen maar ook aan gezegde bureaux te Itkirmez, Lamsaki en Gallipoli kunnen worden verkregen.

St.-Ct. 24 *Febr.* Uit het verslag van Zr. Ms. consul-gen. te **Danzig** over 1859 wordt het volgende ontleend:

Digitized by Google

Voor den handel in het algemeen en voor de scheepvaart kan het jaar 1859 in zijne gevolgen voor onze stad niet als gunstig beschouwd worden, ofschoon de *graanhandel* van grooteren omvang was dan in het voorgaande jaar. De kortstondige rijzing der graanprijzen, welke in Mei tijdens den Italiaanschen oorlog plaats vond, gaf tot vele speculatiekoopen aanleiding, welke echter, door eenen plotselingen teruggang der prijzen, groote verliezen veroorzaakten. Nederlandsche en Scandinavische schepen, welker vlaggen als geheel neutraal beschouwd werden, bedongen hooge vrachten, daar vele handelaars hunnen geheelen voorraad naar Engeland verscheepten op hoop van een spoedigen en gunstigen verkoop.

De uitvoer van granen heeft in 1859 bedragen: van tarwe 31941 last; van rogge 21,805 last; van gerst 2799 last; van haver 190 last; van erwten 2294 last; van lijnzaad 560 last; van raapzaad 2444 last.

De voorraad op 31 December 1859 bedroeg: van tarwe 6450 last; van rogge 1670 last; van gerst 560 last; van haver 420 last; van erwten 570 last; van lijnzaad 150 last; van raapzaad 1040 last.

Onder den voorraad van 6450 last tarwe, bevinden zich circa 4000 last van vroeger, waarvan ongeveer de helft van den oogst van 1857; deze zijn meestal nog in de eerste hand, terwijl de c$_a$. 2450 last van het nieuwe gewas grootendeels door commissionairs en speculanten zijn gekocht.

Alle gewassen van den laatsten oogst leverden een zwaar gewigt op. Tarwe werd in enkele gevallen van 140 pond, rogge van 132 pond gevonden. Bij de spoedige ontwikkeling der airen, ten gevolge van de hitte en het gebrek aan regen, heeft het aanzien der korrels veel geleden. De gewone heldere kleur onzer tarwe is schaars te vinden. Van rogge is de kleur, vooral bij de zwaardere soorten, donkerbruin, terwijl de meelrijkheid wordt geroemd. Witte erwten zijn ruim en zeldzaam zoo schoon gewonnen. Van graauwe erwten was de oogst zeer schoon. Gerst leverde een middelmatigen oogst op van voldoend gewigt. Lijnzaad werd weinig uit Polen aangevoerd. Raapzaad leverde geen ruim beschot op, maar zeer schoone drooge qualiteit.

De prijzen hebben in den loop van het jaar gevarieerd, voor:

Tarwe	tusschen	Rd.	130	in	Februarij	en	190	in Mei.
Rogge	„	„	75	„	Julij	„	103	„ December.
Gerst	„	„	80	„	Mei	„	109	„ November.
Haver	„	„	48	„	Augustus	„	74	„ Maart.
Erwten	„	„	110	„	December	„	150	„ Februarij.
Lijnzaad	„	„	150	„	Mei	„	170	„ Januarij.
Raapzaad . . .	„	„	130	„	Julij	„	170	„ Augustus.

De *houthandel* kon de gewenschte uitbreiding niet erlangen, daar de staatkundige verwikkelingen den lust tot ondernemingen zeer beperkten, terwijl de staking van de werkzaamheden onder de Londensche arbeidslieden in den uitvoer van timmerhout eene niet onbelangrijke stremming veroorzaakte. Vuren balken bleven hoog in prijs en kwamen niet zoo talrijk als in 1858 ter verscheping aan de markt. In deelen was daarentegen de handel van grooteren omvang. Eikenhout bleef voor de marine gevraagd; eiken staven bleven hoog in prijs; de toevoer was gering en de uitvoer klein.

Van houtwaren is uitgevoerd: greenen balken 178,130 stuks; dito van 8—11 duim 26.075 st.; masten en spieren 11,371 st.; diverse deelen 289,154 stuks, spoorhouten 504,647 stuks; klaphout 8,939 vaam; eikenbalken 34,136 stuks; eiken planken 179,779 stuks; eiken duigen 12,351 schok.

Digitized by Google

De *geheele uitvoer* heeft in 1859 bedragen eene som van Rd. 14,975,930. (Rd. 2,278,201 meer dan in 1858), waaronder voor ruim 8 millioen aan granen en zaden en circa 5 millioen aan houtwaren.

De *gezamenlijke invoer* heeft bedragen Rd. 7,490,495, zijnde Rd. 2,211,271 meer dan in 1858.

Het aantal der in 1859 binnengekomen schepen bedroeg 1847, waarvan 186 onder Nederlandsche vlag; dat der uitgezeilde 1836. De Danziger reederij bestond op 31 December ll. uit 107 schepen en 11 stoombooten, metende 28,947 normaal lasten; tegen 121 schepen en 9 stoombooten, metende 32,317 lasten, in 1858.

Wat den specialen handel met Nederland betreft, heeft de *invoer* van daar 387,566 Rd. bedragen, zijnde 57,769 minder dan in 1858, uit welk jaar vooral van koffij en thee een groote voorraad was overgebleven, weshalve de aanvoer zooveel minder was.

De *uitvoer* naar Nederland heeft plaats gehad met 185 schepen en eene waarde van Rd. 1,496,303 bedragen, zijnde Rd. 658,691 minder dan in 1858. Onder de naar Nederland uitgevoerde artikelen waren 3462 lasten tarwe, 3920 lasten rogge, 543 lasten erwten, 69 lasten lijnzaad, 479 lasten raapzaad, 18 lasten gerst, 195 centenaars mosterdzaad, 243 cent. dodderzaad, en voor Rd. 114,312 aan houtwaren.

St.-Ct. 24 *Febr.* Volgens opgave van Zr. Ms. consul-generaal te **Triëst** zijn aldaar gedurende het tweede halfjaar van 1859 door de uit Nederland aangekomen schepen onder andere aangebragt: 4725 kisten suiker, 2102 balen koffij, 500 blokken tin, 10,178 bossen bindrotten, 277 balen curcuma, 135 kisten en 200 stuks kaas.

St.-Ct. 28 *Febr.* Volgens een berigt van Zr. Ms. gezant te **St. Petersburg** is bij keizerlijke verordening bepaald, dat voor gegoten ijzer en ijzer in staven, ingevoerd in Transkaukasie langs de havens der Zwarte Zee zullen worden betaald, in plaats van de bij het tarief van 1857 bepaalde regten, dezelfde regten welke op die artikelen bij den invoer in het Keizerrijk in het algemeen zijn gesteld, te weten: gegoten ijzer, in plaats van 15 kop., 5 kop.; en het ijzer in staven, in plaats van 50 kop., 45 kop. zilver per pud.

St.-Ct. 1 *Maart.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul te **Pernau** is gedurende 1859 de handel met Nederland tamelijk levendig geweest en heeft onafgebroken vraag naar granen plaats gehad.

Sedert den aanvang van den tegenwoordigen winter zijn aldaar, tegen het aanstaande voorjaar, belangrijke aankoopen voornamelijk voor Nederland, maar gedeeltelijk ook voor België gedaan, welke tot 31 Januarij meer dan 100,000 tschetw. rogge en gerst beloopen, de prijzen houden zich op 5¾ R. voor rogge en 5¼ R. voor gerst.

Wat den oogst aangaat, zoo was die van rogge middelmatig, de qualiteit goed, gewigt meestal van 117—120 pond, de prijs 5¼ à 6 R. per tschetw. De oogst van gerst was van zeldzaam voorkomenden overvloed, goed van qualiteit; het gewigt was 103—106 pond; de prijs 5 à 5¼ R. per tschetw.

Van *haver* was daarentegen quantiteit en qualiteit middelmatig; het gewigt is 70—80 pond, de prijs 3 à 3¼ R. per tschetw.

Van *peulvruchten* was de oogst in het algemeen middelmatig.

De opbrengst en de qualiteit der *aardappelen* was bevredigend.

Digitized by Google

Van *lijnzaad* was een rijke oogst, ofschoon van niet bijzondere qualiteit, er werd betaald ongeveer 7¾ R. per ton.

Van *vlas* is nog weinig te Pernau binnengekomen, doch men spreekt van een zeer rijken oogst, en de prijzen zullen, naar men verwacht, 25 per cent lager zijn dan die van 1859.

In 1859 bedroeg de uitvoer van Pernau, met 87 schepen, eene waarde van 1,418,011 roebels z. 75 kopeken.

De invoer in 92 schepen bedroeg eene waarde van 217,066 Z. R. 60 kop.

De invoer uit Nederland bedroeg $\frac{4909}{16}$ ton haring; 594 pud machinerien: 59 pud kaarden; 123,000 stuks steenen; 3000 stuks matten; voor 267 Z. R. aan diverse waren.

De uitvoer naar Nederland bestond in: 38,261 tsch. rogge, 25,633 tsch. gerst, 144 tonnen zaailijnzaad, 10,510 stuks matten; 1450 stuks planken, 45 vadems brandhout.

Men verwacht met het voorjaar eene belangrijke verscheping van granen; doch van de vrachtprijzen is niets te zeggen, omdat de benoodigde schepen gewoonlijk in den vreemde bevracht worden, en de hier te sluiten bevrachtingen zich naar de prijzen te Riga rigten.

Aangekomen zijn in 1859 uit het buitenland 92 schepen en 62 kustvaarders; vertrokken zijn 87 schepen en 58 kustvaarders.

Onder de aangekomen schepen volgt de Hollandsche vlag (met 16 schepen) op de Pruissische en Engelsche (respectivelijk met 22 en 19 schepen). Voor Hollandschen haring werd betaald 2 à 2½ R. per $\frac{1}{16}$ ton.

Van Arensburg bedroeg in 1859 de uitvoer naar het buitenland eene waarde van 167,072 Z. R. 59 kop., die naar buitenlandsche havens eene waarde van 11,643 Z. R. terwijl de waarde van den invoer, tollen daaronder begrepen, beliep 20,630 Z. R.

St.-Ct. 1 *Maart.* Volgens berigt van Zr. Ms. consul te **Stettin**, bedroeg in 1859 de invoer uit Nederland 4751 cent. arrac, rhum, enz.; 1352 cent. verwhout; 3041 cent. erts, puimsteen enz.; 4230 cent visch; 54,370 cent. koffij; 962 cent. kaas; 2218 cent. palmolie; 9696 cent. rijst; 427 cent. tabak; 5758 cent. potaarde; 1008 cent. tin; en 654 cent. honig, ter gezamenlijke waarde van 1,639,002 rijksdaalders; zijnde 30.075 Rd. meer dan in 1858.

De uitvoer naar Nederland bestond uit 9139 cent. brandewijn; 3234 schepels erwten; 10,735 schepels gerst; 43,707 schepels rogge; 4060 stuks hout; 857 cent. klaverzaad; 347 cent. lijnzaad; 2478 cent. raapolie, ter gezamenlijke waarde van 236,246 Rd., zijnde 150,777 minder dan in 1858.

Digitized by Google

OVERZIGT *van den In- Uit- en Doorvoer van eenige der voornaamste handelsartikelen, gedurende de jaren* 1856, 1857, 1858 *en* 1859.

(Verg. voor de jaren 1850—1855 vorige jaargangen *Economist.*)

ARTIKELEN.	Maatstaf.	jaren.	Algemeene invoer.	Invoer tot verbruik.	Algemeene uitvoer.	Uitvoer uit het vrije verkeer.	Doorvoer.
Boter, eetbare . . .	ponden	1856	623.085	368.892	15.306.182	15.051.742	254.440
	"	1857	317.732	278.937	13.434.319	13.401.036	33.283
	"	1858	164.838	142.450	11.672.836	11.654.223	18.613
	"	1859	333.111	253.885	13.367.667	13.286.350	81.317
Droogerijen	waarde	1856	ƒ 5.429.151	ƒ 1.305.439	ƒ 5.116.422	ƒ 818.013	ƒ 4.298.409
	"	1857	4.972.023	1.093.375	4.766.692	876.508	3.890.184
	"	1858	5.374.416	1.396.607	4.666.099	896.194	3.769.905
	"	1859	4.631.942	1.232.610	4.764.053	891.294	3.872.759
Garen, van katoen, ongetwijnd en ongeverwd . . .	ponden	1856	13.209.831	4.497.917	9.237.118	86.164	9.150.954
	"	1857	14.851.451	4.697.117	10.467.413	174.789	10.292.624
	"	1858	13.037.936	5.078.819	8.374.089	67.577	8.306.512
	"	1859	14.516.316	6.276.567	8.287.116	88.862	8.198.254
" getwijnd of geverwd	"	1856	2.421.105	216.489	2.305.620	101.700	2.203.920
	"	1857	2.461.559	310.086	2.252.019	105.457	2.146.562
	"	1858	1.678.956	285.755	1.670.200	276.867	1.393.333
	"	1859	2.169.370	279.867	2.217.322	333.488	1.883.834
Gedistilleerd, op fust .	vaten	1856	33.779	4.252	199.928	171.309	28.619
	"	1857	62.038	4.620	247.488	195.130	52.358
	"	1858	45.554	5.609	232.783	206.043	26.740
	"	1859	40.166	6.062	242.715	203.713	39.002
Granen, tarwe	lasten	1856	22.584	21.156	14.892	13.316	1.576
	"	1857	17.282	15.697	16.380	14.663	1.717
	"	1858	24.567	19.716	18.252	13.435	4.817
	"	1859	16.765	15.454	10.244	9.043	1.201
" rogge	"	1856	54.788	53.864	11.833	10.619	1.214
	"	1857	78.198	75.273	8.603	6.024	2.579
	"	1858	65.509	60.922	11.709	7.718	3.991
	"	1859	60.889	57.660	8.943	6.774	2.169
" gerst	"	1856	23.559	23.545	16.453	16.439	14
	"	1857	26.909	24.760	17.092	14.891	2.201
	"	1858	27.890	26.154	15.486	13.812	1.674
	"	1859	44.450	37.492	25.602	18.584	7.018
" boekweit . . .	"	1856	4.308	4.308	222	222	"
	"	1857	3.758	3.758	156	156	"
	"	1858	7.005	7.005	90	90	"
	"	1859	7.978	7.978	188	188	"
" haver	"	1856	1.290	1.000	29.487	29.196	291
	"	1857	1.102	1.031	16.010	15.939	71
	"	1858	9.737	6.043	11.031	7.578	3.453
	"	1859	11.393	4.162	20.442	12.924	7.518
IJzer, ruw	waarde	1856	ƒ 9.754.276	ƒ 9.050.099	ƒ 5.598.618	ƒ 4.911.561	ƒ 687.057
	"	1857	12.507.342	12.423.663	7.878.671	7.794.992	83.679
	"	1858	10.403.907	10.326.201	9.211.897	9.138.501	73.396
	"	1859	8.756.511	8.657.390	7.307.392	7.208.271	99.121
IJzerwerk	"	1856	3.710.753	1.537.796	2.550.005	409.149	2.140.856
	"	1857	3.503.729	1.471.482	2.579.232	596.913	1.982.319
	"	1858	2.914.752	1.044.273	2.733.052	816.908	1.916.144
	"	1859	3.411.829	1.068.300	2.937.170	602.026	2.335.144
Indigo	ponden	1856	969.810	459.454	881.591	422.098	459.493
	"	1857	1.248.869	564.947	1.099.923	611.131	488.792
	"	1858	928.541	490.473	1.011.719	643.088	368.631
	"	1859	911.685	566.987	948.542	586.079	362.463
Kaas	"	1856	549.136	199.499	26.283.439	25.944.798	338.641
	"	1857	587.823	107.295	27.681.325	27.201.106	480.219
	"	1858	524.486	117.095	25.718.643	25.313.812	404.831
	"	1859	502.905	109.175	25.288.445	24.898.195	390.250
Katoen, ongesponnen .	"	1856	16.646.257	16.646.217	17.391.857	17.391.817	40
	"	1857	21.277.613	21.277.613	18.147.321	18.147.321	"
	"	1858	14.306.518	14.254.009	18.221.246	18.168.737	52.509
	"	1859	21.296.106	21.270.490	19.003.838	18.978.222	25.616

Digitized by Google

ARTIKELEN.	Maatstaf.	Jaren.	Algemeene invoer.	Invoer tot verbruik.	Algemeene uitvoer.	Uitvoer uit het vrije verkeer.	Doorvoer.
Koffij	ponden	1856	81.406.812	80.914.809	58.333.857	57.874.154	459.703
	"	1857	73.392.951	73.299.778	45.554.129	45.460.956	93.173
	"	1858	66.610.735	66.360.073	75.281.924	75.031.262	250.662
	"	1859	63.104.980	62.851.273	53.456.272	53.196.051	260.221
Manufacturen, van zijde, katoen, hennep, vlas, enz. . . .	waarde	1856	ƒ 26.396.409	ƒ 16.088.019	ƒ 18.791.738	ƒ 8.117.768	ƒ 10.673.970
	"	1857	25.292.260	16.409.989	15.892.165	7.154.038	8.737.527
	"	1858	23.124.123	15.810.260	15.852.463	8.533.378	7.319.087
	"	1859	27.334.079	17.453.443	20.803.750	10.968.063	9.835.696
" lakens enz. . .	ponden	1856	582.423	505.036	87.583	11.967	75.616
	"	1857	569.524	504.579	72.891	8.946	63.945
	"	1858	529.645	459.033	80.926	10.669	70.257
	"	1859	591.345	521.214	117.609	47.940	69.669
" van wolle, de 6 el meer dan 1 pd.	"	1856	354.192	183.471	238.090	68.936	169.154
	"	1857	297.612	169.998	211.609	85.356	126.253
	"	1858	266.492	196.324	141.612	71.250	70.362
	"	1859	305.606	195.702	169.876	59.745	110.131
" van wolle, de 6 el minder dan 1 pond	waarde	1856	ƒ 4.272.952	ƒ 2.877.914	ƒ 1.493.718	ƒ 97.418	ƒ 1.396.300
	"	1857	4.949.755	3.427.693	1.630.809	188.388	1.512.511
	"	1858	4.450.344	2.959.201	1.534.790	63.519	1.471.280
	"	1859	4.639.143	3.200.180	1.506.703	73.459	1.433.244
Olie, van plat en rond zaad	vaten	1856	40.161	197	78.767	38.490	40.277
	"	1857	47.021	3.001	67.789	25.692	42.098
	"	1858	75.019	540	102.915	26.970	75.945
	"	1859	44.861	720	79.074	33.708	45.366
Rijst	ponden	1856	91.601.363	83.435.664	20.911.352	17.003.935	3.907.417
	"	1857	82.879.389	53.004.700	22.569.282	20.400.471	2.168.811
	"	1858	44.429.635	43.150.948	13.002.557	10.009.221	2.993.336
	"	1859	22.438.492	22.391.924	18.549.506	17.012.597	1.536.909
Slagtvee: stieren, ossen, koeijen en vaarzen	stuks	1856	4.373	3.910	72.547	72.087	460
	"	1857	4.221	3.875	75.647	75.312	335
	"	1858	3.384	3.140	77.324	76.857	067
	"	1859	8.706	8.583	69.075	68.932	123
Schapen	"	1856	6.025	4.893	152.667	151.535	1.132
	"	1857	5.807	4.907	149.080	148.120	960
	"	1858	4.149	4.149	155.429	155.429	"
	"	1859	7.208	6.587	163.417	162.706	711
Suiker, ruwe	ponden	1856	111.737.648	67.116.390	38.948.961	6.554	38.942.407
	"	1857	97.679.146	60.535.819	41.857.088	68.408	41.788.680
	"	1858	106.740.438	75.865.813	27.030.287	10.670	27.019.617
	"	1859	101.097.720	78.566.848	26.723.935	24.054	26.699.881
" geraffineerde . .	"	1856	487.278	1.034	47.334.848	46.858.881	485.967
	"	1857	177.807	1.442	42.261.192	42.084.324	176.868
	"	1858	104.478	581	52.474.507	52.385.139	89.368
	"	1859	305.682	18.053	56.262.647	55.879.632	383.015
Tabak, in rollen of bladen	"	1856	17.547.807	10.453.134	14.116.792	7.828.495	6.288.297
	"	1857	14.632.381	9.302.106	9.743.044	5.520.734	4.213.310
	"	1858	17.903.024	13.789.257	10.186.875	5.961.116	4.225.759
	"	1859	17.348.536	12.468.946	11.562.334	7.160.758	4.401.576
Tin	"	1856	6.563.436	6.350.938	6.181.605	6.178.107	3.498
	"	1857	6.179.951	6.179.701	4.998.606	4.998.446	160
	"	1858	4.922.112	4.922.112	6.160.896	6.160.896	"
	"	1859	5.146.865	5.146.865	6.437.019	6.437.019	"
Wijn, op fust	vaten	1856	59.518	52.074	31.902	38	31.864
	"	1857	90.183	55.072	37.216	18	37.197
	"	1858	100.317	54.871	39.737	21	39.716
	"	1859	142.309	65.699	63.165	12	63.153
Zaad, oliezaden	lasten	1856	33.107	29.687	10.408	6.814	3.594
	"	1857	33.955	30.879	8.258	5.627	2.631
	"	1858	43.053	37.858	12.953	7.892	5.061
	"	1859	33.438	30.361	9.568	7.292	2.271

Digitized by Google

ONGEBLEEKTE EN GEBLEEKTE GOEDEREN.

UITGEZONDEN DOOR:	Maddapollams.							Calicots.							Shirtings. ONGEBLEEKTE.			Shirtings. GEBLEEKTE.			Witte gew. Shirt.	Drillings.	Longcloths.	Cambrics.	Diemets.	Marseilles.	Oogjesgoed.	Tafel- en Servet-goed.		Garens.	Zakken.	Molton Dekens.
	4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	5/4	6/4	7/4	5/4	6/4	7/4												
	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.		Pik.	Stuks.	S.
Jan./Febr./Febr. N. H. M.	3300	1000	15400	47050	"	2300	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	6500	5000	"	"	2500	100	1200	"	"	"	"		"	43	"	"
Part. H.	1500	1350	10850	20350	"	3800	200	100	"	2910	9425	"	400	"	600	250	"	1850	1550	400	"	1500	"	"	604	"	"	260		"	43	.21244	4340
N. H. M.	6250	1300	16400	69950	"	4950	"	"	"	"	"	"	200	"	"	"	"	6500	5000	"	"	2500	100	2100	"	"	"	"		"	43	"	"
Part. H.	2000	2950	15950	37150	200	6800	250	100	"	6730	22210	"	2250	"	2200	1000	"	2950	3550	1250	"	7620	"	"	814	200	68	780		"	43	62244	11780
Totaal.	8250	4250	32350	107100	200	11750	250	100	"	6730	22210	"	2450	"	2200	1000	"	9450	8550	1250		10120	100	2100	814	200	68	780		"	43	62244	11780

ADRIANOPEL-ROODE GOEDEREN.

	Garen.			Effen rood stukgoed.	Effen roode gewerkte Shirtings.	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Spreijen.	Doeken.
	Pikols.	Wrong.	Pond.	S.	S.	S.	Corges.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Doz.
Jan./Febr./Febr. N. H. M.	112	"	"	4750	"	500	400	100	"	"	"	"
Part. H.	40	"	"	1509	"	4979	"	25	"	"	"	750
N. H. M.	112	"	"	6860	"	1000	550	100	"	"	"	"
Part. H.	143	"	"	2259	"	6484	"	25	"	"	"	750
Totaal.	255	"	"	9059	"	7484	550	125	"	"	"	750

GEDRUKTE GOEDEREN.

	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Kembings.	Spreijen.	Doeken.
	S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Dz.
Jan./Febr./Febr. N. H. M.	1500	"	650	175	"	"	"	"
Part. H.	1957	1563 1/20	1660	773 11/20	"	"	"	2191 8/12
N. H. M.	1500	75	725	600	"	"	"	"
Part. H.	1957	1830	1940	858	"	"	"	2591
Totaal.	3457	1905	2665	1458	"	"	"	2591

GEVERWDE GOEDEREN.

	Garen.		Blauwe Drillings.	Salemporis.	Effen zwart stukgoed.	Effen oranje stukgoed.	Div. kleuren stukgoed.	Gewerkte Shirtings.
	Pik.	Wrong.	S.	S.	S.	S.	S.	S.
Jan./Febr./Febr. N. H. M.	"	"	"	"	"	"	"	"
Part. H.	"	"	"	900	"	"	"	"
N. H. M.	"	"	"	"	"	"	"	"
Part. H.	"	"	"	1800	"	"	"	"
Totaal.	"	"	"	1800	"	"	"	"

WEEFGOEDEREN.

	Nicanias.	Grove Cotonetten.	Ginghams.	Japansch Linnen.	Brocken-stoffen.	Breede Sarongs.	Boginesche Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Doeken.	Taffache-lassen.
	S.	S.	S.	S.	S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Dz.	S.
Jan./Febr./Febr. N. H. M.	"	"	"	"	"	75	625	25	200	2100	"
Part. H.	150	170	"	"	"	278 10/20	275	25	2 10/20	"	21
N. H. M.	"	"	"	"	"	75	625	25	200	2100	1600
Part. H.	529	243	660	"	"	504	778	28	2	159	21
Totaal.	529	243	660	"	"	579	1403	53	202	2259	1621

NB. Verkortingen: S. *Stukken.* Cg. *Corges.* Pik. *Pikols.* Dz. *Dozijn.*

Digitized by Google

UITVOER VAN INLANDSCHE LIJNWADEN NAAR NEDERLANDSCH INDIE.

Overzigt van den uitvoer van eenige der voornaamste katoenen fabriekaten, gedurende de twee eerste maanden, in de jaren 1851—1860.

	4/4 Maddapollams.			9/8 Maddapollams.			5/4 Maddapollams.			6/4 Maddapollams.			6¼/4 Maddapoll.			7/4 Maddapollams.			8/4 Maddapollams.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	〃	〃	〃	〃	〃	〃	23.950	14.900	38.850	10.500	13.000	23.500	〃	〃	〃	〃	1.200	1.200	〃	50	50	1851
1852	〃	〃	〃	〃	〃	〃	14.400	2.750	17.150	42.050	6.450	48.500	〃	〃	〃	9.650	3.550	13.200	50	〃	50	1852
1853	〃	〃	〃	〃	〃	〃	7.100	2.450	9.550	29.750	11.950	41.700	〃	〃	〃	4.250	2.800	7.050	450	150	600	1853
1854	〃	〃	〃	〃	〃	〃	1.200	1.770	2.970	3.550	6.620	10.170	〃	〃	〃	〃	910	910	〃	200	200	1854
1855	〃	〃	〃	〃	〃	〃	14.750	6.150	20.900	8.200	21.900	30.100	〃	〃	〃	950	1.250	2.200	〃	250	250	1855
1856	〃	〃	〃	〃	〃	〃	14.700	18.850	33.550	4.600	19.100	23.700	〃	〃	〃	1.100	4.400	5.500	〃	300	300	1856
1857	〃	〃	〃	〃	〃	〃	150	4.550	4.700	〃	13.850	13.850	〃	〃	〃	50	5.300	5.350	〃	〃	〃	1857
1858	〃	〃	〃	〃	〃	〃	10.700	2.700	13.400	4.050	9.050	13.100	〃	〃	〃	2.350	2.750	5.100	1.200	〃	1.200	1858
1859	〃	50	50	〃	1.350	1.350	4.950	10.050	15.000	16.400	34.550	50.950	〃	500	500	1.300	7.250	8.550	〃	550	550	1859
1860	6.250	2.000	8.250	1.300	2.950	4.250	16.400	15.950	32.350	69.950	37.150	107.100	〃	200	200	4.950	6.800	11.750	〃	250	250	1860

	4/4 Calicots.			9/8 Calicots.			5/4 Calicots.			6/4 Calicots.			6¼/4 Calicots.			7/4 Calicots.			8/4 calicots.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	〃	〃	〃	〃	〃	〃	6.500	3.750	10.250	13.650	3.600	17.250	〃	〃	〃	1.000	350	1.350	〃	〃	〃	1851
1852	〃	〃	〃	〃	〃	〃	6.050	4.525	10.575	15.950	17.450	33.400	〃	〃	〃	2.200	6.175	8.375	200	105	305	1852
1853	〃	〃	〃	〃	〃	〃	12.750	2.820	15.570	36.700	7.800	44.500	〃	〃	〃	5.800	1.350	7.150	〃	〃	〃	1853
1854	〃	〃	〃	〃	〃	〃	6.600	2.600	9.200	1.100	6.250	7.350	〃	〃	〃	600	600	1.200	〃	〃	〃	1854
1855	〃	〃	〃	〃	〃	〃	16.200	1.700	17.900	7.550	5.150	12.700	〃	〃	〃	〃	200	200	〃	〃	〃	1855
1856	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	3.700	3.700	〃	9.250	9.250	〃	〃	〃	〃	710	710	〃	200	200	1856
1857	〃	〃	〃	〃	〃	〃	250	3.300	3.550	250	10.100	10.350	〃	〃	〃	〃	1.400	1.400	〃	〃	〃	1857
1858	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	3.600	3.600	〃	12.625	12.625	〃	〃	〃	〃	966	966	〃	〃	〃	1858
1859	〃	〃	〃	〃	200	200	450	7.745	8.195	4.000	29.550	33.550	〃	〃	〃	50	3.600	3.650	〃	〃	〃	1859
1860	〃	100	100	〃	〃	〃	〃	6.730	6.730	〃	22.210	22.210	〃	〃	〃	200	2.250	2.450	〃	〃	〃	1860

	Drillings.			Shirtings.			Molton Dekens.			Totaal maddapoll.			Totaal calicots.			Totaal madd. & calicots.			Totaal Maddap. Calicots, Drillings en Shirtings.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	903	903	34.450	29.150	63.600	21.150	7.700	28.850	55.600	36.850	92.450	55.600	36.850	92.450	1851
1852	1.700	392	2.092	〃	〃	〃	〃	5.318	5.318	66.150	12.750	78.900	24.400	28.255	52.655	90.550	41.005	131.555	92.250	41.397	133.647	1852
1853	1.300	1.960	3.260	48	〃	48	〃	4.019	4.019	41.550	17.350	58.900	55.250	11.970	67.220	96.800	29.320	126.120	98.148	31.280	129.428	1853
1854	〃	80	80	〃	1.000	1.000	〃	3.010	3.010	4.750	9.500	14.250	8.300	9.450	17.750	13.050	18.950	32.000	13.050	20.030	33.080	1854
1855	2.120	160	2.280	2.700	〃	2.700	〃	3.483	3.483	23.900	29.550	53.450	23.750	7.050	30.800	47.650	36.600	84.250	52.470	36.760	89.230	1855
1856	2.000	2.060	4.060	〃	4.861	4.861	〃	7.200	7.200	20.400	42.650	63.050	〃	13.860	13.860	20.400	56.510	76.910	22.400	63.431	85.831	1856
1857	2.160	3.820	5.980	5.000	〃	5.000	〃	6.487	6.487	200	23.700	23.900	500	14.800	15.300	700	38.500	39.200	7.860	42.320	50.180	1857
1858	4.000	8.928	12.928	6.000	500	6.500	〃	6.460	6.460	18.300	14.500	32.800	〃	17.191	17.191	18.300	31.691	49.891	28.300	41.119	69.419	1858
1859	〃	10.670	10.670	12.550	5.980	18.530	〃	12.180	12.180	22.650	54.500	77.150	4.500	41.095	45.595	27.150	95.565	122.745	39.700	112.245	151.945	1859
1860	2.500	7.620	10.120	11.500	10.950	22.450	〃	11.780	11.780	98.850	65.300	164.150	200	31.290	31.490	99.050	96.590	195.640	113.050	115.160	228.210	1860

Digitized by Google

OPGAVE *der hoogste en laagste Coursen van de onderstaande Effecten aan de Beurs te Amsterdam* (*Zie voor een overzigt der maanden van het vorig jaar* Economist 1859.)

	Dec. 1859.		1859.		Jan. 1860.		Febr. 1860.	
	Laagste cours.	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*
Nederl. Cert. W. Sch. 2½ pct.	61⅛	64⅛	53½	65	63⅜	65	63⅛	64⅛
dito dito 3 „	73⅜	76⅛	61¾	78¼	75⅛	77⅛	75⅛	76⅜
dito dito 4 „	95⅜	98⅛	82	99½	97⅛	99	97⅛	98⅜
Overz. bezittingen 4 „	94¼	97⅛	83	98¾	97⅛	98⅜	96¼	97¾
Amort. Syndicaat 3½ „	91¾	94	82	95⅛	93⅛	94¼	93¼	95
Aand. Ned. Hand. M.	124	126½	115	144	124¾	126¼	124¼	126¼
Obl. H. IJ. Spw. M. 4½ „	99	101	97½	101	99⅜	100¼	99¾	100⅜
Oblig. R. Spoorw. 4½ „	100	101	93	102	100⅜	101	100½	101
Aand. Ned Bank 4 „	64½	165½	160	169¾	165½	—	166	
Frankr. Inschr. Grb. 3 „	163½	64½	54¾	67½	62½	62¾	—	—
Belg. Cert. *Rothschild*, 2½ „	51⅛	52¼	43	54	52	53	51¼	52¼
Rusl. Obl. *Hope* 1 1888 5 „	103⅝	104⅛	93⅞	106¾	103¾	104¾	103⅞	104¾
dito 1 1889 5 „	01¼	102½	93¼	104	101¼	102¼	101¾	102⅝
Cert. Rusl. 1 1884 5 „	84⅝	86	78	92¼	85⅜	86	84¼	85¼
Obl. *Stiegl.* 5 serie 5 „	89¼	91	83¾	99	90⅜	91	88⅛	90¼
dito 6 serie 5 „	99⅜	100	89	102⅝	99⅝	100¼	99⅛	100
Cert. *Hope & Co.* 4 „	80¼	81¼	73	87	80⅛	81	79¼	80⅛
Oblig. bij *Stieglitz* 4 „	80⅛	81	72¾	87½	80⅜	81⅛	79¼	80⅛
dito te Londen 4½ „	94¾	96⅛	86	98¼	94⅛	95⅛	94	94¼
Cert. Roebels . . 6 „	61⅜	62¼	56	68⅛	62⅛	63⅛	61⅛	63⅜
Obl. à £ 100 . . 3 „	163¾	64¾	—	—	—	—	—	—
Aand. groote Russ. spoorw. vol gefourn.	219	224½	198	248½	214¾	225	212¾	215¾
Polen. Schatk. Oblig. 4 „	78½	79⅜	66	83	77⅛	79	77	78
Loten fl. 500	157½	160½	139½	160½	157	158½	157	159
Pruiss. Aand. 1854 3½ „	203	205	183	211¼	205	205½	—	—
Obl. 1859 5 „	101¾	103	—	—	102½	102⅞	101⅝	102⅝
Oostenr. Obl. Metall. 5 „	53⅛	57	31½	77⅜	48⅝	54⅝	45½	49¾
dito dito 2½ „	28	30⅛	18½	39½	26	29	24⅝	26
dito Nationale 5 „	58⅛	61⅜	35¾	78¼	54⅝	59⅝	52	55½
dito bet. Amst. 5 „	73⅜	74⅛	47	78	69½	74⅜	66¼	71⅝
Weener Lot. fl. 250, 1839	271	280	205	396	264	288	270	280
dito fl. 250, 1854 4 pct	270	281	190	340	250	268	240	254
Oblig. *Goll & Co.* 5 „	63½	65½	62	81	59¾	64	56½	61
dito dito 4 „	50¾	52¾	34	63½	47¾	51¼	46	48
Bankactien. . . . 3 „	832	857	512	1060	728	828	708	766
W. Loten fl. 100 1858	96½	100	65	117½	91	96	88½	92
Spanje. Oblig. . . . 1½ „	32⅛	32¾	24	34½	32¼	33⅛	32¼	33⅛
dito Binnenl. 3 „	41½	42½	32½	44½	42¼	43⅜	41¾	44
dito Amortissable	10⅝	11⅛	6	12	10¾	11¼	10¾	12⅛
Obl. Buitenl. sch. 3 „	43⅜	44	33	46	43⅜	44⅜	43⅜	44⅝
Coupons bewijzen	4⅜	4⅜	3	6½	4⅜	5⅛	4⅛	4⅛
Portug. Oblig. 1856—59	43¼	44½	34	47½	43⅝	44	43⅝	43⅛
dito 1857	42¼	42⅝	33½	46¼	42⅛	42½	41⅝	42⅝
dito Uitgestelde	30	30	25	31	31	31⅛	31	31¼
Z.-Amerika. Oblig. Mexico	20⅛	21¾	13½	23	19⅞	21⅛	19¼	21⅜
Oblig. Venezuela 3 nu 2½	26½	27⅝	28¼	42	24¾	27⅛	24¾	26½
dito dito 1½ nu 1	13¼	14⅜	12	16½	13	14⅛	12¼	13¾
dito Grenada	15½	16⅞	10	18⅞	14⅝	15⅛	14¼	14⅞
dito Uitgestelde	4¾	5	3½	5⅛	4⅝	4⅝	4½	4⅜
dito Peru 4½ „	87½	87½	72½	90	89	90½	89	90½
Brazil. Geldl. 1824 5 „	98¼	99⅜	88	100⅛	99	100⅛	99⅛	99¾
dito 1852—1858 4½ „	91½	92	80	99½	90⅝	91⅛	90½	90⅝
Ecuador onbep. 1 „	12¼	14⅞	11¾	16½	12½	12½	12¼	12⅛
N.-Amer. Obl. Louis. 5 „	100	101	95½	103	101	102	101½	102¼
Oblig. Illinois sp. 7 „	80⅛	82	65	84¾	80⅛	81¼	80	82
Galveston spoorweg 8 „			53	85	51½	57¼	25	51½
COURS VAN HET GELD.								
Beleening	3	3	3	3½	3	3	3	—
Prolongatie	3½	4	2	4	2½	3½	2½	—
Disconto	3	3	3	3½	3	3½	3	3½

Digitized by Google

VERGELIJKENDE OPGAVE *der Ned. Bank (saldo's van rek. cour't., omloopende bankbilj. en munt en muntmateriaal)* in millioenen guldens.

OVERZIGT *sedert* 1846. — *Stand op ult. Maart* (sluiting boekjaar.)

ult. Maart.	saldo's r. c.	oml. b. b.	m. en muntm.
1847	*f* 78 m.	82⁴	30⁷
1848	77	87³	35⁹
1849	14⁴	44⁴	66
1850	16⁶	48⁷	71¹
1851	20⁸	50⁸	72
1852	24⁷	67³	93³
1853	26⁷	77⁵	101³
1854	22²	93⁸	100²
1855	15⁹	92⁵	102⁷
1856	14⁶	91²	75
1857	9¹	80⁷	70
1858	11	76	70⁴
1859	30³	86⁸	107

1858.	saldo's r. c.	oml. b. b.	m. en muntm.	Globaal Bedr. v. disc. en beleen.
ult. Jan.	13³	77³	62	43⁸
Febr.	13⁵	75⁵	66⁴	37⁶
Maart.	11	76	70⁴	31⁸
April.	9⁹	85	73⁹	35⁴
Mei.	10³	79⁵	76⁴	28
Junij.	19⁷	79³	77⁸	36²
Julij.	10⁹	84¹	78²	31⁸
Aug.	17¹	83⁶	88⁹	31⁸
Sept.	19³	81⁶	90	25⁹
Oct.	27⁸	82⁸	97²	28⁴
Nov.	39⁷	80²	103⁴	31⁹
Dec.	44³	80⁸	109	31¹

1859.	saldo's r. c.	oml. b. b.	m. en muntm.	Globaal Bedr. v. disc. en beleen.
ult. Jan.	33¹	90¹	109	29²
Febr.	32⁶	88¹	110³	25⁴
Maart.	30³	86⁸	107	26¹
April.	31³	90	102⁸	33⁵
Mei.	34³	91⁵	108³	38³
Junij.	37⁸	90²	104⁶	38⁴
Julij.	29⁶	97⁴	106⁵	36⁵
Aug.	28³	92⁵	104⁷	31¹
Sept.	28¹	89⁸	102	30⁹
Oct.	28²	90²	99⁹	34⁶
Nov.	29³	86⁶	100³	40¹
Dec.	40⁹	88⁴	101³	43

1860.	saldo's r. c.	oml. b. b.	m. en muntm.	Globaal Bedr. v. disc. en beleen.
ult. Jan.	28¹	99²	100⁴	41⁰
Febr.	26³	97⁷	100³	38¹
Maart.				
April.				
Mei.				
Junij.				
Julij.				
Aug.				
Sept.				
Oct.				
Nov.				
Dec.				

OVERZIGT DER FONDSEN EN GELDMARKT TE AMSTERDAM.

gedurende de maand Februarij 1860.

Sloot de vorige maand voor de fondsen in eene flaauwe stemming, bij den aanvang der tegenwoordige was zulks eveneens het geval. Trouwens de politieke omstandigheden zijn dan ook zoo ingewikkeld en doen zich nog zoo donker voor, dat bij de meesten alle speculatielust verdwenen is. Men wantrouwt nog altijd de handelingen van den keizer der franschen, die heden den eenen toegevende, morgen van den anderen alles eischende, er belang bij schijnt te hebben dien onzekeren stand van zaken te doen voortduren; en een gunstig of ongunstig woord van hem, werkt in dezelfde mate op de prijzen der effecten. Maar terwijl weder vele omstandigheden bijgedragen hebben om belangrijke rijzing en daling daar te stellen, was zulks bepaaldelijk met de buitenlandsche fondsen het geval, en bleven onze Hollandsche daarvan uitgezonderd. Aanvankelijk met de andere flaauw gestemd, bragt de verwerping der Spoorwegwet door de eerste Kamer spoedig eenige beterschap te weeg. Eenige in blanco verkochte partijen werden gedekt, terwijl ook aankoopen tot amortisatie en tot geldbelegging geëffectueerd werden, die de prijzen weder op ongeveer hun hoogsten stand bragten en daarop deden sluiten. De verandering van ministerie had geenen invloed. Aandeelen Handelmaatschappij varieerden ca. 4 pCt., doch sloten als de vorige maand.

Russische fondsen, en thans, zelfs betrekkelijk veel, de oude en nieuwe 5 pCts. bij Hope & Co., verkeerden in eene flaauwe stemming, al mogt zij ook niet zeer belangrijk heeten, in eerstgenoemde merkte men zelfs buitenlandsche verkooporders op. Het zilver moet in Rusland zeer schaarsch zijn, ook spreekt men van eene nieuwe aanzienlijke leening voor dat Rijk. De hoofdhandel bestaat tegenwoordig in oblig. 3 pCts. en oblig. 5 pCt. bij Stieglitz & Co. 5e, en 6e leening, welke alle nu eens aangevoerd en enkele malen voor het buitenland gekocht worden terwijl de omzet zich meestal beperkt tot eenige speculanten, wier handel zich uitsluitend daartoe bepaalt Aand. *Russ. spoorwegen* blijven gedrukt.

De *Oostenrijksche* fondsen hebben weder het meeste gevarieerd en verscheidene belangrijke rijzende en dalende bewegingen ondergaan. Deze effecten, almede niet willig geopend, liepen spoedig eenige percenten terug, waartoe de opheffing van het blad L'Univers te Parijs en het wapenen der vestingen Mantua en Peschiera aanleiding gaven, terwijl het daarbij

Digitized by Google

niet aan aanvoeren ontbrak. Met een dag of wat was dit echter weder vergeten. De finantieele commissie te Weenen had een gunstig rapport uitgebragt; geene aanvoeren hadden plaats; integendeel werden eenige inkoopen voor Duitsche rekening bewerkstelligd; en onze houders van Oostenrijksche effecten, die, en zoo geheel natuurlijk, gaarne elk gunstig uitzigt aankleven, kochten weder gretig mede, waardoor eene aanzienlijke prijsverbetering plaats vond; doch op nieuw was weder die beterschap kort van duur, want naauwelijks waren de prijzen op eene zekere hoogte of plotseling had ook eene gevoelige daling plaats van ca. 1¼ pCt., die bij het einde der maand, eigenlijk op den rescontre dag, weder door eene rijzing in dezelfde mate, men meent door behoefte aan stukken, gevolgd werd. Moge nu al de contramine bijzonder influenceren, zeker is het dat zij menigmaal de daling stuit; maar zeker is het nog meer, dat de Oostenrijksche finantien in eenen allerbeklagenswaardigen toestand verkeeren, en dat menige kleine rentenier, die door de hooge rente zijn vermogen daarin belegd heeft, met angst de toekomst deswege te gemoet ziet.

De 5 pCt. *Pruissische* en 4 pCt. *Poolsche* obligatien daalden 1 pCt.; de omzet hierin en in oblig. *Portugal*, die weinig varieerden, was echter niet beduidend.

Spaansche effecten vonden steeds kooplust en volgden eene rijzende beweging. In den loop dezer maand had echter wederom eene reactie plaats. Ongunstige, althans vreemde berigten omtrent den Marokkaanschen oorlog, waarbij het uitzeilen der Engelsche kanaalvloot, maakten de koopers geretireerd en deden ook deze fondsen weder lager sluiten.

In *Zuid Amerikaansche* was de stemming vrij willig op de betere Engelsche koersen en werden daarin eenige inkoopen op speculatie bewerkstelligd. Aandeelen *Galveston* spoorweg hebben eene allerbelangrijkste variatie ondergaan; immers van den eenen tot den anderen dag had eene daling van niet minder dan 20 pCt. plaats. Ofschoon nu dit fonds, dat mede onder die soorten van industrieele actien behoort, waarmede de Amsterdamsche beurs in de laatste tijden, tot veler schade, voorzien werd, zoo was toch geene reden bekend, die eenen dusdanigen achteruitgang regtvaardigde. Men meende dus dat een geforceerde verkoop daarvan oorzaak was, en die meening had wel eenigen schijn van zekerheid, omdat die daling door verkoopen van zeer kleine partijtjes werd veroorzaakt en vooral, omdat, in weinige dagen de prijs zich weder van 25 tot 45 pCt. hersteld heeft!

Overigens is, behalve *Peruanen*, die voor Engelsche rekening gevraagd blijven en hunne vooruitgaande beweging vervolgen, van de verdere fondssoorten niets wetenswaardig mede te deelen.

In de Geldkoersen kwam geene verandering; het is en blijft ruim en aangeboden, maar schaarsch te plaatsen.

Digitized by Google

F. 1860.

VERGELIJKENDE STAAT *der Zeeschepen, waaraan voor de eerste maal Nederlandsche Zeebrieven zijn uitgereikt, in elk der jaren* 1852 *tot en met* 1859.

	Clippers.		Fregatten en Barken.		Brikken.		Schooners.		Brigantijnen.		Galjooten.		Koffen.		Overige Zeilschepen.		Stoombooten.		Totaal.	
	Sch.	Last.	Sch.	Last.	Sch.	Last.	Sch.	Last.	Sch.	Last.	Sch.	Last.	Sch.	Last.	Sch.	Last.	Sch:	Last.	Sch.	Last.
1852	„	„	31	7977	8	1133	29	2152	„	„	37	2090	23	1043	9	246	2	291	139	14932
1853	„	„	46	13179	11	1352	36	2813	„	„	39	2148	18	858	31	1034	2	329	183	21713
1854	„	„	52	16030	19	2385	53	4323	1	78	35	1918	18	842	39	1215	3	464	220	27318
1855	3	1178	49	16536	14	1618	40	3085	„	„	32	1861	15	594	20	617	5	708	178	26197
1856	„	„	49	16905	17	1800	46	3627	„	„	41	2563	20	1074	44	1352	10	2090	227	29384
1857	1	389	89	13980	30	3311	40	3703	„	„	44	2767	9	493	31	916	11	1928	205	27487
1858	„	„	18	5881	12	1380	44	3782	„	„	45	3176	18	939	16	499	2	449	155	16106
1859	„	„	13	4551	10	970	27	2211	1	98	29	1850	6	207	19	517	1	282	106	10787

Nevensgaand overzigt is zamengesteld uit de verschillende opgaven van de *Staats-Courant*. (*Verg. vorige opgaven, Econ.*)

De totalen verdeelen zich aldus, wat binnen- en buitenlandschen scheepsbouw betreft:

	Binnenl. gebouwde.		Buitenl. gebouwde.		Totaal.	
	Sch	Last.	Sch	Last.	Sch.	Last.
1852	125 m.	13707	14 m.	1225	139 m.	14932
1853	171 „	20148	12 „	1565	183 „	21713
1854	199 „	25409	21 „	1909	220 „	27318
1855	151 „	21775	27 „	4422	178 „	26197
1856	204 „	26408	23 „	2976	227 „	29384
1857	187 „	24929	18 „	2558	205 „	27487
1858	144 „	14808	11 „	1298	155 „	16106
1859	95 „	9831	11 „	956	106 „	10787

Voor de *stoombooten* vindt men, over al de jaren:

	1852.	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.	1858.	1859.
Binn. geb.	1 m. L.	2 m. 320 L.	2 m. 321 L.	3 m. 277 L.	2 m. 431 L.	1 m. 68 L.	„	„
Buitenl. „	1 „ „		1 „ 143 „	2 „ 431 „	8 „ 1659 „	10 „ 1860 „	2 m. 449 L.	1 m. 282 L.
Te zamen	2 m. 201 L.	2 m. 329 L.	3 m. 464 L.	5 m. 708 L.	10m. 2090L.	11 m. 1928 L.	2 m. 449 L.	1 m. 282 L.

De gemiddelde tonnenmaat van al de nieuw geb. schepen bedroeg:

in	1852	1853	1854	1855	1856	1857	1858	1859	
	108	118	124	147	129	134	104	102	Last.

De kolom *Fregatten* en *Barken* is zamengesteld:

	Fregatten.		Barken.		Te zamen.	
	Sch.	Last.	Sch.	Last.	Sch.	Last.
1852			31	7977	31	7977
1853	2	776	44	12403	46	13179
1854	9	3290	43	12740	52	16030
1855	15	6224	34	10312	49	16536
1856	14	5502	35	11403	49	16905
1857	12	4786	27	9194	39	13980
1858	6	2202	12	3679	18	5881
1859	4	1599	9	2953	13	4552

Voor de *Fregatten* en *Barken* gezamenlijk was de gemiddelde tonnenmaat:

in	1852	1853	1854	1855	1856	1857	1858	1859	
	257	286	308	337	345	358	327	350	Last.

Wat nu de verhouding van buitenlands gebouwde schepen aangaat zoo bedroeg, van de geheele tonnenmaat die voor 't eerst Nederlandsche zeebrieven bekwam, de *buitenlands* gebouwde, in elk der jaren:

1852	1853	1854	1855	1856	1857	1858	1859
ca. 8 pCt.	7 pCt.	7 pCt.	16½ pCt.	10 pCt.	9½ pCt.	8 pCt.	9¾ pCt.

Digitized by Google

KORTE AANTEEKENINGEN OP NIJVERHEIDSGEBIED.

Verdeeling van metalen. Het bekende fijne metaalpoeder dat tot het bronzen gebezigd wordt, was tot heden zeer moeijelijk te vervaardigen; meestal was het een geheim der fabrieken. De Franschman Rostaing bezigt daartoe eenen centrifugaal toestel. Deze bestaat uit eene horizontale schijf van 25 Ned. duimen diameter, welke in eene minuut 2000 maal ronddraait. Om, door middel van deze inrigting, lood b. v. zoo fijn mogelijk te verdeelen, giet men het smeltend op deze schijf, waardoor het in de gedaante van een uiterst fijnen regen wordt voortgeslingerd. Men vangt de metaaldroppeltjes op in een bekken, dat een laagje water bevat, waardoor het aaneenkleven van het metaalstof verhinderd wordt. Dit is eene nieuwe toepassing der middelpuntvliedende kracht, welke men in den laatsten tijd tot zeer verschillende einden in toepassing heeft gebragt. Zoo droogt men onder andere in de verwerijen de natte stoffen door de centrifugale kracht, terwijl men in de paraffinefabrieken de vloeibare oliën daardoor van de paraffine scheidt.

Eenvoudige houtbarometer. In Zuid-Amerika maakt men zeer gevoelige barometers op de volgende eenvoudige wijze: Men snijdt eene strook cederhout van ongeveer 30 duim lengte, $1\frac{1}{2}$ duim breedte en $\frac{1}{8}$ duim dikte in de lengte af; op deze strook worden andere smalle even dikke strooken van dennenhout, dat aan de lucht is blootgesteld geweest, overdwars vastgelijmd, in dier voege dat de lengte der smalle dennenspanen de lengte van de strook cederhout overkruist. Wordt dit werktuig op eene geschikte plaats opgehangen, dan buigt het zich naar gelang van den stand der buitenlucht, meer of minder naar de eene zijde.

IJzergalvanoplastiek voor koperen platen. Deze hoogst merkwaardige toepassing van de galvanoplastiek, welke bij de vervaardiging van koperen platen waarschijnlijk algemeen in gebruik komen, en den prijs daarvan vrij wat verminderen zal, is door eenen Franschman, met name Jacquin, onlangs weder ter algemeene kennisse gebragt. Reeds voor vele jaren heeft de hoogleeraar Bötger, te Frankfort aan de Main, aangetoond, dat uit eene oplossing van één deel salmiak en twee deelen ijzervitriool in water, het ijzer gemakkelijk door den galvanischen stroom kan uitgescheiden worden. Het vertoont zich daarbij als een zilverwit glinsterende spiegel en blijft in dunne lagen, zeer vast zitten op de goed gezuiverde oppervlakte van koper, messing, enz.; een dito nederslag laat echter bij het buigen gemakkelijk weder los. Dit volkomen zuiver, galvanisch nedergeslagen ijzer bezit geheel andere physische eigenschappen dan het op den gewonen weg verkregene, waarmede altijd, hoewel niet in groote hoeveelheid, vreemde stoffen gemengd zijn en dat steeds kool bevat; het eerste

Digitized by Google

is hard als staal en broos als glas. Op een en ander berust Jacquin's uitvinding, welke tevens de eerste toepassing is van het galvanisch nedergeslagen ijzer. In Dingler's *Polyt Journal*, Deel CLII p. 359—362, is deze methode naauwkeurig beschreven.

Caoutchouc-lijm. Ter bereiding van deze lijm, welke tot talrijke doeleinden, inzonderheid tot het herstellen van overschoenen, gebezigd kan worden, lost men één deel caoutchouc op in 5 à 6 deelen zwavelkoolstof. Het best gaat men daarbij aldus te werk, dat men het caoutchouc, goed fijn gesneden, in eene wijdmondsche flesch doet, de noodige hoeveelheid zwavelkoolstof daarop giet en dan de flesch goed sluit. Alle caoutchouc lost zich niet even goed op, het best is hiertoe de zwarte, weeke gom-elastiek. Deze oplossing heeft reeds in de koude van lieverlede plaats en kan bespoedigd worden door de flesch herhaaldelijk te schudden en den inhoud van tijd tot tijd om te roeren. Is de lijm bij toeval wat dik uitgevallen, of is ze na verloop van tijd, door het herhaald openen der flesch, dikker geworden dan voor het gebruik wenschelijk is, dan kan men ze gemakkelijk weder meer vloeibaar maken door er eenige zwavelkoolstof bij te gieten en de massa weder dooreen te mengen, even als omgekeerd eene te dunne lijm door toevoeging van caoutchouc kan verbeterd worden. Sneller dan bij gewone temperatuur heeft de oplossing plaats, wanneer men de flesch, welke het caoutchouc en de zwavelkoolstof bevat en met eene kurk en eene blaas goed gesloten is, eenige tijd in warm water plaatst, dat echter niet warmer mag zijn dan 25 Réaumur. Wat de zwavelkoolstof betreft, moet nog worden opgemerkt, dat deze geheel vrij zijn moet. Daar zij echter gewoonlijk, om hare groote vlugtigheid met een laagje water wordt begoten, moet zij, vóór het gebruik, van water worden bevrijd door stukjes gesmolten chloorcalcium in de flesch te werpen en deze eenigen tijd, door te schudden, met de zwavelkoolstof in aanraking te laten; vervolgens kan zij in eene andere drooge, goed sluitende flesch worden overgegoten.

Onverbrandbaar hout. Men heeft reeds een aantal zout-oplossingen in toepassing gebragt om de vatbaarheid van het hout voor verbranding zoo veel mogelijk weg te nemen. Onder deze oplossingen verdient inzonderheid het oplosbare glas (kiezelzuur kali of soda) opmerking. De Engelsche Admiraliteit heeft, onder de leiding der heeren Abel en Hay, proeven laten nemen, welke de groote geschiktheid van het oplosbare glas ter vermindering van de brandbaarheid van het hout hebben bewezen. Het hout wordt op de volgende wijze toebereid. Men bestrijkt het met twee of drie lagen van eene zwakke oplossing, bereid uit één deel eener stroopachtige oplossing van kiezelzuur kali en 3 deelen water. Het hout neemt deze in sterke mate op. Wanneer het bijna droog is, brengt men eene op de gewone wijze bereide laag kalkmelk daarop aan. Is deze laag zelve ook weder bijna droog, dan legt men ze vast door middel van eene meer geconcentreerde, door vermenging van twee deelen van de stroopachtige oplossing met drie deelen water verkregene, oplossing. In geval men zeer dikke kalkmelk gebruikt heeft, is het aanbrengen van eene nieuwe laag oplosbaar glas noodzakelijk. Op deze wijze toebereid biedt het hout grooten wederstand aan de hitte; de opgestrekene laag laat niet los aan de oppervlakte van het hout, zelfs niet wanneer het sterk verhit wordt. Deze verhindert het hout lang om met vlam te branden, en beveiligt het in hooge

Digitized by Google

mate voor vlammen die er tegen spelen. Ook biedt zij volkomen weederstand aan het regenwater.

Wolframstaal. Onderscheidene te Dresden, Weenen en elders genonomene proeven, om staal met wolframium te legeren, hebben zeer gunstige uitkomsten opgeleverd. Eene toevoeging van 20 procent wolframium maakt het staal zoo buitengewoon hard, dat de daaruit vervaardigde werktuigen de uit de beste staalsoorten vervaardigde ver overtreffen. Het wolfranium is een metaal dat met zuurstof verbonden in vele tinmijnen wordt gevonden, maar eertijds als nutteloos werd weggeworpen. Aan Franz Mayo in Stiermarken komt de eer toe van het eerst op deze nuttige eigenschap van het wolframium opmerkzaam gemaakt te hebben.

Handelcijfers. Uitvoeren van *katoenen goederen* uit Engeland (calicots, cambrics en muslins, fustians en gemengde stoffen), over 1859 en twee vor. j., in millioentallen yards en duizendtallen ponden sterling, gedecl. waarde. (Verg. vorige Nos.)

	Naar Nederland.		Naar Java.		Naar Eng. O.-Indië.		Totaal naar alle landen.	
	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. St.
1857	30^{5}	524	30^{7}	467	469	5714	1979 m.	28^{7} d.
1858	30^{2}	548	39	550	791	9299	2324 m.	32 d.
1859	33^{6}	614	55^{2}	828	968	12043	2563 m.	37 d.

Uitvoeren van *katoenen garens* uit Engeland, over 1859 en twee vor. j. in millioentallen Eng. ponden en duizendtallen pond. sterl., gedecl. waarde.

	Naar Rusland.		N. Hanzé steden.		Naar Nederland.		N. Eng. O. Indie.		Tot. naar alle land.	
	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.
1857	13	697	46	2305	38^{4}	2159	20	1147	176 m.	8700 d.
1858	5^{6}	317	43^{7}	2198	31^{9}	1751	36^{8}	1974	199 m.	9573 d.
1859	3^{4}	202	37^{9}	1850	34^{4}	1858	44	2546	192 m.	9465 d.

Uitvoeren van *ongesponnen katoen* uit Engeland, over 1859 en twee vor. j. (in duizendtallen centenaars van 50 kilog.)

	NaarN.-Rusl.	N. Pruissen.	N. Hanzé st.	N. Nederl.	Tot. naar alle land.
1857	279	47^{5}	187	233	1177 duiz. ctrs.
1858	429	69^{2}	249^{7}	170	1335 „ „
1859	426	131	315	268	1563 „ „

Digitized by Google

ECONOMISCHE NALEZINGEN EN BERIGTEN.

Landbouw. *Hollands vee in Engeland.* Meermalen vestigden wij de aandacht onzer lezers op den invloed, welken de uitvoer van ons vee naar de Engelsche markt, in verband met de geslagtbelasting hier te lande, op de prijzen en de consumtie in Nederland moet uitoefenen.

Na de afschaffing van den schapen- en varkens-accijns, is dit onderwerp de algemeene aandacht dubbel waard.

Het *Agricultural Society's Journal* behelsde onlangs een stuk van den heer B. HERBERT, over vet vee en de vleesch-consumtie van Londen, waarin eenige opmerkingen voorkomen die voor de Nederlandsche veehouders geenzins onbelangrijk zijn.

Ten aanzien van het schapenvleesch zegt de heer H. dat de Hollandsche veehouders in den laatsten tijd hunne schapen zoozeer verbeterd hebben, door kruising met sommige der beste Engelsche rassen, dat sommige stuks van hun best vee te Londen verkocht werden voor 63 sh. à 72 sh. (*f* 37 à *f* 43), per stuk.

In 1859, zegt het bedoelde artikel verder, was de schapen-aanvoer uit Holland, steeds de voornaamste plaats van herkomst, minder dan in de vorige jaren.

Hopen wij dat dit aan vermeerderd verbruik op de Nederlandsche markt is toe te schrijven, nu men, na de afschaffing van den accijns op dat vleesch, meer geld voor het levend vee kan besteden, tegen verminderden debiet-prijs van vleesch. Daarin toch moet de vooruitgang bestaan.

Verder zegt nog het bedoelde artikel ten aanzien van rundvee, dat nog al vreemde beesten in Engeland zijn vetgeweid, hetgeen vrij voordeelig uitkwam, terwijl echter groote vatbaarheid voor ziekte bij dat vee werd waargenomen. Een vetweider uit Norfolk kocht 200 stuks Hollandsch vee op de Londensche markt in het voorjaar van 1859, tegen den prijs van 13 pd. st. per stuk (*f* 156). Na weiding werden zij op stalvoedering gezet, en na 5 maanden tijd werden 100 stuks verkocht voor 25 pd. st. per stuk (*f* 300), terwijl 50 aan ziekte stierven, en de overige 50 geen voordeel opleverden.

Nijverheid. *De Drukpers.* Wij maakten onlangs melding van de groote volkomenheid welke bij de keizerlijke drukkerij te Weenen is bereikt. — Naast deze wonderen der drukpers verdienen de drukkerijen der groote dagbladen, waar alles op aan komt om de duizenden exemplaren van reusachtige bladen die dag aan dag vereischt worden op het juiste uur gereed te hebben, allezins de aandacht.

Merkwaardig is het na te gaan hoeveel moeite en vernuft er besteed is moeten worden, eer men het zoo ver gebragt had.

De *New-York Herald* maakte in een zijner nummers melding van een

Digitized by Google

bezoek van een der correspondenten van den Londenschen *Times*, die belast was verslag te geven van de werking der persen die tot het drukken van dit dagblad gebruikt worden. Volgens de bij deze gelegenheid in de *New-York Herald* medegedeelde bijzonderheden blijkt het dat het afdrukken van dit dagblad geschiedt door middel van drie persen, waarvan er twee met tien, en een met zes cylinders voorzien is. De persen met tien cylinders hebben in de drukkerijen van dit dagblad voor het eerst gewerkt; de Londensche *Times*, die eenigen tijd later ook twee soortgelijke persen gehad heeft, welke in Engeland gemaakt waren; heeft die nimmer naar wensch kunnen doen werken. De gemiddelde snelheid van de as der machine met tien cylinders is 28 à 30 omwentelingen per minuut en de hoogst mogelijke snelheid 33. De *New-York Herald*, waarvan thans 15000 exemplaren per uur worden afgedrukt, beweert dat de machines met tien cylinders over het algemeen beter werken en minder blootstaan aan ongelukken dan die welke met zes cylinders voorzien zijn.

Verder beweert dit blad dat de Amerikaansche werktuigkundigen over het algemeen bedrevener zijn dan de Engelsche, en dat wel omdat in Amerika de werktuigkundigen veel hooger staan aangeschreven dan in Europa, waar de meesters veeleer hunne werklieden slechts beschouwen als machines zonder verstand, en ongeschikt om een eigen meening te koesteren omtrent hun werk. Als gevolg hiervan blijven in Engeland de werktuigkundige werklieden meer bepaald bij eene specialiteit in hun vak, terwijl zij in Amerika veel beter op de hoogte zijn van het geheele mechaniek der machines en beter bekend met de bijzondere verrigtingen van elk der raderen en onderdeelen. De *New-York Herald* haalt het volgende merkwaardig voorbeeld aan van de scherpzinnigheid der Amerikaansche werklieden: Op zekeren nacht, terwijl de exemplaren van het dagblad voor den volgenden dag werden afgedrukt, wil het ongeluk dat de excentrieke as breekt, zoodat men het afdrukken staken moet. Dit ongeluk scheen aanvankelijk van ernstigen aard te zijn en vooral in Europa zou zulks het geval zijn geweest, omdat men waarschijnlijk op niet eene drukkerij een drukkersgezel zou hebben aangetroffen, die in staat zou geweest zijn de editie te redden. In de drukkerij van de *New-York Herald* was dit echter zoo niet. Na zich omtrent den aard en de oorzaak van het ongeluk vergewist te hebben, bragten de werklieden al het zilvergeld dat zij bij zich hadden bij elkander, smolten dit geld in den gietvorm en soldeerden daarmede de vaneen gescheiden deelen van den excentrieken as digt, waarna men de nog benoodigde exemplaren zonder verdere stoornis kon afdrukken.

De *New-York Herald* verklaart dat er geen vindingrijker volk bestaat dan de Amerikanen en dat men vele mechanische uitvindingen, waarvoor in Engeland octrooi is verleend, verschuldigd is aan de bedrevenheid en het vernuft van de ingenieurs der Nieuwe Wereld.

Zoo als men weet werd de eerste cylinder-pers in het jaar 1789 in Engeland uitgevonden door den ingenieur Nicholson. Deze machine scheen toen eigenlijk nutteloos te zijn, daar de handpersen waarvan men zich toenmaals bediende en waarmede men 200 exemplaren per uur kon afdrukken, volkomen voldoende waren voor de behoefte. Later is door zekeren duitscher met name König te Londen eene machine ingevoerd die 800 exemplaren per uur kon afdrukken en die als model diende voor de andere mechanische persen welke men zich van toen aan achtereenvolgens aanschafte, totdat de circulaire pers werd uitgevonden. De heer

Digitized by Google

Walter, directeur van den *Times*, was de eerste die in 1814 een dezer machines door stoom gedreven liet werken in de drukkerij van den *Times* en dit was tevens de eerstemaal dat de stoom werd toegepast op de drukkunst; sedert dien tijd gebruikt men in Engeland de persen van Applegath en ten laatste de persen met tien cylinders van Hoe.

De *New-York Herald* die in 1835 werd opgerigt, maakte gedurende de eerste jaren van zijn bestaan gebruik van eene pers met één cylinder, die een duizendtal exemplaren in één uur kon afdrukken; dit was toenmaals de snelst werkende machine die men kende. De snelle uitbreiding waarin dit blad zich verheugen mogt, maakte reeds in het jaar 1841 de aanwending eener machine noodzakelijk die 3 à 4 duizend exemplaren per uur kon leveren. Weldra was ook dit niet langer voldoende en de heer RICHARD HOE vond in 1848 de groote circulaire pers uit, waarmede men 8 à 9 duizend exemplaren per uur kan afdrukken. Nu had men al wat men van dien tijd verlangen kon en toch bleek ook dit weldra niet meer aan de behoefte te beantwoorden. Reeds begon de directie van genoemd Amerikaansch dagblad er ernstig aan te denken dubbele vormen te laten zetten, toen in 1852 de werktuigkundigen er in slagen mogten eene machine met zes cylinders zamen te stellen die 12 duizend exemplaren in één uur afdrukte, en eindelijk de beroemde pers met tien cylinders die men, even als de vorige, verschuldigd is aan de heeren Hoe en C°. die 20 duizend exemplaren afdrukt in één uur. Voor laatstgenoemde machine, die in de drukkerij der *Weekly Herald* door stoom gedreven in werking is, heeft men 60 duizend dollars betaald of *f* 150000 Ned.

Kolonisatie. Wij vermeldden vroeger de voorwaarden waarop de oprigting eener Borneo-kolonisatie-maatschappij was toegestaan. Deze maatschappij welke trouwens een bijzonder ongunstig oogenblik heeft getroffen wat de politieke omstandigheden en vooral in O.-Indie betreffen, is binnen den bepaalden reeds verlengden termijn niet tot stand kunnen komen en de concessie is in het najaar van 1859 ingetrokken.

Eene andere kolonisatie op kleinere schaal, is kort daarna tot stand gekomen, en wel naar eene landstreek die, althans wat het klimaat betreft, welligt meer vertrouwen aan Nederlanders zal inboezemen.

Bij besluit van 5 November ll. heeft Z. M. de Koning, op het rekest van J. Colenbrander, bewilliging verleend voor de oprigting te Doesborg van eene Nederlandsche-landbouw-emigratie-maatschappij, van welke de adressant is mede-oprigter en directeur. Uit de acte, bij welke het vennootschap is tot stand gebragt, blijkt, dat het doel der vereeniging is het verkrijgen van gronden in de kolonie Natal in Zuid-Africa; — de bevolking, en de bewerking derzelve, en tevens het dienstbaar maken der onderneming om aan de volksverhuizing eene gewenschte rigting te geven, de emigranten eene behoorlijke toekomst te verzekeren en de handelsgemeenschap tusschen Nederland en de haven van Natal te bevorderen.

Voorshands is bepaald, dat de maatschappij zal bestaan voor 50 jaren; dat de oprigtende vennooten J. & F. C. Colenbrander aanbrengen eene uitgestrektheid gronds van omtrent 2340 bunders, in de kolonie Natal, gelegen op vier engelsche mijlen van de kust, en daardoor aandeelhouders zullen worden voor een bedrag van *f* 30,000; — dat de kosten van vervoer en vestiging van personen worden gesteld op *f* 120,000, en het oorspronkelijk kapitaal der maatschappij zal bestaan ten hoogste uit *f* 150,000, te verdeelen in aandeelen, elk van *f* 1000.

Digitized by Google

Men late intusschen niet onopgemerkt voorbijgaan dat, terwijl tot heden maar weinig eigenlijke *kolonisatie-plannen* van Nederlanders naar zuidelijke streken zijn gelukt; — terwijl de gedwongen, althans kunstmatige inlandsche kolonisatie der Mij. v. Weldadigheid tot heden zoo weinig bevredigende resultaten heeft opgeleverd, er nu en dan zich voorbeelden voordoen, van geheel vrije inlandsche kolonisatie die goed gelukt. Wij behoeven hier slechts te herinneren aan de zoogenaamde veenkolonien, Sappemeer en Hoogezand in Groningen en aan verscheidene streken in Drenthe. Zoo vernam men dezer dagen wederom dat in Drenthe aan den zoom der Odoorner-veenen, eene kolonie is gesticht, genaamd Schoonoord. Naar luid van een berigt, in de Provinciale Courant van dit gewest opgenomen, neemt deze kolonie toe in welvaart; — worden aldaar de heidevelden in voortreffelijke bouwlanden herschapen, en dat wel ondanks het gebrek aan water in de hoofdvaart in de laatste droge jaren, 't welk even nadeelig was voor het vervoer, als voor de ontginning. In 1859 zijn aldaar 20 nieuwe huizen gebouwd, en werd de dagschool door honderd, en de avondschool door dertig leerlingen bezocht.

— Men weet dat in **Noord-Amerika** de ongelukken op spoorwegen en stoombooten bij de roekeloosheid van ondernemers en gezagvoerders der middelen van vervoer, veelvuldiger zijn dan in vele andere rijken. — Belangrijk daaromtrent is de navolgende door den *New-York Herald* medegedeelde statistieke opgaaf nopens de ongelukken, in Noord-Amerika aan spoortreinen en stoombooten overkomen, gedurende de laatste zeven jaren:

	op Spoortreinen.			op Stoombooten.		
	Ongelukken.	Gedood.	Gekwetst.	Ongelukken.	Gedood.	Gekwetst.
1853	138	234	496	31	319	158
1854	193	186	589	48	587	228
1855	142	116	539	27	176	107
1856	143	195	629	29	358	127
1857	126	130	530	30	322	86
1858	82	119	417	27	300	107
1859	79	129	411	21	242	146
Totaal	903	1109	3611	213	2304	959

Ofschoon deze cijfers inderdaad niet gunstig kunnen genoemd worden, zoo is hier toch met verblijding op te merken, dat er wel verre van vergering, integendeel voordeeliger toestand in de laatste jaren is op te merken.

Digitized by Google

DE SCHORSING VAN OEN JAPANSCHEN HANDEL.

In een in Januarij ll. geschreven artikel: *De handel op Japan. — De Japansche muntkwestie*, trachtte ik te betoogen, dat het hoofdbezwaar tegen eene goede regeling der handelsbetrekkingen tusschen Japan en andere landen gelegen was in de „van de overige wereld zoozeer verschillende verhouding tusschen de waarde van het goud en het zilver, welke in Japan nog bestaat." Dat artikel was reeds afgedrukt en zou juist het licht zien, toen nog even voor de verschijning van de eerste aflevering van den jaargang 1860 van het *Bijblad van de Economist*, waarin het voorkomt, naar aanleiding der laatste berigten uit Japan in de *Kroniyk* de treurmare moest worden medegedeeld, dat de schokken, welke uit die wanverhouding werden voorzien, zich reeds spoediger en in heviger mate hadden doen gevoelen, dan bij het schrijven van dat artikel werd gevreesd, en zelfs reeds eene geheele schorsing van den buitenlandschen handel hadden ten gevolge gehad.

Enkele woorden over de redenen, welke tot die schorsing aanleiding gaven, over hetgeen welligt gedaan zou kunnen worden om daaraan spoedig een einde te maken en over hetgeen door anderen reeds is gedaan om den handel met Japan op geregelden voet te brengen, mogen, ten vervolge op het vroegere, nog een gewillig gehoor vinden.

I.

Om de redenen van die schorsing te leeren kennen kan men niet beter doen dan den uiterst belangrijken brief te lezen, waarin de heer ALCOCK, de Engelsche Consul-Generaal te Jedo, (later tot Minister-Plenipotentiaris bij de Japansche regering bevorderd) daarvan aan zijn vice-consul te Kanagawa berigt geeft. Het is te betreuren dat de beperkte ruimte onzer dagbladen en tijdschriften de overname van dien

Digitized by Google

brief in zijn geheel verhindert. Maar gelukkig is er al, in het buitenland ten minste, eene groote publiciteit aan gegeven, omdat hij niet alleen in de britsch-chinesche couranten: *North China Herald* van 10 Dec. ll., *Overland China Mail* van 30 Dec. ll. enz. is opgenomen, maar omdat hij ook, met den geleide-brief, waarmede de heer ALCOCK hem aan zijn chef, Groot-Brittannie's Minister van Buitenlandsche zaken, Lord JOHN RUSSELL, toezond en met het schrijven waarmede deze hem ter kennisse van den Engelschen handel bragt, aan het parlement voorgelegd en dus wereldkundig geworden is. Gelukkig, zeggen we, omdat men daardoor in staat is met juistheid te beoordeelen welke de redenen dier schorsing zijn, en dus ook met tamelijke zekerheid mag voorspellen dat, zoodra die redenen uit den weg geruimd zullen zijn en hun terugkeer onmogelijk zal zijn gemaakt, ook de schorsing zelve zal ophouden en de Japansche handel, van dit hoofdbezwaar in zijne ontwikkeling bevrijd, op goed geregelden voet zal komen en mogelijk zelfs sneller vlugt zal nemen, dan welligt zonder die tijdelijke schorsing nog het geval zou zijn geweest.

Die redenen zijn, volgens de missive van den heer ALCOCK van 21 Nov. ll., gelegen in: de blijkbare weinige geneigdheid der Japansche autoriteiten om het aanknoopen van handelsbetrekkingen met de vreemdelingen te vergemakkelijken; de moeijelijkheid, welke zij, aan zulke betrekkingen ongewoon, ondervonden om de zaken goed en geregeld te doen gaan, de inning der regten, de werking van haven- en douanereglementen, voor zoover deze bestonden, wat meestal niet het geval was, geregeld te doen plaats hebben; de overdreven klagten en eischen en onbeschofte handelingen van meest alle vreemde handelaren, en de uitspattingen en baldadigheden van dronken matrozen, wat bij de Japanners veel kwaad bloed zette en reeds tweemalen tot moorden aanleiding gaf en tot den ondergang niet slechts van den ganschen handel, maar ook van alle Europesche kooplieden aanleiding kon geven; de fout dat bijna alle consuls, behalve de Engelschen, zelven handelaren waren en niet van instructien en magt voorzien om aan de uitspattingen of overdreven eischen hunner landgenooten paal en perk te stellen; maar bovenal en in de allereerste plaats de schandelijke winzucht van eenige, vooral Engelsche, kooplieden, die na steeds klimmende eischen tot inwisseling van dollars tegen itsiboes voor fabelachtige sommen bij de Japansche autoriteiten gedaan en met de brutaalste bedreigingen aangedrongen te hebben, eindelijk eischen indienden, de een voor vele honderd duizenden millioenen, de ander tot sextillioenen toe! Dat de laatste eisch niet geheel ernstig gemeend was, spreekt wel van zelf. Want waar zou een in eene reeks van 22 cijfers uitgedrukt aantal munt-

Digitized by Google

stukken van daan komen, en wie zou ze kunnen tellen? Maar dat toch in die eischen meer gemeend was, dan een der Britsch-Chinesche couranten het wil doen voorkomen, blijkt uit de omstandigheid dat die eischers zich bij den heer ALCOCK trachtten te verontschuldigen door te zeggen, dat zij wel langzamerhand hunne eischen hooger moesten stellen omdat allen het deden, en zij daardoor kans hadden naar verhouding meer te ontvangen, terwijl het ook niet twijfelachtig schijnt dat zij met ruwe bedreigingen hunne vorderingen trachtten ingewilligd te krijgen.

Met het meeste regt worden de namen der vier mannen, die de zaken tot het uiterste dreven en eindelijk de bepaalde schorsing van den handel veroorzaakten, door den heer ALCOCK openlijk geschandvlekt en verklaart hij hen den naam van Engelschen onwaardig. Gewis verdient hij den dank van allen, die in de ontwikkeling van den Japanschen handel belang stellen, voor de flinke wijze, waarop hij deze betreurenswaardige zaak behandelt, voor de onbeschroomdheid waarmede hij openlijk de handelingen zijner landgenooten ten strengste gispt en voor de fiksche duidelijke bevelen die hij aan den vice-consul te Kanagawa geeft, om voortaan allen, die zich tegen de Japanners vergrepen of de tractaatsbepalingen overtraden, op de gestrengste wijze te straffen en hen, zoo daartoe termen zijn, terstond uit Japan te verwijderen. Zoo men maar eenigzins weet hoe ontzettend veel moeite en zorg het heeft gekost om de Japanners na jarenlange onderhandelingen en menigte van voorbereidende tractaten, eindelijk te brengen tot de tractaten van 1858, waarbij eerst eigenlijk de aansluiting van Japan aan het wereldverkeer voor goed werd bewerkstelligd, — zoo men wezenlijk belang stelt in de handelsontwikkeling, welke daaruit kan voortspruiten, dan is het voorzeker moeijelijk zich van bittere uitdrukkingen te onthouden jegens die enkele verachtelijke personen, die door hunne gedragingen en door hunnen onverzadelijken gelddorst thans reeds, na zoo weinige maanden, eene schorsing van dien handel veroorzaakten en, zoo niet tijdig krachtige maatregelen worden genomen, de geheele uitzetting van alle Europeanen uit Japan, eene herhaling van de bloedige tooneelen van voor twee eeuwen en eene vernieuwde geheele afsluiting van dat land kunnen bewerken. Men kan den heer ALCOCK voor zijn krachtig, openlijk protest tegen de verkeerde handelingen, waaraan verreweg de meeste der in Japan gevestigde Europeanen zich in meerdere of mindere mate schijnen te hebben schuldig gemaakt, niet genoeg dank weten. Het is zeer te hopen dat alle in Japan aanwezige vertegenwoordigers en consulaire agenten van de Staten, welke met dat land tractaten sloten, zich met hem zullen vereenigen in de pogingen

Digitized by Google

om aan die schandalen ten spoedigste een einde te maken en tevens om aan de Japansche regering te beduiden, dat zij zelve daartoe krachtig kan medewerken door, meer dan zij tot nu deed, voor eene stipte, eerlijke uitvoering der tractaten te zorgen, omdat zij dan aan de handelaren alle regtmatige reden tot klagten zal ontnemen en zeker kan zijn tegen eene herhaling daarvan steun bij die vertegenwoordigers te vinden. Zoo die pogingen naar eisch ondersteuning vinden bij de daarbij betrokken mogendheden en deze krachtig medewerken om de gerezen moeijelijkheden uit den weg te ruimen, en aan Japan duidelijk te doen inzien, dat men zoowel het regt als de magt heeft om op de trouwe naleving der tractaten aan te dringen, maar ook niets meer dan die naleving vordert en bereid is haar te ondersteunen tegen de onredelijke eischen van sommige individus, dan bestaat er kans dat de gerezen moeijelijkheden niet alleen spoedig uit den weg worden geruimd, maar ook dat de betrekkingen met Japan, voor zoover zij op de Jedo-tractaten berusten, spoediger op goeden voet geregeld zullen zijn, dan zouder die uitbarsting welligt het geval zou zijn geweest. Dan toch zal, terwijl de zaak anders welligt nog een tijd lang slepende ware gehouden en de Japansche autoriteiten voortgegaan zouden zijn op allerlei meer of min bedekte wijzen aan de uitvoering der tractaten belemmeringen in den weg te leggen, bij deze de overtuiging geboren worden dat dit niet langer zal worden geduld, maar tevens zullen de vreemde handelaren leeren inzien dat zij wel het genot mogen hebben van de regten en voordeelen bij de tractaten verkregen, maar dat streng gewaakt zal worden dat zij niets meer vorderen.

II.

De brief van den heer ALCOCK wijst ook aan, gedeeltelijk ten minste, wat gedaan zou kunnen worden om eene herhaling van de treurige gebeurtenissen, welke tot den stilstand van den Japanschen handel leidden, te voorkomen en wat al in die rigting geschied is. We wezen er reeds op dat daartoe vereischt wordt: Zamenwerking van de vertegenwoordigers der mogendheden, die tractaten met Japan sloten en krachtige ondersteuning daarvan door die mogendheden zelven om van Japan de volkomen uitvoering der tractaten te verkrijgen, maar dat land tevens te waarborgen tegen onredelijke eischen van de zijde der vreemde handelaren. Daartoe zal natuurlijk het voeren eener krachtige, ernstige taal tot de Japansche regering, des gevorderd gesteund door eenig vertoon van magt, noodig zijn en tevens de toekenning aan de consuls der bevoegdheid om de handelaren en andere vreemdelingen

Digitized by Google

die overtredingen plegen, gestrengelijk te straffen en des noods uit Japan te verwijderen. De heer ALCOCK getuigt dat hij de daartoe vereischte medewerking bij zijne ambtgenooten, de vertegenwoordigers van andere mogendheden te Jedo, reeds vond. Bij zijn regering zal hij die ook wel vinden. Engeland ten minste, dat steeds een sterk eskader in de Chinesche zee heeft, zal waarschijnlijk wel kunnen zorgen dat voortdurend een zijner oorlogschepen de wateren van Japan bekruise, en dat, vooral na het thans gebeurde, in den eersten tijd de klagt niet herhaald worde, dat de engelsche vlag gedurende eenige achtereenvolgende maanden niet aldaar was vertoond. Zoo het mogelijk ware, zou het zeker zeer wenschelijk zijn, dat, zoo geene oorlogschepen bepaald in de voor den vreemden handel opengestelde Japansche havens kunnen worden gestationneerd, tusschen de bevelhebbers der verschillende eskaders en schepen in de Oostersche zeeën aanwezig, eene onderlinge afspraak zou kunnen worden gemaakt om elkander in het bekruisen der Japansche kusten van tijd tot tijd af te lossen. Het oogmerk: bescherming der Europeanen en ondersteuning, zoo noodig, van de grieven der consuls bij de Japansche regering, zoude voldoende worden bereikt, terwijl dit ook nog tegenover Japan, dat toch reeds, zoo als ook de heer ALCOCK opmerkt, alle vreemdelingen over ééne kam scheert, zoo als men zegt, den gunstigen indruk zou maken dat al die vreemde natien ééne lijn trekken; er zou ook door worden voorgekomen, wat nu wel plaats had, dat de baai van Jedo op het eene tijdstip vol ligt met oorlogschepen van verschillende natien en dan weder, zooals reeds ll. najaar, zoo kort na de inwerkingtreding van de Jedo-tractaten, in een paar maanden geen enkel vreemd oorlogschip zag. Voor de Nederlandsche handelsbelangen vooral zou zoo iets bijzonder veel waard zijn. Hoezeer toch in de laatste jaren onze vlag dikwerf in de Japansche wateren is vertoond en het bekend is dat in den aanvang van dit jaar weder een onzer stoomschepen daarheen vertrok, is het toch niet denkelijk, gelet op de zeer vele diensten, welke van ons nog steeds niet oversterk Nederlandsch-Indisch eskader in Nederl.-Indie zelf gevorderd moeten worden, dat aan het verlangen, in het bekend adres der Amsterdamsche en Rotterdamsche kooplieden geuit, dat voortdurend een schip daarvan naar Japan zou worden gedetacheerd, zal kunnen worden voldaan. Maar — ten ware onze minister van Marine mogt kunnen goedvinden een of meer onzer grootere schepen, ons exercitie-eskader uitmakende, in plaats van deze in de Middellandsche zee of in Lissabon te doen overwinteren, een togt naar Japan te doen maken — zouden wij toch zeker wel van tijd tot tijd een der stoomvaartuigen, in Ned. Indie dienst doende, naar Japan kunnen detacheren om daar gedurende

Digitized by Google

korter of langer tijd deel te nemen aan de bescherming der Europesche, inzonderheid der Nederlandsche handelsbelangen, welke taak overigens meer aan de grootere mogendheden zou worden overgelaten.

Maar behalve de bescherming, die voor den handel uit de tegenwoordigheid van oorlogschepen kan voortspruiten en de indruk, die daardoor op de Japansche regering kon worden gemaakt, wordt ook vereischt de bevoegdheid voor de consuls om hunne landgenooten, kooplieden zoowel als anderen, die zich aan overtredingen schuldig maken, te kunnen straffen en daardoor aan de Japansche regering het bewijs te geven dat men de overtreders niet tegen haar in bescherming zal nemen. Die bevoegdheid ontleenen de Britsche consuls uit een uitvoerigen „Order in Council, providing for the exercise of jurisdiction „over British subjects in Japan, under 6 and 7 Victoria, caput 94" van 3 Maart 1859, welke ook in de bovenaangehaalde *North China Herald* (*) van 10 Dec. ll. voorkomt, en krachtens welke de Britsche Consul-Generaal op den 6 Dec. zekere „Rules of practice to be ob„served in judicial proceedings before her Majesty's consuls in Japan" heeft vastgesteld, welke in het nummer van hetzelfde blad van 7 Jan. 1860 zijn afgekondigd. Die stukken kunnen we hier slechts vermelden om er de aandacht op te vestigen, omdat er voor ons welligt wat uit te leeren en over te nemen zou zijn en zij doen zien hoe de civiele en criminele regtsmagt der Britsche consuls geregeld is. Wij toch bezitten krachtens het tractaat geheel dezelfde bevoegdheid tot uitoefening van regtsmagt in Japan als de Britsche en andere consuls en de dagbladen hebben ons dan ook reeds verkondigd dat onze vice-consul te Kanagawa strafbepalingen heeft uitgevaardigd tegen zijne landgenoten; maar het is helaas! zeer te betwijfelen of hij daarbij niet verder gegaan is dan onze wetgeving hem eigenlijk veroorloofde, en of hij die bepalingen zal kunnen handhaven, zoo hij daaromtrent geen ondersteuning vindt bij zijn landgenooten, en deze, bij gebrek aan wettelijke bepalingen, op onze wetgeving gegrond, begrijpen zullen het verstandigst te handelen door zulke, door de noodzakelijkheid voorgeschreven, consulaire bepalingen als wet te erkennen. Het Nederlandsch departement van algemeen bestuur, waaronder de consulaten ressorteren, schijnt toch met het reeds sedert zoovele jaren besproken ontwerp van wet tot regeling der bevoegdheid en der regtsmagt onzer consuls niet gereed te kunnen komen. Misschien zal het gebeurde in Japan een

(*) Het liefst haal ik dat dagblad aan omdat het is het officieel orgaan van „H. Ms. Legation and superintendency of Trade in China" en ook, naar het schijnt, van de Britsche legatie in Japan.

Digitized by Google

spooralag daartoe zijn en zal men bespeuren dat de Britsche en andere reglementen daaromtrent bepalingen inhouden die voor ons ook bruikbaar konden zijn.

Een ander punt, dat volstrekt de meest spoedige regeling behoeft om eene herhaling te voorkomen van de treurige gebeurtenissen, die de naaste oorzaak van de schorsing van den handel waren, is de geldkwestie. De missive van den Britschen Consul-Generaal leert ons dat hij in de gegeven omstandigheden de handelwijze van de Japansche regering om plotseling alle inwisseling van vreemde tegen Japansche munten te weigeren, volkomen billijkt, en ten volle erkent dat zij niet anders kon handelen, maar tevens dat hij zijn vice-consul opdraagt om met zijne ambtgenooten te Kanagawa te beramen hoe de zaak te schikken zou zijn en hem mededeelt, dat hij met zijne ambtgenooten te Jedo en met de Japansche regering tot hetzelfde oogmerk werkzaam is. Hij maakt daarbij melding van eene vroegere notificatie aan de Britsche onderdanen, waaraan echter de hand niet was gehouden, waarbij bepaald was dat zij hunne aanvragen om inwisseling moesten beperken tot een maximum van 5000 dollars op eenmaal. Zoo iets, verbeelden we ons, zal als algemeene regel moeten worden gesteld. Het op die inwisseling betrekkelijk artikel der tractaten kan op niets anders hebben gedoeld, we trachtten dit vroeger te betoogen, dan op vergemakkelijking van den handel. Zoo dus het Japansche gouvernement slechts zorgt dat aan de handelaren, voor de door hen aangeboden vreemde munt, — en niet zonder dat deze werkelijk aangeboden wordt, zoo als blijkbaar met die groote aanvragen het geval niet was — zooveel Japansche munt van gelijk gewigt wordt verstrekt, als voor de handelstransactien, voor de betaling der regten enz. vereischt mogt worden, dan zou, schijnt het, de weg voor zulke grove misbruiken afgesneden zijn. We beseffen wel dat het dikwerf moeijelijk zal zijn om nategaan of een doorslepen handelaar, die nog op de winsten van dien geldhandel belust is, inderdaad de door hem aangevraagde gelden behoeft. We beseffen wel dat het moeijelijk is een doelmatig maximum te bepalen voor de som die elk handelaar dagelijks ter inwisseling zou mogen aanbieden, en dat, zoo dan b. v. aan een of meerder personen het millioen dollars, dat het Noord-Amerikaansch oorlogsfregat Powhattan wordt gezegd onlangs van China naar Japan te hebben overgebragt, ter inwisseling werd toevertrouwd, nog enorme winsten konden worden behaald, zoo daarvoor, volgens de nog in Japan bestaande waardeverhouding tusschen het goud en het zilver gouden kobangs konden worden verkregen; maar we zijn toch ook overtuigd dat „where there is a will, there is a way" en dat, zoo eerlijk gezocht wordt naar een

Digitized by Google

middel om uit de bestaande moeijelijkheden te geraken en de knoeijerijen, die plaats hadden, te voorkomen, de zaak in orde zal komen. Daartoe zou zeker, meenen we, krachtig medewerken, zoo de regeringen der landen, die met Japan tractaten sloten, zoodanige pogingen ondersteunden en aan de Japansche regering te kennen lieten geven, dat zij het met haar eens waren, dat het artikel der tractaten, waarbij bepaald is dat zij, voor den tijd van een jaar na de openstelling van elke haven, aan de vreemdelingen in ruil voor hunne munt Japansche munt in gelijk gewigt en zonder korting zal verstrekken, nimmer het in het leven roepen van zoo schandelijken geldhandel, als gedreven was, had bedoeld en er in bewilligden dat er b. v. deze uitlegging aan werd gegeven: dat ter vergemakkelijking van den handel en zoolang die bepaling van kracht zal zijn elk koopman, tegen overgifte van vreemde munten (en dus niet op bloote aanvrage) zooveel Japansche munten zou kunnen krijgen als hij zou kunnen bewijzen voor zijn handel te behoeven en wel tot een bij die nadere conventie vast te stellen maximum, en met bepaling tevens dat, aangezien het gehalte der Japansche zilveren munten, door elkander genomen, hooger was dan dat der meeste vreemde munten, bij de berekening der waarde van al die munten het wettelijk gehalte, in de verschillende landen bestaande, in aanmerking genomen en steeds *fijn* zilver tegen *fijn* zilver opgewogen zou worden. Zoo de aangehaalde woorden uit het tractaat: „zonder korting" het niet verboden, zouden er welligt ook termen zijn om, zooals de *North China Herald* van 7 Febr. ll., op den voet van het b. v. in Britsch-Indie bestaande, voorstelt, aan de Japansche regering, die volgens de Conventie met Noord-Amerika van 17 Junij 1857 6 pCt. voor hermuntingskosten berekende, te vergunnen daarvoor thans een regaal van b. v. 2 pCt. te heffen.

Door soortgelijke bepaling zou het thans bestaande ongerief waarschijnlijk voor een goed deel, zoo niet geheel uit den weg geruimd worden. Een veel radicaler, een volkomen geneesmiddel echter zou zijn, zoo de mogendheden, die tractaten met Japan sloten, de concert besloten aan de Japansche regering te kennen te geven, dat zij, ten einde uit de gerezen moeijelijkheden te geraken en den terugkeer daarvan onmogelijk te maken, er in bewilligden dat op die betrokken bepaling in de tractaten wierd teruggekomen en bij nadere conventie wierd bepaald, of dat zij geheel werd ingetrokken of wel uitdrukkelijk werd gezegd, dat de regeling der wederzijdsche betalingen, zonder eenige bemoeijenis van regeringswege, geheel aan de particuliere handelaren zou worden overgelaten.

Zou op die wijze, zou vooral door de aanwending van dat laatste

Digitized by Google

middel de zaak zich niet 't best en geleidelijkst laten schikken? Zou daardoor niet het spoedigst een gewone, goed geregelde handel in edele metalen met Japan ontstaan, die, door de gewone werking van vraag en aanbod, aan dat land langzamerhand het zilver zou toevoeren, hetwelk het behoeft om dit op de waarde te brengen, daaraan op de algemeene wereldmarkt toegekend? Zou door het aanbod en de aanneming van vreemde en Japansche munten tegen den koers, daaraan door de vrije geldmarkt toegekend, niet het geleidelijkst in Japan zelf de waardeverhouding van het goud tot het zilver zich wijzigen en zich regelen naar die, op de algemeene markt geldende, en zou zoodoende die voor Japan onvermijdelijke overgang niet het gevoegelijkst en met de minste schokken plaats grijpen?

Zou de mogendheid, die het eerst tot dergelijken maatregel het voorstel deed, hetzij aan de andere mogendheden, die tractaten met Japan sloten, hetzij aan Japan zelf, in de hoop daardoor navolging bij anderen te vinden, zich niet de eer zien toekennen van daardoor de kroon gezet te hebben op het met zooveel moeite volbragte werk en de aansluiting van Japan aan het algemeen verkeer voor goed verzekerd te hebben?.... Zou dergelijke maatregel ook niet eenigzins geboden worden door deze twee omstandigheden, waarop onze kundige Japanoloog, de Hoogleeraar J. HOFFMANN te Leiden, de goedheid had mijne aandacht te vestigen: dat, terwijl in den Japanschen tekst van b. v. het laatste Fransche tractaat zeer duidelijk staat, dat de bedoelde inwisseling van vreemde tegen Japansche munten „in het eerste begin van het verkeer zal plaats hebben *„voor zoo ver er behoefte aan is,"* de Japansche tekst van het Amerikaansch tractaat daarentegen spreekt van inwisseling *„overeenkomstig hun* (der Amerikanen) *verlangen,"* (dus *zooveel zij verlangen*), zoo als ook de zin is van al de Europesche teksten der Jedo-tractaten; en dat, terwijl, in een ander artikel, diezelfde teksten den uitvoer van gemunt *en* ongemunt Japansch en vreemd goud en zilver toelaten en alleen den uitvoer van Japansche koperen munt verbieden, de Japansche tekst daarentegen zeer duidelijk den uitvoer verbiedt van Japansche koperen munt *en* van ongemunt goud en zilver? Nu behoeft men daarbij aan niets te denken dan aan vergissingen, ontsproten uit de wederzijdsche weinige bekendheid met de talen, waarin de tractaten werden gesloten. Maar zouden die vergissingen geen gereede aanleiding kunnen geven om op die bepalingen terug te doen komen of daaraan eene nadere authentieke interpretatie te doen geven?....

Laat de zaken haren natuurlijken loop nemen, zij zullen zich van zelf wel schikken, zeggen sommigen. Juist de grove winsten, die thans

Digitized by Google

nog op den aanvoer van zilver en den uitvoer van goud te behalen zijn, zullen des te eerder het ontbrekende doen aanvoeren en de waardeverhouding tusschen de edele metalen in Japan gelijk maken aan die, welke elders bestaat. De staathuishoudkunde verbiedt dat regeringen zich met zulke zaken inlaten. Geloof ook niet dat, al geeft de tegenwoordige toestand tot schokken en groote ongelegenheid aanleiding, er voor de Japanners niet dan verlies uit de tegenwoordige overstrooming met vreemd zilver en wegvloeijing van goud plaats heeft.

Zie hier mijn antwoord: ik besef zeer goed dat vele Japanners bij den bestaanden toestand ook grove winsten kunnen hebben behaald, want zoo de vreemdelingen hun voor de kobang, die volgens de Japansche waardeverhouding vier itsiboe waard was, vijf of zes itsiboe boden, dat zij ligt konden doen omdat de kobang volgens de waardeverhouding van zilver tot goud op de wereldmarkt eigenlijk tien à elf itsiboe en meer bedroeg, dan was de winst voor beiden nog zeer groot en zoo iets moet hebben plaats gehad, anders toch zouden, niettegenstaande alle strafbepalingen en belemmeringen daartegen, zulke groote hoeveelheden kobangs niet zijn uitgevoerd. Men zag dan ook al vermeld dat tot acht itsiboe voor de kobang zijn betaald. Ik zie ook niet over het hoofd dat de Japansche regering vroeger, toen zij de dollar, waaruit zij ongeveer drie itsiboe kon slaan, slechts één itsiboe waardig schatte, zich zeer bevoordeelde. Maar, zoo ge b. v. in Wilhelm Heine's „Ex„pedition in die Seen von China, Japan und Ochotsk" leest, dat het aan de Amerikaansche officieren van het eskader van Commodore Rodgers in 1855 eerst na zeer langdurige onderhandelingen gelukte van de Japansche autoriteiten te verkrijgen, dat ten hunnen behoeve en zonder dat dit handel mogt heeten, een bazar van Japansche lakwaren en dergelijke te Simoda zou worden geopend, en dat voor elke itsiboe, die op de goederen genoteerd was, aan de regering, die zelve de kooplieden uitbetaalde, een dollar moest worden gegeven, terwijl nog in denzelfden tijd het drijven van allen eigenlijken handel (getuige de ook door HEINE, maar breedvoeriger in LÜHDORF's „Acht Monate in Japan" beschreven vruchtelooze pogingen van eenige Amerikaansche avonturiers) ten strengste tegengehouden werd, terwijl het daarentegen lang de grootste moeite inhad om de Japansche autoriteiten betaling voor voedingsmiddelen en andere scheepsbenoodigdheden te doen aannemen, dan is in die handeling het oogmerk niet te miskennen om de vreemdelingen van alle pogingen tot het drijven van handel zoo veel mogelijk af te schrikken. Ik voorzie ook wel dat, zoo men de zaken haar natuurlijken loop laat nemen, zij eindelijk wel te regt zullen komen èn omdat de bestaande wanverhouding tusschen de waarde van

Digitized by Google

goud en zilver in Japan door toevoer van het laatste zal worden uit den weg geruimd, èn omdat men aan Japan niet zal vergunnen terug te komen op de eenmaal gedane concessien; maar ik meen toch ook dat, zoo de staathuishoudkunde de regeringsinmenging in dergelijke aangelegenheden verbiedt, eene wijze en voorzigtige staatkunde haar gebiedend voorschrijft, ten einde niet door een te ver gedreven laissez faire al het met zoo veel moeite verkregene in de waagschaal te stellen. Men vergete toch ook niet dat bij dien geheelen Japanschen handel nog veel kunstmatigs en gewrongens bestaat en al wat daaromtrent nu verkregen is, slechts door langdurige regeringsbemoeijingen tot stand gebragt is kunnen worden en dat die regeringen zoowel in haar eigen belang, ten einde dat verkregene te behouden, als uit een zedelijk oogpunt, ten einde Japan zooveel mogelijk te behoeden voor de schokken, welke daaruit kunnen ontstaan en welke ook naar buiten zeer nadeelig kunnen werken, in zekeren zin verpligt mogen heeten de min goede gevolgen van een toestand, die, zij het dan ook onwillens en tegen hare eigenlijke bedoelingen, toch als een gevolg harer bemoeijingen is ontstaan, zooveel in haar ligt en zoo spoedig mogelijk uit den weg te ruimen.

Het beramen van maatregelen door de onderscheiden consuls in Japan en een eerlijke zamenwerking daarvoor van die allen en van de Europesche handelaars zoowel als van de Japansche autoriteiten, als waarvan in de missive van den Britschen consul-generaal van 21 November sprake is, zal daartoe welligt reeds spoedig leiden. Maar het is te hopen dat de regeringen der verschillende landen, door hare vertegenwoordigers in Japan daartoe van bepaalde voorschriften te voorzien, bewijzen zullen opregt het beeindigen der gerezen moeijelijkheden te wenschen. Dat zal natuurlijk vertrouwen bij de Japansche regering wekken en haar toonen dat vrijheid tot het drijven van eigenlijken handel, maar ook niets meer, beoogd werd.

Volgens de meeste berigten hebben de Nederlandsche kooplieden in Japan zich aan het deelnemen aan dien geldhandel onthouden. Dit blijkt ook uit het boven aangehaald, door de dagbladen bekend geworden adres, hetwelk voor korten tijd door een aantal onzer bij den Japanschen handel belanghebbende handelshuizen aan den Minister van Koloniën is aangeboden. Nederland behoeft zich dus niet geroepen te achten het initiatief te nemen, tot het uit den weg ruimen van de voornamelijk uit dien geldhandel ontstane moeijelijkheden. Maar toch is het te hopen dat ons land, dat zooveel tot de openstelling van Japan bijdroeg, ook tot het opheffen dier moeijelijkheden zal medewerken, ten einde daardoor aan de Japansche regering het duidelijk

Digitized by Google

bewijs te geven, dat wij inderdaad slechts het verkrijgen der vrijheid tot het drijven van een eerlijken handel bedoelden en hoogelijk afkeuren de misbruiken, welke van die vrijheid zijn gemaakt en bereid zijn tot de beteugeling daarvan mede te werken.

Men zegge ook niet: er is te minder reden voor tusschenkomst van regeringswege omdat de inwisseling van vreemde tegen Japansche munten slechts verpligtend is gedurende het eerste jaar na de openstelling der havens, en Nagasaki en Kanagawa benevens Hakodate reeds sedert den 4den Julij 1859 voor den algemeenen handel zijn opengesteld en het bezwaar dus na zeer korten tijd van zelf zal vervallen. Want volgens de tractaten moet de haven van Nee-gata of, nu deze niet goed bevonden is, (*) een andere op Japans westkust op of zoo spoedig mogelijk na 1 Januarij 1860 en die van Hiogo op 1 Januarij 1863 voor den algemeenen handel worden opengesteld, terwijl er bovendien wel kans is dat de vreemdelingen, die na 1 Januarij 1862 te Jedo en na 1 Januarij 1863 te Osaka ten handel zullen worden toegelaten, de bepaling dat de bedoelde inwisseling gedurende een jaar lang in elke opengestelde *haven* moet plaats hebben, ook op die *steden* van toepassing zullen trachten te doen verklaren, zoodat men zeker kan zijn dat, wordt het bezwaar niet spoedig opgeruimd, dezelfde ergerlijke tooneelen, die nu te Nagasaki en vooral te Kanagawa zijn vertoond, zich nog eenige jaren lang op andere plaatsen zullen herhalen. (†)

Dat daarvan de ondergang van den pas ontloken Japanschen handel en de terugkeer van Japan tot den vroegeren toestand van afsluiting het gevolg zijn *kan*, — dat in elk geval een voor het aanknoopen van wezenlijke vriendschappelijke handelsbetrekkingen hoogst nadeelig sterk gevoel van wrevel en verzet in Japan daarvan het gevolg zijn *moet* — wie die het betwijfelt?

Ik acht het echter zoozeer mogelijk en heb zelfs zooveel hoop dat door het nemen van gepaste maatregelen de zaken spoedig teregt zullen komen en de handelsbetrekkingen met Japan, na kortstondige schorsing, eerlang op voldoenden voet geregeld zullen zijn, dat ik het niet onbelangrijk acht om, als bijvoegsel tot dit stuk nog het hier volgende uittreksel uit het officieel dagblad der vereenigde Staten te geven, om te doen zien welke vooruitzigten men in den aanvang van dit jaar met terugzigt op het afgeloopene in Noord-Amerika omtrent den Japanschen handel koesterde.

Maart 1860.

J. K. W. Quarles van Ufford.

(*) Blijkens eene Notificatie van den Amerikaanschen consul-generaal van 27 Oct. ll., opgenomen in de North China Herald van 11 Januarij 1860.

(†) Zie Bijvoegsel I hierachter.

Digitized by Google

Bijvoegsel I. Na in mijn vorig artikel vrij uitvoerig over de *Japansche Munt-kwestie* te hebben gesproken, heb ik geen vrijheid gevonden het thans, nu het meer gold het bespreken van de oorzaken der onlangs plaats gehad hebbende schorsing van den Japanschen handel in het algemeen, met die uitvoerigheid te doen, waartoe zoowel het gewigt der zaak als de laatste berigten over de treurige gevolgen, welke ontstaan zijn uit de wanverhouding tusschen de in Japan en daarbuiten aan de edele metalen toegekende waarde, zoo ligt aanleiding zoude geven. De zaak, waarover door de laatste berigten meer licht is verspreid, doch waarover toch ook nog immer veel duisters blijft liggen, zou anders eene grondige behandeling wel verdienen. Ik moet er hier echter nog even op terugkomen, vooral omdat ik in mijn vorig artikel (*Bijblad* blz. 71) aan Commodore PERRY heb toegeschreven wat de daad is van den Amerikaanschen consul-generaal TOWNSEND HARRIS en omdat ik, door eene min juiste uitdrukking en door te ligtvaardig eene min juiste voorstelling der zaak aan te nemen, daarvan door sommigen gegeven, welligt een twijfel heb kunnen doen ontstaan omtrent iets, dat aan geen twijfel onderhevig kan zijn. Ik zeide namelijk: „Commodore PERRY heeft indertijd eene overeenkomst aangegaan, welke wel niet uitdrukkelijk in de latere tractaten is overgenomen, maar door de Europesche handelaars als steeds van kracht zijnde wordt beschouwd, en volgens welke de aangevoerde vreemde munten tegen het gelijk gewigt van Japansche munten worden opgewogen en het Japansch gouvernement verpligt is daarvoor steeds Japansche munt te verstrekken." Ik zou mij juister aldus hebben uitgedrukt: „Commodore PERRY trachtte reeds hieromtrent eene regeling tot stand te brengen toen hij zijne Additionele Conventie van 17 Junij 1854 sloot (*); maar zijne pogingen stuitten af op den tegenstand der Japansche autoriteiten. (Zie de briefwisseling daarover gevoerd in HAWKS' beschrijving van PERRY's „Expedition to Japan," blz. 548.) De Amerikaansche consul-generaal TOWNSEND HARRIS was, door het aanwenden van welke overredingsmiddelen is onbekend, gelukkiger; hij wist, blijkens art. 3 der door hem gesloten Additionele Conventie van 17 Junij 1857, de Japansche regering over te halen tot de bepaling, dat, wanneer tusschen Amerikanen en Japannezen afgerekend zou moeten worden, het door de eersten aangebragte geld tegen Japansche gouden en zilveren munten opgewogen zou worden, zullende de Japansche regering bevoegd zijn van de dus gevonden waarde van het Amerikaansche geld 6 pCt. te korten voor de kosten der hermunting. Ofschoon deze bepaling alleen voor de Amerikanen geschreven was en art. 12 onzer latere Additionele overeenkomst van 16 October 1857 zelfs inhield dat wij, ja, met vreemde gouden en zilveren munten zouden kunnen betalen, maar dat, zoo de Japanners die wenschten te ontvangen, daarover (dat zal wel moeten beteekenen: over de daaraan toe te kennen waarde) zou worden onderhandeld, zoo is het toch bekend dat die bepaling uit de Amerikaansche conventie terstond gold voor alle vreemdelingen, die in Japan met dollars betaalden, zooals ook wel het geval moest zijn, omdat in alle door Japan gesloten tractaten een bepaling voorkomt omtrent de behandeling op den voet der meest begunstigde natie. Het is ook ontwijfelbaar, dat die bepaling leidde tot de nog verder gaande bepaling in de Jedo-tractaten, volgens welke de aangevoerde vreemde munten enz."

Had ik zoo gesproken, dan ware niet aan PERRY toegeschreven, wat HARRIS verrigtte, en dan had de vraag niet kunnen worden gedaan, of er sprake kon wezen van het nog van kracht zijn der in 1857 door hem verkregen bepaling, aange-

(*) Zie hieronder wat HEINE daaromtrent mededeelt.

Digitized by Google

zien dit slechts het geval kon zijn tot dat de bepalingen der Jedo-tractaten, die ook omtrent dit punt verder gaan, in werking traden, dat is met Julij 1859.

Townsend Harris dus, die ook het eerst de onderhandelingen aanving, welke met het sluiten der Jedo-tractaten eindigden, was de uitvinder dezer voor de vreemdelingen zoo voordeelige, voor Japan zoo nadeelige regeling. Ware de bepaling, die hij in 1857 verkreeg, in de Jedo-tractaten opgenomen, het voordeel boven hetgeen vroeger feitelijk bestond, zou voor de vreemdelingen reeds zeer groot zijn geweest, omdat hun dollars enz. daardoor terstond in Japan — dat ze vroeger niet aannam dan tegen de waarde, welke zij er als ongemunt zilver aan toekende, als hoedanig de dollar met de itsiboe werd gelijk gesteld — eene driemaal grootere waarde kregen. Zie Harris naïve uitdrukking, dat de Amerikanen voor elke 100 dollars, die zij vroeger te betalen hadden, thans slechts 34½ dollars te betalen zouden hebben, in zijn brief van 6 Julij 1857 aan zijn correspondent te Hongkong, waarbij hij de door hem gesloten conventie mededeelt, en welke met dat stuk gevonden wordt in Heine, *Expedition in die Seen von China, Japan und Ochotsk*, dl. III, blz. 339.

Ik sprak over het duistere, dat in sommige opzigten nog over die Japansche muntkwestie ligt, en de wenschelijkheid, die er daarom bestaat, dat zij aan een deskundig en grondig onderzoek mogt worden onderworpen. Ik wijs daartoe op slechts twee punten. 1o. In de zooeven aangehaalde correspondentie, tijdens Perry's verblijf met de Japansche autoriteiten gevoerd, zien wij dat, terwijl de Japanners vroeger de dollar, berekend tegen de hooge waarde bij hen aan het gemunt zilver toegekend, voor 4800 koperen *cash* hadden aangenomen (Hawks, blz. 505), zij haar later slechts voor 1600 cash, de waarde aan een itsiboe toegekend, wilden aannemen, omdat, zeiden zij, de dollar voor hen niet meer waard was dan de waarde aan ongemunt zilver, *hetwelk slechts een derde was der waarde waarvoor hun zilvergeld gedwongen koers had.* Is dat verschil nog zoo allerverbazendst groot — en volgens von Siebolds brief in *de Indiër* van 29 Febr. ll. schijnt nog een enorm verschil tusschen de reële en nominale waarde van het Japansch zilvergeld te bestaan, — dan wordt de zaak zeker niet eenvoudiger, — dan zou wel de wezenlijke waarde van het zilver in Japan en daarbuiten niet veel verschillen, maar dan zou Japan tot eene verandering van muntstelsel moeten besluiten, welke aan dat land schatten zal kosten, — waartoe het misschien reeds, gedeeltelijk ten minste, was overgegaan bij de in Julij ll. ingevoerde nieuwe muntregeling, doch waarvan de verdere invoering is belet geworden door de ondersteuning, welke het geschreeuw daartegen van eenige winzieke handelaars bij sommige consuls heeft gevonden.

Dat zoodanig verschil tusschen de reële en nominale waarde van het Japansch zilvergeld bestaat en dat het eerst van het vermeerderd verkeer met de Europeanen dagteekent, blijkt ook uit de volgende woorden van Heine (*Die Expedition u. s. w.* Dl. II blz. 114 noot), die we overnemen, omdat zij eene beknopte en duidelijke voorstelling der zaak geven: „Tijdens Perry's eerste bezoek in Japan, in 1853, was nog geen muntvoet bepaald en wij (Heine maakte die reis mede en beschreef haar in zijn eerste werk: *Die Reise um die Erde nach Japan*) moesten of in dollars of in *cash* (kleine Chinesche koperen munt) betalen, waarvan toen te Hongkong 1300 op een dollar gingen en onze dollars werden dus maar dien maatstaf aangenomen. Maar de Japansche regering heeft, om den verboden uitvoer van geld nog meer te bemoeijelijken, de nominale waarde der munten tot op het bijna viervoudige der reële waarde verhoogd; en toen wij in 1854 te Hakodate aankwamen, waar de kooplieden de bevelen der regering ten opzigte van den nieuwen

Digitized by Google

muntvoet nog niet hadden ontvangen en slechts munt tegen munt opwogen en daarnaar de waarde bepaalden, bevonden wij dat onze dollars 4800 cash waard waren (dus ruim 3½ maal zooveel als te Hongkong, dat zeer duidelijk de hooge waarde van het zilver in Japan bewijst.) Bij zijn terugkeer naar Simoda trachtte PERRY die waardebepaling in zijne additionele artikelen te doen opnemen, maar te vergeefs, en dientengevolge konden de eerste Amerikaansche schepen hunne dollars slechts tegen 33⅓ pCt. der waarde van de hand zetten (*), dat natuurlijk allen handel onmogelijk maakte, totdat HARRIS in 1857 eene overeenkomst sloot, volgens welke bij het doen van betalingen de Japansche en vreemde gouden en zilveren munten tegen elkander opgewogen en de laatste, met bijbereking van 6 pCt. voor de kosten der hermunting, aangenomen zouden worden."

2o. In den mede zooeven aangehaalden brief van TOWNSEND HARRIS wordt gezegd, dat het goud in Japan eene betrekkelijk mindere waarde heeft dan elders. Door anderen wordt dit bepaald tegengesproken, die zeggen dat het goud er vrij nabij dezelfde waarde heeft als op de algemeene markt. Ook dit punt zou welligt een nader onderzoek verdienen, ofschoon het toch wel zeker is dat, zoo het goud er minder waard is dan elders of zoolang maar het zilver er eene betrekkelijk hoogere waarde heeft, geen enkel vreemd goudstuk in Japan ingevoerd zal worden.

Zoo zou men ook kunnen vragen: bestaat er eene vaste conventionele waardeverhouding tusschen de gouden, zilveren en koperen Japansche munten? dat is, met andere woorden, heeft men in Japan den enkelen, dubbelen of zelfs driedubbelen standaard, zoo als sommigen beweren, of bestaat er, zoo als anderen zeggen, geen eigenlijke standaard en wordt de onderlinge waardeverhouding van tijd tot tijd, hetzij volgens vaste regelen, hetzij door de werking van vraag en aanbod, van regeringswege of alleen volgens de werking eener vrije inlandsche geldmarkt geregeld? Is het kopergeld er wettig betaalmiddel, of dient het slechts tot pasmunt?... Voor de beantwoording van dergelijke vragen worden reeds vele bouwstoffen gevonden in de werken van HAWKS en HEINE, ook, om van anderen te zwijgen, in LÜHDORFF's „Acht Monate in Japan" en HOFFMAN's en DONKER CURTIUS' „Proeve eener Japansche Spraakkunst," (p. 82), en vooral ook in de menigvuldige artikelen in de laatste maanden in zeer vele dagbladen daaraan gewijd. Maar zoo men ziet, dat een blad, dat zulke uitstekende gelegenheid heeft om omtrent den juisten aard der kwestie goed ingelicht te worden, als de te Shanghai uitkomende *North China Herald*, in zijn nummer van 4 Febr. ll. nog moet bekennen, duisterheden in de zaak te zien, dan mag het wel hoogst wenschelijk heeten dat in Japan zelf, door een deskundig aldaar goed bekend Europeër een grondig onderzoek hiernaar werd ingesteld. Maar reeds de bevoegde beoordeelaar, die uit de hier voorhanden bronnen putte om te trachten de kwestie goed en klaar uit een te zetten, zou waarschijnlijk reeds veel licht kunnen verspreiden.

Bijvoegsel II. Het officiele Dagblad der Vereenigde Staten behelsde voor korten tijd (Jan. 1860) het volgende, onder het hoofd: *de Handel met Japan.*

„Eenige weken geleden spraken wij van de bemoedigende vooruitzigten op een levendig en winstgevend handelsverkeer van de V. S. met Japan, als een der on-

(*) Is de bovenaangehaalde uitdrukking van Harris, dat door zijne conventie de dollar plotseling eene ruim driemaal hoogere waarde in Japan kreeg, niet juister? Immers, zoo bij de hooge waarde aan het zilver in Japan toegekend, aldaar voor één dollar kon worden verkregen wat daarbuiten met drie à vier dollars zou moeten worden betaald, dan kan immers van geen van de hand zetten tegen ⅓ der waarde, doch slechts van winstderving sprake zijn?

Digitized by Google

middelijke resultaten der onlangs gevoerde diplomatieke onderhandelingen met dat rijk. Eenige der laatst alhier aangekomen schepen uit Californie bragten de tijding aan dat die handelsbetrekkingen reeds een aanvang genomen hadden door de aankomst te San Francisco van twee schepen: „the Onward" en „the Emma" met eene lading van Japansche stapelproducten bestaande uit: raapolie, tabak in bladen, aardappelen, rijst, kastanjes, ising-glass en koperwerk, van welke handelsartikelen raapolie, koperwerk en waarschijnlijk ook ising-glass slechts meer bepaaldelijk beschouwd kunnen worden als onder de stapelproducten te behooren, (*) daar men meent dat genoemde artikelen, in de toekomstige handelsbetrekkingen van Japan met de verschillende natien der wereld, altijd in genoegzamen overvloed zullen voorhanden zijn om de voornaamste te worden der Japansche uitvoer-artikelen.

Wel is waar zullen er ook andere artikelen als stapelprodukten kunnen verzonden worden, wanneer de handelsbetrekkingen met vreemde natien zich ook zullen hebben uitgestrekt tot de millioenen die het binnenland van dit groote rijk bewonen, doch hoedanig de ontwikkeling van Japan in de toekomst ook worden moge, — en teruggang is hier bijna eene onmogelijkheid — het is onloochenbaar dat de N. Amerikanen eene bijzondere verpligting hebben aan het beheer van den President BUCHANAN voor de welgeslaagde, en naar wij hopen voortdurende vestiging van een direct handelsverkeer tusschen beide landen. San Francisco kan weldra voor den handel van Japan, China, Siam, enz. worden, hetgeen New-York thans is voor den handel van Europa.

Opdat onze handelaars, die genegen mogten zijn naar Japan te verzenden of die reeds met dat rijk handelsbetrekkingen hebben aangeknoopt, voldoende informatien zouden mogen erlangen ten opzigte van de soort van artikelen waarin zij met goed gevolg handel zouden kunnen drijven, vervoegden wij ons tot het Bureau voor Statistiek — een Bureau dat hoofdzakelijk onze handelsbetrekkingen met het Buitenland behandelt — waar men ons met de grootste welwillendheid mededeelde nevensgaande officiele opgaven van artikelen die uit Japan zijn uitgevoerd, of aldaar met goed gevolgd zijn ingevoerd, benevens het tarief van inkomende regten die tegenwoordig door de Japansche beambten geheven worden.

Het ter perse liggend „jaarlijksche rapport van den Secretaris van Staat voor Buitenlandschen handel" voor het jaar 1859 zal, naar wij vernemen, gewigtige en belangrijke mededeelingen bevatten zoowel omtrent dat als omtrent andere onderwerpen die met onze handelsoperatien in vreemde landen in betrekking staan.

Uitvoerartikelen uit Japan: plantenwas, bijenwas, kamfer, koolzaad, raapolie, koper in bladen, *Soermé* (gedroogde visch), *saysa* (groen zeewier), kolen, lakwerk, porceleinwerk, rijst (gepeld en ongepeld), tarwe, ruwe zijde en manufacturen van zijde, en tabak.

Artikelen die met goed gevolg in Japan kunnen worden ingevoerd: Chitzen (met vaste kleuren), de Turksch-rood chitzen met twee, drie à vier kleuren, drills en katoen fluweel, gebleekt madapolan (40 duim), Turksch-roode zakdoeken, fijne lakens, Hollandsche greinen, molton dekens, sapan-hout (Manilla), satijn, Hollandsche en Chinesche medicijnen, rhabarber, timekeepers, percussie-geweren (nieuwe uitvinding), percussie-dopjes, pistolen, buskruid, fijn glaswerk, spiegels, Engelsche zeep, oleïne, zeevaartinstrumenten, thermometers, barometers, ijzeren kisten, rhenoceroshorens en hippopotomushorens en klaauwen." W. Q.

(*) Vreemd, dat zijde, kamfer, was, en andere waren die ook vroeger veel uit Japan werden uitgevoerd, en steenkolen, waarmede dit thans ook het geval is, en die er in groote hoeveelheid aanwezig schijnen te zijn, daaronder niet worden genoemd.

Digitized by Google

AANTEEKENINGEN OP HANDELSGEBIED.

De veilingen in 1860.

Bij het begin van dit jaar, door den handel met zooveel vreugde begroet, na het wisselvallige jaar 1859, werd reeds iedereen teleurgesteld bij den aanblik van den neteligen politieken toestand van Europa, daar men door het verledene geleerd had, dat zonder rust en materieele welvaart, geen handel voortdurend bloeijen kan, en men op statistieke cijfers alléén geen rekening meer konde maken, omdat vertrouwen nog veel meer gold dan vooruitzigten van kleine oogsten en betrekkelijk lage prijzen der hoofdartikelen van consumtie.

De beweging in al de groote stapelartikelen van onze Hollandsche markten, en de verhooging in de prijzen, zoowel van suiker als van koffij, ook op de buitenlandsche markten bij het einde van het afgeloopen jaar, bewezen dat de handel zich in het algemeen voorbereidde op eene gunstige opening van zaken in het nieuwe jaar, doch naauwelijks was hetzelve ingetreden, of men zag, hoe deerlijk men zich bedrogen had.

In plaats van rust en welvaart op onze hoofdmarkten van débouché, zag men in Italië, onze hoofdconsument van geraffineerde suiker, eene onzekerheid en bezorgdheid voor de toekomst heerschen, waardoor iedereen van groote ondernemingen afgeschrikt werd, en men liever zich schraal voor zijne dagelijksche behoefte voorzag, en zijn geld bewaarde, dan zich op de gunstigste vooruitzigten daarvoor goederen aan te schaffen, die men gevaar liep bij de eerste kreet van oorlog, belangrijk in prijs te zien dalen.

Daarbij kwam nog de slechte stand van den wissel, die door voortdurende verkoopen van Oostenrijksche fondsen op onze beurzen tot steeds verlaagde prijzen, een verschil van c^a 20 pCt. bij vorige jaren aanwees, waardoor de zaken zoo niet onmogelijk, dan toch nog gewaagder werden.

Ook in Duitschland zag men algemeen wantrouwen heerschen, en hoewel ook daar de voorraden van de meeste artikelen klein waren, wilde niemand zich in groote ondernemingen steken.

Onder zulke omstandigheden werden de Voorjaars-Veilingen der N. H. M. aangeslagen, en waren daarbij ook de quantiteiten veel kleiner dan vorig jaar, iedereen zag toch met de grootste spanning derzelver afloop te gemoet.

Digitized by Google

Wij laten hieronder een overzigt volgen naar de orde in welke zij gehouden werden.

Koffij. De veiling van 657/1 en 272/2 vaten en 600 balen Plantation Ceylon koffij, op 14 Februarij, door de N. H. M. gehouden, liep naar de omstandigheden vrij wel af, hoewel de prijzen c^a ½ à 1 ct. onder taxatie bleven, zooals uit onderstaande vergelijking blijkt:

	Vaten.		Balen.	Taxatie.		Afloop.	
N°. 1	109/1	3/2		42½ à 43		42 à 42½	
„ 2	97/1	40/2		41½	42	40½	
„ 3	71/1	16/2		42	43	41½	42
„ 4	88/1	22/2		39½	40	39½	
„ 5	41/1	62/2		40½	40½	40½	
„ 6	45/1	5/2		40	41	40½	
Div. & B. S.	206/1	124/2	600				
	657/1	272/2	600				

Suiker. De veiling der N. H. M. van 53.400 krang en 880 zakken Java-suiker 13 Maart te Amsterdam gehouden, liep boven verwachting gunstig af, zijnde de prijzen voor blond *f* ¾ à *f* 1 en voor wit *f* 1½ à *f* 2 boven November.

Deze gunstige afloop is des te opmerkelijker, omdat na de opwinding in het einde van het vorig jaar op slechte berigten van de Louisiana oogst, waarbij de prijzen tot *f* 2 boven November stegen, de slechte toestand der Italiaansche markten eenen teruggang van prijzen veroorzaakte, die deed veronderstellen dat de veiling slechts weinig boven November zoude afloopen. Kort voor de veiling werd evenwel bekend, dat men in Frankrijk over eene verandering van regten dacht, en dit, gevoegd bij kleine voorraden in 2^e hand, eenige aanvrage voor uitvoer en eenigzins geruststellender politieke berigten, bewerkte eenen afloop, die vooral onder deze omstandigheden uiterst gunstig te noemen is. C^a ½ werd voorgenomen. In het algemeen bemerkte men evenwel hier even als in de November-veiling dat de vraag voor de betere soorten steeds vermeerderd, en de bruine en slappe steeds in verhouding minder aftrek vinden.

Koffij. De veiling van 326.257 balen Java en 4917 balen Padang koffij, den 21 Maart te Rotterdam gehouden, liep eveneens boven alle verwachting hoog af, ja zelfs zoo als uit onderstaande opgave blijkt, nog boven taxatie. Het is te hopen dat zij ook op de buitenlandsche markten aan de verwachtingen der koopers zal beantwoorden, en dat de vraag, die, op de hooge prijzen der Java-koffij zich in den laatsten tijd (vooral voor de goedkoopere bijsoorten zooals Braziel en Santos-koffij) toonde, en deze in verhouding zeer deed stijgen, zich nu ook voor onze koffij mag toonen, en een gezonde handel doen ontstaan.

Digitized by Google

AFLOOP DER VEILING.

	Balen.	Taxatie.	Afloop.
1	882	47 48	51
2	12178	43 44	44 45
3	3261	42 42½	42½
4	1646	41 41½	42
5	1851	42 43	42½
6	9131	40½ 41	41
7	3964	41	41½
8	3854	39 39½	40
9	21488	39 39½	39
10	34766	39	38½
11	5676	40 41	40½
12	10587	39 39½	40
13	2821	39 39½	40½
14	5227	38½ 39	39
15	2879	38½ 39	39
16	6219	39½ 40	39½
17	2356	40	41
18	4845	37½ 38	38½
19	26670	38	39
20	43843	38½	38½
21	29044	38	38½ 39
22	18657	38	38½
23	28801	37 37½	37½
24	8428	37 37½	37½
25	2758	39	39½
26	1894	39 39½	40
	15187	36½ 37	37 38½
Div.	8076		
B S	18864		
	782		
Totaal	331130		

Vergelijk der prijzen voor Java-koffij in de veilingen der N. H. M. betaald gedurende de laatste 6 jaren,

1855.		1856.		1857.		1858.		1859.		1860.
Voorj.	Naj.	Voorj.	Naj.	Voorj.	Naj.	Voorj.	Naj.	Voorj.	Naj.	Voorj.
324886	043913	393056	656945	443623	572163	493809	701118	431978	564013	
969.799		1.050.001		1.015.786		1.196.927		955.991		331.154
29½	32	31½	32½—3	36½	41	27½	32—½	37—½	37½	38½ 39

Handelcijfers. OPGAVE *van eenige op* 15 *Maart* 1860 *en vroeger in de onderstaande entrepôts aanwezige goederen.*

	Tarwe. Last.	*Rogge.* Last.	*Huiden.* Guld.	*Indigo.* Ponden.	*Rijst.* Ponden.	*Ruwe Suiker.* Ponden.	*Tabak in blad. enz.* Ponden.
Amsterdam	143	1329	51.026	179.814	2.976.663	14.407.494	1.111.307
Rotterdam	"	"	24.390	1.093	"	6.644.010	562.583
Schiedam	"	"	"	"	"	724.702	"
Dordrecht	"	"	"	"	"	1.293.949	"
Middelburg	"	"	"	"	"	1.686.502	"
Totaal op 15 Maart 1860	143	1329	75.416	180.907	2.976.663	24.756.657	1.673.890
" op 15 Dec. 1859	254	1419	90.223	45.483	3.331.561	24.720.877	1.607.911
" op 15 Sept. "	56	779	129.649	132.759	3.841.766	31.034.010	1.975.929
" op 15 Junij "	98	553	143.473	81.487	3.452.566	36.219.117	1.418.871
" op 15 Maart "	30	636	383.040	115.053	3.897.182	33.512.310	982.662
" op 15 Dec. 1858	30	636	481.024	85.023	5.124.747	18.316.127	1.404.043
" op 15 Sept. "	30	418	820.756	125.359	5.169.408	37.510.200	2.097.421
" op 15 Junij "	30	335	925.361	112.896	4.564.793	43.433.060	2.348.216
" op 15 Maart "	64	650	611.369	94.071	5.830.448	20.715.000	1.401.312
" op 15 Dec. 1857	126	891	281.079	83.788	6.032.777	12.007.000	1.651.000
" op 15 Sept. "	195	423	182.503	101.747	6.732.000	20.390.000	1.368.000
" op 15 Junij "	142	175	102.845	86.150	6.983.000	22.624.000	1.045.000
" op 15 Maart "	202	166	30.584	86.372	9.182.000	33.710.000	1.448.000
" op 15 Dec. 1856	211	166	24.089	20.004	10.575.000	16.284.000	1.129.000
" op 15 Sept. "	267	253	84.301	70.894	7.427.000	21.471.000	790.000
" op 15 Junij "	471	442	87.333	27.609	4.583.000	29.565.000	483.000
" op 15 Maart "	865	761	18.441	43.566	5.644.000	26.570.000	314.000

Digitized by Google

VERGELIJKENDE OVERZIGTEN VAN NEDERLANDSCHE SCHEEPVAART EN SCHEEPSBOUW IN DE LAATSTE JAREN.

Nevensgaand overzigt (*in duizendtallen*) van de scheepvaart der zes laatste jaren op en van de Nederl. havens, is, met gewijzigde classificatie, zamengesteld volgens de opgave over de jaren 1831—1859, voorkomende in de *Staats-Ct.*

	Inklaringen met lading.						Uitklaringen met lading.						
	Ned. vlag.		Vr. vlag.		Totaal.		Ned. vlag.		Vr. vlag.		Totaal.		
	Sch.	Tonn.	Sch.	Tonn.	Sch.	Tonn.	Sch.	Tonn.	Sch.	Tonn.	Sch.	Tonn.	
1854	3^{5}	548	3^{6}	606	7^{1}	1154	2^{2}	370	2^{2}	452	4^{4}	822	1854
1855	3^{6}	571	4^{1}	731	7^{7}	1303	2^{2}	391	2	419	4^{2}	810	1855
1856	3^{6}	611	4^{3}	798	7^{9}	1409	2^{5}	473	2^{2}	478	4^{8}	952	1856
1857	3^{7}	646	4^{3}	899	8^{2}	1545	2^{5}	507	2^{1}	508	4^{6}	1015	1857
1858	3^{4}	621	4^{9}	980	8^{3}	1601	2^{2}	478	2^{1}	519	4^{3}	997	1858
1859	3^{2}	580	4^{3}	876	7^{6}	1456	2^{3}	438	2^{2}	501	4^{5}	940	1859

Met bijvoeging der ongeladen schepen, bevindt men:

	Inklaringen.						Uitklaringen.						
	Gel. schep.		In ballast.		Tot. inklar.		Gel. schep.		In ballast.		Tot. uitklar.		
	Sch.	Tonn.	Sch.	Tonn.	Sch.	Tonn.	Sch.	Tonn.	Sch.	Tonn.	Sch.	Tonn.	
1854	7^{1}(*)	1154	0^{47}	89	7^{6}	1243	4^{4}	822	3^{3}	461	7^{7}	1283	1854
1855	7^{7}	1303	0^{47}	81	8^{2}	1384	4^{2}	810	4^{2}	633	8^{4}	1443	1855
1856	7^{9}	1409	0^{53}	69	8^{4}	1478	4^{8}	952	3^{4}	613	8^{2}	1565	1856
1857	8^{2}	1545	0^{49}	67	8^{7}	1612	4^{6}	1015	4^{1}	669	8^{7}	1684	1857
1858	8^{3}	1601	0^{43}	62	8^{8}	1664	4^{3}	997	4^{5}	722	8^{9}	1720	1858
1859	7^{6}	1456	0^{49}	58	8^{1}	1514	4^{5}	940	3^{5}	571	8	1511	1859

	Totaal der in- en uitkl. in lading.		Totaal der in- en uitkl. in ballast.		Alg. totaal van in- en uitkl.		
	Sch.	Tonn.	Sch.	Tonn.	Sch.	Tonn.	
1854	11^{5}	1976	3^{8}	550	15^{3}	2526	1854
1855	11^{9}	2113	4^{7}	714	16^{6}	2827	1855
1856	12^{1}	2361	3^{9}	682	16^{6}	3043	1856
1857	12^{8}	2560	4^{6}	736	17^{4}	3296	1857
1858	12^{6}	2598	4^{9}	784	17^{5}	3384	1858
1859	12^{1}	2396	4	629	16^{1}	3025	1859

Bovenstaande cijfers toonen dat in het afgeloopen jaar de omvang der scheepvaart ongeveer met die van 1856 gelijk stond, en over het geheel zal men de uitkomst niet zóó onbevredigend kunnen noemen als welligt met reden kon worden verwacht.

(*) Men houde bij deze staatjes de globale aanduiding, bij duizendtallen, in het oog: zoo is bijv. tot vereenvoudiging gezet: Sch. 7^{1} 1154 ton. | s. 0^{47} 89 ton.
in plaats van 7.100 1.154.000 | 470 89.000

Digitized by Google

In het totaal der scheepvaartbeweging (3.025.000 ton) was 629.000 ton (of c^a 21 pCt.) van *ongeladen* schepen begrepen (in 1858 was deze verhouding 23 pCt.) De ongeladen scheepsruimte over 1859 was aldus te verdeelen: 58000 ton (of 3¾ pCt. der totale inklaringen) en 571000 ton (of c^a 38 pCt der uitklaringen). Deze verhouding van ongeladen schepen bij de uitzeilingen is voorzeker verre van gunstig te noemen. Zij is echter minder ongunstig dan in 1858, hetwelk trouwens een der allerongunstigste jaren was, in dit opzigt. De verhouding der geladene en ongeladene tonnemaat bij de uitklaringen sedert 1848 is aldus:

	1848	1849	1850	1851	1852	1853	1854	1855	1856	1857	1858	1859	
gelad.	62	67	68	62	62	62	64	56	61	60	58	62	pCt.
ball.	38	33	32	38	38	38	36	44	39	40	42	38	„

Wat de grootte van tonnemaat betreft, zoo bedroeg de *met lading ingeklaarde* tonnemaat iets minder dan in 1857 en 1858, doch steeds vrij aanzienlijk meer dan in 1855 en vroeger. Hetzelfde vindt plaats ten aanzien der uitklaringen met lading.

De *verhouding* der nationale vlag in de algemeene scheepvaart was ongeveer als ten vorigen jare, eene vrij sterke vermindering aantoonende sedert 1856.

Voor de *ongeladene* schepen op zich zelve wordt in de opgave der Staats-Courant geen onderscheid van vlag aangeduid.

Het percentsgewijs aandeel der *nationale* en *vreemde vlag* bij *geladene* schepen toont zich als volgt:

	Inklaringen met lading.			Uitklaringen met lading.			Gezamenlijk.		
	Ned. vl.	Vr. vl.		Ned. vl.	Vr. vl.		Ned. vl.	Vr. vl.	
1854	43 pCt.	57 pCt.	100 pCt.	45 pCt.	55 pCt.	100 pCt.	46½ pCt.	53½ pCt.	100 pCt.
1855	44 „	56 „	100 „	48 „	52 „	100 „	45½ „	54½ „	100 „
1856	44 „	56 „	100 „	50 „	50 „	100 „	46 „	54 „	100 „
1857	42 „	58 „	100 „	50 „	50 „	100 „	45 „	55 „	100 „
1858	39 „	61 „	100 „	49 „	51 „	100 „	42 „	58 „	100 „
1859	40 „	60 „	100 „	47 „	53 „	100 „	42 „	58 „	100 „

De Nederl. **koopvaardijvloot** bestond op het eind van elk der drie laatste jaren uit de navolgende schepen:

Soort van schepen.	Aanwezig op den 31 December 1856.		Aanwezig op den 31 December 1857.		Aanwezig op den 31 December 1858		Aanwezig op den 31 Dec. 1859.	
	Sch.	Last.	Sch.	Last.	Sch.	Last.	Sch.	Last.
Clipperschepen.	3	1.178	4	1.567	4	1.567	4	1.567
Fregatten . . .	163	65.003	168	67.297	162	64.842	156	62.224
Barken	425	122.817	430	125.869	422	124.545	409	121.925
Brikken	105	13.046	133	16.004	138	16.715	140	16.828
Schoeners . . .	279	22.415	310	25 520	337	28.060	345	28.659
Brig. en Bark.	2	208	2	208	2	208	3	306
Galjoten	210	12.321	248	14.794	278	17.119	296	18.389
Koffen	703	41.731	661	39.679	641	38.386	601	36.323
Tjalken	261	7.847	273	8.161	266	8.005	263	7.960
Bom- en Pinks.	59	843	59	843	61	874	61	874
Over. zeilsch. .	122	4.060	100	3.958	86	3.448	86	3.450
Stoombooten .	31	5.214	40	6.651	41	6.884	41	7.170
Totaal	2343	296.692	2428	310.551	2438	310.652	2406	305.675

Digitized by Google

Aan de redactie van de Economist.

In uw tijdschrift met belangstelling het opstel *fabriek en school* gelezen hebbende, kwam het mij niet ongepast voor, tot eenige openbaarheid te brengen, wat des aangaande verrigt wordt bij de Domaniale steenkolenmijnen te Kerkrade. (*)

Voor weinige jaren bestond aan genoemde mijnen nog geen fonds of andere dergelijke instelling, waardoor de mijnwerkers, hetzij bij ziekte of bij verwonding, eenige ondersteuning werd toegekend, of wel, waren zij versleten, welnu, dat alles stond gelijk, die niet werken kon bekwam niets, en zoo waren dus velen met vrouw en kinderen geheel van de milddadigheid van andere personen afhankelijk.

Toen ik met de leiding der genoemde mijnen werd belast, trok dit sterk mijne aandacht, en ik besloot op eene kleine schaal eene proef te nemen om eene spaarkas daar te stellen, ten einde zoo die bijval mogt vinden, haar uit te breiden.

Aanvankelijk hadden de mijnwerkers weinig lust tot deelneming, dan zoodra zij het nuttige doel eenigzins inzagen, verminderde het vooroordeel, en spoedig was de deelneming algemeen. De proef gelukt zijnde, rigtte ik 1 Januarij 1856 op, het „Fonds ter ondersteuning van de arbeiders, in dienst bij de Domaniale steenkolenmijnen," dat na een bestaan van slechts 4 jaren en met 190 arbeiders reeds een kapitaal bezit van ƒ 9779,05^{c}.

Zie hier in korte trekken de strekking van dat fonds.

Al de mijnwerkers of arbeiders zijn verpligt deel te nemen aan het fonds; zij worden, al naarmate hunne bezoldigingen en dienstjaren, in gewone en buitengewone leden en verschillende klassen verdeeld, en dragen naar gelang hunner verdiensten bij.

De leden hebben aanspraak op:

1°. Pensioen voor zich, en bij overlijden, voor hunne nagelatene weduwe en kinderen.

2°. Eene geldelijke tegemoetkoming bij ziekte of verwonding.

3°. Geneeskundige hulp voor zich en hun geheel gezin.

4°. Eene tegemoetkoming bij begrafenis-kosten.

5°. Vrij schoolonderrigt voor hunne kinderen.

Blijkbaar kunnen de pensioenen die uitgekeerd worden, niet groot

(*) Het is welligt niet onverdienstig hierbij te herinneren dat deze steenkolenmijnen, ofschoon domaniale goederen, thans in exploitatie zijn bij de Maatschappij van den Aken-Maastrichtschen spoorweg.

Het geldt dus hier wat niet van staatswege, maar door particuliere pogingen is tot stand gebragt. *Noot der redactie.*

Digitized by Google

zijn, dan het is toch voldoende om niet tot den bepaalden bedelstand te moeten geraken, terwijl de tegemoetkoming bij ziekte of verwonding de helft des dagloons bedraagt.

De ouders zijn voorts verpligt hunne kinders van af het 6de jaar tot aan het 14e jaar ter school te zenden, zoo niet, dan worden zij uit het fonds geroijeerd; de schoolmeester der dorpschool geeft van het schoolgaan der kinderen trouw berigt; het werken in het veld is aan de kinderen om den anderen dag toegestaan, doch het werken in de mijnen niet, zij moeten daarvoor minstens den ouderdom van 15 jaren hebben bereikt.

Vroeger werden jongens van 10 jaar oud reeds in de mijnen gebruikt, doch de ondervinding heeft helaas geleerd, dat zulks zeer nadeelig heeft gewerkt; ten bewijze hiervan strekke dat gemiddeld van 48 jongelingen die in de gemeente Kerkrade dienstpligtig zijn, er 20 worden afgekeurd wegens gebreken of te kleine maat, en hoe kan dat anders bij 10 uren daags werken op eene diepte van 330 N. el onder den beganen grond, en in eene atmospheer die, hoe zuiver zij ook wezen moge, geenszins de frissche berglucht evenaart. Zoo men alleen het op- en nederklimmen van 330 N. el ladders in aanmerking neemt, is zulks nog te zwaren arbeid voor kinderen van dien leeftijd.

Het verpligtend schoolgaan zal eerst dezer dagen in werking komen, het resultaat hiervan zal men dus later kunnen nagaan, doch gewis zal het bevredigender zijn dan nu, als men nagaat dat op 100 arbeiders er naauwelijks één is, die wat kan lezen en schrijven; ook zal het opkomend geslacht daardoor meer aan orde en tucht worden gewend, eene zaak van hoog belang bij den mijnbouw.

Voorzeker zoude al dit goede voor de mijnwerkers niet tot stand hebben kunnen komen, zoo niet het Bestuur der Domaniale mijnen jaarlijks eene belangrijke bijdrage aan dat fonds verleende; deze bijdrage zal echter hare ruime winsten in de toekomst opleveren, en het is dus geen weggeworpen geld.

Het zij ver van te willen beweren, dat de bepalingen van het fonds hier en daar geene wijzigingen behoeven, dan de ondervinding wijst die aan, en men verbetert ze.

Aangenaam zou het mij zijn te vernemen, op welke wijze fabriekanten, ook elders in ons land, de handen aan het werk slaan om het lot der werklieden en dat hunner kinders te verbeteren. Als men maar werkelijk het goede *wil*, dan is het gewonnen: door eene mededeeling der wijzen waarop dit geschiedt, meen ik dat men èn de fabriekanten èn de goede zaak zelve kan bevoordeelen.

KERKRADE, 7 Maart 1860.

E. VAN DER ELST.

Digitized by Google

CONSULAIRE BERIGTEN.

Berigten over scheepvaartbeweging worden medegedeeld, voor de navolgende havens:

St.-Ct. 2 *Maart: Bremen; Bremerhafen; Brake*, (1859); 7 *Maart: Londen*, (2e halfj. 1859); *Portsmouth; Southampton*, (1859); *Glasgow; Grimsby; Hull; Guernsey; St. Helier*, (2e halfj. 1859); 8 *Maart: Itzehoe*, (1859); 15 *Maart: Mannheim*, (1859); 17 *Maart: Emden; Leer; Hamburg; Cuxhaven; Altona*, (2e halfj. 1859); 20 *Maart: Christiania*, (2e halfj. 1859); 24 *Maart: Reval*, (2e halfj. en volle j. 1859); 29 *Maart: Elseneur*, (1859); 3 *April: Kiel*, (1859); 4 *April: Rostock; Wismar*, (2e halfj. 1859).

St.-Ct. 15 *Maart.* Volgens eene officiele opgave van het tolkantoor te **Mannheim** heeft de handelsbeweging in de beide havens dier stad (Rhijn en Neckar) in het vorige jaar bedragen 5,071,272 centenaars, zijnde omstreeks 800,000 ct. minder dan in 1858. Bovendien zijn te Mannheim zonder eene der beide havens aan te doen, gepasseerd 2,487,470 ct. of circa 300,000 ct. meer dan in 1858.

Van de aangevoerde goederen kwamen 807,926 ct. uit Nederlandsche havens, als: 618,273 ct. van Rotterdam, 148,000 ct. van Amsterdam, 31,962 ct. van Dordrecht en 9691 ct. van Arnhem.

Onder Nederlandsche vlag werden aangevoerd 388,757 ct., waarvan 195,683 ct. door stoombooten, en wel door de passagiersbooten der Nederlandsche reederij in 221 reizen 102,406 ct.; door de sleepbooten der Dordrechtsche maatschappij 6631 ct., der Nederlandsche reederij 81,584 ct., der Noordhollandsche stoombootmaatschappij 5062 ct.

Uit Nederlandsche havens zijn te Mannheim aangekomen 376 stoombooten en 183 zeilschepen of sleepbooten.

Van Mannheim zijn 353,823 ct. naar Nederland uitgevoerd, en wel: 334,867 ct. naar Rotterdam; 14,135 ct. naar Amsterdam, en 4821 ct. naar Arnhem.

Onder Nederlandsche vlag werden uitgevoerd 194,027 ct., waarvan 70,063 met passagiersbooten der Nederlandsche reederij; en met sleepbooten der Dordrechtsche maatschappij 354 ct., der Nederlandsche reederij 16,089 ct. en der Noordhollandsche maatschappij 2520 ct.

Naar Nederlandsche havens zijn vertrokken 445 stoombooten en 123 zeilschepen of sleepbooten.

Bij het doorloopen der hoofdrubrieken van in- en uitgevoerde goederen, vindt men dat eene belangrijke vermeerdering of vermindering voornamelijk bij de volgende artikelen heeft plaats gehad:

Invoer. Ruwe katoen 148,055 ct., zijnde 20,535 ct. meer dan in 1858; ruw ijzer 59,456 ct., zijnde 92,569 minder dan in 1858; gesmeed en geplet ijzer 199,357 ct. (50,855 ct. minder); granen 359,145 ct. (1196 ct. minder); indigo 3671 ct. (308 ct. minder); koffij 150,538 ct. (52,679 ct. minder); olie 50,987 ct. (16,025 ct. minder); rijst 33,413 ct. (5238 ct. meer);

Digitized by Google

steenkolen en coke 666,488 ct. (253,917 ct. minder); ruwe suiker 4469 ct. (11,453 ct. minder); geraffineerde suiker 103,152 ct. (22,682 ct. minder).

Uitvoer. Erts 17,695 ct. (96,489 ct. minder); granen 348,676 ct. (121,296 ct. minder); tabak en cigaren 36,209 ct. (19,478 ct. meer); wijn 39,740 ct. (11,732 ct. meer).

Bij de meeste der overige minder belangrijke rubrieken is eenige vermindering op te merken.

De vermeerdering in den invoer van katoen heeft men te danken deels aan de vergrooting van eenige voorname fabrieken in Zuid-Duitschland, deels aan de omstandigheid dat de Nederlandsche markt voor katoen van meer belang is geworden en het rekening schijnt te hebben gegeven, het artikel van daar te importeren.

De vermeerderde invoer van *rijst* is aan de militaire approvisionnementen toe te schrijven.

IJzer, olie, koffij en suiker figureren te Mannheim grootendeels als doorvoerartikelen. Dat die stad in 1858 minder dan vroeger als zoodanig heeft ontvangen, kan grootendeels aan de tijdsomstandigheden worden toegeschreven. Ten aanzien van het ijzer moet voorts worden opgemerkt dat het Engelsche ijzer tegenwoordig goedkooper door Frankrijk naar Zwitserland kan worden vervoerd, dan over Rotterdam en langs den Rhijn.

Van *sigaren* en *wijn* zijn groote bezendingen naar Amerika gegaan.

St.-Ct. 17 *Maart*. Blijkens eene mededeeling van Zr. Ms. consul te **Emden** bleef de handel der provincie *Oost-Friesland* gedurende 1859, ten gevolge van de politieke omstandigheden, kwijnende en bepaalde hij zich hoofdzakelijk tot den invoer der voor de consumtie noodzakelijke artikelen en tot den uitvoer der nog van den oogst van 1858 overgebleven kleine hoeveelheid granen. Meer en meer neemt de aanvoer toe van manufacturen, ijzerwaren en vele andere artikelen, zelfs van suikers, melis en stroop, uit de Tolvereeniging, zoodat de invoeren uit andere landen al kleiner en kleiner worden. Van binnenlandsche *tabak* is de aanvoer en het verbruik minder geweest dan in vroegere jaren; daar men nog steeds aan den Amerikaanschen de voorkeur geeft, wanneer de prijzen daarvan slechts eenigzins redelijk zijn.

De *scheepsbouw* is ten gevolge der tijdsomstandigheden achteruit gegaan, en zou nog minder hebben opgeleverd indien de reeds vroeger bestelde en nog op stapel staande schepen niet te water hadden moeten gelaten worden. In de geheele provincie zijn in 1859 aangebouwd 49 schepen, van 1774 last, en 2 loodsschoeners. Den 1n Januarij 1860 stonden nog op stapel 34 schepen.

De *ansjovis-* en *steurvangst* kan als mislukt beschouwd worden. De zeevischhandel gaat vooruit. De vangst op de Hannoversche eilanden voldoet niet aan de aanvrage, zoodat aanzienlijke aanvoeren door Nederlandsche schepen van de naburige kust plaats hebben.

De *haringvisscherij* heeft alhier opgehouden. De eenige nog bestaande compagnie heeft zich ontbonden, hare gebouwen verkocht en de schepen te koop aangeboden zonder nog koopers te vinden. Waarschijnlijk zal zich eene nieuwe vereeniging vormen om de zaak weder op te vatten.

Over den stand der veldgewassen is men in het algemeen tevreden. In den loop des winters is er regen genoeg gevallen om aan den grond de noodige vochtigheid te geven. In het begin van Februarij zijn er zelfs zoo hevige regens gevallen, dat de lage landen onder water staan. Ten ge-

Digitized by Google

volge van de afwisselende regens en vorst beginnen eenige landlieden voor de koolzaadplant bevreesd te worden; volgens anderen is die vrees nog ongegrond.

De graanprijzen te Emden waren op 1o. Maart:

		Ld'or			Ld'or
Tarwe	118 à 124 p.	25 à 28	Voerhaver	60 à 66	10 à 11½
Rogge	116 à 122 p.	21½ à 23	Boekweit	106 à 108	17 à 18
Wintergerst	90 à 96 p.	16 à 18	Paardenboonen		18 à 22
Brouwhaver	70 à 74	12½ à 13½			

St.-Ct. 20 *Maart.* Volgens een rapport van Z. M. consul te **Christiania** hebben de Noorweegsche reederijen in 1859 slechts weinige rekening gegeven, daar de vrachten gedurende het gansche jaar zeer laag waren. Ook de handel heeft geringe resultaten opgeleverd; de buitenlandsche markten verkeerden gedurende het geheele jaar voor de hoofduitvoerartiken van Noorwegen in een lusteloozen toestand, en de uitvoeren waren dan ook veel minder dan in voorafgaande jaren. Intusschen was de invoer grooter dan ooit: alleen voor Christiania hebben de invoerregten 900,000 spec. daalders, opgebragt, terwijl de opbrengst der regten (de uitvoerregten mede gerekend) in het geheele rijk bedragen hebben 2,592,033 spec. daalders, tegen 2,057,572 spec. daalders in 1858.

De invoer uit Nederland, zoowel van Nederlandsche producten als van doorvoer-artikelen, heeft daarin eene belangrijke plaats beslagen. Volgens opgave van het tolkantoor te Christiania, heeft die invoer, wat de hoofdartikelen betreft, bedragen: aardewerk 18,766 pond, boter 17,371 pond, cichorei 80,870 pond, hoepels 259,500 stuks, leder 11,671 pond, katoenen manufacturen 6272 pond, stearine-kaarsen 21,297½ pond, lijn- en raapolie 198,366 pond, olijfolie 6726 pond, palm- en hennepolie 2532 pond, smeltkroesen 8838 pond, staal 5000 pond, ijzerdraad 6548 pond, ijzeren potten 152,884 pond, ijzerwaren 10,118 pond, tabak 24,327 pond, zink in platen 70,929 pond, gedistilleerd 15,973 kannen, dakpannen 195,610 stuks, huiden en vellen 4417 pond, indigo 550½ pond, koffij 174,495 pond, kaas 215,636 pond, oker 15,905 pond, papier 54,314 pond, behangselpapier 8002 pond, rijst 41,371 pond, suiker (geraffineerde) 219,301 pond.

De invoer van koffij is, bij vergelijking met 1858, weder verminderd, hetgeen schijnt te moeten worden toegeschreven aan de directe aanvoeren uit Brazilie, die in 1859 aanmerkelijk zijn toegenomen.

Bij de Storthing is een voorstel aanhangig tot wijziging van het tarief, wat de invoerregten op de suiker betreft.

De uitvoer uit het ressort van Christiania naar Nederland is in 1859 onveranderd gebleven als in 1858.

De sedert 1 Januarij van dit jaar plaats gehad hebbende intrekking der privilegien van de zaagmolenaars zouden, naar men dacht, veel invloed uitoefenen op den uitvoer naar Nederland, vermits reeds nu slechts hout van eerste qualiteit met eenig voordeel daarheen wordt verscheept, terwijl de vroeger bestaande moeijelijkheid om mindere qualiteiten gezaagd te krijgen, tot verscheping derzelve aanleiding gaf, waardoor vooral de Hollandsche markt zoo overvoerd werd, dat men dikwijls niet eens de inkoopsprijzen kon bedingen. Deze gedwongen verschepingen zullen voortaan achterwege blijven, naardien men ook de lagere qualiteiten zal kunnen

Digitized by Google

laten opzagen, waarvoor men in Engeland, ten gevolge van de aldaar aangekondigde tariefsverandering, een voordeeligen aftrek hoopt te vinden.

De uitvoeren van hout in het aanstaande verschepingsseizoen zullen waarschijnlijk veel minder zijn dan waarop men gerekend had, vermits, ten gevolge van de ontzettende hoeveelheid sneeuw die gedurende dezen winter gevallen is, de werkzaamheden in de bosschen in den laatsten tijd slechts geringen voortgang hebben gehad.

Ter walvischvangst in de IJszee zijn dit jaar in het zuidelijk Noorwegen uitgerust 20 schepen, metende 2123 Noorweegsche lasten met 859 koppen; benevens 2 Nederlandsche schepen met Noorweegsche bemanning, namelijk de *Noord-Pool*, te huis behoorende te Harlingen, groot 180 last, met 59 koppen, en de *Maria*, van Purmerend, groot 127 last, met 51 koppen.

De haringvisscherij is dit jaar in het zuidelijk district gunstig uitgevallen, wordende de vangst op circa 300,000 tonnen geschat.

De Dorche-visscherij op de Loffoden, die thans begonnen is, beloofde aanvankelijk geene gunstige resultaten, weshalve de traanprijzen zeer vast waren.

St.Ct. 24 *Maart.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul te **Reval** heeft de invoer in 1859 eene waarde bedragen van Z. R. 810,485, waaronder:

1750 pud wijn in vaten, 2874 flesschen wijn, 1978 flesschen Champagnewijn, 128 pud porter in vaten, 560 flesschen porter, 253 pud rhum, 859 pud koffij, 67 pud suiker, 308 pud tabak, 41 pud katoen, 181,076 pud zout 8338½ vaten Noordschen haring.

De uitvoer beliep eene waarde van Z. R. 571,904, waaronder:

17,081 pud vlas, 10,120 pud werk van vlas, 689½ tschetw. lijnzaad, 44,487 tsch. rogge, 13,852 tsch. gerst, 6198 tsch. haver, 1570 tsch. tarwe, 49,838¼ vedro brandewijn, 16,000 pud beenderen.

Wat den oogst betreft, zoo heeft rogge een gewigt gehad van 116/117 pond ongeveer, en was van tamelijke qualiteit, ofschoon mindere hoeveelheid; de wintergerst weegt 109/110 pond en is van goede qualiteit.

Haver heeft weinig opgeleverd; de qualiteit is goed; de prijzen stijgende.

Gedurende den winter zijn vele aankoopen voor Nederlandsche rekening in de streken van Reval gedaan; de overblijvende hoeveelheden zijn gering, zoodat de prijzen hoog zijn.

St.Ct. 29 *Maart.* Volgens een berigt van Zr. Ms. minister-resident te **Rome** heeft de Pauselijke regering, bij besluit van den 17den dezer, vergund:

1°. den vrijen invoer van Turksch koren en maïs-meel;

2°. den vrijen invoer van granen en meel, doch slechts aan de kust der Middellandsche Zee.

St.Ct. 29 *Maart.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul te **Elseneur** is die haven gedurende 1859 aangedaan door 5835, de Sond doorgevaren zijnde schepen, waarvan: 1405 onder Engelsche vlag, 1401 onder Noordsche, 656 onder Zweedsche, 600 onder Nederl., 431 onder Pruis., 311 onder Hannov., 263 onder Russ., 253 onder Mecklenb., 165 onder Deensche, 132 onder Fransche, 92 onder Amerik. vlag enz.

Van de 600 schepen onder Nederlandsche vlag, kwamen 280 van de Noordzee (34 in ballast) en 320 van de Oostzee (2 in ballast).

In de verschillende havens van het ressort van gezegd consulaat zijn

Digitized by Google

gedurende 1859 ingeklaard 94 Nederlandsche schepen (waarvan 34 in ballast) en uitgeklaard 98 Nederlandsche schepen (31 in ballast).

De Deensche regering heeft besloten de haven van Elseneur, waarin thans slechts ongeveer 90 schepen plaats vinden, te vergrooten, en daaraan eene diepte te doen geven van 18—20 voeten, hetgeen voldoende zal zijn voor de meeste op de Oostzee varende koopvaardijschepen.

In het voorjaar zal met het werk een aanvang worden gemaakt.

Voorts heeft de Deensche regering in het vorige jaar een telegraaphtoestel doen plaatsen op den nieuwen vuurtoren op het bekende punt Skagen, van waar seinen zullen gegeven worden wegens drijfijs in het Kattegat enz. Deze nieuwe inrigting zal tot groot nut zijn voor de tijdens de wintermaanden naar de Sond of de binnen Skagen liggende havens bestemde schepen, welke, tot aan Skagen genaderd en door de daar gegeven seinen onderrigt zijnde dat de vaarwaters door ijs belemmerd zijn, bij tijds knnnen afhouden en eene schuilplaats zoeken in de van ijs bevrijde Noordsche havens.

St.-Ct. 3 *April.* Uit het verslag van Zr. Ms. consul te **Kiel** over den handel gedurende 1859 wordt het volgende ontleend.

De omstandigheden oefenden een nadeeligen invloed uit op handel en scheepvaart in het algemeen, en zoo ook op het bezoeken der haven van Kiel door Nederlandsche schepen. Intusschen was echter het aantal der naar Nederland vertrokken schepen aanzienlijker dan gewoonlijk, waartoe de ruimer oogst van raapzaad in deze streken aanleiding gaf.

De handel in granen was tamelijk belangrijk; daarentegen bleef de boter-productie, ten gevolge van het ongunstige en drooge weder, ten achter bij vorige jaren; de hooge prijzen bleven staande en de uitvoer was nog veel minder dan in 1858.

De transito- en expeditiehandel naar het Noorden was zeer levendig, doch de reederijen hebben slechts weinig rekening gegeven.

Onder de invoer-artikelen waren:

koffij 691,200 pond, suiker 1,760,100 pond, tabak 197,000, thee 20,450 pond, manufacturen 258.900 pond, rijst 262,800 pond.

Onder de uitvoer-artikelen waren:

boter 411,400 pond, vellen en huiden 45,200 pond, vleesch 39,400 pond, kaas 145,700 pond, beenderen 415,700 pond, lompen 494,300 pond, olie 217,100 pond, raapkoeken 1,908,341 pond, raapzaad 15,400 ton, granen 89,900 ton, wol 44,300 ton.

Ingeklaard zijn 3508 schepen, waarvan 3303 binnenlandsche.

Verder 476 stoombooten, waaronder 371 inlandsche.

Sedert 1o. Januarij jl. is in Holstein, even als reeds vroeger in Denemarken, ingevoerd het pond van 500 grammen, hetwelk bij de wet van 1o. Mei 1859 als landsgewigt voor gezegd hertogdom was vastgesteld.

St.-Ct. 4 *April.* Volgens het verslag van Zr. Ms. consul voor **Mecklenburg-Schwerin**, hebben de politieke omstandigheden een ongunstigen invloed op den handel uitgeoefend en heeft de uitvoerhandel in de meeste gevallen verlies gegeven.

Ook de betrekkingen met Nederland hebben bij dien stand van zaken de vroegere belangrijkheid niet kunnen verkrijgen. De *invoer* uit Nederland heeft bedragen eene waarde van *f* 175,888 en bestond uit de volgende artikelen:

Digitized by Google

		over zee:		via Hamburg:	
Koffij	pond	67,102	pond	132,100
Verwhout	„	370	„	—
Droogerijen en Specerijen .	„	947	„	1,710
Rijst		—	„	43,700
Tabak	„	2,349	„	6,750
Thee		—	„	132
Geraf.- en ruwe suiker . .	„	81,309	„	178,450
Dakpannen	stuks	120,042	„	—
IJzerwaren voor . .	Rd.	198	Rd.	1,210
Haring . . . „ . .	„	1,015	„	960
Kaas	pond	29,889	pond	16,400
Manufacturen voor . .	Rd.	296	Rd.	940
Minerale wateren „ . .	„	385	„	450
Gedistilleerd . . „ . .	„	2,700	„	1,410
Diverse . . . „ . .	„	2,375	„	840

De uitvoer naar Nederland heeft bedragen eene som van *f* 186,950 en bestaan uit de navolgende artikelen:

	over zee:	via Hamburg:
Tarwe	last	107	36
Rogge	„	18	10
Gerst	„	—	5
Raapzaad . . .	„	159	96
Lijnzaad . . .	„	—	6
Wol	pond	—	8,560

In het geheel zijn gedurende 1859 in de Mecklenburgsche havens *ingeklaard:*
788 schepen, metende 44,949 lasten, waarvan 153, metende 10,400 lasten, in ballast; daaronder waren 29 Nederlandsche schepen, metende 1292 lasten, waarvan 1 schip, metende 83 lasten, in ballast.

Uitgeklaard zijn:
871 schepen, metende 53,241 lasten, waarvan 498 schepen, metende 35,492 lasten, in ballast; hieronder bevonden zich 28 Nederlandsche schepen, metende 1260 lasten, waarvan 9 schepen, metende 359 lasten, in ballast.

Dat de Nederlandsche vlag haar vroeger aandeel in de vrachtvaart op de Mecklenburgsche havens nog altijd niet heeft kunnen herkrijgen, is toe te schrijven, deels aan den verminderden handel met Holland, deels daaraan, dat de Pruissische en Deensche schepen de vrachten aldaar zeer gedrukt hebben, ten gevolge waarvan de Nederlandsche schepen liever elders betere vrachten zochten. Verblijdend is intusschen de opmerking dat wegens de bekwaamheid en bekende eerlijkheid der Nederlandsche schippers, deze bij voorkeur gezocht worden, zoodra de bevrachters zelven bij de lading geinteresseerd zijn.

De Mecklenburgsche handelsvloot bestond den laatsten December 1859 uit 386 schepen, metende 47,380 lasten en bemand met 3868 koppen, tegen 375 schepen en 45,899 lasten in 1858.

Eindelijk wordt gemeld dat de stand der gewassen te velde, met uitzondering van het raapzaad, veel belooft. Inzonderheid is de rogge zeer welig opgegroeid. Het vroeg gezaaide raapzaad is bijna overal door den worm vernield, zoodat het voor het grootste gedeelte omgeploegd werd; maar ook het tweede zaaisel heeft veel geleden en geeft slechts uitzigt op een geringen oogst.

Digitized by Google

25 VOORSCHRIFTEN

OM IN DE LANDHUISHOUDKUNDE MINSTENS 25 METALLIEKEN TE VERKRIJGEN (*).

door Prof. MULDER.

1. *Let* op het weder, maar bekommer u niet wat het geven zal. Doe slechts uwen pligt en verzuim geen gunstig oogenblik. Dan mag er gebeuren wat er wil; ge hebt u dan geene verwijtingen te doen, want ge kunt er toch niets aan veranderen. Tijd is geld; pas daarom op *uwen tijd;* het overige schikt zich.

2. Maak elk werk, als het er voor vatbaar is, dadelijk af en laat niets onafgedaan liggen. Vóórdat ge tijd en gelegenheid hebt, om onafgedaan werk weder op te vatten, is het geschikte oogenblik misschien voorbij. *Onafgedaan werk* is *half werk.*

3. Vergeet geen oogenblik den ouden, nooit genoeg in herinnering gebragten regel: eerst het *noodzakelijke*, dan het *nuttige*, en eerst daarna het *aangename* te doen. Als ge bouwen moet, bouw dan uw woonhuis het laatst.

4. Ga de geaardheid van het jaar na, of het droog of nat, koud of warm is, of het weder aanhoudt of onbestendig is. Rigt u daarnaar. En is die geaardheid onbestendig, breng dan al uwe krachten bijeen, om het geschikte tijdstip nuttig te gebruiken. Komt er een *goed* oogenblik, wacht dan niet op een *beter*, want ge zoudt u dan wel eens later te verwijten kunnen hebben, dat ge u hebt laten verleiden door het spreekwoord: goed is goed, beter is beter. Die te *lang verzint* en te *laat begint*, oogst *niet.*

5. Maak niet slechts bij den arbeid, maar ook bij de inrigting eener landhuishouding, verschil tusschen het wezenlijke en het minder wezenlijke of soms wel het onwezenlijke. Beginnenden en liefhebbers, die geene voldoende praktische voorbereidende kundigheden hebben opgedaan, maken dikwijls veranderingen, in de meening, dat het werkelijk verbeteringen zijn, zonder dat zij daarmeê vorderen, ja dikwijls gaan ze er meê achteruit. Tot zulke veranderingen van ondergeschikt belang behoort het invoeren van kunstige, dikwijls onpraktische gereedschappen en werktuigen, de inrigting der stallen, zoodanig, dat het vee met de koppen tegen elkander staat, in plaats van met de koppen tegen den wand; het invoeren van allerlei aangeprezen buitenlandsche granen en voedergewassen enz. Zelfs gewenschte verbeteringen, zooals b. v. het aanschaffen van eene betere veesoort van runderen en schapen enz, moeten, als er geene toereikende middelen aanwezig zijn, om hetgeen men veranderen wil, goed te veranderen, worden nagelaten, zoolang als men nog belangrijkere en meer voor de hand liggende verbeteringen of veranderingen te doen heeft. Daartoe behooren: verbetering der mestvaalten en in het algemeen, van de wijze waarop de mest wordt verzameld en bewaard, verbeteringen van den grond ten

(*) Deze voorschriften zijn in den vollen zin des woords, aan den akker ontleend. Ze worden Dr. Kölle van zeer verre naverteld. Ik las voor eenige jaren een uitvoerig stuk van hem, ontleende daaraan vlugtig het een en ander, en heb later uit die aanteekeningen het volgende opgesteld. L. M.

Digitized by Google

opzigte van het water, door te zorgen voor afwatering enz. Zorgzamer wijze van kultuur met betrekking tot onkruiden die op den akker voorkomen, ten opzigte van de wijze van bemesting, de bewerking van den grond en de gewassen die men kweekt, en insonderheid verstandig overleg en naauwkeurige studie van den voederbouw ten dienste van het vee enz. Men moet, als er nog zulke wezenlijke dingen te verbeteren zijn, alle meer verwijderde verbeteringen, of beter gezegd minder noodzakelijke, geheel achterwege laten, om noch geld noch aandacht te onttrekken aan hetgeen werkelijk voorziening en verbetering vereischt.

Het is geen geringe kunst, met praktischen blik altijd juist den goeden weg te kiezen; daarom den regel streng in het oog gehouden: *eerst het belangrijkste!*

6. De grootste hefboom bij eene landhuishouding is de voortdurende tegenwoordigheid van dengene, die met het toezigt is belast. De arbeiders en alle ondergeschikten moeten meenen dat hij elk oogenblik komen kan, en weten dat hij gewoon is zich op verschillende plaatsen, als het ware te gelijk te vertoonen.

7. Men moet het in elke landhuishouding zoover trachten te brengen, dat men de omstandigheden beheerscht; met andere woorden, dat men, even als een goed ambtenaar in zijn vak, voortdurend zooveel mogelijk werk achter den rug heeft en zoo weinig mogelijk, dat nog afgedaan moet worden, voor de toekomst overlaat. — Dan geschiedt alles op zijn — en dus op den geschikten — tijd, met behoorlijk overleg, zonder overhaasting; kortom, zooals het wezen moet, en tot belooning draagt men het aangename gevoel met zich meê, zoo als ook diegene heeft, die zijne schulden prompt heeft betaald. — Alweêr eene variatie op het thema: tijd is geld. Napoleon de eerste zeide, dat zijn hoofd gelijk was aan een kast met verschillende vakken; dat hij, als hij aan deze of gene zaak denken wilde, het vak voor den dag haalde, waarin de papieren, daarover handelende, bijéén lagen en dat hij het na gebruik dadelijk weêr digt sloot. Als de vakken openstaan en er hier en daar een papiertje uit voor den dag komt, wordt men ligtelijk in de war gebragt.

8. Men moet de kunst verstaan, dikwijls iets op een anderen tijd te doen, dan op dien, welken men voor den regten houdt; met andere woorden, men moet kunnen beoordeelen, in welke gevallen het soms raadzaam is, den appel vóór zijne volledige rijpheid te plukken. Want hij, die elke zaak enkel en alleen in het meest geschikte oogenblik wil afdoen, zal zeer dikwijls in de verzoeking komen, haar in het geheel niet af te doen, omdat hij óf op het juiste tijdstip dikwijls geen tijd heeft, óf omdat de omstandigheden onderwijl veranderd zijn.

9. Houd al uwe beschikbare krachten zooveel mogelijk bijeen en maak uwe plannen ten opzigte van de oppervlakte, waarover gij ze verspreiden wilt, zóódanig, dat ge ze niet te veel verdeelt. Want nergens springt de *gelswaarde van den tijd* zoozeer in het oog als in de landhuishoudkunde, waarin één enkel uur verzuim dikwijls werk voor verscheidene dagen, en gevoelige verliezen tengevolge heeft. Vermijd derhalve bij groote bezittingen alle kleingeestigheid, alle verbrokkeling van het terrein tot het verbouwen van allerlei gewassen enz. — Denk om dezelfde zaak bij den grond, in den stal, in de schuren. Evenzeer als een goed veldheer zijne krachten niet verspillen mag, door ze te verbrokkelen, zoo moet ook de landbouwer al zijne krachten bijeen houden.

Digitized by Google

STAAT *van de voornaamste* **Katoenen Goederen,** *waarvoor, ter verzending naar* **Nederlandsch Indie, Certificaten van Oorsprong** *bij het Departement van Kolonien zijn geviseerd, gedurende de maand en de maanden, eindigende ult°. Maart* **1860.**

ONGEBLEEKTE EN GEBLEEKTE GOEDEREN.

UITGEZONDEN DOOR:	Maddapollams.							Calicots.							Shirtings. ONGEBLEEKTE.			Shirtings. GEBLEEKTE.			Witte gew. Shirt.	Drillings.	Longcloths.	Cambrics.	Diemets.	Marseilles.	Oogjesgoed.	Tafel- en Servet-goed.		Garens.	Zakken.	Molton Dekens.	Zakdoeken.
	4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	5/4	6/4	7/4	5/4	6/4	7/4												
	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	Stel.	Pik.	Stuks.	S.	D.
Mrt. N. H. M.	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	10	〃	〃	〃	〃
Mrt. Part. H.	2200	1950	13900	35900	500	6200	100	〃	〃	5560	13950	〃	1350	〃	1200	600	〃	1900	1450	〃	〃	8060	〃	〃	600	200	270	200	24 Tafell. 500 Serv.	〃	26500	9827	450
Jan./Mrt. N. H. M.	6250	1300	16400	69950	〃	4950	〃	〃	〃	〃	〃	〃	200	〃	〃	〃	〃	6500	5000	〃	〃	2500	100	2100	〃	〃	〃	〃	—	43	〃	〃	〃
Jan./Mrt. Part. H.	4200	4900	29850	73050	700	13000	350	100	〃	12290	36160	〃	3600	〃	3400	1600	〃	4850	5000	1250	〃	13680	〃	〃	1414	400	338	980	—	〃	88744	21607	450
Jan./Mrt. Totaal.	10450	6200	46250	143000	700	17950	350	100	〃	12290	36160	〃	3800	〃	3400	1600	〃	11350	10000	1250	—	18180	100	2100	1414	400	338	980	—	43	88744	21607	450

ADRIANOPEL-ROODE GOEDEREN.

	Garen. Pikols.	Garen. Wrong.	Garen. Pond.	Effen rood stukgoed.	Effen roode gewerkte Shirtings.	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Spreijen.	Doeken.
	Pikols.	Wrong.	Pond.	S.	S.	S.	Corges.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Doz.
Mrt. N. H. M.	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃
Mrt. Part. H.	102	〃	〃	〃	〃	4263	501 3/20	〃	96 2/20	〃	〃	〃
Jan./Mrt. N. H. M.	112	〃	〃	6860	〃	1000	550	100	〃	〃	〃	〃
Jan./Mrt. Part. H.	245	〃	〃	2259	〃	10747	50	23	96	〃	〃	750
Jan./Mrt. Totaal.	357	〃	〃	9059	〃	11747	600	125	96	〃	〃	750

GEDRUKTE GOEDEREN.

	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Kembings.	Spreijen.	Doeken.
	S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Dz.
Mrt. N. H. M.	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃
Mrt. Part. H.	〃	1162 13/20	658 12/20	747 13/20	〃	〃	10	3288 6/12
Jan./Mrt. N. H. M.	1500	75	725	600	〃	〃	〃	〃
Jan./Mrt. Part. H.	1957	2092	2598	1605	〃	〃	10	5479
Jan./Mrt. Totaal.	3457	3067	3323	2205	〃	〃	10	5479

GEVERWDE GOEDEREN.

	Garen. Pik.	Garen. Wrong.	Blaauwe Drillings.	Salemporis.	Effen zwart stukgoed.	Effen oranje stukgoed.	Div. kleuren stukgoed.	Gewerkte Shirtings.
	Pik.	Wrong.	S.	S.	S.	S.	S.	S.
Mrt. N. H. M.	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃
Mrt. Part. H.	〃	〃	100	1300	〃	〃	〃	〃
Jan./Mrt. N. H. M.	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃
Jan./Mrt. Part. H.	〃	〃	100	3100	〃	〃	〃	〃
Jan./Mrt. Totaal.	〃	〃	100	3100	〃	〃	〃	〃

WEEFGOEDEREN.

	Nicanias.	Grove Cotonetten.	Ginghams.	Japansch Linnen.	Broeken-stoffen.	Breede Sarongs.	Boegineesche Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Doeken.	Beddetijk.	Nanquinett.	Dénims.	Tjenallas.
	S.	S.	S.	S.	S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Dz.	S.	S.	S.	S.
Mrt. N. H. M.	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃
Mrt. Part. H.	466	260	540	〃	〃	151 16/20	61 10/20	107 12/20	〃	〃	100	114	22	250
Jan./Mrt. N. H. M.	〃	〃	〃	〃	〃	75	625	25	200	2100	—	—	—	—
Jan./Mrt. Part. H.	995	503	1200	〃	〃	655	839	135	2	159	—	—	—	—
Jan./Mrt. Totaal.	995	503	1200	〃	〃	730	1464	160	202	2259	—	—	—	—

NB. Verkortingen: S. *Stukken.* Cg. *Corges.* Pik. *Pikols.* Do. *Doeken.*

Digitized by Google

UITVOER VAN INLANDSCHE LIJNWADEN NAAR NEDERLANDSCH INDIE.

Overzigt van den uitvoer van eenige der voornaamste katoenen fabriekaten, gedurende de drie eerste maanden, in de jaren 1851—1860.

	4/4 Maddapollams.			9/8 Maddapollams.			5/4 Maddapollams.			6/4 Maddapollams.			6½4 Maddapoll.			7/4 Maddapollams.			8/4 Maddapollams.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	44.300	31.400	75.700	19.650	30.900	50.550	"	"	"	"	2.850	2.850	"	100	100	1851
1852	"	"	"	"	"	"	29.100	11.100	40.200	89.550	17.650	107.200	"	"	"	16.600	6.100	22.700	800	750	1.550	1852
1853	"	"	"	"	"	"	8.000	6.050	14.050	45.300	24.550	69.850	"	"	"	6.750	3.350	10.100	550	200	750	1853
1854	"	"	"	"	"	"	10.050	13.270	23.320	24.200	26.720	50.920	"	"	"	2.150	3.460	5.610	150	600	750	1854
1855	"	"	"	"	"	"	14.750	6.850	21.600	8.200	24.350	32.550	"	"	"	950	2.250	3.200	"	250	250	1855
1856	"	"	"	"	"	"	19.900	34.300	54.200	7.700	36.900	44.600	"	"	"	2.500	7.100	9.600	"	850	850	1856
1857	"	"	"	"	"	"	2.000	9.400	11.400	1.950	23.700	25.650	"	"	"	750	7.820	8.570	150	150	300	1857
1858	"	"	"	"	"	"	11.450	3.350	14.800	5.300	11.050	16.350	"	"	"	2.800	3.750	6.550	1.200	"	1.200	1858
1859	"	50	50	"	2.550	2.550	4.950	21.950	26.900	16.400	79.500	95.900	"	500	500	1.300	13.000	14.300	"	800	800	1859
1860	6.250	4.200	10.450	1.300	4.900	6.200	16.400	29.850	46.250	69.950	73.050	143.000	"	700	700	4.950	13.000	17.950	"	350	350	1860

	4/4 Calicots.			9/8 Calicots.			5/4 Calicots.			6/4 Calicots.			6½4 Calicots.			7/4 Calicots.			8/4 calicots.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal	N.H.M	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	29.150	5.850	35.000	37.450	5.950	43.400	"	"	"	1.500	450	1.950	"	"	"	1851
1852	"	"	"	"	"	"	13.350	14.375	27.725	31.550	28.750	60.300	"	"	"	4.100	10.285	14.385	200	455	655	1852
1853	"	"	"	"	"	"	12.750	10.720	23.470	36.700	13.100	49.800	"	"	"	5.800	2.900	8.700	"	"	"	1853
1854	"	"	"	"	"	"	7.200	12.850	20.050	3.100	25.350	28.450	"	"	"	600	1.650	2.250	"	"	"	1854
1855	"	"	"	"	"	"	16.200	2.400	18.600	7.550	7.650	15.200	"	"	"	"	850	850	"	"	"	1855
1856	"	"	"	"	"	"	"	12.309	12.309	"	22.500	22.500	"	"	"	"	1.510	1.510	"	200	200	1856
1857	"	"	"	"	"	"	1.750	5.400	7.150	1.150	14.075	15.225	"	"	"	250	1.650	1.900	"	"	"	1857
1858	"	"	"	"	"	"	"	5.350	5.350	"	15.625	15.625	"	"	"	"	966	966	"	"	"	1858
1859	"	50	50	"	200	200	450	16.415	16.865	4.000	55.000	59.000	"	"	"	50	6.800	6.850	"	"	"	1859
1860	"	100	100	"	"	"	"	12.290	12.290	"	36.160	36.160	"	"	"	200	3.600	3.800	"	"	"	1860

	Drillings.			Shirtings.			Molton Dekens.			Totaal maddapoll.			Totaal calicots.			Totaal madd. & calicots.			Totaal Maddap. Calicots, Drillings en Shirtings.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	"	2.518	2.518	63.950	65.250	129.200	68.100	12.250	80.350	132.050	77.500	209.550	132.050	77.500	209.550	1851
1852	3.350	417	3.767	"	"	"	"	7.758	7.758	136.050	35.600	171.650	49.200	53.865	103.065	185.250	89.465	274.715	188.600	89.882	278.482	1852
1853	1.460	2.420	3.880	48	"	48	"	6.279	6.279	60.600	34.150	94.750	55.250	26.720	81.970	115.850	60.870	176.720	117.358	63.290	180.648	1853
1854	4.680	3.578	8.258	"	1.600	1.600	"	9.140	9.140	36.550	44.050	80.600	10.900	39.850	50.750	47.450	83.900	131.350	52.130	89.078	141.208	1854
1855	2.120	366	2.486	2.700	"	2.700	"	5.443	5.443	23.900	33.700	57.600	23.750	10.900	34.650	47.650	44.600	92.250	52.470	44.966	97.436	1855
1856	4.000	4.980	8.980	"	4.861	4.861	"	11.703	11.703	30.100	79.150	109.250	"	36.519	36.519	30.100	115.669	145.769	34.100	125.510	159.610	1856
1857	6.160	7.934	14.094	5.000	"	5.000	"	13.643	13.643	4.850	41.070	45.920	3.150	21.125	24.275	8.000	62.195	70.195	19.160	70.129	89.289	1857
1858	4.000	9.928	13.928	7.000	1.600	8.600	"	7.960	7.960	20.750	18.150	38.900	"	21.941	21.941	20.750	40.091	60.841	31.750	51.619	83.369	1858
1859	"	18.395	18.395	12.550	10.630	23.180	"	23.885	23.885	22.650	118.350	141.000	4.500	78.465	82.965	27.150	196.815	223.965	39.700	225.840	265.540	1859
1860	2.500	15.680	18.180	11.500	16.100	27.600	"	21.607	21.607	98.850	126.050	224.900	200	52.150	52.350	99.050	178.200	277.250	113.050	209.980	323.030	1860

Digitized by Google

OPGAVE *der hoogste en laagste Coursen van de onderstaande Effecten aan de Beurs te Amsterdam* (*Zie voor een overzigt der maanden van het vorig jaar* Economist 1859.)

	Dec. 1859.		1859.		Jan. 1860.		Febr. 1860.		Maart 1860.	
	Laagste cours.	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*
Nederl. Cert. W. Sch. 2½ pct.	61⅞	64⅛	53½	65	63 3/16	65	63 1/16	64⅞	63	64⅛
dito dito 3 „	78¾	76⅛	61¾	78¼	75 1/16	77 1/16	75 1/16	76⅜	75	76⅜
dito dito 4 „	95¾	98¼	82	99½	97⅛	99	97⅛	98⅜	97⅜	98¼
Overz. bezittingen 4 „	94⅜	97⅛	83	98¾	97¼	98⅜	96½	97¾	97	97⅛
Amort. Syndicaat 3½ „	91¾	94	82	95¼	93⅛	94⅛	93¼	95	94¼	95¾
Aand. Ned. Hand. M.	124	126½	115	144	124¾	126½	124½	126¼	125	125¾
Obl. H. IJ. Spw. M. 4½ „	99	101	97½	101	99⅜	100¼	99¾	100⅜	99¾	—
Oblig. R. Spoorw. 4½ „	100	101	93	102	100⅜	101	100½	101	100¾	—
Aand. Ned. Bank 4 „	64½	165½	160	169¾	165½	—	166		—	—
Frankr. Inschr. Grb. 3 „	163½	64½	54¾	67½	62½	62¾	—	—	—	—
Belg. Cert. *Rothschild*, 2½ „	51¼	52¼	43	54	52	53	51½	52¼	51½	52
Rusl. Obl. *Hope* 1 1/8 5 „	103⅜	104⅛	93⅞	106¾	103⅜	104¾	103⅛	104¾	102¾	103⅝
dito 1 1/8 5 „	01⅛	102½	93¼	104	101⅞	102¾	101¾	102⅜	101¾	102⅛
Cert. Rusl. 1 1/8 5 „	84⅝	86	78	92¼	85¾	86	84¼	85¼	84	85
Obl. *Stieql.* 5e serie 5 „	89⅛	91	83¾	99	90⅜	91	88⅛	90¼	88¾	89⅛
dito 6e serie 5 „	99⅜	100	89	102⅝	99 5/16	100¼	99 1/16	100	98	99⅝
Cert. *Hope & Co.* 4 „	80⅓	81¼	73	87	80 1/16	81	79⅛	80 3/16	79 5/16	79⅞
Oblig. bij *Stieglitz* 4 „	80 3/16	81	72¾	87¼	80⅝	81¼	79¼	80⅜	79⅜	79¾
dito te Londen 4½ „	94¾	96⅛	86	98½	94⅛	95⅛	94	94⅛	93½	94⅝
Cert. Roebels . . 6 „	61⅜	62¼	56	68⅞	62⅛	63⅜	61 1/16	63⅜	60	61¼
Obl. à £ 100 . . 3 „	163¾	64¾	—	—	—	—	—	—	61 9/16	61½
Aand. groote Russ. spoorw. vol gefourn.	219	224½	198	248½	214¾	225	212¾	215¾	212	213½
Polen. Schatk. Oblig. 4 „	78¼	79⅜	66	83	77⅛	79	77	78	77 5/16	78¼
Loten fl. 500	157½	160½	139½	160½	157	158¼	157	159	158½	159¾
Pruiss. Aand. 1854 3½ „	203	205	183	211¼	205	205½	—	—	205	206
Obl. 1859 5 „	101¾	103	—	—	102⅛	102⅞	101⅝	102⅝	101	102½
Oostenr. Obl. Metall. 5 „	53⅛	57	31½	77⅜	48⅝	54 5/16	45½	49¾	46 9/16	49 5/16
dito dito 2½ „	28	30⅛	18¼	39⅞	26	29	24⅝	26	25¼	26⅜
dito Nationale 5 „	58⅛	61⅜	35¾	78½	54 5/16	59 5/16	52	55½	52 5/16	56½
dito bet. Amst. 5 „	73⅜	74⅞	47	78	69½	74⅜	66¼	71⅝	68	71 3/16
Weener Lot. fl. 250, 1839	271	280	205	396	264	288	270	280	270	—
dito fl. 250, 1854 4 pct.	270	281	190	340	250	268	240	254	215	244
Oblig. *Goll & Co.* 5 „	63½	65¼	62	81	59¾	64	56¼	61	58	59¾
dito dito 4 „	50¾	52¾	34	63½	47½	51½	46	48	46	47⅛
Bankactien. . . . 3 „	832	857	512	1060	728	828	708	766	742	760
W. Loten fl. 100 1858	96½	100	65	117¼	91	96	88¼	92	88¼	92
Spanje. Oblig. . . . 1½ „	32¼	32¾	24	34½	32½	33¼	32½	33 1/16	33⅛	34 1/16
dito Binnenl. 3 „	41⅛	42½	32½	44½	42¼	43⅝	41⅝	44	42½	43¾
dito Amortisable	10⅝	11⅞	6	12	10¾	11¼	10¾	12⅛	12	14⅞
Obl. Buitenl sch. 3 „	43⅜	44	33	46	43 3/16	44⅜	43 3/16	44⅝	43⅛	44⅛
Coupons bewijzen	4⅜	4⅜	3	6½	4⅜	5 1/16	4 7/16	4 11/16	4½	5
Portug. Oblig. 1853	43½	44¼	34	47⅛	43 9/16	44	43 5/16	43 5/16	42½	43 5/16
dito 1856, 1857, 1859	42¼	42⅝	33½	46½	42 1/16	42½	41⅛	42 5/16	41⅜	42¼
dito Uitgestelde	30	30	25	31	31	31⅛	31	31¼	31	31¼
Z.-Amerika. Oblig. Mexico	20⅛	21⅜	13½	23	19⅞	21 1/16	19⅞	21⅛	19⅝	21¼
Oblig. Venezuela 3 pct.	26½	27⅝	28¼	42	24¾	27⅛	24¾	26¼	25 7/16	26
dito dito 1½ „	13⅛	14⅜	12	16½	13	14⅛	12⅛	13¾	13⅜	13⅝
dito Grenada	15⅛	16⅓	10	18⅜	14⅝	15 1/16	14¼	14⅝	13⅜	14 1/16
dito Uitgestelde	4¾	5	8¼	5⅞	4⅝	4⅜	4½	4 3/16	4⅜	4 1/16
dito Peru 4½ „	87⅛	87⅛	72¼	90	89	90¼	89	90¼	90¼	—
Brazil. Geldl. 1824 5 „	98⅛	99⅜	88	100⅛	99	100⅛	99⅛	99⅜	95¾	99⅛
dito 1852—1858 4½ „	91¼	92	80	99½	90⅝	91¼	90¼	90⅝	86	90⅝
Ecuador onbep. 1 „	12¼	14⅞	11¾	16½	12¼	12½	12⅛	12 3/16	12½	13
N.-Amer. Obl. Louis. 5 „	100	101	95½	103	101	102	101½	102¼	101½	101¾
Oblig. Illinois sp. 7 „	80⅞	82	65	84¾	80⅛	81¼	80	82	81⅛	83¾
Galveston spoorweg 8 „			58	85	51½	57¼	25	51½	39	50
COURS VAN HET GELD.										
Beleening	3	3	3	3½	3	3	3	—	3	—
Prolongatie	3½	4	2	4	2½	3½	2½	—	2½	—
Disconto	3	3	3	3½	3	3½	3	3½	3	3½

Digitized by Google

VERGELIJKENDE OPGAVE *der Ned. Bank (saldo's van rek. cour.t, omloopende banknbiljetten en munt en materiaal)* in millioenduizenden guldens.

OVERZICHT *sedert* 1846. — *Stand op ult. Maart* (sluiting boekjaar.)

ult. Maart.	saldo's r. c.	om. l. b. b.	m. en munt.		1858. saldo's r. c.	om. l. b. b.	m. en munt.	Global. Bedr. v. disc. en beleen.	1859. saldo's r. c.	om. l. b. b.	m. en munt.	Global. Bedr. v. disc. en beleen.	1860. saldo's r. c.	om. l. b. b.	m. en munt.	Global. Bedr. v. disc. en beleen.
1847	*f* 78 m.	824	307	ult. Jan.	123	773	62	436	331	901	109	292	281	992	1004	ult. Jan.. 419
1848	71	873	389	„ Febr.	185	765	664	378	326	881	1103	254	263	971	1003	„ Febr. 381
1849	144	444	66	„ Maart.	11	76	704	316	303	868	107	251	224	985	998	„ Maart. 361
1850	166	487	711	„ April.	99	85	789	354	813	90	1028	335				„ April.
1851	206	508	72	„ Mei.	103	795	764	28	353	915	1033	386				„ Mei
1852	247	673	983	„ Junij.	197	793	778	362	378	902	1046	384				„ Junij.
1853	267	776	1013	„ Julij.	109	841	782	318	296	974	1055	365				„ Julij.
1854	222	938	1002	„ Aug.	171	836	889	318	283	925	1047	311				„ Aug.
1855	159	925	1081	„ Sept.	193	816	90	259	281	898	102	309				„ Sept.
1856	146	912	75	„ Oct.	278	828	972	284	282	902	999	346				„ Oct.
1857	91	807	70	„ Nov.	391	802	1034	319	393	866	1003	401				„ Nov.
1858	11	76	704	„ Dec.	443	805	109	311	409	884	1013	43				„ Dec.
1859	303	868	107													

OVERZIGT DER FONDSEN EN GELDMARKT TE AMSTERDAM.

gedurende de maand Maart 1860.

Wel is het weder onze taak, een overzigt te leveren, doch de onderhavige maand heeft al zeer weinig belangrijks opgeleverd, om op onze fondsenmarkt bijzonderen invloed uit te oefenen. De troonrede van den Keizer der Franschen werkte eenigzins nadeelig, maar ook zonder die, was de markt voor het grootste gedeelte eerder flaauw dan willig gestemd. Speculanten doen zich niet op, bij de nog steeds voortdurende onzekerheid, hoe het met de Italiaansche kwestiën en over het geheel met de politieke omstandigheden zal afloopen. Ook de zoo hoog geroemde vriendschapsbetrekking tusschen Frankrijk en Engeland laat reeds nu vrij wat te wenschen over.

De omzet bepaalde zich dan ook in de meeste effecten tot zeer kleine partijtjes en de zoo gezegde dagaffaire, welke laatste dikwijls zelve aanleiding tot belangrijke variatiën in een beursuur geeft. Onder zulke omstandigheden verliep als het ware de maand bij niet noemenswaardig verschil in de prijzen.

Wel had in de Oostenrijksche een paar dagen eene zeer aanzienlijk rijzing plaats, die vooral door dekking van contremine gevoed werd, maar die wij weinige dagen later, door eene even belangrijke daling zagen volgen, sluitende overigens de markt na op den 31 bereids zeer flaauw te zijn geweest in eenigzins vastere stemming.

Hollandsche fondsen, die aanvankelijk ter amortisatie en ook ter geldbelegging gekocht werden, liepen later bij het ophouden daarvan en door eenige verkoopen belangrijk, en met name de 2½ pCt. w. sch. c^a 2 pCt. de 3 pCts. 1⅜ de 4 pCt. 1 pCt. in prijs terug. — In aandeelen *Handelmaatschappij* ging al heel weinig om, en de variatien waren dan ook zeer gering; — de nu en dan inkomende meer of min ongunstige berigten uit onze overzeesche bezittingen mogen wel bij dezen en genen ongerustheid wekken en tot den betrekkelijk flaauwen stand onzer nationale fondsen bijdragen.

Russische blijven gedrukt; de geldcrisis waarvan wij in ons vorig overzigt spraken, duurt voort. Van eene nieuwe groote leening, waarvan sints eenige tijd kwestie was, is nog niets met zekerheid bekend.

Oostenrijksche varieerden, als het meest gevoeligste fonds, ook het belangrijkste. De uitgifte der nieuwe leening, bragt eenige beterschap te weeg, omdat die, zoo als men zeide,

Digitized by Google

zeer goed opgenomen wordt. Waar? dat is nog niet bekend! Of *moet* Holland ook dit fonds weder nemen? De bijzondere voordeelen, vroeger reeds aangekondigd, bij die leening, bestaan daarin, dat men zoo als de prijs thans is, het nieuwe fonds voor 64 pCt. koopen kan; terwijl de oude 5 pCts. metallieken, die dezelfde rente afwerpen, tot 47 pCt. te hebben zijn. Is nu de kans van uitloting 17 pCt. waard? Wij gelooven het niet, en vertrouwen daarom ook dat de nieuwe loten niet veel nemers zullen vinden.

Overigens wordt door diezelfde leening de rentelast van Oostenrijk weder belangrijk vermeerderd, en het vertrouwen in zijn finantieelen toestand niet verbeterd.

Oblig. *Spanje* blijven voor binnen- en buitenlandsche rekening koopers vinden; een oogenblik door de algemeene omstandigheden flaauw gestemd, blijven zij ten slotte zeer gezocht en in eene willige stemming, waartoe het sluiten van den vrede met Marocco, bij de gunstige meening voor die fondsen, veel bijgedragen heeft — amortisable schuld stegen van 12 tot 14⅛ pCt.; dit schijnt thans een speelfonds geworden te zijn, daar er op dit oogenblik geene andere reden voor die aanzienlijke rijzing bestaat.

Oblig. Brazilie zijn ca. 4 pCt. gedaald; de uitgifte eener nieuwe 4½ pCt. leening, maar meer nog ongunstige berigten van daar noemt men als oorzaak er van.

In de overige fondsen was weinig variatie en blijven vooral Grenada's zeer gedrukt.

In aandeelen *Galvesten* spoorweg heeft het spel, als wij het zeggen mogen, voortgeduurd; van den vorigen slotkoers 40 tot 50 pCt. opgevoerd sloten zij 41½ in flaauwe stemming.

Geld, zeer ruim en aangeboden, toont geene koersverandering aan.

Voorts volgt hieronder eene lijst van uitdeelingen op *aande len*, in den aanvang des jaars afgekondigd.

Vereeniging kapitalen 2½ pCt. werk. schuld, oploopende renten, halfjarige renten, vermeerderd na 1 Januarij 1860, als volgt:

Afdeeling	*f* 68	met					*f* 2,69
Afdeeling	*f* 100	met ingang	renten	1	Januarij	1842 *f* 100	*f* 4,00
„	- 100	„ „	„	1	Julij	1842 - 100	- 3,90
„	- 100	„ „	„	1	Januarij	1843 - 100	- 3,82
„	- 100	„ „	„	1	Julij	1843 - 100	- 3,73
„	- 100	„ „	„	1	Januarij	1844 - 100	- 3,65
„	- 100	„ „	„	1	Julij	1846 - 100	- 3,31
„	- 100	„ „	„	1	Januarij	1847 - 100	- 3,24
„	- 100	„ „	„	1	Julij	1847 - 100	- 3,18

Fransche bankactien 1 Januarij 60 Kerkhoven & Comp. (frs. 1000) fr. 62 *f* 28.

Schuldbekentenissen ten laste stad Mobile in Amerika 5 pCt die groot Doll. 10 met *f* 23,34. Idem 5 Doll. met *f* 11,67.

Staat van Marijland in N.-Amerika 3 pCt. met *f* 13,77 per coupon, gr. 6 Doll. 1 Januarij 1860, *f* 13,77.

Drentsche Kanaal-Maatschappij 9e boekjaar *f* 10.

Paleis voor Volksvlijt, intrekking bewijs voorloopige deelneming No. 2 (*f* 200) *f* 4,50.

Scheveningsche Bouwvereeniging 2 boekjaar (*f* 250) *f* 24,06¼.

Duinwater Maatschappij 1 Januarij 1860, leening 1856 *f* 240 *f* 80.

Koninklijke fabrijk van Waskaarsen, dividend *f* 150 geheel en *f* 75 per half aandeel.

Brandgevaar Maatschappij à 7½ pCt. uitdeeling *f* 1000.

Straatweg van Arnhem naar de brug van Bavoort *f* 19,50.

Idem Barneveld naar Stoutenburg *f* 10.

Nederlandsche Telegraaf-maatschappij (*f* 500) *f* 22,50.

Maatschappij van Meel- en Broodfabrieken (*f* 100) *f* 8.

Maatschappij Landbouw-nijverheid Culenborg *f* 38,43.

Amsterdamsche Zee-assurantie-comp. 1859 (*f* 1000) *f* 50.

Tweede dito (*f* 1000) *f* 50.

Digitized by Google

Derde Hollandsche Verzekering Maatschappij (*f* 1000) *f* 120.
Romeinsche Certificaten adm. Joseph 2 halfj. 1859 frs. 23,53.
Dividend aandeelen bank van Frankrijk 1859 frs. 115, 1858 frs. 114; 1857 frs. 247; 1856 frs. 272.
Belgische renten bank frs. 25 met *f* 11,53 frs. (1000.)
Adm. Bischofsheim „ 12,50 „ - 5,76¼ „ (500.)
„ 2,50 „ - 1,15 „ (100.)
Belgische Nat. Bank (per actie van *f* 1000) frs. 66,50.
Maatschappij begunstiging Volksvlijt Brussel *f* 100. uitd.
Aandeelen Maatschappij Handel en Nijverheid Turin frs. 4.
Hollandsche IJzeren Spoorweg 5 pCt (*f* 1000) *f* 50.

ECONOMISCHE NALEZINGEN EN BERIGTEN.

Wetenschappelijke Landbouw. Zeer belangrijk voorzeker is de volgende mededeeling, welke wij ontleenen aan de *Landbouw-Courant*, uit Schoonoord, in Drenthe: „Zeker wetenschappelijk ontginner en landbouwer alhier, cultiveert met zeer goed gevolg de barre heidegronden, door aanwending van kunstmest, dien hij verkrijgt door verbranding van lompen en beenderen, in twee groote ovens tegen eene hoogte zoodanig in den grond gemaakt, dat niet alleen de asch en het verkoolde, maar ook de gassen alle behouden blijven en wel door ze langs een luchtdigt kanaal te leiden, aan welks einde rook en damp geabsorbeerd worden, door drooge sponsachtige veenaarde."

Wij nemen deze gelegenheid waar, het wenschelijke uit te spreken van meerdere bekendheid van dit gedeelte onzes vaderlands, voor eene eeuw het beruchte Ellert-veld, de verblijfplaats van eene bende roovers en den schrik van den omtrek, thans een oord, dat zich meer en meer ontwikkelt en in bloei toeneemt. *Vdl.*

— Meermalen is in vroegere jaargangen van dit Tijdschrift de **konijnenteelt** ter sprake gebragt, en gewezen op de voordeelen die bij verstandige inrigting daaruit kunnen getrokken worden. Mr. DE SITTER die dit onderwerp, zoo hier ter plaatse als elders behandelde, waarschuwde steeds tegen het inrigten der zaak op groote schaal, tegen de zoogenaamde konijnen-fabrieken, die, tegen zijn raad op vele plaatsen aangelegd, veel teleurstelling hebben gebaard. Is de konijnenteelt, door dat niet-verwezenlijken van onredelijk hooge verwachtingen, bewezen steeds een onvoordeelige zaak te moeten zijn? Wij hebben dat nimmer kunnen aannemen, en hetgeen in België jaar op jaar geschiedt, wat hier te lande, in Groningen, plaats vindt, (zie o. a. de jaarverslagen der *Vereeniging tegen het pauperisme* aldaar), levert trouwens daaromtrent voldoende bewijzen.

De *Landb.-Ct.* deelt den navolgenden brief mede van den Heer DE BLOEME te Ammerstol:

„Ik heb de eer U weder verslag te doen van mijne *Konijnenfokkerij* over het afgeloopen jaar 1859.

De opbrengst was niet minder voordeelig dan in vorige jaren.

Het konijnenvleesch was hier te lande zeer gewild tegen *f* 0.60 het pond, in Engeland was de prijs niet minder.

Voor de vellen werd door de Hollandsche opkoopers geboden *f* 55 en *f* 40

Digitized by Google

voor de honderd stuks. Men drong er op aan om de vellen van het toekomende jaar tegen een' vasten prijs te koopen, waartoe ik geen lust gevoelde.

De mest werd zeer begeerd tegen twee- tot driemaal zooveel geld als men voor koemest betaalde, en zij werd voor het telen van hennep en tuinvruchten geroemd.

Van ziekte of sterfte onder mijne konijnen ben ik verschoond gebleven. Gedurende de laatste vijf jaren door elkander gerekend, is er een van de 400 konijnen door ongeluk of ongesteldheid gestorven.

In België en Frankrijk wordt de konijnenteelt met goed gevolg uitgeoefend en de afleveringen naar Engeland blijven steeds toenemen."

— Mr. AMERSFOORDT zegt in de Landb. Ct. over *Slagterijen op aandeelen*. De vetweiders beklagen zich veelal over de weinige voordeelen, die het mesten van het vee oplevert; de vleeschverbruikers klagen daarentegen over de hooge vleeschprijzen. Waaruit ontstaat deze tegenstrijdigheid? Uit het steeds toenemend getal tusschenpersonen bij dezen (veekoopers, drijvers, slagters, enz.). Er bestaat tusschen den voortbrenger en den verbruiker eene groote menigte woekermakelaars, die in het vleesch eenen alleenhandel daarstellen, het vee eerst levend koopen tot de laagst mogelijke prijzen, en het dan weder tegen de hoogst mogelijke aan de huishoudingen verkoopen.

Men heeft langen tijd gezocht naar middelen om deze misbruiken te herstellen. Onder die middelen zijn als de krachtigste te noemen de slagterijen op aandeelen, waarvan reeds verschillende voorbeelden in Frankrijk bestaan. Deze slagterijen worden opgerigt door de vetweiders zelven, die ze besturen; zij genieten dus al de winsten, die anders door de tusschenpersonen worden opgestoken; zij kunnen nu het vleesch beter en goedkooper geven.

Sedert 1850 bestaat zulk eene inrigting te Amiens. De drukpers in Frankrijk prijst deze inrigting aan voor alle steden, waar slagters te veel eischend zijn.

De *Revue d'Economie rurale* van JACQUES VALSERRES, 26 Januarij 1860, bevat daaromtrent den volgenden brief aan den Redacteur:

„Ik stel u voor om in Mei aanstaande deze slagterij op de plaats zelve te komen bestuderen, wanneer gij komt op den landbouwwedstrijd, die hier (te Amiens) alsdan plaats heeft. Deze slagterij stelt zelve den prijs van het vleesch; zij geeft daarvan alle maanden eene prijs-courant uit. Voor Januarij zijn die prijzen 25 Ned. cents (fr. 0,50) tot 45 Ned. cents (fr. 0,90) het halve Nederl. pond, naar de stukken en het soort van vleesch. Deze slagterij verkoopt ongeveer 20,000 Nederl. pd. vleesch in de maand. Gij zult hier verschillende bijzonderheden kunnen opmerken, waardig door den druk bekend te worden, als den loop dezer inrigting, de gemakkelijkheid van den afzet van vee voor de vetweiders, de ernstige en krachtige mededinging, die daaruit voor de slagters van Amiens ontstaat, de invloed, dien zij uitoefent op den handel in geslagt vleesch, niet alleen voor Amiens, het middelpunt eener bevolking van 55,000 inwoners, maar ook in de geheele provincie."

„De slagters te St. Quentin wilden even als die te Amiens eenen alleenhandel uitoefenen; men heeft er eene slagterij op aandeelen opgerigt in navolging van die te Amiens."

Genoemd landbouwkundig tijdschrift belooft eerlang te zullen opnemen, eenen staat van de verrigtingen der slagtingen te Amiens over 1859.

Digitized by Google

Onderwijs. Wij vernemen met welgevallen dat de leidsche afdeeling van het dep. tot *Nut van 't Algemeen* voornemens is eene gymnastie-school op te rigten, waartoe de heer J. Kneppelhout het vereischte terrein op de Pieterskerkgracht kosteloos zal afstaan. Overtuigd van het hooge belang van doelmatige gymnastiescholen, kunnen wij dit voornemen slechts toejuichen, en hopen dat het zoodra mogelijk verwezenlijkt worde. — Wij veroorlooven ons bij deze gelegenheid den wensch, ja het vertrouwen uit te spreken, dat bij de eventuële vestiging der drie rijkskweekscholen voor onderwijzers, het onderwijs in de gymnastie niet zal worden voorbijgezien, en dat daarmede mannen zullen belast worden, die niet slechts (gelijk thans nog *veelal* in ons land plaats heeft) eenige practische oefening bezitten, maar die zich door wetenschappelijke studiën voor dat onderwijs behoorlijk hebben voorbereid. (*A. K. en L.*)

Wij vereenigen ons geheel met dezen wensch van de *Alg. Konst en Letterb.* en verwijzen daarbij naar verscheidene artikels over de Gymnastiek in vorige jaargangen van ons Tijdschrift. De *Oude Rott. Ct.* vestigde onlangs, 81 April, ten zeerste de aandacht op de noodzakelijkheid van beoefening der Gymnastiek in het belang der *weerbaarheid.* — Ontegenzeggelijk is dit een krachtige drangreden, en voege men daarbij het oogpunt van gezondheid, bevordering van productiekracht, en eigen veiligheid!

— Door den heer R. A. VAN ZUYLEN, ambtenaar ter Secretarie, te 's Hertogenbosch is onlangs op kosten der gemeente uitgegeven: *Inventaris der Archieven van de stad 's Hertogenbosch, chronologisch opgemaakt en de voornaamste gebeurtenissen bevattende.* Inderdaad niet slechts eene bloote nomenclatuur der voorhanden oorkonden is het doel der uitgave: veeleer heeft men zich voorgesteld eene kronijkmatige geschiedenis der stad, zoo als die door de voorhanden zijnde oorkonden gestaafd wordt, te leveren. De eerste aflevering bevat in 96 digtgedrukte groot-octavo bladzijden de ontleding van 14 *stadsrekeningen*, waarvan de oudste van 1399, de jongste van 1505 is. (Van 1406 tot 1497 bestaat eene onherstelbare gaping.) Reeds GACHARD had op het naauwkeurig onderzoek van rekeningen als van het hoogste belang voor de geschiedenis gewezen. Sedert had de Graaf DE LA BORDE eene proeve geleverd van eene kunstgeschiedenis uit dergelijke rekeningen zamengesteld, en de heer PINCHART heeft onlangs dat voorbeeld gevolgd. In ons vaderland was door DE LANGE VAN WIJNGAARDEN in zijne geschiedenis van Gouda iets dergelijks gedaan; doch sedert had hij weinig navolgers gehad. Thans is in dezen inventaris de taak nog breeder opgevat: de archivaris van 's Hertogenbosch geeft ons in zijn verslag van de indeeling der rekeningen bij elk hoofdstuk op, wat het voor de inrigtingen, de ambten, de financien, de gebouwen der stad, de feesten daarbinnen gevierd, hare betrekkingen tot de overige Staten van Brabant belangrijks, ja zelfs voor de staats- en kunstgeschiedenis in het algemeen opteekenenswaardigs bevat. Waar hij daartoe in staat is, licht hij het aangeteekende uit andere hem bekende bronnen toe.

Wij durven bijna van den vlijt van den heer VAN ZUYLEN niet meer vergen; maar het zij opgemerkt, dat hij bij de uittreksels uit zijne rekeningen de sommen der enkele posten niet opgeeft. Het is naauwelijks te vergen en beloont de moeite niet, welke men aan het opteekenen en corrigeren dier eentoonige cijfers besteedt. Maar nu hij eenmaal de taaije taak van het excerperen dier rekeningen op zich

Digitized by Google

genomen heeft, valt het hem ligt voor zich zelven van die cijfers aanteekening te houden, waaruit de wisseling van de prijzen der levensbehoeften, de verandering der geldswaarde, de hoogte der renten, de toe- of afneming der bevolking kan worden gekend. Voor de economische statistische wetenschap zijn zulke bijdragen van groote waarde, en gaarne zouden wij van den heer VAN ZUYLEN, al ware het in een afzonderlijk opstel of inleiding, ontvangen, wat hem uit de naauwkeurige studie der rekeningen daaromtrent is gebleken. (*Ned. Spect.* 17 *Maart*).

— Het *Volksblad*, onze aanteekening over speelgoed-nijverheid uit een der laatstste nummers overnemende, voegt daarbij de navolgende opmerking:

Wij hebben er vroeger reeds meermalen op gewezen (Zie o. a. in jaargang. 1856 het artikel *Zwitserlands nijverheid*) hoezeer onze arbeidende klasse bij velen onzer naburen ten achteren staat in het uitkoopen van den tijd. Waarom zouden onze handwerkslieden in de lange winteravonden en vaak geheel werkeloozen wintertijd, niet even goed eenig loon met het vervaardigen van speelgoed kunnen verdienen? Misschien dat onze werklieden zouden uitmunten in het vervaardigen van scheepjes, molentjes, bruggetjes enz., waarvan Duitschers en Zwitsers weinig begrijp schijnen te hebben. Het onderwerp is wel waardig om er de gedachten over te laten gaan en de wenk dienaangaande in den *Volksalmanak der Maatsch. tot Nut van 't Alg.* 1860, gegeven, mag wel opgevolgd worden.

Handelcijfers. Uitvoeren van *katoenen goederen* uit Engeland (calicots, cambrics en muslins, fustians en gemengde stoffen), over de twee eerste maanden 1860 en twee vor. j., in millioentallen yards en duizendtallen ponden sterling, gedecl. waarde. (Verg. vorige Nos.)

	Naar Nederland.		Naar Java.		Naar Eng. O.-Indië.		Totaal naar alle landen.	
	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. St.
1858	5^{7}	105	3^{8}	57	78	929	304 m.	4181 d.
1859	6^{9}	136	9^{7}	134	170	2047	426 m.	6061 d.
1860	7^{8}	144	12^{9}	202	105	1329	414 m.	6176 d.

Uitvoeren van *katoenen garens* uit Engeland, over de twee eerste maanden 1860 en twee vor. j. in mill. Eng. ponden en duizendtallen pond. sterl., gedecl. waarde.

	Naar Hanover.		N. Hanzé steden.		Naar Nederland.		Naar Napels.		Naar Turkije.	
	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pd.	Pd. st.
1858		—	5^{9}	307	3^{2}	187		—		—
1859	1^{1}	57	5	241	5^{3}	291	1^{2}	46	3^{6}	115
1860	0^{2}	13	7^{3}	370	5^{5}	302	1^{8}	67	5^{3}	172

	Naar China.		N. Eng. O. Indie.		Tot. naar alle land.	
	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.
1858		—	6^{6}	323	27^{5} m.	1277 d.
1859	1^{7}	80	7^{1}	418	30^{8} m.	1453 d.
1860	2^{6}	128	5^{9}	350	33^{6} m.	1617 d.

Uitvoeren van *ongesponnen katoen* uit Engeland, over de twee eerste maanden 1860 en twee vor. j. in duizendtallen centenaars van 50 kilog.)

	N. Pruissen.	N. Hanover.	N. Hanzé st.	N. Nederl.	Tot. naar alle land.
1858	—	—	28	12^{8}	83^{9} duiz. ctrs.
1859	1^{3}	10^{2}	50	29^{7}	128^{2} „ „
1860	0^{7}	14^{8}	136	77^{9}	351^{9} „ „

Digitized by Google

DE INDIGO-TEELT IN DE VORSTENLANDEN VAN JAVA EN DAARBUITEN.

Welk onderscheid is er toch eigenlijk tusschen de indigo-teelt, zoo als die in de vorstenlanden Djocjocarta en Soeracarta wordt uitgeoefend, en die, welke bestaat in vele der overige residentien van Java, waar daarbij de bepalingen van het zoogenaamde Cultuurstelsel worden gevolgd? Welke is de reden dat de indigo-teelt, waar zij gedwongen, als deel van het cultuurstelsel, wordt uitgeoefend, bij den inlander is gehaat en zulke slechte uitkomsten oplevert dat zij, niettegenstaande herhaalde toekenning van verhoogd plantloon, op vele plaatsen geheel heeft moeten worden opgegeven, terwijl zij in de vorstenlanden voor den particulieren Europeeschen industrieel en voor den inlander beiden goede uitkomsten schijnt op te leveren en bij den laatsten zeer gewild schijnt? Waarin zijn eigenlijk de voordeelen gelegen, welke de bevolking in de vorstenlanden boven die in de overige residentien uit de indigo-teelt trekt?

Ziedaar vragen, welke in den laatsten tijd dikwerf, ook in onze wetgevende Kamers zijn gedaan, en wier beantwoording niet zoo bijzonder gemakkelijk schijnt te zijn. Vooral is dit het geval met de laatste vraag. Personen met Java bekend, bekend met het onderscheid tusschen de wijze van werken in de vorstenlanden en daarbuiten, toegevende alles wat de eerste vóór kan hebben door meerdere vrijheid van de zijde der bevolking; door haar werken onder een particulier, wiens eigenbelang naauw met het hare verbonden is; door haar vrijdom van landrenten en heerendiensten enz., in één woord, door haar niet onderworpen zijn aan de bepalingen van het stelsel van cultures; toegevende dat in dat alles eene hoofdreden kan gelegen zijn van de goede uitkomsten welke de indigo-teelt in de vorstenlanden oplevert, zeiden echter, nog maar niet regt te kunnen begrijpen waarin het eigenlijk geldelijk voordeel voor de bevolking in de vorstenlanden, boven die daarbuiten, waarvan ook dikwerf breed werd opgegeven, gelegen is.

Dat de zaak aan het gouvernement zelf ook niet gansch duidelijk was, blijkt ook uit de zending, welke aan een controleur der cultures opgedragen is, die belast werd met de taak om naauwkeurig te

Digitized by Google

gaan opnemen hoe de indigo-teelt in de vorstenlanden was ingerigt en werkte, en later om datzelfde stelsel in de residentie Banjoemas in toepassing te brengen. (Zie het antwoord van den Minister van Kolonien op het in de Tweede Kamer der Staten-Generaal uitgebragt rapport over het Koloniaal verslag over 1857, § 25).

De onzekerheid die daaromtrent bestaat is een bewijs te meer, hoe uiterst moeijelijk het is om juist met de op Java bestaande toestanden bekend te worden. Nothing is more perplexing, om een engelsche uitdrukking te bezigen, voor iemand die opregt en ernstig naar kennis en waarheid omtrent koloniale aangelegenheden zoekt, dan te moeten bemerken dat het soms aan menschen, die op de plaats zelve in Indie met gemoedelijkheid en ernst naar waarheid zochten, die oogenschijnlijk met alle middelen waren toegerust om haar te weten te komen, niet is kunnen gelukken haar volkomen te leeren kennen, zelfs niet in zaken, welke oppervlakkig zoo eenvoudig schijnen, als die waarvan hier eigenlijk sprake is, en die, zou men zeggen, hoofdzakelijk op een eenvoudige berekening der inkomsten van de indigoplantende bevolking in de vorstenlanden en daarbuiten moest nederkomen.

Het is eerder te begrijpen dat dergelijke onzekerheid nog bestaat waar het geldt een even ingewikkeld als moeijelijk vraagstuk als dit: bij wien berust eigenlijk de grondeigendom op Java? bij den souverein, bij de gemeente, of wel eigenlijk bij niemand, zooals sommigen beweren? — omdat, zelfs na al wat daarover in de laatste jaren is geschreven, een naauwkeuriger kennis van de adat, van de aloude Oostersche instellingen en hare geschiedenis dan tot heden bestaat, noodig schijnt, alvorens daaromtrent bepaalde uitspraak kan gedaan worden. Het is te begrijpen dat er nog onzekerheid bestaat over de vraag: of vrije arbeid en vrije cultuur op Java mogelijk is, namelijk (want die mogelijkheid wordt door het niet te wederspreken feit van het bestaan, zij het dan ook slechts hier en daar, van vrijen arbeid en vrije cultuur, bewezen) met en nevens het in werking zijnde gedwongen stelsel van cultures, omdat, met hoeveel regt ook wordt gewezen op de uitkomsten van vrijen arbeid en vrije cultuur, waar die toegepast werden, de toepassing daarvan naast het cultuurstelsel — getuige de hevige pennenstrijd die daarover dezer dagen wordt gevoerd, — nog te partieel, nog van te jonge dagteekening is om daarover een beslissende uitspraak te kunnen doen.

Maar dat dergelijke onzekerheid ook nog bestaan kan omtrent eene schijnbaar zoo eenvoudige zaak als het eigenlijk onderscheid tusschen de indigo-teelt in de vorstenlanden en daarbuiten, daarin is zeker wel

Digitized by Google

een zeer sterke drangreden gelegen voor het beweren dat men uiterst voorzigtig moet zijn in het beslissen van vraagstukken van kolonialen aard. Maar daaruit volgt ook dat elke bijdrage, welke strekken kan om eenig licht over een of ander van die vraagstukken te verspreiden, haar nut heeft, omdat daardoor en door de wrijving van verschillende gevoelens, welke daarvan het gevolg kan zijn, langzamerhand de waarheid aan het licht moet komen. Daarom, en gedachtig aan de spreuken: „de publieke zaak moet publiek behandeld worden", en „openbaarheid geeft licht" — worden de volgende stukken openbaar gemaakt.

Zij hebben hun ontstaan te danken aan deze omstandigheid: een duidelijk en afdoend antwoord zoekende op de aan het hoofd dezes gestelde vragen, verzocht ik een vriend, die gedurende eenige jaren indigo-planter in de vorstenlanden was geweest, mij daartoe behulpzaam te willen zijn. Hij had de goedheid mij daarop de nota of memorie toe te zenden, welke hieronder in de eerste plaats zal volgen. Het bespreken van den inhoud daarvan met andere op Java bekende personen, die zich door de lezing nog niet geheel ingelicht verklaarden, had het onderwerpen aan den steller van eenige vragen en opmerkingen, en deze hadden weder zijn nader antwoord ten gevolge. Ik meende dat die stukken, zoo zij al geen overtuiging aan elks gemoed zouden brengen, toch belangrijk genoeg waren om te verdienen in wijder kring bekend te worden gemaakt dan aanvankelijk in des stellers bedoeling had gelegen. Zijne vergunning werd daarom gevraagd en verkregen om ze openbaar te maken, — niet evenwel die om ook den naam des stellers te noemen, gelijk ik, om er meer gezag aan te doen toekennen, had verlangd. Mijn vriend meende, dat in eene zaak als deze, waar het alleen gold zaken en beginselen en alle kwestie van personen volstrekt buiten spel bleef, het noemen van zijn naam geenerlei nut zou kunnen hebben. Die meening, welke in beginsel ook de mijne is, moest ik wel eerbiedigen, hoezeer ik, wetende het gezag dat door ons publiek aan namen wordt gehecht, gaarne zijn naam had genoemd, om daardoor te eerder te doen blijken dat het een bevoegd beoordeelaar is, die in deze stukken zijn gevoelen over de zaak uit. Thans moet ik met den wensch volstaan dat deskundigen getuigen zullen dat dit uit de stukken blijkt.

Ten aanzien van den vorm der stukken zij nog dit opgemerkt: het zou zeker mogelijk zijn geweest de vragen en antwoorden, in het tweede stuk voorkomende, met de nota zelve zamen te smelten en er alzoo een misschen beter geheel van te maken. Ik mogt echter mijn vriendelijken correspondent niet lastig vallen met de vraag die taak op zich te willen nemen. Zoo ik er mij zelf aan waagde, werd mogelijk de éénheid zijner redenering verbroken. Ik vond het daarom voorzigtiger

Digitized by Google

de aanvankelijk slechts voor mijn oog bestemde stukken alleen die geringe wijziging in den vorm te doen ondergaan, welke zij, om onder de oogen van meerderen te komen, bepaald schenen te vereischen, en de door mij gedane vragen, welke tot de nadere toelichting aanleiding gaven, daarmede tot een geheel te verwerken. Ten opzigte van die vragen moet ik nog opmerken dat, alhoewel de meeste niet van mij afkomstig zijn, ik mij toch verantwoordelijk stel voor het min goede dat daarin mogt worden gevonden, omdat ik hen, die de goedheid hadden mij hunne opmerkingen mede te deelen, niet aansprakelijk mag stellen voor mijne misschien min juiste opteekening daarvan. Ik bied die stukken dan ook hierbij, zooals ze zijn, den lezer aan, hem verzoekende het min goede dat hij daarin, vooral ten opzigte van den vorm, mogelijk zal vinden, aan mij te willen wijten, maar mijn vriend te danken voor het goede, dat hij daarin aantreffen, voor de leering die hij daaruit putten zal.

Ten slotte teeken ik nog aan, dat de noten, hier en daar bij de stukken gevoegd, van mij afkomstig zijn.

J. K. W. Quarles van Ufford.

I.

Wanneer men de vraag stelt, waarom de resultaten van de Gouvernements indigo-cultuur veel minder gunstig zijn, dan die van den particulier, en wel voornamelijk, zoo als die cultuur te Djocjocarta wordt gedreven, dan ligt de beantwoording voor de hand: in het verschil van stelsel, waaronder deze bij het gouvernement en te Djocjacarta wordt ten uitvoer gelegd.

Bij het gouvernement wordt gewoonlijk een vijfde gedeelte der rijstvelden tot de indigo-aanplant afgezonderd; tot bewerking daarvan zijn ongelijk, naar gelang der bevolking, 4 à 6 huisgezinnen per bouw bestemd; deze verrigten desniettemin hunne heerendiensten en corveën, en betalen hunne landrente, zelfs over het met indigo beplante gedeelte; vervolgens moeten zij de velden voor die cultuur beploegen, beplanten, onderhouden, de indigo-bladeren snijden, naar de fabrieken vervoeren en helpen verwerken en fabriceren; de fabrieken met al hare benoodigdheden worden door of voor rekening van de indigo-plantende bevolking gebouwd en aangekocht; het is de bevolking-contractant ter eener en het gouvernement-contractant ter andere zijde; de slaaf, die met den meester een contract heeft aangegaan; de meester heeft evenwel zijne ondergeschikten en bastiaans, welke moeten zorgen voor de rigtige naleving van genoemd contract, en belooft hun daarvoor een aandeel in de winsten (percenten) die de meester door hunne tusschenkomst van den contractant ter eener zal kunnen behalen; al is nu de meester goed en al zijn de knechten niet kwaad, dan geeft deze ongezonde toestand genoegzaam aanleiding tot meer of minder grove misbruiken, vooral, wanneer men in aanmerking neemt, dat velen van de ondergeschikten, zooals Regent, Wedonno, etc. zelf Javanen zijn.

Digitized by Google

Te Djocjocarta verhuren de inlandsche grondbezitters hunne dessah's en gronden aan den Europeeschen planter. Deze verdeelt de velden, als: voor hem $\frac{2}{5}$ (patoman), de hoofden $\frac{1}{5}$ (loengoeh) (*) en de bevolking $\frac{2}{5}$ (glebakkan); vervolgens wordt de bevolking vrijgesteld van heerendiensten, betaalt *niets* en dus ook geen landrente, doch beplant $\frac{2}{5}$ gedeelte der beschikbare velden met — onderhoudt en snijdt de indigo, welke door den fabriekant en voor zijne rekening wordt weggehaald en gefabriceerd. Voor belooning van planten en onderhoud alleen, geniet de bevolking met hare hoofden $\frac{2}{5}$ gedeelte der rijstvelden, een vrij en onbezwaard genot der dessah's en hare voortbrengselen en minstens twee opvolgende gewassen van hare gronden alvorens de indigo op haar $\frac{2}{5}$ wordt verwisseld, waarmeê 12 à 14 maanden, soms langer, verloopen.

Wanneer men deze twee stelsels, hierboven in ruwe trekken omschreven, slechts oppervlakkig beschouwt, dan zal men al dadelijk de reden kunnen gissen, waarom de Javaan het particuliere boven het gouvernements-stelsel verkiest. Laat ons thans meer in bijzonderheden onderzoeken het onderscheid tusschen beiden gelegen en de misbruiken daaruit bij het gouvernements-stelsel voorvloeijende.

1°. Het zij nogmaals gezegd: de Javaan gaat onder het gouvernementsstelsel eene overeenkomst aan met het gouvernement zijnen meester, alzoo zonder hooger beroep bij verongelijking; zijn gebieder is partij ter andere zijde en diens ondergeschikten zijn de personen *over wie* en *aan wie* de eventuele klagt moet ingezonden worden. Te Djocjocarta daarentegen hebben contractanten circa gelijke regten; wordt daàr de Javaan mishandeld of gekneveld, dan zoekt hij zijn regt bij de bevoegde autoriteit; heeft de bevolking te veel of te zwaar werk, dan verlaat zij hare dessah's en niemand mag haar zulks beletten.

2°. Het is in het belang van den gouvernements-ambtenaar, om de indigo-productie zoo hoog mogelijk op te voeren; zijne renommée en zijne schatkist hebben daarbij evenveel belang. Het is daarentegen voor den particulier eene levenskwestie om eene talrijke en welvarende bevolking te hebben; hoe beter hij deze behandelt, hoe zekerder hij tot zijn doel, eene productieve onderneming, zal geraken; zijn belang en dat der bevolking zijn op het innigst zamen verbonden, want de bevolking behoort tot het productief kapitaal van den landheer; van daar, dat deze zorgt voor eene goede en vertrouwde surveillance, ja, zelf waakt voor de belangen van ieder huisgezin zijner onderneming; hij kent zijne gronden, schroomt geen uitgaven tot verbetering daarvan; onderzoekt en onderdrukt alle mogelijke knevelarij en knoeijerij; dit kan de particulier doen, omdat geen onderneming zóó groot en uitgestrekt is, of hij kan die geheel en al nagaan en heeft uitsluitend zijnen tijd ten behoeve daarvan beschikbaar.

Geheel anders is uit den aard der omstandigheden, de verhouding van den gouvernements-ambtenaar tot de bevolking. Het verblijf van den amb-

(*) Voor de aan het dessah- of dorpshoofd (bekel) toegekende opbrengst van het $\frac{1}{5}$ gedeelte der verhuurde gronden, is deze verantwoordelijk voor de goede bewerking van de met indigo te beplanten gronden (patoman); hij verdeelt den daarop te verrigten arbeid gelijkelijk tusschen de dessahbewoners en zorgt dat elk zijn aandeel (bagran) behoorlijk bewerkt en wordt bij gebreke daarvan daarover aangesproken. Men ziet dus dat ook bij de landverhuringen zooveel mogelijk het beginsel wordt gehandhaafd om slechts door tusschenkomst der hoofden met de bevolking zelve te handelen.

Digitized by Google

tenaar is gewoonlijk van korten duur en zijn werkkring op te groote schaal dan dat hij van een zeer klein deel zijner vele bezigheden, zooveel omslag en werk zou kunnen maken. Hij, die steeds zou willen zien door eigen oogen, zou den tijd daartoe niet kunnen vinden; de menigvuldige administratiën, correspondentie, indiening van staten, etc., etc., etc. verlijdelen de beste pogingen, de edelste bedoelingen, die gaarne over 't algemeen aan de ambtenaren in Oost-Indië worden toegekend. Maar wat is hiervan het gevolg? dat de surveillance alzoo nagenoeg geheel overgaat in handen van inlandsche ambtenaren, die nimmer te vertrouwen zijn. Het verschil is dus aanmerkelijk tusschen de dirigerende personen onder beide stelsels en het kan niet anders dan op den langen duur nadeelig voor het gouvernement uitvallen; een natuurlijk en onvermijdelijk gevolg van het stelsel, waarbij het gouvernement voor eigen rekening doet planten.

Nu komen wij tot de dadelijke belangen der bevolking zelve, onder beide stelsels. Bij het gouvernement verrigten de ingezetenen *heerendiensten*, waarvoor zij niet worden betaald; zij worden nu en dan bovendien tot het slepen van balken en andere houtwerken, het bakken van steenen, enz. enz. tegen zoogenaamde betaling, geprest, maar van de gelden zien zij gewoonlijk weinig, daar het grootste gedeelte bij zulke gelegenheden in den zak van het inlandsch-hoofd te regt komt; de tijd van den Javaan gaat evenwel daarmede verloren, nutteloos en zonder wezenlijke verdienste. De bevolking bij den particulier daarentegen, doet *geen* heerendienst (wel dessah-dienst) (*) en verrigt *geen* andere diensten, dan die zij vrijwillig en dus tegen goede belooning wil vervullen; de inlander beschikt over zijnen tijd, zoodra de indigo velden naar behooren onderhouden zijn, en.... „time is money," ook op Java.

Bij het gouvernement moeten de ingezetenen de *indigo planten*, *onderhouden*, *de bladeren snijden*, *naar de fabriek transporteren* en *fabriceren* in fabrieken door hen opgerigt, met materialen door hen bekostigd en door den contractant ter andere zijde voor hunne rekening gebouwd en gekocht. Buiten het zonderlinge van dezen toestand, hebben dus de planters nog oneindig meer werk dan die onder den particulier, waar zij niets anders hebben te doen dan de *indigo te planten*, *te onderhouden* en *te snijden*. (†) Maar wat is nu de belooning voor den planter onder het gouvernements-stelsel? Van 1855/57 waren er gemiddeld, ieder jaar, 111,645 huisgezinnen bij de indigo-cultuur ingedeeld. Deze hebben 18,330 bouws met indigo beplant, welke gemiddeld per jaar hebben opgeleverd 598,672 ponden indigo, of 5½ *pond per gezin*, waarvan, na aftrek der landrente ad *f* 471,300 over de met indigo beplante bouws, de zuivere betaling bedroeg *f* 700,062 's jaars of *f* 6,27 voor elk gezin.

Te Djocjocarta genieten de 2 huisgezinnen pr. bouw indigo een even groot aandeel in de sawa's, waarvan de opbrengst kan gerekend worden op 11 picols per bouw à *f* 5 pp. = *f* 55, benevens den oogst hunner tweede gewassen, welke men als minimum op *f* 15 kan stellen, totaal *f* 70 of *f* 35 per huisgezin. Hiervan gaat af gemiddeld *f* 7 per bouw voor bearbeiding van — de zaadpadie enz. voor — hunne eigene gronden,

(*) Daartoe behoort o. a. het bewaken van de fabriek tegen diefstal, brand enz.

(†) Voor de werkzaamheden in de fabrijk, het pakhuis enz. heeft de fabrijkant vaste menschen in dienst tegen een bepaald maandgeld, die geen aandeel in de dessahgronden hebben en meest van andere plaatsen afkomstig zijn.

Digitized by Google

zoodat hunne verdienste bedraagt zuiver *f* 63 per bouw, of *f* 31,50 per huisgezin, d. i. *vijfmaal* zoo veel als die van den gouvernements indigo-planter. Dit onderscheid is verbazend groot en toch is het waar. Nu zou men kunnen aanvoeren: het gouvernement telt 6 en de particulier slechts 2 huisgezinnen pr. bouw, dit staat niet gelijk. Het verschil ligt in het stelsel, zoo als later zal worden aangetoond. Maar het gouvernement kan met niet minder dan 6 en de particulier heeft *niet meer* noodig dan 2 huisgezinnen, om te planten: doch stel de verdienste onder het gouvernementsstelsel per bouw in plaats van per huisgezin, dan krijgt men nog een verschil van *f* 24,91 per bouw ten voordeele der particuliere nijverheid, ongerekend nog de kortingen bij den gouvernements-planter voor fabriek en materialen en waarvan men voorbeelden weet, dat die kortingen àl de verdiensten absorbeerden, zoodat de planter soms *niets* in handen kreeg; dus, bij zoovéél méér werk, onder den last van *heerendiensten* daarenboven, staat de verdienste van den Javaan onder het gouvernementsstelsel, tot die bij den particulier, als *f* 6,27 *buiten kortingen* tot *f* 31,50 *vrij* per huisgezin, of per bouw als van *f* 38,19 tot *f* 63.

Deze cijfers, in verband tot de voorafgegane toelichting, zullen duidelijk maken, dat de bevolking onder het gouvernements-stelsel, in vergelijk van die bij den particulier werkzaam, verarmt en alleen door middel van dwang indigo blijft planten; dat men dus weinig kan verwachten van eenen aanplant, onder de gegevens hiervoren geschetst, te meer daar de wijze van planten en onderhouden onder het eerste stelsel op zich zelf veel verschilt van die van den particulieren planter, waarin almede de reden is te vinden van de min gunstige resultaten van de gouvernements indigoteelt. Zoo bijv. plant de particulier geregeld voort, het geheele jaar door; dit geeft hem het voordeel van *nimmer* overhaast, met *altijd* goede frissche stekken te kunnen planten en inboeten; hierdoor wordt eene sterkere, méér verfstofhoudende plant verkregen. Het gouvernement daarentegen doet zijne aanplantingen in ééns, jaarlijks, binnen den kortst mogelijken tijd, werkt met overhaasting, mist de keus van stekken, voornamelijk voor inboetingen en loopt slechts ééne kans bij ongunstige weergesteldheid, etc.; terwijl die zelfde kans bij den particulier verdeeld is, zoovéél malen als zijn aanplant heeft plaats gevonden; de gronden over 't algemeen worden minder goed bewerkt door den gedwongen gouvernements-planter, dan door den particulieren landbouwer, die op de hem toebehoorende akkers reeds de vruchten van zijn arbeid ziet ontwikkelen te gelijker tijd dat hij de gronden voor zijn indigo-aanplant omwerkt, laat uitdampen en in orde brengt. Het gouvernement verliest tijd met het maken van goten, het ophoogen van beddingen en het al te zorgvuldig uitroeijen van elk grasscheutje, terwijl de particulier zijne driemaal diep omgeploegde velden eenvoudig beplant en slechts daar goten en beddingen maakt, waar de noodzakelijkheid dit vordert, en éérst *zes weken na* den aanplant zijne velden van onkruid zuivert, waardoor wortel en stam voldoende vastheid en omvang hebben verkregen om die bewerking te kunnen weêrstaan, terwijl het onkruid dan tusschen de rijen in geulen wordt begraven, zoodat men aan den grond terug geeft, wat hij voortbragt. Deze omwerking geschiedt bij herhaling; bij het gouvernement daarentegen zorgt men bijkans dagelijks dat de oppervlakte en het geheel een goed effect maakt op den inspecterenden controleur en resident of inspecteur der cultures. Veel en doelloos werk wordt hierdoor verspild.

Wordt later de indigo rijp, dan moeten de gouvernementsplanters de

Digitized by Google

bossen bladeren naar de fabriek, soms vrij ver verwijderd, *dragen;* de particulier daarentegen laat de bossen door eigen karren derwaarts brengen; dat wint tijd en handen uit, ongerekend *de onoverwinnelijke afkeer* die de landbouwende Javaan tegen picolen of dragen heeft. Dit een en ander geeft de reden, waarom het gouvernement voor ééne bouw indigo drie maal zooveel menschen noodig heeft als de particulier, die bovendien naar omstandigheden met zijnen aanplant handelt, de velden geschikt voor beplanting in het drooge of natte jaargetijde ter verwisseling uitzoekt of de bestaande aanplanting op nieuw doet inboeten en aanhoudt naar plaatselijke omstandigheden, en daardoor van ieder plekje, in overleg met zijnen planter, het meeste voordeel trekt, zich aan geene bepalingen of besluiten behoeft te houden, maar zijnen grond verbetert, van mest voorziet in overeenstemming met de noodzakelijkheid enz. Hij behoeft daartoe geen voorstellen te doen of bevelen af te wachten, doorgaans van algemeene strekking, die plaatselijk soms zeer ondoelmatig werken; maar boven alles heeft de industrieel ook geen tegenwerking te duchten eener ontevredene bevolking, een stellig diep ingrijpende kanker bij de gouvernements indigocultuur. Zelfs de rijst, op de door het gouvernement afgeschreven indigogronden geplant, slaagt zeer zelden goed, terwijl de Javaan bij den particulier juist *die* gronden verkiest voor zijnen padie-aanplant; de redenen liggen in de meerdere doelmatigheid, waarmede de particulier zijne gronden doet omwerken; in de bemesting die hij zijne sawa's geeft en den *juisten tijd* waarop hij zijne oude indigo-aanplantingen aan de bevolking terug geeft, alsmede de persoonlijke zorgen, die hij voor waterwerken en padie-bibietsoorten aanwendt. Bij het gouvernement daarentegen geschiedt de afschrijving van indigo-aanplantingen volgens officielen staat; veelal worden die afschrijvingen te laat bewerkstelligd; de gronden, die lang te voren omgegooid hadden moeten worden en herhaaldelijk de bewerking, voor padie geschikt, hadden moeten ondergaan, krijgt men daartoe te laat terug; de bewerking geschiedt alzoo hoogst oppervlakkig en de bibiet is dan meestal van mindere soort, die gemakkelijker wordt geplant, maar ook minder vruchten afwerpt; in vele opzigten ontbreekt ook hier het opzigt en de hulp van den eigenaar.

Men komt dus tot de overtuiging:

1°. Dat de surveillance bij het gouvernement veel te wenschen overlaat en *nimmer* zoo kan zijn als bij den particulier;

2°. dat de bevolking bij veel *meer* werk, *vijfmaal minder* verdient, dan bij den particulieren industrieel;

3°. dat, bij soms doelloos werk, de plant zich niet zoo duurzaam krachtig ontwikkelt en de grond meer wordt uitgeput dan bij den particulier;

4°. dat de gouvernements indigo-planter 5½ pond per hoofd en de particuliere planter van 20—25 pond indigo per hoofd produceert;

5°. dat zelfs de padie-oogsten, van *mindere* soorten en *minder* productief zijn, dan bij den vrijen planter.

6°. dat dus ook hier het dwangstelsel voor natuurlijke en gepaste vrijheid moet wijken;

Men heeft kunnen bemerken, dat het stelsel, waaronder de Javaan bij den particulier in de vorstenlanden werkt, bevat het beginsel van vrijen arbeid en van individueel landbezit. Zoo als boven is gezegd, worden de gronden in 5 gelijke deelen gesplitst en veelal 's jaarlijks verwisseld; ieder landbouwer heeft zijn aandeel in de indigo-aanplant en ontvangt daarvoor een even groot aandeel in de rijstvelden, dat hem verzekerd blijft, zoo

Digitized by Google

lang hij zijnen pligt vervult. Dat is geheel volgens de oudste hadat, die zegt, dat men den inlander zijnen grond *niet* kan ontnemen, zoo lang hij zijnen pacht betaalt en zijnen grond beplant. Hierin zit de kiem, vrij wel ontwikkeld, van individueel landbezit; doch het stelsel van cultures heeft veelal die inlandsche wetsbepaling omvergeworpen, door de verschillende indeelingen der landbouwers, soms op *verren* afstand van hunne dessah's bij suiker- en indigo-aanplantingen enz.; in de vorstenlanden bleef de oude hadat meer van kracht dan ergens elders op Java. Thans, nu de Javaan daar ondervindt, hoeveel hij met zijnen grond en zijnen arbeid kan verdienen, hecht hij waarde aan den grond en tracht zich het bezit daarvan meer duurzaam te verzekeren. Het is daarom moeijelijk te begrijpen, hoe de Heer 's Jacob in zijne bekende brochure: *Gedwongen en vrije suikercultuur op Java*, wil bewijzen dat men *éérst* individueel landbezit moet scheppen en *dán* vrijen arbeid kan bevorderen. Juist het omgekeerde is méér natuurlijk: uit vrijen arbeid moet individueel landbezit geboren worden; de verdienste van den vrijen arbeid zal strekken tot prikkel naar individueel landbezit.

Inderdaad! het stelsel in de vorstenlanden zou veel goeds bevatten als overgangs-systeem van dwang tot vrijen arbeid. Men moet toch in het oog houden, dat de Javaan van voor eeuwen geleden onder den dwang zijner hoofden heeft geleefd; dat hij thans gedwongen voor het Gouvernement producten plant en heerendiensten verrigt, en dat hij dus nimmer gelegenheid had te leeren, wat het is, om *dienst* tegen *belooning* te verrigten, om waarde voor zijnen arbeid te genieten; dat zijn onbeschaafde toestand en het vruchtbare land, waarin hij leeft, hem ordeloos en zorgeloos en onnadenkend hebben doen blijven; dat men dus voorzigtig moet te werk gaan met hem in eene meer vrije maatschappelijke positie over te brengen. Een te plotselinge overgang van dwang tot vrijheid zou gevaarlijk kunnen worden. Geleidelijk moet hij daartoe gebragt worden, onder opzigt en medewerking van menschen, wier welvaren onafscheidelijk aan het zijne verbonden is. Langzamerhand, naarmate de Javaan zijn voordeel leert kennen, zal dwang vervangen worden door vrijen wil. Nu reeds, terwijl het cultuurstelsel nog in volle werking is, weet de Javaan tijd te vinden om vrijen arbeid te verrigten; hoe anders zou men werklieden kunnen krijgen op de percelen woeste gronden? Hoe anders zou men met goed succes, en de bewijzen er van zijn gemakkelijk te leveren, tabak kunnen planten, zonder 's gouvernements tusschenkomst? hoe anders, zoude de Kadoe méér dan 70,000 picols suiker kunnen afwerpen, geheel door vrijen arbeid verkregen?

Twee zaken zijn evenwel hoogst noodig ter bevordering van *wezenlijk vrijen arbeid*. 1°. Strikte onzijdigheid van de Gouvernements-ambtenaren en 2°. verlof om de heerendiensten, des verkiezende, in geld volgens billijken maatstaf te kunnen voldoen; want vrij en onbelemmerd moeten de Javanen zich kunnen bewegen; geen invloed van ondergeschikte ambtenaren, geen gedwongen oproeping tot Gouvernements werkzaamheden zal mogen plaats vinden; onder den invloed van den ambtenaar zal de Javaan de Gouvernements parentah's (bevelen) *nimmer* ontwennen en zal het kapitaal van den ondernemer afhankelijk blijven van de individueele opinie en influentie der ambtenaren op de bevolking; bij oproeping tot heerendienst zal de Javaan nimmer vrij over zijnen tijd te beschikken hebben; dit laatste kan gemakkelijk worden voorkomen; de industrieel zal volgaarne voor de voldoening der heerendiensten zijner ondergeschikten, *in geld* willen zorg

Digitized by Google

dragen. Maar hoe den schadelijken invloed van ambtenaren en hoofden op de bevolking gekeerd? Mogt men sawa's huren en contracten met de bevolking sluiten in den geest zooals zulks te Djocjocarta plaats vindt, dan zou het Gouvernement niet veel meer te doen hebben, dan de politie te handhaven en te letten op de keuze der personen, die in de binnenlanden zouden worden toegelaten. Hiertegen bestaan evenwel tijdelijk onoverkomenlijke zwarigheden. Het reglement op het beleid der regering van N. I. verbiedt den afstand van sawa's en bebouwde gronden, art. 62. Men mag dus slechts contracteren voor de opbrengst, *niet* over de overdragt van den grond zelven. Maar juist in dat stelsel, waarbij aan den Europeaan vergund wordt met den inlander contracten aan te gaan wegens de teelt en de levering van zekere producten, terwijl te gelijker tijd en daarnaast het gedwongen cultuurstelsel in werking is, kan gevaar gelegen zijn. Dat is vrije arbeid op eenen gemonopoliseerden bodem. De dwang beheerscht dan den vrijen arbeid en vernietigt dien naar goedvinden — en de tegenstanders vinden daarin weder aanleiding tot het beweren, dat vrije arbeid op Java onuitvoerbaar is! Maar vrije arbeid kan zich immers *niet* ontwikkelen, wanneer hij *omgeven* en *gekneld* blijft door dwang en monopolie? Om tot zuiveren vrijen arbeid, en als gevolg daarvan, tot individueel landbezit te geraken, dient men eene meer natuurlijke overgangs-positie te bevorderen en de gegevens daartoe liggen voor de hand. *Zoo mogelijk* volge en *zoo noodig* verbetere men het stelsel der landverhuringen in de vorstenlanden, dan zal het den Europeaan en den Javaan voortdurend goedgaan en uit een normalen toestand zal vrije arbeid zich krachtig ontwikkelen, terwijl het Gouvernement zich langzamerhand een *solide* batig saldo zal scheppen, onafhankelijk van veel of weinig productie, van hooge of lage marktprijzen; een batig saldo, immer vatbaar voor jaarlijksche verhooging en op weldadiger grondslag berustende dan het tegenwoordige.

II.

Tot toelichting van enkele gedeelten van het bovenstaande en tot beantwoording van eenige daaromtrent gedane vragen, moge nog het volgende dienen, ten einde nog meer het voortreffelijke van het in de vorstenlanden heerschende stelsel boven de bij het stelsel van cultures gevolgde regeling te doen uitkomen, en het voor een ieder naar men hoopt duidelijk te maken dat in de vorstenlanden de bevolking inderdaad van de indigoteelt veel grooter stoffelijke voordeelen trekt dan bij het in de overige residentien geldend stelsel van cultures het geval kan zijn.

Eerste opmerking: „Het is bekend dat in de residentien, welke onder de werking van het cultuurstelsel zijn gebragt slechts $\frac{1}{5}$ der dessah-gronden met producten voor de europeesche markt worden beteeld. In de vorstenlanden daarentegen worden $\frac{2}{3}$ der gehuurde gronden met indigo beplant. Op welken grond rust die bepaling? — Was het hadat, dat de eigenaar het product van $\frac{4}{5}$ van den grond genoot en is het op dien grond bij de huurcontracten overgenomen? Kan er wel van *eigendom* bij de verhuurders sprake zijn? Is het niet veeleer waar, dat op Java van geen eigenlijken grondeigendom sprake kan zijn? moet deze niet gezegd worden eigenlijk bij niemand te berusten, zoodat de souverein eigenlijk niet overdragen kan dan de uitoefening van zekere souvereiniteitsregten, namelijk het regt van inning van zekere hem als souverein volgens de hadat toekomende regten en belastingen? Zou, als een gevolg daarvan bij de zoogenaamde landver-

Digitized by Google

haringen, wel van iets anders sprake kunnen zijn, dan van de overdragt aan de huurders van die heffingen gedurende een zeker aantal jaren?"

Antwoord: Het kan niet worden toegegeven, dat de eigendom van gronden op Java eigenlijk bij niemand zou berusten. Ingevolge de oudste overleveringen is de vorst eigenaar van den grond, (*) welke — voor een deel ten minste — in leen wordt afgestaan aan zijne rijksgrooten of beambten, die hem dan weder verpachten of verhuren aan de dessah's- of dorpshoofden, die het bebouwbare gedeelte, hetzij tegen de halve opbrengst, tegen $\frac{3}{4}$ of ook wel $\frac{1}{3}$ van de opbrengst, of ook wel tegen eene getaxeerde waarde (thans landrente), door de dessah's-bewoners laten bewerken of exploiteren. Heeft men rijke sawahvelden, die steeds op zijn tijd met stroomend water kunnen worden besproeid en daardoor ruim drie oogsten in de twee jaren kunnen afwerpen, dan geeft de leenheer den grond en de pachter, zijn arbeid en de zaadpadie; terwijl de opbrengst, na aftrek van het snijloon, gelijkelijk wordt verdeeld. Bij minder vruchtbare sawahvelden, waarop slechts eene mindere soort van rijst kan worden geplant, wier opbrengst ook minder is, krijgt een hoofdpachter slechts $\frac{2}{3}$ van het product, en bij tegalgronden (rijstlanden die niet kunnen worden besproeid, wier vruchtbaarheid dus van de hoeveelheid gevallen regen afhankelijk en wier opbrengst daardoor onzeker en wisselvallig is), krijgt hij $\frac{1}{3}$ van de opbrengst.

Deze oude inheemsche gewoonte of hadat heeft hoogstwaarschijnlijk voor het gouvernement ook de basis uitgemaakt van de berekening der vroegere grondrente. Want in het rapport aan den Koning van den Minister van Marine en Kolonien Elout van 23 Mei 1828 leest men, dat de grondrente van het gouvernement bedraagt $\frac{1}{4}$, $\frac{2}{5}$ of $\frac{1}{3}$ van de bruto-opbrengst, naarmate van de hoedanigheid der gronden. Diezelfde *hadat* bestaat nog in de vorstenlanden en gaf zeer waarschijnlijk aanleiding dat de Europeesche huurder, in de usantien tredende van den leenheer, $\frac{3}{5}$ der voor Indigo geschikte gronden voor zich kreeg.

Wanneer nu de vorst is eigenaar van den grond, en het Ned. Ind. gouvernement, onverschillig uit welke oorzaak of titel, treedt in het regt van den vorst, dan gaat die eigendom natuurlijk over op het gouvernement. Dat is, meent men, eene logische gevolgtrekking, en feitelijk handelt het gouverment ook voortdurend dienovereenkomstig door gronden aan particulieren te verkoopen: aan suikerfabriekanten voor hunne fabrieken, aan stads- en dorpsbewoners voor hunne erven, door het verhuren van woeste gronden, waarvan de pachtsom in 's gouvernements schatkist wordt gestort, enz. Waarom zou nu het gouvernement zijne regten op de dessahs en sawahs ook niet aan particulieren mogen afstaan of verpachten, mits de

(*) Voor hen, die maar eenigzins met de koloniale literatuur bekend zijn, zal ik wel naauwelijks behoeven op te merken dat mijn vriend hier een geweldigen gordiaanschen knoop doorhakt. Het is zeer waar dat het gouvernement gedurende geruimen tijd gehandeld heeft alsof het als souverein eigenaar was van den grond op Java. Maar het is ook waar dat het gouvernement, vooral tijdens den pennenstrijd, die daarover in 1848 en 1849 werd gevoerd, aan dat regt schijnt te zijn gaan twijfelen. Het is ook waar dat, blijkens den strijd die daarover voor een paar jaren weder werd gevoerd, de zaak nog lang niet tot klaarheid is gebragt en het nog steeds wenschelijk blijft dat de kwestie op Java zelf grondig worde onderzocht. Het kan natuurlijk de bedoeling niet zijn, deze even ingewikkelde als moeijelijke vraag hier zelfs maar eenigermate te behandelen. Maar ik wilde slechts constateren, dat hetgeen in den tekst als ontwijfelbaar zeker wordt gesteld, volgens velen nog zeer verre is van zoo zeker te zijn.

Digitized by Google

politie daarover aan het gouvernement verbleef? Het gouvernement, dit algemeen doende en zich van alle regstreeksche bemoeijenis met de teelt van producten onthoudende, zou daardoor terugkomen op zijn eigenaardig standpunt, als uitsluitend souvereiniteitsregten uitoefenende.

Tweede opmerking: Aannemende dat, zooals in de nota hierboven is gezegd, in de vorstenlanden 2 gezinnen 1 bouw indigoland bewerken, zoo moet men ook aannemen dat op elke 5 bouws verhuurden grond 4 gezinnen komen; van die 5 bouws worden 2 voor indigoland bestemd en 1 voor het dessahshoofd; voor de 4 gezinnen zouden dus 2 bouws overblijven om met rijst te worden beteeld; dat zou zijn ½ bouw per gezin: kan dat voldoende worden geacht, *én* als loon voor het bewerken van het indigoland *én* om het onderhoud voor het gezin te verdienen?... Al het overige buiten rekening latende, zoude de bij het cultuurstelsel ingedeelde bevolking, wat de sawahs betreft, zoo men zich niet vergist, van beter conditie zijn, zelfs zoo men met de nota aanneemt dat buiten Djocjocarta 6 gezinnen noodig zijn voor hetgeen aldaar met 2 wordt verrigt. Want van de 5 bouws beteelt het gouvernement er slechts 1 met indigo of een ander voor de Europesche markt bestemd product: voor de 6 gezinnen blijven dus 4 bouws, of bijkans ⅔ bouw per gezin."

Antwoord: Het is niet geheel juist om te zeggen dat voor elke 5 bouws 4 gezinnen moeten worden in rekening gebragt. Het ⅓ gedeelte daarvan of 1 bouw wordt bewerkt door of van wege het dorpshoofd; voor de ⅔ of 2 bouw beplant met indigo, geniet de Javaan in de vorstenlanden de zuivere opbrengst der overige ⅔ of 2 bouw. Wij willen evenwel aannemen, dat, wanneer 4 gezinnen voor de 2 bouw indigoland of 2 gezinnen per bouw werkzaam zijn, elk gezin de zuivere opbrengst geniet van ½ bouw, dat volgens de vroeger gemaakte gemiddelde berekening, in geld geschat moet worden op *f* 31,50 tegenover *f* 6,27, waarop de verdiensten van den indigo-planter buiten de vorstenlanden berekend kunnen worden en waarop nog voor levering van materialen enz. gekort kan worden. De particuliere planter verdient dus vijfmaal zooveel als de gouvernementsplanter, besteedt minder tijd voor het onderhoud van de indigo-aanplant en is vrij van landrenten en heerendiensten.

Laten wij nu eens eene berekening opmaken van de respectieve baten en lasten van een indigo-planter in de vorstenlanden en daarbuiten:

Men mag stellen dat een particuliere planter aan zijne indigo-velden

besteedt per jaar	120	dagen
wegens ziekte van hem of zijn gezin berekene men . .	45	„
voor het bewerken zijner halve bouw sawah	20	„
dan blijven hem geheel ter zijner beschikking	180	„
	365	„

De gouvernements-planter daarentegen heeft noodig voor het aanleggen en onderhouden van zijn indigo-aanplant het transport van bladeren naar en

het werk in de fabrijk en voor diensten aan zijne hoofden.	190	dagen
van elke vijf dagen moet hij er 1 in heerendienst werkzaam zijn.	73	„
voor verschillende corvéen moeten nog berekend worden .	27	„
wegens ziekte worden ook hier in rekening gebragt . .	45	„
voor het bewerken van zijne ¼ bouw sawah	30	„
dan blijven beschikbaar	00	„
	365	dagen.

Digitized by Google

Wanneer men vervolgens een Javaansch huisgezin op de gewoonlijk aangenomen sterkte van vijf zielen stelt; wanneer men zich herinnert dat de generaal VAN DEN BOSCH in zijn bekend advies over het stelsel van kolonisatie van 6 Maart 1829 stelde dat een Javaansch arbeider eene verdienste van ƒ 36 per jaar behoefde om in zijn onderhoud te kunnen voorzien, dan meent men dat de volgende berekening van de onkosten van een Javaansch huishouden al vrij goed met de waarheid overeenkomstig zal zijn:

Reken voor 5 zielen door elkander 5 pd. rijst daags of 14 picols in het jaar à ƒ 5 per picol	ƒ 70
voor aankoop van visch, zout, vleesch en betel 5 cts. daags, geeft 's jaars	- 18
kleeding enz. per jaar	- 10
diversen	- 2
	ƒ 100

dus moet een javaansch huisgezin ƒ 100 's jaars verdienen om in zijn levensbehoeften te kunnen voorzien.

De particuliere indigo-planter verdient bij zijn aanplant. .	ƒ 31.50
Verder moeten voor hem in rekening worden gebragt: zijne verdiensten op 180 dagen die ter zijner beschikking bleven tegen een minimum van 20 cts. daags berekend	- 36.—
de opbrengst van gemiddeld vier klapperboomen	- 12.—
de verdiensten van vrouw en kinderen met padie-snijden enz.	- 10.—
opbrengst van op hun erf aanwezige vruchtboomen en kleine verbouwingen, bamboe enz.	- 12.—
	ƒ 101.50

Hij kan dus aan het eind van het jaar een batig slot hebben van ƒ 1.50.

De gouvernements-indigo-planter verdient bij zijn aanplant ten hoogste	ƒ 6.27
reken dat hij op de dagen dat hij corvéen moet verrigten, verdient 10 cts. of in 't geheel.	- 2.70
ingeval de hoofden niet knevelen, kan ook hij door opbrengst van de dessah, verdiensten van vrouw en kinderen enz. (zie de drie laatste posten der voorafgaande berekening) verdienen.	- 34.—
of gezamenlijk . .	ƒ 42.97

Dit bedrag, afgetrokken van de ƒ 100, welke hierboven als voor zijne behoeften benoodigd zijn berekend, levert voor zijn gezin een jaarlijksch te kort op van ƒ 57.03.

Hieruit blijkt dat de particuliere planter ruim ƒ 58 per jaar meer verdient dan de gouvernements-planter, en dat nog wel volgens de voor den laatsten meest gunstige berekening.

Om evenwel geheel vrij van vooringenomenheid en overdrijving te blijven en niettegenstaande het zeer questieus is of de gouvernements-indigoplanter zelf nog wel ¾ bouw sawah voor zich beschikbaar houdt en bewerken kan, daar dit veelal afhangt van de zoogenaamde *atoeran-di-dalem* of onderhandsche dessa-regeling, welke geheel buiten het Gouvernement plaats heeft, zoo zullen wij aannemen dat de gouvernementsplanter nog geniet de opbrengst van ¾ bouw sawah en wel volgens denzelfden maatstaf, als straks voor den particulieren inlandschen planter is geschied. De opbrengst van ¼

Digitized by Google

bouw sawah op *f* 31.50 berekend zijnde, komt voor die van ¾ bouw *f* 47,25, waarvan af voor landrente à *f* 7 per bouw, *f* 5,25, blijft *f* 42,00.

Dit afgetrokken van zijn boven aangegeven tekort van *f* 57,03, levert voor hem nog een jaarlijksch tekort op van *f* 15,03, en dat bij zooveel meer en gedwongen arbeid.

Dus, onder de meest gunstige omstandigheden voor den gouvernements-indigoplanter tegenover de zeer gewone van den particulieren planter, verdient de eerste vijf maal minder bij zijn aanplant, komt hij bij alle, zelfs de meest gunstige berekeningen nog te kort in de voorziening in het zeer gewoon onderhoud zijns gezins, en verrigt daarentegen meer dan tweemaal zooveel werk als de particuliere planter, die bovendien ruimschoots in de behoeften van zijn gezin kan voorzien en nog iets overhoudt.

Onder die gegevens behoeft zeker het groote voordeel voor den inlander van het in de vorstenlanden boven het daarbuiten geldende stelsel niet ver gezocht te worden. Men vergete ook niet, dat, zoo er bij de voorafgaande becijferingen eenige overdrijving bestaat, deze dan zeer stellig plaats heeft ten voordeele van den gouvernements-indigoplanter; dat het bouwen der fabrijk, het onderhoud daarvan en van den inventaris ten laste der bevolking nog niet in rekening is gebragt; dat de vexatien en knevelarijen der hoofden, die op een gouvernementsland meer plaats grijpen dan op particuliere ondernemingen, niet zijn opgesomd. Het zou gemakkelijk geweest zijn eene geheel andere, meer in het oog loopende, ook geheel ware berekening te maken, waaruit zou kunnen zijn gebleken dat de indigoplantende bevolking, zooals bij meer takken van het stelsel van cultures het geval is, reeds verarming en achteruitgang ondervindt of spoedig zal ondervinden. Zoo, in plaats van tot grondslag der vooraf gaande becijferingen ten opzigte van den gouvernements-indigoplanter de regeringsverslagen te volgen, de residentiën *Banjoemas* of *Pecalongang* waren gekozen, dan zou het onderscheid nog oneindig sterker zijn uitgekomen. Het is toch bekend dat in *Pecalongang* de bevolking, vóór de laatstelijk toegekende verhooging van plantloon, soms weinig of niets in handen kreeg als loon voor haren indigo-arbeid. Ja, het is soms gebeurd, beweert men, dat, wanneer de afrekening wees op een opbrengst van, 8 tot 15, zelfs van 20 pd. indigo per bouw, aan de bevolking eene onkostenrekening voor aanbouw of verbetering van fabrijken, aankoop van materialen enz. werd voorgehouden, volgens welke zij geld toe zou hebben moeten betalen.

Uit al het bovenstaande blijkt derhalve dat, toegegeven dat het juist is om voor elk indigo-plantend huisgezin in de vorstenlanden ¼ bouw sawahveld in rekening te brengen, de vraag: of de planter uit de opbrengst daarvan genoeg zou trekken én tot loon van zijn arbeid én tot onderhoud van zijn gezin? met *neen* zou moeten worden beantwoord; doch dat het groote voordeel, uit het geldelijk oogpunt alleen en al het andere daargelaten, voor hem daarin bestaat, dat hij ruimschoots in de gelegenheid is door arbeid buiten de indigo-velden in dat onderhoud te voorzien, terwijl daarentegen de gouvernementsplanter, zelfs onder de meest gunstige omstandigheden en al wil men voor hem de opbrengst van ¾ bouw sawahveld te goed rekenen, nimmer in staat is door zijn arbeid geheel in de behoeften van zijn gezin te voorzien.

Derde opmerking: „In de memorie is gezegd dat de bevolking in de vorstenlanden haar rijst gaarne op indigo-land plant. Dit klinkt vreemd, omdat, al wil men aannemen dat de Europeesche ondernemer zijn indigo-

Digitized by Google

land met veel zorg laat bewerken en bemesten, men meende dat de indigo den grond zoozeer uitputte, dat hij niet terstond tot goede sawahs zou zijn aan te leggen. Men wil ook aannemen dat er in de vorstenlanden wel eenige toenadering tot individueel grondbezit bestaat, doch meent dat dit bij het daar heerschend stelsel evenwel nog slechts in eene verre toekomst verwezenlijkt zal kunnen worden, o. a. omdat er voortdurende verwisseling van velden bestaat en wel voortdurend zal moeten blijven bestaan, omdat de Europesche landheer er bijna nimmer iets anders dan indigo (of, is hij koffij-planter, dan koffij) teelt, en toch niet telken jaren indigo op dezelfde velden kan worden geteeld. Men vraagt daarom of nog niet eerder bij de o. a. in de residentie *Cheribon* gesloten contracten tusschen particulieren en de oudsten en voornaamsten van sommige dessahs tot het planten van suikerriet van toenadering tot individueel grondbezit sprake zou kunnen zijn, omdat waar door de oudsten der dessah op die wijze vrijelijk over een deel der gemeentegronden beschikt wordt, de weg geopend schijnt, dien grond langzamerhand als particulier goed der gemeente, bijgevolg ook der gemeente-leden te gaan beschouwen?"

Antwoord: De uitputting der gronden door de indigo heeft meer aanhoudend en in sterker mate plaats bij den gouvernements aanplant dan bij de landverhuringen in de vorstenlanden. De landhuurder bewerkt zijne gronden doelmatiger en bemest ze bijna jaarlijks; het gouvernement daarentegen bemest niet, ten minste niet algemeen. Men vergete ook niet dat de indigo hoogstwaarschijnlijk of zeker andere of gedeeltelijk andere bestanddeelen uit den grond trekt dan met de padie het geval is, zoodat, wanneer de padie komt in plaats van de indigo, zij ook om die reden beter zal slagen, dan wanneer de padie aanhoudend op den zelfden grond wordt geteeld. Ziedaar dan ook de reden waarom de bevolking in Djocjo gaarne de afgeschreven indigovelden in gebruik krijgt, die dan ook tot haar vast aandeel behooren. Want in Djocjo, waar ieder zoogenaamde kleine man zijn eigen aandeel in de dessah-gronden bezit en van dat aandeel beurtelings de helft met indigo wordt beplant, waar dus wel wordt verwisseld, maar meer altijd op denzelfden hem, den kleinen man, toegewezen grond, daar, meent men, zal de javaansche planter veeleer aan het denkbeeld van individueel grondbezit gewennen en de voordeelen daarvan leeren kennen, dan op de wijze waarop de vrije arbeid tot nu toe in Cheribon wordt in praktijk gebragt, juist omdat daar met de oudsten der dessah wordt gecontracteerd en deze de gronden doen verdeelen en bewerken op de voor hen zelven voordeeligste wijze. De oudsten der dessah toch hebben hunne eigen ondercontractanten in hun dessahvolk en die kunnen na elken suikerriet-oogst verwisseld en veranderd worden. In dat geval bebouwt elk individu maar gedurende één jaar dezelfde plek gronds, waardoor hij volstrekt aan geen individueel grondbezit *kan* gewoon worden. Kwam vrije arbeid in eene normale positie, waarbij men, zonder tuschenkomst van de oudsten der dessah, met de individueele dessahbewoners zelven over het hun toegewezen aandeel in de sawahs zou kunnen contracteren, dan eerst zou de verwezenlijking van het denkbeeld en de invoering van het stelsel van individueel grondbezit een zoo goed als zeker gevolg daarvan zijn.

Digitized by Google

25 VOORSCHRIFTEN

OM IN DE LANDHUISHOUDKUNDE MINSTENS 25 METALLIEKEN TE VERKRIJGEN (*).

door Prof. MULDER.

(Vervolg van blz. 171).

10. Het eene doen en het andere niet nalaten. Het voornemen om zijne krachten op één punt bijeen te houden kan menigmalen aanleiding geven, dat men een dringend, dikwijls reeds begonnen werk verschuift, in het schijnbaar goede voornemen om, na afloop van den zoo even begonnen arbeid, op den gestaakten terug te komen. In zulke zamenloopende omstandigheden moet men wel onderscheiden, of het verlies, dat door *het uitstellen* ontstaat, niet grooter is, dan het nadeel, dat men zich berokkent door het verdeelen van den arbeid.

11. De uitoefening der landhuishoudkunde is eene der moeijelijkste, omdat zij met de meest onvolmaakte werktuigen en hulpmiddelen moet geschieden. Dat zijn nu niet alleen ploegen en andere werktuigen, maar ook vooral de krachten der arbeiders, die nù eens door traagheid en onwetendheid, dan eens door opzettelijke nalatigheid en pligtverzuim den landhuishoudkundige dikwijls schadelijk of verderfelijk worden. Ook wordt gebrek aan geregelde voorbereiding en ontwikkeling der arbeiders nergens meer gevoeld dan in de landhuishoudkunde. Daardoor is hun werk dikwijls zoo onvoldoende, daardoor worden de beste plannen dikwerf in de uitvoering gestoord of belet, daardoor falen menigmalen de zekerste berekeningen. Zelfs zijn andere hinderpalen, zooals b. v. de onzekerheid van het weder enz. gemakkelijker te dragen. Een oude landbouwer zeide eens: de gevaarlijkste ziekte der schapen is — de schaapherder. Men kan zoo ook gerust beweren, dat de grootste hinderpaal tot het welgelukken van *den arbeid* dikwijls *de arbeiders* zijn.

12. Die met goed gevolg en met voordeel landhuishoudkunde uitoefenen wil, moet bij al zijne ondernemingen alle middelen die hij beschikbaar heeft, bij de hand nemen en ze vereenigen, telkens ter bereiking van één vastgesteld plan. Dat maakt zijne ondernemingen minder afhankelijk van toevallige gebeurtenissen. Een goed bemeste, goed bewerkte en ter regter tijde bestelde akker kan, zelfs in een ongunstig jaar, eene bevredigende uitkomst geven, terwijl een onvoldoend bemeste, een slecht bewerkte en te laat bezaaide akker dan alligt niets opbrengt; — men moet zijne berekening zóó maken, dat ook bij ongunstige uitwendige invloeden, de onderneming niet geheel en al kan mislukken. Zoo handelt men b. v. verstandig als men vóór den winter zijne akkers goed toebereidt en niet al te veel werk laat aankomen op een — zoo als menigeen hoopt — daarvoor *gunstig voorjaar*.

13. Men behoort niet slechts geld te hebben om eene onderneming op het gebied der landhuishoudkunde te voltooijen, maar ook tijd en handen, om het even of die onderneming groot of klein zij. Niets is voor een landhuishoudkundige nadee-

(*) Deze voorschriften zijn in den vollen zin des woords, aan den akker ontleend. Ze worden Dr. Kölle van zeer verre naverteld. Ik las voor eenige jaren een uitvoerig stuk van hem, ontleende daaraan vlugtig het een en ander, en heb later uit die aanteekeningen het volgende opgesteld. L. M.

Digitized by Google

liger, dan dat hij uit gebrek aan geld, tijd of handenarbeid eene nuttige onderneming moet uitstellen, want dikwijls, als hij geld heeft, heeft hij geen tijd; als hij tijd heeft, geene handen. *Overleg is het halve werk.*

14. Gewen u daaraan, dat ge bij het besturen van uwe landhuishouding in alle opzigten en bij alle werk steeds de gedachte bij u levendig houdt: dat gij *in dienst zijt van u zelven.*

15. Wat de uitoefening der landhuishoudkunde verzwaart, is dit, dat grond en klimaat, in het algemeen plaatselijke omstandigheden, geene algemeen geldige handelwijzen en werktuigen toelaten, iets wat bij andere nijverheidstakken veel minder voorkomt. De landhuishoudkundige komt in dit opzigt overeen met den geneeskundige, die de manier van genezen moet wijzigen naar gelang van de persoonlijkheid van den zieke en van diens eigenaardige natuur. Er behoort daarom veel toe, een bekwaam landhuishoudkundige te zijn.

16. Wees in het bestuur van uwe eigene zaken zóó naauwgezet, zóó ordelijk, zóó streng tegenover u zelven, als gij van regtswege zoudt moeten zijn, als die zaken niet de uwe, maar die van anderen waren. Controleer derhalve u zelven. Veroorloof u niet het geringste verzuim in het nuttig gebruiken van den tijd, vermijd onnoodige uitgaven, als ook onnoodigen omhaal enz., want het kunstig zamengestelde raderwerk van eene landhuishouding kan alleen door de grootst mogelijke orde in geregelden gang gehouden werden. *Tijd* alwederom is *geld.*

17. Het welgelukken eener landhuishouding hangt even zoo wel af van verstandig *sparen*, als van gelukkig *voortbrengen.*

18. De nijverheid in het groot is iets anders dan de nijverheid in het klein — een weefgetouw tegenover het weven uit de hand. Dat zelfde vindt men in de landhuishoudkunde terug, en groote bezittingen moeten geheel anders beheerd worden dan kleine, en wel om zoo te zeggen, fabriekmatig. De oorzaak daarvan ligt in den prijs van den arbeid. In kleine bezittingen geeft men voor kost en loon voor arbeid bijna geen geld uit; de bezitters rekenen den arbeid, het duurste, niet, en hebben, daar zij van de bruto opbrengst geene onkosten aftrekken, altijd nog, als zij niet in schulden zitten, eene tamelijke inkomst, waarmeê zij vooruit gaan. De grootere landbezitter, die allen arbeid door vreemde handen moet laten verrigten, en die dus van zijne bruto opbrengst aanzienlijke sommen voor kost en loon dier arbeiders moet aftrekken, zou niet kunnen bestaan, als hij geene handelwijzen invoerde, die minder handen vereischen en die den handenarbeid meer waard maken. Hij voert dus goede werktuigen in en verbeterde gereedschappen, hij trekt den arbeid meer bijeen, door zijne akkers meer zamen te trekken. De *ordening van den arbeid* door doelmatige verdeeling en groote regelmaat wordt voor hem een zeer gewigtig iets, want het geheel moet den geregelden gang eener machine hebben, die door de minste stoornis van een der zamenstellende deelen, eensklaps zou ophouden zich te bewegen. Hoe meer overeenkomst er bij den grooten landbezitter tusschen hem en een fabrikant bestaat, hoe beter, in het algemeen gesproken, zijne zaken gaan zullen.

Digitized by Google

DE REGERINGS-STATISTIEK OVER DEN HANDEL TER WESTKUSTE VAN SUMATRA.

Het berigt, in December 1858 met de overlandmail ontvangen en door de voornaamste onzer dagbladen medegedeeld, dat de kooplieden te Batavia zich tot de Ned. Indische Regering hadden gewend met het verzoek, om de gouvernements-veilingen der zoogenaamde Padang-koffij voortaan ten hunnent te doen houden, wekte mijne belangstelling in hooge mate. 't Kwam mij toch al dadelijk voor, dat door dien maatregel groot nadeel zou worden toegebragt aan den bloeijenden toestand waarin onze belangrijke Buitenbezitting ter Westkuste van Sumatra verkeert. Toen ik echter, ten einde daarover *met bepaalde zekerheid* te kunnen oordeelen, in de *officiële* statistieke bescheiden over den handel der Buitenbezittingen de tabellen opsloeg die over genoemd gewest handelen, toen eerst leerde ik het gevaar in zijn geheelen omvang kennen en besloot ik, door het publiekmaken van mijn onderzoek en van de daaruit voortvloeijende gevolgtrekkingen, althans eene poging te wagen om het af te wenden. Mijn geachte Vriend de Redacteur van dit Tijdschrift had de goedheid, die beschouwingen in het nommer van Januarij des vorigen jaars, bladz. 19/34 op te nemen, en 't is naar deze dat ik den belangstellenden lezer der volgende regelen in de eerste plaats verwijs. Hij zal er eene menigte statistieke cijfers over de handelsbeweging van genoemd gewest vinden en op bladz. 19 de verklaring, dat ik die ontleende aan de *Overzigten van den handel en de scheepvaart in de Nederlandsche Bezittingen in Oost-Indië buiten Java en Madura* over de jaren 1846/1856, die in 1850 te 's Hage, in 1857 te Batavia, en in 1858 weder in de hofstad *van Regeringswege* verschenen.

Ik herinner hier met opzet aan die toenmalige aanwijzing mijner bronnen, omdat men zich dan te eerder mijne verwondering zal kunnen verklaren, toen mij in Sept. ll. het *Bataviaasch Handelsblad* van den 7den Mei van dat jaar in handen kwam en ik daar, bladz. 269/271, onder het opschrift: DE VOORUITGANG VAN DEN HANDEL TE PADANG, een naar aanleiding mijner straks genoemde beschouwingen geschreven en helder gesteld artikel vond, waarin de cijfers, die *de Regering zelve* over de handelsbeweging ter Westkuste van Sumatra in de bovengenoemde Overzigten bekend stelde, rondweg voor ten eenenmale onjuist en voor in zeer hooge mate overdreven worden verklaard.

Het artikel is door den schrijver niet onderteekend en daardoor zou hij, naar sommiger meening welligt, ook het regt verbeurd hebben om voor zijne waarlijk niet geringe beschuldiging geloof te vinden. Maar hij brengt voor zijn betoog, dat er zoogenaamd *double emploi* van cijfers is gemaakt bij de zamenstelling van de door de Regering uitgegeven Statistieken over

Digitized by Google

den handel van genoemd gewest, zóó vele deugdelijke bewijsgronden aan, dat zijne anonymiteit alleen kan betreurd worden, maar niet den minsten twijfel kan hechten aan de gegrondheid van zijn verwijt.

Het betoog van den schrijver berust vooral hierop dat de koffij, — het voornaamste élement van den handel in genoemd gewest — in de nabijheid der kleinere havens Priaman, Natal en Ayer-Bangies geteeld en van daar naar Padang ter verkoop in de gouvernementsveilingen uitgevoerd, éérst in die havens onder den uitvoer en dàárna op laatstgenoemde plaats weder onder den invoer is opgenomen, terwijl die eindelijk, bij de verscheping van daar naar Java, Europa, Amerika of elders, nógmaals als uitvoer voorkomt. Van daar dus dat de Regeringscijfers ons een in sterke mate vergroot beeld geven, niet alleen van den handel maar mede van diens hoofdoorzaak, de koffijcultuur, die vroeger geheel vrij was, maar wier product de bevolking sedert 1 November 1847 tegen een vastgestelden prijs aan den lande *moet* afleveren. De schrijver deelt de sommen, in de door mij gebruikte *Regerings-Statistieken* voor den uitvoer van dit product opgegeven, door de gemiddelde waarde waarnaar het bij den uitvoer door de tolkantoren op Java berekend is, uit welke berekening volgt dat die uitvoer, en dus ook de voortbrenging, minstens zou hebben moeten bedragen:

In 1852 187,000 picols	in 1855 201,496 picols
„ 1853 243,800 „	„ 1856 234,153 „
„ 1854 284,116 „	

terwijl die oogsten, blijkens de officiële opgaven in de jaarlijksche verslagen van den Minister van Koloniën over den staat der Oost-Indische Bezittingen, niet meer opleverden dan:

in 1852 122,903 picols	in 1855 127,547 picols
„ 1853 119,420 „	„ 1856 128,259 „
„ 1854 131,522 „	

en terwijl, volgens de opgave van het toldepartement te Padang afkomstig, van daar zijn uitgevoerd:

in 1852 79,185 picols	in 1855 99,411 picols
„ 1853 141,926 „	„ 1856 144,269 „
„ 1854 152,140 „	

Volgens de eerste opgaven leverden de oogsten dus in die jaren te zamen 629,651 picols koffij op, terwijl volgens de laatste de uitvoer er van 619,931 picols bedroeg, welk niet noemenswaardig verschil zich gereedelijk laat verklaren. Volgens de bovenstaande herleiding tot picols daarentegen van *de waarde* die in de door mij gebruikte Regerings-Statistieken in diezelfde jaren voor den uitvoer genoemd wordt, zouden die oogsten te zamen 1,150,565 picols of niet minder dan 520,914 picols, dat is BIJNA HET DUBBELDE MEER hebben moeten bedragen dan door den Minister van Koloniën in de bovengenoemde jaarlijksche verslagen werd opgegeven.

Eene van die opgaven, ofschoon *beide* van *de Regering* afkomstig, *moet* dus onjuist zijn; en na de bewijsgronden van den anonymen schrijver in het *Bataviaasch Handelsblad* behoeft men zeker niet lang te wankelen in de keuze tusschen beide.

Ware 't, toen ik in December 1858 naar de meergenoemde Statistieken greep, mijn doel geweest om van deze eene kritiek te leveren, ik zou dan natuurlijk de daarin voorkomende cijfers zooveel mogelijk met andere bescheiden hebben vergeleken en meer dan waarschijnlijk reeds toen zelf de thans aan het licht gebragte onjuistheid van deze ontdekt heb-

Digitized by Google

ben. Hetzelfde zou het geval geweest zijn indien in de door mij gebruikte bronnen niet alleen *de waarde* maar óók *de hoeveelheid* van alle of enkele, of althans van het voornaamste der producten genoemd werd; er worden daar echter in het geheel geene *hoeveelheden* genoemd. Mijn doel was toen echter een geheel ander, een zuiver praktisch; mijn hoofdoogmerk was, om der Regering en het belanghebbend publiek het bewijs te leveren, dat de verplaatsing der koffijveilingen van Padang naar Batavia, voor welke men toen bij de Ned. Indische Regering in laatstgenoemde haven pétitioneerde, zou zijn tegen het belang èn van de meest bloeijende onzer Buitenbezittingen, èn van het Moederland, èn van die Schatkist. En daar ik geen enkele reden had om cijfers te wantrouwen waarvan de laatsten naauw ééne maand geleden *door de Regering zelve* door den druk waren publiek gemaakt, kón ik ook geene aanleiding vinden om naar hunne meerdere of mindere geloofwaardigheid of juistheid onderzoek te doen. 't Is waar, in het in 1857 ter Landsdrukkerij te Batavia verschenen deel dat de tabellen over 1849/53 bevat, vindt men eene missive van den Directeur der Middelen en Domeinen aan den Gouverneur-Generaal in dato 6 November 1855, waarin men leest:

„De cijfers bij de onderwerpelijke overzigten zijn genomen uit de staten, van de authoriteiten op de Buitenbezittingen ontvangen; voor derzelver juistheid durf ik niet instaan, bij het veelal weinig ervaren personeel op de bezittingen buiten Java met de zaken der tolregten belast, speciaal ten aanzien van taxatiën der waarden van de in- en uitvoeren, waaromtrent meestentijds moet worden afgegaan op opgaven van de in- en uitvoerders der goederen, die zich omtrent de juistheid hunner opgaven over het algemeen weinig bekommeren en dikwerf niet eens in staat zijn naauwkeurige opgaven te doen."

Ook in het *Bataviaasch Handelsblad* wordt deze zinsnede overgenomen, maar de schrijver laat er op volgen: — en mijne eigene ondervinding heeft mij de gegrondheid zijner meening op de meest bepaalde wijze doen blijken; —

„De hier aangehaalde woorden zullen zeker wel het minst op Padang toepasselijk zijn. De belangrijkheid der plaats mag veilig doen veronderstellen dat daar althans een meer geoefend personeel met de heffing der tolregten zal belast zijn dan op de overige buitenbezittingen het geval schijnt te wezen. Aan eene onjuiste taxering van de zijde der betrokken ambtenaren kan dus niet gedacht worden wanneer men voor de in 1856 uitgevoerde 144,269 picols koffij eene waarde van *f* 7,024,607 vindt bekend gesteld, hetgeen op ruim *f* 48 per picol zou nederkomen, — eene taxatie waarmede trouwens de handel voor de betaling der uitgaande regten zeker geen genoegen zou hebben genomen."

Daarenboven kan men veilig aannemen dat die onjuiste taxatiën der waarde, 't zij dan van in- of van uitgevoerde goederen, wel *beneden* maar niet *boven* de werkelijke waarde zijn, omdat het eigenbelang van den handelaar medebrengt dat de reeds zoo hooge regten niet door TE hooge taxatiën nóg drukkender worden. Daaruit volgt dus dat de handelsbeweging van die Buitenbezittingen waar de tolbeambten minder geoefend zijn, door de in de Regerings-Statistiek voorkomende cijfers wel kleiner maar stellig niet grooter wordt voorgesteld dan ze in werkelijkheid was.

En eindelijk wijs ik er op dat in de Statistiek over de jaren 1854/56, die in December 1858 te 's Hage van Regeringswege verscheen, geene dergelijke verklaring van den Directeur der Middelen en Domeinen wordt gevonden, welk gemis dus regt geeft tot de meening, dat het door hem in 1855 aangewezen gebrek sedert door de aanstelling van meer geoefende ambtenaren werd verholpen.

Digitized by Google

Maar dit ondergeschikt punt der quæstie daargelaten; van het oogenblik af dat de onjuistheid der door de Regering over de handelsbeweging aan Sumatra's Westkust gepublicerde cijfers door onwederlegbare bewijzen was gestaafd, van toen aan rustte naar mijne meening ook de zedelijke verpligting op mij om de zaak zoo naauwkeurig mogelijk te onderzoeken, en tevens om daaraan zoo spoedig mogelijk publiciteit te geven.

't Was mij toch *door feiten* bekend dat de *officiële* statistieke cijfers die ik in mijn stukje over DE KOFFIJVEILINGEN TE PADANG in Januarij des vorigen jaars als bewijsvoering tusschen mijne redeneringen inlaschte en uit welke ik toen verschillende gevolgtrekkingen afleidde, de opmerkzaamheid van sommigen tot zich getrokken hadden en van invloed waren geweest op ondernemingen van handel en nijverheid.

Van zoo onberekenbaar groot nut nu als de officiële mededeeling van den aard en den omvang eener gegeven handelsbeweging door statistieke cijfers kan zijn, zoo nadeelig zal zulk eene als in getallen geschreven handelsgeschiedenis werken, indien zij niet alleen een onjuist maar zelfs een als 't ware dubbeld geteekend beeld geeft van 't geen in werkelijkheid gebeurde. De industrie zal er hare voortbrenging, de handel zijne ondernemingen vol vertrouwen naar rigten, maar beide zullen dan, te laat helaas en vaak tot hunne groote schade ondervinden, dat ze misleid werden, en dat de uitgezondene goederen de behoefte, of ook de koopmagt, van het land der bestemming voor de helft overschrijden. De Regering zal op denzelfden grond der Wetgevende Magt dezen of genen maatregel voorstellen, en deze zal dien, met dat geschiedboek in de hand, aannemen; maar al spoedig blijkt 't dat men, door schijn bedrogen, verkeerde wetten maakte, die op de ontwikkeling van de Kolonie of op die van den handel en de nijverheid van het Moederland nadeelig werken.

Intusschen, hoe verlangend ik zelf ook was om de zaak zooveel en zoo spoedig mogelijk tot helderheid te brengen, het in te stellen onderzoek moest op grooten afstand geschieden en vereischte ook om andere redenen tijd. In de laatste dagen van November ll. verkreeg ik echter reeds *de bepaalde zekerheid*, dat de bedoelde cijfers niet alleen ten aanzien van de productie van — en dus van den handel in de zoogenaamde Padang-koffij, onjuist waren, maar dat de *geheele* handelsbeweging van Sumatra's Westkust daarin werkelijk zéér overdreven werd voorgesteld. De ontvangen inlichtingen waren echter nog niet zoo volledig als ik ze wenschte om *de mate* der overdrijving aan te kunnen toonen. Maar om de mogelijke nadeelige uitwerking van deze zoo spoedig mogelijk te stuiten verzocht ik den geachten Redacteur van dit Tijdschrift, zijne lezers al vast op het feit zelve te wijzen, waaraan hij in het nommer voor December ll. bladz. 444 welwillend voldeed. Thans, nu ik naauwkeuriger inlichtingen bezit, haast ik mij met graagte om hier iets van deze mede te deelen.

Zie hier waarop ze in somma nederkomen.

't Is mij gebleken, dat de hier bedoelde statistieke bescheiden getrouw volgens de administratieve voorschriften zijn opgemaakt, maar dat ze de *geheele* beweging aanduiden van den in- en uit- en óók van den *doorvoer* ter Westkuste van Sumatra, iets dat in *administratieven* zin nuttig kan zijn maar in *commerciëlen* zin vele dubbelde cijfers geeft, die den handel en de nijverheid op het dwaalspoor moeten brengen indien deze niet bij de bekendstelling der tabellen op die inrigting worden gewezen. Daardoor wordt toch aan den uit- en invoer, of aan de voortbrenging en het verbruik van die gewesten eene veel hoogere waarde gegeven dan feitelijk het geval is.

Digitized by Google

Het hoofdprodukt b. v., de koffij, wordt van Priaman, Ayer-Bangies, Natal, Sibogha en Painan over zee naar Padang gebragt, aldaar verkocht en van daar weder uitgevoerd. Het *geheele* product wordt dus in die vijf havens voor *uitvoer* opgegeven, om te Padang éérst onder den *invoer* en daarna nógmaals als *uitvoer* te worden behandeld. Er komt dus als invoer een artikel voor dat te Padang eigenlijk niet in- maar slechts doorgevoerd wordt, terwijl het voor den uitvoer tweemalen voorkomt, waardoor men natuurlijk van de voortbrenging een geheel verkeerd denkbeeld verkrijgt.

Eene in *commercieëlen zin* juiste statistiek dezer gewesten moet natuurlijk alleen den in- en uitvoer bevatten van die vier havens welke een regtstreeksch verkeer met het buitenland hebben, namelijk van Padang, Sibogha, Baros en Singkel. Priaman en Natal waren in de jaren over welke de Regerings-Statistiek loopt voor den grooten handel gesloten; en Ajer-Bangies ontving, hoewel sedert 1849 voor den grooten handel opengesteld, toch alles van Padang. De in- en uitvoer van die drie havens is dus slechts de waarde van hetgeen óók te Padang als uit- en invoer voorkomt.

Dezelfde administratieve behandeling der door de Regering uitgegeven Statistiek is ten aanzien van Benkoelen en Onderhoorigheden gevolgd, van welk gewest de handelsbeweging, als onderdeel van die aan de geheele Westkust van Sumatra, — natuurlijk voor zooverre die onder Nederlandsch beheer staat, — in de bedoelde tabellen is opgenomen. Men vindt in deze daarvoor de volgende cijfers:

	Bij den invoer.			Bij den uitvoer.		
	Koopmanschappen.	Specie.	Totaal.	Koopmanschappen.	Specie.	Totaal.
	Guldens.	Guldens.	Guldens.	Guldens.	Guldens.	Guldens.
1846	322.544	134.793	457.337	203.511	80.052	233.563
1847	319.415	9.629	329.044	168.314	38.769	207.083
1848	327.136	28.285	355.421	228.706	56.023	284.729
1849	387.022	10.224	397.246	186.165	81.859	268.024
1850	358.984	——	358.984	196.625	7.664	204.289
1851	272.644	111.690	384.334	188.243	40.492	228.735
1852	314.955	34.397	349.352	231 981	66.397	298.378
1853	249.038	79.099	328.137	271.167	44.434	315.601
1854	360.897	147.023	507.920	300.516	51.048	351.564
1855	296.577	113.445	410.022	254.743	37.604	292.347
1856	288.310	142.315	430.625	257.107	42.278	299.385
	3.497.522	810.900	4.308.422	2.487.078	496.620	2.983.698

't Is hier de plaats niet om breedvoerig op de achteruitgaande cijfers voor den invoer en op het even onbeduidende als weinig vooruitgaande der productie van dat belangrijk gewest te wijzen. Maar indien men het totaal van elk gelijkmatig over de elf genoemde jaren verdeelt, dan zou de invoer gemiddeld *f* 391,675 per jaar hebben bedragen en de uitvoer *f* 271,245.

Volgens de door mij ontvangen berigten daarentegen heeft de in- en uitvoer in Benkoelen gemiddeld niet meer dan ongeveer *f* 180,000 per jaar besomd, een cijfer dat ook onder het Britsch Bestuur bereikt werd 't geen dus het stationaire waarop ik zoo even wees op bedroevende wijze zou bevestigen. Het hooger bedrag dat óók hier in de Handels-Verslagen voorkomt is mede het gevolg van den doorvoer van vele artikelen van verbruik en voortbrenging. De peper en meer andere producten van dat gewest

Digitized by Google

worden van kleine havens naar de hoofdplaats Benkoelen uitgevoerd, daar als invoer behandeld, er verkocht, en bij den export nogmaals onder den uitvoer opgenomen. Artikelen van verbruik, zoo als lijnwaden, tabak enz. die van Java komen, worden te Benkoelen ingevoerd en als zoodanig in de Statistiek opgenomen, terwijl hetzelfde geschiedt bij den uitvoer naar de kleine havens. Ook hier dus *double emploi*.

Ik heb bovenstaande cijfers, niettegenstaande hunne onjuistheid, met opzet hier uit de Regerings-Statistiek overgenomen, omdat ze in de onderdeelen van deze, die den handel aan de *geheele* Westkust van Sumatra vertegenwoordigen, natuurlijk mede voorkomen maar dáár niet meer kunnen worden aangetoond; en tevens, omdat de door mij ontvangen opgaven alléén het Gouvernement Padang en Onderhoorigheden betreffen. Men moet dit dus bij 't geen ik thans ga mededeelen wèl in 't oog houden.

Volgens mijne berigten zou de geheele handelsbeweging, *in commerciëlen zin* gesproken, van genoemd Gouvernement, en dus voor zooveel den invoer betreft van Padang, Sibogha, Baros en Singkel, en wat den uitvoer aangaat van deze vier havens mét die van Priaman, Aijer-Bangies en Natal, in de jaren 1846/1856 te zamen niet meer bedragen hebben dan:

voor den *invoer* van koopmanschappen	circa *f*	44.000.000
of minder dan in de officiële statistiek (*)	„	- 35.000.000
voor den *uitvoer* van koopmanschappen	„	- 47.000.000
of minder dan door de Regering opgegeven	„	- 26.000.000
De uitvoer van koffij zou in dat tijdsbestek hebben bedragen	ongev.	- 21.500.000
terwijl de meergenoemde statistiek daarvoor aangeeft (†) .	circa	- 39.500.000
Al verder zou de invoer van lijnwaden en andere katoenen goederen, van Europa en Amerika afkomstig, in dat tijdvak hebben bedragen	ongev.	- 16.000.000
terwijl de Handelsverslagen daarvoor (§) nagenoeg		- 22.000.000

aangeven, zoodat de behoefte aan deze meest belangrijke betaalmiddelen voor 't geen die Buitenbezitting voortbrengt en verkoopt, **ruim één vierde** minder blijkt te zijn dan men vroeger regt had te gelooven.

't Is vooral op dit verschil dat ik met nadruk wijs, omdat onze nijverheid en onze handel al ligt groote schade zouden ondervinden door ondernemingen te bouwen op een vermeend verbruik dezer stoffen in de laatste jaren van ongeveer drie millioen gulden 's jaars, terwijl dat toen in werkelijkheid maar ruim twee millioen gulden bedroeg.

Indien ik toch van het elfjarig tijdvak dat ons hier bezighoudt, de vier eerste en de vier laatste jaren bij elkander voeg, dan verkrijg ik voor den invoer:

	volgens de officiële statistiek.	*en volgens mijne berigten.*
in 1846/50	circa *f* 7,700,000	*f* 6,000,000.
„ 1851	„ - 2,000,000	- 1,300,000.
„ 1852/56	„ - 12,300,000	- 8,500,000.

waaruit volgt, dat van de in de Regerings-bescheiden te veel aangegeven zes millioen gulden voor rekening van 1846/50 komt . ongev. *f* 1,700,000
voor rekening van 1851 . . . . . „ - 700,000
en voor 1852/56. . . . . „ - 3,800,000

(*) Zie *Economist* 1859 bladz. 19.
(†) Zie *Economist* 1859 bladz. 21.
(§) Zie *Economist* 1859 bladz. 24.

Digitized by Google

Ik heb voorts zeer bepaalde, op de kennis van een tal van feiten gegronde redenen om te veronderstellen, dat de zoo buitengewoon belangrijke daling der prijzen, vooral van gekleurde katoenen fabriekaten, die de berigten der laatste maanden van Padang kenmerken, juist zijn toe te schrijven aan de *te* groote uitvoeren daarheen tot welke men zich aangespoord voelde door het vertrouwen dat men in de voor het verbruik dezer goederen aldaar door de Regering bekend gestelde overdreven cijfers stelde. En die nadeelige toestand kan natuurlijk alleen door inkrimping der uitzendingen verbeteren.

Ziedaar wat ik van de door mij ten aanzien dezer quaestie ontvangen berigten kan mededeelen, berigten in welker *volkomen juistheid* ik *alle* reden heb *het meest bepaalde vertrouwen* te stellen. Ik acht mij echter niet geregtigd om hier verdere en meer gedétailleerde opgaven te doen; en deze zouden bovendien ook alle nuttigheid missen omdat, 't zal wel geen betoog behoeven, *alleen de Regering zelve* de cijfers moet leveren die den aard en den omvang der handelsbeweging van eene Bezitting doen kennen, omdat geen particulier *het regt* heeft vertrouwen te eischen voor zijne opgaven. Ik ben echter overtuigd dat zoodra de onderhavige zaak ter kennisse komt van den staatsman dien wij tegenwoordig aan het hoofd van het Ministerie van Koloniën mogen zien, de Heer ROCHUSSEN gaarne de noodige voorschriften naar Indië zal geven om hem de *in commerciëlen zin* juiste cijfers te verschaffen en dat men op derzelver openbaarmaking kan rekenen. 't Betreft hier toch de meest bloeijende onzer Buitenbezittingen niet alleen, maar de bloei van deze is *juist onder zijn opperbestuur* van onze kostbare Bezittingen in den Oostersehen Archipel zoo krachtig bevorderd door den in het begin dezer regelen genoemden wijzen maatregel ten aanzien der koffij, zoodat het Zijner Excellentie te liever moet zijn de voortbrenging en de handel van dat gewest met juistheid aan de belangstellenden in het Moederland en de Kolonie te schilderen.

Intusschen komt het mij voor, dat sedert wij ons hier te lande mogen verheugen in het bezit eener *Rijks-Commissie voor Statistiek*, deze het orgaan is door welks tusschenkomst alle onderwerpen die de officiële statistiek betreffen, moeten behandeld worden. 't Is dus mijn voornemen de opmerkzaamheid van die Commissie op deze quaestie te vestigen, het aan haar oordeel overlatende op welke wijze zij die tot de voor onze nijverheid en onzen handel zoo gewenschte helderheid wil brengen; de belangstelling in *goede* statistieke bescheiden, van welke hare leden door de aanvaarding der moeijelijke en tijdroovende taak getuigenis gaven, geeft mij het volste regt om te vertrouwen, dat ik door zóó te handelen niet alleen den meest geregelden maar ook den besten weg bewandel. Mogt mij dan later, na de verschijning van eene verbeterde handelsgeschiedenis der bedoelde gewesten, het wenschelijke blijken om het publiek op hare uitkomsten te wijzen, dan zal de redactie van de *Economist* mij ongetwijfeld daartoe wel weder eenige ruimte in dit Tijdschrift willen afstaan.

Eene tweede vraag die mij onder het schrijven van het voorgaande al vaak in gedachten kwam is deze, of men regt heeft der Regering of wel het Ministerie van Koloniën — ik zeg met opzet niet: *den Minister van Koloniën*, omdat geen der drie deelen die wij over de Statistiek der Buitenbezittingen bezitten onder het bestuur van den Heer ROCHUSSEN is verschenen; — of wel eindelijk der Indische Regering die het tweede deel ter Lands-drukkerij te Batavia uitgaf, of men het regt heeft deze over

Digitized by Google

de onjuistheid dezer cijfers hard te vallen? Ik voor mij beantwoord die vraag in ontkennenden zin, en dat wel vooreerst omdat de door haar publiek gestelde bescheiden alleen *in commerciëlen zin* onjuist zijn maar daarentegen volmaakt juist *in administratieven zin*. Voorts is de statistiek als wetenschap nog maar in hare kindschheid en is 't voorwaar niet te verwonderen dat men, bij het beperkt en in deze zaak nog weinig geoefend personeel waarover men in onze Indiën te beschikken heeft, de *portée* van dergelijke tabellen *voor den handel en de nijverheid* van Kolonië en Moederland niet juist inziet. Ik acht het reeds een allezins verblijdend verschijnsel dát de Koloniale Regering Statistieken liet te zamenstellen en uitgaf over de handelsbeweging der onder haar bestuur staande gewesten, iets waarin zij het Moederland, niet het Moederland haar voorging. Gaandeweg vermeerdert de belangstelling in zulke bescheiden bij het publiek, en zoo zullen ze ook gaandeweg tot meerdere volkomenheid gebragt worden. De anonyme schrijver in het *Bataviaasch Handelsblad* heeft voor zijne kritiek den warmen dank der zoodanigen verdiend, en daarom ook mis ik zoo ongaarne zijn naam onder zijn welgeschreven artikel.

Voorts de vraag, moet men dezelfde overdrijving der werkelijkheid onderstellen in de statistieke mededeelingen die de drie door mij gebruikte Regerings-Verslagen bevatten over de handelsbeweging van Palembang, Moeara-Kompeh, Riouw, Pontianak, Sambas, Banjermassing, Macassar, Menado, Timor-Koepang, Amboina, Banda, Ternate en Gorontalo? Ik ben geneigd ook die vraag in ontkennenden zin te beantwoorden, omdat die havens of gewesten op zich zelve staan en, met uitzondering der vier laatste, één geheel uitmaken. Intusschen zal een bepaald onderzoek daarnaar natuurlijk wenschelijk zijn, opdat men ook ten dien opzigte de meest bepaalde zekerheid verkrijge.

Eindelijk ten slotte de vraag, of uit de door den anonymen schrijver aangetoonde overdrijving der koffijproductie van het gewest dat Padang tot hoofdplaats heeft ook welligt volgt, dat mijne afkeuring van de verplaatsing der veilingen van daar naar Batavia onjuist geweest is en vervalt? Hier kan ik gelukkig met STELLIGE ZEKERHEID almede in ontkennenden zin antwoorden.

Vooreerst toch bedroeg, zooals ik straks reeds zeide, volgens de door mij ontvangen naauwkeurige inlichtingen, de *totale* uitvoer van koopmanschappen in 1846/56 ongeveer . . . . . *f* 47,000,000
en die van koffij ongeveer . . . . . - 21,500,000
zoodat dit product alléén nagenoeg 47 pCt. van die handelsbeweging opleverde.

In de Regerings-Verslagen (*) vinden wij daarentegen voor den geheelen uitvoer van goederen . . . . . circa *f* 73,000.000
en voor die van koffij . . . . . „ - 39,000.000
't geen voor dat artikel ruim 53 pCt. geeft. Het verschil der beide verhoudingen van den uitvoer van koffij tot den totaaluitvoer is dus niet van belang. Maar voorts bedroeg de uitvoer van koffij:

	Volgens de Regerings-statistiek:	*Volgens mijne berigten:*
in 1846/50	circa *f* 6,500.000	circa *f* 4,000.000
„ 1851	„ - 1,500.000	„ - 2,000.000
„ 1852/56	„ - 29,000.000	„ - 15,500.000

Het eerste viertal jaren met het laatste vergelijkende, verkrijgt men

(*) Zie *Economist* 1859 blads. 21.

Digitized by Google

voor de vermeerdering van den uitvoer, 't geen hier gelijk kan gesteld worden met de productie:

volgens de *officiële* opgaven . . *f* 22,500,000 of nagenoeg 350 pCt.
en volgens de mijne . . . . . - 10,500,000 of ruim 260 „

Zeker, het verschil tusschen beide cijfers is aanzienlijk, maar toch zal wel ieder met mij ook de door het laatste aangeduide vermeerdering zeer belangrijk noemen en er gaarne de woorden op toepassen, die ik in Januarij des vorigen jaars daarover uitte: „dat de voortbrenging door den maatregel der Regering in eene mate toenam die, dunkt ons, haast de goede verwachting moet overtroffen hebben die men er van koesterde."

Eindelijk hebben de toen door mij uit de maandelijksche Handelsberigten van Batavia, (die door den handel zelf aldaar werden opgemaakt), overgenomen prijzen der Padangkoffij aldáár en te Padang, niets van hunne waarde of betoogkracht verloren door de sedert aan het licht gebragte onjuistheid van de Regerings-Statistiek. En ik kan dus hier met dezelfde woorden eindigen die ik toen over de te Batavia verlangde verplaatsing der Gouvernements-veilingen van die koffij sprak: (†).

„Stel u voor dat de veilingen der zoogenaamde Padang-koffij in het vervolg te Batavia gehouden en de kooppenningen dus ook dáár ter plaatse gestort moeten worden, dan zal, dan moet tevens de vraag bij u rijzen, op welke wijze de te Padang ingevoerde goederen alsdan aan de eigenaars in Europa zullen betaald worden? Thans reeds, of beter gezegd thans nóg is de schaarschte aan remises in die handelstad vaak groot, vaak zóó groot dat men zich die te Batavia moet aanschaffen: hoe zal 't dan zijn indien ook nog het hoofdélement voor deze aan de welig ontluikende stad wordt ontnomen? Stel u voor dat ge van het Vaderland uit eene lading aan uwe handelsvrienden te Padang ter verkoop geconsigneerd en dezen order gegeven hebt, om voor de retoerlading koffij te koopen; dan zal uw kostbare bodem er rustig op het berigt van den afloop der veiling te Batavia moeten wachten, om welligt toch geen koffij te bekomen. Intusschen hebben uwe vrienden reeds andere ligtwigtige producten ter bijlading ingekocht, maar welker verscheping thans eene feitelijke onmogelijkheid wordt, omdat uw schip niet zonder zware goederen zee kan bouwen; en men zal dan ten gevolge van den hier gewraakten maatregel gedwongen zijn daartoe de hier te lande minder gewilde rijstsoort voor u aan te koopen, als het eenigst zwaar artikel dat die gewesten behalve koffij opleveren. En de werkkring der Padangsche kooplieden, hoe zal die op eens op treurige wijze in belangrijke mate ingekrompen, hoe zullen de *faux frais de l'établissement* zwaar drukkend en het in standhouden van deze voor menigeen van hen eene onmogelijkheid worden, te grooter een bezwaar omdat hun grootste concurrent, de Nederlandsche Handel Maatschappij, die te Padang een groot agentschap heeft, jaarlijks *f* 140,000 extra uit 's Lands Schatkist geniet voor hare factorijën, boven en behalve de verdere ontzaggelijke sommen welke dat ligchaam daaruit voor andere diensten put, eene bescherming, eene bevoorregting, waarin immers juist en uitsluitend en alléén de moeijelijkheid der mededinging met haar gelegen ligt."

Rotterdam, 2 *Mei* 1860. HENDRIK MULLER. Szoon.

(†) Zie *Economist* 1859 bladz. 33.

Digitized by Google

CONSULAIRE BERIGTEN.

Voor scheepvaartberigten aangaande de navolgende havens, zie men:

St.-Cl. 12 *April*: *Rosario; Port-Louis; Kaapstad; St. Helena; Tripoli; Messina; Flensburg* (alle over het geheele jaar 1859); *Alicante*, (2e halfj. 1859); *Gent*, (2e halfj. 1859); — 14 *April: Grieksche havens* (2 halfj. 1859); — 15 *April: Rendsburg* (1859); — 19 *April: Pernambuco* (1859); — 21 *April: Wiborg* (1859), *Napels; Licata, Terranova; Girgenti; Palermo*, (2e halfj. 1859); *Rio Grande; Santos* (1859); — 22 *April: Hongkong*, (2e halfj. 1859); — 25 *April: Alexandrie*, (1859); — 26 *April*: *Riga*, (2e halfj. 1859); — 27 *April: Yarmouth; Leith; Belfast; Penzance; Lijnn; Newport; Harwich; Dundee; Bristol; Rochester; Gloucester; Plymouth; Grangemouth; Cardiff; Liverpool; Hartlepool; Stockton;* (alle 2e halfj. 1859); *Gothenburg; Malmoe; Lanskrona; Helsingborg; IJstad; Helmstadt; Uddewalla; Marstrand*, (volle j. 1859); *Valparaiso*, (2e hj. 1859.)

St.-Cl. 6 *April.* Volgens berigt van Zr. Ms. gezantschap te **Konstantinopel**, heeft de raad van gezondheid aldaar, ten gevolge van den voldoenden gezondheidstoestand in het geheele Ottomannische rijk, de bepalingen, vermeld in de *Staats-Courant* van den 24sten Februarij, met opzigt tot het viseren der gezondheidspassen van de zeil- en stoomschepen, welke de Dardanellen binnenvaren, in dier voege gewijzigd, dat de gezagvoerders van schepen in gewone tijden, en wanneer nergens pestziekte heerscht, hunne gezondheidspassen naar welgevallen zullen kunnen vertoonen, hetzij aan de Dardenellen, hetzij te Itkirmez, Gallipoli of Lamsaki.

De schepen met zuivere gezondheidspassen zullen, die formaliteit niet vervuld zijnde, bij aankomst te Konstantinopel of in elke andere haven der zee van Marmora, aan eene quarantaine van vijf dagen worden onderworpen.

Des verkiezende zullen echter de scheepsbevelhebbers die quarantaine kunnen afkoopen, volgens het bereids daarvoor vastgesteld tarief.

In geval van pest, zal het reglement, bij het uitbreken dier ziekte te Bengazi vastgesteld, in zijnen geheelen omvang weder van kracht zijn; terwijl de zeil- en stoomschepen met eenen niet zuiveren gezondheidspas, volgens het organiek reglement, aan de Dardanellen moeten onderzocht worden, en zij de voorregten aan de schepen met zuivere gezondheidspassen verleend, niet zullen genieten.

St.-Cl. 8 *April.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul te **Lissabon**, heeft de Portugesche regering den invoer toegestaan van tarwe tot 30 April, en van rogge tot 30 Junij aanstaande, zullende die granen aan dezelfde regten worden onderworpen als de inlandsche.

Na afloop van dien termijn, zal de invoer dier granen nog vergund zijn voor de regstreeks aangevoerde partijen, waarvan het zal kunnen bewezen worden, dat de daarmede geladen schepen vroegtijdig genoeg vertrokken

Digitized by Google

zijn om, bij eene regelmatige reis, te kunnen aankomen voor het verstrijken van den hierboven opgegeven termijn.

Sl.-Ct. 12 *April.* Volgens een verslag van Zr. Ms. consul-generaal te **Rio de Janeiro** is gedurende 1859, de uitvoer weinig vermeerderd in vergelijking met 1858, wat aangaat de *hoeveelheid* der ingevoerde waren, doch is eene toeneming zigtbaar wat betreft de *waarde*, hetgeen toe te schrijven is aan de rijzing der koffij-prijzen. Het eerste verschil (dat in de uitgevoerde hoeveelheid) bedraagt slechts 132.828 balen koffij, terwijl het verschil in de waarde eene som van 7,380,977,034 reis, of 11,000,000 gulden uitmaakt. Het nadeelig saldo van den vorigen oogst is thans gedekt, ten gevolge van het aanvoeren op de markt van het overschot van vorige oogsten, welke door de planters in het binnenland waren teruggehouden.

De *invoer* is, in vergelijking met 1858, èn wat de hoeveelheid der aanvoeren, èn wat de waarde betreft, veel geringer geweest.

De uitvoer van *koffij* bedroeg 1.890,266 balen (tegen 1,847,438 in 1858). Van die hoeveelheid is verscheept:

naar de Vereenigde Staten 1,100,425, naar Antwerpen 23,884, naar Bremen 10,006, naar de Kaap de Goede Hoop 40,672, naar Californie en Valparaiso 27,380, naar het Engelsche Kanaal 285.787, naar Denemarken 23,155, naar Frankrijk 120,497, naar Engeland 10,332, naar Hamburg en Altona 51,489, naar de Middellandsche Zee 235,656, naar Portugal 6,153, naar de Plata-rivier 6,914, naar Zweden en Noorwegen 37,916 balen.

De koffij-uitvoer bestond in 1820 uit 97,500 balen, in 1830 uit 391,785 balen, in 1840 uit 1,068,418 balen, in 1850 uit 1,343,484 balen, in 1855 uit 2,408,256 balen, in 1856 uit 2,098,342 balen, in 1857 uit 2,099,780 balen.

De uitvoer naar Europa, vergeleken met dien naar de Vereenigde Staten, bedroeg in 1837 naar Europa 530,095 balen, naar de Vereenigde Staten 127,000 balen; in 1847 naar Europa 911,818 balen, naar de Vereenigde Staten 729,742 balen; in 1857 naar Europa 1,219,483 balen, naar de Vereenigde Staten 880,297 balen; in 1858 naar Europa 697,378 balen, naar de Vereenigde Staten 1,133,060 balen, in 1859 naar Europa 879,841 balen, naar de Vereenigde Staten 1,100,425 balen.

De prijzen der koffij zijn gedurende de laatste 5 jaren gestegen; doch minder ten gevolge van vermindering van den oogst, dan wel door andere omstandigheden, bijv. de verhooging der kosten van productie, de vermindering der slaven, hunne overbrenging naar de steden waar de werkloonen hooger zijn, en door de weinge geschiktheid, welke de nieuw aangekomen kolonisten hebben om wezenlijke diensten te doen in een nieuw land, waar alles voor hen vreemd is.

Volgens de laatste berekeningen stijgt het verbruik van *koffij* jaarlijks 5 pCt. in Europa en 11 pCt. in de Vereenigde Staten. De productie is niet evenredig aan dat verbruik; van daar de rijzing der prijzen. Sedert 30 jaren is de koffij-productie in Brazilie steeds gestegen; doch er is reden om te gelooven dat het toppunt bereikt is, en vele jaren zullen vereischt worden om de beletselen uit den weg te ruimen, die thans nadeelig werken op de vermeerdering der productie.

De aanstaande oogst zal waarschijnlijk zeer overvloedig zijn.

De uitvoer van *huiden* bedroeg in 1859 78,797 stuks (tegen 61,141 in 1858), waarvan het meest (namelijk 47,596) naar Frankrijk.

Digitized by Google

De uitvoer van *suiker*, per kist berekend, beliep 7,099 in 1859, (tegen 10,620 in 1858).

De algemeene uitvoer der hoofdartikelen van het land beliep:

in 1859,	koffij	1,980,266	balen,	tegen	1,847,431	in 1858,	
„ „	brandewijn	1,497	pijpen,	„	1,648	„	„
„ „	suiker	7,785	kisten,	„	10,620	„	„
„ „	rijst	405	balen,	„	2,701	„	„
„ „	hoorns	333,661	stuks,	„	288,931	„	„
„ „	huiden	14,618	„	„	61,147	„	„
„ „	tabak	17,709	rollen,	„	19,814	„	„
„ „	ipecahuanha	55,890	pond,	„	40,815	„	„
„ „	jacaranda-hout	1,282	(dz.,)	„	1,162	„	„
„ „	tapioca	3,930	vaten,	„	7,601	„	„

gezamentlijk voor eene waarde van 51,802,585 milreis.

De gezamenlijke invoer heeft in het finantieel jaar 1858—1859 bedragen eene waarde van 68.540.352 milreis.

Ten aanzien van drie artikelen van invoer uit Nederland wordt in het verslag het volgende berigt.

Jenever. In het begin des jaars was de voorraad zeer groot. In Februarij gold de Hollandsche 5.600 en die van Hamburg 4.800. Deze prijzen hebben zich tot in April staande gehouden. De aanvoeren van Mei en Junij overtroffen de aanvrage, en de prijzen daalden voor de Hollandsche tot 5.100 en voor de Hamburgsche tot 4.100. Van dat tijdstip af zijn de verkoopen onbeduidend geweest en de laatste zijn gedaan tegen 5.200 voor de Hollandsche en 4.800 voor de Hamburgsche.

Boter. Gedurende de twee eerste maanden van het jaar werd de Engelsche voor 700 à 800 reis verkocht, de Fransche voor 560 à 650, en de Hollandsche voor 680 à 720 reis. Toen in Maart berigten ontvangen werden van de schaarschte van het artikel in Engeland, uit hoofde van uitvoer naar andere landen, had er eene rijzing plaats. In April vermeerderden de aanvoeren en van dien tijd af bleven de prijzen: 460 voor ordinaire Engelsche; 760 voor beste dito; 440 à 560 voor ordinaire Fransche, 700 à 740 voor beste dito.

Hollandsche kaas. Gedurende het geheele jaar werd de per stoomboot aangevoerde grif verkocht: in Januarij tegen 2.000, in Februarij tegen 2,250 à 2.400; in April tegen 2.400 à 2.600. Gedurende de volgende maanden tot in November bleven de prijzen vast van 2.000 tot 2.300; in December waren de prijzen van 2.150 tot 2.400.

De per zeilschepen aangevoerde werd gedurende het geheele jaar voor 1.500 à 8.650 verkocht.

St.-Ct. 12 *April.* Volgens mededeeling van Zr. Ms. consul te **Rosario** is door het gouvernement der Argentijnsche Confoederatie bij besluit van 24 December ll. bepaald, dat de wetten van 19 Julij 1856 en 29 Julij 1858 betrekkelijk de differentiele regten, ten aanzien van de haven van Buenos Ayres buiten werking gesteld worden.

St.-Ct. 12 *April.* Volgens opgave van Zr. Ms. consul te **Port Louis** op Mauritius, is het jaar 1859 even voordeelig voor den handel geweest als 1858.

De suiker-oogst heeft opgeleverd 119,000 tonnen, waarvan is verscheept:

naar	Engeland	66,000 tonnen,
„	Frankrijk	21,000 „
„	Australie	23,000 „

Digitized by Google

naar de Kaap 5,000 tonnen.
„ verschillende andere plaatsen 4,000 „

De invoer van rijst gedurende 1859 heeft bedragen 898,590 zakken en het maandelijksch verbruik 70,000 zakken.

Het getal der van elders ingevoerde werklieden was zeer aanzienlijk, ten gevolge der nieuwe reglementen op dit stuk, namelijk 31,643 mans en 12,754 vrouwen; dat der weder vertrokkenen bedroeg 4147 mans en 971 vrouwen, zoodat er 39,280 personen overbleven. In 1859 zijn te Port Louis aangekomen 1026 en van daar vertrokken 960 schepen.

St.-Ct 12 *April.* Volgens berigt van Zr. Ms. consul-generaal te **Kaapstad** zijn in de havens van dat ressort gedurende het jaar 1859 *aangekomen:*

5 Nederlandsche schepen (met lading voor de Kaap bestemd) uit Nederland, als 3 van Amsterdam, 1 van Rotterdam en 1 van Harlingen.

Door deze schepen zijn ingevoerd 45 kisten boeken, 108 vaatjes boter, 832 st. hammen, 10 vaatjes spek, 12 kisten cigaren, 1 kist likeuren, 205 kisten wijn, 5475 kelders jenever, 6 oxhoofden wijnazijn, 125 vaten suiker 6970 stuks Goudsche kaas, 830 kisten Edammer kaas, 20 kisten Leidsche kaas, 459 kisten kandy, 84 kisten ansjovis, 3 kisten zalm, 12 pond raapolie, 75 kisten kaarsen, 73 kisten vensterglas, 21 balen papier, 75 vaten gort, 1 vat ijzerwerk, 10 mud aardappelen, 20 manden selterswater, 52 ton teer, 52 ton koolteer, 90 ton steenkolen, 500 stuks koornschoppen, 375 collis en kisten koopmanschappen, 159 kisten diverse.

St.-Ct. 12 *April.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consulaat te **Tripoli** in Barbarye bedroeg de waarde van den invoer gedurende 1859, 3,912,590 francs, de uitvoer eene som van 2,136,650 francs.

St.-Ct. 12 *April.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul te **Messina** hebben gedurende 1859 de *granen* op Sicilie ter naauwernood ½ van een goeden oogst geleverd, zoodat de regering den vrijen invoer van alle soorten van granen heeft moeten toestaan en verlengen tot aan het einde van Junij 1860.

De opbrengst van *olie* is mede slecht geweest; de wijngaarden hebben eene middelmatige hoeveelheid geleverd; de eerste *wijnen* zijn zeldzaam.

Ten gevolge van mindere opbrengst, zij voor de *citroenen* en de *oranjeappelen*, alsmede voor de *aetherische olien* enz. hoogere prijzen besteed dan in het vorig jaar.

De *swavel* is op denzelfden prijs gebleven.

Bij een besluit der regering is het regt van entrepôt sedert 1°. Januarij tot 1 pCt. terug gebragt; sedert 1854 was hetzelve verhoogd tot 2 pCt.

Voorts wordt ook sedert 1°. Januarij ten behoeve der sedert kort rondom het eiland daargestelde vuurtorens, een nieuw regt van vier Napelsche grani per ton geheven, hetgeen overeenkomt met dubbel tonnegeld.

St.-Ct. 12 *April.* Volgens opgave van Zr. Ms consul te **Flensburg**, bestond de invoer uit Nederland te Flensburg in 1859 uit de volgende artikelen:

Loodwit 1939 pond (tegen 36,152 pond uit Hamburg en 5308 pond uit Engeland), *schors* 126,100 pond, *gedistilleerd* 425 viertel., *koffij* 348,322 pond (tegen 1,336,633 pond uit Hamburg), *verwhout* 3212 pond (tegen 121,774 uit Hamburg), *kaas* 10,498 pond, *beenzwart* 10,576 pond, *molensteenen* 1802 kub. voet., *olie* 19,891 pond, *sago* 26,427 pond, *tabak* in bladen 32,933 pond, *suiker* geraffin. 27,047 pond (tegen 211,207

Digitized by Google

pond uit Hamburg), *suiker*, ruwe 70,817 pond (tegen 1,499,812 pond uit Bremen, 721,903 pond uit Hamburg, en 103,455 pond uit Altona.)

De uitvoer van Flensburg naar Nederland heeft bestaan uit 1420 tonnen *gerst*.

Het aantal der gedurende 1859 te Flensburg aangekomen schepen onder verschillende vlaggen heeft bedragen 1932, metende 33,489 C. last, waaronder 87 stoombooten; en dat der van daar uitgeklaarde schepen 1968, metende 35,586¾ C. last, waaronder 118 stoombooten.

Te Wijck op Föhr is gedurende 1859 *aangekomen* 1 Nederlandsch schip uit Nederland.

Aldaar is uit Nederland aangevoerd 525 v. *brandewijn*, 14 v. *wijn*, en 29,472 pd. *koffij*, en naar Nederland uitgevoerd 1674 tonnen raapzaad.

St.-Ct. 14 *April.* Volgens mededeeling van Zr. Ms. gezantschap in **Griekenland** zijn gedurende de tweede helft van 1859 in de Grieksche havens *aangekomen:* 4 Nederl. sch. met lading uit Nederland, 7 Nedersch. uit vreemde havens, 4 vreemde sch. met lading van Amsterdam.

Door voormelde schepen werden aangebragt, uit Nederland: 2013 vaten *suiker*, 12 kisten *cigaren*, 4 balen *tabak*, 21 kisten *waskaarsen*, 52 kisten *lei*, 33 kisten *kaas*, 400 zakken *rijst*, 2 kisten *indigo*, 10 kisten *ijzerwaren*, 28 balen *papier*, 3 kisten *snuif*, 1 kist *gedistilleerd*:

Uit Antwerpen 247 vaten *suiker*, 108 balen *papier*, 252 kisten *vensterglas*, 277 kisten *wapenen* voor de Grieksche regering.

Gedurende het geheele jaar 1859 zijn in de Grieksche havens *aangek.* 10 Nederl. sch. uit Nederland, (tegen 14 in 1858) en 12 Nederl. sch. uit vr. havens (tegen 16 in 1858). De aanvoer van *suiker* uit Nederland heeft bedragen 3213 vaten in 1859 (tegen 5570 vaten in 1858). Er zijn dus in het laatste jaar 4 sch. minder regtstreeks uit Nederland *aangek.* en 2357 vaten *suiker* minder van daar aangebragt dan in 1858. In het rapport van den consul te Patras wordt gemeld, dat aldaar in het vorige jaar 403,060 kil. Nederl. geraffin. suiker zijn aangebragt, die echter in Engelsche havens geladen waren, zijnde in dat jaar geen enkel vaartuig regtstreeks uit Nederland te Patras aangekomen.

Blijkens het vorenstaande heeft er dus eene bepaalde vermindering van de regtstreeksche vaart en van de handelsbetrekkingen tusschen Nederland en Griekenland plaats gehad, waaromtrent in voormelde mededeeling het volgende wordt aangemerkt: „Deze vermindering is niet wel anders te verklaren dan door de toenemende stoomvaart uit Engeland, Frankrijk en Triëst naar de Levant. In zoo verre deze op den uitvoer der Nederl. producten langs die indirecte wegen invloed uitoefent, kan daaruit eenige uitbreiding van onze betrekkingen met Engeland voortvloeijen, maar niet dan ten koste van onzen handel in het algemeen. Men zegge niet dat het onverschillig is, langs welken weg de betrekkingen met een land onderhouden worden, mits zij slechts bestaan; want het behoeft geen betoog dat bij gemis van regtstreekschen handel, die betrekkingen allengs te niet gaan ten voordeele van anderen. Gedurende het jaar 1858 heeft de invoer uit Nederland bedragen eene waarde van dr. 1,354.624; gedurende de 9 eerste maanden van 1859 dr. 681,024; zoodat de invoer gedurende het laatste kwartaal nog dr. 673,600, of bijkans zoo veel als van de drie eerste kwartalen te zamen zou moeten bedragen, om tot het cijfer van 1858 te geraken, hetgeen niet denkbaar is. Daarentegen heeft de invoer uit Groot-Britannie in Griekenland gedurende de negen eerste maanden

Digitized by Google

van 1859 bedragen dr. 12,229,692; en de geheele invoer van 1858 dr. 9,877,117; dus alleen over de 3 eerste kwartalen van 1859 dr. 2,352,577 meer dan in het gansche jaar 1858. Deze cijfers getuigen krachtiger dan alle redeneringen voor de noodzakelijkheid dat ook uit Nederland eene geregelde en spoedige communicatie met de Levant door middel der stoomvaart daargesteld worde."

— Blijkens verslag van Zr. Ms. consul te **Rendsburg** bedroeg het aantal der schepen, die gedurende 1859 van en naar de Oostzee door het Eiker-kanaal gevaren zijn: 3517 tegen 3200 in 1858, 3578 in 1857, 3890 in 1856, 3483 in 1855 en 3851 in 1854. Dat der Nederlandsche schepen, welke in 1859 door het kanaal gevaren zijn, heeft bedragen 291, tegen 331 in 1858, 439 in 1857, 464 in 1856, 582 in 1855 en 711 in 1854.

Omtrent de vaart door genoemd kanaal ontleenen wij aan het verslag van den consul de volgende bijzonderheden. De frequentie van de Eider en het Eiderkanaal heeft ook in 1859 in het algemeen onder den nadeeligen invloed van het transitoregt en andere belemmerende maatregelen gestaan. Het transitoregt heeft ten gevolge, dat schepen, die met koloniale en andere aan dat regt onderworpen artikelen van het Westen en Zuiden geladen zijn, den weg grootendeels om Skagen heen nemen, omdat zij het meerdere gemak van de vaart door de binnenwateren door den tol te duur moeten betalen. De verandering in het loodswezen tusschen Tönning en Rendsburg, welke, behalve andere ongelegenheden, tot de verdubbeling van het loodsgeld heeft geleid, alsmede de verbreking van het contract met eene der sleepstoombooten, hebben bijgedragen om het gebruik van het kanaal te bevorderen. Daarenboven is in 1859 de waterstand in de Boven-Eider en het kanaal ten gevolge van de heerschende droogte ten derden male zoo laag geweest, dat schepen welke zelfs minder dan den bij het reglement bepaalden diepgang hadden, niet konden doorvaren, maar moesten ligten en daardoor op groote kosten gejaagd en van een tweede bezoek afgeschrikt werden.

Dat niettegenstaande deze ongunstige omstandigheden, het getal der in 1859 door het kanaal gevaren schepen dat van 1858 nog met 317 overtreft en bijna met dat van 1857 gelijk staat, is grootendeels een gevolg van de veranderingen, welke in het handels- en scheepvaartverkeer der naburige landen plaats grijpen.

De voor eenige jaren plaats gehad hebbende toetreding van de Staten der Hanoversche Tolvereeniging tot het Pruissische Tolverbond heeft reeds een vrij levendig handelsverkeer zoowel te land als ter zee tusschen de Westelijke en Oostelijke Staten van het Tolverbond in het aanzijn geroepen. Sedert heeft ook de voltooijing van den Oost-Frieschen spoorweg, die als eene verlenging van den Rhijnschen en Westphaalschen spoorweg naar de Noordzee te beschouwen is, aan het industriele binnenland van het Tolverbond den toegang tot onderscheiden havens, met name Emden en Leer, geopend. Aan den anderen kant hebben zich de stoombooten, zelfs in de kustvaart, zoo zeer vermenigvuldigd, dat bijv. tusschen de Pruissische havens Stettin, Danzig, Koningsberg en Memel geregelde stoombootdiensten ingevoerd zijn, waardoor een groot aantal Pruissische kustvaarders genoodzaakt zijn hun bestaan in andere nog niet door stoombooten bevaren rigtingen te zoeken. Dit heeft voor de frequentie aan het kanaal gunstig gewerkt, daar langs hetzelve in 1859 een vroeger ongekend verkeer heeft plaats gehad tuschen de graanhavens der Oostzee en de havens aan de Eems, de Jahde enz., en omgekeerd tusschen deze uitvoerhavens van de

Digitized by Google

Rhijnsche, Westphaalsche en Hannoversche ijzerindustrie en de Oostzee. Van daar dan ook het toenemend getal der door het kanaal varende Pruissische schepen, hetwelk in 1859 bedroeg 176, tegen 82 in 1858, 40 in 1857, 26 in 1856, 14 in 1855.

Ofschoon nu over het algemeen de handhaving van het transitoregt op het kanaal de hoofdreden is van de afnemende frequentie der Nederlandsche vlag op hetzelve, zoo valt er toch niet aan te twijfelen dat het toenemend gebruik der Pruissische vlag voor het verkeer tusschen de Oostelijke en Westelijke havens van Duitschland insgelijks nadeelig voor de Nederlandsche vlag werkt. Wanneer Pruissische schepen met eene lading uit de Oostzee in de havens van de Eems, Elbe, Weser of op de Jahde aangekomen zijn, dan is het natuurlijk dat deze de aldaar voorhanden naar de Oostzee bestemde goederen, om niet in ballast naar huis te moeten varen, voor veel mindere vrachten aannemen dan zulks aan Nederlandsche schippers mogelijk is. In welke mate de Nederlandsche vlag op die wijze uit het aan transitoregt onderworpen verkeer verdrongen wordt, blijkt uit de volgende vergelijking.

	De opbrengst van het transitoregt bedroeg,	Daarvan kwam: op de Nederlandsche vlag.	Daarvan kwam: op de Pruissische vlag.
in 1857 . . .	6540 Rijksd.	1962 R. = 30 pct.	ca. 5 pct.
„ 1858 . . .	4836 „	1450 R. = 30 „	ca. 10 „
„ 1859 . . .	6772 „	1854 R. = 20 „	1263 = 19 „

Voor het overige heeft de opheffing van het in 1857 ingevoerde transitoregt op het verkeer langs het kanaal naar *binnenlandsche* havens, een gunstigen invloed op de vaart uitgeoefend. Voor het scheepvaartsverkeer van de Noord-Duitsche, Nederlandsche en Belgische kusten is deze maatregel voorzeker van belang, vermits hetzelve daardoor zijnen natuurlijken directen weg door het kanaal naar de Deensche oostkust verkregen heeft.

St.-Ct. 19 *April.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul te **St. Domingo** van 6 Maart jl., is bij een senaatsbesluit van 7 Februarij jl. het tarief van in- en uitgaande regten voor de Dominicaansche republiek gewijzigd, en zijn de inkomende regten daarbij verhoogd.

Dit tarief treedt in werking 60 dagen na de uitvaardiging voor de uit Europa komende schepen, 30 dagen voor die uit de Vereenigde Staten, en 15 dagen voor de van de Antille komende schepen.

Bij een verder besluit is bepaald dat de vorenstaande tijdsbepalingen beginnen te loopen den 7den Maart.

St.-Ct. 21 *April.* Volgens berigt van den Nederl. vice Consul te **Wiborg** was die haven in 1859 door 10, in 1858 door 7, en in 1857 slechts door 3 Nederlandsche schepen bezocht. In het geheel zijn in 1859 in die haven aangekomen 341 en van daar vertrokken 343 schepen onder verschillende vlaggen. Het aantal der schipbreuken van **Wiborg** is in het vorige jaar grooter geweest dan gewoonlijk. Er zijn niet minder dan 17 schepen verongelukt, waarvan 6 Nederlandsche. Een van deze laatste is met man en muis vergaan; van de overige is de equipage en ten minste een gedeelte van lading en tuig gered.

De uitvoerhandel heeft in 1859 te **Wiborg** meer voordeel opgeleverd dan in 1858, hoofdzakelijk ten gevolge van het hooge standpunt waarop

Digitized by Google

de houtprijzen zich gedurende het geheele jaar gehouden hebben. De uitvoer heeft eene waarde bedragen van 1,170,381 Zilv. R., waarvan voor 663,464 R. naar Engeland, 153,094 R. naar Rusland, 86,116 R. naar Spanje, 66,573 R. naar Lübeck, 32,919 R. naar Zweden en Noorwegen, 25,345 R. naar Nederland, 13,767 R. naar Holstein, 3724 R. naar Bremen, 1168 R. naar Hamburg.

De invoer heeft bedragen eene waarde van 1,549,706 R. Z., waarvan uit: Rusland voor 582,687 R., Lübeck voor 394,561 R., Brazilie voor 224,043 R., Engeland voor 162,892 R., Hamburg voor 77,871 R., Zweden en Noorwegen voor 43,860 R., Nederland voor 24,539 R., Spanje voor 16,992 R., Italie voor 13,087 R. en Portugal voor 9174 R.

De invoer van suiker en koffij is in 1859 toegenomen. Van suiker werd ingevoerd 1,593,660 pond, tegen 1,156,560 pond in 1858; en van koffij 1,628,020 pond, tegen 1,360,085 pond in 1858.

St.-Ct. 22 *April.* Volgens een uittreksel uit het door den consul der Nederlanden te **Hongkong** aan het Departement van Kolonien toegezonden overzigt van de Nederlandsche scheepvaart in die haven, kwamen gedurende de tweede helft van het jaar 1859, 3 schepen van Nederland met diverse lading; 1 schip van Macasser; 2 schepen bragten steenkolen van Engeland; 2 schepen kwamen met diverse Japansche producten van Desima; 1 schip van Singapore met diverse lading; 1 schip van Siam met timmerhout; slechts 2 vreemde schepen arriveerden van Java, een in ballast en een met diverse lading.

Door slechts 27 Nederlandsche schepen, eene ruimte van 12,519 tonnen voorstellende, werd deze haven in het afgeloopen jaar alzoo bezocht, de aanzienlijke vermindering van 47 schepen en 31,796 tonnen met het voorgaande jaar daarstellende.

Eene vermindering die te meer te betreuren is, daar deze markt, hoezeer deelende in de algemeene gedruktheid der vrachten, in het verleden jaar steeds vrij goed emplooi voor schepen van klein charter aanbood.

De handel neemt hier steeds meer en meer in bloei toe, en de omzet in invoer-artikelen is gedurende het laatste jaar zeer vermeerderd, en vooral in den laatsten tijd zeer toegenomen door de nieuwe regeling voor de invordering der regten te Canton, waardoor de Chinesche kooplieden deze plaats voor den inkoop en afscheep van manufacturen naar het binnenland de voorkeur geven.

De invoer van Nederland blijft nog zeer gering.

St.-Ct. 25 *April.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul-generaal te **Alexandrie**, heeft de waarde van den invoer te Alexandrie gedurende 1859 in het geheel bedragen 240,881,348 piasters, waarvan uit Engeland voor 108,245,894; uit Oostenrijk voor 17,113,965; uit Frankrijk voor 19,422,146; uit Toskane voor 11,391,794; uit Griekenland voor 3,734,268; uit Belgie voor 1,597,272; uit Nederland voor 1,656,397; uit Napels voor 184,950; uit Turkije voor 37,508,981; uit Syrie voor 27,811,033; uit de Ionische eilanden voor 226,139; uit Barbarye voor 11,988,609 piasters. 1603 schepen (249 in ballast), benevens 390 stoombooten, zijn uit Alexandrie vertrokken. De waarde van den uitvoer bedroeg 263,882,191 piasters waarvan: naar Engeland voor 146,968,739; naar Oostenrijk voor 26,176,181; naar Frankrijk voor 35,230,994; naar Toscane voor 10,371,081; naar Griekenland voor 2,784,660; naar Belgie voor 308,157; naar Amerika voor 1,806,545; naar Sardinie voor 650,938; naar Napels voor 1,933,918;

Digitized by Google

naar Turkije voor 27,050,343; naar Syrie voor 7,462,973; naar de Ionische eilanden voor 904,964 en naar Barbarije voor 2,232,698 piasters.

Ten gevolge van den toestand waarin de handel te Alexandrie en in Europa verkeerde, den middelmatigen oogst der Egyptische producten, en de weinige aanvraag van elders, is er, in vergelijking met 1858, eene vermindering bij den in- en uitvoer te bespeuren.

Doch het cijfer van den invoer dat der Egyptische douane zijnde, kan wel met de helft worden verhoogd, en voorts zijn alle goederen, ten behoeve der regering of voor bevoorregte maatschappijen, bijv. de Metjidieh-compagnie, die van Suez, enz. ingevoerd, geheel van invoerregten vrij en worden tot zeker willekeurig quantum door de douane geschat. Zoo kan o. a. het uit Nederland ingevoerde materieel, aangegeven voor 200,000 gl., veilig op *f* 600,000 à *f* 650,000 worden geschat, met inbegrip eener stoomboot voor de regering geleverd.

De doorvoer was levendiger dan in vorige jaren, en neemt steeds toe in omvang, waartoe verschillende door de Egyptische regering genomen maatregelen, alsmede de voltooijing van den spoorweg tot Suez medewerken. De vaart der Metjidieh op de Roode zee ondervindt voortdurend krachtige hulp der regering; om haar bevorderlijk te zijn, bestaat het voornemen te Suez een reparatie-atelier benevens een droog dok te doen oprigten.

St.-Ct. 26 *April.* Blijkens een verslag van Zr. Ms. consul te **Riga** zijn gedurende het geheele jaar 1859 van Riga uitgezeild 1791 schepen, tegen 1512 in 1858 (de kustvaarders niet medegerekend), waarvan onder Nederlandsche vlag 181, Deensche 150, Engelsche 407, Fransche 62, Hanoversche 233, Lubecker 55, Mecklenburger 141, Oldenburger 48, Pruissische 138, Zweedsche 49, Noordsche 152, Russische 167.

De uitvoer heeft, volgens opgave van het tolkantoor, bedragen eene totale waarde van Z. R. 25,636,537 (tegen 23,030,036 in 1858), waarin Nederlands aandeel met Z. R. 2,830,786 het grootste is na dat van Engeland met Z. R. 13,127,128.

De invoer heeft bedragen, Z. R. 5,716,129 (tegen 4,325,514 in 1858). De hoofdinvoer-artikelen waren als gewoonlijk, behalve wijn, koloniale waren en vruchten, zout, waarvan 126 ladingen werden aangevoerd Van haring werd aangebragt 102,744½ tonnen Noordschen, 1591½ tonnen Engelschen en 656$\frac{5}{6}$ tonnen Hollandschen.

St.-Ct. 27 *April.* Uit het verslag van Zr. Ms. consul te **Gothenburg**, blijkt dat het verkeer met het buitenland aldaar in 1859 eene vermeerdering ondergaan heeft, die, vooral wat de scheepvaart aangaat, zeer belangrijk is. Er zijn in het geheel 1645 schepen, metende 108,026 lasten, aangekomen (tegen 1428 schepen, metende 87,906 lasten, in 1858) welk getal dat van alle vroegere jaren overtreft. Ook de Nederlandsche vlag deelt in deze vermeerdering, hebbende het aantal te Gothenburg aangekomen schepen bedragen: 14 in 1854, 27 in 1855, 38 in 1856, 34 in 1857, 42 in 1858 en 53 in 1859. Van daar zijn in 1859 in het geheel uitgeklaard 1556 schepen, of 376 meer dan in 1858.

De handelsvloot van Gothenburg bestond op het laatst van 1859 uit 145 schepen van 21,600 lasten.

Ingevoerd zijn in 1859 onder anderen: suiker 15,757,269 pond, dito

Digitized by Google

geraffineerde 889,994 p., stroop 711,923 p., koffij 4,825,178 p., tabak 1,483,184 p., huiden 1,709,399 p., piment 132,640 p., cassialignea 25,825 p., thee 13,976 p., loodwit 290,118 p., indigo 64,684 p., andere verwwaren 2,215,590 p., boter 37,460 p., kaas 159,080 p., Jenever 4269 p., arak 247,664 p., rhum 84,889 pond.

De uitvoer der hoofdartikelen heeft in 1859 bedragen, van:

ijzer, 1,068,169 centenaars (tegen 726,198 ct. in 1858), waarvan 14,484 ct., naar Nederland;

planken en deelen, 294.702 dozijn (tegen 205,057 kub. voet in 1858), waarvan 1336 dozijn naar Nederland en 357 dozijn naar Java;

granen 2,218,185 kub. voet (tegen 1,826,556 kub. voet in 1858), waarvan 96,389 naar Nederland, te weten: 220 kub. voet tarwe, 21,011 kub. voet rogge, 64,984 kub. voet haver, 180 kub. voet gerst en 9994 kub. voet erwten.

De uitzigten voor den uitvoer van granen uit Gothenburg zijn voor 1860 niet gunstig, daar de oogst in die streken slecht uitgevallen is; daarentegen is de oogst in het zuiden van Zweden voordeelig geweest.

De vaart tusschen Nederland en Chili is in 1859 levendiger geweest dan in de drie vorige jaren. Terwijl in 1856 uit Nederland met bestemming naar Valparaiso vertrokken 3 schepen, metende 1234 tonnen, in 1857 slechts 2 metende 1020 tonnen (waarvan 1 van Batavia), in 1858 2 schepen, metende 446 tonnen, kwamen er in 1859 7 schepen aan (waaronder 4 vreemde), metende 2057 tonnen.

Bovendien had in vorige jaren geen regtstreeksch retour naar Nederland plaats gehad, terwijl in 1859 vier schepen regtstreeks met volle lading van Chili-salpeter naar Nederland vertrokken (waaronder 2 vreemde), metende 1194 tonnen.

De staatkundige woelingen, die in de republiek Chili in den aanvang van 1859 plaats vonden en eerst sedert September geëindigd zijn, hebben nadeelig op den handel gewerkt, zoodat de invoeren slechts 23,649,690 piasters beliepen, dus 8,200,510 minder dan in 1858.

De uitvoeren beliepen 18,335,442 piasters, dus 1,442,078 minder dan in 1858.

De uitvoer bestond in:

koper in staven .	voor	3,759,785 piast.	tarwemeel . .	voor	671,770 piast.
„ regulus . .	„	3,943,240 „	gerst	„	363,020 „
kopererts	„	5,206,182 „	gedroogde huiden .	„	435,400 „
zilver in staven. .	„	1,248,666 „	wol	„	565,982 „
gemunt goud en zilver	„	996,346 „	gedroogd en gezou-		
steenkolen. . . .	„	202,477 „	ten vleesch . . .	„	150,285 „
tarwe	„	774,187 „	diverse artikelen .	„	18,102 „

Uit deze cijfers blijkt de belangrijkheid van den uitvoer van *koper* en *kopererts* uit Chili. Meer dan 300 schepen hebben met het overbrengen daarvan naar Europa groote vrachten verdiend. Swansea en Hamburg hebben tot nu toe bijna het uitsluitend monopolie dier artikelen gehad, doch niets schijnt te beletten dat ook Nederland daaraan deel neme. Inrigtingen voor het bewerken en smelten der koperertsen zouden in vele Nederlandsche localiteiten even goede kans van gelukken hebben als te Hamburg, en door de verruiling van onze suikers, die steeds gemakkelijk in Chili ter markt kunnen worden gebragt en verkocht, tegen kopererts, zou de Nederlandsche scheepvaart goede retourvrachten verkrijgen.

Digitized by Google

Het verbruik van suiker is in Chili vrij aanzienlijk.

Te Valparaiso zijn gedurende 1859 ingevoerd 569,920 arrobas geraffineerde suiker, waaronder 230,500 arrobas van Nederlandschen oorsprong (men treft dikwijls groote partijen daarvan in schepen uit vreemde havens naar Chili verzonden); 176,720 arrobas uit de Vereenigde Staten, 109,800 arrobas uit Frankrijk, 29,100 arrobas uit Hamburg, 23,800 arrobas uit Engeland.

Niet minder aanzienlijk is het verbruik van ruwe suiker, waarvan in 1859 is ingevoerd 550,400 arrobas, waarvan 14,000 arrobas uit de Havannah, 362,000 arrobas uit Brazilie, 96,200 arrobas uit Peru, 71,900 arrobas uit China en Oost-Indie, 6300 arrobas uit Centraal Amerika.

De geheele invoer van suiker te Valparaiso bedroeg 1,120,320 arrobas, dat is 160,020 meer dan in 1858.

Als retour-artikel zou, behalve de Chili-salpeter en koopererts ook de guano van Bolivia in aanmerking kunnen komen. Ofschoon dit artikel te Valparaiso verkrijgbaar is, is het verkieslijk hetzelve in Bolivia te koopen, vermits de guano uit Chili zeer slecht is.

Een goed retour-artikel zou welligt ook de cacao van Guayaquil kunnen opleveren, waarvan in 1859 13,618,900 Spaansche ponden werden uitgevoerd, en wel naar Spanje 9,864,000, naar Engeland 2.000,300, naar Hamburg 353,100, naar Peru 45,900, naar Chili 218,200, naar Centraal Amerika 31,600, naar de Ver. Staten 1,105,800.

St.-Ct. 1 *Mei.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul te **Christiania** behelst de op 24 Maart jl., in Noorwegen uitgevaardigde wet op de zeevaart de volgende ook voor vreemde scheepskapiteins gunstige bepalingen nopens ligdagen.

§ 44. De bevrachter is verpligt de lading te leveren op den door de bevrachting bepaalden tijd. Bij gebreke van andere overeenkomst nopens den tijd der levering van de lading worden de volgende ligdagen berekend:

voor een schip	niet boven	30	commercielasten			6	ligd.,	feestd.	afgetrokken.
„ „ „	boven	30	maar ben.	50	d°.	8	„	„	„
„ „ „	„	50	„ „	80	„	10	„	„	„
„ „ „	„	80	„ „	120	„	12	„	„	„
„ „ „	„	120	„ „	160	„	14	„	„	„
„ „ „	„	160	„ „	200	„	16	„	„	„
„ „ „	„	200	„ „	250	„	18	„	„	„
„ „ „	„	250	commercielast.			20	„	„	„

Deze ligdagen nemen een begin van den dag af dat de schipper, overeenkomstig de bevrachting, zich gereed tot laden verklaart, en blijven loopen alleen den tijd uitgezonderd waarin het laden afgebroken of vertraagd wordt door redenen die slechts het schip aangaan, zoo als door scheepswerk, of bij gebrek aan het benoodigde volk of gereedschappen tot ontvangst der lading.

Wanneer de goederen van die hoedanigheid zijn dat de inlading niet in de bepaalde ligdagen kan geschieden, en het bewezen wordt dat de lading zonder oponthoud door den bevrachter is geleverd, moet de zaak worden afgemaakt volgens de gewone costumes op de plaats.

Wordt de lading niet op den bepaalden tijd geleverd, zoo is de bevrachter verpligt voor overligdagen vergoeding te geven, die bij gebreke van andere overeenkomst, op de volgende wijze zal berekend worden:

Digitized by Google

Van iederen ligdag, feestd. medegerekend.

een schip,	niet	boven	30	commercielasten	groot,				Sp.	6
„	„	boven	30	comm. last.,	maar	niet	boven	50	„	8
„	„	„	50	„	„	„	„	80	„	10
„	„	„	80	„	„	„	„	120	„	12
„	„	„	120	„	„	„	„	160	„	16
„	„	„	160	„	„	„	„	200	„	20
„	„	„	200	„	„	„	„	250	„	22
„	„	„	250	comm.						24

Overligdagen worden berekend, wanneer de lading wel binnen het verloop der ligdagen, maar zoo laat geleverd wordt, dat zij niet binnen dien tijd ingenomen en gestuwd kan worden. De gelden voor de overligdagen zijn vervallen en kunnen van den bevrachter gevorderd worden vóór de afreize van het schip.

Bij de lossing worden dezelfde regels opgevolgd als bij de uitlading.

De wet wordt in werking gesteld met 1 Januarij 1861.

Handelcijfers. Uitvoeren van *katoenen goederen* uit Engeland (calicots, cambrics en muslins, fustians en gemengde stoffen), over de drie eerste maanden 1860 en drie vor. j., in millioentallen yards en duizendtallen ponden sterling, gedecl. waarde. (Verg. vorige Nos.)

	Naar Nederland.		Naar Java.		Naar Eng. O.-Indië.		Totaal naar alle landen.	
	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. St.
1857	8^{9}	162	9^{8}	149	120	1385	505 m.	7267 d.
1858	9^{3}	178	5^{8}	89	151	1787	489 m.	6698 d.
1859	11^{4}	218	12^{1}	174	241	2960	638 m.	9135 d.
1860	11^{5}	213	18^{4}	283	160	2012	604 m.	9001 d.

Uitvoeren van *katoenen garens* uit Engeland, over de drie eerste maanden 1860 en twee vor. j. in mill. Eng. ponden en duizendtallen pond. sterl., gedecl. waarde.

	Naar Hanover.		N. Hanzé steden.		Naar Nederland.		Naar Napels.		Naar Oostenrijk.	
	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pd.	Pd. st.
1858	—	—	10^{4}	540	5^{6}	820	—		—	
1859	1^{7}	86	8^{6}	412	8^{9}	483	1^{7}	68	1	41
1860	0^{4}	23	11^{5}	580	8^{3}	446	2^{6}	97	1	44

	Naar Turkije.		Naar China.		N. Eng. O. Indie.		Tot. naar alle land.	
	Pd.	Pd. St.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.
1858		—		—	10^{6}	531	45^{9} m.	2143 d.
1859	5^{5}	171	3^{2}	149	10^{8}	604	48^{3} m.	2303 d.
1860	7^{1}	229	3^{4}	170	8^{8}	531	49^{8} m.	2425 d.

Uitvoeren van *ongesponnen katoen* uit Engeland, over de drie eerste maanden 1860 en twee vor. j. in duizendtallen centenaars van 50 kilog.

	N. Pruissen.	N. Hanover.	N. Hanzé st.	N. Nederl.	Tot. naar alle land.
1858	1	11^{7}	43^{3}	24^{7}	134 duiz. ctrs.
1859	8^{4}	18^{5}	67^{7}	48^{5}	199 „ „
1860	18	21^{1}	169	98^{2}	458 „ „

Digitized by Google

OVERZIGT *van de Opbrengst der middelen (hoofdsom en opcenten) over de drie eerste maanden, in vergelijking gebragt met de Opbrengst der middelen van* 1855, 1856, 1857, 1858 *en* 1859 *over hetzelfde tijdvak.*

BENAMING DER MIDDELEN.	OPBRENGST over de drie eerste maanden van 1860.	OPBRENGST over de drie eerste maanden van 1859.	OPBRENGST over de drie eerste maanden van 1858.	OPBRENGST over de drie eerste maanden van 1858.	OPBRENGST over de drie eerste maanden van 1857.	OPBRENGST over de drie eerste maanden van 1856.	OPBRENGST over de drie eerste maanden van 1855.
Directe Belastingen.							
Grondbelasting	ƒ 2.839.063	ƒ 2.807.416	ƒ 2.807.416	ƒ 2.719.454	ƒ 2.858.168	ƒ 2.716.521	ƒ 2.567.069
Personeel	" 1.540.834	" 1.537.455	" 1.537.455	" 1.404.803	" 1.508.837	" 1.478.887	" 1.402.052
Patenten	" 568.236	" 580.539	" 580.539	" 552.456	" 557.788	" 545.583	" 512.559
Regt op de Mijnen	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Totaal	ƒ 4.948.134	ƒ 4.945.411	ƒ 4.945.411	ƒ 4.766.803	ƒ 4.924.795	ƒ 4.740.093	ƒ 4.482.308
In- en Uitg. Regten en Scheepvaartr.							
Regten op den In- en Uitv.	ƒ 907.383	ƒ 882.672	ƒ 882.672	ƒ 695.800	ƒ 767.681	ƒ 754.379	ƒ 555.552
(*Pomgeld van de Zeesch.*)	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	" 63.251
Scheepvaartregten	" 190.886	" 174.812	" 174.812	" 138.372	" 114.462	" 138.273	" 71.832
Vaar- Ton- en Bakeng...	" 68.557	" 68.273	" 68.273	" 52.909	" 62.412	" 63.008	" 34.886
Formaat-zegel	" 2.542	" 2.803	" 2.393	" 1.871	" 2.074	" 2.002	" 1.369
Totaal	ƒ 1.169.370	ƒ 1.128.150	ƒ 1.128.150	ƒ 888.954	ƒ 946.632	ƒ 977.684	ƒ 727.062
Accijnsen.							
Suiker	ƒ 273.446	ƒ 301.194	ƒ 273.813	ƒ 362.510	ƒ 478.866	ƒ 339.611	ƒ 160.219
Wijn	" 305.292	" 262.877	" 238.979	" 215.408	" 217 994	" 232.284	" 243.586
Binnenlandsch gedistill...	" 937.456	" 964.099	" 876.453	" 825.724	" 900.434	" 668.271	" 679.434
Buitenlandsch gedistill...	" 68.845	" 65.179	" 59.253	" 54.428	" 49.368	" 27.861	" 38.002
Gesla gt	" 285.226	" 315.405	" 286.732	" 300.363	" 290.581	" 269.075	" 254.339
Zout	" 471.123	" 435.117	" 395.561	" 398.821	" 430.559	" 390.452	" 347.089
Zeep	" 268.655	" 283.035	" 257.304	" 233.746	" 237.416	" 227.704	" 210.773
Bieren en Azijnen	" 123.912	" 126.109	" 114.044	" 114.788	" 103.571	" 88.823	" 83.001
Steenkolen	" 444.682	" 393.833	" 358.030	" 410.324	" 434.357	" 407.183	" 384.610
Turf	" 1.085.934	" 997.299	" 906.075	" 957.625	" 961.848	" 973.756	" 945.872
(*Gemaal*)	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	" 967.813
10 pCt. collectief zegel...	. . . . .	. . . . .	" 376.701	" 387.907	" 411.358	" 362.482	" 431.205
Vervoerbiljetten	. . . . .	. . . . .	" 19.656	" 18.293	" 10.874	" 10.271	" 16.043
Totaal	ƒ 4.264.577	ƒ 4.144.150	ƒ 4.163.907	ƒ 4.289.124	ƒ 4.545.252	ƒ 4.003.781	ƒ 4.763.091
Waarborg en Belasting der goud- en z. werken.							
Belasting	ƒ 56.023	ƒ 53.977	ƒ 44.623	ƒ 43.042	ƒ 48.156	ƒ 47.203	ƒ 41.256
Kassaloon	" 398	" 39	" 9.303	" 9.136	" 10.262	" 10.210	" 6.582
Totaal	ƒ 56.421	ƒ 54.016	ƒ 54.016	ƒ 52.179	ƒ 58.418	ƒ 57.414	ƒ 47.838
Indirecte Belastingen.							
Zegelregten	ƒ 506.743	ƒ 490.648	ƒ 490.648	ƒ 477.183	ƒ 470.893	ƒ 601.719	ƒ 400.433
Registratieregten	" 1.643.967	" 1.564.939	" 1.564.939	" 1.509.984	" 1.437.148	" 1.532.210	" 1.297.284
(*Griffieregten*)	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	" 11.980	" 10.710
Hypotheekregten	" 137.927	" 139.828	" 139.828	" 137.985	" 131.696	" 142.010	" 119.915
Successieregten	" 818.552	" 791.733	" 791.733	" 965.480	" 700.686	" 731.135	" 1.209.500
Totaal	ƒ 3.107.190	ƒ 2.987.150	ƒ 2.987.150	ƒ 3.090.634	ƒ 2.740.425	ƒ 1.019.657	ƒ 3.043.933
Opbrengst d. Posterijen.	ƒ 478.779	ƒ 448.594	ƒ 448.594	ƒ 419.071	ƒ 421.794	ƒ 398.372	ƒ 358.497
Opbrengst d. Staataloterij.	ƒ 137.024	ƒ 131.798	ƒ 131.798	ƒ 137.209	ƒ 137.488	ƒ 137.048	ƒ 137.181
Totaal generaal	ƒ 14.161.498	ƒ 13.839.273	ƒ 13.858.929	ƒ 13.644.037	ƒ 13.774.805	ƒ 13.334.952	ƒ 13.559.913

Men lette hierbij op dat voor 1860 de nieuwe wijze van berekening geldt, namelijk afschaffing, voor de meeste accijnsen, van opcenten en collectief zegel, en zamentrekking tot het nieuwe gestelde bedrag van belasting. Voor 1859 is ter vergelijking dier beide jaren soortgelijke berekening toegepast, nl. door bijtrekking van het coll. zegel bij de hoofdsom en opcenten. Om echter de vergelijking met vorige jaren tevens gemakkelijker te maken, plaatsen wij hier 1859 twee maal: eens, volgens de nieuwe berekening, naast 1860, en daarnaar, volgens de oude berekening, nevens de vorige jaren.

Over 1856 en vervolgens werden geheven: van den *Wijn* en de *Gouden* en *Zilveren werken* 6 opcenten, en van het *Binnen- en Buitenlandsch Gedistilleerd* en de *Vervoerbilletten*, 12 opcenten meer dan in 1855 en vroeger.

NB. de onderdeelen van guldens zijn weggelaten.

Digitized by Google

STAAT *van de voornaamste* Katoenen Goederen, *waarvoor, ter verzending naar* Nederlandsch Indie, Certificat
bij het Departement van Kolonien zijn geviseerd, gedurende de maand en de maanden, eindigende ult°. April 1860.

ONGEBLEEKTE EN GEBLEEKTE GOEDEREN.

Uitgezonden door:		Maddapollams.							Calicots.							Shirtings. ONGEBLEEKTE.			Shirtings. GEBLEEKTE.			Witte gew. Shirt.	Drillings.	Longcloths.	Cambrics.	Diemets.	Marseilles.	Oogjesgoed.	Tafel- en Servet-goed.	
		4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	5/4	6/4	7/4	5/4	6/4	7/4									
		S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	Stel.
Jan./April. April.	N. H. M.	3650	350	1450	10250	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1000	1500	1500	"	700	"	300	"	"	"	44	"
	Part. H.	2400	2750	15300	33150	300	4150	150	400	200	16400	35575		2900	"	1150	350	"	1650	4600	1000	"	11800	"	2265	450	"	"		
	N. H. M.	9900	1650	17850	80200	"	4950	"	"	"	"	"	"	200	"	"	"	"	7500	6500	1500	"	3200	100	2400	"	"	"	"	"
	Part. H.	6600	7650	45150	106200	1000	17150	500	500	200	28690	71735	"	6500	"	4550	1950	"	6500	9600	2250		27560	"	2265	1864	400	338	1024	"
	Totaal.	16500	9300	63000	186400	1000	22100	500	500	200	28690	71735	"	6700	"	4550	1950	"	14000	16100	3750	"	30760	100	4665	1864	400	338	1024	"

ADRIANOPEL-ROODE GOEDEREN.

	Garen.			Effen rood stukgoed.	Effen roode gewerkte Shirtings.	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Spreijen.	Doeken.
	Pikols.	Wrong.	Pond.	S.	S.	S.	Corges.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Doz.
Jan./April. April. N. H. M.	475	"	"	6550	"	"	450	"	125	"	"	"
Part. H.	65	"	"	2120	"	1011	50	50	37 10/20	"	"	"
N. H. M.	587	"	"	13350	"	1000	1000	100	125	"	"	"
Part. H.	310	"	"	4379	"	11758	100	75	133	"	"	750
Totaal.	897	"	"	17729	"	12758	1100	175	258	"	"	750

GEDRUKTE GOED

	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.
	S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.
April. N. H. M.	3500	925	375	550	"
Part. H.	2060	400	1066 1/20	685	"
N. H. M.	5000	1000	1100	1150	"
Part. H.	3957	3392	3664	2290	"
Totaal.	8957	4392	4764	3440	"

GEVERWDE GOEDEREN.

	Garen.		Blauwe Drillings.	Salemporis.	Effen zwart stukgoed.	Effen oranje stukgoed.	Div. kleuren stukgoed.	Gewerkte Shirtings.
	Pik.	Wrong.	S.	S.	S.	S.	S.	S.
April. N. H. M.	"	"	"	500	"	"	"	"
Part. H.	"	"	"	1000	"	250	"	"
N. H. M.	"	"	"	500	"	"	"	"
Part. H.	"	"	100	4100	"	250	"	"
Totaal.	"	"	100	4600	"	250	"	"

WEEFGOEDEREN.

	Nicanias.	Grove Cotonetten.	Ginghams.	Japansch Linnen.	Broeken-stoffen.	Breede Sarongs.	Boeginesche Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	
	S.	S.	S.	S.	S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	
April. N. H. M.	200	"	50	"	"	200	75	"	200	
Part. H.	"	100	"	"	"	125	1801	"	"	
N. H. M.	200	"	50	"	"	275	700	25	400	
Part. H.	995	603	1200	"	"	780	2640	135	2	
Totaal.	1195	603	1250	"	"	1055	3340	160	402	3659

Digitized by Google

UITVOER VAN INLANDSCHE LIJNWADEN NAAR NEDERLANDSCH INDIE.

Overzigt van den uitvoer van eenige der voornaamste katoenen fabriekaten, gedurende de vier eerste maanden, in de jaren 1851—1860.

	4/4 Maddapollams.			9/8 Maddapollams.			5/4 Maddapollams.			6/4 Maddapollams.			6½/4 Maddapoll.			7/4 Maddapollams.			8/4 Maddapollams.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	54.850	47.900	102.750	27.200	52.550	79.750	"	"	"	"	8.400	8.400	"	100	100	1851
1852	"	"	"	"	"	"	42.750	13.100	55.850	116.900	25.300	142.200	"	"	"	21.400	9.400	30.800	800	1.610	2.410	1852
1853	"	"	"	"	"	"	18.750	9.800	28.550	87.400	39.400	126.800	"	"	"	11.150	4.450	15.600	950	300	1.250	1853
1854	"	"	"	"	"	"	45.900	24.720	70.620	97.850	45.870	143.720	"	"	"	8.050	6.160	14.210	750	900	1.650	1854
1855	"	"	"	"	"	"	29.350	25.550	54.900	33.250	63.900	97.150	"	"	"	3.200	5.250	8.450	250	650	900	1855
1856	"	"	"	"	"	"	21.600	71.500	93.100	10.400	82.400	92.800	"	"	"	3.050	14.850	17.900	"	1.450	1.450	1856
1857	"	"	"	"	"	"	2.000	17.850	19.850	1.950	45.950	47.900	"	"	"	750	12.370	13.120	150	350	500	1857
1858	"	"	"	"	"	"	11.450	16.700	28.150	5.300	44.500	49.800	"	"	"	2.800	11.500	14.300	1.200	"	1.200	1858
1859	"	50	50	"	2.850	2.850	4.950	29.700	34.650	24.000	105.700	129.700	"	700	700	1.300	18.000	19.300	"	850	850	1859
1860	9.900	6.600	16.500	1.650	7.650	9.300	17.850	45.150	63.000	80.200	106.200	186.400	"	1.000	1.000	4.950	17.150	22.100	"	500	500	1860

	4/4 Calicots.			9/8 Calicots.			5/4 Calicots.			6/4 Calicots.			6½/4 Calicots.			7/4 Calicots.			8/4 calicots.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	47.900	10.500	58.400	50.700	7.450	58.150	"	"	"	1.500	1.000	2.500	"	"	"	1851
1852	"	"	"	"	"	"	19.800	22.525	42.325	53.700	45.600	99.300	"	"	"	6.950	14.185	21.135	200	505	705	1852
1853	"	"	"	"	"	"	14.700	13.020	27.720	58.850	21.000	79.850	"	"	"	7.500	4.000	11.500	"	"	"	1853
1854	"	"	"	"	"	"	9.900	23.900	33.800	10.700	41.200	51.900	"	"	"	600	2.500	3.100	"	"	"	1854
1855	"	"	"	"	"	"	20.100	12.850	32.950	11.450	23.750	35.200	"	"	"	500	2.702	3.202	"	"	"	1855
1856	"	"	"	"	"	"	250	28.959	29.209	1.500	40.800	42.300	"	"	"	"	3.710	3.710	"	200	200	1856
1857	"	"	"	"	"	"	1.750	9.850	11.600	1.150	34.950	36.100	"	"	"	250	2.910	3.160	"	"	"	1857
1858	"	"	"	"	"	"	1.250	10.720	11.970	1.750	48.900	50.650	"	"	"	250	4.570	4.820	"	"	"	1858
1859	"	50	50	"	200	200	450	21.265	21.715	11.000	76.850	87.850	"	"	"	50	9.100	9.150	"	50	50	1859
1860	"	500	500	"	200	200	"	28.690	28.690	"	71.735	71.735	"	"	"	200	6.500	6.700	"	"	"	1860

	Drillings.			Shirtings.			Molton Dekens.			Totaal maddapoll.			Totaal calicots.			Totaal madd. & calicots.			Totaal Maddap. Calicots, Drillings en Shirtings.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	1.000	3.518	4.518	82.050	108.950	191.000	100.100	18.950	119.050	182.150	127.900	310.050	182.150	127.900	310.050	1851
1852	4.450	917	5.367	"	"	"	"	10.805	10.805	181.850	49.410	231.260	80.650	82.815	163.465	262.500	132.225	394.725	266.950	133.142	400.092	1852
1853	2.180	6.790	8.970	48	"	48	"	8.429	8.429	118.250	53.950	172.200	81.050	38.020	119.070	199.300	91.970	291.270	201.528	98.760	300.288	1853
1854	5.800	3.738	9.538	"	6.600	6.600	"	13.150	13.150	152.550	77.650	230.200	21.200	67.600	88.800	173.750	145.250	319.000	179.550	155.588	335.138	1854
1855	5.120	1.702	6.822	6.500	3.900	10.400	"	13.863	13.863	66.050	95.350	161.400	32.050	39.302	71.352	98.100	134.652	232.752	109.720	140.254	249.974	1855
1856	4.000	9.350	13.350	50	10.261	10.311	"	21.218	21.218	35.050	170.200	205.250	1.750	73.669	75.419	36.800	243.869	280.669	40.850	263.480	304.330	1856
1857	6.160	14.784	20.944	5.000	2.620	7.620	"	27.685	27.685	30.100	76.520	81.370	3.150	47.710	50.860	8.000	124.230	132.230	19.160	141.634	160.794	1857
1858	6.000	26.590	32.590	7.000	4.100	11.100	"	28.940	28.940	4.850	72.700	93.450	3.250	64.196	67.446	24.000	136.896	160.896	37.000	167.586	204.586	1858
1859	2.000	26.051	28.051	12.550	11.430	23.980	"	"	"	20.750	157.850	188.100	11.500	107.515	119.015	41.750	265.365	307.115	56.300	302.846	359.146	1859
1860	3.200	27.560	30.760	15.500	24.850	40.350	"	28.547	28.547	114.550	184.250	298.800	200	107.625	107.825	114.750	291.875	406.625	133.450	344.285	477.735	1860

Digitized by Google

OPGAVE *der hoogste en laagste Coursen van de onderstaande Effecten aan de Beurs te Amsterdam (Zie voor een overzigt der maanden van het vorig jaar* Economist 1859.)

	1859.		Jan. 1860.		Febr. 1860.		Maart 1860.		April 1860.	
	Laagste courss.	*Hoogste* courss.	*Laagste* courss.	*Hoogste* courss.	*Laagste* courss.	*Hoogste* courss.	*Laagste* courss.	*Hoogste* courss.	*Laagste* courss.	*Hoogste* courss.
Nederl. Cert. W. Sch. 2½ pct.	53¼	65	63 13/16	65	63 13/16	64 7/8	63	64	63 5/8	64 1/8
dito dito 3 „	61¾	78½	75 15/16	77 1/16	75 1/16	76 3/8	75	76	75 1/8	76 3/8
dito dito 4 „	82	99½	97⅞	99	97¼	98¾	97¾	98	98	99 5/8
Overz. bezittingen 4 „	83	98¾	97¼	98 3/8	96¼	97¾	97	97 1/8	97	97 1/16
Amort. Syndicaat 3½ „	82	95½	93¼	94¼	93¼	95	94¼	95 3/8	94¾	95¾
Aand. Ned. Hand. M.	115	144	124¾	126½	124¼	126¼	125	125¾	125	132¼
Obl. H. IJ. Spw. M. 4½ „	97½	101	99 3/8	100¼	99¾	100 3/8	99¾	—	99	99¼
Oblig. R. Spoorw. 4½ „	93	102	100 3/8	101	100¼	101	100¾	—	101¼	—
Aand. Ned. Bank 4 „	160	169¾	165½	—	166		—	—	—	—
Frankr. Inschr. Grb. 3 „	54¾	67½	62½	62¾	—	—	—	—	63¼	—
Belg. Cert. *Rothschild*, 2½ „	43	54	52	53	51¼	52¼	51¼	52	51⅛	51 7/8
Rusl. Obl. *Hope* 1 1/8 1 8 5 „	93⅞	106¾	103¾	104¾	103¼	104¾	102⅝	103⅝	102½	103½
dito 1 8 2 8 5 „	93¼	104	101 1/16	102¾	101¾	102⅝	101¾	102⅛	101¼	102
Cert. Rusl. 1 8 3 1 5 „	78	92¼	85¾	86	84¼	85½	84	85	84	85¼
Obl. *Stiegl.* 5 serie 5 „	83¾	99	90 3/8	91	88 7/8	90¼	88¾	89 1/8	89	91
dito 6e serie 5 „	89	102⅝	99 5/16	100¼	99 1/16	100	98	99⅝	98 7/16	100
Cert. *Hope & Co.* 4 „	73	87	80 1/16	81	79¼	80 3/8	79 5/16	79½	78½	81
Oblig. bij *Stieglitz* 4 „	72¾	87¼	80⅝	81⅛	79¼	80 1/16	79 3/16	79½	79	81½
dito te Londen 4½ „	86	98½	94¼	95⅛	94	94 1/16	93½	94⅝	92¾	93½
Cert. Roebels . . 6 „	56	68⅞	62⅛	63⅛	61 1/16	63⅜	60	61¼	59⅞	61
Obl. à £ 100 . . 3 „	—	—	—	—	—	—	61 9/16	61½	61¼	64¼
Aand. groote Russ. spoorw. vol gefourn.	198	248½	214¾	225	212¾	215¾	212	213½	211¼	216
Polen. Schatk. Oblig. 4 „	66	83	77⅛	79	77	78	77 5/16	78¼	77⅞	80⅛
Loten fl. 500	139½	160½	157	158½	157	159	158½	159¾	158¾	164
Pruiss. Aand. 1854 3½ „	183	211¼	205	205½	—	—	205	206	199	201¼
Obl. 1859 5 „	—	—	102⅛	102⅝	101⅜	102⅝	101	102¼	100¼	102
Oostenr. Obl. Metall. 5 „	31½	77⅞	48⅝	54 5/16	45¼	49¾	46 9/16	49 5/16	47⅛	48⅜
dito dito 2½ „	18⅞	39½	26	29	24⅝	26	25¼	26⅝	25⅜	26⅛
dito Nationale 5 „	35¾	78½	54 5/16	59 5/16	52	55½	52 15/16	56¼	54	55 15/16
dito bet. Amst. 5 „	47	78	69½	74⅜	66¼	71⅝	68	71 3/16	68 5/16	71½
Weener Lot. fl. 250, 1839	205	396	264	288	270	280	270	—	270	273
dito fl. 250, 1854 4 pct.	190	340	250	268	240	254	215	244	206	212
Oblig. *Goll & Co.* 5 „	62	81	59¾	64	56¼	61	58	59¾	57¾	58
dito dito 4 „	84	63½	47¾	51⅛	46	48	46	47⅛	45⅛	46¼
Bankactien. . . . 8 „	512	1060	728	828	708	766	742	760	752	764
W. Loten fl. 100 1858	65	117½	91	96	88¼	92	88¼	92	87	89
Spanje. Oblig. . . . 1¾ „	24	34⅞	32½	33¼	32¼	33 1/16	33⅛	34 1/16	33 1/16	35 1/16
dito Binnenl. 3 „	32½	44½	42⅛	43⅜	41¾	44	42½	43¾	43 1/16	45⅜
dito Amortisable	6	12	10¾	11¼	10¾	12⅛	12	14⅜	14 1/16	16⅛
Obl. Buitenl. sch. 3 „	33	46	43 3/16	44⅜	43 3/16	44⅝	43⅞	44⅛	44¾	46⅞
Coupons bewijzen	3	6½	4⅜	5 1/16	4 1/16	4 1/16	4½	5	4 1/16	4 15/16
Portug. Oblig. 1853	34	47½	43 9/16	44	43 5/16	43 15/16	42½	43 15/16	42 9/16	43½
dito 1856, 1857, 1859	33½	46½	42 1/16	42½	41⅛	42 5/16	41⅜	42¼	41½	42 5/16
dito Uitgestelde	25	31	31	31⅛	31	31¼	31	31¼	31	31⅜
Z.-Amerika. Oblig. Mexico	13½	23	19⅞	21 1/16	19¼	21⅛	19⅝	21¼	19¾	20⅛
Oblig. Venezuela 3 pct.	28¼	42	24¾	27⅜	24¾	26½	25 7/16	26	25	25⅝
dito dito 1½ „	12	16½	13	14⅜	12⅞	13¾	13 5/16	13⅝	13 1/16	13⅝
dito Grenada	10	18⅞	14⅜	15 1/16	14¼	14¾	13¾	14 1/16	13¼	13¼
dito Uitgestelde	3½	5⅛	4⅜	4⅝	4½	4 13/16	4⅜	4 1/16	4⅜	4⅝
dito Peru 4½ „	72¼	90	89	90½	89	90½	90¼	—	88⅜	89½
Brazil. Geldl. 1824 5 „	88	100⅛	99	100⅜	99⅛	99⅜	95¾	99 1/16	96⅜	97⅜
dito 1852—1858 4½ „	80	99½	90⅜	91⅛	90¼	90⅜	86	90⅜	86	87
Ecuador onbep. 1 „	11¾	16½	12¼	12½	12⅛	12 3/16	12½	13	10½	12 1/16
N.-Amer. Obl. Louis. 5 „	95½	103	101	102	101½	102¼	101½	101¾	102	102½
Oblig. Illinois sp. 7 „	65	84¾	80¼	81¼	80	82	81⅞	83¾	83½	85
Galveston spoorweg 8 „	53	85	51½	57¼	25	51½	39	50	40	46
COURS VAN HET GELD.										
Beleening	3	3½	3	3	3	—	3	—	3	
Prolongatie	2	4	2¹	3½	2½	—	2½	—	2¼	3
Disconto	3	3½	3	3½	3	3½	3	3½	3	3½

Digitized by Google

VERGELIJKENDE OPGAVE *der Ned. Bank (saldo's van rek. cour^t., omloopende banknbiljetten en munt en muntmateriaal)* in millioentallen guldens.

OVERZICHT *sedert* 1846. — *Stand op ult. Maart* (sluiting boekjaar.)

ult. Maart.	saldo's r. c.	om. l. b. b.	m. en muntm.
1847	*f* 78 m.	324	307
1848	71	373	359
1849	144	444	66
1850	166	481	711
1851	206	508	72
1852	241	673	983
1853	261	775	1013
1854	222	938	1002
1855	159	925	1021
1856	146	912	75
1857	91	801	70
1858	11	76	704
1859	803	868	107

1858.	saldo's r. c.	om. l. b. b.	m. en muntm.	Global. Ledr. v. disc. en beleen.
ult. Jan.	183	773	62	436
Febr.	185	755	664	376
„ Maart.	11	76	704	816
„ April.	89	85	789	854
„ Mei.	103	795	764	28
„ Junij.	191	793	778	362
„ Julij.	109	841	782	816
„ Aug.	171	836	889	818
„ Sept.	193	816	90	259
„ Oct.	278	828	972	284
„ Nov.	397	802	1034	319
„ Dec.	443	808	109	311

1859.	saldo's r. c.	om. l. b. b.	m. en muntm.	Global. Ledr. v. disc. en beleen.
ult. Jan.	381	901	109	292
Febr.	826	881	1103	254
„ Maart.	803	868	107	251
„ April.	813	90	1028	335
„ Mei.	353	915	1033	385
„ Junij.	378	902	1046	384
„ Julij.	296	974	1055	365
„ Aug.	283	928	1047	311
„ Sept.	281	898	102	309
„ Oct.	282	902	999	346
„ Nov.	393	866	1003	401
„ Dec.	409	884	1013	43

1860.	saldo's r. c.	om. l. b. b.	m. en muntm.	Global. Ledr. v. disc. en beleen.
ult. Jan.	281	992	1004	419
Febr.	263	977	1003	387
„ Maart.	224	985	998	381
„ April.	234	1012	108	376
„ Mei.				
„ Junij.				
„ Julij.				
„ Aug.				
„ Sept.				
„ Oct.				
„ Nov.				
„ Dec.				

OVERZIGT DER FONDSEN EN GELDMARKT TE AMSTERDAM.

gedurende de maand April 1860.

De maand April heeft hare buijige en veranderlijke natuur alleen verloochend op de beurzen. In geen langen tijd werd er zoo weinig gedaan, als in de nu afgeloopen maand. Ook nu weder bleek het dat de beurs de politieke barometer is. De *malaise* in de politiek, waar alles in *statu quo* bleef, is op de fondsen toegepast. De handigste speculanten wisten niet waaraan zich te houden, en was het geld niet tamelijk overvloedig geweest, dan zouden de koersen zich niet hebben kunnen staande houden, terwijl zij nu eenige, zij het dan ook geringe, verbetering aangeven. De speculatie zit stil, zij heeft het voorbeeld van sommige diplomaten gevolgd en eene afwachtende houding aangenomen.

Na de ongemotiveerde daling onzer fondsen zijn deze van lieverlede op den normalen koers van den laatsten tijd teruggekomen, ook omdat uit het buitenland, voornamelijk Engeland, weinig ter markt werd gebragt. 't Is ook niet onmogelijk dat door de ongunstige berigten, voor eenigen tijd in de Engelsche bladen omtrent onze Indische bezittingen verspreid, onze markt in de vorige maand een weinig is overvoerd, terwijl er weinig of niet voor amortisatie werd ingekocht.

De 2½ pCt. Nat. Sch. stegen 1 pCt. en de 3 en 4 pCt., ¼ pCt.

Men schijnt dit jaar van de Handelm. betere resultaten te wachten dan het vorige. Terwijl in dit fonds in den laatsten tijd weinig omging, is er plotseling leven in gekomen en zijn de prijzen van 125 tot 132 gestegen. Spoedig zal het blijken of er goede gronden voor deze mutatie bestaan. Te oordeelen naar den handelstoestand van het tweede halfjaar 1859 zou men dit veronderstellen.

Van de buitenlandsche effecten maakten de *Spaansche* de meest voorwaartsche beweging. Het schijnt dat men die fondsen weder in genade wil aannemen, niettegenstaande er altijd nog zoo vele verpligtingen van finantielen aard door dat rijk te vervullen zijn. Intusschen is de rijzing minder aan binnenl. kooporders toe te schrijven. Nog altijd hielden de orders uit Madrid aan, terwijl ook Parijs veel van dat fonds van onze markt nam. Bij die aanvraag kwamen nu de gunstige berigten uit Marocco en het totaal mislukken van de Carlistische beweging, de eerste met het vooruitzigt op eene algeheele vergoeding van de gemaakte oorlogskosten. Te verwonderen is het dus niet, dat zoowel de 1¾ pCt. als de Binnenl. en Buitenl. 3 pCt. ongeveer 2 pCt. voor-

Digitized by Google

uitgingen. Zelfs de *amortisabele* schuld steeg dat bedrag; hoewel later een weinig teruggegaan, sloten zij toch nog ruim 1 pCt. hooger dan de vorige maand.

Portugesen deelden den geringen vooruitgang van alle overige fondsen. Ware het niet dat er veel voor Engelsche rekening verkocht was, dan was de rijzing aanzienlijker geweest. Er was meer vraag naar dat fonds dan gewoonlijk.

Dezelfde ruimte van geld, welke de vorige fondsen staande hield, oefende ook op *Russische* fondsen haren invloed uit; de handel voor zoo verre de hoofdsoorten betreft, was daarin zeer levendig, vooral waren 4 pCt. Hope en 5 pCt. Stieglitz zeer gezocht, waardoor zij circa 2 pCt. in prijs verbeterden.

4 pCt. *Polen* en aand. fl. 500 zijn mede merkbaar gerezen en tot hooge prijzen zeer gezocht.

In *Oostenrijksche* fondsen, waarin in de laatste maanden zooveel omging, ging in de afgeloopen maand weinig om. Er bestond hier te lande veel kooplust voor de Metallieken voor geldbelegging en de kalme rijzing van de jongste weken toont dat er nog altijd personen worden gevonden, die, verlokt door de aanzienlijke rente, hun kapitaal (of kapitaaltje!) in „Oostenrijkers" beleggen.

In Duitschland denkt men er anders over, hetgeen blijkt door de voortdurende verkooporders voor Duitsche rekening; waren deze niet aanhoudend ingekomen, dan zouden de koersen te Amsterdam nog hooger zijn aangeteekend geweest.

De tijding van het mislukken der Oostenrijksche 200 millioenen flor. leening, en de zelfmoord van den minister VON BRÜCK, welken men, zoo niet aan medepligtigheid, dan toch aan betrokkenheid in het treurig-schandelijke proces EYNATTEN toeschreef, zijn trouwens weinig geschikt om bij niet-speculanten het zoo geschokt vertrouwen in de Oostenrijksche effecten tot geldbelegging te bevestigen. Al is het, zoo als thans schijnt te blijken, dat de naam van den minister ook na zijn dood met achting zal kunnen genoemd worden, is dit treurig einde een blijk te meer van den verwarden toestand te midden waarvan hij zich bevond. Mogen de kleine fortuinen vooral de oogen openen voor de les, dat in de vreemde staats-effecten, de hooge rente slechts de uitdrukking is van den grooter risico dien men zijn *kapitaal* doet loopen. En wie kunnen dien risico nog beter doorstaan: de groote of de kleine fortuinen?

De markt in de andere Europesche fondssoorten leverde niets belangrijks op, en waren de prijzen zeer ferm.

Van Amerikaansche fondsen zijn *Ecuador*, op het berigt van de staking der rentebetaling, ruim 2 pCt. gedaald, waardoor ook het vertrouwen in *Venezuela's* en *Grenada's* meer of min geschokt is en daardoor de markt gedrukt was.

In aandeelen *Galveston*-spoorweg was de omzet gering en de koersen bijna nominaal. Van de eerste verschijning dezer obligatiën aan de Amsterdamsche markt hebben zij, bij nu en dan geringe reprise, gedurig achteruitgang van koers ondervonden. Volgens de berigten uit N.-Amerika is de daargestelde spoorweg door eene nieuwe maatschappij (de houders der 1e hypotheek) gekocht; — welke thans de juiste regtstoestand is van de houders der 8 pCts. obligatiën is nog niet zeer duidelijk; welligt zal zulks blijken bij de betaling van den met 1° Julij vervallenden coupon, welke termijn niet zonder angst wordt tegemoet gezien; en mogelijk ook door mededeelingen van het Comité hetwelk zich te Parijs heeft gevormd om de obligatie-houders te doen gelden, aan welk Comité de Nederlandsche houders zich ook tegen betaling van 1 pCt. hebben kunnen aansluiten.

In den wisselhandel gaat weinig om, waardoor de prijzen weinig varieren, alleen toonden de koersen op Londen 5 Cts. en Petersburg eene verbetering van 1¼ Ct. aan.

Het geld op prolongatie, de geheele maand April door, bij de weinige levendigheid der effectenmarkt op 2½ pCt. genoteerd, werd met het begin van Mei, bij eenige aanwakkering der speculatie ¼ pCt. hooger gedaan.

De navolgende uitdeelingen en dividend-bepalingen hebben plaats gehad:

Groot Maatschappij Russ. spoorweg 4¼ pCt. Hope & Comp. 1859 *f* 21.24 (1858 *f* 21.24.)

Credit Instalt, Handel en Nijverheid Oostenrijk dividend over 1859 met de reeds betaalde 5 pCt. is bepaald op fl. 2 per aandeel.

Digitized by Google

Handelsweg Zwolsche diep (aandeelen *f* 500) 1859 *f* 8.97 (1858 *f* 1.47).
Overijsselsche Kanalisatie Maatschappij, per heel aandeel over 1859 *f* 6.64; per half aandeel 1859 *f* 3.32.
Haagsche Assur. Comp. *f* 1000 1859 *f* 260 (1858 *f* 260).
Tweede Haagsche Assurantie Comp. *f* 1000 1859 *f* 60 (1858 *f* 80).
Hulpbank te Haarlem 1859 *f* 2.50.
Straatweg tusschen Zutphen, Apeldoorn en Dieren 6 pCt. van aandeelen *f* 500 1859 *f* 30 (1858 *f* 30).
Nederlandsche bank *f* 1000, 1859 *f* 85 (1858 *f* 85).
Crediet-Vereeniging te Amsterdam, 1859 7½ pCt. dividend.
Maatschappij van Brandverzekering voor het Koningrijk der Nederlanden gevestigd te 's Bosch, per aandeel *f* 1000, maar waarop gestort *f* 200, 1859 *f* 14 (1858 *f* 22).
Katwijksche Straatweg, 1859 *f* 22.50 (1858 *f* 22.50).
Vereeniging *Salerno* (Vereeniging tot het bouwen van arbeiders woningen, te Amsterdam) 1859 *f* 11.25 (1858 *f* 10.62½).
Verzekering-Maatschappij *de Vrede* te 's Hage, aand. *f* 1000 over 1859 *f* 65 de Vrede en *f* 50 Nederland. Directeuren Huigens en Hardenberg.
De Maatschappij voor zeeassurantie, genaamd de Nederlandsche Lloyd, gevestigd te Amsterdam, directeur J. J. A. Santhagens, dividend 1859 40 p. aand. van *f* 1000 (1858 *f* 130).

ECONOMISCHE NALEZINGEN EN BERIGTEN.

Handel. *Hoe doorvoer tot eigen handel leidt* wordt betoogd in een zeer nuttig artikel in het *Tijdschrift voor Staathuishoudkunde*, Deel XIX, 1e Stuk.

„Een expediteur van de spoorweg-maatschappij, aan den Moerdijk woonachtig," zoo leest men aldaar, „had opgemerkt dat Vlamingers jaarlijks den spiering en anderen visch kwamen opkoopen en vervolgens doorvoerden naar Parijs; de spraak ging, dat zij hiermede goede zaken deden. Dit lokte hem in den herfst van 1857 uit om ook eens voor eigene rekening spiering naar Parijs te zenden, en deze eerste proeve leverde eene goede uitkomst op. Nu schreef hij aan zijnen vader, veldwachter te Wanneperveen, een dorpje in het noordelijk gedeelte van Overijssel, te midden van uitgeveende plassen, eerst om zooveel mogelijk alle spiering, en daarna om hem ook al den snoek, dien hij maar kon verkrijgen, toe te zenden, ten einde dien eveneens naar Parijs te zenden. Deze snoek wordt gevangen onder de gemeenten Steenwijkerwold, Oldemarkt, Blokzijl en Giethoorn, voornamelijk te Calenberg, de Wetering, Nederland, Dwarsgracht enz. Van October 1858 tot Maart 1859 is eene hoeveelheid van 12000 Ned. pd. snoek naar Parijs gezonden, waaraan nog van tijd tot tijd zeelt en karper toegevoegd werden. Deze wakkere man is aan den Moerdijk met meer dan een visscher overeengekomen, om al den spiering, dien zij vangen, voor een bepaalden prijs de 100 Ned. pd. aan hem af te leveren en in te pakken, en reeds is hij bedacht om naar andere oorden van Frankrijk verzendingen te doen. Deze handel zou zonder den doorvoer der Vlamingers bij

Digitized by Google

ons niet ontstaan zijn; hij bevoordeelt te gelijk de visscherij, de mandemakerij en de binnenlandsche vervoermiddelen, — en deze veldwachter en zijn zoon mogen tot voorbeeld voor onzen handelstand strekken."

Gezondheidsleer. „De groote oorzaak van den verlaagden toestand bij niet weinig arbeiders, meen ik dat gelegen is in hunne onbekendheid met het onderwerp der gezondheid. Gezondheid is de rijkdom van den arbeider en dien schat moet hij beter bewaken dan de rijkaard zijne grootste schatten. Gezondheid verligt iedere inspanning, beide van ligchaam en van geest; zij stelt den mensch in staat veel werk af te doen binnen weinig tijds. Daarom kan ik het slechts als een goed voorteeken beschouwen, dat de drukpers goedkoope werken verspreidt, waarin nuttige kundigheden worden medegedeeld aangaande de zamenstelling en de verrigtingen van het menschelijke ligchaam Ziekte en zwakheid danken wij voor geen gering deel aan onze *onvoorzigtigheid* en het geneesmiddel daarvoor is in *kennis* te vinden. Wanneer eenmaal de groote menigte des volks onderwezen zal zijn in die kennis van haar eigen ligchaam, wanneer zij eenmaal helder zal inzien, dat *ziekte* geen *toeval* is, maar van bepaalde oorzaken afhankelijk, welke voor een aanzienlijk deel kunnen afgekeerd worden, dan zal er veel lijden, gebrek en daaruit voortvloeijende verstandelijke verlaging weggenomen zijn."

Oordeel van CHANNING. (*S. d. Gez.*)

Telegrafische gemeenschap met Indië. Den 16den Maart is te Londen eene telegrafische depêche ontvangen, die den 10den van Calcutta was afgezonden, en overgeseind langs den kabel door de Roode Zee. Wanneer de lijn van Suez naar Engelsch Indiën gereed is, zal de tijd, die thans nog 6 dagen bedraagt, tot 2 dagen worden terug gebragt. *(Volksbl.)*

Nuttige maatregelen bij het Zeewezen. Wij vermeldden vroeger den doelmatigen maatregel op de oorlogschepen ingevoerd, om de schepelingen, des verlangende, in plaats van den jenever die verstrekt wordt, een gering geldelijk bedrag uit te keeren. Met genoegen verneemt men dat deze maatregel bijval vindt en goede uitwerking heeft. Andere maatregelen van soortgelijke strekking worden bij onze marine ingevoerd. Zoo werd b. v. ruim een paar jaar geleden door den Minister van Marine bij proefneming bepaald, dat de geheele of gedeeltelijke uitbetaling der soldij van het scheepsvolk, die tot dusverre driemaandelijks geschiedde, voortaan *iedere maand* zoude plaats hebben.

Ofschoon het aanvankelijk, bij de administratie aan boord der schepen, tegen dezen maatregel niet aan bezwaren ontbrak en sommigen zelfs vreesden dat de aanwerving van het scheepsvolk daardoor zou worden benadeeld, nu de onnadenkende matroos niet meer, zoo als vroeger, met ruimgevulden geldbuidel zijne ligtzinnige neiging tot verspillende en verkwistende uitspatting zou kunnen inwilligen, werd echter de proef voortgezet.

De uitkomst heeft geleerd niet alleen dat de geopperde bedenkingen ongegrond waren, maar zelfs dat het gedrag der schepelingen in het algemeen gunstiger dan vroeger te noemen was, daar de strafregisters over dat tijdvak een minder aantal straffen voor ernstig misdrijf opgeven.

Digitized by Google

Die welgeslaagde proefneming heeft den Minister dan ook geleid tot het besluit om nu de uitbetaling der soldij om de veertien dagen te doen plaats hebben.

De matroos, aan niet veel gelds gewoon, bekomt alzoo niet te veel op eens, en zal het geld daardoor beter leeren op prijs stellen.

Onlangs zijn door het Departement van Marine almede afgeschaft de zoogenaamde *schuldbekentenissen*, die (onder goedkeuring van het Departement) door de in dienst tredende schepelingen *ten behoeve van slaapbazen* werden afgegeven. Het doel, dat daarmede werd beoogd, was om den schepeling al dadelijk in het bezit te doen geraken van eenige gelden.

In de plaats nu van deze schuldbekentenissen, zal het Rijk aan den in dienst tredenden matroos, indien hij zulks mogt verlangen en het tot het vereffenen van schulden mogt noodig hebben, hem op zijne te verdienen soldij een voorschot verstrekken. *(Volksvr.)*

— De Heer Gevers Deynoot, lid der Tweede Kamer, heeft dezer dagen aan het Nederlandsch publiek eene dienst bewezen door de uitgave van aanteekeningen uit zijn journaal bij eene reis door Noord-Amerika.

De Heer Gevers besteedde een drietal maanden van het najaar van 1859, om de Vereenigde Staten en Canada te bezoeken, en in een boekdeel van ca 260 paginas beschrijft hij thans op onderhoudende wijze de indrukken bij het bezoeken der hoofdsteden, de meren, de spoorwegen, en het *far west* ontvangen.

Welligt zullen velen na het kennisnemen van dit boek, even als wij, moeten bekennen, eenige teleurstelling te hebben ondervonden. Een lid onzer Tweede Kamer, die meermalen met zoo goed gevolg Staathuishoudkundige onderwerpen behandelde, — bezoekt Noord-Amerika, het land der materieële welvaart bij uitnemendheid, een land waar zich zoo vele onderwerpen aan de aandacht opdringen, ook voor Nederland directelijk of indirectelijk van belang: men denke slechts aan de slavernij-kwestie, de landbouw-werktuigen, de ontginningen, spoorwegen en kanalen, het bankwezen, de landverhuizing, de afschaffingsbeweging. Welnu, geen dezer kwestiën vindt men in het werk behandeld, ja, wat meer zegt, de lezer maakt er niet eens, zij het dan in groote trekken, kennis mede, en gelijk wij zeiden, de bekende rigting van studiën en de betrekking van den schrijver in aanmerking nemende, legt men het boek slechts ten deele bevredigd uit handen.

Wij durven echter van die teleurstelling geen verwijt aan den schrijver maken. Immers, wilde deze zich eenigzins grondig bezig houden met de menigvuldige economische beschouwingen waartoe de Ver. Staten aanleiding kunnen geven, dan zoude een werk van geheel andere strekking en veel grooter inhoud gevorderd zijn dan in zijne bedoeling lag te leveren; dan zoude welligt de tijd welke hij tot zijne reis konde besteden, daartoe niet eens voldoende zijn geweest. Hopen wij dat de Heer G. nog menige mededeeling en nuttige wenk voor onze landgenooten ten beste heeft, zij het dan op andere wijze dan in het kader van een volledig reisboek.

Dat men er geene der belangrijke economische vraagstukken in behandeld vindt, neemt echter niet weg dat het werk, zoo als het is, zeer nuttig is en in uitgebreiden kring verdient gelezen te worden. Het zal menig vooroordeel tegen dat bij uitnemendheid nijvere land kunnen wegnemen; menigeen die er welligt zelden aan denkt, eenig denkbeeld geven van hetgeen er bij dat merkwaardige en krachtige volk om-

Digitized by Google

gaat. Het is een geloofwaardige stem te meer, die aan ons, gemoedelijke hokvaste hollanders toeroept, *there are other things in this wide world, Horatio, than are dream'd of in your philosophy.* Welligt zal menigeen nog verbaasd opzien, wanneer hij bemerkt hoe men thans, met alle conforts en gemakken, en zonder buitensporige kosten, in een tijd van drie maanden een Amerikaansche reis volbrengt, heen en terugreis daaronder begrepen, en dat niet alleen naar de groote havens, maar langs de meren, over de prairien, door het verre westen, bij den wakkeren *pionier* en de schuwe roodhuiden! En dat alles in denzelfden tijd, die vroeger tot een reisje door Duitschland en Zwitserland werd bestemd! Mogt het boek nog menigeen opwekken om ook eens dien weg af te leggen, men brengt er stellig het een of ander van mede dat Nederland nut zal aanbrengen, en dat de schade van het *buiten 's lands verteerde* geld ruim zal overtreffen. Menig vooroordeel zal afgelegd, en een enkele goede zaak zal er wel bij aangeleerd zijn.

Het boek is zeer aangenaam uitgevoerd en doet den uitgever, den heer NIJHOFF, en de drukkerij van den heer LANGENHUIZEN alle eer aan. Het kenmerkt zich door iets wat gaandeweg haast een zeldzaamheid bij Hollandsche uitgaven is geworden. Het is met een fiksche, sprekende, zwarte letter gedrukt. Was het coquetterie der uitgevers, of slechte drukinkt, of vezelachtig papier, of ongewoonte der werklieden om met de nieuwe persen om te gaan, of wat ook anders, zeker is het dat de Hollandsche boeken in den laatsten tijd hoe langer hoe bleeker werden, zoo niet van inhoud, dan toch van druk; waartoe die teringachtige dunne letter dienen moest, hebben wij eigenlijk nimmer begrepen. Gelukkig de heer GEVERS en de heer NIJHOFF thans ook niet. Het boek is in alle opzigten aangenaam om te lezen, en verdient een plaats in alle leesgezelschappen en in vele bibliotheken.

Digitized by Google

DE AMSTERDAMSCHE CREDIET-VEREENIGING.

Eene betere toekomst voorspelden wij aan de Crediet-vereeniging, toen wij in het afgeloopen jaar in dit tijdschrift het verslag van 1858 behandelden, en waarlijk, reeds in het daaropvolgende jaar, in 1859, is onze voorspelling bewaarheid. Immers kon toen de geheele uitdeeling niet meer bedragen dan 4 pCt., eene kleine rente zelfs, die nog wel daarenboven voor ongeveer de helft uit het reservefonds moest betaald worden, hoe geheel anders is de uitkomst nu. Want eene uitdeeling van 7½ pCt., terwijl daarenboven van de *f* 10,735,74 die het reservefonds voor de rentebetaling van 1858 heeft moeten leveren, weer *f* 7,367,95 zijn ingewonnen, zal wel door een ieder als een gunstig resultaat genoemd worden. En waaraan is die betere toekomst toe te schrijven? Alleen daaraan, dat in het ongelukkige jaar 1858 alle de erkend slechte hypotheken, in de eerste jaren, die als proeftijd voor iedere nieuwe onderneming nadeelig zijn, ter kwader ure genomen, flink weg verwijderd zijn, zoodat wel dat ééne jaar den last van vroegere jaren alleen heeft moeten dragen, maar ten bate der volgende jaren. Wat helpt een hypothecair verband, wanneer het onderpand feitelijk veel minder waard is dan waarvoor het te boek staat, en dan vooral, wanneer de geldnemer onvermogend is om dat te kort aan te zuiveren, ja veelal zelfs om zijne rente te betalen. Zulke posten zijn een invretende kanker, die ligt tot ernstige moeijelijkheden aanleiding kunnen geven. Dan is de Directie tegenwoordig even moeijelijk in het nemen van hypotheken, als zij daarin vroeger gemakkelijk was, terwijl andere dan eerste hypotheken, nu niet eens door haar worden aangezien. Hoe gunstig het vasthouden aan dat beginsel op het geheele karakter der Vereeniging nu reeds werkt, moge juist eene zoo gunstige uitkomst van het nu afgeloopen jaar bewijzen. En terwijl langzamerhand eene nog hier en daar verborgen gebleven kranke plek ontbloot en dan oogenblikkelijk gezuiverd wordt, zijn de nieuw toetredende leden van zoo veel gezonder en beter gehalte, dat weldra de geheele Vereeniging geene enkele wonde van vroeger meer kennen zal.

Digitized by Google

Het jaarverslag van 1859, door Mr. J. Heemskerk Az. in de Algemeene vergadering van 3 April jl. uitgebragt, zal voorzeker door een ieder der zake kundig en door een ieder die belang stelt in onze financieële instellingen, met groote belangstelling gelezen worden. Kort en zakelijk, helder en duidelijk, zouden wij eigenlijk niet beter kunnen doen om den stand der Vereeniging bloot te leggen, dan dat stuk hier woordelijk te laten volgen; maar de Redacteur van dit Tijdschrift vergt nog meer van ons dan een bloot verslag; hij wil dat wij al weer en op nieuw in korte trekken het hoofddoel der Vereeniging aanwijzen, en de wijze aangeven waarop de leden zoowel worden aangenomen, als waarop zij aan de voordeelen der Vereeniging kunnen deelnemen. Lastige taak, omdat wij die nu reeds zoo dikwijls al hebben volvoerd. Zeven jaren bestaat de Crediet-vereeniging nu; zij telt leden in alle provincien des lands, dat aantal leden bedraagt nu boven de 900, zij zet maandelijks ruim een millioen guldens om, zij maakt twaalf malen in het jaar in verschillende dagbladen haar balans openbaar, zij wordt hier hoog geroemd als eene inrigting die in eene lang gevoelde behoefte voorziet en die eene groote toekomst voor zich heeft, en zij wordt daar weer even sterk afgekeurd als verlokkende den onkundige tot het werken met crediet met evenveel gerustheid als ware het kapitaal, en als onvermijdelijk haren ondergang te gemoet gaande, omdat de solide personen de hooge rente niet kunnen dragen en de insoliden dus haar eenige geldnemers zijn, — en toch, zij blijft onbekend bij het publiek, nog weinigen maar weten wat eigenlijk haar doel, welke eigenlijk hare wijze van handelen is. Zij dan al dat oordeel, goed- en afkeurend beide, wat onbedacht uitgesproken, niemand die zich daarover verwonderen zal; immers hier te lande schiet het nieuwe lang zoo gaauw niet wortel als in den vreemde, zeven jaren is daarvoor nog maar als eene enkele week, en daarenboven *onbekend maakt onbemind.*

Maar geene moedeloosheid voegt daar, waar men het goede bevorderen wil, alleen aanhouden wint. Daarom dan maar weer met onverzwakten moed medegedeeld, dat de Crediet-Vereeniging eigenlijk het onderlinge crediet der leden evenzoo waarborgt, als de onderlinge verzekeringsmaatschappijen dat tegen rampen van zee en vuur en hagelslag en sterven zelfs doen. De man die nu en dan voor korten tijd, dus *tijdelijk*, eenig kapitaal noodig heeft, maar die òf niet in het bezit is van een voldoend onderpand om dat geld aan de beurs of bij iedereu geldman daartegen op te nemen, òf wel die ongaarne dat onderpand, wanneer het vast goed is, op de gewone wijze met hypotheek bezwaart, om de hooge kosten daaraan door het registratieregt verbonden, hij wordt door de Crediet-Vereeniging in de gelegenheid gesteld om zijn doel te

Digitized by Google

bereiken. Die Vereeniging toch geeft op vier verschillende wijzen geld:

1°. in blanco, zonder eenig onderpand, alleen op den goeden naam van den aanvrager;

2°. tegen ongeaccepteerd handelspapier op het binnenland, 't geen de Ned. bank niet aanneemt, en waarbij 't dan ook bijna geheel op de soliditeit der trekkers aankomt;

3°. tegen borgtogt van een of meer solide personen, die tot opzeggens toe aansprakelijk blijven;

4°. tegen hypotheek, huizen, land, enz., maar geene fabrieken, molens of andere gebouwen, die alleen voor zeer enkele personen waarde hebben.

Wie op eene dezer voorwaarden lid van de Crediet-Vereeniging wenscht te worden, wendt zich schriftelijk tot de Directie, met opgave der som, die het maximum van *f* 30,000 niet te boven mag gaan, en van de wijze waarop hij dat lidmaatschap begeert, en tevens met aanwijzing van een of meer solide personen, die voldoende inlichtingen omtrent zijn karakter en zijne soliditeit kunnen en willen geven. De Raad van Commissarissen en de Raad voor Admissie, met de Directeuren, besluiten in eene vergadering, den tweeden Dingsdag van iedere maand gehouden, bij geheime stemming en onder bepaalde voorwaarde zelfs de namen der aanvragers geheim te houden, over het al of niet wenschelijke van de toelating der candidaten; van den uitslag dezer stemming wordt hun den volgenden dag kennis gegeven. Wordt de candidaat aangenomen, dan teekent hij de acte van deelneming in de Vereeniging, of magtigt daartoe schriftelijk de Directie, stort 10 pCt. van de som waarvoor hij lid is geworden, zijnde de gezamenlijke stortingen van 10 pCt. van alle de leden, het feitelijk maatschappelijk kapitaal. Wanneer dat kapitaal, die 10 pCt., verloren is, dan moet de Vereeniging likwideren, maar de deelhebbers blijven natuurlijk allen aansprakelijk voor 't geen boven die 10 pCt. mogt te kort komen. Ieder lid kan over zijn crediet beschikken, zoodra voor hen die tegen onderpand lid geworden zijn, de borgtogten naar een vasten vorm of notarieel, is opgemaakt, of het hypothecair onderpand door de Vereeniging is getaxeerd, (10 pCt. van de waarde wordt gegeven), het hypotheek, altijd *eerste*, is ingeschreven en de acte is gepasseerd, waarbij echter geen registratieregt wordt betaald. Daartoe behoeft hij alleen aan de Directie te schrijven, dat hij den volgenden dag over zoo of zooveel, natuurlijk altijd binnen de grenzen van zijn crediet, wenscht te disponeren, 't geen uitsluitend geschiedt tegen eene gezegelde en door hem zelven geteekende promesse op 3 maanden aan de order der Crediet-Vereeniging, die hem daartegen dadelijk het geld uitbetaalt, onder korting der rente, die 1½ pCt.

Digitized by Google

hooger is dan het promessedisconto der Nederlandsche Bank, — dwaselijk niet in onze geldnoteringen opgenomen — en ½ pCt. commissie. Deze promesse wordt, wanneer het lid een bepaald onderpand voor zijn crediet gegeven heeft, dikwijls vernieuwd op den vervaldag, hoewel zoowel van de zijde der Directie als van het lid altijd de bevoegdheid blijft bestaan, om op den vervaldag betaling te vorderen, zonder vernieuwing dus. Bij hen die in blanco leden zijn, geschiedt die vernieuwing evenwel niet zoo grif noch zoo dikwijls, en weigert de Directie menigmaal de aanvraag tot vernieuwing, of geeft eenige weken voor den vervaldag kennis, dat de vervaldag tevens betaaldag zijn moet. De reden daarvan ligt voor de hand en zal door een ieder gebillijkt worden; wanneer de gelden die in blanco toegestaan worden, altijd in handen der leden bleven, door voortdurende vernieuwing hunner promessen, dan zou het kapitaal dat tijdelijk geschoten wordt, al spoedig als vast kapitaal worden belegd, en de Crediet-Vereeniging zou in de onmogelijkheid geraken om dat geld terug te bekomen vooral dan, wanneer de min gunstige financiele toestand van den geldnemer dat juist het meest wenschelijk zou doen zijn. Op die wijze zou de Vereeniging ten slotte eene commanditaire vennoote worden van velen; zij zou dan het denkbeeld verwezenlijken wat enkelen voor oogen speelt, en eene Bank oprigten die de nijverheid de noodige kapitalen verschaft niet tijdelijk, maar als vast kapitaal, een denkbeeld 't geen wij dezelfde utopie noemen, als om eene Vereeniging te vormen die aan alle menschen voedsel en deksel en huisvesting verzekert. Ieder lid in blanco moet nu en dan door het tijdelijk niet gebruik maken van zijn crediet het bewijs leveren, dat hij ook zonder het van de Vereeniging opgenomen geld zijne zaken kan drijven, zoodat werkelijk dat kapitaal alleen tijdelijke diensten doet, en niet door hem kan aangemerkt worden als een gedeelte van zijn kapitaal. Hij die lid wordt bedenke wel, dat hoe willig de Vereeniging ook is om hare leden alle mogelijke gemak te geven, en hoe gaarne de Directie ten allen dage gaarne met de leden over hunne belangen raadplegen en hun raadgeven wil, zij toch altijd daaraan vasthoudt, dat haar kapitaal geen vast kapitaal worde in de zaken der leden.

De promesses der leden worden door de Vereeniging gedisconteerd bij de Ned. Bank, en de 1½ pCt. disconto die de leden meer betalen dan de Bank berekent, vormen de winst en het kapitaal, waaruit met het reservefonds, de middelen gevonden worden om de verliezen te dekken.

Verder belast de Vereeniging zich met het incasseren van gelden, en ontvangt daarenboven gelden in deposito van een ieder, ook van hen die geene leden der Vereeniging zijn. Wie tijdelijk eenig geld on-

Digitized by Google

gebruikt heeft liggen, kan dat bij de Vereeniging storten, tegen eene gezegelde of ongezegelde kwitantie. Voor dat geld wordt eene rente vergoed van 1 pCt. beneden het wisseldisconto der Ned. Bank, mits het ten minste acht volle dagen is gedeponeerd geweest; hij dus die zijn geld negen dagen na den stortingsdag terughaalt, ontvangt de negen dagen rente, maar hij die dat op den achtsten dag doet, ontvangt niets; 't is om het voor al te korte termijnen deponeren, natuurlijk uiterst lastig voor de administratie, te voorkomen. Velen hebben gemeend, dat alleen zij die leden der Vereeniging waren van de voordeelen der belegging à deposito mogten gebruik maken; maar voor een ieder staat de gelegenheid daartoe open. Deze gelden zijn dagelijks opvorderbaar, mits een dag te voren de aanvrage voor één uur des morgens gedaan wordt, uitgenomen 's Zaturdags, omdat de Ned. Bank alsdan geene zitting houdt; wie dus zijn geld des Maandags wil ontvangen, moet het Vrijdags aanvragen. Deze belegging à deposito, telken dage, ook bij gebroken sommen, opvorderbaar, wordt door het publiek reeds meer en meer op hare werkelijk groote waarde geschat. Hoe menigmaal heeft ook de niet handelaar gelden ongebruikt liggen, die hij echter over eene halve maand of over langer weer moet gebruiken. Dat geld renteloos te laten liggen, is jammer; beleening of prolongatie te nemen, kan vaak tot moeijelijkheden leiden, daarenboven, men is dan stellig voor een bepaalden tijd buiten gebruik van zijn kapitaal; legt men het daarentegen in de depositokas der Crediet-vereeniging, dan kan men het iederen dag terug vorderen, en geniet toch eene wel niet altijd even hooge, maar toch eene voldoende rente. Het aanzienlijke cijfer van 3 à 4 ton gouds die de depositokas der Vereeniging gewoonlijk bedraagt, getuigt voor de soliditeit der belegging; anders toch zou dat cijfer niet toe- maar wel afnemen. Tot dus verre bestond hier te lande nergens eene gelegenheid, om op deze wijze zijne ongebruikt liggende gelden tijdelijk en op solide wijze rentegevend te deponeren, 't geen in Engeland op zoo groote schaal wordt gedaan; en daarom juist wijzen wij hiermede in 't breede op dezen maatregel der Directie, die èn het publiek èn der Vereeniging, zeer ten voordeele komt.

Behalve de leden die gelden van de Vereeniging gebruiken, de crediettrekkende leden dus, neemt zij ook niet-crediettrekkende leden aan, die wel even als de anderen hunne 10 pCt. en hun aandeel in het reservefonds en in de administratie-kosten bij hunne toetreding storten, maar die alleen deelen in de winst en het verlies, en die dus niet kunnen beschikken over hun nominaal kapitaal. Hun lidmaatschap is natuurlijk des te grooter waarborg voor de soliditeit der Vereeniging, en aanzienlijk neemt hun aantal toe. Voor hen is het lidmaatschap echter

Digitized by Google

hetzelfde alsof zij een aandeel nemen in de eene of andere onderneming, ten einde eene goede geldbelegging te vinden.

Hiermede zullen wij wel duidelijk genoeg de werking der Vereeniging hebben ontwikkeld. Het doel zal daaruit wel tevens voldoende gebleken zijn. 't Is vooral om hen, die niet aan de groote geldmarkt zoo gemakkelijk over kapitalen kunnen beschikken, te gerieven met tijdelijke hulp; om hen, die ter goeder naam en faam staan en wier eerlijkheid en soliditeit algemeen bekend zijn, maar die geene toereikende middelen voor hunne zaken bezitten, tijdelijk die middelen te verschaffen; om het handelspapier, dat wegens gebrek aan accept en zegel niet door de Ned. Bank in disconto aangenomen wordt, toch de voordeelen van het disconteren te doen genieten; om moeijelijk te verpanden waarborgen toch verpandbaar te maken; om in een woord ook daar de zegeningen van het crediet te verspreiden, waar tot nu toe dat crediet zich nog geen weg kon banen. En hoe groot juist in dien kleinen handel de voordeelen voor hem zijn, die bij zijne inkoopen over gereede penningen kan beschikken, blijkt vooral uit de lange credieten die de verkooper in détail gewoonlijk verleent, waarvoor de prijs echter op den prijs van het goed gelegd is. Immers bij bijna alle fabriekaten is de korting van inkoopen tegen gereed geld zeer groot; voor zulke zaken werkt de Vereeniging dus zeer gunstig en zegenrijk. En even als de groothandelaar nu dikwijls eene hooge rente betaalt aan den bankier die hem een blanco crediet verleent, hoe schijnbaar gering de commissie enz. ook zijn moge, evenzeer zou ook hij vaak met veel grooter voordeel bij de Crediet-vereeniging de gelden kunnen opnemen die hij noodig heeft; gemiddeld zou hem dat geld niet duurder kosten dan bij den buitenlandschen bankier.

Crediet is de ziel en het leven van den handel. Alles tegen contante betaling om te zetten, zou een zoo aanzienlijk kapitaal in den handel noodig maken, dat velen tot knechtschap zouden gedoemd zijn die nu met groot voordeel door dat crediet meester zijn, en die hunne kleine kapitalen daardoor zeer groote voordeelen kunnen afdwingen, vooral door een gestadigen en snellen omzet. Misbruik van dat crediet is echter schadelijk, en daarom juist moet eene Vereeniging als deze, voortdurend en naauwgezet op alle de handelingen harer leden letten, om juist tegen dat misbruik, 't geen zoo naauw aan het gebruik van wat niet al verbonden is, te waken. Waar dat misbruik wordt ontdekt, daar heeft de Directie dan ook de bevoegdheid om oogenblikkelijk het lidmaatschap op te zeggen.

Dat het aantal leden eener zoodanige Vereeniging aanzienlijk moet zijn, is ligt te begrijpen; maar toch is de aanvraag nog grooter dan

Digitized by Google

de werkelijke toetreding; 't is de heilzame werking van den Raad van Admissie, die de kranke leden weert. Daarenboven is het aantal leden schijnbaar minder toenemend, dan feitelijk het geval is; de menigte hypotheken, waarvan de Directie in 1858 en 1859 aflossing verlangd heeft omdat het onderpand onvoldoende was, heeft het aantal oude leden zoo zeer verminderd, dat het aantal nieuwe leden daardoor, oppervlakkig beschouwd, naauwelijks zigtbaar is. Toch is de toeneming groot en vooral het gehalte is veel beter. De Crediet-Vereeniging telde op 31 December van de jaren:

1853	197	leden	met *f* 1.110.500	1857	959	leden	met *f* 4.803.075
1854	393	„	„ - 2.250.780	1858	938	„	„ - 4.762.805
1855	652	„	„ - 3.381.395	1859	933	„	„ - 4.950.655
1856	806	„	„ - 4.207 245				

In den loop van 1859 bedroeg de vermindering van kapitaal, door de uittreding van leden, *f* 573,320, terwijl de vermeerdering, door toetreding van nieuwe leden, *f* 761,170 groot was, waarover de 10 pCt. storting betaald werden. Aan het slot des jaars bedroeg die vermeerdering *f* 429,701, waarvan niet-crediettrekkend *f* 19.000, en crediettrekkend, maar niet op hypotheek *f* 410,700; de hypothecaire credieten verminderden met *f* 241,850. Terwijl dan ook de verhouding der hypotheken tot het totaal bedrag der deelneming, den 31 December 1858 nog was, 63,59, verminderde die al gaandeweg tot 48,53 in 1858 en tot 41,81 in 1859.

De 933 leden waren verdeeld in 92 *niet crediettrekkende*, 282 *crediettrekkend in blanco*, 435 *op hypotheek*, 21 *incassas*, 77 *borgtogt*, 14 *blanco en incassas*, 5 *blanco en hypotheek*, 4 *blanco en borgtogt*, 1 *hypotheek en incassas*, 1 *hypotheek en borgtogt*, 1 *hypotheek en borgtogt en blanco*, te zamen 933.

Daarvan waren er in Noordholland 535 (Amsterdam 380), Zuid-Holland 166, Gelderland 60, Overijssel 54, Drenthe 41, Utrecht 33, Friesland 9, Noord-Braband 9, Groningen 8, Zeeland 5, Limburg 1, Suriname 3, Frankrijk 4, Pruissen 3, Luxemburg 1.

Leden die voor minder dan *f* 3000 deelnemen zijn niet stemhebbend:

hun aantal bedraagt	368
van *f* 3000 tot *f* 10.000	403
„ - 10000 „ - 30,000	148
„ het maximum - 30.000	11
„ directeuren - 50.000	3
	933

De Vereeniging nam in 1859 in disconto voor *f* 12,209,098,61 en disconteerde daarvan bij de Ned. Bank *f* 11,734,812,22½. In December was dat bedrag het grootst, *f* 1,237,817.23½, in Januarij het laagst, *f* 781,740,40½,

Digitized by Google

de berekende rente was het geheele jaar 1859 door, 5 pCt. Voor de deposito gelden, die op 31 December jl. *f* 172,395,37 beliepen, werd 2½ pCt. rente vergoed.

Het reservefonds, dat in 1858 *f* 10,753,74 voor de rentebetaling aan de leden moest afstaan, werd weer met *f* 7,367,95 in den loop van het jaar 1859 vermeerderd.

Er werd voor 63,39 pCt. in verhouding tot het totaal cijfer van deelneming gebruik gemaakt van het crediet, tegen 67,07 pCt. in 1858.

Van de *f* 25,481,17 die in het jaar 1859 aan kranke leden verloren werden, kwamen *f* 20,406,28½ ten laste van hypothecaire posten, en dat wel bij 11 leden; bij een van hen werd *f* 10.000 verloren, door een allerongelukkigsten zamenloop van omstandigheden, 't geen het aandeel voor de tien overigen vrij wat verkleind. De overige verliezen werden geleden aan 3 leden in blanco en maar voor *f* 5,074,91½, waarlijk geen groot cijfer. Slechts 14 leden voldeden dus niet aan hunne verpligtingen.

Ten slotte vinden wij op de balans als:

Winst		*f* 80.803.78½
baten op afgeschreven posten		- 2.267.55½
		f 83.071.29
Directie en Administratiekosten	*f* 8.300.—	
kantoor-onkosten	- 4.032.67	
verliezen aan leden	- 25.481.17	*f* 37.813.84
Blijft als winst		*f* 45.257.45

Daarvan ontvangen de leden 60 pCt., de Directie 20 pCt. en het reservefonds 20 pCt., zoodat de uitdeeling over het jaar 1859 het waarlijk niet onaanzienlijke cijfer van 7½ pCt. bedraagt.

Is die uitdeeling niet meer dan voldoende, wanneer men de risico berekent? En zijn de leden dus niet rijkelijk door de Vereeniging gebaat, èn door het gebruik van de hun voorgeschotene penningen, èn door de uitdeeling over hunne storting?

Waarlijk, de Crediet-vereeniging zal toch wel eindelijk na zulke uitkomsten op hare werkelijk groote waarde geschat worden, en meer en meer de medewerking van het Nederlandsche publiek ondervinden of liever nog, meer en meer hare zegeningen over Neêrlands nijvere ingezetenen verspreiden!

P. N. Muller

Digitized by Google

POGINGEN VOOR EEN GOEDE ZAAK.

Vroeger is door mij in dit tijdschrift vermeld wat er in andere landen tot verbetering van den toestand van fabriekskinderen is tot stand gekomen, thans wil ik mij alleen bezig houden met pogingen dienaangaande. Wij letten daartoe op België en op Nederland.

In eerstgenoemd rijk werd reeds in 1842 door de regering de aandacht gevestigd op den invloed welke fabriekarbeid op zekere klassen van arbeiders moet uitoefenen. Het gevolg van deze hare oplettendheid was dat er bij Kon. besluit van 7 Sept. 1843 eene Commissie benoemd werd tot het doen van onderzoek naar den toestand van vrouwen en kinderen in fabrieken arbeidende. De werkzaamheden van deze Commissie waren in 1848 afgeloopen en zijn in drie 8° deelen uitgegeven. Na het hooren van Kamers van Koophandel en geneeskundige Commissien, na het ondervragen van hoofden van nijverheidondernemingen, na het bezoek der fabrieken en werkplaatsen was het eindgevolg van het onderzoek der Commissie geweest dat zij tot verbetering van een toestand, dien zij als treurig had leeren kennen, een ontwerp van wet voorstelde.

Bij beoordeeling door bevoegde autoriteiten werd dit ontwerp niet aangenomen. Men meende dat eenvoudigheid er in gemist werd en dat de ontwerpers de zaak te veel uit een afgetrokken standpunt beschouwd hadden.

Van toen af liet de regering de zaak eenigen tijd rusten in het vertrouwen dat de nijverheidondernemers, die zich eenigzins voor het lot hunner arbeiders verantwoordelijk gevoelden, haar later de gelegenheid mogt geven de werkzaamheden, met hoop op beter gevolg, te hervatten. In dit haar vertrouwen is de regering, zooals wij later zien zullen, niet teleurgesteld. Vooraf echter hebben wij te letten op twee vergaderingen in 1852 en 1856 in Brussel gehouden, in welke *voor* het noodzakelijke van het regelen van het arbeiden van vrouwen en kinderen gesproken werd. De eerste dier vergaderingen was van het gezondheids-

Digitized by Google

congres de tweede die van het weldadigheidscongres. Op het laatstgenoemde werd het besluit genomen dat men de volgende eischen doen zou:

a. de beperking van den werktijd voor vrouwen en kinderen.

b. de vaststelling van een leeftijd van toelating voor kinderen ten einde hunne krachten te sparen, hen hunne gezondheid in acht te doen nemen en hun het voorregt van lager onderwijs te verzekeren.

c. het verbod van te arbeiden gedurende den nacht voor kinderen en jongelieden beneden een bepaalden leeftijd.

d. de uitsluiting van vrouwen bij den arbeid in mijnen;

e. het verbod van te arbeiden op zon en feestdagen voor kinderen.

Zoo werd de aandacht op deze zaak in België bezig gehouden, tot dat het bleek dat de regering zich niet bedrogen had in haar vertrouwen op de bemoeijingen der industrielen met dit onderwerp. Vele van dezen hadden door waarneming in den vreemde gezien dat maatregelen van bescherming van sommige klassen van arbeiders vereenigbaar zijn met de wettige belangen der industrieelen.

Door dezen geest bezield hadden in het vorige jaar twee collegies in Gend, onder begeleiding van een ontwerp van wet, bij de regering aanzoek gedaan tot voorziening in den toestand van zekere klassen van arbeiders. Het eerste der ligchamen was de Kamer van Koophandel. Deze rigtte een brief aan den minister van Binnenl. Zaken waaruit ik o. a. de volgende opmerkelijke woorden in hunne oorspronkelijke taal overneem.

„Nous jugeons inutile de signaler les motifs d'humanité qui commandent dans les grand centres industriels, des mesures legislatives qui protêgent les mineurs et la femme contre les abus du travail qu'on leur impose. Nous devons seulement donner l'assurance au Gouvernement que la limitation que nous proposons du travail des femmes de tout âge et des hommes âgés du moins de 18 ans à un *maximum* de travail effectif de 12 heures par jour, n'amènerait aucune réduction dans la production de nos manufactures.

Ajoutons encore que toutes les dispositions que nous avons l'honneur de vous proposer, seront acceptées par tous les manufacturiers de notre cité comme un bienfait. Ce sont eux mêmes qui ont demandés qu'il fut apporté quelques restrictions à la liberté illimitée du travail."

Het tweede collegie was de handel en nijverheidkring (le cercle industriel et commerciel de Gand). Deze rigtte een verzoekschrift betreffende het arbeiden van vrouwen en kinderen in fabrieken aan de kamer der vertegenwoordigers. Hierbij voegde zij een verslag en een ontwerp van wet gemaakt en uitgebragt door een Commissie uit haar midden benoemd.

Van dat verslag weder eenige woorden over te nemen kan, geloof ik, niet overbodig zijn:

„La commission s'est vivement ralliée aux considérations d'humanité et d'intérêt

Digitized by Google

social, qui doivent faire désirer que la production industrielle suive invariablement certaines règles, propres à éviter aux ouvriers qu'elle emploie, les mouvements de travaux trop précoces ou trop prolongés De pareilles règles doivent être considérées comme la base et une des conditions les plus essentielles de toute grand mesure destinée à élever la condition physique et morale de la population ouvrière.

Les sentiments que nous exprimons, ce sont ceux du plus grand nombre des industriels avec lesquels la commission a pu se mettre en rapport; mais l'avis a été unanimement exprimé qu'il est impossible d'attendre des résultats stables ou généraux de l'action libre des particuliers.

Egalement convaincu de ce fait, la commission estime: que tout ce qui est essentiel ici, doit être prescrit par la loi, sanctionné par une peine, garanti par une surveillance bien organisée; afin que chaque industriel se trouve dans les conditions de tous les autres, que les entrainements de la concurrence perdent leur empire, que les résistances inconsidérées des ouvriers ne puissent naître, que tous les calculs s'élargissent sous une prescription commune, tenant compte de l'intérêt général et du bien de l'avenir.

Partant de cette première donnée, savoir: la nécessité de l'intervention et de la surveillance de l'autorité, la commission croit que les restrictions à demander ne doivent concerner que les ouvriers que leur âge ou leur sexe mettent déjà sous la tutelle générale de l'Etat. Si recommandable que soit la modération pour tous, la liberté doit conserver ses droits directs en ce qui touche les ouvriers mâles et majeurs. En revanche, il convient de limiter cette liberté à l'égard des mineurs et des femmes. Les enfants surtout ont des droits sacrés a ce que la société prenne sous sa sauvegarde leur développement physique et leur éducation intelligente et morale. Pour les femmes, la loi aurait un double caractère de protection et plus spécialement encore de garantie sociale en vue d'assurer dans la famille de l'ouvrier ce sans quoi il ne faut pas songer à son bien être: l'ordre, l'économie, l'éducation.

Tel est Messieurs le jugement de votre commission sur le côté général, absolu de la question qne vous avez soumise à son étude.

Mais en face de ces intérêts moraux et hygiéniques des masses, s'élèvent les nécessités toutes positives, constantes et immédiates, de la subsistance de l'ouvrier, et de la production du pays, ces besoins d'un autre ordre ne sont pas moins légitimes ni moins pressants. — Ils ont commandé à la commission une grande réserve dans l'expresion de ses voeux.

Elle a taché d'éprouver ceux-ci; d'en sonder la pratique; de les mettre en rapport avec ce qui existe autour de nous. Voici quelques résultats qui donnent la réponse en quelques mots.

A. Le principe de la réglementation du travail a passé depuis longtemps dans la législation de la plupart des peuples industriels. — Il y a été proposé et admis, non seulement comme un point de justice, mais comme un élement de vitalité et de durée en faveur de la production.

B. Les pays où ce principe est en vigueur ne présentent pas un caractère uniforme, soit de supériorité, soit d'infériorité, relativement à l'industrie Belge. La règle existe et fonctionne aussi bien chez les nations qui nous surpassent, que chez celles avec les quelles la Belgique ne doit pas craindre de comparaison.

C. Enfin, aucun des peuples qui ont une fois admis cette règle, ne s'en est de plus departi. Loin de l'abandonner, ils la renforcent au fur et à mesure des expériences qui en sont faites et des transformations que subit le travail industriel.

Ce sont là des marques pour ainsi dire infaillibles, révélant une idée serieuse, féconde, applicable successivement et par degré.

Daarna gaat men in het rapport over tot eene beschouwing van hetgeen er in vreemde landen is tot stand gekomen en van de pogingen sints 1843 in Belgie aangewend. Het geheel eindigt met een ontwerp waarvan de korte inhoud is als volgt:

1°. Regeling van den arbeid van kinderen en vrouwen in fabrieken en werkplaatsen.

Digitized by Google

2°. Uitsluiting van kinderen beneden de 12 jaren.

3°. Duur van den arbeid van vrouwen en jeugdige arbeiders beneden de 18 jaren op 12 uren.

4°. Een zelfde uur voor het begin en het einde van den werkdag welke tusschen de uren van 6 in den morgen en 8 in den avond beperkt is.

5°. Twee verpligte tijden van rust behalve het staken van den arbeid met den middag, terwijl wanneer de arbeid 's morgens te 7 uur begint, er slechts één verpligte tijd van rust is.

6°. Staking van den arbeid op Zondag en op door den Staat erkende feestdagen.

7°. Het arbeiden gedurende den nacht voor vrouwen en jeugdige arbeiders beneden de 18 jaren verboden.

8°. Waarborg van onderwijs voor kinderen die nog niet tot den arbeid gebruikt worden, en maatregelen tot opwekking van de leerlust onder den werkstand.

Deze pogingen van de nijverheidskring lokten uit 1°. gelukwenschingen van geneeskundige commmissien en van den Kamer van Koophandel van Gend; 2°. een verslag aan de Kamer der vertegenwoordigers door een harer leden, den Heer de Boe, uitgebragt, in welk verslag de steller het regt van den Staat verdedigt om bij wijze van politiemaatregel het arbeiden van hen die zich zelven niet kunnen beschermen, te regelen.

Na al dit bespreken der zaak heeft de regering goedgevonden zelve weder de handen aan het werk te slaan in de hoop van dit maal tot een gunstige uitkomst te komen. Daartoe heeft zij een ontwerp van wet gemaakt waarvan beknoptheid en verwijdering van alles wat niet betrekking heeft op het arbeiden van kinderen en vrouwen, de hoofdeigenschappen zijn.

Terwijl het ontwerp der Gentsche industrieelen alleen het arbeiden in zekeren takken aan nijverheid regelde heeft de regering in haar ontwerp een anderen weg gevolgd. Zij heeft hare beschikkingen gemaakt voor iedere nijverheidsinrigting en in beginsel allen aan dezelfden regel onderworpen, aan de uitvoerende magt overlatende welke uitzonderingen er kunnen gemaakt worden. Met een begeleidenden brief van den minister Rogier is het *ontwerp* (*) aan de gouverneurs der provincien gezonden

(*) Aldus luidt het: Projet de Loi.

Art. 1. Nul enfant de l'un ou de l'autre sexe, agé de moins de douze ans, ne peut être admis, comme ouvrier ou comme apprenti, sous quelque dénomination que ce soit, dans une manufacture, usine, fabrique ou dans tout autre établissement industriel. Il ne peut être délivré de livret d'ouvrier à des enfants de moins de douze ans.

Digitized by Google

met verzoek zulks aan het oordeel der gedeputeerde Staten en der Kamers van Koophandel te onderwerpen.

Deze ligchamen hebben hunne gevoelens kenbaar gemaakt en daaruit is het gebleken dat men in Belgie, zoo er nog vooringenomenheid

---

Art. 2. Les femmes ou filles de tout âge et les ouvriers ou apprentis âgés de moins de dixhuit ans, ne peuvent être-employés au travail, dans un établissement industriel, plus de douze heures par jour, non compris les intervalles de repos. L'heure à la quelle le travail pourra commencer et celle à laquelle il devra finir seront fixés par les administrations communales, qui détermineront en même temps le moment et la durée des intervalles de repos.

Art. 3. Les dimanches et les jours de fêtes reconnus par la loi, il est interdit d'employer au travail d'un établissement industriel, les femmes ou filles de tout âge et les ouvriers ou apprentis âgés de moins de dixhuit ans.

Art. 4. Un arrêté royal prescrira, sur l'avis des chambres de commerce et des députations permanentes des conseils provinciaux, les dispositions exceptionnelles qu'il y aura lieu d'admettre pour certaines catégories d'industrie ou pour des travaux spéciaux en ce qui concerne:

a. l'âge d'admission des enfants, fixé par l'art 1er.

b. la durée du travail des femmes de tout âge et des ouvriers âgés de moins de dix-huit ans.

c. le travail de nuit et le travail du Dimanche et des jours de fête reconnus par la loi.

Art. 5. Les chefs des établissements industriels soumis au régime de la présente loi tiendront un régistre d'inscription de leurs ouvriers conformément au modèle qui sera prescrit par un arrêté royal.

Ils arrêteront un réglement d'ordre intérieur, déterminant les conditions d'admission et de sortie des ouvriers, les règles de sureté et de salubrité à observer à l'égard de l'industrie exercée, les mesures nécessaires au maintien de la discipline, de la décence et des bonnes moeurs, les rapports des contre-maîtres et des ouvriers, la mode et le jour du payement des salaires, et les pénalités aux quelles les contraventions à ce règlement pourront donner lieu.

Ce règlement sera affiché dans les ateliers et communiqué à l'administration communale et, s'il y a lieu, au conseil de prud'hommes.

Art. 6. Les écoles-manufactures et les ateliers d'apprentissage sont soumis aux mesures de surveillance prescrites par la présente loi.

Sur l'avis des députations permanentes des conseils provinciaux, un arrêté royal règlera dans ces écoles ou ateliers:

1e. La durée du travail en raison de la nature de celui-ci et de l'age des enfants.

2e. Les mesures de salubrité à observer dans l'intérêt de ces derniers;

3e. Le mode de comptabilité à établir afin d'assurer l'exécution des conventions faites pour la rétribution du travail des apprentis.

Art. 7. Un arrêté royal désignera les agents qui, par des inspections périodiques, ou de toute autre manière, seront chargés de veiller spécialement à l'exécution des mesures prescrites par la présente loi ou par les arrêtés et règlement pris en vertu de ses dispositions.

Ces agents, dont le service sera déterminé par un règlement d'administration publique, auront la libre entrée des établissements, sans qu'ils puissent s'immiscer dans les opérations commerciales ou dans les procédés économiques de la fabrication.

Art. 8. En cas de contravention, les agents chargés de l'inspection et de la surveillance dressent des proces-verbaux qui font foi jusq'à preuve contraire.

Art. 9. Toute contravention à la présente loi ou aux arrêtés et règlements pris en exécution de ses dispositions, sera punie d'amendes de 26 à 300 francs.

En cas de récidive, l'amende pourra être portée à 500 francs.

Art. 10. le Gouvernement fixera l'époque de la mise en exécution de la présente loi.

Digitized by Google

tegen de tusschenkomst van den wetgever in deze zaak bestaat, overtuigd is dat deze heilzame gevolgen kan hebben, en binnen zekere grenzen beperkt, geen nadeeligen invloed kan uitoefenen op de inwendige huishouding der fabrieken en werkplaatsen. Twaalf kamers van koophandel toch nemen het geheele ontwerp aan, twee alleen het eerste lid daarvan, terwijl vijf kamers alleen beperking wenschen in zekere takken van nijverheid en eene kamer tegen alle wettelijke regeling is.

Alzoo nemen, behalve eene, alle kamers van koophandel benevens de Gedeputeerde Staten den leeftijd van 12 jaren aan voor de toelating van kinderen in fabrieken. Alzoo erkennen ook het grootste deel dezer ligchamen dat de werktijd per dag op 12 uren moet bepaald worden voor jeugdige arbeiders en vrouwen, dat het betamelijk is den dagelijkschen arbeid met rusttijden te verwisselen, dat men, zonder schade het staken van den arbeid op zon- en feestdagen kan vaststellen, dat de inwendige orde der werkplaatsen door reglementen moet gehandhaafd worden, en dat het nuttig is, de uitvoering der bepalingen, door den wetgever vastgesteld, door een stelsel van inspectie te verzekeren.

Dit is het oordeel der Kamers van Koophandel in Belgie, laat ons nu zien wat de Hooge raad van Toezigt over de aangelegenheden van nijverheid te dezer zake zegt. Dit ligchaam, bij Kon. besluit van 27 Maart 1859 opgerigt met het doel de regering voor te lichten bij alle questien op handel en nijverheid betrekkelijk, is op 12 Maart jl. geïnstalleerd. Onder hare eerste werkzaamheden behoort het onderzoeken van het ontwerp van wet der regering, en na rijp beraad heeft dit collegie de volgende besluiten genomen:

1°. Er is reden om door een algemeene wet het arbeiden van zekere klassen van werklieden te regelen, terwijl bijzondere koninklijke besluiten zullen bepalen op welke takken van nijverheid deze wet geheel of gedeeltelijk van toepassing zal zijn. Deze kon. besluiten zullen na gedaan onderzoek op raad van de Kamers van Koophandel en van de gedeputeerde Staten vastgesteld worden.

2°. De leeftijd van 12 jaren is de geschiktste voor de toelating van kinderen in inrigtingen van nijverheid.

3°. Het is niet noodig de toelating van de kinderen in bovengenoemde inrigtingen afhankelijk te stellen van schriftelijke schoolbewijzen of van ieder ander getuigenis, te kennen gevende dat zij een voldoend lager onderwijs genoten hebben.

4°. Het is gepast den duur van den dagelijkschen werktijd te stellen op 12 uur.

Digitized by Google

a. voor jeugdige arbeiders beneden 18 jaren,

b. evenzoo voor meisjes en vrouwen.

5°. Er bestaat reden om het werken gedurende den nacht voor dezelfde klassen van arbeiders te verbieden.

6°. Men moet aan de nijverheidondernemers het houden van een inschrijvingsregister van hunne arbeiders aanbevelen.

7°. Het is noodig maatregelen te nemen om de betaling der loonen *in natura* te beletten.

8°. Het is goed dat de regering door de wet gemagtigd worde afdoende maatregelen te nemen tot verhelping der misbruiken die in werkplaatsen met leergasten en op fabriekscholen plaats hebben.

9°. Het is van belang dat de regering de geschiktst mogelijke bepalingen uitvindt en toepast tot verspreiding van onderwijs onder de jeugdige arbeiders in werkplaatsen en fabrieken.

Deze zijn de pogingen welke tot heden in Belgie verrigt zijn tot het regelen van het arbeiden van kinderen en vrouwen in fabrieken. Zij geven hoop op eenige afdoende maatregelen.

Beschouwen wij nu hetgeen tot hiertoe in Nederland gedaan is. Weinig is zulks in tegenoverstelling van Belgie maar er is althans een begin gemaakt en wel onlangs, namens de diakenen der Nederduitsche Hervormde gemeente te Leiden.

Voor eenige jaren was er wel van wege het hoofdbestuur der vereeniging tot bevordering van fabriek- en handwerksnijverheid aan sommigen harer afdeelingen de vraag gerigt of wettelijke regeling op het arbeiden van kinderen in fabrieken wenschelijk en noodzakelijk ware, maar deze poging om de aandacht op deze zaak te vestigen is toen bij vraag en antwoorden gebleven.

Ook hadden sints 1853 in de algemeene vergaderingen der maatschappij ter bevordering van nijverheid enkele leden nu en dan de zaak van het arbeiden van kinderen besproken, totdat eindelijk in 1859 door het departement Leiden dienaangaande een voorstel gedaan is, voorkomende op de punten van beschrijving sub n°. 11. Dit voorstel betreffende „opvoeding der kinderen uit den fabrijk- en ambachtsstand" is in handen der commissie voor algemeene zaken gesteld opdat zij overwege wat de maatschappij in deze zaak zal behooren te doen. Verrijkt door eene mededeeling betreffende dit onderwerp door een lid van het departement Breda zal deze commissie in 1860 — hopen wij — advies geven.

Kort na dat in Leiden een aanvang was gemaakt heeft men ook in Overijssel de aandacht op deze zaak gevestigd, want op eene vergadering der Twentsche vereeniging ter bevordering van nijverheid en

Digitized by Google

handel, in de laatste maand van het vorige jaar gehouden, is aan het bestuur opgedragen onderzoek te doen naar het beste middel om het onderwijs en het lot der fabrieks-kinderen te verbeteren. Men is na gedaan onderzoek, daar reeds begonnen met maatregelen overeenkomstig de gegevene omstandigheden te nemen.

Maar nu van het begin dat er in Leiden is gemaakt. Op den 3en December van het vorige jaar werd aldaar op uitnoodiging der diakenen der Nederduitsche Hervormde gemeente, eene vergadering gehouden, van afgevaardigden uit de verschillende armbesturen en uit dat der Leidsche Maatschappij van Weldadigheid, om te beraadslagen over de middelen welke zouden moeten en kunnen worden aangewend, ten einde het te vroeg en te veel arbeiden van kinderen beneden zekeren leeftijd in fabrieken tegen te gaan. Eene commissie werd op deze vergadering benoemd die belast werd met het stellen van vraagpunten voor een onderzoek naar den toestand der jeugdige arbeiders. Deze vraagpunten werden op 21 Februarij jl. aan de weder bijeengeroepene afgevaardigden voorgelezen, en bij die gelegenheid gaf een hunner zijn verlangen te kennen dat het onderzoek naar den toestand der kinderen zoo ver mogelijk — ja zelfs tot hen die bij hunne ouders in huis dienst doen — werd uitgestrekt. Een lid der commissie belast met het stellen der vraagpunten meende hierop te moeten aanmerken dat die commissie zich alleen bepaald had tot het bespreken van die maatregelen die eenmaal van de zijde der regering zouden kunnen genomen worden en aangezien nu de bemoeijingen der regering zich nimmer zouden kunnen uitstrekken tot het doen van onderzoek naar den toestand der kinderen die te huis bij hunne ouders arbeiden, zoo heeft ook de commissie aan dit arbeiden niet gedacht en zich alleen bepaald tot die kinderen die buiten 's huis, niet onder het toezigt hunner ouders, werk verrigten. De eerste der vraagpunten luidt dientengevolge: „welke fabrieken, trafieken en ambachten kunnen worden aangewezen waarop kinderen werken?" Na de verdeeling dezer vraagpunten opgegeven te hebben zal het niet overbodig zijn die hier te laten volgen. In twee groepen zijn zij verdeeld, de eerste van deze heeft betrekking op het *feit*, de tweede op de *gevolgen* die voor physieke, intellectuële en morele ontwikkeling uit het feit voortvloeijen.

Eerste groep.

1. Welke fabrieken, trafieken en ambachten kunnen worden aangewezen waarop kinderen werken?

2. Hoe groot is het aantal arbeiders, zoowel mannen als vrouwen? *a.* boven 18 jaren. *b.* van 14—18 jaren. *c.* beneden de 14.

3. Welke zijn de tijd en duur van het arbeiden van kinderen? *a.* alle

Digitized by Google

dagen der week of vrije tusschendagen. *b.* hoe vele uren daags. *c.* welke tusschenpozingen. *d.* wordt er ook overwerk verrigt. *e.* wordt er bij buitengewone gevallen 's nachts gearbeid. *f.* wordt er Zaturdags vroeger opgehouden. *g.* welke middelen worden aangewend om de kinderen tot geregelden arbeid aan te zetten.

4. Wat is het soort van arbeid? *a.* welke arbeid in het algemeen. *b.* zittende of staande. *c.* heeft er afwisseling plaats. *d.* wordt er ook extra werk gevorderd. *e.* werken meisjes of vrouwen afzonderlijk.

5. Welke zijn de loonen? *a.* Hoeveel is het loon op verschillende leeftijden. *b.* Aan wie wordt dat loon betaald. *c.* Wordt er van dat loon ook afgehouden, 't zij voor spaarkas, 't zij tot straf. *d.* Op welke wijze wordt het loon berekend.

6. Hoe staat het met het onderwijs? *a.* Hebben er van de kinderen school gegaan. *b.* Gaan er van school. *c.* Welke tijd wordt hun hiervoor gelaten. *d.* Welke gelegenheid is er voor schoolgaan. *e.* Oefenen de fabrikanten eenigen invloed uit op het onderwijs.

7. Welke is de inrigting der werkzalen? *a.* Welke is het getal van arbeiders die in ééne zaal arbeiden. *b.* Hoe is de verhouding tusschen de ruimte en het getal arbeiders. *c.* Is er behoorlijke ventilatie. *d.* Ontwikkelen er zich kwade dampen die schadelijk voor de gezondheid zijn.

Tweede groep.

1. Welke zijn de gevolgen die uit het feit voortvloeijen voor physieke ontwikkeling? *a.* Hoe is het met de gezondheidstoestand in het algemeen. *b.* Hoe is het met de ligchamelijke ontwikkeling. *c.* Hoe is het met den wasdom. *d.* Hoe is het met de vatbaarheid voor bijzondere ligchaamsgebreken. *e.* Hoe is het met de sterfte.

2. Welke zijn de gevolgen voor intellectuële ontwikkeling? *a.* Hoe staat het met de blijken van genoten onderwijs.

3. Welke zijn de gevolgen voor de morele ontwikkeling? *a.* Hoe is het met de zedelijkheid in het algemeen. *b.* Hoe is het met het gebruik van vrijen tijd. *c.* Hoe is het gebruik van den Zondag. *d.* Hoe staat het met misbruik van sterken drank. *e.* Hoe is het met te vroege ontwikkeling van geslachtsdrift.

Na het hooren en goedkeuren dier vraagpunten werd door de vergadering tot het houden eener enquête besloten. Eene commissie werd daartoe benoemd en belast om van ieder armbestuur een lid uit te noodigen tot het deelnemen aan hare werkzaamheden. Vijf armbesturen hebben die uitnoodiging aangenomen en een lid afgevaardigd. Met bijvoeging van deze leden, zal zij alsdan overeenkomstig de volmagt haar door de vergadering gegeven, verschillende personen kunnen uitnoodigen

Digitized by Google

en aannemen tot voorlichting bij hare werkzaamheden. Met deze is thans een begin gemaakt. Later hopen wij er een gunstig verslag van te geven.

Het hierboven medegedeelde noemde ik pogingen in eene goede zaak, hoewel vele in ons land en onder deze sommige nijverheidondernemers nog niet van deze meening zijn. Waren de laatsten toch hiervan overtuigd, de pogingen tot verbetering van het lot hunner arbeiders zouden van henzelve uitgaan. Tot nu toe gebeurt dit bij ons niet en daarom ziet men van andere kanten de handen aan het werk slaan. Zulks geschiedt bij ons nog slechts alleen voor kinderen, in fabrieken arbeidende, terwijl het arbeiden van vrouwen — hoewel dit ook meer en meer toeneemt — voor 's hands nog niet besproken wordt.

Ik bepaal mij dus alleen bij het bespreken der pogingen die er voor de kinderen worden aangewend en noem hetgeen voor hen beproefd wordt, eene goede zaak. Ieder die letten wil op hun toestand en op de meest gewone aanleiding tot hun arbeiden, zal dit met mij eens zijn. Hun toestand heb ik vroeger besproken en beschouw nu alleen de aanleiding. Deze is in vele huisgezinnen als volgt: grootere behoeften dan verdiensten. Een huisvader krijgt b. v. gemiddeld een loon van *f* 5 en de behoefte van het gezin zijn vaak meer, soms zou men deze op *f* 6 kunnen schatten. Daar nu de behoeften grooter zijn, dan de middelen om daarin te voorzien, moeten er leden van het huisgezin gaan werken. Ieder die kennis heeft leeren maken met arme of minder gegoede huisgezinnen uit den lageren stand zal, wanneer hij het hoofd van het gezin over zijne kinderen en over het noodzakelijke van hen te doen onderwijzen, aanspreekt, dat hoofd hooren zeggen: „dit kan waar zijn, *maar* als mijn kind niet werkt, kan ik hem niet te eten geven."

Dit vasthoudende gaat die vader of de moeder de gelegenheid, die zich in fabriekssteden door de behoefte naar jeugdige handen altijd aanbiedt, aangrijpen en gaat werk zoeken voor het kind op eene fabriek. Wordt het daar aangenomen, dan zijn de wenschen der ouders vervuld, en bij velen zelfs zoo geheel en al, dat zij zich niet meer bekommeren of het kind ook voortaan de gelegenheid zal hebben de school te bezoeken. Op dadelijk belang alleen wordt meestal door arme ouders gelet, en dit brengt mede door middel van hunne kinderen geld te verkrijgen, onverschillig of deze iets leeren.

Zoo staat het nu meestal bij onverlichte ouders, terwijl zij die nog naar onderwijs voor hun kind zouden verlangen, die begeerte moeten

Digitized by Google

prijs geven aan de eischen van hem die aan het hoofd staat der werkinrigting. Deze eischt dat de handen die hij gebruikt zoo veel mogelijk werk afleggen. Zijne werktuigen, waarin zooveel geld door hem gestoken is, moeten zoo weinig mogelijk stilstaan en daardoor krijgen de kinderen zoo weinig vrijen tijd voor verpozing en voor onderwijs.

Nu zou de bloote menschlievendheid misschien kunnen verwachten dat hij die het kind onder dergelijke omstandigheden in dienst neemt, iets deed om zijne ontwikkeling te helpen bevorderen en wel op grond van het kapitaal en de kennis die de nijverheidondernemer in meerdere mate dan de ouders van het kind bezit. Behalve dat die ouders deze twee groote hefboomen om hun kind goed door de wereld te doen komen missen, zijn zij, zoo als wij zagen, dikwijls gedwongen om hun kind te laten werken. De nood en niet altijd hun vrije wil brengt hen daartoe. Geld moet er zijn om de behoeften des huisgezins te vervullen en het kind moet daarin helpen voorzien.

Deze aanleiding tot het arbeiden der kinderen in aanmerking nemende zou de menschlievendheid, zoo als wij zeiden, misschien kunnen verwachten dat door de nijverheidondernemers iets in het belang der kinderen die zij gebruiken gedaan werd. Maar met philantropie gevoel ik hier niet te mogen aankomen, ik moet spreken van eigenbelang. En brengt dit nu mede dat er iets voor het kind gedaan worde? Ja; maar omdat de pogingen tot bevordering van ligchamelijke, verstandelijke en zedelijke ontwikkeling *niet dadelijk* iets aanbrengen, worden deze verzuimd.

Is dit verzuim te regtvaardigen? Neen; want welbegrepen eigenbelang vordert dat, wanneer men een arbeider, van vroegeren of lateren leeftijd, in dienst neemt, door dezen goede diensten bewezen worden. En hoe kan nu een jeugdige arbeider bij aanvang en voortgang goede diensten bewijzen, wanneer hij zoo als het gewoonlijk gaat, 1°. te veel en te lang moet werken en 2°. geen onderwijs geniet. Door het eerste verzwakt hij en worden traagheid en lusteloosheid geboren, door het tweede mist hij datgene wat hem alleen tot een nuttigen en voordeel aanbrengenden arbeider kan maken, wat hem zou doen leeren *denken*.

Hoort men knappe industrielen hier te lande over hunne arbeiders spreken dan is hun algemeene klagt: de meeste onzer arbeiders denken niet. Dit *niet denken* sluit alle ware geschiktheid uit. Het brengt onverschilligheid mede omtrent de belangen van den patroon.

De wijze waarop die onverschilligheid zich openbaart, kan ieder ondernemer het best in den kring zijner eigenaardige omgeving leeren kennen. Kon hij alles nagaan, hij zou bemerken hoe door het op den

Digitized by Google

duur veronachtzamen van schijnbare kleinigheden, jaarlijks groote sommen in de beurs gemist worden.

Voor dit verlies is, mijns inziens, herstel te vinden in het bevorderen van geschikt onderwijs en in het verminderen van slechts eenige werkuren om daarvan gebruik te doen maken. Naar school moeten de kinderen. Wanneer er praktisch onderwijs wordt gegeven, kunnen zij op de school goede beginselen leeren. Zij kunnen daar hooren hoe een arbeider de belangen moet behartigen van hem die zijn „heer en meester" genoemd wordt. Trouw en eerlijkheid, zedelijkheid en goed gedrag — onmisbare vereischten voor een goed werkman, — moeten van daar uitgaan en aldaar worden ingescherpt.

Onze fabriekskinderen nu zijn dagelijks *te kort* op de school, zoo zij daar nog eens komen, en *te lang* op de fabriek.

Dit houd ik voor nadeelig, en dus worden de maatregelen om dien treurigen toestand te doen ophouden door mij genoemd *„Pogingen voor eene goede zaak."*

Leiden, 30 Maart 1860. Mr. Samuel Le Poole.

Handelcijfers. Uitvoeren van *katoenen goederen* uit Engeland (calicots, cambrics en muslins, fustians en gemengde stoffen), over de vier eerste maanden 1860 en twee vor. j., in millioentallen yards en duizendtallen ponden sterling, gedecl. waarde. (Verg. vorige Nos.)

1 Jan. tot 1 Mei	Naar Nederland.		Naar Java.		Naar Eng. O.-Indië.		Totaal naar alle landen.	
	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. St.
1858	12	222	11	159	225	2650	674 m.	9205 d.
1859	14^8	279	15^1	217	321	3942	837 m.	12075 d.
1860	15	281	25^6	397	238	3018	845 m.	12504 d.

Uitvoeren van *katoenen garens* uit Engeland, over de vier eerste maanden 1860 en twee vor. j. in mill. Eng. ponden en duizendtallen pond. sterl., gedecl. waarde.

1 Jan. tot 1 Mei	Naar Hanover.		N. Hanzé steden.		Naar Nederland.		Naar Napels.		Naar Oostenrijk.	
	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pd.	Pd. st.
1858	—		13^8	718	8^6	476	—		—	
1859	2^2	112	11^8	562	11^8	644	1^7	68^9	1	41
1860	0^5	33	14^8	747	11^4	614	3^4	125	1^5	65

	Naar Turkije.		Naar China.		N. Eng. O. Indie.		Tot. naar alle land.	
	Pd.	Pd. St.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.
1858	—		—		13^1	676	62 m.	2929 d.
1859	6^6	206	3^5	167	14^6	833	64 m.	3182 d.
1860	9^3	302	3^8	189	12^5	753	66 m.	3278 d.

Uitvoeren van *ongesponnen katoen* uit Engeland, over de vier eerste maanden 1860 en twee vor. j. in duizendtallen centenaars van 50 kilog.

1 Jan. tot 1 Mei	N. Pruissen.	N. Hanover.	N. Hanzé st.	N. Nederl.	Tot. naar alle land.
1858	18^4	4^5	55^3	42^5	218 duiz. ctrs.
1859	44^8	24^5	87^8	68^4	326 „ „
1860	22^6	29	196^6	118^9	608 „ „

Digitized by Google

CONSULAIRE BERIGTEN.

Scheepvaartberigten betreffende de navolgende havens worden medegedeeld in:

St.-Ct. 6 *Mei: Londen*, (v. j. 1859); *Newcastle*, (2e halfj. 1859); — *St.-Ct.* 17 *Mei: Buenos-Ayres*, (2e halfj. 1859); — *St.-Ct.* 22 *Mei: Sydney*, (2e halfj. 1859); — *St.-Ct.* 25 *Mei: Montevideo*, (2e halfj. 1859); — *St.-Ct.* 26 *Mei: Brussel* (2e halfj. 1859); *Fidlandsche havens*, (v. j. 1859); — *St.-Ct.* 27 *Mei: Port-Natal;* — *St.-Ct.* 5 *Junij: Narva*, (v. j. 1859); — *St.-Ct.* 6 *Junij: Bergen, Drontheim en andere Noorsche havens*, (2e halfj. 1859).

St.-Ct.. 6 *Mei.* Volgens berigt van den Nederlandschen consul te **Christiania** is den 21 Maart jl. eene wet uitgevaardigd, naar aanleiding waarvan het vrijstaat in Noorwegen te reizen zonder van een paspoort te zijn voorzien en het land ook zonder zoodanig document kan worden verlaten. Ten gevolge dier bepaling is de verpligting voor gezagvoerders van schepen opgeheven, om niemand aan boord te nemen, die niet in het bezit van een Noorweegsch paspoort zoude wezen.

St.-Ct. 6 *Mei.* Volgens eene opgave van Zr. Ms. consul-generaal te **Londen** zijn in Groot-Brittannie gedurende 1859 uit vreemde landen ingeklaard 36,298 schepen, metende 9,089,550 tonnen, tegen 34,591 schepen met. 8,816,133 tonnen in 1858 en 32,693 schepen met. 8,732,180 tonnen in 1857. Daarvan behoorden te huis: o. a.

	schepen.	*tonnemaat.*
in Groot-Brittannie	19,909	5,388,953
„ Noorwegen	2,564	578,078
„ Denemarken	2,771	276,519
„ Pruissen	1,536	275,915
„ de overige Duitsche Staten	2,067	422,924
„ Nederland	1,443	182,050
„ Frankrijk	2,334	192,113
„ Vereen. Staten, Noord-Amerika	1,115	1,007,948

Ter kustvaart zijn ingeklaard 152,228 schepen, metende 16,533,117 tonnen (tegen 146,40 lschepen met. 15,710,856 tonnen in 1858); en uitgeklaard 155.238 schepen, metende 16,509,471 tonnen (tegen 151,995 schepen met. 15.860,991 tonnen in 1858).

Digitized by Google

Het bedrag der inkomende regten is geweest in 1859 L. st. 25,065,066, tegen L. st. 24,155,852 in 1858 en L. st. 22,956.371 in 1857.

Het getal der Nederl. schepen, die met ladingen *ingeklaard* zijn, heeft

			tonnen.
in 1859	bedragen	1443, met.	182,050
„ 1858	„	1228, „	171,173
„ 1857	„	1248, „	177,431

Dat der met lading *uitgeklaarde* Nederlandsche schepen heeft bedragen:

			tonnen.
in 1859	1766, met.		247,573
„ 1858	1811, „		275,475
„ 1857	1810 „		309,985

De *invoer* der *voornaamste* artikelen uit Nederland naar Londen heeft bedragen, in duizendtallen:

		1859.	1858.
Boter,	centenaars	188	172
	vaten	252	195
Kaas	centenaars	388	64
	stuks	42	5,754
	kisten	29	
Vee	ossen en koeijen	20	27
	kalveren	17	19
	schapen	156	137
	varkens	6	8
	lammeren		2

		1859	1858
Aardappelen,	zakken	2	3
	manden	20	22
	tonnen	0⁷	3
Granen,	quarters	48	51
	zakken	6⁸	1
	centenaars	3	—
Jenever,	gallons	98	87
	kisten	11	16
	vaten	0⁵	0⁶

Van Java is in 1859 te Londen ingevoerd: hout 20 ton, huiden 6984 stuks; rijst 46,867 zakken; rotting 24,683 bossen; specerijen 267 kisten, 740 zakken en 25 vaten; suiker 4528 manden en 281 vaten; diverse 875 zakken, 14 kisten, 1984 balen, 558 vaten en voor 50 L. st.

De *uitvoer* der *voornaamste* artikelen uit Londen naar Nederland heeft bedragen, in duizendtallen:

		1859.	1858.
koffij	pond.	6640	4546
suiker	centenaars	51	41
katoen	„	45	43
indigo	pond.	717	715
rijst	centenaars	24	224

		1859.	1858.
peper	pond.	837	799
tabak	„	1228	1463
zijde	„	274	215
thee	„	166	28
wol	„	247	692

Naar Java zijn uit Londen uitgevoerd: bier voor L. st. 3158; calicots, effen 1,874,436 yards, gedrukte 827,751 yards; cambrics 100,600 yards; carpets voor L. st. 105; flanellen voor L. st. 214; buskruid voor L. st. 1448; kant, gaze enz. 2000 yards; twist en garen 80,100 yards; wijn en gedistilleerd 5441 gallons; diverse 530 ton, 3012 stuks en voor L. st. 206.

St.-Ct. 13 *Mei.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul-generaal te **Napels** is bij koninklijk besluit van 1 dezer bepaald, dat, te rekenen van dien dag tot op nadere beschikking, het uitvoerregt op olijf-olie uit het koningrijk aan deze zijde der zeeëngte, gebragt wordt op 6 ducaten per cantaro voor de nationale vlag en op 9 ducaten voor vreemde vlaggen.

St.-Ct. 16 *Mei.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul-generaal te **Bucharest** van 15 April jl. bedroeg de hoeveelheid granen, gedurende de 3 eerste maanden van dit jaar uit Ibraïla uitgevoerd, 157,171 Wallachysche kilo's. De uitvoer geschiedde in 319 schepen. De prijzen der granen waren rijzende, doch de handels-operatien, vergelijkerwijze, gering.

De prijzen waren op 15 April: gerst 110 piasters; maïs 170; tarwe Calafat 230; tarwe uit bergstreken 260; haver 80; witte boonen 40 piasters (per 100 okes.) Rogge en gierst ontbreken.

Digitized by Google

Van koolzaad is de voorraad uitgeput. De uitzigten op den aanstaanden oogst zijn zeer ongunstig uit hoofde van het slechte weder en het menigvuldige ongedierte.

St.-Ct. 17 *Mei.* Volgens mededeelingen van Zr. Ms. consul te **Buenos-Ayres** zijn gedurende het geheele jaar 1859 aangekomen 37 en van daar vertrokken 32 Nederlandsche schepen. De vaart onder Nederlandsche vlag blijft toenemende; de Hollandsche schepen zijn voortdurend zeer gezocht en worden bij voorkeur bevracht; dat heeft echter slechts betrekking op schepen van de eerste klasse; die van de tweede klasse worden bijna niet genomen dan tot zeer verminderde vrachten.

De aanvoeren uit Nederland waren in 1859 van geen groot aanbelang. Slechts vijf schepen kwamen regtstreeks van daar aan. Intusschen worden sommige Hollandsche artikelen, als jenever, suiker enz., dagelijks meer gezocht en vinden bij superieure qualiteiten goede plaatsing.

Van *Hollandschen jenever* ontbrak in het begin des jaars eerste-handsvoorraad van goede pr. qualiteit in kelders. Dezelve was steeds op weinig uitzondering na gezocht, vooral met capsules en goede merken. De prijzen bleven het geheele jaar door ferm en rijzende. Dit artikel is thans een gevaarlijke mededinger voor den Hamburgschen jenever, die alleen door de meerdere goedkoopheid nog aftrek vindt. In pijpen is de jenever ook gevraagd; echter moet bijzonder op het hout gelet worden, daar de jenever, zoo er slechts de minste kleur aan is, te Buenos-Ayres om verkoopbaar te zijn moet overgedistilleerd worden, hetgeen groote kosten veroorzaakt.

Gerafineerde Hollandsche suiker. In Januarij was er een groote steeds aangroeijende voorraad en flaauwe kooplust met dalende prijzen. In April begon het artikel de aandacht der speculanten te trekken; dit duurde echter niet lang. In Julij bleven de aanvoeren, vooral van mindere qualiteiten, aanhouden; de verkoopen waren onbelangrijk bij een voorraad in de eerste hand van 2500 vaten. Deze stemming duurde tot bijna aan het einde van het jaar voort; echter sloot de markt vast en met vooruitzigt op rijzing. De Amerikaansche suiker behoudt steeds den voorrang om de betere qualiteit en de verpakking met blaauw papier in de vaten. Van de Europesche suikers is de Hollandsche het meest gezocht. De verpakking moet zijn in kleine vaatjes.

Van *Oost-Indische rijst* is de consumtie in de laatste jaren zeer toegenomen, en de goede soorten doen veel afbreuk aan de Carolina-rijst. In October ontbrak dit artikel geheel en al, en was er veel vraag. Het jaar sloot met het vooruitzigt op vaste prijzen.

Kaas. De aanvoer van Edamsche en Goudsche kaas was onbelangrijk, waardoor de prijzen vast bleven. De meeste vraag is van Mei tot September (zijnde de wintermaanden). In den zomer is er minder consumtie. Dit artikel moet nooit in te groote hoeveelheid aangevoerd worden.

Steenkolen. Cardiff-stoomkolen zijn het meest gezocht en vinden bijna het geheele jaar door gemakkelijke plaatsing. De gaz-fabriek te Buenos-Ayres bevracht maandelijks schepen in Glasgow voor hare behoefte en neemt gaarne Nederlandsche schepen.

St.-Ct. 22 *Mei.* Volgens een berigt van Zr. Ms. vice-consul te **Sydney**, blijft het handelsverkeer tusschen Java en de kolonie Nieuw-Zuid-Wales levendig en kan men eene toenemende belangrijkheid aan den uitvoer van beide koloniën voorspellen, ofschoon de eventuele waarde der naar Java uit te voeren artikelen in geene verhouding zal staan tot degene, die van Java

Digitized by Google

naar Sydney zullen kunnen worden uitgevoerd, daar deze hoofdzakelijk uit koffij, suiker en rijst, gene uit steenkolen zullen bestaan.

Gedurende de laatste zes maanden van 1859 zijn van Batavia en Soerabaija met 6 schepen aangevoerd ongeveer 942 ton suiker, 39 ton koffij, 210 ton rijst.

Daar het uit eene genomen proeve gebleken is, dat in Java eene bereiding van suiker mogelijk is, die ten volle aan de behoefte der Australische markten voldoet — namelijk goudkleurde suiker, zoo als die van Mauritius wordt ontvangen, — zoo is het te verwachten dat eene mededinging met laatstgenoemd eiland zal ontstaan, welke men verwacht dat ten voordeele van Java zal uitvallen.

Wat den invoer uit Nederland betreft, zoo is het verbruik van de artikelen van Nederlandschen oorsprong, als haver, jenever, boter en kaas, in Nieuw-Zuid-Wales zeer beperkt, zoodat de Australische markten, te oordeelen naar het getal der uit Nederland verwacht wordende schepen, spoedig met die goederen zullen overvoerd zijn.

Sedert de laatste 6 maanden hebben geene directe afladingen van Australische producten naar Nederland plaats gehad, behalve eenige duizend stuks runderhuiden, via Londen.

Van veel gewigt voor de Nederlandsche Oost-Indische bezittingen wordt de haven van Newcastle N.-Z.-W., zijnde aldaar gedurende 1859 door de 3 voornaamste steenkolenmijnen 266,300 ton uitgevoerd. Eene vierde maatschappij heeft sedert kort hare werkzaamheden aangevangen, en er is sprake van eene vijfde. Die haven heeft echter ongelukkig aan den ingang eene zandbank, die verhindert dat schepen hunne lading tot op meerder diepgang dan 14 voet aan de kade innemen; alsdan moeten zij aan gene zijde der zandbank hunne lading completeren, die door ligters wordt aangebragt. Voor ligterloon wordt 3 s. per ton berekend (men verwacht echter spoedig eene vermindering); behalve 6 d. tonnegeld zijn er in die haven alleen nog te betalen voor loodsgeld 4 d. per ton binnenkomende en 4 d. per ton uitgaande.

De goudproductie gaat geregeld voort; weinig nieuwe goudmijnen zijn in 1859 ondekt. Gedurende gezegd jaar zijn van de verschillende mijnen in N.-Z.-Wales ontvangen 309,431 oncen (dat is 57,049 oncen meer dan in 1858), ter waarde van L. st. 1,129,423.

In het tarief van inkomende regten is geene verandering gekomen; uitgaande regten worden alleen geheven op koloniaal goud: 2 s. 6 d. per once.

Uit het noordelijk van Sydney gelegen district Moreton-Bay en alles wat, ten noorden daarvan, op het Australische vaste land ligt, heeft zich eene afzonderlijke nieuwe kolonie gevormd, die den naam gekregen heeft van Queensland, waardoor de kolonie N.-Z.-Wales met niet minder dan 600 millioenen acres verminderd is. Ofschoon slechts een bevolking tellende van 25,000 zielen, is de nieuwe kolonie echter voor den handel belangrijk, vooral wat den uitvoer betreft, daar 3/8 van de uit Sydney naar Europa verzonden wordende talk, huiden en wol van Queensland afkomstig zijn.

St.-Ct. 23 *Mei.* Blijkens eene mededeeling van den Nederlandschen consul-generaal te **Livorno** van den 7den dezer, wordt in die haven geen quarantaine-regt meer gevorderd van schepen, welke uit eene andere tot de Sardinische monarchie behoorende haven komen en in deze het gemelde regt reeds hebben betaald.

St.-Ct. 25 *Mei.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul te **Montevideo** zijn aldaar gedurende 1859 in het geheel

Digitized by Google

AANGEKOMEN				UITGEKLAARD			
900 schepen (waarvan 93 in ballast), waarvan:				zijn 845 schepen (waarvan 155 in ballast), als:			
160	onder	Engelsche	vlag	155	onder	Engelsche	vlag
197	„	Spaansche	„	194	„	Spaansche	„
95	„	Braziliaansche	„	91	„	Braziliaansche	„
105	„	Noord-Amerikaansche	„	101	„	Noord-Amerikaansche	„
104	„	Fransche	„	95	„	Fransche	„
98	„	Sardinische	„	80	„	Sardinische	„
30	„	Nederlandsche	„	28	„	Nederlandsche	„
22	„	Hamburgsche	„	25	„	Deensche	„
30	„	Deensche	„	22	„	Hamburger	„
17	„	Portugeesche	„	15	„	Portugeesche	„
15	„	Zweedsche	„	13	„	Zweedsche	„

De uitvoer der voornaamste producten bestond in: 236,772 gezouten runderhuiden; 235,234 gezouten paardenhuiden; 523,138 gedroogde runderhuiden; 32,841 gedroogde paardenhuiden, 8,687 vaten talk; 729 vaten paardenvet; 5,601 balen wol; 672 balen schapenvachten, 1,994 balen paardenhaar; 7,000 tonnen beenderen en asch van beenderen, 290,575 centen. gezouten vleesch, 1,300,000 horens.

St.-Ct. 26 *Mei.* Volgens een berigt van Z. Ms. consul te **Tripoli** van 2 Mei jl., is de oogst van granen aldaar zeer overvloedig, zoodat de regering waarschijnlijk den uitvoer van granen zal veroorloven, even als de uitvoer van rundvee reeds geoorloofd is.

St.-Ct. 27 *Mei.* Volgens een verslag van Zr. Ms. consul in de **Kaapstad** is gedurende 1859 de invoerhandel niet verminderd, hebbende deze eene waarde van L. st. 261,600 tegen L. st. 259,425 in 1858 bedragen.

De uitvoer is echter in de meeste artikelen van kolonialen oorsprong, met uitzondering van wol en wijn, achteruitgegaan. In het jaar eindigende 30 September 1859 zijn 937,938 pond wol en 166,348 gallons wijn meer uitgevoerd dan in 1858.

Gedurende het geheele jaar 1859 hebben de hoeveelheden van uitgevoerde wol, wijn en huiden bedragen:

van wol 19,490,194 pond, van wijn (Constantia) 4550 gallons, van wijn (ordinairen) 1,094,542 gallons, van huiden 38,717 stuks.

Het uitvoer-artikel wol gaat sterk vooruit: in 1849 bedroeg de uitvoer slechts 5,024,946 pond. De wijn neemt ook in quantiteit toe, en men legt zich meer dan vroeger toe op de verbetering der qualiteit.

St.-Ct. 27 *Mei.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul te **Port-Natal** bestaat er tusschen die plaats en de Nederlanden geen regtstreeksch handelsverkeer. Gedurende 1858 en 1859 kwamen er slechts 4 Nederlandsche schepen aan, en nog hadden die het voornaamste gedeelte hunner lading reeds in de Tafel- en Simons-baai gelost. De invoer van Nederlandsche waren geschiedt indirect, en meestal in Engelsche schepen uit Londen en de Kaapstad. De oorzaak daarvan is vooreerst, dat de beperkte handel der kolonie de volle ladingen van die artikelen, als welke uit Nederland komen, niet gebruiken kan; vervolgens omdat de vrachten van Amsterdam regtstreeks naar Natal met Nederlandsche schepen hooger zijn dan die van Londen naar Natal; terwijl eindelijk de goederen van boord van Nederlandsche schepen worden gegeven aan de buitenste ankerplaats, en die van Engelsche schepen in de binnenhaven, zoodat eene additionele uitgaaf voor het lossen ten koste van den consignataris komt.

Digitized by Google

Waarschijnlijk zouden geene Nederlandsche schepen aangekomen zijn, ware het niet om landverhuizers over te brengen, en zoo lang de handel der kolonie niet vermeerdert, is het niet waarschijnlijk dat hierin verandering komen zal.

St.-Ct. 1 *Junij.* Volgens eene mededeeling van Zijner Majesteits consul-generaal te **Alexandrie** van den 14den Mei jl., luidden de berigten uit de binnenlanden aangaande den ingezamelden oogst van granen en peulvruchten zeer gunstig.

Dien ten gevolge verwachtte men dat een aanzienlijke uitvoer plaats zou vinden, welke nog aanzienlijker zou zijn, bijaldien de Nijl, die in Julij begint te wassen, spoedig hoop gaf op eene voldoende overstrooming.

St.-Ct. 2 *Junij.* Volgens een berigt van Zr. Ms. gezant te **St. Petersburg** is bij eene keizerlijke verordening het volgende bepaald, ter voorkoming van de verstopping van den mond der zuidelijke Dwina door het uitwerpen van ballast van de schepen, die in de haven van Archangel komen:

1°. alle koopvaardijschepen, zoowel Russische als vreemde, die in de haven van Archangel komen, moeten eene lading inhebben, ten minste gelijk met het derde gedeelte hunner tonnemaat;

2°. voor het geval gezegde lading niet het derde gedeelte der tonnemaat bedraagt, moet het ontbrekende door ballast worden aangevuld;

3°. indien de gansche lading van het schip, bestaande uit koopwaren en ballast, of alleen uit koopwaren of uit ballast, minder bedraagt dan het 1/3 der tonnemaat, zal de kapitein of reeder in eene boete worden geslagen, ten gunste der inkomsten van de voorstad Solambal, welke boete gelijk zal staan met hetgeen betaald zou moeten worden voor de lossing der ontbrekende hoeveelheid ballast, te berekenen tegen 43 kop. per ton;

4°. de kapiteins of reeders, die wenschen mogten den ballast hunner schepen te ontladen en op de aangewezen plaatsen te brengen, zonder medewerking van het ballastkantoor te Archangel, moeten den kommandant van het wachtschip hiervan onderrigten.

St.Ct. 5 *Junij.* Volgens een berigt van Zr Ms. consul te **Narva** is het aantal aangekomen Nederl. schepen in deze eeuw nog zoo aanzienlijk niet geweest als in 1859; het loopende jaar biedt gunstige vooruitzigten aan, wat den uitvoer betreft: o. a., schat men de hoeveelheid rogge, welke in den aanstaanden zomer door Narva zal kunnen worden geleverd, op meer dan 20,000 tschetwert.

Van gerst zal zeer weinig kunnen worden uitgevoerd; van haver zal welligt eenige uitvoer naar Engeland kunnen plaats vinden, maar op geringe schaal, daar de oogst niet overvloedig is geweest.

De uitvoer van hout naar Holland is in 1859 veel minder dan in 1858 geweest, namelijk 45,367 balken en 38,650 sparren in 1859, tegen 70,283 balken en 56,871 sparren in 1858. Het schijnt, dat voor het aanstaande saizoen naauwlijks zoo veel balken als in het vorig jaar zullen kunnen worden uitgevoerd.

St.-Ct. 6 *Junij.* Volgens berigt v. Zr. Ms. Consul te **Bergen** heeft de uitvoer uit de voornaamste havens van Noorwegen naar Nederland in 1859 bedragen, eene waarde van sp. D. 682,935 (*f* 1,821,158 Ned.) en bestond uit de volgende artikelen: 76,588 tonnemaat hout; 94,371 waag visch; 94 ton haring; 13,789 tonnen traan; 18 tonnen pik; 2 ladingen steen; 151,680 pond koper; 25,783 pond chromzout; 18,606 pond klipmos.

Digitized by Google

25 VOORSCHRIFTEN

OM IN DE LANDHUISHOUDKUNDE MINSTENS 25 METALLIEKEN TE VERKRIJGEN (*).

door Prof. MULDER.

(Vervolg van blz. 197*).*

19. *De kleintjes. Pas op de uitzonderingen*, niet slechts wat betreft uwe uitgaven, maar in het algemeen in uw doen en laten. Want bij geen handwerk, geen ambacht bestaan er zoo veel kleinigheden, als juist bij de uitoefening der landhuishoudkunde. Geef niet toe aan de meening, dat gij in het een of ander geval wel van den regel van spaarzaamheid, van dien van strenge orde, van de overtuiging van het raadzame eener zaak en van het juiste gebruik van den tijd enz. moogt afwijken: verontschuldigingen, die men zich zelven in sommige gevallen zoo gaarne maakt. Luister er niet naar, want de nadeelige gevolgen laten zich niet wachten, en bovendien veel kleintjes maken ééne groote, en het spreekwoord zou wel eens kunnen bewaarheid worden: het eindje zal den last dragen.

20. *Afdoen.* Het bevredigt het gemoed, arbeid, ondernemingen en werk van allerlei aard afgemaakt, geëindigd en van zijne schouders geladen te hebben. De uitoefening der landhuishoudkunde is eene arithmetische reeks zonder eind van tallooze bezigheden, dikwijls van den meest uiteenloopenden aard, die toch elk voor zich moeten worden nagegaan en volbragt. Men behoort dus met den tijd te rade te gaan, en te bedenken, dat *orde tijd uitwint.* Van daar het wenschelijke, het noodzakelijke om elke aangevangen bezigheid, als het eenigermate geschieden kan, en als geene onoverkomelijke hinderpalen in den weg staan, dadelijk en zonder haar door iets anders te doen storen, af te maken, en er zich derhalve wederom van te ontdoen Elke dusdanige afgedane bezigheid, de laatste hand, die men aan deze of gene werkzaamheid legt, hetzij aan eene verbetering, aan eene verandering, maar vooral aan een noodzakelijk iets, geeft rust in het soms van alle zijden benaauwd gemoed van den landhuishoudkundige, die al te goed de beletselen kent, die hem van alle kanten bedreigen, en die bovendien weet, dat er op het register van hetgeen hij te doen heeft, nog zooveel onafgedaan is overgebleven.

21. *Theorie en praktijk. De heerboer.* Ter uitoefening van de landhuishoudkunde zijn vele, oogenschijnlijk zeer geringe kundigheden onmisbaar, en moeten vele werkzaamheden worden aangeleerd die gedeeltelijk zeer moeijelijk zijn en veel zorg vereischen. De boer, die hierin uitsluitend het wezen der landhuishoudkunde meent te zien, en zich zelven bewust is, dat hij is, wat hij is, door dat hij zich zelven daarin heeft geoefend, houdt alleen zich zelven voor

(*) Deze voorschriften zijn in den vollen zin des woords, aan den akker ontleend. Ze worden Dr. Kölle van zeer verre naverteld. Ik las voor eenige jaren een nitvoerig stuk van hem, ontleende daaraan vlugtig het een en ander, en heb later uit die aanteekingen het volgende opgesteld. L. M.

Digitized by Google

den waren landhuishoudkundige. Elk een uit een hoogeren stand in de maatschappij geldt bij hem voor een indringer; hij noemt hem een voornamen boer, een heerboer, en verkeert in den waan, dat èn de eene èn de andere uitdrukking op zich zelve reeds eene dwaasheid aantoont. Ongelukkigerwijze wordt dit wantrouwen meermalen geregtvaardigd, als namelijk een landhuishoudkundige, die tot een hoogeren stand in de maatschappij behoort, op zijne veelal valsche theoretische kundigheden trotsch, in het praktische niet genoeg ervaren is en dit gering schat of zelfs minacht. Op deze praktische kundigheden komt echter zeer veel aan, en hij, die zonder het bepaald tot het meesterschap in de praktijk te brengen, niet zoo ver komt, dat hij allen arbeid naauwkeurig beoordeelen en in wezen en strekking kennen leert, zal bij de uitoefening het gemis aan deze kennis gevoelig ondervinden. Hij zal ook niet in staat zijn, een zeker oordeel te vellen, vaste besluiten te nemen, juiste bepalingen te treffen, en alles behoorlijk te beheerschen. Zulke lieden beginnen dikwijls hunne loopbaan in de landhuishoudkunde met het uitoefenen van toezigt over eene bezitting. Er ontbreekt daarbij de noodige zamenhang, het gezonde leven der verschillende deelen en dus ook van het geheel, de arbeiders twijfelen aan den uitslag van het hun gelaste, en hoeveel te meer dus de boeren, die alles wat gebeurt met wantrouwen aanzien.

22. *Theorie en praktijk. De Boer.* Als men den boer, die uit de hoogte op een zoogenaamden heerboer neder ziet, in diens plaats aan het hoofd stelde van eene landhuishouding, die hij meent beter te kunnen besturen, dan zou in verre weg de meeste gevallen, de uitkomst niet gelukkig zijn. Het bestuur van eene groote landhuishouding vereischt wel de praktische kennis van een boer, maar bovendien nog de omvatrijke kennis der landhuishoudkunde, die den eigenlijken boer ontbreekt. Eene groote landhuishouding moet geheel anders dan eene kleine worden beheerd; daartoe is een overzigt noodig van het geheel, waartoe velerlei kennis wordt vereischt; men behoort alle deelen van het geheel zorgvuldig van elkander te kunnen afzonderen en toch het evenwigt tusschen die deelen te bewaren; er behoort eene niet alledaagsche naauwgezetheid toe en eene strenge orde, een verstandig overleg ten opzigte van den arbeid, waarover men beschikken kan, eene goede beoordeeling en eene juiste regeling van de opeenvolging der verschillende gewassen; de kennis van het boekhouden is noodzakelijk, en die van vele handwerken; eene eigenaardige manier in den omgang met menschen waarmeê men te doen heeft, is onmisbaar, en behalve de vatbaarheid, om de uitkomsten van wetenschap (zoowel van die der natuur als van den Staat) te gebruiken, moet men nieuwe verschijnselen in hunne praktische waarde of onwaarde beoordeelen kunnen, enz. Ziedaar zoovele vereischten, die, gezwegen van eene ten grondslag liggende algemeen wetenschappelijke vorming, zóóveel studie vereischen, dat de meening, die zoo menigeen nog is toegedaan, dat jonge lieden met weinig aanleg toch nog goed genoeg zijn ter uitoefening der landhuishoudkunde, zonder nadere aanwijzing wel voor dwaas mag gehouden worden.

Digitized by Google

OVERZIGT VAN DEN JAVA-HANDEL IN 1859.

Wij doen hier de opgave volgen van eenige voorname artikelen van den In- en Uitvoer op Java, in vergelijking met vroegere jaren. (Verg. *Econ.* 1859, p. 219—224.)

INVOER.

GOEDEREN.	Jaren.	Uit Nederland door: Ned. Hand. Maatschappij.	Uit Nederland door: Particulieren.	Uit Engeland.	Uit Frankrijk en Middell. zee.	Uit Amerika.	Uit Hamburg en Noord. Europa.	Uit de Ind. zee en Australie.	Uit de Golf van Perzië.	Totaal.
Manufacturen, garen en drills . . . . *collis*	1856	7461	21771	20204	8	777	514	180	—	50915
	1857	6924	19061	23654	36	963	454	10	—	51102
	1858	7644	14676	22096	—	2587	3	7	—	47021
	1859	4348	21588	28283	3	1227	451	20	—	55920
IJzer . *collis en bundels*	1856	4565	23175	81163	—	—	92110	—	—	203013
	1857	1904	25524	127956	—	—	40839 en 420 ton ijzer.	—	—	196223 en 420 ton ijzer.
	1858	12573	35197	127106	—	5601	56784	—	—	237261
	1859	10364	47896	122851	—	80	62154	1598	—	244943
Bladkoper en koperen spijkers . *kisten en vaten*	1856	276	190	387	—	—	—	—	—	853
	1857	286	422	315	—	—	—	—	—	1023
	1858	376	294	487	—	—	—	—	—	1157
	1859	706	1419	604	—	—	—	—	—	2729
Staal . . . . . *collis*	1856	—	86	—	—	—	1866	—	—	1952
	1857	18	233	495	—	—	730	—	—	1501
	1858	850	3574	20	—	—	3564	—	—	8008
	1859	1046	4966	265	—	—	2345	—	—	8622
Zink en blik . . *collis*	1856	79	200	694	—	—	—	—	—	973
	1857	18	2308	3494	—	—	2100	—	—	8520
	1858	19	2424	3083	—	—	—	—	—	5526
	1859	—	9222	2583	—	—	1567	—	—	13372
Lood . . . . . *collis*	1856	5827	236	210	—	—	169	—	—	6444
	1857	1301	1980	1376	—	2075	370	133	—	7235
	1858	1967	1113	350	—	3968	—	—	—	7398
	1859	222	3043	2956	—	—	—	—	—	6221
Machineriën . . *collis*	1856	14	629	1024	—	58	—	—	—	1725
	1857	152	762	5180	—	—	—	—	—	6094
	1858	46	3259	7150	—	—	—	—	—	10455
	1859	—	1368	5778	—	36	—	500	—	7682
Steenkolen . . *tonnen*	1856	550	4285	1661	—	—	100	—	—	6596
	1857	—	4443	6386	—	—	—	180	—	11009
	1858	—	5767	4414	—	—	120	1598	—	11899
	1859	7451	7313	2030	750	343	—	6521	—	24408
Glas en aardewerk *collis*	1856	258	2403	6099	164	—	1212	—	—	10136
	1857	273	3112	6503	290	42	2248	83	—	12550
	1858	279	2298	5610	294	—	163	—	—	8653
	1859	106	3016	5958	55	—	12	12	—	9159
Cognac . . . . *collis*	1856	—	138	12	7136	160	125	—	—	7571
	1857	—	2807	—	6965	—	396	—	—	10168
	1858	—	838	1	2285	—	321	72	—	3517
	1859	—	726	—	6076	—	—	59	—	6861
Wijnen . . . . *collis*	1856	—	6830	1263	9867	—	5424	281	136	23803
	1857	68	9510	1596	10677	—	1388	—	—	23239
	1858	30	12009	843	6215	579	—	104	13	19793
	1859	—	12375	412	6479	60	275	335	50	19986
Bier . . . . . *collis*	1856	—	10025	1165	950	—	245	—	—	12385
	1857	100	15884	2079	720	—	196	40	—	19019
	1858	—	11206	1739	200	—	42	56	—	13243
	1859	—	12897	1698	—	—	76	—	—	14671
Jenever . . . . *kisten*	1856	—	22816	—	—	—	—	—	—	22816
	1857	367	34009	—	—	—	—	—	—	34376
	1858	990	50737	—	—	—	—	—	—	51727
	1859	—	44743	—	—	—	—	—	—	44743
Boter . . . . *vaatjes*	1856	949	21720	—	—	40	—	—	—	22709
	1857	1309	32290	—	6	—	—	—	—	33605
	1858	1317	33412	—	—	—	—	25	—	34754
	1859	825	35827	—	—	—	—	—	—	36652

Digitized by Google

GOEDEREN.	Jaren.	Uit Nederland door: Ned. Hand. Maatschappij.	Uit Nederland door: Particulieren.	Uit Engeland.	Uit Frankrijk en Middell. zee.	Uit Amerika.	Uit Hamburg en Noord. Europa.	Uit de Ind. zee en Australië.	Uit de Golf van Perzië.	Totaal.
Hammen . . . . *stuks*	1856	—	6776	—	—	—	—	—	—	6776
	1857	150	7474	—	—	700	—	—	—	8324
	1858	—	10534	—	—	—	—	—	—	10534
	1859	—	9071	11	—	500	—	—	—	9582
Kazen . . . . . *stuks*	1856	—	4024	—	—	—	—	—	—	4024
	1857	50	12253	—	—	—	—	—	—	12303
	1858	—	11714	—	—	—	—	—	—	11714
	1859	—	5167	7	—	—	—	—	—	5174
Provisiën . . . . *collis*	1856	—	10832	847	2160	455	143	220	—	14657
	1857	6820	13901	737	4768	1400	207	6296	4435	38564
	1858	5774	11448	248	3481	1320	2	1970	5622	30765
	1859	79	11562	352	1522	553	585	2839	24178	41676
Zeep . . . . . *kistjes*	1856	—	1340	65129	—	300	666	7649	—	75084
	1857	—	9975	88741	210	700	3023	757	—	103406
	1858	1880	7273	61538	—	553	—	2341	—	73585
	1859	—	2561	15993	—	—	—	764	51	19369
Verwen . . . . *collis*	1856	—	2408	636	—	—	436	25	—	3505
	1857	260	8333	150	—	—	203	—	—	8946
	1858	303	4284	1462	—	—	—	—	100	6149
	1859	419	6567	560	—	50	—	—	—	7596
Meel . . . . . *vaten*	1856	1961	368	—	—	1120	100	28	—	3587
	1857	2075	559	—	3100	2040	168	200	—	8142
	1858	2763	1420	—	200	2160	—	4270	—	10811
	1859	1097	854	200	40	980	10	—	—	3081
Sigaren . . . . *kistjes*	1856	—	90	—	—	—	—	11568	—	11658
	1857	—	—	—	—	—	—	23041	—	23041
	1858	—	150	—	—	—	—	6928	—	7078
	1859	—	—	—	—	—	—	4040	—	4040
IJzerwerk . . . *collis*	1856	495	179	1062	—	—	923	—	—	2669
	1857	—	1577	1828	—	—	229	—	—	3634
	1858	396	553	12449	—	—	—	—	—	13398
	1859	—	1827	5854	—	1	—	—	—	7682
Koolteer en teer . *vaten*	1856	2715	2456	269	—	100	509	—	—	6049
	1857	1180	2561	—	—	112	343	—	—	4196
	1858	1817	3982	—	—	125	352	100	—	6376
	1859	—	2574	20	—	100	46	—	—	2740
Selserwater . . *manden*	1856	—	1868	—	—	—	—	—	—	1868
	1857	—	6677	—	—	—	—	—	—	6677
	1858	—	5761	—	—	—	—	—	—	5761
	1859	—	663	—	—	—	—	—	—	663
Lijnolie . . . . *kisten*	1856	264	5399	—	—	—	155	—	—	5718
	1857	—	6838	—	—	—	—	—	—	6838
	1858	—	3775	—	—	2	10	—	—	3787
	1859	—	4895	—	—	—	—	—	—	4895
Leggers . . . . *stuks*	1856	—	4710	—	—	300	703	100	—	5813
	1857	—	5964	—	—	—	140	—	—	6104
	1858	—	8813	—	—	—	—	—	—	8813
	1859	—	6066	—	—	—	—	—	—	6066
IJzeren spijkers . *vaten*	1856	359	2068	504	—	22	50	100	—	3103
	1857	463	2930	302	—	—	79	—	—	3774
	1858	77	9209	814	17	168	—	—	—	10285
	1859	1059	6084	2642	—	148	641	—	—	10574
Planken en balken *stuks*	1856	—	—	—	—	3779	—	80846	—	84625
	1857	—	—	—	—	—	—	71113	—	71113
	1858	206	56	—	—	13200	295	24437	—	38194
	1859	—	—	—	—	4596	—	—	—	4596
Tarwe . . . . . *zakken*	1856	—	—	—	—	—	—	10916	5839	16755
	1857	—	—	—	—	—	—	11128	2399	13527
	1858	—	—	—	—	—	—	8046	2705	10751
	1859	21	—	—	—	456	28	7643	14965	23113
IJs . . . . . *tonnen*	1856	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	1857	—	—	—	—	3087	—	—	—	3087
	1858	—	—	—	—	1392	—	—	—	1392
	1859	—	—	—	—	1564	—	—	—	1564

Digitized by Google

Wat ons in den voorafgaanden staat allereerst treft, is de belangrijke toename in den aanvoer van manufacturen en wel voornamelijk uit Engeland. Niettegenstaande eene vermeerdering van den invoer uit Nederland met ruim 3600 collis of circa 16 pCt. in vergelijking met het vorige jaar, waardoor het cijfer van 1857 weder ongeveer bereikt is, werd de verhouding tegenover de invoeren van het buitenland nog ongunstiger, en daalde het aandeel van Nederland in den algemeenen invoer van manufacturen, van 47¼ pCt. in 1858 tot 46¼ pCt. in het afgeloopen jaar. Engeland vermeerderde zijne aanvoeren van dat artikel met c^a. 6200 collis en verwierf in 1859 50¼ pCt. van den algemeenen invoer tegen 47 pCt. in 1858. Amerika voerde ruim 1200 collis aan, minder dan de helft van het cijfer van 1858; doch Hamburg dat in 1858 niet had ingevoerd, komt weder met het cijfer van 1857, ruim 450 collis, op onzen staat voor.

IJzer, staal, ijzeren spijkers, bladkoper en koperen spijkers, zink en blik werden in grootere hoeveelheden aangevoerd dan in een der vorige jaren het geval was geweest; vooral van het laatste artikel was de vermeerdering van veel beteekenis.

Machineriën en IJzerwerk konden zich niet staande houden op het hooge cijfer van 1858; de invoer van machineriën uit Nederland verminderde met ruim 1900 collis of circa 60 pCt., die van ijzerwerk nam daarentegen toe, en bedroeg bijna het dubbel van het vorige jaar. Van Engeland werden circa 1400 collis of 20 pCt. minder machineriën en 6600 collis of 55 pCt. minder ijzerwerk ingevoerd.

Hoogstbelangrijk was de invoer van steenkolen in vergelijking met vorige jaren. Deze werd in 1859 meer dan verdubbeld en vond hoofdzakelijk plaats uit Nederland, een verschijnsel dat zich laat verklaren door den maatregel van de Ned. Hand. Maats. om den overvoer eener geheele of gedeeltelijke lading kolen voor de door haar bevrachte schepen verpligtend te stellen. Daarna is de invoer van Australië de belangrijkste. In het afgeloopen jaar werden reeds ruim 6500 tonnen van het Australische Newcastle aangevoerd, en bij toenemende exploitatie zijner mijnen, zal het welligt in het vervolg zijnen naamgenoot in Engeland den loef afsteken in het voorzien der behoefte aan brandstof van de stoomvaart en de fabrieken in O. Indië.

Tegenover den meerderen aanvoer van cognac, wijnen en bier valt eenige vermindering in de importatie van jenever op te merken, bij het vorige jaar vergeleken. Het cijfer van 44700 kisten, bijna het dubbel van 1856 is intusschen nog belangrijk te noemen. Van boter werden 1900 vaatjes *meer*, van kaas 6550 stuks *minder* ingevoerd dan in 1858. In het eerstgenoemde artikel valt eene gestadige toename op te merken. Eene belangrijke vermeerdering in de rubriek provisiën valt toe te schrijven aan de partijen die van Bushire werden aangevoerd: de invoer uit Europa bleef stationair. Insgelijks van de golf van Perzië kwam eene groote hoeveelheid tarwe, terwijl de meel-aanvoeren, welker toename wij in ons vorig overzigt berigtten, aanmerkelijk verminderden, zoodat het afgeloopen jaar daaromtrent het ongunstigst van de vier is. Seltserwater, waarvan in de beide vroegere jaren te veel voor de consumtie was geïmporteerd, is in 1859 weinig aangebragt. Het heeft een geduchten concurrent in de ladingen ijs, waarvan Amerika een geregelde aanvoerder blijft.

Zoowel in de rubriek sigaren als in de rubriek planken en balken, blijft de vermindering aanhouden, bij beide, naar wij vermeenen, doordien de behoefte meer en meer gelegenheid vindt om zich op Java zelve van die artikelen te voorzien.

Digitized by Google

UITVOER.

GOEDEREN.	Jaren.	Naar Nederland door: Ned. Hand. Maatschappij.	Naar Nederland door: Particulieren.	Naar Engeland.	Naar Frankrijk en Middell. zee.	Naar België.	Naar Hamburg, Bremen en Noord. Europa.	Nasr Amerika en West-Indië.	Naar Californië.	Naar Australië.	N. de kaap de G. H. Ind. zee, China en Golf van Perzië.	Naar Japan.	Totaal.
Koffij . . *pikols*	1856	1096600	11500	—	30128	—	5091	5951	10271	1984	3	—	1181518
	1857	958481	16802	2	40674	—	1875	2485	1020	2670	2324	—	1026333
	1858	994690	74753	—	65218	—	5371	8322	4579	4329	2186	—	1159448
	1859	913039	31568	2	58310	—	179	6815	3191	3256	1814	—	1018174
Suiker . . *pikols*	1856	1310700	389218	8646	27802	11295	115208	4719	17535	22878	21504	—	1929505
	1857	892848	478073	30324	142751	—	88361	12794	13185	26742	18730	—	1703808
	1858	1007093	773680	50231	60170	18413	58521	3541	4378	12877	51128	—	2040082
	1859	1027140	930169	19189	25627	—	30789	14490	3528	75309	35935	—	2166196
Rijst . . *pikols*	1856	12000	571161	74312	12000	12735	99443	10690	18649	7584	226446	—	1044939
	1857	—	434484	88875	8030	—	63989	9204	13672	4070	921070	—	1544294
	1858	—	252280	27979	2746	—	19445	4549	12627	20915	578911	—	919422
	1859	—	559219	62010	3775	—	58798	16140	3293	7475	282032	—	992742
Arak . . *leggers*	1856	—	3505	20	—	—	1318	3	2	2	188	—	5070
	1857	—	3630	201	—	—	1491	—	2	57	494	—	5875
	1858	—	5634	220	1	—	685	—	10	60	650	3	7263
	1859	—	5329	—	—	—	604	15	—	62	417	—	6427
Rotting . *pikols*	1856	25250	9616	521	2063	125	1995	1118	350	529	13886	—	55473
	1857	19854	10617	1881	3866	—	2093	6065	128	329	16994	—	61827
	1858	26370	24353	1602	5189	415	1862	19700	95	542	36746	510	117386
	1859	30170	29512	3325	3380	—	8678	11965	75	650	3595	—	91350
Peper . . *pikols*	1856	6650	1817	1531	6018	200	3784	915	788	166	1079	—	22958
	1857	1725	3426	2833	1487	—	570	359	396	142	543	—	11481
	1858	4486	1760	542	5361	—	250	154	290	520	957	—	14320
	1859	2937	3488	147	2893	—	—	109	22	777	1354	—	11727
Gom-elastiek *pikols*	1856	477	875	115	372	—	205	2518	—	—	480	—	5042
	1857	—	1620	394	314	12	51	1556	—	—	—	—	3953
	1858	—	3113	183	616	—	34	1605	—	—	779	—	6330
	1859	—	2471	1241	890	—	387	1618	—	—	461	—	7068
Huiden . . *stuks*	*1856	36840	104910	4900	13907	—	33105	5000	90	—	160	—	192002
	1857	27238	189723	11367	9385	—	15533	1000	—	—	2616	—	256862
	1858	18790	181886	4725	18769	—	2203	—	—	205	5190	203	231971
	1859	*) 13500	115871	6855	19985	—	505	5817	—	—	3430	—	165963
Tabak . . *pikols*	1856	3426	22395	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25821
	1857	3423	31291 1240 coll.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34717 1240 collis.
	1858	673	71830	—	—	—	30	51	—	—	—	—	72584
	1859	—	52274	—	—	—	—	70	—	—	71	—	52415
Indigo . . *pond*	1856	662500	349251	—	44274	—	713	1965	—	—	125	—	1058828
	1857	947375	326112	5015	41409	—	250	1091	—	—	—	—	1321282
	1858	564625	323110	345	61781	—	—	195	—	—	2856	10	952922
	1859	†) 852500	440918	—	40010	—	—	—	—	—	476	—	1333904
Nootmuscaat *picols*	1856	4805	235	—	—	—	34	267	113	15	—	—	5469
	1857	5259	422	111	5	14	25	111	40	9	—	—	5996
	1858	6189	304	4	—	—	14	71	—	30	19	—	6631
	1859	5774	179	112	—	—	18	99	—	144	3	5	6334
Foelie . . *picols*	1856	1625	69	12	—	—	10	44	15	5	—	—	1780
	1857	1169	68	63	—	—	11	17	1	—	—	—	4329
	1858	1636	120	6	—	—	10	6	—	—	15	—	1793
	1859	1883	47	30	—	—	2	20	—	18½	4	1½	2006
Kaneel . . *pikols*	1856	1498	320	50	5	—	37	—	—	—	—	—	1910
	1857	1070	21	55	—	—	—	9	—	—	—	—	1169
	1858	2160	42	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2202
	1859	1898	148	—	—	—	39	—	—	3	—	—	2088
Cubeben . *pikols*	1856	—	78	—	274	—	115	19	7	—	40	—	533
	1857	—	794	—	92	—	—	50	—	—	3	—	939
	1858	—	202	—	79	—	—	45	—	—	58	—	384
	1859	—	55	—	135	—	19	99	7	—	88	—	388

*) Dit bedrag is calculatif, zijnde de uitvoer der Ned. Hand. Maats. van Huiden over dit jaar opgegeven in pikols.

†) De uitvoeren van Indigo en Cochenille der Ned. Hand. Maats., in pikols opgegeven, zijn à 125 pond per pikol in Amsterdamsche ponden gereduceerd.

Digitized by Google

GOEDEREN.	Jaren.	Naar Nederland door: Ned. Hand. Maatschappij.	Naar Nederland door: Particulieren.	Naar Engeland.	Naar Frankrijk en Middell. zee.	Naar België.	Naar Hamburg, Bremen en Noord. Europa.	Naar Amerika en West-Indië.	Naar Californië.	Naar Australië.	N. de kaap de G. H. Ind. zee, China en Golf van Perzië.	Naar Japan.	Totaal.
Sapanhout *pikols*	1856	1306	871	944	33	"	356	102	"	50	60	"	3722
	1857	"	1275	915	150	"	958	"	"	"	30	"	3328
	1858	"	2625	305	593	"	833	"	"	"	506	7391	12553
	1859	"	1423	454	86	"	"	"	"	"	2204	4038	8225
Cassia . . *pikols*	1856	"	2435	"	"	"	90	"	"	"	"	"	2541
	1857	"	1346	"	"	"	25	373	"	"	"	"	1744
	1858	"	540	"	"	"	"	400	"	"	30	"	970
	1859	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Gom dammar *pikols*	1856	291	2516	501	807	"	799	1074	"	"	50	"	5509
	1857	"	3102	126	137	"	764	500	"	"	"	"	4629
	1858	"	4006	208	949	"	390	130	"	"	421	"	6104
	1859	"	3209	663	668	"	"	200	"	8	492	25	5265
Gutta percha *pikols*	1856	893	416	22	210	"	204	426	"	"	16	"	2187
	1857	"	785	"	"	"	"	70	"	"	147	"	1002
	1858	"	258	"	"	"	"	"	"	"	"	"	258
	1859	"	243	"	"	"	"	8	"	"	65	"	316
Cochenille . *pond*	1856	92500	23910	"	"	"	"	1011	"	"	1561	"	118882
	1857	72625	2071	"	8028	"	60	"	"	"	300	"	83684
	1858	54375	29334	"	1100	"	60	"	"	"	62	1190	86121
	1859	*) 40875	1451	"	"	"	"	"	"	"	"	"	42326
Thee . . *pikols*	1856	14435	721	"	"	"	"	"	"	"	"	"	15156
	1857	14317	125	"	"	"	"	"	"	"	"	"	14442
	1858	15893	129	"	"	39	"	"	"	"	"	"	16061
	1859	18258	59	"	2	"	3	"	"	35	"	"	18357
Tin . . . *pikols*	1856	115430	1505	"	2291	"	70	200	"	"	"	"	119496
	1857	89815	1000	"	2177	"	"	"	"	"	110	"	93102
	1858	74337	2200	"	"	"	"	"	"	"	51	68	76656
	1859	81980	2957	"	44	"	"	630	"	"	160	"	85771
Paddie . . *pikols*	1856	"	1539	"	"	"	2991	150	"	"	1722	"	6402
	1857	"	3912	"	"	"	"	"	60	50	"	"	4022
	1858	"	4	"	"	"	"	"	"	50	"	"	54
	1859	"	2246	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2246
Kurkuma . *pikols*	1856	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	1857	"	9271	591	1563	"	1800	"	"	"	"	"	13255
	1858	"	6690	313	"	"	1617	"	"	"	260	"	8880
	1859	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Was . . . *pikols*	1859	"	5700	"	1820	"	"	5	"	500	122	"	8147

*) De uitvoeren van Indigo en Cochenille der Ned. Hand. Maats., in pikols opgegeven, zijn à 125 pond per pikol in Amsterdamsche ponden gereduceerd.

De uitvoer van koffij heeft in 1859 eene belangrijke schrede achterwaarts gedaan: het verschil met 1858 bedraagt ruim 142000 pikols, en men moet tot 1854 teruggaan om zulk een ongunstig jaar te vinden. De reden hiervan moet gezocht worden in den ongunstigen oogst op Java, en de vermindering drukt dan ook zoowel op den uitvoer der Ned. Hand. Maats. als op dien van particulieren. Deze laatste bedroeg:

in	1856	circa	85,000	picols.	in 1858	circa	165,000 picols.
„	1857	„	68,000	„	„ 1859	„	105,000 „

De particuliere uitvoer naar Nederland was in het laatste jaar ruim 43000 pikols minder dan in 1858, en ook het betrekkelijke aandeel nam af, zoo als blijkt uit het volgende staatje:

Digitized by Google

Percentsgewijze verdeeling van den particulieren koffij-uitvoer, naar gelang der destinatie-plaatsen.

		1856.		1857.		1858.		1859.	
Naar	Nederland	13½	pCt.	25	pCt.	45	pCt.	30	pCt.
„	Frankrijk	59	„	60	„	39½	„	55½	„
„	Hamburg en N. Europa	6	„	3	„	3½	„	—	
„	Amerika	7	„	3½	„	5	„	6½	„
„	Californië	12	„	1½	„	2½	„	3	„
„	Australië	2½	„	4	„	2½	„	3	„
„	Ind. Zee, China de Golf van Perzië	—		3	„	2	„	2	„
		100	pCt.	100	pCt.	100	pCt.	100	pCt.

De suiker-uitvoer nam daarentegen in het afgeloopen jaar weder toe met ruim 126000 picols, waarvan 20000 over de uitvoeren der N. H. Maats. Het aandeel der particulieren vermeerderde derhalve met 106000 picols en bedroeg daardoor in 1859 52½ pCt. van het totaal tegen 50½ in 1858, 47½ pCt. in 1857, en 32 pCt. in 1856.

Uit het volgende staatje blijkt dat Nederlands aandeel in den toevoer van de particuliere suiker weder belangrijk vermeerderde, waarbij intusschen valt op te merken dat over het jaar 1859 de ladingen der schepen welke eene haven in het Engelsche kanaal om orders moeten aandoen, onder den uitvoer *naar Nederland* zijn begrepen. De ondervinding heeft geleerd dat die bodems meestentijds hunne eindbestemming in Nederland vinden.

Percentsgewijze verdeeling van den particulieren suiker-uitvoer naar gelang der destinatie-plaatsen.

		1856.		1857.		1858.		1859.	
Naar	Nederland	63	pCt.	59	pCt.	75	pCt.	81	pCt.
„	Engeland	1½	„	3½	„	5	„	1⅔	„
„	Frankrijk	4½	„	17½	„	6	„	2	„
„	Belgie	2	„	—		2		—	
„	Hamburg en N. Europa	19	„	11	„	5½	„	3	„
„	Amerika	1	„	1½	„	½	„	1⅔	„
„	Californië	2½	„	1½	„	½	„	⅓	„
„	Australië	3½	„	3½	„	1½	„	6⅔	„
„	Ind. Zee, China Golf van Perzië	3	„	2½	„	4	„	3⅓	„
		100	pCt.	100	pCt.	100	pCt.	100	pCt.

De *rijst*-uitvoer nam toe, vooral de uitvoer naar Nederland en het overig Europa, welke weder het hooge cijfer van 1856 eenigzins nabijkwam: daarentegen waren de verzendingen naar China van veel minder aanbelang.

Van *arak* en *bindrotting* werd in het afgeloopen jaar minder uitgevoerd dan in 1858, doch meer dan in de beide eerste jaren.

Peper werd minder uitgevoerd, zoowel door de N. H. Maats. als door particulieren; en het totaal bedraagt slechts weinig meer dan in 1857.

De uitvoer van *Gom elastiek* was in 1859 vrij aanzienlijk en beliep meer dan in een der vorige jaren; die van *gutta percha* toont eene geringe vermeerdering op het lage cijfer van 1858, doch blijft van weinig aanbelang; dit artikel geniet steeds een levendigen vraag, en bij de hooge prijzen die daarvoor besteed zijn, mag men vertrouwen dat er van de opsporing meer werk zal gemaakt worden, en dat de uitvoer weder zal toenemen.

Digitized by Google

De exportatie van *huiden* onderging eene sterke vermindering welke vooral drukt op de particuliere afzendingen naar Nederland, bij de beide vorige jaren vergeleken.

Tabak werd ook minder uitgevoerd dan in 1858, doch met de eerste jaren van onzen staat vergeleken is het cijfer nog bevredigend.

Indigo toont voor 1859 het hoogste cijfer van de laatste jaren, en sedert 1848, toen de uitvoer ruim 1400,000 pd. bedroeg was dit cijfer niet bereikt geworden. Het is vooral de particuliere uitvoer welke toenam.

Bij *cochenille* zien wij juist het tegenovergestelde verschijnsel; de totale uitvoer verminderde in 1859 tot circa de helft van de beide vorige jaren, en wel hoofdzakelijk door de belangrijke afname, ja, schier geheele staking van den uitvoer door particulieren.

De uitvoer van *tin*, welke in 1857 en 1858 verminderd was, ging in het afgeloopen jaar iets vooruit, doch het verschil met 1856 blijft nog aanzienlijk.

De uitvoer van *thee* was in het afgeloopen jaar belangrijker dan in een der vroegere; die van *Cassia* en *Kurkama* werd geheel gestaakt; die van *Sapanhout*, hoewel ruim ¼ minder dan in 1858, blijft een hoog cijfer aantoonen. Van de overige artikelen was het verschil met vroeger van weinig beteekenis.

Voor het eerste komt het artikel *was* op deze staten van uitvoer voor; wij achten het waarschijnlijk dat daarmede de Japansche boomwas bedoeld wordt, welke bij aanzienlijke partijen werd verscheept, doch waarvan Java slechts als plaats van *doorvoer* is te beschouwen.

De uitvoer naar Frankrijk was in 1859 niet van zooveel omvang als vroeger. Wel is waar zagen wij reeds dat het grootste gedeelte van de door particulieren verscheepte koffij derwaarts bestemd was, doch in de exportatie van suiker, rotting, peper, indigo, sapanhout, gom dammer en cochenille nam het veel minder aandeel dan vroeger, en de kleine vermeerdering in den uitvoer van rijst, gom-elastiek, huiden, en cubeben kan daartegen niet op wegen.

De uitvoer naar Engeland bleef over het geheel stationnair; het trok veel minder suiker dan in de beide laatste jaren, doch er werden daarentegen meer rijst, rotting, gom-elastiek, huiden en specerijen derwaarts verladen.

Hamburg en Noordelijk Europa zagen hun aandeel in den uitvoer van koffij en suiker aanzienlijk beperken, doch in dien van rijst en eenige andere artikelen iets toenemen.

Amerika trok in 1859 meer suiker, rijst, huiden en tin dan vroeger en bekleedde eene vrij voorname plaats bij de uitvoeren.

De exportatie van suiker en specerijen naar Australië nam zeer in omvang toe, doch die van rijst derwaarts was afnemende.

Eene vrij belangrijke lading diverse producten werd van Java direct naar de Kaap de Goede Hoop verladen.

De uitvoer naar Japan was van luttel beteekenis en bepaalde zich hoofdzakelijk tot Sapanhout. De lezers van dit tijdschrift zijn door een bekwame hand in de gelegenheid gesteld om zich rekenschap te geven van de hinderpalen welke de ontwikkeling van den handel met dat rijk tot nu toe in den weg hebben gestaan.

Amst. J. B.

Digitized by Google

OPGAVE *der hoogste en laagste Coursen van de onderstaande Effecten aan de Beurs te Amsterdam* (*Zie voor een overzigt der maanden van het vorig jaar* Economist 1859.)

	1859.		Febr. 1860.		Maart 1860.		April 1860.		Mei 1860.	
	Laagste cours.	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*
Nederl. Cert. W. Sch. 2½ pct.	53½	65	63 13/16	64 7/8	63	64	63 5/8	64 1/8	63 3/8	64 1/2
dito dito 3 „	61¾	78½	75 1/16	76 3/8	75	76	75½	76 3/8	75 1/2	76 11/16
dito dito 4 „	82	99½	97¼	98 3/4	97 3/4	98	98	99 5/8	98 1/4	99 5/16
Overz. bezittingen 4 „	83	98¾	96½	97¾	97	97 7/8	97	97 1/8	97 1/8	98
Amort. Syndicaat 3½ „	82	95¼	93¼	95	94½	95 3/8	94¾	95¾	94 3/8	94 7/8
Aand. Ned. Hand. M.	115	144	124½	126½	125	125¾	125	132¼	130¼	133 3/8
Obl. H. IJ. Spw. M. 4½ „	97½	101	99 3/4	100 3/8	99¾	—	99	99½	100	—
Oblig. R. Spoorw. 4½ „	93	102	100¼	101	100¾	—	101¼	—	101¼	—
Aand. Ned Bank 4 „	160	169¾	166		—	—	—	—	167	169
Frankr. Inschr. Grb. 3 „	54¾	67½	—	—	—	—	63½	—	—	—
Bely. Cert. *Rothschild*, 2½ „	43	54	51½	52½	51¼	52	51¼	51 7/8	51 3/8	52 1/8
Rusl. Obl. *Hope* 1 1/8 1/16 5 „	93 7/8	106¾	103 1/8	104 3/4	102 3/8	103 5/8	102½	103½	102 5/8	104 3/8
dito 1 3/8 3/16 5 „	93¼	104	101¾	102 5/8	101¾	102 1/8	101¼	102	101½	102 1/4
Cert. Rusl. 1 3/8 3/16 5 „	78	92¼	84¼	85¼	84	85	84	85¼	84 5/8	85 3/8
Obl. *Stiegl.* 5 serie 5 „	83¾	99	88 7/8	90¼	88¾	89 7/8	89	91	89½	90 3/8
dito 6e serie 5 „	89	102 5/8	99 1/16	100	98	99 3/8	98 7/16	100	99 3/8	100 1/8
Cert. *Hope & Co.* 4 „	73	87	79½	80 13/16	79 5/16	79 3/4	78¼	81	79¼	81½
Oblig. bij *Stieglitz* 4 „	72¾	87¼	79¼	80 1/4	79 3/8	79½	79	81½	80¼	81 3/4
dito te Londen 4½ „	86	98½	94	94 1/2	93½	94 3/8	92¾	93½	93½	94½
Cert. Roebels . . 6 „	56	68½	61 1/16	63 3/8	60	61¼	59 7/8	61	59 3/4	61
Obl. à £ 100 . . 3 „	—	—	—	—	61 9/16	61½	61¼	64¼	62 3/8	64 1/8
Aand. groote Russ. spoorw. vol gefourn.	198	248½	212¾	215¾	212	213½	211¼	216	212½	214½
Polen. Schatk. Oblig. 4 „	66	83	77	78	77 5/16	78¼	77 7/8	80 1/8	79 5/8	80½
Loten fl. 500	139½	160½	157	159	158½	159¾	158¾	164	159¾	163
Pruiss. Aand. 1854 8½ „	183	211¼	—	—	205	206	199	201½	201	202
Obl. 1859. 5 „	—	—	101 3/8	102 5/8	101	102¼	100¼	102	100¾	102¼
Oostenr. Obl. Metall. 5 „	31¼	77 3/8	45½	49¾	46 9/16	49 5/16	47 1/8	48 3/8	46½	51½
dito dito 2½ „	18½	39½	24 5/8	26	25¼	26 3/8	25 3/8	26 1/8	24 7/8	27½
dito Nationale 5 „	35¾	78½	52	55½	52 5/16	56½	54	55 3/16	53½	57 3/16
dito bet. Amst. 5 „	47	78	66¼	71 5/8	68	71 3/16	68 5/16	71½	68½	72½
Weener Lot. fl. 250, 1839	205	396	270	280	270	—	270	273	267	280
dito fl. 250, 1854 4 pct.	190	340	240	254	215	244	206	212	213	224½
Oblig. *Goll & Co.* 5 „	62	81	56¼	61	58	59¾	57¾	58	55¾	—
dito dito 4 „	34	63½	46	48	46	47½	45 1/8	46¼	45½	47
Bankactien. . . . 3 „	512	1060	708	766	742	760	752	764	736	755
W. Loten fl. 100 1858	65	117½	88½	92	88½	92	87	89	90	91½
Spanje. Oblig. . . . 1¾ „	24	34½	32¾	33 13/16	33 1/8	34 1/16	33 15/16	35 5/16	35 1/8	37 5/8
dito Binnenl. 3 „	32½	44½	41¾	44	42½	43¾	43 1/16	45 3/8	44	47
dito Amortisable	6	12	10¾	12 1/8	12	14 7/8	14 1/16	16¼	15	16½
Obl. Buitenl. sch. 3 „	33	46	43 3/16	44 5/8	43 1/8	44 1/8	44¾	46¾	45¾	48
Coupons bewijzen	3	6½	4 7/16	4 11/16	4½	5	4 11/16	4 5/16	4½	4 7/8
Portug. Oblig. 1853	34	47½	43 5/16	43 15/16	42½	43 5/16	42 9/16	43½	42 5/8	44¾
dito 1856, 1857, 1859	33½	46½	41 1/8	42 5/16	41¾	42¼	41½	42 5/16	41¾	43¼
dito Uitgestelde	25	31	31	31¼	31	31¼	31	31¾	31 3/8	33¼
Z.-Amerika. Oblig. Mexico	13½	23	19¼	21 1/16	19 3/8	21¼	19¾	20 1/16	19 3/16	20 1/16
Oblig. Venezuela 3 pct.	28¼	42	24¾	26¼	25 7/16	26	25	25 5/8	24½	25½
dito dito 1½ „	12	16½	12 1/16	13¾	13 5/16	13 5/8	13 1/16	13 5/8	12 5/8	13 3/8
dito Grenada	10	18 7/8	14½	14 7/8	13¾	14 1/16	13¼	13¾	12½	13 3/8
dito Uitgestelde	3½	5 7/8	4½	4 13/16	4 3/8	4 1/16	4 3/8	4 5/8	4 5/16	4 5/8
dito Peru 4½ „	72½	90	89	90¼	90¼	—	88¾	89¼	89¼	—
Brazil. Geldl. 1824 5 „	88	100 1/8	99 1/8	99 3/8	95¾	99 1/8	96 3/8	97 3/8	96 3/8	98¼
dito 1852—1858 4½ „	80	99½	90¼	90 5/8	86	90 3/8	86	87	86 3/8	87 1/8
Ecuador onbep. 1 „	11¾	16½	12¼	12 13/16	12¼	13	10¼	12 11/16	10 7/8	11½
N.-Amer. Obl. Louis. 5 „	95½	103	101½	102¼	101½	101 3/4	102	102¼	101 3/4	—
Oblig. Illinois sp. 7 „	65	84¾	80	82	81 1/8	83¾	83¼	85	83¾	85 3/8
Galveston spoorweg 8 „	53	85	25	51½	39	50	40	46	32	44
COURS VAN HET GELD.										
Beleening	3	3½	3	—	3	—	3		3	—
Prolongatie	2	4	2½	—	2½	—	2½	3	3	—
Disconto	3	3½	3	3½	3	3½	3	3½	3	—

Digitized by Google

VERGELIJKENDE OPGAVE *der Ned. Bank (saldo's van rek. cour^t., omloopende banknbiljetten en munt en muntmateriaal)* in millioenen guldens.

OVERZICHT *sedert* 1846. — *Stand op ult. Maart* (sluiting boekjaar.)

ult. Maart.	saldo's r. c.	om. l. b. b.	m. en muntm.		1858. saldo's r. c.	om. l. b. b.	m. en muntm.	Global. Bedr. v. disc. en beleen.	1859. saldo's r. c.	om. l. b. b.	m. en muntm.	Global. Bedr. v. disc. en beleen.	1860. saldo's r. c.	om. l. b. b.	m. en muntm.	Global. Bedr. v. disc. en beleen.
1847	*f* 78 m.	324	307	ult. Jan.	133	773	62	436	331	901	109	292	281	992	1004	ult. Jan. 410
1848	71	373	359	„ Febr.	135	755	664	376	326	881	1103	254	263	971	1003	„ Febr. 381
1849	144	444	66	„ Maart.	11	76	704	316	303	868	107	251	224	965	998	„ Maart. 361
1850	166	481	711	„ April.	99	85	739	354	313	90	1028	335	234	1012	102	„ April. 356
1851	206	508	72	„ Mei.	103	795	764	28	353	915	1033	385	282	989	1048	„ Mei 373
1852	241	673	933	„ Junij.	197	793	778	362	378	902	1046	384				„ Junij.
1853	267	775	1013	„ Julij.	109	841	782	318	296	974	1055	365				„ Julij.
1854	222	938	1003	„ Aug.	171	836	839	318	283	923	1041	311				„ Aug.
1855	159	925	1027	„ Sept.	193	816	90	259	281	898	102	309				„ Sept.
1856	146	912	75	„ Oct.	278	828	972	284	282	902	999	346				„ Oct.
1857	91	801	70	„ Nov.	397	802	1034	319	893	866	1003	401				„ Nov.
1858	11	76	704	„ Dec.	443	808	109	311	409	884	1013	43				„ Dec.
1859	303	868	107													

OVERZIGT DER FONDSEN EN GELDMARKT TE AMSTERDAM.

gedurende de maand Mei 1860.

De maand Mei leverde voor het meerendeel der fondsen vrij belangrijke variatien op; alhoewel er weder als in de nu afgeloopen maand zeer weinig, vooral wat speculatie betrof, werd gedaan.

De oorzaak dezer variatien, was dan ook daaraan toe te schrijven dat, de politiek reeds van af het begin der maand minder geruststellend zijnde, de zaken van lieverlede een ernstiger aanzien verkregen, veroorzaakt door de berigten van het bijeentrekken van Russische troepen aan de Pruth, alsook omtrent de expeditie van Garibaldi, waardoor, gedenkende aan de gebeurtenissen van den zomer van 1859, groote ongerustheid werd opgewekt, dikwerf overdreven in vergelijking der feiten waardoor zij wordt te weeg gebragt.

Dat de expeditie van Garibaldi, benevens de Oostersche quaestie de vrees voor een Europeschen oorlog hebben veroorzaakt, lijdt geen twijfel, daar dan ook op alle beurzen de fondsen, zelfs de consols en Fransche rente, eene belangrijke daling hebben ondervonden.

Van lieverlede hebben de coursen zich echter staande gehouden en eene min of meerdere verbetering aangetoond; men scheen, aan de bestaande vele verwikkelingen gewoon, eenigzins gerustgesteld te zijn, terwijl het tevens blijkt dat daartoe bijdroeg de meerdere zekerheid dat Garibaldi in zijne expeditie slaagt.

Onze nationale fondsen, veelal van den algemeenen loop der markt uitgezonderd geweest zijnde, werden echter door binnenlandsche, nog meer dan buitenlandsche verkooporders gedrukt; ofschoon in de drie hoofdsoorten eene variatie van ca 1 pCt. heeft plaats gehad, sluiten dezelve nagenoeg als de vorige maand.

In Overzeesche Bezittingen en Amortisatie Syndicaat was de omzet zooals gewoonlijk gering; echter hebben die fondsen de eerste ca 1 pCt. en de laatste ¼ pCt. gevarieerd en blijven beide soorten ten slotte ¼ pCt lager dan de vorige maand. Oblig. Holl. IJz. Spoorweg Maatschappij hebben zich gedurende deze maand 1 pCt. verbeterd.

In aandeelen Handelmaatschappij was de handel ook deze maand weder zeer levendig; door voortgezette kooporders voor speculatie steeg de prijs andermaal 2 pCt. en dat wel tot 134 op de rescontre (contant 133⅝), echter zooals in den regel, hebben winstrealisatien een teruggang van 2¼ pCt. veroorzaakt, doch hebben zich op

Digitized by Google

nieuw door speculatieve kooporders ca 1 pCt. verbeterd en blijven ten slotte 132½, zijnde ca 1 pCt. hooger dan verleden maand.

Gelijk in het vorig verslag is medegedeeld, mag men, te oordeelen naar den handelstoestand van het tweede halfjaar 1859, dit jaar betere resultaten dan het vorige van de Maatschappij verwachten, en wordt dan ook te vergeefs reeds *f* 77 voor het aanstaande dividend geboden; tot welken prijs men er zich nog niet van ontdoen wil.

Van vreemde fondsen volgden Spaansche hunne rijzende beweging; geopend op de slotkoersen van de vorige maand, verbeterden zich de prijzen der 1¾ en der binnenlandsche 3pCts. door onafgebroken kooporders zoowel voor binnenl. als buitenlandsche rekening tot 1¾ pCt.

Door die aanhoudende rijzing begon men voor eene reactie te vreezen, en maar al te waar was die vrees niet ongegrond; op het hoogste standpunt gekomen, stroomden van alle kanten verkooporders toe, waardoor, na eenige fluctuatien de 1¾ pCts. 2¼ pCt. en de binnenl. 3 pCts. 3 pCt achteruitliepen, doch tot die lage koersen traden weder onderscheidene koopers op, waardoor de prijzen zich grootendeels van hunnen achteruitgang herstelden, blijvende de 1¾ pCts 36⅛ en de binnenl. 3 pCt. 45$\frac{3}{16}$, zijnde zelfs voor de eerste ⅛ hooger dan de slotkoers der vorige maand, terwijl de binnenl. 3 pCt. geen verandering aantoonen.

De prijzen der amortisabele schuld hebben deze maand minder gevarieerd, dan de vorige; ofschoon geopend op 15⅝ liepen zij terug na reeds tot 16¼ te zijn gestegen op 15, doch sluiten weder 16 met koopers, zijnde nog ¼ pCt. hooger dan de slotkoers der vorige maand; men mogt, door het hooger aannemen der inschrijvingen te Madrid, daarvan hooger koersen voorzien hebben.

Portugezen hebben in navolging van Spaansche, dezelfde fluctuatien ondervonden, kooporders voor geldbelegging hebben dezelve echter van hunnen achteruitgang ook gedeeltelijk hersteld, doch sluiten nagenoeg als de vorige maand.

Russische fondsen die aanvankelijk tot hooger koersen zeer gezocht waren, vooral oude 5 pCts. tot 104⅜, zijnde 1 pCt. hooger dan de vorige maand, volgden echter den loop der overige fondssoorten, en liepen nog tot onder de slotkoersen der vorige maand terug, waarna zij zich echter weder spoedig herstelden; de handel daarin was echter niet zeer levendig.

Men behoeft niet te onderzoeken welke der verschillende soorten van Europesche fondsen, het meeste verschil in koers, gedurende deze maand, aantoonden; opmerkelijk is het niet, dat Oostenrijksche fondsen het meest gedurende den achteruitgang der fondsen hebben geleden. Immers zoo men iets wil speculeren of eenige gelden ter belegging heeft, dan komt men maar al te dikwerf, na de prijscourant der verschillende fondssoorten te hebben nagegaan, op de Oostenrijkers neder, waaruit dan ook het gevolg is, dat zoodra de stand der politiek ongunstiger wordt, men zich daarweder van ontdoet en, om toch houder van Oostenrijkers te willen blijven, die weder inkoopt zoodra de koersen zich eenigzins herstellen; dat die wijze van handelen gewoonlijk verlies oplevert, behoeft wel geen betoog.

De prijzen in hoofdsoorten hebben ca 5 pCt. gevarieerd, terwijl zij een vermindering van ca 1 pCt. in vergelijking der slotkoers van de vorige maand, aantoonen, Nationale blijven 55, oude 5 pCt. 48, 2½ pCt 26, met neiging tot vooruitgang.

Ook deze maand leverde de markt in de andere Europesche fondsoorten weinig belangrijks op.

Van Amerikaansche fondsen verdienen vermelding, de Venezuela's, die sedert verleden maand steeds eene teruggaande beweging hebben gevolgd; gelijk in het vorig verslag is medegedeeld dat ook in die soorten het vertrouwen zeer is geschokt, door de staking der rentebetaling. Van 1 pCt. Ecuador begint de vrees bij de houders dier fondsen al meer en meer toe te nemen, echter is daarvan nog niets met zekerheid te zeggen en zal zulks blijken bij het vervallen der coupon 1o Julij. Engelsche houders van Venezuala's schijnen er zich van te ontdoen.

In aandeelen Galveston Spoorweg heeft men ook weder de kooplust willen aanwakkeren, de variatien daarin waren niet minder dan 12 pCt.; de rijzing van 32 tot 44 pCt. was echter niet toe te schrijven aan kooporders, het waren slechts fictieve koersen en zijn dezelve dan ook maar weder eenige percenten teruggeloopen, daar tot die hooge koersen wel verkoopers doch geene koopers waren.

Digitized by Google

Op de vergadering den 18n dezer maand te Amsterdam gehouden, en waarin de belangen van houders van 8 pCt. Oblig. behandeld werden, is onder mededeeling van den staat van zaken van den spoorweg en van de regten van zijne schuldeischers, de meening te kennen gegeven, dat om zich in het bezit te stellen van den spoorweg, ten einde te kunnen beschikken over de inkomsten van den weg en de verkregen landen, twee middelen bestaan; te weten: eene bijdrage van 1 pCt. van iedere Oblig., om eenen Agent te kunnen benoemen en salarieeren, ten einde de belangen van de houders der Oblig. 8 pCt., in de Ver. Staten te surveilleren, en dat de houders van 8 pCt. zich met die der 10 pCts. verstaan, om de tien percents Oblig. van de houders af te nemen, ten einde de houders der 8 pCt. niet worden geprimeerd door het hypotheek der 10 pCt. Obligatien. De heer A. Jolly van Parijs in de vergadering tegenwoordig en vertegenwoordiger van het grootste gedeelte der houders van Oblig. 10 pCt. is gemagtigd zich met de houders der 8 pCt. te verstaan, en stelt dientengevolge voor:

dat voor elk getal van drie 8 pCt. Oblig. of minder ééne 8 pCts. Oblig., van die welke voor de aflossing der 10 pCt. nog onuitgegeven zijn gebleven, worde overgenomen tot den koers van 70 pCt. waarvan 58 pCt. te betalen in gereed geld en 12 pCt. in drie coupons 8 pCt. Oblig., verv. 1 Julij, uitgifte Amsterdam, ieder à Ds. 4; waartegen dan eene Oblig. 10 pCt. wordt vernietigd.

De vermindering van het disconto te Londen op 3 pCt., zijnde ½ pCt. minder en de ruimte van geld op alle andere beurzen, heeft op onze geldmarkt geene verandering te weeg gebragt; gedurende deze maand bleef voor Prolongatie, beleening en Disconto 3 pCt. besteed.

De navolgende uitdeelingen en dividend-betalingen hebben plaats gehad:

De Maats. voor Brand-Assurantie gevestigd te Tiel, directeur P. A. Reuchlin, divid. 1859 25 pCt.

De Koninklijke Nederl. Stoomboot-Maatsch. gevestigd te Amsterdam, divid. 1859 4 pCt. (twee vor. jaren 3 en 3½ pCt.)

De Duinwater Maatschappij, gevestigd te Amsterdam, divid. 1859 (nieuwe aandeelen) 5 pCt (primitief kapitaal 1½ pCt.)

Commanditaire Societeitfabriek ter exploitatie van Pijpgaz, Amsterdam, over 1859 *f* 70 (1858 *f* 70).

Noord- en Zuidholl. Zeeuwsche Zeeverzekering-Maatschappij, over 1859, heele aand. *f* 120, ½ *f* 40 (over 1858 respect. *f* 165 en 55).

Coup. 1 Mei 1860 laste Farmers Fire Insurance and Loan Comp. te New-York over 1859 *f* 25 (1858 *f* 25), administratie Hope & Co., Ketwich & Voombergh.

Russ. coup. vervall. 1 Januarij 1860 à 6 pCt. over 1859 *f* 14,70 in assignatie *f* 24,73 in zilver (over 1858 *f* 15;17 in assignatie *f* 26,55 in zilver.) administratie Vloten en de Gijselaar.

Russ. 4 pCt. 1, 2 en 4 leening verschenen 1/13 Feb. 1860 over 1859 *f* 16,95 (1858 *f* 17,24). administratie Hope, Ketwich & Voomberg enz.

Coup. lasten Farmers Loan and Trust-Company te New-York 6 pCt. van ds. 12 over 1859 *f* 28,47 1 Maart 1860 (1858 *f* 27,98).

Koninklijke Tapijtfabriek te Deventer over 1859 met *f* 84 aandeel *f* 1000.

Maatschappij de Korenschoof *f* 50 per coupon over 1859.

Noord-Holl. Brandverzekering Maatschappij over 1859 *f* 22,50 (1858 *f* 20).

Zeeverzekering Compagnie over 1859 *f* 60 (1858 *f* 100).

Haarlemsche brandverzekering Maatschappij dividend over 1859 7 pCt. (1858 6 pCt.)

Duinwater-Maats. van den Helder en het Nieuwe Diep over 1859 5 pCt. (1858 5 pCt.)

Nederlandsche Maats. van Algem. Renteverzekering ten kantore di Gazar, Franken & Comp. als:

Aand. à *f* 100	*f* 100	*f* 100	*f* 100	*f* 105	*f* 115	*f* 135
1 *klas*	2 *kl.*	3 *kl.*	4 *kl.*	5 *kl.*	6 *kl.*	7 *kl.*
1e Soc. *f* 3,85	*f* 4,08	*f* 4,68	*f* 5,32	*f* 6,85	*f* 52,05	uitgestorven
2e „ 3,60	3,88	4.72	5,30	5,15	9,77	„ 32,21
3e „ 3,69	3,80	4,72	4,78	5,24	5,27	uitgestorven
4e „ 3,53	4,16	3,92	4,30	4,62	4,99	idem.

Digitized by Google

UITGEZONDEN DOOR:		Maddapollams.							Calicots.							Shirtings.						Witte gew. Shirt.	Drillings.	Longcloths.	Cambrics.	Diemets.	Marseilles.	Oogjesgoed.	Tafel- en Servet-goed.		Garens.	Zakken.	Molton Dekens.	Doeken.	Jeans.
																ONGEBLEEKTE.			GEBLEEKTE.																	
		4/4	9/8	5/4	6/4	6 1/4	7/4	8/4	4/4	9/8	5/4	6/4	6 1/4	7/4	8/4	5/4	6/4	7/4	5/4	6/4	7/4														
		S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	Stel.	Pik.	Stuks.	S.	Dz.	S.
Jan./Mei. Mei.	N. H. M.	"	"	8350	14650	"	1000	"	"	"	14150	8800	"	650	"	3400	3550	"	5900	4500	500	"	400	1400	"	"	"	"	"	"	22	14000	"	100	"
	Part. H.	1350	1450	12200	35500	"	3900	"	20	"	7000	18050		2000	"	500	400	"	350	2800	450	"	12310	"	"	454	470	150	*260	"	"	47800	6600	310	110
	N. H. M.	9900	1650	26200	94850	"	5950	"	"	"	14150	8800	"	850	"	3400	3550	"	13400	11000	2000	"	3600	1500	2400	"	"	"	"	"	116	14000	"	—	—
	Part. H.	7950	9100	57350	141700	1000	21050	500	520	200	35690	89785	"	8500	"	5050	2350	"	6850	12400	2700		39870	"	2265	2318	870	488	1284	"	"	181144	35147	—	—
	Totaal.	17850	10750	83550	236550	1000	27000	500	520	200	49840	98585	"	9350	"	8450	5900	"	20250	23400	4700	"	43470	1500	4665	2318	870	488	1284	"	116	195144	35147	—	—

ADRIANOPEL-ROODE GOEDEREN.

	Garen.			Effen rood stukgoed.	Effen roode gewerkte Shirtings.	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Spreijen.	Doeken.
	Pikols.	Wrong.	Pond.	S.	S.	S.	Corges.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Doz.
Jan./Mei. Mei.	N. H. M.	213	"	"	750	"	"	"	"	"	"	"	"
	Part. H.	88	"	"	2094	"	1711	1951 1/20	25	12 18/20	"	"	476 4/12
	N. H. M.	800	"	"	14100	"	1000	1000	100	125	"	"	"
	Part. H.	398	"	"	6473	"	13469	295	100	145	"	"	1226
	Totaal.	1198	"	"	20573	"	14469	1295	200	270	"	"	1226

GEDRUKTE GOEDEREN.

	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Kembiings.	Spreijen.	Doeken.
	S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Dz.
N. H. M.	"	"	"	"	"	"	"	2300
Part. H.	729 1/4	2422 4/20	2246 1/20	878 18/20	"	80	"	1818 2/12
N. H. M.	5000	1000	1100	1150	"	"	"	3300
Part. H.	4686	5814	5910	3168	"	80	130	10017
Totaal.	9686	6814	7010	4318	"	80	130	13317

GEVERWDE GOEDEREN.

	Garen.		Blauwe Drillings.	Salemporis.	Effen zwart stukgoed.	Effen oranje stukgoed.	Div. kleuren stukgoed.	Gewerkte Shirtings.
	Pik.	Wrong.	S.	S.	S.	S.	S.	S.
Jan./Mei. Mei.	N. H. M.	"	"	"	1950	"	"	"	"
	Part. H.	"	"	"	500	"	"	"	"
	N. H. M.	"	"	"	2450	"	"	"	"
	Part. H.	"	"	100	4600	"	250	"	"
	Totaal.	"	"	100	7050	"	250	"	"

WEEFGOEDEREN.

	Nicanias.	Grove Cotonetten.	Ginghams.	Japansch Linnen.	Brocken-stoffen.	Breede Sarongs.	Boeginesche Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Doeken.	Taffa-chelassen.	Blauwe gew. Cambrics.
	S.	S.	S.	S.	S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Dz.	S.	S.
Jan./Mei. Mei.	N. H. M.	100	"	200	"	"	375	750	"	"	600	100	"
	Part. H.	50	502	340	"	"	172 12/20	202 10/20	100	60	"	"	4
	N. H. M.	300	"	250	"	"	650	1450	25	400	3600	—	—
	Part. H.	1045	1105	1540	"	"	952	4664	235	62	659	—	—
	Totaal.	1345	1105	1790	"	"	1602	6114	260	462	4259	—	—

NB. Verkortingen: S. *Stukken.* Cg. *Corges.* Pik. *Pikols.* Dz. *Dozijn.* * Benevens 318 Serv.

Digitized by Google

UITVOER VAN INLANDSCHE LIJNWADEN NAAR NEDERLANDSCH INDIE.

Overzigt van den uitvoer van eenige der voornaamste katoenen fabriekaten, gedurende de vijf eerste maanden, in de jaren 1851—1860.

	4/4 Maddapollams.			9/8 Maddapollams.			5/4 Maddapollams.			6/4 Maddapollams.			6¼/4 Maddapoll.			7/4 Maddapollams.			8/4 Maddapollams.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	69.850	66.200	136.050	49.900	69.500	119.400	"	"	"	300	12.600	12.900	50	350	400	1851
1852	"	"	"	"	"	"	46.250	14.700	60.950	128.200	29.350	157.550	"	"	"	21.800	10.630	32.430	800	1.710	2.510	1852
1853	"	"	"	"	"	"	34.500	21.106	55.606	126.800	60.250	187.050	"	"	"	15.250	7.910	23.160	1.350	350	1.700	1853
1854	"	"	"	"	"	"	76.900	36.120	113.020	138.500	66.620	205.120	"	"	"	12.800	7.410	20.210	1.400	1.050	2.450	1854
1855	"	"	"	"	"	"	38.900	43.850	82.750	54.450	96.250	150.700	"	"	"	4.350	15.550	19.900	350	1.250	1.600	1855
1856	"	"	"	"	"	"	35.300	87.350	122.650	18.100	112.450	130.550	"	"	"	3.250	23.706	26.956	"	1.750	1.750	1856
1857	"	"	"	"	"	"	3.800	28.300	32.100	3.100	65.400	68.500	"	"	"	1.250	15.720	16.790	150	400	550	1857
1858	"	"	"	"	"	"	21.450	21.300	42.750	12.400	61.500	73.900	"	"	"	7.000	14.300	21.300	1.450	150	1.600	1858
1859	"	1.100	1.100	"	4.750	4.750	18.100	39.650	57.750	34.300	139.100	173.400	"	1.250	1.250	6.000	27.800	34.400	650	1.300	1.950	1859
1860	9.900	7.950	17.850	1.650	9.100	10.750	26.200	57.350	83.550	94.850	141.700	236.550	"	1.000	1.000	5.950	21.050	27.000	"	500	500	1860

	4/4 Calicots.			9/8 Calicots.			5/4 Calicots.			6/4 Calicots.			6¼/4 Calicots.			7/4 Calicots.			8/4 calicots.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	59.750	14.150	73.900	59.750	11.150	70.900	"	"	"	1.500	1.300	2.800	"	"	"	1851
1852	"	"	"	"	"	"	19.800	32.261	52.061	53.700	53.910	107.610	"	"	"	6.950	17.185	24.135	"	200	503	1852
1853	"	"	"	"	"	"	15.000	17.420	32.420	93.150	40.400	133.550	"	"	"	9.700	5.750	15.450	"	"	"	1853
1854	"	"	"	"	"	"	73.850	33.050	106.900	40.250	58.600	105.850	"	"	"	2.250	3.553	5.805	50	"	50	1854
1855	"	"	"	"	"	"	33.400	21.200	56.600	22.500	50.250	72.750	"	"	"	1.000	5.502	6.502	"	"	"	1855
1856	"	"	"	"	"	"	16.300	44.950	61.250	17.050	73.900	90.950	"	"	"	"	7.660	7.660	"	200	200	1856
1857	"	"	"	"	"	"	10.700	13.090	32.790	22.050	52.450	74.500	"	"	"	500	3.850	4.350	"	"	"	1857
1858	"	"	"	"	"	"	5.700	13.470	19.170	10.300	59.135	78.435	"	"	"	250	5.526	5.776	"	"	"	1858
1859	"	50	50	"	200	200	3.350	25.735	29.085	16.750	89.020	105.770	"	"	"	750	9.800	10.550	"	50	50	1859
1860	"	520	520	"	200	200	14.150	35.690	49.840	8.800	89.785	98.585	"	"	"	950	8.500	9.350	"	"	"	1860

	Drillings.			Shirtings.			Molton Dekens.			Totaal maddapoll.			Totaal calicots.			Totaal madd. & calicots.			Totaal Maddap. Calicots, Drillings en Shirtings.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	1.000	5.236	6.236	120.100	148.650	268.750	121.000	26.600	147.600	241.100	175.250	416.350	241.100	175.250	416.350	1851
1852	4.450	1 129	5.579	"	"	"	"	13.673	13.673	197.050	56.410	253.460	80.650	103.921	184.571	277.700	160.331	438.031	282.150	161.460	443.610	1852
1853	4.220	9.210	13.430	48	"	48	"	11.569	11.569	177.900	89.616	267.516	119.850	63.570	183.420	297.750	153.186	450.936	302.018	162.396	464.414	1853
1854	7.080	3.868	10.948	"	9.100	9.100	400	18.120	18.520	229.600	111.200	340.800	125.400	93.205	218.605	355.000	204.405	559.405	362.080	217.373	579.453	1854
1855	6.090	2.002	8 082	12.500	8.910	21.410	"	20.463	20.463	99.050	156.900	254.950	58.900	76.952	135.852	156.950	233.852	390.802	175.530	244.764	420.294	1855
1856	4.000	13.215	17.215	1.250	11.052	12.302	870	30.841	31.711	56.650	225.256	281.906	33.350	126.719	160.096	90.000	351.975	441.975	93.250	370.242	471.492	1856
1857	9.960	18.344	28.304	8.000	5.220	13.220	610	32.295	32.905	8.300	109.820	118.120	42.250	69.390	111.640	50.550	179.210	229.760	68.510	202.774	271.284	1857
1858	10.200	38.135	48.335	11.000	10.300	21.300	"	40.740	40.740	42.300	97.250	139.550	25.250	78.131	103.381	67.550	175.381	242.931	88.750	233.816	312.566	1858
1859	7.600	32.116	39.716	22.200	15.980	38.180	500	45.875	47.375	59.650	214.950	274.600	20.850	124.855	145.705	80.500	339.805	420.305	110.330	387.001	498.201	1859
1860	3.600	39.870	43.470	33.350	29.350	62.700	"	35.147	35.147	138.550	238.650	377.200	23.800	134.695	158.495	162.350	373.345	535.695	199.300	442.565	641.865	1860

Digitized by Google

Aan de Economist.

Onze volksopvoeding laat nog veel te wenschen over. Bij andere natien moge datzelfde in nog sterker mate het geval zijn, — het moet ons niet verhinderen de oogen te vestigen op onze eigene gebreken, en naar middelen om te zien ten einde die te verhelpen.

Gesteld dat voldoende zijn:

het *getal* en de *inrigting* onzer scholen;

het getal en de geschiktheid van het *onderwijzend personeel*, zoo hoofd- als hulponderwijzers;

de *soort* van het onderwijs en de *wijze* waarop het gegeven wordt;

dan nog blijft het een feit, hetwelk niet is tegen te spreken,

dat het gedeelte der bevolking hetwelk ter school behoorde te gaan, zulks niet doet; (Verg. *Economist* 1860, pag. 52 v.)

dat diegenen die ter school gaan dit voor een groot gedeelte onvolkomen doen; 1o. te afgebroken schoolgaande; 2o. de school te vroeg verlatende, zoodat diegene welke de school bezochten, te dikwijls op volwassen leeftijd vergeten hebben wat zij vroeger aanleerden.

Bij al het goede hetwelk ons lager onderwijs aanbiedt *aan diegenen die het ten volle genieten*, behooren wij deze leemte bij de toepassing niet te vergeten.

Welke zijn nu de middelen die daartegen zijn of kunnen worden aangevoerd?

1o. Vermeerdering van het getal scholen en van het onderwijzend personeel.

2o. Verbetering en veraangenaming van het onderwijs.

3o. Schoolpligtigheid.

4o. Verpligte schoolgelden.

5o. Bepalingen omtrent den arbeid van kinderen, in fabrieken of op het veld.

6o. Herhalingscholen.

Wat no. 1 en 2 betreft, zoo geloof ik niet dat de ware oorzaak der kwaal juist in het ontbreken daarvan gelegen is, terwijl het mag aangenomen worden dat bij de tegenwoordige organisering van het schoolwezen inderdaad in deze rigting wordt gewerkt. Wat no. 3, 4, 5 betreft, zoo omvatten deze gewigtige vraagstukken van veruitstrekkenden aard, welke S. dezes zich niet vermeent hier te beslissen, hoewel het hem voorkomt dat in Pruissen en Zwitserland veel omtrent het nut dier maatregelen te leeren is, — terwijl Engeland, het jaloersche land der indivudueele vrijheid, eenige dier dwangmiddelen na rijp beraad heeft toegepast, (*) en er ook daar zelfs vele stemmen opgaan om algeheele schoolpligtigheid in te voeren; doch hoe dit zij, al de maatregelen berusten op dwang, en dwang, vooral in een zaak van opvoeding, beschouw ik dan alleen heilzaam, wanneer in de daad geen andere middelen aan te wenden zijn.

Herhalingscholen zijn een goede zaak, doch lijden aan vele bezwaren. Een jongeling of volwassen man die de herhalingschool wil bezoeken, moet de uren daartoe uit zijnen arbeid uitbreken; men gaat niet zoo gemakkelijk naar de herhalingschool als naar de gewone school. Het is reeds eene erkenning van onkunde;

(*) Verg. de artikelen: *Fabriek en school*, Economist 1859, pag. 343, 382.

Digitized by Google

welke men, door het niet bezoeken, stilzwijgend ontgaat; daarbij, wanneer men den geheelen dag gewerkt heeft, is men niet zoo geschikt dadelijk verstandsinspanning te verrigten; eindelijk, geven de fabriekanten en werkbazen niet altijd het noodige verlof indien de schooluren in hunnen tijd vallen. — Dat er *herhalingscholen* in ons schoolstelsel zijn opgenomen is een nuttig doch droevige verklaring van de onvolkomene toepassing van dat stelsel, en de bezwaren daaraan verbonden, hebben mij op de gedachten gebragt of er geen middelen zijn om hetzelfde voordeel op gemakkelijker wijze te verkrijgen, of althans om in dezelfde rigting mede te werken,

Het komt mij voor dat er een middel is, wel niet radicaal, maar dat toch met weinig moeite en omslag welligt goed zou kunnen werken.

Vele kinderen verleeren het lezen en schrijven eer zij achttien jaar zijn. Van waar komt dit? Klaarblijkelijk van het niet oefenen; zij hebben het immers gekend.

Het oefenen is hun niet lastig, integendeel wanneer men eenmaal kan lezen, neemt men niet tel ens weer *les* in het lezen, men leest eenvoudig en als men dan goede nieuwe zaken leest, doet men tevens daardoor gaandeweg nieuwe kundigheden op. Die oefening nu wordt veelal benomen door:

het ontbreken van *voortgezet onderwijs;*

door het den *geheelen dag arbeiden;* maar ook

door het ontbreken van *middelen tot eigen oefening.*

De twaalfjarige knaap komt van de school, krijgt welligt te huis nimmer een boek in handen; vader en moeder kunnen misschien zelf niet lezen, en waar moet nu de vorming van daan komen, wanneer de jongen den geheelen dag op fabriek of werkplaats bezig is?

Ons denkbeeld zoude zijn, om aan *elke lagere school* de gelegenheid tot verdere *eigene oefening* te openen, door de instelling eener soort van lees-bibliotheek, welke ten dienste zou blijven van de voormalige kweekelingen der school. Het bestuur, wijze van inrigting en de voorwaarden, zou geheel, behoudens verantwoording, aan de hoofdonderwijzers moeten zijn overgelaten. Als men nu een goede keus van boeken had, niet alleen lesboeken, verre van daar, doch aangename verhaalboeken, zoo als jongens die *tot uitspanning* verlangen, dan zoude het toch wel te verwachten zijn dat velen daarvan gebruik maakten, en als de meester dan een bepaald uur op Woensdag of Zaturdag beschikbaar stelde, dan ging er niet veel tijd mede verloren.

Wat nu moeite en kans op verlies betreft, dat zou dunkt mij, niet overwegend kunnen zijn. Een afzonderlijk vertrek is er niet voor noodig. Een der kasten dient voor de heele verzameling en het schoollokaal, op een der vrije uren, dient tot plaats van afgifte; de lijst wordt des noods door een der kweekelingen of den best oppassenden leerling gehouden.

Gesteld, ieder leerling die de school verlaat, krijgt een kaart waarop zijn naam en woonplaats vermeld is.

Tegen depot van dat kaartje kan hij wekelijks op het bepaalde uur, een boek (mits het niet in handen is) bekomen, het no. wordt op het kaartje aangeteekend, (er is natuurlijk een genummerde catalogus der verzameling), en nu blijft het kaartje als reçu liggen. Het spreekt van zelf dat er nimmer een boek zou uitgeleend moeten worden, eer het voorgaande is terug bezorgd.

Nu zal er natuurlijk wel hier en daar een boek wegraken, doch ik veronderstel, vooreerst, dat de meester discretionnaire magt heeft aan wien hij geeft en hij

Digitized by Google

kent immers reeds al de jongens! laat hem vrijheid om de kaartjes alleen te geven aan diegenen die hij vertrouwt (een soort van onderscheiding dus bij het verlaten der school), en die kans op verlies zal wel veel verminderd worden.

Ik meen dat hierdoor wel wat zou gewonnen zijn. Zoo er een goede keuze van boeken is, (en wie twijfelt of door onze onderwijzers zou dat met zorg geschieden) dan is hier:

1o. eene gemakkelijke gelegenheid voor hem die zich zelf verder wil oefenen, voor zooveel onderrigt door enkele lektuur kan verkregen worden.

2o. Er wordt een goede en billijke uitspanning verschaft aan de jongens die er anders welligt geene hebben dan om in ledigheid rond te loopen of kattenkwaad uit te voeren.

3o. Men blijft in aanraking met den meester, en dat kan ongezocht aanleiding geven tot verdere ontwikkeling en om nu en dan een goed woord te hooren.

Kortom de mogelijke ja, *waarschijnlijke* voordeelen van dat plan, komen mij *zoo* groot voor in tegenoverstelling van de *mogelijke* bezwaren dat ik niet aarzel hiervoor een plaatsje in de *Economist* te verzoeken. Is het plan onuitvoerlijk, welligt zal deze of gene bevoegde beoordeelaar de redenen daartegen opgeven. Beveelt het zich integendeel bij onderzoek aan, welligt zal deze publicering dezen of gene er toe brengen, het plan te beproeven.

Geld zal toch *hiervoor* wel gevonden worden.

S.

* * *

Wij verleenen gaarne een plaats aan de bovenstaande opmerkingen: Men vergete toch niet dat kunnen lezen en schrijven op zich zelf nog slechts voorbereidend kundigheden zijn, het zijn middelen om de werkelijk verlangde kundigheden te verkrijgen. Men kan b. v. geen natuurwetten leeren toepassen of men moet de regels daartoe, gedeeltelijk uit boeken en met behulp van schrijven, hebben geleerd; en even zoo is het met andere kundigheden. Gesteld dat iemand volkomen goed onderrigt is, hoe men goed bereide spijzen moet nuttigen, wat baat het hem indien hij geen voedsel heeft om te nuttigen? Evenzoo is het kunnen lezen, het kunnen nuttigen van het verstandelijke voedsel, op zich zelf onvruchtbaar, tenzij het een middel worde om een aandeel der praktische kennis tot zich te nemen.

Daarom zeiden wij dan ook vroeger: het lager onderwijs is gelijk een hamer die gegeven wordt, — een werktuig, noodig ja onmisbaar, om te kunnen timmeren; doch een hamer alleen is niet genoeg, zorgen wij dan voor timmerhout bij den hamer, of anders, beklagen wij ons niet dat al die jongens met hamers zoo weinig resultaten opleveren in het timmeren.

RED.

Digitized by Google

ECONOMISCHE NALEZINGEN EN BERIGTEN.

In het rapport dd. 5 Februarij 1860, van den heer d'Egremont, Belgisch consul-generaal in Engelsch Indië, leest men o. a. het navolgende betreffende de **zeevaart in de Indische zeeën.**

De zeeroovers hebben, als naar gewoonte, aanmerkelijke roovtrijen gepleegd in de naburige zeeën. De Chinesche zeeroovers vooral waren vermeteler dan ooit en zij hebben het saisoen besloten met het verslaan van het stoomschip Hoaghly dat gebezigd werd voor de bescherming der zeeëngten, welk vaartuig gewaagd had hen aan te tasten in eene baai waar zij zich hadden teruggetrokken. Niettemin was hunne overwinning van korten duur, en dit is zeer gelukkig want anders zou de haven zelf niet meer veilig geweest zijn. Eenige dagen later ingehaald door de Esh, een stoomschip van de koninklijke marine, werden zij volkomen geslagen en zij die den strijd overleefden stonden teregt en werden tot deportatie veroordeeld.

De dienst der politie op de zeeën laat ontzaggelijk veel te wenschen over en moet op een geheel anderen voet gebragt worden wil men er eindelijk in slagen op krachtdadige wijze de stoutheid te beteugelen der onverlaten die de zeeën verontrusten en die een der grootste hinderpalen zijn voor de ontwikkeling van den handel en van de beschaving onder de talrijke volksstammen van den Indo-Chineschen Archipel. Het is te hopen dat de groote mogendheden wanneer de oorlog met China zal geëindigd zijn, zich die zaak eindelijk eens ernstig aantrekken. Zooveel is zeker dat zij in haar eigen belang zoowel als in dat der menschheid, daartoe verpligt zijn.

Een ander kwaad, dat nog noodlottiger is voor de handelsetablissementen der zeeëngten en dat zeer gevaarlijk voor hen zou kunnen worden, zijn de geheime genootschappen die steeds de geregelde werking der wetten belemmeren, op eene wijze die allernadeeligst is voor de veiligheid van personen en goederen. Tot die genootschappen welke aanvankelijk slechts Chinezen tot leden telden, schijnen tegenwoordig ook de inlandsche bevolkingen in menigte toe te treden. Dit is een kwaad hetwelk daarom des te meer een spoedig en krachtig geneesmiddel vereischt, omdat de Europeanen tegenover dat groot aantal leden dier genootschappen die hen natuurlijk alles behalve gezind zijn, verreweg de minderheid uitmaken. Meer den eens heeft de groote jury de gelegenheid te baat genomen om de aandacht der plaatselijke autoriteiten in het bijzonder op dit onderwerp te vestigen, maar tot nog toe hebben wij niet kunnen gewaar worden dat zij iets hoegenaamd gedaan hebben om de uitbreiding van het bewuste kwaad dat hoe langer hoe bedenkelijker wordt te stuiten. Men kan toch bezwaarlijk veronderstellen dat zij nu reeds de vrees en de gevaren zouden vergeten hebben waaraan de gansche Europesche bevolking gedurende de opstanden van 1854 en 1857 was bloot gesteld, en die elk oogenblik de gebeurtenissen wederom in het leven zouden kunnen roepen welke voor eene kort op handen zijnde toekomst in China worden voorbereid.

Digitized by Google

Het eind van het jaar 1859 was bijzonder merkwaardig voor Singapore wegens het leggen van een onderzeeschen telegraafdraad waardoor binnen weinige jaren Groot-Brittanje met zijne koloniën in Australië in telegrafische verbinding zal gebragt worden en die China, de Philippijnsche eilanden, in één woord alle plaatsen tot in het verre Oosten die met handel en beschaving in aanraking komen, langs Singapore zal omvatten.

Hygiène. Raadpleegt uwe ervaring en stelt u de vraag: welke vochten worden in Nederland door de meesten gedronken? Het antwoord luidt bedroevend. Ook zelfs bij het schraalste diëet zijn regenwater, slappe koffij en jenever alhier de meest gebruikelijke dranken. Vestigt uw aandacht op den ligchamelijken en geestelijken toestand van uw volk en vergelijkt in uwe gedachten de Nederlanders van 1860 met die van vroegere eeuwen. Onze voorvaderen waren geestelijk en ligchamelijk flink en krachtig. Hetgeen de geschiedenis van hen leert, de dikke muren door hen opgeworpen, de zware wapenrustingen die zij droegen, de volksspelen, met welke zij zich verlustigden, de strijden die zij gevoerd en de overwinningen die zij behaald hebben, de hoogte, tot welke zij Nederland hebben opgevoerd, roepen luide uit: Onze voorvaderen waren krachtig, vroom en vroed. En thans?.... Wij beleven, bij veel verblijdends, ook in verschillende opzigten, eenen treurigen tijd. Een groot gedeelte van ons volk is krachteloos, verlamd en overprikkeld. Ik schroom het niet te zeggen — alhoewel mijn hart bloedt bij de verklaring — ons volk is voor een zeer groot gedeelte regenwater-, slappe koffij- en jenevervolk. Ons volk mist energie. Tot voor weinige jaren was het eenige water, dat hier gedronken werd, regenwater, en nog maken de schraalst bedeelden slechts bij uitzondering van duinwater gebruik. In geen land — de statistiek leert het — in geen land wordt zoo veel koffij gedronken als in het onze, en raadselachtige sommen worden door onze natie aan sterke dranken besteed. In één jaar worden in Amsterdam, voor het grootste gedeelte door de meer behoeftigen, twee millioenen gulden aan jenever uitgegeven. Wij kunnen dáár, meest in de achterbuurten, 1600 winkels optellen, in welke sterke drank verkocht wordt aan lieden, die verklaren geen geld tot aankoop van melk en bier te bezitten; en slechts enkele bierhuizen en één honderdtal slagterijen treffen wij in Amsterdam aan. En het geldt niet alleen Amsterdam, neen! in Rotterdam bijv. worden jaarlijks ruim anderhalf millioen gulden aan sterken drank besteed, in den Haag ruim acht tonnen gouds, in Utrecht ongeveer een half millioen, in Meppel twee-en-vijftig duizend gulden, en zoo is het in alle andere deelen des Rijks. Men zoude zich voorzeker bespottelijk maken door de verlamming eener natie alleen aan het gebruik van schadelijke dranken te willen toeschrijven „Maar" zegt Mulder „zijn er tien oorzaken en is er daarvan ééne bekend, trachten wij dan naar de opruiming of vermindering van die ééne oorzaak. Raadt uwe medeburgers het gebruik van kalkhoudend voedsel aan, indien zij tot uitsluitend gebruik van regenwater veroordeeld zijn, ontraadt ze het voortdurend drinken van groote hoeveelheden verslappende laauw warme dranken. Drukt het ze op het hart, dat de eerste dronk sterke drank die zij nemen ook de eerste teug is uit den beker, die armoede, verwaarloozing, verslapping, ziekte, krankzinnigheid, verdierlijking en een' vroegtijdigen dood op zijn bodem heeft liggen." Rekent ze vóór dat alleen in Amsterdam voor het geld dat jaarlijks aan jenever besteed wordt, 10,000 stuks vet slagtvee zouden kunnen geslacht worden. Wijst ze

Digitized by Google

op het krachtig volk, dat op het eiland Marken woont, waar niet één tapper gevonden wordt en schier geen onechte kinderen geboren worden. Één van de oorzaken, zoo niet de hoofdoorzaak van de verlamming van ons dierbaar volk is het gebruik van schandelijke dranken. En die oorzaak kennen wij en moeten wij opruimen door onderwijzing en voorbeeld.

(Dr. Fabius, Volksvoorlezing, *Zie Volksblad.*)

Brandspuiten. — Onder de vele goede en nuttige zaken op wier bezit de stad Cincinnati zich met regt beroemen mag is er niet een dat haar meer benijd wordt dan dat der brandspuiten met stoomvermogen. Die machines hebben zulke gelukkige resultaten opgeleverd dat zij ongetwijfeld weldra in alle landen in gebruik zullen komen, zoo als nu reeds het geval is in de meeste groote steden der Unie. Ik ben zoozeer overtuigd, zegt de Belgische Consul aan zijne regering, van het groote nut van deze nieuw uitgevonden stoombrandspuiten, dat ik mij verpligt acht omtrent de dienst der spuitgasten te Cincinnati bijzonderheden mede te deelen, wier vermelding het bestek van mijn schrijven anders welligt niet gedoogen.

De stad Cincinnati wordt verdeeld in vier zuiver vierkante deelen. Aan een der binnenhoeken van het centrum van die vierkante plaatsen ligt het *Mechanic-Institute*, een aanzienlijk gebouw, op het dak waarvan een achthoekige toren gebouwd is, ter hoogte van 25 voet, wiens zijden vensters bevatten waaruit men alle gedeelten der stad duidelijk zien kan. In dien toren staat een groote cylindervormige doos waarin de toestel der seinen bewaard wordt, bestaande uit vier glazen bollen, die met rood flanel overdekt zijn, en op zes voet afstands van elkander aan een mast bevestigd worden. Die bollen, welke een middellijn hebben van vijftien duim, komen bij dag voor als massieve roode bolvormige ligchamen, terwijl zij des nachts, wanneer zij van binnen verlicht worden, het voorkomen hebben van vuurbollen.

Dag en nacht wordt de toren bewoond door twee opzieners of wakers die om de vier uren worden afgelost. Bij den geringsten schijn van brand hijscht een dier wakers een, twee, drie of vier dier bollen op, naar gelang van de plaats waar zij den brand zien, terwijl de ander door middel van een ijzeren hefboom alarm slaat op eene klok die 6,550 pond zwaar is, en geplaatst is aan den hoek van het dak van het gebouw. Beneden in het gebouw wordt de vuurpomp, waarvan de haard steeds voorzien is van brandstoffen, bespannen met vier uitmuntende paarden; de stoker legt er vuur in, drie minuten na het geven van het sein snelt het gevaarte voort, ontwikkelt stoom gedurende den overtogt, en wanneer het op de plaats des onheils is aangekomen, is het altijd gereed om te werken. Op weg wordt de vuurpomp voorafgegaan door een rijtuig of liever een ligte draagbaar op wielen waarop een lederen buis of slang ter lengte van ongeveer 600 meters ligt opgerold, en een der vlugste paarden rent daarmede voort. Op stads kosten worden er zeven paarden onderhouden, waarvan er vijf altijd in het tuig staan, of waarvan de tuigen, die allen uit één stuk bestaan, in een oogenblik kunnen worden opgelegd, in elk der zeven stations van de stoombrandspuiten.

Wanneer men op de plaats van den brand is aangekomen wordt de opzuigings-buis bevestigd in een der 69 waterbakken waarvan de stad voorzien, de paarden worden verwijderd en zonder geraas of zonder de geringste verwarring daalt er weldra een stortvloed neder op dat gedeelte van het brandend gebouw dat het meest bedreigd wordt, en tot nog toe is er geen voorbeeld bekend van een brand die

Digitized by Google

veertig minuten bestand was tegen de ontzettende kracht van den waterstroom die door drie of vier van die onwaardeerbare stoommachines wordt uitgebraakt

De methode die men heeft aangewend om den stoom bijna oogenblikkelijk voort te brengen is zeer vernuftig. De ketel is plat, ten einde eene grootere oppervlakte te geven aan den haard waarop de brandstoffen zonder ophooping verdeeld worden. De ketel bevat niet meer water dan noodig is om spoedig in stoom te veranderen, wanneer dit geschied is voert een klein werktuig, *de doctor* genoemd, de vereischte hoeveelheid water aan om eene uitbarsting te voorkomen, terwijl twee veiligheidskleppen, die aan elken ketel bevestigd zijn op hare beurt medewerken om dit gevaar te verwijderen. Het water wordt tot op een afstand van 800 voet opgespoten door een koperen mond die een middellijn heeft van twee duim. Het personeel voor elke pomp bestaat uit acht man waarvan elk zijn eigen werk heeft; zelden worden zij door de omstanders in hun werk belemmerd, want wanneer zulks al eens plaats mogt hebben, dan heeft hij die de tuit der slang vasthoudt, niet anders te doen dan de slang als het ware toevallig om te wenden naar de nieuwsgierige menigte als wanneer men er van verzekerd kan zijn dat er op hetzelfde oogenblik ruimte gemaakt wordt.

De uitmuntende werking dezer machines brengt zulk eene gerustheid bij de ingezetenen te weeg, dat in geval van brand de bewoners der naburige huizen zich niet eens de moeite geven hunne meubelen te bergen, en zelfs voor zulke panden die het meest aan brandgevaar zijn blootgesteld, is de assurantie-premie niet hooger dan een half percent.

Zekere spotvogel verklaarde dat hij zich voortaan niet meer tegen brand- maar wel tegen waterschade assureren wilde

Die brandspuiten die door de HH. Latte van Cincinnati zijn uitgevoerden kosten 5500 à 8000 dollars (*f* 12.250 à *f* 20.000 Ned.) van aankoop, en gemiddeld berekend 200 dollars (1500 Ned.) aan jaarlijksch onderhoud; zeven inrigtingen met stoombrandspuiten en tien die op de ouderwetsche wijze als brandspuiten zijn ingerigt, 360 man, 52 paarden, ongeveer 12000 voet lederen slangen en lange ladders en 69 waterbakken maken het geheele personeel en materieel uit van den brandweer en hebben in 't geheel gekost in 1858 een kapitaal van 87.386 dollars 20 cents of ongeveer *f* 227.205.

(*Recueil consulaire Belge*, 3e *livraison*, 1860, *rapport van den consul te Cincinnati, dd.* 28 *Januarij* 1860.)

Digitized by Google

SPOORWEGEN IN NEDERLANDSCH INDIE.

Bij den grooten strijd over de spoorwegen in Nederland, werd door velen tot heden weinig gedacht aan ons aanzienlijk rijksgebied in Azie, alwaar een enkel eiland, welks oppervlakte toch nog maar het $\frac{1}{17}$ van onze rijksbezittingen uitmaakt, jaarlijks bijna *honderd millioen* waarde aan produkten voor onzen handel en scheepvaart oplevert. Zouden dáár geen spoorwegen noodig zijn? Het zou een groote mate van onkunde verraden, indien men meende, dat Java zoo voldoende van middelen van vervoer en gemeenschap is voorzien, dat de behoefte aan spoorwegen minder zou bestaan en gevoeld worden, dan hier te lande! Een enkel feit zal toereikend zijn om dit te bewijzen. Nu weinige jaren geleden kostte de rijst, het hoofdvoedsel der bevolking, op de eene plaats *f* 20 de pikol terwijl ze in eene andere provincie, op niet meer dan 30 en 40 uren afstand, voor *f* 4 verkocht werd; dáár leefde men betrekkelijk in overvloed, terwijl men ginds niet kon voorzien in de dringende noodruft der bevolking, die zich van al het geldswaardige, zelfs het ploegvee en de landbouw-gereedschappen, moest ontdoen, om den honger te bevredigen. Dit feit alleen, ofschoon het zich meermalen, zij het dan ook in geringere mate, vertoond heeft, zou meenen wij, reeds voldoende zijn om de noodzakelijkheid van spoorwegen aan te toonen, indien niet bovendien de uitbreiding der partikuliere kultuur. vooral van koffij en suiker, grootelijks belemmerd en belet werd, door het gebrek aan voldoende wegen en middelen van vervoer, om niet te spreken van de gouvernements kultuur, die er evenzeer door bezwaard wordt.

Op het oogenblik dat men zich in Nederland voorstelt een groot aantal millioenen, van het Indisch batig slot, tot den aanleg van spoorwegen te besteden, kan het welligt eenig nut hebben, de aandacht ook meer bepaald te vestigen op de dringende behoefte aan spoorwegen op Java, alwaar de middelen van vervoer, door het niet in verhouding van landontginning en produktie, toenemen van den veestapel, van jaar tot jaar moeijelijker en kostbaarder wordt, waarvan het laatste handelsverslag (1859) van Samarang bewijzen levert, die noodwendig nadeelig op onzen handel en fabrieknijverheid moeten terug werken.

Digitized by Google

In dat verslag leest men bladz. 1 „Over het algemeen is de handel in het afgeloopen jaar minder belangrijk geweest dan in 1858. In den loop van dit verslag zullen de oorzaken worden aangewezen, die niet alleen *uitbreiding* van het handelsverkeer dezer plaats in den weg staan, maar die, wanneer zij niet worden weggenomen, een trapswijzen *achteruitgang onvermijdelijk* maken."

Bladz. 13. „Ofschoon de invoer van paarden dien van het jaar 1858 met 40 pCt. overtrof, was dezelve toch niet geevenredigd aan de behoeften, zooals blijkt uit het steeds toenemen der prijzen. In het handelsverslag van 1858 werd gewezen op het jaarlijks duurder en schaarscher worden van transportmiddelen voor den vervoer van goederen; met meer nadruk nog moet thans daarop terug gekomen worden, daar men nog in geen jaar met *zoo vele moeijelijkheden* heeft te kampen gehad, bij den op- en afvoer van goederen naar en van de binnenlanden als in 1859."

Bladz. 22. „De oorzaken dat de handel van Samarang in 1859 over het algemeen meer afgenomen dan toegenomen is, liggen voor de hand; indien dezelve *blijven* bestaan zal het handelsverkeer dezer plaats meer en meer achteruit gaan. De oorzaken zijn voornamelijk de betreurenswaardige toestand der communicatien met de binnenlanden en de nog immer zeer gebrekkige gemeenschap met de Reede. Wat het eerste betreft, zoo is het vervoer van goederen naar en uit de binnenlanden zoo moeijelijk en meer en meer kostbaar geworden, ten gevolge van *den staat der karrenwegen* en het zoo zeer *afnemen* van het aantal trek- en lastdieren, van welke jaarlijks zoovele omkomen — dat deze staat van zaken dringend voorziening vordert. Zulks gaf dan ook den landhuurders te Sourakarta aanleiding zich eenparig tot den opperlandvoogd te wenden met een gemotiveerd adres, in hetwelk de tegenwoordige toestand zakelijk werd uiteengezet en de medewerking dringend ingeroepen, tot daarstelling van eenen ijzeren spoorweg van de binnenlanden naar Samarang; dit adres werd ook door den handel van Samarang met aandrang ondersteund, als het eenige middel om de gemeenschap met de binnenlanden speciaal voor het vervoer van goederen te verbeteren en in verband te brengen met de eischen van den tijd. Voor Samarang is zulks eene levenskwestie. Ook de handel en industrie in Nederland hebben bij deze aangelegenheid een groot belang, want ontwijfelbaar zal het verbruik van *alle* Europesche goederen, inzonderheid van *lijnwaden*, aanzienlijk toenemen onder de talrijke bevolking der binnen-residentien, wanneer het transport der goederen regelmatiger en met minder moeite, tijdverlies en kosten kan geschieden dan nu het geval is. Hoe bezwarend die kosten zijn blijkt wanneer men be-

Digitized by Google

denkt — om maar iets te noemen — dat de prijs van een stuk katoen, bij vervoer van hier (Samarang) naar de (25 à 30 uren verwijderde) residentien Sourakarta en Djocjacarta, alleen aan transportkosten, wordt verhoogd met 20 à 30 cents, waarbij het zeker niet zal blijven, terwijl hierbij nog komt dat, om het vervoeren met draagpaarden doenlijk te maken, katoenen goederen van derzelver originele emballage moeten ontdaan en, los gepakt, in matten moeten worden getransporteerd, hetgeen almede kosten veroorzaakt, en de goederen gedurende de reis ook meer aan beschadiging bloot stelt. Aan het vervoeren van zware goederen, machinerien enz., van welke zoo vele van belang zijn voor de exploitatie van landen, valt niet te denken. De transportkosten van een pikol koffij of suiker van uit de residentien Soerakarta en Djocjocarta bedragen thans al *f* 2 à *f* 2½, zonder dat men zelfs daarvoor transportmiddelen in verhouding met de produktie kan vinden. Ook voor deze produkten is een spoorweg dringend noodig, en verdient hierbij almede de aandacht de uitnemende geschiktheid van een groot gedeelte der vorstenlanden voor de suikerkultuur, de *ingenomenheid der bevolking aldaar met die kultuur* en *de gemakkelijkheid*, waarmede men met haar *vrijwillige* overeenkomsten kan aangaan voor den aanplant. En evenwel beweert men dat *zonder dwang* de Javanen geen suikerriet zouden willen teelen. (*) „Het kostbare en moeijelijke transport (van de on-

(*) Ten aanzien van het geheel welslagen van de vrijwillige suikerkultuur in de vorstenlanden, waarop door S. wordt verwezen, dient echter opgemerkt:

1° dat het in Djocjocarta nog niet als bewezen is aan te nemen, dat er genoegzame handen voor die kultuur zullen gevonden worden. Zijn wij wel onderrigt dan is verleden jaar het eerste riet voor Europesche markt in de residentie Djocjo geplant, en zal men voorzigtigheidshalve het welslagen nog niet onvoorwaardelijk mogen aannemen.

2° werd de indigo in Djocjo evenzeer vrijwillig geplant, als thans de suiker in een paar landen, zoodat het wel eenige bedenking kan hebben, met zoodanigen nadruk op de ingenomenheid der bevolking met den vrijwilligen suikerriet-aanplant te verwijzen.

Hoe dit zij, het betoog van Dr. B. omtrent de noodzakelijkheid van spoorwegenaanleg wordt er niet door verminderd, want het is bepaald zeker, dat het gebrekkig vervoer, zoo als het thans bestaat, de uitbreiding der suikerkultuur te Solo (en te Djocjo indien zij slaagt) in den weg staat.

Ten betooge hierbij had nog kunnen worden aangehaald, dat de regering begonnen is de koffij uit Solo langs de Solorivier naar Sourabaija af te voeren, steeds uithoofde van hetzelfde gebrek aan transportmiddelen naar Samarang. Aangezien nu echter de Solo-rivier alleen bevaarbaar is in den Westmousson, in de drie eerste maanden des jaars, zoo geeft dat vervoer voor koffij, die in Julij, Augustus en September disponibel komt, een groot oponthoud, en daardoor onvermijdelijk een aanzienlijk verlies, zoo aan tijd als, daardoor, aan rente. RED.

Digitized by Google

misbare machinerien en het produkt) staat alleen het toenemen der suikerpoduktie, in voornoemde streken, in den weg; wanneer dit bezwaar is opgeheven bestaat er geen twijfel aan eene aanzienlijke vermeerdering derzelve." „Het is dierhalve te hopen, dat de Regering zal willen medewerken tot daarstelling van een middel van gemeenschap, hetwelk in hooge mate de welvaart en bloei van geheel midden-Java zoude bevorderen en waarvan de voordeelen voor het gouvernement, de inlandsche bevolking, handel en industrie niet te berekenen zijn."

Als men een blik op de kaart van Java slaat en ziet, dat voor de rijkst bevolkte en meest vruchtbare provincie van Midden-Java *Bagelen*, *Kadoe*, *Djocjocarta* en *Souracarta*, de directe gemeenschap met de hoofdplaats Samarang voor den af- en aanvoer van produkten en goederen van allerlei aard onmisbaar is, dan zal men moeten erkennen, dat de bezorgdheid van den Samarangschen handel van veel beteekenis is en de meeste aandacht en een gezet onderzoek verdient, vooral wanneer men met de statistiek van den veestapel in de hand, de overtuiging verkrijgt, dat de vermeerdering van trek- en draagvee, wel verre van met de toenemende partikuliere produktie gelijken tred te houden, integendeel in betrekking tot de behoefte vermindert. Tot 1846 scheen de volkswelvaart, zoo niet stationair, althans niet afnemende te wezen, voor zoo veel den rijkdom van den veestapel betreft, die jaarlijks gemiddeld met ruim 4 pCt. toenam.

In 1846	bedroeg het getal buffels en runderen	2,041.043	paarden	349.288
„ 1839.	„ „ „ „ „ „	1,550.742	„	251.429
	Toewas in 7 jaren	490.301	paarden	97.859
	„ jaarlijks gemid. . . .	70.043	„	13.979

Van 1839 tot 1846 zijn op Java ingevoerd 21.960 paarden.
Jaarlijks gemiddeld . . . 3 137 „

Van 1846 af, sprongen de algemeene teekenen van afnemende welvaart jaarlijks al meer in het oog, vooral zigtbaar in hoornvee: in stede van eene jaarlijksche vermeerdering van 70,000 stuks, waren er in 1849 veel minder; het getal bedroeg toen 1,962,145 dus werkelijk 70,000 beneden het getal van 1846.

Nadat in 1850—1853 de grootste druk en misbruiken, die aan de welvaart der bevolking knaagde, waren opgeheven, begon de algemeene toestand en ook de veestapel zich te verbeteren, echter nog niet in gelijke mate als vóór 1846, zoo als uit de Regeringsverslagen blijkt.

In 1857	bedroeg het getal buffels en runderen	2,383.640	paarden	406.671
„ 1846	„ „ „ „ „ „	2,041.043	„	349.288
	Vermeerdering in 11 jaren . .	342.597	paarden	57.383
Gemiddelde	„ per jaar . . .	31.127	„	5.217

Van 1846 tot 1857 zijn op Java ingevoerd bijna 49.000 paarden, of 4.454 gemiddeld in het jaar.

Digitized by Google

In de laatste 11 jaren heeft dus de vermeerdering van hoornvee $^3/_7$ of ruim 400,000 stuks minder bedragen, dan in de zeven voorafgegane.

In 1846 bedroeg de bevolking op Gouvernements-grond 7,250,000 zielen, gezamenlijk bezaten zij 2,041,043 stuks buffels en runderen = 281 stuks per 1000 zielen.

In 1857 bedroeg diezelfde bevolking 9,150,000 z.: de buffels en runderen 2,383,640 = 260 stuks per 1000 z.: d. i. 192,000 stuks minder voor de totale bevolking.

Trekt men den jaarlijks gemiddelden invoer van paarden van 1839—1846 = 3137 stuks van de vermeerdering af = 13979, dan heeft de jaarlijksche toewas bedragen 10,842; past men dezelfde berekening toe op de jaren 1847—1857, dan blijkt de toewas niet meer geweest te zijn dan 762 = 210,000 stuks minder in de laatste 11 jaren. (*)

De behoefte aan trek- en draagvee is jaarlijks 750,000 stuks waarin, bij den verminderden toewas, door den aanvoer niet naar behooren kan voorzien worden; de handel heeft dus over zoo veel minder te beschikken dan 12 jaren vroeger; terwijl de partikuliere produktie sedert aanzienlijk is vooruitgegaan.

De gegeven cijfers stellen de gegrondheid der klagte en bezorgdheid van den Samarangschen handel in helder licht. Het gevolg moet zijn, dat er steeds hooger prijzen aangeboden worden voor het vervoeren

---

(*) Zij, die de verarming der Javanen bij den gedwongen arbeid blijven loochenen, dienden toch wel met even duidelijke feiten te bewijzen, dat de welvaart integendeel toeneemt, zij behoorden te bewijzen, dat deze betrekkelijke vermindering van den veestapel een teeken van welvaart is, waarbij een millioen Javanen, bij gelijke prijzen, in 1857 een half millioen guldens minder rijk aan vee is, dan in 1846.
B.

[Kan de verhouding van den veestapel tot de bevolking, (verondersteld dat de door het Gouvernement verkregen cijfers dien voldoende juist doen kennen) worden aangenomen een duidelijke maatstaf te zijn van de verarming van Java's bevolking, ten gevolge van het heerschend arbeids-stelsel? Dat eene vermindering in den veestapel nadeelig is te achten, kan natuurlijk niet worden ontkend, doch er moet toch ook eene omstandigheid in het oog worden gehouden, die, afgescheiden van de verminderde welvaart in het algemeen, meer bijzonder op het getal buffels in Java van invloed is. — Immers, door de meerdere ontginningen voor de Europeesche markt in de binnenlanden van Java, zijn er meer producten dan vroeger af te voeren, en ten gevolge daarvan wordt er (natuurlijk ten onregte) meer van de trekbeesten gevergd dan deze redelijk kunnen uithouden. De buffels worden, naar wij vermeenen, in de laatste jaren èn te jong gebruikt, èn te zwaar beladen, van daar grootere sterfte.

Dit nu is wel bepaald een ongunstig verschijnsel, doch het is niet zulk een doorgaand teeken van achteruitgang der bevolking, als wanneer men den veestapel, onder dezelfde omstandigheden, steeds door zag verminderen. RED]

Digitized by Google

van goederen, die men niet, met hoop op eene gunstige verandering, kan laten liggen; tot elken prijs moeten zij in het bereik der verbruikers worden gebragt. De bezitters van het trek- en draagvee, door de groote voordeelen verlokt, zullen het al meer lasten opleggen en er meer van vergen dan het zonder nadeel dragen kan en de sterfte moet in dezelfde progressie toenemen en — zoo als in het handelsverslag is opgemerkt, — waarvan met wiskundige zekerheid het einde moet wezen, dat de te vervoeren waren, de énorme transportkosten niet meer kunnen dragen, de handel zich inkrimpen en tot het hoogst noodzakelijke zal moeten bepalen! In de binnenlanden zullen de produkten, van de plaats waar zij geteeld zijn, niet vervoerd kunnen worden, zonder verlies bij den verkoop op de plaats van verscheping. De koffijplanters en suikerfabriekanten zullen dan een bedrijf moeten staken, dat geen redelijke winst meer oplevert, waarbij de bevolking haren arbeid en hare verdiensten verliest en geene Nederlandsche voortbrengselen meer zal kunnen koopen; waaronder onze handel, scheepvaart en fabrieken zullen lijden, daar de aangevoerde goederen meerendeels onverkoopbaar te Samarang zullen blijven liggen; dan zal men inzien dat de welvaart en bloei van Nederland even groote behoefte aan spoorwegen op Java als op eigen grond heeft. De nadeelige gevolgen, uit het gebrek aan voldoende middelen van vervoer voortvloeijende, kunnen niet lang meer uitblijven: Immers nu reeds moet er *f* 2½ besteed worden voor het vervoer van een pikol koffij of suiker uit de binnenlanden naar Samarang; bij lage en zelfs gemiddelde prijzen, kunnen die voortbrengselen zulke hooge transportkosten niet dragen. In de residentiën Sourakarta, Djocdjocarta, Bagelen en Kadoe, die ligt een half millioen pikols suiker zouden kunnen voortbrengen, kunnen die fabrieken niet opgerigt worden noch bloeijen; men kan er de noodige machinerien niet brengen zonder zulke énorme kosten te veroorzaken, dat ieder bedachtzaam ondernemer er door afgeschrikt moet worden. Verlangt men nu uitbreiding van produktie, scheepvaart en handelsvertier van Nederlandsche voortbrengselen, dan moet men de handen in eenslaan en trachten spoorwegen op Java te verkrijgen.

Nu wij in voordeelige finantiele omstandigheden verkeeren, kan geldgebrek althans geen hinderpaal wezen. De Indische baten hebben reeds vele jaren gestrekt om hoogst aanzienlijke sommen tot delging der nationale schuld aan te wenden, die stellig produktiever tot den aanleg van spoorwegen op Java hadden kunnen besteed worden. Zijn wij voorts wel onderrigt, dan heeft de tegenwoordige minister van kolonien daartoe reeds voor twaalf jaren voorstellen gedaan, die toen op de ongezindheid van het Opperbestuur zouden afgestuit zijn. De toenmalige voorsteller

Digitized by Google

is thans minister van kolonien en heeft reeds sedert twee jaren de magt en middelen in handen, om gevolg te kunnen geven aan die vroegere voorstellen, van wier noodzakelijkheid hij in 18$\frac{41}{48}$ volkomen overtuigd moet zijn geweest. De wijze evenwel waarop thans dat onderwerp door dien bewindsman ter hand wordt genomen, bevredigt ons geenszins, doch geeft veeleer eenige twijfel omtrent het definitievelijk welgelukken der zaak. Na twee jaren de middelen bezeten en met de vereischte magt bekleed te zijn geweest, is het resultaat van al die kennis en ondervinding, van dat persoonlijk onderzoek *in loco*, dat de minister een paar ambtenaren benoemt, die aan Indië vreemd zijn en zich dáár zullen moeten doen voorlichten door mannen van ondervinding en der zake kundig, aangezien het in Indië niet aan uitstekend bekwame en met uitgebreide lokale kennis toegeruste ingenieurs ontbreekt. Zal nu niet het gevolg zijn, even als met de suikerkontrakten het geval is geweest, dat zonder te bedenken dat *tijd geld is*, deze hoogst gewigtige zaak weder eenige jaren *verschoven* wordt! (*)

Indien het ons is mogen gelukken de gegrondheid en regtmatigheid der klagten van den Samarangschen handelswet door feiten te staven, afgeleid uit den onvoldoenden toewas van den veestapel, vergeleken bij de jaren 1839—1846 en in verhouding tot de tegenwoordige behoeften, dan kan er ook geen twijfel bestaan omtrent de reden van bezorgdheid voor de toekomst, die door de Nederlandsche belanghebbenden gedeeld zal worden. Zullen zij lijdelijk toezien en wachten tot dat, welligt na drie of vier

(*) Wij hebben gaarne een plaats ingeruimd aan het bovenstaande, om de belangstelling in het zoo gewigtig onderwerp van spoorwegen op Java te bevorderen: — Deze beschouwingen echter over de thans benoemde commissie, laten wij geheel voor rekening van den schrijver, evenmin als wij ons met het verwijt aan de regering, wegens het dralen bij de invoering van spoorwegen kunnen vereenigen. — Althans wie zou kunnen goedkeuren dat men over eene zaak als deze een besluit tot uitvoering nam, eer voldoende technisch onderzocht is òf, en op welke wijze zij best doenlijk is, en welke, uit verschillende oogpunten, de lijnen zullen zijn? — Zoo sprak men vroeger b. v. van een spoorweg over geheel Java (in de lengte nl.) terwijl thans door velen wordt aangenomen dat afzonderlijke wegen in sommige residentien te verkiezen zijn.

Ja, daar producten- en materialen-vervoer hier wel de hoofdzaak is, en de voorwaarde van grooten spoed minder alles beheerscht als in Europa, zoo doet zich, onzes inziens, zelfs de vraag voor, of de eenvoudige, smalle, verlegbare sporen, die men meer en meer in landbouw-ondernemingen gebezigd ziet, en waarop een aantal wagens door menschenhanden of trekvee worden voortbewogen, — welke sporen dan op één stamlijn konden uitloopen, — niet in een groot gedeelte der behoefte zouden kunnen voorzien.

Degelijke overweging behoort dan in elk geval wel vooraf te gaan, hoe men ook van de noodzakelijkheid van uitvoering, in beginsel moge overtuigd zijn. RED.

Digitized by Google

jaren, de nu naar Indie vertrekkende ambtenaren, een even volumineus rapport over spoorwegen zullen indienen als over de suikerkwestie is uitgebragt, die, getuige het onlangs verschenen besluit, naar onze meening, er zoo weinig door gebaat, noch bevorderd is! Wij vertrouwen dat de Nederlandsche reeders, handelaren en fabrikanten zullen beseffen, dat, in het algemeen en in hun bijzonder belang, op hen de verpligting rust, om hunnen zedelijken invloed aan te wenden ter verkrijging van hetgeen zoo dringend noodig schijnt. Wij hopen dat zij zich vereenigd bij de planters van Sourakarta en de handelaren van Samarang zullen aansluiten, ten einde de Regering door duidelijke, krachtige vertoogen en petitien, — zoo als vele gemeenten deden — de, geen lang uitstel gedoogende, noodzakelijkheid van spoorwegen op Java aan te toonen en op meer spoed in de beslissing aan te dringen dan de dezer dagen bekend geworden maatregel verwachten laat. Moge deze regelen tot opwekking daartoe kunnen strekken, dan is er eenige hoop dat de Samarangsche handel, onze scheepvaart en industrie, niet zullen afnemen of verloopen, zoo als men nu vreest en voorziet.

W. Bosch.

Arnhem, 15 Junij 1860.

Digitized by Google

EENIGE FEITEN BETREFFENDE HET ENGELSCHE POSTWEZEN.

Er wordt jaarlijks, nopens den toestand van het Engelsche postwezen, een verslag uitgebragt en in druk verkrijgbaar gesteld. Door den postmeester-generaal Lord ELGIN AND KINCARDINE, (de tegenwoordige Commissaris der Britsche regering voor de expeditie naar China), is weder zoodanig verslag, loopende over het jaar 1859 openbaar gemaakt. Wij ontleenen daaraan het volgende: Het getal eigenlijk gezegde Postkantoren (Head Post offices) in het Vereenigd Koningrijk bedraagt 825, en dat van de bij- of hulpkantoren (Sub-post offices, or receiving offices) 10,587. Er zijn voorts 1,958 op zich zelf staande brievenbussen, te zamen uitmakende een getal van 13,370 inrigtingen waar men brieven op de post kan doen. Vóór de posthervorming waren er niet meer dan 4,518. Tot het stempelen van brieven en het onbruikbaar maken van postzegels door overstempeling, wordt sedert eenigen tijd met goed gevolg van een werktuig gebruik gemaakt, — waardoor deze arbeid met meer spoed dan uit de hand verrigt wordt.

Men weet dat het Engelsche publiek van de brievenpost een zeer uitgebreid gebruik maakt, en dat onder andere, sedert de invoering van het algemeen stuiver-porto, het getal brieven met ca 600 pCt. is toegenomen. Als eene bijdrage van den invloed die eene verkiezing voor het Parlement op de correspondentie uitoefent, moge strekken, dat bij gelegenheid der laatste verkiezing van een Parlementslid over Marylebone, een getal van 70,000 daartoe betrekkelijke brieven en circulaires met de post werd verzonden. Het vervoer der brievenmalen in het Ver. K. geschiedt over een afstand van 140,000 engelsche mijlen, of nagenoeg 46,666 uren gaans per dag; namelijk 35.604 mijlen per spoorweg, 32,936 per rijtuig, 68,964 te voet en 2,817 te water. In 1859 zijn in het V. K. verzonden 545 millioen brieven, zijnde 22 millioen meer dan in 1858. Gedurende het

Digitized by Google

laatste jaar vóór de invoering van het stuivers-port bedroeg het getal brieven 81 à 82 millioen. Een opmerkelijk feit, aantoonende in welke sterke verhouding de correspondentie toeneemt, is, dat het tegenwoordig getal brieven, in het district van Londen ter post bezorgd, en bestemd om binnen dat district zelve te worden besteld, gelijk staat met het gezamenlijk getal brieven voor geheel Engeland en Wallis, nu 20 jaar geleden. Het getal aangeteekende brieven over 1859 bedroeg 1.400,000, of nagenoeg 1 aangeteekende op 400 niet aangeteekende brieven. Het getal nieuwspapieren per post verzonden bedroeg niet minder dan 70 millioen!

Op het postkantoor te Londen worden gemiddeld 200 brieven per dag *onverzegeld* op de post gedaan; terwijl over 1859 in het Ver. Kon. een getal van 11.000 brieven zonder eenig adres in de brievenbussen werden gevonden. Op 2481 kantoren bestaat gelegenheid tot het overmaken van geld door middel van postwissels. In 1859 zijn 6.969.108 postwissels, ten bedrage van £ 13,250,930, afgegeven. Men is er op bedacht het tegenwoordig maximum voor postwissels, van £ 5 tot op £ 10 te verhoogen. Door extra betaling van 1 à 2 stuivers boven het gewone commissieloon, is het binnen 't bereik van iedereen om de uitbetaling van een postwissel eerst 10 dagen na de afgifte te doen plaats hebben. Hij, die het geld verzendt, verkrijgt daardoor de gelegenheid om zich vóór de uitbetaling van den wissel, in het bezit te stellen van eene quitantie van den persoon, die het geld moet ontvangen. Er bestaat gelegenheid (voor het tegenwoordige alléén op het postkantoor te Londen) niet slechts om postzegels te koopen, maar ook om ze te verkoopen. Deze maatregel dient om op die wijze het overmaken van geringe geldsommen gemakkelijk te maken, en het insluiten van gereed geld in brieven tegen te gaan. De provisie voor het inwisselen van postzegels is $2\frac{1}{2}$ pCt.

Meermalen is in Nederland geklaagd over het onvoldoende en bezwarende van de post-correspondentie met Engeland. Het blijkt thans uit dit Engelsche rapport dat de onderhandelingen met Nederland over het sluiten eener nieuwe Postconventie zijn geschorst, tot dat door de Nederlandsche wetgeving de drukkende zegelbelasting op vreemde nieuwspapieren zal zijn opgeheven.

Ten bewijze van den spoed die bij het internationale brievenvervoer wordt aangewend, diene het navolgend voorbeeld: De mailtrein van Londen naar Dover legt den afstand van 88 mijlen (of 29 uur) in 2 uren af, en houdt slechts eenmaal onder weg op. Het gezamenlijk getal postbeambten in het V. K. is 24.608, waarvan 3.300 in het district van Londen en 1.500 bij het hoofdkantoor te Londen werkzaam zijn.

Digitized by Google

Er volgt hier ten slotte eene opgave van de ontvangsten en uitgaven der Posterijen in het Ver. Kon., gedurende de jaren 1839 (vóór de Posthervorming), 1849 en 1859.

1839.		1849.	
p. st. 2,390.763	bruto opbrengst.	p. st. 2,143.679	bruto opbrengst.
„ 756.999	uitgaven.	„ 1.403.250	uitgaven.
„ 1,633.764	netto opbrengst.	„ 740.429	netto opbrengst.

1859.

p. st. 3.299.825	bruto opbrengst.
„ 1.853.953	uitgaven.
„ 1.445.872	netto opbrengst.

De netto ontvangst over 1849 en 1859 moet echter worden verminderd met eene som, wegens het port van officiele brieven enz. die onder het vorige stelsel portvrijdom genoten, doch thans, ten gevolge van de afschaffing der vrijdommen, met port worden bezwaard. Uit dien hoofde behoort van de som van £ 1.445,872 over 1859, nog een bedrag van p. m. £ 100.000 afgetrokken te worden.

Uit deze vergelijking van cijfers ziet men dus, dat de uitgaven wel is waar sterk toenamen sedert de posthervorming, doch ook dat de totale *bruto opbrengsten*, niettegenstaande de enorme portverlaging tot op één stuiver, ook sterk vermeerderden, zoodat na eenige jaren de zuivere bate aan de schatkist weer bijna even groot was als onder het vorig stelsel van hooge port doch weinig brieven.

Zoo is het ook: „*Lage port en veel brieven*", zij de leus bij elke postadministratie; daardoor wordt èn het publiek èn de schatkist geriefd, want zelfs uit een fiscaal oogpunt moet men hier verder zien dan de bate directelijk door het brievenport verkregen. — Al die brieven zijn geen beleefdheidsbrieven of vriendschapsbrieven geweest: denk eens hoe de handelszaken en alle industrie-relatien door die meerdere brieven zullen zijn toegenomen! Hoeveel nieuwe zaken zullen er niet door op touw gezet, en nieuwe betrekkingen door aangeknoopt zijn. Al wat het verkeer tusschen de ingezetenen bevordert, vergroot de markt en het productief vermogen, en daardoor de welvaart, en dat werkt immers weer ten bate der schatkist. Het saldo *uit de brievenport* verkregen, is dus hier niet het eenige rijksbelang.

Digitized by Google

UITGEZONDEN DOOR:	Maddapollams.							Calicots.							Shirtings.						Witte gew. Shirt.	Drillings.	Longcloths.	Cambrics.	Diemets.	Marseilles.	Oogjesgoed.	Tafel- en Servet-goed.		Garens.	Zakken.	Molton Dekens.	Zakdoeken.	Gekeperd katoen
															ONGEBLEEKTE.			GEBLEEKTE.																
	4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	5/4	6/4	7/4	5/4	6/4	7/4													
	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	Stell.	Pik.	Stuks.	Stuks	Dz.	S.
Jan./Junij. Junij. N. H. M.	"	400	11050	30800	"	1900	"	"	"	8400	7800	"	1400	"	2700	400	"	1400	4300	"	"	2200	1050	"	100	"	"	"	"	"	"	1000	200	"
Jan./Junij. Junij. Part. H.	1000	900	9600	24300	250	3200	100	"	"	6800	20600		1650	"	700	200	"	800	1700	400	"	5370	50	"	950	450	200	219	"	"	41750	9020	"	50
Jan./Junij. Junij. N. H. M.	9900	2050	37250	125050	"	7850	"	"	"	22550	16600	"	2250	"	6100	3950	"	14800	15300	2000	"	5800	2550	2400	100	"	"	"	"	116	14000	1000	—	—
Jan./Junij. Junij. Part. H.	8950	10000	66950	166000	1250	24250	600	520	200	42490	110385	"	10150	"	5750	2550	"	7650	14100	3100		45240	50	2265	3268	1320	688	1503	"	"	222894	44167	—	—
Jan./Junij. Totaal.	18850	12050	104200	291650	1250	32100	600	520	200	65040	126985	"	12400	"	11850	6500	"	22450	29400	5100	"	51040	2600	4665	3368	1320	688	1503	"	116	236894	45167	—	—

ADRIANOPEL-ROODE GOEDEREN.

	Garen.			Effen rood stukgoed.	Effen roode gewerkte Shirtings.	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Spreijen.	Doeken.
	Pikols.	Wrong.	Pond.	S.	S.	S.	Corges.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Doz.
Jan./Junij. Junij. N. H. M.	388	"	"	6050	"	1000	223	300	"	"	"	500
Jan./Junij. Junij. Part. H.	55	"	"	5650	"	1481	$217\frac{2}{20}$	$85\frac{11}{20}$	"	"	$3\frac{13}{20}$	"
Jan./Junij. Junij. N. H. M.	1188	"	"	20150	"	2000	1225	400	123	"	"	500
Jan./Junij. Junij. Part. H.	453	"	"	12123	"	14950	512	185	145	"	3	1226
Jan./Junij. Totaal.	1641	"	"	32273	"	16950	1737	585	270	"	3	1726

GEDRUKTE GOEDEREN.

	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Kembiings.	Spreijen.	Doeken.
	S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Dz.
Jan./Junij. Junij. N. H. M.	5100	1375	975	1025	"	"	"	1700
Jan./Junij. Junij. Part. H.	1413	$1692\frac{3}{20}$	$2433\frac{18}{20}$	$804\frac{12}{20}$	150	80	"	$1690\frac{1}{12}$
Jan./Junij. Junij. N. H. M.	6100	2375	2075	2175	"	"	"	5000
Jan./Junij. Junij. Part. H.	6099	7506	8343	3972	150	160	130	11707
Jan./Junij. Totaal.	12199	9881	10418	6147	150	160	130	16707

GEVERWDE GOEDEREN.

	Garen.		Blaauwe Drillings.	Salempóris.	Effen zwart stukgoed.	Effen oranje stukgoed.	Div. kleuren stukgoed.	Gewerkte Shirtings.
	Pik.	Wrong.	S.	S.	S.	S.	S.	S.
Jan./Junij. Junij. N. H. M.	"	"	"	2000	"	"	"	"
Jan./Junij. Junij. Part. H.	"	"	"	410	"	"	"	"
Jan./Junij. Junij. N. H. M.	"	"	"	4450	"	"	"	"
Jan./Junij. Junij. Part. H.	"	"	100	5010	"	250	"	"
Jan./Junij. Totaal.	"	"	100	9460	"	250	"	"

WEEFGOEDEREN.

	Nicanias.	Grove Colonetten.	Ginghams.	Japansch Linnen.	Broeken-stoffen.	Breede Sarongs.	Boegineesche Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Doeken.	Chelasten.	Tjenalias.	Brugghout.
	S.	S.	S.	S.	S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Dz.	S.	C.	S.
Jan./Junij. Junij. N. H. M.	"	50	"	"	"	225	1300	25	"	750	"	"	"
Jan./Junij. Junij. Part. H.	"	516	400	"	"	89	600	25	$8\frac{10}{20}$	"	64	200	45
Jan./Junij. Junij. N. H. M.	300	50	250	"	"	875	2750	50	400	4350	—	—	—
Jan./Junij. Junij. Part. H.	1045	1621	1940	"	"	1041	5264	260	70	659	—	—	—
Jan./Junij. Totaal.	1345	1671	2190	"	"	1916	8014	310	470	5009	—	—	—

NB. Verkortingen: S. *Stukken.* Cg. *Corges.* Pik. *Pikols.* Dz. *Dozijn.*

Digitized by Google

UITVOER VAN INLANDSCHE LIJNWADEN NAAR NEDERLANDSCH INDIE.

Overzigt van den uitvoer van eenige der voornaamste katoenen fabriekaten, gedurende de zes eerste maanden, in de jaren 1851—1860.

	4/4 Maddapollams.			9/8 Maddapollams.			5/4 Maddapollams.			6/4 Maddapollams.			6¼/4 Maddapoll.			7/4 Maddapollams.			8/4 Maddapollams.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	87.000	76.000	163.000	62.000	77.950	139.950	"	"	"	300	17.100	17.400	50	450	500	1851
1852	"	"	"	"	"	"	72.300	18.200	90.500	138.380	40.130	198.500	"	"	"	26.200	12.250	38.450	1.650	2.610	4.260	1852
1853	"	"	"	"	"	"	48.400	25.806	74.206	176.900	79.150	256.050	"	"	"	21.800	8.860	30.660	1.650	750	2.400	1853
1854	"	"	"	"	"	"	103.200	42.270	145.470	183.700	79.170	262.870	"	"	"	16.000	9.110	25.110	1.400	1.150	2.550	1854
1855	"	"	"	"	"	"	51.950	63.225	115.175	74.200	138.550	212.750	"	"	"	7.100	22.300	29.400	550	1.250	1.800	1855
1856	"	"	"	"	"	"	40.350	103.850	144.200	19.450	131.850	151.300	"	"	"	4.550	25.150	29.706	100	1.750	1.850	1856
1857	"	"	"	"	"	"	3.800	34 069	38.469	3.100	74.350	77.450	"	"	"	1.250	17.538	18.838	150	400	550	1857
1858	"	"	"	"	"	"	27.150	28.500	55.650	21.700	76.500	98.200	"	"	"	8.050	16.350	24.400	1.550	350	1.900	1858
1859	"	1.100	1.100	"	6.350	6.350	18.100	45.000	63.100	34.300	150.200	184.500	"	1.450	1.450	6.000	30.450	37.050	650	1.450	2.100	1859
1860	0.900	8.950	18.850	2.050	10.000	12.050	37.250	66.950	104.200	125.650	166.000	291.650	"	1.250	1.250	7.850	24.250	32.100	"	600	600	1860

	4/4 Calicots.			9/8 Calicots.			5/4 Calicots.			6/4 Calicots.			6¼/4 Calicots.			7/4 Calicots.			8/4 calicots.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	59.750	16.350	76.100	59.750	12.600	72.350	"	"	"	1.500	1.400	2.900	"	"	"	1851
1852	"	"	"	"	"	"	36.800	44.551	81.351	90.150	81.595	171.745	"	"	"	10.250	23.675	33.925	300	555	855	1852
1853	"	"	"	"	"	"	20.250	22.170	42.420	97.000	46.375	143.375	"	"	"	11.800	6.550	18.350	"	"	"	1853
1854	"	"	"	"	"	"	89.850	44.650	134.500	64.500	68.575	133.075	"	"	"	2.300	4.455	6.955	50	"	50	1854
1855	"	"	"	"	"	"	53.700	29.100	82.800	26.700	70.900	97.600	"	"	"	1.000	8.652	9.652	"	"	"	1855
1856	"	"	"	"	"	"	16.300	56.084	72.984	17.050	90.725	107.775	"	"	"	"	8.060	8.060	"	200	200	1856
1857	"	"	"	"	"	"	19.700	14.840	34.540	22.050	60.300	82.350	"	"	"	500	4.700	5.200	"	"	"	1857
1858	"	"	"	"	"	"	7.600	17.120	24.720	20.100	68.735	97.835	"	"	"	250	0.376	0.626	"	"	"	1858
1859	"	50	50	"	200	200	3.350	27.635	30.985	16.750	94.060	110.810	"	"	"	750	10.900	11.650	"	50	50	1859
1860	"	520	520	"	200	200	22.550	42.490	65.040	16.600	110.385	126.985	"	"	"	2.250	10.150	12.400	"	"	"	1860

	Drillings.			Shirtings.			Molton Dekens.			Totaal maddapoll.			Totaal calicots.			Totaal madd. & calicots.			Totaal Maddap. Calicots, Drillings en Shirtings.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	1.000	6.865	7.856	140.350	171.300	320.850	121.000	30.350	151.350	270.350	201.850	472.200	270.350	201.850	472.200	1851
1852	0.350	1 634	1.984	"	"	"	"	17.709	17.709	258.500	73.210	331.710	137.500	150.376	287.876	396.000	223.586	619.586	402.350	225.220	627.570	1852
1853	4.720	11.716	16.436	48	"	48	900	15.939	16.839	248.750	114.566	363.316	120.050	75.095	204.145	377.800	189.661	567.461	382.568	201.377	583.945	1853
1854	9.180	3.988	13.168	"	9.215	9.215	400	20.220	20.620	304.300	131.700	436.000	136.900	117.680	274.580	161.200	249.380	710.580	170.380	262.583	732.963	1854
1855	7.180	5.287	12 467	20.500	12.715	33.215	1.125	23.198	24.323	133.800	225.325	359.125	81.400	108.712	190.112	215.200	334.037	549.237	242.680	352.039	594.019	1855
1856	4.000	14.973	18.973	1.250	23.749	24.999	870	37.546	38.416	64.450	262.606	327.056	33.350	155.669	189.019	97.800	418.275	516.075	103.050	456.997	560.047	1856
1857	10.960	20.244	31.204	8.000	5.220	13.220	610	42.500	43.110	8.300	127.007	135.307	42.250	79.840	122.090	50.550	206.847	257.397	60.510	232.311	301.821	1857
1858	17.200	43.485	60.685	13.000	14.300	27.300	300	48.210	48.510	58.450	121.700	180.150	36.050	92.231	129.181	95.400	213.931	309.331	125.600	271.716	397.316	1858
1859	7.600	33.276	40.876	22.200	19.480	41.680	500	52.998	53.398	59.050	236.000	295.050	20.850	132.895	153.745	80.500	368.895	449.395	110.300	421.651	531.951	1859
1860	5.800	15.240	21.040	42.150	33.150	75.300	1.000	44.167	45.167	182.700	278.000	460.700	41.400	163.745	205.145	224.100	441.745	665.845	272.050	520.135	792.185	1860

Digitized by Google

25 VOORSCHRIFTEN

OM IN DE LANDHUISHOUDKUNDE MINSTENS 25 METALLIEKEN TE VERKRIJGEN (*).

door Prof. MULDER.

(Vervolg van blz. 255).

23. Die zich als landhuishoudkundige in een vreemd oord nederzet, mag niet nalaten het spreekwoord: *'s lands wijs 's lands eer*, te onthouden, en het zich telkens te herinneren. Er hangt voor hem zooveel van zijne omgeving af — om maar iets te noemen, door de arbeiders welke hij gebruikt — dat het hem in geenen deele om het even zijn mag, hoe men zijne ondernemingen beschouwt en beoordeelt. Integendeel, moet hem veel gelegen zijn aan het oordeel zijner buren. Zoo zal hij die in een hem vreemd gezelschap wordt opgenomen, niet dadelijk van zijne meening en zijne beginselen doen blijken, maar eerst het terrein waarop hij staat, verkennen. Het is hem geraden, in zaken van ondergeschikt belang niet zonder noodzaak van de gewoonten en gebruiken van zijnen omtrek af te wijken, tot dat hij zich achting en vertrouwen voor zijn persoon, voor zijn doen en laten heeft verworven. Dan kan hij op goede gronden zijn eigen weg vervolgen. Tot dat het tegendeel blijkt, houde men de gebruiken en handelwijzen van de streek waar men zijn bedrijf wenscht uit te oefenen, voor goed. —

24. Wij zijn in de landhuishoudkunde tot dat punt genaderd, hetwelk de nijverheid reeds vroeger heeft bereikt. De gewone gang van zaken, de gewone middelen zijn bij hare uitoefening niet meer voldoende, en de behagelijke toestand, om met weinig moeite veel vruchten van zijne bemoeijingen te erlangen, behoort tot de geschiedenis. Alles gaat vooruit. De behoeften zijn vermeerderd en met haar de uitgaven voor arbeid en zijne waarde, de prijs des bodems. Het geld daarentegen heeft in waarde verloren. Eene toenemende concurrentie rukt den arbeiders de voortbrengselen van hun werk uit de handen, zij wordt ondersteund door spoorwegen, kanalen, door verbeterde middelen van vervoer, door opheffing van regten, door handelsverdragen enz. Alle krachten zijn noodig, om in het gedrang te blijven staan. De wetenschap moet het strijdperk verlichten. Alle takken van de huishouding van den staat moeten met meer kennis, met meer nijverheid, om zoo te spreken, worden beoefend; al het toevallige en onware moet worden verwijderd; *alles moet worden gegrondvest op kennis* door ervaring gelouterd, en op zekere en hechte handelwijzen. Het bestellen van den bodem b. v. kan thans, ten einde de grond beter worde bewerkt, geschieden met verbeterde werktuigen van allerlei aard, al naar gelang van de verschillende behoeften; ter verbetering van

(*) Deze voorschriften zijn in den vollen zin des woords, aan den akker ontleend. Ze worden Dr. Kölle van zeer verre naverteld. Ik las voor eenige jaren een uitvoerig stuk van hem, ontleende daaraan vlugtig het een en ander, en heb later uit die aanteekingen het volgende opgesteld. L. M.

Digitized by Google

de geaardheid van den grond, kan men nu droog leggen, gronden mengen en op allerlei wijze beter bewerken dan vroeger; ter verbetering van de zamenstelling van den grond heeft men betere mestbereidingen ingevoerd en krachtige meststoffen bereid, die men in allerlei soorten voor betrekkelijk geringe prijzen koopen kan; men zaait met werktuigen op rijen, en bouwt, terwijl men tevens meer of min van het nut van braakliggen partij trekt. Zoo is het ook thans gelegen met weidenbouw, met veeteelt, met het landbouw-fabriekwezen. En daar de handenarbeid ook in de landhuishouding duur is, is men er op bedacht hem door doelmatige en als goed erkende werktuigen te vervangen (dorschmachines, hakselsnijders enz.).

Wat kan, wat moet er echter nog gebeuren, voordat, bij al dien onmogelijk te loochenen vooruitgang, de wijze waarop wij onze velden bebouwen, vergelijkbaar zijn zal met die, waarop onze tuinen in zoo velerlei opzigt worden bewerkt? Welke verbeteringen kunnen nog in het bouwen van voedergewassen worden ingevoerd? Ook zonder landverhuizing is er nog zooveel land te verkrijgen, dat door eenvoudige middelen voor verbetering en vruchtbaarmaking vatbaar is, of, wil men dit niet toestemmen, dan toch door middelen welke men kort geleden nog niet kende.

25. Zooals het elk een geraden is, het terrein te verkennen, waarop hij staat, zoo is het ook in den tegenwoordigen tijd voor elken landhuishoudkundige, voor elken boer zelfs zaak zich met studie te vergewissen van hetgeen onze tijd bruikbaars voor hem heeft aan het licht gebragt, en er zich op toe te leggen daarvan zooveel mogelijk partij te trekken. *Kennis is magt!* Daarvan is de eeuw, waarin we leven, het duidelijke bewijs. Die willens of onwillens buiten die kennis blijft, die ze zich niet zooveel mogelijk tracht eigen te maken, wordt met reuzenschreden voorbijgestreefd door anderen, die de behoeften van onzen tijd wèl begrijpen en er hun voordeel meê doen. Er is gelegenheid in overvloed voor hen, die hunne kundigheden willen vermeerderen, daartoe te geraken. In bevattelijken vorm wordt er op allerlei wijzen naar getracht, den landbouwenden stand kennis te verschaffen, nuttige, bruikbare kennis, waardoor die geheele stand wordt gebaat. Mannen van wetenschap en mannen van praktijk slaan de handen in één en bouwen te zamen. *Eendragt maakt magt!* Die spreuk onzer voorvaderen, die reeds zóóveel heil heeft aangebragt, is ook op het gebied der landhuishoudkunde van onberekenbaren invloed. Hoe meer er zich tot elkander aansluiten, hoe grooter de vereeniging wordt die vooruitgang wil, hoe sterker tevens de band zal worden, die allen zamenhoudt.

Deventer, 1860. Dr. L. Mulder.

Digitized by Google

OVERZIGT *van de Opbrengst der middelen (hoofdsom en opcenten) over de zes eerste maanden van* 1860, *in vergelijking gebragt met de Opbrengst der middelen van* 1855, 1856, 1857, 1858 *en* 1859 *over hetzelfde tijdvak.*

BENAMING DER MIDDELEN.	OPBRENGST over de zes eerste maanden van 1860.	OPBRENGST over de zes eerste maanden van 1859.	OPBRENGST over de zes eerste maanden van 1859.	OPBRENGST over de zes eerste maanden van 1858.	OPBRENGST over de zes eerste maanden van 1857.	OPBRENGST over de zes eerste maanden van 1856.	OPBRENGST over de zes eerste maanden van 1855.
Directe Belastingen.							
Grondbelasting	ƒ 5.890.739	ƒ 5.754.177	ƒ 5.754.177	ƒ 5.812.093	ƒ 5.873.877	ƒ 5.840.060	ƒ 5.745.687
Personeel	" 2.012.386	" 2.036.753	" 2.036.753	" 2.013.012	" 2.001.535	" 2.034.533	" 2.065.105
Patenten	" 908.608	" 902.444	" 902.444	" 883.104	" 863.665	" 867.152	" 843.188
Regt op de Mijnen	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Totaal	ƒ 8.811.733	ƒ 8.693.376	ƒ 8.693.376	ƒ 8.701.271	ƒ 8.739.099	ƒ 8.742.667	ƒ 8.653.980
In- en Uitg. Regten en Scheepvaartr.							
Regten op den In- en Uitv.	ƒ 1.834.469	ƒ 1.745.024	ƒ 1.745.024	ƒ 1.678.281	ƒ 1.658.271	ƒ 1.585.231	ƒ 1.540.448
(*Tonnegeld van de Zeesch.*)	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	" 333.430
Scheepvaartregten	" 426.495	" 339.050	" 339.050	" 320.982	" 321.051	" 322.432	" 259.133
Vuur- Ton- en Bakeng.	" 154.254	" 143.961	" 143.961	" 132.160	" 141.800	" 137.947	" 120.389
Formaat-zegel	" 5.213	" 4.945	" 4.945	" 4.667	" 4.098	" 4.495	" 4.907
Totaal	ƒ 2.420.432	ƒ 2.232.981	ƒ 2.232.981	ƒ 2.136.092	ƒ 2.125.821	ƒ 2.050.106	ƒ 2.238.309
Accijnsen.			¢				
Suiker	ƒ 1.111.101	ƒ 951.577	ƒ 865.070	ƒ 905.748	ƒ 882.071	ƒ 780.217	ƒ 669.414
Wijn	" 638.540	" 611.654	" 536.049	" 470.540	" 503.599	" 521.908	" 512.962
Binnenlandsch gedistill.	" 2.217.848	" 2.200.930	" 2.082.663	" 2.081.599	" 2.067.779	" 1.697.083	" 1.766.779
Buitenlandsch gedistill.	" 120.417	" 112.231	" 102.028	" 104.275	" 94.374	" 67.337	" 89.957
Geslagt	" 537.716	" (*) 603.917	" 549.016	" 578.220	" 575.533	" 509.937	" 499.768
Zout	" 1.045.029	" 1.031.974	" 938.158	" 924.533	" 985.234	" 902.157	" 864.988
Zeep	" 620.461	" 659.728	" 599.752	" 571.630	" 560.628	" 541.867	" 532.044
Bieren en Azijnen	" 265.438	" 277.740	" 252.491	" 230.324	" 230.578	" 208.253	" 193.008
Steenkolen	" 704.620	" 599.534	" 545.030	" 619.089	" 627.091	" 610.346	" 577.521
Turf	" 1.358.879	(†) 1.253.850	" 1.141.719	" 1.200.099	" 1.199.274	" 1.206.487	" 1.190.806
(*Gemaal*)	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	" 2.045.100
10 pCt. collectief zegel	. . . . .	. . . . .	" 703.157	" 770.548	" 772.058	" 705.108	" 893.711
Vervoerbiljetten	. . . . .	. . . . .	" 45.178	" 43.524	" 44.644	" 39.092	" 39.146
Totaal	ƒ 8.620.053	ƒ 8.303.137	ƒ 8.440.316	ƒ 8.520.153	ƒ 8.554.388	ƒ 7.795.799	ƒ 9.875.209
Waarborg en Belasting der goud. en z. werken.							
Belasting	ƒ 125.708	ƒ 118.663	ƒ 98.064	ƒ 99.654	ƒ 114.237	ƒ 111.354	ƒ 103.207
Essaailoon	" 2.766	" 54	" 20.653	" 21.203	" 24.390	" 24.545	" 16.397
Totaal	ƒ 128.474	ƒ 118.718	ƒ 118.718	ƒ 120.850	ƒ 138.628	ƒ 135.400	ƒ 119.604
Indirecte Belastingen.							
Zegelregten	ƒ 1.004.008	ƒ 964.820	ƒ 964.820	ƒ 961.913	ƒ 950.528	ƒ 1.182.395	ƒ 836.447
Registratieregten	" 3.183.455	" 2.974.072	" 2.974.072	" 3.082.965	" 3.097.224	" 3.187.350	" 2.819.747
(*Griffieregten*)	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	" 22.782	" 21.027
Hypotheekregten	" 292.434	" 271.016	" 271.016	" 278.703	" 273.140	" 293.801	" 250.704
Successieregten	" 2.352.659	" 1.838.972	" 1.838.972	" 2.432.374	" 2.034.406	" 1.784.688	" 2.736.692
Totaal	ƒ 6.832.558	ƒ 6.048.882	ƒ 6.048.882	ƒ 6.755.958	ƒ 6.375.418	ƒ 6.471.014	ƒ 6.684.618
Opbrengst d. Posterijen.	ƒ 990.010	ƒ 902.835	ƒ 902.835	ƒ 865.510	ƒ 854.933	ƒ 807.907	ƒ 751.613
Opbrengst d. Staatsloterij.	ƒ 274.079	ƒ 262.393	ƒ 262.393	ƒ 271.074	ƒ 275.089	ƒ 274.155	ƒ 276.149
Totaal generaal	ƒ 28.077.343	ƒ 26.654.324	ƒ 26.699.303	ƒ 27.400.319	ƒ 27.053.377	ƒ 26.276.857	ƒ 28.619.485

Men lette hierbij op, dat voor 1860 een nieuwe wijze van berekening geldt, namelijk afschaffing, voor de meeste accijnsen, van opcenten en collectief zegel, zijnde een equivalent voor beide in het nieuwe bedrag van belasting begrepen. Voor 1859 is ter vergelijking dier beide jaren soortgelijke berekening toegepast, nl. door bijtrekking van het coll. zegel bij de hoofdsom en opcenten. Om echter de vergelijking met vorige jaren tevens gemakkelijker te maken, plaatsen wij hier 1859 twee maal: eens, volgens de nieuwe berekening, naast 1860, en ten tweede, volgens de oude berekening, nevens de vorige jaren.

Over 1856 en vervolgens werden geheven: van den *Wijn* en de *Gouden* en *Zilveren werken* 6 opcenten, en van het *Binnen-* en *Buitenlandsch Gedistilleerd* en de *Vervoerbilletten*, 12 opcenten meer dan in 1855 en vroeger.

NB. de onderdeelen van guldens zijn weggelaten.

(*) Omtrent het geslagt wordt opgemerkt, dat, ten gevolge der wetten van 15 Mei 1859 (Staatsblad No. 37) en van 26 December daaraanvolgende (Staatsblad No. 150), met 1860 zijn vervallen de 38 opcenten, alsmede de 10 pCt. collectief zegel, welke vroeger op dat middel werden geheven.

De opgave van 1859 bestaat alzoo: in hoofdsom ad ƒ 397.837.925; in 38 opcenten ad ƒ 131.178.41; in 10 pCt. collectief zegel ad ƒ 34.901.635; te zamen ƒ 603.917.97.

(†) Onder de bedragen voor de steenkolen en den turf zijn behalve de opcenten ook de 10 ten honderd voor het collectief zegel begrepen.

Digitized by Google

VROUWEN INDUSTRIESCHOLEN.

HET COOPER INSTITUUT TE NEW-YORK. (*)

Eene dame heeft gewenscht, op hare reis in Noord-Amerika, eene schatting te betalen aan eene der nuttigste liefdadige instellingen van de Vereenigde Staten, door den edelen en menschlievenden PETER COOPER gesticht. Even als STEVEN GIRARD van Philadelphia, bereikte Mr. COOPER de uitstekende en eervolle plaats welke hij nu inneemt, alleen door middel van onvermoeide vlijt en regtschapenheid, zonder eenigen anderen steun dan zijne handenarbeid en zijn voornemen om de reis door het leven als eerlijk man af te leggen.

GIRARD echter, even als de oudste Mr. ASTOR, SMITHSON en andere weldoeners van Amerika, verliet de schatten welke hij had verzameld eerst, toen hij in de onmogelijkheid gekomen was die langer te gebruiken, om na zijnen dood het prachtige weeshuis te stichten, dat zijn naam in het land zal vereeuwigen.

COOPER deed anders. Hij leeft, en niet alleen om getuige te zijn van de eerste vruchten eener oneindige weldaad, welke zijne grootmoedige en tot een spreekwoord gewordene weldadigheid reeds aan de menschheid verschaft, maar nog meer, om met rusteloozen ijver de gebreken daarvan na te gaan, ter meer volkomen bereiking van zijn doel, nl.: onderrigt en ontwikkeling van de bewoners der Vereenigde Staten, in praktische kunsten en wetenschappen, niet alleen in hare toepassing op het dagelijksche leven, maar bovenal in betrekking tot *de maatschappelijke en staatkundige wetenschap, en voornamelijk de weten-*

(*) Aan de Redactie van de Economist werd onlangs toezending gedaan van een no van het New-Yorksch Weekblad *Life Illustrated*, dd. 9 Junij 1860, behelzende een van de veelvuldige mededeelingen, waardoor eene Nederlandsche reiziger, Mevrouw A. M. M. STORM, de belangrijke instellingen en levenswijze van het krachtige N. Amerikaansch volk tracht bekend te maken.

Gaarne geven wij een plaats aan deze nuttige beschrijving, welke mede in het *Tijdschrift van Staathuishoudkunde en Statistiek* onder de aandacht van het Nederlandsch publiek is gebragt.

Digitized by Google

schap van eenen juisten en billijken regeringsvorm, gegrondvest op de voorname wet, „dat natiën en volken elkander moeten behandelen, zoo als zij zelven behandeld willen zijn."

Hoeveel toch hebben opvoeding en omstandigheden, wanneer men die goed verstaat, bijgedragen tot het vormen van die groote trekken welke het karakter van het volk in verschillende landen verdeelen. „De „groote zegeningen, die aan ons als volk zijn ten deel gevallen," zoo schrijft de grootmoedige Mr. COOPER, „zijn toevertrouwd aan de „zorg voor ons zelven, voor ons nageslacht, en voor de bemoediging „van de lijdende menschheid over de geheele wereld. Deze groote ver„antwoordelijkheid gevoelende, wensch ik door alles wat ik kan zeggen „en doen, in de gemoederen van het opkomende geslacht eene onver„gankelijke begeerte op te wekken naar kennis en deugd, ten einde „het geschikt te maken om door wijze en eervolle middelen de vrij„heden die wij genieten te bewaren. Mijne ernstige begeerte is, dit „gebouw en deze inrigting te doen bijdragen om op iedere mogelijke „wijze allen te vereenigen in eene gemeenschappelijke poging, elk men„schelijk wezen te verbeteren, ziende dat wij tot eene gemeenschappelijke „bestemming verbonden zijn, en door de wetten van ons aanzijn, voor „ons geluk afhangen van de voortdurende bewijzen van genegenheid, „die wij van elkander ontvangen."

Indien men in Engeland voor eenigen tijd heeft toegestemd, dat sommige pogingen, om den werkkring van vrouwelijken arbeid uit te breiden en haar loon te vermeerderen, noodzakelijk zijn geworden, en dat niet alleen persoonlijk lijden, maar ook nadeel voor de algemeene belangen voortvloeit uit het bestaande gebrek aan vrouwelijken arbeid, zoo mag men Amerika geluk wenschen met zijnen gevorderden toestand ten opzigte van dit hoogst belangrijk onderwerp.

Zijne innige belangstelling en sympathie betuigende in wat verdient erkend te worden als de meest volkomene, zoo niet de eerste voorbereiding om regt te laten wedervaren aan vrouwelijke bekwaamheden, en vrouwelijken arbeid te beloonen, wenschte de edele stichter ook het geluk en den beteren toestand van het vrouwelijke geslacht te bevorderen, en wel voornamelijk van haar, die door eerlijken arbeid in haar onderhoud voorzien. Hij zorgde niet alleen voor afgezonderde plaatsen in iederen cursus van wiskunde, natuurlijke philosophie, scheikunde en vocale muzijk, maar hij stichtte ook eene bijzondere teeken-, schilder- en graveerschool voor vrouwen, en begeerde, dat de bestuurders (die onbezoldigd hunne betrekking waarnemen), jaarlijks 250 dollars (doll. = *f* 2,50) zouden afzonderen, om de leerlingen bijtestaan, die zulk eene ondersteuning noodig hebben, en ook verdienen door de trouwe vervulling hunner pligten

Digitized by Google

jegens hunne ouders of diegene welke de Voorzienigheid van hen afhankelijk heeft gemaakt. „Mijne reden voor dit vereischte is, niet „zoozeer het beloonen als wel het aanmoedigen van deugden, welke „dikwijls te midden van de grootste ellende schitteren, zonder door de „voorbijgaande menigte te worden opgemerkt."

Ten einde alzoo den werkkring van vrouwelijke bezigheden uit te breiden, verschafte Mr. COOPER zeven kamers, voor altijd bestemd tot het onderrigt in die kunsten en ambachtén, welke kunnen strekken om haar eene behoorlijke bezigheid te verschaffen. Hij begeerde, dat de bestuurders 1500 doll. van de inkomsten der inrigting zouden afzonderen ter bestrijding der uitgaven van deze school. „Het is de vurige begeerte „van mijn hart, zegt hij, dat dit de middelen mogen zijn om duizende „van diegenen tot welstand te brengen, die anders een leven van armoede „en ellende zouden moeten doorworstelen."

Door achtenswaardige vrouwen tot onderwijzeressen in het teekenen en schilderen op te leiden, door haar in staat te stellen met graveren in haar levensonderhoud te voorzien, door haar zoo vele hulpbronnen te verschaffen voor eenen onafhankelijken, eervollen en nuttigen stand in de maatschappij, wordt er een onbegrijpelijke invloed op deugd en zedelijkheid uitgeoefend.

Bij dit alles voegt Mr. COOPER eene bijzondere zaal van dit Instituut voor het houden van *meetings* over de toepassing van de nuttige kunsten en wetenschappen, berekend voor den toestand van de vrouwen, tot de teeken-, graveer- en schilderschool behoorende, die op het oogenblik 120 leerlingen telt.

Onder de meer dan twee duizend mannelijke en vrouwelijke leerlingen van de inrigting, betalen er slechts twaalf, die zulks bijzonder begeeren.

De tegenwoordige kosten voor het onderhoud van de school zijn niet minder dan 3000 doll. jaarlijks. De uitkomst zoude echter eene veel grootere uitgave billijken, indien de bestuurders de middelen te hunner beschikkingen hadden. De onlangs gehoudene eerste tentoonstelling was eene schitterende uitkomst. De groote leeskamer en de ruime galerij daar boven werden voor de bezoekers geopend, en vormden eene schitterende wandeling voor ruim 3000 menschen, aldaar verzameld. De door elkaar loopende, goed gekleede menigte, verlicht door de ontelbare gaslampen, de kunstwerken, de versieringen der zaal, dit alles opgeluisterd door de schoone muzijk van DODWORTH, verschafte een schouwspel, dat, wat schoonheid, nut en hoog zedelijke voldoening betreft, niet konde overtroffen worden. De verwachtingen zelfs van hen, die zich voorgesteld hadden eene groote mate van bedrevenheid te vinden, werden verre

Digitized by Google

overtroffen. De copiën naar vlakke oppervlakten konden voor het grootste gedeelte gemakkelijk voor het werk van schilders van beroep gehouden worden. De copiën naar gravures waren ook bewonderingswaardig goed uitgevoerd. De vroegtijdige vorderingen in deze klasse zijn verschuldigd aan den onderwijzer Mr. CONST. HERZBERGH.

De andere afdeelingen van teekenen en houtgravures, schilderen in olie- en waterverf, steendruk, etsen, teekenen voor fabrijkwerktuigen, moeten voorafgegaan worden door eene kennis van perspectief en teekenen uit de vrije hand, de grond van alles.

De zalen waren smaakvol versierd, en eene verhevenheid, prijkende met heerlijke ruikers aan het einde van de galerij, was een teeken van de achting en den eerbied der scholieren jegens hunnen weldoener. Omringd van bloemen, hadden zij in het midden het levensgroote borstbeeld van Mr. COOPER geplaatst met een passend opschrift, dat echter vóór de tentoonstelling door zijne familie werd verwijderd.

Neen, voorzeker, M. COOPER's borstbeeld is niet noodig in eene inrigting, waar elke steen een monument voor den stichter is; waar hij dagelijks in persoon de gevolgen kan waarnemen van zijne milddadigheid en van zijne bijdragen voor den roem en den bloei dierzelfde stad welke het schouwtooneel zijner inspanning geweest is.

Met eenen vasten wil overwon COOPER de grootste hinderpalen. Hij leverde een bewijs van genie en kracht door een stelsel in het leven te roepen, dat menigeen van armoede en onbekendheid tot rijkdom en grootheid zal opvoeren.

Wanneer onder de rijken van het menschelijke geslacht de algemeene begeerte naar praal zich in schitterende rijtuigen openbaart, langs Broadway of Blomingdale Road, kan men het zeer eenvoudige voertuig van COOPER zien, terwijl zijne onsterfelijke praal is op Astor Place, waar zij alleen meer goed doet aan de tegenwoordige en toekomstige geslachten, dan al die weelde te zamen.

Tegenover het Bijbelhuis, binnen een steenworp van de Astor-bibliotheek en handelsbibliotheek, en de zalen van letterkundige en wetenschappelijke vereenigingen, is het prachtige COOPER's Instituut gebouwd van bruinen arduinsteen en ijzer, te midden van het meest volkrijke en beschaafde gedeelte.

Een ontzettend groot kapitaal van 650,000 doll., zoo aan waarde van den grond, gebouwen, en sommige extra uitgaven in het eerste jaar, om het Instituut in werking te brengen, met een kabinet van natuurlijke geschiedenis, een chemisch laboratorium, leeszaal, boekerij, etc., is door Mr. COOPER onvervreemdbaar afgestaan, zonder voorbehoud van eenige soort van renten, uitkeering, of voordeelen voor de tegenwoordige bestuurders.

Digitized by Google

Het gebouw, dat meer dan vijf jaren in aanbouw geweest is, is geheel vuurvast met ijzeren balken en steenen bogen er tusschen. Het levert van zijn dak een der schoonste gezigten op van de geheele stad en de omliggende landstreek. Eene opene schacht of kolom, van tien voet in middellijn, verheft zich van de fundamenten tot den top van het gebouw, ter hoogte van 123 voet. De muren van deze kolom dragen een der vuurvaste trappen. De schacht dient tot ventilator, en is bestemd om, door het aanbrengen van machinerie, hen, die zulks begeeren, van de eene verdieping naar de andere te brengen, ten einde de bovenverdiepingen even toegankelijk als de benedenste te maken.

Het gebouw wordt geheel door stoom verwarmd, en voor dit doel gebruikt men twaalf mijlen aan stoompijpen. De verlichting vordert 4 mijlen aan gaspijpen en kostte verleden winter 300 doll. per maand. De gedeelten van het gebouw, die voor opvoedingsdoeleinden niet gebruikt worden, zullen, bevrijd van de vischmarkt, nu nabij de hoofddeur gehouden, mits behoorlijk verpacht, een jaarlijksch inkomen van minstens 20,000 doll. opbrengen, dat, met de 10,000 doll. door den edelen stichter gegeven, bestemd is om het Instituut uit te breiden en te vergrooten.

Er zijn twee hoofdtrappen in het zuidelijke gedeelte van het gebouw. Op iedere verdieping is eene vestibule of zaal, 30 voet in het vierkant. Deze zalen, 6 in getal, dienen om de verzamelingen op te nemen, strekkende tot verduidelijking van kunsten en wetenschappen. Daar het Instituut nu nog hare verzamelingen vormt, is de daartoe afgezonderde ruimte gedeeltelijk ledig. Men veronderstelt, dat de vrienden van natuurlijke geschiedenis, mineralogie, scheikunde, enz. het voorbeeld zullen volgen van den werkzamen en kundigen hulp-onderwijzer, Dr. VAN DER WEIJDE, (Nederlander van geboorte), en gratis zullen bijdragen tot het vullen van iedere zaal en galerij, nog niet bezet met verzamelingen of werktuigen, wat hun zelven tot eer zal verstrekken, en aan deze schitterende inrigting, aan kunst en wetenschap gewijd, het volste succes zal verzekeren.

Van de zes verdiepingen, waarin het Instituut verdeeld is, zijn 4 aan de opvoeding gewijd. „Het groote doel, hetwelk ik wensch tot stand „te brengen, door het stichten van eene inrigting, gewijd aan de vorde„ringen in kunsten en wetenschappen, — zoo spreekt de edele stich„ter, — is het boek der natuur, door het licht der waarheid te openen, „opdat de jeugd de schoonheid der schepping moge zien, hare zege„ningen genieten en het Wezen moge beminnen, van wien iedere goede en „volmaakte gift komt. Het is de begeerte van mijn hart, dat het opko„mende geslacht zoo bekend worde met de werken der natuur en het groote

Digitized by Google

„geheim van hun eigen bestaan, dat het moge zien, gevoelen, begrijpen „en leeren, dat er onveranderlijke wetten bestaan, die altijd voor ons heil „werkzaam zijn en zoo het lot der werelden en menschen besturen, dat het „onze hoogste wijsheid is, geheel overeenkomstig die wetten te leven. „Mijn hoop bij het oprigten van dit Instituut, is, dat ontelbare „jongelingen en meisjes hier de inspiratie van waarheid in al hare „oorspronkelijke magt en schoonheid mogen ontvangen, en er eene „bron van altijddurend genoegen in mogen vinden, haren hervormenden „invloed over de geheele wereld te verspreiden. Geloof hechtende aan en „hopende op zulk eenen uitslag, wensch ik, dat dit Instituut op iedere „wijze moge bijdragen, om de pogingen der jeugd te ondersteunen, „om nuttige kennis te verkrijgen en die plaats in de wereld te vinden „en te vervullen, waar hunne bekwaamheid en talenten nuttig gebruikt „kunnen worden, met het grootst mogelijke voordeel én voor hen zelven „én voor de gemeente, waarin zij leven."

Opdat de bijzonderheden van het Instituut in al zijne afdeelingen zouden geregeld worden, met het oog op de verstandelijke behoeften en vorderingen van de klasse van werklieden, en opdat zooveel mogelijk alle betrekkingen met de plannen en oogmerken van bestaande Instituten zouden vermeden worden, geraakten de bestuurders tot het volgende schema, als het best berekend om de klasse van werklieden te onderwijzen, te verheffen en te verbeteren:

1. Onderrigt in die takken van kennis, welke praktisch worden toegepast in hunne dagelijksche bezigheden, waardoor zij zich zelven en hunne familie onderhouden.

2. Onderwijs in de wetten, waardoor de gezondheid wordt behouden, die der huisgezinnen wordt vermeerderd; met andere woorden, in de persoonlijke gezondheidsleer.

3. Onderrigt in maatschappelijke en politieke wetenschap, door middel waarvan gemeenten in stand blijven, en natiën in gezondheid, deugd en magt vooruitgaan.

4. Geheel aanschouwelijk onderwijs, tot de oogen, de ooren en de verbeelding gerigt, met het doel, om de arbeidende klasse na de moeite van den dag eene redelijke en gezonde verkwikking te bezorgen.

Daar dit algemeene schema natuurlijk beide geslachten insluit, besloot men alle voorregten van het Instituut gelijkelijk tot mannen en vrouwen uit te strekken.

Het inkomen van het Instituut wordt gevonden uit de opbrengst van de vertrekken aan iedere zijde van de gaanderijen op de tweede verdieping, en van de magazijnen op de eerste verdieping, en zijne ruime zaal, ingeval zij niet bezet is voor doeleinden van het onderwijs. Deze

Digitized by Google

zaal, die 125 voet lang, 82 breed en 21 hoog is, in gemak en schoonheid slechts onderdoet voor die van de Akademie van Muzijk, en zonder moeite 3000 à 4000 menschen bevat, wordt verhuurd voor lezingen, concerten, openbare vergaderingen, enz. Zij is voorzien van vaste ijzeren armstoelen, gemakkelijk met kussens belegd, en in zijn geheel geventileerd door middel van eenen zeer grooten ronddraaijenden waaijer, die door stoom wordt in beweging gebragt en onder den vloer en tusschen de dubbele muren eenen luchtstroom zendt, die op de volmaaktste wijze wordt geregeld. In de beneden-verdieping is eene ruimte nog ongebruikt, bijna gelijk in omvang als deze zaal, waarin verscheidene kleine leeskamers gebouwd worden, benevens kamers voor wetenschappelijke en werktuigkundige operatien. De honorariums van de verschillende onderwijzers en opzieners, de onkosten voor proeven in de scheikunde, natuurlijke wijsbegeerte, enz., het gas en de kolen voor het verlichten en verwarmen van het gebouw, de uitgaven voor bijna 300 Europesche en Amerikaansche tijdschriften, dagelijksche en wekelijksche nieuwspapieren enz. in verschillende talen, dit alles wordt van de vroeger gemelde inkomsten betaald. Sinds November 1859, toen de eerste cursus van voorlezingen in gang was, deelden meer dan 2000 leerlingen in de voordeelen van systematisch en voortgezet mondeling onderrigt in de beginselen van wetenschap en hare toepassing op de dagelijksche bezigheden.

Voorts wordt aan een groot publiek toegestaan, om, bij de verschillende avondlezingen, de ledige plaatsen in te nemen.

Naar de verschillende godsdienststellingen en begrippen van de professoren, onderwijzers, dienaren, of leerlingen, aanzoek doende tot toelating, of strevende naar de eer en de voordeelen van het Instituut, wordt nooit gevraagd. Een goed zedelijk karakter, en bekwaamheden om de verschillende betrekkingen te vervullen, vormen al de noodzakelijke vereischten. De lessen en disputen van de leerlingen worden ingerigt, om theologische en partijkwestiën te vermijden, „en zullen", dus spreekt Cooper, „tot hun onveranderlijk doel hebben de oorzaken, die in ons „en om ons heen werken, en de meest noodige en geschikte middelen „om physieke en zedelijke rampen te verwijderen, die onze stad, ons „land en de menschheid bedroeven."

Ten einde de sprekers en de toehoorders te helpen, besloot Mr. Cooper in de leeszaal levensgroote beeldtenissen te plaatsen van Amerika's groote mannen: Washington, Franklin en Lafayette, met de uitdrukking van den ernstigen en opregten wensch, dat allen, die ze zagen, zich zouden herinneren, dat zij, ofschoon dood, toch de taal van waarheid en gematigdheid spreken. „Hunne taal en vermanende

Digitized by Google

„ woorden," zoo gaat hij voort, „kunnen niet veracht of verwaarloosd „ worden, zonder eene vreeslijke vergelding voor ons en onze kin- „ deren, eene vergelding, welke hen zoude doen weenen over de bouw- „ vallen van al hunne blijde verwachtingen voor de verbetering of her- „ nieuwing der wereld."

Het grootste getal der leerlingen zijn dagelijks bezig in de teekenklasse, in bouwkundig teekenen uit de vrije hand, en teekenen van werktuigen, zoomede van huisraad. Deze klassen, eene rij zalen beslaande in de zesde of hoogste verdieping, zijn voornamelijk bestemd voor het vormen van werktuigkundigen. De inrigting is berekend voor minstens 800 leerlingen in ieder vak. Deze verdieping bevat ook eene ruime zaal van 135 voet lang en 82 breed, met het doel om gebruikt te worden tot het ontvangen en bewaren van allerlei soort van werktuigen en groote voorwerpen van natuurlijke geschiedenis. De zelfde schikkingen heeft men gemaakt voor een gelijk aantal leerlingen in de scheikunde, natuurlijke wijsbegeerte, wiskunde en muzijk, op de vijfde verdieping, die 12 vertrekken bevat, te weten: twee groote leeskamers, met zittingen voor omtrent 600 personen, eene kleine leeskamer, een laboratorium, verscheidene kamers om te reciteren en vertrekken voor apparaten. Men is ook voornemens meer vertrekken te gebruiken voor het onderwijs in de plantenkunde. Het onderwijs in de muzijk bestaat in physiologie, pathologie en gezondheidsleer, als betrekking hebbende op de systemas van de stem en ademhaling, classicale solfeggio's, het voortbrengen van geluid, en lyrische voordragt.

In alle vakken van wetenschap en kunst neemt men eene praktische rigting in acht. Eene volledige uiteenzetting wordt in het vak van natuurlijke wijsbegeerte gegeven, van de beginselen van het onderwerp en zijne praktische toepassing, verklarende voornamelijk de toepassing van de krachten der natuur, als hitte, licht, electriciteit en de wetten der werktuigkunde op de werking van de volmaaktste en nuttigste machines, voor de talrijke kunsten, verwarming, ventilatie enz. In de scheikunde neemt men dezelfde praktische methode te baat, om de leerlingen te besturen in de toepassing dezer wetenschap in het dagelijksche leven.

Op de derde verdieping is de vrije leeszaal, eene der grootste voor dit doel van de Vereenigde Staten. Zij is 125 voet lang, 82 breed, en 30 voet tusschen den vloer en de zoldering, met eene 22 voet wijde galerij, die haar geheel omgeeft, bestemd om met glazen (vakken) te worden ingerigt, om eene bewaarplaats voor de kunsten te vormen. Zooveel de ruimte toelaat, wordt een ieder toegelaten van een goed zedelijk gedrag, mannelijk of vrouwelijk, ofschoon dit vertrek uit-

Digitized by Google

sluitend bestemd is voor het gebruik en onderwijs van den arbeidenden stand. Van 's voorm. 9 tot 's avonds 10 ure met alle gemakken van heerlijk licht, eene aangename atmospheer, en gemakkelijke zitplaatsen, is de toegang tot deze afdeeling voor allen vrij, die belang hebben in den vooruitgang der kennis. Zij is voorzien van boeken, vlugschriften, kaarten, een groot aantal vreemde en binnenlandsche tijdschriften, nieuwsbladen enz. Bij deze zaal is de prachtige galerij van schilderijen, beeldhouwkunst, enz., met veel zorg en kosten gekozen, door Mr. BAYAN, die volmaakt bekend is met de geschiedenis en vorderingen van kunst en kunstenaars.

Even als Mr. COOPER de geestdrift der jeugd met de wellevendheid van latere jaren verbindende, vereenigt de Heer B. zich met dezen in zijne pogingen om de menschheid te verbeteren en te beschaven, door eenen vrijen toegang te verleenen tot deze galerij, om te studeren, en te copiëren, van den morgen tot den avond, zonder de minste beperking. Zeven kamers zijn versierd met schilderijen van de beroemdste Europeesche scholen, de Byzantijnsche en Italiaansche, de Hollandsche en Vlaamsche, de Spaansche, de Fransche en de oud Duitsche school, benevens eenige latere voortbrengselen van Amerikaansche, Engelsche, Hollandsche, Duitsche en Fransche schilders. Er is een origineel van de vroegere voortbrengselen van den vorst der schilderkunst, *Raphael Urbino.* — *Leonardo da Vinci*, *Guido van Sienna*, *Andrea del Sarto*, *Titiaan*, *Canaletto Domenichino*, *Corregio* en *Salvator Rosa*, vertegenwoordigen de Italiaansche school; *Rubens*, *Rembrandt*, *Both*, *Cuijp*, *van Berghem*, *van Dijck*, *Douw*, *Hobbema*, *Maas*, *Du Jardin*, *van der Meer*, *Netscher*, *A. en J. van Ostade*, *Poelemburg*, *Snijders*, *Ruijsdael*, *Steen*, *Teniers*, *Terburg*, *W. en A. van der Velde*, *Weeninx Wouwerman*, zijn de voornaamste meesters voor de Vlaamsche en Hollandsche school; *Murillo*, *Velasquez* en *Sebastiaan Llanos y Valdez*, president der akademie te Sevilla, voor de Spaansche; *Poussin*, *Le Brun*, *Claude Lorrain*, *Le Sueur*, *J.* en *Horace Vernet* vertegenwoordigen de Fransche; *Cranach*, *Dennes*, *Durer*, *Valkenburg* enz. de Duitsche school.

Mr. BAYAN bezocht Europa en besteedde bijna 30 jaar in het bijeenbrengen van deze uitmuntende verzameling.

Digitized by Google

CONSULAIRE BERIGTEN.

Scheepvaartberigten omtrent de navolgende havens worden medegedeeld:

St.-Ct. 25 *Junij: Galacz*, (v. j. 1859); *Laguayra*, (2e halfj. 1859); — *St.-Ct.* 13 *Julij: Malta*, (1e halfj. 1860); *New-York*, (2e halfj. 1859); *Philadelphia* (1859); — *St.-Ct.* 15 *Julij: New-York* (1859); — *St.-Ct.* 20 *Julij: Ionische eilanden* (2e halfj. 1859); *Stralsund*, *Wolgast* (1859); — *St.-Ct.* 24 *Julij: Bremen*, *Bremerhafen*, *Brake* (1e halfj. 1860); *Memel* (1e halfj. 1860); — *St.-Ct.* 26 *Julij: Cadix*, *Bilbao*, *Pernau*, *Arensberg*, *Wismar*, (1e halfj. 1860). — *St.-Ct.* 27 *Julij: Stokholm* (2e halfj. 1859) *en andere Zweedsche havens;* — *St.-Ct.* 31 *Julij: Marseille*, *Bordeaux en andere Fransche havens; Triëst*, *Malaga* (1e hj. 1860); — *St.-Ct.* 1 *Aug. Christiania*, *Smyrna*, *Konstantinopel* (1e hj. 1860).

St.-Ct. 15 *Junij.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul-generaal te **Bucharest**, van den 2 dezer, waren de uitzigten voor den aanstaanden oogst, wat den stand der veldgewassen betreft, zeer gunstig; men vreesde echter zeer dat de sprinkhanen, die in het vorige jaar groote verwoestingen aangerigt hebben en zich op nieuw begonnen te vertoonen, wederom veel schade zouden veroorzaken.

De handelsbeweging die, kort na de heropening der Donauvaart, zeer levendig was geweest, was laatstelijk, door gebrek aan aanvraag van buiten 's lands, eenigzins verflaauwd, hetgeen te Ibrailow en Galacz eenige daling in de prijzen der granen en in de scheepsvrachten ten gevolge had gehad.

De invoer in Wallachije heeft in 1859 bedragen eene waarde van 58,190.178 Wallachische piasters, en de uitvoer eene waarde van 121,563,023 piasters.

St.-Ct. 15 *Junij.* Volgens een berigt van Zijner Majesteits consul te **Akyab**, zijn aldaar sedert Maart 1859 geene schepen onder Nederlandsche vlag aangekomen, en heeft sedert een zeer langen tijd geen regtstreeksche in- of uitvoerhandel noch met Nederland noch met de Nederlandsche kolonien plaats gehad. Weinige of geene handelsoperatien voor Hollandsche rekening zijn gedurende de twee laatste jaren geschied. De handel van Akyab bestaat voornamelijk in den uitvoer van rijst. Die uitvoeren waren in 1859 tot minder dan de helft van die van vorige jaren gedaald, en het is niet waarschijnlijk dat zij dit jaar veel aanzienlijker zijn zullen, ten gevolge der verhoogde vrachten in de Oostersche zeeën en de moeijelijkheid om schepen voor den uitvoer te bekomen.

Intusschen is de oogst zeer voordeelig uitgevallen, en zou, bij het uit-

Digitized by Google

zigt op hooge prijzen aan de Europesche markten, de verscheping van rijst in dit saizoen waarschijnlijk goede uitkomsten kunnen opleveren; vooral wanneer het Britsche gouvernement niet meer zoo veel schepen voor de transporten naar China zal behoeven, en dien ten gevolge eene vermindering der vrachten plaats hebben mogt.

St.-Ct. 22 *Junij.* Bij eene verordening des Keizers van **Rusland** van den 16 Mei is bepaald dat de bepalingen der artt. 561 en 562 van het douanereglement, waarbij de gezagvoerders en matrozen van vreemde schepen gemagtigd worden koopwaren in te voeren, ten einde die hetzij in het groot hetzij in détail te verkoopen, worden uitgestrekt tot de gezagvoerders en matrozen van Russische koopvaardijschepen; — en wijders:

„dat de Russische en *vreemde* gezagvoerders en matrozen, welke overtuigd mogten worden van aan derden, die niet van het vereischte patent voorzien zijn, te vergunnen om op hunnen naam buitenlandschen handel te drijven, verstoken zullen zijn van het regt om voor eigen rekening goederen ten verkoop in te voeren of in Rusland goederen ten uitvoer in te koopen, en dat bovendien op hen zullen worden toegepast de bij artt. 1660 en 1667 van het strafwetboek bedreigde straffen tegen het voeren van ongeoorloofden handel, met die afwijking dat zij, in plaats van genoodzaakt te worden om een handelspatent te nemen, alleen gehouden zullen zijn om het daarvoor verschuldigde regt te voldoen."

Blijkens een berigt van Zr. Ms. consul-generaal te **Carracas** heeft het congres van Venezuela de uitvoerregten op koffij, cacao en huiden, met ingang van den 1 Julij aanstaande, verhoogd, en wel die op de koffij met 75 centimes per quintaal, die op de cacao met pesos 2.20 per fanega, en die op de huiden met 75 centimes per stuk; terwijl de suikercultuur bezwaard is geworden met eene jaarlijksche opbrengst van 7 pesos per tablon ($\frac{44}{100}$ bunder). Deze maatregel moet dienen tot dekking eener leening van 15 millioen gulden, welke het uitvoerend gezag gemagtigd is geworden te Londen te sluiten, ten einde te voorzien in den berooiden staat der geldmiddelen. Uit eene door den minister van finantien aan de kamers gedane mededeeling was gebleken dat tachtig per cent van de inkomsten der douanes van Laguayra en Porte Cabello, met andere waarden van de voornaamste inkomsten, waarop de schatkist rekenen kan, voor dit en voor een gedeelte van het volgende jaar verpand zijn; dat de middelen om het vereischte leger op de been te houden reeds sedert geruimen tijd te kort schieten, en dat in de laatste zeven maanden niet heeft kunnen gedacht worden aan de betaling van bezoldigingen der burgerlijke ambtenaren en aan andere dringende uitgaven.

St.-Ct. 30 *Junij.* Volgens eene kennisgeving, op 31 Januarij jl. van wege de Chinesche regering aan de in **China** verblijfhoudende Europesche consuls gerigt, zijn in dat rijk de havengelden voor schepen van alle natien gelijk gesteld op 4 mace per ton, en dit te rekenen van den dag waarop het tusschen China en de Ver. Staten van Noord-Amerika gesloten verdrag in werking is gekomen, zijnde den 24 November 1859, en met teruggave der sedert dien dag betaalde meerdere havengelden.

St.-Ct. 20 *Julij.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul op de **Ionische eilanden** bestond de invoer uit Nederland in 1859 in 2142 vaten suiker en de uitvoer naar Nederland in 40 ton olijfolie en 1,572,943 engelsche

Digitized by Google

ponden krenten. De geheele uitvoer van de Ionische eilanden in 1859 bedroeg eene waarde van L. st. 312,521, ruim de helft minder dan in 1858.

Het jaar 1859 is een der slechtste geweest. De olijfolie-oogst is bijna geheel mislukt, even als in 1858. Corfu en Zante, die in goede jaren 380,000 vaten van 15¾ Engelsche gallons geven, hebben slechts ongeveer 35.000 vaten geleverd. De geheele uitvoer bedroeg 50,069 vaten (23,237 minder dan in 1858).

De krenten hebben ook veel door het slechte weder geleden, alsmede de wijnstok en de granen. De oogst van krenten was tamelijk overvloedig, namelijk 26 millioen Engelsche ponden, doch de prijzen waren laag. De uitvoer van krenten bedroeg in 1859 18,235,134 ponden.

De invoer beliep eene waarde van L. st. 804,268 of L. st. 44,524 minder dan 1858. Die van suiker bedroeg 2,564,992 Engelsche ponden (152,607 minder dan in 1858).

St.-Ct. 26 *Julij.* Volgens opgave van Zr. Ms. consul te **Cadix**, heeft de groote hitte van de maand Mei een nadeeligen invloed uitgeoefend op de te veld staande graangewassen. De oogst, die buitengewoon rijk beloofde te zijn, zal dien ten gevolge niet meer dan gewoon wezen. De boonen en olijven zijn bijna geheel verloren, en in de meeste wijngaarden heeft zich het oïdium weder vertoond. Men verwacht dus een schralen olijf- en wijnoogst; en bij den sterken uitvoer van wijnen in het afgeloopen voorjaar, is het te voorzien dat de prijzen zich staande houden, zoo niet rijzen zullen.

De uitzigten voor de inzameling van zout zijn gunstig. De nog van 1859 aanwezige voorraad wordt geschat op 36 à 37,000 last, en de prijs is voor de maanden Julij, Augustus en September bepaald op 5 piasters per last vrij aan boord.

St.-Ct. 27 *Julij.* Volgens een berigt van Z. Mr. consul te **Stockholm**, bedroeg de invoer uit Nederland, in Nederlandsche en in vreemde schepen, eene waarde van *f* 650,745.

Hieronder komt voor:

112,851 pond	arak;	52,421 pond	traan;
1,157 „	jenever;	5,884 cent.	kaas;
553 kannen	likeur;	769 „	haring;
163 „	rhum;	360,138 pond	koffij;
15,247 „	wijn;	1,807 „	geraffineerde suiker;
1,094 kannen		1,846,744 „	ruwe „
68,572 pond	olie;	30,169 „	tabak enz.

Uit de Nederlandsche kolonien werd door vreemde (Zweedsche) schepen voor *f* 451,489 ingevoerd, als:

1,492 pond	arak;	781 pond	koffij;
3,039,629 „	ruwe suiker;	48,478 „	bindrondting.

De uitvoer naar Nederland, in Nederlandsche en in vreemde schepen, bedroeg eene waarde van *f* 117,364, waaronder:

10,656 cent.	staafijzer;	670 cent.	manufacturen
624 „	staal;	9,480 kub. voet	tarwe;
500 „	ruw ijzer;	12,600 „	rogge enz.
17,276 „	teer;		

De uitvoer naar de kolonien, in 3 Zweedsche schepen, bedroeg eene waarde van *f* 164,257, waaronder:

Digitized by Google

24,913 cent. staafijzer; 1,828 cent. teer;
4,920 cent. staal; 71 cent. manufacturen.

De invoer uit Nederland is (vergelijk de *Staats-Courant* van 1859, nº. 105,) in 1859 dien van 1856 zeer nabij gekomen, en bedroeg eene waarde van *f* 1,105,217, tegen slechts *f* 497,288 in 1858.

De uitvoer is daartegen minder geweest, namelijk *f* 238,308, tegen *f* 399,521 in 1858.

De invoer uit de Nederlandsche kolonien is in de laatste 5 jaren nog niet zoo gering geweest, namelijk slechts *f* 562,677 tegen *f* 1,308,516 in 1858.

De uitvoer daarentegen naar die kolonien is gestegen van *f* 88,459 in 1858 op *f* 179,954 in 1859.

De gezamenlijke invoer uit Nederland, in de havens van de oost- en zuidkust van Zweden, beliep *f* 1,134,263 en uit de Nederlandsche kolonien *f* 780,889.

De uitvoer naar Nederland uit gezegde havens beliep *f* 282,760 en naar de Nederlandsche kolonien *f* 179,954.

St.-Ct. 31 *Julij.* Uit het verslag van Zr. Ms. consul te **Bordeaux** worden de volgende bijzonderheden ontleend:

De uitvoer van hier naar Nederland heeft in 1859 onder andere bestaan: uit 6382 vaten, 4577 kisten wijn, 6362 kisten, 616 fusten brandewijn, 3894 balen, 927 zakken noten, 2438 kisten vruchten, 4196 kisten pruimen, 363 fusten terpentijnolie, 176 kisten olijven, 341 fusten en kisten olie, enz.

De invoer uit Nederland bestond: uit 689,500 ronde, 10,800 platte kazen, benevens 20.800 platte kazen in kisten, 2048 blokken tin, 174 kisten likeur, 1970 kisten, 183 fusten jenever, 768 kisten Rhijnwijn, 300 zakken aardappelen, 4200 zakken rijst, 19 kisten zwavellucht, 482 zakken witte boonen, 300 pakken stokvisch enz.

De invoer van kaas heeft circa 722,000 stuks bedragen: de prijzen varieerden van 130—180 fr. de 100 pond, maar men klaagt al meer en meer over de qualiteit der aangevoerde kaas, vooral tusschen Februarij en Junij.

De tabaksteelt neemt voortdurend toe in het departement der Gironde.

St.-Ct. 1 *Augustus.* Volgens eene opgave van Zr. Ms. consul te **Smyrna** zijn gedurende het jaar 1859 te Smyrna aangekomen 1946, en van daar vertrokken 1938 schepen. De waarde van den invoer heeft in 1859 bedragen 316,621,750 Turksche piasters, waarvan 3,206,800 p. regtstreeks uit Nederland; de waarde van den uitvoer 311,937,000 p., waarvan 4,600,000 p. uit Nederland.

Van de haven van *Tschesme* zijn in dat jaar uitgevoerd 134,100 ct. rozijnen, waarvan 4800 ct. met drie schepen naar Nederland.

St.-Ct. 3 *Augustus.* Uit eene memedeeling van Zr. Ms. gezantschap te **St. Petersburg**, dd. 14 Julij jl., worden de volgende bijzonderheden ontleend aangaande den handel tusschen Nederland en die plaats gedurende het jaar 1859.

INVOER.

Suiker. De invoer van koloniale suiker heeft in 1859 bedragen 36,294 (?) Java-suiker regtstreeks uit Nederland en 30,000 kisten Havannah-suiker.

In 1858 was de invoer geweest 14,765 kranjangs Java- en 31,365 kisten

Digitized by Google

Havannah. De voorraad bestond bij het sluiten der scheepvaart in 1859, in het entrepôt te St. Petersburg uit 909,526 pud, tegen 922,429 pud in 1858, 1,558,417 pud in 1857 en 966,256 pud in 1856.

Van bovenvermelden voorraad van 909,526 pud waren tot 1°. Maart 1860 ter consumtie overgegaan slechts 240,198 pud, en bleven dus over 669,328 pud. Sedert zijn uit het entrepôt genomen 174,896 pud, waarvan echter op verre na niet alles tot verbruik overging, aangezien verscheidene partijen alleen uit het entrepôt genomen werden, omdat de toltermijn er van verviel; zoodat de voorraad op 1°. Mei 1860 bestond uit 494,482 pud, zijnde circa 22,200 kisten witte Havannah en circa 18,000 kranjangs Java, waarvan nog overkocht in eerste hand waren circa 16.000 kisten Havannah en 11,000 kranjangs Java. Naar men verneemt zijn in den loop van den winter omtrent 3000 kranjangs suiker voor Russische rekening regtstreeks van Batavia gecommitteerd, welke echter over Nederland naar St. Petersburg verzonden zullen worden.

Van *beetwwe* suiker was de oogst veel geringer dan in 1858, hetgeen echter in den jaarlijkschen aanvoer te St. Petersburg nog niet merkbaar is. Van 1 Mei 1858 tot 1 Mei 1859 werden 512,000 pud aangevoerd, en van 1 Mei 1859 tot 1 Mei 1860 ruim 476,000 pud; het verschil zal eerst in hetzelfde tijdvak tot het aanstaande jaar voelbaar worden.

Koffij. De geheele invoer bedroeg 188,000 pud tegen 200,194 pud in 1858, waarvan uit Nederland 2702 balen, 3836 zakken en 27 vaten in 1859, tegen 8268 balen, 4928 zakken en 166 vaten (grootendeels Java) uit Nederland.

Het debiet in Java-koffij was in 1859 vrij goed en wat daarvan werd aangevoerd ging tot de prijzen van Z. R. 11 à 11¼ per pud grootendeels ter consumtie over. De voorraad. was dan ook bij de heropening der scheepvaart in 1860 slechts gering, zoodat men voor de eerste aanvoeren in 1860 ten minste dezelfde prijzen kon bedingen. De prijzen der andere soorten koffij waren: voor Cuba en Ceylon Z. R. 12 à 12¼, Portorico 11¼ à 11¾, Laguayra 11 à 11½. Van Brazielkoffij was de invoer in 1859 klein en werd de laatste voorraad tot Z. R. 10½ opgeruimd.

De invoer van koffij uit Nederland bedraagt sedert het begin der navigatie 1592 balen, 3428 zakken en 49 vaten.

Indigo. De invoer bedroeg 36,659 pud in 1859 tegen 34,948 pud in 1858, waarvan uit Holland 3530 kistjes Java-indigo, tegen 3202 k. in 1858. De vraag, die in 't voorjaar van 1859 door den geringen voorraad te Moskau en in het binnenland ontstond, hield de prijzen staande, doch vermits slechts voor dadelijke behoefte gekocht werd, vertoonde zich, nadat de fabrikanten voorzien waren, weder lusteloosheid in dit artikel. Intusschen had toch vooral Java-indigo een goeden aftrek gevonden, zoodat de voorraad bij heropening der scheepvaart in 1860 slechts uit 150 kisten bestond.

De prijzen van Java-indigo waren in 1859 Z. R. 100 à 118 fr. pud naar qualiteit; die van Bengaalsche 90 à 115.

De nieuwe aanvoeren in 1860 zijn reeds vrij aanzienlijk en bedragen tot nog toe 2660 kistjes Java uit Holland, 1669 k. Bengaal uit Engeland, 246 k. diverse van Hâvre en elders. De laatst bestede prijzen waren voor Java-indigo Z. R. 107 à 120 en voor Bengaal 97 à 116.

Van Java-*cochenille* zijn geene prijzen bekend, daar het weinige (15 vaatjes en 22 kisten), dat daarvan in 1859 uit Nederland ingevoerd werd, regtstreeks door fabrikanten ontboden was. Doorgaans passeert Java voor een geringer soort Honduras; de prijs van echte Honduras was R. 55 à57 per pud.

Digitized by Google

Meekrap. De invoer van Hollandsche meekrap in 1859 bedroeg 1414 vaten tegen 259 vaten in 1858. De hooge prijzen der inlandsche krappen waren oorzaak dat Hollandsche meer gezocht werden dan in de laatste jaren het geval is geweest en de prijzen die besteed werden waren R. Z. $8\frac{1}{4}$ à $8\frac{3}{4}$ per pud voor prima, $7\frac{3}{4}$ à 8 voor kleine prima, $7\frac{1}{4}$ à $7\frac{1}{2}$ voor secunda.

Om dezelfde reden was ook Hollandsche *Garancine* hier in 1859 gevraagd en het debiet was tot Z. R. 18 à 21 per pud vrij levendig. De invoer bedroeg 1189 vaten tegen 480 vaten in 1858.

De nieuwe aanvoeren in 1860 beloopen:

147 vaten Hollandsche meekrap:

243 „ „ garancine.

Tin. De geheele invoer bedroeg 42,324 pud in 1859 tegen 30,714 pud in 1858; waarvan uit Nederland 2900 blokken tegen 6389 blokken in 1858. Voor Banka-tin werd in den zomen en het najaar $16\frac{1}{2}$ à 17 Z. R. per pud naar behoefte besteed. In den winter ontstond meerder navraag, zoodat de kleine voorraad al spoedig tot 18 R. opgeruimd werd, en tot aankomst der nieuwe aanvoeren op 20 R. uit de tweede hand gehouden werd. Tot dus verre in 1860 ingevoerd 2000 blokken Banka-tin.

Lood. De geheele invoer bedroeg 248,037 pud tegen 220,818 pud in 1858; daaronder bevond zich Duitsch lood over Nederland ingevoerd 2621 blokken tegen 9389 in 1858. De voorraad was bij heropening der scheepvaart nagenoeg opgeruimd en de nieuwe aanvoeren over Holland zijn vrij aanzienlijk, bedragende tot dus verre 13,560 blokken.

Katoen. In 1859 bedroeg de invoer 2,613,202 pud tegen 2,268,181 in 1858, waarvan uit Holland slechts 1034 balen tegen 3596 balen in 1858, bestaande grootendeels uit Noord-Amerikaansche soorten.

Kaas. De invoer in 1859 van Hollandsche kaas bedroeg 1127 kistjes tegen 1301 kistjes in 1858. De prijzen waren 12 à $12\frac{1}{2}$ R. Z. per pud voor Hollandsche en 14 R. voor Zwitsersche.

Behalve bovengemelde artikelen werden nog uit de Nederlanden ingevoerd 480 balen en 225 pakken tabak, 200 balen kurkuma, 26 kisten ultramarin en 22,776 bossen bindrotting [Ten aanzien van den haring ontbreekt eene opgave.]

De *uitvoer* uit St. Petersburg naar Nederland heeft bedragen:

		in 1858:	in 1859:
goud in halve imperialen	stuks	2,000	136.000
koper	pud	1,525	9,100
ijzer	„	2,579	1,900
hennep	„	49,723	30,040
vlas	„	3,526	—
touwwerk	„	7,547	2,682
oud dito	„	39,565	—
potasch	„	98,595	162.663
talk	„	9,146	42,568
vischlijm	„	103	108
juchten	„	1,555	487
huiden	„	—	130
wol	„	3,288	6,126
geitenhair	stuks	2,179	—
borstels	„	196	337
paardenmanen	„	125	155
paardenstaarten	„	136	109
beddeveê en	„	8,756	9,289
dons	„	261	644
zoethout	„	65	04
wormkruid	„	4,272	6,252
rogge	tschtw.	115,205	162,751
tarwe	„	—	61
lijnzaad	„	10,846	17,234
haver	„	14,529	29,393
matten	stuks	28,760	39,769

Digitized by Google

OPGAVE *der hoogste en laagste Coursen van de onderstaande Effecten aan de Beurs te Amsterdam* (*Zie voor een overzigt der maanden van het vorig jaar* Economist 1859.)

	Volle jaar. 1859.		April 1860.		Mei 1860.		Junij 1860.		Julij 1860.	
	Laagste cours.	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*
Nederl. Cert. W. Sch. 2½ pct.	53⅛	65	63⅝	64⅛	63⅜	64½	63 15/16	64 9/16	63½	64 7/16
dito dito 3 „	61¾	78½	75⅛	76⅜	75½	76 1/16	76 5/16	76⅛	76½	76¼
dito dito 4 „	82	99½	98	99 5/16	98⅛	99 5/16	98⅛	99 3/16	98½	98 5/16
Overz. bezittingen 4 „	83	98¾	97	97 5/16	97⅝	98	97 3/16	97 1/16	97	97⅜
Amort. Syndicaat 3½ „	82	95¼	94¾	95¾	94⅜	94⅞	94½	95	93¼	94⅜
Aand. Ned. Hand. M.	115	144	125	132¼	130½	133⅝	132¾	135¼	131½	135½
Obl. H. IJ. Spw. M. 4½ „	97½	101	99	99¼	100	—	100	100⅛	100	100⅛
Oblig. R. Spoorw. 4½ „	93	102	101¼	—	101¼	—	100½	101¼	100¾	101¼
Aand. Ned Bank 4 „	160	169¾	—	—	167	169	170	—	—	—
Frankr. Inschr. Grb. 3 „	54¾	67¼	63½	—	—	—	63½	—	62⅝	63¼
Belg. Cert. *Rothschild*, 2½ „	43	54	51⅛	51⅞	51⅜	52⅛	51⅜	51⅞	51⅜	52⅛
Rusl. Obl. *Hope* 1198/1199 5 „	93⅛	106¾	102½	103½	102⅝	104⅜	102⅛	104⅜	101⅜	103⅜
dito 1282/1285 5 „	93¼	104	101¼	102	101½	102½	100½	102½	100⅜	101¼
Cert. Rusl. 1283/1311 5 „	78	92¼	84	85¼	84⅝	85⅞	85	86⅜	84⅜	86
Obl. *Stiegl.* 5e serie 5 „	83¾	99	89	91	89⅛	90¾	89	90¾	88⅛	89 1/16
dito 6e serie 5 „	89	102⅝	98 7/16	100	99⅜	100⅛	97⅛	101	96⅜	98¼
Cert. *Hope & Co.* 4 „	73	87	78½	81	79¾	81½	79 7/16	82¾	79¼	80 5/16
Oblig. bij *Stieglitz* 4 „	72¾	87¼	79	81½	80⅛	81¾	80½	84	80¼	82⅜
dito te Londen 4½ „	86	98¼	92¾	93¼	93¼	94¼	90¼	93¼	90¼	91¼
dito 2e Leening	—	—	—	—	—	—	—	—	89⅜	90⅜
Cert. Roebels . . 6 „	56	68⅛	59⅞	61	59¾	61	59⅞	61⅛	59⅞	61⅜
Obl. à £ 100 . . 3 „	—	—	61¼	64¼	62⅜	64⅛	61½	62¾	61 3/16	62¼
Aand. groote Russ. spoorw. vol gefourn.	198	248¼	211½	216	212½	214½	213¼	220⅛	211⅛	220⅛
Polen. Schatk. Oblig. 4 „	66	83	77⅞	80⅛	79⅝	80½	79	81⅝	79¼	80⅝
Loten fl. 500	139½	160¼	158¾	164	159¾	163	160½	164	160	161¼
Pruss. Aand. 1854 3½ „	183	211¼	199	201½	201	202	—	—	205	207½
Obl. 1859. 5 „	—	—	100¼	102	100¾	102¼	101⅛	102¾	102⅜	103⅜
Oostenr. Obl. Metall. 5 „	31½	77⅜	47⅛	48¾	46½	51¼	48	52⅛	50⅜	52⅜
dito dito 2½ „	18⅛	39¼	25⅜	26⅞	24⅞	27¼	26	28 3/16	26⅛	28 3/16
dito Nationale 5 „	35¾	78¼	54	55 5/16	53¼	57 3/16	55	58 5/16	57 3/16	59¾
dito bet. Amst. 5 „	47	78	68 5/16	71½	68⅜	72⅛	71 5/16	74⅝	73⅛	76 1/16
Weener Lot. fl. 250, 1839	205	396	270	273	267	280	274	290	292½	300
dito fl. 250, 1854 4 pct.	190	340	206	212	213	224½	220	232	220	226
Aand. 1860 fl. 500 5 „	—	—	—	—	—	—	—	—	441	451
Oblig. *Goll & Co.* 5 „	62	81	57¾	58	55¾	—	56¼	—	62	—
dito dito 4 „	34	63¼	45⅝	46¼	45½	47	45¾	49	48⅜	49½
Bankactien. . . . 3 „	512	1060	752	764	736	755	750	800	768	780
W. Loten fl. 100 1858	65	117½	87	89	90	91¼	92½	99	95½	99
Spanje. Oblig. . . . 1¾ „	24	34⅞	33 15/16	35 15/16	35⅛	37⅝	36 9/16	38⅞	39	40
dito Binnenl. 3 „	32½	44½	43 11/16	45¾	44	47	45¼	47⅝	47 3/16	48⅜
dito Amortisable	6	12	14 1/16	16¼	15	16½	16	18¾	18 7/16	21
Obl. Buitenl. sch. 3 „	33	46	44¾	46¾	45¾	48	46⅝	48¼	47⅛	48¾
Coupons bewijzen	3	6¼	4 1/16	4 5/16	4½	4⅞	4⅜	4¼	4½	5 3/16
Portug. Oblig. 1853	34	47½	42 9/16	43½	42⅝	44¾	43 7/16	44¾	43 3/16	44⅝
dito 1856, 1857, 1859	33½	46½	41½	42 5/16	41⅜	43¼	42¼	43⅛	42⅛	42¾
dito Uitgestelde	25	31	31	31⅜	31⅜	33¼	33	33½	32¾	33
Z.-Amerika. Oblig. Mexico	13½	23	19¾	20⅛	19 3/16	20 1/16	18⅞	20	20⅛	20 9/16
Oblig. Venezuela 3 pct.	28¼	42	25	25⅝	24⅛	25¼	21	24⅛	21	22¾
dito dito 1½ „	12	16½	13 1/16	13⅜	12⅝	13⅜	11⅜	12¼	11	11⅝
dito Grenada	10	18¼	13¼	13⅞	12½	13⅜	14 3/16	14⅝	13½	14½
dito Uitgestelde	3¼	5⅞	4⅜	4⅝	4 5/16	4⅝	4¼	4½	4 3/16	4 5/16
dito Peru 4½ „	72¼	90	88⅜	89¼	89¼	—	—	—	88⅛	91
Brazil. Geldl. 1824 5 „	88	100⅛	96⅝	97⅜	96⅝	98⅛	96½	97⅛	96½	97⅛
dito 1852—1858 4½ „	80	99½	86	87	86⅜	87⅞	86⅜	87¼	86	—
dito 1860 . . 4½ „	—	—	—	—	—	—	—	—	85 3/16	85¼
Ecuador onbep. 1 „	11¾	16½	10½	12 1/16	10⅞	11½	10½	12¼	11⅜	11⅝
N.-Amer. Obl. Louis. 5 „	95½	103	102	102½	101¾	—	101⅝	101¾	101	101⅜
Oblig. Illinois sp. 7 „	65	84¾	83½	85	83¾	85⅜	85¼	86	85⅜	88
Galveston spoorweg 8 „	53	85	40	46	32	44	28½	37	34	52
COURS VAN HET GELD.										
Beleening	3	3½	3		3	—	3	3	3	3
Prolongatie	2	4	2½	3	3	—	2½	3	2½	3
Disconto	3	3½	3	3½	3	—	3	3	3	3

Digitized by Google

VERGELIJKENDE OPGAVE *der Ned. Bank (saldo's van rek. cour^t., oomloopende bankbiljetten en munt en muntmateriaal)* in millioenen guldens.

OVERZIGT *sedert* 1846. — *Staat op ult. Maart* (sluiting boekjaar.)

ult. Maart.	saldo's r. c.	oml. b. b.	m. en muntm.
1847	*f* 78 m.	324	307
1848	71	373	359
1849	143	444	66
1850	166	487	711
1851	206	508	72
1852	247	673	933
1853	267	775	1013
1854	222	938	1002
1855	159	925	1027
1856	146	912	75
1857	91	801	70
1858	11	76	704
1859	303	868	107

	1858.				1859.				1860.			
	saldo's r. c.	oml. b. b.	m. en muntm.	Global Bedr. v. disc. en beleen.	saldo's r. c.	oml. b. b.	m. en muntm.	Global Bedr. v. disc. en beleen.	saldo's r. c.	oml. b. b.	m. en muntm.	Global Bedr. v. disc. en beleen.
ult. Jan.	183	773	62	436	331	901	109	292	281	992	1004	419
Febr.	135	755	664	376	326	881	1103	254	263	977	1003	387
„ Maart.	11	76	704	316	303	868	107	251	224	985	998	361
„ April.	99	85	739	354	313	90	1028	335	234	1012	102	356
„ Mei.	103	795	764	28	353	915	1033	385	282	989	1048	373
„ Junij.	197	793	778	362	378	902	1046	364	272	1005	1074	353
„ Julij.	109	841	782	318	296	974	1053	365	215	1134	1086	413
„ Aug.	171	836	839	318	283	925	1047	311				
„ Sept.	193	816	90	259	281	898	102	309				
„ Oct.	278	828	972	284	282	902	999	346				
„ Nov.	391	802	1034	319	393	866	1003	401				
„ Dec.	443	808	109	311	409	884	1013	43				

OVERZIGT DER FONDSEN EN GELDMARKT TE AMSTERDAM.

gedurende de maanden Junij en Julij 1860.

Ofschoon op politiek terrein gedurende deze maanden zeer weinig belangrijks is voorgevallen, heeft men toch eene schemering van een gunstiger vooruitzigt waargenomen. De bevredigende artikels in den Moniteur, de bijeenkomst der vorsten te Baden Baden, die van den Keizer van Oostenrijk en den Prins-Regent te Töplitz, en vooral de betere verstandhouding welke tusschen de Europesche Mogendheden omtrent de Syrische quaestie is tot stand gekomen en waarin een waarborg te meer voor den vrede werd gezien, hebben het vertrouwen weder eenigzins doen herleven en een gunstigen invloed op de fondsen uitgeoefend.

Ook hebben de met Julij losgekomen kapitalen daartoe op het meerendeel der fondsen bijgedragen; de rijzing zoude echter belangrijker zijn geweest, zoo niet de inteekening der nieuwe Russische leening tot vele verkoopen in onderscheidene fondsen, aanleiding had gegeven.

De handel gedurende deze twee maanden was dan ook in het meerendeel der fondsen levendiger, terwijl speculatie echter zeer stil blijft, zoodat geldbelegging nog steeds de voornaamste en bijna de eenige operatie op onze beurs is.

Onze *nationale* fondsen hebben zeer weinig gevarieerd; de aanneming der amortisatiewet in de Eerste Kamer bleef zonder invloed op de prijzen en hoewel daarin sedert het openstellen der inschrijving in de nieuwe 4½ pCt. Russische leening vele verkooporders plaats hadden, hebben de prijzen zich echter goed gesouteneerd en sluiten de 2½ pCt. als de 3 pCt. nagenoeg als de vorige maand, terwijl de 4 pCt. slechts eene prijsvermindering van ⅜ pCt. aantoonen.

In aandeelen *Ned. Handelmaatschappij* was de handel ook weder deze maanden vrij belangrijk, waarin door het bekendmaken van het dividend van *f* 86, vele speculatieve kooporders werden uitgevoerd; geopend op 133 stegen dezelve tot 135 (met divid.) en vervolgden, sedert die exc. divid. (131½) verhandeld werden, hunne rijzende beweging om 133¼ te blijven met aanhoudende kooporders op speculatie.

Van Buitenlandsche effecten hebben ook gedurende deze maanden, *Russische* fondsen verschillende bewegingen ondergaan.

De nieuwe 4½ pCt. leening, waarin hier te lande veel is ingeschreven, heeft door ruiling tegen dat fonds

Digitized by Google

de prijzen der verschillende soorten gedrukt. Oude 5 pCt. geopend op 104 en na bereids tot 104¾ te zijn gestegen, blijven tegen het einde der maand Julij 101⅛ zijnde ca. 3 pCt. lager, in die verhouding varieerden ook het meerendeel der Russische fondssoorten, terwijl er op dit lage standpunt nog al kooplust bestond, zonder dat de prijzen zich echter verbeterden.

De nieuwe 4½ pCt. Russische leening verhandeld à 89⅛ (bij inschrijving à 90, doch met vergoeding van intrest van af 1o Junij) steeg successievelijk door eenige vraag voor geldbelegging tot 90¼.

Door de meerdere voordeelen aan dat fonds verbonden, bestaat daarvoor nog al veel kooplust, de rente-betaling zoowel als de uitloting heeft in Holl. court plaats, terwijl de meesten der vroegere leeningen naar den wisselkoers der Roebels, die steeds zeer ongunstig is, betaalbaar zijn.

Naar oblig. 5 pCt. *Pruissen* was nog al vraag en zijn die ca. 1½ pCt gerezen, te verwonderen is het dat naar dit fonds niet meerder vraag voor geldbelegging is.

De ruimte van het geld die er steeds is en waardoor de handel nog die levendigheid vertoont, die er bestaat en dit was voornamelijk in Russische en Oostenrijksche fondsen, bewijst reeds dat Nederland aan die, steeds in geldnood verkeerende mogendheden, zijne kapitalen aanbiedt, om deze daaruit te helpen; hoewel de belegging in die fondsen nu wel voordeeliger schijnen, zijn de gevolgen daarvan echter dikwerf zeer noodlottig.

In *Oostenrijksche* fondsen waren variatien minder belangrijk dan gewoonlijk, de prijzen hebben zich echter allengkens verbeterd en dat wel voor de 5 pCt. oude en nationale ca 3 pCt. en voor de 2½ pCt. ca. 1½ pCt. sedert ons laatst verslag; alle andere soorten hebben die beweging naar evenredigheid gevolgd.

Hoewel geldbelegging daarvan voornamelijk de oorzaak was, hebben ook daartoe bijgedragen de berigten betreffende eenige binnenlandsche hervormingen, verbetering in staatshuishouding enz. De verwezenlijking daarvan zal de tijd echter moeten leeren.

Op *Spaansche* fondsen was de aandacht gedurende deze maanden ook weder zeer gevestigd. Aanhoudende kooporders zoowel voor Binnen- als Buitenlandsche rekening, deden de prijzen andermaal stijgen, waartoe ook veel bijdroeg het koninklijk besluit van 25 Junij ll., waarbij bepaald is dat op 31 Julij zal overgegaan worden tot de amortisatie van geconsolideerde en uitgestelde schuld, waartoe zullen worden aangewend, gelden ontvangen voor kooppenningen van staatsdomeinen en gemeente goederen, terwijl de inkoop op gelijke wijze zal geschieden als die van de amortisabele schuld. Telken jare in de maanden Januarij en Julij zullen dergelijke inkoopen plaats hebben.

Binnenlandsche 3 pCt. stegen gedurende deze maanden van 45¼ tot 48⅜ zijnde ca. pCt., Buitenlandsche 3 pCt. van 46⅝ tot 48¾ en 1¾ pCt. van 36 9/16 tot 40, zijnde ca. 3½ pCt. Op die hooge prijzen kwamen er echter onderscheidene verkooporders, waardoor de prijzen eenigzins terugliepen, van die teruggang waren amortisante uitgesloten, die hunne rijzende beweging van 16 tot bijna 20¾ vervolgden en tot die prijzen gevraagd bleven.

Naar Spaansche coupons-bewijzen was ook eenige vraag zonder daarvoor gegronde reden te vinden.

Portugezen die aanvankelijk hunne rijzende beweging volgden, zijn ten gevolge der nieuwe spoorwegleening, eenigzins gedaald, door voortgezette kooporders echter, weder van die achteruitgang hersteld zijnde, liepen zij op de berigten nopens de ministeriele crisis in Portugal ca. ¾ terug, doch zijn na de benoeming van het nieuwe ministerie weder genoegzaam van dien achteruitgang hersteld.

De andere Europeesche fondsen leverden niets belangrijks op.

Van Amerikaansche fondsen verdienen vermelding de 7 pCt. Oblig. *Illinois*, die ten gevolge van ontvangen gunstige berigten ca. 3 pCt. zijn gerezen, met veel neiging tot verderen vooruitgang. Voorts waren *Venezuelas* ten gevolge van het uitblijven van het berigt der betaling van de op 1o Julij vervallende coupon, (en waarvan wij in ons vorig nommer de genoegzame verzekering gaven) zeer aangeboden en ca. 3 pCt. lager.

In aandeelen 8 pCt. *Galveston* spoorw. waren de variatien wederom niet onaan-

Digitized by Google

zienlijk en dat wel 18 pCt., de inschrijving voor 1000 aandeelen à 70 pCt. tot delging van 10 pCt. aandeelen, is bij de vernieuwde termijn volgeteekend, en zijn daarvan de nieuwe aandeelen reeds uitgegeven, welke met drie der vorige en alzoo een stel van vier stuks, verhandeld worden en die tot 15 pCt. boven de koers der niet ingeschrevene aandeelen verkrijgbaar waren; moeijelijker zullen zij echter verkoopbaar zijn.

De opoffering welke men zich heeft getroost om voor aandeelen à 70 pCt. in te schrijven, blijkt nu echter weder niet voldoende te zijn, daar men op nieuw is uitgenoodigd om in te teekenen tot dekking van kosten om een agent aan te stellen die de belangen der houders in Texas zoude waarnemen, terwijl die bijdrage verpligtend is gemaakt door de daarbij gevoegde mededeeling dat bij niet-inteekening de regten dier obligatien gevaar loopen van grootendeels te zullen worden benadeeld.

Wat daarvan nu worden zal, moet de tijd leeren, doch zooveel is zeker dat de opinie van de Amsterdamsche beurs daaromtrent zeer ongunstig is.

In den *Wisselkoers* ging weinig om en hadden daarin geene belangrijke variatien plaats.

Geld op *beleening* en *prolongatie* was gedurende deze maanden zeer ruim en onveranderd. Prolongatie gedurende eenige dagen 3 pCt. genoteerd zijnde, was echter à 2½ pCt. zeer aangeboden.

De navolgende uitdeelingen en dividend-betalingen hebben plaats gehad:

Rusland 5 pCt. Hope en Co. in zilver coup. $\frac{1}{3}$ Maart 1860 *f* 21,26.
„ 5 pCt. van Vloten & de Gijselaar in zilver coup 1 Maart 1860. *f* 21,15.
„ 5 pCt. Stadnitski c. s. in zilver coup, 1 Maart 1860 *f* 21,27.
„ Gr. Maatschappij van Russ. spoorwegen aand. gefourn. 80 pCt. *f* 1,77.
„ Gr. Maatschappij van Russ. spoorwegen volgefourneerd *f* 5'90.
„ 5 pCt. Hope & Co. 5e Lg. in zilver coup. $\frac{1}{3}$ April 1860 *f* 21,38.

Weener Certif. Goll. & Co. coup. versch. 1o Julij 1860. In conventions Geld à fl. 20 *f* 17,74. In Einlösungscheinen à fl 10 *f* 3,71.
Oostenr. nation. Bank 1e Sem. 1860 W fl. 28,00.
Pruissische Bank op rekening divid. 1850, Th. 22,15.
d. 3 pCt. ad. Hope & Co. Ketw. & Voomb. & Coup. 22 Junij *f* 6,91.
Belgie certif. 2½ pCt. bij de Bank, Coup. 1 Julij, *f* 11,53.
Spaansche Credit mobilier Pereire gestort 150 fr.
Divid. 1859 (behalve de reeds betaalde rente à 6 pCt.) fr. 6 per actie.
Spaansche Crediet Weisweiller divid. 1859 } *f* 22,90.
rente 1e Sem. 1860 }
Nederl. Handelmaatschappij Divid. 1859 *f* 86,00.
Brandwaarborg maats. de Salamander, Divid. 1859 *f* 16,78.
Nederl. alg. Verzekering maats. te Tiel. Divid. 1859 *f* 80,00.
Nederl. assur. Compagnie opgerigt 1776, divid. 1859 *f* 100,00.
Schuldbek. ten lasten van de stad Mobile coup. 1e Mei 1860, *f* 23,25.
Staat van Maryland in Noord-Amerika coup. 1e Julij 1860 *f* 13,39.
Amsterdamsche stoombootmaats. 1860 *f* 35.
Nederl. Rhijnspoorweg maats. 1860 met voorl. uitd. *f* 7,20 (1859 *f* 6,50.)
Amsterd. Zee & brand assur. maats. 1860 *f* 100 (1859 *f* 90.)
Certificat. Fransche bank, Kerkhoven & Co. Amst. 1860 *f* 30,80 (1859 fr. 53.)
Nederl. suikerraffinaderij 1860 *f* 10 (1859 *f* 38,50.)
Maats. tot bevordering van Landbouw en Landontginning 1860 *f* 50 (1859 *f* 50.)
Maats. tot ontginning van de Peel 4 pCt. 1860 *f* 20,00.
Duinwater maats. coup. 1 Julij der obligat. in 1860 *f* 30, (1859 *f* 30.)
2 divid. bewijs aand. *f* 240 1860 *f* 3,60 (1859 *f* 2,40.)
divid. 1859 aand. *f* 120 1860 *f* 6.
Duinwater maats, Helder en Nieuwe diep 5 pCt. in 1860 *f* 25 (1859 25,00.)
Oost Ind. maats. van administratie en lijfrente per *f* 1000, in 1860 *f* 100 (1859 *f* 130.)

Digitized by Google

KORTE AANTEEKENINGEN OP NIJVERHEIDSGEBIED.

Middelen om dameskleederen voor vlam vatten te bewaren. Dat het weeken van ruwe geweven stoffen, of wel van het garen, in eene oplossing van aluin of gewoon keukenzout ze voor vlam vatten bewaart, was sedert lang bekend, en de fabriekanten zouden zulk een algemeen middel zeker ook reeds lang op uitgebreide schaal in toepassing gebragt hebben, bijaldien het uiterlijk voorkomen, het aanvoelen, ja, zelfs de duurzaamheid der stoffen daardoor niet benadeeld werd. Ongelukkig zijn er maar al te veel voorbeelden dat dames, niet alleen op het tooneel, maar ook in den huiselijken en maatschappelijken kring, ten gevolge van het vlam vatten van hare kleederen, rampzalig om het leven kwamen. Der scheikunde werd de taak gesteld om een middel uit te denken, waardoor niet alleen de vonk of de vlam onschadelijk gemaakt wordt, maar ook de stof zich zoo fraai mogelijk vertoont. De heeren Borsmann en Oppenheim te Londen trokken zich die zaak ernstig aan, en hun schijnt het in der daad gelukt te zijn, zich den dank der vrouwenwereld te verwerven; aan de stoffen van het genoemde huis is geen het minste spoor van imbibitie waar te nemen en toch vatten ze geen vlam. Bij een zoo gewigtig onderwerp zijn geen kosten gespaard, honderden proeven werden genomen, en toen de scheikundigen bevonden dat borax-oplossing het vlam vatten van garen en stoffen verhindert, waren de verkoopers daar nog niet mede gediend; de fijnste stof zag er op het oog ruw en grof uit. Ten minste 40 verschillende zouten werden in de scheikundige laboratoria en in de groote wasch-inrigtingen op de meest verschillende stoffen beproefd, tot dat eindelijk toch een middel gevonden werd dat het volgende appreteren met het heete ijzer onnoodig maakte. Hoe veel ook in dit opzigt door de toepassing van het dure ammoniakzout gewonnen was, ging de werking daarvan toch te spoedig door het wasschen en strijken verloren. Ten slotte nam men het zoutzure ammoniak; dit op de vonk alsmede op de laaije vlam veel krachtiger werkend reagens is bij grooter werkzaamheid wel een vierde goedkooper. In alle door de koningin van Engeland beschermde en door andere groote ondernemers gestichte wasch-inrigtingen worden tegenwoordig alle ligtere dameskleederen gedrenkt met het zeer goedkoope *wolframzure* of *tongsteenzure zout*; deze imbibitie lijdt niet onder het strijken en geeft den zekersten waarborg tegen daarop vallende vonken en tegen het strijken langs eene vlam.

Plantaardig leder. In de fabriek van Spill en Comp. te Stepny-green wordt tegenwoordig een kunstleder bereid, dat waarschijnlijk weldra een geduchte concurrent van het echte leder zal worden. Uiterlijk heeft het zoo veel overeenkomst met dierlijk leder, dat beide slechts na naauwlettend onderzoek te onderscheiden zijn. Tot heden heeft men dit kunstleder hoofdzakelijk verwerkt tot wagens en paardendekken, ledergoed voor soldaten emmers, paardentuigen, tot banden voor boeken, enz. Tot het laatste einde is het wegens zijne taaiheid, als ook omdat het zoo goed kan worden afgewasschen, bijzonder geschikt. Onder de voordeelen, welke het plantaardige leder

Digitized by Google

boven het echte leder onderscheiden, verdient vooral vermelding dat het, hoe dun het ook zijn moge, zonder bijzondere krachtsaanwending niet scheurt, aan alle vocht wederstand biedt, en zelfs dan niet bederft wanneer het eenigen tijd aan den invloed der vochtigheid wordt blootgesteld. Van bijzonder gewigt is het verder, dat, terwijl de grootte van een stuk echt leder, zoo als het uit een ossenhuid gesneden wordt, 7 voet in de lengte en 5 voet in de breedte bedraagt, plantaardig leder reeds tot 50 yards lengte en 1¼ yards breedte vervaardigd wordt, dat in al zijne deelen de gewenschte dikte bezit en te gebruiken is. Tot de bereiding van het kunstleder gebruikt men, volgens Engelsche bladen, caoutchouc en naphtha, welke laatste zelfstandigheid door eene bijzondere methode in de genoemde fabriek van allen reuk bevrijd wordt, zoodat de reuk van het plantaardig leder minder sterk is dan die van het echte.

De wijngeest. DUROU, L. LALLEMAND en PERRIN te Parijs hebben onderzoekingen gedaan betreffende de verhouding van den wijngeest in het organisme en bevonden dat hij geen voedingsmiddel is, in het ligchaam noch omgezet noch vernietigd wordt, maar zich in de lever en in de hersenen concentreert! Hieruit zijn, volgens hen, de invloeden te verklaren welke het gebruik van wijngeest op de werkzaamheid van de lever, van de nieren en de hersenen uitoefent.

Metaal van d'Arcet of Newton is eene metaallegering welke nog gemakkelijker smelt dat het bekende *metaal van Rose*. Het bestaat uit 3 deelen tin, 5 deelen lood en 8 deelen bismuth. Het smelt reeds bij 76° R. derhalve 4 graden beneden het kookpunt van water.

Cacaoboter wordt niet ranzig en verandert ook niet bij blootstelling aan de lucht. Uit dien hoofde is zij het beste middel om ijzer en staal voor roesten te bewaren, en is vooral met goed gevolg bij geweerloopen te gebruiken.

Magnetische werking. RUHMKORFF heeft gevonden dat wanneer men om eene van de polen van eenen kunstmagneet eenen band van week ijzer legt, dit aanstonds harder en moeijelijker te vijlen wordt; het verkrijgt echter zijne oortpronkelijke weekheid weder wanneer men het van den magneet afneemt.

De vrees voor de koper- en arsenik-houdende groene kleuren bestrijdt Dr. W. BÄR in zijne *Chemie des praktischen Lebens* in een uitgebreid hoofdstuk. Hij toont aan dat het verbod van het gebruik dezer verwen tot tapijten, kamerbehangsels, enz. wetenschappelijk niet geregtvaardigd is. Van stoffen voor dameskleederen welke daarmede bedrukt zijn, spreekt BÄR niet. Welligt heeft hij die toepassing stilzwijgend willen afkeuren. Zonder twijfel verdient echter het gebruik van die verwen steeds afkeuring, en vooral wanneer ze niet toereikend door een lijm- of gomachtig bindingsmiddel tegen het verstuiven beveiligd zijn.

De walvischvangst is, volgens een berigt van *Gentfeldt*, bijna geheel in de handen van de Noord-Amerikaansche Staten. Zij bezitten alleen ⅘ van alle schepen die ten walvischvaart gebruikt, en die bijna allen te New-Bedford in Massachusetts gebouwd en uitgerust worden. Een enkele walvisch levert aan traan en balein voor ongeveer 8.000 à 10.000 gulden.

Digitized by Google

UITGEZONDEN DOOR:	Maddapollams.							Calicots.							Shirtings.						Witte gew. Shirt.	Drillings.	Longcloths.	Cambrics.	Diemets.	Marseilles.	Oogjesgoed.	Tafel- en Servet-goed.		Garens.	Zakken.	Molton Dekens.	Jeans.
															ONGEBLEEKTE.			GEBLEEKTE.																
	4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	5/4	6/4	7/4	5/4	6/4	7/4													
	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.		Pik.	Stuks.	Stuks	S.
Jan./Julij. Julij. N. H. M.	"	400	3100	2400	"	3900	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1000	500	"	4500	"	"	"	"	350	306	"	304	"	600	"
Part. H.	1750	4100	11200	24500	750	2250	50	"	"	5800	18100		1950	"	400	450	"	400	1650	1500	"	10020	300	"	399	"	60	357	"	"	17250	5320	460
N. H. M.	9000	2450	40350	128050	"	11750	"	"	"	22350	16600	"	2250	"	6100	3950	"	44800	16300	2500	"	10300	2550	2400	100	"	350	306	"	420	14000	1600	—
Part. H.	10700	14100	78150	190500	2000	26500	650	520	200	48290	128485	"	12100	"	6150	3000	"	8050	15750	4600		55260	350	2265	3667	1320	748	1860	"	"	240144	49487	—
Totaal.	20000	16550	118500	318550	2000	38250	650	520	200	70840	145085	"	14350	"	12250	6950	"	22850	32050	7100	"	65560	2900	4665	3767	1320	1098	2166	"	420	254144	51087	—

ADRIANOPEL-ROODE GOEDEREN.

	Garen.			Effen rood stukgoed.	Effen roode gewerkte Shirtings.	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindics.	Sprejen.	Doeken.
	Pikols.	Wrong.	Pond.	S.	S.	S.	Corges.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Doz.
Jan./Julij. Julij. N. H. M.	122	"	"	900	"	1000	"	125	"	"	"	"
Part. H.	105	"	"	3080	"	2409	116 2/20	23 6/20	"	"	"	"
N. H. M.	1310	"	"	21050	"	3000	1225	525	125	"	"	500
Part. H.	558	"	"	15203	"	17359	028	210	145	"	3	1226
Totaal.	1868	"	"	36253	"	20359	1853	735	270	"	3	1726

GEDRUKTE GOEDEREN.

	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Kembings.	Sprejen.	Doeken.
	S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Dz.
Jan./Julij. Julij. N. H. M.	2500	425	175	425	"	"	"	"
Part. H.	2550	1888 14/20	2206	1503 4/20	"	2 6/20	"	2136 10/12
N. H. M.	8600	2800	2250	2600	"	"	"	5000
Part. H.	8649	9394	10549	5475	150	162	130	13843
Totaal.	17249	12194	12799	8075	150	162	130	18843

GEVERWDE GOEDEREN.

	Garen.		Blaauwe Drillings.	Salemporis.	Effen zwart stukgoed.	Effen oranje stukgoed.	Div. kleuren stukgoed.	Gewerkte Shirtings.
	Pik.	Wrong.	S.	S.	S.	S.	S.	S.
Jan./Julij. Julij. N. H. M.	"	"	"	"	"	"	"	"
Part. H.	"	"	"	300	"	100	"	"
N. H. M.	"	"	"	4450	"	"	"	"
Part. H.	"	"	100	5310	"	350	"	"
Totaal.	"	"	100	9760	"	350	"	"

WEEFGOEDEREN.

	Nicanias.	Grove Cotonetten.	Ginghams.	Japansch Linnen.	Broeken-stoffen.	Breede Sarongs.	Boeginesche Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Doeken.	Indische broekjes.	Tjemallas.	Beddetijk.	Taffa-Chelassen.
	S.	S.	S.	S.	S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Dz.	C.	C.	S.	S.
Jan./Julij. Julij. N. H. M.	"	200	"	"	"	50	200	"	"	"	100	"	"	100
Part. H.	170	50	434	"	"	51 10/20	107 10/20	23	25	180	"	150	50	"
N. H. M.	300	250	250	"	"	923	2950	50	400	4350	—	—	—	—
Part. H.	1215	1671	2374	"	"	1092	6336	285	95	839	—	—	—	—
Totaal.	1515	1921	2624	"	"	2017	9386	335	495	5189	—	—	—	—

NB. Verkortingen: S. *Stukken.* Cg. *Corges.* Pik. *Pikols.* Dz. *Dozijn.*

Digitized by Google

UITVOER VAN INLANDSCHE LIJNWADEN NAAR NEDERLANDSCH INDIE.

Overzigt van den uitvoer van eenige der voornaamste katoenen fabriekaten, gedurende de zeven eerste maanden, in de jaren 1851—1860.

	4/4 Maddapollams.			9/8 Maddapollams.			5/4 Maddapollams.			6/4 Maddapollams.			6¼ Maddapoll.			7/4 Maddapollams.			8/4 Maddapollams.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	100.050	83.350	102.400	86.750	85.550	172.300	"	"	"	6.750	20.000	26.750	50	250	600	1851
1852	"	"	"	"	"	"	77.750	24.900	102.650	182.200	49.600	231.800	"	"	"	30.550	14.050	44.600	2.250	2.610	4.860	1852
1853	"	"	"	"	"	"	69.300	33.306	102.606	232.550	92.450	325.000	"	"	"	20.250	9.610	38.860	2.300	850	3.150	1853
1854	"	"	"	"	"	"	125.700	54.470	180.170	229.800	104.070	333.870	"	"	"	10.500	10.460	20.960	1.750	1.400	3.150	1854
1855	"	"	"	"	"	"	57.500	73.923	131.423	84.150	158.400	242.550	"	"	"	9.550	24.650	34.200	650	1.550	2.200	1855
1856	"	"	"	"	"	"	42.650	122.300	164.950	20.000	152.200	172.200	"	"	"	4.550	29.106	33.656	100	2.350	2.450	1856
1857	"	"	"	"	"	"	3.800	41.269	45.069	3.100	94.450	97.550	"	"	"	4.250	22.388	26.638	150	400	550	1857
1858	"	"	"	"	"	"	29.800	35.100	64.900	28.650	90.350	119.000	"	"	"	11.200	20.500	31.700	1.550	850	2.400	1858
1859	"	1.250	1.250	"	7.350	7.350	32.100	51.250	83.350	88.800	165.500	254.300	"	1.450	1.450	10.250	33.250	43.500	650	1.500	2.150	1859
1860	9.900	10.700	20.600	2.450	14.100	16.550	40.350	78.150	118.500	128.050	190.500	318.550	"	2.000	2.000	11.750	26.500	38.250	"	650	650	1860

	4/4 Calicots.			9/8 Calicots.			5/4 Calicots.			6/4 Calicots.			6¼ Calicots.			7/4 Calicots.			8/4 calicots.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	70.000	19.500	89.500	70.600	14.480	85.080	"	"	"	1.800	1.900	3.700	"	"	"	1851
1852	"	"	"	"	"	"	47.500	51.861	99.361	122.250	93.995	216.245	"	"	"	14.450	27.385	41.835	300	805	1.105	1852
1853	"	"	"	"	"	"	30.850	30.880	61.730	128.650	59.075	187.725	"	"	"	13.000	8.000	21.000	"	"	"	1853
1854	"	"	"	"	"	"	113.200	52.550	165.750	80.000	86.023	166.023	"	"	"	2.500	4.905	7.405	250	"	250	1854
1855	"	"	"	"	"	"	34.250	37.360	91.610	27.250	87.500	114.750	"	"	"	1.000	10.102	11.102	"	"	"	1855
1856	"	"	"	"	"	"	17.000	61.834	78.834	17.700	99.470	117.170	"	"	"	250	9.410	9.660	"	200	200	1856
1857	"	"	"	"	"	"	19.700	15.790	35.490	22.050	68.000	90.050	"	"	"	500	5.250	5.750	"	"	"	1857
1858	"	"	"	"	"	"	7.800	19.170	26.970	33.500	83.035	116.535	"	"	"	250	6.546	6.796	"	"	"	1858
1859	"	50	50	"	200	200	12.450	32.445	44.895	33.400	108.890	142.290	"	"	"	1.400	12.050	13.450	"	50	50	1859
1860	"	520	520	"	200	200	22.550	48.290	70.840	16.600	128.483	145.085	"	"	"	2.250	12.100	14.350	"	"	"	1860

	Drillings.			Shirtings.			Molton Dekens.			Totaal maddapoll.			Totaal calicots.			Totaal madd. & calicots.			Totaal Maddap. Calicots, Drillings en Shirtings.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	318	318	"	"	"	1.500	9.835	11.335	202.600	189.450	392.050	142.400	35.880	178.280	345.000	225.330	570.330	345.000	225.648	570.648	1851
1852	9.000	2.234	10.234	"	"	"	1.210	19.909	21.119	292.750	91.160	383.910	184.300	174.046	358.346	477.250	265.206	742.456	485.250	267.440	752.690	1852
1853	7.260	12.976	20.236	48	"	48	2.470	15.939	18.409	333.400	136.216	469.616	173.100	97.955	271.055	506.500	234.171	740.671	513.808	247.147	760.955	1853
1854	12.180	4.128	16.308	"	14.215	14.215	2.025	25.380	27.405	376.750	170.400	547.150	193.050	143.480	339.430	572.700	313.880	886.580	584.880	332.223	917.103	1854
1855	7.180	5.847	13.027	27.500	15.065	42.565	1.125	28.456	29.581	151.950	258.525	410.375	82.500	134.962	217.462	234.350	393.487	627.837	269.030	414.390	683.420	1855
1856	4.000	18.143	22.243	1.250	29.999	31.249	870	43.712	44.582	67.300	305.956	373.256	34.050	170.914	205.864	102.250	476.870	579.120	107.600	525.012	632.612	1856
1857	10.960	28.224	39.184	8.000	13.670	21.670	610	52.395	53.003	11.300	158.507	169.807	42.250	80.040	131.290	53.550	247.547	301.097	72.510	289.441	361.951	1857
1858	21.200	51.203	72.403	16.000	20.200	36.200	300	59.880	60.180	71.200	146.800	218.000	41.550	108.751	150.301	112.750	255.551	368.301	149.950	326.954	476.904	1858
1859	12.700	37.656	50.356	24.900	24.430	49.330	1.500	59.312	60.812	131.800	261.550	393.350	47.250	153.685	200.935	179.050	415.235	594.285	216.650	477.321	693.971	1859
1860	10.300	55.260	65.560	43.650	37.550	81.200	1.600	49.487	51.087	102.500	322.600	515.100	41.400	189.595	230.995	233.900	512.105	746.095	287.850	605.005	892.855	1860

Digitized by Google

Handelcijfers. Uitvoeren van *katoenen goederen* uit Engeland (calicots, cambrics en muslins, fustians en gemengde stoffen), over de zes eerste maanden 1860 en vor. jaren, in millioentallen yards en duizendtallen ponden sterling, gedecl. waarde. (Verg. vorige Nos.)

1 Jan. tot 1 Julij	Naar Nederland.		Naar Java.		Naar Eng. O.-Indië.		Totaal naar alle landen.	
	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. St.
1857	18^{1}	314	15^{8}	241	265	3116	1017 m.	14511 d.
1858	17^{2}	320	19	261	386	4523	1087 m.	14782 d.
1859	18^{8}	351	24	358	491	6094	1258 m.	18081 d.
1860	20^{4}	378	34^{2}	536	869	4738	1199 m.	17814 d.

Uitvoeren van *katoenen garens* uit Engeland, over de zes eerste maanden 1860 en vor. j. in mill. Eng. ponden en duizendtallen pond. sterl., gedecl. waarde.

1 Jan. tot 1 Julij	Naar Hanover.		N. Hanzé steden.		Naar Nederland.		Naar Napels.		Naar Oostenrijk	
	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pd.	Pd. st.
1859	2^{6}	131	14	669	15^{7}	846	3^{2}	129	1^{4}	59
1860	1	63	20	1010	17^{3}	939	4	150	1^{9}	80

	Naar Turkije.		Naar China.		N. Eng. O. Indie.		Tot. naar alle land.	
	Pd.	Pd. St.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.
1859	9^{3}	296	4^{6}	225	22^{4}	1280	90^{2} m.	4369 d.
1860	12^{2}	401	4^{3}	211	17	1023	93^{9} m.	4660 d.

Uitvoeren van *ongesponnen katoen* uit Engeland, over de zes eerste maanden 1860 en vor. j. in duizendtallen centenaars van 50 kilog.

1 Jan. tot 1 Julij	N. N.-Rusl.	N. Pruissen.	N. Hanover.	N. Hanzé st.	N. Nederl.	Tot. naar alle land.
1858	208	18^{6}	—	78^{5}	65^{1}	522 duiz. ctrs.
1859	240	34	34	98^{4}	96^{1}	632 „ „
1860	194	70	40	262	218	1085 „ „

Handelcijfers. De voorraad van *Koffij* en *Suiker* op de 6 hoofdmarkten van Europa, (berekend in duizendt. centenaars) was op 1 Julij der onderstaande jaren als volgt:

KOFFIJ.

	Nederl.	Antwerpen.	Hamburg.	Triest.	Havre.	Engeland.	Totaal.
1858	948	117	195	69	93	210	1.632
1859	774	53	120	46	63	127	1.183
1860	552	60	135	57	90	136	1.030
Aanvoeren in 6 maanden:							
1859	664	151	370	100	240	183	1.708
1860	639	161	485	141	266	269	1.961

Afleveringen in de 6 maanden: (1859) 1.722 (1860) 1.976.

SUIKER.

	Nederl. (*)	Antwerpen	Hamburg.	Triest.	Havre.	Engeland.	Totaal.
1858	590	22	80	36	20	1.850	2.548
1859	390	47	80	121	89	1.645	2.372
1860	415	20	55	67	160	2.402	3.119
Aanvoeren in 6 maanden:							
1859	1.170	119	225	148	194	4.257	6.113
1860	1.305	94	170	97	265	4.565	6.496

Afleveringen in de 6 maanden: (1859) 5.977 (1860) 5.882.

*) Alléén in de 1e hand; de overige markten in 1e en 2e hand.

Digitized by Google

VERGELIJKENDE STAAT VAN KOFFIJ IN NEDERLAND BIJ DE N. H. M.
(in duizendtallen balen.)

AFGELEVERD. — JAVA.

	1858. Balen.	1859. Balen.	1860. Balen.
Van 1 Jan. tot 31 „	24	25	42
„ 28 Febr.	44	58	69
„ 31 Maart	81	100	207
„ 30 April	303	316	346
„ 31 Mei	519	380	419
„ 30 Junij	583	400	442
„ 31 Julij	616	435	478
„ 31 Aug.	625	489	
„ 30 Sept.	1,034	699	
„ 31 Oct.	1,161	814	
„ 30 Nov.	1,181	846	
„ 31 Dec.	1,202	874	

VOORRAAD OP ONTVANG-CEDUL. — JAVA.

	1858. Bal.	1859. Bal.	1860. Bal.
Op 1 Jan.	147	144	267
„ 31 „	122	118	225
„ 28 Febr.	102	86	198
„ 31 Maart	66	43	156
„ 30 April	50	26	120
„ 31 Mei	123	196	178
„ 30 Junij	60	175	156
„ 31 Julij.	24	140	120
„ 31 Aug.	18	87	
„ 30 Sept	12	64	
„ 31 Oct.	185	327	
„ 30 Nov.	164	295	
„ 31 Dec.	144	267	

Vergelijkend overzigt der afleveringen van JAVA KOFFIJ en van den voorraad in de laatste zes jaren (in duizendtallen balen.)

AFLEVERINGEN.	1855. Balen.	1856. Balen.	1857. Balen.	1858. Balen.	1859. Balen.	1860. Balen.
Januarij	9	13	27	24	25	42
Februarij	3	13	57	19	32	26
Maart	76	15	96	36	42	37
April	171	271	213	221	215	138
Mei	123	80	119	216	63	173
Junij	58	34	22	63	20	22
Julij	21	39	12	33	35	35
Totaal . .	464	467	548	616	435	478

Voorraad op ceel op 31 Julij.	1855. Balen.	1856. Balen.	1857. Balen.	1858. Balen.	1859. Balen.	1860. Balen.
	29	54	52	24	140	120

Onverkochte voorraad bij de N. H. M. op 31 Julij.	1855. Balen.	1856. Balen.	1857. Balen.	1858. Balen.	1859. Balen.	1860. Balen.
	600	628	559	765	564	470

ECONOMISCHE NALEZINGEN EN BERIGTEN.

Landbouw. *Hypotheekbanken.* — De Belgen, die hunne voormalige Noordsche broeders in de ontwikkeling van hun staatkundig leven zoo dikwijls den pas hebben afgewonnen, schijnen ons nu ook weder vooruit te zullen streven in de oprigting eener hypotheekbank. Men zegt althans dat er bij den staatsraad aldaar een wetsontwerp aanhangig is, betreffende de oprigting van hypotheekbanken; inrigtingen

Digitized by Google

die in Duitschland sedert langen tijd in volle werking zijn en den gezegend. sten invloed uitoefenen, en die men in Frankrijk, sedert de laatste hervorming van het Crédit Foncier, thans evenzeer bezit. De behoefte aan die banken wordt hier te lande sedert geruimen tijd diep gevoeld; herhaaldelijk zijn er commissien vergaderd geweest, die rapporten uitgebragt en plannen opgemaakt hebben; eenmaal zelfs is het bijna tot de uitvoering gekomen, maar telkens zijn die pogingen op niets uitgeloopen. Wat de oorzaak van dit mislukken moge zijn, hoogst betreurenswaardig is het te achten; want een ieder die, al is het slechts van ter zijde, bekend is met den waren toestand der hypotheekschulden hier te lande, zal volmondig erkennen dat daarin verandering hoogst wenschelijk is. Van het geld dat bij de hypotheekbanken wordt opgenomen, betaalt de geldopnemende grondeigenaar niet alleen rente, maar tevens jaarlijksche aflossing, zoodat de schuld altijd ongemerkt als 't ware, vernietigd wordt, en het belang van den schuldenaar jaarlijks, tot de zekere aflossing toe, dringend eene geregelde en stipte betaling van rente en aflossing vordert. Geen beter prikkel voorzeker dan deze tot besparing en het houden van orde op de zaken. De tweede eigenaardigheid van de hypotheekbanken, zooals men die in Duitschland bezit, is het gangbaar zijn, aan de beurs, van de schuldbrieven, waardoor van alle zijden voordeel en gemak, voor den hypotheeekhouder zoowel als voor den hypotheeknemer, ontstaat, en de geldmarkt ook voor deze laatsten geopend wordt zooals die het is voor den koopman.

Sedert het Fransche Crédit Foncier in 1856 begrepen heeft, dat het, in het uitgeven van schuldbrieven, het reeds lang door de Duitschers gegeven voorbeeld diende te volgen, is de hulp die de grondbezitters bij die inrigting gezocht hebben, verbazend toegenomen, en zijn de schuldbrieven, die aanvankelijk moeijelijk te plaatsen waren, bijna tegen pari op de beurs gangbaar. De gelden worden thans uitgegeven tegen drie, vier, of vijf ten honderd, met aflossing in vijftig jaarlijksche termijnen. In 1856 zijn er op hypotheek uitgegeven *f* 1,031,160; in 1857 klom die som tot *f* 5,023,800; in 1858 heeft men reeds *f* 17,683,900 uitgegeven. Het lijdt geen twijfel of deze gelden zijn grootendeels in de plaats getreden van gewone hypotheekschulden, en alzoo is hier juist het hoofdoel bereikt wat men bij de hypotheekbanken zoekt te erlangen. Het verkrijgen eener hypotheekbank hier te lande door zamenwerking van bijzondere personen alleen, schijnt men thans onder de vrome wenschen te moeten rangschikken, gelijk zooveel ander goeds dat bijzondere personen, door associatiegeest geleid, konden en behoorden te volbrengen. Zou het nu ten langen leste geen tijd worden dat er van regeringswege, even als in België, eens een stoot aan de zaak gegeven wierd? (*Zbl.*)

Voorzeker is het hoog wenschelijk dat in Nederland eindelijk een hypotheekbank tot stand kome. Eenige ondersteuning, althans medewerking der regering zal daarbij tevens wel vereischt worden, doch naar onze meening blijft het allezins wenschelijk dat dergelijke instelling aan het initiatief van bijzondere personen haar nuttig bestaan moge verschuldigd zijn. Het bevorderen van staatswege van datgene wat particulieren ongedaan laten, wordt in Belgie thans wel wat al te ruim de leuze, (zie vorig no *Bijbl. Econ.*) en wij zouden het niet wenschelijk achten indien diezelfde weg in Nederland wierd gevolgd. Trouwens in Nederland zijn, onzes inziens, twee krachtige particuliere belangen, die de tot stand koming, ook buiten regerings initiatief moeten bevorderen.

Digitized by Google

Eenerzijds, het belang der grondeigenaars aan welke, zoodra eenmaal, vroeg of laat, de tiendbelemmering is opgeheven, een nieuwe, (haast zeiden wij, voor het eerst) gelegenheid zal worden gegeven tot degelijke landbouwverbetering door vermeerdering van landbouw-kapitaal; *ten andere*, het belang der kapitalisten, en niet het minst der kleine kapitalisten, spaarbanken, en weldadigheids-instellingen;

Voor die alle is er in Nederland behoefte aan titels die

a. een *solide* plaatsing aanbieden,

b. gemakkelijk verhandelbaar zijn,

c. redelijke rente geven.

Deze drie vereischten worden, niet zoozeer in de *aandeelen* eener hypotheek-bank, als wel in de uit te geven *obligatien* of *pandbrieven*, (waarvan de koopprijs steeds, *met een surplus van* 60 à 100 *pCt.* door eerste hypotheek verzekerd is) in ruime mate aangetroffen.

(Vergelijk overigens hetgeen wij in verschillende plaatsen van dit tijdschrift zeiden omtrent het verband tusschen *tienden* en het *gronderediet*; alsmede *Beginselen van Staathuishoudkunde* 3e druk, *passim).*

Sterke Drank en Pauperisme. Dat er een onvermijdelijk verband tusschen deze twee zaken moet zijn, is duidelijk voor iedereen die slechts eenigzins over het lot der arbeidende klasse heeft nagedacht. — Wij vinden thans weder eenige treffende zinsnede dienaangaande in een rapport onlangs door eene Commissie der Tweede Kamer uitgebragt omtrent het jaarlijksch regeringsverslag van het Armbestuur.

Deze Commissie (zamengesteld uit de H. H. Hugenholtz, Wintgens, Storm, Mackay en Meijlink,) zegt o. a. in haar Verslag, (zie Bijblad *Staats-courant* Bijl. 182e vel.)

„Te wenschen is het ook, dat alle armbesturen, zoowel kerkelijke als burgerlijke, een gemeenschappelijken krijg voeren tegen het misbruik van sterken drank, „dat zooveel armoede veroorzaakt. Een gemeenschappelijke strijd in het algemeen „tegen de oorzaken der armoede en eene gemeenschappelijke zamenwerking ter voorkoming van armoede zullen de middelen zijn om een einde te maken aan onderlingen twist over bedeeling en verpleging."

Verder leest men:

„In Overijssel zijn de berigten uiteenloopend. De gemeentebesturen van Delden „en Kampen geven als eene der hoofdoorzaken van den mingunstigen toestand van „het armwezen op „het misbruik van sterken drank."

Opmerkingswaardig is voorts het volgende:

„Hoezeer de Commissie die hoofdoorzaak met deernis vermeldt, vindt zij daarin „echter eene door haar aangegeven oorzaak van de armoede bevestigd. De Com„missie wenscht in geene beschouwing te treden over het doel en de strekking eener „accijnswet, in hoever die ook eene zedelijke strekking mag hebben; maar dit is „zeker, dat als men *ontheffing* van accijnsen najaagt om den arbeider *goed voedsel* „te doen verkrijgen, oplegging van accijnsen dienen kan om hem in het verkrijgen „van verpestenden drank te belemmeren. Is de Commissie wel onderrigt, dan wordt „te Kampen sinds 1 Januarij 1860 geen accijns op sterke dranken geheven. Hier„door zal de staat van het Armwezen gewis lijden, en er kan „een rijke bron van „bedeeling" worden geopend. Het is echter te hopen, dat er van regeringswege „maatregelen zullen worden genomen, ten einde die gemeente gemagtigd worde „den vijand harer welvaart" ten minste niet zonder geleide binnen te zien komen."

Digitized by Google

— De *Zutphensche Ct.* behelst de navolgende mededeeling aangaande een zeer eigenaardige instelling:

In Strorohaind op het eiland Skye, nabij de westkust van Schotland, bestaat een verbeterhuis, voor dronkaards nl. ingerigt, die men daarheen kan zenden, om eene kuur te doen. De daar verpleegden zijn geheel vrij, kunnen zich vermaken of arbeiden naar goedvinden; alleen worden zij buiten de gelegenheid gesteld, om sterken drank te drinken. Iemand die de plaats bezocht heeft, beschrijft de bewoners als gezonde menschen, en heeft zich overtuigd, dat zij zich daaraan niet trachten te onttrekken, voor zij stellig zeker zijn van hunne volkomene genezing. Zulk eene inrigting is inderdaad heilzaam. Zoude zij nergens navolging kunnen vinden?

— Volgens de statistiek der bevolking van de krankzinnigen-gestichten in Zuidholland (te Delft, Dordrecht, 's Gravenhage en Rotterdam) over 1859, bevonden zich onder de 516 opgenomenen, 165 krankzinnigen voor de 1e maal; 14 voor de 2e maal; 8 voor de 3e maal; 6 voor meer dan de 3e maal; 18 erfelijke krankzinnigen; en 18 krankzinnigen uit dronkenschap. (*Vvd.*)

Correspondentie. — Een corr. vestigt de aandacht der Redactie op het artikel *meel* van de in- en uitvoer-staten van Java en Madura, in een vorig no. van de *Economist;* komende de hoeveelheden aldaar opgegeven als invoer op Java uit Nederland, niet overeen met de hoeveelheid welke naar corr. vermeent in diezelfde jaren bekend zijn uit Nederland naar Java uitgevoerd te zijn.

Na gehouden onderzoek hebben wij geen reden gevonden om te twijfelen aan de naauwkeurigheid der cijfers in dien bedoelden staat, welke naar de opgaven der *Handels-vereeniging* te Batavia is opgemaakt, — doch wij merken corr. op dat het verschil in de hoeveelheden meel zeer goed te verklaren is uit eene andere omstandigheid welke, naar onze meening, door hem wordt voorbijgezien. — De uitvoer van meel uit Nederland komt geenszins *in het zelfde jaar* als invoer op Java voor, en wanneer men bedenkt, dat de grootste uitvoer van hier gewoonlijk in het najaar plaats vindt, dan zal er veeleer overeenstemming moeten gezocht worden tusschen den uitvoer van eenig gesteld jaar uit Nederland, en den invoer van het daarop volgende jaar op Java; zoo doende, is er, de jaren dooréén genomen, althans meer grond om overeenstemming te verwachten, en op die wijze stemt de uitvoer naar Java in 1858 (waarop de schrijver verwijst,) vrij wel overeen met den invoer op Java in 1859, en wij twijfelen geenzins of de belangrijke exportatie van 1859 zal bij den Java-invoer van het thans loopende jaar wel teruggevonden worden.

(Ofschoon corr. zijne beschouwing niet ter plaatsing inzond, maken wij van het onderwerp melding, omdat anderen welligt op hetzelfde of andere artikelen soortgelijke opmerking zouden kunnen maken, waarbij dezelfde teregtwijzing moge gelden.) RED.

— Het artikel: *Nadere beschouwing der Tiendheffing* kan niet geplaatst worden. Het *onschadelijke* der landbouwtienden, in beginsel thans nog te willen betoogen, is bij de tegenwoordige ervaring, een te ondankbaar, en, bij de verklaringen in onze Eerste en Tweede Kamer, een volkomen nutteloos werk te achten. Bijdragen die uit een praktisch oogpunt kunnen strekken om de moeijelijkheden van overgang, bij de zoo gewenschte hervorming, te voorkomen, zullen daarentegen gaarne geplaatst worden. RED.

Digitized by Google

HET ROTTERDAMSCHE LEESKABINET

EN DE ENGELSCHE *FREE-LIBRARIES*.

Ik voel mij opgewekt voor eenige woorden over die voortreffelijke, echt Rotterdamsche instelling, *Het Leeskabinet*, eene plaats te vragen in „de Economist", en juist daar, en niet in een bibliographisch tijdschrift. Velen zullen zich welligt daarover verwonderen, en vragen: Wat heeft een zoo practisch tijdschrift als de Economist, met zulke, in veler oog zoo onpractische dingen als boeken, te doen? — Dat zij dan van den bij uitstek practischen staatsman, Sir Robert Peel, het antwoord op hunne vraag ontvangen en aannemen. Toen hem gevraagd werd, wat hij dacht van de toekomst van Australië, vroeg hij: Waaraan besteedt men daar zijn geld? Aan boeken en schilderijen, was het antwoord. „Welnu, hernam hij, dan wanhoop ik ook niet aan de toekomst van dat land." — En waarom gaf de beroemde man met volkomen vertrouwen dat antwoord? Omdat Sir Robert wist dat alleen zij die hunne kennis willen vermeerderen, hunnen geest willen beschaven, die niet op den eersten trap van hun beroep of ambt willen blijven staan, maar er naar streven willen, om de besten in hun vak te zijn of met deze gelijk te staan, — dat zij, die nog iets hoogers kennen dan geld, dat zij de menschen zijn, die hunnen kring, hunne stad, hun land, tot eer en voordeel kunnen strekken, dat alleen van hén iets te wachten is voor tijdgenoot en nageslacht, dat zij de nijvere bijen zijn en niet de hommels die alleen het door anderen vergaarde gebruiken, en voor zich het geld optasten, maar waaraan de maatschappij waarin zij leven, niets te danken heeft. — Kennis en beschaving, beide vereenigd, en niet een van deze alleen, zij doen den man hoogachten in welken stand ook geplaatst, en werpen een glans over het beroep door hem beoefend; zij zullen den practischen geest niet uitblusschen, maar voeden en aanblazen, en doen erkennen dat het leven in de wereld juist de uitmuntendste, ja de onwaardeerbare gelegenheid biedt om die kennis en beschaving in toepassing te brengen, en bij het genoegen aan den persoon verschaft, rijke vruchten voor anderen kan aanbrengen.

Digitized by Google

Dat Rotterdamsche Leeskabinet nu, is uit dien door Peel zoo hoog geroemden geest die in Australië heerscht, ontstaan; en het zal een der krachtigste middelen kunnen zijn, om de aankweeking van kennis en beschaving in alle standen der Rotterdamsche maatschappij te bevorderen. Van het wèl gebruiken dier inrigting hangt voor een ieder veel, ja alles af — *wèl lezen* en *wèl leven* zal alleen de zoo gewenschte vruchten voortbrengen.

Want er zijn velen, die òf door eigen treurige ondervinding òf uit onkunde, laag neerzien op zulk eene instelling. Sommigen meenen, helaas! door eigen voorbeeld geleerd, dat het lezen van de dikke boeken, die daar over deze en gene onderwerpen voorhanden zijn, het brein van den lezer wel met eene massa van zaken zal vullen, maar hem weinig nut voor hoofd en hart zal aanbrengen, en hem niets zal leeren voor den dagelijkschen loop der dingen; — anderen, evenzeer op zich zelve terugziende, ondervinden dat het lezen van tijdschriften, waarin de actualiteiten, de dingen van den dag, allerlei practische zaken en de letterkunde van het heden behandeld worden, niet veel meer dan een oogenblikkelijk genot verschaft, waarvan weinig nablijft, ja waar men ook gedurig op onderwerpen stuit, velen ter naauwernood bij name bekend. — En beide klagers hebben in den grond gelijk. Alléén de zware, dikke boeken te lezen, en niet van den gang der door ons in 't bijzonder beoefende wetenschap, noch van de bijkomende zaken kennis te nemen, zal wel geleerde, geene practische menschen vormen; — terwijl zij, die zonder voorbereidende en bijgehouden studie, alleen de tijdschriften lezen of doorloopen, van hunne lectuur geen blijvend nut wegdragen. Het eene is de theorie zonder practijk, het andere, wat nog erger is, de practijk zonder theorie. — *Wèl lezen* is niet zoo gemakkelijk en eenvoudig als men doorgaans denkt. Maar zij die weten wat hun dient, zij die met de ware begeerte bezield zijn om zich meer en meer te bekwamen en hunnen geest te beschaven, zij zullen met vreugde een voorbeeld begroeten als het Rotterdamsche Leeskabinet geeft, en die gelegenheid òf gebruiken, òf naar eene dergelijke in de stad hunner inwoning haken.

Men meene nu niet, dat dit ledige theoriën zijn. De geschiedenis moge hare waarheid staven, door aan te toonen wat door twee bij uitstek practische natiën, in twee republieken, waar alles wat voor verspreiding van kennis gedaan is en nog geschiedt, vóór en dóór het volk volbragt is. Men zal onze voorouders uit het begin der republiek voorzeker geene onpractische menschen noemen; — welnu, wanneer zijn ten onzent meer instellingen voor onderwijs, en meer bibliotheken verrezen, dan juist in de tijden van hoogen commercieelen bloei? — 's Lands Regering is

Digitized by Google

toen voorgegaan, de steden zijn gevolgd; de enkele burgers hebben hunne rijke bijdragen geleverd. Uit dien tijd dagteekent de stichting der stedelijke boekerijen van Amsterdam, Alkmaar, Haarlem, Delft, Gouda, en der kerkelijke van Rotterdam, Enkhuizen, Middelburg, enz. En wanneer zijn deze veronachtzaamd, vervallen, bestolen, vele eindelijk vernietigd, zoo zelfs dat in eenige steden de heugenis niet meer leeft van de stichtingen der voorvaderen? In den tijd van ons verval, van onzen achteruitgang! — In vroegere dagen wedijverde de burgerij met de steden om aan die bibliotheken de bewijzen te schenken van hunne instemming met het doel dier inrigtingen; — later waren die geschenken weinige, ja bijna geene. Alzóó in de magtige Nederlandsche republiek, — alzóó bij de grootste republiek van onzen tijd, in de Vereenigde Staten. Duizelen zoudt ge bij de optelling dier tallooze, juist niet groote, maar gepaste bibliotheken, in de laatste 30 jaren, in den tijd van den hoogsten bloei, dáár opgerigt, dáár in dat bij uitstek practische land. Verbazen zoudt ge u over dat tal van boekerijen voor geleerden niet alleen, maar voor rijken en armen, voor handelaars en industrieelen. Waar is eene bibliotheek voor handelaars en hunne klerken, zoo ruim als te New-York, — en waar bloeijen handel en nijverheid meer dan dáár? Met bewondering zal een ieder hooren van de bijdragen der burgers tot die inrigtingen, meest door hunne eigene krachten opgerigt; ja ongeloofelijk zouden ze een ieder voorkomen die niet weet dat de publieke geest, eenmaal bij een krachtig volk ontwaakt, wonderen doen kan. — Zoo ziet men bij twee zéér practische volken, ten tijde van hunnen bloei, de wetenschap gehuldigd; de gevolgen bewijzen, dat beide een weerkeerige werking op elkander oefenen — en daarom acht ik, dat zij die voor dergelijke inrigtingen, naar tijd en plaats berekend, de grondsteenen leggen, eene weldaad aan hunne stad en medeburgers bewijzen.

Die aanprijzing van het Rotterdamsche Leeskabinet zal menigeen de vraag in den mond leggen: Voldoen dan onze bestaande bibliotheken niet? Wat ontbreekt er aan? En weder anderen zullen de verzuchting uiten: Hoe zullen wij hier in onze stad ooit zoo iets mogen verwachten? — Laat mij de eerste vraag zelf beantwoorden, en voor de andere wijzen op het voorbeeld van Rotterdam.

Bibliotheek is een zoo geleerd woord, en heeft een' zoo geleerden klank, dat velen er voor schrikken, en zij die geene geleerden zijn te regt vreezen in eene bibliotheek hunne behoeften niet bevredigd te zien. Want in dezen tijd hebben ook de niet geleerden, ja heeft zelfs het volk behoefte om steeds meer en meer te weten, en niet achter te staan in de met reuzenschreden vooruitgaande en door spoorwegen en telegrafen

Digitized by Google

vervormde maatschappij. In vorige tijden bestonden niet zoo vele, maar wel andere behoeften. Bibliotheken waren alleen bestemd voor den geleerde of voor den zeer ontwikkelden man, den halfgeleerde, of ook voor de vorsten en hunne omgeving. Nog vroeger waren het alleen vorsten en kloosters, die eenige boeken of kleine verzamelingen bezaten. Later werden ze voor kerken, hoogescholen, athenea, genootschappen, enz. opgerigt en daarmede verbonden; ook wel ten gebruike van de regterlijke collegiën in deze of gene stad gevestigd. Is het dan wonder dat ze alle den stempel, het karakter dragen van den tijd, waarin ze ontstaan zijn, en dat noch de Koninklijke Bibliotheek, noch die onzer Universiteiten, noch ook die van enkele steden aan den handelaar, den beschaafden burger, aan het volk, dat *kunnen* geven, waar deze naar trachten, waaraan zij behoefte hebben? Hoe uitmuntend ook vele dezer Bibliotheken bestuurd, hoe naauwgezet de veelzins spaarzaam toegedeelde subsidiën ook gebruikt worden, hoe veel men er ook doet voor den bezoeker: — het gewone beschaafde publiek *kan* en *zal* er dat niet vinden wat het zoekt, bevrediging van zijne dagelijksche behoeften van den geest, nuttige en aangename lectuur, en degelijke werken tevens. — En niet alleen hier te lande is het alzoo, ook in Engeland en elders heeft men de behoefte van den tijd gevoeld; in Engeland zelfs in hoogere mate, dewijl men daar meestal lid van dit of dat geleerd ligchaam wezen moet, of door een der leden moet geïntroduceerd worden om tot de meeste Bibliotheken toegang te verkrijgen, ja op het Britsch Museum zelfs heeft men eene kaart noodig om toegang te verkrijgen tot den Reading-Room (in 't voorbijgaan gezegd, een der grootste sieraden van geheel Londen). — In 't algemeen echter bevatten de openbare Boekerijen ook dáár niet datgene wat de beschaafde burger er zoekt.

Maar ik voorzie reeds de bedenking die menigeen mij maken zal bij het opnoemen van al die bezwaren, door te wijzen op de vele Leesmuseums hier te lande, en op de vele Clubhouses in Engeland, waar men, zoo hier als daar, meestal grootere en kleinere boekverzamelingen vindt, b. v. te Amsterdam in het Leesmuseum, Felix Meritis, in Doctrina, Arti, Zeemans-hoop, te Londen in het Athenaeum enz. Dit expedient is echter nog erger dan het aangewezen gebrek, want om genot van de Bibliotheek op het Leesmuseum of in andere inrigtingen te hebben, moet men *f* 25.— of daaromtrent, en in Engeland 5 pd. st. of meer betalen! Het getal der gebruikers in die instellingen is natuurlijk beperkt, en de verzameling staat juist alleen voor hen open, die meestal te huis eene grootere of kleinere boekerij bezitten. Dit alles bevestigt dus de waarheid, dat voor het volk, voor den burger, voor de jongelieden, niets door land of stad, en onder ons slechts *iets* door de bur-

Digitized by Google

gers gedaan is, — en toch zijn het de zedelijke behoeften en wenschen van deze, waarvoor men in onzen tijd de vervulling zoekt.

Hier te lande heeft men het eerst getracht aan die behoeften te hulp te komen, aanvankelijk op kleiner', later op ruimer schaal; in Engeland heeft men de zaak wel later, maar toen ook flink aangevat en op groote schaal doorgezet. Aan de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen komt de roem toe hier te lande de impulsie gegeven te hebben. Reeds in 1793 heeft zij begonnen te Haarlem, en later in andere departementen, volks-leesbibliotheken op te rigten; de proef is goed gelukt, haar getal is al spoedig vermeerderd, en de Maatschappij mag er roem op dragen, nu in 250 plaatsen van ons land zulke Bibliotheken, te zamen 88576 boeken bevattende, te hebben opgerigt, waaruit van Junij 1858 tot ult. Mei 1859 aan 14600 lezers 162900 boekwerken werden uitgereikt. Op vele plaatsen zijn deze inrigtingen in grooten bloei, en zeer zeker hebben ze menige goede vrucht gedragen. De statistieke opgaven daarover in ieder Jaarboek der Maatschappij medegedeeld zijn aller aandacht waardig. (*)

En laat ons hierbij niet vergeten wat te Amsterdam, door één man, met een warm vaderlandsch hart en innige liefde voor zijne medeburgers bezield, gedaan is, namelijk door het Hoofd der inrigting: *De vriend van Armen en Rijken.* Sedert 9 jaren is bij die instelling een Leeskabinet geopend, waar een ieder, hetzij hij tot die stichting bijdraagt of niet, gebruik kan maken van eene groote verscheidenheid van nuttige en aangename tijdschriften en van eene kleine doch goed voorziene Bibliotheek, mede daar aanwezig. Die gelegenheid, in het midden der stad, met allerlei geriefelijkheden, open van 's morgens tot 's avonds, is nu juist in het klein zulk eene als ik op grooter schaal, met nog andere en meerdere boeken verrijkt, zoude wenschen. Doch één man kan niet alles en op éénen tijd doen; wat hij deed en nog doet mag reeds veel heeten, en hartelijk hoop ik dat zijn streven meer en meer moge ondersteund worden en zegen verspreiden!

Terwijl nu bij ons één Maatschappij en een enkel man ondernam Bibliotheken voor het volk op te rigten en beide in hunne pogingen met de laauwheid en de langzaamheid, onzen landaard thans maar al te eigen, te strijden hadden, maakte dezelfde zaak in Engeland het onderwerp uit der beraadslagingen in het Parlement; ze werd dáár veelvuldig besproken en leidde in Augustus 1850 tot eene wet die verlof gaf, dat plaatsen van 10.000 en meer inwoners het regt zouden hebben eene belasting aan de bewoners op te leggen, voor het oprigten en onderhouden van eene voor een ieder

(*) Zie vooral Jaarboek der Maatschappij 1856-57, bl. 37.

Digitized by Google

opene en geheel vrije Bibliotheek (van daar het woord *free libraries*), doch onder beding dat twee derde der kiezers hiertoe hunne toestemming gaven, en — dat de belasting niet meer dan 2½ cents per 12 gl. van de *income tax* mogt bedragen. Hoewel reeds kort te voren in twee kleinere plaatsen, te Salford en te Warrington, dergelijke Bibliotheken waren opgerigt, die door vrijwillige bijdragen gesteund werden, zoo was toch eerst na deze wet de publieke geest voor deze inrigtingen, nu algemeen onder den naam *free libraries* bekend, ontwaakt. En het getuigt voorzeker van den opgewekten geest en de diep gevoelde behoefte van den geest des tijds, dat de kiezers te Manchester, opgeroepen om zich zelv' deze belasting voor eene free library op te leggen, met 3962 stemmen tegen 4011 daartoe besloten, en dat zich te Liverpool eene gelijke sympathie openbaarde. Te Londen hebben daarentegen vier stemmingen, met dat doel gehouden, een negatief resultaat opgeleverd. Vreemd voorwaar, maar verklaarbaar uit den tegenstand aldaar tegen de Manchester-school, welke echter bij deze gelegenheid op nieuw bewezen heeft, dat zij ook op een ander dan politiek gebied uitmuntenden invloed uitoefent.

Indien men nu vreezen mogt dat de oprigting dier free libraries gemakkelijker is dan lezers te trekken en ze in stand te doen blijven, (eene vrees die voor 't overige weinig geregtvaardigd wordt door de sympathie bij hun ontstaan gebleken) zoo mogen de volgende cijfers de ergste zwaarhoofden beschamen, daar ze de meest sanguine verwachtingen verre overtroffen. Te Manchester werden uitgeleend in

Jaar.	Boeken.	waarvan over	Godgel.	Geschied.	Letterk.	Kunsten.
1852/3	138.312		2314	45.600	71.762	12.119
1856/7	198.108		3538	40.814	112.126	13.495

Zouden wel op alle bibliotheken van geheel Nederland, in een geheel jaar, te zamen, zoovele boeken aangevraagd worden als te Manchester alleen? Ik twijfel er aan. En men bedenke daarbij dat in dien focus der katoennijverheid de geleerde stand geheel ontbreekt, die hier te lande de grootste gebruiker is der openbare en andere bibliotheken.

De bovengenoemde feiten, die mij uit de jaarlijksche rapporten bekend waren, hadden mij tot die inrigtingen en haar voortreffelijk doel dermate aangetrokken dat ik mij opgewekt gevoelde, nu twee jaren geleden, alleen dáárom naar Manchester te gaan, en aldaar in de eerste groote inrigting van dien aard en bij den eigenlijken ontwerper en stichter van deze en alle volgende, den heer Edwards, nadere kennis van deze instellingen op te doen, niet alleen om dit of dat te weten, maar om die kennis indien mogelijk, practisch toe

Digitized by Google

te passen. De heer Edwards was toen juist bezig de laatste hand te leggen aan zijn merkwaardig boek *On libraries*, en onze aangename briefwisseling daarover maakte het ons beiden tot een waar en vruchtbaar genoegen elkander onze wederzijdsche opmerkingen mede te deelen. In plaats nu van nog deze en gene statistieke bijzonderheid te vermelden, wil ik liever verhalen wat ik daar zag. De bibliotheek, te 9 ure geopend, werd reeds dadelijk door velen uit het volk bezocht, de rijken, de cotton-lords, waren uit stad, de grootere handelaren genoten den zomer op het continent, en op dit uur van den dag waren de meesten aan hunnen arbeid. Toch kwam er een lezend publiek dat deels uit fatsoenlijke burgerlieden, deels uit minder met fortuin bedeelden bestond, ook eenige dames waren onder de aanwezigen. Een heer zat er met Holinshed's Chronicles voor zich; dit boek (letwèl, het was het *zware* werk van Holinshed) was in het niet geleerde Manchester nu reeds voor de 12e maal in 4 jaren in handen, blijkens de vooraan in ieder boek gemaakte aanteekening; — naast hem zaten eenigen uit lageren stand met een Bijbel, roman en een leven van zeehelden, verderop ouderen en jongeren, rijken en armen, maar een aantal gelijk ik hier zelden of nooit op eenige bibliotheek bijeen zag. En terwijl velen op en afliepen, boeken vroegen en ontvingen, heerschte er echter eene orde en stilte die opmerkelijk was. — En zal het nu voor den minderen in stand niet van heilzamen invloed zijn dat hij zich dáár, waar hij komt om zijn' tijd nuttig door te brengen of zich met een boek te vermaken, op gelijke lijn gesteld wordt met zijnen hoogstgeplaatsten medeburger? — zal die orde, dat verkeer, dat lezen, niet gunstig op hem werken? Zullen de kantoorklerken niet aangemoedigd worden liever hier hunne avonden nuttig en aangenaam door te brengen dan elders rond te dwalen? En mag het niet eene hoogstbelangrijke bijzonderheid genoemd worden dat van de boeken, die uit eene bijgevoegde hulpinrigting buiten het locaal voornamelijk aan de mindere klassen uitgeleend worden, in den loop van jaren, slechts voor 15 gulden verloren ging? — Veel van hetgeen ik hier opnoem behoort tot de gevolgen, tot de bijzaken zoo men wil, van een Lees-museum, maar waar die reeds aanwezig zijn, kan het niet twijfelachtig blijven dat het eerste doel, vermeerdering en verspreiding van kennis en beschaving, bereikt wordt.

Eene dergelijke inrigting nu was het, die eenige inwoners van Rotterdam ten vorigen jare voor den geest zweefde. — Wat zij wenschten en wilden, hebben zij zelven in de woorden op bl. 5, 6, 7 van hun 1e Jaarlijksche verslag volkomen uitgedrukt.

„Meermalen, en van onderscheiden zijden, was de wensch uitge-

Digitized by Google

sproken, dat in onze stad eene Bibliotheek mogt worden gesticht die, naar de behoeften des tijds ingerigt, in de eerste plaats voor algemeene beschaving rijke vruchten zou kunnen opleveren. Hiermede ging het verlangen gepaard, dat daaraan eene inrigting mogt worden toegevoegd; waar men dagelijks zou kunnen kennis nemen van de voortdurend binnen- en buitenlands uitkomende meest belangrijke boekwerken."

„Bij onderzoek bleek het ons dat, hoewel verschillend van bedrag, de jaarlijksche geldelijke inkomsten van dergelijke Inrigtingen aanmerkelijk waren, en dat ze haar ontstaan en bestaan verschuldigd waren, óf aan vrij hooge contributiën van een groot aantal leden, óf wel, zoo als in Engeland, aan zeer belangrijke vrijwillige bijdragen in geld, voor de vestiging bijeengebragt, alsmede aan eene jaarlijksche tax of belasting, daartoe krachtens eene Parlementsacte, door 't geen wij de burgerlijke gemeente noemen, uitgeschreven, waaraan de Bibliotheken dan ook hare algemeene benaming van „free libraries" ontleenen.

Aan de toepassing van dit belasting-beginsel kon hier te lande natuurlijk niet worden gedacht, terwijl aan het eerste middel het belangrijk nadeel zou verbonden zijn, dat daardoor de deelneming aan de beoogde Inrigting voor een groot gedeelte onzer medeburgers bezwarend zou gemaakt worden. En toch, zou zij in waarheid aan de eischen van onzen tijd en de behoeften van onze stad voldoen, dan moest, naar onze eenparige overtuiging, de toegang tot haar niet alleen zooveel mogelijk voor alle standen, maar juist en bovenal voor hen mogelijk of gemakkelijk gemaakt worden, die niet zelf over eene boekverzameling kunnen beschikken, welke steeds beantwoordt aan de eischen van hunnen geest en hun bedrijf. Dit echter kon alléén geschieden door de contributie zéér matig en veel lager te stellen dan ergens anders het geval is, maar daartegen bestonden ook verscheiden bezwaren. Vooreerst werd daarvoor eene veel ruimere deelneming gevorderd dan bij al de genootschappen het geval was met welker huishouding wij hadden kennis gemaakt; — dán, hoe grooter het aantal leden was, hoe grooter de lokalen zouden moeten zijn, terwijl de budgetten van andere Leesmusea ons leerden, dat een belangrijk gedeelte der jaarlijksche inkomsten alleen reeds door de kosten van verwarming en verlichting verslonden werd. Ook andere uitgaven zouden daardoor noodzakelijk moeten klimmen. Toch behield het straks uitgesproken gevoelen, na rijp beraad, bij allen als het éénig ware de bovenhand en kwam men tot het éénstemmig besluit, om als bepaald uitgangspunt der verdere pogingen eene jaarlijksche contributie van voorloopig niet meer dan *tien* gulden vast te stellen, waarbij de deelneming van ten minste acht honderd onzer medeburgers vereischt werd."

Digitized by Google

Uit het aangevoerde blijkt dus, dat noch de Bibliotheek aan de Groote Kerk, noch die der Remonstranten, noch van het Bataafsch Genootschap in eenig opzigt voldoen konden aan 't geen men wenschte, en men dus voor alles van nieuws af moest beginnen; ook zelfs kon het nog maar gedeeltelijk bestaand Leesmuseum door zijne geheel andere inrigting geene hulp aanbrengen. Het hoofddoel toch bij alles was: voor lage, ja zeer geringe contributie, ten hoogste van *f* 10.— goede lectuur voor hoogere en mindere klassen der maatschappij te bezorgen, — langzamerhand eene vaste Bibliotheek te vormen, — en die later voor allen al of niet contribuerenden open te stellen. Ziedaar het doel, en tevens het kenmerkende der stichting, die vooral daarin van alle dergelijke inrigtingen afwijkt, dat ze het bestaande later niet slechts ten eigene bate wil aanwenden, maar dit aan het algemeen, aan de geheele bevolking ten beste geven wil. En ik acht het een hooge voortreffelijkheid van deze inrigting boven de Engelsche, dat hier alles alléén geschiedt door *hen* die zelve in zulk eene inrigting belangstellen, en niet gelijk in Engeland door heffing, waar zoo menigeen die het plan verkeerd acht, toch moet bijdragen, en dus niet de eigen wil, maar de dwang eerst iets goeds voortbrengt. — Dit plan, in Januarij ontworpen, was in Februarij reeds rijp voor verdere mededeeling, en mogt in eene vergadering den 25n dier maand gehouden, de algemeene goedkeuring der 20 à 30 aanwezigen erlangen, die zich daarop vereenigden om hunne medeburgers tot deelneming aan de oprigting van zulk een beginnende openbare Boekerij aan te sporen. En zie, de uitslag overtrof de stoutste verwachtingen van een ieder! Want in 3 weken hadden niet minder dan 869 mannen hunne adhaesie aan de inrigting geschonken, en 2 weken later, den 24n Mei, werd te Rotterdam een Leeskabinet geopend, dat 869 leden telde, en waarvan toch 4 maanden vroeger niets bestond dan eenige denkbeelden daarover in het hoofd van zeer enkelen. Voorwaar, een treffend blijk van 't geen wilskracht, publieke geest en het begrijpen van den tijd doen kan, en eene streelende uitkomst voor hen die den moed hadden het initiatief te nemen en zulk eene weldaad aan hunne medeburgers te schenken! Te regt mogten zij in hun verslag de woorden van CHATEAUBRIAND aanhalen: Un homme n'est pas grand par ce qu'il entreprend, mais par ce qu'il exécute.

Welke nu de inrigting en de werking der instelling geweest is gedurende de eerste 8 maanden van haar bestaan, dat alles wordt vermeld in het uitvoerig en even lezenswaardige als fraai gesteld verslag den 27n Febr. ll. uitgebragt, en verkrijgbaar bij de Heeren M. WIJT en Zn. te Rotterdam. Eenige bijzonderheden willen wij er echter uit aanstippen. Vooreerst is de keuze van tijdschriften (32 Holl. en 30 buitenlandsche)

Digitized by Google

met groote zorg gemaakt, ja zij mag roemen op hooge doelmatigheid; in vele blijken van sympathie, bewezen door bijdragen in geld ter oprigting en door meer en minder kostbare boekgeschenken, mogt de inrigting zich verheugen; en gedurende 4 maanden dat de boeken ook buiten het locaal werden geleend kon er aan 877 aanvragen voldaan worden, alles voorwaar blijken dat men niet een vruchteloozen arbeid hieraan besteed had!

Deze instelling is mijns erachtens een der beste bewijzen dat men in Nederland en voornamelijk te Rotterdam, gevoeld heeft dat er in dezen tijd, na den ommekeer door spoorwegen en telegrafen in den handel gebragt, bij den vermeerderenden invloed der letterkunde, bij den vooruitgang van andere natiën die wij vroeger achter ons lieten, — dat ook hier iets meer voor kennis en beschaving geschieden moest dan in deze eeuw gedaan was. De inrigting van den *Vriend van Armen en Rijken* had een beperkter doel, want te Amsterdam bezat men meer, en behoefde zich die hooge eischen niet te stellen; — dewijl er in Rotterdam nog niets was, moest men de zaak op breeder schaal aanleggen en men is er in geslaagd. Zoo ze dáár reeds veel nut verspreidt zal het grootste doel bereikt zijn, maar ze kan nog nuttiger werken, door namelijk tot navolging op te wekken! En dat hopen wij zal in vele plaatsen het geval zijn! Reeds heeft ze aanvragen uit andere steden ontvangen om daar iets dergelijks op te rigten, en het veld waarop de oprigters gewerkt hebben is zoo ruim dat er nog veel te doen overblijft. Mogt de Rotterdamsche inrigting, én in de stad zelve én daarbuiten, vele bewijzen van sympathie en medewerking tot het voorgestelde doel vinden, zoo door aanvragen om inlichting, als door bijdragen tot hare Bibliotheek, en vermeerdering van haar getal leden; dan zullen de oprigters zich verheugen hunne niet geringe moeite en tijdverlies veil gehad te hebben voor hunne stad- en landgenooten, en ook zij zullen het gezegde van Peel bevestigen, dat daar waar men kennis en beschaving wil aankweeken, aan de toekomst van een land of stad niet kan gewanhoopt worden!

AMSTERDAM,
13 Sept. 1860.

FRED. MULLER.

Digitized by Google

OVER HET NADEEL DAT SCHEEPS-AGENTEN KUNNEN LIJDEN DOOR HET ABANDONNEREN VAN SCHEEPS-AANDEELEN.

In de aflevering van dit Tijdschrift van de maand Mei des vorigen jaars vestigde ik de aandacht op *het afstand doen van scheeps-aandeelen als middel om zich te ontslaan van de verpligting tot bijbetaling.*

Naar aanleiding hiervan is er in April ll. een circulaire in Indië verschenen, waarin de scheeps-agenten gewezen worden op het gevaar, dat daaruit voor hen kan ontstaan. Het resultaat, waartoe men in die circulaire komt, is dit, dat de agenten nu voortaan geen geld aan schepen moeten voorschieten, dan tegen bodemerij; omdat zij gevaar loopen anders geen rembours te zullen krijgen voor die uitschotten. Men meent namelijk, dat de wissels van den agent of van den kapitein op den boekhouder, waarmede men zich vroeger rembourseerde, thans geweigerd zullen worden, als de gewoonte in zwang komt, om de schepen te abandonneren.

Ware het noodzakelijk, na hetgeen door mij gezegd is, dat er voortaan altijd bodemerij genomen werd door de agenten, zoo zou dit voor hen zeker hoogst voordeelig werken. Maar is dit noodig? Ik behoef het de agenten niet te herinneren, maar aan het publiek is het misschien minder bekend, dat reeds voorlang de gewoonte bestond, om, wanneer de agent niet zeker was de uitgeschoten gelden terug te zullen ontvangen, nevens den wissel op den boekhouder, een bodemerij-brief door den kapitein te laten teekenen. Die bodemerij-brief trad in werking alleen dan, als de wissel niet geaccepteerd of betaald werd. Men verzekerde de bodemerij-gelden, en bragt de premie dier verzekering in rekening. Op die wijze is de agent volkomen gevrijwaard tegen schade. Immers hij betaalt zich óf door den wissel, óf door de bodemerij; en als het schip later schade krijgt, waarvan de uitgaven preferent zijn boven de door hem gedane voorschotten, zoo zal de verzekering hem voor de schade dekken, die hij hierdoor kon lijden.

Maar ik erken, dat er gevallen zijn, waarin het billijk is, dat de agent, die de gelden voorschiet, den bodemerijbrief onvoorwaardelijk laat teekenen, zoodat hij de bodemerij-premie in elk geval kan vorderen; namelijk de gevallen waarin de mogelijkheid bestaat, dat hij de gelden

Digitized by Google

niet terug krijgt. Tegenover de kans van verlies moet de kans van winst staan. Als de uitgaven vrij belangrijk zijn in verhouding tot de waarde van het schip, kan het gebeuren, dat het schip, door schade van vice propre op de verdere reis geleden, in waarde vermindert, en dat de reeder zijn schip abandonneert; dan zal de agent noch van den reeder, noch van den assuradeur der bodemerij-gelden, zijn uitschotten terug krijgen. Maar als zulke gevallen mogelijk zijn, wordt er ook een bodemerij-premie berekend, die hoog genoeg is om de kansen van verlies te dekken. Zijn de uitgaven, die noodig zijn, zeer belangrijk, zoo zal het een groote kunde vereischen in den agent, te beoordeelen of het al of niet raadzaam is die uitgaven te doen. Beoordeelt hij dit juist en eerlijk, dan zal hij in den regel óf van den reeder, óf bij verdere ongelukken van den assuradeur, zijn uitschotten terug krijgen. Maar komt het schip zonder verdere ongelukken aan, en oordeelt de reeder dat het schip de daarvoor te betalen uitschotten niet waard is; *dan abandonneert* hij; en alsdan krijgt de agent zijn uitschotten waarschijnlijk niet terug. En zeer teregt; want het blijkt dan, dat hij of opzettelijk, of uit onkunde veel te groote uitgaven aan het schip gedaan heeft.

Het abandonneren geeft geen aanleiding hoegenaamd aan de agenten, om iets te veranderen in de tot nog toe gebruikelijke manier van het geven van voorschotten. Want het doen van afstand kan alleen te pas komen na groote rampen, of bij niet soliede boekhouders, of bij zeer oude schepen; en in al deze gevallen werd er toch nooit geld gegeven anders dan op bodemerij.

Het doel, waarmede ik vroeger schreef, was volstrekt niet gerigt tegen agenten buitenlands; maar tegen sommige boekhouders hier te lande. Men was hier bij den vroegeren voorspoed der reederijen al te ligtvaardig geworden in de keus van den boekhouder; er zijn boekhouders geweest, die de baten der reederij voor zich zelven gebruikten zonder de schulden te betalen; of die, om hun boekhouders provisie te genieten, ook in tijden, toen de vrachten zóó laag waren, dat zij stellig verlies gaven, toch hunne schepen lieten varen. Hiertegen heb ik de aandeelhouders van schepen, vooral die van de binnensteden, willen waarschuwen; opdat zij niet goedschiks alles zouden betalen, wat de boekhouders van hen vorderden; opdat zij zich zouden vrijwaren tegen het verliezen van meer dan de waarde hunner scheeps-aandeelen.

In de hierboven bedoelde circulaire wordt ook gezegd, dat men zal gaan abandonneren met het oog op oude schulden. De aandeelhouders in schepen mogen echter wel voor oogen houden, dat het afstand doen niet baat om ontslagen te worden van de betaling der vroegere

Digitized by Google

schulden, daar dezen bijna altijd uitdrukkelijk of stilzwijgend door hen zullen erkend zijn, en dan een eigen schuld van elk hunner geworden zijn. En doet men dit voor latere schulden, zoo kan dit de agenten, die de crediteuren zijn van deze schulden, niet schaden, daar zij preferent zijn op het schip voor deze latere schulden boven de oudere. — Maar bovendien komen oude schulden niet voor bij soliede reederijen; en bij reederijen, die niet als soliede bekend zijn, zal geen agent geld voorschieten enkel op een traitte op den boekhouder.

Na al hetgeen ik gezegd heb, kan iedereen zelf beoordeelen, dat het doen van afstand, zoo dit in zwang komt, geen reden is, dat de agenten alle uitschotten niet anders dan op bodemerij moeten doen. Zij kunnen voortgaan, zooals zij tot nog toe deden; bij belangrijke avarijen een bodemerij-brief nemen; bij kleine uitgaven trekken op den reeder; bij uitgaven voor reederijen, die zij niet genoeg kennen als soliede, een bodemerij-brief nemen als zekerheid naast de traite op den boekhouder. — Mogten zij doen, zoo als in de circulaire gezegd wordt, en voor elk uitschot een bodemerij-brief nemen, dan zouden zij zeker voor het oogenblik groote winsten maken; maar ik geloof dat zij spoedig de vruchten van deze bovenmatige winsten zouden plukken. De betere communicatie met Indië maakt dat men tegenwoordig elkander beter kent, en dat elk huis, dat woekerwinsten zou willen nemen, spoedig door elk reeder zou vermeden worden.

Gelukkig echter zal het afstand doen van scheepsaandeelen tegenwoordig minder te pas komen, dan toen ik in het vorig jaar schreef; daar de vrachten nu c^a. driemaal hooger zijn dan toen, en dus de waarde der schepen aanmerkelijk gestegen is.

Over het afstand doen van scheeps-aandeelen en de gevolgen daarvan voor de belangen van scheeps-agenten.

Het zal zoo wij vermeenen geene bevreemding kunnen verwekken, dat, nadat men in Nederland openlijk aan alle Aandeelhouders in reederijen bekend gesteld heeft welke middelen de wet aan de hand geeft, om zich voor meer dan buitengewone nadeelen, die de schepen aan de reeders eventueel zouden kunnen veroorzaken, te vrijwaren (zie het artikel voorkomende in het Ned. maandschrift *Economist*, Mei 1859), men ook hier openlijk en ten aanhoore van alle belanghebbenden spreke, opdat het meer en meer in practijk komen van de bedoelde middelen niet ten gevolge hebbe, dat de op die wijze in Nederland door reeders afgeweerde verliezen, komen neder te storten op de Agenten der schepen hier, in Nederlandsch-Indië, gevestigd.

Het door ons bedoelde artikel van de Economist heeft de strekking om reeders of medereeders in herinnering te brengen en hun den raad te geven om afstand te doen van hun aandeel (abandonneeren) wanneer er vrees bestaat dat door

Digitized by Google

bijzondere omstandigheden de schulden op het schip berustende, te groot zijn in verhouding tot de waarde van het Scheeps-Aandeel.

Wij voor ons gelooven niet, dat tegen de juistheid van de redeneringen des schrijvers veel is aan te voeren, de bepalingen van het Wetboek zijn daaromtrent duidelijk; hetgeen wij wenschen is:

1°. Eenige woorden in het midden te brengen om aan te toonen, wat wel de oorzaak is dat die middelen tot dusverre zelden in practijk zijn gebragt, waardoor die dan ook misschien bij velen minder algemeen bekend zijn.

2°. Aan te toonen, dat het in toepassing brengen dezer middelen ten gevolge moet hebben, dat de door de reeders afgeweerde nadeelen onvermijdelijk moeten terugvallen op de Agenten in Nederlandsch-Indië, als degenen die de voorschotten doen, immers bij de behandeling der zaken op de meest in gebruik zijnde wijze, en

3°. Om wederkeerig en in navolging van den schrijver van het artikel in de *Economist*, de in Nederlandsch-Indië gevestigde Handelshuizen, die zich met het agentuur van in Nederland te huis behoorende schepen bezig houden, te wijzen op de gevaren welke hun bij het doen van voorschotten op de thans meest in gebruik zijnde wijze boven het hoofd hangen en de maatregelen te bespreken, welke ter afwering daarvan zouden kunnen genomen worden.

Het spreekt van zelf, dat wij bij de bespreking van dit onderwerp meer bepaaldelijk op het oog hebben de scheepvaart en de verhouding tusschen Nederland en de Oost-Indische Bezittingen, terwijl wij al verder aannemen, dat degenen, tot wie wij bij deze het woord rigten, met den algemeenen loop der zaken genoegzaam bekend zijn.

Het bij de wet aan de reeders toegekende regt om afstand te doen van het Scheeps-Aandeel, dat zij bezitten, heeft tot dusverre, (als wij ons zoo mogen uitdrukken), geslapen, omdat de schepen op Indië tot voor weinige jaren voor het meerendeel in handen waren van reederijen, die, uit een moreel en pecunieel oogpunt, als geheel solide mogten aangemerkt worden, bovendien, de verdiensten welke de scheepvaart aanbood, waren zelden onvoldoende om de lasten niet ruim te overtreffen, de waarde der Scheeps-Aandeelen waren bijgevolg ook zeer groot in vergelijk van die gedurende de laatste jaren. Hoe zeer in dit alles eene opvallend groote verandering gekomen is, is een ieder bekend; die verandering is zoo groot en tevens zoo ongewoon, dat men daaraan het artikel van *de Economist* verschuldigd is, uit welk artikel de reeders vernemen, dat zij althans *niet meer* dan de waarde van hun scheepspart behoeven te verliezen.

Wanneer men nu bedenkt, dat dit verlies bij de zeer geringe waarde, die alle en vooral de iets meer oude schepen hebben, geene groote opoffering daarstelt, dan ligt het in de rede, dat het doen van afstand meer en meer in gebruik *moet* komen. Zoo lang de schepen door de een of andere toevalligheid nog redelijk varen of zoo lang er voor eenig redelijk emplooi nog het vooruitzigt bestaat, zal men de op het schip drukkende schulden erkennen; bestaat echter zoodanig vooruitzigt niet, dan onttrekt men zich aan alles, tegen eene vergelijkender wijs geringe opoffering.

De tot dusverre meest in gebruik zijnde wijze, om aan de schepen de benoodigde gelden te verstrekken ter bestrijding der uitgaven hier te lande, waarbij wij natuurlijk bedoelen, niet zoo zeer de gewone scheepsuitgaven, maar wel de grootere uitgaven, die in bijzondere gevallen, speciaal die van avarijen geincurreerd worden, is, dat de daartoe benoodigde fondsen door de Agenten worden voorgeschoten, die zich dan rembourseeren, of door aan hun order gestelde traites van den kapitein, of wel door eigene traites op de Boekhouders. Het middel van geldopname tegen Bodemarij behoort in de gevallen, die wij thans voor oogen hebben, tot de uitzonderingen.

Het valt in het oog, dat het de gelukkige toestand der scheepvaart in vroegere jaren is, die er van zelf toe geleid heeft, dat het afgeven van wissels op de Boekhouders, zelfs voor betrekkelijk groote bedragen, regel geworden is, maar nu de omstandigheden zoodanig gewijzigd zijn als hierboven is gemeld en het voorbeeld

Digitized by Google

van het afstand doen door de reeders reeds daar is, (*) is het noodig, dat én Gezagvoerders én hunne Agenten hier, opzettelijk herinnerd worden aan het gevaar van verlies, hetwelk zij over zich nemen, door welligt, door gewoonte verleid, de voorschotten aan schepen te verleenen en daartegen op de Boekhouders te disponeren.

Dit gevaar is te grooter wanneer men bedenkt dat het uit den aard der zaak niet mogelijk is te weten welk wel de stand van de rekening van het schip is; naarmate die nadeeliger mogt zijn, naar die mate zullen, zelfs betrekkelijk kleine schulden, spoediger aanleiding geven tot abandon. Nog een ander en belangrijk punt is er waarop de aandacht verdient gevestigd te worden, te weten dat de agenten zich, naar onze meening, grovelijk vergissen wanneer zij vermeenen dat de naam der Boekhouders op wie zij hunne traites afgeven, hun voldoende vertrouwen inboezemt om alle overdreven vrees voor verliezen te verdrijven. Bedriegen wij ons niet dan is de positie anders en wel zoo dat de geldschieters hier ten eene male onbekend zijn met de personen aan wie zij het vertrouwen schenken.

Is deze onze zienswijze juist, dan is het klaar dat er in het onderwerpelijke zelf geen sprake van vertrouwen (althans persoonlijk) zijn kan.

Tot staving van het vorenstaande, hebben wij slechts te herinneren aan de alweder niet onbekende omstandigheid, dat de naam van den Boekhouder slechts paraisseert als naam van de reederij; die reederij is voor agenten hier eigenaardig en bijna immer eene vereeniging van onbekende personen, van welke ieder voor zich het regt van abandon bezit; de individueele respectabiliteit of soliditeit van den Boekhouder heeft bij gevolg niets of althans zeer weinig gemeens met die der reederij, die veelal uit verschillende bestanddeelen bestaat, voor elk schip onder zijn boekhouderschap varende. Uit al het vorenstaande blijkt ten duidelijkste, dat de eenige regten welke de houder van eenen wisselbrief heeft, getrokken in rembours van verleende voorschotten op een schip, eenigliik en uitsluitend bestaan op het schip zelve en dan nog alleen voor zooveel blijkt dat zulks geldt voorschotten op de laatste reis betrekkelijk. Welke waarde aan zoodanigen waarborg te hechten is, is gemakkelijk nategaan, te meer als men daarbij denkt aan de vele preferente vorderingen die daarbij kunnen verwacht worden, zoo als gagiën van scheepsvolk, geleverd touwwerk en dergelijk, enz. In één woord de strekking der bij ons bestaande wet is geene andere dan dat als waarborg voor de schulden van een schip, alleen het schip zelve strekken kan.

Uit dit alles volgt nu ook als van zelve, dat agenten van Gezagvoerders, of zoo als gewoonlijk, maar misschien ten onregte, gezegd wordt, van schepen, ten eenemale zich misgissen wanneer zij (weigerachtig zijnde om tegen de voorschotten aan een schip verleend per wissel op den boekhouder te disponeeren) vermeenen, dat zij door die weigering welligt den Boekhouder zouden kwetsen, evenmin als de Boekhouder zich volgens onze meening door zoodanige weigering gekwetst zoude mogen achten.

Die weigering toch moge ontstaan uit gebrek aan vertrouwen, maar dit geldt dan alleen de zaak (het schip) en geenzins den persoon (de Boekhouder).

(*) Het voorbeeld, waarop in deze gedoeld wordt, is vrij belangrijk en vooral geschikt, om als waarschuwing te dienen; het goldt een hier te lande afgekeurd en verkocht schip, waarvoor nog aan de reederij geremitteerd werd en desniettemin heeft de reederij waarvan de Boekhouder, zoo men vernoemt, den naam van solide ten volle verdient, gebruik gemaakt van het regt van abandon. In dit geval heeft men dus aanleiding gehad om de uit Indië komende remises af te stooten, waarschijnlijk met het oog op andere en oude schulden van het schip, die niet meer door de verwachtte vracht en waarde van het schip konden worden opgewogen; maar wat ook de redenen mogten geweest zijn, als zeker zal aan te nemen zijn, dat wissels ten laste der reederij nog vrij wat spoediger dan remises zouden afgewezen zijn.

Digitized by Google

Het nemen van Bodemarij is dus het eenige en trouwens natuurlijke middel en wij gelooven te mogen in overweging geven om dit middel in plaats van tot de uitzonderingen tot regel te maken

Dat hetzelve zijne bezwaren heeft is bekend, maar de reeders en nu vooral de solide reeders hebben het middel hierin op eene eenvoudige wijze te voorzien en wel door zorg te dragen dat de Boekhouders gemagtigd worden om hunne vaste hier gevestigde agenten van een behoorlijk geconfirmeerd crediet te voorzien, tegelijk met instructiën, ten einde daarvan in buitengewone gevallen gebruik te maken. De daardoor veroorzaakte kosten zullen in ieder geval belangrijk minder zijn dan de Bodemarij-Premiën.

Wij zien tegen zoodanigen maatregel geene overwegende bezwaren. Want ofschoon men bezwaarlijk zorg dragen kan dat op elke plaats waar de schepen kunnen binnen vallen behoorlijke credieten aanwezig zijn, kan zulks hier in de eigen bezittingen en als middenpunt van de scheepvaart van Nederland op Oost-Indië, zeer gevoegelijk geschieden.

Wij vreezen wel eenigermate dat zoodanige maatregel bij de Reeders of Boekhouders eenige tegenkanting zoude ondervinden, ofschoon wij het er tevens voor houden dat het een wezenlijke steun zoude zijn voor de waarlijk op goeden en solieden voet ingerigte reederijen, maar wij gelooven dat die tegenkanting, die misschien geen anderen grond zal hebben dan de veroordeeling van eene zoogenaamde nieuwigheid, geen beletsel behoort te zijn om die met vereenigde kracht in te voeren en in gebruik te brengen. Zulks hangt alleen van de hier gevestigde Hollandsche huizen af. Zij overwegen dan ook eerst en grondig of volgens het hier geschetste hunne belangen dezen voorzigtigheids maatregel al dan niet volkomen regtvaardigt, en vervolgens, of de belangen der reederijen, die zeker door ieder op hoogen prijs worden gesteld, daardoor werkelijk te zeer op den achtergrond geplaatst worden. Zijn de antwoorden hierop geheel overeenkomstig den door ons bedoelden zin, dan zal het wenschelijk, ja! wat meer zegt pligtmatig zijn, de handen eendragtig te zamen te slaan en tot het besluit te komen om na een zekeren vast te stellen termijn, geene buitengewone voorschotten ten behoeve van schepen te verstrekken dan voor zoo veel die door Bodemarij kunnen gedekt worden, ten zij men in het bezit zij van behoorlijk geconfirmeerde credieten.

BATAVIA, April 1860.

Digitized by Google

STAAT *van de voornaamste* **Katoenen Goederen,** *waarvoor, ter verzending naar* **Nederlandsch Indie, Certificaten van Oorsprong** *bij het Departement van Kolonien zijn geviseerd, gedurende de maand en de maanden, eindigende ult°. Augustus* 1860.

E. 1860.

ONGEBLEEKTE EN GEBLEEKTE GOEDEREN.

UITGEZONDEN DOOR:	Maddapollams.							Calicots.							Shirtings. ONGEBLEEKTE.			Shirtings. GEBLEEKTE.			Witte gew. Shirt.	Drillings.	Longcloths.	Cambrics.	Diemets.	Marseilles.	Oogjesgoed.	Tafel- en Servet-goed.		Garens.	Zakken.	Molton Dekens.	
	4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	5/4	6/4	7/4	5/4	6/4	7/4												
	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	Stell.	Pik.	Stuks.	Stuks	
Aug. N. H. M.	1000	"	9300	15950	"	1350	100	"	"	7700	13500	"	300	"	500	1600	"	2000	2500	"	"	2400	2100	"	"	"	"	56	"	22	"	"	
Aug. Part. H.	900	1800	6750	19800	"	1850	50	"	"	4350	13050		1100	"	400	300	"	950	950	350	"	4690	600	100	661	250	100	120	"	"	2000	11885	
Jan./Aug. N. H. M.	10900	2450	49650	144000	"	13100	100	"	"	30250	30100	"	2550	"	6600	5550	"	16800	18800	2500	"	12700	4650	2400	100	"	350	362	"	442	14000	1600	
Jan./Aug. Part. H.	11600	15900	84900	210300	2000	28350	700	520	200	52640	141535	"	13200	"	6550	3300	"	9000	16700	4950		59950	950	2365	4328	1570	848	1980	"	"	242144	61372	
Jan./Aug. Totaal.	22500	18350	134550	354300	2000	41450	800	520	200	82890	171635	"	15750	"	13150	8850	"	25800	35500	7450	"	72650	5600	4765	4428	1570	1198	2342	"	442	256144	62972	

ADRIANOPEL-ROODE GOEDEREN.

	Garen.			Effen rood stukgoed.	Effen roode gewerkte Shirtings.	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Spreijen.	Doeken.
	Pikols.	Wrong.	Pond.	S.	S.	S.	Corges.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Doz.
Aug. N. H. M.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	a
Aug. Part. H.	65	"	"	"	"	1810	"	124 8/20	15 1 0/20	"	"	"
Jan./Aug. N. H. M.	1310	"	"	12050	"	3000	1225	525	125	"	a	500
Jan./Aug. Part. H.	623	"	"	15203	"	19169	628	334	160	"	3	1226
Jan./Aug. Totaal.	1933	"	"	27253	"	22169	1853	859	285	"	3	1726

GEDRUKTE GOEDEREN.

	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Kemblings.	Spreijen.	Doeken.	Tjalws.
	S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Dz.	Cg.
Aug. N. H. M.	4050	50	75	200	"	"	"	500	125
Aug. Part. H.	"	570 9/20	745 1 0/20	397 1 1/20	"	"	"	603 1 0/12	"
Jan./Aug. N. H. M.	12650	2850	2325	2800	"	"	"	5500	—
Jan./Aug. Part. H.	8649	9964	11294	5872	150	162	130	14446	—
Jan./Aug. Totaal.	21299	12814	13619	8672	150	162	130	19946	—

GEVERWDE GOEDEREN.

	Garen.		Blaauwe Drillings.	Salemporis.	Effen zwart stukgoed.	Effen oranje stukgoed.	Div. kleuren stukgoed.	Gewerkte Shirtings.
	Pik.	Wrong.	S.	S.	S.	S.	S.	S.
Aug. N. H. M.	15	"	"	2850	"	"	"	"
Aug. Part. H.	"	"	"	1150	"	"	"	"
Jan./Aug. N. H. M.	15	"	"	7300	"	"	"	"
Jan./Aug. Part. H.	"	"	100	6460	"	350	"	"
Jan./Aug. Totaal.	15	"	100	13760	"	350	"	"

WEEFGOEDEREN.

	Nicanias.	Grove Cotonetten.	Ginghams.	Japansch Linnen.	Broeken-stoffen.	Breede Sarongs.	Boeginesche Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Doeken.	Taffa-Chelassen.
	S.	S.	S.	S.	S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Dz.	S.
Aug. N. H. M.	"	"	450	"	"	175	525	75	"	450	100
Aug. Part. H.	"	50	250	"	"	"	150	"	25	"	"
Jan./Aug. N. H. M.	300	250	700	"	"	1100	3475	125	400	4800	—
Jan./Aug. Part. H.	1215	1721	2624	"	"	1092	6486	285	120	839	—
Jan./Aug. Totaal.	1515	1971	3324	"	"	2192	9961	410	520	5639	—

NB. Verkortingen: S. *Stukken.* Cg. *Corges.* Pik. *Pikols.* Dz. *Dozijn.*

24

UITVOER VAN INLANDSCHE LIJNWADEN NAAR NEDERLANDSCH INDIE.

Overzigt van den uitvoer van eenige der voornaamste katoenen fabriekaten, gedurende de acht eerste maanden, in de jaren 1851—1860.

	4/4 Maddapollams.			9/8 Maddapollams.			5/4 Maddapollams.			6/4 Maddapollams.			6¼ Maddapoll.			7/4 Maddapollams.			8/4 Maddapollams.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	109.050	83.350	192.400	86.750	85.550	172.300	"	"	"	6.750	20.000	26.750	50	250	600	1851
1852	"	"	"	"	"	"	77.750	24.900	102.650	182.200	49.000	231.800	"	"	"	30.350	14.050	44.600	2.250	2.610	4.860	1852
1853	"	"	"	"	"	"	69.300	33.306	102.606	232.550	92.450	325.000	"	"	"	29.250	9.610	38.860	2.300	850	3.150	1853
1854	"	"	"	"	"	"	125.700	54.470	180.170	229.800	104.070	333.870	"	"	"	19.500	10.460	29.960	1.750	1.400	3.150	1854
1855	"	"	"	"	"	"	57.500	73.925	131.425	84.150	158.400	242.550	"	"	"	9.550	24.650	34.200	650	1.550	2.200	1855
1856	"	"	"	"	"	"	42.650	122.300	164.950	20.000	152.200	172.200	"	"	"	4.550	29.106	33.656	100	2.350	2.450	1856
1857	"	"	"	"	"	"	3.800	41.269	45.069	3.100	94.450	97.550	"	"	"	4.250	22.388	26.638	150	400	550	1857
1858	"	"	"	"	"	"	29.800	35.100	64.900	28.650	90.350	119.000	"	"	"	11.200	20.500	31.700	1.550	850	2.400	1858
1859	"	1.250	1.250	"	7.350	7.350	32.100	51.250	83.350	88.800	165.500	254.300	"	1.450	1.450	10.250	33.250	43.500	650	1.500	2.150	1859
1860	10.900	11.600	22.500	2.450	15.900	18.350	49.650	84.900	134.550	144.000	210.300	354.300	"	2.000	2.000	13.100	28.350	41.450	100	700	800	1860

	4/4 Calicots.			9/8 Calicots.			5/4 Calicots.			6/4 Calicots.			6¼ Calicots.			7/4 Calicots.			8/4 calicots.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal	N.H.M	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	70.000	19.500	89.500	70.600	14.480	85.080	"	"	"	1.800	1.900	3.700	"	"	"	1851
1852	"	"	"	"	"	"	47.500	51.861	99.361	122.250	93.995	216.245	"	"	"	14.450	27.385	41.835	300	805	1.105	1852
1853	"	"	"	"	"	"	30.850	30.880	61.730	128.650	59.075	187.725	"	"	"	13.600	8.000	21.600	"	"	"	1853
1854	"	"	"	"	"	"	113.200	52.550	165 750	80.000	86.025	166.025	"	"	"	2.300	4.903	7.405	250	"	250	1854
1855	"	"	"	"	"	"	34.250	37.360	91.610	27.250	87.500	114.750	"	"	"	1.000	10.102	11.102	"	"	"	1855
1856	"	"	"	"	"	"	17.000	61.834	78.834	17.700	99.470	117.170	"	"	"	250	9.410	9.660	"	200	200	1856
1857	"	"	"	"	"	"	19.700	13.790	35.490	22.050	68.000	90.050	"	"	"	500	5.250	5.750	"	"	"	1857
1858	"	"	"	"	"	"	7.800	19.170	26.970	53.500	83.035	16.535	"	"	"	250	6.546	6.796	"	"	"	1858
1859	"	50	50	"	200	200	12.450	32.445	44.895	33.400	108.890	142.290	"	"	"	1.400	12.050	13.450	"	50	50	1859
1860	"	520	520	"	200	200	30.250	52.640	82.890	30.100	141.535	171.635	"	"	"	2.550	13.200	15.750	"	"	"	1860

	Drillings.			Shirtings.			Molton Dekens.			Totaal maddapoll.			Totaal calicots.			Totaal madd. & calicots.			Totaal Maddap. Calicots, Drillings en Shirtings.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal	
1851	"	318	318	"	"	"	1.300	9.855	11.355	202.600	189.450	392.050	142.400	35.880	178.280	345.000	225.330	570.330	345.000	225.648	570.648	1851
1852	8.000	2.234	10.234	"	"	"	1.210	19.909	21.110	292.750	91.160	383.910	184.500	174.046	258.546	477.250	265.206	742.456	485.250	267.440	752.690	1852
1853	7.260	12.976	20.236	48	"	48	2.470	15.939	18.409	333.400	136.210	469.616	173.100	97.955	271.055	506.500	234.171	740.671	513.808	247.147	760.955	1853
1854	12.180	4.128	16.308	"	14.215	14.215	2.025	25.380	27.405	376.750	176.400	547.150	195.950	143.480	339.430	572.700	313.880	886.580	584.880	332.223	917.103	1854
1855	7.180	5.847	13 027	27.500	15.065	42.565	1.125	28.456	29.581	151.850	258.525	410.375	82.500	134.962	217.462	234.350	393.487	627.837	269.630	414.399	683.429	1855
1856	4.000	18.143	22.243	1.250	20.999	31.249	870	43.712	44.582	67.300	305.936	373.236	34.950	170.914	205.864	102.250	476.870	579.120	107.600	525.012	632.612	1856
1857	10.960	28.224	39.184	8.000	13.670	21.670	610	52.395	53.005	11.300	158.507	169.807	42.250	89.040	131.290	53.550	247.547	301.097	72.510	289.441	361.951	1857
1858	21.200	51.203	72.403	16.000	20.200	36.200	300	59.880	60.180	71.200	146.800	218.000	41.550	108.751	150.301	112.750	255.551	368.301	149.950	326.954	476.904	1858
1859	12.700	37.636	50.336	24.900	24.430	49.330	1.500	59.312	60.812	131.800	261.550	393.350	47.250	153.685	200.935	179.050	415.235	594.285	216.650	477.321	693.971	1859
1860	12.700	59.950	72.650	50.250	40.500	90.750	1.600	61.372	62 972	220.200	353.750	573.950	62.900	208.095	270.995	283.100	561.845	844.945	346.050	662.295	1.008.345	1860

Digitized by Google

KORTE AANTEEKENINGEN OP NIJVERHEIDSGEBIED.

Methode om water zuiver en zacht te maken, van Buff en Versmann, scheikundigen te Londen. Het zou zeker voor de nijverheid een groot voordeel opleveren indien men het water op eene eenvoudige en goedkoope wijze zuiver en zacht konde maken, en zeker zoude geen fabrikant nalaten om van zulk gezuiverd water tot voeding van zijnen stoomketel, tot het wasschen der wol, enz. gebruik te maken. De Engelsche scheikundigen Buff en Versmann hebben, op aansporing van den Belgischen ingenieur von Jung, talrijke proeven genomen om dit doel te bereiken, en kunnen thans aan de industriëlen tot dit einde een zeer eenvoudig en goedkoop scheikundig middel leveren, dat zij „*Hollandsche compositie (Holland-compound)*" noemen. Deze compositie maakt hard water ten minste zoo zacht als regenwater; zij is geheel onschadelijk en werkt zekerder dan alle tot heden aangewende middelen, terwijl zij bovendien ook goedkooper is dan deze. Ter bevestiging van deze bewering wordt het volgende medegedeeld uit eenen brief van den bekenden scheikundige Dr. A. W. Hofmann te Londen, in welken deze de vragen beantwoordde, die de ingenieur von Jung hem voor het verkrijgen van het patent voor Frankrijk gesteld had. „1°. De hardheid van het water wordt door de daarin bevatte kalk- en bitteraarde-zouten veroorzaakt. De verschillende middelen, welke tot heden voorgeslagen werden om aan het water zijne hardheid te ontnemen, hebben hun doel, wat betreft den kalk, zeer goed vervuld, maar zij werken doorgaans slechts zeer weinig op de bitter-aarde-zouten. Het nieuwe bij de methode van Buff en Versmann bestaat daarin, dat men het water even volkomen van de bitter-aarde als van den kalk bevrijden, en dien ten gevolge water van allerlei soort zacht maken kan. De hiertoe door de genoemde personen gebezigde zelfstandigheden zijn zeer goedkoop. 2°. Door de methode van Buff en Versmann kan men water van allen graad van hardheid volkomen zacht maken, door de hiertoe dienende zelfstandigheden in de noodige hoeveelheid toe te voegen en vervolgens het water lang genoeg in rust te laten. 3°. De zouten welke bij hunne methode worden aangewend zijn volkomen onschadelijk, zoodat het door middel daarvan zacht gemaakte water, bij het gebruik om te wasschen nóch voor het linnen, nóch ook voor de wasschende personen schadelijk is, maar zich als gewoon regenwater verhoudt." — *Beschrijving der methode.* Zij bestaat in het gebruik van kiezelzuur natron (natronwaterglas) in verbinding met koolzuur natron of met eene andere tot het nederploffen van den kalk geschikte zelfstandigheid. De beide zelfstandigheden worden bij het water gevoegd en door goed omroeren daarmede vermengd; men laat vervolgens het water een zekeren tijd (bijna 24 uren) in rust, waarna men het van het gevormde nederslag aftapt. Om de tot het zacht maken en zuiveren van een of ander water noodige verhouding te bepalen, moet men vooraf den graad van hardheid van dit water volgens de methode van Clark bepalen. Men voegt dan bij iedere 100 Ned. kan water voor iederen graad van hardheid 3 Ned. wigtjes watervrij koolzuur natron toe en eene 3

Digitized by Google

wigtjes kiezel-aarde bevattende hoeveelheid kiezelzuur natron voor ieder wigtje bitter-aarde, dat het watervolumen bevat. Om deze methode op groote schaal in toepassing te brengen, moet het water in eenen vergaderbak bevat zijn, en nadat men de noodige verhouding der beide zouten, in water opgelost, daarbij heeft gevoegd, roert men het geheel om, ten einde de oplossing der beide zouten over de geheele hoeveelheid water verdeeld worde. Na eenige dagen heeft het in het water gevormde nederslag zich geheel afgezet, en het water kan dan afgetapt, des noods nog gefiltreerd en vervolgens gebruikt worden.

De papierfabrikatie van de Chinezen staat, wat sommige soorten betreft, op een hoogeren trap van volkomenheid dan bij ons. Zoo is het b. v. nog niet gelukt het bepaald zoogenaamde „Chinesche papier" dat men in zoo groote hoeveelheden voor het maken van lithographische afdrukken gebruikt, na te maken. De meerdere voortreffelijkheid van het Chinesche papier voor zekere doeleinden berust ongetwijfeld daarop, dat men deels andere grondstoffen daartoe verbruikt, deels ze anders verwerkt. De Chinezen gebruiken b. v. de vezelen der bananen (pisang), van den moerbezieboom en het bamboesriet, waarbij deze stoffen niet tot een zoo fijne brij vermalen, maar als langere vezels gelaten worden. Daardoor is het in China mogelijk om het met olie waterdigt gemaakte papier tot regenmantels te gebruiken.

Engelsche pleister. Ter bereiding van eene pleister, gelijk aan de zoogenaamde Engelsche, kan men zich met voordeel van de volgende oplossing bedienen. Men neemt borax, zoo als het in den handel voorkomt, doet een bepaald deel, nadat het fijngestooten is, in eenen ketel, en giet op ieder pond borax 6 kannen water. Dit mengsel wordt, gestadig omroerende, verhit, en aan de kook gehouden, tot dat het door verdamping eene verzadigde oplossing van borax is geworden. Die oplossing laat men bekoelen, nadat men ze uit den ketel gegoten heeft en bewaart haar in dezen toestand tot later gebruik.

Eikenloof. Dr. J. Kotschy verhaalt in zijne nieuwe Reisbeschrijving naar Klein-Azie, aangaande de vruchtbare landstreek *Warto*: „De hellingen der bergen zijn overal met *eiken* bedekt, welke echter zelden als boomen in groepen staan, maar als struiken zeer groote uitgestrektheden bedekken. Men dwingt de eiken tot dezen groei, door de bovenste takken ieder jaar af te houwen. In bundels gebonden, gedroogd en op hoopen gelegd dienen deze in den winter tot voeder voor het vee, zoodra de sneeuw het rijkelijk voorhandene gras al te hoog heeft bedekt.

Gebruik van afval van hoorn, volgens Macpherson. De afval wordt met eene sterk verzadigde oplossing van potasch en kalk begoten, waarin de zelfstandigheid zich zuivert en, na daarin eenigen tijd gelegen te hebben, in een brijachtigen toestand overgaat. Op deze wijze behandeld kan men de zelfstandigheid onder een matigen warmtegraad in vormen gieten en persen, waardoor daaraan het vocht onttrokken en zij dus vaster wordt. Perst men ze nogmaals onder aanwending van warmte, dan is de nieuwe hoorn-massa gereed, en deze laat zich dan tot voorwerpen van allerlei aard, tot pijpenspitsen, knoppen, als anderzins verwerken.

Digitized by Google

Het materiaal tot de Panama-hoeden wordt geleverd door eene palmsoort aan de westkust van Nieuw-Granada en Ecuador, namelijk de *Carludovica palmata*. De bladeren worden ingezameld vóórdat zij zich ontplooijen, van alle ribben en grovere vezels bevrijd, en na gedurende eenen dag aan de zon blootgesteld geweest te zijn, in kokend water gedompeld, totdat zij wit worden. Vervolgens hangt men ze in de schaduw en laat ze bleeken; zij zijn dan gereed om gevlochten te worden. Men zegt, dat een groot gedeelte van deze palmbladen naar Europa wordt verzonden, en dat dan eerst dáár de hoeden daaruit gevlochten worden; uit den afval maakt men goedkoope kleerborstels die tegenwoordig in den handel zijn.

Gliadine, een geheim middel tegen jicht en rheumatisme, is de kleefstof uit de paardenkastanje, door alkohol en water daaruit getrokken. Het wordt even als hechtpleister aangewend, en even als dit, op zijden taf of op papier gestreken.

Nieuwe Snelpersen. Iedereen kent ongeveer de werking der boekdrukkers-*snelpers*, die de oude drukpers heeft vervangen. Terwijl bij het gewone drukken de vorm voor elken afdruk moest worden uitgeschoven, dan door een afzonderlijken werkman, door middel van ballen of rol, met drukinkt bestreken, terwijl elk blad papier afzonderlijk op de drukplaat wordt gelegd, waarna toeslaan, afdrukken, en wederom openslaan en wegnemen met de hand moet geschieden, — gebeuren deze bewerkingen bij de snelpers of drukmolen, machinaal, door een kunstig zamenstel van cylinders, schuivers en hefboomen, door een en dezelfde beweegkracht in werking gehouden. De drukinkt wordt daarbij uit een afzonderlijken vergaarbak van zelve regelmatig aangevoerd, over de rollen verdeeld en, na elken afdruk, ter juiste mate op de drukvorm gebragt, welke bewerking juist is afgeloopen wanneer het blad wit papier, dat van de andere zijde is ingeschoven en door cylinders aangevoerd, gereed is den afdruk te ontvangen, waarna het wordt uitgelegd om voor een volgend blad plaats te maken. Zoo doende kunnen in een uur tijds duizende bladen gedrukt worden. Op deze wijze zijn er echter nog (gesteld dat de pers door stoom werdt gedreven) minstens twee werklieden bij elke zoodanige snelpers benoodigd, de eene om de bladen papier regelmatig in te leggen, de andere om ze na het afdrukken uit te nemen. — In de beroemde keizerlijke drukkerij te Weenen, waar de nieuwste verbeteringen in het boekdrukkersvak met zorg worden toegepast, en tevens steeds nieuwe proeven worden genomen, heeft men het thans zoo ver gebragt, dat ook deze werklieden ontbeerd kunnen worden, en de pers, eens gesteld zijnde en aan den gang gebragt, om zoo te zeggen geheel alleen afdrukt. Het papier wordt namelijk niet aan bladen ingeschoven, doch als een lange strook aangebragt, die om eene cylinder is gewonden, even als het bij de groote papierfabrieken, vóór het afsnijden, als één doorloopend blad van de papiertafels komt; de as van den cylinder, waarover het papier gerold is, wordt volkomen juist gesteld, en door de werking der machine wordt nu het papier regelmatig opgetrokken, terwijl een, mede zuiver gesteld, mes het telkens bij het afdrukken ter juiste hoogte afsnijdt. Na het afsnijden wordt voorts het blad door een reeks van tangen en langs cylinders en riemen van zelve weggeschoven en opeengestapeld. Zoo doende is er, nadat de pers eens goed gesteld is, niet anders te doen dan, zoo noodig, een nieuwe rol papier

Digitized by Google

aan te brengen, wanneer de oude verbruikt is, of den stapel afgedrukte bladen weg te nemen, wanneer die te hoog wordt. — Aan de drukkerij te Weenen, (zegt de *Augsb. Zeitung*) zijn thans reeds tien zoodanige persen in gebruik en één werkman is genoeg om die te bewaken. Elke pers heeft eene wijzerplaat of zoogenaamden *conteur*, die het getal afgedrukte bladen aanduidt.

De bladen worden echter, gelijk zich gevoelen laat, zoo doende slechts aan de eene zijde bedrukt, en worden alsnog aan de keerzijde met de gewone snelpersen behandeld. De directeur der drukkerij, de heer v. Auer, houdt zich echter, naar men verneemt, thans bezig met het zamenstellen eener nieuwe pers, waarop het papier, aan weêrzijden zou worden bedrukt.

Tevens meldt de *Augsb. Zeit.*, dat het in de drukkerij te Weenen gelukt is, een voldoend papier van maïs-stroo te vervaardigen.

Handelcijfers. Uitvoeren van *katoenen goederen* uit Engeland (calicots, cambrics en muslins, fustians en gemengde stoffen), over de acht eerste maanden 1860 en vor. jaren, in millioentallen yards en duizendtallen ponden sterling gedecl. waarde. (Verg. vorige Nos.)

1 Jan. tot 1 Sept.	Naar Nederland.		Naar Java.		Naar Eng. O.-Indië.		Totaal naar alle landen.	
	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. St.
1857	24	406	20^{4}	309	327	3910	1375 m.	19788 d.
1858	22	404	23^{5}	327	511	5976	1497 m.	20428 d.
1859	24^{6}	452	35^{7}	516	669	8302	1705 m.	24491 d.
1860	26	478	42	655	526	6780	1714 m.	25373 d.

Uitvoeren van *katoenen garens* uit Engeland, over de acht eerste maanden 1860 en vor. j. in mill. Eng. ponden en duizendtallen pond. sterl., gedecl. waarde.

1 Jan. tot 1 Sept.	N. Rusland.		N. Pruissen.		N. Hanover.		N. Hanzé st.		N. Nederl.		Naar Napels.	
	Pd.	Pd. St.	Pd.	Pd. St.	Pd.	Pd. st.	Pd.	Pd. st.	Pd.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.
1859	2	117	2^{8}	131	3	154	20^{8}	1007	21^{4}	1153	5^{1}	209
1860	1^{6}	107	8	394	1^{6}	95	25^{4}	1277	23^{1}	1262	4^{4}	185

Naar Oostenrijk		Naar Turkije.		Naar China.		N. Eng. O. Indie.		Tot. naar alle land.	
Pd.	Pd. st.	Pd.	Pd. St.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.
1^{9}	80	11^{8}	386	6^{3}	295	30^{7}	1753	124 m.	6048 d.
2^{6}	111	14^{8}	519	5^{3}	256	22^{1}	1310	126 m.	6320 d.

Uitvoeren van *ongesponnen katoen* uit Engeland, over de acht eerste maanden 1860 en vor. j. in duizendtallen centenaars.

1 Jan. tot 1 Sept.	N. N.-Rusl.	N. Pruissen.	N. Hanover.	N. Hanzé st.	N. Nederl.	Tot. naar alle land.
1858	352	37	79	102	94	782 duiz. ctrs.
1859	354	52	42	163	153	942 „ „
1860	374	98	60	321	316	1624 „ „

Digitized by Google

EEN WOORD OVER DE WELVAART DER BEVOLKING OP JAVA.

Aan de redactie van de Economist.

Uit eene noot, op bladz. 281, aflevering Julij en Augustus 1860, van de *Economist*, geplaatst onder een opstel van mij, *over spoorwegen op Java*, blijkt, dat de redactie in de meening verkeert, dat ik de verarming der Javanen *alleen* uit het verminderen van den veestapel zou willen afleiden. Ik stem haar volkomen toe, „dat de verhouding van den veestapel tot de bevolking", op zich zelve, daarvoor geen voldoende maatstaf kan zijn, doch bij het schrijven van dat artikel, dacht ik, dat de overige bewijzen voor dien toestand, herhaaldelijk door mij aangetoond en nog niet deugdelijk weêrlegd, genoegzaam bekend zouden zijn. Nu ik hierin blijkbaar gedwaald heb, zal de redactie van *de Economist*, die er zoo gaarne veel toe bijdraagt, om nuttige staathuishoudkundige kennis te verspreiden en door feiten te staven, mij verpligten, ook mijne nadere toelichting in haar geacht maandwerk op te nemen.

De verarming der Javanen bij den gedwongen arbeid leid ik af:

1. Uit hunne uiterst geringe verdiensten bij den gedwongen arbeid;
2. Uit de mindere opbrengst der belastingen;
3. Uit de mindere hoeveelheid geoogste rijst, per hoofd;
4. Uit het afnemen van den veestapel;
5. Uit een geringer verbruik van onze handelsartikelen, hoofdzakelijk lijnwaden, voor den inlander bestemd;
6. Uit een geringer gebruik van zout, een onmisbaar artikel tot onderhoud van leven en gezondheid.

Uit al deze omstandigheden *te zamen* genomen, meen ik te moeten afleiden, dat de welvaart onder de Javanen afnemende is.

De bewijzen er voor, ontleen ik aan de regerings-verslagen 1849—1857, die voor ieder toegankelijk zijn, en dus met mijne opgaven vergeleken kunnen worden.

Ad 1. Bij de verschillende gedwongen kultures waren in 1857 werkzaam 769,351 huisgezinnen = 3,846,755 zielen, dat is bijna de helft der geheele bevolking op gouvernements grond wonende.

Gezamenlijk verdienden zij bij die kultures, voor, ten minste,

Digitized by Google

honderd-vijftig dagen arbeid per gezin . . . . . *f* 10,184,545
Daarvan hebben zij aan belasting moeten betalen:
a. Voor hunne velden, aan het gouvernement afgestaan, tot het beplanten met suikerriet, indigo en tabak, zonder eenige vergoeding . . . . . *f* 590,344
b. Voor hunne rijstvelden . . . . . - 6,404,000
Totaal . . . . . - 6,994,344

Blijft zuivere verdiensten . . . . *f* 3,190,201,
= *f* 4,15 per *gezin*, of 8 cents in de week, voor 5 zielen, om zich vleesch of visch, olie, zout, lijnwaden, en andere noodwendigheden aan te schaffen.

Als men nu weet dat diezelfde menschen *bovendien* nog 60 à 70 dagen in het jaar, zonder eenige belooning, heerendiensten moeten verrigten en meer of min 100 dagen arbeid aan de bewerking hunner rijstvelden moeten besteden, waarvan zij niet meer oogsten dan voor hunne voeding met rijst noodig is, dan behoeft men zeker niet op Java geweest te zijn, om te bevroeden, dat zulk een loon weinig bevorderlijk kan zijn aan de algemeene welvaart, maar veeleer leiden moet tot trapsgewijze verarming, waarvan de volgende vergelijking met vroegere jaren een toereikend bewijs schijnt op te leveren.

Ad. 2. Verminderde opbrengst der gezamentlijke belasting: (*)

Ontvangen Belasting en Inkomsten.

In 1848 *f* 37.400 000 opgebragt door 9.585.000 zielen = *f* 3.90 per hoofd.
„ 1857 *f* 38.438.339 „ „ 11.594.154 „ = *f* 3.31½ „

De gewone inkomsten en belastingen hebben in 1857 *minder* dan in 1848 opgebragt 58½ cents per hoofd; bij een gelijk belastbaar vermogen, als in 1848, zou er *f* 3,90 per hoofd, dus *f* 6,782,580 *meer* of een totaal van *f* 45,220,919 zijn ontvangen.

Ad. 3.

Geoogste rijst gerekend voor de geheele bevolking. (†)

Padi.

In 1848 geoogst voor 9.585.000 zielen 27.850.328 pikols = 2.90 per hoofd.
„ 1857 „ „ 11.594.154 „ 31.484.214 „ = 2.71 „

In 1857 zijn er 19 *katjes* (= 1/100 pik.) padi per hoofd = 1,762,300 pikols

(*) De inkomsten van het kultuurstelsel en terug ontvangen voorschotten zijn natuurlijk hieronder niet begrepen, evenmin als de verrekening met anderen.

(†) Om den lezer met niet te veel cijfers te vermoeijen, is de oogst over de geheele bevolking verdeeld; ofschoon de ingezetenen van Batavia, Souracarta, Djocjocarta, Buitenzorg en de partikuliere landen er geen deel aan hebben, zoo maakt dit in de vergelijking toch geen verschil, aangezien de verhouding dezelfde is. Dit geldt ook van den veestapel.

Digitized by Google

voor de geheele bevolking *minder* geoogst, dan in 1848. Tegen gemiddelden marktprijs, geeft dat aan voortgebragte waarde, à *f* 2,20 de pikol, *f* 3,887,000 minder; en het jaar 1857 was geenszins ongunstig voor de rijstbouw.

Ad. 4. De veestapel bedroeg:

In 1848 voor 9.585.000 zielen: 2.017.622 Buffels en Runderen = 211 p. 1000 z.
„ 1857 „ 11 594.154 „ 2.383.640 „ „ = 205 p. 1000 z.

In 1857 waren er voor 1000 zielen 5 buffels *minder* dan in 1848 = 57,970 stuks voor de geheele bevolking; geeft à *f* 30 per stuk eene mindere waarde van *f* 1,739.100 voor den veestapel; waarbij moet opgemerkt worden, dat de buffels en runderen van 1846 tot 1848 reeds met ruim 140,000 verminderd waren.

In de laatste 11 jaren heeft de vermeerdering van hoornvee ruim 400,000 minder bedragen dan in de zeven voorafgegane jaren.

De aanmerking der redactie van de *Economist* is volkomen juist, „dat er door vermeerderden arbeid en het vervoer van producten, meer van het ploeg- en trekvee gevorderd wordt, dan deze redelijk kunnen uithouden, waardoor de sterfte grooter wordt."

Maar juist ook dit bevordert de armoede onder de gedwongen arbeiders bij de kultures, die hunne buffels *om niet* moeten leveren, bij de verdiensten van 8 centen in de week (zuiver) voor hun gezin; hoe meer en zwaarder arbeid zij *genoodzaakt worden* van hun vee te vorderen, hoe eer het bezwijkt, en hoe ongelukkiger de landbouwer wordt die geene vergoeding erlangt voor zijne buffels die onder den veldarbeid sterven, in het belang van het Gouvernement, voor het aanplanten van suikerriet, indigo of tabak.

Ad. 5. Geringer gebruik van onze handelsartikelen. Zoo men weet was het jaar 1848 een buitengewoon nadeelig jaar voor den handel. Wij zullen dus hier de tot dusverre gevolgde vergelijking moeten veranderen en tot vroegere jaren opklimmen.

Invoer op Java uit Nederland.

Jaren.			Jaren.		
1838	waarde	*f* 9.469.000	1855	waarde	*f* 11.696.687
1839	„	11.348.958	1856	„	12.006.828
1840	„	15.225.586	1857	„	11.629.669
		f 36.043.544			*f* 35.333.184
Gemiddeld in het jaar *f* 12.014.548			Gemiddeld *f* 11.777.728 in het jaar.		

In 1838—1840 werd voor gem. 8.500.000 z. ingev. *f* 12.014.548 = *f* 1.41 p. hoofd.
In 1855—1857 „ „ „ 11.100.000 z. „ *f* 11.777.728 = *f* 1.06 „

Het debiet van onze handelsartikelen heeft in het laatste 3 jarig tijdvak 35 cents per hoofd minder bedragen. Bij een gelijk verbruiks-

Digitized by Google

vermogen als 18 jaren vroeger zou er voor *f* 3,885,000 méér in het jaar van ons genomen zijn.

Oppervlakkig kan men tegenwerpen, dat daarentegen de generale invoer in 1857, die van 1840 met ruim zeven millioen overtreft, waaruit men veeleer tot toenemende, dan tot verminderde welvaart zou mogen besluiten; doch ongelukkig is het ook hier, dat *de schijn* bedriegt. Als men met een meer critisch oog den invoer van 1857 nagaat, dan komt men alras tot de overtuiging, dat die verhooging voor de *algemeene* volkswelvaart niets bewijst. Dat hooger cijfer is alleen verkregen, door een veel grooter aanvoer in 1857, dan in 1840, van artikelen van weelde en meer bepaald voor de behoefte van de Europeanen bestemd, waarvan de inlanders geheel niets of althans zeer weinig gebruiken, zoo als men uit de volgende opgaven zal kunnen nagaan.

Invoer op Java.

	1840.	1857.
Aardewerk en porcelein	*f* 211.241	*f* 282.157
Boeken muziek en dito instrnmenten	75.473	146.034
Galanteriën	21.480	54.625
Modewaren en passement	152.030	399.490
Glas- en kristalwerk	10.304	299.771
Goud- en zilverwerk	27.708	192.829
Guano	„	42.800
Horlogiën en instrumenten	12.962	50.841
Kaarsen	617	58.480
Koper en dito werk	264.611	423.635
Kramerijen	113.797	379.521
Lood	32.815	76.909
Meubelen	„	220.985
Provisien	413.072	1.192.100
Rijtuig- en zadelwerk	70.905	154.138
Steenkolen	„	208.003
Verfwaren	57.658	170.053
Wapenen van weelde	13.863	53.847
Zeep	27.639	186.258
Zijde en dito stoffen	58.659	76.915
Totaal . .	*f* 1.564.324	*f* 4.669.391
		1.564.324

Meer ingevoerd in 1857 aan artikelen van weelde en meerendeels voor het gebruik van welvarende industriele Europeanen bestemd . . . . . *f* 3.105.067

Van deze soort handelswaren, werd in 1857 voor *f* 3,105,067 *meer* aangevoerd dan in 1840; trekt men nu die som af van den

Digitized by Google

generalen invoer 1857, dan blijft er *f* 31,108,422 over, verdeeld over de bevolking 11,594,000 zielen, geeft *f* 2,70 per hoofd.

In 1840 werd ingevoerd voor *f* 26,434,624; de bevolking bedroeg 8,620,000 zielen, geeft *f* 3,04 per hoofd. Bij gelijke welvaart zou dus in 1857 voor circa 4 millioen meer ingevoerd hebben kunnen worden. (*)

Dat deze mindere invoer in 1857 per hoofd, werkelijk aan mindere verbruikkracht der *inlandsche* bevolking is toe te schrijven, schijnt bij eene vergelijking der ingevoerde lijnwaden en katoenen goederen, die voor minstens $\frac{9}{10}$ door de inlanders genomen worden, nog duidelijker.

Van die manufacturen werd in 1840 voor *f* 13,100,690 = *f* 1,52 per hoofd, en in 1857 voor *f* 12,961,946 = *f* 1,12 per hoofd ingevoerd. Bij eene gelijke verbruiksmagt zou er *f* 4,637,000 meer, of eene totale waarde van *f* 17,600,000 gesleten hebben kunnen worden. Ter vergelijking heb ik de twee gunstigste jaren genomen uit de tien jaren 1837—1847 en 1848—1857, waarin de invoer tot het hoogste cijfer was geklommen, en waarop dus geene aanmerking zal vallen.

Ad. 6. De consumptie van zout was van 1846—1848 reeds met 0,40 pond verminderd.

In 1848 is voor 8,733,000 verbruikers van het zout-monopolie gedebiteerd 19,685 kojans = 73,818,750 pond = 8,40 per hoofd. In 1857, door 10,568,000 verbruikers 21,423 koj.: = 80,336,250 = 7,60 per hoofd of 8,454,000 ponden minder voor de geheele bevolking dan in 1848 ter waarde van *f* 405,000. Dat deze luttele bezuiniging van 18 centen per gezin in het jaar, echter een volstrekt noodzakelijke inkrimping voor een arm volk is, dat maar een zeker *tantième* voor de hoogstnoodige levensbehoefte *kan* besteden, leert de geschiedenis van het zout-monopolie.

In 1852 verkocht men voor *f* 8,978,937, aan zout.

Gedurende 1853—1855 werd de prijs met 20 pCt. verhoogd, doch men vond zich in de berekening, nu méér geld te zullen ontvangen, deerlijk bedrogen. Ofschoon het getal verbruikers jaarlijks met 250,000 toenam, werd er evenwel minder zout verkocht. In 1855

(*) Of, tabellarisch voorgesteld:

Totale invoer:	In 1840 *f* 26.434.624.	In 1857 *f* 34.213.492.
Hieronder was, aan artikelen van weelde en grootendeels voor het gebruik van Europeanen bestemd	„ - 1.564.324.	„ - 4.669.391
Blijft ingevoerd aan artikelen meer bepaald voor den inlander	„ *f* 24.870.300.	„ *f* 29.544.101
Of per hoofd der bevolking:	In 1840 *f* 2.89.	In 1857 *f* 2.55.

Aan waarde van de soortgelijke artikelen is er dus in 1857 *minder* ingevoerd: *f* 0,34 per hoofd.

Digitized by Google

waren er 9,898,000 consumenten, er werden slechts 18,241 kojans gedebiteerd, en dus maar *f* 134,633 meer in geld, dan in 1852 ontvangen. Het volk bekromp zich in het verbruik van dit onmisbaar levensartikel, tot op 6,90 pond gemidd. per hoofd, dat is bijna 2 ponden minder dan in 1846, toen er 8,81 pond per hoofd gekocht werd.

In 1856/57 is de prijs weer met 20 pCt. verminderd. De verbruikers krijgen nu wel hoofdelijk ¼ pond zout meer, doch méér geld schijnen zij er niet aan te kunnen besteden dan in 1852, toen er voor *f* 3,978,937 genomen werd. In 1857 was de bevolking een millioen zielen grooter en evenwel is er tegen denzelfden prijs van 1852, maar voor *f* 4,132,187 gedebiteerd, dat is slechts *f* 153.250 meer = 1½ cent in het jaar per hoofd, voor het vermeerderd zielental, sedert 1852.

Als men nu in aanmerking neemt, dat, in 1853 de vexatoire bazaar-belasting is afgeschaft, waardoor de bevolking zeker met p. m. 6 millioen is verligt geworden (*), en dat nogtans sedert dat tijdstip, de overige belastingen niet meer hebben opgebragt dan 10 jaren vroeger, maar, integendeel per hoofd berekend, minder; dat in dezelfde evenredigheid het verbruik van zout en rijst is afgenomen; dat van de ingevoerde waren 12 pCt. minder wordt gekocht dan 18 jaren vroeger; dat de veestapel afneemt; — dan brengen die gezamenlijke feiten mij tot de conclusie, dat er magtige oorzaken bestaan die aan de welvaart van dit volk knagen; dat die welvaart trapsgewijze afneemt, en wel in hoogere mate onder de landbouwende klasse bij de gedwongen kultuur werkzaam gesteld, die geen het minste deel hebben aan de zeer aanzienlijke winsten en voordeelen, door de hooge prijzen der produkten verkregen. Hun loon was in 1857 nog even karig als voor 20 jaren, toen de levensbehoeften zoo veel lager in prijs waren; terwijl het overige deel der bevolking te Soeracarta en Djocjacarta, op de partikuliere landen en in de gouvernements residentien, bij de vrije kultuur van indigo en tabak, in de suikerfabrieken en door vrijwilligen arbeid in dagloon, tegenwoordig oneindig meer verdient dan ooit te voren. Het vele geld tegenwoordig voor de stapelprodukten ontvangen, schijnt alleen onder dat gelukkige deel vertier en welvaart te brengen, waardoor het in staat is meer te verteren, zich beter te kleeden en te voeden en in ruimere mate tot de opbrengst der belasting en het verbruik der ingevoerde handelswaren bij te dragen. In verhouding, dat dit meer begunstigd deel der bevolking meer rijst

(*) De verpachting van dat middel bragt slechts 3 millioen aan 's lands kas op, doch de Chinezen, op wie men geene contrôle kon houden, roofden bovendien, waarschijnlijk nog meer dan drie millioen van de bevolking

Digitized by Google

en zout verbruikt en van de ingevoerde handelswaren koopt dan vroeger, moet het behoeftiger deel zich in dit alles meer hebben beperkt en ingekrompen, aangezien het hoofdelijk gemiddeld aandeel, voor de massa, geringer is geworden: immers indien het zeer aanzienlijk tal millioenen, dat in de laatste jaren méér voor de produkten op Java wordt ontvangen, strekte, om de welvaart over de geheele bevolking, onder alle standen te verspreiden, dan zou de consumptie en het verbruik van ingevoerde waren voor den inlander bestemd, in bijna gelijke verhouding moeten stijgen met den verhoogden prijs der voortbrengselen, zooals in 1822/23, toen er op Java 86 pCt. van de uitgevoerde waarde door invoer werd terug ontvangen. Hoe weinig dit thans het geval is, zal uit de volgende vergelijking kunnen blijken.

Generale invoer op Java en Madura door Partikulieren.

Jaren	1838	waarde	*f* 23.205.212	Jaren	1855	waarde	*f* 32.064.166
„	1839	„	23.989.780	„	1856	„	33.014.252
„	1840	„	26.434.624	„	1857	„	34.213.492
	Totaal	. .	*f* 73 629.616		Totaal	. .	*f* 99.291.910
Gemiddeld *f* 24.543.212 in het jaar				Gemidd. *f* 33.097.303 in het jaar			
„ bevolk. 8.500.000 z. = *f* 2.90 p. hoofd				„ bevolk. 11.100.000 z. = *f* 2,98 p. h.			

Generale uitvoer.

Jaren	1838	waarde	*f* 42.073.934	Jaren	1855	waarde	*f* 78.339.000
„	1839	„	56.718.838	„	1856	„	96.575.397
„	1840	„	73.972.792	„	1857	„	99.533 078
	Totaal	. .	*f* 172.765.559		Totaal	. .	*f* 274.447.475
Gemiddeld *f* 57.588.519 in het jaar				Gemidd. *f* 91.482.491 in het jaar			
„ bevolk. 8.500.000 z. = *f* 6,77 p. hoofd.				„ bevolk. 11.100.000 z. = *f* 8,24 p. h.			

In 1822/23 bedroeg de invoer 86 pCt. van de uitvoer-waarde.
„ 1838/40 „ „ „ 42 „ „ „ „
„ 1855/57 „ „ „ 36 „ „ „ „

Van de *uitgevoerde* waarde die sedert 1838/40 met 34 millioen = bijna 60 pCt. gestegen is, konden de ingezetenen voor 18 jaren nog 42 pCt. en nu slechts 36 pCt. terug koopen, ongeacht het getal producenten met twee en een half millioen vermeerderd is. Hoofdelijk lost zich de geheele waarde van den invoer in 1857 in een meerder verbruik van 8 centen op, en boven hebben wij gezien, dat dit alleen te danken is aan de zooveel meer ingevoerde waarde, in het laatste tijdvak, van artikelen van luxe en meerendeels voor het verbruik der Europeanen bestemd.

Hoe weinig de zoo veel hoogere prijzen der stapel-produkten, de algemeene welvaart onder *alle* standen bevorderen, zou men ook nog uit een ander verschijnsel kunnen afleiden.

Digitized by Google

Van den padi-oogst verkreeg men in 1848 per hoofd 2,90 pikols
„ 1857 „ „ 2,71 „

De invoer van rijst bedroeg in 1857 maar de helft van 1848; de uitvoer daarentegen was veel grooter in 1857 dan in 1848, toen er 0,19 pikol padi per hoofd meer geoogst was. Deze omstandigheden te zamen genomen, zouden bij gelijk verbruikvermogen, eene prijsverhooging ten gevolge moeten hebben; doch juist het tegendeel heeft plaats gevonden: in 1848 was de gemiddelde marktprijs *f* 2,46, en in 1857 *f* 2,20 de pikol. Is deze prijsverlaging bij geringer voorraad aan de markt, niet een teeken van minder vraag naar het artikel, doordien de bevolking niet zooveel rijst als in 1848 kan bekostigen, en zich dus met minder deugdzaam voedsel heeft moeten vergenoegen?

ARNHEM, Sept. 1860.

W. BOSCH.

NASCHRIFT DER REDACTIE.

Gaarne verleenen wij eene plaats aan de bovenstaande opmerkingen door onzen geachten correspondent ingezonden.

Onderzoekingen als die van den heer BOSCH, namelijk om het verbruiksvermogen van eenig volk over een eenigzins lang tijdsverloop na te gaan, is voorzeker een der meest doeltreffende middelen om den voor- of achteruitgang in welvaart af te meten. Immers wat is welvaart, in den zin zooals dit woord gewoonlijk gebruikt wordt? Het is niet het bezit van de meeste schatten, doch het verspreid zijn van noodzakelijke en meest nuttige zaken onder het meerendeel der bevolking: dàt nu meet men het eenvoudigst, wanneer men de verbruikte hoeveelheden van sommige dier zaken van jaar tot jaar kan berekenen. De verbruikte hoeveelheden leveren dan eenigzins de proef op de som.

Om echter daaruit bepaalde conclusiën te trekken, vordert eene groote mate van naauwkeurigheid in de gegevens, en wij betwijfelen eenigermate of die mate van naauwkeurigheid wel aanwezig kan zijn in de gegevens welke men betreffende Java te zijner beschikking heeft.

In de *eerste plaats* willen wij opmerken, dat het verbruik *per hoofd der bevolking* natuurlijk berust op de juiste données der totale bevolking van jaar tot jaar, en wanneer men nagaat, hoe moeijelijk het soms is in Europesche Staten (b. v. in Nederland met zijn 3¼ mill. inwoners) om tot een juist cijfer der bevolking te geraken, dan laat het zich gevoelen hoezeer dit ten opzigte van Java, met driemaal grooter bevolking, en geheel landelijke huishouding en mindere beschaving der bewoners, nog veel moeijelijker moet zijn.

Het is waar, de gegeven cijfers zijn uit de regeringsverslagen getrokken, en dus zoo officiëel mogelijk; doch niettemin mag men, den aard der zaak in het oog houdende, wel met groote waarschijnlijkheid zeggen, dat het veelal globale cijfers zijn, althans te globaal om er eene berekening, die zoo naauw luistert als deze, op te bouwen.

Dezelfde opmerking aangaande het hypotetische der cijfers mag gelden voor de hoeveelheden geoogste rijst.

Wanneer echter de gegevens uit comptabiliteitstaten of invoerstaten geput zijn, moet men aannemen dat de hoeveelheden voldoende accuraat zijn; met de opbrengst der belastingen, de ingevoerde handelswaarden en het zoutverbruik (althans *wettig* zoutverbruik, want het gesmokkelde valt er buiten en wordt toch *geconsumeerd*), — is dit o. a. het geval. Ten aanzien van een dezer onderwerpen veroorloven wij ons echter de volgende opmerking: de opbrengst der belastingen, zegt de heer B., was in 1848 *f* 37½ millioen, of *f* 8,90 per hoofd, en in 1857

Digitized by Google

f 38½ millioen of *f* 8.31 per hoofd; doch minder opbrengst van belasting is slechts dàn een nadeelig verschijnsel, wanneer het *dezel/de heffingen* geldt. En nu was, naar wij meenen, in 1848 de *bazaarpacht* nog onder het genoemde cijfer begrepen; dit *middel* is later afgeschaft, terwijl ook andere veranderingen in de middelen zijn aangebragt. Mindere opbrengst van belastingen kan ook eenvoudig veroorzaakt zijn door dat er minder gevraagd was, en gedeeltelijk schijnt dit wel hier het geval.

Alle belastingen bijeen te nemen, komt ons voorts mede wat al te globaal voor. Zoo b. v. opium-pacht *meer* opbrengt, is dit nog niet als bewijs van meer welvaart aan te nemen, eerder zou men het tegendeel kunnen beweren. Zoo moeten de elementen der belasting wel één voor één nagegaan worden.

Hoe dit echter zij, wij wenschen geenszins de tegenovergestelde meening van den heer B. te verdedigen, of te beweren dat zijn thema onjuist is. Integendeel, zoowel theoretisch als uit ervaring, is er, meenen wij, meer vóór dan tegen Dr. B's bewering te zeggen. *Theoretisch*, is het moeijelijk aan te nemen, dat de welvaart eener bevolking bevorderd worde en toenemende zij door een stelsel dat strekt, (te regte of ten onregte), om de vruchten van haren arbeid grootendeels ten voordeele van de absente beheerschers dier bevolking te doen strekken; en ook volgens de *ervaring* komt ons de stelling van Dr. B. door zijne cijfers wel genoegzaam gemotiveerd voor, om haar althans eene groote mate van waarschijnlijk bij te zetten. Wij hebben gemeend hier echter te moeten wijzen op de onvolkomen zekerheid die men aan de statistieke gegevens ten opzigte van Java kan schenken, althans niet in die mate als door den schrijver geschiedt, als hadden wij hier werkelijk onfeilbare *bevolkings-* en *oogst*-cijfers voor ons.

De vraag, of Java's bevolking van tien millioen zielen onder het kultuurstelsel in welvaart vooruit gaat of niet, is ook te veel omvattend om door eene vergelijking van eenige op zich zelf staande jaren te worden uitgemaakt. Hoogst naauwkeurige zifting en berekening bij tijdperken zoude hier noodig zijn, maar de ontzagwekkende vraag, welligt eenmaal eene levensvraag voor het moederland, is dergelijk veel omvattend onderzoek wel waardig! Omtrent vele punten kan zij ook slechts worden toegelicht door onderzoekingen op de plaats zelve. Welligt zou alleen eene geregelde enquête haar voldoende kunnen oplossen.

Handelcijfers. OPGAVE *van eenige op* 15 *September* 1860 *en vroeger in de onderstaande entrepôts aanwezige goederen.*

	Tarwe. Last.	*Rogge.* Last.	*Huiden.* Guld.	*Indigo.* Ponden.	*Rijst.* Ponden.	*Ruwe Suiker.* Ponden.	*Tabak in blad. enz.* Ponden.
Amsterdam	"	2287	62.072	91.888	3.337.241	15.241.192	1.887.658
Rotterdam	"	"	8.118	"	"	11.657.840	2.546.967
Schiedam	"	"	"	"	"	1.180.628	"
Dordrecht	"	"	"	"	"	1.258.227	"
Middelburg	"	"	"	"	"	2.435.033	"
Totaal op 15 Sept. 1860	"	2287	70.190	91.888	3.337.241	31.771.920	4.434.625
" op 15 Junij "	66	1163	46.486	102.423	4.581.769	40.099.335	2.127.932
" op 15 Maart "	143	1329	75.416	180.907	2.976.663	24.756.657	1.673.890
" op 15 Dec. 1859	54	1449	90.223	45.483	3.331.561	24.720.877	1.607.911
" op 15 Sept. "	56	779	129.649	132.759	3.841.766	31.034.010	1.975.929
" op 15 Junij "	98	553	143.473	81.487	3.452.566	36.219.117	1.418.871
" op 15 Maart "	30	636	383.040	115.033	3.897.182	33.512.310	982.662
" op 15 Dec. 1858	30	636	481.024	85.023	5.124.747	18.316.127	1.404.043
" op 15 Sept. "	30	418	820.756	125.358	5.169.408	37.510.200	2.097.421
" op 15 Junij "	30	335	925.361	112.896	4.564.795	43.433.060	2.348.216
" op 15 Maart "	64	650	611.369	94.071	5.830.448	20.715.000	1.401.312
" op 15 Dec. 1857	126	891	281.079	83.788	6.032.777	12.607.000	1.651.000
" op 15 Sept. "	195	423	182.503	101.747	6.732.000	20.390.000	1.368.000
" op 15 Junij "	142	175	102.845	86.150	6.983.000	22.624.000	1.045.000
" op 15 Maart "	202	166	30.584	86.372	9.182.000	33.719.000	1.448.000
" op 15 Dec. 1856	211	166	24.089	20.004	10.575.000	16.284.000	1.129.000
" op 15 Sept. "	267	253	84.301	70.894	7.427.000	21.471.000	790.000
" op 15 Junij "	471	442	87.333	27.609	4.533.000	29.565.000	483.000
" op 15 Maart "	865	761	18.441	43.566	5.644.000	26.570.000	314.000

Digitized by Google

CONSULAIRE BERIGTEN.

Scheepvaartberigten omtrent de navolgende havens worden medegedeeld:

St.-Ct. 8 *Aug.: Ostende*, (v. j. 1859 en 1e halfj. 1860); — *St.-Ct.* 9 *Aug.: Syra, Piraeus, Antwerpen, Libau*, (1e halfj 1860); — *St.-Ct.* 10 *Aug.: Danzig, Lubeck*, (1e halfj. 1860); — *St.-Ct.* 11 *Aug.: Chinesche havens*, (v. j. 1859); *Livorno, Barcelona*, (1e halfj. 1860); — *St.-Ct.* 15 *Aug.: Engelsche havens*, (1e halfj. 1860); — *St.Ct.* 17 *Aug.: Harburg*, (2e halfj. 1859); *Port-Louis*, (1e halfj. 1860); — *St.-Ct.* 19 *Aug.: St. Cruz, Gibraltar, Jonische eil., Stokholm, Varel, Konigsberg, Emden*, (1e halfj. 1860); — *St.-Ct.* 21 *Aug.: St. Thomas, Civ. Vecchia, Valparaiso*, (1e halfj. 1860); — *St.-Ct.* 26 *Aug.: Windau*, (1e halfj. 1860); — *St.-Ct.* 30 *Aug.: Lissabon en andere Port. h.* (1e halfj. 1860); — 31 *Aug.: Engelsche havens*, (1e halfj. 1860); — *St.-Ct.* 11 *Sept.: Montevideo, Rosario, Kaapstad*, (1e halfj. 1860); — *St.-Ct. New-Castle, Shields* (1e halfj. 1860). *St.-Ct.* 2 *Oct.: Marseille, Bordeaux en andere Fransche havens*, (1e. halfj. 1860); — *St.-Ct.* 5 *Oct. Glascow, Hull.* — *St.-Ct.* 6 *Oct. Hamburg, Cuxhaven, Altona; Havannah; New-York* (alle 1e halfj. 1860.); — *St.-Ct.* 10 *Oct.: Buenos-Ayres, Carracas*, (1e halfj. 1860.); *St.-Ct.* 11 *Oct. Genua, Cagliari, Nizza*, (1e halfj. 1860).

St.-Ct. 9 *Aug.* Blijkens eene mededeeling van Zr. Ms. consul-generaal in **Griekenland**, luiden berigten uit Patras gunstig wat de uitzigten op den krentenoogst betreft. De druiven-ziekte had zich tot nog toe slechts hier en daar en in geringe mate vertoond, en men hoopte daarom op eene ruime opbrengst en matige prijzen.

St.-Ct. 9 *Aug.* Volgens opgave van Zr. Ms. consul te **Antwerpen** zijn aldaar gedurende de eerste helft van dit jaar aangekomen 1313 schepen, metende 262,483 tonnen, en zijn van daar uitgezeild 951 schepen met lading en 456 in ballast.

Door het Nederlandsche *loodswezen* zijn gedurende voormeld tijdvak afgeloodst 89 Nederlandsche en 82 vreemde schepen, te zamen 171, tegen 149 in de zes eerste maanden van 1859.

Het getal der van Antwerpen gedurende hetzelfde tijdvak vertrokken *landverhuizers* bedroeg 1368 met 13 schepen, tegen 986 met 13 schepen gedurende het eerste halfjaar van 1859.

St.-Ct. 10 *Aug.* Blijkens eene mededeeling van Zr. Ms. consul te **Danzig** zijn tot ult. Junij van Danzig uitgevoerd 25,201 lasten tarwe, 15,735 lasten rogge, 3515 lasten gerst, 3161 lasten haver, 2212 lasten erwten, 132 lasten lijnzaad, 756 lasten raapzaad, (waarvan naar Nederland 2539 lasten tarwe, 6796 lasten rogge, 105 lasten gerst, 200 lasten erwten, 129 lasten lijnzaad, 100 lasten raapzaad.) De voorraad op 1 Julij werd geschat op 7500 lasten tarwe, 900 lasten rogge, 260 lasten gerst, 190 lasten haver, 620 lasten erwten, 80 lasten raapzaad.

Omtrent den staat der gewassen werd zeer verschillend geoordeeld. Hooi en klaver hebben een zeer goeden oogst geleverd, rogge heeft in

Digitized by Google

den bloeitijd geleden: men vindt weinig volle korrels en verwacht bij geringe qualiteit een ligt gewigt. Gelijke uitzigten heeft men omtrent de tarwe, die echter nog niet zoo ver gevorderd is. Gerst, haver en erwten geven uitzigt op een redelijk goeden oogst.

St.-Ct. 11 *Aug.* Bij het Departement van Kolonien is van den Nederlandschen consul te **Canton** het volgende verslag ontvangen aangaande de scheepvaart en den handel met Nederlandsche schepen op de vijf voor vreemden toegankelijke havens in China, benevens op Hongkong en Macao, gedurende het jaar 1859, uitgezonderd op Foochow en Ningpo, van waar de gewone tabellen, jaarlijks van wege het Britsche gouvernement opgemaakt, dit jaar ontbreken.

„Macao, 25 April 1860.

„Het overal voelbaar gebrek aan bezigheid voor schepen bragt op nieuw eene belangrijke vermindering mede in het cijfer der aangekomen en vertrokken bodems te Hongkong, het uitgangspunt van meest elke beweging der koopvaardijvloot in deze wateren, hetwelk dit jaar slechts door 27 Nederlandsche bodems, metende 12,517 tonnen (tegen 74 schepen, metende 44,315 ton in 1858), bezocht werd. De invoeren uit Nederland direct vonden uitsluitend aldaar plaats, en bestonden slechts uit eenige provisien en scheepsviktualien van gering bedrag en ondergeschikt belang.

„Macao, hoewel tegen het cijfer van 1858 (45 schepen, 23,971 ton) een grooten teruggang aanwijzende, verloor minder aan belangrijkheid voor de Nederlandsche scheepvaart, dan het volkomen herstel der handelsgemeenschap met Canton zou hebben doen vooruitzien. Deze omstandigheid is blijkbaar het onvermijdelijk gevolg niet alleen der nog bestaande terughouding onder de Chinesche handelaren, zoo lang Canton door vreemden bezet en de vrede twijfelachtig blijft; maar vooral eener toenemende handelsverplaatsing van daar herwaarts, te weeg gebragt door het strengelijk en zonder overleg, onder opzigt van vreemden, te Canton gehandhaafd tolsysteem. Eene al te consequente toepassing van dit, zelfs bij de meeste rekbaarheid naauwlijks bestaanbaar stelsel, heeft hoe langer hoe meer ontduiking ten gevolge, waartoe de vrije havens Hongkong en Macao, en vooral de laatste als gemakkelijkst bereikbare, steeds gelegenheid aanbieden. Van daar dat thans bijna al de Cantonsche uitvoer naar Indië en een belangrijk aandeel in dien naar Europa aan Macao vervalt, en veel van den handel in Europesche en Indische producten aan Hongkong, reeds voor lang tot algemeen entrepôt voor invoeren bestemd en gevormd. De groote handelsstad Fatshan, aan de rivier boven Canton gelegen, voorziet eerstgenoemde en ledigt laatstgenoemde vrijhaven met bijna volkomen straffeloosheid, tegen betaling van ongeveer de helft der uitgaande en inkomende regten, te Canton thans geheven.

„Het totaal-cijfer der scheepvaart te Macao is, in vergelijking van 1858, met 17 schepen, metende circa 9700 ton, afgenomen, en in het getal ladingen Indische producten in Nederlandsche schepen aangevoerd, met niet minder dan 31, metende 14,800 ton; terwijl daarentegen het getal uitgevoerde ladingen naar Nederlandsch en Britsch Indië gedurende 1859, in vergelijking met het voorgaande jaar, slechts met 2, metende 1329 ton, is afgenomen; eene vermindering van uitvoer veel geringer dan die te Canton werd waargenomen.

„Te Canton, waar in 1858, na heropening der rivier, nog 13 Nederlandsche schepen, metende 6746 ton, aankwamen en vertrokken, heeft gedurende 1859, bij geheel vredes-herstel, dit getal slechts 12 schepen, metende 6688 ton, beloopen.

Digitized by Google

„Emoy vertoonde in 1859, even als Macao, ten opzigte der Nederlandsche scheepvaart minder achteruitgang dan Hongkong of Canton. Het getal aankomsten bedroeg aldaar 40 schepen, metende 15,805 ton (tegen 56 schepen, metende 22,226 ton, in 1858).

„Te Shanghai zijn meer Nederlandsche schepen aangekomen en vertrokken in 1859 dan ooit te voren, namelijk 31 schepen, metende 9875 ton, grootendeels ten gevolge der voorkeur, die tijdelijk voor den handel op Japan aan Nederlandsche schepen gegeven werd en tot veelvuldige heen- en wederreizen van eenige hunner aanleiding gaf.

„In het algemeen dient te worden aangemerkt, dat de Nederlandsche scheepvaart op China in vergelijking met die op Java en andere oorden, hoe onvruchtbaar ook in het afgeloopen jaar, nog voordeelig mogt heeten, daar slechts weinige bodems werkeloos behoefden te blijven. Geen onzer bodems werd dit jaar voor den uitvoer naar Europa gehuurd, daar de in China en Indië te bedingen vrachten toch nog minder verliesgevend dan de vrachten huiswaarts voorkwamen."

St.-Ct. 12 *Aug.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul-generaal in **Griekenland** is bij Koninklijk besluit van 18 Julij jl. de handel in amaril van Naxos, (waarover zie de *Staats-courant* van 1859, no. 250) thans geheel vrij verklaard.

De verkoopprijs van die amaril is bepaald op 11 drachmen per quintaal. De levering zal te Syra geschieden, tegen afgifte van het bewijs dat het beloop van den prijs hetzij te Athene hetzij te Syra aan de schatkist voldaan is.

Indien later uitgemaakt wierd, dat het voordeeliger is, de levering te Naxos te doen plaats hebben, behoudt de regering zich voor, den prijs te verminderen tot op 10 drachmen en 30 lepta.

De amaril zal niet tot lagere prijzen dan hier vermeld mogen worden verkocht (namelijk 11 drachmen voor de levering te Syra en 10 drachmen 30 lepta voor die te Naxos), ten ware het onderscheid in prijs aan de vroegere verkoopers worde terugbetaald, voor het geval dat, te rekenen van den dag der betaling der waarde tot aan dien van den verminderden verkoopprijs, geene zes maanden zijn verloopen.

St.-Ct. 15 *Aug.* Volgens een berigt van Zijner Majesteits gezant te **Hannover**, van den 18n dezer, valt de oogst in de omstreken dier stad over het geheel niet ongunstig uit. Men verwacht een voordeeligen oogst van tarwe en haver en eene middelbare opbrengst van rogge, terwijl de gerst weinig zal opleveren. De aardappelen zijn, met uitzondering van eenige streken, door de ziekte aangetast. De toestand der graslanden is over het geheel gunstig: de eerste hooi-oogst was zeer overvloedig en uitstekend in qualiteit. De tweede hooi-oogst schijnt mede veel te zullen opleveren. De appel- en andere vruchtboomen staan voordeelig.

St.-Ct. 17 *Aug.* Volgens een berigt van Zijner Majesteits consul te **Harburg** is aldaar de scheepvaart in het algemeen sedert 1858 veel verminderd, hetgeen men voornamelijk toeschrijft aan de opheffing van den Sondtol, waardoor vele waren, voornamelijk koffij, over Stettin gaan.

De handel tusschen Harburg en de Nederlanden is bijzonder verminderd, zoo als blijkt uit den invoer der volgende hoofdartikelen in 1859.

De invoer bedroeg van:

Banka-tin 5687 blokken (tegen 9923 in 1858, 10,050 in 1857);

Digitized by Google

Kruiderijen 645 centenaars (tegen 972 in 1858, 1486 in 1857);
Rijst 700 balen (tegen 800 in 1858, 17,500 in 1857);
Ansjovis 2100 ankers (tegen 11,200 in 1858, 2600 in 1857);
Java-koffij 50,215 balen (tegen 102,468 in 1858, 66,218 in 1857).
Alleen van *rotting* is de invoer vermeerderd, en wel van 30,000 bossen in 1857, op 42,000 in 1859.
De invoer van *haring* uit Schotland heeft in 1859 bedragen 53,282 ton, of 2700 meer dan in 1858. Sedert de laatste 3 jaren is ongeveer $\frac{1}{10}$ gedeelte der geheele vangst te Harburg ingevoerd.

St.-Ct. 19 *Aug.* Volgens berigt van Zr. Ms. consul in de **Ionische Eilanden** waren de uitzigten op den *krentenoogst* gunstig; men verwachtte eene goede hoeveelheid en matige prijzen.
Ten aanzien van den *olijvenoogst*, die eerst in October plaats heeft, was nog niet veel te zeggen; men vleide zich met eene gemiddelde opbrengst..

St.-Ct. 26 *Aug.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consulaat te **Melbourne**, is het tarief van Zuid-Australie onlangs herzien.
Het nieuwe tarief bestaat in eene verhooging der regten:
op bier van 2 d. per gallon;
op geestrijke dranken en wijnen 1 sh. per gallon;
op geraffineerde suikers 1 sh. per centenaar;
op muscovados 1 sh. per centenaar;
op melassen 1 sh. per centenaar;
op koffij 1 sh. 8 d. per centenaar;
op cichorei van 5 pCt. op 18 pCt.;
op tabak 8 d. en op cigaren 1 sh. 6 d. per pond;
op snuif 1 sh.
Thee en hop blijven op 2 d. per pond.
Alle regten ad valorem en de regten op alle andere artikelen zijn ten eenemale afgeschaft.

St.-Ct. 29 *Sept.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul te **Melbourne** zal, te beginnen met 1e. October aanstaande:
op *wol* de tarra à 10 pond per baal, en de extra-tarra (*draft*) à 1 pond per centenaar worden berekend.
Op *talk* zal worden berekend de tarra à 19 pond per 100 pond, en de extra-tarra (*draft*) à 2 pond per vat.

St.-Ct. 10 *Oct.* Een berigt van Zr. Ms. consul te **Buenos-Ayres** meldt, dat de vaart onder Nederlandsche vlag aldaar zeer sterk vooruit gaat, zijnde te Buenos-Ayres, van 1826—1834 22; van 1834—1842 16; van 1842—1850 9; van 1850—1858 100, en in 1859, 37 Nederlandsche bodems aangekomen.
Ook de directe vaart wordt dagelijks belangrijker, waartoe de pogingen der Nederlandsche Handelmaatschappij veel hebben bijgedragen.

St.-Ct. 11 *Oct.* Behelst een opgave der verminderingen in het tarief van regten in het koningrijk **Sardinië**, in Aug. vastgesteld ten opzigte van *lijnwaden van vlas of katoen, katoenen garens, garen van wol, en zijden manufacturen.*

Digitized by Google

DE GELDMIDDELEN VAN OOSTENRIJK.

De Engelsche *Economist* van 29 Sept. ll. behelst eenige niet onbelangrijke gegevens over een onderwerp dat men in het metalliekenminnend Nederland meermalen hoort noemen, doch zelden toelichten: nl. de *ressources van Oostenrijk;* — de aangevoerde cijfers zijn naar de gemelde redactie opgeeft, uit officieele bronnen geput, en als geheel geloofwaardig aan te merken.

De bevolking van het tegenwoordige rijk (nl. met uitsluiting van het Lombardisch gedeelte, in 1859 aan Piemont afgestaan), die in 1818 een getal van 28 millioen bedroeg, was in 1846 tot 34.920.000 en in 1857 tot 35.063.000 vermeerderd. — De toeneming in het laatste tiental jaren schijnt dus hoogst onbeduidend geweest te zijn.

De medegedeelde statistieken wat den *bodem* betreft, schijnen te dien opzigte een gunstigen toestand aan te duiden, nl. het voortbrengend gedeelte (bouw- en weiland, bosschen, tuingrond en wijngaarden) wordt op 192 millioen *acres* c^{a}. (77 millioen Bunders), en het onvoortbrengend gedeelte op 33 m. *acres* (of c^{a}. 13 millioen Bunders) gesteld.

Voorts wordt aldaar gesteld:

de totale waarde van den	vruchtbaren bodem op	10.500	millioen	florijnen.
» »	vee	1.050	»	»
» »	opbrengst	470	»	»
» »	jagt en visscherij	50	»	»
totaal	landbouw-kapitaal	13.100	»	»
bruto	opbrengst »	2.000	»	»

de totale waarde van mineraal opbrengst wordt op 19.200.000 flor. gerekend.

Het fabriekwezen in Oostenrijk is vrij uitgebreid, bepaaldelijk wat bewerking van wol, vlas, katoen, zijde, porcelein, en glas betreft — de geheele waarde van de opbrengst der manufacturen wordt op c^{a}. 1400 millioen flor. gesteld.

Het getal *spindles* in de *katoen*verwerking is van 1841 tot 1857 toegenomen van 988.250 tot 1.450.000. Die in de *wol*-spinnerijen vermeerderden van 1854 tot 1859 van 39.000 tot 50.000 in getal.

De cijfers van in- en uitvoer worden van 1859 opgegeven 310 m. flor. als waarde van den *invoer*, en 250 millioen flor. *uitvoer;* hetgeen

Digitized by Google

een aanzienlijke toename tegenover 1851 en vorige jaren te kennen geeft. De depreciatie van het ruilmiddel, waardoor een grooter geldelijk cijfer toch minder goederen-handel te kennen geeft, moet echter weinig waarde doen hechten aan deze cijfers, als maatstaf van den handelsomvang in de laatste jaren.

Belangrijker, doch minder gunstig dan de voorgaande cijfers, is het in *the Economist* gegeven overzigt der rijks *middelen* en *uitgaven*, waaruit wij de onderstaande staatjes zamenstellen: alwaar de opbrengst der *directe* en der *indirecte* belastingen, alsmede het totaal der *rijks middelen* (met inbegrip van andere bronnen dan *dir.* en *indir.* bel.) in millioentallen florijnen (*ad f* 1.20 *Ned. Ct.*) wordt opgegeven.

	Directe belast.	Indir. belast.	Totaal.
1845	fl. 46 m.	fl. 94 m.	fl. 160 m.
1846	47	95	164
1847	48	94	161
1848	33	69	122
1849	60	71	149
1850	65	95	182
1851	70	109	202
1852	79	122	224
1853	84	130	235
1854	85	133	245
1855	88	139	258
1856	92	149	268
1857	94	152	273
1858	94	158	274

Vergelijke men hierbij de uitgaven over dezelfde jaren, van de afdeelingen: 1°. Burgerlijk Bestuur; 2°. Militaire uitg. (*leger* en *marine*); 3°. Nat. schuld, alsmede het totaal der rijksuitgaven, mede in millioentallen florijnen.

UITGAVEN.

	Burg. bestuur.	Leger en vloot.	Nat. schuld.	Totaal.
1845	fl. 55 m.	fl. 53 m.	fl. 45 m.	fl. 159 m.
1846	57	59	46	163
1847	59	63	46	168
1848	50	72	44	167
1849	56	165	54	275
1850	74	126	50	251
1851	92	128	61	281
1852	100	116	63	279
1853	103	119	71	293
1854	101	209	76	386
1855	106	216	80	402
1856	120	124	90	335
1857	123	123	94	340
1858	115	105	98	319

Plaatst men nu het totaal der *uitgaven* naast het totaal der *middelen*,

Digitized by Google

zoo bekomt men het navolgende overzigt van de wijze waarop Oostenrijk hare ressources benuttigd heeft:

	1845	1846	1847	1848	1849	1850	1851	1852	1853	1854	1855	1856	1857	1858 (*)
Totaal midd.	160	164	161	122	149	182	202	224	235	245	258	268	273	274
Totaal uitgaaf.	159	163	168	167	275	251	281	279	293	386	402	335	340	319
Overschot.	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Te kort.	—	—	7	45	126	69	79	55	58	141	144	67	67	45

Uit deze cijfers ziet, hoe de uitgaven, zoowel de burgerlijke als de militaire, meer dan verdubbeld zijn sedert 1845 — terwijl de uitgaven voor de nationale schuld in nog grooter verhouding zijn toegenomen; daarentegen zijn de rijks middelen van inkomst slechts met c^a. 70 pct. vermeerderd. Het deficit in de Staatsmiddelen is dan ook sedert 1847 normaal geworden, terwijl natuurlijkerwijze de beursprijs der Oostenrijksche Staatsschuldbrieven in dien tijd een doorgaande vermindering heeft ondergaan.

Het onderhoud van groote legers, om uiteenliggende bezittingen en misnoegde volksstammen in bedwang te houden, is wel als de voorname oorzaak van den ongunstigen geldelijken toestand aan te merken. Gelukkig is het dan ook dat, zelfs in de hooge regeringskringen van het keizerrijk, zich stemmen doen hooren die een herstel onmogelijk rekenen, tenzij vrijere politieke instellingen en constitutionele vrijheden met ernst en welgemeendheid aan de deelen der monarchie worden geschonken; — daardoor zal een krachtig volksleven kunnen ontstaan, hetwelk thans ontbreekt; daardoor zullen industrie en handel weliger bloeijen en vruchten afwerpen aan de schatkist, in plaats van thans geld te kosten om in bedwang gehouden en gereglementeerd te worden. Tot heden is de Keizer onwillig geweest, aan den volkseisch gehoor te geven; — moge het nog geschieden eer het voor goed te laat is. Een misnoegd volk is de kostbaarste aller bezittingen en de rijkste *ressources* in den bodem baten niet, wanneer de middelen ontbreken om er in gepaste vrijheid de vruchten van te genieten.

(*) Over het jaar 1859 waren de cijfers van de staats-inkomsten en uitgaven, volgens de jongste officieele opgaven der *Wiener Zeitung* (hier in millioentallen Oostenr. flor.)

Inkomsten.		Uitgaven.	
Directe bel.	94^5	Burg. bestuur	106^8
Indir. „	149^1	Leger en Marine	301^1
Totaal, met ov. midd.	260^8	Staatsschuld	104^6
		Totaal	517^1

Te kort 256^3 m. fl. (uitgaven van amortisatie en kapitaals-belegging zijn in deze uitgaaf-cijfers niet begrepen.)

De *Marine* komt in bovenstaande cijfers maar voor 9 millioen voor. — Voor 1861 zijn op het budget aanzienlijke bezuinigingen voorgedragen — zijnde *Leger en Marine* zamen slechts tot 106 millioen fl. uitgetrokken — de totaal inkomsten voor 1861 staan op het budget 299^5 m., de uitgaven 322^8 m.

(Verg. overigens een overzigt van het Oostenrijksche Budget, *Economist* jaarg. 1857, pag. 804.)

Digitized by Google

Koffij. De staatkundige toestand van Europa blijft door het wantrouwen, dat hij opwekt, eenen ongunstigen invloed uitoefenen op den handel in het algemeen. — De speculatie-geest blijft ten eenenmale ontbreken en die is zelfs voor den grossier meer dan noodig, om hem behulpzaam te zijn in het voordeelig afzetten zijner gedane inkoopen.

Indien er vertrouwen bestond, dan zoude het Koffij-artikel reeds dit jaar welligt eene belangrijke rol vervuld hebben.

Uit de hier volgende opgaven, die met de meeste naauwkeurigheid zijn opgemaakt, blijkt ten duidelijkste dat de *productie* en de *consumptie* naauwelijks gelijken tred houden.

De *productie* wordt begroot per jaar, als: Brazilië op ca. 324 millioen ½ Ned. pd.; Java en Nederlandsch Oost-Indië op ca. 144 m.; Ceylon op 60 m.; St. Domingo op ca. 50 m., Venezuela en Costa-Rica ca. 30 m.; Manilla, Mocca, Madras, Penang, enz. ca. 25 m.; Cuba en Porto-Rico ca. 15 m.; Jamaïca en andere West-Indische Koloniën ca. 12 millioen ½ Ned. pd. Totaal op ca. 660 millioen ½ Ned. pd.

De *consumptie* wordt begroot per jaar, als: het Duitsche Tolverbond op ca. 124 millioen ½ Ned. pd.; Frankrijk op ca. 55 m.; België op ca. 41 m.; Oostenrijk op ca. 39 m.; de Zuid Europésche landen op ca. 36 m.; Groot-Brittannië op ca. 32 m.; Nederland op ca. 29 m.; Zwitserland op ca. 15 m.; Denemarken op ca. 15 m.; Rusland op ca. 14 m.; Zweden op ca. 12 m.; Noorwegen op ca. 9 m.; Hanzee-steden, Mecklenburg en Lauenburg op ca. 8 millioen ½ Ned. pd.; dus in Europa op ca. 429 millioen ½ Ned. pd.; Vereenigde staten van Noord-Amerika op ca. 192 m.; Britsche koloniën, de Kaap, Canada, Australië, enz. op ca. 9 m.; Als niet gedeclareerd aangenomen ca. 5 m. Totaal op ca. 635 millioen ½ Ned. pd.

De voorraad op de zes hoofdmarkten van Europa bedroeg:

Op 1 Augustus 1856	$144\frac{5}{10}$	millioen ½	Ned. pd.
1857	$145\frac{8}{10}$	„	„
1858	163	„	„
1859	122	„	„
1860	$112\frac{6}{10}$	„	„

Een ernstig misgewas, zoo als van tijd tot tijd plaats heeft, — een stilstand in de aanvoeren van slechts weinige maanden, is dus voldoende, om de bestaande voorraden, die zelden veel verschillen, — opgeruimd te zien. Wanneer men tevens in aanmerking neemt, dat een land als Rusland met eene bevolking van 70 millioen zielen, naauwelijks de helft verbruikt van Nederland met 3½ millioen zielen; — dat in Frankrijk met 36 millioen zielen slechts ongeveer het dubbele van Nederland gebruikt wordt, en Engeland slechts iets meer dan wij; en dat Koffij hoe langer hoe meer een bijna onontbeerlijke volksdrank is geworden en steeds nog meer en meer wordt, — dan zoude dit voldoende zijn, om vertrouwen in de tegenwoordige prijzen in te boezemen.

Niet alle streken en landen zijn geschikt voor Koffij-aanplantingen en men verlieze niet uit het oog, dat, wanneer die aanplantingen plaats hebben, er 3 tot 4 jaren verloopen, alvorens zij vruchten afwerpen, — terwijl de oude Koffij-boomen allengs minder voortbrengen en door nieuwe moeten vervangen worden. De twee landen, die te te zamen ruim 2/3 van al de Koffij voortbrengen, — dat is Brazilië en Java, — schijnen het meest aan misgewassen blootgesteld te zijn; tot staving van dit beweren dienen de volgende cijfers, die een overzigt over beide landen geven, gedurende 10 jaren.

Jaren.	Productie op Java.	Uitv. van Brazilië.	Jaren.	Productie op Java.	Uitv. van Brazilië.
1850	1,066,600 bal.	1,344,800 bal.	1855	1,263,800 bal.	2,409,300 bal.
1851	1,145,400 „	2,036,300 „	1856	816,900 „	2,100,300 „
1852	979,900 „	1,902,800 „	1857	1,019,700 „	2,097,400 „
1853	751,800 „	1,640,200 „	1858	986,200 „	1,833,400 „
1854	1,178,700 „	1,986,200 „	1859	818,000 „	2,031,400 „

Digitized by Google

Zoodra deze waarheden meer algemeen ingang zullen gevonden hebben, dan zal men den tegenwoordigen prijs niet meer hoog blijven noemen; dan zal ook onze voortreffelijke goedsmakende Java Koffij hare regten tegenover de onzuivere Braziel en de bijsoorten weder doen gelden. Door de tegenwoordige vraag naar de goedkoopste koffij, onverschillig hoe de smaak is, is de prijs buiten verhouding; — zoo is er thans slechts een verschil van 2 à 3 cents tusschen de onzuivere Braziel en zuivere Java Koffij, terwijl zulks vroeger op verschillende tijdstippen 5 à 10 cents was.

(*Uit de handels-circulaire van de HH. Leonard L. Jacobson te Rotterdam, dd. 5 Sept.* 1860.)

Suiker *(Ruwe).* In de stemming voor het artikel vond gedurende de geheele maand September eene langzame verbetering plaats, welke zich het eerst kenmerkte door meerdere kooplust voor bruine soorten, voor een deel ten uitvoer naar Engeland, doch meerendeels voor Belgische behoefte, ten gevolge van het terugblijven van den nieuwen Beetworteloogst, terwijl later ook blonde en grijze soorten door concurrentie van hollandsche fabrieken daarin deelden, zoodat reeds ongeveer na de eerste helft der maand voor opgeslagen ladingen bijna wederom Julijwaarde en voor zeilende of van boord te ontvangen $f\frac{1}{4}$ à $f\frac{1}{2}$ daaronder bedongen werd. Witte soorten echter bleven zonder attentie.

Onder dien indruk was een gunstig resultaat der N. H. M. veiling, groot 30,409 Kranj. op 25 Sept. te verwachten. In die veiling werd bruin en blond $f1$, grijs $f\frac{3}{4}$, half wit $f\frac{1}{2}$ boven Julij betaald, doch witte soorten bedongen wederom door gebrek aan buitenlandsche behoefte, met moeite Julijwaarde; ongeveer 6000 Kranj. werden genomen voor uitvoer, waaronder bijna $\frac{1}{3}$ voor Zweden, enkele kavelingen voor den Rijn, het overige voor België.

De voorraad *Java* bij particulieren in eerste hand bedraagt thans alhier 3276 Kranj. en 9428 Kranj. te Amsterdam.

In evenredigheid der veiling dd. 25 is de waarde van den Java-standaard thans:

No. 5 . . . . f 29	No. 9 . . . f 33¾	No. 13 . . . f 36¾	No. 17 . . . f 39
„ 6 . . . . - 30¼	„ 10 . . . . - 34¾	„ 14 . . . . - 37¼	„ 18 . . . . - 39¼
„ 7 . . . . - 31¼	„ 11 . . . . - 35¼	„ 15 . . . . - 38	„ 19 . . . . - 40
„ 8 . . . . - 32¾	„ 12 . . . . - 36¼	„ 16 . . . . - 38¼	„ 20 . . . . - 40¼

De algemeene voorraad in Europa is thans, met inbegrip van Beetwortel-suiker in de Fransche Entrepôts, slechts 10 à 12 millioen grooter dan op gelijk tijdstip vorig jaar, welk excedent alleen in Frankrijk bestaat, terwijl bij genoegzaam gelijke consumptie op het continent, Engeland ruim 10 millioen kilo meer dan vorig jaar verbruikte.

De voorraden in de Koloniën liggende zijn daarentegen iets kleiner dan vorig jaar.

Bij de gewone vermindering der koloniale aanvoeren in dit saizoen zal de uitslag van den Beetworteloogst derhalve op den verderen loop van het artikel van belangrijken invloed zijn. Wat Rusland betreft, is het bekend dezelve zeer gunstig is, en de uitzigten vooor koloniaal Suiker derwaarts zeer gering zijn Gelijk wij reeds bemerkten, zal de oogst in België en tevens in Frankrijk eenige weken later zijn dan gewoonlijk, en spreken de meeste berigten zelfs van een belangrijk geringer rendement; de juistheid daarvan kan eerst later blijken.

Deze omstandigheden te zamen genomen geven aanleiding vooreerst eenige vastheid in prijzen te verwachten, tot het tijdstip waarop ook over de aanstaande koloniale oogsten eenigzins geoordeeld kan worden.

Geraffineerd. De prijzen van *Crushed* bleven gedurende deze maand genoegzaam dezelfde; gereede partijen bleven schaarsch en werd voor dezelve telkens bij kleine kwantiteiten $f\frac{1}{4}$ à $f\frac{1}{2}$ meer besteed dan op levering. In de laatste dagen zijn de Fransche prijzen ca. 2 francs per 100 kilo teruggegaan; eene vernieuwde concurrentie dier markten in de Middellandsche zee is derhalve waarschijnlijk en maakt dit de koopers omzigtig zich, ook uit hoofde van het winter-

Digitized by Google

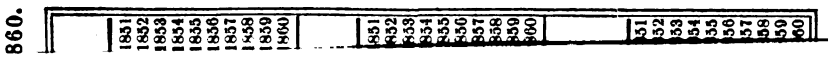

zaizoen, op verre leveringscontracten in te laten. — De onzekere staat van zaken in Italië en de Levant bleef ongunstig op den handel, voornamelijk in betere soorten, influenceren, welke laatste steeds zeer langzaam aftrek vinden. De totale bekende verkoopen bedroegen 2½ millioen Ned. pd. — *Kandij* stil op genoegzaam onveranderde prijzen tegen vorige maand.

De totale uitvoer van *Geraffineerde Suiker* over de drie eerste trimesters dezes aars bedraagt volgens de regeringsopgaven:

41,984,666 Ned. pd.,
tegen 41,935,058 „ in 1859,
en 37,455,312 „ „ 1858.

(*Uit de circulaire der H.H. J. en C. Rueb en Zn. te Rotterdam, d.d.* 1 *October* 1860.)

Voorraad van KOFFIJ bij de Nederl. Handel-Maatschappij in alle Havens:

30 Sept.	1858.	113 800	Balen	Java.	1855 Vaten 917 Balen		Ceylon.	16750	Balen	Braziel.
30 „	1859.	71,600	„	„	niets.		„	niets.		„
30 „	1860.	49,100	„	„	niets.		„	niets.		„

Staat van KOFFIJ op Ontvang-Cedullen bij de Nederl. Handel-Maatschappij:

Voorraad op Ontvang-Cedullen.				Afgeleverd:			
				Van 1—30 Sept.		Van 1—30 Sept.	
Voorraad 30 Sept.	1860	48,276	b.	1860	187,147 b.	1860	706,370 b. 71v.
„ „ „	1859	64,581	„	1859	210,153 „ 70v.	1859	699,227 „ 92 „
„ „ „	1858	12,423	„	1858	409,372 „	1858	1,034,512 „ 106 „

KOFFIJ-VEILING der N. H. M. 20 September 1860.

Verkocht:

Amsterdam	226,118	balen.	Middelburg	54,206	balen.
Rotterdam	201,322	„	Schiedam	42,916	„
Dordrecht	32,460	„	Totaal	557,122	„

Hieronder: 184.900 balen Java ordinair. 38 à 39 ct.
164.000 „ Java goed ord. 39½ à 40 ct.

Digitized by Google

STAAT *van de voornaamste* Katoenen Goederen, *waarvoor, ter verzending naar* Nederlandsch Indie, Certif
bij het Departement van Kolonien zijn geviseerd, gedurende de maand en de maanden, eindigende ult°. September 18

ONGEBLEEKTE EN GEBLEEKTE GOEDEREN.

UITGEZONDEN DOOR:		Maddapollams.							Calicots.							Shirtings. ONGEBLEEKTE.			Shirtings. GEBLEEKTE.			Drillings.	Longcloths.	Cambrics.	Diemets.	Marseilles.	Oogjesgoed.	Tafe en Serv goe
		4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	5/4	6/4	7/4	5/4	6/4	7/4							
		S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.
Jan./Sept. Sept.	N. H. M.	4050	"	10750	19150	"	"	"	"	"		"	"	"	"	"	"	"	2000	1000	"	"	"	"	"	"	170	242
	Part. H.	700	300	6528	12618	300	3700	100	220	"	4300	10600		550	"	250	50	"	950	900	500	6555	"	"	350	"	92	282
Jan./Sept. Jan./Sept.	N. H. M.	14950	2450	60400	163150	"	13100	100	"	"	30250	30100	"	2550	"	6600	5550	"	18800	19800	2500	12700	4650	2400	100	"	520	604
	Part. H.	12300	16200	91428	222918	2300	32050	800	740	200	56940	152135	"	13750	"	6800	3350	"	9950	17600	5450	66505	950	2365	4078	1570	940	2262
	Totaal.	27250	18650	151828	386068	2300	45150	900	740	200	87190	182235	"	16300	"	13400	8900	"	28750	37400	7950	79205	5600	4765	4778	1570	1460	2866

ADRIANOPEL-ROODE GOEDEREN.

		Garen.			Effen rood stukgoed.	Effen roode gewerkte Shirtings.	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Spreijen.	Doeken.
		Pikols.	Wrong.	Pond.	S.	S.	S.	Corges.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Doz.
Jan./Sept. Sept.	N. H. M.	170	"	"	2500	"	"	"	75	75	"	"	"
	Part. H.	"	"	"	2330	"	540	240 19/20	13 6/20	"	"	"	458 4/12
Jan./Sept. Jan./Sept.	N. H. M.	1480	"	"	14550	"	3000	1225	600	200	"	"	500
	Part. H.	623	"	"	17533	"	19709	877	347	160	"	3	1684
	Totaal.	2103	"	"	32083	"	22709	2102	947	360	"	3	2184

GEDRUKTE G

		Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.
		S.	Cg.	Cg.	Cg.	C
Jan./Sept. Sept.	N. H. M.	3000	"	800	250	
	Part. H.	2200	1929 5/20	3674 8/20	1547 10/20	
Jan./Sept. Jan./Sept.	N. H. M.	15650	2850	3125	3050	
	Part. H.	10849	11893	14968	7419	1
	Totaal.	26499	14743	18093	10469	1

GEVERWDE GOEDEREN.

		Garen.		Blauwe Drillings.	Salemporis.	Effen zwart stukgoed.	Effen oranje stukgoed.	Div. kleuren stukgoed.	Gewerkte Shirtings.
		Pik.	Wrong.	S.	S.	S.	S.	S.	S.
Jan./Sept. Sept.	N. H. M.	"	"	"	"	"	"	"	"
	Part. H.	"	"	"	1300	"	"	100	"
Jan./Sept. Jan./Sept.	N. H. M.	15	"	"	7300	"	"	"	"
	Part. H.	"	"	100	7760	"	350	100	"
	Totaal.	15	"	100	15060	"	350	100	"

WEEFGOEDEREN.

		Nicanias.	Grove Cotonetten.	Ginghams.	Japansch Linnen.	Broeken-stoffen.	Breede Sarongs.	Boeginesche Sarongs.	Kain-Pandjangs.
		S.	S.	S.	S.	S.	Cg.	Cg.	Cg.
Jan./Sept. Sept.	N. H. M.	"	"	"	"	"	"	325	150
	Part. H.	"	150	"	"	"	125	427 10/20	65
Jan./Sept. Jan./Sept.	N. H. M.	300	250	700	"	"	1100	3800	275
	Part. H.	1215	1871	2624	"	"	1217	6913	350
	Totaal.	1515	2121	3324	"	"	2317	10713	625

NB. Verkortingen: S. *Stukken.* Cg. *Corges.* Pik. *Pikols.* Dz. *Dozijn.*

Digitized by Google

UITVOER VAN INLANDSCHE LIJNWADEN NAAR NEDERLANDSCH INDIE.

Overzigt van den uitvoer van eenige der voornaamste katoenen fabriekaten, gedurende de negen eerste maanden, in de jaren 1851—1860.

	4/4 Maddapollams.			9/8 Maddapollams.			5/4 Maddapollams.			6/4 Maddapollams.			6¼/4 Maddapoll.			7/4 Maddapollams.			8/4 Maddapollams.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	156.250	88.250	244.500	148.550	93.000	241.550	"	"	"	13.500	23.650	37.150	900	1.050	1.950	1851
1852	"	"	"	"	"	"	83.700	29.900	113.600	219.200	62.500	281.700	"	"	"	38.850	16.300	55.150	3.300	4.426	7.726	1852
1853	"	"	"	"	"	"	89.000	41.806	130.806	324.500	110.500	435.000	"	"	"	38.350	11.360	49.710	2.850	1.050	3.900	1853
1854	"	"	"	"	"	"	157.900	70.020	227.920	295.000	129.420	424.420	"	"	"	25.250	13.060	38.310	2.200	1.700	3.900	1854
1855	"	"	"	"	"	"	92.650	103.025	196.275	164.800	209.700	374.500	"	"	"	15.900	31.050	46.950	1.350	2.200	3.550	1855
1856	"	"	"	"	"	"	63.000	140.103	203.103	26.000	173.733	199.733	"	"	"	4.850	32.965	37.815	100	2.350	2.450	1856
1857	"	"	"	"	"	"	19.030	45.819	64.869	3.100	105.800	108.900	"	"	"	7.000	27.688	34.668	750	400	1.150	1857
1858	"	"	"	"	"	"	32.750	46.020	78.770	28.750	123.000	151.750	"	"	"	11.950	28.350	40.300	1.550	950	2.500	1858
1859	"	1.600	1.600	"	9.200	9.200	38.550	60.636	99.206	121.000	191.051	312.051	"	1.930	1.930	16.000	37.600	53.600	1.450	1.600	3.050	1859
1860	14.950	12.300	27.250	2.450	16.200	18.650	60.400	91.428	151.828	163.150	222.918	386.068	"	2.300	2.300	13.100	32.050	45.150	100	800	900	1860

	4/4 Calicots.			9/8 Calicots.			5/4 Calicots.			6/4 Calicots.			6¼/4 Calicots.			7/4 Calicots.			8/4 calicots.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal	N.H.M	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	72.400	23.050	95.450	74.400	20.120	94.520	"	"	"	3.300	5.260	8.560	"	"	"	1851
1852	"	"	"	"	"	"	61.300	62.111	123.411	150.700	125.470	276.170	"	"	"	18.250	32.905	51.155	300	1.105	1.405	1852
1853	"	"	"	"	"	"	87.150	37.480	124.630	158.450	70.300	228.750	"	"	"	16.050	9.416	25.466	"	"	"	1853
1854	"	"	"	"	"	"	127.400	65.600	193.000	92.300	107.775	200.075	"	"	"	2.550	6.755	9.305	250	"	250	1854
1855	"	"	"	"	"	"	64.050	51.960	116.010	30.100	113.400	143.500	"	"	"	1.000	13.152	14.152	"	"	"	1855
1856	"	"	"	"	"	"	40.450	69.184	109.634	29.200	126.820	156.020	"	"	"	250	12.110	12.360	"	200	200	1856
1857	"	"	"	"	"	"	23.650	17.740	41.390	39.750	78.850	118.600	"	"	"	500	5.575	7.075	"	"	"	1857
1858	"	"	"	"	"	"	7.800	25.920	33.720	54.950	115.585	170.535	"	"	"	250	8.096	8.346	"	"	"	1858
1859	"	90	90	"	200	200	22.450	41.893	64.343	66.350	126.870	193.220	"	"	"	3.300	13.300	16.660	"	50	50	1859
1860	"	740	740	"	200	200	30.250	56.940	87.190	30.100	152.135	182.235	"	"	"	2.550	13.750	16.300	"	"	"	1860

	Drillings.			Shirtings.			Molton Dekens.			Totaal maddapoll.			Totaal calicots.			Totaal madd. & calicots.			Totaal Maddap. Calicots, Drillings en Shirtings.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal	N H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal	
1851	50	443	493	"	"	"	1.500	12.047	13.547	319.200	205.950	525.150	150.100	48.430	198.530	469.300	254.380	723.680	469.350	254.823	724.173	1851
1852	9.600	3.284	12.884	"	"	"	1.970	25.584	27.554	345.050	113.126	458.176	230.550	221.591	452.141	575.600	334.717	910.317	575.200	338.001	923.201	1852
1853	8.620	14.316	22.936	148	"	148	3.970	19.789	23.759	454.700	164.716	619.416	261.650	117.196	378.846	716.350	281.912	998.262	725.118	296.228	1.021.346	1853
1854	14.580	6.224	20.804	"	23.215	23.215	2.025	31.080	33.105	490.350	214.200	704.550	222.500	180.130	402.630	702.850	394.330	1.097.180	717.430	423.769	1.141.199	1854
1855	11.080	7.293	18 373	35.500	21.915	57.415	2.815	35.363	38.178	274.700	346.575	621.275	93.150	178.512	273.662	369.850	525.087	894.937	416.430	554.295	970.725	1855
1856	4.100	20.783	24.883	3.400	32.749	36.149	870	51 477	52.347	93.950	349.151	443.101	69.900	208.314	278.214	163.850	557.465	721.315	171.350	610.997	782.347	1856
1857	22.360	38.324	60.884	8.000	19.870	27.870	610	70.350	70.960	29.900	179.707	209.607	63.900	103.165	167.065	93.800	282.872	376.672	124.360	341.066	465.426	1857
1858	28.800	73.938	102.738	21.500	25.622	47.122	300	77.915	78.215	75.000	198.320	273.320	63.000	149.601	212.601	138.000	347.921	485.921	188.300	477.481	665.781	1858
1859	25.080	43.551	68.631	38.600	36.480	75.080	3.370	70.078	73.448	177.000	303.657	480.657	92.100	182.405	274.505	269.100	486.062	755.162	332.780	566.093	898.873	1859
1860	12.700	66.505	79.205	53.250	43.150	96.400	1.600	65.092	66.682	254.150	377.966	632.146	62.900	223.765	286.665	317.050	601.761	918.811	383.000	711.416	1.094.416	1860

Digitized by Google

OPGAVE *der hoogste en laagste Coursen van de onderstaande Effecten aan de Beurs te Amsterdam* (*Zie voor een overzigt der maanden van het vorig jaar* Economist 1859.)

	Volle jaar. 1859.		Junij 1860.		Julij 1860.		Aug. 1860.		Sept. 1860.	
	Laagste cours.	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*
Nederl. Cert. W. Sch. 2½ pct.	58½	65	63 15/16	64 9/16	63½	64 7/16	63½	63 15/16	61 13/16	63½
dito dito 3 „	61¾	78½	76 5/16	76¼	76½	76⅞	76⅛	76 9/16	74	76½
dito dito 4 „	82	99½	98⅛	99 3/16	98½	98 5/16	97⅞	98⅛	97⅛	98½
Overz. bezittingen 4 „	83	98¾	97 3/16	97 15/16	97	97¾	96	96¾	95¾	96½
Amort. Syndicaat 3½ „	82	95¼	94 7/16	95	93½	94⅜	91	93⅜	90½	91⅝
Aand. Ned. Hand. M.	115	144	132¾	135½	131½	135¼	131¼	133	128¾	131¼
Obl. H. IJ. Spw. M. 4½ „	97½	101	100	100⅛	100	100⅛	100	—	99½	99⅝
Oblig. R. Spoorw. 4½ „	93	102	100¼	101¼	100¾	101¼	101	101¼	101⅛	101½
Aand. Ned Bank 4 „	160	169¾	170	—	—	—	171½	171¾	—	—
Frankr. Inschr. Grb. 3 „	54¾	67½	63½	—	62⅝	63¼	—	—	—	—
Belg. Cert. *Rothschild*, 2½ „	43	54	51⅜	51⅞	51⅜	52¼	52	52⅜	51½	52⅜
Rusl. Obl. *Hope* 1 1/16 1 1/16 5 „	93⅞	106¾	102⅝	104¾	101⅜	103⅜	101	102½	100¼	102
dito 1 1/32 1 1/32 5 „	93¼	104	100½	102½	100⅜	101¼	100⅜	101⅜	100¼	101⅝
Cert. Rusl. 1 1/32 1 1/32 5 „	78	92¼	85	86½	84½	86	84	84½	84	85½
Obl. *Stiegl.* 5e serie 5 „	83¾	99	89	90¾	88¼	89 1/16	87½	88⅜	86	87½
dito 6e serie 5 „	89	102⅝	97½	101	96½	98½	95⅝	97½	95⅜	97 5/16
Cert. *Hope & Co.* 4 „	78	87	79⅛	82¾	79½	80 1/16	77¾	79⅛	75½	78⅛
Oblig. bij *Stieglitz* 4 „	72¾	87½	80½	84	80½	82⅛	78⅝	81 3/16	76¾	78⅛
dito te Londen 4½ „	86	98½	90¼	93½	90¼	91½	90	91½	89¾	91⅛
dito 2e Leening	—	—	—	—	89⅛	90⅛	89⅛	90¼	88⅜	90
Cert. Roebels . . 6 „	56	68⅛	59⅛	61⅛	59⅜	61⅛	58½	60	57½	58 15/16
Obl. à £ 100 . . 3 „	—	—	61¼	62¾	61 3/16	62¼	61⅛	62	60⅝	61½
Aand. groote Russ. spoorw. vol gefourn.	198	248½	213¼	220½	211½	220½	207	213	202½	209½
Polen. Schatk. Oblig. 4 „	66	83	79	81⅛	79¼	80⅛	78⅝	79 9/16	77⅜	79⅜
Loten fl. 500	139½	160½	160½	164	160	161½	160¼	161¼	160	161½
Pruiss. Aand. 1854 3½ „	183	211¼	—	—	205	207½	206	208	207¼	—
Obl. 1859. 5 „	—	—	101⅛	102⅜	102⅜	103⅜	102	103⅜	101½	103⅜
Oostenr. Obl. Metall. 5 „	31¼	77⅜	48	52¼	50¾	52⅜	47 1/16	51 3/16	42 1/16	48
dito dito 2½ „	18½	39½	26	28 3/16	26½	28 3/16	24⅜	27 1/16	23½	25¾
dito Nationale 5 „	35¾	78½	55	58 5/16	57 1/16	59⅜	54 1/16	59	50 3/16	56
dito bet. Amst. 5 „	47	78	71 5/16	74⅝	73⅛	76 1/16	70⅛	74¾	66⅛	71¾
Weener Lot. fl. 250, 1839	205	396	274	290	292¼	300	285	301	267	280
dito fl. 250, 1854 4 pct.	190	340	220	232	220	226	208	223	192	212
Aand. 1860 fl. 500 5 „	—	—	—	—	441	451	413	450	382	419
Oblig. *Goll & Co.* 5 „	62	81	56¼	—	62	—	55¾	62	—	—
dito dito 4 „	34	63½	45¾	49	48⅜	49½	45¾	48⅜	41⅛	46
Bankactien. . . . 3 „	512	1060	750	800	768	780	704	770	623	710
W. Loten fl. 100 1858	65	117¼	92¼	99	95½	99	95	100½	92½	97
Spanje. Oblig. . . . 1¾ „	24	34½	36 9/16	38⅛	39	40	39⅜	39 13/16	38 1/16	39 11/16
dito Binnenl. 3 „	32½	44½	45¼	47⅝	47 3/16	48⅜	47 1/16	47 13/16	45 1/16	47⅛
dito Amortisable	6	12	16	18½	18 1/16	21	20¼	22¾	21¾	22⅞
Obl. Buitenl. sch. 3 „	33	46	46⅝	48¼	47⅛	48¾	47⅝	48¼	46⅞	48
Coupons bewijzen	3	6¼	4¾	4¼	4¼	5 3/16	4¼	6¼	5 5/16	6⅜
Portug. Oblig. 1853	34	47½	43 7/16	44½	43 3/16	44⅝	41⅜	42 1/16	40½	41 1/16
dito 1856, 1857, 1859	33½	46½	42¼	43⅛	42½	42¾	43	44¼	41¾	43 1/16
dito Uitgestelde	25	31	33	33½	32⅜	33	32⅛	—	—	—
Z.-Amerika. Oblig. Mexico	13½	23	18⅞	20	20⅛	20 9/16	19⅛	20¾	20⅛	21⅛
Oblig. Venezuela 3 pct.	28¼	42	21	24⅛	21	22⅜	19⅛	22¼	21 9/16	23½
dito dito 1½ „	12	16½	11⅜	12¼	11	11⅝	10½	11⅝	11½	12 3/16
dito Grenada	10	18½	14 3/16	14⅝	13½	14½	12¾	14⅝	18⅛	15 1/16
dito Uitgestelde	3½	5⅝	4¼	4½	4 3/16	4 5/16	4⅛	5⅜	4 1/16	6 9/16
dito Peru 4½ „	72¼	90	—	—	88⅛	91	91	91½	91½	91¾
Brazil. Geldl. 1824 5 „	88	100⅛	96½	97⅛	96½	97⅛	95	96¾	94¾	96⅝
dito 1852—1858 4½ „	80	99½	86⅜	87¼	86	—	83⅛	86	88⅜	84⅝
dito 1860 . . 4½ „	—	—	—	—	85 3/16	85¼	84	85⅜	83⅜	84¼
Ecuador onbep. 1 „	11¾	16¼	10¼	12½	11⅜	11⅞	10⅛	11⅝	11½	13⅜
N.-Amer. Obl. Louis. 5 „	95½	103	101⅝	101¾	101	101⅜	101½	102	100¾	101½
Oblig. Illinois sp. 7 „	65	84¾	85½	86	85⅜	88	87⅝	92½	89	92
Galveston spoorweg 8 „	53	85	28½	37	34	52	34	37½	31	35
COURS VAN HET GELD.										
Beleening	3	3½	3	3	3	3	3	—	3	—
Prolongatie	2	4	2½	3	2½	3	2½	—	2½	—
Disconto	3	3½	3	3	3	3	3	—	3	—

Digitized by Google

VERGELIJKENDE OPGAVE *der Ned. Bank (saldo's van rek. court., omloopende bankbiljetten en munt en muntmateriaal)* in millioentallen guldens.

OVERZICT *sedert* 1846. — *Stand op ult. Maart* (sluiting boekjaar.)

ult. Maart.	saldo's r. c.	om. l. b. b.	m. en muntm.
1847	*f* 78 m.	334	80[7]
1848	77	372	85[9]
1849	144	444	66
1850	166	481	711
1851	206	508	72
1852	247	673	933
1853	267	775	1013
1854	222	938	1002
1855	159	925	1027
1856	146	912	75
1857	91	807	70
1858	11	76	704
1859	303	868	107

	1858. saldo's r. c.	om. l. b. b.	m. en muntm.	Global Bedr. v. disc. en belens.
ult. Jan.	183	773	62	436
„ Febr.	185	755	664	876
„ Maart.	11	76	704	816
„ April.	89	85	789	854
„ Mei.	103	795	764	28
„ Junij.	197	793	778	362
„ Julij.	109	841	782	318
„ Aug.	171	836	889	818
„ Sept.	193	816	90	259
„ Oct.	278	828	972	284
„ Nov.	397	802	1034	319
„ Dec.	443	808	109	811

	1859. saldo's r. c.	om. l. b. b.	m. en muntm.	Global Bedr. v. disc. en belens.
ult. Jan.	331	901	109	292
„ Febr.	326	881	1103	254
„ Maart.	303	868	107	251
„ April.	313	90	1028	335
„ Mei.	353	915	1083	385
„ Junij.	378	902	1046	384
„ Julij.	296	974	1055	365
„ Aug.	283	925	1047	311
„ Sept.	281	898	102	309
„ Oct.	282	902	99[9]	346
„ Nov.	393	866	1003	401
„ Dec.	409	884	1013	43

	1860. saldo's r. c.	om. l. b. b.	m. en muntm.	Global Bedr. v. disc. en belens.
ult. Jan.	281	992	1004	419
„ Febr.	263	971	1003	387
„ Maart.	224	985	998	361
„ April.	234	1012	102	356
„ Mei.	282	989	1048	373
„ Junij.	272	1005	1074	353
„ Julij.	215	1134	1086	413
„ Aug.	23	1136	111	40
„ Sept.	227	1110	1114	372
„ Oct.				
„ Nov.				
„ Dec.				

OVERZIGT DER FONDSEN EN GELDMARKT TE AMSTERDAM.

gedurende de maanden Augustus en September 1860.

Mogten wij in het vorig verslag onze lezers opmerkzaam ma en op eene schemering van gunstiger vooruitzigt op politiek terrein, hetwelk het vertrouwen eenigzins deed her even en in den stand der fondsen eene verbetering veroorzaakte: die schemering herschiep zich in nog ernstiger verwikkelingen, waarvan eene oplo sing vooreerst niet te verwachten is.

Het binnentrekken van Garribaldi te Napels, de tijding dat de Sardinische troepen de romeinsche grenzen hadden overschreden, kortom zoowel de algemeene Europesche politieke toestand, als die in Oostenrijk afzonderlijk met betrekking tot Venetie, Hongarije en de andere kroonlanden, dit alles spande te zamen om de gemoederen te verontrusten en eene daling in de fondsen te veroorzaken, hoofdzakelijk in Oostenrijksche, waarin de markt doorgaans zeer omstuimig was.

Niet door het aannemen der spoorwegwet, doch aan den algemeenen stand van zaken is het toe te schrijven dat onze nationale fondsen ten gevolge van verkooporders eene daling hebben ondergaan. De $2\frac{1}{2}$ pCt. geopend op $63\frac{15}{16}$ liepen terug tot op $61\frac{7}{16}$, zijnde ruim 2 pCt lager, op dit lage standpunt toonde zich weder eenige koopers, waardoor dezelve tot $62\frac{5}{16}$ opliepen, om $62\frac{1}{4}$ te sluiten.

De 3 pCt. en 4 pCt. ondergingen meer of min dezelfde variatiën.

Aandeelen Ned. Handelmaatschappij toonden ten slotte eene vermindering aan van 3 pCt., sluitende die 130 na bereids tot $128\frac{3}{4}$ te zijn gedaald. De handel was gedurende deze maanden op verre na niet zoo belangrijk als de vorige, toen echter het bekend worden van het dividend daartoe grootendeels aanleiding gaf.

Van de overige soorten valt niets bijzonders te vermelden.

In buitenlandsche effecten waren handelsvariatien niet minder van belang ontbloot.

Het meerendeel der *Russische* fondssoorten toonde eene variatie aan van ca. 2 pCt.; bij gemis aan genoegzame vraag was de omzet daarin betrekkelijk zeer beperkt.

De minder belangrijke variatien in *Oostenrijksche* fondsen, die wij in ons verslag voor de maanden Junij en Julij opmerkten, zijn van geen langen duur geweest en alle de verchillende soorten hebben steeds bij kleine neigingen tot rijzing eene achteruitgaande beweging gevolgd en dit leverde weder het bewijs, hoe de politieke gebeurtenissen op die fondssoorten steeds

Digitized by Google

den meesten invloed uitoefenen, terwijl het niet onbelangrijk is hierbij op te merken, dat steeds groote verkooporders, vooral voor Belgischen als ook voor Weener en Berlijnsche rekening, werden geeffectueerd.

Nationale en Oude Metallieken varieerden niet minder dan 9 pCt.; geopend op ca. 59 *de nationale* en 52 de *Oude Metalieken* sluiten dezelve ca. 52 en 44, zoodat de nat. 7 pCt. en de Oud-metalieken nog zelfs 8 pCt. lager blijven; de overige soorten toonen die vermindering nagenoeg in evenredigheid aan.

Spaansche fondsen behooren steeds onder die soorten die het minst aan variatien onderhevig zijn; hoewel die onder den ongunstigen stand der markt, dikwerf eenigzints lager waren aangeboden, herstelden de koersen zich echter vrij spoedig, en toonen ten slotte slechts eene geringe prijsvermindering aan. Daarvan echter was uitgesloten de *amortisabele* schuld, die geopend op 20¾ de koers van 22¾ bereikte en hoewel 22⅞ gesloten, echter zeer begeerd bleef met neiging tot verde en vooruitgang.

Dat men voor die rijzing geene bepaalde gronden kan opgeven is zeker, doch wij vinden genoegzamen grond daarin, dat het maximum van prijs tot de maandelijksche amotisatie vastgesteld, telkenmale, aanzienlijk verhoogd wordt en wel voor de laatst plaats gehad hebbende 105e inschrijving tot 23 pCt., zijnde ca. 2 pCt. verhooging.

Couponsbewijzen werden dan ook weder deze maanden tot hoogere koersen van de markt genomen en wel à 6⅞ pCt., doch liepen op dit hooge standpunt tot 5¾ terug, om weder 6 pCt. te sluiten.

Het tijdstip dat Spaansche couponsbewijzen eene voorwaartsche beweging zullen volgen meenen wij nog niet zeer nabij, doch koesteren wel eenige hoop dat wanneer eenmaal de amortisabele schuld zal afbetaald zijn, het Gouvernement aan de houders dier certificaten eenige schadeloosstelling zal aanbieden.

Portugesche fondsen waren gedurende deze maanden ook zeer aangeboden; de berigten van den financiëlen toestand van dat land, waren verre van gunstig, doch vastere marken van Lissabon deden de prijzen weder eenigzins van hun geledene teruggang herstellen.

Naar *Oblig. 5 pCt. Grieken* was gedurende deze maanden enorme vraag voor speculatie en rezen de 5 pCt. *Blaauwe* van 5¼ tot 9 ¼, zonder daarvoor met eenige zekerheid redenen te kunnen vermelden; wel sprak men over het voornemen der regering, om spoorwegen aan te leggen, waardoor welligt de oude schuld, bij eene eventuele leening te Londen te sluiten, in aanmerking kon komen, doch wij achten deze hoop zeer flaauw. Daar men zich reeds meermalen met dergelijke vooruitzigten gevleid heeft waarvan ten slotte niets is tot stand gekomen.

Op het hoogste standpunt geklommen, begon men dan ook die koersen voor te veel opgedreven te beschouwen, en liepen dezelve nog dien dag ca. 1 pCt. terug, om achtereenvolgend eene teruggaande beweging te blijven volgen.

De overige Europesche fondsen leverden geene belangrijke variatie op.

In *Amerikaansche* fondsen, die in de laatste tijden zeer verlaten waren, was de handel gedurende deze maanden zeer levendig; zoo in Mexico als in Venezuelas en bijzonder in Grenada's hebben, bij belangrijke variatie, groote omzettingen plaats gehad, met koopers zoowel voor Engelsche als Parijsche rekening. Wat tot de groote kooporders der beide eerste soorten aanleiding gaf, is niet bekend, doch de rijzing in Grenada's was gegrond op het plan der regering om eene regeling der schuld aan de houders voor te stellen.

Ook *Ecuadors* waren gezocht en hooger in prijs op het vermoeden dat met 1 November aanstaande, ten minste de laatst onbetaald gebleven coupon zal worden uitbetaald, doch waarvan nog niet met zekerheid te zeggen is.

Naar 7 *pCt. Oblig. Illinois* was ook gedurende deze maanden weder zeer veel vraag, deze stukken hebben zich in prijs verbeterd.

De handel in *Galvestons Spoorweg-aandeelen* was deze maanden zeer stil en de lage prijzen toonden geene variatie aan.

Als gewoonlijk ging in den wisselhandel weinig om, zonder eenige belangrijke variatiën.

Geld op beleening en Prolongatie was gedurende deze maanden onveranderd en ruim genoeg om aan de behoefte te voldoen.

Digitized by Google

De navolgende uitdeelingen en dividend-betalingen hebben plaats gehad:
Aand. Javasche Bank divid. 32e Boekjaar *f* 119,74.
Oost-Ind. Maatschappij van administratie en lijfrente 1860 *f* 100 (1859 *f* 130.)
Culemborgsche Gazverlichting Maatschappij 1860 *f* 12,50 (1859 *f* 12,50.)
Maatschappij de Atlas 1860 *f* 40,00.
Maatschappij van assur: discont en beleening te Rotterd. 1860 *f* 37,50 (1859 *f* 35,00.)
Straatweg tusschen de Klomp en het Ingsche veer 1860 groot *f* 500 *f* 12,25 groot *f* 100 *f* 2,45.
Beetwortelsuiker-fabriek te Zevenbergen, 1860 *f* 100 (1859 *f* 120.)

ECONOMISCHE NALEZINGEN EN BERIGTEN.

De **katoenoogst** in de Vereenigde Staten blijkt dit jaar de ruimste te zijn, welke men tot heden gehad heeft. Volgens naauwkeurige berekeningen, zegt de *New-York shipping list* van 15 Sept. ll., bedraagt de oogst voor het jaarverloop, eindigende 1o Sept. 1860, niet minder dan 4,675,770 balen, tegen

3.851.481 balen in 1859;
3.113.962 „ 1858;
2.939.519 „ 1857.

Opmerkelijk is het, de vermeerdering over een lang tijdverloop na te gaan. In de laatste jaren mag de jaarlijksche katoenproductie van Noord-Amerika, dooreen genomen, op ongeveer drie millioen balen gesteld worden, doch het is eerst kort geleden dat dit cijfer bereikt werd.

In 1825 was de productie nog slechts 569.249 balen, en sedert is er een doorgaande vermeerdering, hoewel met sterke afwisseling van het eene jaar op het andere. — In 1831 werd voor het eerst het getal van een millioen balen bereikt. — Tien jaren later was dit verdubbeld, en in het tijdperk van 1840—45 werd voor het eerst gemiddeld *twee* millioen balen per jaar geleverd. Voorts zag 1852 de eerste oogst boven de 3 millioen balen. Sedert is er, mede met afwisseling, nog steeds toeneming waar te nemen, totdat het thans bereikte cijfer van ruim 4¼ millioen balen de achtvoudige hoeveelheid aanwijst van hetgeen in 1825 werd geplukt.

Hoogst verblijdend is deze uitslag over 1859—60 te rekenen, niet alleen voor den N.-Amerikaanschen planter en handelaar, wien zij eene groote uitbreiding van zaken aanbrengt, doch ook voor het Europesche fabriekwezen, door hetwelk deze enorme massa grondstof grootendeels moet bewerkt, gesponnen, geweven, geverwd en gedrukt, en in goedkoope warme kleedingstukken voor den Europeschen werkman of den Indiaanschen consument verwerkt worden.

Bij de tegenwoordige spanning door den onzekeren staatkundigen toestand, hetgeen over het algemeen stilstand of slapheid in de nijverheid bewerkt, is eene vermeerdering van vertier en afzet, wanneer die door ruimere natuurgaven en

Digitized by Google

goedkoope grondstof veroorzaakt wordt, uit een algemeen oogpunt dubbel te waarderen.

In vroegere stukjes verwezen wij onze lezers meermalen op het belang der katoennijverheid en het aandeel, hetwelk door de verschillende landen in de productie dezer nuttige grondstof wordt genomen. (*)

Onze lezers weten daaruit dat N.-Amerika, hoewel de grootste productie-plaats, niet de eenige is. In Engelsch Oost-Indië wordt veel katoen geteeld en naar Europa vervoerd, hoewel de qualiteit van die vezelstof niet met de Amerikaansche gelijk te stellen is. Het streven van Engeland, de grootste katoenspinner der wereld, is, om door aanmoediging der productie ook in andere plaatsen, zich zoo mogelijk onafhankelijk te maken van de Vereenigde Staten voor den aanvoer van katoen, die voor de Engelsche fabrieksteden een levensvraag is (even als trouwens de afzet van het product naar Engeland grootendeels een levensvraag is voor landbouw en handel in de zuidelijke Staten der Unie). Van daar dat behalve in Hindostan, ook in Afrika en Australie menigvuldige pogingen worden aangewend, om de katoenteelt aan te moedigen. De reizen van den beroemden Livingstone in Afrika's binnenland, aan de Zambesi, enz., strekken, behalve tot andere wetenschappelijke doeleinden, ook grootendeels tot dit doel.

Tropische vezelplanten. — Het *Journal of the Society of Arts* van 11 Mei 1860 bevat een allerbelangrijkst, door een aantal planten-afbeeldingen en statistieke tabellen toegelicht stuk van den heer J. Forbes Watson „*on the chief fibre-yielding plants of India.*" Het is bekend dat Engeland de grondstof voor zijne reusachtige katoen-industrie uit Noord-Amerika, de vlas en hennep, in zoo groote mate voor zijne zeildoek-weverijen en touwslagerijen benoodigd, grootendeels uit Rusland ontvangt, en dat de verbazende toeneming zoowel in Engeland als elders, van het papier-verbruik sedert lang naar nieuwe grondstoffen voor de vervaardiging daarvan heeft doen zoeken (†). Het is evenzeer bekend dat veler streven is om de zoogenaamde afhankelijkheid, waarin het eene land hierin ten opzigte van het andere heet te staan, te doen ophouden door vermeerderde eigen productie van de grondstoffen voor die onderscheiden takken van nijverheid, terwijl anderen, teregt meenende dat verkeerdelijk van afhankelijkheid wordt gesproken, daarin slechts een band zien, die alle volken onderling verbindt. en die te naauwer toegehaald moet worden, hoe meer het eene volk behoefte krijgt aan de producten, welke het andere op de beste en goedkoopste wijze kan leveren. Maar wat hier ook van zij, en hoezeer het ook met de regelen eener gezonde staathuishoudkunde en met het welbegrepen eigenbelang zou strijden, om in eigen boezem te willen voortbrengen wat men beter en goedkooper elders kan verkrijgen, zoo is het gewis hoogst wenschelijk en kan het niet anders dan tot vermeerdering der algemeene welvaart strekken, zoo elk volk de grondstoffen, door zijn eigen land opgeleverd ten meesten nutte tracht aan te wenden. Uit dit oogpunt verdienen dan ook de pogingen, welke blijkens het aangehaalde stuk in Engeland, en, onder anderen blijkens zoo menig artikel in het tijdschrift voor Volksvlijt en professor Bleekrode's

(*) Vergelijk *Economist* 1858, pag. 56, 353.
(†) Verg. o. a. *Economist*, 1854, pag. 273, 284, 881.

Digitized by Google

Nieuw Tijdschrift, ook bij ons te lande sedert lang worden aangewend om van de tallooze vezelplanten, welke de tropische landen opleveren, meerder nut te trekken dan tot nu toe het geval is, alle aandacht. Aan ieder die in de daaromtrent ingestelde onderzoekingen belang stelt, wordt de lezing van de verhandeling van den heer Forbes Watson en van de discussie, welke daarover in de „Society of Arts" werd gevoerd, waarbij onder anderen over de papiervervaardiging veel belangrijks werd medegedeeld, ten dringendste aanbevolen. Ieder belangstellende kan dit gemakkelijk doen, daar elk nummer van dit „journal" steeds voor een geringen prijs van vier stuivers algemeen verkrijgbaar is. Bovendien heeft het Britsch koloniaal bestuur, dat aan „the Society of Arts" de in het „journal" teruggegeven planten-afbeeldingen en tabellen afstond, daarvoor de levering van drieduizend afdrukken der verhandeling, ter algemeene verspreiding, bedongen, zoodat het geene moeite kan kosten, deze in handen te krijgen. Het is dan ook zeer te hopen dat exemplaren daarvan hunnen weg ook naar onze overzeesche bezittingen, zoowel in het Oosten als in het Westen, zullen vinden, ten einde ook aldaar, meer dan tot nu het geval was, de aandacht op dit onderwerp te doen vestigen. Dat het de aandacht van ons gouvernement en onze industriëlen niet ontging, dit bewijzen, behalve de mededeelingen in de zooeven genoemde tijdschriften, en om van anderen blijken daarvan niet te gewagen, de herhaalde pogingen om het rameh-vlas op Java in het groot aan te kweeken en hierheen ter bewerking over te zenden. Maar het kan niet anders dan nuttig zijn dat die aandacht op nieuw opgewekt worde door een kennisneming van een zoo uitstekend stuk als dat van Forbes Watson, waarin men een zoo groot aantal tropische vezelplanten, hoogstwaarschijnlijk ook bijna alle in onze kolonien aanwezig, beschreven en afgebeeld en het nut dat daarvan te trekken is aangeduid zal vinden.

Onderzeesche telegrafen. De aandacht begint meer en meer gevestigd te worden op het mislukken van de tot heden genomen proeven om onderzeesche telegraaf-gemeenschap over groote afstanden daar te stellen. De *Morning Chronicle* bevatte medio Sept. een belangrijk artikel, waarin hij nagaat hoe thans na een reeks van proefnemingen nagenoeg al de bestaande telegraaf-kabels ontredderd zijn: de mislukking van den N.-Amerikaanschen draad, nadat de nederlating was tot stand gebragt, is bekend; de Middellandsche-zee-kabels zijn ieder oogenblik defect; die in de Indische zeëen zijn mede telkens gebroken, of gedeelten daarvan verloren; de telegraaf-gemeenschap van Engeland met overig Europa, zegt de *Morning Chronicle*, wordt slechts ten koste van groote opofferingen onderhouden, en herhaaldelijk zijn er bij deze veelbelovende onderneming, groote sommen aan te wenden die de winst der aandeelhouders aanmerkelijk verkleinen. Een onlangs besloten telegraaflijn van Engeland naar Gibraltar komt voorloopig niet tot stand, en de kabel, volgens soortgelijk systeem als de vroegere kabels ingerigt, is thans voor een linie in Engelsch-Indië bestemd, alleen met het doel, zooals de *Morning Chronicle* aanvoert, om de verwachte mislukking zooveel doenlijk aan de oogen van het Engelsch publiek te onttrekken. Het gemelde blad voert verder aan, dat tot heden geen der erkende groote ingenieurs de daarstelling dezer telegraaflijnen heeft op zich genomen; dat diegenen welke aan het hoofd hebben gestaan, meest middelmatige technici waren, die de zaak met veel magt deden *mousseren;* (vergelijk o. a. een artikel van den heer LOGEMAN,

Digitized by Google

de ontrouwe Bode, in den vorigen jaargang van *de Economist*), en dat èn STEPHENSON èn BRUNEL, wat ook van het tegendeel verhaald zij, bepaaldelijk ongunstig hebben geadviseerd omtrent het systeem der kabels, hetwelk voor de atlantische en eenige andere lijnen was aangenomen. Een van de redenen dezer mislukkingen meent de *Morning Chronicle* te vinden in het gebruik tot heden van *getah pertja* in plaats van *caoutchouc* voor de bekleeding der draden; de getah pertja zou zoowel gedurende de bewerking van den kabel, als later door den invloed van het zeewater, te veel gelegenheid aanbieden tot beschadiging, openlating van kleine plekjes en daardoor aanraking van het zeewater en wegleiding van den stroom. Eenige bevindingen bij het opnemen van gebruikte einden kabel in de Middell. zee, hebben dit bevestigd. Het nemen van proeven met gom-elastiek als bedekkings-middel wordt daarom ten sterkste aangeraden, en ter bevestiging hiervan wordt aangevoerd, dat onder de zeer enkele zee-telegrafen die na eenige jaren dienst nog in goeden staat zijn, die van de kust van Engeland naar het eiland Wight moet genoemd worden, die sedert een geruim aantal jaren ligt, en nog geene beschadiging door zeewater had: die kabel nu is, volgens de *Morning Chronicle*, juist met gom-elastiek omkleed.

— De *Great Eastern*, het monster-stoomschip, is na zijne terugkomst uit Noord-Amerika aandachtig onderzocht; de aangroeijing van zeeplanten, welke men meende dat de snelheid van vaart eenigzins vertraagd had, is niet van veel belang gevonden; in het algemeen rekent men dat het vaartuig in snelheid de verwachtingen heeft verwezenlijkt, welke de ontwerper BRUNEL er van gekoesterd had. Het schip wordt tot eene nieuwe reis uitgerust, en intusschen blijven de entrée-gelden ter bezigtiging, een der voorname bronnen van inkomst voor de aandeelhouders; zelfs thans in Engeland, waar reeds vroeger zooveel toevloed naar het stoomschip was, kan men nog op ca. *f* 6000 per week uit deze inkomst rekenen. Naar men verneemt, heeft zich echter in N.-Amerika een vreemd incident voorgedaan. Een Amerikaan is nl. opgekomen als de uitvinder van het voortstuwings systeem van den *Great Eastern*, waarvoor hij sinds lang in de Ver. Staten octrooi heeft. Het schijnt nl. volgens die berigten, dat reeds jaren geleden, aan twee Engelsche ingenieurs advies is gevraagd over het octrooi nemen in Engeland, voor het voortstuwen van stoombooten, met raderen en schroef beide, terwijl de raderen dan vóór het zwaartepunt zouden geplaatst worden, waardoor volgens de uitvinders, de schommeling van het vaartuig geheel zoude voorkomen worden, en een volkomen vaste gang verzekerd zijn. BRUNEL was een der ingenieurs aan wie de vraag werd onderworpen, en het antwoord was geheel ongunstig. De Amerikaansche uitvinder beweert nu dat BRUNEL het denkbeeld, bij nader inzien niet zoo slecht bevonden, voor de *Great Eastern* heeft aangewend, hetgeen hem echter in de Ver. Staten niet vrijstaat, dewijl dáár althans octrooi was voor die uitvinding. Bij de reis naar N.-Amerika heeft de uitvinder dus zijn voordeel willen verzekeren; dit was niet gemakkelijk, want de wet aldaar laat het gebruik der geoctrooijeerde uitvinding wel toe bij een vaartuig, dat alleen uit een overzeesche haven naar een N.-Amerikaansche gaat (nl. dit is niet de uitoefening van de zaak *in* de Ver. Staten zelve) — wegens de reis van Engeland naar New-York kon dus de vordering niet ingesteld worden; doch behalve die togt heeft het stoomschip ook eenige *kustreizen* in de Ver. Staten

Digitized by Google

gemaakt, aldaar verschillende havens bezoekende. Deze gelegenheid heeft de uitvinder zich te nutte gemaakt, en, naar men verneemt, 100,000 dollars (*f* 250,000) schadevergoeding van de reeders geeischt, wegens ongeoorloofd gebruik van zijn octrooi. Met belangstelling ziet men den afloop van dit geding te gemoet, waarbij twee beroemde regtsgeleerden te New-York de vordering zullen ondersteunen.

— De gunstige gevolgen voor den handel, welke in de laatste jaren in Frankrijk ondervonden zijn van de vermindering of vrijstelling van *in-* of *uitvoerregten* op vele artikelen, hebben in den loop van dit jaar de keizerlijke regering er ook toe gebragt om eenige belangrijke ontheffingen voor den *doorvoerhandel* te verleenen.

De verordeningen op den *doorvoer* hebben namelijk in den zomer dezes jaars ten opzigte der navolgende *vier* onderwerpen wijziging ondergaan:

1° Geheele opheffing van alle formaliteiten voor de goederen die bij den in- en uitvoer vrij zijn;

2° Vervanging van het gelei-biljet (*acquit-à-caution*) door het vrijbillet (*passavant*) en vrijstelling van de plombering voor de goederen, die bij invoer vrij van regten en alleen bij uitvoer tolpligtig zijn;

3° Vrijstelling van de voorschriften betreffende het monster (*échantillon*) voor de koloniale waren en eenige bijzondere producten;

4° Vrijstelling van plombering en *marque* voor paarden, lastdieren en varkens.

Het is schier onnoodig om op de verligting te wijzen, welke deze nieuwe bepalingen den handel aanbrengen. Aan het gebruik van het gelei-billet waren vele verpligtingen en kosten verbonden, welke thans vermeden kunnen worden; de zegelkosten verminderen daardoor van 75 cts op 5 ct. — De vorm voor het vrijbiljet is hoogst eenvoudig. De belanghebbende levert eene verklaring in duplo in: de eene, ongezegeld, blijft bij de beambten; de andere, met een zegel van 5 ct., wordt vrijbillet door eene aanteekening des ambtenaars, kosteloos er op te zetten.

N^s 186 en 192 van den *Moniteur* behelzen deze nieuwe voorschriften, alsmede de betrekkelijke instructie welke, ter harer uitvoering, aan de douane-directiën gegeven is.

Bij den wedstrijd in de laatste jaren bij de onderscheidene Staten van westelijk Europa, om de groote wegen tot den aanvoer van midden-Europa te worden, verdienen deze nieuwe stappen in Frankrijk gedaan, voorzeker allezins de aandacht. De tijden zijn nog niet ver verwijderd, dat men meende den doorvoer als 't ware eer te moeten benadeelen dan te bevorderen, in de hoop dat er dan meer eigen handel komen zou, dat men stapelplaatsen zou vestigen: — doch zie, in plaats van te stapelen, verkozen de goederen den naastbijliggenden, kortsten en goedkoopsten weg tot den verbruiker, en toen men zag dat die natuurlijke loop niet wel te keeren was, begreep men gelukkig dien in de hand te moeten werken, en zoo beschouwt men thans zeer te regt den *doorvoer* als een voordeelige soort van handel, niet zoo zeer voor de winsten die hij speciaal afwerpt, als wegens de handelsrelatiën die hij aanvoert, en den eigen handel waartoe hij op den duur aanleiding geeft. — Met het oog daarop hebben dan ook én België, én Frankrijk hun doorvoer in de laatste jaren zeer begunstigd. In het Tolverbond is een volmaakte opheffing der doorvoerregten, en vermindering of afschaffing der Rijntollen, die facto ook door-

Digitized by Google

voerregten zijn, ernstig ter sprake, en welligt spoedig te wachten. Nederland is wat de regten-heffing betreft, andere rijken reeds lang voorgegaan, door afschaffing der Rijntollen op zijn stroomgebied, en opheffing van alle doorvoerregten, in 1850. Ongelukkig zijn tot heden de menigvuldige bepalingen der wet van 26 Augustus 1822 onveranderd gebleven. Vele bepalingen dier buitengewoon lange wet, ter verzekering van een gecompliceerd tarief van regten daargesteld, hadden gaandeweg haar raison d'être verloren, naarmate de milde beginselen sedert 1846 en 1850 in onze tariefswetgeving de overhand verkregen. Tot heden zijn zij echter onveranderd gebleven, doch ook thans is eene wijziging dier bepalingen, in verband met de voorgestelde wijziging van het tarief van regten in de troonrede aan de Staten-Generaal toegezegd.

Mogten de overwegingen te dezen opzigte vooral tot groote eenvoudigheid van voorschriften geleiden. Met onze uitgestrekte landgrenzen, het spoorwegverkeer en de gelegenheid tot doorzending onder plombering welke het aanbiedt, is eenvoudigheid en spoed inderdaad van het hoogste belang. Op eenige centen na wordt uitgerekend welke weg goedkoopst uitkomt, en evenzeer rekent men op centen en uren na, langs welken weg de minste visitatien en oponthoud door ambtenaren te wachten is! Te meer moet men in Nederland op eenvoudigheid hierbij acht geven, omdat de wetsvoorschriften omtrent doorvoer grootendeels slechts de behoedmiddelen zijn om tegen ontduiking van wettig verschuldigde invoerregten te waken. Hoe meer nu die invoer-regten gematigd worden, hoe meer reden om die waarborgen tegen ontduiking niet te gestreng te stellen.

Digitized by Google

MAATREGELEN DER REGERING TEGEN DEN OMLOOP VAN VREEMDE MUNT. (*)

Dat de pogingen, die de Regering aanwendt om ons ruilmiddel te zuiveren van vreemde munt, aan sommigen onaangenaam zouden zijn, liet zich verwachten. Maar dat men zich geroepen kan achten, *uit naam der staathuishoudkunde* tegen die pogingen te velde te trekken, gelijk in sommige dagbladen geschied is, dit mag te regt verwondering wekken. En toch is het verschijnsel wel te verklaren. De staathuishoudkunde heeft zoo veelvuldig op het verkeerde van vele Staats-bemoeijingen moeten wijzen, dat hij, die met die wetenschap weinig vertrouwd is, ligtelijk op het denkbeeld kan komen, dat *niets doen* de eenige functie is, die zij aan de Regeringen opdraagt.

Het is echter niet alleen deze dwaling, waardoor de schrijvers van bedoelde artikelen in hunne beschouwingen geleid worden. De pogingen der Regering zijn, althans sommigen hunner, ook daarom tegen de borst, omdat zij het wenschelijk achten, dat de omloop van vreemde speciën voortdure. Zij verklaren het eene bekrompenheid, eenig nadeel daarin te zien, en leggen die verklaring wederom af *uit naam der wetenschap.*

Hoe men toch slecht door zijne vrienden gediend kan worden!

Er is toch wel geen punt, waaromtrent de staathuishoudkundigen reeds vroeger tot volkomen eenstemmigheid gekomen zijn, dan het wenschelijke voor de volkswelvaart, dat de Regeringen overal voor den omloop van een goed geordend ruilmiddel zorg dragen. Niets wordt ook door de ondervinding luider verkondigd; en het zijn vooral die oude tijden, waarop een der tegenstanders herhaaldelijk heenwijst, de

(*) Het onderwerp der vreemde munt-circulatie hier te lande, — de omvang, oorzaken en nadeelen van dien munts-omloop — is met eenige uitvoerigheid behandeld in een gedrukt *Rapport aan den Koning, dd.* 8 *Mei* 1856 *uitgebragt door de Staats-Commissie benoemd bij Z. M. Besluit van* 5 *Sept.* 1855 (*Staatsbl. no.* 118) 's Gravenhage, (*niet in den handel*). Eene aankondiging van dit Verslag, door Mr. J. T. Buijs, is te vinden in het Tijdschrift *Wetenschappelijke Bladen*, Haarlem, A. C. Kruseman.

Eenige, onlangs door de Regering genomen maatregelen, waarvan hier meer bepaaldelijk de rede is, werden dezer dagen behandeld in de *Rotterdamsche Courant* van 2/3, 4 en 23/24 September; *Zondagsblad* van 9 September, en *Enschedésche Courant*, van 17 en 24 October.

Digitized by Google

tijden toen nog Graven en Hertogen ons regeerden, welke ten dien opzigte merkwaardige lessen geven.

Velerlei waren in die tijden de oorzaken van muntverwarring. De Regeringen zelven sloegen niet zelden opzettelijk slechte munt om daardoor een oogenblikkelijk voordeel te verkrijgen. Maar onder die vele oorzaken was er ook eene, en wel eene sterk werkende, die thans bijzonder onze aandacht verdient, namelijk het telkens in omloop komen van vreemde munt op een gewoonte-koers, hooger dan zij in vergelijking met de landsmunt verdiende. Het gevolg was dan, dat de rekeningsmunt, door deze ligtere vreemde speciën vertegenwoordigd, in waarde daalde, en de zwaardere landsspeciën, òf uit den omloop verdwenen, òf opgeld deden. Gewoonlijk trachtten de Regeringen aanvankelijk dit door verbodsbepalingen tegen te gaan; maar had het kwaad eenmaal zekere hoogte bereikt, dan gaf men toe en sloeg ook de landsmunt ligter. En daar hetzelfde verschijnsel zich telkens herhaalde, had er zoodoende voortdurend munt-verwarring en munt-verzwakking plaats. Onze gulden, thans 9^{45} wigtjes fijn zilver uitdrukkende, is dezelfde rekenings-munt, die vroeger *pond* genaamd werd. De hoeveelheid zilver, door die rekeningsmunt uitgedrukt, was in de 8ste en 9de eeuw ruim 400 wigtjes. Door allerlei oorzaken, maar voor een goed deel ook door het telkens in omloop komen van ligtere vreemde munt, was die hoeveelheid in het midden der 16de eeuw reeds op 20 wigtjes gedaald; en wederom door diezelfde oorzaken daalde zij van toen af tot op het midden der 17de eeuw beneden de 10 wigtjes.

Wanneer wij dus zien, dat ook thans weder Belgische en Duitsche muntspeciën boven hare wezenlijke waarde in omloop komen, en in onderscheidene streken van ons land de landsmunt reeds bijna geheel verdrongen hebben, dan is dit voorzeker eene zaak, die allezins de aandacht der Regering verdient.

Men blijft wel is waar vrij, om de vreemde munt te weigeren; maar ieder onzer weet hoe dat toegaat. Men neemt haar aan, hetzij om niet door weigering kleingeestig te schijnen, of omdat men den aanbieder niet wil indisponeren, of omdat men vreest anders geheel geene betaling te zullen ontvangen, en, eenmaal de vreemde munt op zekeren koers aangenomen hebbende, is er schier niemand, die niet poogt haar ook weder op gelijken koers aan een ander af te zetten. Ik twijfel of iemand mijner lezers zich geheel onschuldig aan dit feit zal gevoelen. Wanneer er derhalve personen zijn, wier belang medebrengt, vreemde munt in te voeren en op zekeren koers aan het publiek op te dringen, dan zijn de individuële pogingen van bijzondere personen niet zelden onvoldoende om het kwaad tegen te gaan; en dan wordt het juist

Digitized by Google

daarom Regeringspligt om maatregelen te nemen ter handhaving of tot herstel van eene goede gesteldheid van het ruilmiddel.

Vroeger was het gewoonlijk door verbods- en strafbepalingen tegen het uitgeven en aannemen der vreemde munt, dat men dat doel trachtte te bereiken. Ook heden nog heeft datzelfde in onderscheidene landen plaats, b. v. in Pruissen en in Hannover. En indien het middel werkelijk afdoende was, en het doel was langs geen anderen weg te bereiken, dan zou, ten aanzien van den eigenaardigen werkkring der Regering, tegen zoodanige wetten geen bezwaar kunnen ingebragt worden; want een goede gesteldheid van het ruilmiddel is buiten twijfel eene zaak van publiek belang.

De geschiedenis echter raadplegende, vindt men, dat zoodanige verbods- en strafbepalingen bijna altijd een doode letter gebleven zijn; en dit laat zich gereedelijk verklaren, wanneer men nagaat, hoe hinderlijk inquisitoriaal men te werk zou moeten gaan om eene gestrenge en onpartijdige uitvoering daaraan te geven.

Men moet het dus allezins toejuichen, dat onze Regering, alvorens zulke strenge maatregelen voor te stellen, de proef neemt om langs zachteren weg het beoogde doel te bereiken; en hare pogingen daartoe verdienen medewerking, in plaats van tegenkanting en bespotting.

Ten aanzien der Belgische twee-centimes-stukken, die, omstreeks 6 pCt. boven hunne waarde in België, alhier omloopen, en door hun groot volumen voor eenigzins aanzienlijke betalingen in het gebruik zeer lastig zijn, schijnt dit algemeen erkend te worden. Maar niet zoo ten opzigte der Duitsche munt, op den voet zoo als die in Twente en aangrenzende streken gebruikt wordt.

Ter verdediging daarvan wordt door sommigen aangevoerd, dat de koers van *f* 1,80 per thaler slechts 2 à 3 pCt. boven de wezenlijke waarde is, zoodat het verschil zoo groot niet is; dat, waar eenmaal het gebruik van die munt algemeen is geworden, niemand er meer hinder of schade van heeft; dat de poging tot wederinvoering van het gebruik van Nederlandsch geld slechts nieuwe stoornis zou veroorzaken; en dat die wederinvoering toch ook niet zou gelukken, of, mogt zij gelukken, nadeelig op de welvaart van Twente zou werken. Want, zegt men om dit laatste toe te lichten, het gebruik van Duitsche munt in Twente is een gevolg van den natuurlijken loop des handels. Twente namelijk heeft veel toevoer van specie noodig ter uitbetaling van werkloonen en heeft altijd veel papier op Holland te trekken. De aangrenzende streek van Duitschland daarentegen is altijd meer geld aan Holland schuldig, dan het van daar te ontvangen heeft. Dit maakt dat de Twentsche fabriekanten met voordeel hun papier op Holland

Digitized by Google

in Duitschland kunnen plaatsen, en als retour van daar zonder groote kosten Duitsche specie kunnen ontbieden. Dwong men hen echter Nederlandsch geld te gebruiken, dan zouden zij van die gelegenheid tot plaatsing van hun papier beroofd worden, en zij zouden aanhoudend specie uit Holland moeten ontbieden. De zware kosten, op die specie-aanvoeren vallende, zouden hen verpligten hunne loonen te verminderen, en alzoo zoude ten slotte een ieder door den maatregel benadeeld worden.

Om de juistheid dezer voorstelling te beoordeelen, moeten wij den toestand in Twente in eenige bijzonderheden nagaan.

De omloop van Duitsche munt aldaar dagteekent van voor 30 jaren. Eenige fabriekanten zijn toen begonnen hun werkvolk met Duitsche munt, op den voet van *f* 1.80 per thaler, te betalen. Zij deden dit met het bepaalde opzet om 2 à 3 pCt. en soms aanmerkelijk meer op de werkloonen uit te sparen en dus te winnen. En die winst was niet te versmaden; want bij eene wekelijksche loonbetaling, b. v. van *f* 2000.—, gaf eene besparing van 2 à 3 pCt. omstreeks *f* 3000.— 's jaars. De werklieden verloren daarbij evenredig met de winst der loonbetalers; want al namen ook de winkeliers de Duitsche munt op gelijken voet aan, die winkeliers, hunne leveranciers in Nederlandsche munt, of in Duitsche munt op een lageren koers, moetende betalen, moesten wel hunne winkelprijzen verhoogen in evenredigheid tot den te hoogen koers, waarvoor zij de Duitsche munt ontvingen, zoodat de werklieden, hoezeer in naam gelijke loonen als vroeger ontvangende, inderdaad minder ontvingen.

Maar, kan men zeggen, moge dit ook in den aanvang zoo geweest zijn, nadat eenmaal het gebruik van Duitsch geld geheel algemeen is geworden, zijn ook alle loonen in evenredigheid gestegen, en heeft dus zoowel het nadeel voor de loontrekkers als het voordeel voor de loongevers opgehouden.

Grootendeels is dit volkomen waar; en het is wel eens te zeer uit het oog verloren, wanneer men de *tegenwoordige* fabriekanten beschuldigde van aan hunne werklieden een deel van hun loon te onthouden. Of het echter geheel algemeen waar is, mag betwijfeld worden. Vele loonen zijn zeer traag in het veranderen, en, al moge de prijs van eigenlijken fabriekarbeid thans hooger zijn dan vroeger, het zou ons zeer verwonderen, indien, ook zelfs in die streken waar het Duitsche geld het langst reeds in gebruik is, geheel geen loondiensten konden aangewezen worden, die nog met gelijken prijs als vroeger betaald werden.

Maar al neemt men aan, dat de prijs van alle loondiensten evenredig

Digitized by Google

verhoogd zij, dan nog zijn daarmede geenszins de bezwaren tegen den omloop der vreemde munt weggenomen.

De voordeelen, die een land van een goed geordend muntwezen heeft, bestaan voornamelijk daarin: dat aldaar eenheid van munt in alle deelen des lands en in alle soorten van handelingen bestaat, waardoor het verkeer uitermate vereenvoudigd wordt; dat door de zorg der Regering geene andere dan goede specie, en van elke muntsoort de vereischte hoeveelheid in omloop is; en dat men bij alle verbindtenissen met juistheid weet, waartoe men zich verbindt en waarmede men zich van zijne verbindtenis zal kunnen en moeten kwijten.

Al die voordeelen zijn door het gebruik van vreemde munt voor Twente verloren. Twente heeft feitelijk niet meer dezelfde munt als de overige gedeelten van Nederland. Het rekent nog wel in guldens en centen, maar dat zijn andere guldens en centen, een *Twentsch courant*, dat eene afwisselende waarde heeft tegenover *Nederlandsch courant*.

Het heeft ook niet voor alle handelingen dezelfde munt. Er zijn altijd nog handelingen, in welke Nederlandsche munt vereischt wordt. Een gevolg hiervan is, dat men verpligt is een dubbele kas te houden, een van Duitsche en een van Nederlandsche munt. De laatste kan wel is waar klein zijn, omdat, ook wanneer Nederlandsche munt verschuldigd is, veelal in Duitsche munt à *f* 1.80 per thaler met bijpassing van een afwisselend agio kan betaald worden. Maar hiervan is men echter nooit zeker, en er zijn voorbeelden van schuldeischers die, wetende dat hun schuldenaar geen Nederlandsche munt ter zijner beschikking had, tot 8 pCt. agio op Duitsche munt geëischt hebben.

Is men dus in sommige gevallen aan aanzienlijk verlies op zijne Duitsche specie onderworpen, men staat dagelijks bloot aan kleine verliezen op zijne Nederlandsche specie, die in het kleine verkeer, zonder bij-berekening van agio, op den voet van Twentsch courant circuleert. En dit laatste komt te meer voor, omdat de natuurlijke betrekkingen met de overige gedeelten van Nederland, welke betrekkingen veel meer zijn dan die met Duitschland, dagelijks in grootere en kleinere sommen Nederlandsche specie naar Twente heenbrengen. Die specie vindt ten slotte wel haren weg tot den wisselaar, en vloeit dan weder weg, maar toch dikwijls niet, dan na eens of meermalen op den voet van Twentsch courant beneden hare waarde te zijn uitgegeven en ontvangen.

Ten andere draagt voor het Twentsche ruilmiddel geene Regering zorg; geene Regering is daarvoor verantwoordelijk; maar zijne bestanddeelen zijn afhankelijk van hetgeen de publieke opinie als zoodanig toelaat. Voor eenigen tijd werden in Hannover zekere slechte speciën ingetrokken.

Digitized by Google

In Twente zijn echter die speciën in omloop gebleven, welke dus sedert dien tijd nergens buiten Twente koers hebben. Op zich zelf moge dit feit weinig belangrijk zijn; het geeft een voorbeeld, hoe ligtelijk een ruilmiddel aan verder bederf onderworpen is, wanneer het eenmaal aan alle Regeringszorg onttrokken is.

En eindelijk wordt in Twente alle zekerheid gemist omtrent hetgeen waartoe men zich verbindt. Wij merkten reeds op, dat niet bij alle handelingen Twentsch courant bedoeld wordt. Dit geldt niet alleen van Rijksbelastingen, waarbij altijd Nederlandsch courant moet verondersteld worden, maar ook van vele handelingen van het bijzonder verkeer. Bij handelingen, waarbij ook inwoners van andere deelen des Rijks betrokken zijn; of die groote sommen betreffen; bij de meeste handelingen, die bij notariëele acte worden gesloten, wordt veelal Nederlandsch courant of Twentsch courant met bijberekening van agio verondersteld. Maar eene juiste afbakening te geven van de handelingen, waarbij de eene of andere munt bedoeld wordt, geen Twentenaar is daartoe in staat. Doch ook, al is het ontwijfelbaar, dat Twentsch courant bedoeld is, toch blijft groote onzekerheid bestaan. Want men vergete niet, dat het gebruik van vreemde munt ook daar, waar dit gebruik meest algemeen is, altijd bloot conventioneel blijft, en dat de schuldeischer in alle gevallen, ook al is Twentsch courant bedoeld, de in guldens en centen uitgedrukte som in Nederlandsch courant, en dus niet alleen in Twentsch courant met bijpassing van agio, maar in werkelijke Nederlandsche specie kan vorderen. En aan den anderen kant, indien de schuldeischer getrouw wil blijven aan de bedoeling der contractanten, wie zegt hem, wanneer de verbindtenis eenigen tijd te loopen heeft, waaruit, naar de publieke opinie van dan, het Twentsch courant zal bestaan, en welke waarde het derhalve alsdan zal hebben?

Dit alles betreft de streken, waar de omloop der Duitsche munt reeds het langst geduurd heeft en het meest algemeen geworden is, en waar men dus mag aannemen, dat de toestand tot zekere stabiliteit gekomen is. Er zijn echter ook streken, alwaar het nog niet zoover gekomen is, maar de twee muntsoorten nog strijd voeren, en andere, waar de Duitsche munt eerst aanvangt gebruikt te worden. De toestand is in deze streken eenigzins anders, hoezeer weinig beter. De onzekerheid is nog grooter; en, hetgeen vooral opmerking verdient, de waarde van de rekeningsmunt aldaar is nog steeds dalende, of vangt eerst aan te dalen, zoodat zij, die aldaar Duitsche munt à *f* 1,80 per thaler in omloop brengen, daarop nog ten koste hunner medeburgers winst behalen, en dit maakt natuurlijk dat het kwaad de strekking heeft om zich telkens verder uit te breiden.

Digitized by Google

De bovenstaande opmerkingen zullen, naar ik mij voorstel, voldoende zijn om te doen inzien, dat het gebruik van Duitsche munt op den koers van *f* 1,80 per thaler gansch niet onschadelijk te achten is. Maar zal men nu desniettemin dat gebruik, in verband met de wisseltransactiën met het aangrenzende Duitschland, voor Twente natuurlijk, ja noodzakelijk moeten noemen?

Voor allen die met de algemeene beginselen, welke alle wisseltransactiën beheerschen, bekend zijn, moet deze stelling al zeer zonderling klinken. Wij willen ons echter in geene abstracte beschouwingen verdiepen, maar de zaak zelve, zoo als zij zich hier voordoet, nader onderzoeken.

In de eerste plaats mogen wij opmerken, dat, indien men een naauwkeurigen staat kon verkrijgen van het bedrag van Twentsch papier op Holland, dat tegen specie-aanvoer uit Duitschland, aldaar geplaatst wordt, velen waarschijnlijk zeer verrast zouden zijn over de geringheid van dat bedrag.

En ten andere is het eene onjuiste voorstelling, wanneer men het doet voorkomen, als ware de specie-aanvoer uit Duitschland een gevolg van de wisseltransactiën. Niet omdat Munster papier op Holland behoeft, zendt het specie; maar, omdat Twente Duitsche munt begeert neemt Munster papier, en daaronder ook Twentsch papier op Holland. (*) Zoodra men de zaak alzoo beschouwt, verandert zij geheel van aanzien. Munster, behoefte aan papier op Holland hebbende, kan zich daarvan op de Duitsche wisselplaatsen zeer goed voorzien, en zou in den natuurlijken gang des handels zich daartoe niet tot Twente wenden. Want de natuurlijke betrekkingen tusschen Twente en het aangrenzend Duitschland zijn slechts gering, en de thans tusschen beide bestaande bankiersbetrekkingen zijn een kunstmatige vrucht van het tegen hoogen koers in Twente in omloop brengen van Duitsche specie.

(*) Eene historische bijzonderheid kan de juistheid hiervan toelichten. In 1831 werd nl. door kooplieden, fabriekanten en winkeliers te Almelo een adres aan de Regering gerigt, verzoekende dat maatregelen tegen het indringende kwaad mogten genomen worden.

In dit adres, als Bijlage B. achter het verslag der Staats-Commissie gedrukt, verwijst men er op, hoe reeds eenige jaren vóór 1831, fabriekanten te Enschedé, *hebben gepractiseerd om voor Hollandsche wissels, Pruissische muntspeciën te koopen tegen f* 1.70, *f* 1.72½ *en f* 1.75 *de Pruissische thaler, dit geld in te voeren om vervolgens hunne ondergeschikte wevers en werklieden op te dringen en in betaling te doen aannemen ad f* 1.80 *enz.* en verder, in substantie: *.. dat de kooplieden in Almelo, die „vroeger Hollandsche wissels van de fabriekanten konden bekomen, die thans niet „meer kunnen verkrijgen, daar de fabriekanten die thans in Pruissen tegen Pruis„sisch geld met winst verkoopen.*"

Tot nadere toelichting wordt dit, in de gegeven omstandigheden, zeer merkwaardig adres uit het middenpunt der Twentsche nijverheid zelf, als Bijlage hierachter gevoegd.

Digitized by Google

Maar geeft toch niet het ontbieden van specie uit Munster eene goede gelegenheid aan de Twentsche fabriekanten, om althans een deel van hun papier tegen een gewenschten prijs te plaatsen?

Geen betere, dan zij zouden hebben, indien zij, specie behoevende, die van Amsterdam of elders binnenslands ontboden en dus ook daardoor de binnenlandsche gelegenheid tot plaatsing van hun papier evenredig zagen toenemen. Het tegendeel is veeleer waar.

Zij verkrijgen wel is waar een afwisselend avance op hun te Munster geplaatst papier, berekend in thalers à *f* 1,80. Dit echter is tegenwoordig geenszins winst meer, want, gelijk zij zelven te regt aanvoeren, wegens die hooge schatting van den thaler zijn ook hunne werkloonen en andere plaatselijke uitgaven evenredig hooger. Maar bij die plaatsing van hun papier in Duitschland, zijn zij afhankelijk van den onzekeren wisselkoers van Duitschland op Nederland, en van die onzekerheid zouden zij bevrijd zijn, indien zij al hun papier in Nederland konden plaatsen.

En wat eindelijk de kosten betreft, om Nederlandsche specie te ontbieden, ook het ontbieden van Duitsche specie uit Munster geschiedt niet kosteloos. Hoeveel die kosten bedragen, is mij niet bekend; maar, in aanmerking nemende, dat specie-vervoer van Amsterdam naar Zwolle, Kampen en Deventer ½ p. m., en van Amsterdam naar Almelo en Enschedé ca. 1 p. m. kost, kan het verschil niet groot zijn.

Bovendien, men moet zich van die beweerde behoefte van Twente aan opzettelijken specie-aanvoer geen overdreven voorstellingen maken; en voor zoover die behoefte thans werkelijk bestaat, kan men voorzien, dat zij voor een goed deel zal ophouden, wanneer men in Twente eenmaal tot het gebruik van Nederlandsche munt zal teruggekeerd zijn.

Het laat zich namelijk met grond vermoeden, dat een der hoofdoorzaken van die bestendige behoefte aan nieuwen aanvoer van munt daarin gelegen is, dat het terrein van omloop van Duitsche munt zich nog telkens uitbreidt, en dus het proces van vervanging van Nederlandsche door Duitsche munt nog steeds voortgaat. Met het wegvallen dier oorzaak zal ook het gevolg van zelf ophouden.

In hoever echter ook dan nog behoefte aan specie-aanvoer zal overblijven, is vooraf niet wel te beoordeelen.

De vele fabriekloonen, die in specie uitbetaald worden, kunnen niet als een oorzaak van zoodanige behoefte aangevoerd worden; want de alzoo uitbetaalde specie blijft in omloop en kan dus door tusschenkomst der bankiers telkens tot de fabriekanten terugkeeren, gelijk dan ook feitelijk geschiedt.

Meer waarde is welligt te hechten aan de bewering, dat de toenemende bloei van Twente, door ook de hoeveelheid van benoodigd

Digitized by Google

ruilmiddel evenredig te doen toenemen, en door althans aanvankelijk aanleiding te geven tot vele kleine opsparingen in kontanten, voor-eerst nog specie-aanvoeren noodig zal maken. Maar de daardoor veroorzaakte behoefte kan toch nimmer zeer groot zijn.

Ook is het mogelijk, dat de gesteldheid van Twente medebrengt, dat aldaar de tallooze kanalen van het kleine verkeer meer de strekking hebben om specie af dan aan te voeren. Dat verschijnsel doet zich ook elders voor; en in dat geval moet het evenwigt door specie-aanvoeren van bankiers of van den groothandel hersteld worden. Maar uit den tegenwoordigen toestand is ten dien opzigte niets op te maken. Want dat thans betrekkelijk weinig Ned. specie van zelve naar Twente toestroomt, en hetgeen er komt spoedig weder wegvloeit, spreekt van zelf, omdat er, door den omloop van Duitsche munt, geen emplooi voor Ned. munt aldaar bestaat. Doch hieruit kan men geenerlei gevolg trekken tot hetgeen zal plaats hebben, indien de eenheid van ruilmiddel tusschen Twente en de overige deelen des Rijks hersteld zal zijn.

Het is zeer denkbaar, dat alsdan schier geheel geene opzettelijke specie-aanvoeren zullen vereischt worden, maar dat de plaatselijke bankiers en kassiers in den regel door den natuurlijken gang des verkeers genoegzame hoeveelheid specie in hunne kassen zullen zien toestroomen om aan de fabriekanten te verschaffen, wat deze tot betaling van werkloonen noodig hebben. En al is dit niet alzoo, toch kan men gerustelijk voorspellen, dat *minder* specie zal behoeven aangevoerd te worden, dan thans; terwijl men evenzeer mag aannemen, dat de meer natuurlijke gang des verkeers, ook in verband met de plaatsing van papier, een voor allen gemakkelijker, zekerder en voordeeliger kapitaalomzet in het leven zal roepen, dan nu plaats heeft.

Dit wordt dan ook door velen in Twente wel erkend, zelfs door zoodanige fabriekanten, die, door hunne werklieden steeds in Duitsche munt te betalen, er toe bijdragen om het kwaad telkens dieper wortel te doen schieten. Maar die fabriekanten beweren, dat zij individuëel zich niet aan het bestaande gebruik kunnen onttrekken; en in die bewering hebben zij volkomen gelijk. Want, hoezeer in den groothandel en bij de bankiers en wisselaars een verschil tusschen Nederlandsche specie en Duitsche op den koers van *f* 1.80 per thaler gemaakt wordt, in het dagelijksch verkeer kan men, gelijk reeds boven werd opgemerkt, voor de eerste niet meer bekomen dan voor de laatste. Indien derhalve een fabriekant op zich zelf besloot zijn werkvolk in Ned. munt te betalen, zou hij schade lijden, zonder dat zijne werklieden voordeel zouden hebben. En ook de omloop van Ned. munt zou daardoor niet vermeerderd worden, want de in omloop gebragte specie zou dadelijk weder wegvloeijen.

Digitized by Google

Maar konden alle of althans de meeste fabriekanten er toe gebragt worden, om tegelijkertijd bij de uitbetaling van loonen de Duitsche munt door Nederlandsche te vervangen, ja, dan erkennen bijna allen, dat het kwaad genezen zou zijn. De Ned. munt zou dan in den omloop spoedig zoo zeer de overhand bekomen boven de Duitsche, dat alle prijzen zich naar de eerste zouden regelen. En mogt dan ook, gelijk langs de uiterste grenzen schier onvermijdelijk is, eenige Duitsche munt in omloop blijven, voor deze zou gemakkelijk een lagere gewoonte-koers in te voeren zijn, waardoor de uitbreiding van haren omloop van zelve zou gestuit worden.

Hoe echter tot zulk eene overeenstemming tusschen met elkander mededingende fabriekanten gekomen? Het is juist hierin, dat de onlangs door de Regering genomen en door sommigen zoozeer berispte maatregel van groot nut kan zijn.

De Regering heeft verklaard, dat voortaan de fabriekanten, die hun werkvolk in vreemde munt betalen, van alle leveranciën aan het Rijk zullen uitgesloten worden.

Men kan zich voorstellen, dat het bij een fabriekant op den eersten oogenblik een onaangenaam gevoel moet wekken, zich op die wijze een voorschrift te zien geven ten aanzien eener inrigting van zijn bedrijf, die op de deugd van zijn fabriekaat van geenerlei invloed is. Bij bedaard overleg zal hij echter moeten erkennen, dat geen eenvoudiger en geschikter middel kan uitgedacht worden om eene gelijkheid en gelijktijdigheid van handeling bij de fabriekanten te verkrijgen, welke in deze zoo noodzakelijk is tot bereiking van het beoogde doel, en welke zonder zulk een hulpmiddel welligt nooit verkregen zou kunnen worden.

De eenige gegronde bedenking, die men tegen dien maatregel kan inbrengen, is, of het belang der Twentsche fabriekanten bij de leveranciën aan het Gouvernement algemeen genoeg is om, zoo niet allen, dan toch de groote meerderheid gelijktijdig tot het verlaten der Duitsche munt te bewegen. Het zou daarom bij uitstek wenschelijk zijn, dat de Ned. Handelmaatschappij mogt besluiten, zich ook voor haar eigen bestellingen aan den Gouvernements-maatregel aan te sluiten.

Wanneer een ieder wist, dat hij door voort te gaan met de werkloonen in Duitsche munt te betalen, èn van de leveranciën aan het Gouvernement, èn van die aan de Nederl. Handelmaatschappij uitgesloten zal blijven, dan schijnt men zich met eenige zekerheid te mogen vleijen, dat die spoorslag sterk genoeg zou zijn, om schier allen tot medewerking te nopen.

Twente zal, indien dat gebeuren mag, ook ten aanzien van zijn ruil-

Digitized by Google

middel, weldra weder in het Nederlandsche gezin, waartoe het behoort, teruggekeerd zijn, en een ieder, met uitzondering der wisselaars, zal zich er wel bij bevinden.

Request van kooplieden, fabriekanten en winkeliers te Almelo, in het jaar 1831 *aan den Gouverneur der Provincie Overijssel ingediend.*

Aan Zijne Excellentie den Heer Gouverneur der provincie Overijssel.

Geven met de meeste reverentie te kennen, de ondergeteekenden, kooplieden, fabriekanten en winkeliers in de stad Almelo woonachtig,

Dat eenige jaren geleden enkele schraapzuchtige menschen en fabriekeurs, te Enschedé woonachtig, hebben gepractiseerd om, voor Hollandsche wissels, Pruissische muntspecien te koopen tegen *f* 1.70, *f* 1.72½ en *f* 1.75 de Pruissische thaler, dit geld in te voeren om vervolgens hunne ondergeschikte wevers en werklieden op te dringen en in betaling te doen aannemen tegen *f* 1.80;

Dat die schamele menschen zich tegen het invoeren van dezen maatregel, ten doel hebbende om hun reeds sedert eenen geruimen tijd zoo sober werkloon te besnoeijen, wel hebben getracht te verzetten, door het Pruissisch geld niet in betaling te willen aannemen, doch daartoe zoo door directe als indirecte bedreigingen, van alsdan in het vervolg geen werk te kunnen krijgen, als het ware zijn gedrongen;

Dat de winkeliers te Enschedé, van het werkvolk dit geld niet kunnende ontvangen tegen *f* 1 80 de thaler, zonder het verlies van eenige procenten, vermits zij hunne Hollandsche kooplieden in wissels of Hollandsch geld moesten betalen, natuurlijk deze schade moeten voorkomen, door hunne waren aan die geringe klasse iets duurder te berekenen. Dat de gemoedelijken onder hen, dezen maatregel met afkeer bezigende, wel pogingen hebben aangewend, om zich met de overige winkeliers te verbinden, om voor hunne waren geen Pruissisch geld aan te nemen, edoch daarin, zoo als in den aard der onderneming natuurlijk ligt, niet hebben kunnen slagen; dat dit kwaad dus doende in Enschedé en in de overige grensplaatsen en de naburige gemeenten, uit welke vele wevers voor Enschedésche fabriekeurs arbeiden, diepe wortelen heeft geschoten en allengskens zich heeft uitgebreid.

Dat de stad Almelo, met uitzondering van enkelen, die reeds sedert eenigen tijd hun werkvolk met Pruissch geld betaald hebben, nog al geruimen tijd van dezen, de smalle gemeente in deze dure tijden nog te meer kwellenden, kanker is bevrijd gebleven, maar, daar sedert de afscheiding van Brabant de fabrieken alhier sterker worden gedreven en op eene grootere schaal doorgezet, en de naijver onder de fabriekeurs van dag tot dag schijnt te vermeerderen, het bestaand voorbeeld, nolens volens, om niet achter te staan bij hen die hetzelve gaven, onder de overigen zoodanige navolging heeft bekomen, dat de stad als het ware met Pruissisch geld wordt overstroomd; dat de gevolgen hiervan de klasse der handwerkslieden nog te gevoeliger treffen, vermits zij bij het koopen der noodzakelijkste behoeften niet alleen duurder betalen, maar ook, bij het voldoen hunner

Digitized by Google

belastingen, door het verwisselen van hun zuur verdiend arbeidsloon in Hollandsch geld, dubbele schade moeten lijden;

Dat de inlandsche handel door deze manoeuvre der fabriekeurs zeer wordt belemmerd, vermits de kooplieden en winkeliers, die hunne goederen uit Holland trekken en gewoon zijn met Hollandsche wissels, welke zij van de fabriekeurs bekwamen, te betalen, thans van hen geene wissels kunnen bekomen, daar zij dezelve in Pruissen tegen Pruissisch geld met winst verkoopen, met dat natuurlijk en noodlottig gevolg, dat het ingevoerde en in den wandel gebragte Pruissische geld, — waarvoor de kooplieden geene wissels kunnen bekomen, zonder importante schade daarop te lijden, en waarmede zij hunne kooplieden in Holland niet kunnen betalen —, zich in deze streken moet ophoopen en het Hollandsch geld langzamerhand verdwijnen, met dat verder gevolg, dat de ingezetenen van dit arrondissement niet in stsat zullen zijn, om de rijks-belasting op den duur te kwijten;

Dat, om een enkel in het oog springend bewijs van deze laatste assertie te geven, men zich slechts gelieve voor te stellen, dat de branders te dezer stede, de heeren v. V. C. en Cie., 's maandelijks voor accijnsen om de *f* 500 moetende storten, genooddrongen zijn om voor de slijters en tappers, die bijna geen ander dan Pruissisch geld ontvangen, dien accijns voor te schieten, terwijl zulks alsmede het geval is met de betaling der registratie-regten, welke door de notarissen moeten worden geavanceerd in Hollandsch geld, om hetzelve naderhand van de ingezetenen in Pruissisch courant, wel buiten hunne schade, maar steeds ten prejudice van die belastingschuldigen, gelijk de mede-ondergeteekende notaris dagelijks moet ondervinden, terug te ontvangen;

Dat daarenboven die invoer en door Christenen en door Jodenwisselaars, zoo sterk wordt gedreven, dat hieruit de grootste zwendelarij, ten verderve der goede zeden en ten koste van den behoeftigen stand, van den eerlijken koopman en winkelier, noodzakelijk moet voortvloeijen, indien het Gouvernement niet tusschen beide komt om dit kwaad krachtdadig te stuiten;

Redenen waarom de ondergeteekenden vermeend hebben zich tot Uwe Excellentie te moeten wenden, met ernstig en dringend verzoek:

dat het Uwe Excellentie goedgunstig moge behagen, het daarheen te brengen, om den vasten koers, waarvoor de Pruissiche muntspecien zullen moeten in betaling gegeven en ontvangen worden, te doen bepalen, of den omloop daarvan te verbieden, of zoodanige maatregelen te nemen, of van het Gouvernement te provoceren, als het gewigt dezer spoed vereischende zaak dringend vordert.

't Welk doende, enz.

(Volgen de handteekeningen)

(Conf. voorts het Verslag der Staats-Commissie pag. 75 volgg.)

Digitized by Google

EEN WOORD OVER GAS-VERLICHTING.

STRAAT-VERLICHTING TE ROTTERDAM.

Gedurende een lange reeks van jaren bestond te Rotterdam slechts ééne gasfabriek. Zij werd in 1825 opgerigt en was de eerste in Nederland. Het zal nu omstreeks acht jaren geleden zijn dat eene nieuwe vereeniging een tweede fabriek heeft gesticht in de onmiddelijke nabijheid dier stad gelegen, hoewel op het grondgebied der gemeente Kralingen. Daardoor werd eene concurrentie in 't leven geroepen, ook nu weder gelijk altijd, ten meesten bate der verbruikers. De prijs van 1000 kub. voeten gas uit steenkolen geproduceerd, bedroeg tot aan de vestiging der tweede fabriek tot *f* 8.00 toe. Sedert het aanbod voor het publiek verdubbeld werd, levert de eerste fabriek datzelfde gas voor *f* 3,50 in dezelfde hoeveelheid. De laatstgevestigde daalde tot geen lager cijfer dan *f* 4.00. Aan de begunstigers der eerste werd de belofte gedaan dat zij, welke prijsvermindering ook de laatste mogt toestaan, steeds 50 ct. *minder* dan deze zullen betalen.

De straatverlichting geschiedde tot dusverre door de oudste fabriek. Vele jaren geleden had de gemeente Rotterdam met deze een contract gesloten van langen duur en wel tegen bepaalden prijs. Met 1 Januarij 1861 is dit contract afgeloopen. Het gemeente-bestuur heeft reeds in 1859 begrepen middelen te moeten aanwenden om ook de gemeentekas te doen deelen in de voordeelen der concurrentie van de beide fabrijken. Tot dat einde heeft er eene aanbesteding plaats gehad van de gasverlichting op de openbare straat, volgens een vooraf beraamd bestek, waaraan wij het volgende ontleenen.

De aannemer verbindt zich om gedurende twintig jaren alle openbare wegen in de gemeente door middel van gas te verlichten. De daartoe benoodigde buizen en verdere toestellen moet hij leveren en tot het bedoelde einde geheel in orde brengen op zijne kosten,

Digitized by Google

volgens aanwijzing en ten genoege van het dagelijksch bestuur. De gaslantaarnpalen moeten zijn van gegoten, de armen van geslagen ijzer; de gaslantaarns van rood koper met zinken kap en windvaan; de aansluitingen met getrokken ijzeren pijpen voorzien van branders, gewone afsluitingkraan en stelkraan, een en ander volgens bestaand model. Bij het eindigen van het contract vervallen al die toestellen in den staat waarin zij zich dan bevinden, in eigendom aan de gemeente. De aannemer blijft echter met het voortdurend in goeden staat onderhouden van alle toestellen belast gedurende den termijn van aanneming; hiertoe behoort o. a. eene jaarlijksche oververwing der toestellen en de reiniging der glazen na iedere branding. Het dagelijksch bestuur bepaalt hoeveel en waar lantaarns moeten worden gesteld. De branders moeten vleermuisvleugels en de vlammen minstens 0,06 el hoog en op die hoogte minstens 0,11 el breed zijn. Bij eene drukking van 0,025 el moeten zij minstens 170 kub. palmen gas in het uur verbranden. Halve branders, waar deze worden toegelaten, moeten evenredig kleiner van afmeting zijn en minstens 90 kub. palmen gas in het uur verbranden. Een standaardbrander op een standaardmeter, aanwijzende het aantal verbruikte kub. palmen in de minuut, moet door den aannemer worden daargesteld.

Het lichtvermogen moet bij een verbruik van 170 kub. palmen in het uur, gelijk staan aan 14 spermacetikaarsen van 6 in het pond Eng. gewigt (Ned. gewigt 0,45359 pd.), verbrandende 76 korrels (Ned. gewigt 0,0045 pd.) per uur. Door middel van een op het stads timmerhuis geplaatsten en door den aannemer verzegelden gashouder, welks inhoud 300 kub. palmen bedraagt, en die één uur na het ontsteken gevuld wordt, wordt het gas binnen drie uren na die vulling gekeurd. Zoo dikwijls de qualiteit niet voldoet, is door den aannemer eene boete verschuldigd van *f* 100.00.

Het ontsteken en blusschen der lichten, het schoonmaken der lantaarnen en toestellen komt voor rekening des aannemers. De ontsteking en blussching geschiedt 320 maal in het jaar. Per lantaarn wordt de tijd van branding bepaald op 2000 uren als minimum, 3000 uren als maximum in het jaar. Voor tijd van branding wordt gerekend de tijd die verloopt sedert het ontsteken van het laatst ontstoken licht tot aan het blusschen van het eerst gebluschte licht. Bij buitengewone omstandigheden, ter aanwijzing van het dagelijksch bestuur, moet de aannemer zorg dragen, dat binnen 1¼ uur na het daartoe gegeven bevel, alle lichten branden. Voor ieder niet-brandend licht verbeurt hij in dit geval eene boete van *f* 3.— Behalve de gewone, branden onafgebroken en dagelijks, van zonsondergang tot zonsopgang, acht baak-

Digitized by Google

lantaarns aan den ingang der havens. Deze acht verbranden te zamen zooveel als twaalf gewone. Iedere onvoorziene overtreding wordt vergoed aan de gemeente door eene boete van *f* 25.—.

Nu zoude het kunnen gebeuren dat gedurende de 20 jaren van den duur van dit contract de gemeente in staat werd gesteld nog voordeeliger bedingen te maken, of wel dat nieuwe en verbeterde middelen van straatverlichting werden ontdekt of uitgedacht. Opdat door dit thans gesloten contract de gemeente dan niet zoude verstoken zijn van die verbeteringen of voordeelen partij te kunnen trekken, heeft zij zich voorbehouden na verloop van de eerste drie jaren de aanbesteding, die, wat den aannemer betreft, voor 20 jaren gesloten wordt, twee jaren na opzegging te kunnen doen eindigen. De toestellen blijven dan toch het eigendom der gemeente, doch tegen schadeloosstelling, die in het zesde jaar der aanbesteding bedraagt *f* 28.— voor iederen lantaarn met paal en telken volgende jaren met *f* 2.— vermindert; voor iederen arm met lantaarn in het zesde jaar *f* 21.— en telken volgende jare *f* 1,50 minder; voor iederen lantaarn zonder paal of arm in het zesde jaar *f* 14.— en telken volgenden jare *f* 1.— minder.

De aannemer brengt voor elken lantaarn met paal en wat daar meer bij behoort, het 1e jaar der aanbesteding *f* 10.— in rekening en dan elk jaar *f* 0,10 minder; voor elken lantaarn-arm en wat daarbij behoort, het eerste jaar *f* 9.— en dan elk jaar *f* 0,075 minder; voor elken lantaarn zonder paal of arm het eerste jaar *f* 8.— en dan elk jaar *f* 0,05 minder. Ook voor het verplaatsen der lichten en op buitengewonen tijd ontsteken en blusschen is een tarief vastgesteld.

Op den 14n September 1859 werd volgens dit bestek, voornamelijk opgemaakt door den kundigen directeur der gemeentewerken W. A. Scholten, de aanbesteding gehouden. De concurrentie was grooter dan men zich had voorgesteld. Behalve de twee bestaande fabrieken deden zich nog twee inschrijvers voor. Die inschrijving geschiedde met den prijs voor elk licht en voor elk half licht per uur brandens. De inschrijvingen nu waren als volgt:

N.	per heel licht *f* 0.012	per half licht *f* 0.007
Nieuwe fabriek	„ „ „ - 0,0187	„ „ „ - 0,014
N.N.	„ „ „ - 0,0149	„ „ „ - 0,009
Oude fabriek	„ „ „ - 0,01	„ „ „ - 0,0075

De laatstgenoemde werd alzoo aannemer op bovengenoemde voorwaarden en hem werd later de aanneming gegund. Alleen heeft men besloten op de lantaarnen geen windvanen te moeten plaatsen.

Het financieel voordeel voor de gemeente door dezen maatregel verkregen,

Digitized by Google

mag, dank zij de goede zorg en erkende kunde des ontwerpers, aanzienlijk heeten. De straatverlichting kostte te Rotterdam in 1859 *f* 58.773.70
geraamd voor 1860 op . . . . - 60.000.—
Hiervoor werden op de gewone tijden ontstoken 850 gaslantaarns, 6 bakenlichten en 45 olielichten. Voor het jaar 1861, het eerste jaar der aanbesteding, wanneer zullen branden 823 heele, 80 halve en 6 bakenlichten, is diezelfde post van uitgaaf berekend op . . . . . - 34.000.—

verschil ten voordeele . . . . *f* 26.000.—

In deze som is bovendien begrepen *f* 1405.— voor het aanschaffen der noodige toestellen tot verificatie der leverantie van gas.

En nog zullen die *f* 34.000.— jaarlijks eene vermindering ondergaan, terwijl in die som bovendien begrepen is de prijs van aankoop van alle pijpen, buizen, lantaarns, palen, armen etc., omdat deze na verloop van 20 jaren het eigendom zullen zijn der gemeente.

De kroon op al het werk is naar onze meening niet alleen dat de gemeente alzoo jaarlijks 26 m. zal besparen, maar vooral dat ieder heel licht ¼ meer licht zal moeten geven dan bij het oude contract het geval was. Tegen besparing van bijkans ¾ in prijs ontvangt de gemeente alzoo eene voor ¼ verbeterde straatverlichting.

Uit het groote verschil tusschen het oude en nieuwe contract mag echter niet worden afgeleid dat alleen de zeer onereuse last van het vroegere contract zoo groote verbetering mogelijk maakte, en dat dus alleen aan de slechte conditien van het oude, voor zooveel de gemeente betreft, dat verschil en die verbetering moet worden toegeschreven. Neen, het oude contract was, den tijd der sluiting in aanmerking genomen, een der beste of voor de gemeente voordeeligste, hoedanige zelfs nog jaren daarna elders met goed gevolg gesloten zijn.

ROTTERDAM. Oct. 1860.

P. F. H.

Digitized by Google

DE VRIJE ZEEVISSCHERIJ.

Verslag omtrent den Staat der Zeevisscherijen in 1857, 1858, 1859. 's Gravenhage, van Weelden & Mingelen.

Ruim zes jaren geleden werd door de Regering aan eene staatscommissie de vraag voorgelegd, of de bestaande wetgeving op de Zeevisscherijen geheel kon worden afgeschaft, dan wel of het noodig was de uitoefening van het visschersbedrijf nog door eenige voorschriften te regelen.

Bij de Regering was dus de overtuiging gevestigd, dat de wet van 12 Maart 1818 (Staatsblad nº. 15) met haren nasleep van Koninklijke Besluiten en Provinciale Reglementen niet bij magte was onze visscherijen, dien echt nationalen tak van nijverheid, weleer het voorwerp van den naijver der naburige staten, voor verval te behoeden. De commissie verklaarde zich in haar rapport (*) ten gunste der vrijheid, de regering (†) vereenigde zich met dit gevoelen, en de wetgevende magt hechtte er het zegel harer goedkeuring aan.

De wet van 13 Junij 1857 (Staatsblad nº. 86) opent een nieuw

(*) Een uittreksel uit dit belangrijk en onderhoudend gesteld verslag komt voor in de *Economist* 1856, p. 33—39, 65—80, 97—103.

(†) Ter voorkoming van het uitroeijen van den visch, het zoogenaamd *doodvisschen* der zee, meende de regering op advies der commissie, het visschen met schrobnetten gedurende den winter te moeten verbieden, en de garnalen-visscherij aan eenige bepalingen te binden. In de Tweede Kamer vonden deze beperkingen tegenstand, en het daartoe betrekkelijke artikel van het ontwerp werd verworpen. In een zeer belangrijke redevoering, die niet minder dan 18 kolommen van het Bijblad vult, beweerde de heer Westerhoff op natuurkundige gronden, dat de vrees voor het doodvisschen hersenschimming was, en dat de voorzorgmaatregelen der regering ondoelmatig waren. — De kwestie is nog niet als uitgemaakt te beschouwen. Zie verder de Memorie van Toelichting tot het wetsontwerp, en de daarover gewisselde stukken in de Bijlagen tot het Verslag der Handelingen van de Tweede Kamer 1856—57, p. 48—55, 372—374, 607—610 en de Beraadslagingen in het Bijblad 1856—57, p. 589—605.

Digitized by Google

tijdperk voor onze eens zoo belangrijke zeevisscherijen. Zij heeft met forsche hand alle slagboomen nedergeworpen, die aan de vrije ontwikkeling in den weg stonden; zij heeft de monopoliën opgeheven, welke de verschillende takken vau vissclierij, zoowel tegenover elkander als gezamenlijk tegenover de verbruikers bezaten, en de premiën ingetrokken, waarmede de reeders ten koste der natie uit de schatkist werden ondersteund. Vreemdelingen zijn niet langer uitgesloten van het regt om aandeel te bebben in de Nederlandsche haringvaart, en de uitoefening der haringvisscherij in den vreemde is voor onze landgenooten opengesteld. De wet maakt geene onderscheiding tusschen zout- of pekelharing-, steur- of verschharing-, panharing- of andere soorten van visscherij. De soort, grootte en uitrusting der schepen is aan de reeders overgelaten, buizen en bommen hebben gelijke regten, het voeren van razeilen wordt bij buizen niet gevorderd: evenmin als het medenemen eener volle haringvleet. Ook in het bepalen van de getalsterkte der bemanning is de reeder vrij. De haringvisscher vraagt niet meer naar St. Jan of St. Silvester, maar vischt op zijn getij, werpt zijne netten uit wanneer en waar het hem goeddunkt, in Volzee of op de hoogte van Hitland en van Edinburgh, of wel tusschen de banken en rotsen der Iersche, Schotsche en Noorweegsche kusten. Hij mag zijne vangst in zee verkoopen of regtstreeks in buitenlandsche havens ter markt brengen. Onbelemmerd kan hij den haring kaken of steuren, en de vangst aan andere schepen overgeven, of zelf het kostbare zeebanket in grootere of kleinere hoeveelheid aanvoeren op de Nederlandsche markt. En als de sluitsteen dezer vrijzinnige bepalingen zijn de wetten van 11 Dec. 1857 (Staatsblad nº. 122) en 23 Dec. 1859 (Staatsblad nº. 136) te beschouwen, die de hooge regten op vreemden visch en het verbod op den invoer van vreemden haring eerst verlaagden en daarna geheel afschaften.

De overwinning van den vrijen arbeid op het stelsel van uitsluiting en monopolie, dat zich in den loop van drie eeuwen allengs ontwikkeld en uitgebreid had, is niet zonder strijd verkregen. Ondervond de wet weinig tegenstand bij de beide deelen der vertegenwoordiging, (*) van den kant der reeders daarentegen, gingen luide stemmen op tot handhaving van het bestaande. De meerderheid der reeders en vischhandelaars die door de commissie tot hare voorlichting als deskundigen werden gehoord, verklaarde zich voor het behoud van beperkingen in de uitoefening van het visschersbedrijf. Het ontbrak niet aan onge-

(*) In de zitting van 7 Maart 1857 werd de wet door de Tweede Kamer aangenomen met 46 tegen 8 stemmen.

Digitized by Google

luksprofeten, die den ondergang der visscherij als noodzakelijk gevolg eener onbegrensde vrijheid voorspelden, en donker gekleurde tafereelen ophingen van de toekomst, die allen te wachten stond wier bestaan regtstreeks of middellijk van de visscherij afhankelijk was. Bij sommigen stond die overtuiging zoo vast, dat zij de uitsluiting van mededinging en het bestaan van Collegiën van Toezigt overbodig rekenden; „de visscherij gaat toch te niet", was hunne bewering, „het al of niet bestaan van verbod tot invoer zal hierin geen verandering brengen; en waartoe Collegiën van Toezigt, wanneer er niets meer is, waarover toezigt kan worden gehouden?"

Het nieuwe stelsel, door de wet van 13 Junij 1857 gevestigd, is bijna drie jaren in werking. Zijn de angstige verwachtingen verwezenlijkt? Heeft de vrijheid als politieke maxime de visscherijen te gronde gerigt? Het antwoord op deze vragen geven de Verslagen door het Collegie voor de Zeevisscherijen uitgegeven. Vooraf een woord over dit Collegie en zijne werking.

De staat heeft aan elk volkomen vrijheid gelaten de verschillende takken van visscherij naar goedvinden uit te oefenen, zonder zich echter geheel aan die nijverheid te onttrekken. Alleen is de staatszorg thans binnen hare eigenaardige grenzen beperkt. De bevordering van de belangen der visscherij is opgedragen aan een *Collegie voor de Zeevisscherijen*, waarvan de werking even heilzaam kan worden, als die der vorige Collegiën nadeelig en belemmerend was, en dat reeds gedurende den korten tijd van zijn bestaan gewigtige diensten heeft bewezen. De groote fout der vroegere *Collegiën van Toezigt* lag in de zamenstelling. Uitsluitend uit reeders en regtstreeks belanghebbenden gevormd, kon men moeijelijk verwachten dat het algemeen belang steeds boven dat der leden zoude gelden; van daar dat deze collegiën zich steeds als de hardnekkige verdedigers der privilegiën van de visscherij deden gelden, en hechte bolwerken waren van den monopoliegeest. In het nieuwe Collegie bestaat de meerderheid uit personen, wier belangen op geenerlei wijze in de visscherij zijn betrokken. Het dient der regering van raad omtrent alles, wat met de visscherij in verband staat, en moet trachten de ontwikkeling van deze te bevorderen, door het opsporen en helpen invoeren van de verbeteringen in andere staten tot stand gebragt.

Het reglement op de keuring van den haring is door het collegie ontworpen. (*) De voorheen verpligte keuring van allen haring is door eene facultative vervangen; aan den handelaar is de gelegenheid gegeven,

(*) Kon. Besluit van 11 Jan. 1860 (Staatsblad nº. 2), herzien door het Kon. Besluit van 4 Maart 1860, (Staatsblad nº. 11).

Digitized by Google

de qualiteit van den gekaakten haring des verkiezende door een officiële keur te kenmerken. Van hoeveel belang de keuring door den handel wordt geacht, kan daaruit blijken, dat niemand van de bevoegdheid om ongekeurden haring ter markt te brengen gebruik heeft gemaakt. Al de aangevoerde haring heeft het officiëel merk ontvangen. De keuring is zoo weinig belemmerend mogelijk ingerigt zonder aan de vereischte waarborgen te kort te doen; bij de bepaling van het keurloon (*) (ƒ 0,45 per last van 14 ton) beoogde men alleen een vergoeding voor de bewezen dienst, zonder eenige fiscale nevenbedoeling. De keurmeesters zijn beëedigd en worden door het collegie aangesteld, behalve de keurloonen genieten zij een rijkstoelage van ƒ 100 — en zijn verpligt tot het leveren van statistieke opgaven betreffende den staat der visscherij.

Daar de keuring thans een andere beteekenis heeft gekregen dan onder de heerschappij der wet van 1818, zoo was het ook noodig de merken eenigzins te wijzigen. Het vertrouwen in de nieuwe merken werd op de buitenlandsche markt, vooral in Rusland, zeer geschokt door de handelingen eener Vlaardingsche firma, welke hoewel niet vallende binnen het bereik der strafwet, ten duidelijkste de poging verraden tot het plegen van opzettelijk bedrog. Deze firma liet groote hoeveelheden vreemden, meest Schotschen haring, in hoedanigheid ver beneden den Nederlandschen, in Hollandsch fust overpakken, stempelde dit met de merken, die vroeger als officieel golden en verzond het naar het buitenland. Er ontstond verwarring tusschen de beide merken, het gezag der oude merken was sedert lang gevestigd, de nieuwe waren nog weinig bekend. De roem van onzen haring leed aanmerkelijk door de slechte qualiteit der waar, die als het product der Hollandsche visscherij met het oude welbekende merk werd verkocht. Op den handel had dit een nadeeligen invloed. In weerwil van de afkeuring, die deze snoode handelwijze algemeen ondervond, zette de firma dezelfde praktijken ook in 1859 voort, doch op mindere schaal; het collegie had inmiddels de kennis der nieuwe merken, door aankondigingen en lithographien zooveel mogelijk in het buitenland verspreid. Dergelijke bedriegerijen zoude men het minst verwachten van een aanzienlijk handelshuis, dat vroeger waarschuwde tegen de misbruiken waartoe de vrijheid aanleiding kon geven; en onder den schijn van bezorgdheid voor den alouden roem van den Hollandschen haring vooraan stond in de rijen der verdedigers van het monopolie. Teregt merkt de steller van het Verslag

(*) Kon. Besluit van 11 Jan. 1858 (Staatsblad n°. 3.)

Digitized by Google

op, dat deze firma door hare daden de bekentenis heeft afgelegd, dat de vroegere reglementen haar daarom pasten, omdat zij tot het drijven van een eerlijken handel uit eigen beweging niet in staat was.

Op de haringbuizen ontbreekt de gelegenheid tot verpleging van zieken. Een hospitaal-schip behoort tot de vereischten der haringvloot. De uitrusting daarvan komt uit den aard der zaak ten laste der reeders, doch de regering heeft als overgangsmaatregel bij de intrekking der premiën, een bijdrage verleend van *f* 5000 over 1858, die in 1859 tot op *f* 3500 verminderd werd, en weldra geheel zal ophouden. Het oude gebruik om de haringvloot door een oorlogschip te doen vergezellen, is te regt behouden. De aanwezigheid van een oorlogschip strekt tot handhaving der orde onder woest zeevolk, en vooral tot wering van den sluikhandel. De talrijke baaijen en kreeken der Schotsche kust maken het smokkelen gemakkelijk. Van onze zijde is het volstrekt noodzakelijk deze ongeoorloofde handeling te voorkomen. De duurzame belangen der visscherij komen er door in de waagschaal; deze wordt aan het gevaar blootgesteld, dat de Engelsche regering aan onze vischers het binnenloopen der havens langs de kust verbiedt. Reeds is uithoofde der smokkelarij het visschen binnen de baaijen der kust aan de Belgen ontzegd. Het geleide wordt thans door een stoomschip uitgeoefend, dat, vrijer in zijne bewegingen dan een zeilvaartuig, beter in staat is op de bewegingen der haringschepen acht te geven. Niettegenstaande deze voorzorgen gingen de visschers op groote schaal met smokkelen voort, in 1858 werden twee schepen der vloot waaronder het hospitaalschip door de Engelsche overheden in beslag genomen. Zes manschappen ondergingen te Lerwick een gevangenisstraf van 2 maanden. Sedert hebben de reeders in de monsterrol de bepaling opgenomen, dat smokkelarij verbeurte van gagie ten gevolge heeft.

De vroegere wetgeving welke alles wat visscher en reeder te doen en te laten hadden, tot in de kleinste bijzonderheden voorschreef, heeft op de ontwikkeling der visscherij den nadeeligsten invloed gehad. Waar vrijheid ontbreekt wordt tevens de kiem van vooruitgang verstikt. Immers waartoe zoude men proeven nemen en verbeteringen opsporen wanneer het verboden is ze toe te passen. De visscherij heeft dan ook de schadelijke gevolgen van het reglementeren der nijverheid overvloedig ondervonden. Ofschoon een der oudste bedrijven verkeert zij nog in een betrekkelijken staat van kindschheid. De thans gevolgde methode verschilt naauwelijks van die, welke een eeuw geleden in gebruik was. Zooveel mogelijk mede te werken tot het verbeteren van dezen achterlijken toestand behoort tot de eigenaardige taak van het collegie. Men moet in de eerste plaats trachten zich de ondervinding ten nutte te

Digitized by Google

maken, die door onze naburen is verkregen. Het collegie heeft zich tot dat doel in correspondentie gesteld met den Engelschen *Board of Fisheries* te Edinburgh. Van den Schotschen ichthyoloog Dr. KNOX zijn reeds wetenswaardige mededeelingen ontvangen omtrent het voedsel der haringen. Aan de Nederlandsche vice-consuls te Lerwick en Yarmouth werden toelagen uit de schatkist verleend, onder voorwaarde, dat zij zich met het collegie in verbinding zouden stellen en medewerken tot vermeerdering der kennis aangaande de visscherij. Behalve met Dr. KNOX heeft het collegie door tusschenkomst van onzen vertegenwoordiger aan het Deensche hof betrekkingen aangeknoopt met den heer W. HEINS te Koppenhagen, die een bijzondere studie heeft gemaakt van het visschersbedrijf en, grootendeels op eigen kosten, te Christiaansborg een museum heeft opgerigt, geheel aan dat onderwerp gewijd.

In hooge mate verdienen de aandacht de bemoeijingen van het Collegie tot bevordering van het houden van haring-journalen. Het doel dezer journalen, waarin alle bijzonderheden worden aangeteekend betreffende den togt der haringscholen door den Oceaan, de diepte waarop de visch wordt gevangen, de omstandigheden die op een voordeelige of minvoordeelige vangst schijnen invloed te hebben enz., is om, door het verzamelen van een groot aantal waarnemingen, de bouwstoffen te verkrijgen tot vervaardiging eener haringkaart. Deze journalen zijn de statistiek der zee. Het aantal gehouden journalen (83 in 1858, slechts 23 in 1859) was nog te gering om reeds nu tot het vaststellen eener haringkaart over te gaan, ten hoogste kunnen daaruit eenige voorteekenen van wanvangst worden afgeleid. In weerwil dat van rijkswege premiën worden uitgeloofd voor de best gekeurde journalen (die door het Meteorologisch Instistuut werden beoordeeld) was de ijver tot het doen der verlangde waarnemingen zeer gering. Van het belang dat deze in het vervolg voor de visscherij kunnen opleveren, schijnt men nog weinig doordrongen. Het is trouwens niet te verwachten dat eene nijverheid, na zoo lang in het koesterend kleed van protectie en monopolie te hebben gesluimerd, bij haar onverwacht ontwaken reeds dadelijk een krachtig en opgewekt leven zal vertoonen.

Gunstig steken bij de apathie van zoo velen de proeven af, door den scheveningschen reeder MAAS genomen tot een betere zamenstelling van het haringwant. De goede uitslag zijner proeven doet voorzien, dat de thans in gebruik zijnde gebreide netten van hennepgaren allengs door goedkoope machinaal vervaardigde katoenen netten zullen worden vervangen. Het voordeel dezer nieuwe netten ligt, behalve in de mindere kostbaarheid, voornamelijk daarin, dat bij machinale bewerking de wijdte

Digitized by Google

der mazen gelijkmatiger is dan van gebreide netten, en dat deze netten meer visch vangen. Door de mindere zwaarte stelt het katoenen net in het water veel meer mazen voor den visch open, dan het net van hennepgaren; van zware netten staan de mazen aan den bovenkant sterk gespannen en digt getrokken door het grootere gewigt van den onderkant. Een verbeterde wijze van tanen door caoutchou in plaats van door eikenschors, bevordert de duurzaamheid van het vischtuig. Ook is het gebleken dat bij gelijke behandeling de katoenen vleet tweemaal zoo duurzaam is als die van hennepgaren. Een besparing van 100 pCt. op de slijtagie van het vischtuig is voorzeker aanmerkelijk. De machinaal vervaardigde netten worden uit Engeland ontboden. Men mag verwachten dat zich eerlang nettenweverijen als een nieuwe tak van industrie onder ons zullen vestigen. Het welslagen eener dergelijke onderneming kan dunkt ons niet twijfelachtig zijn.

Door den invloed van het collegie werd een eerste proeve genomen tot het aanleggen van kunstmatige oesterbanken. De voordeelige uitkomsten der kunstmatige oestercultuur in Bretagne, deden de vraag ontstaan naar de mogelijkheid om die cultuur ook langs onze kusten te ondernemen. De heer Coste, onder wiens leiding die cultuur aan de Fransche kust plaats had, gaf bereidwillig de noodige inlichtingen en de regering stond *f* 1000 toe tot het nemen eener proef. Op advies van deskundigen zijn op enkele punten der Zuiderzee bij Texel, Wieringen en tegen den Noord-Hollandschen wal, op daartoe ingerigte plaatsen, oesters geplant geworden. Het doel der proeve was niet om van staatswege oesterbanken te vestigen, een onderneming die moeilijk tot de verpligtingen door den staat te vervullen kan worden gebragt, maar enkel om den weg te wijzen aan de particuliere nijverheid. Dit doel zal niet worden gemist, daar reeds eenige personen te Bruinisse het gebruik van aan den staat behoorende schorren hebben aangevraagd tot den aanleg van oesterbanken. Ook aan de Groningsche kust tusschen Schiermonnikoog en Zoutkamp is een belangrijke oesterbank aangelegd.

Van het zout voor de visscherijen benoodigd, wordt restitutie van den accijns verleend. De voorwaarden en formaliteiten in het belang der schatkist aan de restitutie verbonden, waren echter zoo tijdroovend en belemmerend, dat sommige handelaars verkozen den accijns te betalen, liever dan zich aan de formaliteiten te onderwerpen. Op aandrang van het Collegie zijn de belemmerende bepalingen door den Minister van Financiën herzien en wij vleijen ons, dat ook aan de bezwaren van gelijksoortigen aard, die de vrijheid tot kaken voor den Zuiderzee-haring feitelijk tot een illusie maken, weldra zal worden te gemoet gekomen.

Digitized by Google

Een hoofdvoorwaarde tot den bloei onzer visscherij is het bezit van ruime débouchés naar het buitenland. De binnenlandsche consumtie verbruikt slechts een klein gedeelte van hare producten. Geene débouchés zonder lage tarieven; de regering kan de belangen der visscherij niet beter beschermen, dan door haren invloed bij vreemde mogendheden aan te wenden tot verlaging der invoerregten. Op dit gebied blijft haar nog veel te doen over; zij moet zich echter tot vertoogen bepalen, de uitslag zal van den graad van staathuishoudkundige ontwikkeling der vreemde gouvernementen afhankelijk zijn.

Van de drie hoofdmarkten der visscherij, Belgie, Rusland en het Tolverbond, is Belgie de voornaamste. Vóór 1842 was aldaar de invoer vrij, in dat jaar werd de vrijheid door een tarief vervangen, dat hooge regten eischte. Dit duurde tot het handelstractaat van 1851 waarbij het drukkende regt van 12 francs per 100 pd. tot op 9 fr. voor den fijnen en 5 fr. voor den groven visch werd verminderd. Deze verlaging had een gunstigen invloed op den handel; de uitvoer van pekelharing die vóór 1851 naar Belgie 12, 14, 16 ten hoogste 22 pCt. van den geheelen uitvoer van dat artikel bedroeg, klom in de volgende jaren tot 27.9, 29.3, 34.5 ja zelfs tot 41.9 pCt. Bij expiratie van het tractaat op 1 Jan. 1858 is het tarief van 1842 wederom in werking getreden. De antwoorden der Belgische regering op de vertoogen van onze zijde, geven weinig uitzigt op een spoedige verlaging van regten. Het Tolverbond heft nagenoeg 10 pCt. van de waarde van den gekaakten haring, dit levert geen overwegend bezwaar. In Rusland was onze haring aan een differentieel regt onderhevig, en werd hooger belast dan de Schotsche en Noordsche haring. Behalve het regt werd er nog afzonderlijk betaald voor het plomberen der vaten. In het begin van 1859 is door de Russische regering het differentieel regt op den haring afgeschaft.

De volgende opgaven bevatten een kort overzigt van den tegenwoordigen staat der visscherijen.

In de eerste plaats noemen wij de groote of zoutharing-vischerij, die den beroemden hollandschen gekaakten haring levert. Het getal schepen daartoe in de laatste vijf jaren uitgerust, wijst een gestadige vermeerdering aan, en is sedert 1858 met 18 toegenomen, het bedroeg in 1859 97, waarvan 62 uit Vlaardingen. De bemanning bestaat uit 15 koppen per schip, dus voor de geheele vloot in 1859 1455 koppen. De vangst was in de drie laatste jaren zeer schraal, en leverde van 1857—59 gemiddeld slechts 17, 12½ en 17 last per buis, tegen een opbrengst van 31 last in 1856. De geheele opbrengst was niet meer dan 1656 last. Deze nadeelige uitkomsten zijn toe te schrijven

Digitized by Google

aan de ongunstige weersgesteldheid en aan de aanzienlijke hoeveelheid roofvisschen die op den haring azen, de nieuwe wet heeft er geen schuld aan. Na het vervallen der jagerij als geprivilegieerde instelling, hebben de meeste reeders zich onderling tot het uitoefenen der haringjagerij vereenigd, met het doel om den eerst gevangen haring voor gemeenschappelijke rekening te verkoopen. Zij trachten mede zooveel mogelijk de concurrentie uit te sluiten door te bepalen dat, behalve de jagers, geen haringschepen voor 1 Aug. mogen binnenvallen. Deze bepaling geldt echter alleen voor de deelnemers, aan de overige visschers staat de concurrentie vrij. De aanvoeren der haringjagers zijn zeer ongelijk en beliepen in 1857 448, in 1858 1483, doch in 1857 slechts 165 ton. De nadeelen van dezen geringen aanvoer werden voor de reeders eenigzins goed gemaakt door de buitensporig hooge prijzen; de 165 ton golden *f* 23850, omstreeks 130 pCt. meer dan de jagersharing van 1858 die *f* 89550 opbrengt. Na aftrek der onkosten bedroeg de zuivere winst der jagerij voor elk der deelnemende schepen in 1858 *f* 52.75 en in 1859 *f* 96.50. (*) Ook na den jaagtijd bleven de prijzen hoog, hierdoor werd wel eenigzins het nadeel der schrale vangst opgewogen, doch de geldelijke uitkomst der visscherij was in het algemeen ongunstig. De waarde per schip besomd beliep: in 1857 *f* 7040; in 1858 *f* 5909, en in 1859 *f* 5820. De hooge prijzen zijn gedeeltelijk het gevolg van het bestaan der *Vereeniging voor den haringhandel.* Zij werd in 1829 opgerigt met het doel, om al den haring in één hand te doen komen en aan de kooplieden de volstrekte magt te geven tot regeling der prijzen. Het was dus een zamenspannen der verkoopers tegen de belangen der verbruikers, een nieuw monopolie gestapeld op de vele bestaande monopoliën. Door het besluit der regering, dat de premien alleen zouden worden uitgereikt aan de deelnemers in de Vereeniging, kreeg deze kooplieden-coalitie een officiële sanctie.

Na het in werking treden der nieuwe wet, hebben de meeste reeders zich tot het in stand houden der Vereeniging verbonden. De deelnemers verbinden zich, ook na den afloop der jagerij, den haring tegen een bepaalde som aan de gemeenschap af te staan, die zich met den verkoop belast en de prijzen bepaalt. In het belang der visscherij is het voortbestaan der Vereeniging niet wenschelijk. De kunstmatig hooge prijzen van den Hollandschen haring zijn een voorname hinderpaal, die aan de uitbreiding van het debiet in het buitenland in den weg

(*) Het bij den eersten oogopslag zonderlinge verschijnsel, dat bij een nagenoeg gelijk aantal schepen, de winst in omgekeerde verhouding staat tot de vangst en den verkoopprijs, moet daaruit worden verklaard, dat de inkoop van den haring tegen den bij het contract bepaalden prijs van ongeveer *f* 49 per ton plaats heeft.

Digitized by Google

staat. Wij bevorderen zoo doende de concurrentie van den Schotschen haring, die, veel lager in prijs, den onzen van de markt dreigt te verdringen, en als volksvoedsel een grooter' en geregelder afzet heeft dan de dure Hollandsche haring, die als artikel van weelde aan al de wisselvalligheid onderhevig is, waaraan dergelijke handelsartikelen bloot staan. Deze stelling wordt door de Nederlandsche consuls bevestigd. Vele reeders schijnen den regel *se rattrapper sur la quantité* niet te kennen. De tijden zijn voorbij dat men in het bezit van volstrekt monopolie, zijne waren, het koste wat het wilde, op prijs hield, en ze liever aan de vlammen ten prooi gaf, dan door ze lager af te zetten, de markt te bederven gelijk men het noemde. Tegen het einde van 1859 waren nog 1100 ton onverkocht, en hadden zich geen koopers opgedaan tegen den prijs door de Vereeniging bepaald. Zij is te beschouwen als een wanhopige poging om nog iets te redden uit den schipbreuk der monopolien. Men mag verwachten dat zij eerlang aan verval van krachten ten grave zal dalen; want reeds in 1858 behoorden van de 95 schepen voor de visscherij uitgerust, 25 aan niet deelnemende reeders. Door een weinig beneden den prijs der Vereeniging te verkoopen, is men van debiet verzekerd. Ook zijn de onkosten als administratiekosten, pakhuishuur enz. niet onbelangrijk; veel van de winst gaat reeds daaraan weg.

De handel in haring vooral die in Rusland, heeft geleden door het bovenvermelde misbruik van de oude Hollandsche merken. De concurrentie van vreemden haring op de Nederlandsche markt is van weinig belang. In weerwil der schrale vangst was de invoer in 1859 slechts 3787 ton, 311 ton minder dan in het voorgaande jaar. Ook de doorvoer van vreemden haring naar het Tolverbond was minder, in 1858 15199 ton, in 1859 7802 ton. Hieruit kan men alleen besluiten dat de weg over Nederland minder gezocht wordt, immers de Schotsche haringen weten den weg naar den Duitschen verbruiker wel te vinden. (*)

De beug- en kolvisscherij, die behalve leng, schelvisch, kibbelen, lippen en keelen, in 1858 11653 ton, en in 1859 11798 ton kabeljaauw opleverde en voor *f* 10324 en *f* 6194 aan verschen visch, wordt in hare ontwikkeling door het hooge Belgische tarief gestuit. Alleen de geheven regten bedroegen in de 4 laatste jaren 16, 20, 25 en 28 pCt. van de bruto-opbrengst. Van visch, in April 1860 regtstreeks op de markt te Antwerpen aangevoerd, beliepen de gezamenlijke onkosten meer dan de helft van den verkoopprijs. De uitvoer van gezouten

(*) Zie het artikel: Description of the means used bij J. F. Denovan for getting into the Hamburgh market a cargo of Scotch herrings previous to the arrival of the Dutch herrings. In The Repertory of arts, manufacture and agriculture, London 1821, vol. XXXV, p. 293—302, 356—363.

Digitized by Google

kabeljaauw is in de laatste 10 jaren met enkele wisselingen op hetzelfde standpunt gebleven, die van stokvisch nam daarentegen toe.

	Uitvoer van gezouten kabeljaauw	stokvisch
1850	2.819 ton	749.353 pond
1857	2.883 „	865.216 „
1858	3.274 „	1.211.331 „
1859	2.886 „	1.066.888 „

België en het Tolverbond zijn de landen van bestemming. De uitvoer naar België is in 1859 aanmerkelijk teruggegaan, die van stokvisch met de helft en van kabeljaauw met twee derde verminderd.

De IJslandsche visscherij gaat gedrukt door de Fransche en Russische verbodstelsels, tegen den invoer van gezouten visch uit Holland. De versperring van de Fransche markt heeft aan die visscherij een onherstelbaren slag toegebragt. In 1768 werden 160 schepen daartoe uitgerust, in 1859 3! Tot een bewijs hoe de behoefte ondanks verbodsmaatregelen den natuurlijken loop der dingen, al zij het ook langs omwegen, tracht te herstellen, strekke het feit dat in 1859 een Hollandsch schip hier uitgerust en grootendeels met Hollandsche matrozen bemand, voor Russische rekening is aangekocht, en onder Russische vlag tot uitoefening der visscherij naar IJsland is gezeild. Ook in dit jaar is het voor dezelfde onderneming hier te lande uitgerust.

De verschharing-visscherij telde in 1859 178 schepen, 21 meer dan 1857. Scheveningen is de hoofdzetel dezer visscherij en bezit alleen 127 schepen, daarna volgen Katwijk met 44 en Noordwijk met 7 bommen. De vangst was voordeeliger dan in het voorafgaande jaar, doch stond bij die van 1857 ten achter, gelijk uit de volgende cijfers blijkt:

	Aantal haringen	Waarde
1857	29.803.550	*f* 462.113
1858	36.259.100	*f* 459.206
1859	21.259.560	*f* 342.782

Deze haring wordt gerookt en als bokking in den handel gebragt. Van de vrijheid tot kaken (reeds bij Kon. Besluit van 5 Sept. 1854 Staatsblad nº. 132) verleend, wordt meer en meer gebruik gemaakt. De pekelharing door de kustvisscherij geleverd, bedroeg in 1855 125 ton; in 1856 106 ton; in 1857 210 ton; in 1858 548 ton en in 1859 1398 ton.

De geringe aanvoer van haring der groote visscherij in den aanvang van den zomer is de voorname oorzaak dat door de kustvisscherij meer gekaakt is. Zoo komt bij een vrije visscherij de overvloed aan den eenen kant in de schaarschheid aan een andere zijde te gemoet,

Digitized by Google

en wordt het evenwigt tusschen vraag en aanbod beter bevorderd dan door het naauwkeurigste reglement.

De schrobnetvisscherij te Scheveningen, Katwijk en Noordwijk met 187 schepen uitgeoefend, bragt in 1859 slechts *f* 381.471 op, tegen 440.130 in 1858. Het hoofdproduct dezer visscherij is de schol, in 1858 leverde zij hiervan ruim 32000 manden wegende gemiddeld 125 pond In den laatsten tijd heeft men zich ook op het visschen van zeesterren toegelegd; dit zeeproduct vroeger door de visschers weggeworpen, wordt thans als mestspecie gebruikt, Katwijk leverde hiervan in 1858 voor *f* 2992, in 1859 voor *f* 1805. Andere opgaven ontbreken.

Zandvoort bezit 13 schepen met 74 koppen bemand. De schrobnetvisscherij was er evenmin gunstig als in de overige zeedorpen.

De visscherij naar verschen visch lijdt door de Belgische invoerregten, sommige soorten b. v. de rog, waren bij eenigzins gunstige vangst nagenoeg onverkoopbaar. Treurige gevolgen van het beschermend stelsel waardoor beide partijen verliezen, en dat de Belgen duren visch doet eten, terwijl hier overvloed is, en de lage prijzen naauwelijks de kosten goedmaken. Indien men wat meer op de belangen der verbruikers lette, het belang der voortbrengers zoude van zelf worden bevorderd.

De Zuiderzee levert panharing en ansjovis, omstreeks 650 vaartuigen worden in Noord-Holland, Utrecht, Gelderland en Overijssel voor die visscherij gebruikt. De vangst over 1858 wordt op 27 millioen panharingen berekend, die over 1859 op 36 millioen.

Monnickendam, sedert jaren de hoofdmarkt van dit zeeproduct, (*) werd in 1859 door Harderwijk op zijde gestreefd, waar ruim 10 millioen werd aangebragt. De panharing wordt gelijk de steurharing gerookt, en als bokking in groote hoeveelheden uitgevoerd. In de staten van het Tolverbond is de vraag zeer toegenomen, de uitvoer naar België wijst voortgaande vermindering aan, doch blijft niettemin zeer aanzienlijk en bedroeg in 1859 ongeveer $\frac{1}{3}$ van den geheelen uitvoer:

Uitvoer van bokking (stuks.)

	België.	Tolverbond.	Geheele uitvoer.
1856	27.779.740	5.225.798	33.099.202
1857	22.466.625	5.459.954	28.001.504
1858	21.398.250	9.426.310	30.919.278
1859	20.753.547	7.026.553	27.863.194

(*) Philips van Bourgondiën verleende in 1440 aan deze stad het privilegie dat alle haring in de Zuiderzee door Hollanders gevangen, aldaar moest worden aangebragt. Bij placaat der Staten van Holland van 31 Mei 1752 werd dit privilegie bevestigd.

Digitized by Google

De prijzen van den panharing verschilden naar het jaargetijde, zij bedroegen in November en December per tal *f* 4 à *f* 5, in April *f* 0.50 à *f* 1.—

De ansjovisvangst was in 1858 buitengemeen gunstig, in 1859 slechts middelmatig, Behalve de hoeveelheden met veraccijnsd zout bereid, werd in 1858 vrijdom van accijns verleend voor het zouten van 67.748 ankers, in 1859 voor 32.700 ankers. De prijzen waren laag, daar nog veel van de vorige vangst onverkocht was, en bedroegen *f* 7 à *f* 8 per anker.

De botvisscherij gaf zeer ongelijke uitkomsten. In Noord-Holland gaat dit bedrijf elk jaar meer achteruit, zoo zelfs dat vele visschers hunne knechts moesten afdanken, te Harderwijk en Bunschoten heerschte daarentegen overvloed. De aanvoeren bedroegen in 1858 2.701.600 en in 1859 2.890.000 stuks. De vangst te Vollenhoven klom in het genoemde jaar van 75,200 pond, in 1858 tot 172,990 pond. Aan de Overijsselsche kust heerschte in 1859 een ongekende overvloed van visch, er werd zooveel riviervisch gevangen, dat wekelijks aanzienlijke verzendingen baars en snoek naar Parijs plaats hadden, ja zelfs zendt men gebakken spiering derwaarts. Men mag verwachten dat de aan te leggen spoorwegen en de aansluiting met de Duitsche lijnen, deze visscherijen door uitbreiding der markt tot een ongekenden bloei zullen verheffen.

In onze noordelijke provincien bepaalt zich de visscherij hoofdzakelijk tot verschen visch. Ameland bezit 7 vaartuigen met 42 koppen bemand, aan de Zoutkamp worden 23 schepen (snikken) gevonden, een bemanning tellende van 73 koppen. De waarde van de vangst dezer visscherij, en van die in den Dollart onder Finsterwolde bedroeg in de laatste jaren:

	Ameland	Zoutkamp	Finsterwolde
1857	*f* 12000	*f* 10900	*f* 4660
1858	- 8000	- 8855	- 5218
1859	- 5670	- 13165	- 4294

In de Zeeuwsche visscherijen vertoont zich eenige, hoewel langzame vooruitgang. Arnemuiden bezat in 1859 11 bezaanschuiten, 1 kotter en 2 sloepen, voor de vangst van verschen visch en van kabeljaauw uitgerust. Te Zierikzee, waar de visscherij sedert jaren geheel was te niet gegaan, is een eerste proef tot wederopvatting van dit voorvaderlijk bedrijf niet ongunstig geslaagd; met 2 vaartuigen werd er de korde- en beugvisscherij uitgeoefend.

De oesters gaven een ruime vangst en golden te Arnemuiden *f* 0,70 de 100 stuks, te Bruinisse werd voor ruim 2 millioen *f* 12,50 per duizend

Digitized by Google

bedongen. In groote hoeveelheden werden zij naar Hull, Hamburg en Pruissen verzonden. Mosselen werden in overvloed gevangen. De uitvoer naar Engeland bedroeg in 1859 10000 balen, in België 30000 ton, de zuivere opbrengst per baal was *f* 0,80, per ton *f* 0,80. In de beide voorgaande jaren gebruikte men de mosselen in Noord-Brabant tot bemesting. De Ansjovisvangst op de Zeeuwsche stroomen bragt in 1859 600 ankers op, tegen 3135 ankers in het voorgaande jaar.

De bovenstaande cijfers doen den staat der zeevisscherijen als niet ongunstig kennen. De vrees dergenen, die uit de vrijheid haren ondergang voorspelden, is zegevierend gelogenstraft. De plotselinge overgang van de knellendste banden tot volstrekte vrijheid heeft zelfs geen schokken te weeg gebragt. In vele takken der visscherij begint zich een nieuw leven te openbaren, niet opgewekt door de trekkaswarmte van protectie en monopolie, dat de kiem van verderf van de geboorte af met zich voert, maar een gezond, een krachtig leven, door de vrije werking der maatschappelijke wetten ontstaan. De eenige hinderpaal tot verdere ontwikkeling bestaat in de hooge tarieven van andere Staten, die den invoer van onzen visch bemoeilijken, een nadeel niet minder groot voor onze naburen dan voor ons; de tarieven onthouden hun een belangrijk voedingsmiddel, en berooven hunne nijverheid van den afzet der producten, die voor den visch in ruil zouden worden gegeven.

Met vertrouwen gaan wij evenwel de toekomst tegen. De eenvoudige beginselen der staathuishoudkunde hebben in den laatsten tijd reuzenschreden afgelegd, en zich toegang verschaft tot de kabinetten der staatslieden. Eenmaal binnengedrongen laten zij haren invloed niet beperken, maar doen zich met onverbiddelijke consequentie allengs door het geheele staatswezen gelden. Op dezen invloed zij de hoop der visscherij gevestigd, meer nog dan op dien der diplomatie.

3 October, 1860. J. F. B. Baert.

Digitized by Google

STADS-RIOLEN EN STADS-DUINEN.

Door een lid van den Gemeenteraad van 's Gravenhage, Mr. H. F. Bon van Zuylen v. Nyevelt, is dezer dagen een lezenswaardig werkje in het licht gegeven over het *Haagsche Bosch*. De toestand van dat bosch onder het beheer van het domein; de bezwaren uit den aard der zaak daaraan verbonden, en de wenschelijkheid dat dat sieraad der residentie, — en van het rijk, mag men zeggen, — aan de gemeente 's Gravenhage moge worden overgedragen, in plaats van een last-post op het rijks budget te zijn, worden in de gemelde brochure op onderhoudende wijze besproken. Het is evenwel niet daarop dat wij bijzonder de aandacht willen vestigen, doch op een ander onderwerp hetwelk in die brochure (*'s Hage*, J. M. van 't Haaff, 90 cts.), ofschoon meer indirectelijk, ter sprake wordt gebragt; namelijk een plan tot bevloeijing en bemesting van eenige naburige duinvlakten met het water van het Scheveningsche kanaal, en zoo mogelijk meststoffen der stad. Dergelijk plan was vroeger aangegeven door den heer Hoofd-Ingenieur Beijerinck, in verband met de kanaal- en Scheveningsche-haven-ontwerpen. (Verg. *Economische kronijk*, *Bijblad Economist*).

Als Bijlage bij het straks gemelde werkje, is thans eene nota van een ingezeten van 's Hage gevoegd, houdende eenige wenken omtrent eene ten uitvoerlegging van dergelijk plan.

De schrijver veronderstelt dat men ergens aan het bekende kanaal dat uit de stad naar Scheveningen geleidt, een kom of vergaarbak grave, c^a 200 à 300 el oppervlakte hebbende; het water van het kanaal zou door een roosterwerk daarin vloeijen; voorts zoude ergens aan den omtrek van den bak, een tweede (fijner) roosterwerk zijn geplaatst, hetwelk een klein gedeelte, c^a 10 el, zou afscheiden. Hierin zoude men de pijp van een zuig- en perspomp kunnen doen uitkomen, welke door stoom bewogen zou worden, en die de vloeistof konde oppompen en langs buizen of greppels verder zou verspreiden. De vloeistof zou dan kunnen zijn, òf eenvoudig water, òf, zoo dit doenlijk was, gier- en

Digitized by Google

mestwater, verkregen door het inwerpen van allerlei mest, aangevoerde fecale stoffen, afval enz., in den grooten vergaarbak. Het zou dan hierop neerkomen dat men, in plaats van een groote mesthoop, een groote mestput maakte, met water gevuld, — dat water zou voortdurend met de vruchtbaarmakende deeltjes van de daarin geworpen meststoffen bezwangerd worden.

Ontegenzeggelijk zouden hieraan groote kosten verbonden zijn, doch de gelden die thans voor het reinigen der stad ten koste worden gelegd, zouden welligt gedeeltelijk voor dit plan kunnen gebezigd worden; het wegvoeren van mest en vuilnis zoude met het bemestingplan in verband gebragt moeten worden, en dan komt het ons toch voor, dat het aangevoerde denkbeeld niet zoo geheel verwerpelijk kan worden geacht. Volgens den schrijver der nota, zou een stoomwerktuig van 2 à 3 paardenkracht, het water 10 el hoog kunnen opvoeren, 1 kubiek el per minuut; die hoogte schijnt wel voldoende om een redelijke helling ter verdere verspreiding van het mestwater te verkrijgen. De hoeveelheid die hier verondersteld wordt opgepompt te worden, is voorzeker niet groot, doch dit is een kwestie van aanwending van meer, of krachtiger machines. In tien uren tijds zouden dus 600 kubiek el water (of 6000 vat) tien el hoog, kunnen worden opgevoerd. Een man en een jongen zouden ter bediening van het werktuig voldoende zijn. De kosten eener proefneming worden geraamd op c^a *f* 3000, (als *f* 1200 voor het stoomwerktuig; *f* 150 voor de perspomp, *f* 770 voor greppen, buizen, transportkosten enz., *f* 880 voor diverse houten ijzerwerken). Het graven van den grooten vergaarbak, en de graafwerken voor buizen en greppen zijn hieronder niet begrepen; trouwens, in elke gemeente waar 's winters, ter vervanging van bedeeling, hetzij van gemeentewege, hetzij bij inschrijving der ingezetenen, duin- of dergelijke werken worden uitgevoerd, of kunnen worden uitgevoerd, — kan dit geen groot bezwaar gerekend worden.

Een tijdstip als het tegenwoordige, waarin de aandacht van vele gemeenteraden zoowel op de verfraaijing en veraangenaming der steden als op de kwestie van haren openbaren gezondheidstoestand is gevestigd, schijnt ons wel geschikt te zijn om eene verwezenlijking van dergelijk plan, al ware het alleen als proefneming, in ernstige overweging te nemen.

De voordeelen van vloeibare mest op de landen, die bij ons nog zoo weinig, — de nadeelen van vloeibare mest in de stads wateren, die bij ons zoo algemeen worden ondervonden, zijn over en te over bekend; de eene gemeente is meer tot dergelijk plan geeigend dan de andere; dat is zoo — men beginne dan met de beste; en wij zouden

Digitized by Google

meenen dat 's Hage voor dergelijke proefneming geschikt is, om de navolgende redenen:

1°. wegens het daarzijn van een kanaal tot midden in de duinvlakte;

2°. wegens de reeds aangevangene duinontginningen aldaar;

3°. omdat aldaar reeds sedert jaren eene goed bestuurde vereeniging bestaat tot werkverschaffing aan behoeftigen door middel van aardwerken, waardoor dus welligt een groot deel van den vergravingsarbeid zou kunnen verrigt worden.

Eenige bezwaren die men tegen het plan zouden kunnen aanvoeren, worden in de bedoelde nota mede overwogen; kortelijk komen die hierop neder:

1°. de rook van de stoommachine is hinderlijk in de omstreken; dit is voorzeker van weinig belang, het is al uiterst conscientieus dat de steller der nota dat bezwaar oppert;

2°. het putten uit den boezem van Delflands waterschap, — dit is mede als luttel bezwaar te rekenen; vooreerst is de hoeveelheid water uit dien boezem te pompen, zeer gering, en ten andere blijft het water bij slot van rekening toch in Delflands boezem, daar het niet naar zee of naar Rijnland wordt weggevoerd, doch door Delflands duinen wordt opgenomen.

3°. de hinder, door reuk van mest en gier veroorzaakt; dat is voorzeker van meer belang, doch zal het in een land van vooruitgang als onoverkomelijke hinderpaal gerekend kunnen worden? Neen, dit nadeel kan althans sterk verminderd worden: Zijn er dan geen deskundigen om de beste plaats te kiezen? Zijn er geen chemische middelen om de infectie weg te nemen? En vooral, zijn er geen ingenieurs om de put zelf te overdekken? De oppervlakte van den grooten vergaarbak wordt in de brochure gesteld op 200 à 300 el. Bij cirkelvormige constructie onderstelt dit aldus een middellijn van p. m. 17 Ned. el, — en wanneer men nu de gashouders der gasfabrieken in gedachte brengt, dan blijkt het o. i. dat dergelijke oppervlakte zeer wel te overdekken is. Ja, al ware de vergaarbak tienmaal grooter, dan is immers de ijzer- en glas-constructie van Paxton dáár, om een dak aan te brengen; het zou in casu wel niet juist een *crystal palace* geven, doch het doel zou toch bereikt zijn, om de emanaties van den poel afgescheiden te houden van het publiek.

Maar de afvoer? die geschiedt immers, of door aarden buizen, of in greppen. De vloeistof is dan reeds meer verdeeld; er wordt geen groote oppervlakte te gelijk blootgesteld; maar ook de greppen zouden toch wel zonder veel kosten met planken overdekt kunnen worden? En eindelijk, al kon dat niet, dan mag men toch ook wel iets over hebben voor de voordeelen welke bij eene verwezenlijking van het plan zouden

Digitized by Google

worden opgeleverd, of heeft men dan thans des zomers geen hinder van de uitwaseming der open riolen die men stadsgrachten heet? Voorzeker, maar hinder in de stad, voor uwe huiskamer, waarvan gij de ramen niet durft openzetten; voor uw huis, zoodra gij met een hemelschen zomerdag de voeten op straat zet; in uw tuin waarin gij uwe kinderen vaak niet durft laten spelen. Neen, dan nog liever eenige hinder een eind wegs in de duinen, waar de ruime lucht de schadelijkheid wegneemt, en waar men althans zich kan troosten met de gedachte dat de oorzaak van dezen hinder weldadig werkt, den grond verrijkt, de productie bevordert, en den werkman brood verschaft, in plaats van in besloten ruimte ziekte en koorts in het arbeiders huishouden aan te brengen.

Wij bevelen de kennisneming van brochure en nota aan onze lezers aan (*) en verwijzen tevens naar eenige vorige stukjes over vloeibare bemesting in verschillende nummers van dit Tijdschrift. (†)

(*) Onder eenige andere middelen tot doelmatige bemesting van duingronden, wijst de steller der nota o. a. ook op de zoo rijke *rivier-slib* der Maas, een grondstof die door enkel arbeid te verkrijgen is, overvloedig voorhanden en steeds aangroeijende. De slib kon opgezameld, in zooveel doenlijk vasten staat vervoerd, en ter aanwending weer vloeibaar gemaakt worden. Van Maassluis naar 's Hage b. v. is de waterweg gemakkelijk.

(†) Zie over het onderwerp van *vloeibare mest*, o. a. een artikel van den Heer C. E. DE CLERCQ, in het Tijdschrift *de Volksvlijt*, jaarg. 1854, p. 178 v. Alsmede *Economist* jaarg. 1853, p. 14 v.; 1854, pag 193 v. — *Econ.* 1855, p. 150; 1856 p. 20 v.

Digitized by Google

OVERZIGT *van de Opbrengst der middelen (hoofdsom en opcenten) over de negen eerste maanden van* 1860, *in vergelijking gebragt met de Opbrengst der middelen van* 1855, 1856, 1857, 1858 *en* 1859 *over hetzelfde tijdvak.*

BENAMING DER MIDDELEN.	OPBRENGST over de 9 eerste maanden van 1860.	OPBRENGST over de 9 eerste maanden van 1859.	OPBRENGST over de 9 eerste maanden van 1859.	OPBRENGST over de 9 eerste maanden van 1858.	OPBRENGST over de 9 eerste maanden van 1857.	OPBRENGST over de 9 eerste maanden van 1856.	OPBRENGST over de 9 eerste maanden van 1855.
Directe Belastingen.							
Grondbelasting	ƒ 8.217.315	ƒ 8.183.746	ƒ 8.183.746	ƒ 8.146.811	ƒ 8.221.782	ƒ 8.240.545	ƒ 8.156.433
Personeel	" 4.711.483	" 4.737.346	" 4.737.346	" 4.695.213	" 4.662.824	" 4.661.595	" 4.618.747
Patenten	" 1.822.124	" 1.794.603	" 1.794.603	" 1.718.723	" 1.815.665	" 1.747.632	" 1.025.553
Regt op de Mijnen	" 468	" 1.730	" 1.730	" 2.020	" 353	" "	" 1.265
Totaal	ƒ 14.751.391	ƒ 14.739.425	ƒ 14.739.425	ƒ 14.562.769	ƒ 14.700.385	ƒ 14.649.773	ƒ 14.402.000
In- en Uitg. Regten en Scheepvaartr.							
Regten op den In- en Uitv. (*Tonnegeld van de Zeesch.*)	ƒ 2.800.778	ƒ 2.596.033	ƒ 2.596.033	ƒ 2.578.161	ƒ 2.518.217	ƒ 2.448.973	ƒ 2.386.003
	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	" 504.039
Scheepvaartregten	" 672.920	" 537.575	" 537.575	" 568.472	" 520.616	" 534.369	" 424.150
Vuur- Ton- en Bakeng	" 243.843	" 224.486	" 224.486	" 250.869	" 234.433	" 226.674	" 206.354
Formaat-zegel	" 7.919	" 7.445	" 7.455	" 7.272	" 7.318	" 6.949	" 7.593
Totaal	ƒ 3.725.462	ƒ 3.365.551	ƒ 3.365.551	ƒ 3.404.757	ƒ 3.280.585	ƒ 3.216.994	ƒ 3.528.161
Accijnsen.							
Suiker	ƒ 1.467.973	ƒ 1.257.497	ƒ 1.143.179	ƒ 1.263.765	ƒ 1.214.605	ƒ 1.100.515	ƒ 953.812
Wijn	" 955.421	" 906.452	" 824.047	" 754.820	" 754 348	" 767.970	" 788.657
Binnenlandsch gedistill	" 3.718.661	" 3.749.420	" 3.408.571	" 3.367.388	" 3.339.366	" 2.838.159	" 2.870.870
Buitenlandsch gedistill	" 178.760	" 171.923	" 156.294	" 159.810	" 136.953	" 177.477	" 135.118
Geslagt	" 805.628	" (*) 938.175	" 852.886	" 822.120	" 887.533	" 802 582	" 762.194
Zout	" 1.726.721	" 1.694.471	" 1.540.428	" 1.506.254	" 1.583.447	" 1.539 950	" 1.467.147
Zeep	" 937.560	" 1.024.021	" 930.928	" 887.456	" 874.166	" 841.432	" 828.328
Bieren en Azijnen	" 375.793	" 422.414	" 384.013	" 368.118	" 348.791	" 306.255	" 280.771
Steenkolen	" 951.153	" 791.232	" 710.320	" 838.381	" 808.896	" 801.876	" 787.589
Turf	" 1.442.059	(†) 1.334.703	" 1.213.511	" 1.282.595	" 1.263.026	" 1.263.034	" 1.280.847
(*Gemaal*)	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	" 3.089.326
10 pCt. collectief zegel	. . . . .	. . . . .	" 1.117.248	" 1.130.977	" 1.120.944	" 1.043.817	" 1.324.277
Vervoerbiljetten	. . . . .	. . . . .	" 72.371	" 60.800	" 71.144	" 64.857	" 62.995
Totaal	ƒ 12.539.733	ƒ 12.290.431	ƒ 12.362.803	ƒ 12.511.487	ƒ 12.402.730	ƒ 11.547.065	ƒ 14.638.060
Waarborg en Belasting der goud. en z. werken.							
Belasting	ƒ 197.929	ƒ 182.438	ƒ 150.758	ƒ 151.364	ƒ 176.419	ƒ 169.851	ƒ 163.376
Essaailoon	" 1.376	" 68	" 31.749	" 32.207	" 37.590	" 36.570	" 25.774
Totaal	ƒ 199.305	ƒ 182.507	ƒ 182.507	ƒ 183.572	ƒ 214.010	ƒ 206.421	ƒ 189.604
Indirecte Belastingen.							
Zegelregten	ƒ 1.498.067	ƒ 1.449.097	ƒ 1.449.097	ƒ 1.451.975	ƒ 1.458.081	ƒ 1.674.217	ƒ 1.301.382
Registratieregten	" 4.389.249	" 4.167.810	" 4.167.810	" 4.447.072	" 4.463.208	" 4.089.318	" 4.241.396
(*Griffieregten*)	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .	" 30.903	" 29.175
Hypotheekregten	" 392.917	" 358.717	" 358.717	" 382.896	" 368.667	" 408.872	" 353.333
Successieregten	" 3.095.085	" 3.505.613	" 3.505.613	" 3.908.359	" 3.195.064	" 2.764.650	" 3.693.035
Totaal	ƒ 9.375.319	ƒ 9.481.240	ƒ 9.481.240	ƒ 10.220.304	ƒ 9.485.021	ƒ 9.586.052	ƒ 9.618.924
Opbrengst d. Posterijen.	ƒ 1.449.038	ƒ 1.391.136	ƒ 1.391.136	ƒ 1.305.101	ƒ 1.290.599	ƒ 1.227.058	ƒ 1.145.960
Opbrengst d. Staatsloterij.	ƒ 411.340	ƒ 401.341	ƒ 401.341	ƒ 271.737	ƒ 275.089	ƒ 274.214	ƒ 276.372
Totaal generaal	ƒ 42.471.591	ƒ 41.851.634	ƒ 41.924.006	ƒ 42.459.748	ƒ 41.654.421	ƒ 40.690.479	ƒ 43.798.602

Men lette hierbij op, dat, voor de *accijnsen*, met 1860 een nieuwe wijze van berekening geldt, ingevolge de afschaffing, (behave voor de *turf* en *steenkolen*) der *afzonderlijke* berekening van opcenten en collectief zegel, (zijnde een equivalent voor beide in één nieuw cijfer van belasting begrepen). Voor 1859 is, ter vergelijking dier beide jaren, hier soortgelijke berekening toegepast, nl. door bijtrekking van het collectief zegel bij de hoofdsom en opcenten. Om echter de vergelijking met vorige jaren tevens gemakkelijker te maken, plaatsen wij hier 1859 twee maal: eens, volgens de nieuwe berekening, naast 1860, en ten tweede, volgens de oude berekening, nevens de vorige jaren.

Over 1856 en vervolgens werden geheven: van den *Wijn* en de *Gouden* en *Zilveren werken* 6 opcenten, en van het *Binnen-* en *Buitenlandsch Gedistilleerd* en de *Vervoerbilletten*, 12 opcenten meer dan in 1855 en vroeger.

NB. de onderdeelen van guldens zijn weggelaten.

(*) Omtrent het *geslagt* wordt opgemerkt, dat, ten gevolge der wetten van 15 Mei 1859 (Staatsblad No. 37) en van 26 December daaraanvolgende (Staatsblad No. 150), met 1860 zijn vervallen de 38 opcenten, alsmede de 10 pCt. collectief zegel, welke vroeger op dat middel werden geheven.

De opgave van 1859 bestaat alzoo: in hoofdsom ad ƒ 618.033.97; in 38 opcenten ad ƒ 234.852.91; in 10 pCt. collectief zegel ad ƒ 85.288.69; te zamen ƒ 938.175.57.

(†) Onder de bedragen voor de *steenkolen* en den *turf*, waarvoor de afzonderlijke berekening van opc. en 10 pCt. coll. zegel niet is afgeschaft, zijn beide voor de gelijkvormigheid, hier mede in één totaal belastingcijfer begrepen.

Digitized by Google

ONGEBLEEKTE EN GEBLEEKTE GOEDEREN.

UITGEZONDEN DOOR:	Maddapollams.							Calicots.							Shirtings.						Drillings.	Longcloths.	Cambrics.	Diemets.	Marseilles.	Oogjesgoed.	Tafel- en Servet-goed.		Garens.	Zakken.	Molton Dekens.
															ONGEBLEEKTE.			GEBLEEKTE.														
	4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	5/4	6/4	7/4	5/4	6/4	7/4											
	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	Stell.	Pik.	Stuks.	Stuks
Oct. N. H. M.	4500	5300	4150	11950	〃	5250	〃	〃	〃	16350	15550	〃	900	〃	〃	〃	〃	1000	2500	〃	4500	500	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃
Oct. Part. H.	600	1150	5900	14535	1800	1050	〃	200	200	8340	23025	100	2200	〃	350	150	〃	2300	2650	900	8200	350	〃	600	325	350	352	〃	〃	30000	7920
Jan./Oct. N. H. M.	19450	7750	64550	175100	〃	18350	100	〃	〃	46600	45650	〃	3450	〃	6600	5550	〃	19800	22300	2500	17200	5150	2400	100	〃	520	604	〃	442	14000	1600
Jan./Oct. Part. H.	12900	17350	97328	237453	4100	33100	800	940	400	65280	175160	100	15950	〃	7150	3500	〃	12250	20250	6350	74705	1300	2365	5278	1895	1290	2614	〃	〃	312894	73002
Jan./Oct. Totaal.	32350	25100	161878	412553	4100	51450	900	940	400	111880	220810	100	19400	〃	13750	9050	〃	32050	42550	8850	91905	6450	4765	5378	1895	1810	3218	〃	442	326894	74602

ADRIANOPEL-ROODE GOEDEREN.

	Garen.			Effen rood stukgoed.	Effen roode gewerkte Shirtings.	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Spreijen.	Doeken.
	Pikols.	Wrong.	Pond.	S.	S.	S.	Corges.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Doz.
Oct. N. H. M.	510	〃	〃	1750	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃
Oct. Part. H.	98	〃	〃	1700	〃	〃	$36\frac{5}{20}$	$46\frac{17}{20}$	50	〃	〃	$68\frac{2}{1/2}$
Jan./Oct. N. H. M.	1990	〃	〃	16300	〃	3000	1225	600	200	〃	〃	500
Jan./Oct. Part. H.	721	〃	〃	19233	〃	19709	913	393	210	〃	3	2364
Jan./Oct. Totaal.	2711	〃	〃	35533	〃	22709	2138	993	410	〃	3	2864

GEDRUKTE GOEDEREN.

	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Kembings.	Spreijen.	Doeken.
	S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Dz.
Oct. N. H. M.	1250	325	50	〃	〃	〃	〃	〃
Oct. Part. H.	378	$944\frac{10}{20}$	$1251\frac{5}{20}$	$293\frac{9}{20}$	〃	〃	60	$1953\frac{5}{1/2}$
Jan./Oct. N. H. M.	16900	3175	3175	3050	〃	〃	〃	5500
Jan./Oct. Part. H.	11227	12837	16219	7712	150	162	190	18365
Jan./Oct. Totaal.	28127	16012	19394	10762	150	162	190	23865

GEVERWDE GOEDEREN.

	Garen.		Blauwe Drillings.	Salempóris.	Effen zwart stukgoed.	Effen oranje stukgoed.	Div. kleuren stukgoed.	Gewerkte Shirtings.
	Pik.	Wrong.	S.	S.	S.	S.	S.	S.
Oct. N. H. M.	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃
Oct. Part. H.	〃	〃	〃	700	〃	〃	〃	〃

WEEFGOEDEREN.

	Nicanias.	Grove Cotonetten.	Ginghams.	Japansch Linnen.	Broeken-stoffen.	Breede Sarongs.	Boeginesche Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Doeken.	Taffa-Chelassen.
	S.	S.	S.	S.	S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Dz.	S.
Oct. N. H. M.	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃	〃
Oct. Part. H.	〃	150	350	〃	〃	260	815	〃	〃	300	100

Digitized by Google

UITVOER VAN INLANDSCHE LIJNWADEN NAAR NEDERLANDSCH INDIE.

Overzigt van den uitvoer van eenige der voornaamste katoenen fabriekaten, gedurende de tien eerste maanden, in de jaren 1851—1860.

	4/4 Maddapollams.			9/8 Maddapollams.			5/4 Maddapollams.			6/4 Maddapollams.			6¼4 Maddapoll.			7/4 Maddapollams.			8/4 Maddapollams.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	159.400	90.500	249.900	163.650	97.450	261.100	"	"	"	18.300	26.150	44.450	1.050	1.350	2.400	1851
1852	"	"	"	"	"	"	83.700	34.350	118.050	219.200	76.700	295.900	"	"	"	38.850	18.300	57.150	3.300	4.826	8.126	1852
1853	"	"	"	"	"	"	93.550	44.856	138.406	339.700	116.050	455.750	"	"	"	39.600	12.560	52.160	3.150	1.350	4.500	1853
1854	"	"	"	"	"	"	171.600	75.720	247.320	310.650	142.970	453.620	"	"	"	27.600	14.610	42.210	2.600	1.850	4.450	1854
1855	"	"	"	"	"	"	99.400	112.475	211.875	180.300	224.900	405.200	"	"	"	17.550	32.750	50.300	1.450	2.650	4.100	1855
1856	"	"	"	"	"	"	67.900	144.203	212.103	26.100	178.833	204.933	"	"	"	7.000	35.065	42.065	300	2.350	2.650	1856
1857	"	"	"	"	"	"	19.050	47.369	66.419	3.100	115.650	118.750	"	"	"	8.000	28.938	36.938	750	450	1.200	1857
1858	"	"	"	"	"	"	34.750	51.920	86.670	40.350	148.150	188.500	"	"	"	11.950	33.750	45.700	3.550	1.150	4.700	1858
1859	"	2.050	2.050	"	11.850	11.850	38.550	73.406	111.956	121.000	218.901	339.901	"	2.150	2.150	16.000	42.325	58.325	1.450	1.800	3.250	1859
1860	19.450	12.900	32.350	7.750	17.350	25.100	64.550	97.328	161.878	173.100	237.433	412.533	"	4.100	4.100	18.350	33.100	51.450	100	800	900	1860

	4/4 Calicots.			9/8 Calicots.			5/4 Calicots.			6/4 Calicots.			6¼4 Calicots.			7/4 Calicots.			8/4 calicots.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal	N.H.M	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	72.400	25.650	98.050	74.400	22.870	97.270	"	"	"	3.300	8.020	11.920	"	"	"	1851
1852	"	"	"	"	"	"	64.050	65.611	129.661	134.650	153.570	288.220	"	"	"	18.250	34.263	52.513	350	1.105	1.455	1852
1853	"	"	"	"	"	"	88.150	44.330	132.480	164.450	78.000	242.450	"	"	"	16.100	10.366	26.466	"	"	"	1853
1854	"	"	"	"	"	"	135.800	70.100	205 900	99.950	116.775	216.725	"	"	"	2.850	7.605	10.455	250	"	250	1854
1855	"	"	"	"	"	"	64.050	55.010	119.060	30.100	122.250	152.350	"	"	"	1.000	14.802	15.802	"	"	"	1855
1856	"	"	"	"	"	"	42.050	73.604	115.654	29.600	133.375	162.975	"	"	"	250	13.170	13.420	"	200	200	1856
1857	"	"	"	"	"	"	23.650	18.340	41.990	39.750	83.070	122.820	"	"	"	500	7.325	7.825	"	"	"	1857
1858	"	"	"	"	"	"	17.100	27.470	44.570	65.250	133.660	198.910	"	"	"	500	9.626	10.126	"	"	"	1858
1859	"	90	90	"	200	200	22.450	50.015	72.465	66.350	145.140	211.490	"	"	"	3.300	16.050	19.350	"	50	50	1859
1860	"	940	940	"	400	400	46.600	65.280	111.880	45.650	175.160	220.810	"	100	100	3.450	15.950	19.400	"	"	"	1860

	Drillings.			Shirtings.			Molton Dekens.			Totaal maddapoll.			Totaal calicots.			Totaal madd. & calicots.			Totaal Maddap. Calicots Drillings en Shirtings.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal	N.H.M.	Part.H.	Totaal	N.H.M.	Part.H.	Totaal	N H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M	Part.H.	Totaal	
1851	50	623	673	"	"	"	1.500	16.408	17.908	342.400	215.450	557.850	130.100	57.140	207.240	492.500	272.590	765.090	492.500	273.213	765 763	1851
1852	9.725	4.544	14.269	"	"	"	1.970	27.784	29.754	345.050	134.176	479.226	237.300	234.551	471.851	582.350	368.727	951.077	592.075	373.271	965.346	1852
1853	10.020	17.666	27.686	148	100	248	3.970	24.069	28.039	476.000	174.816	650.816	268.700	132.696	401.396	744.700	307.512	1.052.212	754.868	325.278	1.080.146	1853
1854	15.780	6.504	22.284	"	31.965	31.965	2.025	31.680	33.705	512.450	235.150	747.600	238 850	194.480	433.330	751.300	429.630	1.180 930	767.080	468.090	1.235.170	1854
1855	11.080	7.723	18 803	37.500	28.285	65.785	2.815	42.690	45.505	298.700	372.775	671.475	95.150	192.062	287.212	393.850	564.837	958.687	442.430	600 845	1.043 275	1855
1856	4.100	22.283	26.383	4.400	33.349	37.749	870	61.125	61.995	101.300	360.451	461.751	71.900	220.349	292.249	173.200	580.800	754 000	181.700	636.432	818.132	1856
1857	25.360	43.214	68.774	8.000	20.720	28.720	610	75.790	76.400	30.900	192.407	223.307	63.900	108.735	172 635	94.800	301.142	395.942	128.360	365.076	493.436	1857
1858	28.800	79.568	108.368	23.000	32.872	55.872	3.340	90.125	93.465	90.600	234.970	325.570	82.850	170.756	253.606	173.450	405.726	579 176	225.250	518.166	743.416	1858
1859	25.180	51.432	76.512	38.600	42.663	81.263	3.370	78.410	81.780	177.000	352.492	529.492	92.100	211.545	303.645	269.100	564.027	833.127	332.780	658.122	990.902	1859
1860	17.200	74.705	91.905	56.750	49.500	106.250	1.600	73.062	74 602	285.300	403.031	688.331	95.700	257.830	353.530	381.000	660.861	1.041.861	493.900	993.396	1 487.296	1860

Digitized by Google

HET WAAR BELANG DER ARBEIDERS.

Zachte heelmeesters maken stinkende wonden.

De Directie van eene groote handelsinrigting, het Entrepôt-dok te Amsterdam, heeft dezer dagen een maatregel uitgevaardigd die, met ernst gehandhaafd, ongetwijfeld heilzame gevolgen zal met zich voeren. Genoemde directie heeft namelijk het gebruik van sterken drank in hare bergplaatsen verboden. En zij heeft dit gedaan, niet kortweg, bij eenvoudig gebod, doch door de afkondiging eener verordening, in welker aanhef de treurige aanleiding tot dezen maatregel wordt vermeld. Wij noemen deze weinige regels aan de werklieden gerigt, waardig en gemoedelijk. Mogen zij gelezen en overwogen worden door velen die aan het hoofd van werklieden zijn geplaatst; mogen zij bij velen het bewustzijn verlevendigen, dat er nog wel andere middelen zijn, dan het eenvoudig uitreiken van dagloonen, om het welzijn der arbeiders te bevorderen. — De publicatie luidt:

De Directie van het Entrepôt-Dok heeft zich in de treurige noodzakelijkheid gevonden, vijf vaste Werklieden der onderneming uit hare dienst te ontslaan. Die mannen hebben zich niet ontzien de hand te slaan aan Koopmansgoed, dat aan hen ter verwerking was toevertrouwd. Zij hebben daarmede getoond het vertrouwen, dat men tot dusverre in hen stelde, geheel onwaardig te zijn. De Directie kan hen dan ook niet langer bezigen in eene Inrigting, waar goede trouw en eerlijkheid bij de Werklieden op den voorgrond moeten staan, zoo men aan den Koopman waarborgen wil geven, dat zijn goed veilig zal bewaard worden.

Het lot der vijf ontslagen Werklieden moge hun voormalige gezellen tot een waarschuwend voorbeeld strekken! De straf, hun opgelegd, zal zonder verschooning worden toegepast op een ieder, die zich mogt vergrijpen aan de goederen, ter bewaring in het Entrepôt-Dok opgeslagen. Wie dus eene vaste dienst en een vast loon op prijs stelt en behouden wil, hoede zich voor soortgelijke vergrijpen.

Zoo het gepleegd feit op zich zelf reeds het ongenoegen der Directie in hooge mate heeft opgewekt, — ook de oorzaken die tot het feit aanleiding gaven, hebben hare ontevredenheid gaande gemaakt. — De sterke drank heeft hierbij een groote rol gespeeld, zoo als hij dit trouwens doet bij de velerlei onaangenaamheden en ongeregeldheden, die dikwerf onder het Werkvolk plaats grijpen. De *Jenever* is de oorzaak van het ongeluk der vijf ontslagen mannen. — Hij is het niet minder van de meesten onder ulieden. Gij allen, de een in meerder, de ander in minder mate, gebruikt dien ellendigen drank, die u en uwe gezinnen eenmaal ten verderve zal voeren. Er kan door u niet gewerkt worden, of er moet vooraf een borrel gedronken zijn. De eerste borrel geeft lust tot een tweede, en zoo wordt den geheelen dag door gedronken, tot dat aan het einde het verstand beneveld is, en de zucht naar Jenever zoo hoog is opgevoerd, dat geene middelen worden ontzien, om dien te verkrijgen. Twisten, ongelukken, ten laatste diefstallen zijn de onvermijdelijke gevolgen, zonder nog te spreken van de ellende en het gebrek, die voor de huisgezinnen daaruit voortvloeijen.

Digitized by Google

De Directie acht zich verpligt het kwaad, dat onder de Werklieden schuilt, met klem en nadruk te bestrijden. Zij waarschuwt hen dus in gemoede om den drank vaarwel te zeggen en tot betere inzigten te geraken. Zij waarschuwt hen in hun eigen welbegrepen belang en in dat hunner vrouwen en kinderen. Wilt gij dezen voor kommer en gebrek bewaren, neemt dan deze ernstige waarschuwing ter harte, en spiegelt u aan het lot der vijf mannen, die nu met zorg de toekomst te gemoet gaan.

De Directie brengt tevens ter kennis der Werklieden, dat zij het gebruik van sterken drank onder hen met kracht zal tegen gaan. Zij verkiest niet langer, dat men op het Dok wijze, als op eene plaats waar de Jenever van den ochtend tot den avond in ruime mate verbruikt wordt. Zij wil niet langer, dat men op hare Werklieden wijze, als op degenen, die het voorbeeld daartoe geven en slechts door drank tot werken in staat zijn. Zij wil niet alleen dat het misbruik ophoude, zij wil dat ook het gebruik in hare panden verdwijne, en dat door het ordelijk gedrag harer Werklieden aan den handel waarborgen worden gegeven voor de zekerheid in de bewaring zijner goederen.

Hierop volgt eene verordening (*) van een tiental artikelen, houdende reglementaire bepalingen voor magazijnmeesters, concierge, enz.

Ziedaar dan indedaad een maatregel in den geest, gelijk ook wij meermalen hebben aanbevolen. Hier is geen onredelijke dwang jegens den vrijen burger; het is eenvoudig een conditie door den meester aan den werkman opgelegd, en welke deze vrij is, al of niet aan te nemen, even gelijk hij vrij is, een loon van *f* 1.— te laag of voldoende te vinden.

Hoe meer die conditie in soortgelijke gevallen wordt toegepast, hoe meer de arbeider zal ondervinden dat de onthouding van sterken drank zijne gezondheid, zijn beurs en het welvaren van vrouw en kinderen bevordert. Uit dat oogpunt beschouwe men die maatregelen: zij leveren aan de arbeidende klasse de gelegenheid om de veelzijdige voordeelen van matigheid te ondervinden, terwijl zij die anders, door gewoonte, verleiding of bekrompenheid van inzigten, niet zouden ondervinden. Uit dat oogpunt is de schijnbare hardheid hier niet anders dan eene ware, echt-praktische weldaad. Ongetwijfeld zal dit erkend worden en zal ook het vooroordeel dat sterke drank noodig is bij zwaren ligchaamsarbeid, overtuigend blijken ongegrond te zijn. Bij eene gelukwensching aan de Directie van het Entrepôt-dok, voegen wij den wensch, dat de maatregel daar met ernst gehandhaafd, en elders bij vele rijks en particuliere instellingen navolging moge vinden. Beseft men het b. v. wel genoegzaam dat het, bij ernstigen wil en gemoedelijk pogen volkomen doenlijk is, een euvel te beperken, dat den militairen stand ontsiert en te vaak verliederlijkt; dat de policie-magt op vele plaatsen krachteloos doet zijn, door het benemen van dat morale overwigt, waardoor alleen het gelukken kan, een klein getal policie-agenten werkelijk eene *magt* te doen zijn? een euvel dat dag aan dag armen

(*) Geteekend, namens de Directie: J. J. Grandpré Molière, G. A. Ouwens.

Digitized by Google

maakt, en de digte rijen onzer schamele bevolking met krachtelooze arbeiders en broodelooze kinderen vermeerdert? Ja, er is wel iets te doen, en gelukkig kan er in de laatste jaren bijgevoegd worden: er wordt nu en dan wat gedaan, en wat er geschiedt op het gebied van redelijke en doordachte beperking, wordt indedaad met goeden uitslag bekroond. Wij wijzen hier b. v. op de maatregelen bij de Marine genomen, maar hoeveel kazernen, hospitalen, werven, fabrieken, rijkswerken van allerlei aard, gestichten, gast- en weeshuizen zijn er niet, alwaar dezelfde reden van zedelijk en welbegrepen belang der onderhoorigen voor het nemen van soortgelijke maatregelen moet pleiten? Zijn er niet hier en daar godshuizen, waar drankgebruik aan de suppoosten wat te vrijelijk wordt toegelaten? waar nu en dan bepaalde beschonkenheid door de vingers wordt gezien? ja, waar de oude dronke lap toch uit medelijden wordt behouden, of met struisvogels-diplomatie koenweg ontkend wordt een dronkaard te zijn? Zegt, regenten, de hand op het hart? — Gaat nog niet hier en daar in gemeente-huizen, of andere bureaux, de jeneverflesch rond, en lijdt het werk er nimmer onder? Worden niet meermalen door commiesen der rijks-belasting borrels aangenomen bij visitatien in fabrieken, en waartoe geleidt dat al niet? Is niet hier en daar, ja, op vele plaatsen, de gewoonte ingeslopen of de toestemming gegeven, dat concierges in regtsgebouwen drank verkoopen, daar toch de arme getuigen de vervelende uren wachtens niet „op een droogje" kunnen doorbrengen, voorzeker tot groote stichting der regtbank, en groote helderheid in de voorstelling der „redenen van wetenschap", bij het opvolgend getuigenverhoor? Gebeurt het niet meermalen dat eerbare meisjes en hare ouders in onze openbare vervoermiddelen, soms uren lang de walgelijkste dronkemanstaal moeten aanhooren, en werkelijk met echt Hollandsche lijdzaamheid blijven aanhooren, tot groote stichting van evengemelde jongedochters en meesmuilende passagiers? Ja, dat alles gebeurt, en gebeurt elk oogenblik, zoo wij onze oogen slechts willen openen en niet alleen met MAX HAVELAAR in Java's binnenland kijken en met UNCLE TOM in Amerika's plantaadjes, doch ook eens in Nederland, in *onze* gestichten, in *onze* gasthuizen, in *onze* spoorwegen, in *onze* fabrieken? Och, kennen wij onze werklieden wel, de spieren en zenuwen van ons volk, de arbeidskracht onzer natie; kennen wij des werkmans aard, zijne verleiding, zijne zwakheden, zijne goede hoedanigheden wel genoeg? 't Is zijn hand die ons voedt, en wij dingen op zijn loon! En, ja, wij hebben gelijk, waarom aan Piet een gulden gegeven voor iets dat Jan ons voor zeventien stuivers bezorgt? Maar als wij dan zoo goed de les der arbeidswetten in ons voordeel betrachten, o denken wij dan ook eens

Digitized by Google

aan de overige vereischten van productieven arbeid; denken wij dat de verleidelijke drank menigen arm krachteloos maakt, menig huisgezin tot den bedelstaf brengt; bedenken wij dat wij den werkman, door hem buiten het gevaar te stellen, een dienst bewijzen, een dienst die hij later zal erkennen, al pruttelt hij er eerst wat tegen; bedenken wij dat wij voor alle verstandige beperkingsmaatregelen, — met verruiming van de gelegenheid tot redelijke genoegens (*) —, ontegenzeggelijk een groot gedeelte der arbeidsbevolking zelve met ons hebben; — en vooreerst *al* de vrouwen uit arbeiders-huishoudens, en dat zegt zoo iets: *al* de vrouwen! — dat is de helft van het publiek, maar dat is wel ¾ der publieke opinie! — maar vooral denken wij dat geen beperkings-maatregelen, hoe rationeel ook, zullen baten, tenzij tevens de weg tot ruimere huisselijke levenswijs worde opengesteld. Ja, wel waarderen wij èn de pogingen op zedelijk gebied, èn het nut van vele der policie-verordeningen op dit punt; doch tevens blijven wij met volle overtuiging uitroepen: *een welvoorziene disch, een vrolijke haard zijn de beste afschaffers!*

Maar wij dwaalden af van het Entrepôt-dok te Amsterdam. Nogmaals, eere zij der directie, moge zij eenmaal de zelfvoldoening smaken, dat de werkman haren thans zoo barren *order* als zijn weldoener erkenne. Krasse maatregelen zijn bij ons niet zóó ruim gezaaid, dat die welke men aantreft, niet met eere genoemd mogen worden. Afkeuring zal de zaak ook wel ondervinden, b. v. vriend Droogstoppel noemt zoo gaarne „onpraktisch" wat hij zelf niet zou gedaan hebben. Daarom nemen wij akte van de verordening en vooral van de toelichting; krasse middelen zijn soms de ware voorzigtigheid, en te lang, veel te lang heeft Droogstoppel ons zachte heelmeesters op het dak gestuurd. Och, wat die maken, weet Nederland genoeg!

(*) Onze leuze is ook hier: „*Geen afschaffing zonder equivalent*," en volgaarne vereenigen wij ons in dit opzigt met den schrijver der Brochure: *Iets over het Haagsche Bosch* (zie verder in dit No.). — Bij de vermelding der ordonnantie van 1729 betreffende de zoogenaamde Haagsche-Bosch kermis, leest men aldaar, p. 18: „Schaft kermissen af, geeft ordonnantiën tegen uitspattingen zooveel gij wilt; ge zult steeds, onder welken naam en bij welke gelegenheid ook, luidruchtige en losbandige vreugde behouden; zoo ge u niet, in dit opzigt, het lot der arbeidende en mindere klassen meer aantrekt, dan tot nu toe pleegt te geschieden. In tevredenheid over ons zelven hebben wij Nederlanders het nog al ver gebragt, en wij zien soms tamelijk laag neder op hetgeen buitenslands te zien en te leeren is, maar wij vergeten dat wij bij dit punt: „betamelijke uitspanning, en volksvermaken waarbij sterke drank noch ongebondenheid de hoofdrol spelen", bij schier alle volken van Europa ten achter staan. Wij veroordeelen het bezoeken van kroegen en tapperijen, maar welk antwoord hebben wij te geven op de vraag: „waar dan heen?"

Digitized by Google

Volgaarne voldoen wij bij dezen aan het ons gedane verzoek, om mede te werken tot de meer algemeene bekendwording van de nevensgaande Circulaire. Moge de Commissie hare pogingen met het gewenschte gevolg bekroond zien, en daartoe vooral bij hare mede-ingezetenen het bewustzijn levendig vinden, dat niets van het verledene mag veronachtzaamd worden, bij een volk dat zulk een roemrijk verleden heeft.

De Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam heeft in de vereenigde vergadering van de beide Afdeelingen, gehouden op den 28sten April jl., als hare meening uitgesproken: „*dat de zorg voor het opsporen, het behoud en het bekendmaken van overblijfsels der vaderlandsche kunst en beschaving uit vroegere tijden, tot hare roeping behoort.*"

Voor het belang van zulk een waken zal wel geen bewijs worden gevorderd. De beoefening der geschiedenis kan de bouwstoffen niet ontberen, die de overblijfsels uit vroegere tijden alleen haar kunnen leveren, en wie er prijs op stelt zich bekend te maken met den zin, de zeden en gebruiken van het voorgeslacht, of zich eene heldere voorstelling wenscht te vormen van de ontwikkeling van vroegere beschaving en kunst, hij zal elke, ook de geringste bijdrage waarderen, waardoor die kennis kan worden bevorderd, hij zal de pogingen toejuichen, om de aandacht op die bouwstoffen en bijdragen te vestigen, en te verhoeden, dat die, ook al schijnen zij den oppervlakkigen beschouwer onbeduidend, aan vernietiging prijs gegeven of veronachtzaamd blijven; hij zal het niet onnut achten, dat die bijdragen aan het oordeel worden onderworpen van hen, die in de gelegenheid en bevoegd zijn, om over hunne waarde een oordeel uit te spreken. Die pogingen moeten er toe leiden, om waar het slechts mogelijk is, gebouwen en gedenkteekens, waaraan zich de herinnering van roemruchtige feiten of groote mannen verbindt, tegen ondergang of verwaarloozing te bewaren; kunststukken van vroegere tijden, overblijfsels van vroegere beschaving tegen vernietiging, slooping, beschadiging, verminking, ook tegen goed gemeende maar dikwerf verderfelijke en onoordeelkundige herstelling, bijwerking, vervorming te behoeden, en waar het behoud dier voorwerpen niet langer mogelijk is, door naauwkeurige teekeningen, plans enz., of beschrijvingen, voor de toekomst in het gemis der oorspronkelijken te voorzien. Zoo zullen schatten van bouwstoffen verzameld kunnen worden met betrekkelijk geringe opofferingen, en zij, aan wie de bewaring en schifting dier bouwstoffen wordt toevertrouwd, zullen de gelegenheid erlangen, om voor hare bewerking de beste bouwmeesters op te sporen, of waar deze laatste zich aanmelden, hun den toegang dier schatten te openen en hun het gebruik gemakkelijk te maken.

Om zulk een veelomvattend doel te bereiken is niet slechts eene talrijke, maar is eene algemeene deelneming en medewerking onmisbaar. De leden der Koninklijke Akademie van Wetenschappen kunnen, ook met den besten wil en met de meeste ingenomenheid voor de zaak, hunne aandacht en zorgen niet opzettelijk en voortdurend aan het onderwerp wijden; hunne ambtsbetrekkingen, hunne studiën en verpligtingen, ontnemen daartoe, althans verreweg aan de meesten hunner, de gelegenheid. Bovendien wonen zij niet op zulk eene wijze door het geheele land verspreid, om er op te kunnen rekenen, dat door hen overal en vooral in min bekende, afgelegene en kleinere plaatsen, waar dikwerf het gevaar het meeste dreigt, een wakend oog gehouden, laat staan dat opzettelijke onderzoekingen en nasporingen in het werk gesteld zouden kunnen worden. — In dit opzigt vooral moet de hulp en tusschenkomst van andere belangstellende personen worden ingeroepen.

Daartoe, en tot het beramen en in werking brengen van alle andere middelen voor het door haar gewenschte doel, benoemde de Akademie eene Commissie uit haar midden.

Die Commissie komt thans tot U, met de bede om uwe belangstellende mede-

Digitized by Google

werking, eene medewerking die iedereen naar de omstandigheden waarin hij geplaatst is haar kan schenken, en wier uitbreiding in wijderen omvang en tot meer werkzame bemoeijingen, zij dubbel dankbaar zal erkennen.

Wat door U zelven, door uwen invloed tot het opsporen, het behoud en het bekend maken van overblijfsels der vaderlandsche kunst in den uitgebreiden zin van dat woord, kan worden verrigt, kan de Commissie niet beslissen; een ieder zal met zich zelven daartoe te rade gaan en de middelen beoordeelen, die hem in dit opzigt beschikbaar zijn. Maar de Commissie zal zich ten hoogste aan U verpligt rekenen, wanneer gij van *elke* ontdekking die ter uwer kennis komt, van het bestaan van overblijfsels en kunstwerken, als de hier bedoelde, van gevaren die hen dreigen, van achteloozе behandeling waaraan zij bloot staan, en van alle omstandigheden wier bekendheid van eenig belang geacht kan worden, nu en dan, en in dringende gevallen overwijld, haar wilt in kennis stellen, en, waar het U mogelijk is, beschrijvingen, teekeningen en plans laten vervaardigen van hetgeen niet langer kan bewaard blijven; of bij de Commissie voorstellen doen, hulp en inlichtingen vragen, waar die tot bereiking van het oogmerk wenschelijk schijnen.

Uwe brieven en bezendingen zouden daartoe gerigt kunnen worden, in dringende gevallen met de *post* of andere snelle gelegenheden, waar minder spoed vereischt wordt, of de paketten te zwaar mogten zijn, langs eenen min *kostbaren weg*, aan het volgende adres:

„Aan de Koninklijke Akademie van Wetenschappen *(Voor de Commissie der Vaderlandsche Kunst)* te Amsterdam."

De voorwerpen, waarop de Commissie uwe aandacht inroept, omvatten de overblijfsels van kunst en beschaving uit vroegere tijden, in den meest uitgebreiden zin des woords:

Bouwkunst, zoo openbare gebouwen en gedenkteekenen, als bijzondere woningen of gedeelten van gebouwen;

Beeldhouw- en *Schilderkunst*, zoo wel waar die aan de bouwkunst ondergeschikt en ter versiering dienstbaar waren gemaakt, (dus de muurschilderingen of zoogenaamde fresko's vooral niet te vergeten) als waar van haar vrij en onafhankelijk werken de gewrochten zijn achtergelaten;

Beeldhouw- en *Snijwerk* in hout, ivoor, been en dergelijke stoffen; werken in gebakken aarde; in metaal; boetseer,- graveer- en drijfwerk; werk in en op glas, en edelgesteenten; voortbrengsels van nijverheid en ambachten; huisraad, gereedschap, wapenen, werktuigen, kleeding, versiersels, zoowel de ruwere en meest eenvoudige, als zulke, die van eene meer ontwikkelde beschaving of van eene meer verfijnde weelde getuigen;

Ook op voorwerpen van meer wetenschappelijken aard, *munten* en *gedenkpenningen*, *zegels*, *Handschriften*, vooral wanneer die zich door hunne bewerking, hunne miniatuurteekeningen, fraaije initialen en andere versieringen kenmerken, en diergelijken, wordt de opmerkzaamheid gevestigd.

Uwe berigten en verdere mededeelingen omtrent al deze of diergelijke onderwerpen zullen bij de Commissie met ingenomenheid ontvangen, in de *Verslagen* aan de Akademie en in het openbaar gegeven, met bijvoeging van de namen der inzenders in dank vermeld worden, en de overtuiging, dat door U tot eene goede onderneming is bijgedragen, zal U eene beloonende aanmoediging zijn, om het, met welwillende belangstelling begonnen, werk met ijver voort te zetten, en door woord en voorbeeld ook anderen daartoe aan te sporen.

In de aangename hoop, dat zij hare bede niet vruchteloos tot hare landgenooten zal rigten, heeft de Commissie de eer U de verzekering harer meeste hoogachting aan te bieden.

AMSTERDAM, September 1860.

De Commissie der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, *tot het opsporen, het behoud en het bekend maken van overblijfsels der vaderlandsche kunst en beschaving uit vroegere tijden.*

C LEEMANS, *Leiden.*
W. MOLL, *Amsterdam.*
W. N. ROSE, *'s Gravenhage.*
L. J. A. VAN DER KUN, *'s Gravenhage.*

Digitized by Google

OPGAVE *der hoogste en laagste Coursen van de onderstaande Effecten aan de Beurs te Amsterdam* (*Zie voor een overzigt der maanden van het vorig jaar* Economist 1859.)

	Volle jaar. 1859.		Julij 1860.		Aug. 1860.		Sept. 1860		Oct. 1860.	
	Laagste COURS.	*Hoogste* COURS.	*Laagste* COURS.	*Hoogste* COURS.	*Laagste* COURS.	*Hoogst* COURS.	*Laagste* COURS.	*Hoogste* COURS.	*Laagste* COURS.	*Hoogste* COURS.
Nederl. Cert. W. Sch. 2½ pct.	53½	65	63½	64 7/16	63½	63 5/8	61 3/16	63½	62½	63½
dito dito 3 „	61¼	78½	76½	76 1/16	76½	76 9/16	74	76½	75½	76½
dito dito 4 „	82	99½	98½	98 15/16	97½	98 7/16	97½	98½	97⅜	98 7/16
Overz. bezittingen 4 „	83	98¾	97	97 3/16	96	96¾	95¾	96½	96	97
Amort. Syndicaat 3½ „	82	95½	93½	94⅜	91	93⅜	90½	91 7/16	91½	92½
Aand. Ned. Hand. M.	115	144	131½	135½	131¼	133	128¾	131½	129½	130½
Obl. H. IJ. Spw. M. 4½ „	97½	101	100	100¼	100	—	99½	99¾	99¾	99¾
Oblig. R. Spoorw. 4½ „	93	102	100¾	101¼	101	101¼	101⅛	101½	100½	101¼
Aand. Ned. Bank 4 „	160	169¾	—	—	171½	171¾	—	—	172½	174
Frankr. Inschr. Grb. 3 „	54¾	67½	62⅝	68¼	—	—	—	—	—	—
Belg. Cert. *Rothschild*, 2½ „	43	54	51⅜	52½	52	52⅜	51½	52⅜	52½	52½
Rusl. Obl. *Hope* 1198 5 „	93 7/8	106¾	101⅜	103⅜	101	102½	100½	102	101½	102½
dito 1822 5 „	93¼	104	100⅜	101¼	100⅜	101⅜	100½	101⅝	100⅜	101⅛
Cert. Rusl. 1833 5 „	78	92½	84⅜	86	84	84⅜	84	85⅛	84½	85⅛
Obl. *Stiegl.* 5e serie 5 „	83¾	99	88½	89 1/16	87½	88⅜	86	87½	86⅝	87⅛
dito 6e serie 5 „	89	102⅝	96⅜	98½	95⅝	97½	95⅜	97 5/16	95½	96¾
Cert. *Hope & Co.* 4 „	78	87	79½	80 5/8	77⅜	79⅛	75½	78⅛	76½	77
Oblig. bij *Stieglitz* 4 „	72¾	87½	80½	82⅛	78⅜	81 1/16	76½	78⅛	76⅜	77⅜
dito te Londen 4½ „	86	98½	90¼	91½	90	91½	89⅞	91⅛	89⅜	90¼
dito 2e Leening	—	—	89⅛	90⅛	89½	90¼	88⅜	90	89½	89⅜
Cert. Roebels . . 6 „	56	68⅞	59⅛	61⅛	58¼	60	57½	58 5/16	57 3/16	57⅞
Obl. à £ 100 . . 3 „	—	—	61 3/16	62¼	61⅛	62	60⅛	61½	60⅛	61¼
Aand. groote Russ. spoorw. vol gefourn.	198	248½	211¼	220½	207	213	202½	209½	201	207
Polen. Schatk. Oblig. 4 „	66	83	79½	80⅛	78⅝	79 1/16	77¾	79⅜	78	78½
Loten fl. 500	139½	160½	160	161¼	160¼	161½	160	161½	161	165½
Pruss. Aand. 1854 3½ „	188	211¼	205	207½	206	208	207½	—	206½	209
Obl. 1859. 5 „	—	—	102⅜	103¼	102	103⅜	101¼	103⅜	102⅝	103⅜
Oostenr. Obl. Metall. 5 „	31½	77⅜	50¾	52⅜	47 1/16	51 3/16	42 1/16	48	43¼	46⅜
dito dito 2½ „	18½	39½	26½	28 3/16	24⅜	27 1/16	23⅛	25⅜	23¼	25⅜
dito Nationale 5 „	35¾	78½	57 3/16	59⅜	54 5/16	59	50 3/16	56	51 9/16	54⅜
dito bet. Amst. 5 „	47	78	73½	76 1/16	70⅛	74¾	66⅛	71¾	67⅜	69⅝
Weener Lot. fl. 250, 1839	205	396	292½	300	285	301	267	280	271	280
dito fl. 250, 1854 4 pct.	190	340	220	226	208	223	192	212	196	204
Aand. 1860 fl. 500 5 „	—	—	441	451	413	450	382	419	391	405½
Oblig. *Goll & Co.* 5 „	62	81	62	—	55¾	62	—	—	—	—
dito dito 4 „	34	63½	48⅜	49½	45¾	48⅜	41⅛	46	43½	44½
Bankactien. . . . 8 „	512	1060	768	780	704	770	623	710	648	680
W. Loten fl. 100 1858	65	117½	95½	99	95	100½	92½	97	90	93
Spanje. Oblig. . . . 1¾ „	24	34½	39	40	39⅜	39 3/16	38 1/16	39 1/16	38 13/16	39 9/16
dito Binneul. 3 „	32½	44½	47 3/16	48⅜	47 1/16	47 3/16	45 1/16	47⅛	46⅛	47⅛
dito Amortisable	6	12	18 1/16	21	20⅜	22½	21½	22⅛	22½	23¾
Obl. Buitenl. sch. 3 „	33	46	47⅛	48¾	47⅝	48½	46¾	48	47⅛	48⅛
Coupons bewijzen	3	6½	4½	5 3/16	4⅞	6¼	5 5/16	6⅜	6	6½
Portug. Oblig. 1853	34	47½	43 3/16	44⅝	41⅜	42 1/16	40½	41 1/16	43	44⅜
dito 1856, 1857, 1859	33½	46½	42½	42¾	43	44¾	41¾	43 1/16	41⅜	42¾
dito Uitgestelde	25	31	32⅜	33	32⅞	—	—	—	32⅜	34
Z.-Amerika. Oblig. Mexico	18½	23	20⅛	20 9/16	19⅞	20¾	20½	21½	20 1/16	21½
Oblig. Venezuela 3 pct.	28¼	42	21	22⅜	19⅞	22⅛	21 9/16	23¼	20 1/16	22¾
dito dito 1½ „	12	16½	11	11⅜	10¼	11⅜	11½	12 3/16	10 1/16	12
dito Grenada	10	18⅜	13½	14½	12¾	14⅜	13⅛	15 5/16	13⅜	16
dito Uitgestelde	3¼	5⅝	4 3/16	4 5/16	4⅛	5⅜	4 1/16	6 9/16	5¼	7
dito Peru 4½ „	72½	90	88½	91	91	91½	91½	91⅜	91⅜	—
Brazil. Geldl. 1824 5 „	88	100⅛	96½	97⅛	95	96¾	94⅜	96⅛	95⅜	96
dito 1852—1858 4½ „	80	99½	86	—	83⅞	86	83⅜	84⅝	84½	85⅛
dito 1860 . . 4½ „	—	—	85 3/16	85½	84	85⅜	83⅜	84¼	83⅜	84¼
Ecuador onbep. 1 „	11⅜	16½	11⅜	11½	10⅞	11⅝	11¼	13⅜	11¼	12½
N.-Amer. Obl. Louis. 5 „	95½	103	101	101⅜	101¼	102	100¾	101¼	100¾	101¼
Oblig. Illinois sp. 7 „	65	84¾	85⅜	88	87⅝	92½	89	92	91¼	92½
Galveston spoorweg 8 „	53	85	34	52	34	37½	31	35	32	33½
COURS VAN HET GELD.										
Beleening	3	3½	3	3	3	—	3	—	3	3
Prolongatie	2	4	2½	3	2½	—	2½	—	2½	3
Disconto	3	3½	3	3	3	—	3	—	3	3

Digitized by Google

VERGELIJKENDE OPGAVE *der Ned. Bank (saldo's van rek. cour.., omloopende bankbiljetten en munt en muntmateriaal)* in millioentallen guldens.

OVERZIGT *sedert* 1846. — *Stand op ult. Maart* (sluiting boekjaar.)

ult. Maart.	saldo's r. c.	oml. b b.	m. en muntm.	1858. saldo's r. c.	oml. b b.	m. en muntm.	Globaal Bedr. v. Disc. en beleen.	1859. saldo's r. c.	oml. b b.	m. en muntm.	Globaal Bedr. v. Disc. en beleen.	1860. saldo's r. c.	oml. b b.	m. en muntm.	Globaal Bedr. v. Disc. en beleen.
1847	*f* 78 m.	324	807	ult. Jan. 183	773	62	436	331	901	109	292	281	992	1004	ult. Jan. 419
1848	77	373	859	„ Febr. 135	755	664	376	326	881	1103	254	263	971	1003	„ Febr. 387
1849	144	444	66	„ Maart. 11	76	704	316	303	868	107	251	224	985	998	„ Maart. 361
1850	166	487	711	„ April. 80	85	739	354	313	90	1028	335	234	1012	102	„ April. 356
1851	206	508	72	„ Mei. 103	795	764	28	353	915	1033	385	282	989	1048	„ Mei 373
1852	247	673	933	„ Junij. 197	793	778	362	378	902	1046	384	272	1005	1074	„ Junij. 353
1853	267	775	1013	„ Julij. 109	841	782	318	296	974	1055	365	215	1134	1086	„ Julij. 413
1854	222	938	1002	„ Aug. 171	836	839	318	283	925	1047	311	23	1136	111	„ Aug. 40
1855	159	925	1027	„ Sept. 193	816	90	259	281	898	102	309	227	1109	1114	„ Sept. 372
1856	146	912	75	„ Oct. 278	828	972	284	282	902	999	346	267	1055	1086	„ Oct. 386
1857	91	807	70	„ Nov. 397	802	1034	319	393	866	1003	401				„ Nov.
1858	11	76	704	„ Dec. 443	808	109	311	409	884	1013	43				„ Dec.
1859	303	868	107												

OVERZIGT DER FONDSEN EN GELDMARKT TE AMSTERDAM.

gedurende de maand October 1860.

Het meerendeel der fondsen leverde gedurende deze maand weinig variatie op in vergelijking der vorige, terwijl de handel in bijna alle soorten zeer levendig was.

De te verwachten constitutionele hervormingen in het Oostenrijksche Staatsbeheer, de zamenkomst te Warschau en de aanspraak van graaf Cavour, dit een en ander deed het vertrouwen eenigzins herleven, waardoor de fondsen eene betere notering aantoonden, doch weder slechts van korten duur; de vrees voor het uitbarsten van eene oorlog, gegrond op den krijgstoerustingen van den kant van Oostenrijk en Piemont, verwekt weder verkoopers, belette verdere rijzing en dreef zelfs de prijzen andermaal terug.

In onze nationale fondsen was de markt, zooals gewoonlijk, zeer kalm.

De berigten uit onze O. I. bezittingen, hoewel niet zeer verontrustend, veroorzaakten echter enkele, doch onbeduidende, particuliere verkooporders, waardoor de prijzen eenigzins terug liepen, doch vraag voor geldbelegging heeft de ondergane prijsvermindering weder geheel hersteld, sluitende dezelve nagenoeg als de vorige maand.

Aandeelen Ned. Handelmaatschappij op rescontre waren deze maand steeds aangeboden en sluiten ca. 1 pCt. lager.

Het meerendeel der *Russische* fondssoorten toont weinig cours-verandering aan; alleen waren aandeelen Russische spoorweg zeer aangeboden en volgden eene achteruitgaande beweging.

Oostenrijksche fondsen trokken, als gewoonlijk, de meeste aandacht, hoewel de variatien veel minder dan de vorige maand waren.

De verwachting van de afkondiging der constitutie en van de bijeenkomst te Warschau, oefende een gunstigen invloed uit en het ontvangen van het keizerlijke diploma veroorzaakte eene belangrijke rijzing; doch bij het later onderzoek bleek het dat dit stuk niet volkomen geschikt was om de binnenlandsche staatkunde in Oostenrijk te verbeteren, en zoowel hierdoor, als door den afloop van de bijeenkomst te Warschau, waarvan niets wezenlijks bekend werd, bestond er weder reactie, waardoor de prijzen terugliepen.

Spaansche fondsen waren ook weder deze maand zeer gezocht, zonder dat de hoofdsoorten eene verbetering aantoonen; de lage prijzen der vorige waren echter deze maand niet bekend.

Digitized by Google

Eene soort welke ook deze maand weder groote aandacht trok, was de *amortisable* schuld. Van 22⅛, na een weinig flaauwer nl. 22¼ te zijn teruggeloopen, stegen dezelve tot 23¾ met koopers voor Fransche en Engelsche rekening, en hoewel de sluiting dezer maand slechts 23¼ is, was de vraag naar dat fonds zeer groot en dikwijls niet te voldoen.

Coupons-bewijzen toonen geen prijsverandering aan en de handel daarin was hoogst onbeduidend

Naar *Portugezen* was deze maand enorme vraag, zoowel voor speculatie als geldbelegging, hetgeen den prijs van 41⅜ tot 42¾ (voor de oblig. 1856 tot 1859 deed stijgen, tot welke cours dezelve zeer gevraagd blijven.

Van de overige *Europesche* fondsen valt niets bijzonder te vermelden.

De handel in *Amerikaansche* fondsen was ook deze maand zeer levendig, echter met die uitzondering dat de meeste dier soorten in de vorige maand eene voorwaartsche en in deze eene achteruitgaande beweging volgden.

Vooral trokken *Grenadas* de algemeene aandacht; aanhoudende kooporders in het begin dezer maand geeffectueerd, dreven de prijzen andermaal op, tot dat het conversie-plan bekend werd en te oordeelen naar den loop der markt, niet gunstig werd opgenomen; de gevoelens over dat plan waren dan ook op de tot dat einde gehoudene vergadering zeer uiteenloopend en een groot gedeelte der vergadering waaronder het comité zelve, stemde *tegen* het aannemen van dat voorstel, doch wenschte zich te vereenigen met dat door het *Engelsche comité* voorgesteld.

Ecuadors, die door het weder uitblijven der rentebetaling in hunne vooruitgaande beweging gestuit werden, en zelfs gevoelig terugliepen, bleven echter zeer gevraagd met koopers over Engelsche rekening.

Geld op Prolongatie is door veel vraag, à 3 pCt. zijnde ½ hooger, gedaan; beleening was echter onveranderd.

De navolgende uitdeelingen en dividend-betalingen hebben plaats gehad:

Farmers Loan and Trust company te New-York, 1860 *f* 23,42 (1859 *f* 27,98.)

Command: Vennootschap firma J. Rader & Co. 1860 *f* 30.

Assurantie-maatschappij tegen brandschade te Zutphen 1860 *f* 6 (1859 *f* 6.)

Javasche Bank 1860 *f* 119,74 (1859 *f* 67,90.)

Farmers Fire Insurance and Loan Company te New-York à 5 pCt., administratie Hope, Ketwich, Voomberg & Co. 1860 *f* 25,00 (1859 *f* 25,00.)

Digitized by Google

CONSULAIRE BERIGTEN.

Scheepvaartberigten omtrent de navolgende havens worden medegedeeld:

St.-Ct. 22 *October*: *Sydney* (1e halfj. 1860). *St.-Ct.* 3 *Nov.*: *Port-Elisabeth* (1e halfj. 1860).

St.-Ct. 20 *Oct.* Volgens berigt van Zr. Ms. consul-generaal te **Napels**, is bij besluit van 25 September jl. (den 8sten Oct. bekend gemaakt) bepaald, dat de stukken van 5 lire en hunne onderdeelen in zilver door de openbare kassen en door den handel zullen moeten worden aangenomen tegen 23 grani en 53 centimes per Italiaansche lira.

St.-Ct. 3 *Nov.* Volgens een berigt van Zr. Ms. consul te **Pernau** is de goede verwachting, welke men van den oogst tot op half Julij jl. had gekoesterd, te leur gesteld door de aanhoudende, sedert dien tijd gevallen regens. De laag gelegen landerijen stonden in het begin van October nog geheel onder water en in sommige streken is het onmogelijk geweest de winterrogge te zaaijen.

Volgens voorloopig ingewonnen berigten kan men aannemen, dat de oogst van *rogge*, wat de hoeveelheid betreft, als een goede, middelmatige kan worden beschouwd; qualiteit en gewigt zijn in vele streken ligt; in die van Peruau kan men het gewigt op niet meer dan 116—117, hoogstens 117 pond berekenen. Men verwacht voor het volgende jaar zeer hooge prijzen, daar in vele streken geen winterrogge heeft kunnen gezaaid worden, en door de aardappelen-ziekte veel meer rogge dan gewoonlijk is verbruikt.

Gerst is tamelijk bevredigend in hoeveelheid uitgevallen; er is nog bijna niets daarvan gedorscht. Het gewigt kan op niet meer dan 101—102 pond worden berekend.

Hetzelfde geldt voor de *tarwe*, die slechts weinig in deze streken wordt gebouwd, en het gewigt is, evenzeer als dat der *haver*, voor alsnog niet te bepalen.

Van *vlas* is welligt ¼ minder dan in 1859 geoogst, de qualiteit zal goed zijn.

Van *lijnzaad* is minder dan in 1859, doch van goed gewigt en bonte donkere kleur, geoogst.

Van *aardappelen* zal, ten gevolge der ziekte, slechts een zeer gering gedeelte te gebruiken zijn.

Hooi is door het natte weder veel bedorven.

Op het eiland Oesel is de opbrengst van den oogst bevredigend geweest, doch de qualiteit heeft veel door de nattigheid geleden.

Van *tarwe* was de opbrengst overvloedig; het gewigt was slechts 124 tot 127 pond.

Rogge leverde eene goede opbrengst, maar het gewigt is op niet meer dan 117—118 te stellen.

Hetzelfde geldt van *gerst* en *haver*: de qualiteit was goed, het gewigt van *gerst* 108 pond, van *haver* 74 pond. *Aardappelen* bragten weinig op, daar een groot gedeelte reeds in den grond tot bederf was overgegaan.

Digitized by Google

ECONOMISCHE NALEZINGEN EN BERIGTEN.

Staathuishoudkunde. Professor Vissering vestigt in nº. 42 der *Alg. Konst- en Letterbode* de aandacht op een onlangs uitgekomen werk, door Dr. Julius Kautz, *Die geschichtliche Entwickelung der National-Oekonomik und ihrer Literatur. Wien*, 1860, 792 blz. 8º.

De groote verdienste van dit boek, zegt S., waardoor het boven de tot heden uitgekomen geschiedenissen der Staathuishoudkunde uitmunt, is dat wij hier het ontstaan, de vorming, de ontwikkeling, de filiatie der staathuishoudelijke begrippen, leeringen, stelsels en theorieën uitvoerig en naauwkeurig vinden aangewezen. Hoe Dr. K. daarbij te werk gaat, kan ons blijken uit eene beknopte inhouds-opgave. Het werk is in vier boeken verdeeld. In de twee eerste boeken, die zamen naauwelijks een vierde gedeelte van het geheel beslaan, handelt de schrijver over de *staathuishoudelijke begrippen* en voorstellingen bij de *ouden* en in de *middeneeuwen*; maar hij zegt er niet meer van dan tot inleiding in de geschiedenis der nieuwe wetenschap zelve noodig is. In het derde boek worden de theorieën tot op *Adam Smith* behandeld, en, gelijk men verwachten kan, is de breede beschouwing van het mercantiel systeem en van de leer der Physiocraten de voorname inhoud van dit boek. Daarna wordt de volle tweede helft van het werk ingenomen door het vierde boek, ten opschrift voerende: *die National-Oekonomik der neuesten Zeit*. Men kan de volgorde der afdeelingen en hoofdstukken gissen. Eerst wordt uitvoerig over Adam Smith, zijne leer en zijn invloed gesproken; dan worden de onderscheidene scholen en rigtingen in de beoefening der staathuishoudkunde in Engeland, Frankrijk, Duitschland en bij andere volken behandeld; eindelijk is eene derde afdeeling aan de leeringen van het socialismus en communismus gewijd.

„Zoover ik kan nagaan", zegt verder Prof. Vissering, „draagt het geheele boek sporen van ijverige studie en onbevangen oordeel bij den jeugdigen auteur. De gunstige invloed der lessen van den Leipziger hoogleeraar W. Roscher, wiens dankbare en aanhankelijke leerling de schrijver was, is zeer merkbaar. Alleen moet ik er nog dit bijvoegen, dat de verwarde en gebrekkige kennis, of laat ik mogen zeggen *on*-kennis, van onze nederlandsche toestanden, die de heer Kautz aan den dag legt, niet tegen hem mag getuigen, al wordt ook misschien onze ijdelheid er een weinig door gekwetst. Zij is slechts het bewijs, gelijk hij zelf opmerkt: „dass man sich ausserhalb ihres (der Holländer) Landes, trotz des Reichthums an Fachschriften, über die national-oekonomische Ideeën-bewegung dieses Volkes keine klare Vorstellung zu bilden vermag." — Is dit misschien niet een weinig onze eigene schuld?"

Digitized by Google

Handelcijfers. Uitvoeren van *katoenen goederen* uit Engeland (calicots, cambrics en muslins, fustians en gemengde stoffen), over de negen eerste maanden 1860 en vor. jaren. in millioentallen yards en duizendtallen ponden sterling, gedecl. waarde. (Verg. vorige Nos.)

1 Jan. tot 1 Oct.	Naar Nederland.		Naar Java.		Naar Eng. O.-Indië.		Totaal naar alle landen.	
	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. St.
1857	26^{7}	452	21^{5}	328	353	4246	1531 m.	22150 d.
1858	25^{1}	458	26^{7}	380	574	6716	1695 m.	23209 d.
1859	27^{5}	503	40^{4}	587	763	9457	1928 m.	27676 d.
1860	29^{2}	534	48^{8}	754	614	7921	2010 m.	29629 d.

Uitvoeren van *katoenen garens* uit Engeland, over de negen eerste maanden 1860 en vor. j. in mill. Eng. ponden en duizendtallen pond. sterl., gedecl. waarde.

1 Jan. ot 1 Oct.	N. Rusland.		N. Pruissen.		N. Hanover.		N. Hanzé st.		N. Nederl.		Naar Napels.	
	Pd.	Pd. St.	Pd.	Pd. St.	Pd.	Pd. st.	Pd.	Pd. st.	Pd.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.
1859	2^{7}	157	3^{4}	154	3^{3}	167	25^{2}	1222	24^{1}	1297	5^{6}	229
1860	2^{2}	149	10^{3}	502	1^{9}	114	28^{5}	1428	27	1476	5^{6}	219

Naar Oostenrijk		Naar Turkije.		Naar China.		N. Eng. O. Indie.		Tot. naar alle land.	
Pd.	Pd. st.	Pd.	Pd. St.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.
2^{2}	90	12^{8}	418	7^{3}	336	34^{1}	1962	140 m.	6889 d.
2^{8}	124	16^{7}	605	5^{9}	283	25^{6}	1512	147 m.	7377 d.

Uitvoeren van *ongesponnen katoen* uit Engeland, over de negen eerste maanden 1860 en vor. j. (in duizendtallen centenaars van 50 kilog.)

1 Jan. tot 1 Oct.	N. N.-Rusl.	N. Pruissen.	N. Hanover.	N. Hanzé st.	N. Nederl.	Tot. naar alle land.
1857	275	40	—	163	206	1063 duiz. ctrs.
1858	411	49	93	128	128	960 „ „
1859	403	79	51	190	183	1122 „ „
1860	443	114	73	344	350	1835 „ „

Handel-statistiek over 1859. De omvang van den Nederlandschen handel over 1859 wordt in de onlangs verschenen *Statistiek voor Handel en Scheepvaart* medegedeeld. Bij vergelijking met vorige jaren, vindt men (in millioentallen guldens.

	Algemeene invoer.	Invoer tot verbruik.	Algemeene uitvoer.	Uitvoer uit vrij verkeer.	Doorvoer (*).
1846	*f* 255 m.	*f* 162 m.	*f* 210 m.	*f* 118 m.	*f* 92
1847	260	169	209	126	82
1848	254	181	192	124	67
1849	275	180	217	127	89
1850	284	188	230	137	92
1851	303	200	242	144	98
1852	322	205	272	157	115
1853	321	204	272	154	118
1854	356	244	308	193	115
1855	342	249	314	217	96
1856	411	294	338	225	112
1857	413	300	343	231	112
1858	416	312	331	231	100
1859	399	288	356	242	114

De uitkomsten over het verledene jaar schijnen over het geheel bevredigend. — Aangaande het lager cijfer van den invoer kan aangemerkt worden, dat meer dan die geheele vermindering reeds wordt gevonden in de mindere invoeren van *goud* en *zilver* (19¼ millioen). Daarentegen is toegenomen de invoer van vele belangrijke grondstoffen, ruw katoen, wollen en kat. garens; meel, koper; — aan manufacturen werd voor 6 millioen meer ingevoerd.

De uitvoer uit vrij verkeer (i. e. voor een groot gedeelte producten van binnenlandsche nijverheid), toont een vrij aanzienlijke toeneming tegenover het vorig jaar, grooter zelfs dan in een der laatste vijf jaren plaats vond. Onder dezen toonden *boter*, *garancine* en geraffi. *suiker*, eene belangrijke vermeerdering van invoer.

(*) Zie voor eene toelichting dezer onderscheidene rubrieken, *Economist* 1857 p. 381 — Handelcijfers, 1857, GEBHARD en Co. Amst. Inleiding. — Voorts beginselen van Staathuishoudkunde, 3e druk, 1e deel, pag 157 v.

Digitized by Google

Sterke drank en Spoorwegen. Het maandblad *de Volksvriend* van 1 Oct. l.l. behelst een' merkwaardigen brief van GEO. STEPHENSON betreffende den verkoop van *sterken drank op spoorweg stations.* — Vooral wegens het gezag van den schrijver, komt ons de inhoud van dien brief, zooals die daar is opgenomen, wel voor, ruime kennisneming waardig te zijn.

Stockton en Darlington Spoorweg, 6 Sept. 1860.

Mijn waarde Sir. — Gij wenscht dat ik u mijne meening kenbaar make omtrent de werking van den verkoop van sterken drank op spoorweg-stations. Hierop kan ik zonder aarzeling antwoorden, dat die werking zeer verderfelijk is. Aangaande dit onderwerp kan ik uit ondervinding spreken, daar de Stockton en Darlington Spoorweg-Maatschappij, sedert ik, vijf-en-twintig jaar geleden, daarmede in betrekking kwam, met de beide zijden van dit vraagstuk eene proef heeft genomen.

In den tijd, toen de diligences en postwagens nog reden, was het overal de gewoonte, de passagiers in herbergen te doen ophouden, en toen de eerste spoorweg geopend werd, werden de stations niet geacht voltooid te zijn, wanneer niet een gedeelte van ieder station tot den verkoop van sterken drank werd ingerigt. Het gevolg daarvan was, dat op ieder station dat zich op de spoorweglijn bevond overvloed van gelegenheid bestond om deze neiging tot „verkoeling" te bevredigen. Van deze inrigtingen, die eerst werden beschouwd als eene volstrekte noodzakelijkheid, werd met ieder jaar krachtiger gebruik gemaakt en dit schonk ons ruimschoots de gelegenheid om de werking van die zijde van het vraagstuk waar te nemen.

Deze werking kan in weinige woorden worden opgenoemd. Het aanloksel tot drinken, aan de spoorweg-beambten dus met gretigheid aangeboden, moest noodwendig leiden tot eene hebbelijkheid, tot eene gewoonte, en van daar tot pligtverzuim. De conducteurs werden „getracteerd" door de passagiers, en somwijlen er toe gebragt meer aan den drank dan aan hunne dienstbetrekking te denken. Schrikkelijke gevallen van dronkenschap deden zich bij de passagiers voor, hetgeen niet zoude hebben plaats gehad, indien de sterke drank niet zoo gemakkelijk ware te verkrijgen geweest. Niet zelden was bepaald dat een trein zoude ophouden om den reizigers de gelegenheid aan te bieden eenige „hartversterking" te bekomen. Van daar dan ook, dat men veel meer ongelukken te betreuren had, die zich maar al te veelvuldig voordeden, en dat men te klagen had over den overlast en de ongeschiktheid van menschen, aan wie eene betrekking was opgedragen, waarvoor zij het vereischte vertrouwen zich ten eenemale onwaardig betoonden.

Al deze uitkomsten, welke de ondervinding op treffende wijze heeft aangetoond, hebben te weeg gebragt, dat de verkoop van sterke dranken op de spoorweg-stations geheel is afgeschaft. Ofschoon dit uit een geldelijk oogpunt als eene opoffering mag worden beschouwd, is de pligt om dezen verkoop af te schaffen zoo dringend geworden, dat de directien niet langer durfden te aarzelen om tot dezen maatregel over te gaan. Het is thans slechts enkele jaren geleden sedert deze verandering is ingevoerd, en ik ben gelukkig te mogen zeggen, dat wij tot dusverre nooit eenige reden hebben gehad om daarover leed te gevoelen. Op deze geheele lijn, de oudste van het koningrijk, bevindt zich thans geen enkel station waar sterke drank wordt verkocht, en ik hoop dat deze toestand altijd moge blijven voortduren.

Ik ben er niet van bewust of eenige andere spoorwegmaatschappij dezen maatregel heeft opgevolgd, maar ben overtuigd, dat, indien al de maatschappijen

Digitized by Google

den verkoop van sterke dranken op de stations afschaften, zij de belangen der aandeelhouders en den goeden overtogt van het reizend publiek het best zouden bevorderen. Het is van algemeene bekendheid dat tallooze bezittingen en tallooze menschenlevens jaarlijks door den sterken drank op de spoorwegen verloren gaan, en daarom moet al wat mogelijk is worden aangewend om de gemakkelijkheid om zich dezen drank aan te schaffen weg te nemen. Ik ben met iederen dag er meer van doordrongen geworden, dat, wenschen wij de dronkenschap tegen te gaan, wij aanvangen moeten om de aanloksels tot drinken uit den weg te ruimen. Wanneer eene spoorwegmaatschappij den verkoop blijft toestaan, dan moet zij niet verwonderd zijn over de ongeschiktheid en het pligtverzuim harer beambten, die van de aangebodene gelegenheid gebruik maken. En wanneer wij in aanmerking nemen, dat de geringste onoplettendheid van een conducteur, wachter, machinist of telegrafist de ontzettendste gevolgen kan na zich slepen, komt het ons voor dat geene te groote behoedzaamheid kan worden in acht genomen. Door het aanloksel tot drinken zooveel mogelijk weg te nemen, zullen wij eene groote schrede hebben gedaan om een matig personeel te verkrijgen. Deze uitkomsten werden door mij waargenomen, en ik koester geen den minsten twijfel of alle spoorweg-maatschappijen, die dit voorbeeld mogten volgen, zullen zonder uitzondering dezelfde vruchten plukken van hare pogingen."

Ik blijf, sir, uw zeer getrouwe GEO. STEPHENSON.

Phosphorvrije Lucifers. De gevaarlijke toevallen, die de gewone lucifers reeds meermalen veroorzaakt hebben, hetzij door aanleiding te geven tot eenen hoogen graad van verbranding, hetzij door als middel te dienen tot onwillekeurige of opzettelijke vergiftiging, werden reeds geruimen tijd algemeen besproken, en maakten de industrie bedacht, om den gewonen witten phosphor door den rooden (amorphe) te vervangen, welke *niet vergiftig is*, even goed brandt, maar op het strijkplaatje eene eigene bereiding behoeft, om te ontvlammen. Thans heeft de heer CANOUIL te Bordeaux, lucifers vervaardigd, bestreken met een deeg van chloorzure potasch met een geringe hoeveelheid van een dubbeld chroomzuur zout. Deze lucifers zijn niet gevaarlijk in 't gebruik, en kunnen nooit als vergif gebezigd worden.

Heeft men evenwel, in weerwil der bestaande verbeteringen, nog van de oude lucifers gebruik moeten maken, en het ongeluk eener vergiftiging te betreuren, dan blijkt, volgens de proeven van BORSURELLI, de beste handelwijze de volgende te zijn: 1. Men moet zich voor het gebruik van alle vette zelfstandigheden wachten, welke de verbreiding van het vergif door het ligchaam bevorderen; 2. het beste tegengif is gebrande magnesia; 3. is er moeijelijke waterloozing, dan geeft men daarvoor loodsuiker; 4. de slijmige dranken, die men aanwendt, moeten met gekookt water bereid zijn, opdat ze zoo min mogelijk lucht bevatten. (*S. d. Gez.*)

Middel om bersten in gegoten ijzerwerk te digten. „Het gebeurt dikwijls," zegt de *Industriel*, „dat gegoten ijzerwerk, b. v. ijzeren potten of pannen, bersten en dan als oud ijzerweggeworpen worden. Het volgende voorschrift verdient in dit opzigt alle aanbeveling; het is door ons menigmaal beproefd, onlangs nog ter digting van openingen om de klinknagels, waarmede de ooren aan ijzeren retorten bevestigd waren. Vóór het insmeeren met het onderstaande mengsel ontsnapte er zeer veel gas uit die openingen; van het oogenblik af dat de pap er met een stukje hout tusschen geduwd en het geheele oor toen nog met eene dunne laag bedekt was, ontsnapte

Digitized by Google

er geen gas hoegenaamd, de specie werd uiterst hard, en vijf weken later (gedurend welken tijd de retorten steeds in het vuur geweest waren) moest de korst er met kracht afgehakt worden.

Men neemt turfasch en zift die door éene fijne zeef; van de doorgevallene asch mengt men ongeveer 5 ruimtedeelen, los uit den pot geschept, met 1 à 1¼ ruimtedeel keukenzout, en roert alles goed dooreen; dan voegt men daarbij zoo veel water, dat men eenen niet al te dunnen brei verkrijgt, en mengt er nu nog 1 ruimtedeel klei door. Na alles goed dooreen gewerkt te hebben, is de pap gereed."

De beursprijzen. Een der laatste nos. van *the Economist* bevat een niet onbelangrijk artikel over de oorzaken van daling en rijzing der beurprijzen in staatspapier. Dit artikel komt tot de slotsom, dat schoon er in den eersten tijd nog voortdurende vrees van oorlog zal bestaan, eene uitbarsting vooreerst niet waarschijnlijk is, zoodat men, door die twee oorzaken zamen, wel geen hooge koers, doch tevens ook geen plotselinge daling van koersen heeft te verwachten. — Het artikel verwijst kortelijk op de menigvuldige gelegenheden tot kapitaalsbelegging, ook andere dan effecten, die men thans voor zich geopend ziet; op de ondervinding door een menigte der kapitalisten, ook de kleine, opgedaan, en op de gretigheid, en vaak goed doorzigt waarmede zij effecten opkoopen, zoodra de depreciatie groot genoeg is om de kans van verlies redelijkerwijze op te wegen. Dat alles bewerkt veel meer vastheid van koers dan voorheen, en omstandigheden die vroeger veel afdeden, zijn thans òf onmagtig òf van voorbijgaanden invloed. Een gedrukte, doch tevens vrij vaste stand der koersen blijft ten slotte hetgeen *the Economist* verwacht.

Digitized by Google

WEELDE EN WERKVERSCHAFFING.

De algemeene verbreiding van de beginselen der Staathuishoudkunde in ons land heeft goede vruchten gedragen. De onjuiste opvattingen die, nog geen twintig jaren geleden, in openbare stukken, zelfs van officieele collegien en achtbare genootschappen, zoo rijkelijk te vinden waren, hebben plaats gemaakt voor meer heldere begrippen over het wezen van de volkswelvaart en de middelen om die te bevorderen. De zucht tot bescherming der inlandsche nijverheid, welke zucht hier in deze eeuw vrij wat inheemsch geworden was, heeft plaats gemaakt voor een gevoel van onafhankelijkheid, 't welk reeds zoo sterk is, dat geen tak van nijverheid een verzoek meer om bescherming tot de Regering zal doen, of hij zal althans de leus „vrijheid van handel" in zijn banier voeren, 't is waar, om dan later daarop te laten volgen „dat alleen ten zijnen behoeve daarop eene uitzondering noodzakelijk is."

Is in de denkbeelden over die zaken alzoo een verblijdende vooruitgang te bespeuren, er zijn nog menige leeringen op het gebied dier wetenschap, van welke niet hetzelfde kan gezegd worden, maar omtrent welke algemeen nog verwarde en duistere denkbeelden gekoesterd worden.

Daaronder behooren de denkbeelden, die heerschende zijn over de middelen om de armoede te voorkomen en te lenigen, om welke te beoordeelen door de meesten, zelfs der beschaafden in den lande, maar flinkweg gezegd wordt, dat men alleen zijn gezond verstand en zijn gevoel behoeft te raadplegen; dat men dan onmogelijk dwalen kan. Zij die zoo redeneren bedenken niet dat, evenmin als men zonder geneesmeester te zijn, zonder kennis der oorzaken, over de uitwerkselen kan oordeelen, evenmin iemand, die onbekend is met de wetten die de Maatschappij beheerschen, de regte middelen zal kunnen aanwenden, om hare ziekelijke deelen te genezen.

Digitized by Google

Zoo is er nog eene dwaling, welke op verre na niet overal uitgeroeid is, namelijk dat, mits het geld maar onder de menschen kome en blijve, het dan om het even zoude zijn hoe het besteed wordt; in a. w. dat de uitgaven der vermogenden, hoe ook aangewend, altijd even goed de arbeiders te stade komen, zoodat men te dien einde niets anders te doen heeft, dan te zorgen, dat het geld steeds in de wandeling blijve.

Zij, welke die dwaling voorstaan, vergeten ten eenenmale, dat de vooruitgang der Maatschappij, de vermeerdering der welvaart, de vermindering der armoede, juist geheel afhankelijk zijn van de *wijze waarop* het geld door een ieder besteed wordt; dat wel verre dat „het hoe" eene onverschillige zaak zoude zijn, de ééne wijze integendeel vermeerdering, en de andere vermindering van volkswelvaart ten gevolge heeft.

Wat moet een ieder, die in de wereld aandachtig om zich ziet, in het oog vallen; welke denkbeelden moeten bij hem oprijzen, wanneer hij de menigte steden, dorpen, bebouwde velden, wegen, kanalen, huizen en schepen aanschouwt, met alles wat zich daarin bevindt? Hij vraagt natuurlijk: hoe zijn die ontstaan? En dan zal bij eenig nadenken een eerste antwoord wezen: „door 's menschen *arbeid*, door gebruik te maken van zijn hoofd en van zijne handen."

Voldoende is dat evenwel nog niet. Veronderstel dat elk menschelijk geslacht zich te vreden gesteld had, gelijk nu nog de wilden doen, met niets meer te werken dan voor hun eerste levens-onderhoud en een hut of een wigwam noodig is. Wat dan? dat er voor een volgend geslacht geen aanwinst overblijven zoude, in a. w. dat er niets bespaard zoude worden. Immers in zoodanigen toestand waar een ieder er op uit is, niet meer te arbeiden dan om in zijne oogenblikkelijke behoeften te voorzien, kan er geen sprake zijn om iets tot stand te brengen, 't welk niet dadelijk door die behoefte vereischt wordt, en alzoo evenmin om in die van anderen te voorzien. Dat begint eerst, waar de mensch, 't zij door meer te werken dan noodig is om te leven, 't zij door een deel te besparen van 't geen anders doorgebragt wordt, in staat gesteld wordt, ook aan anderen werk te verschaffen.

Wanneer gij een veld met golvend graan ziet, wanneer gij een spoortrein daarheen ziet snellen, een stoom- of zeilschip de golven klieven, dan moet het een ieder bij eenig nadenken opvallen, dat, wanneer de mensch van de schepping af aan, iederen dag verteerd had wat hij door zijn arbeid had verkregen, alsdan aan dergelijke zaken niet had kunnen worden gedacht.

Die besparing van wat men door arbeid heeft verkregen, 't zij dit

Digitized by Google

bestaat in levensmiddelen, voorwerpen dienstig tot dekking of woning, werktuigen of geld, om welke te verkrijgen een ander genegen is zijn arbeid in ruiling af te staan, wordt *kapitaal* genoemd, en dat is het tweede vereischte om iets voort te brengen.

Alle menschelijke arbeid en kapitaal zijn echter niet in staat, om het graan te doen rijpen, en de treinen en schepen in beweging te brengen; daartoe is nog noodig een vermogen niet door den mensch *voortgebragt*, maar toch binnen zijn *bereik*. Het is wat men onder krachten der natuur verstaat, zonder welker medewerking niets kan worden voortgebragt; denk aan water, wind, stoom enz.

Wij weten hoe de Staathuishoudkunde dat uitdrukt:

Om iets voort te brengen wordt in de eerste plaats vereischt arbeid, hier in meerdere, daar in mindere mate, naar gelang van kennis, geschiktheid en ligchaamskracht.

Daarbij kapitaal, waaronder die voortbrengselen verstaan worden, welke tot voortbrenging van andere zaken kunnen aangewend worden en die zelfs gemakkelijker maken, (gebouwen, werktuigen, grondstoffen, voedingsmiddelen enz.).

De waarde van het verbruikte kapitaal moet in de waarde van het nieuwe voortbrengsel met winst teruggevonden worden, anders zoude er, in plaats van voortbrenging, vernietiging zijn.

Wanneer die leer waarheid in zich bevat, dan is het vrij duidelijk, dat wij bijna al het schoons en goeds dat wij thans op aarde zien, aan de werkzaamheid en de spaarzaamheid van het voorgeslacht te danken hebben — en dat traagheid en verkwisting daarentegen geen spoor achter zich laten.

Dat nu is juist wat voorbijgezien wordt door de bestrijders van de leer die wij verkondigen, welke van meening zijn, dat de arbeider van de weelde der rijken leven moet, en dat spaarzaamheid voor hem een ramp is.

Om nu vele lezers van dit tijdschrift op de hoogte der zaak te brengen, geloof ik niet beter te kunnen doen, dan hier twee woordvoerders sprekende in te voeren, waarna het ons gemakkelijker zal worden, na de gronden over en weder te hebben aangehoord en gewogen, daarover een eigen oordeel vast te stellen.

Dat een juist begrip van dit punt van veel gewigt is, zal ik wel niet behoeven te betoogen.

In eene door den heer Dr. E. VAN VOORTHUIJZEN in het jaar 1857 gehouden voorlezing over *Werkverschaffing* lezen wij o. a. „dat de beste wijze om de inkomsten des volks te vermeerderen, daarin bestaat om te zorgen, „dat het reeds door vroegeren arbeid verkregene

Digitized by Google

zoo voordeelig mogelijk worde aangewend" en om dat duidelijk te maken, had hij het volgende voorbeeld gekozen:

„Stelt eens, dat het algemeene inkomen van ons Vaderland, waarvan zijne 3 millioen zielen moeten leven, 300 millioen gulden bedrage; stelt verder, dat dit jaar eens door eene gelukkige verandering in de nijverheid een kapitaal van 10 millioen gulden, dat vroeger 10 pCt. winst gaf, overgeplaatst wordt in een anderen tak, die 20 pCt. oplevert, zoodat het algemeene inkomen met 1 millioen gulden wordt vermeerderd, maar ook dat van de genoemde 300 millioen gulden inkomen $\frac{1}{6}$ (of 50 millioen gulden) aan vertering onttrokken wordt, dan zullen de 4 pCt. renten van de bespaarde *f* 50,000,000 t. w. *f* 2,000,000, gevoegd bij het *f* 1,000,000 dat een voordeelige tak van nijverheid meer deed verkrijgen, maken dat het inkomen voor een volgend jaar met *f* 3,000,000 vermeerderd zal wezen, en derhalve stel aan 30,000 menschen meer dan in het vorige jaar een bestaan zal kunnen verschaffen."

Tegen die leer wordt protest aangeteekend door den Heer W. Ruys in een, in antwoord op voornoemde voorlezing uitgegevenen open brief, waar wij op bl. 5 lezen: „dat het meestal zeer moeijelijk is, elke som, door vroegeren arbeid verkregen, voordeelig te plaatsen." „Ik durf mij hier" zegt de schrijver, „met gerustheid beroepen op honderde personen, die geld los krijgen en niet weten wat zij er mede zullen aanvangen, tenzij er inlandsche of vreemde fondsen voor te koopen en zich dan, uit hoofde van den hoogen stand van bijna alle koersen, met een zeer beperkten intrest te vergenoegen." En verder:

„Gesteld dat gij eene som van *f* 50 mille geplaatst hebt in eene fabriek, die, na eenige jaren in werking te zijn geweest, in bloei zigtbaar afneemt en geen uitzigt op verbetering aanbiedt; gij zult dan het door u aangewezen middel gaarne willen te baat nemen, maar zult gij het kunnen? Beproef het vrij en gij zult, bij gedwongene réalisatie, van uwe *f* 50 mille welligt geen *f* 25 mille uit den nood kunnen redden. Gij zult dan ondervinden, dat het verplaatsen van kapitaal alleen op het papier zeer vlug en gemakkelijk gaat, maar in werkelijkheid zeer moeijelijk, ja dikwijls onuitvoerbaar is."

Nu is het verre van mij, dat ik 't minst in twijfel zoude trekken, dat het door den schrijver gestelde geval zich bij honderden personen bij herhaling voor zal doen, maar wat bewijst dat?

Alleen dat, om een kapitaal goed, nuttig en vruchtbaar te plaatsen, *kennis* vereischt wordt; dat het maar niet opgaat te zeggen „ik heb dat kapitaal losgekregen, waar zal ik er mede heen?" — Neen, dat in den tijd dien wij beleven, om een kapitaal met rente, én voor zich

Digitized by Google

zelven én voor zijn Vaderland te besteden, meer vereischt wordt dan alleen op de hoogte van de fondsen te zijn. Gaarne erken ik, dat het verplaatsen van kapitaal niet altijd even gemakkelijk gaat, doch daarom bewijst dat in de verte nog niets tegen de stelling van den Heer VAN VOORTHUIJZEN. Het tegendeel is waar, en moet een ieder in het oog vallen, die aandachtig de nijverheid van zijn land gadeslaat, en de opkomst en den bloei van zoovele handelshuizen en fabrijken aanschouwt. Doch er is meer. Neem aan, dat 't geen de Heer RUIJS zegt, waar is, dat voor zoodanig kapitaal fondsen gekocht worden, wat geschiedt er dan? Hoor wat de Heer van V. zegt: „Eene bedenking meen ik bij u te hebben opgemerkt,..... Gij zult mij tegenwerpen dat de vermogenden de door hen bespaarde penningen doorgaans in staatsschuld brieven beleggen.

„Ik wil toegeven dat die bedenking juist is, doch alleen wanneer zij hun geld in nieuwe leeningen plaatsen, en de opbrengst van die leening niet voortbrengend besteed wordt, gelijk b. v. tot het bestrijden van oorlogskosten of vertering aan een hof. Moet de leening daarentegen strekken om vaarten of wegen aan te leggen, om een gedeelte van de zee in te polderen of een meer droog te maken, en wordt het kapitaal dus geplaatst in zaken, die weder vruchten opleveren, dan doet de Staat in deze gevallen hetzelfde, wat anders ieder burger afzonderlijk zou doen, dat is: arbeiders gebruiken om het algemeene inkomen des volk voor de toekomst te vergrooten, en dus aan meer arbeiders een bestaan te geven, of de reeds aanwezigen ruimer te beloonen. Koopt de vermogende voor het geld, dat hij op zijne vertering bespaart, geen aandeelen in een nieuwe leening, maar reeds bestaande schuldbrieven, dan wendt hij wel is waar, dit *zelf* niet weder-voortbrengend aan, maar hij maakte dat *anderen* dit doen. Van de staatsschuldbrieven is slechts een bepaald getal voorhanden; de stukken, welke de ééne *koopt*, moeten noodzakelijk door den ander *verkocht* worden, en voor het geld, dat de laatste hiervoor krijgt, moet eene weder *voortbrengende* plaatsing worden gezocht (*). Het is daarom zoo te bejammeren, wanneer eene regering door noodelooze vertering aan de spaarzame ingezetenen een hooge rente-gevende geldplaatsing in nieuwe leeningen aanbiedt. De vermogende, die anders den nijveren man zou moeten *opzoeken* om van zijne spaarpenningen eenige rente te trekken, onthoudt dan dikwijls zijn vermogen aan de nijverheid, die rijkdom *geeft*, om het op te offeren aan den oorlog, die rijkdom *verwoest*." (†)

(*) Verg. *Economist*, jaargang 1853, pag. 37.

(†) Het cursief gestelde is der redactie.

Digitized by Google

Nu zeg ik en herhaal het. Wilt gij dat het bestaande kapitaal op den duur meer vruchten zal afwerpen, mitsdien de arbeid goed loon zal blijven genieten, zorg dan voor de ontwikkeling des volks, en vermeerder zooveel mogelijk de gelegenheden om kapitaal met vrucht aan te wenden.

Op zijn betoog, hoe moeijelijk het is, kapitaal altijd behoorlijk te plaatsen, laat de heer R. eenige redeneringen volgen om te betoogen dat zulke voordeelige takken zich maar niet zoo ieder oogenblik aanbieden, „dat men niet altijd genoegzame zaakkennis aantreft, (zeer waar); hoe moeijelijk het is om de concurrentie vol te houden, wanneer de fabrieken niet op eene groote schaal aangelegd worden, en aan hoeveel eventualiteiten, als prijsverhooging van grond- of brandstof, bankroeten, tariefsveranderingen en wat al niet meer zoodanige industrie kan blootgesteld staan."

Daar die schrijver zich nu inzonderheid beroept op hen, die met handelszaken eenigzins van nabij bekend zijn, en daar ik vermeen op dat gebied niet geheel en al een vreemdeling te wezen, zoo ben ik zoo vrij, tegen zijn betoog het navolgende te stellen:

Het is een feit dat de scheepsbouw steeds belangrijk blijft toenemen. Het cijfer onzer koopvaardijvloot, 't welk op ult. December 1848 aanwees 2156 zeeschepen, metende 205,240 lasten, was tien jaren later, dus op ult. December 1858 geklommen tot op 2438 schepen met 310,653 lasten.

De vermeerdering in dat tijdvak beloopt alzoo millioenen en let wel *allen* uit ons land, daar het den vreemdeling nog steeds verboden blijft, aandeel in schepen onder Nederlandsche vlag te hebben. — Nu is de vraag, waar is dat kapitaal van daan gekomen?

De heer R. zal wel niet willen beweren dat het vroeger altijd stil gelegen heeft, wachtende op eene gunstige gelegenheid om geplaatst te worden. Hij zal ook niet kunnen ontkennen dat die scheepsbouw aan vele handen werk verschaft heeft en, door de vrachtvaart naar alle landen van Europa en Amerika, dat nog voortdurend blijft doen.

Een van beiden zal wel waar zijn, óf dat dat kapitaal heeft moeten genomen worden uit andere takken, waarin het vroeger gestoken was, óf uit Staatspapieren, óf dat ze op nieuw zijn daargesteld, t. w. door besparing verkregen.

Het laatste is, — in aanmerking genomen het verblijdende teeken, dat handel en fabrijken steeds toenemen, en het minder verblijdende dat het aantal Staatspapieren in zoovele landen mede toeneemt, — verreweg het waarschijnlijkste.

Het is maar ongelukkig dat dat middel in de oogen des heeren R. geene genade vindt. „Het is een aangename droom voor den philantroop, zegt hij, maar ook helaas niets meer dan een droom."

Digitized by Google

Immers, wat zoude volgens hem het gevolg zijn van een besparing van *f* 50 millioen, om bij het voorbeeld van den heer van V. te blijven?

In de eerste plaats zoude dat alleen te verkijgen zijn, „door dat huisgezinnen die vroeger *f* 1200 verwoonden, zich voortaan met huizen van *f* 700 à *f* 800 behielpen; dat de pelsen vervangen wierden door duffelsche pijen, de zijden japonnen door katoenen, dat tapijten, spiegels schilderijen en equipages afgeschaft werden, dat aan het bezoeken van schouwburgen of concerten, of het doen van reizen, in de verte niet meer wierd gedacht."

Ziedaar volgens dien schrijver, de eenige wijze waarop kapitaal door besparing verkregen kan worden.

Afgezien daarvan, dat geen Staathuishoudkundige zich tegen eene betamelijke weelde zal verzetten, wetende dat de mensch hier niet alleen is om voort te brengen, maar ook hoezeer de goede smaak daardoor bevorderd en het leven veraangenaamd wordt, vraag ik of *die* wijze van besparing hier in Nederland in het tiental jaren van 1848 tot 1858 zoo duidelijk bemerkbaar geweest is?

Daarbij echter blijft het niet; immers in de tweede plaats beweert hij dat eene algemeene ellende en verarming van besparing het gevolg zullen zijn.

Immers zegt hij, „als dat jaar van zuinigheid en ontbering voorbij is, begint de philantropische Nederlander eens rond te kijken welke vruchten zijne spaarzaamheid aanvankelijk heeft opgeleverd; hij doorwandelt nu de straten en tot zijne verbazing ontdekt hij bij elke schrede geslotene huizen; in de eerste plaats de aanzienlijkste, vermits de rijke lieden kleinere huizen zijn gaan bewonen; vervolgens een aantal huizen, die vroeger bewoond waren door schrijnwerkers, timmerlieden, metselaars, schilders, loodgieters, kleedermakers, schoenmakers, hoedemakers, logementhouders, stalhouders, zadelmakers, koks, pasteibakkers, slagters, poliers, bakkers, wijnkoopers, goud- en zilversmeden, juweliers en honderd andere uitoefenaars van bedrijven, die nu geheel of gedeeltelijk zijn vervallen." Het komt volgens hem in 't kort hierop neder, dat „door die besparing 30.000 menschen, neen, dubbel zooveel huisgezinnen, van hun bestaan zijn beroofd geworden, de middelstand bijna geheel vernietigd wordt: de middelstand nu maakt het aanzienlijkste deel van het volk uit, die stand draagt het meest bij in de Rijksbelastingen, de helft van de opbrengst van welke strekken moet tot bestrijding van het rentebedrag der Nationale schuld, — ergo, de middelstand vernietigd zijnde, kunnen de belastingen niet meer worden opgebragt, en als een gevolg daarvan de renten van de schuld niet meer betaald worden."

Dus waar dan heen met onze bespaarde penningen?

Digitized by Google

Is het niet veel beter die te besteden in ruime verteringen, opdat koks en pasteibakkers, poeliers en juweliers mogen blijven leven?"

Jammer dat onze zuinige, oppassende en werkzame voorouders, die leer niet in praktijk gebragt hebben, hoe geheel anders zoude Nederland er niet uitzien?

Doch wat zij niet hebben kunnen doen, slecht voorgelicht als zij waren, in hunne eenvoudigheid vermeenende dat arbeidzaamheid en spaarzaamheid de beide groote hefboomen waren ter bevordering van algemeene welvaart, dat kunnen wij nog doen, dank zij de voorlichting des heeren RUYS.

En wat zoude ons daarvan terughouden? Hoe genoeglijk moet het niet zijn, voor iemand, die van die leer geheel doordrongen is, om, — terwijl hij zich in den oesterkelder gaat vergasten, bij den poelier eene vette kalkoen of bij den wijnkooper een anker champagne gaat bestellen. — dan tevens het denkbeeld te hebben, hoe nuttig hij daardoor werkzaam is, hoe hij medewerkt tot instandhouding der maatschappij, tot behoud van den middenstand, en hoe hij mitsdien den Staat voor een bankroet bewaart. Immers zegt de schrijver: „Wel zullen wij het betreuren, dat er allerwege zooveel armoede bestaat, wel zullen wij trachten naar ons vermogen mede te werken om de armoede te helpen lenigen, maar wij zullen tevens overtuigd blijven, dat de maatschappij in haar geheel genomen, vrij wat meer armoede zou opleveren, wanneer niet de weelde de productie had uitgelokt van millioenen voorwerpen, die eene geheel ongedwongene en normale werkverschaffing aanbragten."

Die woorden zijn te lezen op bladz. 16 van het gemelde *antwoord* aan den heer V.

Wij willen gaarne gelooven dat S. naar zijn vermogen de armoede wil helpen lenigen, maar wij begrijpen eigenlijk niet waarom?

Immers, de schrijver zegt het ons zelfs „zonder de weelde ware de armoede veel grooter" welnu, wat kan er dan beter gedaan worden dan op dien weg voort te gaan, ten einde het monster van het pauperismus den kop in te drukken?

En wanneer nu het geheele volk verlicht genoeg zijn zal om dat middel aan te grijpen, gaat de philantrophische Nederlander na verloop van eenigen tijd eens weder eene wandeling door de straten doen, en wat vindt hij dan daar?

Het recept heeft geholpen: alle steden zijn geworden als zoovele badplaatsen, waar men niets dan weelde en genoegen kent.

In plaats van vuile mesthoopen, van smerige leerlooijerijen, van het pek en teer der zeilmakerijen, ziet hij niets dan kostbare spiegels, prachtig kristal, elegante meubelen, brillante equipages; in plaats van

Digitized by Google

het geraas der scheepstimmerwerven en der smederijen, van lompe vrachtwagens enz., van het geschreeuw der voerlieden en schippers, hoort hij niets dan de smeltende toonen der muzijk en het liefelijk gezang der Zweedsche of eenige andere nachtegaal.

Niets is er wat het genot en de harmonie stoort, immers een ieder, die zich daaraan overgeeft, heeft daarbij de zelfvoldoening dat hij medewerkt „tot het uitlokken van *trillioenen* voorwerpen, die eene geheele ongedwongene en normale werkverschaffing aanbrengen, zonder welke de maatschappij vrij wat meer armoede zou opleveren."

Overal ziet men dan ook de door ons genoemde fabrijken en werkplaatsen verdwijnen, om plaats te maken voor die, welke zich toeleggen op het vervaardigen van voorwerpen van weelde; in plaats van hunne landerijen te verbeteren (wat volgens Ruys bl. 19, bijaldien een ieder dat voorbeeld volgdè, den middenstand geheel zou doen te gronde gaan) besteden de rijken hun geld om kostbare voorwerpen van weelde van buiten 's lands te laten komen, wat den koopman en den zeeman doet leven; „immers bezuiniging" zoo lazen wij op bl. 12 „zou den handel van onzen bodem verdrijven."

Onze vriend de philantrophische Nederlander die steden verlatende, verheugt zich over het genot, waaraan men zich zoo ongestoord overgegeven had, en de welvaart die daarvan het gevolg is. Hij vraagt zich zelven af, hoe zoovele schrandere bollen van vroegeren en lateren tijd, zoo lang hebben kunnen zitten peinzen over wat hem nu blijkt, een der gemakkelijkste vraagstukken te wezen. Hij is tot de overtuiging gekomen dat de vraag „hoe het best de algemeene welvaart te bevorderen? synoniem is met die, „zich zooveel mogelijk genot te verschaffen." Hij begint de waarheid te vatten van het spreekwoord: „Arbeit ist für die Dümmen."

Na verloop van eenigen tijd komt hij terug en gaat op nieuw de straten doorwandelen, doch tot zijne verbazing vindt hij „bij elke schrede gesloten huizen, in de eerste plaats de aanzienlijkste, vermits vele rijke lieden kleinere huizen zijn gaan bewonen, vervolgens een aantal huizen die vroeger bewoond waren door schrijnwerkers, timmerlieden, metselaars, schilders, loodgieters en een legio andere uitoefenaars van bedrijven, die nu geheel of gedeeltelijk vervallen zijn."

Geheel verwonderd vraagt hij, wat daarvan de reden mag zijn, en men doet hem het volgende verhaal:

In den beginne ging alles goed, een ieder had volop te doen, de nijverheid der juweliers, der koks en der poeliers was in vollen bloei, in plaats van te bezuinigen en te besparen, (hetgeen den handel verdrijft), was een ieder van den hoogsten tot den laagsten er op uit, zooveel

Digitized by Google

mogelijk te verteren, opdat toch vooral de middenstand niet te gronde zoude gaan." Dan wat bleek al spoedig het geval te worden? Dat de juwelier, die te veel bij zijne vrienden de wijnkoopers en den poelier te gast gegaan was, bij het einde van 't jaar zijne kas zoo goed als ledig vond. Hij had geen kapitaal meer om inkoopen te kunnen doen en moest zijn winkel sluiten. Hetzelfde bespeurden zoovele anderen tot hunne verwondering, zoodat de één voor, de ander na, hunne bedrijven moesten staken. En hoe kon het anders? De heerlijke leer dat weelde de armoede weert, was ook tot hen doorgedrongen, en had daar gretige opname gevonden. Zij moesten echter weldra ondervinden, dat die leer, wat hen zelven betrof, niet steekhoudend was, daar tot hunne schade bleek, dat bezuiniging „moge die al den handel van onzen bodem weren" aan hunne nijverheid altijd veel goed had gedaan.

Doch, zal onze schrijver misschien zeggen, dat heb ik niet bedoeld „die soort van menschen moeten de tering naar de nering zetten, anders hebben zij zich zelven hunnen ondergang te wijten."

Hoewel het nu al dadelijk vreemd schijnt, dat er twee verschillende soorten van waarheden zouden bestaan, waarvan de één voor de rijken geldt, de andere voor hen die daaronder niet gerangschikt worden, willen wij toch ook de werking van dat stelsel alleen bij de eersten onderzoeken.

Terwijl dus de juwelier, de timmerlieden, de poeliers enz., door hunne levenswijzen, door hunne bezuinigingen, dagelijks medewerken „om den handel van onzen bodem te weren" doen de rijken juist het tegendeel. Zij bevorderen dien handel zooveel mogelijk door hunne verteringen, houden daardoor den middenstand staande en met dien stand de Staat, die zonder dat in het onderspit zoude geraken. Ja zij gaan op 't laatst zoover, dat geen hunner met zelfvoldoening op het verloopen jaar terug ziet, ten zij hun gebleken is, dat zij zooveel mogelijk, hun geheele inkomen op die nuttige wijzen doorgebragt hebben

Nu is het wel waar dat het door hen uitgegevene geld in handen van die juweliers, poeliers enz. overgegaan is, dat deze op hunne beurt, desverkiezende, daarvan een gedeelte kunnen bezuinigen en zoo de edele bedoelingen der eersten heimelijk tegenwerken.

Men bedenke echter wel, dat dit slechts een klein gedeelte van de geheele som kan zijn en wel alleen dat gedeelte wat hunne winst vertegenwoordigt.

Immers het andere, het grootste gedeelte, is voor de maatschappij te loor gegaan, en wat men noemt de kosten van voortbrenging dier zaken, fijne wijnen, lekkernijen enz, de daaraan besteedde arbeid is improduktief verbruikt, onherroepelijk verloren, wordt in niets terug gevon-

Digitized by Google

den. — Het door dien arbeid voortgebragte is verbruikt, zonder dat er in de maatschappij iets voor in de plaats gekomen is.

Wanneer nu al de rijken op die wijze hun vermogen besteden, hunne inkomsten verteren, zoo blijft die toestand op zijn best zoo lang houdbaar, als het bestaande nog te gebruiken is, als de bevolking op dezelfde hoogte blijft.

Nu echter vervallen de goederen, behoeven reparatie, er worden nieuwe woningen en schuren vereischt, de schepen worden van jaar tot jaar slechter, en moeten door nieuwe vervangen worden, de bevolking neemt toe, en er wordt mitsdien meer voeding, dekking en woning vereischt. Wie zal dat leveren, van waar zal dat komen?

Immers behalve het door de bestaande gebouwen, werkplaatsen, werktuigen enz., vertegenwoordigd wordende kapitaal, is er geen voorhanden; een ieder heeft zich, in plaats van op de verderflijke bezuiniging, er op toegelegd, zijne inkomsten, zooveel mogelijk tot heil der maatschappij aan te wenden, namelijk door ze te verteren. Dientengevolge is er geen fonds voorhanden, waaruit grondstoffen kunnen gekocht, of arbeiders betaald worden, en eene maatschappij, welke in dien toestand verkeerde, zoude tot stilstand en mitsdien tot achteruitgang gedoemd zijn.

Het zal wel niet noodig zijn hierbij te voegen, dat wij even grooten vrienden zijn van *comfort*, van behoorlijk levensgenot, van eene betamelijke weelde, als ieder beschaafd mensch; doch dat is iets anders. Voortbrengen, steeds voortbrengen, niets doen dan alleen voortbrengen, is niet des menschen eenige roeping. Zelf-ontwikkeling, kunsten en wetenschap, moeten zijne hoogere vermogens in aanspraak nemen 't Is evenwel duidelijk, dat voor en aleer zich daaraan te kunnen wijden, 't zij door een ieder zelf, 't zij door een ander, zoo veel moet zijn voortgebragt geworden, dat niet alleen in de stoffelijke behoefte van ieder mensch en van de zijnen voorzien is, maar ook in die van hen, welke hem den toegang tot dat edele en hoogere genot zullen verschaffen.

Wanneer nu, volgens de door den heer R. gepredikte leer, een ieder steeds zijne inkomsten zooveel mogelijk verteerd had. zoo zoude de maatschappij nog op den laagsten trap van ontwikkeling staan, en zoude niets zijn opgelegd geworden, niet alleen om kapitaal bij één te brengen en alzoo verdere voortbrenging gemakkelijk te maken, maar geen schrijver of dichter, geen beeldhouwer of schilder, had zich zoo ongestoord aan zijne edele taak kunnen overgeven, als thans, nu zij, door de besparingen van anderen, daartoe zijn in staat gesteld geworden.

Het was van zulk een surplus, zegt MILL, „ dat het Parthenon en de

Digitized by Google

Propylea gebouwd werden, dat de beeldhouwkunst van Phydias betaald werd, en de feesten gevierd waarvoor Aeschyles, Sophocles, Euripides en Aristophanes hunne drama's vervaardigden."

Naar onze wijze van zien bestaat de fout van den schrijver hierin, dat hij niet genoegzaam in het oog heeft gehouden, dat er een groot onderscheid bestaat tusschen het woord rijkdom, toegepast of op individu's, of op een geheel volk.

Een enkel persoon kan rijk worden, door inproductieve verteringen van anderen. doch het volk, als een geheel, verarmt daardoor.

Een enkele persoon kan schatten verdienen door tot hoogeren of lageren koers eene geheele Staatsleening voor zijne rekening te nemen: voor het volk zal het altijd een verlies zijn (*).

Gesteld dat het mogelijk ware de lucht te monopoliseren, zoo zouden enkelen daarvan voorzeker groote voordeel kunnen trekken, doch voor de maatschappij zoude het ontegenzeggelijk een groot nadeel zijn.

Nu twijfelen wij geenszins of er zullen velen zijn, die ons dat wel willen toegeven, doch voorzien wij eene andere tegenwerping. Men zal ons zeggen, dat men gaarne gelooven wil, dat een arm land, gelijk een onvermogend man, niets beter kan doen dan besparen en opleggen, dat mitsdien in de kindschheid der maatschappij dat beginsel niet genoeg in werking kan gebragt worden; dat het echter geheel iets anders is met eene rijke maatschappij, aan welke men, gelijk aan een vermogend man, geheel andere eischen mag doen.

Gelijk men van den laatsten niet gaarne ziet, dat hij karig leeft, geen verteringen maakt, alleen op opleggen bedacht, zoo wil men dat ook niet van eene tot zekere mate van welvaart gekomene maatschappij.

„Waar zal het heen" roept men dan „met alle fabrijken, zoovele arbeiders, die hun bestaan vinden in het vervaardigen van voorwerpen van weelde en die door uwe kostelijke bezuiniging op eens broodeloos zullen worden? Wij erkennen het gewigt dier objectie, doch vinden haar slechts waar gedurende een tijdperk van overgang, waarvan voorzeker het moeijelijkst is de verschillende soort van arbeid, voorspruitende uit eene geheel andere aanwending van kapitaal. Doch eenmaal daarover heen is het ontegenzeggelijk dat voortbrengend gebruik van kapitaal de arbeidende standen meer baat, dan onvoortbrengend.

Het eerste blijft en wordt meerder, het laatst gaat verloren.

Veronderstelt dat men algemeen kon goedvinden, een gedeelte van de inkomsten van ons land, welke nu in weelde verteerd worden, op

(*) Veronderstellende nl. dat de geleende som tot een improductief doel wordt aangewend. RED.

Digitized by Google

te leggen, en tegen eene zekere rente, aan de nijverheid van ons land aan te bieden, wat zoude daarvan het gevolg worden?

Dat wel is waar deze of gene fabriek van weelde-artikelen, nemen wij een juwelierswinkel, daaronder eenigermate lijden zal, doch dat door het vermeerderde aanbod van kapitaal deze of gene, die goed oppassen wil, in staat wordt gesteld, om eene zaak te beginnen, waaraan, zonder dat niet te denken viel, b. v. eene scheepstimmerwerf. — Alles goed en wel, zal men zeggen, doch gij bedenkt niet, dat men door de toenemende mededinging bijna niets meer beginnen kan.

Afgezien daarvan dat die klagten reeds voor eene eeuw aangeheven werd, vragen wij eenvoudig, hoe het dan mogelijk is, dat zoo vele vreemdelingen zonder kapitaal hoegenaamd, voortdurend in ons land komen en daar hun fortuin kunnen maken?

Doch de klagt zelve is onjuist. Of is in onze kolonien niet nog overvloedig gelegenheid, zoo men het slechts ernstig wil, tot voortbrengend gebruik van kapitaal en arbeid. Biedt onze grond daartoe ook nog niet ruimschoots gelegenheid aan, zijn wij niet nog de vrachtvaarders van Europa, en kunnen wij daaraan niet nog eene belangrijke uitbreiding geven? en zoo is er zooveel.

Doch wanneer men dat ook al wil toegeven, dan zal men evenwel blijven zeggen: dat is alles goed en wel, maar op die wijze cijfert gij alle weelde weg.

Dat is verre van ons, integendeel, wij zeiden het reeds hierboven, eene zekere bescheidene mate daarvan, is aan eene beschaafde levenswijze verbonden, 's menschen smaak en kunstzin wordt daardoor gevormd, en wat men niet vergeten moet, voortbrengen alleen is niet des menschen bestemming.

Wat wij bestrijden is de leer, dat besparing het menschdom verarmt, dat weelde het menschdom verrijkt, en de gedrochtelijke toepassing daarvan in de hoofdstad van het fransche keizerrijk, waar prachtige feesten gegeven worden om de nijverheid te bevorderen en de armoede tegen te gaan.

Wij ontkennen geenszins dat, gelijk de een rijk kan worden door de verkwisting van den anderen, zoo ook het eene volk partij kan trekken van de onvoortbrengende uitgaven van een ander, doch wat nimmer waar kan zijn is wat de heer Ruys beweert, „dat zonder de weelde de armoede vrij wat grooter zoude zijn."

Voor geen menschenvriend, om het even welke theorie hij toegedaan zij, kan het een behagelijk schouwspel zijn, wat wij thans, in zoovele vooral groote steden waarnemen, opeenstapeling van genot en weelde aan de eene zijde, en naauwelijks het hoogst noodige aan de andere.

Digitized by Google

Aan de algemeene zucht om dien toestand te verbeteren, hebben wij zoo vele stelsels en inrigtingen van liefdadigheid te danken. — Bij velen echter heeft het hart daarbij meer aandeel dan het hoofd.

Wij willen daarom nog kortelijk onze leer in de volgende woorden te zamen vatten: Waar gelegenheid voorhanden is — en die is er hier — om kapitaal steeds voortbrengend aan te wenden, waar steeds een deel der inkomsten van het volk met dat doel opgelegd wordt, daar kan het niet uitblijven of die mededinging moet den arbeid gezocht doen blijven, en zich openbaren door het besteden van hoogere loonen.

Die hoogere loonen moeten het zijn, welke nevens onderwijs en kennis, den grond leggen voor een verbeterden toestand der arbeidende klassen.

Wanneer alzoo door vermeerdering van kapitaal, het voortbrengend gebruik daarvan, en de daaruit voortspruitende hoogere loonen, eene betere verdeeling van rijkdommen zal zijn verkregen; wanneer de arbeiders leeren inzien dat zij op eigen krachten moeten steunen, dat zij verantwoordelijk zijn voor hunne eigene daden, zoo moet zich dat openbaren — gelijk men dat bij andere standen waarneemt, — in de zucht om met hunne kinderen, in eenen beteren toestand te blijven verkeeren, liever dan het getal daarvan onophoudelijk te vergrooten zonder aan hun toekomstig lot te denken.

Wat nu nog maar onder het bereik van enkele standen is, een hooger levensgenot, zal zich dan in steeds wijderen kring uitbreiden.

Het gevolg daarvan zal zijn dat om zoodanige meer algemeen gezocht wordende voortbrengselen welke daartoe dienen kunnen te verkrijgen, de benoodigde kapitalen in die takken zullen gestoken worden.

Het eenige onderscheid bij vroeger zal dan zijn, dat misschien minder *Sévres* porcelein of *Gobelins* tapijten zullen gefabriceerd worden, daarentegen meer *Engelsch Wedgewood* en Deventer koeharen tapijten. Doch niet alleen zal alsdan op die wijze, langs den natuurlijken weg verkregen zijn, wat zoovele edele menschenvrienden zich voorstellen, maar het is ook niet onverschillig langs welken weg. Dien welken wij aanwijzen bestaat daarin om den toestand der arbeiders *voor* en *door hen* zelven te verbeteren, in tegenoverstelling van hen, welke de arbeiders nog steeds in een' onmondigen toestand willen doen verblijven, die hen niet voor zich zelve willen laten denken, maar hen, onder de leiding van anderen, van de jeugd af tot den ouderdom toe lijdelijk doen gehoorzamen, een toestand die op den duur niet houdbaar is. „Der Kampf dieser Zeiten gilt dem Emporstreben eines vierten Standes" zegt GERVINUS. Welnu, wanneer dat zoo is, hen dan door eigen toe-

Digitized by Google

doen daartoe voorbereid, opdat eenmaal moge komen, wat JOHN STUART MILL zegt:

„Tot dus verre is het de vraag of de menigte mechanische uitvindingen den dagelijkschen arbeid van eenig menschelijk wezen verligt hebben. Eene talrijke bevolking is daardoor in staat gesteld geworden, om hetzelfde werktuigelijke plantenleven te voeren; een grooter aantal fabrijkanten hebben daardoor groote fortuinen verzameld; zij hebben den welstand van den middenstand verhoogd, — doch zij zijn nog niet eenmaal begonnen die groote veranderingen in de menschelijke maatschappij te bewerkstelligen, welke het hare bestemming is te bewerken.

Alleen dan, wanneer, gevoegd bij regtvaardige instellingen, bij eene betere verdeeling des rijkdoms, de vermeerdering des menschdoms niet meer van bloote aandrift zal afhangen, maar mede bestuurd worden door een wijs overleg, kunnen de veroveringen op de krachten der natuur door de scherpzinnigheid en de volharding van wetenschappelijke ontdekkers gemaakt, het gemeen goed worden van *alle* standen en in hare handen het middel om het *algemeen* welzijn te verhoogen.

Groningen. H. A. WIJNNE.

Naschrift der redactie. Dus: Verbetering en uitbreiding van onderwijs onder alle standen: onder de *rijken*, om hen van de inproductieve verteringen tot onedel zingenot af te houden, en om daardoor telkens meer kapitaal aan de nijverheid en tot nuttig bestaan der mindere klassen aan te bieden; — onder de *arbeiders*, om hen meer partij te doen trekken van de loonen; om hen tot betere werklieden te vormen; meer prijs te doen stellen op de opvoeding hunner kinderen; op een hoogeren graad van stoffelijke welvaart, in a. w. om de *preventieve* beperkingen der bevolking-toeneming meer te doen werken.

Volgaarne onderschrijven wij deze moraal, om het zoo te noemen, welke in de wat wijdloopige voorstelling is vervat; ofschoon hetzelfde thema reeds meermalen zoo in dit Tijdschrift (conf. *Economist* 1853, pag. 28 v. pag. 33 v.), als elders (Beg. v. Staathuishoudkunde 8e uitgave, 1e deel p. 80 v., 2e deel, p. 344, v.) ook door ons naar vermogen werd toegelicht, hebben wij gemeend deze beschouwingen van den gunstig bekenden schrijver te mogen opnemen, omdat het zoo gewigtig onderwerp van den invloed der *verteringen*, wel waard is uit verschillende oogpunten beschouwd te worden.

Hoewel het artikel naar aanleiding van twee brochures van de heeren V. en R. geschreven werd, willen wij echter geenzins geacht worden, door de plaatsing van het ingezondene, de bladzijden van dit Tijdschrift voor een polemiek over het onderwerp te hebben geopend. RED.

Digitized by Google

UITBREIDING VAN DEN WERKKRING DER HULPBANKEN.

Deze nuttige instelling heeft in Nederland goed wortel geval. Dat wordt duidelijk aangetoond door het toenemend aantal der banken, en de goede uitkomsten blijkens hare jaarlijksche verslagen verkregen. Meermalen vestigden wij dan ook, zoo in dit Tijdschrift (*) als elders, de aandacht op deze nuttige instellingen, een der doelmatigste en eenvoudigste middelen tot ondersteuning van den minderen stand, en ter bestrijding van het pauperisme. — 't Geen wij thans hier eenvoudig willen vermelden, is het tegenwoordig plan van het Bestuur der Hulpbank, hier te 's Hage, tot vrij aanzienlijke vermeerdering van haar kapitaal, daar de bestaande middelen waarmede tot heden de zaak gedreven werd, niet meer toereikend schijnen om aan al de aanvragen te voldoen. Deze omstandigheid noemen wij vooral daarom verblijdend, omdat meermalen werd opgemerkt dat de Hulpbanken tot hiertoe vaak stationair bleven wanneer zij eenmaal eene zekere hoogte hadden bereikt, — komende, volgens de verslagen, veelal dezelfde aanvragers jaar op jaar terug, waaruit het vermoeden zou kunnen ontstaan dat slechts een gering gedeelte van de nijvere klasse deze inrigting kent, of energie genoeg heeft haar te baat te nemen. Naar de ervaring der Haagsche Hulpbank te oordeelen is dit echter niet alzoo, en de bedoelde kapitaals-uitbreiding wordt verlangd, eensdeels omdat er meer aanvragers komen dan vroeger, voor de voorschotten tegen het oude bedrag (*f* 100 in maximum), anderdeels omdat men, naar wij vernemen, thans ook voorschotten tot *f* 200 in maximum zal verleenen, waarvoor mede vele aanvragers zijn. Wij gelooven dat deze uitbreiding van den werkkring der Hulpbank, en deze stap op een nog ongekend terrein, als allezins doelmatig moet toegejuicht worden: het is naar onze meening, de ware weg die gevolgd moet worden, zullen deze instellingen eenmaal ten volle aan haar doel beantwoorden. De hulpbanken zoo als zij nu zijn, en met de ervaring die er bij is opgedaan, kunnen de kiem worden van vrije nijverheids-banken, een band, de noodzakelijke schakel tusschen den arbeid en het kapitaal in ruimen zin.

Daartoe zijn, naar onze meening, de navolgende beginselen in het oog te houden:

(*) Conf. *Economist* 1853, p. 65; jaarg. 1854, p. 321; 1855, p. 246; 1856, p. 363; 1859, p. 58.

Digitized by Google

1°. geen strikt beperkend onderzoek naar het *doel waartoe* geleend wordt;
2°. geen strikt beperkend onderzoek naar den *leener* zelf. Beide die punten moeten behandeld worden tusschen den borg en hem. Maar daarentegen:
3°. gestreng onderzoek naar de crediet-waardigheid der *borgen;*
4°. verhooging van het bedrag der voorschotten, naar gelang van de redelijke vraag die zich daartoe openbaart.
5°. uitkeering van eene redelijke rente aan de geldschieters der bank.

Volgt men dien weg, dan verheft zich de *Hulpbank* gaandeweg boven het karakter van patronaat-liefdadigheids-instellingen, en het kapitaal komt langs den natuurlijken weg van eigenbelang (*interest*), aangelokt door de billijke winsten die het verkrijgen kan, den arbeid, even als bij andere crediet-instellingen, van zelven te gemoet; hetgeen niet wegneemt dat zij dan eveneens, ja welligt nog in sterker mate dan thans, eene *weldadige instelling* zal blijven.

Wij hopen dat zij eenmaal zoozeer dezen vrijen werkkring zullen aannemen, dat zij evenmin op de lijst der officiele weldadigheid in de regerings-verslagen over het armwezen zullen voorkomen, als de notarissen die geld op hypotheek helpen plaatsen, of als b. v. deze hoogst weldadige instelling: de Nederlandsche Bank.

Hoe dit zij, en voor welke uitbreiding het beginsel der hulpbanken nog vatbaar moge zijn, ontegenzeggelijk is het dat zij in de korte jaren van haar bestaan reeds veel, veel goeds hebben verrigt, en nuttig is thans vooral haar nog nederige werkkring, nu het verderfelijke bedeelings- en subsidie-systeem meer en meer ingekort wordt, en de arme dus tot werkzoeken wordt aangespoord. Werk vinden als daglooner is niet altijd gemakkelijk, doch hier althans heeft de eerlijke man goede kans om wat kapitaal te vinden, en eenige kleine industrie te beginnen. Menige voorbeelden zijn daarvan in de verslagen, o. a. der Haagsche en Haarlemsche Hulpbanken, te vinden. Mogen zij, op dezen weg voortgaande, eenmaal de *Bank van Leening*, die bedriegelijke *hulp*, ten eenemale vervangen (*), en moge ook eene meermalen besproken vereeniging van Hulp- en Spaarbanken, die met het bespaarde van den eenen nijveren den arbeid des anderen nijveren productief zou maken, eenmaal tot stand komen.

De verslagen en berigten omtrent deze nuttige inrigtingen zullen steeds door de Economist met dankbaarheid worden ontvangen, ten einde daarvan ten gelegen tijd melding te maken, of wenken uit mede te deelen, die voor andere Banken belangrijk kunnen zijn.

(*) *Bijblad Economist* 1859, p. 157.

Digitized by Google

DE NIEUWE POSTWET.

HET ALGEMEEN STUIVER-PORTO IN NEDERLAND.

Met reden wordt door de regering en door het publiek veel gehecht aan ruime en goedkoope gelegenheid tot brievenverzending. Alles wat het verkeer der ingezetenen kan bevorderen, hetzij vaarten en kanalen, straat- en spoorwegen, posterij en telegrafen, werkt op verschillende wijzen tot vermeerdering van welvaart; de betere middelen tot goederenvervoer vergrooten de markt waarop de producteur zijne waar kan aanbieden; verruimen ook voor den verbruiker de gelegenheid van waar hij kan ontbieden, en werken zoo doende om, op den duur, een grooter hoeveelheid producten tegen lager prijzen ter beschikking der verbruikers te brengen. — Evenzeer zal bevordering der gelegenheden om tijdingen te geven niet alleen grooter gemak en genoegen aan de burgers onderling bezorgen, doch ook het sluiten van contracten, het opzetten eener onderneming, in een woord „het doen van zaken" bevorderen.

In 1849 (en wat is 1849 nog kort geleden!) werd door de ingezetenen van Nederland aan elkaar geschreven een getal van 4,274,180 brieven (zijnde het cijfer der totale binnenlandsche correspondentie), en in 1859 was dit getal reeds verdrievoudigd — de ingezetenen schreven elkaar 14,684.043 brieven.

Per hoofd der bevolking berekend, was dit in 1849 bijna anderhalve brief per hoofd, in 1859 reeds c^a. 4½ brief. Welk een toeneming van betrekkingen, van affaires, van verkeer in een woord, wordt er niet door deze cijfers te kennen gegeven!

Deze vermeerdering van verkeer werd, gelijk bekend is, door het invoeren der postwet van September 1850 en vooral door het daarbij ingevoerde lager porto verkregen. — Dat ook de schatkist bij die hervorming heeft welgevaren, toont zich hierin dat de *netto* opbrengst van het middel *brievenposterij*, welke in 1851, het eerste jaar der nieuwe postwet, *f* 631,000 bedroeg, in 1859 reeds tot *f* 826,000 was vermeerderd, zoodat het cijfer van opbrengst van het oude hooge tarief van vóór 1850, thans weder nagenoeg bereikt is, terwijl daarenboven aanzienlijk meer geld aan verbetering en uitbreiding van het brievenvervoer besteed is geworden, (b. v. ruim een millioen guldens in 1856, tegen

Digitized by Google

f 480,000 's jaars voor 1850.) Doch, gelijk wij reeds vroeger zeiden, de inkomsten in de schatkist directelijk door het briefport verkregen, zijn slechts een gering gedeelte der voordeelen, door deze verbetering aan den Staat aangebragt. — Men moet voornamelijk op het oog houden dat de verbetering van vertier en welvaart (waartoe, nevens andere oorzaken, ook de posthervorming het hare bijbragt) zich op den langen duur zal toonen in *meerdere opbrengst der belastingen in het algemeen.*

Thans wordt, gelijk wij reeds vroeger vermeldden, een nieuwe stap op denzelfden weg voorgesteld, door het ingediende ontwerp tot de bij de wet gevorderde herziening der postwet, bij welke thans de invoering van een algemeen 5 cents port voor alle briefwisseling in Nederland, onverschillig de afstanden, wordt voorgesteld. Wegens het algemeen belang van dat onderwerp wenschen wij in eenige regels de bijzonderheden van dat wetsontwerp en de zienswijze der regering te dien aanzien na te gaan.

Uit vroegere stukjes, zoo in dezen als vorige jaargangen van de *Economist*, zijn onze lezers bekend met de trapsgewijze verbeteringen in ons brievenvervoer aangebragt na de wet van 1850; voornamelijk de invoering der postzegels, en later de afschaffing van het 15 cents porto voor den tweeden kring of *rayon* boven de 100 mijlen afstand. Thans wordt voorgesteld: 1o afschaffing ook van den tweeden kring of *rayon* (boven de 30 Ned. mijlen), en uitbreiding van het tegenwoordig porto van den eersten kring tot alle binnenlandsche verzendingen van *enkele* brieven (15 w.); 2o eenige wijziging in het opklimmend tarief voor zware brieven, zoodat een paket van een Ned. pond met slechts zeven porten bezwaard wordt, in plaats van met 10, gelijk bij het tarief van 1850; 3o. aanzienlijke verlaging van het port voor O. Indische correspondentie, en bij ontvangst, ook van elders over zee, als: voor brieven per scheepsgelegenheid 15 cts. in plaats van 30 cts.; voor couranten en drukwerk, 2½ ct. in plaats van 5 cts. per vel.

Deze zijn, kortelijk opgenoemd, de verbeteringen welke in het korte doch belangrijke wetsontwerp worden voorgesteld. Behalve de enkele *portverlaging* zijn echter in de laatste jaren nog vele andere verbeteringen in de postadministratie ingevoerd, en het kan wel niet anders of bij eene herziening der postwet in 1860, moest ook de vraag van *gedwongen frankering* in overweging zijn genomen, en zoo is het ook: de regering heeft echter gemeend het beginsel van verpligte, of liever *gedwongen frankering* bij brievenverzending als weinig belovend, niet te moeten aannemen; de gronden daartoe worden ontwikkeld in de memorie van toelichting welke het wetsontwerp vergezelt.

Na overweging van de onderscheidene stelsels van herziening welke

Digitized by Google

zouden kunnen gevolgd worden, als b. v. uitbreiding van den kring voor het 5 Cts. porto, van 30 tot 45 ned. mijlen, of ook aanneming van een algemeen 5 Cts. porto bij frankering, tegen 10 cents voor ongefrankeerde brieven, meent de regering de voorkeur te moeten geven aan de eenvoudige afschaffing van den tweeden trap van het thans bestaande tarief, of met andere woorden, aan de algemeene invoering van een gelijkmatig port van 5 cents voor alle brieven van enkel gewigt, om het even of dat port al dan niet bij de afzending wordt vooruitbetaald. — De regering acht dit voorzeker de meest doortastende wijziging waarvoor het bestaande tarief vatbaar is, maar tevens die, welke in de gegeven omstandigheden aan de minste bedenking onderhevig is. Daartegen namelijk bestaat geen ander bezwaar dan het verlies, hetwelk de schatkist aanvankelijk door den maatregel zal kunnen te lijden hebben, en hetwelk over het eerste jaar na de invoering op eene som van *f* 425,000 à *f* 430,000 kan worden begroot, om van jaar tot jaar te verminderen en eerst na verloop van eenige jaren, gelijk op grond der verkregen ondervinding te verwachten is, weder geheel te worden gedekt. Het navolgende kan strekken tot toelichting dezer wijze van berekening.

De tegenwoordige opbrengst is:

6,075,000	brieven à 5 cents.	*f* 303,750
8,550,000	" " 10 "	" 855,000
375,000	hoogere, volgens eene naauwkeurige opname in eene ronde som	" 51,250
15,000,000	brieven te zamen opbrengende	*f* 1,210,000

Wordt het gelijkmatig port van 5 cents toegepast, dan zal de rekening aldus staan: 15,000,000 à 5 cents, *f* 750,000

Verhooging voor de brieven boven het enkel port, volgens naauwkeurige opname, $4\frac{3}{10}$ pCt. van het enkele port. " 32,250

f 782,250

De opbrengst volgens het bestaande tarief is	*f* 1,210,000
Naar het nieuwe zoude zij worden	" 782,250
Dus mindere ontvangst	*f* 427,750

De som van *f* 427,750, waarop het verlies over het eerste jaar na de invoering te lijden wordt begroot, is voorzeker aanzienlijk; maar daarbij mag niet uit het oog worden verloren, dat elke herziening van het bestaande tarief met eene belangrijke opoffering voor de schatkist zal gepaard gaan. In ieder geval is het verlies slechts tijdelijk en zal later weder worden ingewonnen door de vermeerdering der correspondentie, die zich voortdurend doet opmerken, en waarop de voorgestelde

Digitized by Google

verlaging van het port buiten twijfel eenen grooten invloed zal uitoefenen. Raadpleegt men de ondervinding, volgens welke in negen jaren tijds de jaarlijksche opbrengst met niet minder dan *f* 558,948.17 is toegenomen — zijnde dit het verschil tusschen de opbrengst over 1850 en die over 1859, — en neemt men daarbij verder in aanmerking, dat de vermeerdering van ontvangst gedurende de vijf laatstverloopen jaren voor elk jaar gemiddeld eene som *f* 70.000 bedragen heeft, terwijl ook de aanwas over 1860 naar alle verwachting niet daarbeneden zal blijven, dan schijnt het niet te gewaagd aan te nemen, dat het straks gemelde verlies van ruim *f* 425,000 in het jaar, na verloop van 6 tot 8 jaren weder geheel zal zijn ingehaald. Wordt voorts het even gemelde verlies over het eerste jaar afgetrokken van de som der opbrengst over het jaar 1860, die naar waarschijnlijkheid op ongeveer *f* 1,920,000 kan worden gesteld, dan zal men bevinden, op het einde van het eerste jaar nagenoeg teruggekeerd te zijn tot het standpunt van 1854 en 1855, toen de opbrengst slechts ruim *f* 1,500,000 heeft bedragen, en beneden welke som het dan ook te voorzien is dat het rendement, zelfs in het eerste tijdperk, niet dalen zal. Tevens bestaat er vooruitzigt om, na aftrek van alle uitgaven, nog altijd meer dan *f* 400.000 à *f* 450,000 in het jaar tot dekking van andere staatsbehoeften over te houden.

Een groot gedeelte der memorie van toelichting wordt voorts gewijd aan de overweging van het door velen voorgestane systeem om het porto algemeen te stellen op 5 cts. bij frankering en 10 cts. voor ongefrank. brieven.

Na verscheidene consideratien ter waardering der voordeelen van algemeene frankering, bestrijdt de regering dat stelsel met dit, onzes inziens, op zich zelf goede argument, dat nu reeds, „volgens het bestaande tarief, niet minder dan *twee vijfde gedeelten* van de geheele binnenlandsche correspondentie met het laagste port van 5 cents worden belast, om het even of de brieven al dan niet bij de afzending worden gefrankeerd. Dit is eene omstandigheid, welke zich in geen ander land bij de invoering heeft voorgedaan. Overal was het laagste port bij verzending van postkantoor tot postkantoor, dat is tusschen plaatsen die onder verschillende postkantoren ressorteren, voor het minst 10 cents of hooger. Ging men er thans bij ons toe over, dan zoude men *of* een zoo aanzienlijk deel der briefwisseling als het zoo even gemelde van den maatregel der verpligte frankering moeten uitzonderen, iets hetgeen naauwlijks denkbaar en bezwaarlijk voor eene goede uitvoering vatbaar ware; terwijl het tevens eene groote inbreuk zoude maken op het beginsel van het uniform port; *of* men zoude er toe moeten komen om de bedoelde brieven aan een bezwaar te onderwerpen waarvan zij in dit oogenblik zijn bevrijd, dat namelijk van bij niet frankering te

Digitized by Google

worden belast met twee malen het port 't welk thans van die brieven wordt geheven. De toestand van een ieder, die zoodanige brieven verzendt of ontvangt, zoude niet alleen in geen opzigt verbeteren of ten minste dezelfde blijven — hetgeen op zich zelf, wanneer men reeds het laagste port betaalt, voldoende is, — maar integendeel verslimmeren, en dat op twee vijfde gedeelten der geheele correspondentie, iets hetgeen nooit het doel eener herziening van de wet kan of behoort te zijn. Daarbij toch wordt wel eene vermindering van belasting, maar geene opvoering van het middel beoogd. Voorzeker zoude niets meer het verboden brievenvervoer — 't welk het meest door de concurrentie van het lage port van 5 cents, waarmede de postadministratie zich thans op betrekkelijk korte afstanden vergenoegt, is gefnuikt, — doen toenemen, dan een maatregel, die in zeer vele gevallen de betaling van het dubbele voor de belanghebbenden zoude ten gevolge hebben, terwijl de ondernemers van openbare vervoermiddelen, of andere personen, die er zich mede afgeven, wel niet zouden nalaten om van die omstandigheid in hun voordeel partij te trekken."

Dit gezigtspunt zal voorzeker wel grootendeels moeten gebillijkt worden, doch, vragen wij bescheidelijk, is nu hiermede het pleit van begunstiging der frankering ten nadeele beslist? Wij gelooven dat zulks nog niet het geval is; het in de memorie bestreden stelsel van 5 en 10 cts. porto, nl. een differentieele surtaxe van 100 pCt., is voorzeker wel een der uitersten van dergelijk systeem te noemen, en wij veroorlooven ons aan te merken dat er, behalve het stelsel van verpligte of zóó sterk begunstigde frankering als hier bedoeld, nog een ander middel zoude zijn om de frankeringen (die dan toch altijd zeer gewenscht blijven), te bevorderen, nl. door de *postzegels* iets goedkooper te stellen dan het betrekkelijk briefporto, b. v. door die tegen 4 cent te verkoopen. Dit zoude een differentieele sur-taxe zijn van 25 pCt. in plaats van 100 pCt. zoo als de memorie bespreekt. — Dit voordeel nu zou, voor elken brief afzonderlijk gerekend, wel weinig bedragen, doch voor handelshuizen of personen met groote correspondentie, zou het toch bij aanschaffing der postzegels in het groot, voordeel genoeg zijn om frankering meer tot regel te maken dan thans het geval is, nu er niet meer dan c^{a}. 15 pCt. der binnenlandsche correspondentie gefrankeerd wordt verzonden. De regering vermeldt als bezwaar dat tot hiertoe elke afschaffing van gedwongen frankering een toeneming der correspondentie tengevolge heeft gehad, en dat dus gedwongen frankering wel als belemmerend voor correspondentie mag beschouwd worden; dit laat zich gereedelijk toegeven, maar dan vergete men niet dat die opheffing van gedwongen frankering wel steeds buitenlandsche correspondentie zal betroffen hebben,

Digitized by Google

en dat het een groot onderscheid maakt of men een port van 60 cts. of *f* 1,20 vooruit moet betalen, dan wel een port van 5 cts. Trouwens het voorbeeld van Frankrijk alwaar thans 90 pCt. gefrankeerd worden verzonden tegen vroeger 90 pCt. ongefrankeerd, levert wel een sprekend bewijs wat *begunstigde*, alhoewel niet verpligte frankering vermag; met 1849 was in Frankrijk een uniform porto van 20 centimes ingevoerd, welk port echter spoedig in 1850 weder tot 25 centimes werd verhoogd. Met 1854 werd het port van 20 centimes hersteld voor *gefrankeerde* brieven, terwijl *ongefrankeerde* brieven 30 centimes betalen.

De gevolgen van dezen maatregel waren sprekend: terwijl de verhouding in 1853 nog was; 40 millioen *gefrankeerde* brieven tegen 144 *ongefrankeerde*, (of 22 en 78 pCt.), was dit in 1858 reeds gewijzigd tot 228 millioen gefrankeerde tegen 25 millioen ongefrankeerde (of 90 en 10 pCt.) De verhouding was juist de omgekeerde geworden van vroeger — Verg. de tabel *Economist* Februarij 1860, pag. 77.

Bij eene lezing der memorie van toelichting, bevindt men dat wel een systeem van verpligte of althans bijna verpligte frankering (door verdubbeling van het 5 cents porto voor ongefrankeerd), een punt van onderzoek heeft uitgemaakt, doch dat eene *matige begunstiging der frankeringen* niet bepaaldelijk in overweging wordt genomen. Wij opperen de vraag, of eene matige begunstiging, op den door ons aangegeven of dergelijken voet (al ware het bij *alle* frankeringen, ook die zonder postzegels), een maatregel welke het hoofdbeginsel der wet geenszins zoude omverwerpen, — niet eene door velen gewenschte en door velen te baat genomene verbetering zoude zijn? — In den tijd aan de postkantoren, in de dienst der brievenbestellers zoude meer algemeene frankering toch wel merkbare verligting aanbrengen, al is die, blijkens de memorie, in sommige opzigten niet zoo groot als velen vermoeden. Ook dient men hierbij op 't oog te houden dat de maatregel het reeds vrij algemeene systeem der *particuliere brievenbussen* aan de huisdeuren tevens zou bevorderen, hetgeen in den tijd der bestellingen weder winst zoude geven; terwijl een en ander welligt zoude kunnen leiden om, door eenige vermindering van personeel, bij behoud derzelfde algemeene onkosten, in de bezoldiging der beambten eene zeer gewenschte verhooging aan te brengen.

Ten andere vermelden wij hier een nieuwen maatregel, juist dezer dagen in Frankrijk genomen, namelijk de invoering van afzonderlijke postzegels van klein bedrag voor verzending van dagbladen of ander drukwerk.

Digitized by Google

BOEKAANKONDIGING.

Plantenvoedsel & *Plantenvoeding*, *scheikundig toegelicht en bevattelijk voorgesteld door* Dr. J. A. STÖCKHARDT. — *Voor Nederland bewerkt door* Dr. L. MULDER. *Utrecht. Siddré.* 1860.

Onder dezen titel is onlangs een tweede druk verschenen van de Nederlandsche vertaling van Stöckhardt's *Feldpredigten*, welke vroeger met den naam van „ Algemeene Landbouw Scheikunde " door den Deventerschen Hoogleeraar aan het vaderlandsch publiek waren aangeboden. Van deze vertaling is dus in zes jaren tijds de eerste oplage geheel uitverkocht, niettegenstaande het boek veel te hoog in prijs was, om op de scholen te kunnen ingevoerd worden, en niettegenstaande die vertaling vele fouten bevattede, gelijk Dr. Mulder thans zelf gul uit bekent. Voorwaar, een verblijdend verschijnsel, dat getuigt van belangstelling onder de landbouwers, in hetgeen zij vroeger als onpraktisch en onnut versmaadden. De lust des onderzoeks wordt opgewekt; er komt meer toenadering tusschen de mannen der wetenschap en die der praktijk, die vroeger vijandig tegen elkander overstonden. Ook in Nederland wordt die afschrik van al wat nieuw is in den landbouw allengs verminderd, al zij de oude S...., de zoon der onverschilligheid en de kleinzoon van het eigenbelang, — zoo als Stöckhardt niet onaardig den slender kenschetst, — ook bij ons nog lang niet van den troon gestooten.

Wanneer die kiem van nieuw leven niet in hare ontwikkeling gestoord, maar integendeel bevorderd wordt, dan mogen wij hopen, dat de tijd niet verre meer is, dat ook de landbouwer begrijpt, voorbereidende kundigheden noodig te hebben tot behoorlijke uitoefening van zijn nuttig bedrijf. En wordt dit besef algemeen, dan zal men in Nederland den landbouwer niet meer kunnen onthouden wat hij reeds lang behoorde te bezitten; dan zal men hier niet langer kunnen weigeren, wat overal elders wordt gevonden: de gelegenheid om behoorlijk onderwijs te verkrijgen. Wanneer eenmaal bij ons de oogen hiervoor geheel zijn opengegaan, dan zal de waarheid blijken van hetgeen enkele stemmen reeds lang hebben gepredikt, dat Nederland ten opzigte van den wetenschappelijken landbouw bij zijne naburen grootelijks ten achteren is. Nederland is de eenige onder de beschaafde natiën die de tienden

Digitized by Google

niet heeft afgeschaft, maar ook de eenige die niet ééne enkele instelling weet aan te wijzen, waar op ruime schaal en met voldoende middelen onderwijs gegeven wordt in dien belangrijken tak van volksbestaan.

Ten einde nu die gewenschte toekomst te verhaasten, is de verspreiding van nuttige geschriften onder den landbouwenden stand een uitstekend middel. Als zoodanig begroeten wij ook gaarne het geschrift aan het hoofd van dit opstel vermeld en wenschen het vele lezers toe. Stöckhardt's eenvoudige en opgewekte taal is uitnemend geschikt om voor de wetenschap van den landbouw vele vrienden te verwerven. De inhoud van zijn boek, aanvankelijk in mondelinge voordragten op een aantal plaatsen in Saksen bekend gemaakt, is op verzoek van velen zijner toehoorders in het licht gegeven, en heeft een succes gehad, dat den schrijver met dankbare vreugde vervult. De naam van „Chemische Feldpredigten", in den aanvang spottenderwijze aan Stöckhardt's lezingen gegeven, is allengs zoo populair geworden, dat de schrijver zijn geschrift zelf daarmede gedoopt heeft. En binnen 6 jaren tijds heeft dit boek meer dan 10,000 vrienden verkregen, niet slechts in Duitschland, maar ook in Engeland, Nederland, Denemarken, Zweden en Noord-Amerika, in al welke landen vertalingen verschenen zijn.

Dat dit aantal vrienden nog klimmende is, bewijst de pas verschenen tweede druk, dien wij thans aankondigen. Het mag dus ook overbodig heeten, den aard van het geschrift nog nader bekend te maken. Waar in Nederland eene gansche oplaag verkocht is, daar is het boek reeds in te veel handen, om niet de algemeene strekking als bekend te mogen onderstellen. Wij merken alleen op, dat deze 2e druk zich gunstig van den eersten onderscheidt. In den eersten waren een aantal fouten gebleven, de Duitsche gewigten en maten waren niet behoorlijk voor Nederland omgerekend, ja hier en daar had de vertaler zich nog al, en soms wel wat erg (het zijn zijne eigene woorden) vergist. Dat alles is thans verbeterd, en ook de vertaling zelve is, zoo verre ik dit uit eene vlugtige vergelijking heb kunnen nagaan, over het algemeen zuiverder en beter gelukt.

De vertaler heeft in de volgorde der hoofdstukken eene wijziging gebragt, en ik geloof niet geheel ten onregte.

Terwijl bij Stöckhardt eerst al de onderscheiden mestsoorten enz. afgehandeld worden, en daarna in eenige hoofdstukken het innig verband tusschen plant, grond, water, lucht, warmte en licht aangetoond wordt, vindt men in de Nederlandsche vertaling deze vijf laatste hoofdstukken tusschen hoofdst. II en III ingeschoven. Dien ten gevolge ontvangt hier de lezer eerst eene uiteenzetting van de algemeene beginselen,

Digitized by Google

om die later ten opzigte der bijzondere meststoffen toegepast te zien. Deze orde, dezelfde welke ook gevolgd is in de openbare voordragten voor landbouwers, op last des Konings hier te lande gehouden, is naar mijne meening beter dan die, welke Stöckhardt inachtgenomen heeft. Ten opzigte van twee hoofdstukken (XVIII en XIX in de Duitsche, VI en VII in de Nederlandsche uitgaaf) kan ik echter die verschikking niet evenzoo goedkeuren. Hier namelijk, waar gesproken wordt van verarming en uitputting, en van verrijking en verbetering van den grond, heeft men als het ware het eindresultaat van jaren lang werkens, den invloed dien de plantengroei, met of zonder bemesting, op den bodem te weeg brengt, op het oog. Deze hoofdstukken behoorden mijns inziens het slot te vormen, waardoor dan tevens gelegenheid was, om den landbouwer opmerkzaam te maken op de vruchten die niet alleen hij zelf, maar ook zijne kinderen, van eene rationele behandeling van den grond kunnen plukken.

Het is hier de plaats niet, om het werkje in alle bijzonderheden na te gaan, maar ééne opmerking mogen wij niet terughouden. Zij is deze, dat in het geschrift niet of slechts hoogst onvolledig gebruik schijnt gemaakt te zijn van de juister inzigten, die men in den laatsten tijd verkregen heeft ten opzigte van de scheikundige werkingen in den bodem. Deze inzigten, niet dan met veel strijd verworven, waaraan de grootste scheikundigen deel genomen hebben, behooren den landbouwer niet onbekend te blijven, daar zij allezins geschikt zijn, om wetenschap en praktijk met elkander te verzoenen. Zij erkennen de juistheid van menig feit, door de ervaring den landbouwer geleerd, en lichten dit toe uit de kennis van den bodem; terwijl zij tevens de verklaring geven van menig raadsel, dat den scheikundige en den landbouwer van elkander verwijderd hield. — Hoewel ik nu volgaarne toegeef, dat een populair handboek in den regel niet de meeningen der strijdende partijen moet uiteenzetten, maar alleen de uitkomsten van het wetenschappelijk onderzoek behoort mede te deelen, zoo geloof ik echter dat dit niet als een argument tegen mijne bedenking kan aangevoerd worden, aangezien uit dien strijd reeds verscheidene uitkomsten verkregen zijn. En zoo nu al Stöckhardt in 1857 dit in zijn 4e druk nog niet behoefde op te nemen, men had toch van den vertaler in 1860 mogen verwachten, dat hij in dezen de jongste uitkomsten had bijgevoegd, en te meer, nadat het classieke werk van den grooten Nederlandschen scheikundige: „De scheikunde der bouwbare aarde," de geheele zaak veelzijdig beschouwd en toegelicht heeft, zoodat ook bij ons de algemeene aandacht daarop gevestigd wordt.

Intusschen, in hetgeen het boekje thans geeft, vindt de aandachtige

Digitized by Google

lezer reeds rijke stof tot leering, terwijl de uiterst matige prijs ook den minder bemiddelden landbouwer niet behoeft af te schrikken. Wij hopen dus, dat ook deze vertaling in veler handen mogen komen, en dat, als later eens een derde druk noodzakelijk mogt worden, de Nederlandsche bewerker daarin opneme al de voor den landbouwer nuttige resultaten, die de jongste tijd dan aan het licht heeft gebragt.

Rotterdam, October 1860. N. W. P. RAUWENHOFF.

KORTE AANTEEKENINGEN OP NIJVERHEIDSGEBIED

De **bereiding van lederdoek** is nog steeds een geheim van enkele fabrikanten. De voortreffelijkheid van dit fabrikaat berust op de weekheid, ligtheid, dunte en volkomene veerkracht van de op de grondstof aangebragte vernisachtige laag en het daarover gestrekene lak. Al buigt men het ook nog zoo sterk om, dan mag dit nog geene breuk veroorzaken. De buitengewone veelzijdigheid en doelmatigheid der toepassing van het lederdoek, onder anderen voor koffers, overtreksels van kussens en meubelen, tafelkleeden, enz. zijn bekend genoeg. Het verbruik van lederdoek is dan ook zeer aanzienlijk, en reeds wordt het ook veel verwerkt door zadelmakers, behangers, enz. De uitvinder is Dr. B. CROCETT te New-York. Behalve diens fabriek bestaan er tegenwoordig nog een achttal in en bij New-York, die allen uitsluitend lederdoek bereiden, maar nóg niet genoeg om geheel aan de vraag te voldoen. Voor eenige jaren heeft Dr. CROCETT te Londen een dépôt opgerigt; sedert dien tijd wordt er ook veel Engelsch fabrikaat in den handel gebragt. Ook te Parijs heeft het Amerikaansche huis later een dépôt gevestigd, alwaar lederdoek met gouddruk wordt gefabriceerd, dat wel is waar zeer fraai, maar buitengewoon duur is; of die gouddruk wel blijvend is, valt te betwijfelen. Zeer fraai lederdoek wordt tegenwoordig ook in België bereid, dat voor het Amerikaansche in weefsel en buigzaamheid van het lak niet behoeft onder te doen. Ook in Zwitserland, Saksen en Oostenrijk bestaan reeds onderscheidene lederdoek-fabrieken. De meest gezochte kleuren voor dit fabrikaat zijn zwart, zwartbruin, donkergroen. Volgens de methode van NEWTON, in Engeland gepatenteerd den 26sten Januarij 1858, bereidt men het lederdoek op de volgende wijze: Digt en vast in elkander geweven katoenen stof wordt op eene ijzeren, door middel van stoom verhitte plaat uitgespreid, en vervolgens met een bijzonder werktuig, eerst de eene zijde van de stof en daarna de andere met de aanstonds te beschrijven lijnolievernis zoo gelijkmatig mogelijk bestreken; dan rolt men over de nog warme, aldus bestrekene stof eene zware metalen wals, of haalt ze ook wel tusschen twee perscylinders door, opdat in het eene zoowel als in het andere geval de oppervlakte zoo glad mogelijk worde; de aldus behandelde stof hangt men nu 24 uren lang in eene tot 45° R. verhitte ruimte op, waarna zij, nadat

Digitized by Google

men ze uit de heete ruimte verwijderd en er het lak op gebragt heeft, voor verder gebruik gereed is.

Bereiding van de lijnoliemassa: 1 gallon lijnolie wordt in eenen ketel tot kokens verhit en met 3 pond fijn umbra-poeder zamengewreven, waarna men het koken nog eenigen tijd laat voortduren, en wel zoo lang totdat eene uit den ketel genomene proef, wanneer ze bekoeld is, zich tusschen den vinger en den duim laat uitrollen, zonder aan den vinger te blijven hangen. Is de massa aldus bereid, dan kan men haar òf nog heet verwerken, òf wel men laat ze bekoelen, in welk laatste geval echter de verwarming van de stof, zoo als wij reeds zeiden, noodzakelijk is.

Een duikerlamp. Van de in 1859 te Parijs uitgeloofde prijzen heeft de heer GUIGARDET er eenen behaald van 1000 francs voor eene lamp ten dienste van duikers en andere onder water arbeidende werklieden. De lamp bestaat uit eene lantaarn met een rolvormig omhulsel van dik kristalglas, dat tusschen twee ijzeren steunsels is bevestigd. Een bak, met een mengsel van wijngeest en terpentijnolie (camphine) gevuld, is in het binnenste aangebragt. Moet de lamp onder water branden, dan wordt de daartoe noodige lucht door twee blikken buizen aangevoerd, terwijl eene soortgelijke buis in het deksel der lamp de verbrandingsgassen afvoert, die den dubbelen doormeter van dien der beide luchtbuizen heeft. Deze lamp is met goed gevolg op eene diepte van 45 tot 60 voet bij het bouwen van de Kehler brug, en in de haven van Brest bij het onderzoek van een gezonken schip gebezigd. Zij verlicht eenen omtrek van 7 voet.

Turf. Door MERCIER te Parijs is eene toebereiding van den turf aan de hand gedaan, volgens welke deze, naar zijne overtuiging, dezelfde hoeveelheid warmte zal voortbrengen als eene gelijke gewigtshoeveelheid steenkool, en tevens een uitstekend lichtgas zal leveren. De versch gestoken turf wordt in eene centrifugaal-turbine gebragt. Nadat hij hierin reeds in hooge mate is uitgedroogd, brengt men hem in een rond bekken, waarin twee verticale molensteenen loopen, door welke de turf in een gelijkmatigen brij wordt veranderd. Deze brij komt vervolgens in eenen trechter, die hem onder voortdurende beweging in eene buis drijft, van waar hij uit 4 openingen van 6 tot 8 Ned. duimen als een holle cylinder uittreedt en bij het uittreden door een mechanisme in stukken wordt gesneden. Deze vallen op horden en worden daardoor in de 40° warme droogruimte geleid, waarin een sterke luchtstroom heerscht.

Onderzoek der lucht van vertrekken wat den graad van vochtigheid betreft. Daar het voor de gezondheid der bewoners zeer gewigtig is, het gehalte aan vocht der lucht van een vertrek te kennen, is het volgende eenvoudige middel om die te leeren kennen zeer aan te bevelen. 500 Ned. wigtjes versch gebranden en fijn gestooten kalk plaatst men in eene opene schaal in het vertrek en laat ze 24 uren daarin staan, na de deuren en vensters gesloten te hebben. Daar de gebrande kalk het vocht van de lucht gretig opslorpt, zal de gewogene hoeveelheid na verloop van dien tijd met het gewigt van het opgenomene water vermeerderd zijn, en men kan dan gemakkelijk uit het bedrag van deze gewigtsvermeerdering tot den graad van vochtigheid der lucht in het vertrek besluiten. Bedraagt de gewigtsvermeerdering meer dan 5 Ned. wigtjes, dan is het nadeelig zulk een vertrek te bewonen.

Digitized by Google

Calorische machines. Terwijl de proeven met de groote calorische machines volgens het beginsel van ERICSON reeds voor eenige jaren als mislukt werden opgegeven, schijnt voor de kleinere volgens hetzelfde beginsel gebouwde werktuigen eene betere toekomst te zijn weggelegd. De behandeling daarvan, dus berigt men, is zonder eenig gevaar; het behoeft ¼ minder kolen dan een even groot stoomwerktuig, en brengt daarbij even veel kracht voort als een zoodanig. In Amerika zijn er reeds meer dan 300 in werking, vooral om water op te pompen. Volgens naauwkeuriger opgaven werkt zulk een klein werktuig zooveel als vier mannen, en kost het onderhoud slechts 96,1 cents in het uur. Verder worden er tegenwoordig 15 dagelijks uitkomende dagbladen te New-York met behulp daarvan gedrukt, voorts daarmede suikerriet in het groot uitgeperst, enz. Reeds heeft het bestuur van Cuba het gebruik der gewone stoomwerktuigen tot dergelijke einden op het eiland verboden.

Handel in menschenhaar. Het haar van den mensch is een zeer gezocht handelsartikel en dient op uitgebreide schaal voor de fabrikaadje van pruiken, touren, kettingen, armbanden, ringen, enz. Even als andere ruwe stoffen moet het vóór de bewerking zorgvuldig gezuiverd en gesorteerd worden, en eindelijk eene reeks van bewerkingen ondergaan, bestaande in het koken, uitloogen, rollen over houten cylinders, welke met doeken en brooddeeg omgeven en aan sterke oven- of zonnehitte blootgesteld worden. Om een in allen deele bruikbaar, gemakkelijk te verwerken, zoogenaamd gepreparéerd haar te bekomen, worden deze bewerkingen dikwerf maanden achtereen voortgezet. Het van lijken verkregene, zoogenaamde „doode haar" is zeer bros en slechts moeijelijk als handelsartikel te gebruiken; voor den handel en voor den haarkunstenaar is het derhalve van belang, dit doode haar op het gevoel van het haar van levende personen te leeren onderscheiden. Italië en Frankrijk leveren slechts donker haar, Duitschland en het noorden, vooral Denemarken, het kostbaarste blonde, dat dikwijls de plaats van zijde vervangt en tegen goud wordt opgewogen. Het soortelijk gewigt van het haar verschilt naar gelang van kleur, dikte en lengte, naar behandeling, geslacht en ouderdom. Het haar der mannen is zwaarder dan dat der vrouwen. — In Duitschland zijn de voornaamste handelplaatsen voor menschenhaar: Frankfort aan de Main, Oberursel, Fulda, Heilbronn en in het algemeen Zwaben. Verreweg het grootste gedeelte van het in den handel voorkomende haar wordt gebezigd ter bedekking van kaal gewordene hoofden, en daar de kaalhoofdigheid gestadig toeneemt, wordt ook de vraag naar menschenhaar steeds grooter. Vooral in Duitschland heeft men het ver gebragt in de fabrikaadje van allerlei zaken uit haar; daarentegen is Frankrijk de school der pruikenfabrikaadje, haartouren, toupets, enz. en zal dit waarschijnlijk ook wel blijven.

Digitized by Google

UITGEZONDEN DOOR:		Maddapollams.							Calicots.							Shirtings.						Drillings.	Longcloths.	Cambrics.	Diemets.	Marseilles.	Oogjesgoed.	Tafel- en Servet-goed.		Garens.	Zakken.	Molton Dekens.	Z kloeken.
																ONGEBLEEKTE.			GEBLEEKTE.														
		4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	4/4	9/8	5/4	6/4	6½/4	7/4	8/4	5/4	6/4	7/4	5/4	6/4	7/4												
		S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	S.	Stell.	Pik.	Stuks.	Stuks	Dz.
Nov.	N. H. M.	550	600	23000	42350	"	2000	200	300	100	11000	8250	"	"	"	6050	4800	"	5000	7400	500	5000	2650	1800	250	"	"	150	"	"	6000	"	"
	Part. H.	2000	1950	4200	13850	"	2050	150	"	"	2950	13125	"	1000	"	2200	3247	"	600	1050	850	7540	"	100	1061	300	200	368	"	"	40605	8470	400
Nov.	N. H. M.	20000	8350	89550	217450	"	20350	300	300	100	57600	53900	"	3450	"	12650	10350	"	24800	29700	3000	22200	7800	4200	350	"	520	754	"	442	20000	1600	—
	Part. H.	14900	19300	101528	251303	4100	35150	950	940	400	68230	188285	100	16950	"	9350	6747	"	12850	21300	7200	82245	1300	2465	6339	2195	1490	2982	"	"	353499	81472	—
Jan./	Totaal.	34900	27650	191078	468753	4100	55500	1250	1240	500	125830	242185	100	20400	"	22000	17097	"	37650	51000	10200	104445	9100	6665	6689	2195	2010	3736	"	442	373499	83072	—

ADRIANOPEL-ROODE GOEDEREN.

		Garen.			Effen rood stukgoed.	Effen roode gewerkte Shirtings.	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Spreijen.	Doeken.
		Pikols.	Wrong.	Pond.	S.	S.	S.	Corges.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Doz.
Nov.	N. H. M.	176	"	"	3100	"	650	550	"	"	"	"	3500
	Part. H.	80	"	"	6700	"	1850	186 12/20	51 12/20	"	"	"	573 4/12
Nov.	N. H. M.	2166	"	"	19400	"	3650	1775	600	200	"	"	4000
	Part. H.	801	"	"	25933	"	21559	1099	444	210	"	3	2937
Jan./	Totaal.	2967	"	"	45333	"	25209	2874	1044	410	"	3	6937

GEDRUKTE GOEDEREN.

		Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Kembings.	Spreijen.	Doeken.	Foulards.
		S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Dz.	Dz.
Nov.	N. H. M.	9305	650	375	175	"	"	"	1500	"
	Part. H.	3127	1783 14/20	458016/20	197317/20	"	90	"	4555 4/12	400
Nov.	N. H. M.	26205	3825	3550	3225	"	"	"	7000	—
	Part. H.	14354	14620	20799	9685	150	252	190	22920	—
Jan./	Totaal.	40559	18445	24349	12910	150	252	190	29920	—

GEVERWDE GOEDEREN.

		Garen.		Blaauwe Drillings.	Salemporis.	Effen zwart stukgoed.	Effen oranje stukgoed.	Div. kleuren stukgoed.	Gewerkte Shirtings.
		Pik.	Wrong.	S.	S.	S.	S.	S.	S.
Nov.	N. H. M.	58	"	"	2250	"	"	"	"
	Part. H.	"	"	"	1000	"	100	"	"
Nov.	N. H. M.	73	"	"	9550	"	"	"	"
	Part. H.	"	"	100	9460	"	450	100	"
Jan./	Totaal.	73	"	100	19010	"	450	100	"

WEEFGOEDEREN.

	Nicanias.	Grove Cotonetten.	Ginghams.	Japansch Linnen.	Broeken-stoffen.	Breede Sarongs.	Boeginesche Sarongs.	Kain-Pandjangs.	Slendangs.	Doeken.	Beddetijk.
	S.	S.	S.	S.	S.	Cg.	Cg.	Cg.	Cg.	Dz.	S.
N. H. M.	700	450	300	"	"	400	2650	450	125	1650	"
Part. H.	"	170	300	"	"	127 10/20	1282	7	"	390	100
N. H. M.	1000	700	1000	"	"	1500	6450	725	525	6450	—
Part. H.	1215	2191	3274	"	"	1604	9010	357	170	1829	—
Totaal.	2215	2891	4274	"	"	3104	15460	1082	695	8279	—

NB. Verkortingen: S. *Stukken.* Cg. *Corges.* Pik. *Pikols.* Dz. *Dozijn.*

Digitized by Google

UITVOER VAN INLANDSCHE LIJNWADEN NAAR NEDERLANDSCH INDIE.

Overzigt van den uitvoer van eenige der voornaamste katoenen fabriekaten, gedurende de elf eerste maanden, in de jaren 1851—1860.

	4/4 Maddapollams.			9/8 Maddapollams.			5/4 Maddapollams.			6/4 Maddapollams.			6¼4 Maddapoll.			7/4 Maddapollams.			8/4 Maddapollams.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	159.400	95.100	254.500	167.550	106.600	274.150	"	"	"	20.550	30.850	51.400	1.050	1.450	2.500	1851
1852	"	"	"	"	"	"	85.400	38.100	123.500	230.050	89.750	319.800	"	"	"	39.450	20.050	59.500	3.650	5.526	9.176	1852
1853	"	"	"	"	"	"	106.700	52.576	159.276	336.150	128.700	494.850	"	"	"	44.600	14.010	58.610	3.350	1.450	4.800	1853
1854	"	"	"	"	"	"	174.550	93.870	268.420	314.800	174.070	489.770	"	"	"	27.700	18.660	46.360	2.900	2.150	4.050	1854
1855	"	"	"	"	"	"	106.800	128.125	234.925	184.900	258.450	443.350	"	"	"	17.650	38.050	55.700	1.450	2.950	4.400	1855
1856	"	"	"	"	"	"	75.150	164.253	239.403	30.950	206.933	237.883	"	"	"	9.300	40.315	49.615	500	2.600	3.100	1856
1857	"	"	"	"	"	"	25.800	50 219	76.019	3.100	123.400	126.500	"	"	"	8.000	30.238	38.238	750	600	1.350	1857
1858	"	"	"	"	"	"	34.950	63.470	98.420	49.700	176.000	225.700	"	"	"	14.200	37.450	51.650	3.600	1.500	5.100	1858
1859	2.000	2.450	5.350	400	14.350	14.750	51.800	82.462	134.262	143.100	249.365	392.465	"	3.450	3.450	20.300	51.027	71.327	1.450	1.950	3.400	1859
1860	20.000	14.900	34.900	8.350	19.300	27.650	89.550	101.528	191.078	217.450	251.303	468.753	"	4.100	4.100	20.350	35.150	55.500	300	950	1.250	1860

	4/4 Calicots.			9/8 Calicots.			5/4 Calicots.			6/4 Calicots.			6¼4 Calicots.			7/4 Calicots.			8/4 calicots.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal	N.H.M	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H	Totaal.	N.H.M	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	"	"	"	"	"	"	72.400	30.650	103.050	82.150	31.770	113.920	"	"	"	3.500	12.090	15.590	"	500	500	1851
1852	"	"	"	"	"	"	80.200	68.361	148.561	180.100	143.270	323.370	"	"	"	20.050	36.265	56.315	500	1.105	1.605	1852
1853	"	"	"	"	"	"	98.650	52.030	150.680	179.400	84.600	264.000	"	"	"	18.350	10.766	29.316	"	"	"	1853
1854	"	"	"	"	"	"	147.600	83.150	230 750	113.450	134.375	247.825	"	"	"	3.600	9.505	13.105	250	"	250	1854
1855	"	"	"	"	"	"	64.050	62.460	126.510	30.100	139.900	170.000	"	"	"	1.000	15.952	16.952	"	"	"	1855
1856	"	"	"	"	"	"	47.250	85.154	132.404	29.800	150.525	180.325	"	"	"	250	14.820	15.070	"	"	"	1856
1857	"	"	"	"	"	"	23.650	19.340	42.990	53.150	89.545	142.695	"	"	"	500	8.525	8.825	"	"	"	1857
1858	"	"	"	"	"	"	17.100	32.320	49.420	69.050	149.960	2 9.010	"	"	"	500	10.376	10.876	"	"	"	1858
1859	"	90	90	"	200	200	33.200	52.765	85.965	80.600	155.115	235.715	"	"	"	5.500	18.450	23.950	"	50	50	1859
1860	300	940	1240	100	400	500	57.600	68.230	125.830	53.900	188.285	242.185	"	100	100	3.450	16.950	20.400	"	"	"	1860

	Drillings.			Shirtings.			Molton Dekens.			Totaal maddapoll.			Totaal calicots.			Totaal madd. & calicots.			Totaal Maddap. Calicots, Drillings en Shirtings.			
	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	N.H.M.	Part.H.	Totaal.	
1851	1.800	903	2.703	"	"	"	1.500	18.918	20.418	348.550	234.000	582.550	139.050	75.010	233.060	506.600	309.010	815.610	508.400	309.913	818.313	1851
1852	9.725	4 544	14.269	"	"	"	1.970	29.984	31.954	358.530	133.426	551.976	280.850	249.001	529.851	639.400	402.427	1.041.827	694.125	406.971	1.056.096	1852
1853	10.900	19.156	30.056	148	100	248	3.970	25.537	29.507	520.800	196.736	717.536	296.600	147.396	443.996	817.400	344.132	1.161.532	828.448	363.388	1.191.836	1853
1854	17.180	7.324	24.504	"	40.715	40.715	2.625	32.230	34.855	519.950	289.650	809.600	264.900	227.030	491.930	784.850	516.680	1.301.530	802.030	564.719	1.336.749	1854
1855	11.380	8.363	19 743	30.300	36.585	76.085	2.815	44.160	46.921	310.800	427.575	738.375	95.150	218.312	313.462	405.950	645.887	1.051.837	456.830	690.835	1.147.665	1855
1856	4.100	24.683	28.783	4.400	36.067	40.467	870	66.105	66.975	115.900	414.101	530.001	77.300	250.499	327.799	193.200	664.600	857.800	201.700	725.550	927.050	1856
1857	29.360	53.044	82.404	8.000	22.220	30.220	610	87.570	88.180	37.650	204.457	242.107	77.300	117.210	197.510	114.950	321.667	436.617	152.310	396.931	549.241	1857
1858	29.200	85.088	114.288	23.000	34.000	57.000	3.340	95.835	99.175	102.450	278.420	380.870	86.650	192.656	279.306	189.100	471.076	660.176	241.300	590.164	831.464	1858
1859	20.680	55.358	85.038	46.600	48.263	94.863	4.570	87.174	91.744	219.950	405.054	625.004	119.300	226.670	345.970	339.250	631.724	970.974	415.530	735.345	1.150.875	1859
1860	22.200	82.245	104.445	80.500	57.447	137.947	1.600	81.472	83.072	356.000	427.231	783.231	115.350	274.905	390.255	471.350	702.136	1.173.486	574.050	841.828	1.415.878	1860

Digitized by Google

IJS-VERBRUIK.

In Noord-Amerika, bepaaldelijk te Boston, wordt een aanzienlijke buitenlandsche handel in *ijs* gedreven. Het ijs wordt uit de heldere meeren van Nieuw-Engeland of Canada in blokken verkregen; een werktuig, zoogenaamde ijsploeg, zaagt het ijs eerst in reepen en daarna kruisselings in blokken; deze worden in de vaartuigen in stroo gepakt, en alzoo naar vele plaatsen, ook Engelsch-Indië verzonden; de lading, welke, naar men zegt, zeer voordeelig is voor de schepen, verliest op de lange reizen, tweemaal de linie passerende, niet meer dan c^{a} een derde, en het overblijvende behaalt in de heete landen een goed loonenden prijs. Ook te Batavia, Samarang en Soerabaija heeft zich in de laatste jaren de gewoonte van ijs te gebruiken zeer uitgebreid, doch de hooge prijs van het artikel belette tot heden het zeer algemeene verbruik, ten gevolge waarvan zich te Batavia een ijs-societeit heeft gevormd, met het doel om het artikel te ontbieden en tegen billijke prijzen in consumtie te brengen. Thans leest men in het Bataviaasch Handelsblad van 14 October:

„Het Amerikaansche clipperschip Cyclone, kapitein NATH. INGERSOLL, groot 1130 ton, is alhier op Zaturdag ll. na eene vlugge reis van 90 dagen van Boston gearriveerd, aanbrengende de eerste lading ijs voor de Bataviasche IJs-societeit, bestaande uit 600 ton.

„Batavia's ingezetenen zullen dus reeds zeer spoedig, waarschijnlijk reeds deze week, tot *voorloopig* op 8 cents per pond gereduceerden prijs, ijs kunnen bekomen, zoowel in de stad als in de nabijheid van Weltevreden, digt bij de citadel, alwaar een ijshuis is gebouwd dat 30 ton ijs kan bevatten, en waardoor dus aan ambtenaren en officieren de moeite wordt bespaard van dagelijks een koelie naar de stad te zenden ter afhaling van het ijs.

„Van ganscher harte wenschen wij eene zeer ruime deelneming toe aan eene maatschappij, welke alleen in het leven geroepen werd om de ingezetenen van onze hoofdstad in staat te stellen, zich tot goed-

Digitized by Google

koope en steeds goedkooper wordende prijzen van dit onschatbare en zoo uiterst gezonde verkoelingsmiddel te voorzien, en om vooral de minder door fortuin begunstigde klassen te vrijwaren voor ongehoord winstbejag van één enkel persoon en dus allen in staat te stellen zich ijs aan te schaffen.

„Door groote en spoedige deelneming zullen de prijzen meer en meer verlaagd worden, daar geen de minste winst beoogd wordt en zelfs aan het aflossen der kosten van den aanbouw der ijshuizen voorloopig niet gedacht wordt."

Zoude het ook in Nederland niet de moeite waard zijn, dergelijke ijs-aanvoeren te bevorderen? Wanneer men onze groote steden met die van andere landen, met Brussel, Parijs en Londen vergelijkt, dan ziet men dat er in heete zomers op verre na niet zooveel ijs verbruikt wordt als elders; het ijs is bij ons een bepaald weelde-artikel, dat zelden voorhanden is, en als exceptie, tegen een hoogen prijs ontboden wordt. De confiseurs, zelfs de voorname, schijnen het middel om het ruwe ijs van buiten 's lands te ontbieden niet te kennen of slechts zelden te baat te nemen, althans bij elke kleine vorst ziet men overal de armzalige brokkelende ijskorst van onze slooten verzamelen, en telkens hoort men klagten over gebrek aan ijs. Is het wonder dat het hoog in prijs blijft en dat er dus weinig gebruik, weinig navraag is? Hier zoude een ruime aanvoer spoedig meerdere vraag doen geboren worden, en heldere groote stukken ijs, waarvoor elke winkelier tegen weinig kosten kleine ijs-bewaarplaatsen of ijstonnen kan inrigten, zouden aftrek vinden bij de handelaren in spoedig bedervende waren, als vleesch- en vischwinkels, allerlei eetwaren, welker winkels en toonbanken men te Parijs b.v. met klompen ijs ververscht. En dan, goed room- of vruchten-ijs in den zomer is zeer weldadig, en zou tegen matigen prijs, bij 80° Fahrenheit den vaderlandschen borrel met voordeel kunnen vervangen. Zoo een ondernemend koffijhuis- of societeithouder het eens beproefde? Hij zoude dan een aardig prospectusje kunnen uitgeven, melding makende van „de sedert lang bestaande behoefte," en zijn vast voornemen te kennen gevende om „Nederland, ook in dit opzigt, niet bij het buitenland te doen achterblijven."

Zonder het juist in Noord-Amerika te zoeken, zoude men in Schotland, Noorwegen of Rusland toch waarschijnlijk ook wel dergelijke ladingen kunnen bekomen.

Digitized by Google

OPGAVE ***der hoogste en laagste Coursen van de onderstaande Effecten aan de Beurs te Amsterdam*** **(*Zie voor een overzigt der maanden van het vorig jaar* Economist 1859.)**

	Volle jaar. 1859.		Aug. 1860.		Sept. 1860.		Oct. 1860.		Nov. 1860.	
	Laagste cours.	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogst cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*
Nederl. Cert. W. Sch. 2½ pct.	53½	65	63⅛	63 15/16	61 13/16	63¼	62¼	63⅛	62¼	63¼
dito dito 3 „	61¾	78½	76⅛	76 9/16	74	76¼	75¼	76½	75⅛	75¾
dito dito 4 „	82	99½	97⅛	98⅝	97⅛	98¼	97⅜	98⅛	97 5/16	98 1/16
Overz. bezittingen 4 „	83	98¾	96	96¾	95⅝	96½	96	97	95¼	95⅞
Amort. Syndicaat 3½ „	82	95¼	91	93⅜	90½	91⅝	91¼	92¼	92⅛	93
Aand. Ned. Hand. M.	115	144	131¼	133	128¾	131½	129⅛	130½	129¼	130
Obl. H. IJ. Spw. M. 4½ „	97½	101	100	—	99¼	99⅝	99½	99⅝	99¼	100⅜
Oblig. R. Spoorw. 4½ „	93	102	101	101¼	101⅛	101½	100½	101¼	100⅛	100½
Aand. Ned. Bank 4 „	160	169¾	171½	171¾	—	—	172½	174	174	—
Frankr. Inschr. Grb. 3 „	54¾	67½	—	—	—	—	—	—	63¼	—
Belg. Cert. *Rothschild*, 2½ „	43	54	52	52⅜	51½	52⅜	52⅛	52½	52¼	53
Rusl. Obl. *Hope* 1798/1816 5 „	93⅛	106¾	101	102¼	100½	102	101¼	102⅛	101½	102
dito 1822/1826 5 „	93¼	104	100⅜	101¾	100½	101⅝	100¾	101⅝	100¾	101¾
Cert. Rusl. 1831/1833 5 „	78	92¼	84	84⅜	84	85¼	84½	85⅞	85⅛	86½
Obl. *Stiegl.* 5e serie 5 „	83¾	99	87¼	88⅜	86	87½	86⅞	87⅞	86⅞	88⅛
dito 6e serie 5 „	89	102⅝	95⅜	97½	95⅜	97 5/16	95¼	96¾	95⅝	96½
Cert. *Hope & Co.* 4 „	73	87	77¾	79⅞	75½	78⅝	76¼	77	76 9/16	78
Oblig. bij *Stieglitz* 4 „	72¾	87¼	78⅝	81 3/16	76¾	78⅝	76¾	77¾	76⅝	78
dito te Londen 4½ „	86	98½	90	91¼	89⅜	91⅛	89¾	90½	90⅛	90⅞
dito 2e Leening	—	—	89⅛	90¼	88⅜	90	89¼	89¾	89½	89⅛
Cert. Roebels . . 6 „	56	68⅞	58¼	60	57¼	58 5/16	57 3/16	57⅝	57	57⅝
Obl. à £ 100 . . 3 „	—	—	61⅝	62	60⅛	61½	60⅝	61¼	60 5/16	61¾
Aand. groote Russ. spoorw. vol gefourn.	198	248½	207	213	202¼	209½	201	207	201¾	209½
Polen. Schatk. Oblig. 4 „	66	83	78⅝	79 9/16	77¾	79⅜	78	78⅞	77¾	78¾
Loten fl. 500	139½	160½	160¼	161½	160	161½	161	165½	163½	165
Pruiss. Aand. 1854 3½ „	183	211¼	206	208	207½	—	206½	209	208½	209¼
Obl. 1859. 5 „	—	—	102	103¾	101⅛	103⅜	102⅜	103⅜	102⅞	103¾
Oostenr. Obl. Metall. 5 „	31½	77⅜	47 1/16	51 13/16	42 7/16	48	43¼	46¾	43¾	46 13/16
dito dito 2½ „	18½	39½	24⅜	27 1/16	23¼	25¾	23½	25⅜	23⅜	25 3/16
dito Nationale 5 „	35¾	78½	54 5/16	59	50 3/16	56	51 9/16	54⅜	50⅞	53⅛
dito bet. Amst. 5 „	47	78	70⅛	74¾	66⅛	71¾	67⅜	69⅝	65½	68
Weener Lot. fl. 250, 1839	205	396	285	301	267	280	271	280	275	280
dito fl. 250, 1854 4 pct	190	340	208	223	192	212	196	204	197	204½
Aand. 1860 fl. 500 5 „	—	—	413	450	382	419	391	405½	370	391
Oblig. *Goll & Co.* 5 „	62	81	55¾	62	—	—	—	—	54	54¼
dito dito 4 „	34	63½	45¾	48⅜	41⅞	46	43½	44½	44½	45
Bankactien. . . . 3 „	512	1060	704	770	623	710	648	680	618	665
W. Loten fl. 100 1858	65	117¼	95	100½	92⅛	97	90	93	89¼	93
Spanje. Oblig. . . . 1¾ „	24	34½	39⅜	39 13/16	38 7/16	39 11/16	38 13/16	39 9/16	39 5/16	40¼
dito Binnenl. 3 „	32½	44½	47 1/16	47 13/16	45 7/16	47⅛	46⅛	47¼	46¾	47 13/16
dito Amortisable	6	12	20½	22⅝	21⅜	22⅝	22½	23¾	22¼	25
Obl. Buitenl. sch. 3 „	33	46	47⅝	48½	46⅞	48	47⅛	48⅛	47 1/16	48 7/16
Coupons bewijzen	3	6½	4½	6¼	5 5/16	6⅜	6	6¼	5⅝	6⅜
Portug. Oblig. 1853	34	47½	41⅜	42 1/16	40½	41 1/16	43	44⅜	44⅛	46
dito 1856, 1857, 1859	33½	46½	43	44¾	41¾	43 7/16	41⅜	42¾	42⅝	44½
dito Uitgestelde	25	31	32⅞	—	—	—	32⅛	34	34	35½
Z.-Amerika. Oblig. Mexico	13½	23	19⅛	20¾	20⅛	21⅛	20 1/16	21¼	19 3/16	20⅜
Oblig. Venezuela 3 pct.	28½	42	19⅞	22⅛	21 9/16	23¼	20 13/16	22¾	19⅞	21 3/16
dito dito 1½ „	12	16½	10½	11⅝	11½	12 3/16	10 5/16	12	10⅜	11½
dito Grenada	10	18⅛	12⅜	14⅝	13⅛	15 5/16	13¾	16	13	13¾
dito Uitgestelde	3¼	5⅛	4⅛	5⅜	4 1/16	6 9/16	5½	7	5½	6⅛
dito Peru 4½ „	72¼	90	91	91¼	91½	91¾	91	—	91¼	—
Brazil. Geldl. 1824 5 „	88	100⅛	95	96¾	94⅜	96⅛	95¾	96	96⅛	97
dito 1852—1858 4½ „	80	99½	83⅛	86	83⅜	84⅝	84½	85⅛	84¼	85
dito 1860 . . 4½ „	—	—	84	85⅜	83¾	84¼	83¾	84¼	84¼	85⅜
Ecuador onbep. 1 „	11⅜	16½	10⅞	11⅝	11¼	13⅜	11¼	12¼	11⅜	13
N.-Amer. Obl. Louis. 5 „	95½	103	101½	102	100¾	101½	100¾	101¼	101¼	102½
Oblig. Illinois sp. 7 „	65	84¾	87⅝	92½	89	92	91½	92¼	88¾	91⅞
Galveston spoorweg 8 „	53	85	34	37½	31	35	32	33½	33	35
COURS VAN HET GELD.										
Beleening	3	3½	3	—	3	—	3	3	3	—
Prolongatie	2	4	2½	—	2½	—	2½	3	3	—
Disconto	3	3½	3	—	3	—	3	3	3	—

Digitized by Google

VERGELIJKENDE OPGAVE *der Ned. Bank (saldo's van rek. court., omloopende banktbiljetten en munt en muntmateriaal)* in millioentallen guldens.

OVERZICHT *sedert* 1846. — *Stand op ult. Maart* (sluiting boekjaar.)

ult. Maart.	saldo's r. c.	omloop b. b.	m. en muntm.	Globaal Bedrag disc. en beleen.
1847	*f* 78 m. 324	307		
1848	71	373	359	
1849	144	444	66	
1850	166	487	711	
1851	208	508	72	
1852	241	673	983	
1853	267	775	1013	
1854	222	938	1002	
1855	159	925	1027	
1856	146	912	75	
1857	91	807	70	
1858	11	76	704	
1859	303	868	107	

1858.	saldo's r. c.	omloop b. b.	m. en muntm	Globaal Bedrag disc. en beleen.
ult. Jan.	133	773	62	436
„ Febr.	185	755	664	376
„ Maart.	11	76	704	318
„ April.	90	85	739	354
„ Mei.	103	795	764	28
„ Junij.	197	793	778	363
„ Julij.	109	841	782	318
„ Aug.	171	836	839	318
„ Sept.	193	816	90	259
„ Oct.	278	828	972	284
„ Nov.	397	802	1034	319
„ Dec.	443	808	109	311

1859.	saldo's r. c.	omloop b. b.	m. en muntm.	Globaal Bedrag disc. en beleen.
ult. Jan.	381	901	109	292
„ Febr.	326	881	1103	254
„ Maart.	303	868	107	251
„ April.	313	90	1028	335
„ Mei.	353	915	1033	365
„ Junij.	378	902	1046	384
„ Julij.	296	974	1055	365
„ Aug.	318	925	1047	311
„ Sept.	283	898	102	309
„ Oct.	281	902	999	346
„ Nov.	282	866	1003	401
„ Dec.	409	884	1013	43

1860.	saldo's r. c.	omloop b. b.	m. en muntm.	Globaal Bedrag disc. en beleen.
ult. Jan.	281	992	1004	418
„ Febr.	263	977	1003	387
„ Maart.	251	985	998	361
„ April.	234	1012	102	356
„ Mei.	282	989	1048	372
„ Junij.	272	1005	1074	353
„ Julij.	215	1134	1086	413
„ Aug.	138	111	1109	40
„ Sept.	227	1109	1114	372
„ Oct.	267	1055	1086	386
„ Nov.	344	1081	1096	429
„ Dec.				

OVERZIGT DER FONDSEN EN GELDMARKT TE AMSTERDAM.

gedurende de maand November 1860.

Gedurende deze maand was er in de politiek geene verandering om eenigen belangrijken invloed op de koersen uit te oefenen, en die kalmte in dezen stand van zaken heeft niet ongunstig op de fondsenmarkten gewerkt.

De vredelievende redevoeringen van den heer de Persigny, Fransch gezant te Londen, en van de voornaamste Engelsche staatslieden, bij gelegenheid van het jaarlijksch feestmaal van den lord-mayor te Londen gehouden, en de voortdurende rijzing der Fransche rente, werkten mede gunstig om de markt eene williger houding te doen aantoonen.

Hoe gerustatellend de politiek dan ook was, mogt echter de Beurs daarvan niet lang genieten; de financiele aangelegenheden waren van groot gewigt, en eene gevreesde geldschaarschte werkte nadeelig op de fondsen.

De verhooging van het disconto te Londen oefende echter niet dien invloed op de fondsen uit als men aanvankelijk vreesde, daar de Beurs te Londen dit als een voorzorgs-maatregel opnam en het daardoor op de Engelsche fondsen niet nadeelig werkte.

Door de maatregelen der Fransche en Engelsche Banken, die dat gunstig gevolg hadden dat er geene verdere verhoogingen in het discouto paats hadden, verdween de vrees voor eene gelderisis, terwijl ook onze Bank genoegzaam voorzien was om zonder verhooging van haar disconto aan de vraag te voldoen.

Ten slotte werkte de vermindering van het disconto der Engelsche Bank tot op 5 pCt. weder gunstig op de fondsen.

De handel in onze *nationale* fondsen was gedurende deze maand als gewoonlijk stil, en hoewel de Oost-Indische berigten daarop een nadeeligen invloed uitoefenden, bleven de prijzen ten slotte nagenoeg als de vorige maand. De twee-maandelijksche rescontre in aandeelen Nederl. Handelmaatschappij ging mede stil voorbij, en viel er van de overige soorten niets bijzonders te vermelden.

Van buitenlandsche fondsen waren *Russische* wat de hoofdsoorten betreft, vrij gezocht en hooger in prijs, vooral was in aandeelen Russische Spoorweg veel handel, die geopend op 201¼ tot 209¼ stegen en 207 sluiten.

Oostenrijksche fondsen, die tot op het laatst dezer maand weinig variëerden en door den lagen stand nog al koopers vonden, ondergingen echter eene daling van 2 pCt., eensdeels door de aanhoudende rijzing in de

Digitized by Google

valuta te Weenen, en hoofdzakelijk door de onzekerheid waarin men verkeerde omtrent de uitgifte van nieuw papierengeld, zoo in Oostenrijk als in Venetie, waaromtrent men echter werd gerustgesteld door het berigt dat de Oostenrijksche minister van financien verklaard had die uitgifte niet te zullen doen.

Omtrent het al of niet in zilver betalen der nationale coupons vervallen 1 Januarij aanst. liepen ook ongunstige geruchten en velen betwijfelden zelfs de betaling in papier — doch het waren slechts de geruchten die de vrees deden ontstaan, en wij mogen hoop geven dat de betaling in zilver waarschijnlijk is

Spaansche fondsen waren gedurende deze maand ook beter te plaatsen en zeer vast in prijs; de onbeduidende omzet daarin was over het algemeen aan schaarschte toe te schrijven.

Amortisabelen bereikten de prijs van 25 pCt., doch de hooge koers lokte verkooporders uit, waardoor de markt snel tot 24⅜ terugliep, en kort daarna zonder eenige bekende redenen tot 22¼ daalde, op welk laag standpunt de speculatie echter neiging tot koopen kreeg, en de prijzen eenigzins herstelden; zoo er ook in dat fonds van tijd tot tijd niet eenige reactie was, zoude het al zeer spoedig eene bijzondere hoogte bereiken.

De rijding in *Coupons-bewijzen* die wij in ons vorig verslag vermeldden, doch nog als te vroegtijdig beschouwden, hield niet aan, en liepen dezelven van 6⅜ tot 5¾ terug.

Portugezen volgden, zoo voor geldbelegging als speculatie, eene rijzende beweging; er was naar dat fonds veel vraag in ruiling tegen Spaansche fondsen.

Van de overige Europeesche fondssoorten is niets vermeldenswaardig te behandelen.

In *Amerikaansche* fondsen was gedurende deze maand de handel op verre na niet zoo belangrijk als in de vorige; de meeste soorten waren verlaten en flaauw gestemd, en volgden eene teruggaande beweging.

Illinois daalden op de ongunstige berigten uit Amerika, na bereids tot 91⅜ te zijn gestegen tot 88¾, doch blijven weder 89¼ met neiging tot verderen vooruitgang.

Geld op Beleening en Prolongatie, ofschoon niet hooger genoteerd, was echter zeer schaarsch en dikwerf niet te bekomen.

Aan *dividenden* werden o. a. geannonceerd:
Dusseldorper Alg. verzeker. maatschappij *f* 17.50 (vor. j. *f* 21.—).
Amsterdamsche Stoombootmaatschappij *f* 85.—.

CONSULAIRE BERIGTEN.

Scheepvaart-berigten. — *St.-Ct.* 21 *Nov. Eiderkanaal, enz.* (1e halfj. 1860.) — *Rio Janeiro* (1e halfj. 1860.) — *St.-Ct.* 12 *Dec. Melbourne* (1e hj. 1860); *Brussel* (1e hj. 1860).

St.-Ct. 7 *Nov.* Volgens berigt van den consul der Nederlanden te **Hongkong**, is door de plaatselijke assurantie-maatschappijen bepaald, dat voortaan op de door hen uit te geven polissen van verzekering tegen zeegevaar op de kust van China de clausule zal gevoegd worden, dat geene vordering voor avarij zal worden toegestaan, tenzij dezelve is opgemaakt volgens de usance van Lloyds.

St.-Ct. 18. *Nov.* Volgens een berigt van Zr. Ms. gezant te **St. Petersburg**, is aan de administratie der douanen aldaar van wege het Departement van buitenlandschen handel te kennen gegeven, dat de invoer van

Digitized by Google

het water, bekend onder den naam van „*Eau de fleurs de lis*," is en blijft verboden, als schadelijk zijnde voor de gezondheid.

St.-Ct. 1 *Dec.* Blijkens mededeeling van 's Konings gezant te **Konstantinopel**, heeft de gezondheids-administratie van het Turksche rijk ook de haven van Sit-il-Bahar (Kaap Hellas) aangewezen als plaats, waar de schepen, die de Dardanellen opvaren, hunne gezondheidspassen kunnen doen viseren.

St.-Ct. 12 *Dec.* Blijkens een verslag van Zr. Ms. vice-consul te **Melbourne** omtrent den handel en de scheepvaart der kolonie Victoria is, gedurende het eerste halfjaar van 1860 uit Nederland te Melbourne aangevoerd voor eene waarde van L. st. 33,235, en wel:

	van Amsterdam	v. Rott.
	L. st.	L. st.
Suiker (geraffineerde) voor	679	550
Kaarsen . . . . . „	3,061	164
Lucifers . . . . . „	550	625
Haver . . . . . „	1,860	4,557
Kaas . . . . . „	1,518	799
Hammen . . . . . „	151	—
Olien (oilmen stores). „	120	210
Tarwemeel . . . . „	598	—
Glaswerk . . . . „	230	—

	van Amsterdam	v Rott.
	L. st.	L. st.
Brandewijn . . . voor	75	—
Jenever . . . . . „	6,675	6,994
Wijn . . . . . „	1,354	75
Parfumerien . . . „	550	—
Muziek-instrumenten „	480	800
Marmer . . . . „	800	—
Bouwmaterieel . . „	—	700
Diverse . . . . „	65	—
Totaal L. st.	18,261	14,974

Van Java zijn gedurende hetzelfde tijdvak te Melbourne ingevoerd goederen ter waarde van L. st. 27,557, te weten: suiker voor L. st. 24,698, rijst voor L. st. 1769, specerijen voor L. st. 380, hout voor L. st. 310, marmer voor L. st. 400.

Voorts behelst het verslag van den vice-consul o. a. nog de volgende bijzonderheden:

Jenever. Ten aanzien van dit artikel valt op te merken dat de graad van sterkte en de hoegrootheid van den inhoud eener kist een zeer belangrijk punt uitmaken bij verschepingen naar Victoria. De prijs in entrepôt toch daalt naar mate de te betalen regten hooger zijn dan gewoonlijk. De regten nu op eene *geheele* kist beloopen doorgaans 27 s. 6. d. à 29 s. 9 d.; op eene *halve* kist 13 s. 6. à 14 s. 9 d. De vermindering in de regten moet meer door vermindering van den sterktegraad dan wel door vermindering van den inhoud worden verkregen.

De consumtie van jenever is in de laatste jaren toegenomen en wordt thans geschat op circa 265,000 gallons of 70,000 heele kisten per jaar. De prijzen gedurende het laatste halfjaar waren: de hoogste 18 s., de laagste 14 s. 9. d. per heele kist.

Geraffineerde suiker. Bij verscheping uit Holland van brood- en gestampte suiker moet de grootste zorg worden gedragen voor de volmaakte droogte derzelve, daar zij anders al ligt in den toestand zal aankomen, dien men *sweated* noemt, in welk geval de suiker niet dan onder de marktwaarde kan verkocht worden. — In de kolonie is te Sandridge eene suikerfabriek opgerigt, de *Victoria Sugar Company*, welke in staat is, circa 22,000 ton per jaar te raffineren, hetgeen meer is dan de tegenwoordige consumtie bedraagt. In het afgeloopen jaar heeft zij echter slechts 4000 ton geraffineerd. De prijs, waarvoor zij in gewone omstandigheden hare broodsuiker verkoopt, is van 6¼ d. tot 6½ d. per pond. Een gevaarlijk concurrent voor de gestampte suikers is de schoon gekristalliseerde Cassipone- en Bally-suiker, waarvan de prijzen gemeenlijk als maatstaf voor dien der gestampte suikers

Digitized by Google

worden aangenomen. De hoogste prijs voor Cassipone gedurende het laatste halfjaar was L. st. 60 en de laagste L. st. 50 per ton.

Wat de ruwe suiker betreft, staat de evengemelde soort en die van Mauritius verre boven die van Java aangeschreven.

Tarwemeel komt doorgaans alhier te hoog te staan, om onder gewone omstandigheden met voordeel te kunnen worden ingevoerd. De hoogste prijs was in het vorige jaar L. st. 36, de laagste L. st. 18.10 per ton.

Haver. De aanvoeren van dit artikel hebben in de laatste jaren verlies gegeven, hoofdzakelijk ten gevolge van den grooten voorraad, gepaard aan de toenemende eigen productie. Deze bedroeg in het vorige jaar 2,131,965 bushels. De consumtie wordt geschat op 4,160,000 bushels, zoodat een aanvoer van ruim 2 millioen bushels noodig is. De prijzen voor goede qualiteit varieerden van 5 sh. tot 3 sh. per bushel van 40 pond.

Boter. In het binnenland wordt eene vrij groote hoeveelheid koloniale boter verbruikt. De consumtie in 't algemeen wordt geschat op 4000 vaatjes van circa 80 pond per maand. De hoogste prijs in 1859 was 1 sh. 9 d. de laagste 10½ d. per pond voor goede qualiteit

Kaas. Eene betrekkelijk geringe hoeveelheid wordt in de kolonie zelve gemaakt. De prijzen varieerden tusschen 11 d. en 1 sh. 3 d. per pond voor goede qualiteit. De Hollandsche kaas is weinig in trek, wegens den te droogen toestand, waarin zij gewoonlijk alhier aan de markt komt, en wordt dan ook met 2 d. à 3 d. minder betaald dan goede Engelsche.

Kaarsen. In weerwil van het toenemend gebruik van gaz is de consumtie van kaarsen vooruitgegaan. Eene aanzienlijke hoeveelheid wordt in de goudmijnen gebruikt. Die van het merk *Brandon* genieten eene levendiger vraag naar mate zij meer bekend worden.

Rijst. Hoewel Patna-rijst thans het meest gewild is, vindt Java-rijst toch vrij gereede koopers, en bij geregelden aanvoer en ten gevolge daarvan meer algemeene bekendheid zal laatstgemelde waarschijnlijk weldra denzelfden prijs kunnen bedingen als Patna-rijst, welke thans circa L. st. 3 per ton hooger verkocht wordt. In 1859 bedroeg de invoer 38,572,688 pond, en was de hoogste prijs voor Patna L. st. 24, de laagste L. st. 16 per ton.

Koffij. De consumtie van dit artikel is steeds toenemende en beloopt thans ongeveer 2,300,000 pond 's jaars. De Ceylon-koffij is het meest bekend en dus het best te verkoopen. Men mag echter onderstellen dat bij eene oordeelkundige keuze en geregelden aanvoer de Java-koffij een gevaarlijke mededinger zou worden. De prijzen der Ceylon-plantagien-koffij waren van 10 d. tot 1 sh. per pond.

Thee. De Java-thee is hier geheel onbekend. De thee wordt grootendeels van Hongkong aangevoerd, en de laatste verschepingen hebben schoone uitkomsten geleverd. De Congo is contant te verkoopen en varieert van L. st. 9 à L. st. 12,10 per kist De consumtie neemt belangrijk toe en is in het laatste jaar geschat op 4,700,000 pond.

Volgens een berigt van Zijner Majesteits consul te **Brussel** zijn aldaar gedurende het eerste halfjaar van 1860 langs de binnenwateren uit Nederland aangekomen 564 Nederlandsche schepen, waarvan 392 in ballast, en zijn van daar naar Nederland vertrokken 585 Nederlandsche schepen.

Digitized by Google

Door die schepen werden te Brussel

Ingevoerd:		Uitgevoerd:	
581,000	pond asch;	5,557,930	pond steenkolen;
454,550	„ hooi en stroo;	5,358,300	„ straatkeijen;
6,008,160	„ granen;	21,836,812	„ escaus. steenen, marmer;
598,419	„ diverse artikelen;	773,271	„ glasruiten;
221	vaten levertraan;	472,864	„ spijkers;
3,700	bossen biezen;	8,566,770	„ diverse artikelen;
8,276	stuks kaas;	4,805	mud. houtskool.
1,343	balen huiden enz.		

St.-Ct. 14 *Dec.* Zijner Majesteits consul te Reikiavik op IJsland meldt onder dagteekening van 7 November jl. het volgende:

In de maanden der vischvangst, April en Mei, was het weder zeer ongunstig, zoodat een gedeelte der visscherijen mislukte; en daar bovendien de visch zeer klein was, is de opbrengst in de Faroebogt, de gunstigste streek voor de visscherij, slechts de helft geweest van eene gemiddelde vangst, namelijk slechts circa 8000 stuks stokvisch. Op andere plaatsen, vooral aan de noordwestkust, heeft de visscherij een veel beter resultaat gehad. De prijzen voor stokvisch zijn geweest 20 à 22 Rd. per schippond; voor platvisch 24 à 26 Rd.

Vischtraan is, uit hoofde de gevangen visch klein en mager was, uiterst gering in quantiteit en van zeer slechte qualiteit geweest, zoodat geen hooger prijzen bedongen werden dan 80 Rd. per ton. De vangst van zeekalven en robben was middelmatig. De prijs is 24 Rd. per ton.

Daar de ziekte onder de schapen nog niet opgehouden heeft, is de uitvoer van wol en talk slechts zeer gering en zijn de prijzen zeer hoog geweest. Wol werd betaald met 34 à 40 sch.

Dons en veêren zijn rijkelijk voorhanden geweest. Het eerste artikel is met 5 Rd. per pond betaald, het laatste met 24 à 40 sch., naar de qualiteit.

Daar de zomer op de zuidkust zeer gunstig was, heeft men een rijken hooi-oogst gehad, die op de wolproductie van het volgende jaar voordeeligen invloed zal uitoefenen.

ECONOMISCHE NALEZINGEN EN BERIGTEN.

Multatuli's **Max Havelaar** heeft op Java veel opgang gemaakt, en is met gretigheid gelezen. Het *Batav. Handelsblad* van 29 October bevat eenige beschouwingen dienaangaande, waarin het ons verheugt soortgelijke zienswijze aan te treffen als wij vroeger in den loop van dezen zomer (Zie *Bijbl. Econ.* 2e Aflev.) over dit merkwaardig en veel opgemerkt boek aan onze lezers mededeelden.

De literarische verdiensten van M. H. hoog waarderende, en ook de bedoelingen des schrijvers geenszins willende miskennen, brengt het *Bat. H.* tegen hem toch de beschuldiging in van, onder het doorschijnend masker van een romantint en gefingeerde namen, een algemeen geacht Indisch hoofdambtenaar, vroeger resident van Bantam, in een geheel verkeerd licht te hebben willen plaatsen, en vele feiten onjuist te hebben voorgesteld of te hebben verzwegen. Opgewondenheid en zelfver-

Digitized by Google

goding, zoo zegt in substantie het *Bat. H.*, hadden die schrijver er gaandeweg toegebragt, om in zich zelf den edelsten beschermer des Javaans, in elke regeringsdaad intrigues tegen hem persoonlijk te zien: zoodoende was er een soort van manie bij hem ontstaan, uit edele oorzaken voortgesproten, maar die ten laatste tot de gloeijende doch onjuiste voorstellingen van zijn *Max Havelaar* hebben geleid.

Het artikel van het liberale blad, blijkbaar met kalmte en onpartijdigheid geschreven, wordt vervolgd. Om de wille van het onderwerp, en den indruk welken Max Hav. in Nederland heeft gemaakt, hopen wij dat deze beschouwingen van dit erkende liberale en knap geredigeerde O. I. Tijdschrift in *extenso* mogen worden overgenomen, hetgeen onze beperkte ruimte ons niet toelaat. Dan zal, bij matiging der opgewondenheid door dit werk veroorzaakt, dit goede zijn verkregen, dat men, zij het wat onzacht, wakker is geschud, en dat de aandacht weder eens is gevestigd op die merkwaardige Javaansche huishouding, waarin geen beschaafd Nederlander ten eenemale vreemdeling mag zijn.

Nederlands Handelspolitiek. — In een *con amore* geschreven stuk in de *Gids* van December, komt de heer P. N. Muller een wakkeren verdediger onzer nationale eer bij ons introduceren. De Nederlandsche handelspolitiek wordt in den vreemde veelal verkeerd beoordeeld, en werd zulks o. a. in de maand Januarij dezes jaars te Bremen in de Algemeene vergadering van het Wirthschaftlich Gesellschaft voor Noordwest Duitschland. Men viel Holland hard over een gemeende onbillijke behandeling van Duitsche schepen; men praatte elkander na in uitroepen over de bekrompen en kleingeestige handelspolitiek der Hollanders. Hiertegen is in den loop des jaars krachtig geprotesteerd door den heer Bley, wiens naam sedert jaren aan de Amsterdamsche beurs gunstig bekend is, thans handelaar en Nederl. consul in Duitschland. De heer Bley schreef eene bondige brochure, *Beitrag zur Handelspolitiek der Niederlande und die Behandelung deutscher Schiffe in Niederlandische Häfen*, en het is ter aankondiging dier brochure dat de heer Muller de pen opneemt. Met warmte komt hij op tegen de beschuldiging van bekrompenheid in handelspolitiek, zoo vaak uit nationale haat of wangunst over onze vloot en kolonien, door de pers of in publieke vergadering en congressen tegen Nederland uitgesproken; vele der aangevoerde beschuldigingen gaat hij stuk voor stuk na, en zijne conclusie is de navolgende:

„Neen, wie over Neêrlands handelspolitiek niet te klagen, maar wel te roemen, hoogelijk te roemen zelfs heeft, 't is de vreemdeling. Vrijelijk mag hij zijne goederen in en uit, ja door ons land voeren, zonder zelfs daarvoor een enkelen penning cijns te betalen. Vrijelijk mogen zijne schepen in onze havens binnenvallen en er uitzeilen, zonder eenig tonnegeld meer verschuldigd te zijn, noch differenciële regten van de goederen die hij aanvoert te betalen; ja 't staat aan hem om ook in onze koloniën met de vlag van het moederland gelijk gesteld te zijn. Klaagt hij over onze hooge loods- en havengelden, ook de Nederlander betaalt die, en waar gelijkstelling is met den inlander, daar voegt den vreemdeling voorzeker geene klagt. Vrijelijk mag hij in geheel ons land z n bedrijf uitoefenen, 't zij hij vreemdeling blijven wil, 't zij hij gebruik wil maken van de hem zoo gemakkelijk gemaakte toetreding tot het burgerregt. Wij Nederlanders kennen in onze steden geen dwang, dat men eerst het burgerregt koope en eene cautie stelle voor mogelijke verarming in later jaren, eer men er vrijheid erlangt om zijn bedrijf uit te oefenen, een dwang waaraan zelfs de landgenoot onderworpen is, zoo als in dat vrije Bremen, in die plaats, van waar de beschuldiging uitging, wier bestrijding tot het schrijven van den heer Bley leidde. Evenmin weten wij iets af van *Grossbürger* en *Kleinbürger*, de eerste titel voor geld

Digitized by Google

te koop, en de laatste de onbevoegdheid meêbrengende om goederen in doorvoer aan te geven of eene rekening bij de bank te houden, zoo als nog heden ten dage in dat vrije Hamburg de wet is. Vreemdeling en landgenoot, zij hebben in Nederland gelijke regten; de wet kent geen onderscheid tusschen hen.

„Wat moet Nederland doen om zoo scheef, zoo onbillijk een oordeel van den vreemdeling te ontgaan, nu blijkbaar de toekenning van alle mogelijke voordeelen aan hem daartoe nog niet voldoende is? Rustig wachten op nieuwe kampioenen, even wakker en evenzeer der zake kundig? Moge dan hun aantal in den vreemde toenemen, en mogen wij nog menigmaal uit onze Consulaten in den vreemde stemmen hooren opgaan zoo wakker en zoo warm voor Neêrlands eer, als wij nu hebben gehoord van den Nederlandschen Consul Bley."

Amsterdam en Rotterdam. Hetzelfde no. van de *Gids* bragt voor de lezers een los blaadje aan, naschrift op het straksbedoelde eerste artikel over Neêrlands handelspolitiek. Spreekt de heer Muller in het eerste stukje als verdediger der eer van Nederland, hier spreekt hij als handhaver van de eer der hoofdstad, maar niet om haar als handelstad ten koste van andere steden te verheffen, doch om protest in te leveren tegen de beschuldiging van werkeloosheid, van rusten op de laauweren, van gehechtheid aan oude usantien, in een woord van mangel aan handelsgeest, welke beschuldiging in het verslag der Tweede Kamer over het wetsontwerp der waterwegen, tegen Amsterdam wordt uitgesproken.

Amsterdam heeft een nieuwen waterweg *noodig*, betoogt de Heer M., want zie, in 1858 en 1859 kon een groot aantal schepen, bijna 12 pCt. van het totaal der aangekomene, Amsterdam niet bereiken, te grooten diepgang hebbende voor het N. Holl. Kanaal! Amsterdam is dien waterweg *niet onwaardig*, want geldige bewijzen van de inferioriteit van zijnen handel tegenover dien van Rotterdam zijn nog geenszins geleverd. — Wel is er wat achteruitgang harer scheepvaart, doch is het wonder bij dat evengenoemde feit, bekend als het is dat men in het buitenland steeds grooter en diepergaande schepen bouwt? — Verder vinden wij hier menige lezenswaardige wenk over de waardering van den handelsomvang onzer twee groote koopsteden; wij kunnen niet nalaten een paar bladzijden van dat betoog hier aan te halen:

„De achteruitgang van „den handel en de scheepvaart" van Amsterdam zijn te wijten aan:

„vasthouding aan oude gebruiken,
„drukkende plaatselijke lasten,
„minder ondernemingszucht en handelsijver dan in Rotterdam."

Zware beschuldigingen, vooral zoo als ze daar staan, zonder het minste bewijs er bij. Vasthouding aan oude gebruiken! Ik ken ze in den Amsterdamschen handel niet. Drukkende plaatselijke lasten op de scheepvaart! Evenmin. Amsterdam heft plaatselijk geene hoogere lasten van de scheepvaart dan Rotterdam, ja die plaatselijke lasten zijn zoo laag als in eenige andere haven, maar de onkosten van het N. H. Kanaal, en deze alléén, drukken er de scheepvaart Daarom mijdt de Amerikaan, die te Baltimore tabak laadt de haven aan het IJ, en te meer, omdat de haven aan de Maas hem van die hooge lasten vrijstelt en hem daarenboven meer goederen als retourlading aanbiedt, dank zij de betere ligging van Rotterdam voor het waterverkeer met Duitschland, want die laatste bewering van het Verslag is juist, maar ze ontzenuwt tevens de beschuldiging van Amsterdam. De tabak die van Baltimore naar Duitschland bestemd is, gaat daarom naar Rotterdam, en evenzoo wordt de meeste tabak voor Amsterdam over Rotterdam geladen, omdat de kosten van het N. H. Kanaal dan worden bespaard en omdat juist die tabak voor Duitschland, met de tabak voor Rotterdam zelf, natuurlijk de scheepsgelegenheid voor die haven grooter en veelvuldiger maakt. De *port-régulations* die de Amerikaan noemt,

Digitized by Google

zijn wel degelijk het geheele cijfer van kosten dat een schip, naar Amsterdam bestemd, te betalen heeft, en daarvan maken de Kanaal-onkosten het grootste deel uit. Voor de Engelsche schepen geldt hetzelfde; de *der zake kundige* beoordeelaar weet dat. Amsterdam verkoopt voor 't overige alle goederen op dezelfde voorwaarden als Rotterdam, en de kosten van pakhuishuur en bewerking zijn er niet duurder! de waagdragers-gilden mogen den schijn tegen zich hebben van duurte, omdat het oude instellingen zijn, in waarheid werken zij voor hetzelfde loon als de vrije arbeiders te Rotterdam. Evenmin is het vervoer der goederen te Amsterdam duurder, omdat al de pakhuizen er aan het water gelegen zijn; en het vervoer met schuiten is goedkooper dan het paardenvervoer, dat te Rotterdam dikwijls noodig is. Makelaar, noch kassier, of wie dan ook, eischt er meer dan te Rotterdam, en hoe zou dat verschil ook mogelijk zijn tusschen twee plaatsen, zoo digt bij elkander gelegen, en die in zulk een druk en innig verkeer met elkander staan; immers daardoor reeds zou ieder verschil al spoedig moeten wegvallen!

Maar Amsterdam heeft minder ondernemingszucht en handelsijver dan Rotterdam. Moetjelijk te bewijzen uitspraak. De vergelijking betreur ik, omdat ze volkomen nutteloos is, zoowel als onbewijsbaar. Men geeft op die wijze nooddeloos aanleiding tot eene veete tusschen twee steden, wier belangen onderling te naauw zijn verbonden, dan dat niet iedere verbreking van dien band tot beider nadeel moet leiden. Omdat ik Rotterdams handelaren hoog stel en hoog acht om hun onmiskenbaren ondernemingsgeest en handelsijver, moet ik daarom die van Amsterdam minder achten? En wie waagt het in eene kwestie als deze, als scheidsregter op te treden? Wie kent zoo naauwkeurig alle schakels, die den handel van beide steden tot eene keten vormen? Wie durft aanwijzen, welke aanvoeren of uitvoeren, die te Amsterdam of te Rotterdam plaats hebben, geschieden voor rekening of op last van den handelaar op de eene of de andere plaats, dan wel voor die van den koopman in het binnenland of in den vreemde? De handelaar te Rotterdam zal de eerste zijn om den onkundige te zeggen, dat een groot gedeelte van de *tabak*, die van Baltimore in zijne haven binnenkomt, voor Amsterdam bestemd is; en de handelaar te Amsterdam, dat veel van de geraffineerde *suiker*, die uit zijne haven verzonden wordt, voor rekening is van den Rotterdamschen koopman. Wie over den handel oordeelen wil naar het cijfer van aanvoer op de eene of andere plaats, hij zal *scheepvaartverkeer* voor *handel* aanzien, en zich deerlijk vergissen. Amsterdam gaat niet achteruit in handel; de eigen handel, de ondernemingen voor eigene rekening, het verkeer met transatlantische havens, dat alles neemt er toe, maar niet uit scheepvaartverkeer blijkt dat. Amsterdam's aandeel in de totale *particuliere* aanvoeren van suiker, koffij, indigo, tabak, enz., blijft het grootste, en Amsterdam's aandeel in den uitvoerhandel naar Java en in den commissie-handel evenzeer; niet één Rotterdamsche handelaar die in die bewering ook maar den minsten schijn zelfs zal zien om zijn handel geringer te achten; want ook Rotterdam breidt zich krachtig daarin uit. Oneindig grooter is in Rotterdam de doorvoerhandel en het verkeer met Engeland, 't geen in Amsterdam onbeduidend is; want Rotterdam trekt meesterlijk partij van hare uitmuntende ligging voor de stoomvaart, die de cijfers harer in- en uitklaringen dan ook tot zulk een aanzienlijk bedrag doen klimmen. Hoe voedt die transitohandel niet den eigenen den commissiehandel! En aan dat stoomverkeer, daaraan vooral heeft Rotterdam hare groote opkomst, hare waarlijk grootsche uitbreiding der laatste tijden te danken. En met de rijke resultaten daarvan voor oogen, leest men nog in het Verslag de vraag „of dan het vestigen van eene stoompakketvaart voor Amsterdam eene zaak „van zoo overwegend belang is, dat men daarvoor alleen zulk een kostbaar en „hagchelijk werk moet ondernemen." Ongeloofelijke vraag! Eere aan Rotterdam voor wat die stad in de laatste jaren op het gebied van handel en scheepvaart heeft tot stand gebragt, maar ook Rotterdam zal de eerste zijn om te erkennen, dat daar, waar Amsterdam niet door gebrek aan middelen is belemmerd, de handelaren aldaar niet hebben stilgezeten."

Wij rekenen het thans vooral nuttig deze zienswijze van een Amsterdamsch koopman in zooveel mogelijk ruimen kring te doen lezen. Na de kwestien van spoor-

Digitized by Google

wegen en nieuwe waterwegen de handelsbelangen der beide steden telkens weer op den voorgrond brengen, is onpartijdige beoordeeling van den handeltoestand der beide plaatsen, nog meer dan anders, eene dringende noodzakelijkheid.

Java-handel. De laatst uitgekomen aflevering van het *Recueil Consulaire Belge* bevat het rapport van den Belg. Consul te Sourabaija, den heer Kervel, van den 2en Julij ll. In dat rapport zegt de Consul:

„Ik heb de eer Uwe Exc. eenige opgaven te doen toekomen over den toestand van den handel in mijne residentie over het eerste halfjaar van 1860, en wel bepaaldelijk de opgaven van den uitvoer van af 1 Januarij tot 30 Junij 1860. Aangezien deze nog nergens werden medegedeeld heb ik mij beijverd die te verzamelen, en hierbij te voegen, zonder te wachten, op de, soms zeer late, officiëele mededeeling. (de Staats-Ct. bevat thans, Dec. 1860, de Staten van den handel v. Java en Madura over het 2e kwartaal 1859).

Het is mij aangenaam, mijnheer de Minister, te kunnen constateren, dat de wisselingen in de Europeesche politiek geen afbreuk gedaan hebben aan den Oost-Indischen handel, en vooral ook niet aan dien der Nederlandsche kolonien.

Indien er eenige achteruitgang heeft plaats gehad in den prijs der ingevoerde artikelen, vooral in die der lijnwaden, zoo bleven echter de uitvoer-artikelen op hoogen prijs.

De oorzaak van het eerste dezer twee feiten kan gedeeltelijk toegeschreven worden aan den belangrijken invoer, die door het wintersaizoen vertraagd werd, en wiens latere aankomst zamen viel met een gedeelte van het jaar, dat voor de inboorlingen het minst gunstig is om hunne aankoopen te doen; de transactiën geschieden hier zeer regelmatig, en de kooplieden in de tweede hand, slaan zelden in dan naar gelang hunner behoeften,

Hieruit volgt minder afzet, maar meerdere zekerheid; want faillieten zijn te Sourabaija hoogst zeldzaam.

Ik heb in mijn laatste rapport de madapolams en de ongebleekte linnenwaren aangehaald, als het voornaamste artikel van onzen handel in lijnwaden, waarin de Belgische nijverheid, met eenige voorzigtige proefnemingen, met de Engelsche en Hollandsche manufacturen zoude kunnen wedijveren.

Ik kan ook de chitzen (de gekleurde of gedrukte van kleine teekening) daarbij voegen, welke, volgens de mij verstrekte bijzondere mededeelingen, op onze markten door de Belgische nijverheid zullen worden aangeboden.

Ik wensch België met die proefneming geluk; het is een goed begin, en de zaak zal, volgens mijne overtuiging, veel bijval vinden.

Doch bij het exploiteren van dezen tak van nijverheid voor den uitvoer, zullen de Belgische fabrikanten niet uit het oog moeten verliezen, dat zij zich geheel en al moeten onderwerpen aan de eischen van onze Indische markten, waar de smaak en de Europeesche modes hoegenaamd geen invloed uitoefenen.

Het voorbeeld volgende der Engelschen, moet men voor dit bijzondere fabrikaat, het uitvoer artikel expresselijk vervaardigen; men behoeft niet zoozeer te letten op de kwaliteit van de grondstof, als wel op hare deugdzaamheid en sterkte; ook komt minder in aanmerking de fijnheid of schoonheid der stoffaadje, maar men dient zich geheel en uitsluitend te regelen naar de inrigtingen, de kleuren en de teekeningen; in aanmerking nemende, dat de hoop om de leverancier te worden aan 25 millioenen Indianen (het globale aantal der inboorlingen in de Hollandsche bezittingen in de Oost-Indiën) wel eene geheel eigenaardige fabrikatie waard is, te leiden door eigen geleverde stalen die van tijd tot tijd vernieuwd moeten worden.

Elk andere exploitatie van het artikel *chitz* zal tot teleurstelling moeten lijden, en moet door ieder naauwgezetten consignatari afgeraden worden

Het schijnt dus dat ook de Belgen zich met ernst willen toeleggen op de leveringen naar Java. Trouwens, bij den loop van den Engelschen invoerhandel

Digitized by Google

aldaar, die, niettegenstaande het differentieel invoerrecht, een steeds grooter aandeel in die leveringen heeft weten te verkrijgen (zie b. v. onderstaand staatje), is het niet onnatuurlijk dat ook andere industrieele volken denzelfden weg willen beproeven.

Handelcijfers. Uitvoeren van *katoenen goederen* uit Engeland (calicots, cambrics en muslins, fustians en gemengde stoffen), over de negen eerste maanden 1860 en vor. jaren. in millioentallen yards en duizendtallen ponden sterling, gedecl. waarde. (Verg. vorige Nos.)

1 Jan. tot 1 Nov.	Naar Nederland.		Naar Java.		Naar Eng. O.-Indië.		Totaal naar alle landen.	
	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. st.	Yards.	Pd. St.
1857	28^5	485	23^4	355	378	4586	1707 m.	24770 d.
1858	27^7	503	30^5	427	646	7572	1897 m.	26045 d.
1859	30^2	552	44	645	824	10202	2115 m.	30414 d.
1860	31^2	572	54	832	681	8728	2285 m.	32773 d.

Uitvoeren van *katoenen garens* uit Engeland, over de tien eerste maanden 1860 en vor. j. in mill. Eng. ponden en duizendtallen pond. sterl., gedecl. waarde.

1 Jan. tot 1 Nov	N. Rusland.		N. Pruissen.		N. Hanover.		N. Hanzé st.		N. Nederl.		Naar Napels.	
	Pd.	Pd. St.	Pd.	Pd. St.	Pd.	Pd. st.	Pd.	Pd. st.	Pd.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.
1859	3^4	201	3^6	168	3^7	186	28^8	1402	27^1	1459	6^3	253
1860	3	199	12^3	598	2^2	130	32^1	1602	30^6	1876	6^2	242

Naar Oostenrijk		Naar Turkije.		Naar China.		N. Eng. O. Indie.		Tot. naar alle land.	
Pd.	Pd. st.	Pd.	Pd. St.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.	Pond.	Pd. st.
2^5	105	13^6	446	7^2	337	37^3	2155	156 m.	7666 d.
3^1	136	17^8	655	6^2	296	27^5	1621	164 m.	8256 d.

Uitvoeren van *ongesponnen katoen* uit Engeland, over de negen eerste maanden 1860 en vor. j. (in duizendtallen centenaars van 50 kilog.)

1 Jan. tot 1 Nov.	N. N.-Rusl.	N. Pruissen.	N. Hanover.	N. Hanzé st.	N. Nederl.	Tot. naar alle land.
1857	278	44	—	173	218	1112 duiz. ctrs.
1858	428	62	104	163	147	1087 „ „
1859	422	110	59	232	213	1296 „ „
1860	474	124	91	385	391	2023 „ „

Hygieine op Java. De Nederlandsch Indische maatschappij van Nijverheid heeft onlangs bekend gemaakt dat zij „lettende op de talrijke en grove vervalschingen, welke in allerlei handels-artikelen worden aangetroffen, en op het belang dat voornamelijk voor den groothandel gelegen is in een juiste kennis en waardering van elk artikel, bereid is om, tegen vergoeding van het kostende, mede te werken tot een naauwkeurig scheikundig onderzoek van aan haar te zenden monsters van voor vervalsching vatbare handels-artikelen; en dat belanghebbenden zich mitsdien daartoe tot haar kunnen wenden."

Wij noemen dit een uitmuntend denkbeeld, een blijk van *public spirit*, waardoor de Directie op de dankbaarheid der ingezetenen aanspraak verkregen heeft. Vooral, omdat dergelijke blijken zoo zeldzaam zijn bij den Indi-chen ambtenaarsstand, dien geleerd wordt zich het publiek als een *vijand* of *lastigen bemoeial* voor te stellen, wiens indringende gezindheid zeker niet aangemoedigd worden moet. In strijd hiertegen wordt nu datzelfde publiek door de Directie der M. v. N. *uitgenoodigd* zich

Digitized by Google

bij haar in te dringen, haar lastig te vallen en met allerlei aanvragen te bemoeijelijken, hoe meer hoe liever. Welnu — deze eenvoudige bekendmaking zal, zoolang het daarbij beloofde op liberale wijze nagekomen wordt, de Maatschappij van Nijverheid hervormen tot een der nuttigste instellingen dezer kolonie.

Want het is zoo: wij *gaan* gebukt onder talrijke en grove vervalschingen van allerlei aard. De meeste onzer dranken bevatten voor de gezondheid hoogst nadeelige bestanddeelen. Nog onlangs heeft men te Soerabaya bevonden dat de augurken die men ons uitzendt zwaar vergiftigd zijn. Onze Manilla-cigaren hebben voor een groot deel alleen den prijs en de Spaansche opschriften met *ware* Manilla-cigaren gemeen. *Mad. veuve Clicquot*, door belangstellende reizigers daarover ondervraagd, ontkende ten stelligste dat zij gewoon zoude zijn haar Champagne naar Java te verzenden. „Cognac van *John Alberty*" wordt gefabriceerd in Bataviaasche arakstokerijen. „Versche grasboter" is niet zelden een mengsel van boter met vet en geele verw die allerschadelijkst is. „Engelsche scheermessen" beteekent zeer dikwijls „Duitsche hakmessen." De eau-de-cologne in het *blaauw* van een knoeijer wordt verkocht voor de eau-de-cologne in het *graauw* van *H. & S.* Zelfs AVH wordt niet gerespecteerd, ofschoon tot verminderde prijzen verkrijgbaar! Meel bevat een merkwaardige hoeveelheid krijt. Europeesch banket bederft hen die het eten, omdat het door een goede dosis vergif verhinderd is zelf te bederven. In één woord — want ieder zal deze lijst van afschuwelijkheden gemakkelijk kunnen verlengen — *alles* wordt vervalscht, behalve die artikelen waarvan het er niet toe doet, waaruit zij zijn zamengesteld, b. v. Holloway-pillen of een verduurzaamde osseuhaas, tusschen welken en een half vergaan touwwerk slechts een weinigbeteekenend onderscheid bestaat.

Het is moeijelijk uit te maken wien *de schuld* van al dit geknoei moet worden geweten; schuiven wij ze om des vredes wil maar *geheel* op de handelaren in Europa. Maar het is wel uit te maken wie er *het verdriet* van heeft, wie voor zijn geld — of hij moest een slechte betaler zijn — slechte waar moet koopen, wiens gezondheid een voortdurend gevaar loopt van soms onherstelbaar nadeel. Die wie zijn *wij*, ingezetenen van Nederlandsch-Indië. Wie zal ons zeggen hoeveel vergift wij reeds hebben geslikt, 't zij dan *arsenic*, *strychnine* of *coculus Indicus*, onder den naam van *pale ale* of andere lekkernijen!..... Doch verwijlen wij niet bij dien blik in een verleden dat ons tot wanhoop of tot wraakzuchtige ondernemingen zoude kunnen verleiden. Werpen wij liever een blik van vertrouwen in de toekomst, die door de Directie der Maatschappij van Nijverheid ons thans geopend wordt.

(*Batav. Handelsblad.*)

Landbouw-Congres. Op verzoek van het Bestuur plaatsen wij onder de Berigten de navolgende circulaire, ten einde den inhoud daarvan zooveel mogelijk bekend te maken.

„Het Bestuur van het 16e *Nederlandsch Landhuishoudkundig Congres*, dat van den 18en tot en met den 22en Junij te Dordrecht zal gehouden worden, heeft bij deze de eer U uit te noodigen, om door het inzenden van voorstellen en vraagpunten tot een of meer der hier na te melden onderwerpen betrekkelijk, van uwe belangstelling in het aanstaande congres te doen blijken.

Wij verzoeken U dringend, om die uitnoodiging niet te beschouwen als een gewoon beleefdheidsverzoek, waaraan niet dan in bijzondere gevallen voldaan plegt te worden, maar als eene opwekking, om, zooveel in Uw vermogen is, mede te werken tot de daarstelling van een programma, rijk in punten ter behandeling op een Landhuishoudkundig Congres.

Digitized by Google

De op de Congressen behandeld wordende onderwerpen betreffen:
1. Akkerbouw, Veeteelt en Zuivelbereiding; 2. Tuinbouw, Houtteelt, Bijenteelt; 3. Land- en Staathuishoudkunde, Statistiek, Volkenkunde en Natuurwetenschappen in verband tot den Landbouw; 4. Kolonialen Landbouw.

Met uitzondering van de voorstellen en vraagpunten voor den *Kolonialen Landbouw*, welke wij gaarne vóór 1 December a. s. zullen ontvangen, ten einde de daarvoor vastgestelde punten ter behandeling bij tijds in de Koloniën te kunnen verspreiden, verzoeken wij u om uwe voorstellen en vraagpunten vóór den 1en Februarij 1861 aan den 1en Secretaris van het Congres toe te zenden, hoewel het geen betoog behoeft, dat eene vroegere toezending ons zeer aangenaam zal zijn.

Eindelijk noodigt het Bestuur u uit, om tegen betaling eener contributie van *f* 2, waaronder een exemplaar van het verslag van het 16e Congres begrepen is, tot het lidmaatschap toe te treden en het Congres met uwe tegenwoordigheid te vereeren.

Dordrecht, November 1860.

Het Bestuur van het 16e *Nederl. Landhuish. Congres.*

Mr. G. A. De Raadt, 1e Voorzitter; *J. A. Den Bandt van Heekelingen*, 2e Voorzitter. *F. C Deking Dura; J. P. Bredius; F. van Wageningen; A. Stoop*, Penningmeester; *Mr. H. A. Nebbens Sterling*, 1e Secretaris; *Mr. H. Timmers Verhoeven*, 2e Secretaris.

Belasting op Gedistilleerd. Een onzer veelgelezen weekbladen bevatte onlangs de opmerking dat, blijkens de opbrengst der rijksmiddelen over de 9 eerste maanden van 1860, er in dat tijdsverloop voor ruim *f* 300,000 meer aan accijns van gedistilleerd was voldaan, dan over hetzelfde tijdsverloop van 1859, hetgeen dus een aanzienlijke toeneming van sterken drank-consumtie zoude te kennen geven.

Zeer teregt merkt *de Volksvriend* dienaangaande op, dat die meening op eene vergissing berust. Wij voegen er bij, dat misverstand hier niet onnatuurlijk was, waarschijnlijk veroorzaakt zijnde door de nieuwe inrigting van de tabellen der rijksmiddelen, tengevolge van de zamensmelting van *hoofdsom*, *opcenten* en *coll. zegel*.

In de tabellen over 1859 werd het *collectief zegel* voor al de accijnsen afzonderlijk opgegeven, en was dus een gedeelte daarvan bij de opbrengst van het gedistilleerd te voegen, terwijl dat cijfer thans (over 9 maanden 1860) reeds bij de bedragen voor binn. en buitenl. gedistilleerd is gevoegd.

Bij het opslaan van onze tabel der rijksmiddelen op bl. 407, *Economist* Nov, l.l., welke met het oog op deze veranderde inrigting is zamengesteld, ziet men dit duidelijk:

De accijns-opbrengst was, over de 9 eerste maanden:

	1859	1860
Binnenl. Ged..	*f* 3,408,571	*f* 3,718,661
Buitenl. Ged.	156,294	178,760
	3,564,865	
Coll. zegel	356,486	
Totaal, met coll. zegel . .	*f* 3,921,351	*f* 3,897,421

De veraccijnsingen van gedistilleerd waren dus c^a. *f* 23.000 *minder* dan ten vorigen jare.

De *Volksvriend* houde ons echter tevens te goede, dat *zijn* laatste opmerking mede niet volkomen juist is — de fout lag niet dat men voor 1859 het cijfer *zonder opcenten en coll. zegel* genomen had, zooals de *Volksvriend* van 1 Dec. zegt, —

Digitized by Google

doch enkel zonder *coll. zegel;* de *opcenten* zijn steeds in de tabellen der *Staats-Courant*, zoo in 1860 als vroeger, bij de hoofdsom gevoegd.

Dit doet echter minder ter zake; genoeg, dat allen het thans gereedelijk één kunnen zijn, dat er in 1860 niet *meer*, doch iets *minder* aan jenever is veraccijnsd, en, hopen wij, minder verbruikt. De *Economist* zoude overigens niet rouwig zijn, indien hij van tijd tot tijd op hoogere opbrengst van gedistilleerd had te verwijzen, mits deze namelijk maar door iets verhoogde belasting wierd veroorzaakt. In dat geval zou een *minder verbruik* met verhoogde bate voor de schatkist kunnen gepaard gaan.

Wat er op dien weg *kan* gedaan en verkregen worden, is, en wordt nog dagelijks, door het voorbeeld van Engeland aangetoond. Thans b. v. is de opbrengst van *binnenlandsch* gedistilleerd alleen, na trapsgewijze verhooging, reeds opgevoerd tot ca. 120 *millioen gulden* 's jaar, of ca. *f* 4 per hoofd der bevolking: waarbij nog ca. 30 millioen gulden jaarlijks voor het *buitenlandsch* gedistilleerd is te voegen, makende ongeveer *f* 5 voor de schatkist per hoofd der bevolking.

Rijst. Wij vestigen de aandacht op eene nieuwe publicatie der Maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen. Overtuigd van het hoog belang eener meer algemeene bekendheid met de kostbare voortbrengselen, die de rijke bodem van Nederlandsch Indië oplevert, en gaarne ter verbreiding dier kennis willende medewerken, heeft de maatschappij in 't jaar 1855 eene prijsvraag uitgeschreven. Zij verlangde daarbij: „*Eene reeks van kleine, populaire Monografiën over rijst, koffij, thee, suiker, cochenilje, indigo, specerijen, kokosnoten, sago, tabak, bamboe, djati-hout, eetbare vogelnestjes, tripang, Banka-tin enz., bevattende eene natuurkundige beschrijving, de aanwijzing der cultuur of wijze van inzameling en hare geschiedenis, het belang voor den handel, het gebruik voor de industrie en dergelijke.*"

„Op de aldus gestelde vraag ontving de Maatschappij slechts één antwoord, dat, hoezeer in sommige opzigten verdienstelijk, voor de bekrooning niet geschikt werd gevorderd. Intusschen scheen het stuk zoo vele goede bouwstoffen te bevatten, dat de Algemeene Vergadering in 1857 het Hoofdbestuur magtigde, om met den schrijver over den afstand van zijnen arbeid in onderhandeling te treden, en vervolgens daaruit de gewenschte Monografiën te doen zamenstellen.

In het eerste is het Hoofdbestuur naar wensch geslaagd. Het heeft den geachten schrijver P. W. Lotus, te Amsterdam, met alle heuschheid bereid gevonden; en door de welwillende medewerking van mannen, met de Indische aangelegenheden door studie en ervaring bekend, thans in staat gesteld, ook aan het tweede voorloopig eenig gevolg te geven. De beschrijving van het rijstgewas en zijne kultuur, is eene eerste proeve van de meergemelde Monografiën. Het voornemen bestaat, ze door meer dergelijke stukjes te laten volgen."

Bij kennisneming van dit stukje kwam het ons voor, dat men zeer gelukkig is geslaagd In korte woorden vindt men er o. a. eenige beschrijving van den toestand van Java's bevolking onder het cultuurstelsel, welke wel waard is in veler handen te komen, en geschikt om het publiek van dit belangrijk gedeelte onzer Staatsinstellingen (want dat is het cultuur-stelsel) eenig denkbeeld te geven.

Mogen spoedig vele andere dergelijke stukjes volgen. Wij wagen het daarbij aan de maatschappij den raad te geven om het handels-gedeelte wat uitvoeriger en praktischer te doen bewerken. Hier vindt men voor rijst drie statistiekjes over

Digitized by Google

den uitvoer van rijst, in pikols, uit Java, 1°. naar alle landen; 2°. naar Nederland, 3°. naar den Oosterschen Archipel. De invoeren in *Nederland* ook uit andere plaatsen behalve Java, de weder uitvoer, de consumtie vindt men niet, en dat is voor den Nederlandschen lezer toch wel belangrijk. Den loop van het artikel in Europa, de voornaamste markten aldaar, de kwaliteiten der verschillende soorten, b. v. Carolina, Java en Arracan, — de prijzen, zoo mogelijk in verband met de graanprijzen, over de laatste jaren, ziedaar alle feiten die door makelaars gemakkelijk zouden opgenomen en geklasseerd kunnen worden, en wier kennisneming de praktische waarde dezer stukjes o. a. bij de artikelen koffij, suiker, tabak, voorzeker zoude verhoogen.

Spoorwegen. In een der jongste zittingen van de Belgische kamer heeft de minister van openbare werken verklaard, dat er weldra in de drie klassen van rijtuigen op de Staats-spoorwegen, afzonderlijke plaatsen zullen gevonden worden voor alleen reizende vrouwen.

Posterijen. In dezelfde zitting dier kamer is aangedrongen op de invoering van afzonderlijke postzegels van minder bedrag dan de gewone, voor het frankeren van dagbladen en ander drukwerk.

Volks-almanak. Niemand verzuime toch den *Volks-Almanak* voor 1861 der maatschappij *tot Nut van 't Algemeen* te lezen. Nuttiger en onderhoudender bundeltje van degelijke stukjes vonden wij zelden bijeen.

Bepaaldelijk bevelen wij de lezing der artikels:

„Een kleine doch magtige vijand," beschrijving van den *paalworm* door prof. Harting. — „De Nederlanders der 17e eeuw, door de Engelschen geschetst", van Prof. Fruin, bevat menige merkwaardige bijzonderheid aangaande de zeden en levenswijze onzer voorvaderen

„Volksonderwijs," van Prof. Opzoomer, is een krachtig en met overtuiging geschreven betoog ten voordeele van het beginsel der *schoolpligtigheid*. — „Hoe een taal verandert," van P. Leendertz, Wz., geeft ons menig nieuw inzigt aangaande den oorsprong of verbastering van Nederlandsche *spreekwijzen*. — In het stukje *het Huis*, door Mr. C. Vosmaer, vinden wij, door goede houtsneeplaatjes verduidelijkt, een korte geschiedenis van den opvolgenden bouwtrant voor woonhuizen; 't was een gelukkig denkbeeld om iets mede te deelen over dit onderwerp, waarover wij dagelijks in alle straten onze opmerkingen kunnen maken.

Dr. van Cappelle geeft ons weder een uitmuntend praktisch stukje over gezondheidsleer: *De school en de gezondheid der schoolieren*. Eindelijk geeft Mr. Buys in een gefingeerd verhaal eene niet onaardige voorstelling van den invloed der spoorwegen op het binnenlandsch vertier; — terwijl Dr. Meursinghe den hydro-incubator of werktuig tot uitbroeijing van vogel-eijeren bespreekt; deze aanhaling der voornaamste stukjes zij voldoende om te oordeelen over de verscheidenheid van den inhoud van dit werkje, waarvan de Maats. tot Nut v. 't Alg. voorzeker alle eer heeft.

Digitized by Google

HET BIJBLAD

VAN

DE ECONOMIST.

Digitized by Google

Digitized by Google

HET BIJBLAD

VAN

DE ECONOMIST,

Tijdschrift voor alle Standen,

TOT BEVORDERING VAN VOLKSWELVAART, DOOR VERSPREIDING VAN EENVOUDIGE BEGINSELEN

VAN

STAATHUISHOUDKUNDE.

ONDER REDACTIE VAN

Mr. J. L. DE BRUYN KOPS.

1860.

TE AMSTERDAM,
BIJ J. H. GEBHARD & COMP.

—

1860.

Digitized by Google

Digitized by Google

INHOUD.

Pag.

Nijverheid en Natuurwetenschap . . . . . 1.
De handel op Japan en de Japansche muntkwestie . . . . 67.
Turgot te Limoges, I. . . . . 113.
Wie sloot het eerste handelsverdrag met Japan? . . . . . 135.
De Belgische kopermunt . . . . . 231.
Noodzakelijkheid voor den landbouwer om de wetenschappelijke grondslagen van zijn bedrijf te kennen . . . . . 237.
Turgot te Limoges, II . . . . . 252.
De regeling van het lager onderwijs . . . . . 355.
De Handel van Hamburg . . . . . 370.
Landbouw-kronijk . . . . . 279, 390.
Boekbeoordeeling:
H. Scherer, Algemeene Geschiedenis van den Wereldhandel. 61.
Jhr. Mr. W. T. Gevers Deynoot. Aanteekeningen op eene reis door de Vereenigde Staten en Canada . . . . . 171.
Multatuli. Max Havelaar, of de koffijveilingen der Nederlandsche Handelmaatschappij . . . . . 234.
J. J. Blaupot ten Cate, Verhandeling over het domicilie van onderstand . . . . . 269.
C. de Waal, Nederlandsch-Indie en de Staten-Generaal sedert de Grondwet van 1814. Eene bijdrage tot de geschiedenis der koloniale politiek in Nederland . . . . . 374.

Digitized by Google

Overzigt van Staathuishoudkundige onderwerpen, bij de Staten-Generaal in behandeling.

De Spoorwegen. p. 10 *v.* — *Rigting der lijnen.* p. 24. — *Belangen van den transito-handel.* p. 18 *v.* — *Verdediging der concessiën, November* 1859, *door de Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Financiën.* p. 17 *v.*, 34 *v.* — *Ontwerp van wet tot aanleg van staatsspoorwegen.* p. 161 *v.* — *Voorloopig verslag.* p. 289. *Memorie van beantwoording.* p. 295. — *De beraadslagingen; amendementen op de rigting der lijnen.* p. 297 *v.* — *De troonrede.* p. 434. — *Regeling der cultuur-contracten in O.-Indie.* p. 152 *v.*, 436 *v.* — *Amortisatie.* p. 154, 435. — *Afschaffing der slavernij in West-Indië.* p. 155, 303, 436. — *Buitenlands verteren van pensioenen.* p. 159. — *Arbeid der gevangenen.* p. 159 — *Afkoop van tienden.* p. 160, 304. — *Doorgraving v. Holland.* p. 437. — *Wet op het Binn. Gedistilleerd,* p. 439. — *Nieuw tarief-ontwerp.* p. 439. — *Postwet.* p. 440.

Economische Kronijk.

Nederland. *De spoorwegen.* p. 106—213. — *Doorgraving van Holland op zijn smalst.* p. 107. — *Het zeeregt in oorlogstijd; De Bremer voorstellen; Meeting in Felix Meritis.* p. 107. *Adres.* p. 205. — *Het cultuurstelsel op Java.* p. 107 *v.* 347. — *Hygieine.* p. 109. — *Twentsche vereeniging v. nijverheid en handel.* p. 110, 348. — *Het toezigt op het spoorweg-verkeer.* p. 215, 448. — *Vereenigingen tot het bouwen van arbeiderswoningen.* p. 217. — *De bevolking van Nederland.* p. 229. — *Gymnastiek scholen.* p. 219, 346. — *De Maatschappij tot zed. verbet. der gevangenen.* p. 219. — *Maats. tot bev. v. Fabriek- en Handw. nijv.* p. 220 — *Maats. tot afschaffing van slavernij.* p. 220. *v.* — *De landhuishoudk. school te Groningen.* p. 221, 288. — *De Maats. v. weldadigheid.* p. 224, 331. — *Maats. tot bev. v. nijverheid.* p. 331. — *Ned. Onderwijzersgenootschap.* p. 332. — *Vereeniging v. volksvlijt.* p. 334. — *Maats. tot verbet. v. d. werkenden stand.* p. 335. — *Maats. tot nut v. 't Algemeen.* p. 336. — *Ver. tot afsch. v. sterken drank.* p. 337. — *Kon. akademie van Wetensch.* p. 339. — *De commissie v. internationale ruiling.* p. 339. — *De Telegrafie.* p. 443 *v.*, 450. — *Het Kon. Ned. Meteorol. Instituut.* p. 446. — *Beheer van doorloopende stichtingen vroeger bij de weeskamers berustende.* p. 342. — *De circulatie van vreemde munt hier te lande.* p. 231, 349. — *Broodfabrieken* p. 448 *v.* — *Gymnasium Willem III te Batavia.* p. 449. — *Prof. Ackersdijk.* p. 450. — *Volksalmanakken.* p. 451. — *Gemeente-accijnsen.* p. 451 *v.* — *Overzigten van de veilingen der N. H. M. Aanteekeningen nopens de prijzen van suiker, koffij, indigo en verdere artikelen,* p. 228, 351, 401.

Buitenland.

Frankrijk. *Le Pape et le Congrès. Brief des keizers Napoleon aan den Paus.* p. 89. — *Ontwerpen tot economische hervormingen in Frankrijk.* p. 90 *v.* 184, 318. 429. — *De Engelsch-Fransche alliantie.* p. 93. — *Landbouwverbeteringen.* p. 95. — *Het vraagstuk der natuurlijke grenzen.* p. 182 *v.* — *Het Fransche tarief.*

Digitized by Google

p. 184. 188. 318. — *Doorgraving der landengte van Suez.* p. 184. — *Fransche invloed in Indië.* p. 185. — *Het Crédit-mobilier.* p. 185. — *Crédit-foncier.* p. 187. — *De Fransche posterijen.* p. 187. — *De Italiaansche kwestie.* p. 306 *v.* 409. — *Beoordeeling dier gebeurtenissen door de verschillende regeringen.* p. 412 *v.* — *Horace Say* p. 319. — *Hervormingen in Frankrijk.* p. 428. — *Tabak-belasting.* p. 428 *v.*

Engeland. *De troonrede.* p. 98. — *Het Handelstractaat met Frankrijk.* p. 99. — *De accijns op het papier.* p. 99. *v.* 199. 309. — *Handel van Engeland over* 1859. p. 100. *v.* 315. — *De slavenhandel.* p. 101, 200, 311, 313, 423 *v.* — *De Stadetol.* p. 102. — *Toestand der Engelsche reederijen.* p. 103. — *De Engelsche zeemagt.* p. 103. — *Ontwikkeling der kolonie Victoria.* p. 104. — *De Engelsche brievenposterij.* p. 203. — *Binnenlandsche zendelingen.* p. 201. — *Financieele maatregelen in Engelsch-Indie.* p. 202, 424. — *Overzeesche Telegrafische verbindingen.* p. 203, 312. 319. — *Voorstellen betrekkelijk een nieuw stelsel van zeeregt in oorlogstijd.* p. 204. — *Verdedigingsmiddelen in Engeland.* p. 309. — *Verbruikbelastingen.* p. 315. — *Openbare gezondheidsregeling.* p. 316. — *Landbouwwerktuigen.* p. 317. — *Locomotieven op gewone wegen.* p. 317. — *Het Congres v. Statistiek.* p. 323. — *Engelsche scheepvaart. De heer Lindsay in N.-Amerika.* p. 427. *v.*

Duitschland. *Financieele toestand van Oostenrijk.* p. 96, 189, 418. — *De Staatkundige hervormingen.* p. 420. — *Toestand van Pruissen.* p. 189, 413. — *De minister v. Brück.* p. 190. — *De Rijntollen.* p. 192, 321, 424. — *Economisch congres.* p. 198. — *Duitsche spoorwegen.* p. 321. — *Industriescholen in Pruissen.* p. 321.

Belgie. *Versterking van Antwerpen.* p. 97. — *Ch. de Brouckère.* p. 195. — *Handels-politiek van Belgie; rede van den Hertog van Brabant in den Senaat.* p. 195. — *Landbouw-onderwijs.* p. 198. — *Volksonderwijs in de Economie.* p. 429. — *De Belgische spoorwegen.* p. 429. — *De rapporten der kamers v. koophandel.* p. 430.

Overleden Economisten: James Wilson, p. 424; *Freiherr von Brück*, p. 190; *Horace Say*, p. 319; *Ch. de Brouckère*, p. 195. — *Emancipatie in Rusland.* p. 97. 198. — *Geldmiddelen van Rusland.* p. 421. — *Vorderingen in Zweden.* p. 422. — *Nieuwe spoorwegen in Turkije.* p. 423. — *Het tarief in Portugal.* p. 423. — *Verbeteringen in internationaal verkeer.* p. 423. — *Congres voor belastingzaken te Lausanne.* p. 324.

Japan. *Handelcijfers en berigten.* p. 85, 326, 431.

STATISTIEK.

Lijst van nieuwe **werken**, *in Nederland uitgekomen over onderwerpen van Staathuishoudkunde, Statistiek, Financien, Onderwijs, Kolonien enz.* p. 44, 146, 275, 385.

Aanwijzing der Statistieke bescheiden, **Verslagen**, *enz. in de Staats-Courant voorkomende.* p. 55, 166, 265, 398.

Lijst van de jongste **Wetten**, *Kon. besluiten, en ministerieele resolutien, op Nijverheid, Financien, enz. betrekking hebbende.* p. 58, 169, 267, 400.

Overzigten van de Engelsche in- en uitvoeren, met aanduiding van den handel met Nederland, in 1860, 1859 *en vroegere jaren.* p. 103, 230, 305.

Digitized by Google

Verspreide Statistieken, in dezen jaargang voorkomende.

Aanleg van spoorwegen in het buitenland. p. 42 162, 292, 321. — *Koersen van Staatsschuld.* p. 95, 433. — *Uitvoer van engelsch fabriekaat naar verschillende landen.* p. 100. — *De Britsche en Fransche zeemagt.* p. 103. — *De Australische kolonie Victoria.* p. 104. — *Gezondheidstoestand in de provincie Groningen.* p. 109. — *Voorraden van koffij en suiker op de hoofdmarkten van Europa.* p. 150. — *Kosten van Spoorwegen-aanleg.* p. 162, 292. — *Het Crédit mobilier in* 1859. p. 186. — *Crédit foncier.* p. 187. — *De Fransche posterijen.* p. 187. — *Industrie v. België.* p. 195. — *De Papierfabriekatie in Engeland.* p. 199. — *Slavenhandel en emigratie van Afrikanen.* p. 200. — *Armenbevolking in Londen.* p. 201. — *De bevolking van Nederland.* p. 229. — *Cijfers betreffende den veestapel.* p. 281. — *Rijks-inkomsten v. Engeland.* p. 315. — *Industriescholen in Pruissen.* p. 321 — *De Vereeniging tot afschaffing v. sterken drank.* p. 338. — *Financieele cijfers der Rijnspoorwegmaatschappij.* p. 344. — *Prijzen v. specerijen v.* 1835—1860. p. 354. — *Ned. uitvoer van visch naar België.* p. 441. — *Cijfers van Ned. in- en uitvoeren, over* 1859. p. 443 *v.* — *Telegrafie.* p. 444.

Digitized by Google

NIJVERHEID EN NATUURWETENSCHAP *).

DOOR

DR. L. MULDER.

Kennis is magt.
BACO.

Nijverheid houdt zich bezig met de verzameling en vervorming van grondstoffen; zij tracht er naar de natuurkrachten aan zich ondergeschikt te maken, om de stof zoodanige veranderingen van vorm en eigenschappen te doen ondergaan, als voor de behoeften der maatschappij het nuttigst geoordeeld wordt. De handel daarentegen belast zich zoo wel met den aanvoer van grondstoffen, als met het vervoer der nijverheids-producten naar die plaatsen, waar zij het voordeeligst tegen andere voortbrengselen kunnen worden afgezet. Spaarzaamheid in stof en in tijd is zoowel voor nijverheid als voor handel van het grootste belang, en de hulp der wetenschap moet gedurig worden ingeroepen om dit belangrijke doel te bereiken. En inderdaad hebben de groote, de reusachtige vorderingen der wis- en natuurkundige wetenschappen gedurende de laatste halve eeuw aanzienlijk bijgedragen tot ontwikkeling der nijverheid. Voor den Staat was deze ontwikkeling van het meeste belang; men behoeft slechts te letten op den voorspoed en den bloei van vele volkeren, onder welke men in de eerste plaats Engeland en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika noemen mag, om haar overwegenden, heilrijken invloed op het materiële en dientengevolge ook op het intellectuële welzijn te erkennen. Door de ontwikkeling van de nijverheid nam voornamelijk de burgerstand, die zich in zekeren zin van haar

---

(*) Ik geef hier een gedeelte van eene verhandeling — eenigzins gewijzigd — in de maand September 1856 uitgesproken bij de inwijding van de *laatste* beschikbare zaal in het Athenaeum-gebouw alhier tot collegiekamer en bewaarplaats van verschillende kabinetten. Misschien kan de openbaarmaking der toen uitgesproken denkbeelden eenig nut aanbrengen, nu men alweêr aandringt op onderwijs voor industriëlen. L. M.

Digitized by Google

had meester gemaakt, eene hoogere plaats dan vroeger in de maatschappij in; hij werd een harer krachtigste steunpilaren. En met den vooruitgang der nijverheid is zijn welzijn regtstreeks verbonden. Daarom is het voor hem van groot belang, dat hij alle krachten inspant, om haar te bevorderen, daar zij alleen het is, die hem de eens verkregen magt kon doen behouden en hem daardoor van heilrijken invloed kan doen zijn op den bloei van den Staat in het algemeen.

Het zou mij veel te ver voeren, indien ik met voorbeelden wilde aantoonen, welken invloed de ontwikkeling der nijverheid op de geschiedenis der volkeren van de laatste jaren heeft uitgeoefend. Die ontwikkeling heeft zij bovenal te danken aan de beoefening en toepassing van de wetenschappen der natuur. Waar zou ik beginnen, waar zou ik eindigen, als ik zou wenschen uiteen te zetten, in welke opzigten die wetenschappen voordeelig geweest zijn voor de nijverheid, of wat nu hetzelfde is, van materiëel voordeel zijn geweest voor de maatschappij? Zeggen wij liever den grooten Engelschen geschiedschrijver MACAULAY na: „Zij heeft het leven verlengd, de smarten gelenigd, krankheden uitgeroeid; zij heeft de vruchtbaarheid des bodems vermeerderd, den zeeman nieuwe waarborgen, den krijgsman nieuwe wapenen gegeven; zij heeft over groote rivieren en afgronden bruggen gelegd, den bliksem onschadelijk van den hemel afgeleid, den nacht verlicht met den glans des daags; zij heeft onzen gezigtskring verruimd, de kracht onzer spieren verhoogd, de beweging versneld, den afstand vernietigd, het verkeer bevorderd; zij heeft den mensch in staat gesteld, af te dalen in de diepte der zee, op te stijgen in de lucht, door te dringen in de schuilhoeken der aarde, over het land te snellen in wagens, die zonder paarden voortgaan, en over den oceaan in schepen, die tien knoopen in het uur tegen den wind afleggen; zij heeft aan de woorden van den mensch vleugelen gegeven, waarmede deze, snel als de gedachte, de ruimte doorklieven, om in ondeelbaar korten tijd op groote afstanden te worden opgevangen."

Zooveel vermag de wetenschap der natuur op de nijverheid, en zoo veel en nog meer zal zij voortgaan te vermogen.

Door het medegedeelde wordt tevens de meening weêrlegd, dat er Staten zouden zijn, waarin nijverheid onmogelijk zou wezen. Die meening moge waar geweest zijn in een tijd, waarin plaatselijke omstandigheden beslisten omtrent het lot van een tak van nijverheid, waarin een land geene fabrieken konde hebben, zoo men er niet tevens stroomend water aantrof, dat als beweegkracht kon dienen, benevens de grondstoffen voor de fabriekatie noodzakelijk. De uitvinding der stoomwerktuigen deed echter eene beweegkracht in toepassing brengen, veel

Digitized by Google

minder van plaats afhankelijk; men zag fabrieken tot stand komen op plaatsen, waar men ze vroeger onmogelijk had kunnen vestigen. Door toepassing van de stoomkracht werden de middelen van vervoer verbeterd, zoodat met het aanbrengen van dikwerf verwijderde grondstoffen veel minder bezwaar verbonden is. Het is buiten tegenspraak, dat bekwaamheid in fabriekatie tegenwoordig hooger staat, dan de tegenwoordigheid van grondstoffen. En er is bezwaarlijk een voorval in de geschiedenis der nijverheid aan te wijzen, zegt SCHOUW (*) teregt, dat dit beter opheldert, dan de ontwikkelingsgeschiedenis van de katoen-fabriekatie. De meeste katoenen waren haalde men tot over het midden der vorige eeuw uit Indië en China. „Het was uit den aard der zaak," vervolgt SCHOUW, „niet waarschijnlijk, dat het raadzaam was, in Europa katoen-fabrieken op te rigten, want de Indiërs en Chinezen hadden dezen tak van nijverheid tot een hoogen graad van volmaaktheid gebragt, het transport van de ruwe grondstof uit zoo verre streken moest de fabriekatie duurder maken, en het arbeidsloon is in Indië, wegens de geringere behoeften der inwoners en de lage prijzen daarvan buitengewoon laag. Thans is het tegenovergestelde het geval geworden. De fabriekatie van katoenen waren is in Europa tot een aanzienlijken omvang gestegen, en boven alles in Engeland; ja, men is zelfs zoo ver gevorderd, dat niet onbelangrijke hoeveelheden katoenen stoffen van Europa naar Indië en China worden uitgevoerd, niettegenstaande het lagere arbeidsloon in Indië en China (hetwelk slechts $\frac{1}{10}$ bedraagt van dat in Engeland) en niettegenstaande het verre transport. In het jaar 1832 werd van Engeland naar Indië en China voor ongeveer 18 millioenen guldens aan katoenen stoffen uitgevoerd," terwijl in 1833 de geheele uitvoer over de beschaafde wereld eene waarde bezat van 222 mill. guldens. Het werk, waarvoor de Indiër aan zijn spinwerktuig een geheel jaar noodig heeft, wordt thans door eene spinmachine door één mensch in één dag verrigt. Ware dit anders, dan zou volgens SCHOUW, van *elke vijf menschen in geheel Europa er één in katoen werken.* Daarenboven, men bleekt thans in 2 dagen de stoffen, waartoe men vroeger 6—8 maanden noodig had.

De nijverheid is dan ook (en meer voorbeelden zullen wel onnoodig zijn) niet meer aan bepaalde plaatsen gebonden, en alle landen mogen geacht worden voor hare ontwikkeling meer of min geschikt te zijn. En ziet men niet reeds in ons vaderland, in vergelijking met andere landen, zoo arm aan grondstoffen, de nijverheid zich niet ontwikkelen?

(*) *De aarde, de planten en de mensch*, vertaald door schrijver dezes, bl. 253. Utrecht, Post Uiterweer en Comp. 1856.

Digitized by Google

En deze ontwikkeling — zij is van des te meer belang, daar welligt weldra groote rijken, tot nu toe geheel of gedeeltelijk van het beschaafd Europa afgezonderd, niet langer op die wijze zullen kunnen voortgaan, maar hunne havens voor den wereldhandel zullen moeten openen. Dan zullen de nijverheids-producten kunnen worden aangevoerd op tallooze markten, tot nog toe voor hen geheel en al ontoegankelijk. Men begint het gelukkig hoe langer hoe meer in te zien, dat eene begunstiging van nijverheid en handel, in den zin van een uit den weg ruimen van hinderpalen, waardoor zij gebukt gingen — wat hier met begunstiging volkomen gelijk staat — allernoodzakelijkst is. Het belang van elken Staat, de rijkdom en de ontwikkeling van elk volk vorderen het gebiedend.

„Die volkeren," zegt VON HUMBOLDT, „die in de algemeene industriële bedrijvigheid, in aanwending van werktuigkunde en technische scheikunde, in zorgvuldige bewerking van de stoffen, die de natuur oplevert, achterlijk zijn; bij welke de achting voor zoodanige werkzaamheid niet in *alle* klassen is doorgedrongen, zullen weldra terugzinken van het standpunt, waarop zij zich bevinden. Zij zullen het des te meer, wanneer naburige Staten, waarin wetenschap en nijverheid in een gewenscht verband met elkander staan, als het ware met eene vernieuwde jeugdige kracht vooruitgaan."

Indien dan de nijverheid van zooveel gewigt mag heeten, indien haar welligt binnen korten tijd nog grooter uitbreiding te wachten staat, dan is het zeker voor hem, die zich aan haar toewijdt, en door haar, zoowel voor zich zelven eene eervolle plaats in de maatschappij, als voor zijne natie haren roem in de rij der volkeren wenscht te behouden, noodzakelijk, dat hij zijn tak van nijverheid op de best mogelijke wijzen leere uitoefenen. Dit nu zal hem onmogelijk zijn zonder eene veelzijdige kennis. Wij behoeven hier niet te gewagen van de algemeene kennis van talen, geschiedenis, aardrijkskunde, handelswetenschappen enz. enz., die hij voor den tak van nijverheid, welken hij beoefent, in de allereerste plaats behoeft, maar wenschen vooral te wijzen op het in onzen tijd geheel onmisbare, dat hij grondige kennis hebbe van de natuurwetenschappen, die met de nijverheid in den ruimsten zin in zulk een naauw verband staan, zooals straks reeds werd aangetoond. Bij de toepassing van stoomkracht (en in welken tak van nijverheid, als die in het groot wordt uitgeoefend, wordt zij thans niet gebruikt?), is het van belang, dat de zamenstelling en werking der stoomwerktuigen hem niet onbekend zijn. En hoe zal hij daarvan een duidelijk begrip kunnen hebben, wanneer hij de beginselen der werktuigkunde en de wetten en eigenschappen der warmte niet kent?

Digitized by Google

Men kan geen nijverheids-product tot stand brengen of er heeft vervorming of wijziging der stof bij plaats; daartoe worden natuurkrachten in werking gebragt, en hoe zal zich nu de beoefenaar der nijverheid op de voordeeligste wijze kunnen bedienen van krachten, wier eigenschappen hem onbekend zijn, wanneer hij geene kennis bezit van de wetten van natuur- en scheikunde? Door de wetenschap voorgelicht, zal hij menigmaal in zijne fabriekatie vereenvoudigingen en verbeteringen kunnen aanbrengen, die hem onmogelijk zouden zijn, zoo alleen routine, of, zooals men in het gewone leven zegt, praktijk, hem daartoe den weg moest wijzen. Hoe zal een koopman kunnen oordeelen over de meerdere of mindere zuiverheid der stoffen — en dus over hare meerdere of mindere waarde — die hij in den handel brengt, zoo niet eene grondige warenkennis in den ruimsten zin des woords, dus ook de leer der vervalschingen hem eigen is? Zelfs voor den eenvoudigen nijveren burger is die kennis in hooge mate nuttig, ook dan wanneer hij zich niet bezig houdt met het voortbrengen dier producten, maar ze van den industriëel koopt, om ze zelf weder in den handel te brengen. Voor hem is het voordeelig, dat hij de deugdelijkheid van het geleverde kan onderzoeken, opdat hij niet langer van anderen afhankelijk zij in zijn oordeel, en zich dikwijls voor groote schade vrijware. Hoe menigmaal gebeurt het niet, dat fabriekanten genoodzaakt zijn, tegen hooge betaling vreemden in hunne dienst te nemen, omdat het hun zelven ontbreekt aan de wetenschappelijke kennis, tot uitoefening hunner industrie onmisbaar? En ook in andere deelen der nijverheid, op elk gebied is kennis van de wetenschappen der natuur noodig: en behalve de genoemde kennis moet ook nog die van wis- en werktuigkunde, zoowel als hulpwetenschappen, als ook om haar praktisch nut met nadruk bij name worden genoemd, als geheel en al onmishaar voor den beoefenaar van nijverheid, opdat hij met zijn tijd kunne meêgaan en anderen hem niet voorbijstreven, waartegen, als dit eens is geschied, bijna geene middelen kunnen worden beraamd.

Doch het is niet alléén om haar materiëel belang, dat deze kennis hem nuttig zijn zal; ook op zijne intellectuële ontwikkeling zal de studie der genoemde wetenschappen een kennelijken invloed uitoefenen. De studie der natuur, meermalen als te materiëel voorgesteld, zal zonder twijfel zijn gemoed beschaven. Het is iets eigendommelijks van de beschaving, welke de natuurstudie geeft, dat zij steeds tot werkzaamheid, tot handelen aanspoort. Mogt eene geleerde opvoeding den burger soms afvoeren van het doel, dat hij zich voorstelde, ja hem soms met verachting doen nederzien op de bezigheden, waartoe hij was opgeleid, en die toch nog die van zijne naaste betrekkingen zijn —,

Digitized by Google

de studie der natuur voert hem steeds tot zijn arbeid terug, waarmede zij in een zoo naauw verband staat. Daarenboven vindt hij in de natuur nergens willekeur, overal onveranderlijke wetten; hij leert in het schijnbaar ingewikkelde éénheid en boven alles waarheid opsporen, en in deze de verheven oorzaak van de instandhouding van het geheel erkennen. Zulk eene studie zal den beoefenaar zedelijk en verstandelijk vormen en beschaven; want eene wetenschap, die zich met het geschapene bezig houdt en wier streven het is, den schijn van het wezen te onderscheiden, moet hem tot waarheid, tot bewondering der goddelijke harmonie in de natuur, tot ware godsvrucht leiden.

Het valt in het oog dat het onderwijs, dat hier is bedoeld, eigene inrigtingen vereischt. Mogt al in vroegere tijden het onderwijs, zooals het op de scholen gegeven wordt, in verband met den toenmaligen stand der maatschappij voldoende gerekend zijn, thans, nu zich de behoefte doet gevoelen aan een grondig onderwijs in wis- en natuurkunde, scheikunde, werktuigkunde en andere technische wetenschappen, kan deze gedachte niet langer bestaan. Er zijn scholen noodig, die de leerlingen eerst dan opnemen, als zij eene gewone school verlaten, om hun in dien tijd van hun leven, waarin zij het meest vatbaar zijn voor indrukken, die wetenschappen mede te deelen, welke later op hun maatschappelijk bestaan, op hun materiëel welzijn, en vooral op hunne intellectuële en morele ontwikkeling een zoo overwegenden invloed kunnen uitoefenen. En het mag dan ook als een gunstig verschijnsel van de laatste twintig jaar beschouwd worden, dat men in sommige landen, de behoefte aan een geschikt onderwijs ten dienste van nijverheid meer inziende, zoodanige inrigtingen tot stand heeft gebragt. Duitschland moet in dit opzigt bovenaan geplaatst worden. Zijne talrijke reaalscholen en nijverheidsscholen zijn zoovele bewijzen, dat beschaving van den kern der natie, zoowel uit een theoretisch, als uit een praktisch oogpunt, daar wenschelijk wordt geacht. (*) Mogen al in Noord- en Zuid-Duitschland de meeningen omtrent de inwendige regeling dier scholen eenigzins verschillend zijn, het beginsel, dat er den grond van uitmaakt, is voor allen hetzelfde. In Oostenrijk is reeds op vele plaatsen het voorbeeld, door de meeste Duitsche Staten gegeven, gevolgd. En in België? Daar blijkt het bijna overal, dat men prijs stelt op uitbreiding van kennis. Te Luik, Leuven, Brussel, Gent enz. staan de botanische tuinen, waarin men vele nijverheids-planten vindt, voor elkeen gratis

(*) Wij herinneren hierbij hoe krachtig het dezer dagen in Aken en Keulen gebleken is, dat men het voordeel van het verspreiden van technisch onderwijs duidelijk gevoelt. Zie hierover *de Economist*, 1859, no. 12, bl. 448. L. M.

Digitized by Google

open; te Brussel is dat des zondags het geval met het *Musée de l'industrie*, en het kabinet van schilderijen in hetzelfde gebouw. Ten bewijze, dat men werkelijk gebruik van die openstellingen maakt, moge dienen, dat men er altijd vele bezoekers in aantreft. In België heeft men reeds voor zes jaren bij eene wet ook het nijverheids-onderwijs op vaste grondslagen gevestigd, en steeds nog is de regering aldaar ijverig werkzaam, om door allerlei middelen de opleiding niet alleen van den nijveren stand, maar zelfs van de arbeidende klasse te bevorderen. De stad Gent b. v., waarin ik met eigen oogen de inrigtingen voor nijverheids onderwijs heb mogen aanschouwen, die 90.000 inwoners telt, waarvan naar men mij verzekerde ongeveer 60,000 in fabrieken werken, en dus tot de arbeidende klasse behooren, bezit behalve de universiteit, het gymnasium enz. nog eene nijverheidsschool, die door jong en oud van allerlei stand gratis kan worden bezocht. In het jaar 1855 telde deze inrigting ongeveer 250 leerlingen, waaronder militairen van het garnizoen, allerlei handwerkslieden enz. De universiteit en de nijverheidsschool bezitten beide een laboratorium voor scheikunde, een natuurkundig kabinet, verzamelingen voor industrie enz., en den naar kennis begeerigen handwerksman staat de gelegenheid open in het laboratorium voor scheikunde aan de nijverheidsschool, gratis eenige uren 's weeks te werken. Ik zag er modellen van allerlei werktuigen, van eene geheele katoendrukkerij, teekeningen op groote schaal van stoommachines enz., vervaardigd door de leerlingen zelf, waarvoor hun alleen de onkosten der materialen worden vergoed. Ik las er behalve meer, een opstel over de vette ligchamen in hunne verhouding tot de nijverheid, voor het vrijwillig eindexamen opgesteld door een kleermakers-knecht, die uit enkel liefhebberij gedurende twee jaren den cursus over toegepaste scheikunde van den leeraar LOPPENS had bijgewoond en met zijn opstel eene medaille van de stad Gent verdiend had! De beschikbare plaatsen van deze school zijn voordurend bezet, en zonder twijfel is die school van onberekenbaren invloed op de ontwikkeling en beschaving van geheel Gent.

En als er één land is aan te wijzen, waar men elk oogenblik met de daad bewijst, dat men van meening is, dat kennis magt heeten moet, dan zijn het de Vereenigde Staten van Noord-Amerika. De 25 millioen inwoners kunnen bijna alle lezen en schrijven, en elkeen is er begeerig naar kennis, vooral naar de zoodanige, die hij kan toepassen. In *l' Economiste Belge* (1855 nº. 3) lezen wij, dat in Washington publieke lessen over verschillende wetenschappen door 4 à 5000 toehoorders worden bezocht, en men zegt, dat AGASSIZ 2 malen achtereen in veel minder bevolkte steden, dezelfde lessen over de ontwikkeling der le-

Digitized by Google

vende schepselen heeft moeten herhalen, omdat de zalen, die hij tot zijne beschikking had, slechts 3 à 4000 menschen konden bevatten. In Richemond worden met even veel vuur de lessen bijgewoond over geologie, en verschillende takken der natuurlijke geschiedenis, over ontleedkunde, gezondheidsleer, politiek enz. Soms kost de toegang 30 cents (soms 60) en meestal zijn de verbazend groote zalen toch nog te klein. De Staat New-York, die 10 à 11 millioen bunders groot is en 3 millioen en een paar honderduizendtallen inwoners heeft, besteedde in 6 jaren 1,250,000 gulden voor geologische, botanische en zoölogische onderzoekingen van zijn grondgebied. In Nederland heft men de geologische commissie op, omdat zij te duur is! Gelukkig is echter later de taak der commissie aan één persoon opgedragen.

En Engeland! Toen het bij de groote tentoonstelling van 1851 was gebleken, dat het Engelsche werk voor zooverre het wetenschappelijk gedeelte der fabriekatie betrof, moest onderdoen voor dat van vele landen op het Vasteland, en het bij eene nasporing van de oorzaken bleek, dat het als bewezen mogt worden aangenomen, dat zulks alleen moest geweten worden aan gebrek aan opleiding bij hen, die met dat wetenschappelijke gedeelte der fabriekatie belast zijn — toen werden van de fondsen, door de tentoonstelling opgebragt, 150,000 pond sterling door de commissie der tentoonstelling bestemd ter bevordering van industriëel onderwijs. Het parlement gaf er eene gelijke som toe, zoodat reeds aanstonds meer dan 3½ millioen gulden beschikbaar waren. Sedert dien tijd heeft de Engelsche regering zich meer bepaald het besproken onderwijs aangetrokken, en dienaangaande in het parlement reeds voorstellen gedaan. En als dit nu door Engeland in dezen tijd noodig wordt geoordeeld, hoewel om nu van andere instellingen, en er zijn er velen voor onderwijs en nijverheid en landbouw, door particulieren finantiëel in stand gehouden, niet te gewagen — hoewel in Londen alleen jaarlijks meer dan 8 millioen gulden wordt besteed door particulieren en door genootschappen tot bevordering en toepassing van wetenschappen, — hoeveel te meer zal het dan niet in andere landen, die in ontwikkeling der nijverheid en hulpmiddelen verre bij Engeland achterstaan, dringend noodzakelijk zijn, dat er van regeringswege voor goed industriëel onderwijs worde gezorgd. De toekomst is, hopen wij, niet meer verre, dat ook in ons land eene inrigting tot stand zal worden gebragt of eene der bestaanden ondersteund, die meer bijzonder aan de ontwikkeling der nijverheid zal zijn toegewijd. Er bestaan evenwel in ons land reeds inrigtingen van dien aard op betrekkelijk kleine schaal, zooals de Akademie te Delft, de Industrie-school te Maastricht, Technische School te Utrecht, eenige zoogenaamde Industrie-scholen, en

Digitized by Google

meer en meer wordt erkend, dat onderwijs — en vooral onderwijs in natuurwetenschappen — eene dringende behoefte is voor industriëlen. (*) Dat is ook van algeheele toepassing op eene inrigting voor onderwijs, als Deventer in zijn Athenaeum bezit, dat, gelijk het reglement luidt, behalve voor hooger onderwijs, ook bestemd is voor hen, die zonder voor den geleerden stand te worden opgeleid, onderrigt wenschen in verschillende vakken van industrie en andere kennis voor het maatschappelijk leven benoodigd. Hand aan hand gaande helpen het hooger en het industriëel onderwijs (voor zoo ver het daarvoor aanwezige materiëel strekt) elkâar tot bereiking van het groote doel, vorming van allen, zoowel van den nijveren als van den geleerden stand. En bij de toenemende ontwikkeling van nijverheid in ons land, bij de oprigting van zoovele fabrieken en de opening van nieuwe handelswegen, zal de heilzame invloed van eene wetenschappelijke vorming der nijvere klasse, door een goed ingerigt onderwijs verkregen, zich meer en meer doen gevoelen; zal het blijken, dat geen grooter geschenk door eene regering aan het volk kan gegeven worden dan de gelegenheid om kennis, vooral der natuur, op te zamelen, en dat men in onzen tijd niets beters, niets nuttigers doen kan, dan kennis te vergâren, die ons hart veredelt en ons welzijn bevordert — zal langzamerhand meer algemeen de waarheid worden erkend van de vooral in onzen tijd zoo ware spreuk van BACO: *Kennis is magt.*

DEVENTER.

(*) Wat de *Twentsche vereeniging ter bevordering van nijverheid en handel* dezer dagen gedaan heeft, strekt hiervan alweder ten bewijze (Zie o. a. *Bijblad van de Economist*, 1859, no. 11. bl. 482) Hierover is in de zitting van de *Tweede Kamer der Staten-Generaal* van 5 Dec. ll. door de Heeren VAN HOËVELL en THORBECKE en den Minister van Binn. Zaken het woord gevoerd. L. M.

Digitized by Google

STAATHUISHOUDKUNDIGE ONDERWERPEN BIJ DE STATEN-GENERAAL BEHANDELD.

Onder de staathuishoudkundige onderwerpen, bij de Staten-generaal behandeld en waarvan wij nu en dan de hoofdpunten mededeelen, verdient ongetwijfeld de zaak der *spoorwegen* eene eerste plaats. Onze lezers kennen den zakelijken inhoud der gewisselde stukken, waaruit het voorgedragen stelsel in zijn verschillende deelen, de rigtingen en de financiele voorwaarden, hun genoegzaam zijn gebleken (zie *Economist* 1859, pag. 65 v., 208 v., — 213 v., 262 v., 310 v., 364 v., 435). Ons rest thans eenig overzigt te geven van de behandeling van het onderwerp in de openbare beraadslaging der 2e Kamer, in de zittingen van 14 tot 19 November ll.

Eenig volledig résumé van deze uiterst uitvoerige discussie te geven is echter in ons beknopt bestek niet wel doenlijk. — Bij den hevigen strijd, vooral om de rigting der lijnen, en den roep over „begunstiging van *locale belangen*" was het bij dat ontwerp nog meer dan bij andere natuurlijk dat men de motieven waarop men zijne stem uitbragt, op hunne juiste waarde wenschte te doen beschouwen; en bij dat algemeen motiveren van stemmen (hetgeen zelfs een der leden deed zeggen dat hij het deed, omdat hij anders welligt de eenige zoude zijn die het niet deed) was het weer even natuurlijk, ja onvermijdelijk zelfs, dat men in velerlei herhalingen kwam van hetgeen anderen reeds hadden gezegd.

Wij wenschen echter van het vele nuttige dat is aangevoerd, iets op te teekenen en in beknopte vorm aan onze lezers voor te dragen en zeer doelmatig kan zulks voor dit onderwerp geschieden door den hoofdzakelijken inhoud te volgen van de redevoeringen der ministers van Binnenlandsche Zaken en van Financiën. Immers, door de beide HH. ministers werden bij de verdediging van het ontwerp, de gemaakte tegenwerpingen met naauwgezetheid gevolgd, en hunne wederlegging tot leiddraad nemende, vindt men van zelve de voorname tegen-argumenten aangeduid.

De beschouwingen over het wetsontwerp waren van verschillenden aard:

1°. van politieken, 2°. van staathuishoudkundigen, 3°. van technischen, 4°. van louter financieelen aard.

Digitized by Google

1°. van politieken: voldoet dit ontwerp aan de wenschen der Kamer en van het volk?

Had de Raad v. State niet andermaal moeten gehoord worden, nadat de twee voordragten tot één wetsontwerp (hetwelk dus, volgens de letter, nieuw was) waren vereenigd?

2°. van staathuishoudkundigen aard, als: ware het niet verkieslijk, dat de spoorwegen door den Staat zelf werden aangelegd?

De rigting der lijnen. Welk doel behoort men bij de bepaling der lijnen in het oog te houden, personen- of het goederenvervoer? het binnenlandsch verkeer of het internationaal verkeer? eigen handel of transito-handel? Is er werkelijk zulk een groot belang voor Nederland aan de spoorwegen verbonden? Zijn de tegenwoordige waterwegen niet genoegzaam? en zoo neen, behoort men dan niet allereerst die waterwegen te bevorderen, en de toegangen tot onze havens geheel vrij, en meer toegankelijk te maken?

3°. Als het technische vraagstuk trad hoofdzakelijk op den voorgrond: de veel besproken kwestie van één of twee rivier-overgangen: en waar hier de overbrugging op de minst gevaarlijke wijze kan geschieden?

4°. Eindelijk, *last not least*, de financieele kwestie:

Zijn de conditien die gemaakt zijn, al of niet te voordeelig? In aanmerking genomen het plan op zich zelf? In aanmerking genomen den tegenwoordigen toestand der geldmarkt? In aanmerking genomen den toestand onzer Staats-financien in het bijzonder, en de vooruitzigten daaromtrent bestaande? Eindelijk, ondernemen wij ook te veel in eens, en is er wel gelijktijdige uitvoering denkbaar?

Het waren deze vragen, op verschillende wijzen voorgedragen en bestreden, die eigenlijk, van welke zijde de zaak ook beschouwd werd, het *fond du débat* hebben uitgemaakt.

De eerste indruk dien men bij den aanvang, naar den loop der discussien ontving, was niet zeer gunstig voor het lot van het ontwerp. Bestrijders der regeringsvoorstellen volgden zich als in wedijver op, en, vreemd genoeg, de voorstanders van den aanleg van Staatsspoorwegen schenen volgens de discussie, talrijker te zijn, dan de gewisselde stukken hadden kunnen doen vermoeden.

De Heeren van Hall, Voorthuyzen, Begram, Schimmelpenninck v. d. O., een groot gedeelte der eerste sprekers, verklaarden zich voor dat beginsel.

Gaandeweg evenwel deed menige stem zich hooren ten voordeele van het ontwerp, en weldra genoten de regeringsvoorstellen een voor velen onverwachten steun, (waarop aan het eind der discussie door den heer van Eck

Digitized by Google

werd verwezen (*) namelijk de onderlinge verdeeldheid van de bestrijders. Hoe meer men aan het preciseren der tegen-argumenten ging, hoe meer het bleek dat de bestrijders verschillende zienswijzen hadden over hetgeen zij wenschen daargesteld te zien; en hoe meer dus de opinie veld moest winnen, dat er bij een eventueel verwerpen, geen aaneengesloten plan zoude zijn, hetwelk men in de plaats zoude be-

---

(*) Ik heb mij de vrijheid veroorloofd een kijkje te nemen in het kamp van onze tegenpartij, en dat is zeer welwillend toegestaan. Ik zie bij die tegenpartij geene orde, geene eenheid, geene rigting. Ik zie onderlingen strijd, onderlinge vernietiging. Mijne heeren, ik wenschte wel, dat de voorstanders van deze wet zich voor een oogenblik konden plaatsen op de tribune en de tegenstanders onder elkander de zaak eens trachtten af te doen. Uit die poging zou niets anders voortvloeijen dan eene Babylonische spraakverwarring. Sommige tegenstanders hechten aan *concessien;* zij willen van niets anders weten; anderen vinden het concessie-stelsel eene ramp voor het land en willen *staatsspoorwegen*. Maar, mijne heeren, de helft van die minderheid knip ik weder in tweeën, want er zijn er die zich verklaren voor staatsspoorwegen *zonder* beheer van den Staat; maar er zijn er ook die zich tegen dat stelsel krachtig verheffen en zeggen: „neen, geen staatswegen dan met beheer van staatswege, want dan is de Staat meester om de prijzen en dergelijke te regelen."

Nu hebben wij de tegenstanders dezer wet reeds in drie tegenover elkander staande rigtingen verdeeld gezien; maar daar bepaalt het zich nog niet bij. Ook in het finantiele gedeelte van den strijd hebben zich onder de tegenstanders van volkomen tegenovergestelde meeningen vertoond. Er zijn er die zeggen: „al neemt gij de wet aan, zij krijgt toch nooit uitvoering, want er is geen concessiestelsel mogelijk dan met bepaling van 5 pCt. rentegarantie," en zij wijzen daarbij op de Amsterdamsche werkzaamheden in dezen; anderen hebben gezegd: „neen, ik ben tevreden met 4½ pCt. en geef niet meer." Ik vraag: hoe zullen wij die beide minderheden met elkaâr verzoenen? Ik zie er geene kans toe.

Sommigen komen op het terrein, waarvan ik straks gesproken heb, en dreigen, dat een staatsbankroet voor de deur staat; anderen zeggen: „wij moesten veel meer lijnen hebben; als wij die kregen, zouden wij voor de wet stemmen;" ik wijs hierbij op de redenaars uit onze noordelijke provincien.

Sommigen zeggen weder: „wij willen geen *spoorwegnet*, waarin men zich verwart." Ik heb naar dat net gezocht en ik ben tot de conclusie van den Minister van Binnenlandsche Zaken gekomen, dat er namelijk wel *stamlijnen* worden aangeboden, maar geen *net*. Ik heb met veel moeite drie mazen gevonden: de eene loopt tusschen Venlo, Arnhem en den Bosch; de andere breidt zich uit tusschen Arnhem, Utrecht, Rotterdam, Dordrecht, Breda, den Bosch en Grave: ik hoop, mijne heeren, dat de geachte spreker uit Arnhem, die zoo bang was voor dat net, zich toch in die maas niet zal verwarren. En eindelijk heb ik nog eene kleine maas gevonden, bestaande in de aansluiting der lijn van Breda tot aan den Moerdijk aan den Moerdijk aan den Antwerpschen spoorweg. Ziedaar drie mazen, die niet zouden te vinden zijn, indien zij niet gedeeltelijk door de reeds bestaande spoorwegen wierden gevormd. Dat is nu dat *net*, waarvan zooveel ophef wordt gemaakt!

Wat de *rigtingen* betreft, zoo zijn er, die op Russische wijze met een liniaal de lijnen willen trekken; anderen weder verlangden meer slingeringen en betoogden dat de localiteiten moesten geholpen worden. Zal ik weder die twee minderheden knnnen bevredigen?

....En nu kom ik terug tot mijne beschouwingen over de wisseling van

Digitized by Google

komen, als de goedkeuring der meerderheid wegdragende; — eene overtuiging die ongetwijfeld gunstig moest werken op diegenen die, (gelijk o. a. de heeren v. Zuylen, Schimmelpenninck en v. Twist), de bepaling hunner stem bij zulke ingewikkelde belangen, van den loop der discussien deden afhangen.

De heeren van Heukelom en Godefroi bestreden de voorgedragen rigting uit een handels- en finantieel oogpunt.

Tegenover hen stonden de H.H. Betz en Hoijnck van P., die vooral met het oog op den transito (*), de wenschelijkheid der voorgedragen lijnen betoogden.

---

denkbeelden tusschen de leden der minderheid; zij hebben ook gesproken over de quaestie der rivierovergangen. Sommigen wilden maar één overgang, anderen twee, ja, mijne heeren, ik heb eene stem gehoord die er drie verlangde. Zoo voortgaande zou men kunnen komen tot eene overwelving onzer groote rivieren. In allen geval blijkt dat er groote strijd bij die minderheden bestaat, en over de groote vraag hoe veel overgangen er moeten zijn, is de minderheid het met zich zelve niet eens.

.....Ik meen dus — en dit is de slotsom van mijne redenering — dat, wanneer men aan den eenen kant eenheid, aan den anderen kant onzekerheid, weifeling en verwarring ziet, men bij de afsteming van dit ontwerp niets zal krijgen, tenzij — en dat kan ik toch niet aannemen — iedereen van batterij verandere. Het is eene mathematische waarheid dat, zoo men op den tot nu toe gevolgden weg voortgaat, in Nederland niets tot stand zal komen. Indien men, hetzij door verschil van meening, hetzij door onderlinge jalouzien, dien weg blijft bewandelen, dan zal men, ik herhaal het niets verkrijgen en Nederland zal in de zaak der spoorwegen een Europeesch Boeötie zijn. (*Rede van den Heer van Eck, zitting* 16 *Nov. Bijblad* p. 214 volg.)

(*) (*De Heer Hoynck.*) Het is mij meermalen voorgekomen, en de discussie over dit wets-ontwerp heeft er mij op nieuw het bewijs van geleverd, dat bij velen, die met onzen transito-handel niet van nabij bekend zijn, zeer onjuiste begrippen ten aanzien van de werkelijke waardij van dien handel bestaan. Het is een verschijnsel dat zich wel laat verklaren, want men is al ligt geneigd de directe voordeelen welke die handel afwerpt, te stellen tegenover de ruimere kansen van winst van den eigen handel, en dan schat men, bij die vergelijking, den transito-handel als element van nationale welvaart niet zeer hoog. Doch op die wijze van beschouwing valt veel af te dingen. In de eerste plaats merk ik op, dat, zoo het al waar is dat de eigen handel kansen op ruimere winsten aanbiedt, daartegenover ook de ongunstige kans staat van groote verliezen. Ziedaar reeds een voordeel van den transito-handel, dat dit gevaar daaraan niet verbonden is. Een ander voordeel van dien handel is, dat hij in den regel gedreven kan worden met kleine kapitalen, en dus het voordeel biedt, van menigeen, die de finantiele krachten mist om zich in den algemeenen handel te begeven, een middel van bestaan te verzekeren. Uit dat oogpunt werkt de transito-handel zeker niet weinig mede tot de verspreiding van algemeene welvaart. Zal ik meer voorbeelden aanhalen? Ik zou dan in de derde plaats op den transito-handel kunnen wijzen als eene milde bron van bestaan voor onze arbeidende klasse, en ik geloof niet te overdrijven, als ik beweer dat hij in dat opzigt voor den eigen handel niet behoeft onder te doen. Hoe wordt de handel in onze koopsteden, bijv. in de koloniale producten gedreven? Groote partijen van die goederen, die aanzienlijke kapitalen vertegenwoordigen, gaan dikwijls in vijf, zes of meer handen over zonder te worden verplaatst; men weet het, die handel wordt gedreven op de zoogenaamde ceelen van de handelmaatschappij. Bij den transito-handel is het geheel anders. Elk stuk goed, dat in onze zee-

Digitized by Google

De Heeren de Kempenaer, Kien, en Asch van Wijk betoogden het doenlijke der rivier-overgangen te Culemborg of Thiel, en verwezen op de bezwaren van de Nijmeegsche en Moerdijksche overgangen.

De heer Olivier, een der bestrijders van het ontwerp, beschouwde

---

havens aankomt, moet gelost, verwerkt, verzonden worden; dit herhaalt zich dagelijks, en uit dat oogpunt beschouwd is die handel zeker eene bron van dagelijks terugkeerende verdienste en van groote welvaart voor de arbeidende klasse; zoo men het bewijs daarvan wil hebben, vergelijke men den toestand dier klasse in de steden waar het centrum van den transito-handel gevestigd is met haren toestand in andere handelssteden.

Ik zal echter bij de kleine voordeelen van dien handel niet langer stilstaan; het zijn eigenaardige, maar in mijn oog niet de groote voordeelen van den transito-handel. Uit een algemeen oogpunt beschouwd is het groote voordeel, mijn inziens, daarin gelegen, dat die handel een krachtige hefboom is niet alleen tot ontwikkeling van eigen handel, maar ook tot ontwikkeling van den handelsstand. Hij wekt den ondernemingsgeest in hooge mate op. Ontwikkeling van eigen handel in de eerste plaats. Het ligt voor de hand dat men, om eigen handel te drijven, betrekkingen moet hebben in het buitenland, en ieder die geen vreemdeling is in den handel, weet dat juist de groote moeijelijkheid om eigen handel te drijven, om voor eigen handelsartikelen een uitweg te vinden, gelegen is in het aanknoopen van betrekkingen in den vreemde. Daartoe werkt de transito-handel uitmuntend mede. De aard der zaak brengt mede, dat hij, die zich daarmede bezig houdt, daardoor van zelf een tal van betrekkingen aanknoopt met handelshuizen in alle oorden der wereld.

Een tweede voordeel van den transito-handel als element van ontwikkeling van eigen handel, is gelegen in de uitbreiding die daardoor onze scheepvaart erlangt. Het behoeft toch geen betoog dat de goederen, die uit zee transito in ons land worden gebragt, daar inkomen met een tal bodems, die, zoo wij geen transito-handel hadden, onze havens zouden voorbijgaan en naar de havens van Antwerpen of Havre, onze voorname concurrenten, zouden gaan. En wat is daar het gevolg van? Dat die bodems, zullen zij met voordeel varen, retourvrachten moeten hebben; die retourvrachten kunnen niet alleen komen van goederen, die van de landzijde transito inkomen. Van daar meerdere scheepsruimte, als gevolg lagere vrachten en daardoor uitvoer van een aantal producten van landbouw, handel en industrie. Wij worden daardoor in staat gesteld om, ten aanzien van menig artikel, op vreemde markten te concurreren, waar wij dit, zonder dat hulpmiddel, moeijelijk zouden kunnen. Door dat hulpmiddel kunnen wij niet alleen concurreren met den vreemde, maar, gelijk ik zeide, kunnen wij ook sommige onzer handelsartikelen brengen, waar zij anders niet zouden kunnen komen. En om nu met een enkel woord aanschouwelijk te maken, van welk groot belang die transito-handel voor de uitbreiding van onze scheepvaart is, verzoek ik voor een oogenblik de aandacht der vergadering tot mededeeling van een enkel cijfer. In 1857 werden, blijkens de handelsstatistiek, in Amsterdam ingeklaard 1988 schepen met een last van ruim 414,550 ton, in Rotterdam daarentegen 2494 schepen, met een last van 628,905 ton, dus 506 schepen en 214,355 scheepstonnen meer te Rotterdam dan te Amsterdam, hoofdzakelijk ten gevolge van den transito-handel. Dit zou nog duidelijker uitkomen, zoo ik er wilde bijvoegen de cijfers van de scheepvaart op Dordrecht; dan zou men zien dat de scheepvaart op Rotterdam en Dordrecht ruim 50 pCt. meer bedraagt dan die op Amsterdam. Ik laat daarbij buiten berekening de vaart op Schiedam, welke stad mede voor een belangrijk cijfer in den transito-

Digitized by Google

verbetering van de waterwegen en der toegangen tot onze havens als een hoofdvoorwaarde, eer men tot spoorwegen overging (*). De heer Thorbecke bestreed het tegenwoordige plan als te veel in eens ondernemend. (*Zie lager in dit nummer.*)

De behandeling eener Spoorwegen-kwestie is een uiterst geschikt middel om, — daar de waarheid uit den strijd der meeningen ontstaat, — de verschillende deelen van ons vaderland op hunne waarde te doen schatten. Immers, men kan zeker zijn dat al de goede zijden van Stad of Provincie door de verdedigers eener rigting, al de min gunstige

---

handel deelt. Wat de uitklaring betreft, zien wij te Amsterdam 1445 schepen tegen 1755 te Rotterdam en dus aldaar 310 schepen meer, terwijl de last bedroeg in Amsterdam 308,304, in Rotterdam 493,677 ton en dus daar ook weder 185,373 ton meer.

Bovendien heeft de transitohandel op onze havens, waar die hoofdzakelijk gedreven wordt, eene zeer uitgebreide stoomvaart in het leven geroepen. Ik beroep mij al weder op officiele bescheiden, en dan blijkt uit het verslag van de kamer van koophandel, in de jaren 1857 en 1858 aan het gemeentebestuur te Rotterdam gedaan, dat in het eerstgenoemde jaar aan de vaart op die havens werd deel genomen door niet minder dan 1009 en in 1858 door 1101 stoombooten, die, zoo als ik reeds de eer had te zeggen, hoofdzakelijk haar middel van bestaan in het transitoverkeer vinden, maar tevens het voordeel aanbieden, dat zij den afzet van onze eigene producten bevorderen. Zij doen dit hoofdzakelijk ook daardoor, dat zij een geregeld verkeer tusschen de buitenlandsche havens en de onze onderhouden.

Ik stap hiermede, mijnheer de Voorzitter, van dit punt af.

Ik wensch nu in de tweede plaats te wijzen op het belang van den transitohandel als middel tot ontwikkeling van onzen handelsstand. Ik had reeds de eer de vergadering te wijzen op het groote voordeel dat de transit aanbiedt, door de betrekkingen, die daardoor met het buitenland worden aangeknoopt. Maar hij heeft nog een veel grooter voordeel. Het drijven van den transito-handel werkt uitnemend mede om handelskennis bij onze kooplieden te vermeerderen. Dat ligt in den aard der zaak. Door het transit-verkeer leeren zij de behoeften van de buitenlandsche markten kennen, tusschen welke dat verkeer hoofdzakelijk gedreven wordt; zij leeren de voordeelen kennen, die aan dien handel verbonden zijn; lust tot het drijven van eigene zaken en ondernemingszucht worden daardoor in hooge mate opgewekt. Ieder, die met de handelsplaatsen, waar dat verkeer hoofdzakelijk gevestigd is, bekend is, weet, dat het eene waarheid is, dat wanneer men daar de geschiedenis van een tal van handelshuizen nagaat, die nu onder de eerste te rangschikken zijn en belangrijke eigene zaken drijven, vele van die huizen hunne opkomst en hunnen bloei te danken hebben aan den transito-handel en aan de kennis, daarbij opgedaan. (*Zitting 9 November.*)

(*) De spoorwegen moeten dienen, heeft men gezegd, om onze voornaamste zeehavens en handelsplaatsen in verband te brengen met het buitenland; zij zijn vooral van belang voor het goederenvervoer, omdat dit voor veel grootere uitbreiding vatbaar is dan het personen-vervoer en dewijl het daarbij vooral op spoed aankomt. Men wil dus, en te regt, geloof ik, onze havens en voornaamste handelsplaatsen maken tot voorraadschuren voor den buitenlandschen consument. Maar dan geloof ik, dat het niet alleen noodig is dat de waren uit die voorraadschuren snel kunnen weggevoerd worden, maar ook, en dit is een eerste vereischte, dat zij er ook snel kunnen gebragt worden. Die voorraadschuren behooren niet minder snel gevuld dan geledigd te worden. Het moet er eerst zijn, zal het weggevoerd kunnen worden; en wat

Digitized by Google

door de bestrijders zullen aangevoerd worden. Zoo moesten de heidestreken van ons vaderland, Veluwe, Mookerheide en Drenthe, aanvallen doch ook wakkere verdediging ondervinden, en de eer der veen- en heidestreken dezer provincie werd door de twee vertegenwoordigers v. d. Veen en van Heijden R. op waardige wijze opgehouden. Even als bij de landstreken werd het betrekkelijk belang onzer zeehavens, zoo voor invoer als voor uitvoer en transit, aan de vuurproef der debatten onderworpen; en voor Harlingen, Dordrecht en Rotterdam gold het de vraag wat de handel van elk der plaatsen thans reeds beteekende om het meest aanspraak te geven op het voordeel van tête de ligne voor Noorder- of Zuiderlijn te worden.

---

baat nu dat middel om weg te voeren, als het middel tot aanvoer ontbreekt of hoogst gebrekkig is? En bevinden onze voornaamste zeehavens zich niet steeds in dien toestand? Laat de toegankelijkheid daarvan niet zeer veel te wenschen over? Met hoe veel kosten en met hoe veel tijdverlies gaan de aanvoeren van buiten daar gepaard? In mijn oog moet eerst daarin verandering gebragt worden. Eerst moeten onze handelssteden in staat gesteld worden om voor den buitenlandschen consument tot voorraadschuur te dienen, vóór men er aan denken moet, dien voorraad te vervoeren, vooral bij ons, bij wie het niet ontbreekt aan middelen tot dien vervoer, die binnen ons land, allen erkennen dit, voortreffelijke waterwegen bezitten, langs welke waterwegen toch altijd het grootste gedeelte dier goederen zal vervoerd worden, vooreerst uit hoofde van de goedkoopheid, en in de tweede plaats dewijl die goederen langs een anderen weg moeijelijk te vervoeren zijn. Onthef nu die waterwegen van alle belemmeringen, zoo als Rhijntollen en dergelijke, en gij zult eene dienst bewijzen zoo groot, dat nog geen twee jaren geleden de Antwerpsche handelsstand zich tot de Belgische regering wendde met de verklaring, dat Belgie met zijne spoorwegen op de Duitsche markt niet mededingen kon tegen Holland met zijne waterwegen.

Om al die redenen geloof ik dat men op dit oogenblik een verkeerden weg heeft ingeslagen; dat men de ledig liggende gelden onzer schatkist eerst had moeten gebruiken tot verbetering der waterwegen van Amsterdam en van Rotterdam naar zee, van Amsterdam naar den Rhijn en voor de kanalisatie zoo in Groningen als elders. Eerst de havens vatbaar gemaakt voor de ontvangst van goederen, en dan aan den afvoer die verbeteringen gegeven, voor welke hij vatbaar is. Die gemakkelijke en onkostbare toegang toch moet voor den handel het middel zijn dat hem voedt, hem kracht en leven geeft, en de verbetering dier waterwegen zal zelfs de spoorwegen productiver maken, wanneer zij zullen aangelegd zijn. Mij dunkt, die verbetering is een eerst, een dringend belang, waarvan de algemeene handel, niet enkel de doorvoerhandel, maar ook de eigenlijke handel, regtstreeksche vruchten zal plukken. Ik acht dien doorvoerhandel, even als de tweede spreker uit Rotterdam, van zeer groot belang, maar ik geloof dat die handel van eene verbetering der toegangen meer onmiddellijke vruchten zal plukken dan de aanleg van spoorwegen belooft, langs welke toch een groot gedeelte goederen niet zal vervoerd worden, dewijl men daarvoor den meer gemakkelijken en goedkoopen waterweg zal blijven verkiezen. (*Rede van den Heer Olivier, zitt.* 12 *Nov.*)

Digitized by Google

Bij den aanvang zijner rede, in de zitting van 14 November, gehouden, verwees de *Minister van Binnenlandsche Zaken* er op, dat de bedenkingen, in den loop dezer beraadslagingen tegen de voordragt ingebragt, onder *vier* hoofden kunnen gerangschikt worden.

Zij gelden *vooreerst* de *houding der Regering* in het behandelen dezer zaak.

Zij zijn *ten andere* gerigt tegen den voorgestelden *aanleg van spoorwegen door bijzondere personen.*

Zij betreffen *ten derde* de in de concessien aangewezen *rigting der lijnen.*

Zij gelden *ten vierde* hetgeen aan de ondernemers als *ondersteuning uit 's Rijks kas* is toegezegd.

„De beantwoording der laatste bedenkingen," zeide de minister als tot het gebied der geldmiddelen behoorende, heeft mijn ambtgenoot voor de Finantien op zich genomen.

Ik zal mij dus tot de in de eerste, tweede en derde plaats genoemde bepalen.

I. Er is, *in de eerste plaats*, bedenking ingebragt tegen de wijze waarop de Regering in de behandeling dezer zaak is te werk gegaan.

Zal men hierover een billijk oordeel vellen, men dient dan te letten op den toestand waarin de Regering de zaak niet gebragt, maar gevonden heeft.

Nadat in de laatste jaren een aantal concessien voor den aanleg van spoorwegen was gevraagd, verleend, aanvaard, maar onuitgevoerd gebleven, had het vorige Kabinet beproefd, door het maken van wetsbepalingen en door andere maatregelen, het tot stand komen van spoorwegen te bevorderen. De daartoe gedane voordragt had echter bij deze Kamer geen goed onthaal gevonden. Intusschen was de zucht tot het verkrijgen van spoorwegen in de verschillende deelen van het land steeds dringender geworden. Dit had aanleiding gegeven tot het doen eener interpellatie aan de Regering in deze Kamer en tot het aannemen der bekende motie van orde van 22 Februarij 1858. Ter voldoening aan die motie, had mijn ambtsvoorganger onderhandelingen aangeknoopt over eene concessie voor den aanleg van spoorwegen in het noorden des Rijks met personen, die daartoe in September 1857 aanvraag hadden gedaan. Weinige dagen daarna, in Maart 1858, trad het tegenwoordig Kabinet op.

Dit Kabinet vond dus bij zijn optreden:

eene in de verschillende deelen des lands sterk opgewekte begeerte naar het onverwijld verkrijgen van spoorwegen;

een met bijna eenparige stemmen uitgedrukt gevoelen der Tweede Kamer, dat onder de ingekomen aanvragen van concessie eene keuze moest worden gedaan, die, *zonder eenig verder uitstel*, tot een begin van uitvoering zou kunnen leiden; en

eene onder de aanvragen aanvankelijk gedane keus.

Dat de Regering in zoodanigen toestand niet kon handelen als of er met opzigt tot de zaak der spoorwegen in den laatsten tijd niets ware voorgevallen, zal wel door niemand worden betwist.

Het denkbeeld, dat zich omtrent de behandeling der zaak het eerst bij mij opdeed, was door de wet te doen bepalen, ten behoeve van welke lijnen de Staat ondersteuning zou verleenen en waarin die ondersteuning zou bestaan. Dit denkbeeld is echter, na aandachtig beraad, verlaten en de regering besloot, in den zin der motie van orde van 22 Februarij 1858 te handelen.

Digitized by Google

Dientengevolge nam zij in overweging, of de aanvankelijke gedane keuze goed was te achten. De keuze kwam haar allezins aannemelijk voor. De heeren Sloet, Reuchlin en Kol hadden in September 1857 eene concessie aangevraagd voor een spoorweg, die Friesland, Groningen, Drenthe, Overijssel en Gelderland onderling en met de groote Hollandsche handelssteden verbinden zou. Het scheen hoogst wenschelijk, zoodanige verbinding tot stand te doen brengen, en de aanvragers stonden bekend als eerlijke, ijverige lieden, van wie het uitvoeren der gevraagde concessie mogt worden verwacht. „Maar zij zijn," is er gezegd, „geen spoorwegspecialiteiten, geen geldmannen." Ik erken het, doch merk op, dat voor de bedoelde concessie noch door spoorwegspecialiteiten, noch door geldmannen aanvrage was gedaan. Ik geloof bovendien, dat een werkelijk uitvoeren van de in de concessie omschreven werken eerder te wachten is van mannen zoo ijverig, zoo eerlijk als deze concessionarissen, dan van spoorwegspecaliteiten of geldmannen, wien het niet zelden meer om speculatie te doen is, dan om het werk. „Die concessionarissen hadden," zoo is verder gezegd, „niets verrigt om de concessie te verkrijgen; zij hadden geene plannen ingediend, geene kaarten aangeboden." Zij hadden het is waar, niet die voorloopige werkzaamheden verrigt, welke het raadsaam kan zijn, voor de toekomst te vorderen. Had echter daarop gewacht moeten worden, dan zou er nog een geruime tijd verstreken zijn alvorens concessie voor de bedoelde wegen waren verleend, want eenige aanvraag voor die wegen, vergezeld van behoorlijke plannen en kaarten, was bij de Regering niet ingekomen.

De onderhandeling werd alzoo voortgezet met de heeren Sloet en Reuchlin. De heer Kol, het is der Kamer bekend, had van zijne aanvrage om concessie afgezien. Daar de aanvrage dier beide heeren naar het oordeel der Regering niet, gelijk zij lag, kon worden aangenomen, werden aan de heeren Sloet en Reuchlin eenige wijzigingen voorgesteld, waarin zij, na overweging, toestemden. Die afwijking van hun oorspronkelijk plan wordt aan die heeren ten kwade geduid. Men heeft zelfs getracht hen in tegenspraak te brengen met een geschrift, vroeger door hen over de spoorwegen uitgegeven. Wanneer echter de Regering zich bereid verklaart eene concessie voor een spoorweg, waaraan eene belangrijke ondersteuning uit 's lands kas is verbonden, te verleenen, op voorwaarde, dat in het plan der aanvragers van concessie eenige wijzigingen komen, en de aanvragers meenen, na rijp beraad, zich met die wijzigingen te kunnen vereenigen, dan zie ik niet dat het toestemmen in die wijzigingen afkeuring verdient.

„Op grond van dit verschil tusschen de verleende concessie en de oorspronkelijke aanvrage heeft men beweerd, dat de concessionarissen geen belang zouden stellen in het tot stand brengen der zaak." Ik kan de inwendige gevoelens der concessionarrissen niet nagaan; doch ik kan de verzekering geven, dat zij mij voorkomen steeds met den grootsten ijver voor het tot stand brengen van het werk vervuld te zijn.

Maar die *onderhandeling met de concessionarissen*, zegt men, was in *strijd met de motie van* 22 Februarij 1858, omdat daarbij bedoeld werd het doen eener keuze onder de ingekomen aanvragen, en de Regering niet de aanvraag gelijk zij was gedaan, heeft geconcessioneerd, maar daarin wijzigingen heeft gebragt.

Ik twijfel, of die uitlegging aan de motie gegeven zeer vleijend is te achten voor de wijsheid der Kamer. Ik kan mij niet voorstellen dat de

Digitized by Google

Kamer zou gewenscht hebben, dat de Regering in eene zoo belangrijke zaak als de spoorwegen, op eene andere wijze te werk zou gaan, dan gebeurt ten opzigte van alle andere wegen. Wanneer iemand concessie aanvraagt voor het leggen van een straatweg, en de door hem aangegeven rigting komt der Regering voor eenige wijziging te behoeven, opdat bijv. de weg loope door zekere localiteit, af opdat eene bogt worden afgesneden, dan wordt als voorwaarde voor 't verleenen der concessie gesteld het brengen van zoodanige wijziging in de rigting. Heeft de aanvrager van concessie daartegen geen bezwaar, dan wordt de aldus gewijzigde aanvraag toegestaan. En zou het nu aangaan, anders te handelen, in eene zaak van zoo groot gewigt, als die der spoorwegen; in eene zaak, waarin het aankomt op het geven van eene aanzienlijke ondersteuning uit 's lands kas? Het mag niet worden gedacht, dat de Kamer dat zou hebben gewenscht.

Even als de Regering met betrekking tot de concessie voor den Noorderspoorweglijnen heeft gehandeld, heeft zij het gedaan met betrekking tot die voor de Zuiderlijnen. Zij heeft eene keuze gedaan onder de aanvragen, die zij had ontvangen, en hare keuze bij voorkeur laten vallen op eene aanvraag, waarop de aandacht in het bijzonder was gevestigd in het Voorloopig Verslag over het door het vorig Kabinet ingezonden wets-ontwerp van 1857. Zij vestigde hare keuze op de aanvrage, door den heer Bredius gedaan. Men heeft gevraagd, waarom de heer Suermondt, die de prioriteit had, bij den heer Bredius was achtergesteld. De heer Suermondt had de prioriteit niet. Hij had concessie gevraagd voor eene lijn loopende van Vlissingen over Breda tot Venlo. Maar toen die aanvrage inkwam, werd reeds met den heer Bredius onderhandeld over de lijn, loopende van Rotterdam over Dordrecht naar Venlo. Er waren dus twee aanvragen voor de lijn van Breda naar Venlo; en nu kwam het der Regering beter voor, dat de lijnen naar Rotterdam-Venlo en Vlissingen-Venlo in ééne hand kwamen, dan dat zij wierden verbrokkeld. Afzonderlijke concessie voor de lijn van Vlissingen naar Breda, of voor die van Rotterdam naar Breda scheen niet raadzaam. Het was ook de wensch der Kamer, dat die lijnen niet zouden worden verbrokkeld in verschillende concessien. Immers in het verslag, waarop ik daar heb gewezen, wordt de wensch te kennen gegeven, dat de Zeeuwsche lijn deel mogt uitmaken van de concessie voor de lijn van Rotterdam naar Venlo.

De vraag is gedaan, waarom later een derde concessionaris onder de concessionarissen voor de Zuiderspoorwegen is opgenomen. De reden daarvan is zeer eenvoudig. Bij de concessie, aan de heeren Bredius en van Sypesteyn verleend, was bepaald dat eene naamlooze vennootschap zou worden opgerigt, in overleg met het Rotterdamsch-Dordrechtsche spoorweg-comité. Dit comite nu verzocht, daar er een inwoner van Dordrecht onder de concessionarissen was, dat ook een Rotterdamsch inwoner daarbij mogt worden gevoegd. Ziedaar de eenige reden waarom een Rotterdamsch ingezeten, de heer van Reesema, als derde concessionaris voor de Zuiderspoorweg is aangenomen.

Ik geloof, uit het gezegde blijkt, dat het beweren: „de concessien zijn verleend aan gunstelingen, er zijn concessionarissen opgezocht," geheel ongegrond, dat het eene onwaarheid is. Ik geloof, er zal nu ook blijken, dat in het verleenen van die concessien geenerlei duisternis heerscht, dat er niets heeft plaats gehad, wat nadere opheldering zou vereischten. Maar ondersteld, er ware op dat verleenen der concessien iets aan te merken,

Digitized by Google

kan dit een grond zijn tot verwerping van deze voordragt? Ik geloof dat niet. Ik meen, het handelen met aanvragers om concessien is eene zaak tusschen de Regering en die aanvragers, eene zaak die deze Kamer geheel niet aangaat. Deze Kamer heeft alleen te overwegen, of de ondersteuning uit 's Rijks kas, bij deze voordragt van wet bedoeld, kan worden verleend aan eene onderneming, die op de voorwaarden, in de concessien omschreven, zou worden uitgevoerd.

Men noemt de *vereeniging tot één ontwerp* een dwang, eene belemmering der vrije stemming. Kwamen de bepalingen betreffende de beide concessien in *één* artikel voor, dan, ik erken het, zou er dwang bestaan, maar zij zijn verdeeld in de *twee* artikelen van het ontwerp. Men is dus vrij *voor* het ééne artikel en *tegen* het andere te stemmen, even als men vrij zou zijn geweest de ééne afzonderlijke voordragt aan te nemen en de andere te verwerpen.

Eindelijk is op de behandeling dezer zaak de aanmerking gemaakt, dat alvorens de verbinding van Amsterdam en Rotterdam met spoorwegen voor te stellen, de verbetering van de *waterwegen* naar die beide gemeenten had moeten zijn voorgedragen. Zoo ik dergelijke aanmerking had kunnen verwachten, het was zeker niet van de zijde, van waar zij is gekomen. Van geene zijde toch is met meer kracht aangedrongen op *handelen*, op het indienen van spoorwegplannen, dan juist van die zijde. Ik zal alleen zeggen, dat, als men moest wachten op de verbetering der waterwegen naar Amsterdam en Rotterdam alvorens met den aanleg van spoorwegen te beginnen, dit werk nog vijf, zes, zoo niet meer jaren zou worden uitgesteld. Bovendien is het voorstel tot verbetering van den waterweg naar Amsterdam ingediend; en, zoo nog geen soortgelijk voorstel betreffende Rotterdam is aangeboden, dan is de reden daarvan te zoeken in de omstandigheid, dat de toestand der schatkist niet veroorlooft alles te gelijk te doen.

II. De algemeene bedenkingen zijn *in de tweede plaats* gerigt tegen het aanleggen der voorgestelde wegen door bijzondere personen. Men zegt: zoo uitgebreide spoorweglijnen, als in de concessien zijn omschreven, moeten niet door particulieren, maar door den Staat worden aangelegd. Er is gesproken van een handelen in strijd met het gevoelen dezer Kamer. Maar ik twijfel, of eenige handeling meer in strijd zou zijn met dat gevoelen, dan een besluit tot het maken van staatsspoorwegen. Niet alleen is dat denkbeeld herhaaldelijk in de stukken, van deze uitgegaan, afgekeurd; maar de motie van orde van 22 Februarij 1856 is daarmede bepaaldelijk in strijd. Ofschoon die motie meer dan eenmaal is voorgelezen, acht ik mij verpligt daarop nogmaals de aandacht te vestigen. De motie luidt: „De Kamer, volhardende bij haar besluit van 27 November 1857, is van oordeel, dat de in het algemeen belang noodzakelijke aanleg van spoorwegen door het verleenen van afzonderlijke concessien het best zal worden bevorderd. Zij vertrouwt, dat de Regering spoedig in staat zal zijn, onder de ingekomen aanvragen eene keuze te doen, welke, zoo noodig met medewerking der Vertegenwoordiging, zonder eenig verder uitstel, tot een begin van aanleg kunne leiden." Hier is zoo duidelijk mogelijk te kennen, gegeven, dat niet aanleg door den Staat, maar aanleg door particulieren wordt gewenscht. Ik moet verklaren niet te weten, op welke woorden is af te gaan, indien aan deze woorden een andere zin is te hechten. Die woorden zijn des te duidelijker, zoo men die vergelijkt met de motie van November 1857, waarop men zich daarin beroept. Het heeft mij dus in

Digitized by Google

hooge mate bevreemd, een geacht lid dezer Vergadering te hooren zeggen, dat de meening der Kamer hieromtrent nog niet was gebleken. Indien de woorden der motie in een verslag waren geuit, waarin soms in duistere uitdrukkingen verschillende gevoelens voorkomen, waarin het woordje *men*, naar ik verneem, wel eens aanduidt hetgeen één enkel lid denkt, dan kon omtrent de bedoeling der Kamer onzekerheid bestaan. Maar eene zoo duidelijk geformuleerde meening als die der motie, aangenomen met algemeene stemmen op ééne na, laat geen twijfel bestaan.

Als grond voor den aanleg der in de concessien omschreven wegen door den Staat is aangevoerd, dat het niet raadzaam is, een zoo belangrijk middel van gemeenschap in handen van particulieren te brengen, van maatschappijen, die voor een groot gedeelte uit vreemdelingen kunnen bestaan. Ik geloof dat vrees voor den invloed van vreemdelingen hier geen grond kan zijn. Er bestaan andere aanzienlijke maatschappijen in ons land, waarin voor een groot aantal aandeelen vreemdelingen kunnen deelnemen, bijv. de Handelmaatschappij, de Nederlandsche Bank. Het zou zeker niet wenschelijk zijn, dat de handel van Nederland voor een groot gedeelte in handen van vreemdelingen kwam, of dat vreemdelingen in de Bank het overwigt hadden. Intuschen blijkt niet, dat er nadeelen ontstaan, als vreemdelingen die aandeelen nemen. Bovendien is bij de concessien bepaald, dat althans de helft van de leden van het bestuur uit Nederlanders moet bestaan. Ook geeft de onlangs aangenomen wet op het gebruik der spoorwegen de middelen aan de hand om, krachtiger dan vroeger, ondernemingen, als de bij deze concessien bedoelde, aan haren pligt te houden. Maar de straf, zegt men, bij die wet bedreigd, is niet zwaar. Ik moet vragen, of eene boete, die tot *f* 5000 kan loopen, eene zoo ligte straf is, dat men die niet achten zou? En blijft dan het middel van naasting niet over? Men zegt: die naasting zal geen Regering durven toepassen. De naasting zal echter niet kunnen plaats vinden dan wanneer de wet de middelen daartoe zal hebben verstrekt; als nu die middelen toegestaan zijn, dan zal dus de wetgever verklaard hebben, dat hij de naasting goed acht, en dan zal de Regering, sterk door de medewerking der Staten-Generaal, de naasting zonder schroom kunnen uitvoeren.

Er is, zegt men, in de concessie *geen tijd bepaald* waarop het *werk moet aanvangen*. Het is zoo. Maar er is een tijd bepaald binnen welken de *plannen* voor het werk moeten worden *ingediend*. Er is ook een tijd bepaald vóór welken het *werk* moet *afgeleverd* zijn. Ik meen dus, dat er een prikkel voor de concessionarissen zal bestaan om het werk ten uitvoer te brengen. Indien zij toch het werk op den bepaalden tijd niet ten uitvoer brengen, het geval van overmagt uitgezonderd, zullen zij zich aan strenge poenaliteiten blootstellen.

Indien dan al, zegt men, de spoorwegen op de door u voorgestelde wijze tot stand zouden kunnen komen, zij zouden toch veel *spoediger* tot stand komen, indien de Staat ze aanlegde. Er is zelfs een geacht spreker geweest, (de heer Schimmelpenninck van der Oije), die de beleefdheid gehad heeft, in den loop der beraadslaging een kort wets-ontwerp betreffende het aanleggen van spoorwegen door den Staat te formuleren. Een wets-ontwerp kan zeer spoedig worden opgemaakt. Maar dat zoodanig ontwerp spoedig wet zou worden, dat, Mijnheer de Voorzitter, zou ik ten hoogste betwijfelen. Ik geloof, dat over eene dergelijke wet een zeer hevige strijd zou ontstaan.

De door u voorgestelde spoorwegen zullen, zegt men, toch vermomde

Digitized by Google

staatsspoorwegen zijn. Ik geloof, dat die voorstelling niet juist is. De Regering zal op den aanleg en de exploitatie van die wegen een belangrijk toezigt hebben; zij zal er meer toezigt op hebben dan op niet gesubsidieerde wegen. Maar de concessionarissen zullen toch in hun beheer volkomen vrij zijn. Zij zullen hunne eigene beambten en bedienden hebben. Bij hen zal de prikkel bestaan tot het behalen van groote winsten, ten einde aan de aandeelhouders groote dividenden te kunnen uitkeeren. En in dien prikkel tot het verkrijgen van winsten ligt juist het onderscheid tusschen wegen, door bijzondere personen aangelegd, en staatsspoorwegen. Maar er is nog een ander verschil. Wanneer deze concessie tot stand komt, zal men weten tot welk bedrag de Staat gelden zal moeten verstrekken. Dan zal van 's Rijks schatkist niet meer kunnen worden gevorderd dan het maximum van de bijdragen, in de concessie omschreven. Wanneer daarentegen de Staat zelf de wegen aanlegt, dan is er aan de uitgaven geene grens, dan kan de Staat van het een tot het ander worden gebragt, en al wat ten behoeve van het werk moet worden uitgegeven komt dan ten laste van den Staat.

Het is mij gebleken, dat thans onderscheidene voorstanders van *staatsspoorwegen* in de Kamer aanwezig zijn. Die voorstanders zijn het evenwel onderling niet eens. Sommigen willen aanleg èn exploitatie door den Staat; anderen aanleg alleen.

Tegen het exploiteren van spoorwegen door den Staat bestaan, mijns inziens, de gewigtigste bedenkingen.

Vooreerst. Indien de Staat een spoorweg exploiteert, is hij de concurrent van de ondernemers van andere spoorwegen. Dan verliest de Regering tegenover die andere ondernemers haar onpartijdig standpunt. Dan wordt zij zeer ligt in het moeijelijke geval gebragt, te kiezen tusschen het verzaken van 's lands voordeel, ten einde onpartijdig te blijven ten aanzien van die andere ondernemers, en het benadeelen dezer laatsten, ten einde 's lands belang te behartigen.

Ten andere zijn, als de Staat exploiteert, toezigt en exploitatie in dezelfde hand. Ik acht het wenschelijk, dat op hem, die exploiteert, een ander toezie. De onlangs aangenomene wet op het gebruik der spoorwegen gaat uit van de onderstelling dat anderen dan de Staat, de spoorwegen zullen exploiteren.

Een *derde bezwaar* tegen exploitatie van staatswege is, dat voor den Staat daaruit groote geldelijke nadeelen kunnen ontstaan. Het kan toch gebeuren, dat, ten einde de spoorwegdienst behoorlijk waar te nemen, eene aanzienlijke uitgaaf moet worden gedaan, en dat intusschen de schatkist het doen van dergelijke uitgaaf niet veroorlooft. Wat zal de Regering in dat geval doen? De dienst verwaarloozen om de geldmiddelen niet te bezwaren? Of tot eene leening de toevlugt nemen? Maar in het eerste geval lijdt de Staat schade door het benadeelen der dienst. In het laatste lijdt hij tijdelijk schade, vooral wanneer het geld, wat gebeuren kan, niet dan tegen hooge rente te verkrijgen is.

Men heeft zich op het voorbeeld van vreemde Staten beroepen. Doch overal zie ik van het denkbeeld van exploitatie der spoorwegen door den Staat terugkomen. Men gaat er niet mede voort. Integendeel, in die Staten waar het vroeger gebeurde, worden soms de spoorwegen aan bijzondere ondernemingen overgedaan, en nieuwe spoorwegen worden in het algemeen door bijzondere personen met ondersteuning van staatswege, ondernomen.

Tegen het bloot aanleggen der wegen door den Staat, met het doel ze later aan bijzondere personen ter exploitatie over te doen, bestaat zeker

Digitized by Google

minder bezwaar. Evenwel, het komt mij voor, dat ook daartegen bezwaren zijn in te brengen.

Daargelaten, dat in het algemeen hetgeen van staatswege wordt gemaakt, meer kost, dan hetgeen door particulieren wordt ondernomen, geloof ik dat het aanleggen van staatsspoorwegen tot groote kosten voor den Staat moet leiden. Immers, is de Staat eenmaal met den aanleg van die wegen begonnen, dan zal hij worden gedwongen daarmede voort te gaan tot dat men — als ik het woord noemen mag — overal bevredigd is. Aan den aandrang zal geen wederstand te bieden zijn.

Indien de Staat aanlegt — dit is een tweede bezwaar — zullen wegen niet spoedig tot stand komen. Er is door de voorstanders der staatsspoorwegen gezegd dat tot het aanleggen dier wegen alleen de voorhanden gelden moeten worden gebruikt. Nu kan het gebeuren dat geen gelden voorhanden zijn bij eene volgende dienst. Men zal dan de werken moeten staken of zeer langzaam voortzetten. Begrijpt men dit niet te kunnen doen, om het kapitaal der reeds aangelegde wegen niet te onvruchtbaar te laten blijven, dan zal men tot geldleeningen de toevlugt moeten nemen. En dit kan voor den Staat veel bezwarender worden dan de bij de concesie bedoelde waarborg van renten

Maar in de derde plaats, wanneer de Staat spoorwegen zal aanleggen, waar zal men dan beginnen? Ik betwijfel, Mijnheer de Voorzitter, of de geachte leden, die het denkbeeld van aanleg van spoorwegen door den Staat zoo uiterst eenvoudig, zoo ligt uitvoerbaar noemen, zich zelven genoegzaam bewust zijn van de wijze waarop dat denkbeeld in praktijk zou gebragt worden. Wij zien helaas, den strijd om ons heen. Ik heb zelfs met groot leedwezen in deze vergadering hooren beweren, dat elk gewest regt zou hebben op een aandeel in hetgeen de Staat ten behoeve der spoorwegen zal uitgeven. Ik heb van aandeel in den buit hooren spreken. Wanneer nu zoodanige stemming bestaat, hoe zal dan op eenigzins bevredigende wijze het aanleggen van spoorwegen voor rekening van den Staat ten uitvoer worden gebragt? Men moet ergens beginnen. Men kan het niet overal te gelijk doen. Men kan niet in hetzelfde jaar te Harlingen, te Vlissingen, aan het Nieuwe Diep, te Kampen, te Delfzyl, eenige weinige kilometers aanleggen. Gesteld nu, de Regering draagt een wets-ontwerp voor ten einde de in een jaar voorhanden millioenen te besteden, bijv. om een weg te maken van Harlingen over Leeuwarden naar Groningen, doorgetrokken welligt tot de Hannoversche grenzen, zal men dan in de andere gewesten tevreden en genegen zijn, dat lijdelijk aan te zien? Ja, welligt indien men het vooruitzigt verkrijgt, in zijn gewest spoedig ook een spoorweg te erlangen. Maar er zijn elf provincien. Sommige zullen dan altijd acht, negen jaren moeten wachten alvorens de Staat aldaar een Spoorweg kunne aanleggen. Bovendien, er zij ergens eene lijn aangelegd; maar die niet opbrengt, omdat zij te kort is, omdat zij niet in behoorlijk verband is met andere lijnen. De zoo evengenoemde lijn van Harlingen over Leeuwarden en Groningen naar de Hannoversche grenzen zij bijv. afgemaakt. Moet dan die lijn niet in verband komen met den Rhijnspoorweg, met Amsterdam en Rotterdam? Gaat men nu tot het doortrekken van die lijn over, wat zeker zeer goed zou zijn, dan zouden andere gewesten nog veel langer van spoorwegen verstoken blijven en hun beweerd regtmatig aandeel in 's lands uitgaven voor die wegen moeten missen. De strijd, de moeijelijkheden in die andere gewesten zullen dan niet te overzien zijn. Men zou dan ook, als jaarlijks de voorhanden gelden tot het maken van staats-

Digitized by Google

spoorwegen moeten worden besteed, elk jaar daarover een strijd bij de Staten-Generaal doen openen. En hierbij komt nu nog, dat, al legt de Staat spoorwegen aan, met het doel om de exploitatie er van aan anderen over te doen, hij zich niet altijd van die exploitatie zal kunnen onthouden. Men heeft bij voorbeeld een voordeelig eind wegs gemaakt en dat aan eene maatschappij ter exploitatie overgedragen. Dat eind moet echter voortgezet worden Wanneer nu de voortgezette lijn loopt door eene streek die een zeer gering voordeel belooft, is dan niet het geval zeer denkbaar, dat de maatschappij, die het eerste deel exploiteert, weigert dit op het tweede deel te doen? Het zal dan zeer moeijelijk zijn eene andere maatschappij voor de exploitatie te vinden; iets wat bovendien onraadzaam ware omdat verbrokkeling van beheer voor de dienst zeer zeker nadeelig is. In zoodanig geval zal niets anders overblijven, dan dat de Staat zelf de exploitatie uitoefene, tot dat die aan geschikte ondernemers kunne worden overgedragen.

Ik kom nu tot de *derde* soort van bezwaren, tot die tegen de *rigting der lijnen.*

Zij gelden hoofdzakelijk: de lijn van Meppel op Groningen; het niet opnemen der lijn van Groningen naar de Hannoversche grenzen; het aanleggen van den weg in de rigting naar Rheine uit Zutphen in plaats van uit Zwolle of Deventer; het niet aanleggen van een weg door Noordholland; de lijn van Nijmegen naar Venlo en die van Nijmegen naar 's Hertogenbosch en Tilburg; de overgangen over de rivieren.

Ik zal over elk dier bezwaren een kort woord zeggen. Vooraf echter een woord over de rigting in het algemeen.

Het doel dat bij het bepalen der rigtingen werd beoogd, is, heeft men gezegd, niet duidelijk. Men heeft zelfs getracht de Regering met zich zelve in tegenspraak te brengen in hetgeen zij te dien aanzien in de van haar uitgegane stukken heeft medegedeeld.

Het komt mij voor, dat eenige uit haar verband gerukte zinsneden, uit de Memorie van Beantwoording getrokken, niet kunnen gelden als bewijs, dat de Regering geen vast doel had bij het bepalen der rigtingen. Als men die stukken met een onpartijdig oog gelieft te lezen, zal men er bevinden dat tweeërlei doel der Regering voor oogen stond: het belang van het *binnenlandsche* en dat van het *internationaal* verkeer. Die beide belangen zijn niet geheel te vereenigen. Voor het binnenlandsch verkeer is het wenschelijk dat zoo vele belangrijke gemeenten, als mogelijk is, aan de lijn worden gebragt. Voor het internationaal verkeer daarentegen zouden lijnen in de kortste regte rigting, van onze zeehavens naar buitenlandsche handelssteden loopende, de beste zijn. Is dit laatste voor den handel van hoog belang, het eerste mag niet worden uit het oog verloren. Niet alleen brengt het binnenlandsch verkeer in het algemeen het meest op, maar, wanneer eene zeer aanzienlijke ondersteuning uit 's lands kas wordt verleend, dan mag het billijk heeten de verschillende deelen van het land zooveel mogelijk in de voordeelen der onderneming te doen deelen. Nu heeft de Regering bij het bepalen der lijnen getracht die twee tegenstrijdige belangen zoo goed mogelijk te vereenigen. Indien uit dat oogpunt de opgenomen rigtingen worden beschouwd, dan, geloof ik, zullen zij het vreemde voorkomen verliezen, dat sommigen daarin zien. Dan zullen zich ook die slingeringen, waarop gedurig is gewezen, ophelderen. Slingeringen zijn bij het aanleggen van elken spoorweg niet te ontgaan. Daargelaten de moeijelijkheden die het terrein kan opleveren, en uit hoofde waarvan alleen reeds

Digitized by Google

slingeringen kunnen noodig zijn, gaat het niet aan, alleen tusschen twee eindpunten regte lijnen te trekken. De sterkste voorstanders der belangen van het internationaal verkeer zullen zoo iets niet vorderen. En eene slingering aangenomen, blijft slechts de vraag van meer of minder over. Er is dan telkens na te gaan wat zwaarder weegt, voor zeker belang eene bogt te maken, of eene bogt af te snijden, ten einde spoediger het eindpunt te bereiken.

Men heeft gevraagd, of de *raming der kosten* met juistheid is opgemaakt voor de verschillende lijnen in de concessie omschreven. De raming is door bekwame ambtenaren van den Waterstaat met groote zorg opgemaakt, met zooveel zorg als noodig was voor de gevorderde globale berekening van de kosten. De kosten der werken zijn door *dezelfde* personen berekend; en voor de materialen zijn overal *dezelfde* prijzen aangenomen. Indien er eenig verschil in prijs is gemaakt, het was omdat op de eene plaats de materialen gemakkelijker te verkrijgen zijn, dan op de andere.

Men heeft er zich over verwonderd dat de brug over den Moerdijk slechts op 8 millioen was geraamd. Men heeft er op gewezen, dat volgens de concessionarissen die brug voor 5 of 6 millioen zou zijn te maken. Daartegen is het gevoelen aangevoerd van personen, die meenden dat het werk 10 of 12 millioen kosten moest. Er is eene vergelijking gemaakt tusschen de brug over den Moerdijk en eene brug in het buitenland. Voor een paar dagen is door een deskundige, lid van deze Kamer, naar mijn inzien duidelijk aangetoond, dat de vergelijking met die buitenlandsche brug niet opging. Het werk aan den Moerdijk is met de meeste zorg opgenomen en overwogen; en ik kan de verzekering geven dat nog onlangs door de bekwaamste mannen in het vak van waterbouwkunde is verklaard, dat het werk zeer wel voor 8 millioen kon worden gemaakt.

Een spreker (de heer v. Heukelom) twijfelde aan de juistheid der opnemingen en vroeg de overlegging van al de stukken, waaruit die opneming blijken kon. Wanneer eene dergelijke aanvrage eenige maanden, of zelfs eenige weken vroeger ware gedaan, ik zou geen bezwaar hebben gemaakt daaraan toe te geven. Thans echter, in den tegenwoordigen stand der zaak, terwijl men bezig is over het wets-ontwerp te beraadslagen, nog al die stukken aan de Kamer in te zenden, daartegen bestaat bij mij bezwaar. Ik geloof ook niet dat de leden der Kamer gemakkelijk een onderzoek zouden kunnen bewerkstelligen van zooveel stukken. De tijd zou hun daartoe ontbreken, want de verschillende stukken zijn in niet minder dan 31 folio registers en 133 kaarten en plans vervat.

Eene gedetailleerde begrooting betreffende de bruggen in de lijn over Kuilenburg naar 's Bosch ben ik bereid te doen overleggen aan de Kamer. Ik ben ook bereid de nadere begrootingen betreffende de gewijzigde Zuiderlijnen mede te deelen, welke nadere begrooting bij vergissing niet bij de Memorie van Beantwoording betreffende den Zuiderspoorweg zijn gevoegd.

Tegen het algemeene plan der Regering is het bezwaar ingebragt (door den heer Thorbecke) dat *zoo veel op eens* zou worden gedaan, dat de tijd van zes jaar te kort zou wezen om daarin al die werken tot stand te brengen. Er is gewezen op onderscheidene Staten, die men met Nederland eenigzins gelijk kon stellen en waarin in een soortgelijk tijdsverloop veel minder was verrigt. Ik moet doen opmerken, dat de tijd, waarop hier gewezen wordt, reeds vrij lang verloopen is; men wijst toch in het algemeen op de jaren 1842 tot 1848. Sedert nu is de kunst van het aanleggen van spoorwegen vooruitgegaan.

Digitized by Google

Er zijn middelen gevonden, om spoediger te werken. En waaruit blijkt bovendien, dat in den vermelden tijd niet meer had kunnen worden verrigt? Geen zekerheid is er, gelijk reeds door een der leden is opgemerkt, dat men in dat tijdsverloop niet meer spoorwegen had kunnen aanleggen. Ik erken intusschen, de tijd, bij de concessien bepaald, is kort; men zal zich moeten inspannen om al die aanzienlijke werken in zes jaren tot stand te brengen. Maar ik geloof toch, afgaande op de verzekeringen van deskundigen, aan de mogelijkheid er van. Men zal zich daarbij niet alleen de ondervinding, in ons eigen land verkregen, ten nutte maken, maar ook hetgeen in het buitenland is gebleken tot bespoediging van het werk te strekken.

Ik heb in den loop dezer beraadslaging herhaaldelijk hooren spreken van het door de Regering voorgedragen spoorweg*net*. Men heeft gezegd: er had geen net moeten worden voorgesteld; maar slechts enkele *stam*- of *hoofdlijnen*.

Is eene lijn, die Harlingen, Leeuwarden en Groningen aan de eene zijde met Noord-Duitschland, aan de andere zijde met den Rhijnspoorweg, Amsterdam en Rotterdam over Zutphen verbindt, geene hoofdlijn?

Is eene lijn, die aan de eene zijde Rotterdam, aan de andere zijde Vlissingen, met Venlo en Maastricht verbindt, geene hoofdlijn?

En wat stelt nu de Regering buiten die twee hoofdlijnen voor? Niets anders dan eene lijn van Zwol naar Kampen en eene lijn, die van Arnhem over Nijmegen, aan de eene zijde Amsterdam en het Noorden met Venlo en Maastricht, aan de andere met 's Hertogenbosch verbindt. Waar blijft nu het *net*? Voorwaar, als het der Regering ware te doen geweest, velen in haar net te vangen, zij zou er de mazen van naauwer hebben toegehaald.

Bovendien, het plan, gelijk het nu door de Regering is voorgedragen, strookt nagenoeg geheel met hetgeen een- en andermaal door deze Kamer als hare meening is te kennen gegeven. Ik moet mij veroorloven daartoe te wijzen op twee plaatsen, die juist met eene tegenovergestelde bedoeling door een bestrijder der voordragt zijn aangehaald. Ik lees op bladz. 6 en 7 van het verslag over het wets-ontwerp van 1857, door het vorige Kabinet ingediend, het volgende:

„De slotsom dier overwegingen was, dat men naar het gevoelen der „groote meerderheid, waar sprake van ondersteuning uit 's Rijks schatkist „konde zijn, in geen geval verder behoorde te gaan dan die ondersteuning „in overweging te nemen voor twee of drie hoofdlijnen: de eerste strek- „kende om de steden Leeuwarden en Groningen en de noordelijke en oos- „telijke provincien en de zeehaven van Harlingen, over Meppel en over „Zwolle en Raalte naar Rheine, met het Duitsche spoorwegnet en wijders „in de zuidelijke rigting over Deventer en Zutphen met den Rhijnspoorweg „in verbinding te stellen. Eene tweede lijn zou moeten dienen om de „provincien Noordbrabant en Limburg met het overige deel des Rijks te „verbinden, waartoe bovenal de concessie in aanmerking kwam, welke de „heer Bredius te Dordrecht heeft gevraagd, schoon men de voorkeur gaf „aan eene rigting, welke niet over Belgisch grondgebied zou loopen. Een „minder groot getal leden meende, dat ook de Zeeuwsch-Limburgsche „spoorweg daarbij gevoegd behoorde te worden; of liever dat die weg, „vereenigd met de hoofdlijn, in de tweede plaats bedoeld, dienstbaar mogt „worden gemaakt tot het doel van die hoofdlijn. Doch daarbij wenschten „velen, dat die weg niet door de Peel naar Venlo, maar naar Roermond „mogt worden gerigt. Men deed wel opmerken, dat de eerstgenoemde

Digitized by Google

„rigting reeds bij de concessie was vastgesteld, doch men antwoordde dat, „wanneer er sprake kan zijn van ondersteuning van staatswege, de concessie „voegzaam kan gewijzigd worden wanneer het algemeen belang dit mogt „vorderen. Eenige leden wenschten echter dat de lijn van Arnhem naar „'s Hertogenbosch daarbij mogt worden gevoegd, ten einde de zuidelijke „en noordelijke gewesten regtstreeks met elkander zouden verbonden worden."

De lijn van Meppel naar Groningen. Het heeft een punt van ernstige overweging uitgemaakt, welke lijn, van Meppel uitgaande, zou worden gekozen. De Regering had gewenscht dat de toestand der schatkist had veroorloofd, *beide* lijnen in de concessie op te nemen, maar dan zou de onderneming te groot zijn geworden. Er moest dus tusschen beide lijnen worden gekozen. Er was toch bij nader onderzoek gebleken dat eene lijn, loopende van Meppel naar Heerenveen, en zich dáár splitsende in eene lijn naar Groningen en naar Leeuwarden, niet raadzaam was; dat ook eene regtstreeksche lijn, loopende op die tusschen Groningen en Leeuwarden, voor eene behoorlijke exploitatie niet wenschelijk was. Met het oog nu op de handelsbetrekkingen van Harlingen met Duitschland was eene lijn van Leeuwarden naar Meppel zeer wenschelijk. Maar daar tegenover stond het hooger belang van Groningen, ook het handelsbelang van die gemeente. Het personenvervoer toch naar het Zuiden is, naar de Regering meent, tot nu toe grooter uit Groningen dan uit Leeuwarden, omdat men nabij Friesland de Zuiderzee heeft en vele personen dien waterweg kiezen. Bovendien, als de lijn niet van Meppel uit naar Groningen liep, ware Drenthe geheel voorbijgegaan; en nu scheen de billijkheid te vorderen, dat een opkomend gewest, zoo als Drenthe, wanneer eene zoo aanzienlijke ondersteuning uit 's Rijks kas wordt verleend, niet worde voorbijgegaan. Ware de lijn gelegd van Meppel naar Leeuwarden, dan zou zij, daargelaten nog het bezwaar voor Groningen, om Drenthe heen loopen, en dan zou het niet te voorzien zijn dat men in Drenthe ooit spoorwegen kreeg. Die gansche provincie zou dan van het gewone bedrijvige verkeer zijn afgesneden; dan zou niemand meer in Drenthe komen dan die er wezen moest. Daarbij komt dat, naar de Regering meent, de lijn van Meppel op Leeuwarden, zoo zij werkelijk eene behoefte is, ook buiten twijfel wel tot stand zal komen, als eenmaal de spoorwegen zullen gelegen zijn. Daarom is dan ook door de concessionarissen van de Noorderlijn de voorkeur gevraagd voor die lijn; ook zij wenschen die later te zien tot stand komen. Als men nu de lijn, loopende van Harlingen naar Rheine, gelijk die in dit ontwerp is opgenomen, enkel beschouwt uit het oogpunt van het internationaal verkeer, dan handelt men onbillijk. Uit dat oogpunt heeft die lijn voorzeker veel kronkelingen. Maar als men de redenen overweegt die tot de keuze van de lijn op Groningen hebben geleid, dan zal men in billijkheid moeten erkennen, dat niet anders dan langs zulke kronkelingen van Harlingen naar Rheine kon gekomen worden. Beschouwt men eene verbinding van Harlingen met Noord-Duitschland alleen en uitsluitend uit het oogpunt van internationaal belang, dan zou de lijn niet moeten loopen van Leeuwarden naar Meppel, maar van Harlingen over Sneek, Heerenveen en Oldenzaal naar de grenzen, en dan zouden èn Leeuwarden èn Zwolle van de lijn zijn uitgesloten.

Het heeft mijne bevreemding opgewekt, dat ik juist de Friesche afgevaardigden, die in deze Kamer tegenwoordig zijn, met zoo grooten ijver over die lijn van Meppel naar Leeuwarden heb hooren spreken. Ik heb mij afgevraagd: indien in de concessie, gelijk zij ligt, zoo uitstekend

Digitized by Google

bezwaar voor Friesland gelegen is, van waar komt het dan, dat die provincie eene ondersteuning heeft toegezegd ten behoeve van die concessie? De Staten der provincie Friesland hebben een bedrag van ƒ 12,000 gedurende 20 jaren aan de concessie toegezegd; de gemeente Leeuwarden ƒ 3000; Franeker heeft afstand van gronden toegezegd, wanneer men er namelijk een station wil bouwen. En wat het merkwaardigste van alles is, Harlingen, het zoo verguisde en vergeten Harlingen, heeft, zoo de in de concessie omschreven lijn tot stand mogt komen, ƒ 3000 's jaars gedurende 20 jaren toegezegd. Men heeft wel daarbij te kennen gegeven dat men meer wilde toezeggen: de provincie namelijk ƒ 24,000 in plaats van ƒ 12,000, en Harlingen ƒ 9000 in plaats van ƒ 3000, indien de lijn liep van Leeuwarden naar Meppel; maar men achtte toch het tot stand komen van de lijnen, zoo als zij nu zijn voorgedragen, voor Friesland in het algemeen en voor Harlingen in het bijzonder zoo hoogst wenschelijk, dat men bereid was daarvoor inderdaad aanzienlijke opofferingen te doen.

De lijn van Groningen naar de Hannoversche grenzen. De reden, waarom deze lijn niet in de concessie is opgenomen, is een- en andermaal medegedeeld. Die reden is daarin gelegen dat men de onderneming niet te uitgebreid, niet al te groot wilde maken. Daarenboven scheen die lijn geen groot voordeel te beloven zoolang de verbinding van Aschendorf of Leer met Oldenburg en Bremen niet tot stand is gekomen. Zoolang die verbinding er niet is, zal de lijn enkel daartoe strekken om de Hannoversche Westbaan eenig personen- en goederenvervoer van uit Groningen te verstrekken. Intusschen, wanneer die verbinding, waarvan tot nog toe aan de Regering niet bepaalds bekend is, tot stand mogt komen, dan zal zeer zeker de verbinding tusschen Groningen en de Hannoversche grenzen hoogst raadzaam en wenschelijk zijn. Het zou in dat geval ook het bepaalde doel der Regering wezen, het tot stand komen van die lijn te ondersteunen. Dit is reeds in de stukken te kennen gegeven, en ligt ook blijkbaar in de bedoeling der verleende concessie. Zoodra dus de verbinding van Leer over Oldenburg met Bremen er zijn mogt, of gegrond vooruitzigt op het tot stand komen dier verbinding bestaat, zal de Regering bereid worden bevonden, wanneer eene aanvrage wordt gedaan om den weg van Groningen naar de Hannoversche grenzen te leggen, die te ondersteunen.

Ik moet ook ten aanzien van deze lijn wijzen op de bijzonderheid, zoo straks door mij omtrent de lijn van *Meppel* naar *Leeuwarden* aangevoerd. Ook de Staten van Groningen achten, niettegenstaande het ontbreken der lijn van Groningen naar de Hannoversche grenzen, het wets-ontwerp van zooveel belang voor hunne provincie, dat zij een aanzienlijk subsidie daarvoor hebben toegezegd. De Staten van Groningen hebben ƒ 9500 jaarlijks toegezegd gedurende 20 jaren voor de spoorwegen, gelijk zij in de concessie zijn omschreven, en ook de stad Groningen heeft ƒ 9000 daarvoor toegezegd. Hier geldt nu dezelfde vraag. Indien de belangen van dat gewest door het niet opnemen van die lijn zoo bijzonder benadeeld worden, van waar komt het dan, dat zulk eene aanzienlijke ondersteuning wordt toegezegd?

Ik moet ook nog wijzen op de bewoordingen van een adres, in het vorig jaar door de Gedeputeerde Staten aan deze Kamer gerigt. Daarin wordt gezegd:

„Het verleenen der concessie aan de heeren Sloet en Reuchlin heeft in de provincien Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel en Gelderland in eene hooge mate de ingezetenen verblijd; maar in geen mindere mate zou men het betreuren, wanneer de noodige goedkeuring van de Vertegenwoordigers des volks daaraan wierd ontzegd."

Digitized by Google

Het leggen der lijn naar Rheine uit Zutphen in plaats van uit Zwolle of Deventer heeft ook tot bezwaren aanleiding gegeven, De lijn van Zutphen naar Rheine is in de concessie opgenomen, omdat die concessie het aanleggen der lijn langs de IJsselsteden bepaalde. De lijn van Arnhem op Zutphen is eene der lijnen, die onder de voordeeligste mogen gerangschikt worden. Indien de weg naar Rheine, wanneer de weg loopt langs de IJsselsteden, in plaats van uit Zutphen, uit Deventer of Zwolle liep, zou men uit Holland een omweg moeten maken om te Rheine te komen. Een weg van Utrecht over Deventer naar Rheine is in de concessie niet opgenomen, omdat die weg maar eene verkorting zou wezen van vijf kilometers, omdat de streek van Amersfoort naar Deventer zeer weinig vertier belooft en die weg zeer kostbaar zou wezen. Een geacht afgevaardigde uit Zutphen heeft u onlangs aangetoond, dat, wanneer besloten wierd tot het maken van eene lijn van Utrecht over Deventer naar Rheine, meer dan drie millioen meer zou worden betaald, dan wanneer men den weg eenvoudig over Zutphen naar Rheine laat loopen.

Men heeft gezegd: „de weg van Utrecht op Zwolle is geconcessioneerd; nu is de natuurlijke verlenging daarvan dat de weg van Zwolle op Rheine loopt." Maar zij welke concessie hadden gevraagd voor den weg van Utrecht naar Zwolle hadden die zonder eenige ondersteuning uit 's lands kas gevraagd en geen aanzoek gedaan voor de doortrekking der lijn uit Zwolle naar Rheine. Nu kon men hun die doortrekking niet opleggen. Men moest dus wel tot het uitgangspunt Zutphen komen, ten einde van daar langs den kortsten weg de steden Amsterdam en Rotterdam met Rheine in verbinding te brengen.

Had men willen wachten op een verzoek van concessionarissen om den weg uit Zwolle door te trekken, dan zou er nog geruime tijd verloopen zijn, want het is twijfelachtig, of in de tegenwoordige omstandigheden de weg van Utrecht naar Zwolle wel spoedig zonder ondersteuning uit 's land kas zal kunnen tot stand komen.

Ook tegen *de lijn, loopende van Arnhem, over Nijmegen, naar 's Hertogenbosch en Tilburg*, zijn bezwaren ingebragt. Ook die lijn echter is de eigenaardige en natuurlijke verlenging van den weg, die uit het noorden komt. Voor de bewoners van de noordelijke provincien is de weg van Arnhem, over Nijmegen, naar 's Hertogenboseh, de kortste weg om te 's Hertogenbosch te komen. Indien het stelsel, in het laatste Voorloopig Verslag voorgesteld, om slechts één rivierovergang te maken en daarbij een weg van Utrecht op Deventer, wierd aangenomen, zouden de bewoners van Groningen, Friesland en Drenthe, te Deventer komende om naar 's Hertogenbosch te gaan, 13 kilometers langer moeten reizen dan wanneer zij volgens het plan der Regering over Arnhem en Nijmegen naar 's Hertogenbosch konden trekken. De weg toch van Deventer naar Utrecht is 75 kilometers, en van Utrecht naar 's Hertogenbosch 48 kilometers lang, dus in het geheel 123 kilometers. Daarentegen is volgens het door de Regering voorgestelde plan de weg van Deventer naar Arnhem 45 en die van Arnhem naar 's Hertogenbosch 65 kilometers lang, dus in het geheel 110 kilometers. Nu voert men tegen die lijn aan, dat wanneer eenmaal de verbinding van Turnhout met Tilburg tot stand kwam, men aan Antwerpen beide handen aanbood voor de kortste rigting naar noordelijk Duitschland.

Ik erken het, wanneer die lijn zal zijn gelegd, zal Antwerpen over die lijn den kortsten weg naar Duitschland bekomen. Maar datzelfde

Digitized by Google

voordeel wordt ook aan Vlissingen geschonken. En is het niet van het hoogste belang, de haven van Vlissingen, behalve met den linker Rhijnoever over Venlo, ook met het noordelijk gedeelte van Duitschland over Rheine in verbinding te brengen? Het ware, meen ik, geen wijsheid, enkel om eene vreemde koopstad geen voordeel aan onze lijnnen te doen trekken, een belangrijk voordeel aan de gewigtige zeehaven Vlissingen te onthouden.

De overgangen over de rivieren. Geen punt is met meer ernst door de Regering in overweging genomen dan dit. Niet dan na rijp beraad is de Regering er toe gekomen, twee overgangen aan te nemen. De redenen, die daartoe hebben geleid, zijn meermalen in de stukken medegedeeld. Twee overgangen zijn buiten twijfel voor de onderlinge gemeenschap beter dan een. Komt toch stoornis in den eenen, dan blijft de andere. Ook is de gemeenschap aan de verschillende kanten des lands tusschen het noorden en het zuiden veel gemakkelijker.

In de tweede plaats zijn de twee overgangen gekozen, om den spoorweg, die thans aan den Moerdijk is afgebroken, in zijn natuurlijken staat te herstellen; in dien staat waarin die spoorweg komen moest om dien weg door te trekken tot Rotterdam. Daarbij werd tevens het voordeel verkregen, dat Rotterdam op de kortste wijze met het buitenland, met den linker Rhijnoever werd verbonden.

In de derde plaats zijn twee overgangen gekozen om eene behoorlijke verbinding in het oosten te verkrijgen en Amsterdam over Nijmegen met de lijn naar Crefeld en den linker Rhijnoever in de kortste verbinding te brengen.

Hiertegen wordt aangevoerd, dat eene centrale lijn, uitgaande van Utrecht als middelpunt, noodig is; dat die lijn minder kost; dat zij minder gevaarlijk is dan die van Arnhem op Nijmegen, en dat, zoo die lijn niet wordt aangenomen, Amsterdam wordt uitgesloten en benadeeld.

Ik heb herhaaldelijk hooren beweren, dat Utrecht het centraal punt moest wezen, maar gronden daarvoor heeft men, mijns inziens, niet aangevoerd. Het voorbeeld van Mechelen in Belgie, waarop is gewezen, is ongelukkig gekozen. In Belgie zelf komt men daarop reeds terug. Men heeft ook gewezen op Parijs. Maar is Parijs met Utrecht gelijk te stellen, ik zeg niet in grootte en bevolking, maar in toestand? Utrecht is noch handelsplaats, noch residentie. Indien alle lijnen langs Utrecht moesten loopen, dan zoude ongetwijfeld de verbinding van het noordoosten met het westen van het land veel moeijelijker wezen dan volgens het regeringsvoorstel. Wordt Deventer weder als uitgangspunt gekozen, dan zal het leggen der enkele lijn uit Utrecht aan hem, die naar 's Bosch reist, 13 kil. doen verliezen, die naar Middelburg reist, insgelijks 13 kilometers, en die naar Venlo trekt, 77 kilometers.

De centrale lijn zou minder kosten dan de twee overgangen. Indien de voor weinige dagen ingekomen begrooting van den ingenieur Fijnje kan worden aangenomen, zou zeker die lijn minder kostbaar zijn. Maar er bestaat verschil tusschen die begrooting en die, welke door de ambtenaren van den Waterstaat is opgemaakt en aan deze Kamer medegedeeld. Dat verschil ontstaat inzonderheid daardoor, dat de heer Fijnje veel minder capaciteit aan zijne bruggen geeft en minder zorg draagt voor de rivierdijken, dan het ontwerp der Regering. Bij dit laatste wordt de brug over de Linge op 400 el wijdte bepaald, ten einde zooveel mogelijk den afvoer van het overstroomingswater langs die rivier te rigten. De heer Fijnje stelt haar

Digitized by Google

slechts op 40 el. De Regering stelt de doorlaatbruggen voor de *Beersche Maas* op 400 el, omdat de doorlaatbruggen in den weg tusschen Hedel en 's Bosch, wier wijdte de heer Fijnje als grondslag aanneemt voor die van zijn ontwerp, niet voldoende zijn voor den behoorlijken afvoer van het overlaatswater. Volgens het plan van den heer Fijnje zouden die bruggen slechts 250 el bedragen.

Bij die bezwaren moet nu nog worden gevoegd, dat de bruggen van den heer Fijnje alle zonder beweegbare deelen zouden worden aangelegd. Dit is voor de scheepvaart een zeer groot bezwaar. Wanneer door vaste bruggen moet worden gevaren, zal het gebruik van stoomslepers bij die bruggen noodig worden. Men zal ook maatregelen tot het doen vallen der masten van de schepen moeten nemen. Aan een en ander zijn kosten verbonden, die ten laste der onderneming moeten komen en het geheele bedrag der kosten alzoo verhoogen zouden.

Nu moet nog in aanmerking genomen worden, dat men het in geen geval bij dien éénen overgang zal kunnen laten. Er zal altijd eene verbinding te Nijmegen moeten plaats hebben. Ik zal daarvan straks nog een woord zeggen. Indien men zich tot een enkelen overgang wilde bepalen, zou alzoo een weg van Deil naar Nijmegen moeten worden aangelegd. Die weg zou een tweeden overgang noodig maken bij Tiel over de Waal. Eene brug bij Tiel zou waarschijnlijk kunnen gemaakt worden voor de som, geraamd voor de brug te Nijmegen, dus voor *f* 3,500,000. De afstand van Deil naar Nijmegen bedraagt 45 kilometers. De kilometer dient in deze streek zeker op *f* 100.000 te worden gesteld. De weg van Nijmegen naar Deil zou dus kosten *f* 8,000,000.

De overgangen in de lijn over Kuilenburg zijn, zegt men, minder gevaarlijk dan die bij Arnhem en Nijmegen. Tot staving van dat beweren beroept men zich op een onlangs van den dijkstoel van den Tielerwaad ingekomen brief, waarin wordt te kennen gegeven, dat de bezorgdheid van dat collegie wordt *vertiendubbeld* door het plan der overbrugging bij Arnhem en Nijmegen.

Ik geloof dat de uitdrukking *vertiendubbeld* eenigzins is toe te schrijven aan de dichterlijke verbeeldingskracht van den dijkgraaf van den Tielerwaard. Het is toch bekend, dat de dijken van de Over-Betuwe zeer sterk zijn en dat zij zonder bezwaar nog verhoogd en versterkt kunnen worden.

Ik moet er ook op wijzen, dat het denkbeeld van eene lijn van Arnhem over Nijmegen naar 's Bosch niet nieuw is. In April 1846 werd reeds aan den heer van der Heyden en anderen voor die lijn concessie verleend. Ook toen bestond het voornemen, bruggen bij Arnhem en Nijmegen te maken. De plans dier bruggen werden door den heer Fijnje, thans inspecteur van den Waterstaat, ontworpen. Het is bij mijn departement niet bekend, dat tegen die overbrugging in dien tijd overgroote bezwaren zouden zijn ingebragt. Ik kan ook niet denken, dat die overbrugging toen als zoo buitengewoon nadeelig voor 's lands belangen zou zijn beschouwd. Indien dit toch 't geval ware geweest, zou zeker onder die concessie niet staan eene onderteekening, die ik er op vind. Die concessie is onderteekend door een man, die altijd heeft gezegd, 's lands algemeen belang boven alles te stellen, door een man, dien wij niettegenstaande het klimmen zijner jaren, met eene inderdaad jeugdige bedrijvigheid, zijne belangstelling in het bestuur van 's lands zaken zien betoonen. Zij is onderteekend door den geachte afgevaardigde uit Hoorn, den heer van Hall, toen Minister van Financien. Is die spreker een hevig bestrijder dezer voordragt van wet, zooveel de lijn

Digitized by Google

van Arnhem over Nijmegen naar 's Bosch betreft, zal de Regering zeker een bondgenoot in hem vinden.

Maar een beroep op den brief van den dijkstoel van den Tielerwaard kan niet gelden. In dien zelfden brief toch verklaart dat collegie zich ten sterkste ook tegen de lijn van den heer Fijnje. Het *protesteert* tegen het aanleggen van de tot die lijn behoorende bruggen en zegt daarin *onoverkomelijke bezwaren* te vinden.

Wanneer daarbij wordt gelet op de ook door den dijkstoel van den Bommelerwaard ingebragte bezwaren, in de sterkste bewoordingen geuit tegen de bedoele bruggen, bij het adres aan deze Kamer ingezonden, dan zal men moeten aannemen dat bij de betrokken dijksbesturen overwegende bezwaren tegen het aanleggen dier lijn bestaan.

Maar, afgescheiden daarvan, blijven de bezwaren gelden, betreffende het belang van den Noorder Lekdijk, die in het breede zijn ontwikkeld op blzz. 10 tot 14 van de laatste Memorie van Beantwoording.

Het bezwaar van de overbrugging wordt niettemin door sommige leden betwijfeld. Een hunner heeft gevraagd, of er geen boringen zijn gedaan, ten einde het staal, waarop de Noorder Lekdijk rust, te onderzoeken. In den laatsten tijd is dat niet gebeurd. Maar bij den Waterstaat heerscht de overtuiging, dat de ondergrond van dien dijk geenszins is verbeterd.

Men heeft gezegd: de Regering is toch met opzigt tot dien noorder Lekdijk niet zoo bijzonder bezwaard geweest, toen er forten te Honswijk en Vreeswijk werden aangelegd. Intusschen, dat aanleggen heeft niet dan met de grootste voorzorgen plaats gehad. Bij het bouwen van het fort te Honswijk is de zorg voor de waterkeeringen dagelijks in het oog gehouden. Volgens een brief van 20 Julij 1841, geschreven door den inspecteur van den waterstaat Mentz, zou men de weggraving van den bandijk niet eer doen plaats hebben dan nadat de kapitale wal, die hem zou vervangen, een hoogen rivierstand zou hebben gekeerd en daardoor blijken van volkomen beklinking zou hebben gegeven. Bij het bouwen van het fort bleek, dat ook daar de derrieachtige ondergrond bestond; er zijn zeer belangrijke verzinkingen of afschuivingen geweest, waarvan de herstelling aanzienlijke kosten, ik meen *f* 80,000 of *f* 100,000 heeft gevorderd. De gronden bij Honswijk zijn in Julij 1814 over eene lengte van 60 el verzakt ter diepte van 2 à 3 el; en in Augustus verzonk er eene geheele flank van het bastion bij den dijk. Binnen een half uur tijds zonk het bastion over eene lengte van 48 el ter diepte van ongeveer 6 el.

Het fort te Vreeswijk is in 1853 niet op den Lekdijk gelegd maar daar achter; en ook dáár hebben belangrijke verzakkingen aan de nieuwe aardewerken volkomen bevestigd dat de ondergrond derrieachtig is. Daar tusschen den dijk en het fort eene gracht moest gegraven worden, heeft men voorzorgmaatregelen genomen om den Lekdijk te steunen; voor dat steunen is op die plaats alleen eene som van *f* 10,000 besteed.

Nog een ander feit verdient overweging. In Julij 1857 heeft de aanbesteding plaats gehad van een nieuw veerhuis, te Vreeswijk, op den Lekdijk bovendams. Het zou moeten worden een steenen gebouw met twee verdiepingen. Een gedeelte daarvan was reeds voltooid; doch men heeft, ten gevolge van den derrieachtigen ondergrond, het werk in eens moeten staken. Het werk is toen ep eene minder zware wijze zamengesteld en voltooid. Het strekt ook tot bewijs, hoe weinig men op den ondergrond van den noorder Lekdijk vertrouwen kan.

Ik meen, uit dit een en ander blijkt, dat de overbrugging bij Kuilen-

Digitized by Google

burg als zeer gevaarlijk moet worden beschouwd. De Regering beweert niet en heeft ook nooit beweerd, dat die overbrugging *onmogelijk is*. Er zijn weinig werken, geloof ik, die in onzen tijd niet in stand zouden kunnen komen. Maar de Regering beweert dat de overbrugging *uiterst gevaarlijk is*. En waar zoo groot gevaar bestaat, waar de bekwaamste waterbouwkundigen het ontraden, daar durft de Regering, tegen dien raad in, geene bruggen maken.

Wanneer de enkele middellijn, zegt men, niet gemaakt wordt, dan worden de *belangen van Amsterdam benadeeld*. Ik heb dit van onderscheidene kanten hooren beweren, ook in deze Vergadering: en toch moet ik mij nog afvragen, of dat beweren inderdaad ernst kan zijn. Ik heb daarvoor geen anderen grond kunnen vinden, dan dat, bij aanneming van twee rivierovergangen, Amsterdam en 's Hertogenbosch niet op de kortste wijze zouden zijn verbonden. Maar moet, om die verbinding te verkrijgen, zóóveel worden gewaagd? Moet daaraan worden opgeofferd het belang van Amsterdam zelf, hetwelk, als slechts één rivierovergang wordt gemaakt, verder af zal zijn van Breda, verder van Middelburg, verder van Crefeld en den linker Rijnoever? Moeten daaraan worden opgeofferd de belangen van Rotterdam, van Dordrecht, de goede gemeenschap met Holland? Is die dadelijke verbinding van Amsterdam en 's Hertogenbosch zoo noodig? Men zegt: voor den handel, voor het vervoer van goederen. Ik zou het betwijfelen. Ik zal dit punt niet verder aanroeren, daar mijn geachte ambtgenoot voor de Finantien het later zal behandelen.

Daarenboven zou ik den oostelijken overgang zoo al niet onmisbaar, althans zeer noodzakelijk durven noemen. De aansluiting bij Nijmegen is inderdaad niet te ontgaan; en is die aansluiting noodig, dan is ook de westelijke overgang noodig, want een enkele overgang in het oosten is niet voldoende, en bij het bestaan van een oostelijken overgang is voorzeker een andere in het midden des lands niet aannemelijk. Een hoofddoel van deze concessie is de aansluiting te Venlo of te Roermond met de Pruissische spoorwegen, maar nu heeft Pruissen herhaaldelijk als voorwaarde daarvan gesteld, dat de aansluiting der linie van Crefeld te Nijmegen zou plaats hebben. Niet later dan op den 28sten October, is daarop door de Pruissische regering door middel van haren gezant alhier nog aangedrongen.

Er is gesproken van zwakheid en stelselloosheid in het bepalen der lijnen. Maar waaruit blijkt dat? In de rigting der Noorderlijnen is geene verandering gebragt. En in die der Zuiderlijnen is alleen dat veranderd, wat strookt met het van het begin af aangewezen plan. Indien men zich de moeite geeft, bladzijde 8 der Memorie van Toelichting van het eerste ontwerp, ingediend op 11 October 1858, op te slaan, zal men reeds daar van het overtrekken der rivieren op twee plaatsen, in het westen en in het oosten, gewag vinden gemaakt.

Indien de Regering zwak ware geweest, indien het haar te doen ware geweest, localiteiten of personen te winnen, Mijnheer de Voorzitter, zij zou hebben toegegeven aan de beweging, aan het misbaar, dat men in sommige groote gemeenten heeft weten te doen ontstaan.

Deze beraadslaging heeft op nieuw bewezen, hetgeen trouwens een ieder wist, dat men geene spoorweglijn kan uitdenken, die niet eene voordeelige, maar ook, in vergelijking met andere lijnen, eene nadeelige zijde heeft. Dit nu moet, naar het mij voorkomt, leiden tot de hoogste bescheidenheid in de verdediging van die lijnen, die wij zelven voorstellen, en in de beoordeeling van die, door anderen vastgesteld. Ging men steeds

Digitized by Google

voort met het geheel af te keuren, omdat ieders geliefd plan niet is opgenomen, waar zou het dan heen? Zou men dan wel ooit spoorwegen bekomen?

Indien eens — men vergunne mij deze vergelijking — in eene afgelegen gemeente algemeen de behoefte wierd gevoeld aan eenen straatweg; indien burgemeester en wethouders aan den raad voorstelden zoodanigen weg door de gemeente te leggen; indien dan elk inwoner dier gemeente vorderde, dat die weg gelegd wierd door de straat die hij bewoonde, en beweerde, als dit niet gebeurde, zijn bestaan zou worden vernietigd, en de bewoners van andere straten op dergelijke wijze zouden worden bevoordeeld; indien de raadslieden wel inzagen, dat de weg niet door elke straat kon worden gelegd, maar niettemin, hetzij omdat zij den weg door hunne straat wilden zien loopen, hetzij omdat zij schroomden te kiezen, het voorstel van burgemeester en wethouders afstemden; indien dus de gemeente tegen haar zin en belang geen weg verkreeg, wat zou daarvan moeten worden gezegd? Ik wil het antwoord aan anderen overlaten, maar ik hoop dat het van den aanleg van spoorwegen in Nederland niet zal gelden.

De bijdragen van de provincien en gemeenten. Het is afgekeurd, dat die bijdragen nu niet meer worden gevorderd. Men acht het allezins billijk, dat de provincien en gemeenten, die door den aanleg der spoorwegen inzonderheid zouden worden bevoordeeld, iets tot bevestiging dier werken bijdragen. Ik erken dat gaarne. Het was juist op grond daarvan, dat de Regering de betrokken provincien en gemeenten tot het verleenen van bijdragen heeft uitgenoodigd. Zij heeft dit niet gedaan, zoo als een spreker meent, vóór dat de concessie was verleend, maar eerst daarna. Dat is medegedeeld op bladz. 42 der Memorie van Beantwoording betreffende den Noorderspoorweg. De Regering heeft geheel op dezelfde wijze gehandeld met betrekking tot de provincien en gemeenten, die inzonderheid bij de Zuiderspoorwegen betrekking hebben. Van het ontvangen dier bijdragen nu is om geen andere reden afgezien, dan om het belang van Amsterdam. Toen die gemeente geweigerd had iets bij te dragen ten behoeve der doorgraving van Holland op zijn smalst, en niettemin besloten was in het algemeen, in het hoog belang van handel en scheepvaart, de uitvoering van dat werk op 's lands kosten aan de Staten-Generaal voor te stellen, ontstond bij de Regering de vrees, dat het een nadeeligen indruk zoude maken, wanneer ten behoeve van een zoo gewigtig werk, waarbij toch de stad Amsterdam in de eerste plaats belang had, niets door haar wierd bijgedragen, terwijl door zoovele geringere, minder vermogende gemeenten bijdragen waren toegezegd ten behoeve der spoorwegen. Op grond daarvan is besloten, van de reeds toegezegde bijdragen der provincien en gemeenten af te zien.

Na den Minister van Binnenl. Z. erlangde de *Minister v. Financiën* het woord tot verdediging van het ontwerp. „Bij de finantiele beschouwingen over het ontwerp," zeide de Minister, na zijne inleiding, „zal ik bepaaldelijk twee vraagpunten behandelen:

1°. is de last, dien de Regering voorstelt op onze finantien te leggen, te zwaar? en 2°. kan die verligt worden?

Ik zal met het laatste punt beginnen, want kan redelijkerwijze de last niet verligt worden, dan zeg ik: wat helpt klagen? Wij moeten eenvoudig naar de middelen omzien om den last eendragtig, met moed, zooals het mannen past, te dragen.

Digitized by Google

Waaruit ontstaat die last? Spoorwegen willen wij allen; en hebben wij den moed dat te zeggen, dan moeten wij ook den moed hebben ze te betalen. Maar daarbij blijft het niet. Is de aandrang om spoorwegen te verkrijgen hevig, niet minder hevig en warm is de wensch om eindelijk de pligten der menschheid te vervullen jegens onze zwarte natuurgenooten in Suriname. Niet minder algemeen, niet minder warm is de wensch, dat er gezorgd worde voor de verbetering van de watercommunicatie onzer groote koopsteden met den wereldhandel. Dáárom is die last zoo zwaar. De geachte afgevaardigde uit Amsterdam (de heer van Heukelom) heeft eene optelling gemaakt en gewezen op dat cijfer van 139 millioen. Ik moet erkennen, dat het eenigzins mijne aandacht getrokken heeft, dat juist van die zijde dat groote cijfer met zooveel nadruk in het licht werd gesteld. Want gaat men na de lijst der uitgaven, die door de Regering voorgesteld worden, dan komt daarop zeer veel voor dat niet getuigt van vijandelijke gezindheid tegen de hoofdstad, maar veeleer van naauwgezette inachtneming van hare belangen en billijke wenschen. Maar, zal men antwoorden, juist omdat er zooveel noodig is, ziet men niet zoo gaarne, dat op andere punten zooveel gevraagd wordt, want dat maakt de vervulling van die wenschen zooveel moeijelijker. Men spreekt dus van reductie van het plan der Regering omtrent de spoorwegen. Dat plan is op veel te groote schaal aangelegd; het moet verminderd worden.

Kunt gij het verminderen, Mijne Heeren? Ik verklaar gaarne, dat geen enkel lid der Kamer zich over die vermindering zoo zeer zal verheugen als de Minister van Finantien het zal doen. Hoe meer gij er kunt aftrekken, hoe aangenamer het mij zal zijn. Maar *kan dit?* Wat kan van die lijst van uitgaven verdwijnen? Schrapt het er maar van af; ik zal u gaarne daarin behulpzaam zijn. Ik heb echter geen plan van vermindering gehoord. Ik heb nagegaan wat er van die plannen uit een finantieel oogpunt zou zijn, waaruit dan die groote besparing van kosten zou voortvloeijen. De geachte afgevaardigde uit Amsterdam (de heer van Heukelom) heeft zich bij kritiek bepaald. Hij heeft bloot negatief gesproken; ten minste daar waar hij tot het positive overging, heeft hij, om die uitdrukking te gebruiken, zich op de vlakte gehouden. Het zal dus hoogst moeijelijk zijn hem te achterhalen of te wederleggen. Naar zijne meening, moest men aan 3 à 4 punten denken: Amsterdam, 's Gravenhage, Rotterdam en, maar ik meen, Groningen of Harlingen. Ja, daar hebben wij ook aan gedacht. Maar wat moet daar tusschen komen? Dat is de quaestie, en daaraan heeft de geachte afgevaardigde, gedachtig aan de juistheid van het spreekwoord, dat hij zelf gebruikt heeft, „die zich aan een ander spiegelt, spiegelt zich zacht" zich niet gewaagd.

Een ander geacht spreker uit de hoofdstad sprak van het *onmisbare.* Mijn ambtgenoot heeft reeds zoo even gezegd wat men daaronder te verstaan heeft. Spoorwegen zijn niet volstrekt onmisbaar

Maar wanneer ik tot elkander breng al hetgeen door de verschillende sprekers gezegd is, dan kom ik tot deze conclusie: *Alle* sprekers wenschen te hebben den weg van Vlissingen naar Venlo en naar Maastricht. Evenzeer wil men hebben den weg van Harlingen met aansluiting van Leeuwarden of Groningen op Meppel en Zwolle langs den IJssel tot Deventer, met bijvoeging van den weg van Groningen naar Leer, terwijl schier allen daar nog willen bijvoegen den weg van Utrecht naar Deventer, met kronkelingen van den spoorweg in Twenthe, zoodat de steden Almelo, Enschedé en Hengelo allen aan den spoorweg zullen kunnen liggen. Men had er

Digitized by Google

Oldenzaal nog moeten bijvoegen, om een weg te krijgen, die in een kring loopt! Maar op één merkwaardig punt — en dat noemt men dan het geconcentreerde punt van het spoorwegnet — komen al die plannen bijeen.

De rijke, welvarende en meest bevolkte provincien des lands worden buitengesloten. De provincie Zuidholland onder andere wordt niet genoemd, of, zoo zij genoemd wordt, dan is het slechts ter loops, om te gewagen van zekeren weg van 's Gravenhage naar Gouda.

Ik wijs er op, Mijne Heeren, dat in deze materie onder algemeen belang niets anders kan verstaan worden dan eene zamenvoeging van een groot aantal locale belangen. Men beweert bijv. dat de lijn van Harlingen naar Leer in het algemeen belang is, maar ik betwijfel of men in Zeeland de noodzakelijkheid van het aanleggen van die lijn, met het oog op dat belang, zoo gaaf zal toestemmen. Ik geloof bijv. ook dat men in Limburg niet zal zeggen dat de lijn van het Nieuwe Diep naar Amsterdam strekt tot bevordering van het algemeen belang. Wij hebben hier dus te doen met eene menigte locale belangen. Het algemeen belang is, naar mijn inzien, dit, dat men, de bestaande toestanden eerbiedigende, daarvan op de beste wijze partij tracht te trekken.

Tegen het plan, zoo als ik het zoo even omschreven heb, veroorloof ik mij een paar algemeene opmerkingen.

In het Noorden wenscht men meer lijnen te hebben dan in het plan der Regering zijn begrepen. Intusschen is het, misschien niet geheel ten onregte, opgemerkt, dat juist de lijnen in het noorden uit den aard der zaak, wat de opbrengst betreft, niet zoo spoedig productief zullen zijn als die in het Zuiden. En juist in die streken spreekt men nu van uitbreiding van lijnen. Ik meen, Mijne Heeren, in aanmerking nemende dat de Staat de rente voor die spoorwegen zal moeten garanderen, dat het zaak is om in die deelen van het land, waar men het vooruitzigt heeft dat de rentegarantie langer zal moeten worden gepraesteerd, niet te spoedig meer uitbreiding aan de lijnen te geven.

Eene andere opmerking is dat in geen dier plannen de Zeeuwsche lijn ontbreekt. Ik ben voor de Zeeuwsche lijn; ik acht die lijn in de eerste plaats voor de provincie Zeeland en vooral ook voor het algemeen belang des vaderlands geenszins van belang ontbloot. Ik meen echter te mogen beweren dat het eene lijn is, waarvan de productiviteit nog in de toekomst ligt. Indien men dus een plan ontwerpt waarbij men uitsluit de rijkste, meest handeldrijvende provincie des lands, maar daarentegen in de eerste plaats denkt aan een handel die nog moet ontstaan, dan meen ik dat uit een finantieel oogpunt tegen dat plan bedenkingen kunnen worden ingebragt.

Eene derde algemeene opmerking is, dat er in dat plan geene goede gemeenschap bestaat met Belgie, niettegenstaande de handel met Belgie geene onverschillige zaak is voor ons. Volgens de statistiek bestaat er tusschen Nederland en Belgie eene handelsbeweging van 90 millioen.

Met betrekking tot speciale punten, wijs ik er op dat de slingeringen van den weg in Twenthe hoogst aanzienlijk zullen zijn, en dat men hoegenaamd geen acht heeft geslagen op de geringheid van het getal reizigers, die uit het Noorden van Duitschland komen.

Ik meen er te mogen bijvoegen, dat men, sprekende van eene lijn van Utrecht naar Deventer, niet in het oog houdt, dat die lijn eene concurrerende lijn is voor den Rhijnspoorweg en dat een zeker art. 30 in de concessie van den Rhijnspoorweg voorkomt, hetwelk, indien de directie van

Digitized by Google

dien spoorweg daarvan gebruik maakt, den Staat welligt plotseling tot hoogst aanzienlijke kosten zou kunnen noodzaken.

Ik meen, het is reeds door anderen aangewezen, dat de enorme slingeringen die dergelijk plan zou te weeg brengen — slingeringen waarvan het gevolg zoude wezen dat men, om van Middelburg naar 's Hage, of van Deventer naar Arnhem te komen, enorme omwegen zou moeten maken — niet zeer gunstig zouden werken voor de opbrengst van dien weg. Uit dien hoofde geloof ik, dat er meer dan ééne gegronde aanmerking tegen dien centralen weg te maken is.

Maar, zegt men, neemt gij dat plan aan, dan is ten minste één moeijelijk problema opgelost van de rivierovergangen, en dan spaart gij ééne brug over de rivieren uit, een allerkostbaarst werk.

Ik vraag, of dat zóó is? Mijn geachte ambtgenoot heeft u reeds gewezen op de noodzakelijkheid waarin men zal verkeeren, om eene aansluiting te Nijmegen te maken. Dit brengt mede, dat gij eene brug te Arnhem en te Nijmegen zult moeten maken, en neemt gij dan uwe rivierpassage te Kuilenburg, dat gij dan twee enorme werken op betrekkelijk zeer korten afstand van elkander zult hebben. Of wel, gij zult den weg kunnen leggen langs den zuidelijken Waaloever, alleen tot Tiel, maar verder niet: dan zoudt gij daar eene tweede brug over de rivier moeten maken. Ik vind dus, wanneer men uitgaat van het stelsel, dat er ééne centrale rivierpassage is en dat die moet komen te Kuilenburg, geen waarborg hoegenaamd daartegen, dat niet eene tweede brug over de rivier op zeer korten afstand zal moeten gemaakt worden. *Dat* zult gij wel toegeven, wanneer er eene brug moet komen, stel te Nijmegen, en eene andere te Tiel, of eene te Kuilenburg en eene tweede te Tiel, — ja men heeft in deze Kamer wel eens van Chinezen gesproken, — maar dat zoude ik een Chineesch denkbeeld vinden, om, op zoo korten afstand, twee zulke werken te maken en aan het westen des lands niets te geven! Men heeft veel gesproken van het verkeerde van het stelsel, daarin gelegen, dat er nu een spoorwegnet gemaakt is. Maar men bedenke toch wanneer gij dat stelsel aanneemt, dat gij dan in het oosten des lands alleen een net maakt. Stel u het geval voor: daar moet zijn aansluiting te Nijmegen en te Venlo, en wij zullen maken een weg van Tiel naar Nijmegen en van Tiel naar 's Bosch en van daar naar Venlo, dan hebben wij over het kleinste gedeelte van het land aan de oostelijke grens een quadraat van spoorwegen die elkander daar zullen bestrijden en die veel concurrentie onder elkander zullen voeren. En intusschen, in het westen des lands, waar veel vertier kan zijn, zullen wij niets hebben.

Uit een finantieel oogpunt meen ik nu ook nog te moeten wijzen op een ander bezwaar dat uit dat plan ontstaat. Gelijk ik straks de vrijheid nam te doen opmerken, is het te verwachten dat van het goederenvervoer op den Zeeuwschen spoorweg meer in de toekomst, dan op het oogenblik te verwachten is. Indien men nu het plan van de Regering volgt, en men brengt den handel van de Maassteden van den aanvang af langs dien weg, dan zal men noodwendig het vertier op dien weg voeden. Brengt men daarentegen het goederenvervoer eerst, aan te vangen van 's Bosch, op dien weg, men zal dien weg voor het grootste gedeelte eenvoudig overlaten aan zijne eigen krachten. Dan zou men hem eenvoudig moeten voeden met hetgeen van Vlissingen of Antwerpen zou komen, maar wat van de Maassteden kwam zou zeer luttel zijn. Uit dat oogpunt geloof ik, dat wanneer de transito-waren uit de Maassteden langs den geheelen

Digitized by Google

weg kunnen worden vervoerd, dit voor de geldmiddelen van den Staat de meeste aanbeveling verdient.

Thans overgaande tot de beschouwing van de andere plannen die tegenover het thans door de regering aangenomen zijn gesteld, onderzoekt de minister, wat nu dat meer geconcentreerd stelsel van zamenhang kosten zal?

In de eerste plaats kom ik hier aan het plan, dat de Staat zelf de spoorwegen zal bouwen.

Ik geloof met andere sprekers, die over dit punt het woord hebben gevoerd, dat het ten slotte wel eens zou kunnen blijken, dat dit nog duurder zou uitkomen, en dat, daar men dan genoodzaakt zou zijn van het een op het ander te komen, vrij wat meer kapitaal in de spoorwegen zou worden gestoken dan men nu voorstelt. „Maar — zegt men — dan zou men de spoorwegen alleen kunnen bouwen uit de voorschotten; men zou alleen kunnen aanleggen voor zoo ver er batige sloten voorhanden zijn." Ook dit hebben sommige sprekers reeds bestreden, terwijl zij er op wezen dat het onmogelijk is, wanneer men eenmaal een spoorweg heeft aangevangen, willekeurig daarmede op te houden, omdat er geen geld voorhanden zou zijn; men zou dan genoodzaakt wezen tot elken prijs geld te leenen, ten einde den eenmaal begonnen weg te voltooijen, ook dan wanneer het bloot finantieel belang van den Staat zou vorderen, den bouw liever te staken.

Ik kan dan ook het denkbeeld niet van mij afwerpen, dat onder het plan van spoorwegen, die de Staat voor eigen rekening zou moeten bouwen, nog wel iets meer begrepen is dan juist alleen dat *bouwen uit overschotten;* ik kan mij niet wel voorstellen dat men zich daartoe zou willen beperken, en ik zou meenen dat er misschien wel het denkbeeld aan verbonden was om verder te gaan en reeds nu eene leening aan te gaan, om hetgeen men meent dat van spoorweglijnen noodig is, te kunnen voltooijen.

Men zou dan geld moeten leenen, tegen den koers van den dag; dus op dit oogenblik tegen iets meer dan 4 per cent. Het verschil tusschen eene leening van 4 per cent of iets meer, en hetgeen de Regering thans voorstelt, namelijk de rentegarantie à 4½ per cent, zou zijn een half per cent; maar dan zou men missen het voordeel van de amortisatie en den waarborg tegen eene eventuele misrekening; tegen het gevaar om op onverwachte en omwelkome tijdstippen tot nieuwe uitgaven te moeten overgaan.

En dan vraag ik ook, welke meerdere winst is door het leggen van staatsspoorwegen te behalen? Wanneer geld voorhanden is, en men heeft een spoorweg geconcessioneerd met rentegarantie, dan zal men dat geld voor amortisatie kunnen besteden, en dan zal men in de rente, ten gevolge van die amortisatie bespaard, het middel kunnen vinden om de rentegarantie te bestrijden. Het verschil tusschen de rente eener leening en de voorgestelde rentegarantie is dan toch uiterst gering. Wanneer men *staatsspoorwegen* zou hebben, zou men een kapitaal besteed hebben, dat men anders tot amortisatie van schuld had kunnen besteden, en de natie zal dan ten slotte even ver zijn, want zij zal dan toch belastingen moeten opbrengen voor hetgeen dan zou blijken niet bespaard te zijn geweest door amortisatie.

Een ander plan, waarop de spreker uit Leeuwarden (de heer Idzerda) heeft gewezen — het plan door de heeren Reerink e. s. aangeboden — is, men zal het mij toestemmen, niets anders dan een voorstel om staatsspoorwegen aan te leggen, door het aangaan van eene staatsleening tegen den koers van 4½ per cent. Wil men nu daartoe overgaan, dan geloof ik niet dat het noodig zou zijn tot die rente op te klimmen.

Digitized by Google

Een derde plan is ook ter sprake gekomen. Het is een ontwerp van eenige Amsterdamsche ingezetenen en ook aan de Kamer medegedeeld. Wanneer men dat plan met het plan der Regering vergelijkt, moet men dat ook in zijn geheel doen, niet het eene voor de helft en het andere voor het geheel. Het plan der Regering onderstelt eene uitgave aan kapitaal van ƒ 78,600,000 en aan subsidien van ƒ 27,100,000, te zamen ƒ 105,700.000. De rentegarantie over dat kapitaal bedraagt ƒ 3,545,000 en aan de winstderving van de subsidien, gerekend à 4 percent, iets meer dan een millioen, te zamen ƒ 4,629,000. Het andere plan daarentegen eischt een kapitaal van ƒ 64,000,000. Doch de ondernemers verklaren dat zij bereid zijn, ook den Zeeuwschen spoorweg uit te voeren. Het kapitaal, daartoe benoodigd, moet dus bij de aanvrage gevoegd worden; dat kapitaal is ƒ 9,800,000. Voorts moet, gelijk mijn geachte ambtgenoot reeds heeft opgemerkt, bij dat plan nog gevoegd worden de weg van Nijmegen naar Deil, berekend op ƒ 8,000,000, en het subsidie benoodigd om ook den Zeeuwschen spoorweg te kunnen volbrengen. Men zal dus hebben een totaal van ƒ 81,800,000 en een subsidie van ƒ 17,600,000, te zamen ƒ 99,400,000. Dit zal, wat het kapitaal betreft, iets minder zijn dan het plan der Regering. Doch wat de rente betreft, zal het kosten 5 per cent over het kapitaal, dus . . . . . ƒ 4,090,000
en 4 per cent over de subsidien 704,000

te zamen . . . . ƒ 4,794,000

en men zal dus, bij slot van rekening, eene uitgave hebben van ƒ 100,000 's jaars *meer* dan volgens het plan der Regering. Het verschil in de berekening van het kapitaal bedraagt niet meer dan ƒ 6,000,000, maar de rentegarantie en winstderving zal 's jaars één ton gouds meer bedragen.

Tot dusverre is niet gebleken van eenig plan, uitgegaan van het stelsel van eene centrale rivierpassage, waarbij de Staat minder kosten zal hebben te dragen dan bij het plan der Regering. En dan zal men geene doelmatige verbinding met Belgie hebben; de provincie Zuid-Holland zou er niet veel gebruik van kunnen maken. Men zal hebben den weg van Utrecht naar Deventer en zou laten liggen den weg van Arnhem naar Zutphen, die zooveel meer opbrengst belooft en waarbij de schatkist dus grooter belang heeft. En dan vraag ik: is dat geconcentreerde plan zooveel goedkooper en zooveel aanbevelenswaardiger dan dat der Regering? Als ik alleen let op de veranderingen, die het plan maakt in den ontworpen Noorderspoorweg, dan vind ik genoegzaam het raadsel opgelost, waarom men voor dat plan eene rentegarantie van 5 pCt. noodig acht.

Vervolgens treedt de minister in eenige beschouwingen aangaande den stand van 's rijks financiën, met verwijzing op de toenemende opbrengst der belastingen; op het niet toenemen der gewone uitgaven; op de mindere som die jaarlijks uit de koloniale bijdragen wordt toegevoegd. — „Het blijkt ook, zeide Z. Exc., en dat is een zeer merkwaardig verschijnsel — dat de som, die wij uit de koloniale geldmiddelen behoeven om te sluiten, telken jare afneemt. Indien gij de moeite wilt nemen, kan ieder uwer de rekening omtrent dat punt controleren. Bij de aanspraken in het vorig jaar en in dit jaar bij de indiening der begrooting gehouden, nam ik de vrijheid eenige statistieke tabellen te voegen omtrent de ontvangsten en de uitgaven. Daarbij is een depouillement gemaakt van de uitgaven, naar mate zij behooren tot de rentebetaling, tot andere uitgaven en tot de amortisatie van schuld. Wanneer gij de twee

Digitized by Google

eerste kolommen der tabellen van uitgaaf bij elkander telt voor de jaren 1857 en 1858 — om niet verder te gaan — en gij voegt er de som van één millioen uit de kolom van amortisatie bij — omdat dit ongeveer, min of meer, de som is, die, naar mate van den uitleg, dien de een of de ander aan de bepalingen der wet van 1841 geeft, tot amortisatie *moet* besteed worden, dan vindt men eene uitgave voor 1857 van *f* 70,897,000 en voor 1858 van *f* 71,272,000. Telt men nu ook van de bijlagen A, die eveneens aan de Kamer is overgelegd, de drie eerste kolommen bijeen, dat zijn de gewone staatsinkomsten zonder de bijdragen der kolonien, dan vindt gij daar voor 1857 aan inkomsten *f* 59,975,000 en voor 1858 *f* 61,729,000. Trekt men die cijfers van elkander af, dan ziet men, dat om de gewone dienst te dekken, nog noodig was in 1857 uit de koloniale baten de som van *f* 10,922,000 ongeveer, en in 1858 niet meer dan *f* 9,543,000 en dus in het laatste jaar nog niet de volle som van *f* 9,800,000 die voor de rentebetaling van de koloniale geldmiddelen wordt afgezonderd. Dat noem ik toch vooruitgang.

Ik heb er voorts bij onderscheidene gelegenheden op gewezen, dat de opbrengst der gewone middelen 's jaars met 5 à 6 ton vooruitgaat. Bij de algemeene beschouwingen omtrent de begrooting is in het verslag daaromtrent twijfel aan den dag gelegd. Ik heb dien twijfel in de Memorie van Beantwoording beantwoord en zoo ik meen wederlegd. Gij zult dáár de détails van de rekening vinden. Ik zal nu slechts de uitkomsten mededeelen, omdat de geachte afgevaardigde uit Amsterdam (de heer Duymaer van Twist) den twijfel heeft geopperd, of die berekening wel zou uitkomen, tenzij men rekende op eene voortdurend toenemende opbrengst der indirecte belastingen. Dienaangaande ben ik tot eene zeer merkwaardige uitkomst geraakt. Wanneer men tien jaren terugtelt, dan vind ik voor de directe belastingen gemiddeld per jaar een vooruitgang van *f* 100,000; voor de accijnsen — ik bedoel die nog in wezen zijn en laat natuurlijk de afgeschafte daar buiten — in de tien laatste jaren *f* 2,820,000 meer opbrengst; dat is gemiddeld *f* 280,000 's jaars; voor de in- en uitgaande regten *f* 740,000, — gemiddeld dus *f* 74,000 's jaars — en eindelijk de posterijen *f* 50,000 's jaars. Dus zonder nu nog op iets te rekenen van eene grootere opbrengst der directe belastingen, krijg ik uit die vier cijfers reeds eene gemiddelde presumtive jaarlijksche vermeerdering van *f* 500,000 's jaars.

Men zal uit die rekening tevens zien, dat onjuist is wat in het verslag over de begrooting staat, dat de grootere opbrengst der accijnsen geen gelijken tred houdt met den aanwas der bevolking. Men zal zien dat, terwijl in de 10 laatste jaren de bevolking met 10 pCt. vermeerderd is, de opbrengst der accijnsen met 20 pCt. toegenomen is. Dit is toch zeker een krachtig bewijs voor de aannemelijkheid der onderstelling, dat er steeds progressie in de jaarlijksche inkomsten te wachten is en dat men, met het feit voor oogen dat er verleden jaar geen *batig slot* uit de kolonien noodig is geweest om bij het afrekenen der dienst de gewone uitgaven te dekken, zich over de toekomst onzer finantien niet zóó ongerust behoeft te maken.

Wij spreken daarenboven van uitgaven, die nog in het verschiet zijn. Nu zijn er ook nog ressources in onze finantien, die wel ook in het verschiet liggen, maar toch, voor zoover wij dit namelijk berekenen kunnen, ons bepaaldelijk zullen toevloeijen.

Ik wijs er bijv. op dat het te wachten is, dat binnen een zeker aantal

Digitized by Google

jaren het bedrag der burgerlijke pensioenen aanmerkelijk moet verminderen, terwijl ik er ook de aandacht op meen te mogen vestigen, dat er belastingen zijn, onder andere de *suiker-accijns*, die zonder bezwaar voor de contribuabelen voor verhooging vatbaar zijn. Ik wijs er ook verder op dat in sommige takken van de staatsdienst besparingen zijn tot stand te brengen, waardoor nieuwe hulpmiddelen aan den Staat worden verschaft, zonder dat men tot verhooging van belasting behoeft over te gaan.

..... In het voorbijgaan veroorloof ik mij eene enkele opmerking. Het gevoelen van de Regering omtrent het belang van den transito-handel voor ons land heeft men geheel verkeerd opgevat. Men heeft een enkel gezegde van de Regering dienaangaande in een verkeerd daglicht gesteld. Men heeft uit een gezegde van de Regering met betrekking tot het belang van de Zeeuwsche lijn, afgeleid, dat de Regering aan dien handel geen gewigt hecht. Ik heb omtrent den transitohandel in den laatsten tijd zonderlinge stellingen hooren verkondigen. Ik zal niet spreken van mijne grijze ondervinding, maar beroep mij toch op den stand van zaken, dien ik voor 25 jaren in de hoofdstad des lands heb kunnen waarnemen. Tegenover het gevoelen van den spreker uit Amsterdam, dat de transitohandel niet verloopt, vermeld ik hier dat die handel wel verloopt. Ik heb voor 25 jaren gezien hoe de transitohandel, die uit het noorden toen op Amsterdam bestond, verlegd is naar Hamburg en Bremen.

Een enkel woord nog over concessien en de voorwaarden; en over dit punt zal ik kort zijn. Een paar vragen van den spreker uit Delft (den Heer Wintgens), die inzonderheid over dit punt heeft gesproken, zal ik met eene wedervraag beantwoorden. Ik zal met dien spreker niet twisten over de vraag, of Perdonnet dan wel Audiganne eene betere autoriteit is in de zaak der spoorwegen. Maar wanneer de spreker ons wijst op hetgeen in Frankrijk is gebeurd ten aanzien van de concessien voor spoorwegen, en wanneer hij daarbij een spreekwoord herinnert „dat de vrouw van Caesar zelfs niet verdacht moet worden," dan vraag ik of het zaak is in dezen het voorbeeld van Frankrijk te volgen en of het niet beter is een geheel anderen weg in te slaan. Ik vraag het aan dien spreker, of het, uit zijn oogpunt beschouwd, beter zou zijn, dat de concessie gegeven ware aan bankiers die over veel geld kunnen beschikken, dan aan onbesproken, eerlijke en fatsoenlijke ingezetenen, die het geld nog niet bij elkander hebben. Het eerste zoude voor de Regering eerder bedenkelijk geweest zijn. Maar bovenal vraag ik hem, of hij meent, dat er ook maar één bankier in de geheele wereld zoude zijn, die een engagement zoude willen aangaan waarvan hij niet zoude weten of het vervuld zou kunnen worden, waarvan hij niet wist of de Regering bij magte zoude zijn het te vervullen? Een bankier, Mijne Heeren, moet zekerheid hebben, en meer dan één bankier heeft aan de Regering te kennen gegeven, dat eerst de wet moest worden aangenomen, *car tandis que vos chambres délibèrent, il est impossible de contracter aucun engagement!* Dat is de reden waarom de Regering gemeend heeft niet met geldmannen te moeten onderhandelen, want geen van die geldmannen is genegen zich te verbinden voor dat hij zekerheid heeft, en die kon met het oog op den langen duur der discussie, die onze constitutionele orde van zaken medebrengt, niet gegeven worden.

De afgevaardigde uit Hoorn inzonderheid heeft den twijfel aan den dag gelegd, of men tegen den aangewezen rentevoet wel het noodige kapitaal zal kunnen vinden. Een ander afgevaardigde heeft er reeds op gewezen, dat dit toch een zeer groot verschil oplevert met hetgeen men ten vorigen

Digitized by Google

jare gezegd heeft, toen men der Regering zoo zeer beschuldigde van zucht tot verkwisting en van het weggooijen van 's lands peningen.

Het is waar dat nu het verschijnsel ontstaat dat 5 pCt. garantie wordt gevraagd, en nu schijnt men daaruit te willen afleiden dat 4½ pCt. te weinig is.

Ik geloof dat de spreker uit Hoorn wel de verzekering zal willen aannemen die ik hem geef, dat de Regering niet zoo ligtvaardig tot die 4½ pCt. rentegarantie besloten heeft, en dat zij den voorzigtigheidsmaatregel gebruikt heeft, om met mannen van de geldmarkt te rade te gaan over de vraag, of de zaak tegen dien prijs te volbrengen zoude zijn. In de allereerste plaats, het is nu reeds anderhalf jaar geleden, heb ik getracht mij in verband te stellen met bankiers te Amsterdam. Ik heb toen getracht hunne aandacht te vestigen op het wenschelijke, dat ook de hoofdstad in deze nationale zaak zich aan het hoofd der beweging mogt stellen. Ik heb getracht hen te doen inzien het belang, dat er voor de hoofdstad in gelegen was, dat zij de voorname hand in de zaak had, omdat ook haar belang daarin betrokken kon zijn. Dat was voor een doove gepreekt in dien tijd! Maar over de quaestie van het geld is mij toen eenstemmig door allen, die ik in de gelegenheid geweest ben te spreken, het advies gegeven, dat tegen 4½ pCt. het geld zeer goed te vinden zou wezen. Maar ook vreemde bankiers, Mijne Heeren, hebben mij die verzekering gegeven.

(Uit de rede van den Heer Thorbecke, zitting 11 Nov., zie hierboven p. 15.)

Zooveel ik kon, heb ik eens naauwkeurig nagegaan, wat in andere landen, ongeveer van gelijke grootte als het onze, iets kleiner of iets grooter, en die de meeste inspanning aan den dag hebben gelegd, in eene reeks van jaren gedaan is. Mijne voorbeelden zijn inzonderheid aan kleinere Duitsche Staten ontleend. Ik heb wel hooren verklaren of gelezen, dat men in Piemont van 1850 tot het einde van 1856, dus in 7 jaren, 707 kilometers en dus per jaar 101 kilometers voltooid heeft. Ik kon dit echter niet naar wensch in de bijzonderheden controleren; vooral daar ik de middelen niet ken die men in Piemont gebezigd heeft, — waaronder middelen kunnen zijn, die wij hier te lande noch willen noch kunnen gebruiken.

Wat de Duitsche Staten betreft, maak ik tweeërlei opmerking vooraf. Vooreerst, dat die, voornamelijk de kleinere Staten, de een gedurig door den ander, gedrongen werden om met den meesten spoed voort te gaan.

In de tweede plaats, dat de aangelegde spoorwegen in den regel een of twee jaren, alvorens de bouw begon, waren voorbereid. De jaren, die ik noemen zal, zijn telkens die, waarin de *bouw* begonnen is.

Ik bepaal mij tot een zeer beknopt overzigt.

Hanover. Hanover behoort onder de meest ijverige onder de spoorwegbouwende Staten van Duitschland. Hanover heeft van 1842 tot 1847 385 kilometers gelegd, in het jaar dus 77; van 1851 tot 1856 — ik neem telkens een tijdvak van vijf jaren — 318 kilometers, dat is 63 in het jaar. In Hanover had men doorgaans niet met bijzondere moeijelijkheden van terrein te strijden.

Beijeren. De lijn, die Beijeren van het noorden naar het zuiden, van de Saksische tot aan de Zwitsersche grens, doorsnijdt, is voltooid in drie gedeelten, van 1841 tot 1853; zij is 563 kilometers lang; men stelde dus jaarlijks het eene jaar door het ander, 47 kilometers in dienst.

Saksen, tegenwoordig een van de rijkste landen in spoorwegen, heeft in de eerste zes jaren, van 1836 tot 1842, 115 kilometers, of 19 à 20 in het

Digitized by Google

jaar; in de volgende tien jaren 437 kilometers, dat is jaarlijks 43 à 44, tot stand gebragt.

In Wurtemberg vinde ik in zeven jaar, van 1844 tot 1850, 285 Nederlandsche mijlen voltooid; dus 40 à 41 jaarlijks.

Baden bragt het in de eerste vijf jaren, 1838 tot 1843, van Mannheim tot Carlsruhe, 58 kilometers; de lijn, van daar tot de grenzen van Zwitserland voortgezet, was vijf jaren later, in 1848, tot 7½ kilometer voor Bazel genaderd: eene lengte van 215 kilometers, dat is 43 telken jare.

Over Pruissen, hoe leerrijk ook zijne spoorweggeschiedenis zij, spreek ik niet, daar de vergelijking tusschen een land als de Pruissische monarchie en het onze aan velerlei bedenking onderhevig is.

Maar Belgie, dat ik reeds noemde, mag wel worden aangehaald. Wat is daar geschied? Is de Belgische regering met het voorstel van een net begonnen? In het minst niet. Zij heeft in 1833 niets anders voorgesteld dan eene lijn voor den zoogenaamden transitohandel. De uitnemende verdediger van dat bedrijf (de heer Hoynck) gelieve niet te gelooven, dat ik van een „zoogenaamden" transitohandel uit minachting spreek; hij weet, dat de staathuishoudkundigen dien niet voor handel laten doorgaan. Voor het transito dan stelde het Belgische gouvernement eene lijn voor op staatskosten te leggen, van Antwerpen naar de Pruissische grens, met een zijtak van Mechelen naar Brussel.

Wat was het gevolg? De Regering werd allengs verpligt haar plan uit te breiden tot de banen van Mechelen, langs Gent en Brugge, naar Ostende; van Brussel langs Mons naar de Fransche grenzen; van Gent naar Kortrijk en Doornik; naar Namen en naar Limburg. De Belgische regering werd gedrongen door de afgevaardigden der onderscheidene gewesten, die niet ophielden voor zich gelijke voldoening te eischen als die aan anderen geschonken werd.

Hoe ver heeft Belgie het nu in een tijdvak van vijf of zes jaren gebragt? de eerste wet is van den 1sten Mei 1834, en daar is eene tweede wet bijgekomen, die van 26 Mei 1837. Bij de eerste, toen de Regering reeds voor den aandrang had moeten onderdoen, werd evenwel nog niet meer aangevraagd dan de matige som van 35 millioen franken.

Hoe ver had men het zes jaren later gebragt? In 1840 waren in dienst de wegen van Mechelen naar Brussel, naar Antwerpen, naar Ans, Landen en St. Trond, naar Gent tot Ostende, en van Gent naar Cortrijk. Telt men die wegen te zamen, dan vindt men, dat zij in die zes jaren eene lengte van 309 Nederlandsche mijlen, dus ruim 50 in het jaar, hadden bereikt.

Doch hetgeen wij zullen moeten tot stand brengen, hetgeen aan onze concessionarissen wordt opgelegd, bedraagt jaarlijks, het eene jaar door het andere gerekend, 133 Nederlandsche mijlen, buiten 8 groote bruggen en een dam. En dan veronderstel ik, dat de bouw terstond na afkondiging der wet aanvange.

Ik doe er nog eene vraag bij. Waar, in welk land, is men met een het geheele land omvattend net, en wel bij concessie aan te leggen, begonnen? Inderdaad is die proef in één land genomen. Dat land is Frankrijk, maar die poging van 1842, ik heb het bij eene vorige gelegenheid uiteen gezet, wat heeft zij te weeg gebragt? Zij heeft enkel verwarring gesticht, en de zaak van de spoorwegen in Frankrijk verachterd.

Digitized by Google

LIJST *van nieuwe werken over onderwerpen van Staathuishoudkunde, Statistiek, Financiën, Onderwijs, Koloniën, enz. in* 1859 *in Nederland uitgekomen* (*) (*Vervolg van p.* 122, Economist 1859).

Bedenkingen tegen het rapport der commissie tot onderzoek naar de middelen, welke zouden zijn aan te wenden, om aan alle landen van den **Haarlemmermeer**-polder bij voortduring eene behoorlijke water-ontlasting te verzekeren. Door een *niet-ingeland* (bij een openbaren brief den heer Dijkgraaf opgedragen). Gr. 8o. (IV en 104 bl. en 2 tabellen). Amsterdam, J. Noordendorp. 1,25.

Beschouwingen over **land- en waterwegen**, ook uit het oogpunt der verdediging beschouwd, door een oud-soldaat. Gr. 8o. Arnhem, J. F. Thieme. 1,80.

H. van Bielevelt. Het **cellulair gevangenstelsel**, in zijne belangrijkheid voor de zedelijke verbetering van gevangenen. Wenken en opmerkingen. Gr. 8o. Utrecht, C. Bielevelt. 0,40

J. Boelen, Nederlands zeemagt in verband met zijne **overzeesche bezittingen**. Gr. 8o. Utrecht, J. G. Broese. 0,65.

F. W. Conrad, Reizen naar de **Landengte van Suez**, Egypte, het Heilige Land. Roy. 8o. 's Gravenhage, Martinus Nijhoff., per aflev. 1,20.

Dr. S. Sr. Coronel, Middelburg voorheen en thans. Bijdrage tot de kennis van den voormaligen en tegenwoordigen toestand van het **armwezen** aldaar. Gr. 8o. Middelburg, van Benthem & Jutting. compl. 3,60.

Dr. R. Fruin, Tien jaren uit den tachtigjarigen oorlog, 1588—1598. 19e en 20e verslag van het stedelijk gymnasium te Leiden. 1856—57, 1857—1858. 2 stukken. Gr. 4o. Ter Boekdr. van J. C. Drabbe. Niet in den handel.

Dr. M. Kloss, Handleiding tot zelfoefening in de **gymnastiek**, met halters. Voor Nederland bewerkt door A. Ilcken. 12o. Deventer, A. ter Gunne. 0.80.

De Koopmans-mentor, op het kantoor en op de beurs, of het koopmansrekenen, de koopmans-correspondentie, de leer der **effecten**, handels-usantiën, enz. Post 8o. Leyden, D. Noothoven van Goor. 1,50.

De Koopmans-standaard, of volledig alphabetisch zakboek der **munt-, maat- en gewigtkunde en geld- en wisselkoersen** van den ganschen aardbol, voorzien van uitvoerige tabellen om alle vreemde **munten, maten en gewigten** in Nederlandsche te herleiden. Post 8o. (8 en 152 bl.) Leyden, D. Noothoven van Goor 1,50.

J. D. Kruseman, Het openstellen van **havens op Java**, Borneo en Sumatra, vrijmoedig beoordeeld. Gr. 8o. (20 bl.) 's Gravenhage, H. C. Susan, C.Hz. 0,25.

Vreemde Landen en volken. Hun toestand en ontwikkeling, godsdienst en staatswetten, behoeften en hulpbronnen, gewoonten en zeden, beschouwd naar de nieuwste bronnen. I. **Britsch-Indië** Gr. 8o. Amst., Gebr. Kraay. 0,50.

Mr. P. Mijer, Over het openstellen van **kusthavens** voor den algemeenen handel, in **Nederlandsch-Indië**. Roy. 8o. 's Gravenhage, Martinus Nijhoff. 1,—.

Nieuwenhuis' Woordenboek van **kunsten en wetenschappen**, herzien, omgewerkt en vermeerderd, enz., door Nederl. geleerden. Gr. 4o. Leyden, A. W. Sythoff.

Overzigt van den **handel en de scheepvaart** in de Nederlandsche bezittingen in **Oost-Indië**, buiten Java en Madura, over de jaren 1854, 1855 en 1856. Gr. 4o. (4 en 244 bl.) Gedrukt bij Gebroeders Giunta d'Albani. ('s Gravenhage, Martinus Nijhoff). 1858. 5,—.

H. Sweijs, Neêrlands vloot en **reederijen**. Alphabetisch opgemaakt. 2e jaarg. 1859. Post 8o. (4 en 219 bl.) Rotterdam, P. M. Bazendijk. In linnen met verg. titel. 1,50.

(*) Ter besparing van ruimte zijn in deze lijst niet opgenomen de *Tijdschriften* wier inhoud geregeld door ons wordt medegedeeld.

Digitized by Google

Neêrlands Schoolwezen, Jaarboekje voor onderwijzers, leden van 't schooltoezigt, gemeentebesturen en allen, die belang stellen in de zaak van volks-opvoeding en **volks-onderwijs.** Onder redactie van H. Cremer. 2e jaargang. Post 8o. Franeker, T. Telenga. 0,60.

Wetten, decreten, besluiten en tractaten op den **waterstaat** in Nederland. Met aanteekeningen en alphabetisch register van J. F. Boogaard. 3e en laatste stuk. Gr. 8o. 's Gravenhage, Martinus Nijhoff. Compleet 9.50.

Dr. J. P. Arend, Algemeene **geschiedenis des vaderlands**, van de vroegste tijden tot op heden. Voortgezet door Mr. O. van Rees en Dr. W. G. Brill. Met platen, kaarten en portretten. Roy. 8o. Amsterdam, C. L. Schleijer & Zoon. Per afl. 0,50.

Mr. B. Cohen, over **lijfsdwang** in handelszaken, gevolgd van eene statistiek en gijzeling in eenige der voornaamste steden van ons vaderland. Gr. 8o. Leiden, J. W van Leeuwen. 1,80.

J. P. Freyss, Proeve ter beantwoording der vraag: Wat ter bevordering van beschaving in **Nederlands Indië** kan worden gedaan. Gr. 8o. Amsterdam, H. Höveker. 0,50.

Handleidingen voor de **tabaksteelt** door H. M. Hartog en B. Hartog, en door J. H. Bischoff. (Bekroond en eervol vermeld.) Uitgegeven door de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van nijverheid. Gr. 8o. Haarlem, Erven Loosjes. 0,90.

Spoorweg-projecten en daarmede in verband staande beschouwingen. Februarij 1859. Gr. 8o. Amsterdam, Wed. Borleffs & ten Have. 0,10.

Tegenwoordige Staat van het **Koningrijk der Nederlanden.** Beschrijving en afbeelding der steden, dorpen, heerlijkheden, landgoederen, en verdere merkwaardige plaatsen in ons vaderland. Zuid-Holland, door A. W. Kroon. 13e en 14e afl. Gr. 4o. Amsterdam, J. C. Loman, Jr. Per afl. 0,30.

De nieuwe **geneeskundige** Staatsregeling van Nederland en hare geschiedenis, volgens de officieele stukken. Uitgegeven onder toezigt van Dr. N. B. Donkersloot. 1e afl. Ontwerpen van wet en memoriën van toelichting ingediend bij koninklijke boodschap van 20 Februarij 1859. Post 8o. Tiel, H. C. A. Campagne. Per vel druks 0,15.

H. W. Suringar, Eene stem uit Nederland over de **cellulaire gevangenis** te Bruchsal en de strafwetgeving in Baden en elders. In verband tot het gevangeniswezen en de strafwetgeving in Nederland. Met bijlagen. Gr. 8o. Leeuwarden, G. T. N. Suringar. 1,—.

Tijdschrift **voor alle standen**, vooral voor den burger en landman, ter verspreiding van algemeen nuttige kundigheden. 2e jaarg. Gr. 8o. (6 afl. te zamen 200 bl.) Arnhem, J. C. Meijer. Per jaarg. 1,50.

Uitkomsten van wetenschap en ervaring aangaande **winden** en **zeestroomingen** in sommige gedeelten van den oceaan. Uitgegeven door het Koninklijk Nederlandsch Meteorologisch Instituut. Gr. 4o. (XVI en 184 bl., 2 tabellen en 25 gelith. kaarten). Gedrukt te Utrecht bij Kemink & Zoon. Niet in den handel.

Aardrijkskundig en Statistisch Woordenboek van **Nederlandsch Indië**, bewerkt naar de jongste en beste berigten. Roy. 8o. Amsterdam, P. N. van Kampen. Per afl. 1,25.

Mr. R. C. Baron d'Ablaing van Giessenburg, Open brief over **vrijen handel**, met het oog op **Indië**. Gr. 8o. (14 bl.) Arnhem, J. van Egmond, Jr. 0,20.

Mr. R. W. J. C. Bake, Verhandeling over de vraag: Welk aandeel heeft het volk van Engeland en bij ons in Nederland in het **beheer der kolonien** gehad; en is voor ons een raad van koloniën noodzakelijk geworden? Voorgedragen in het genootschap *Felix Meritis* te Amsterdam, den 3den Maart 1859. Gr. 8o. (34 bl.) 's Gravenhage, H. C. Susan, C.Hzn. 0,40.

Beschouwingen omtrent de exploitatie der wester-afdeeling van **Borneo**, door J. J. Hasselman en F. H. van Vlissingen. Gr. 8o. (42 bl.) Amsterdam, A. Zweesaardt & Zoon. 0,80.

J. D. Dicts. Nadere beschouwing over de doorgraving van **Holland op zijn**

Digitized by Google

smalst. Met eene plaat. Gr. 8o. (36 bl.) Amsterdam, ten Brink & de Vries. 0,40.

C. E. Enklaar. Gemeenzame gesprekken over onderwerpen uit de schei- en **volkshuishoudkunde** enz. in betrekking tot den landbouw. Een **volksleesboek** vooral geschikt voor plattelandsscholen. 2e stukje Bouw- en levensverrigtingen voor planten. Post 8o. (4 en 110 bl.) Kampen, K. van Hulst. 0,50.

Jozeph Garnier. Beknopte verhandeling over de beginselen der **staathuishoudkunde**, of grondbegrippen van de inrigting der maatschappij, — Naar het Fransch. Gr. 8o. (8 en 166 bl.) Rotterdam, H. Nijgh. 1,25.

C. W. Hesleden. Opmerkingen gedaan in de algemeene vergadering van aandeelhouders der Hollandsche ijzeren **spoorweg-maatschappij** te Amsterdam, den 28n Maart 1859. Gr. 8o. (23 bl.) Amsterdam, J. Leendertz. 0,25.

P. J. Kikkert. Handleiding tot eene zuivere en spoedige beoefening van het kunstmatig koopmans- of **Italiaansch boekhouden**, met duidelijke voorbeelden enz. Tot zelfonderrigt voor jonge boekhouders, kweekelingen op instituten en scholen, kleinhandelaars, enz. 12e. (75 bl.) Tholen, J. Steenmeijer. 0,35.

P. J. Kikkert. Raadgevingen aan **landverhuizers** naar Noord-Amerika. 12o. (2 en 34 bl.) Aldaar. 0,20.

Vreemde landen en volken. Hun toestand en ontwikkeling, godsdienst en staatswetten, behoeften en hulpbronnen, gewoonten en zeden, beschouwd naar de nieuwste bronnen. I. **Britsch-Indië**. Gr. 8o. (bl. 193—224, met 2 staalplaten). Amsterdam, Gebroeders Kraay. per aflev. 0,50.

L. J. Motley, De opkomst van de **Nederlandsche republiek**. Uit het Engelsch, met inleiding en aanteekening van Dr. R. C. Bakhuizen van den Brink. Gr. 8o. 's Gravenhage, W. P. van Stockum. 1e deel compleet 2,70.

J. J. A. Santhagens; Verhandeling over de **assurantie** tegen de gevaren der **zee**, met inbegrip der Molest-risico, voorgedragen in de afdeeling *Koophandel* van het Genootschap *Felix Meritis*, te Amsterdam, den 20 Januarij 1859. Gr. 8o. (4 en 46 bl.) Amsterdam, P. N. van Kampen. 0,60.

J. Schwab, Practische handeling bij het maken van **stookinrigtingen** in fabrieken en woonhuizen, en ter verkrijging van besparing van brandstof bij geringe verandering aan bestaande stookinrigtingen; over verbeteringen aan steen-, kalk-, pottebakkers- en porseleinovens, benevens eene verhandeling over de rookverbranding, de verwijdering van den rook uit huizen, verbetering van schoorsteenen en eene beoordeeling der gebruikelijke stoomketels. Met 12 uitslaande platen. Naar het Hoogduitsch door A. van Egmond. 4o. (XII en 89 bl.) Haarlem, J. J. van Brederode. 7,50.

C. N. Sieburgh, De doorgraving van **Holland op zijn smalst.** Eene voorlezing gehouden voor de leden van het collegie „Zeemanshoop," den 29sten Maart 1859, Gr. 8o. (19 bl.) Amsterdam Gebroeders Kraay. 0,25.

Statistiek van het **gevangeniswezen** over 1857. Roy. 8o. (113 bl., met 3 gelith. platen.) 's Gravenhage, Landsdrukkerij. (van Weelden & Mingelen). 1,—.

Zuid-Australië. Eenige mededeelingen aangaande die Engelsche kolonie, door een oud kolonist. (Uit het Engelsch vertaald door K.) Post 8o. (32 bl.) Amsterdam, H. Klein. 0,15.

Jhr. R. G. B. de Vaynes van Brakell, De verdediging van **Nederlandsch Indie**, gevolgd door eene proeve van een stelsel van verdediging voor onze bezittingen in den Indischen Archipel. 2e stuk. Java. Gr. 8o. (bl. 181—416). Amsterdam, P. N. van Kampen. 2,40.

Dr. S. A. Budding, **Neêrlands-Oost-Indië**. Reizen gedaan gedurende het tijdvak van 1852—57. Gr. 8o. Rotterdam, M. Wijt & Zonen, per aflev. 0,75.

C. J. Hering, De kultuur en de bewerking van het **suikerriet**, ten gebruike der planters in al de Nederlandsche Overzeesche bezittingen. Met platen. 3 deelen in 1 band. Roy. 8o. (met gelith. platen). Rotterdam, H. Nijgh. 1858. In linnen. 11.50.

J. J. van Kerkwijk, Beschrijving van den Atlantischen **telegraaflijn**, tus-

Digitized by Google

schen Amerika en Ierland. Met eenige figuren in steendruk. Gr. 8o. (57 bl., met uitsl. plaat). 's Gravenhage, Gebr. J. & H. van Langenhuysen. 1,—.

Het Kiesregt, in de Nederl. Herv. kerk, of de Synode van 1858 en art. 23 van het algemeen reglement. Gr. 8o. (24 bl.) Utrecht, J. G. Andriessen. 0,35.

L. J. Kikkert, De kust in gevaar. Opmerking nopens de zeegaten en standen van Texel, Vlieland en Terschellingen, ook in verband tot het plan eener doorgraving van **Holland op zijn smalst.** Gr. 8o. (2, XXVI, 206 en 5 bl.) 's Gravenhage, Gebr. Belinfante. 2,25.

C. P. Kuyper, Ontwerp der hoofden in zee en van de haven in duin der doorgraving van **Holland op zijn smalst.** (1 blad lithogr.) Amsterdam, C. F. Stemler. 0,25.

J. A. Molster, Iets over **spel en weddingschap.** Gr. 8o. (55 bl) Amsterdam. Gebroeders Kraay. 0.60.

Het onderwijs in de **Oost-Indiën.** Post 8o. (16 bl.) Amsterdam, Wed. Borleffs & ten Have. 0,15.

H. E. Ramaer, Beknopte verzameling van administrative en geregterlijke beslissingen in zake van **registratie**, zegel, griffie, hypotheken, successie-regt, notariaat, domeinen, enz. Index over 1 Jan. 1845—1 Julij 1857. Gr. 8o. (1000 bl.) Z. pl. 1857. (Gedrukt te Nijmegen bij H. C. A. Thieme). 7,—.

U. G. Schilthuis Jz., Toelichting van de belangrijkheid en de rigting der noordelijke **spoorwegen** in Nederland. Gr. 8o. (2 en 86 bl.) Groningen, de Erven C. M. van Bolhuis Hoitsema. 1,20.

H. W. Schokker, Handboek voor de kennis van den **scheepsbouw**, voornamelijk met het oog op het Amerikaansche stelsel, naar de geschriften van John W. Griffiths en andere bronnen bewerkt. 13e afl. Gr. 4o. (bl. 481—520, met pl. XLII en XLIII). Amsterdam, Gebroeders Kraay. Bij int. 2,50.

Verslag van den **landbouw** in Nederland, over 1857. Gr. 8o. (256 bl.) 's Gravenhage, van Weelden & Mingelen. 0,90.

Verslagen en mededeelingen der koninklijke **Akademie van wetenschappen.** Afdeeling letterkunde. 4e deel, 2e stuk. Gr. 8o. (bl. 115—225). Amsterdam, C. G. van der Post. 1,20.

J. Wolbers, Geschiedenis van **Suriname**, van de ontdekking van Amerika tot op den tegenwoordigen tijd. Gr. 8o. Amsterdam, H. de Hoogh. per aflev. 0,60.

Mr. R. W. J. C. Bake, De **vrije arbeid op Java**, naar aanleiding der beraadslagingen van de 2e Kamer der Staten-Generaal, gehouden in Februarij 1859. Gr. 8o. (4 en 46 bl.) Amsterdam, J. H. Scheltema. 0,60.

C. van den Ban, **Rekenboekje** voornamelijk ten dienste van aankomende handelaren, handwerkslieden en landbouwers. Kl. 8o. (63 bl.) Hellevoetsluis, H. G. van Steeden. 0,25.

Magazijn van handelsregt. Uitgegeven door Mr. Abr. de Vries en Mr. J. A. Molster. 1e gedeelte. Gr. 8o. Amsterdam, Gebroeders Kraay. Per blad. 0,20.

Stukken, betreffende het regtsgeding omtrent de **grondbelasting in den Haarlemmermeerpolder**, tusschen den WelEerw. Heer J. J. van Voorst, eischer, en den Staat der Nederlanden, gedaagde. Uitgegeven door C. M. Bronkhuijze, C. E. Heynsius en J. A. Pol. Gr. 8o. Amsterdam, J. Noordendorp. 0,75.

Handelingen en geschriften van het **Indisch genootschap** te 's Gravenhage, onder den zinspreuk: *Onderzoek leidt tot waarheid.* 6e jaarg. 1e afl. Gr. 8o, (bl. 1—112.) 's Gravenhage, H. C. Susan, C.Hzn. 1,20.

Statistisch Jaarboek, voor het Koningrijk der Nederlanden. 8e jaargang. Uitgegeven door het departement van Binnenlandsche Zaken. Roy. 8o. 's Gravenhage, van Weelden & Mingelen. 2,50.

C. J. Kuyper. Het kanaal van **Holland op zijn smalst.** Amsterdam, C. F. Stemler. 0,80.

Digitized by Google

De Wet op het regt van **successie** en van **overgang**. 12o. (34 bl.) Gorinchem, J. Noorduyn & Zoon. 0,15.

De Wet op het regt van **successie** en van **overgang**. Met eenige aanteekeningen. Post 8o. (52 bl.) Amsterdam, H. W. Weytingh. 0,50.

De Wet, op het regt van **successie** en van **overgang** bij overlijden, volledig verklaard en toegelicht uit de officieele bescheiden door Iz. J. Lion. Gr. 8o. (8 en 216 bl.) Haarlem, de Erven F. Bohn. 2,10.

Gids voor hen die in opengevallen boedels belang hebben, of, ingeval van overlijden hunner bloed- of aanverwanten, met hunne wettelijke regten en verpligtingen onbekend zijn. Post 8o. (87 bl.) Amsterdam, H. W. Weytingh. 0,50.

J. van Konijnenburg Cz. De toestand van de **vrije koloniën** en het instituut te Wateren, bij de afscheiding der gestichten van de goederen der maatschappij van weldadigheid, in 1859. Gr. 8o. (60 bl.) Meppel, H. ten Brink. 0,60.

Jhr. B. van Merlen. Geene bezuinigingen op het **budget van Oorlog**, maar eene betere organisatie bij de wet bepaald, en eene doelmatige oefening van ons leger zijn noodzakelijk. Gr. 8o. (XVI en 57 bl.) Tiel, H. C. A. Campagne. 0,60.

Nederland en **het leger**, wat het is en wat het zijn kan, of beschouwingen, kunnende dienen bij de behandeling door onze Kamers van eene wet op de legerorganisatie. Gr. 8o. (4 en 181 bl.) Tiel, H. C. A. Campagne. 1e en 2e druk. 1,80.

Carl. Oppel. Hoe moeten wij onze jongens opvoeden? naar het Hoogduitsch. Met een aanprijzend woord van W. H. Suringar. Post 8o. (IV en 96 bl.) Leeuwarden, G. T. N. Suringar. 0,75.

Verslag van het verhandelde in de algemeene vergadering van belangstellenden *in* en belanghebbenden *bij* de directe aansluiting van **Scheveningen** en **'s Gravenhage** aan het groote **spoorwegnet** van Europa, in verband met den aanleg van de geprojecteerde **zeehaven te Scheveningen**, gehouden te 's Gravenhage den 3 Junij 1859. (Met Bijlagen). Kl. 8o. (4 en 84 bl.) 's Gravenhage, P. E. van Staden & Zoon. 0.50.

L. Vitalis. Nog een woord over het voorstel van **vrijen arbeid**, en van uitbesteding der kontracten op Java. Gr. 8o. (127 bl.) 's Gravenhage, (A. van Hoogstraten & Zoon). 1,25.

Volks-bibliotheek. No. 81. Houtteelt. Veenen. Post 8o. (32 bl.) Amsterdam, H. W. Weytingh. Bij int. ƒ0,22½; buiten int. 0,25.

Mr. G. W. Vreede. Anti-Napoleontische vertoogen. (Utrechtsche Courant 7 Dec. 1851—23 Dec. 1858). Post 8o. (XII en 75 bl.) Utrecht, L. E. Bosch & Zoon. 0,60.

Het lands welvaren. Een scheepje, bevracht met allemansgading. 3e jaarg. 1e afl. Gr. 8o. (4 afl. à 48 bl.) Alkmaar, Johannes Roem. Per jaarg. 1,20.

Algemeene Atlas van **Nederlandsch Indië**. Uit offic. bronnen zamengesteld door P. Baron Melvill van Carnbée. Kaart van het Gouvt. Sumatra's Westkust No. 1. Id. No. 2. De Residentie Preanger Regentschappen No. 1. Id. No. 2. (4 gelith. en gekl. bladen in folio). Batavia, van Haren Noman & Kolff. Zalt-Bommel, Joh. Noman & Zoon. Per kaart 2,25

De grondslag en het begin der Nederlandsche vereeniging tot **afschaffing van sterken drank**. Met een naschrift, ten antwoord aan den schrijver C. in den Tijdspiegel van Junij 1859. Gr. 8o. (24 bl.) Utrecht, Nolet & Zoon. 0,20.

De Industrieel. Tijdschrift tot verbreiding van het nieuwe en meest wetenswaardige op het gebied van natuurkunde, werktuigkunde, technologie, telegrafie, fotografie, metereologie enz. Onder Redactie van J. H. van Koten. Met medewerking van eenige voorname geleerden en bevorderaars der nijverheid. 1e. afl à circa 40 bl., met gelith. platen en houtsneêfiguren). Amsterdam, C. L. Brinkman. Per jaarg. 3,90.

Staatkundig en staathuishoudkundig Jaarboekje voor 1859. Uitgegeven door

Digitized by Google

de Vereeniging van de Statistiek. 11e jaargang. (3e serie, 1e jaarg.) Post 8o. (XIV en 383 bl.) Amsterdam, E. S. Witkamp. 2,50.

J. H. van Koten, De **telegrafie**, in de voornaamste tijdperken van hare ontwikkeling, haar tegenwoordig standpunt, en de elektro-magnetische seinklokken en uurwerken. Met platen. 1e afl. Post 8o. (bl. 1—75, met 2 uitsl. pl.) Amsterdam. C. L. Brinkman. (Compleet in 4 afl.) 0,65.

A. Kreuiter, Het eenvoudig **boekhouden**, voor den winkelier, kleinhandelaar en ambachtsman gemakkelijk gemaakt. Eene handleiding tot zelfonderrigt voor allen, die tot eenigen tak van handel of nijverheid in betrekking staan. Post 8o. (8 en 178 bl.) Tiel, H. C. Campagne. 0,90.

Mededeelingen en berigten van het hoofdbestuur en van de afdeelingen der Hollandsche **Maatschappij van Landbouw**. 1859. No. 1. Gedrukt en uitgegeven voor rekening der Maatschappij Kl. 8o. (152 bl.) Schiedam, H. A. M. Roelants. — Niet in den handel.

De **naam** der Nederlandsche vereeniging tot **afschaffing van sterken drank**. Tweede brochure der Studenten-afdeeling. Kl. 8o. (12 bl.) Utrecht, Nolet & Zoon. 0,10.

Mr. R. W. J. C. Bake, Zal het opperbestuur over de **koloniën** den Koning ontnomen worden? Eene vraag aan de Staten-Generaal. Gr. 8o. (4 en 18 bl.) Amsterdam, J. H. Scheltema. 0,30.

Een **Boek voor iedereen**, over spijzen en dranken, kleeding en huisraad, en honderde zaken die dagelijks gebruikt worden. Naar het Engelsch bewerkt door T. C. Winkler. Met eene voorrede van W. M. Logeman. Post 8o. Leiden, A. W. Sythoff. Compleet. 1,20.

W. de Gelder, Handboek voor de toepassing der Nederlandsche wet op het regt van **successie** en van **overgang**. Gr. 8o. (XVIII en 344 bl.) Tiel, H. C. A. Campagne. 3,75.

Mr. A. M. Maas Geesteranus, De Staat en de **spoorwegen**. Een woord naar aanleiding van de spoorwegkwestie in ons vaderland. Gr. 8o. (48 bl.) 's Gravenhage, G. de Geus. 0,60.

Statistiek van den **handel** en de **scheepvaart** op **Java** en Madura sedert 1825. Uit officieele bronnen bijeenverzameld door G. F. de Bruijn Kops. Deel II. Uitvoer. Gr. 8o. (VIII, 555 en X bl.) Batavia, Lange & Co. Amsterdam, J. H. Gebhard & Co. 5,50.

Eene waarschuwende Stem tot allen, die **Indië** voor Nederland wenschen te behouden. Gr. 8o. (40 bl.) Rotterdam, H. Nijgh. 0,50.

Wet houdende bepalingen omtrent het **gebruik der spoorwegen**. Post 8o. (16 bl.) Schiedam, H. A. M. Roelants. 0,10.

De Wet, op het regt van **successie** en van **overgang**, uit de officiele stukken toegelicht, met de vroegere wetgeving vergeleken en met aanteekeningen voorzien door J. H. M. Sprée, M. P. Smissaert, S. Bartstra en Mr. Ph. A. Holsboer. Gr. 8o. (XXXII en 228 bl.) 's Gravenhage, M. J. Visser. 2,75.

De Wetsbepaling omtrent **maatschap**, zedelijke ligchamen, en vennootschap van koophandel; eene handleiding ten dienste van vennooten en van hen, die zich in burgerlijke zaken of in zaken van koophandel willen associëren. Kl. 8o. (40 bl.) Rotterdam, H. Nijgh. 0,60.

Open Brief aan Hunne Excellentiën de Heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Justitie te 's Gravenhage door de directie der **Nederl. Rhijnspoorweg-maatschappij** te Amsterdam. Gr. 8o. (25 bl.) Utrecht, P. W. van de Weijer. 0,30.

Verslag aan den Minister van Binnenlandsche Zaken over eene verbinding van Amsterdam met de Noordzee, door middel van een kanaal door **Holland op zijn smalst**, uitgebragt door den raad van den waterstaat benoemd bij beschikking van Zijne Excellentie, van 19 April 1859, no. litt. D, 3e afdeeling. 4o. (4 en 106 bl., met 5 gelith., waarbij gekl. kaarten). 's Gravenhage, van Weelden & Mingelen. 2,50.

S. Versteeg, De **slavernij**. Eene bede uit Nederland. (Ten voordeele der emancipatie). Kl. 8o. (7 bl.) Amsterdam, H. de Hoogh. 0,10.

Digitized by Google

De Volken van onzen tijd. Bijdragen tot de kennis van den toestand der voornaamste Staten in de tweede helft van de negentiende eeuw. **Groot-Brittannië.** 1e stuk. Gr. 8o. (14 en 234 bl., met gelith. kaartje van Engeland). Haarlem, A. C. Kruseman. 2,40.

J. A. Sperna Weiland, **Huur** en **verhuur** volgens de Nederlandsche wetgeving. Eene gemakkelijke en zekere handleiding voor huurders en verhuurders. Post 8o. (4, VIII en 105 bl.) Schiedam, H. A. M. Roelants. 0,60.

De Wet, houdende bepalingen omtrent het **gebruik der spoorwegen**, benevens het reglement op de dienst der openbare middelen van vervoer te lande. Met aanteekeningen door W. Hoogvliet. Post 8o. (69 en 2 bl.) Leiden, P. H. van den Heuvell. 0,90.

Beknopte aanwijzing, van de wettelijke regten en verpligtingen van **huurders** en **verhuurders**, koopers en verkoopers en van hen die geld op hypotheek willen plaatsen. Post 8o. (52 bl.) Amsterdam, H. W. Weytingh. 0,45.

H. Baudrillart. Handboek der **staathuishoudkunde**. Uit het Fransch vertaald door W. A. Viruly Verbrugge. 2e deel. Post 8o. (4, IV en 366 bl.) Haarlem. J. J. Weeveringh. *f* 1,80. 2 deelen compl. 3,30.

Beknopte becijfering van de vergelijkende en werkelijke waarde der 3 pct. uitgestelde (thans 1¾ pct.) **Spaansche schuld**. Gr. 8o. (8 bl.) Amsterdam, A. Zweesaardt & Zoon. 0,10.

Blikken op het gebied der **technologie**. Een leesboek over handwerken en bedrijven, door T. Knuivers en J. E. Helge. Kl. 8o. (4 en 100 bl.) Groningen, F. Folkers. 0,30.

De **Oostenrijksche fondsen**, Staatskrediet en partikulierkrediet. Brieven over financiële kwestiën van den dag. Gr. 8o. Haarlem, J. J. Weeveringh. (4 en 268 bl.) 2,75.

Daniel Adolphus Lange. De doorgraving der **landengte van Suez**, in hare staatkundige gevolgen beschouwd. Uit het Engelsch. Gr. 8o, (24 bl.) 's Gravenhage, Gebr. J. & H. van Langenhuysen. 0,25.

H. K. Schneider. De **landbouw** in zijnen geheelen omvang, behandeld in populaire brieven. Bewerkt door E. C. Enklaar. 1e en 2e afl. Gr 8o. (bl. 1—128). Zwolle, W. E. J. Tjeenk Willink. Per afl. 0,60.

Alfred Sibson. Beginselen der **landbouw-scheikunde**. Uit het Engelsch vertaald, onder toezigt van Dr. P. J. van Kerckhoff. Post 8o. (VIII en 252 bl.) Groningen, J. B. Wolters. 1,90.

D. C. Steyn Parvé. De handelingen van **Sir James Brooke op Borneo**, getoetst aan de officiële Engelsche bescheiden en de bestaande traktaten. Gr. 8o. (VIII en 308 bl.) Haarlem, J. J. Weeveringh. 3,25.

Verslag aan den Koning over de **openbare werken** in het jaar 1858. Gr. 4o. (220 bl., met 1 gelith. plaat). 's Gravenhage, van Weelden & Mingelen. 1.25.

Verslag aan den Koning over den toestand der **telegrafen** in Nederland in het jaar 1858. Gr. 4o. (52 bl.) Aldaar. 0.75.

Verslag omtrent den staat der **zeevisscherijen**. 1858. Gr. 8o. (64 bl.) 's Gravenhage, van Weelden & Mingelen. 0,30.

Verslag over de vermoedelijke gevolgen der doorgraving van de **landengte van Suez** voor den handel en de reederijen van Nederland. Roy. 8o. (8 en 260 bl., met 2 gelith. kaarten) Aldaar. 2,—.

Wet op het regt van **zegel**, (van 3 October 1843, S. 47) met vermelding der latere wetten, tot wijziging dier wet, en der besluiten en resolutiën ter uitvoering genomen, en alphab. register door L. N. Schuurman. Zakform. (66 bl.) Zwolle, W. E. J. Tjeenk Willink. 0,25.

Wet van den 13 Augustus 1857 (Staatsblad No. 103) tot regeling van het **lager onderwijs**. Voorzien van verwijzingen, — eene aanwijzing van 't geen bij de wet aan de respectieve autoriteiten en ambtenaren wordt opgedragen, voorgeschreven of overgelaten, benevens een volledig alphabetisch register, door J. H. Behrns. 2e uitgave. Post 8o. (39 bl.) Harlingen, J. F. V. Behrns. 0,30.

Digitized by Google

John Lothrop Motley. De opkomst van de **Nederlandsche republiek**. Met inleiding en aanteekeningen van Dr. R. C. Bakhuizen van den Brink. 's Gravenhage, W. P. van Stockum. Deel I en II, bij int. 10,30; buiten int. 12,30.

Dr. W. F. Piszling. **Gezondheidsleer** voor het volk. Naar de 2e Hoogduitsche uitgave, met eene voorrede van J. W. Schubært. Post 8o. (8, IV en 153 bl.) Utrecht, Nolet & Zoon. 0,75.

Korte en eenvoudige beschrijving van de voornaamste standen, beroepen, bedrijven en bezigheden in de menschelijke maatschappij. Ten dienste der scholen. 2e verbeterde druk. Post 8o. (104 bl.) Groningen, M. Smit. 0.25.

Java. Schetsen en tafereelen voor de Nederlandsche jeugd. Met gekleurde platen Post 8o. (6 en 126 bl.) Leiden, A. W. Sythoff. In linnen. 1,40.

John Stuart Mill, Gedachte over **vrijheid**. Uit het Engelsch. Post 8o. (8 en 171 bl.) Groningen, J. B. Wolters. 1,50.

Het Ministerie contra de hoofdstad. Gr. 8o. (4 bl.) Amsterdam, J. C. van Kesteren. 0,05.

Potdevin, Een spoorweg-geschenk van 230 millioen. Gr. 8o. (16 bl.) 's Gravenhage, T. C. B. ten Hage. 0,25.

C. P. A. Baron de Salis, Een woord over de vereeniging van het **leger** in **Nederland**, met dat in **Nederlandsch-Indië**. Gr. 8o. (47 bl.) 's Gravenhage, W. P. van Stockum. 0,60.

H. Scherer, Algemeene geschiedenis van den **wereldhandel**. Uit het Hoogduitsch vertaald, met bijvoeging der aanteekeningen van Richelot en Vogel, door N. S. Calisch. Haarlem, A. C. Kruseman. Per afl. 0,75.

Staat van Nederl. **fabrieken** volgens de verslagen der gemeente, die aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken worden gevonden. Uitgeg. door de Nederl. Maatsch. ter bevordering der nijverheid. Gr. 8o. (2 en 204 bl.) Haarlem, de Erven Loosjes. 2,10.

Wet van den 21sten Augustus 1859 (Staatsblad No. 98), houdende bepalingen omtrent het **gebruik der spoorwegen**, toegelicht uit de stukken gewisseld tusschen de Regering en de beide Kamers der Staten-Generaal, en de discussiën in die Kamers gehouden, door J. F. Boogaard. 2e gedeelte. Gr. 8o. (bl. 159—292). 's Gravenhage, Martinus Nijhoff. *f* 1,40. 2 stukken compl. 2,90.

Maandelijksche **zeilaanwijzingen** van Java naar het Kanaal. Als uitkomsten van wetenschap en ervaring aangaande winden en zeestroomingen in sommige gedeelten van den oceaan. Uitgegeven door het Kon. Ned. Meteorol. Instituut 4o. (6 en 80 bl., met 4 gelith. uitsl. platen en 2 tabellen). Utrecht, L E. Bosch & Zoon. Niet in den handel.

Practische Volks-Almanak, Jaarboekje ter verspreiding van kennis der toegepaste wetenschappen onder alle standen der maatschappij. Uitgegeven onder redactie van Dr. D. Lubach en W. M. Logeman. 1860. Post 8o. (XVI en 192 bl., met 1 gelith. pl.) Haarlem, A. C. Kruseman. 0,90.

Almanak voor de Nederlandsche **West-Indische bezittingen** en de kust van Guinea, voor het schrikkeljaar 1860. Uitgegeven met toestemming van Zijne Excellentie den Minister van Staat, Minister van Koloniën. Post 8o. (LI en 252 bl.) 's Gravenhage, de Gebroeders van Cleef. In linnen met rugtitel. 3,—.

Mr. R. W. J. C. Bake, Iets over de **Oost-Indische aangelegenheden** van den dag. Een antwoord, aan het Amsterdamsche Handelsblad en het Handels- en Effectenblad, en een woord, aangaande de laatst verschenen geschriften over onzen kolonialen toestand. Gr. 8o. (2 en 32 bl.) Amsterdam, J. H. Scheltema. 0,40.

P. Vreede Bik, De **vrije arbeid** te Soerabaya, getoetst aan de waarheid Gr. 8o. (19 bl.) 's Gravenhage, Gebroeders Belinfante. 0,25.

W. A. Froger, Ontwerpen en rapporten betreffende het verbeteren der groote **handels-waterwegen** van Amsterdam, en de te maken aanlegplaatsen voor

Digitized by Google

stoombooten in het Y aldaar, met eene voorrede, betreffende het beheer der publieke werken van die stad. Gr. 8o. Met eene atlas. 4o. (XL en 170 bl., met 4 gelith. kaarten). Amsterdam, H. W. Weytingh. 5,80.

Handboek der **technologie**, of wetenschappelijke beschrijving en verklaring van alle fabriekmatige verrigtingen. Ten gebruike bij technologische lessen en tot eigen onderrigt. Naar het Hoogduitsch van Barentin, Wagner en anderen voor Nederland bewerkt door G. J. Jacobson, A.Bz. Met een voorberigt van Dr. M. J. Cop. Met afbeeldingen. Deventer, A. ter Gunne. Compleet. 8,45.

B. Holsboer, Beschrijving der toestellen en stroomloopen van den **rijkstelegraaf** in Nederland. Uitgegeven met voorkennis van Z. E. den Min. van Binnenl. Zaken. Met afbeeldingen in steendruk. Gr. 8o. (23 bl. en 1 gelith. plaat, met atlas in plano, 6 gelith. platen). Arnhem, J. W. Swaan. 3,50.

Mr. J. L. de Bruyn Kops, Begiaselen van **staathuisboudkunde**. 3e hersiene en vermeerd. druk. (XVI bl. en 455). Amsterdam, J. H. Gebhard & Comp. 2 deelen. Post 8o. 2,80.

W. Loos, Wegwijzer voor de **ambtenaren van 's Rijksbelastingen**, bevattende eene beknopte verzameling van alle wetten op den in-, uit- en doorvoer en de accijnsen, mitsgaders personele belasting 5e en 6e grondslag, de vrijdommen en algemeene tarieven van leges en emolumenten, toegelicht met resolutiën, vonnissen van verschillende regtbanken en arresten van den Hoogen Raad. Post 8o. (VIII en 256 bl.) Zwolle, W. E. J. Tjeenk Willink. 1,80.

W. C. Magnenat, Open brief aan ieder Nederlander over de doorgraving van **Noord-Holland op zijn smalst**, en het Nederlandsche spoorwegnet. Gr. 8o. (16 bl.) Amsterdam, (bij den schrijver) St. Nicolaasstraat, No. 403. 0,25.

Mr. C. W. Opzoomer, Het teeken des tijds. Redevoering ter opening der akademische lessen uitgesproken. Gr. 8o. (30 bl.) Amsterdam, J. H. Gebhard & Co. 0,50.

Philalethes, De **parlementaire regeringsvorm**, in verband beschouwd met het voordeelig en rustig bezit van Nederlandsch Indië. Gr. 8o. (42 bl.) 's Gravenhage, H. C. Susan, C.Hzn. 0,40.

Philaletes, Jean Chrétien Baud. Gr. 8o. (122 bl.) Aldaar. 1,20.

Philopatris, Een ernstig woord over de **Noorder-spoorwegen**. Gr. 8o (27 bl.) 's Gravenhage, Gebroeders Belinfante. 0,30.

Statistiek van den **handel** en de **scheepvaart** van het Koningrijk der Nederlanden, over het jaar 1858. Uitgegeven door het departement van Financiën. Folio. (4, IV, 2 en 477 bl.) 's Gravenhage, Gebroeders Gunta d' Albani. 6,50.

Cornelis Steger, De **stenographie** in Nederland. Gr. 8o. (47 bl.) 's Gravenhage, M. J. Visser. 0,50.

Technologisch Woordenboek, of volledige handleiding voor alle takken van **fabriekwezen** en **volksnijverheid**, in alphabetische orde. Naar de tweede geheel nieuw bewerkte Hoogduitsche uitgave van Dr. K. Karmarsch en Prof. Fr Heeren. Met ongeveer 1500 tusschen den tekst gedrukte houtgravuren. Gouda, G. B. van Goor. Per afl. 1,—.

Almanak voor **landbouwers** en veehouders, voor het jaar 1860; bevattende vele nuttige zaken, om van den landbouw en de veeteelt de meeste voordeelen te trekken. 14e jaargang. Kl. 8o. (16 en 80 bl.) Leeuwarden, W. Eekhoff. 0,30.

H. C. Bekking, Eenige proeven tot wederlegging van de brochure, onder den titel: **De vrije arbeid** te Soerabaya, getoetst aan de waarheid, van P. Vreede Bik. Gr. 8o. (33 bl.) 's Gravenhage, H. C. Susan, C.Hzn. 0,40.

L. Ali Cohen, Algemeene-gezondheid en **fabriek-nijverheid**. Gr. 8o. (4 en 50 bl.) Groningen, P. Noorhoff. 1860. 0,70.

J. H. van Koten, De **telegrafie**, in de voornaamste tijdperken van hare ontwikkeling, haar tegenwoordig standpunt, en de electromagnetische seinklokken en uurwerken. Met platen. 2e afl. Post 8o. (bl. 77—152. Plaat III en IV). Amsterdam, C. L. Brinkman. 0,65.

Digitized by Google

Mr. F. Kuijper van Harpen, Verzameling van gewijsden in zaken van **zee-assurantie** sedert 1838. Gr. 8o. (8, 597 en XXX bl.) Amsterdam, M. Schroneveld & Zoon. 6,50.

Mr. C. Sandenbergh Matthiessen, Iets over regeling en uitbesteding der **suiker-contracten** op Java. Gr. 8o. (51 bl.) 's Gravenhage, H. S. Susan, C.Hzn. 0,50.

J. de Mol van Otterloo, De **vrije handel** te Rembang en te Kediri, getoetst aan de waarheid. Gr. 8o. (14 bl.) Utrecht, Kemink & Zoon. 0,25.

Dr. W. Platt, Brieven van een' **geneesheer** aan eene **jonge moeder**. Vrij vertaald uit het Hoogduitsch door Dr. J. K. de Bruijne. 8o. (8, 274 en 8 bl.) Zierikzee, S. Ochtman, Jz. 1860. 1,60.

Dr. W. C. H. Staring, Almanak voor den **landman**. Voor het schrikkeljaar 1860. 13e jaarg. Post 8o. (96 bl.) Zwolle, W. E. J. Tjeenk Willink. *f* 0,25; in **perkament als zakboekje** *f* 0,35; in half led. portef. band 0,50.

Dr. W. C. H. Staring, Zakboekje voor den **grondeigenaar**. Voor het schrikkeljaar 1860. 13e jaarg. Post 8o. (96, 53 en 9 bl.) Aldaar. In led. portef. band. 1,80.

Almanak van de Nederl. vereeniging tot **afschaffing van sterken drank**. Uitgegeven op **last der algemeene** vergadering. 3e jaarg. Schrikkeljaar 1860. Post 8o. (72 bl., met 1 gelith. plaat). H. W. Mooy. *f* 0,10; 25 ex. *f* 2,—; 100 ex. 7,50.

Balans-boek. Staat van **bezittingen en schulden**, en balans met winst- en **verliesrekening**, over **het jaar** 1859. Benevens de begrooting van inkomsten en uitgaven voor 1860. Folio. (VII en 32 bl. tabelwerk). Haarlem, J. J. Weeveringh. 1,90.

Financiëele Beschouwingen, over de vermoedelijke productiviteit der **Noorder- en Zuider-spoorwegen**. Gr. 8o. (24 bl.) Rotterdam, H. Nijgh. 0,25.

Open brief betreffende den **vrijen arbeid** op Java, naar aanleiding der brochures van de Oud-Residenten Bik en Bekking, en een artikel van den **Adsistent-Resident met verlof** ten Cate, door een gewezen Indisch Hoofd-ambtenaar. Gr. 8o. (20 bl.) 's Gravenhage, J. A. de la Vieter. 0,25.

Open brief, van een **suiker-contractant** aan een suiker-makelaar naar aanleiding eener regeling der suiker-contracten op Java. Gr. 8o. (8 bl.) Amsterdam, L. F. J. Hassels. 0,15.

Ds. S. A. Buddingh. Neêrlands Oost-Indië. Reizen gedaan gedurende het tijdvak van 1852—57. Gr. 8o. Rotterdam, M. Wijt & Zonen. Per afl. 0,75,

Memorie van toelichting op het voorloopig verslag over het kanaal door **Holland op zijn smalst**, ingediend door eene commissie, benoemd uit het comité ter bevordering der doorgraving van Holland op zijn smalst. Roy. 8o. (1 en 63 bl.) Amsterdam, C. A. Spin en Zoon. (P. N. van Kampen.) 0.40.

Volksbibliotheek. No. 51. Keuze van een beroep. Benevens opgave der voorwaarden ter toelating aan eenige inrigtingen van onderwijs. Post 8o. 48 bl. No. 99. De plantaardige verwstoffen door G. J. Jacobson, A.Bz. Post 8o. (38 en 2 bl.) Amsterdam, H. W. Weytingh. Bij int. 0,22; buiten int. 0.25.

Volks-encyclopaedie. Algemeen woordenboek behandelende: kunsten en wetenschappen, de levens van beroemde mannen en vrouwen (vooral die van onzen tijd), nijverheid, fabrieken, stoomwezen, stoomwerktuigen, landbouw, veeteelt, tuinbouw, bloemen, kruiden, gewassen, enz. enz. enz. Door eene vereeniging van zaakkundigen. Post 8o. (Groot-Polypen). Schiedam, H. A. M. Roelants. Per afl. 0,30.

De Wet op het **lager onderwijs** met eene aanteekening van Jhr. Mr. J. J. de la Bassecour Caan. Roy. 8o. (8 en 80 bl.) 's Gravenhage, Gebroeders Belinfante. 1,20.

Nederlandsche residentie- en 's Gravenhaagsche stads-Almanak voor het schrikkeljaar 1860. 35e jaargang. Post 8o. 's Gravenhage, Gebroeders Belinfante. In half linnen band. 4,—.

Digitized by Google

Mr. J. A. Fruin, Redevoering over het nut der geschiedkundige beoefening van het Fransche regt voor de wetenschappelijke verklaring onzer burgerlijke wetgeving, ter **aanvaarding van het Hoogleeraarsambt** aan de Utrechtsche Hoogeschool, op den 12den October 1859 uitgesproken. Gr. 8o. (57 bl.) Rotterdam, Otto Petri. 0,50.

Over eenige finantiëele gevolgen, die de uitvoering der ontworpen **spoorwegen** hebben kan, door N. T. L. (Ex-redder door bezuiniging). Gr. 8o. (23 bl.) Arnhem, J. F. Thieme. 1859. 0,35.

De hoofdpunten der **spoorweg-quaestie**, behandeld naar aanleiding van de gehouden discussiën in de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Gr. 8o. (4 en 59 bl.) Amsterdam, J. H. Gebhard & Comp. 0,50.

Vreemde landen en volken. Met staalplaten, II, **Japan.** 4e afl. Gr. 8o. (Met 2 platen). Amsterdam, Gebr. Kraay. 0,50.

Munt-, maat- en gewigtenboek, betreffende de **geldspeciën, maten** en **gewigten**, effecten, actiën, wisselwezen enz., 12e en 13e afl. Post 8o. (bl. 705—722; CXII en VIII bl.) Leiden, D. Noothoven van Goor. Voor de inteek. gratis. — Aanhangsel op bovenst. Post 8o. (bl. 723—877). Aldaar. 1,50.

De spoorwegen, beschouwd uit het oogpunt der **verdediging**. Brief aan Zijne Exc. den Minister van Oorlog, naar aanleiding zijner rede van 15 Nov. 1859. Door een oud-soldaat. Gr. 8o. (15 bl.) Arnhem, J. F. Thieme. 1859. 0,25.

Vervolg op den **open brief** betreffende den **vrijen arbeid op Java**, naar aanleiding der brochures van de Oud-Residenten Bik en Bekking, en een artikel van den adsident-resident met verlof ten Cate, door een gewezen Indisch Hoofd-ambtenaar. Gr. 8o. (18 bl.) 's Gravenhage, J. A. de la Vieter. 0,25.

Woerden-Leiden-'s Gravenhage of Gouda-'s Gravenhage: welke lijn is de beste? Gr. 8o. (15 bl.) Leiden, Jacs. Hazenberg, Cz. 0,30.

Een woord ter bestrijding op sommige adressen tegen de spoorwegwet. Gr. 8o. (4 en 20 bl.) Rotterdam, H. Nijgh. 0,25.

Digitized by Google

LIJST *van de Statistieken en Handelsverslagen, van regeringswege aan de kamers van koophandel en fabrieken verzonden.*

2 *Nov.* 1859 Werd verzonden: Een verslag met bijlagen, nopens de **handels- en nijverheidsbetrekkingen van Oostenrijk**, over de maand September 1859. 30 *Nov.* idem October, 11 *Jan.* 1860, idem Nov.

4 *Nov.* 1859. Eene gedrukte opgaaf nopens den **handel en de scheepvaart** van **Groot-Brittannnie en Ierland** over de maand en de negen maanden geëindigd 30 Sept. 1859. 10 *Dec.* idem *tien* maanden eind. 31 Oct. 10 *Jan.* 1860, idem elf m. eind. ult. Nov.

8 *Dec.* 1859. Eenige exemplaren van het 69e nommer der Gesetz-Sammlang für das Königreich Hannover, houdende veranderingen in het **tarief** van het **Tolverbond**, welke met 1o Januarij 1860 zullen ingevoerd worden.

24 *Dec.* 1859. Een exemplaar van het **Belgische handelsverslag** over het jaar 1858.

13 *Jan.* 1860. Een overzigt der **Scheepvaart** van **Hamburg** in 1859, vergeleken met die van de zeven vorige jaren, en een gedrukt overzigt der **handelsbeweging** in de haven van **Bremen** gedurende 1859.

LIJST *van verschillende in de Staats-Courant voorkomende Statistieke Bescheiden, Verslagen enz.*

St.-Ct. 2 *Nov.* Maandel. opgave van de **Nederlandsche Bank.**

3 *Nov.* Verslag, uitgebragt door de provinciaale commissie van landbouw in **Friesland**, omtrent den **oogst** in die provincie.

6 en 7 *Nov.* Opgave van het gedurende October jl. ontvangen bedrag aan **suikeraccijns.**

Staat van de voornaamste **katoenen goederen**, waarvoor ter verzending naar **Nederlandsch Indie**, gedurende October 1859, certificaten van oorsprong bij het Departement van Kolonien zijn geviseerd.

10 *Nov.* Opgave van eenige verleende **octrooijen.**

Mededeeling uit Rome, nopens den verboden **uitvoer van mais.**

Nader verslag van den **oogst** in de provincie **Utrecht.**

12 *Nov.* **Rijkstelegraaf.** Mededeelingen nopens kantoren in het buitenland.

13 en 14 *Nov.* Opgave van den stand der **agio** op 1 September 1859 te Batavia, Samarang en Soerabaja.

15 *Nov.* Mededeeling van Financien behelzende voorloopige staking van de pakketbootdienst tusschen Stettin en Stockholm; en wijziging in de dienst der Britsche **Pakketbooten** tusschen **Engeland** en de **Vereenigde Staten** van Noord-Amerika, van Liverpool elke week, doch beurtelings op New-York of op Boston varende.

Verslag van den **oogst** in de provincie **Zuid-Holland.**

16 *Nov.* **Rijkstelegraaf.** Mededeeling omtrent de opening van een kantoor te Neuzen, benevens tarief; verder berigten omtrent kantoren in het buitenland.

Digitized by Google

17 *Nov.* Overzigt van Nederlands **in-, uit- en doorvoer** van eenige der voornaamste handelsartikelen over de maand September 1859.

Staat aantoonende de opbrengst der **rijksmiddelen** over October en de tien eerste maanden van 1858 en 1859.

19 *Nov.* Verslag omtrent den **oogst** in de provincie **Utrecht** over 1859.

20 en 21 *Nov.* Hoeveelheid **ruwe suiker** in de entrepôts te Amsterdam, Rotterdam, Schiedam, Dordrecht en Middelburg, op 15 Nov. 1859.

Verslag der zitting van de **Rijkscommissie voor statistiek**, gehouden den 15 Nov. 1859.

23 *Nov.* **Rijkstelegraaf.** Mededeelingen van onderscheiden telegraafbesturen nopens de opening van kantoren.

Kennisgeving van het bestuur van het XVe Nederlandsch **landhuishoudkundig congres**, in 1860 te Amersfoort te houden.

1 *Dec.* Staat van de laagste en hoogste **handelsprijzen** van **producten van landbouw** en **veeteelt** op de voornaamste markten, over de maand September 1859.

2 *Dec.* **Rijkstelegraaf.** Mededeelingen van onderscheidene telegraafbesturen in het buitenland.

Verslag van den **graanoogst** in de provincie **Drenthe.**

Maandel. opgave van de **Nederl. Bank.**

4 en 5 *Dec.* Staat van de laagste en hoogste **handelsprijzen van hooi** en **stroo** op de voornaamste markten gedurende September 1859.

7 *Dec.* Opgave van het gedurende November ontvangen bedrag aan **suikeraccijns.**

Mededeeling van het Departement van Kolonien:

a. Opgave van de verschillende op Java uit den oogst van 1859 reeds afgeleverde en vermoedelijk nog te leveren **gouvernements-producten**, onder ult. Junij 1859.

b. Opgave der **producten** voor **particuliere rekening** op Java geteeld, uit den oogst van 1859, onder ult. Junij 1859.

Staat van de voornaamste **katoenen goederen**, waarvoor ter verzending naar **Nederl. Indie**, in Nov. 1859, certificaten van oorsprong bij het Dep. van Kolonien zijn geviseerd.

14 *Dec.* Gewijzigd **tarief van Nieuw-Zeeland**, medegedeeld door Zr^r^ Ms. Consul te Melbourne.

15 *Dec.* **Rijkstelegraaf.** Mededeelingen nopens telegraafkantoren in het buitenland.

Staat aantoonende de opbrengst der **rijksmiddelen** over November en de elf eerste maanden van 1858 en 1859.

Overzigt van Nederlands **in-, uit- en doorvoer** van eenige der voornaamste handelsartikelen over de maand October 1859.

17 *Dec.* Opgave van den stand van den **agio** op 1 October 1859, te Batavia, Samarang en Soerabaija.

18 en 19 *Dec.* Verslag der zitting van de **Rijkscommissie voor statistiek**, gehouden den 13 Dec. 1859.

Digitized by Google

20 *Dec.* Algemeen **Reglement** op de **loodsdienst** in het Koningrijk der Nederlanden.

21 *Dec.* Opgave der gedurende Junij 1859 te Batavia, Samarang en Soerabaija ingevoerde **wollen** en **katoenen goederen**, vervaardigd in landen gelegen bewesten de Kaap de Goede Hoop.

25 en 26 *Dec.* Verslag der zitting van de **Rijkscommissie voor statistiek**, gehouden den 20 Dec. 1859.

29 *Dec.* Staat van de in het 4e kwartaal 1859, te Amsterdam, Rotterdam, Schiedam en Dordrecht, in- uit- en doorgevoerde ponden ruwe en geraffineerde **suiker**.

31 *Dec.* **Rijkstelegraaf.** Berigten omtrent kantoren in het buitenland.

1 en 2 *Jan.* 1860. Mededeeling dat het verbod tot uitvoer van **paarden** uit Hannover met 1 dezer is opgeheven.

3 *Jan.* Plan voor de 241ste **Staatsloterij**.

Maandel. opgave van de **Ned. Bank**.

5 *Jan.* Opgave der gedurende Julij 1859 te Batavia, Samarang en Soerabaija ingevoerde **wollen** en **katoenen goederen** vervaardigd in landen gelegen bewesten de Kaap de Goede Hoop.

6 *Jan.* Staat van de laagste en hoogste **handelsprijzen van producten van landbouw** en **veeteelt** op de voornaamste markten, over de maand October 1859.

7 *Jan.* Opgave van het gedurende December ontvangen **bedrag aan suikeraccijns**.

8 en 9 *Jan.* Opgave van eenige verleende **octrooijen**.

10 *Jan.* Vergelijkende opgave der **zeeschepen**, waarvoor gedurende 1858 en 1859, voor de eerste maal Nederl. **zeebrieven** zijn uitgereikt.

Staat, aanwijzende het getal **portbetalende brieven**, welke gedurende 1848 tot en met 1859 met de post zijn verzonden.

Staat van de voornaamste **katoenen goederen**, waarvoor ter verzending naar **Ned. Indie**, gedurende Dec. 1859, certificaten van oorsprong bij het Departement van Kolonien zijn geviseerd.

Staat van wederbelegging bij het **Kroon-Domein**, tot en met Ult. Dec. 1859.

13 *Jan.* Mededeeling van het Departement van Kolonien.

a. Opgave van de verschillende op Java uit den oogst van 1859 reeds afgeleverde en vermoedelijk nog te leveren **gouvernementsproducten**, onder ult. September 1859.

b. Opgave der **produkten** voor **partikuliere rekening** op Java geteeld, uit den oogst van 1859, onder ult. Sept. 1859.

14 *Jan.* Opgave van den stand van den **agio** op 1 Nov. 1859 te Batavia, Samarang en Soerabaija.

15 en 16 *Jan.* Verslag der zitting van de **Rijkscommissie voor statistiek**, gehouden den 10 Januarij 1860.

17 *Jan.* **Rijkstelegraaf.** Mededeelingen betreffende kantoren in het buitenland.

Digitized by Google

Staat aantoonende de opbrengst der **rijksmiddelen** over Dec. 1859 en de twaalf maanden van 1858 en 1859.

Overzigt van Nederlands **in-, uit-, en doorvoer** van eenige der voornaamste handelsartikelen over de maand Nov. 1859.

20 *Jan.* Hoeveelheid **ruwe suiker** in de entrepôts te Amsterdam, Rotterdam, Schiedam, Dordrecht en Middelburg, op 15 Jan. 1860.

LIJST *van Wetten, Kon. Besluiten, en Ministeriesle Resolutien, betrekking hebbende op nijverheid, financien ens. in de Staats-Courant voorkomende.*

St.-Ct. 11 *Nov. Beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken* van den 5 November 1859, waarbij aan de Heeren P. P. Kievits en Co. te Amsterdam tot wederopzegging vergunning is verleend voor eene **stoombootdienst** van het Capelsche veer naar Rotterdam en terug.

26 *Nov.* Kon. besluit van den 13 November 1859 (*Staatsbl.* no. 109), houdende bepalingen tot uitvoering der wet van 20 Aug. 1859 (*Staatsbl.* no. 95), op het beheer bedoeld in art. 11 der wet van 5 Maart 1852 (*Staatsbl.* no. 45), ter regeling der zaken van de voormalige **wees- en momboirkamers.**

30 *Nov.* Kon. besluit dd. 28 Nov. 1859 no. 27, houdende zamenstelling der **Staatscommissie**, gevorderd tot het onderzoeken der kol. rekeningen over het jaar 1858.

2 *Dec.* Kon. besluit van den 24sten November 1859 no. 69, tot regeling van de bevordering, het ontslag en het op non-activiteit stellen van de **Europesche officieren** der in **Ned. Indie** aanwezige landmagt.

Kon. besluit van den 24sten Nov. 1859, no. 70, tot vaststelling van een reglement op het toekennen van pensioenen en gagementen aan de **Europesche officieren** en militairen beneden dien rang van de in **Ned. Indie** aanwezige landmagt en aan hunne weduwen en kinderen.

8 *Dec.* Kon. besluit van 22 Oct. 1859 no. 60, houdende bewilliging tot verlenging van den duur der te Rotterdam gevestigde **Zuid-Hollandsche Zee- en brandverzekering-maatschappij.**

11 en 12 *Dec.* Kon. besluit van 5 Dec. 1859 (*Staatsbl.* no. 111), houdende goedkeuring der Statuten van de **Utrechtsche Zendings-vereeniging**, en erkenning dier vereeniging als regtspersoon.

13 *Dec.* Kon. besluit dd. 6 Oct. 1859 no. 97, houdende bewilliging tot oprigting te Zeist, onder den titel *Ultrajectum*, eener naamlooze vennootschap van **verzekering** tegen **brandschade.**

15 *Dec.* Kon. besluit dd. 11 Nov. 1859 n. 66, houdende bewilliging tot oprigting te Rotterdam van de **Brandverzekering-maatschappij Fortuna.**

16 *Dec.* Kon. besluit dd. 8 Sept. 1859 no. 72, houdende verlenging van den duur der naamlooze vennootschap de **Tweede Maatschappij ter assurantie tegen zeeschade te Amsterdam.**

18 en 19 *Dec.* Kon. besluit van den 26 Sept. 1859 (*Staatsbl.* no. 101) betrekkelijk de **vierde algemeene tienjarige volkstelling.**

Digitized by Google

Alsv. dd. 28 Oct. 1859 n°. 92, houdende vergunning tot verlenging van den duur der **Nederlandsche zeeassurantie-Maatschappij**, *gevestigd te Amsterdam.*

20 *Dec.* Kon. besluit dd. 12 Nov. 1859 (*Staatsbl.* n°. 108), vaststelling van nieuwe Reglementen op de **loodsdienst** voor zeeschepen.

21 *Dec.* Kon. besluit dd. 25 Nov. 1859 n°. 59, bewilliging tot de oprigting te Amsterdam van de derde Amsterdamsche **zee-assurantie Compagnie.**

22 *Dec.* Kon. besluit dd. 15 Dec. 1859 (*Staatsbl.* n°. 121), houd. goedkeuring van een additioneel artikel van het Reglement voor de Vereeniging tot in standhouding van van Frankenhuisen's **opvoedingsgesticht** te *Montfoort* voor Protestantsche verwaarloosde kinderen.

Alsv. dd. 9 Nov. 1859 n°. 57, h. vergunning tot wijziging der statuten van de **Nederlandsche stoombootmaatschappij**, *gevestigd te Rotterdam.*

24 *Dec.* Kon. besluit van 11 Dec. 1859 (*Staatsbl.* n°. 112), h. wijziging van het kon. besl. van 29 Sept. 1819 (*Staatsbl.* n°. 103).

Wet van 13 *Dec.* 1859 (*taatsbl.* no. 113) tot **inkoop** en **amortisatie** van rentegevende nationale schuld.

25 en 26 *Dec.* Wet van 13 Dec. 1859 (*Staatsbl.* n°. 114), h. wijziging van Hoofdstuk IV der **Staatsbegrooting** voor 1858.

27 *Dec.* Kon. besluit van 17 Dec. 1859 (*Staatsbl.* no. 132), h. vaststelling van een *algemeen Reglement van Politie voor het groot* **Noordhollandsch kanaal** *en zijne havens.*

Alsv. (*Staatsbl.* n°. 133), h. vaststelling van een *algemeen Reglement van Politie voor het* **kanaal door Voorne** *en zijne havens.*

Wet van 13 *Dec.* 1859 (*Staatsbl.* n°. 115), tot wijziging van hoofdstuk III der **Staatsbegrooting** voor 1858.

Alsv. (*Staatsbl.* n°. 116), tot verhooging van hoofdstuk III der **Staatsbegrooting** voor 1859.

Wet van 15 *Dec.* 1859 (*Staatsbl.* n°. 117), tot afstand van rijksgoederen aan de gemeente Vlagtwedde (Groningen).

28 *Dec.* Wet van 15 Dec. 1859 (*Staatsbl.* n°. 118), tot vaststelling der uitgaven voor de **alg. Landsdrukkerij** voor 1860.

Kon. besluit dd. 7 Nov. 1859 n°. 15, tot verlenging van den duur der **zee-risico-compagnie**, gevestigd te Amsterdam.

29 *Dec.* Wet van 15 Dec. 1859 (*Staatsbl.* n°. 119), houd. goedkeuring eener dading betreffende **rijksdomeinen** (platen in de Maas tegenover Schiedam).

Wetten van 17 *Dec.* 1859 (*Staatsbl.* n°. 121), tot bekrachtiging van **provinciale** *belastingen in Gelderland.*

Kon. besluit dd. 7 Nov. 1859 n°. 13, houd. bewilliging tot verlenging van den duur der **zeemaatschappij**, gevestigd te Amsterdam.

30 *Dec.* Kon. besluit dd. 28 Oct. 1859 n°. 91, houd. bewilliging tot wijziging van art. 22 der acte van oprigting van de te Amsterdam gevestigde *Vennootschap ter* **assurantie.**

Digitized by Google

31 *Dec.* Wet van 17 Dec. 1859 (*Staatsbl.* no. 126), tot bekrachtiging van **provinciale** *belastingen in Groningen.*

Kon. besluit dd. 22 Oct. 1859 nº. 59, houd. bewilliging tot verlenging van den duur der **zee-assurantie-Compagnieschap**, gevestigd te Amsterdam.

Alsv. dd. 7 Nov. 1859 no. 14, wijziging van art. 14 der acte van oprigting van de te Amsterdam gevestigde *Vennootschap ter* **zeeverzekering.**

3 *Jan.* 1860. Wetten van 17 Dec. 1859 (*Staatsbl.* nº. 127 en 128), tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Drenthe en Limburg.

Alsv. (*Staatsbl.* nº. 129), tot wijziging van hoofdstuk VI der Staatsbegrooting voor 1850 (**Pensioenen** enz.)

Alsv. (*Staatsbl.* no. 130), tot regeling van het gebruik van het **koloniaal** *batig slot* van 1857.

Alsv. (*Staatsbl.* nº. 131) tot vaststelling van de begrooting wegens den **arbeid der gevangenen** over 1860.

Kon. besluit dd. 26 Dec. 1859 (*Staatsbl.* nº. 151), betrekkelijk de te gemoetkoming van accijns bij uitvoer van zoete fijne **likeuren.**

4 *Jan.* Kon. besluit dd. 21 Dec. 1859 no. 52, verlenging van den duur der **verzekering-maatschappij** te Amsterdam.

6 *Jan.* Wet dd. 23 Dec. 1859, (*Staatsbl.* no. 134), tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het **pensioenfonds** voor burgerlijke ambtenaren over 1860.

Alsv. (*Staatsbl.* nº. 135), vaststelling der begrooting voor de gestichten de **Ommerschans** en **Veenhuizen,** voor de dienst 1860.

Wet van den 23 Dec. 1859 (*Staatsbl.* no. 136), herziening van de regten op den **in-** en **uitvoer** van **visch.**

7 *Jan.* Kon. besluit van 30 Dec. 1859 (*Staatsbl.* no. 153), houdende goedkeuring van de statuten der vereeniging tot **verbetering van het onderwijs** te **Borne**, en erkenning dier vereeniging als regtspersoon.

8 en 9 *Jan.* Wet van 26 Dec. 1859 (*Staatsbl.* no. 150), houdende **aanwijsing** van de **middelen** ter goedmaking van de uitgaven, begrepen in de **staatsbegrooting** voor den jare 1860.

10—15 *Jan.* Wetten tot vaststelling van de verschillende hoofdstukken der *Staatsbegrooting* voor 1860.

15 en 16 *Jan.* Kon. besluit dd. 29 Dec. 1859 (*Staatsbl.* no. 152), houdende nadere regeling der **jaarwedden van de daarbij bedoelde Rijksveldwachters.**

17 *Jan.* Kon. besluit dd. 5 Nov. 1859 no. 66, betreffende de oprigting te Doesborgh van de **Nederlandsche Landbouw-emigratie-maatschappij.**

18 *Jan.* Resolutie v. d. minister van Finantien dd. 31 Dec. 1859 nº. 84, betreffende de toepassing van het tarief van regten op **lijm-** en **gaswater.**

19 *Jan.* Kon. besluit van 2 Jan. 1860 (*Staatsbl.* no. 1), houdende verlenging van den termijn voor den **ijk** van het **oude vaatwerk** in Limburg.

Digitized by Google

BOEKBEOORDEELING.

Algemeene Geschiedenis van den Wereldhandel door H. Scherer. Uit het Hoogduitsch vertaald met bijvoeging der aanteekeningen van Richelot en Vogel, door N. S. Calisch. Haarlem, A. C. Kruseman. 1858, 1859.

De ijverige en kundige uitgever, bij wien dit werk het licht ziet, heeft bij den aanvang dezer onderneming in het jaar 1858 eene aankondiging van deze uitgave verspreid, waaraan wij het volgende, als dienende tot aanwijzing van den aard en van de waarde van het werk, ontleenen.

„Het boek, waarvan onder bovenstaanden titel bij deze eene Hollandsche uitgave wordt aangekondigd, heeft eene algemeene vermaardheid. Met meer dan gewonen bijval bij zijne verschijning in Duitschland ontvangen, trok het al spoedig de aandacht ook der overige Europesche landen en genoot het weldra de eer van onderscheidene vertalingen, van welke het genoegzaam zijn zal hier alleen de *Fransche* te noemen, die onder den titel van *Histoire du Commerce de toutes les nations, depuis les temps anciens jusqu'à nos jours* en verrijkt met hoogst belangrijke aanteekeningen van de vertalers, twee hoofdambtenaren bij het ministerie van koophandel in Frankrijk, Henri Richelot en Charles Vogel, een waarlijk opmerkenswaardigen opgang maakte, zoo zelfs, dat binnen den tijd van één jaar een *tweede druk* daarvan ter perse is.

„Scherers *Geschichte des Welthandels* maakt, zoowel om de degelijkheid als om de eigenaardigheid van haren inhoud, aanspraak op belangstelling. Voor alle volken, die, door den magtigen prikkel der behoefte gedreven, door onderling verkeer het hun ontbrekende zochten aan te vullen, was ten alle tijde de Handel de grootste hefboom hunner welvaart en beschaving; doch als ware het bij uitsluiting alleen stoffelijk doel beoogende, kon en moest de Handel eeuwen lang slechts als stoffelijk veld, afgescheiden van meer zijdelingsche bespiegeling, worden beschouwd. Naarmate evenwel de Wetenschap met hare fakkel tot zelfs de meest vergeten schuilhoeken der menschelijke werkzaamheid naspoorde, moest ook de Handel haar scherpziend oog tot zich trekken en bloot staan voor haar onbaatzuchtig onderzoek. De Staathuishoudkunde droeg er vooral toe bij om den Handel theoretisch aan regel en studie te onderwerpen; en op die wijze werden van lieverlede al meer en meer de bouwstoffen zaâmgegaard voor eene *Algemeene Geschiedenis des Handels*, die de gewigtige lessen van het verledene tot rigtsnoer zou kunnen doen strekken voor het heden en de toekomst.

„Het werk van Scherer is de vrucht van een leven van inspanning en onderzoek. Gebruik makende van de meest onpartijdige en echte be-

Digitized by Google

scheiden, en den arbeid van geleerde voorgangers niet overnemende dan na den toets van eigen nasporing, heeft de Schrijver, in zijne *Geschiedenis van den Wereldhandel*, een hoogst merkwaardig overzigt gegeven van de menschelijke krachtsontwikkeling op het gebied der stoffelijke belangen. Van de vroegste oudheid aanvangende, stelt hij in breede trekken en door mededeeling van feiten in het licht, hoe de eigenaardige inspanning der onderscheidene volken als om beurten heeft uitgeblonken op het gebied des handels; hoe voorname voorvallen en staatkundige schokken hunnen invloed hebben uitgeoefend op de stoffelijke welvaart van natiën; hoe daar tegenover de ontwikkeling van nijverheid en handel hare terugwerking heeft aangebragt op de maatschappelijke grootheid der volken, en hoe in één woord de geschiedenis des handels niet alleen zeer naauw te zamenhangt met de staatkundige en stoffelijke geschiedenis eener natie, maar tevens, als de vruchtbare moeder van kunsten en wetenschappen, te gelijk eene geschiedenis der beschaving wordt van de verschillende afdeelingen op onzen aardbodem.

„Van Scherers Geschiedenis zijn tot heden de twee eerste deelen verschenen; de groote gebeurtenissen van den jongsten tijd, de magtige beweging op het veld van nijverheid, handel en staatskrediet, de hervormingen in de onderscheidene douanen-stelsels, de tolverbonden, de gevolgen van de kontinentale afsluiting, den invloed der nieuwste mechanische ontdekkingen, de toepassing van den stoom op nijverheid en scheepvaart, de uitbreiding van het algemeene handelsverkeer, de toenemende landverhuizingen en zooveel hoogst gewigtige onderwerpen meer, maken de stof uit voor het derde of laatste deel, waaraan de Schrijver onverpoosd arbeidt en hetwelk zijner voltooijing nabij is.

„Dat ook ons vaderland in deze *Algemeene Geschiedenis des Handels* eene voorname plaats beslaat, zal wel niet behoeven gezegd te worden: reeds in de beide eerste deelen neemt het meer dan een achtste gedeelte der ruimte in.

„Scherers *Algemeene Geschiedenis van de Wereldhandel* zal, met inachtneming der belangrijke noten van Richelot en Vogel, in het Hollandsch worden vertaald door den Heer N. S. Calisch. De Heer Mr. J. T. Buys heeft bij dezen arbeid, zoodra hij voltooid zal zijn, eene Inleiding of Voorberigt toegezegd. Voorts zal het werk door den Vertaler van een uitvoerig alfabetisch register worden voorzien, ten einde het gebruik gemakkelijker te maken."

Grooter bewijs van onpartijdigheid is van eenen beoordeelaar niet te verwachten, dan dit, dat hij van den uitgever zelven overneemt, al wat deze tot aanprijzing van het boek meent te mogen zeggen, — namelijk, wanneer hij, de recensent, het daarmede niet eens is. Doch ik wil mij haasten te bekennen, dat ik meer uit verlegenheid, dan om dien lof te verdienen, hier een blijk van onpartijdigheid geef.

„In twijfel onthoud u" is eene oude, behartigenswaardige les voor hem, die een oordeel heeft uit te spreken. Maar dikwerf komt het voor, dat die regel niet nageleefd mag worden. De wet *gebiedt* den regter regt te spreken en vonnis te vellen tusschen partijen, al komt hem de wet, die hij moet toepassen, ook nog zoo duister en onvolledig

Digitized by Google

voor. De recensent wordt van tijd tot tijd beleefdelijk herinnerd en gemaand, om toch niet langer te zwijgen over het werk, welks afleveringen zich allengs op zijne schrijftafel tot een stapel ophoopen; en zijne conscientie zelve dringt hem om toch eindelijk eens aan zijne belofte te voldoen.

Valt er dan zooveel in dit werk af te keuren? Ware dit maar het geval! Ware het maar mogelijk te zeggen: dat de uitgever zijne waar aanprijst is begrijpelijk, maar ik vind het boek in gemoede een prul. Mijne verlegenheid echter bestaat juist daarin, dat ik noch grond genoeg vind om met den lof des uitgevers in te stemmen, noch reden om hem bepaald tegen te spreken.

De auteur van deze „Algemeene geschiedenis van den Wereldhandel" H. SCHERER, is een doorkundig en geleerd man. Hij is ook de schrijver van een werk over den Sondtol, voor eenige jaren in het licht gekomen, dat uitstekend goed en fraai geschreven is. Men kan dus van zijne hand iets goeds verwachten, te meer nog, wanneer verzekerd wordt, dat het werk, 't welk uit zijne handen komen zal „de vrucht van een leven van inspanning en onderzoek is."

Het werk, dat nu uit zijne handen komt is dan ook, voor zoo ver het te beoordeelen is, goed, ja misschien mag men zeggen, zoo goed als het zijn kan. Ziedaar eene lofspraak, welke die van den uitgever al vrij nabij komt.

Waar is dan het verschil tusschen den uitgever en den recensent? Het heeft betrekking tot dat gedeelte van het werk, dat nog niet beoordeeld kon worden. Toen de „aankondiging" werd verspreid waren van de drie deelen waaruit het oorspronkelijk werk moet bestaan nog slechts twee in het licht verschenen. Van de Nederduitsche bewerking heb ik op 't oogenblik niet meer dan de acht eerste afleveringen voor mij. Zeven vormen het eerste deel, waarin de geschiedenis van den wereldhandel bij de oude volken en in de middeneeuwen tot aan de ontdekking van Amerika behandeld wordt; met de achtste wordt het tweede deel geopend. Mijn oordeel kan alleen bepaald worden door hetgeen ik onder mijne oogen heb.

En nu komt het mij voor, dat dit *overzigt* van den *wereldhandel* gedurende een tijdperk van niet minder dan twee tot drie duizend jaren in 504 bladzijden weinig geschikt is, om tot maatstaf van de waarde van het geheele werk te dienen. Ik wil gaarne gelooven, dat de auteur aan dit overzigt onberekenbaar veel arbeid en studie besteed heeft; ik wil gaarne erkennen, ik heb het reeds gedaan, dat hij het zoo goed mogelijk bewerkt heeft en dat ik hem niet op dwalingen, fouten, verkeerde voorstellingen zou kunnen betrappen. Maar dat is

Digitized by Google

mijns inziens nog maar een schrale lof. Want dit eerste gedeelte van zijne taak was verreweg het gemakkelijkste, omdat het loopt over zaken waar wij toch eigenlijk niet veel, haast had ik geschreven niets van weten.

Misschien zal iemand deze stelling vrij paradox achten. De opmerking is wel eens gemaakt, dat onze geleerdheid in omgekeerde rede met onze kennis staat. Wat van algemeene bekendheid is behoeft en kan geen voorwerp van de navorschingen der „wetenschap" zijn. Hoe onze keukenmeid hare aardappelen kookt is onzer studie niet waardig; maar over de kookkunst der Romeinen kan wel een geleerd boek geschreven worden. Wat soort van schoeisel volgens de eischen der behoefte of der mode onze voeten omsluit, is ons vrij onverschillig, mits wij er maar geen eksteroogen van krijgen; maar het schoeisel der oude Germanen gaf nog onlangs stof tot eene zeer geleerde en zeer belangrijke discussie. Zoo is het nu ook met het onderwerp, waar we ons hier meê bezig houden. Er behoort ontzettend veel studie, er behoort uitgebreide en veelzijdige geleerdheid toe om de geschiedenis des Wereldhandels in oude lang vervlogene tijden te beschrijven, omdat.... wij er eigenlijk zoo weinig van weten. Wisten wij er meer van, het zou gemakkelijker vallen er wat van te zeggen. Maar terwijl ik dit gaarne toegeef, behoud ik mij toch voor, om de stelling om te keeren en op mijne beurt te beweren: wisten wij er wat meer van, het zou grooter schade en schande zijn indien onze bewerking van het onderwerp oppervlakkig, onvolledig, onnaauwkeurig, in één woord gebrekkig ware. Niemand immers zal nu den auteur hard vallen over 't geen hij van den handel der oude Indiërs, Babyloniërs, Phenicièrs, Carthagers, ja zelfs der Grieken en Romeinen gezegd heeft, als hij maar niet in al te grove fouten vervalt, die luide tegen hem getuigen. Niemand zal hem verwijten, dat hetgeen hij in een kort bestek te zamen brengt over het handelsverkeer in de middeneeuwen onvolledig en weinig zamenhangende is, wetende dat het geheele geschiedboek der middeneeuwen nog zoo vele witte vakken heeft. En de recensent, die geroepen wordt het werk te beoordeelen, zal om de wezenlijke waarde er van te toetsen liever wachten tot zulke zaken voorkomen, waarvan de schrijver grondige kennis konde en moest hebben. Trouwens ik kan mij tot staving van deze zienswijze op den aanleg zelven van het werk van SCHERER beroepen. Eén deel wijdt hij aan de geschiedenis des handels over een tijdvak dat van de vóórhistorische oudheid tot aan de 16e eeuw van onze jaartelling loopt; een tweede deel omvat de geschiedenis van drie eeuwen (1492—1783). Het derde deel, dat toch wel niet veel geringer van omvang dan de beide andere wezen zal,

Digitized by Google

heeft niet meer dan vijftig of zestig jaren te behandelen. Ten deele moet dit wel is waar daaraan worden toegeschreven, dat de zaken die behandeld worden, belangrijker voor ons worden naarmate zij ons nader bij liggen; maar ten deele toch ook hierin, dat de schrijver zelf er zich van bewust was, dat het onderwerp uitvoeriger en naauwkeuriger behandeling eischte, naarmate de stof rijker en de kennis overvloediger werd.

Nog eens, ik heb dit alles niet aangevoerd om de waarde van het werk van SCHERER te verkleinen, maar alleen om duidelijk te maken, dat ik nog andere gegevens behoef, dan die welke ik nu bezit, om de hooggestemde loftuitingen, waarmede dit werk hier en elders ontvangen is, mede te kunnen aanheffen. Stel, dat mij de vraag gedaan ware, of dit werk de eer eener nederduitsche vertaling waardig zoude zijn? mijn antwoord zou geweest zijn: wacht, tot het derde deel verschenen is. Misschien ware dat antwoord al te voorzigtig geweest voor den ondernemenden moed onzer uitgevers. Thans, nu mij de vraag voorgelegd is, wat is uw oordeel over dit werk? kan ik veilig, zonder iemand te leur te stellen antwoorden: ik zal wachten tot het derde deel door mij gelezen is.

Met minder aarzeling, stelliger en korter kan ik spreken over de noten der Fransche vertalers RICHELOT en VOGEL, waarmede de heer CALISCH gemeend heeft de nederduitsche overzetting te moeten verrijken. Zij zijn naar mijn bescheiden oordeel eene zeer kleine aanwinst voor het werk. Zij geven niet zelden een vertoon van geleerdheid, die niet gunstig afsteekt bij de ingetogenheid van den auteur. Zij schijnen grootendeels aan de Fransche vertaling te zijn toegevoegd om der wereld kenbaar te maken dat de heer RICHELOT niet alleen HEERENS *Ideeën*, gelezen, maar ook zelf eene *Esquisse de l'industrie et du commerce de l'antiquité* geschreven heeft. Zij dienen voorts, om sommige zaken meer te doen uitkomen, waarin Frankrijk bijzonder betrokken is, maar die voor den nederlandschen lezer betrekkelijk onbeduidend zijn. Zij ge-

---

(*) Op blz. 527 noot 79 leest men: „De olie .... werd niet alleen bij de toebereiding der spijzen gebruikt maar ook in de lampen gebrand, terwijl zij in de gymnastic-scholen op het ligchaam der athleten werd gegoten om hen *slaperig* te maken." Is hier eene fout van den Schrijver, van den Vertaler of eene van die kolossale drukfouten, die verdienen ter eenwige gedachtenis aangeteekend te worden? Ik houd mij liefst aan het laatste en stel voor, om voor *slaperig* te lezen: *glibberig*. Doch een mijner vrienden, een scherp criticus, gist, dat er in het oorspronkelijke *Scheüpferig* staat. Dit vermoeden bekrachtigt mijne emendatie, maar geeft de schuld van de fout aan den vertaler.

Digitized by Google

tuigen hier en daar van echt fransche oppervlakkigheid, en soms van grove onkunde (b. v. de aanhaling der „romeinsche wet, Dig. b. III dl IV en Dig. b. XIV dl. III" op blz. 532 en 533! (*) Maar vooral wensch ik den lezer en ook den vertaler opmerkzaam te maken, dat men met enkele noten van RICHELOT voorzigtig zal moeten zijn. Deze, de vertaler en commentator van Fr. LIST's *National-œconomie*, is een van de ijverigste voorstanders van het beschermende stelsel, die Frankrijk bezit, en hij kan nu en dan de gelegenheid niet ongebruikt laten om hier en daar eene aanprijzing van dat stelsel in te smokkelen en aan de handelsvrijheid een *coup de patte* te geven. Zie b. v. I^e deel blz. 547 noot 2. „De fransche omwenteling die al de leen-instellingen heeft weggevaagd, eerbiedigde het beschermende stelsel; daarin zag zij niet een van die privilegien waaraan zij een onverzoenlijken haat toedroeg"; blz. 555 noot 26 „.... desniettemin is het voorbeeld van Venetie, gedurende het grootste gedeelte van zijn bestaan een zeer sterke bewijsgrond tot staving van de stelling dat het beschermend stelsel in zekere gevallen krachtig werkt." [BLANQUI heeft in zijne *Histoire de l'Economie Politique* juist het tegendeel betoogd]; blz. 556 noot 28 „De handelsvrijheid in de Nederlanden was wel volkomen wat den invoer betreft maar niet ten opzigte van den uitvoer enz." [Dit onjuist en oppervlakkig beweren had wel eenige toelichting van onzen Vertaler noodig gehad]. Ik durf wel verzekeren dat wij aan het einde van het tweede deel onder de noten 3, 4, en 5 (slaande op blz. 30, 31 en 35 van dit tweede deel) nog schoonere staaltjes uit het magazijn van de beschermings-theorie zullen aantreffen.

S. V.

Digitized by Google

DE HANDEL OP JAPAN. — DE JAPANSCHE MUNTKWESTIE.

Het is bekend dat door de in 1858 door Nederland en onderscheiden andere mogendheden met Japan gesloten tractaten de handel met dat rijk, in beginsel althans, van schier alle banden losgemaakt, voor goed geregeld en een bijna geheel vrije, gewone internationale handel geworden is. Onder de werking der Nederlandsche additionele artikelen van 16 October 1857, door het verkrijgen waarvan aan Nederland ontwijfelbaar de eer toekomt, de eerste eigenlijke handelsovereenkomst met Japan te hebben aangegaan, was die handel nog slechts beperkt. Hoe gretig daarvan echter reeds gebruik werd gemaakt, zoowel door de Japanners als, behalve door ons, ook door de Britten en Noord-Amerikanen, tot wie, door de medewerking van Nederlands vertegenwoordiger in Japan, de gunstige bepalingen dier additionele artikelen werden uitgestrekt, is gebleken uit de herhaalde berigten aangaande de handels- en scheepvaartsbeweging te Nagasaki, welke in den loop van het vorig jaar in de Staatscourant zijn opgenomen, en vooral uit het op 5 Julij ll. opgemaakt verslag aangaande die handelsbeweging gedurende de werking van die additionele artikelen, in de Staatscourant van 8 October voorkomende. Het is evenwel eerst door de in 1858 gesloten en op 4 Julij 1859 in werking getreden tractaten, dat die handel voor goed geregeld is. Door het aangaan van die tractaten heeft Japan voor goed met zijn eeuwenlang volgehouden stelsel van bijna algeheele afsluiting gebroken. Eerst door die tractaten heeft dat land, met zijne talrijke, door sommigen op veertig millioen zielen geschatte bevolking, zich aan het wereldverkeer aangesloten. In hoe hooge mate de ondernemingsgeest van alle handeldrijvende natien daardoor is opgewekt, is bekend genoeg.

Het is evenwel ook bekend dat de eerste handelsondernemingen, welke op dat land zijn beproefd geworden, met vele moeijelijkheden hebben te worstelen gehad en dat, zoo door enkelen spoedig grove winsten zijn behaald, en alhoewel de met de December-mail aangebragte berigten reeds weder iets gunstiger luiden, de handel over het algemeen nog niet kan gezegd worden goede uitkomsten te hebben opgeleverd.

Digitized by Google

Waaraan is dat te wijten?

Naar ons inzien, in de allereerste plaats, aan het groot verschil in de verhouding der waarde tusschen het goud en het zilver in Japan, met de verhouding welke op de algemeene wereldmarkt bestaat. Verder, aan den tegenstand, welken de naauwere aansluiting aan vreemden en het verlaten van het eeuwenoud stelsel van afzondering blijkbaar bij eene magtige partij in Japan ondervindt, aan welke het gelukt scheen te zijn kort voor de inwerkingtreding der tractaten het beleid van zaken in handen te krijgen en welke aan die tractaten eene zoo bekrompen mogelijke uitlegging tracht te geven; aan de ongewoonte der Japanners om met vreemdelingen handel te drijven; aan de weinige behoefte, welke zij, zeer natuurlijk, nog gevoelen aan de producten welke de Europesche (*) handelaar hun kan aanbieden; aan de overvoering der Japansche markt met sommige waren, waarvan men een grif vertier en hooge prijzen verwachtte, maar waarvan het aanbod zeer spoedig verreweg de vraag overtrof en dien ten gevolge daling van prijzen deed ontstaan; aan de overdreven eisschen en verwachtingen van sommige Europesche handelaars, die het niet spoedig goed gelukken hunner ondernemingen welligt te zeer aan onwil en tegenwerking der Japanners wijtten en misschien niet genoeg in het oog hielden dat het zeer natuurlijk was dat Japan, dat niet dan schoorvoetende van zijn aloud stelsel van afzondering was terug gekomen, zich hoogst moeijelijk op eenmaal aan het wereldverkeer kon aansluiten en niet oogenblikkelijk groote behoefte kon gevoelen aan die goederen, welke het tot nu toe of niet kende of in welker behoefte voorzien was door de geringe hoeveelheden, welke daarvan gedurende een zoo lange reeks van jaren door een of twee Nederlansche schepen per jaar waren aangevoerd.

Het mag evenwel als ontwijfelbaar zeker worden gesteld, zoowel dat de Japansche handel na korter of langer tijd een hooge vlugt zal nemen, als dat al die moeijelijkheden langzamerhand uit den weg geruimd zullen worden. Voor het eerste staat ons borg de graagte, waarmede de Japanners, wanneer zij daarin niet door hunne overheden werden gehinderd, met de Europeanen handel dreven, en de waarschijnlijkheid, men mag wel zeggen, zekerheid, welke er bestaat, dat die talrijke, in vele opzigten zeer ontwikkelde, maar in andere bij de westersche volken zeer ten achteren staande bevolking er groot

(*) De opmerking zal wel bijna overbodig zijn, dat hier en verder in dit stuk „Europeesch" steeds gebezigd wordt in tegenoverstelling van „Japansch" en dat „Noord-Amerikaansch" telkens daaronder moet worden verstaan.

Digitized by Google

voordeel in zal vinden de voortbrengselen van haren bodem en van hare nijverheid tegen de producten van onze nijverheid te ruilen. Zoo men bedenkt dat nu reeds geweven stoffen van verschillende soort en vele andere goederen een vrij goed vertier in Japan vinden, en dat dit rijk daarvoor steenkolen, koper, zijde, thee, kamfer, was en dergelijke waren van algemeene behoefte in ruil kan aanbieden, en zulks in hoeveelheden, aanvankelijk nog wel gering, maar welke voor zeer groote vermeerdering vatbaar schijnen, zoodra men in Japan het nut zal hebben ingezien om de productie daarvan te vermeerderen, dan schijnt aan dien handel spoedig een groote verlevendiging te mogen worden voorspeld. Dat de moeijelijkheden, welke de Japansche handel aanvankelijk nog ondervindt, overwonnen zullen worden, mag evenzeer als zeker worden gesteld, zoo men slechts niet dadelijk te hoog gespannen verwachtingen koestere, niet te groote eischen doe, en bedenke dat de blijkbare belangstelling der Japanners in de producten der westersche nijverheid en in onze meerdere wetenschappelijke ontwikkeling en de daarmede gepaard gaande begeerte naar meerdere aanraking, nog wordt tegengewerkt door hunne ongewoonte aan die aanraking en den tegenstand, welken deze nog bij velen ondervindt, maar dat zonder den minsten twijfel die belangstelling, in verband met hetgeen bij de tractaten verkregen is, dien tegenstand zal overwinnen. De langzaam toenemende meerdere aanraking met Europeanen zal het verlangen der Japanners naar meerdere aanraking, naar meerder bekendheid met en toevoer van de producten onzer nijverheid steeds doen klimmen, vooral zoo daarbij door de vreemde handelaars met beleid, eerlijkheid en goede trouw worde te werk gegaan en bedacht worde, zoowel dat de beginselen van elken nieuwen handel moeijelijk zijn en dat het ongetwijfeld op den duur veel grooter voordeelen moet aanbrengen, zoo men tracht duurzame betrekkingen aan te knoopen en zich met matige winsten tevreden stelt, dan zoo men er slechts naar streeft oogenblikkelijk de meest mogelijke winsten te behalen zonder aan de toekomst gedachtig te zijn. De behoefte der Japansche markt zal spoedig naauwkeuriger bekend worden, waardoor te groote overvoering daarvan zal kunnen worden vermeden, terwijl tevens door doelmatige aanvoeren die behoeften zullen kunnen worden opgewekt, en door goede behandeling de ongewoonte der Japanners om met vreemdelingen om te gaan, en hunne onbekendheid met de westersche handels-usantien zal kunnen worden overwonnen. Volgens de laatste berigten schijnt weder eene verandering van ministerie in Japan te hebben plaats gehad, en schijnen de vrijzinnige bewindslieden, door welke de tractaten

Digitized by Google

van 1858 werden gesloten, weder het beleid van zaken in handen te hebben gekregen: van die zijde schijnt dus ook geen tegenstand tegen de uitvoering der tractaten meer te duchten te zijn, en mag integendeel op eene vrijgevige tenuitvoerlegging daarvan en op medewerking tot het uit den weg ruimen der moeijelijkheden, welke mogten ontstaan en welke onafscheidelijk zijn van de invoering van elke nieuwe orde van zaken, worden gerekend. Eén hoofdbezwaar tegen de goede regeling van het verkeer met de Japanners, blijft evenwel nog bestaan: namelijk, de muntkwestie, of, beter gezegd, de van de overige wereld zoo zeer verschillende verhouding tusschen de waarde van het goud en het zilver, welke in Japan nog bestaat. Het is nog moeijelijk te beslissen, of het goud er minder, dan wel of het zilver er meerder waarde heeft dan elders. Maar zooveel is zeker dat, terwijl elders die verhouding is, als van 1 tot ongeveer 15, zij in Japan schijnt te zijn als van 1 tot 5 of 5½; met andere woorden, dat het zilver er eene driemaal grootere waarde in verhouding tot het goud heeft dan daaraan in de gansche beschaafde wereld is toegekend. Ware deze omstandigheid voor het sluiten der laatste tractaten in Europa naauwkeurig bekend geweest, welligt waren dan de regeringen op maatregelen bedacht geweest om die verhouding, zoo mogelijk, geleidelijkerwijze te doen veranderen, ten minste om te zorgen dat Japan daardoor niet te zeer schade leed. Nu echter is bij de tractaten bepaald: dat de vreemde munten der mogendheden, die met Japan tractaten sloten, in dat land naast de eigen munten in omloop zouden kunnen komen en dat de Japansche regering zorgen zal dat, ten minste gedurende het eerste jaar na het sluiten der tractaten in alle voor den handel opengestelde havens, steeds gelegenheid zou zijn vreemde tegen Japansche munten in te wisselen, en wel *gelijk gewigt tegen gelijk gewigt*. De Japansche zilveren munt, ibsiboe of itsiboe genaamd, heeft, behalve dat zij ook eenig goud schijnt te bevatten, en minder alliage inhoudt dan in de zilveren munt der meeste beschaafde natiën wordt gevonden, (*) eene waarde aan zilver, door een gerekend, van 87½ tot 92 cents of ½ dollar en 8 ibsiboe staan ook nagenoeg met 1 dollar in gewigt gelijk. De Kobang of Japansche gouden munt heeft, volgens de aan de munt

(*) Terwijl b. v. onze munt geslagen wordt op het gehalte van 945/1000, is voor eenige ibsiboe een gehalte gevonden van, zoo we ons wel herinneren, 991/1000, dat dus reeds bij ruil van gewigt tegen gewigt eene aanmerkelijke winst zou opleveren. De schade, daaruit voor Japan voortspruitende, zou kunnen worden vermeden, zoo, door de zorg der Europesche regeringen, de bepaling omtrent den ruil van gewigt tegen gewigt aldus werd uitgelegd, dat steeds *fijn* zilver tegen *fijn* zilver opgewogen moest worden.

Digitized by Google

te Utrecht en te Londen gedane onderzoekingen (†), eene waarde van 10 à 11 gulden. Een onderzoek op een vrij aanmerkelijk aantal stukken bewerkstelligd, welke onderling soms nog al belangrijk in waarde verschilden, deed daaraan, door een genomen, een waarde van *f* 10,67½ toekennen. Volgens de Japansche waarderegeling evenwel zijn 4 ibsiboe in waarde gelijk aan 1 kobang. Door 4 dollars voor 1 kobang te geven, zou de europesche handelaar slechts ongeveer gelijke waarde aan goud voor gelijke waarde aan zilver, volgens de op de algemeene wereldmarkt bestaande verhouding ontvangen, maar dan zou natuurlijk de Japanner zich zeer bevoordeelen, daar hij voor 1 dollar na vermunting 3 ibsiboe en daarvoor weder ¾ kobang in plaats van ¼ kobang zou erlangen. De Europeaan vond het aangenamer zelf die winst te behalen. Commodore Perry heeft indertijd eene overeenkomst aangegaan, welke wel niet uitdrukkelijk in de latere tractaten is overgenomen, maar door de Europesche handelaars als steeds van kracht zijnde wordt beschouwd, en volgens welke de aangevoerde vreemde munten tegen het gelijk gewigt van Japansche munten worden opgewogen en het Japansche gouvernement verpligt is daarvoor steeds Japansche munt te verstrekken: eene verpligting, welke in geen land ter wereld bestaat, en welke de Japansche regering zeker niet op zich zou hebben genomen, zoo zij het gewigt daarvan en de nadeelige gevolgen, die daaruit moesten voortspruiten, had kunnen voorzien. Wat toch heeft plaats? De handel voert vreemde zilveren munt, vooral dollars, in groote hoeveelheden aan. De inwisseling van deze tegen een gelijk gewigt van ibsiboe wordt, op grond van het tractaat, en wel gelijk gewigt tegen gelijk gewigt, geeischt. Voor 1 dollar ontvangt men dus 3 ibsiboe: daarvoor tracht men of Japansche goederen te verkrijgen, die dan, volgens de Japansche waardehouding, niet 1 maar 3 dollars waardig zijn, of wel, en nog veel liever, men wisselt 4 ibsiboe tegen 1 kobang in en geeft daarvoor eigenlijk in plaats van 4 dollars, dat de waarde volgens de op de algemeene wereldmarkt bestaande prijzen zou zijn, 1½ dollar: in beide gevallen dus wint de vreemdeling twee of drie kapitalen. Zeer natuurlijk dat Japan daardoor zijn goudvoorraad zeer sterk ziet verminderen en met vreemd zilver wordt overstroomd. Dit is natuurlijk door de Japansche onderhandelaars niet voorzien geworden, die, toen zij die bepaling omtrent de inwisseling van vreemde tegen Japansche munten in de tractaten lieten opnemen, hoogstwaarschijnlijk aan geen andere inwisseling dachten, dan aan die, welke tot vergemakkelijking van den handel, bij de onbekendheid van de Japanners

(†) Zie Prof. Bleekrode, Nieuw Tijdschrift, Januarij 1859.

Digitized by Google

met de waarde der vreemde munten, noodig zou zijn; maar die zeer zeker, onbekend met de waardeverhouding tusschen het goud en het zilver buiten hun land, niet dachten dat daardoor spoedig een voor Japan zoo nadeelige geldhandel zou ontstaan. Zeer kort voor de inwerkingtreding der nieuwe tractaten schijnt de Japansche regering daaromtrent evenwel tot een helderder inzigt te zijn gekomen. Ten minste, tegelijk met die inwerkingtreding, 4 Julij 1859, werd eene nieuwe Japansche munt ingevoerd en eene nieuwe muntregeling afgekondigd, en bepaald dat alle oude kobangs en ibsiboe zouden worden ingewisseld en terstond zouden ophouden gangbaar te zijn. Er zouden nieuwe gouden kobangs en zilveren ibsiboe en halve ibsiboe of nisioe worden ingevoerd en twee der laatste zouden in gewigt en gehalte gelijk zijn aan één dollar en tegen deze ingewisseld worden.

Daarop kwam die nieuwe regeling neder, voor zooverre men zich, uit de verwarde en onduidelijke voorstelling, welke de dagbladen daarvan gaven, een denkbeeld er van kan vormen. Het Japansche gouvernement scheen dus, uit vrees van nog grooter verwarring en benadeeling, en zoo waar is dat de nieuwe ibsiboe met de dollar in gewigt en gehalte overeenstemt, de waarde van zijn zilver plotseling aanmerkelijk verlaagd en de waardeverhouding van het zilver tot het goud geheel veranderd te hebben. Op zich zelf beschouwd, en zoo men zich op het standpunt van het Japansch gouvernement plaatst, schijnt tegen die regeling weinig met grond te kunnen worden ingebragt. Even als elke andere onafhankelijke staat, moest Japan zeker volkomen bevoegd worden beschouwd om zijn muntstelsel te veranderen, zoodra het meende dat daaraan behoefte bestond en het publiek belang dit eischte. In billijkheid kon aan de Japansche regering ook niet ten kwade worden geduid dat zij, tot de overtuiging gekomen, dat het groot verschil tusschen hare muntregeling en die van andere natiën, in verband met eene in tractaten opgenomen bepaling, haar groot nadeel zou berokkenen, trachtte die benadeeling zooveel mogelijk te beperken, en zoo spoedig mogelijk te doen ophouden. Hare fout was evenwel dat zij die ontdekking zoo laat had gedaan, dat zij niet in staat was op het tijdstip der invoering van die tractaten te voldoen aan de verpligting, welke volgens die tractaten op haar rustte, om in de opengestelde havens de aangevoerde vreemde munten tegen een gelijk gewigt van Japansche munten in te wisselen. Hare tweede fout was dat zij ook bij hare nieuwe muntregeling aan het zilver eene waarde scheen te hebben toegekend, welke niet was die der algemeene wereldmarkt: ten minste zoo beweren sommigen, terwijl anderen, b. v. de straks te vermelden schrijver in het Journal des Débats, zeggen, dat de nieuwe ibsiboe in gewigt en gehalte volkomen

Digitized by Google

gelijk zou zijn aan een dollar. Maar hare grootste fout, hare onvergeeflijkste zonde in de oogen der handelaren, voornamelijk der dollaraanvoerders was, dat deze zich nu beroofd zagen van het buitengemeen groot voordeel, dat zij zich voorgespiegeld hadden. De Japansche Regering toch, als hadde zij te Weenen les genomen, begon met bezwaren te maken tegen de inwisseling van vreemde tegen Japansche munten en, zich grondende op den nog ongenoegzamen voorraad harer nieuwe munten, stond aan elken handelaar slechts toe twee dollars daags tegen Japansche munt te verwisselen, of wel zij nam al de aangeboden dollars aan, maar gaf daarvoor aanvankelijk slechts papieren geld, dat ingewisseld zoude worden, zoodra die dollars aan de keizerlijke munt te Jedo tot Japansche munten hermunt zouden zijn. Aan den uitvoer van gouden kobangs trachtte zij ook moeijelijkheden in den weg te leggen.

Dat alles maakte volstrekt niet de rekening van Brother Jonathan en anderen, wien het veel minder te doen was om een geregelden, effectieven handel met Japan te openen, dan wel om oogenblikkelijk met hunne aangevoerde dollars buitensporige winsten te behalen. Van daar heftige reclames, die, omdat in enkele opzigten en volgens de letter der tractaten geklaagd kon worden en omdat sommige handelingen der Japansche Regering ook in andere opzigten tot niet geheel ongegronde aanmerkingen aanleiding gaven, door de consuls werden ondersteund. Het gevolg daarvan is geweest dat, zoo ten minste de laatste berigten juist zijn, de Japansche Regering voor den drang der omstandigheden heeft moeten wijken, hare nieuwe muntregeling heeft ingetrokken, ten minste de invoering daarvan opgeschorst en weder de bepaling heeft doen herleven, volgens welke drie ibsiboe voor één dollar worden gegeven, waarvan dan ook een zeer aanmerkelijke uitvoer van Japansche zilveren en vooral gouden munten het gevolg is.

Ziedaar, zoo ik mij niet vergis, de voorstelling der feiten en van den gang van zaken, zooals die zich hebben toegedragen. Het was niet gemakkelijk om uit een tal van verschillende, soms zeer veel van elkaâr afwijkende en tegenstrijdige berigten, zich eene eenigzins duidelijke voorstelling der zaak te vormen. Geheel duidelijk kon die voorstelling nog niet zijn, omdat men tot op dit oogenblik toe in Europa nog niet regt weet, of de nieuwe munt, welke de Japansche regering in Julij ll. wenschte in te voeren en welke bestemd was om tegen de dollars ingewisseld te worden, inderdaad met deze in gewigt en gehalte overeenkwam. Overtuigd van mijne weinige bevoegdheid om mede te spreken over kwestiën, welke het financie-wezen, vooral het muntwezen raken, heb ik mij slechts met schroom daaraan gewaagd. Ik meende

Digitized by Google

het echter te mogen doen, omdat, het blijkt uit veel dat er over wordt geschreven of gesproken, er blijkbaar zeer weinige algemeene bekendheid met den juisten aard der plaatshebbende moeijelijkheden bestaat, en dus elke bijdrage daarover, zoo zij slechts de feiten en omstandigheden zoo duidelijk mogelijk uiteenzet, en niets dan waarheid beoogt, altijd eenige waarde heeft, al is het slechts om daardoor anderen tot nader, zelfstandig onderzoek op te wekken. Ik deed het ook omdat, aangezien de ontwikkeling en goede regeling van den Japanschen handel en dus ook de goede regeling dezer daarmede in zoo naauw verband staande muntkwestie mij belang inboezemde, ik mij misschien meer moeite gaf de daaromtrent ontvangen berigten na te gaan, dan welligt met anderen het geval was. Ten einde anderen in de gelegenheid te stellen de zaak meer in bijzonderheden te leeren kennen en zich, voor het geval mijne voorstelling niet duidelijk mogt worden gevonden, daaromtrent zoo mogelijk een juist denkbeeld te vormen, wil ik eenige der stukken opgeven, welke door mij werden geraadpleegd. Alle bronnen te noemen, waaruit werd geput, zou onmogelijk wezen. Zij bestonden toch, bij gebrek aan betere en meer volledige, schier uitsluitend uit dagbladen en daaronder voornamelijk Nederlandsch-Indische, Britsch-Indische en Britsch-Chinesche, waaruit bijna niets werd opgeteekend, maar slechts de hierboven wedergegeven voorstelling der zaak werd verkregen. Op enkele dier bronnen kan evenwel meer bepaaldelijk worden gewezen.

Wat bepaaldelijk de muntkwestie betreft, daarvan vindt men eene over het geheel zeer juiste en duidelijke, en vooral eerlijke en onpartijdige voorstelling in een uit Nagasaki aan het Journal des Débats geschreven brief, welke ook in de Indépendance Belge van 2 Dec. 1859 opgenomen is. Deze brief is waarschijnlijk van dezelfde hand, welke ook dezer dagen, (half Januarij) zeer belangrijke beschouwingen over den Japanschen handel aan de Débats leverde. Bij de lezing van dat stuk zij men bedacht, dat de schrijver zich in een punt blijkbaar vergist, door namelijk de ibsiboe de denkbeeldige en de theil de wezenlijke Japansche zilveren munt te noemen. Het is bekend dat juist het tegendeel waar is. Lezenswaardig is ook het hier achter volgend marktberigt van 1 Oct. 1859 van het te Kanagawa nabij Jedo gevestigde handelshuis De Coningh, Carst en Lels, en ook eene te Amsterdam in November ll. verspreide Notice sur le Japon, waarin vele belangrijke beschouwingen over den Japanschen handel, de aldaar in- en uit te voeren waren en ook het een en ander over de muntkwestie worden gevonden. Meer in het bijzonder wordt nog verwezen naar eene andere belangrijke bron van kennis voor de Japansche handels-

Digitized by Google

kwestien, waaruit onze Nederlandsche handelaren steeds gemakkelijk kunnen putten. Zij wordt namelijk gevonden in het Bataviaasch Handelsblad, welks nummers telkens artikels daarover inhouden (*). Zie b. v. in den jaargang 1859 (ik haal steeds het nummer der mail-editie aan) in de nummers 5, 7, 10, 17, maar vooral 13, 18, 20 en 21, meer of min belangrijke en uitvoerige marktberigten en andere stukken, den Japanschen handel en de aanvankelijke uitvoering der jongste tractaten betreffende. Zie vooral in het 19de nummer, van Oct. ll., een uitvoerig stuk over de Japansche muntkwestie, waarin een vrij volledig overzigt van den loop daarvan wordt gegeven, dat echter niet zoo onpartijdig gesteld is als het hierboven aangehaalde, in het Journal des Débats voorkomende. Ook de brieven uit Kanagawa, van 15 en 30 Julij, in no. 21 voorkomende, behelzen daaromtrent vele bijzonderheden; daarin wordt echter ook eene te strenge veroordeeling van het Japansche gouvernement uitgesproken, vooral zoo men oplet dat de schrijver zelf moet bekennen dat dit gouvernement, na aanvankelijk bij de in werking treding der tractaten op 4 Julij getracht te hebben, zooals hij beweert, 1 ibsiboe tegen 1 dollar te doen opwegen, (waarbij evenwel, volgens de voorstelling der Débats, aan een nieuwe ibsiboe van gelijk gewigt en gehalte als de dollar gedacht zal moeten worden) reeds van 21 Julij af weder de bepaling had ingevoerd dat een dollar tegen 3 ibsiboe (lees 8 oude ibsiboe), gewigt tegen gewigt, ingewisseld zou worden, terwijl ook de uitvoer van goud weder werd vrijgegeven.

Uit alles wat over dien pas aangevangen Japanschen handel, vooral over die nog niet geheel duidelijke muntkwestie wordt berigt, blijkt ééne zaak ten klaarste: deze namelijk, dat de opening van dien algemeenen handel aanvankelijk nog met moeijelijkheden te worstelen heeft en niet die grove winsten oplevert, welke sommige handelaars zich daarvan hadden voorgespiegeld. Maar was dit wel anders te verwachten? en heerscht er niet veel overdrijving en onbillijkheid in de klagten, welke tegen de Japansche Regering worden ingebragt? Niemand die de zaak onpartijdig beschouwt, die dit zal ontkennen. Men bedenke toch dat de Japansche Regering niet dan zeer haars ondanks, ten minste zeer tegen den zin eener blijkbaar magtige partij, is overgegaan tot

(*) Of die stukken oorspronkelijk zijn of slechts uit andere couranten overgenomen, is niet altijd gemakkelijk na te gaan, daar het B. H. de gewoonte volgt van vele Europesche bladen om anderen, vooral de Javasche Courant, na te schrijven zonder zijn bron te noemen. Voor ons doel en voor het gemak van onzen handel zal het echter voldoende zijn telkens slechts naar de hier te lande zeker het meest bekende mail-editie van het Bat. Hand. te verwijzen.

Digitized by Google

het sluiten van tractaten, waarbij zij haar eeuwenoud stelsel van afzondering verliet om zich aan het wereldverkeer aan te sluiten, en dat het zeer begrijpelijk is, nu die behoudspartij aan het bewind was juist bij de inwerkingtreding dier tractaten, dat daaraan niet de meest vrijzinnige uitlegging werd gegeven. Men bedenke ook dat het zeer natuurlijk is, dat de Japansche Regering, tot de overtuiging gekomen zijnde dat, bij de in haar land bestaande waardeverhouding van het goud tot het zilver en bij de zooveel grootere waarde van het laatste dan daaraan elders werd toegekend, en bij het bestaan der bepaling in de tractaten, volgens welke zij het vreemde zilver tegen het hare moest inwisselen, beducht moest zijn dat haar land met vreemd zilver overstroomd en van goud geld beroofd zou worden. Men bedenke dat het hier gold, zooals het Journal des Debats zegt, une mesure qui amènerait au Japon tous les dollars de la terre et en tirerait tous les kobangs qu'il recèle, en daar dus eene schromelijke verwarring in het muntwezen zou veroorzaken.

Men lette ook op de volgende omstandigheden, welke alle uit het Bataviaasch Handelsblad of uit elders voorkomende berigten blijken. Terwijl sommigen het Japansche gouvernement hard vallen, omdat niet, volgens de letter der tractaten, te Kanagawa zelf een vreemdenkwartier gevestigd is, getuigen anderen, (zie b. v. in de Staats-courant van 22 Sept. ll. het belangrijk verslag van Jhr. I. H. van Capellen, die, als kommandant van Zr. Ms. stoomschip Bali, in Mei ll. de opengestelde en open te stellen Japansche havens bezocht), dat het in de nabijheid gestichte Yoku-Hamma of Nieuw-Kanagawa voor den handel, vooral voor de scheepvaart oneindig beter gelegen is, dat daar uitmuntende aanlegplaatsen, woon- en pakhuizen en andere voor den handel nuttige inrigtingen zijn daargesteld, terwijl het bovendien reeds gebleken is, dat de Japansche regering, op de vertogen der vreemde consuls, ook te Kanagawa zelf een vreemdenkwartier heeft aangewezen. Terwijl in de tractaten niets bepaald was aangaande entrepôts of aangaande de wijze, waarop de goederen, welke tijdens de inwerkingtreding der tractaten reeds waren aangevoerd, aan de heffing der daarbij bepaalde regten zouden worden onderworpen, heeft de Japansche regering er in toegestemd dat elk handelaar in zijn pakhuis een particulier entrepôt zou hebben en dat de regten eerst zouden worden betaald, wanneer de waren ten verkoop werden uitgestald. Zij heeft er ook in toegestemd, wat mede niet bij de tractaten was bepaald, dat goederen, waarvan de invoerregten zijn betaald, bij weder uitvoer om in eene andere Japansche haven te worden ingevoerd, niet ten tweede male aan de betaling van invoerregten onderworpen zullen zijn. Zij is in dit opzigt dus vrijzinniger

Digitized by Google

dan de Noord-Amerikaansche regering, wier onderdanen het haar juist zoo lastig maken, en die eene tweede betaling van regten vordert van goederen, welke b. v. eerst te New-York waren aangevoerd en later naar San-Francisco worden vervoerd.

Deze en andere omstandigheden, terwijl zij bewijzen dat het Japansche gouvernement niet zoo onredelijk is en den vreemden handel niet zoozeer tegenwerkt als sommigen wel beweren, mogen het waarschijnlijk doen achten dat, mits men slechts met beleid en tact te werk ga, mits men niet terstond te overdreven verwachtingen koestere en te hooge eischen doe, mits men er zich op toelegge den smaak en de behoeften der Japanners te leeren kennen en meer bedacht zij op het vestigen van een wezenlijken, solieden handel dan op het oogenblikkelijk behalen van grove winsten, welke uit haren aard slechts tijdelijk kunnen zijn, de Japansche handel eerlang op geheel geregelden voet zal komen. Het is zeer mogelijk dat de aanvankelijk ondervonden belemmeringen gedeeltelijk het gevolg zijn van pogingen eener partij, welke in de meerdere aanraking met vreemdelingen een groote nationale ramp voor Japan ziet; maar gedeeltelijk zijn zij ook zeer zeker het gevolg, behalve van de overdreven eischen en verwachtingen der vreemde handelaren zelven, van de ongewoonte der Japanners aan het verkeer met vreemdelingen. Bij de blijkbare zucht der natie om dat verkeer uit te breiden, zullen de meeste dier moeijelijkheden ongetwijfeld spoedig uit den weg worden geruimd. De boven besproken muntkwestie zal zeker het langst aan een geregeld verkeer moeijelijkheden in den weg leggen. Maar deze zullen ook na korter of langer tijd worden weggeruimd, omdat de handel wel zorgen zal dat juist zoolang zilver in Japan worde aangevoerd totdat de waarde daarvan in dat rijk gelijk zij aan die, welke door de algemeene wereldmarkt wordt bepaald. Dat daardoor groote verandering zal ontstaan in de onderlinge waardeverhouding der edele metalen in Japan en in de waardeverhouding dier metalen tot andere goederen is even natuurlijk als het zich begrijpen laat dat de Japansche regering de schokken, welke daaruit moeten ontstaan, tracht te voorkomen en te verminderen. Men duide aan die regering de daartegen aangewende pogingen dan ook niet te zeer ten kwade. Men duide het haar ook niet te zeer ten kwade, zoo zij daarbij niet immer den zuiver economischen weg bewandelt en, nog onbekend met het laissez faire, door kunstmatige middelen het gevreesde nadeel tracht af te weren. Zoo men bedenkt dat tot voor korten tijd, ja, dat zelfs nog heden, sommige Europesche regeringen bij de regeling van financiele en van muntkwestien van allerlei kunstmiddelen gebruik maken, is het dan billijk er aan de Ja-

Digitized by Google

pansche regering een zoo groot verwijt van te maken dat zij dit ook tracht te doen? Men bedenke toch welke schokken, welke groote veranderingen in de waarde-verhouding der edele metalen onderling en in hunne verhouding tot andere goederen zijn te weeg gebragt door de ontdekking der rijke Amerikaansche goud- en zilvermijnen in de 16de eeuw. Men herinnere zich dat de schokken, welke, zelfs door vele economisten van groot gezag, voorzien werden ten gevolge van de verbazende goudproductie van Californie en van Australie in de laatste jaren, hoofdzakelijk alleen zijn uitgebleven doordien de omstandigheden er toe medewerkten om juist in dien tijd het vervoer van zilver naar het Oosten, van waar het nimmer schijnt terug te keeren, in zeer sterke mate te doen toenemen en dus in vele opzigten in onze westersche wereld het eene metaal slechts strekte tot vervanging van het andere. Men bedenke dat het zeer begrijpelijk is dat het Japansche gouvernement een eenigzins soortgelijke vrees voor schokken en voor benadeeling gevoelt, welke tot voor korte jaren door velen in Europa werd gevoeld, en men zal, dunkt ons, het zeer natuurlijk vinden dat zij tracht daartegen te waken.

Wij meenen dan ook dat de taak van de regeringen der landen, die met de Japansche regering tractaten sloten, eer zou moeten zijn te trachten haar met goeden raad bij te staan, met haar middelen te beramen, om de verandering in de waarde-verhouding der edele metalen, zoo mogelijk, geleidelijk en zonder schokken te doen plaats hebben, dan dat zij, of hunne vertegenwoordigers in Japan, door ondersteuning der overdreven klagten en eischen van sommige winzieke handelaren, medewerken om de moeijelijkheden der Japansche regering te vermeerderen.

Maar wat hiervan ook zij, de zaak, wij houden er ons van overtuigd, komt na korter of langer tijd zeker teregt. Japan, eenmaal voor het wereldverkeer opengesteld, kan op dien weg niet meer terug. Zoowel zijn eigen bevolking, die zich blijkbaar gaarne aan dat verkeer aansluit, als de vreemdelingen, die daarvan groote voordeelen verwachten, zouden dit beletten. Japan, zich eenmaal aangesloten hebbende, is als een nieuw lid in de groote familie der volken opgenomen; het kan dien band niet meer losmaken en moet voortaan deelen in de lasten, zoowel als in de lusten, welke aan de naauwere aanraking tusschen de verschillende leden van dat gezin onafscheidelijk verbonden zijn.

Het is zeer te hopen dat Nederland het lid van dit gezin zij, met 't welk Japan steeds de naauwste betrekkingen blijve onderhouden. Dit zal natuurlijk grootendeels, zoo niet geheel, van Nederland zelf afhangen. Nederland, ofschoon het er zeer teregt en zeer wijsselijk steeds

Digitized by Google

op aangedrongen heeft dat aan allen, die met Japan tractaten sloten, gelijke regten zouden worden toegekend, heeft uit den aard der zaak in Japan voorregten boven andere natiën. Door zijne langdurige betrekkingen tot het volk, door de uitvoering der bestellingen van den meest onderscheiden aard, welke het vooral in de laatste jaren in steeds toenemende mate op zich nam, heeft het de behoeften der Japanners leeren kennen. Daardoor heeft Nederland onmiskenbaar een groot voordeel boven anderen, een voordeel dat echter uit zijn aard slechts van korten duur kan zijn, daar andere handelaars natuurlijk hun best zullen doen om zeer spoedig ook die behoeften te leeren kennen, hetwelk hun uit de kennisneming onzer aanvoeren zeer gemakkelijk zal vallen. Door tijdig bekend te maken dat alle gouvernementshandel op Japan ten spoedigste zou ophouden, en dat het gouvernement geen bestellingen meer zou aannemen, en door zich bij zijn bekenden brief van 27 Februarij 1858 aan eenige Kamers van Koophandel (destijds extractsgewijze in sommige dagbladen en in zijn geheel in Swarts Tijdschrift voor het zeewezen opgenomen) bereid te verklaren tot het geven van inlichtingen aangaande den Japanschen handel, wanneer die door onze handelaars verlangd mogten worden, heeft de Minister van Koloniën gedaan wat in zijn vermogen was, om onzen handel het genot van die voordeelen te laten plukken. Het is nu de taak der natie geworden, en het gouvernement moet zich voortaan beperken tot de rol van beschermer onzer handelsbelangen en tot de zorg voor de handhaving der tractaten.

Het is in het belang van onzen handel zeer te hopen dat deze toonen zal te begrijpen, dat wij slechts door ijver en activiteit onze gunstige positie in Japan kunnen handhaven. Aanvankelijk zijn daar reeds verblijdende bewijzen van gegeven. Vele onzer handelaars, zoowel in het Vaderland als in Nederlandsch-Indië hebben zich de openstelling van eenige Japansche havens terstond ten nutte gemaakt en velerlei goederen daarheen geexpediëerd en handelshuizen aldaar opgerigt. Zoo wij wel zijn onderrigt — het kan trouwens ook blijken uit de daaromtrent verspreide handelsberigten en uit het dezer dagen door de dagbladen bekend geworden verzoekschrift van belanghebbenden bij den Japanschen handel aan den Minister van Koloniën — streven onze landgenooten er zeer teregt eerder naar om een solieden handel in Japan te vestigen, dan dat zij er op bedacht zijn om door een enkelen geldhandel en door het terstond aanvoeren van groote massa's van goederen oogenblikkelijk grove winsten te behalen. Het is echter zeer te hopen dat met die zeer lofwaardige oud-hollandsche securiteit ook een goed deel van die activiteit gepaard zal gaan, waardoor Nederland,

Digitized by Google

vooral in vroeger tijden, een zoo aanmerkelijk deel van den wereldhandel in handen kreeg. Geschiedt dit niet, worden van hieruit of uit Java steeds slechts kleine handels-expeditiën naar Japan gerigt, beperkt onze handel zich daar vooral tot het oprigten van commissiehuizen en tot het aannemen van bestellingen, dan, ja, zal de Japansche handel welligt op den duur eenige voordeelen blijven opleveren, maar dan zullen de grootere winsten voornamelijk door de ondernemende Noord-Amerikanen worden weggehaald, die welligt niet immer even goede waar zullen leveren, maar in vele opzigten spoediger in de behoeften der Japanners zullen kunnen voorzien en zich van hunne bestellingen zullen trachten meester te maken. „Die niet waagt, die niet wint," ten minste niet veel wint, is, zoo immer, bij den handel wel een zekere regel. En om de kans te koopen van bij den Japanschen handel op den duur veel te winnen, moet in den beginne zeker nog al wat gewaagd worden. De tijden zijn lang voorbij, sedert onze kooplieden in de helft der 17de eeuw zeiden dat zij, om winst te behalen, het zouden wagen de zeilen hunner schepen aan het vuur der hel te branden. Wij willen ook geen enkel woord schrijven om tot roekelooze ondernemingen of tot handelingen aan te raden, welke den toets der stipste eerlijkheid of der oude hollandsche trouw niet in allen deele zouden kunnen doorstaan. Maar omdat wij aan onze landgenooten zoo van harte gaarne een zoo groot mogelijk aandeel in den Japanschen handel toewenschen, zouden wij zoo gaarne de bewijzen zien, meer en krachtiger bewijzen nog dan reeds gegeven zijn, dat het hun daartoe niet aan ondernemingeest, niet aan het besef ontbreekt, dat aanvankelijk vrij wat gewaagd moet worden om de kans te koopen van op den duur goede winsten te behalen en niet door anderen voorbij gestreefd te worden.

Dat die overtuiging nog niet ten volle bestaat, daarvan meenen wij, ten bewijze van ons gevoelen, een sterk sprekend voorbeeld te mogen bijbrengen.

Het is bekend dat ons gouvernement op aanzoek der Japansche regering voor deze twee stoomschepen heeft doen bouwen, welke in Japan uitstekend hebben voldaan. Het is bekend dat enkele onzer handelschepen met groot voordeel aan de Japansche regering of aan Japansche grooten zijn verkocht. Het is ook bekend dat in Japan de wensch bestaat om spoedig eene oorlogs- en handelsmarine, gelijksoortig aan de europesche, tot stand te brengen. Nu had een onzer grootste scheepsbouwers en reeders, die reden genoeg had om te weten welke winsten daarop konden worden behaald, het voornemen opgevat om een schip te bouwen, van de soort welke in Japan met zooveel wel-

Digitized by Google

gevallen zijn ontvangen, en dit ten verkoop daarheen te zenden; hij zag evenwel van dat voornemen af, toen hem de zekerheid niet kon worden gegeven, dat, mogt de verkoop in Japan niet terstond slagen, anderen dadelijk bereid zouden zijn het schip over te nemen; hij deed dit, niettegenstaande men hem trachtte te betoogen dat een zoo groot rijk als Japan hoogstwaarschijnlijk gaarne spoedig meer van die soort van schepen, voor zijne behoeften zoo uitnemend geschikt, zou willen trachten te verkrijgen, en dat, mogt de verkoop daar al niet spoedig gelukken, er alle redelijke kans bestond, niettegenstaande den tegenwoordigen lagen prijs der schepen, dat juist zoodanig schip elders gereedelijk koopers zou vinden.

Wat zal nu van zoodanig gebrek aan ondernemingsgeest hoogst waarschijnlijk het gevolg zijn? dat de Noord-Amerikanen, die wel minder soliede, maar ook goedkooper dan wij bouwen, zich beijveren zullen aan de behoeften der Japanners ook in dit opzigt te voldoen.

En daarom herhalen wij het nogmaals: niet slechts tot uitbreiding, maar ook tot behoud onzer betrekkingen met Japan is groote activiteit bij onze handelaars eene volstrekte behoefte. Wij moeten ons er niet slechts op toeleggen aan de bestellingen der Japanners spoedig en goed te voldoen, maar wij moeten trachten deze vooruit te loopen door hun alles toe te voeren wat maar eenige redelijke kans aanbiedt bij hen gereeden aftrek te zullen vinden. Die toevoeren, die aanbiedingen ten minste, kunnen uit de meest verschillende voorwerpen bestaan: uit schepen en stoomwerktuigen, uit geschut en allerlei oorlogstuig, uit manufacturen en werktuigen tot bewerking der mijnen, uit glas- en aardewerk en boeken van allerlei soort, enz. enz. Men vergete niet dat men te doen heeft met een talrijk, rijk volk, dat reeds in vele opzigten een hoogen trap van beschaving heeft bereikt en dat zeer geneigd schijnt om zoo spoedig mogelijk gebruik te maken van de thans bestaande gelegenheid om zich op de hoogte te stellen der westersche beschaving. Men vergete vooral niet, dat men in Japan zeer actieve mededingers op zijn weg zal ontmoeten, die hun uiterste best zullen doen om een zoo groot mogelijk aandeel van den Japanschen handel tot zich te trekken, en dat slechts door gelijke activiteit, gepaard met eerlijkheid en beleid, aan die mededinging het hoofd geboden zal kunnen worden. Men vergete ook niet dat het zeer in het belang van onzen handel kan zijn om de Japanners b. v. te leeren de in sommige opzigten, naar het schijnt nog weinig gebruikte hulpbronnen van hun land beter te bewerken en daardoor de thans nog niet zeer talrijke goederen, welke zij in ruil voor onze toevoeren kunnen aanbieden, te vermeerderen. Om op een voorbeeld te wijzen. Het is

Digitized by Google

bekend hoe de ongelukkige opstand in Banjermassin de steenkolenproductie aldaar bijna geheel tot stilstand heeft gebragt en dat terwijl de behoefte aan die onmisbare brandstof in Ned. Indië bijna dagelijks toeneemt. Zou het nu, zoolang geene andere rijke mijnen in Indië ontdekt en bewerkt worden, voor de particuliere industrie en voor het gouvernement niet oneindig voordeeliger zijn uit het betrekkelijk nabij gelegen Japan steenkolen te kunnen trekken, dan die, gelijk nu het geval is, tegen hooge prijzen en met betaling van hooge vrachten uit Europa te moeten laten komen? en zou de handel daarin niet een voordeelige uitvracht uit Japan kunnen vinden? Welnu, Japan schijnt uitgestrekte kolenbeddingen te bevatten. De daaruit getrokken kolen hebben vrij goed voldaan, hoewel zij kennelijk nog slechts van de oppervlakte der mijnen afkomstig en dus van de minste soort waren. Enkele uitgevoerde ladingen hebben goede prijzen behaald. De mijnen worden echter kennelijk nog zeer onvolkomen bewerkt. Eene poging, voor een jaar of drie aangewend, om daarin verbetering te brengen, welke aanvankelijk bij de Japansche regering bijval had gevonden, is echter mislukt omdat die achterdochtige regering er toen nog bezwaar in zag den Nederlandschen ingenieur, die met dat doel naar Nagasaki was gekomen, in het binnenland toe te laten. Thans zou zoodanig bezwaar hoogstwaarschijnlijk of niet meer of althans in veel mindere mate gelden. Zoo onze consuls en onze handelaars telkens met de Japanners het gewigt, in hun eigen belang, eener betere bewerking van die kolen- en andere mijnen bespreken, zoo men hen daaromtrent inlicht, de daartoe benoodigde werktuigen, de daarover handelende boeken aanvoert, dan mag veilig als zeker worden gesteld dat in die productie, en dus in de vermeerdering der nu nog schaarsche artikelen van uitvoer, spoedig aanmerkelijke vooruitgang zal worden bespeurd.

Onze boekhandel zou waarschijnlijk ook nog geruimen tijd een belangrijk débouché in Japan kunnen vinden. Men zij daarbij evenwel bedacht dat het den Japanner nog minder om het lezen zelf te doen schijnt, dan wel om vermeerdering van die kennis, waarvan hij dadelijk nut hoopt te kunnen trekken. Werken van historischen, literarischen, philosophischen, enkel redenerenden aard zullen hoogstwaarschijnlijk geen koopers vinden. Maar al wat handelt over de exacte wetenschappen, over krijgskunde, werktuigkunde, natuur-, schei-, geneeskunde, over mijnwezen, scheepsbouw, stoomwezen enz. schijnt er gereeden aftrek te zullen vinden. Natuurlijk zou men dwaas doen door een te groot aantal exemplaren van werken van die soort op eenmaal aan te voeren. Het zijn toch nog slechts de tolken en enkele geleerden, die deze boeken in onze taal kunnen lezen. Maar zij worden spoedig — eene rijke verzameling

Digitized by Google

onlangs uit Japan ontvangen boeken, meest vertalingen, welke eerlang in het Sieboldsche Museum te Leiden zal worden geplaatst, bewijst het, — in de Japansche taal overgebragt en in Japan gedrukt. Men zende dus slechts proeven van die onderscheidene werken. Van elementaire werkjes, vooral van taalkundigen aard, zouden echter waarschijnlijk een grooter aantal exemplaren te plaatsen zijn, omdat daardoor de lust tot beoefening onzer taal zou worden opgewekt, dat natuurlijk later weder tot vermeerderd vertier van meer belangrijke werken zou leiden. De zending van een actief, intelligent agent van den Nederlandschen boekhandel naar Japan zou hoogst waarschijnlijk in dit opzigt goede vruchten dragen, omdat de eigenlijke kooplieden dit belang steeds te veel als bijzaak zullen beschouwen. Maar ook hierbij moet spoed gemaakt worden. Tot voor zeer korten tijd toch was onze taal de eenige (behalve de Chinesche), door welke de Japanners vernemen konden, wat er buiten hun land in de wereld omging, de eenige door welke zij zich aan vreemdelingen verstaanbaar konden maken, omdat schier niemand zich de moeite getroostte te trachten hunne zeer moeijelijke taal aan te leeren (eene moeijelijkheid die, vreezen we, ten minste voor den niet eigenlijken geleerde, niet veel verminderd is door de misschien voor dat doel wel wat al te groote geleerdheid, waarmede de kundige Hoogleeraar Hoffmann de eenvoudige proeve eener Japansche spraakkunst van Mr. J. H. Donker Curtius omwerkte). Maar het is bekend dat zij, de tolken namelijk, die vooral te Kanagawa veel met Noord-Amerikanen en Engelschen in aanraking zijn, zich reeds spoedig op het Engelsch hebben toegelegd en daarin weldra zekere vaardigheid verkregen. Ook in dit opzigt dus bestaat er gevaar voor ons eerlang voorbijgestreefd te worden en is het dus zaak om zoo spoedig doenlijk gebruik te maken van de gelegenheid, welke de meerdere bekendheid met onze taal nog aanbiedt, om onzen invloed van die zijde zoo mogelijk te behouden en de voortbrengselen onzer pers zooveel mogelijk bekend te maken.

In 't algemeen dus kunnen wij, die groot belang stellen in den bloei van den Nederlandschen handel en die Nederland zoo gaarne een aanmerkelijk aandeel in den veelbelovenden Japanschen handel zagen erlangen, onze landgenooten niet sterk genoeg tot het ten spoedigste aanwenden van krachtige pogingen daartoe aanraden, overtuigd als we zijn dat zij anders weldra het veld zullen moeten ruimen voor de groote mededinging, welke zij op dat terrein ongetwijfeld vinden zullen. Veel belovend noemden we dien handel, en we trachtten hierboven te betoogen, waarom we hem zoo noemden en waarom en door welke middelen we meenden dat onze handelaars met goed gevolg aan hunne mededingers het hoofd zullen kunnen bieden.

Digitized by Google

Er is echter nog eene, hierboven onaangeroerd gebleven omstandigheid, waarop we ten slotte wenschen te wijzen om nog duidelijker te doen zien waarom op de openstelling van Japan in het belang van onzen handel door ons zoo veel prijs wordt gesteld.

Het is niet enkel om den handel op Japan zelf, dunkt ons, dat die openstelling voor ons van zoo veel gewigt te achten is. Welke toch na korter of langer tijdsverloop de duurzame voordeelen zullen zijn, welke zullen voortspruiten uit de aansluiting aan het wereldverkeer van een groot, sterk bevolkt, van rijke hulpbronnen voorzien land als Japan en hoezeer wij ons ook in tijds gereed moeten maken om in dat verkeer zoo veel mogelijk te deelen, — het laat zich voorzien dat, zoodra de roes der eerste kennismaking voorbij en de nieuwsgierigheid voldaan zal zijn, die handel in den eersten tijd nog niet zeer aanzienlijk zal zijn om de eenvoudige reden dat de Japanners, sedert eeuwen gewoon, geheel in hunne eigen behoeften te voorzien, niet terstond algemeen andere behoeften zullen gevoelen, genoegzaam om een uitgebreiden handel te voeden. Maar Nederland kan, meenen wij, langs indirecten weg van die openstelling, meer dan eenig ander land voordeelen trekken, door de betrekkelijke nabijheid onzer kostbare Oost-Indische bezittingen en de vele artikelen, welke zij aan den algemeenen wereldhandel leveren. Men lette op de gunstige ligging van Nagasaki, dat, zeer teregt, naar ons gevoelen, de hoofdzetel onzer vestiging in Japan schijnt te zullen blijven. Nagasaki ligt slechts op eenige weinige dagen zeilens van het zoo druk bezochte en zoo sterk toenemende Shanghaî. Het ligt bijna in de route der steeds toenemende vaart tusschen China en Noord-Amerika. Het ligt in de buurt van Corea, tot welks aansluiting aan het wereldverkeer steeds meerdere pogingen worden aangewend, in de buurt vooral van het Amour-gebied, tot welks ontwikkeling door Rusland zulke krachtige pogingen worden aangewend. Maakt dat alles het niet wenschelijk dat wij op Desima een depôt onzer koloniale waren oprigten? Mag men niet stellen dat er alle redelijke kans bestaat, dat wij van daar uit in de producten onzer kolonien een aanzienlijken handel zouden kunnen drijven, en dat Nagasaki in dit opzigt voor ons in de Japansche zee zou kunnen worden wat Malta voor Engeland in de Middellandsche zee en Shanghaî in de Chinesche zee geworden is?

Misschien maak ik mij te veel illusies; misschien stel ik mij de mogelijke gevolgen van de openstelling van Japan veel te groot voor en zullen die verwachtingen blijken grootendeels luchtkasteelen te zijn; misschien ook waagde ik mij, door daarover meê te praten, nu en dan te ver op een voor mij eigenlijk vreemd terrein: maar ik ben zoo innig overtuigd dat, zoo een goed ontwikkelde landbouw voldoende is om

Digitized by Google

een volk te doen bestaan, het alleen de handel is die een volk wezenlijk rijk kan maken; ik wilde zoo gaarne dat, zoo inderdaad de openstelling van Japan een groote aanwinst voor den wereldhandel mag heeten, gelijk ik niet betwijfel, Nederland, aan 't welk de eer van tot die openstelling meêgewerkt te hebben, in zoo groote mate toekomt, ook een zoo groot mogelijk gedeelte van de voordeelen daarvan genoot, dat ik niet kon nalaten daaromtrent te zeggen wat mij op het harte lag.

Januarij 1860.

J. K. W. QUARLES VAN UFFORD.

MARKTBERIGT *van de Coningh, Carst & Lels, te Kanagawa (bij Jeddo) Japan, van October* 1859.

Wij haasten ons U een en ander mede te deelen omtrent den maatschappelijken, staatkundigen en handelstoestand van *Japan* en hoewel ons berigt niet zoo uitvoerig kan zijn als wij het zouden wenschen, strekke de korte tijd van ons verblijf alhier, ons daartoe ter verontschuldiging. Het zij ons echter vergund te zeggen, dat goede trouw en het belang onzer committenten ons hetgeen wij mededeelen in de pen gaven en dat wij eveumin wenschen te verbloemen als op te smukken.

Met grond meenen wij te mogen zeggen, dat wij nog even vol moed zijn, als toen het eerst het plan om *Japan* te exploiteren bij ons begon te rijpen. Daartoe bestaat onzes inziens alle reden. Zeker is het, dat het Japansche Gouvernement het verkeer met vreemdelingen tegenwerkt, doch daar tegenover staat nog veel krachtiger, dat de Japanner zelf een' buitengewonen handelsgeest ontwikkelt en koopman in zijn hart is, — genegen om overal op uit te zijn, waar iets te verdienen valt en tevreden met een kleine winst, zoodat „quick returns" bij hem op den voorgrond staat, voorzeker getuigende van een' echten koopmansgeest.

Wij zullen eerst mededeelen, wat wij omtrent den handel kunnen berigten.

Onder de artikelen die op deze markt eene groote rol spelen, behoort Manufacturen, trouwens ook zoo van algemeen en dagelijksch verbruik, dat niets daarmede kan gelijk gesteld worden.

Wij vermelden de volgende artikelen, waarvoor wij zeer hooge en winstgevende prijzen hebben bedongen, en die onzes inziens, ook bij uitzendingen van groote hoeveelheden, met een goede avans zullen gerealiseerd worden.

Tafachelassen, in de bekende patronen. — *Cotonetten*, fijn gestreepte patronen. — *Duffel* en *Flanel*. — *Polemieten*, eene geassorteerde partij. — *Bukskin*. Wij verkochten daarvan eene partij tot zeer hoogen prijs en zouden gaarne eene groote hoeveelheid gehad hebben. Blaauw grijs fijn gestreept en geruit bevelen wij aan.

Voorts kunnen wij als zeer gewilde artikelen vermelden:

Chits, (ongeglansd) donker paarsche kleine bloemen en figuren. — *Laken*, in de sortering zooals steeds door het Gouvernement gezonden is. — *Trijp*, rood, paarsch en blaauw. — *Grijs*, echt Hollandsch. — *Hoofddoeken*, (hoewel voor ander gebruik) zoowel turksch rood als double blue. — *Molton Dekens*. — *Wollen Dekens*, nog niet ingevoerd. Wij verwachten daarvoor echter een gunstig onthaal.

Verder deelen wij onze bevinding over de volgende artikelen mede:

Saffraan, nog steeds goed te plaatsen. — *Medicijnen* idem, vooral Kinabast, Magnesia, etc. — *Penantspiegels*. — *Glaswerk* gewild, doch men vreest voor overvoer. — *Genever* in niet te groote hoeveelheden. Voor gebruik van vreemdelingen en schepen is er behoefte aan. — *Suiker* in brooden, bij kleine hoeveel

Digitized by Google

heden zou goed te plaatsen zijn. — *Ultramarin*, *Eenhoorn-* en *Olifantstanden* kan bij kleine partijen gezonden worden. — *Olijf-Olie* en *Blik* gewild. — *Berlijnsch Blaauw*, voor dit artikel bedongen wij uitmuntende prijzen. — *Ankers* en *Kettingen*, slechts voorkomend aan de schepen te plaatsen en op het oogenblik overvoerd. — *Luxe-Artikelen*. Daarvan alleen nieuwe uitvindingen van werkelijk nuttige zaken te zenden. — *Zeildoek* en *Verw* (wit, zwart en geele oker) bij hoeveelheden in evenredigheid tot den handel en het aantal schepen, dat de haven bezoekt. De Japanners verwen alleen met houtskool en water. — *Boter*, *Wijn Bier* en *Provisien* (vooral geene groenten in blikken) alleen te plaatsen aan de vreemdelingen en voor scheepsprovisie. Bij een toenemend verkeer zullen daarvan ook toenemende hoeveelheden te verkoopen zijn; doch bij het schrijven van dit berigt bevinden zich buiten de ter reede liggende schepen nog slechts een dertigtal vreemdelingen hier, die echter dan trouwens ook aan al wat luxe in levensmiddelen betreft gebrek hebben. — *Geweren* zullen aan het Gouvernement voor het leger te plaatsen zijn. Jagtgeweren zijn echter af te raden, daar de Japanners die niet mogen koopen en ze evenmin voor het leger kunnen dienen. Voor het ontvangen van nieuwe modellen of uitvindingen in vuurwapenen bevelen wij ons echter aan. — *Instrumenten*, goede aneroïde Barometers uitgezonderd, niet best te plaatsen. — Van *Boeken* koopt de Japanner niet zooals vroeger alles op. Zij moeten bepaald wetenschappelijke zijn, hollandsch of in het hollandsch vertaald en vooral van de nieuwst uitgekomene. — *Horologien* bij niet te groote hoeveelheden en niet te kostbaar te zenden, doch voor het oogenblik overvoerd.

Wanneer men vraagt waarom geene prijzen bij de vermelding der artikelen gevoegd zijn, zoo moeten wij aanmerken, dat de Japanner gaarne alles weten doch weinig mededeelen wil en alleen eene proefzending mogelijk maakt met eenige juistheid den verkoopsprijs te bepalen. — Onze opgave berust echter op eigene ondervinding, door eene in Mei ll. uitgezondene en gedeeltelijk door ons verkochte lading.

Laakt men de onvolledigheid der opgave, zoo wijzen wij naar hetgeen wij straks zullen vermelden aangaande den maatschappelijken toestand alhier en niemand zal het wraken, dat wij, na een verblijf van drie weken, niet meer hebben kunnen opsporen.

Met de retouren is het niet zoo ongunstig gesteld als men heeft willen doen voorkomen.

Japansche levensmiddelen zijn goedkoop en op de Chinesche markt gezocht, van dien aard zelfs dat Engelsche schepen in ballast van *Shanghay* naar *Japan* komen, om van daar met levensmiddelen te retourneren, hetgeen dus een voordeelig retour moet opleveren, wanneer men van *Shanghay* voor het provenu wissels naar Europa laat remitteren.

Japansche was is billijk te koop, en de notering circ. *f* 22½ per 50 kilo, hoewel wij niet twijfelen of bij partij zou aanzienlijk lager te koop zijn.

Ook Koper zullen wij als retour hetzij ter koop naar *Batavia* of wel naar *Nederland* kunnen verzenden.

De uitvoer van gouden Kobangs is vrij, doch wordt door het Gouvernement op alle mogelijke wijzen tegengewerkt, zoodat de Japanner huiverig is, die in betaling te geven.

De waarde er van wordt niet zuiver gekend, want bij uitvoer naar *Shanghay* zouden ze eene niet onbelangrijke avans overlaten.

De maatschappelijke toestand te *Kanagawa* is niet anders, als zulks door ieder denkend mensch kan te verwachten zijn — ongeregeld. De haven van *Kanagawa* is nu naauwlijks drie maanden geopend en dat op eene plaats, die sints eeuwen van het verkeer van vreemdelingen was uitgesloten. Wij wonen dan ook voorloopig te *Yokuhamma*, waar ons eene woning en een pakhuis door de Regering is aangewezen. Stellig echter zullen de vreemdelingen reclameren, om volgens tractaat hunne woonplaats bepaald te *Kanagawa* te kunnen vestigen Met woningen en pakhuizen hebben wij ons dan ook nog erg moeten behelpen, waardoor vele artikelen, waarover wij anders berigten kunnen geven, op het oogenblik nog niet zijn uitgepakt.

Digitized by Google

De moord van een' zoon van den Russischen admiraal heeft een' slechten indruk gemaakt, en veroorzaakt dat alle vreemdelingen zeer op hunne hoede zijn, doch men verwacht, dat *Rusland* eene schitterende voldoening zal eischen.

Naar wij van ter zijde vernemen zou reeds de hoogste waardigheid-bekleeder des Japanschen rijks met een schitterend gevolg aan boord van het Russische Admiraalschip zijn gekomen, om zijn leedwezen over het gebeurde uit te drukken en op de plek, waar de moord heeft plaats gehad, voor rekening der Japansche regering eene prachtige Russische Moskee worden opgerigt.

De toestand hier in aanmerking genomen is het voordurend verblijf van een Nederlandsch oorlogschip in de Japansche wateren als eene allerwenschelijkste en noodwendigste zaak te beschouwen.

Algemeen echter wordt de trotsche houding der Engelschen en Amerikanen, zoo weinig in overeenstemming met het Japansche karakter, afgekeurd, en het is niet te betwijfelen, dat zoo eenige slechte dunk omtrent vreemdelingen mogt ontstaan, dit voornamelijk aan hen te wijten is.

Het spreekt wel van zelven dat de inrigting voor handel nog in sommige opzigten veel te wenschen overlaat en men bijv. ambtenaren aantreft, die naauwelijks eenig begrip van zaken en handel hebben, doch daarentegen getuigt de handelsgeest van de kooplieden van eene voortdurende ontwikkeling, de prijzen die besteed worden van een aantal rijken, die voor goede Europeesche artikelen gaarne wat over hebben, en de algemeene praktische rigting van het volk van een toenemend verbruik voor alles wat goed, nuttig en doeltreffend is.

En nu de politieke toestand van *Japan*.

Men stelle zich *Japan* voor als *Frankrijk* vóór het jaar 1789, de adel en de mindere stand. De adel (d. i. officieren, soldaten, ambtenaren, dienaren van hoogere ambtenaren, in 't Japansch Jaconi) is het sabeldragend deel der bevolking. Voor al wat den sabel draagt kruipt de overige bevolking in het stof en voor den minsten sabeldrager ligt de rijkste koopman op de kniën. De sabeldragers, en hun getal is legio, zijn de onderdrukkers. Het Japansche bestuur begrijpt echter zeer goed dat door het veelvuldig verkeer met vreemdelingen zulk een stelsel moet in duigen vallen, en de Japansche ambtenaren, die gewoon zijn door hun eigen volk met slaafschen eerbied behandeld te worden, zien met verwoedheid, dat de Europeanen zich niet om hen bekommeren en hen met minachting behandelen; van daar dat de meeste Jaconi op de vreemdelingen verbitterd zijn. Deze zijn dan ook tegenwoordig voortdurend gewapend, hoewel de handelzaken middelerwijl rustig haren gang gaan.

Ons blijft nog over iets over het muntstelsel in Japan te spreken, waarvan zoovele tegenstrijdige berigten naar Europa zijn overgekomen.

Het Japansche muntstelsel is verdeeld in kobangs (goud), itzeboes (zilver) en tempos (koper); de tempo is verder in honderde kleine muntstukjes verdeeld. Als men nu nagaat, dat de tempo eene waarde van ongeveer zes centen heeft, kan men begrijpen in welke kleine munt men vervalt.

Voor de Europesche spetie, die men niet uitgeven maar aan het tolkantoor tegen hetzelfde gewigt in Japanschen zilveren munt inwisselen kan, krijgt men honderd itzeboes voor zeven en tachtig gulden, zoodat de itzeboe à 87 cents is aan te nemen. Zoover wij daarover nu kunnen oordeelen heeft de itzeboe haar zuiver gehalte aan zilver, en het is van belang om te weten dat de Japanner bij zijne inkoopen klinkende itzeboes komt betalen. Na kan men dus, hetzij producten inkoopen, of wel het gemunte zilver naar *Europa* remitteren.

Voor 4 itzeboes kan men een Kobang inwisselen, zoodat deze dus slechts op eene waarde van *f* 3,48 komt, hetgeen bij uitvoer eene aanzienlijke winst zou opleveren. Zoo als echter is vermeld gaat de Regering den uitvoer met alle kracht tegen. Blijft men voortdurend hierin moeijelijkheden vinden, zoo is dan toch de uitvoer aan zilver tot elke hoeveelheid mogelijk en laat dit dan al geene grove winst, zooals op de Kobangs te realiseren is, zoo gaat deze retour zonder verlies gepaard.

Onze tot heden opgedane ondervinding is bemoedigend voor de toekomst. Hoe

Digitized by Google

weinig geregeld men den stand van zaken nog beschouwen moet, hoe weinig volledig het medegedeelde ook zij en in hoe vele opzigten onze toestand nog te wenschen overlaat, uit alles zien wij de grondslag tot een' uitgebreiden en winstgevenden handel. Wij voor ons meenen toch dat voor degene, die zoo als wij, zich gaarne en uitsluitend op het realiseren van consignaties toeleggen en dus bovenal het belang hunner committenten willen bevorderen, veel stof tot bemoedigende berigten te vinden is en waar men zich toelegt op het nagaan van de behoeften en den smaak der Japanners, kan het niet falen of geholpen door hunne zucht tot handeldrijven, zullen nog in velerlei zaken belangrijke winsten kunnen behaald worden. 1 *Oct.* 1859.

ECONOMISCHE KRONIJK.

19 *Februarij.*

Op het tijdstip onzer laatste kronijk was het lang verwachte en eindelijk bepaalde congres het onderwerp aller gesprekken en aller dagbladen. De mogendheden hadden toegestemd in deze wijze van beslissing der aanhangende vraagstukken; de vertegenwoordigers waren benoemd; de cardinaal Antonelli stond gereed de reis te aanvaarden, en ziet ..... een enkele brochure, en dat alles viel in het water. Het welbekende geschrift *le Pape et le Congrès* werpt een twistappel in de wereld, waarover nog lang gestreden zal worden. Het wereldsch gezag van den Paus wordt daarin erkend als onvereenigbaar, ja als schadelijk voor het gezag van het opperhoofd der kerk. Men raadt daarom aan dien vorst den vrijwilligen afstand van al zijne staten, behalve Rome alleen. Die stad zou de zetel blijven van het geestelijk opperhoofd, en daartoe een geheel eigen constitutie bekomen. De Paus zoude een voldoende, ja indrukwekkende en prachtige hofhouding hebben, waartoe de middelen hem door al de katholieke vorsten en rijken zouden verschaft worden. In een woord, het geestelijk opperhoofd der kerk moest, volgens den schrijver, juist in belang van het katholicismus, op een hoog en schitterend, doch tevens geheel onzijdig standpunt gesteld worden. Ziedaar in 't kort hetgeen met kracht, goede zeggenswijze, en degelijke argumenten in de beschreven brochure werd verkondigd. Hare verschijning was als een bliksemstraal die den gevaarlijken grond deed erkennen waarop men zich zou begeven hebben. Het vertrek van den minister Antonelli wordt uit- en weldra afgesteld. De Paus antwoordt met manifesten, de Keizer met allereerbiedigste brieven, en alle hoop op een congres is voor goed verdwenen.

De strekking dezer brochure was geheel in overeenstemming met de raadgevingen in den allereersten tijd door den keizer zelf aan den Paus gegeven. De keizer heeft hetgeen men *le culte des dates* noemt. Het afgeloopen jaar leverde er weder een bewijs van. Een ieder herinnert zich de nieuwejaars-toespraak aan den Oostenrijkschen gezant, den 1en Januarij 1859, die weldra bleek eene oorlogsverklaring te zijn, de aanmoedigingskreet aan het verdrukte Italie toegeroepen, de eerste daad als executeur van het testament van Orsini; eene roemrijke campagne volgt, eene provincie is vrijgevochten, de vrede is zoogenaamd gesloten.... en zie, op den laatsten dag van hetzelfde jaar 1859 volgt eene nieuwe aanmoe-

Digitized by Google

diging aan Italië, nl. de brief aan den Paus, van den 31 December gedagteekend, en door den *Moniteur* in den loop van Januarij wereldkundig gemaakt.

De beginselen van dien brief moeten ongetwijfeld gematigd-liberaal genoemd worden, en zij behelzen niet anders dan hetgeen door een groot gedeelte der Europeesche beschaving met reden en met warmte wordt verlangd.

„Ik geloof," zegt de Keizer in dien brief, „dat uwe afgescheiden gewesten zich weder aan het gezag van Uwe Heiligheid zouden hebben onderworpen, indien gij dadelijk uwe toestemming tot administrative afscheiding derzelve en tot benoeming van eenen gouverneur niet-priester hadt gegeven. Dat is helaas niet geschied, en ik bevond mij buiten staat om de vestiging der nieuwe orde van zaken in de Romagna tegen te houden. Mijne bemoeijingen hebben alleen gediend om verdere uitbreiding van den opstand te beletten, en door het ontslaan van Garribaldi zijn de marken van Ancona voor eenen anders gewissen inval behoed geworden.

„Nu is de bijeenkomst van het congres op handen. De mogendheden kunnen de onbetwistbare regten van den Heiligen Stoel op de Legatien niet miskennen; evenwel zullen zij waarschijnlijk niet dienstig achten wapengeweld tot onderwerping derzelve aan te wenden. Want indien hare onderwerping met hulp van buitenlandsche troepen verkregen wierd, zou er nog langen tijd militaire bezetting in de Legatien moeten blijven. Deze inlegering zou den haat en wrok van een groot deel der Italiaansche natie en den naijver der groote mogendheden levendig houden; daardoor zou dus de staat van verbittering, spanning en vrees worden bestendigd.

„Wat schiet er dan over te doen? immers die onzekerheid mag toch niet eeuwig duren. Na ernstige overweging der aan de onderscheiden voorslagen verbonden moeijelijkheden en gevaren, moet ik, hoe zeer het mij leed doet, en hoe smartelijk een uitweg het ook is, zeggen dat het mijns inziens voor de waarachtige belangen van den Heiligen Stoel het best zou zijn, de in opstand zijnde provincien gewillig af te staan."

Die brief was dus in beginsel overeenstemmend met hetgeen de brochure gelijktijdig verkondigde. O magt der drukpers! mag men wel zeggen; doch hier niet der vrije, liever der onvrije drukpers! Voor een oogenblik verondersteld dat Frankrijk tijdens de verschijning volkomen pers-vrijheid had genoten, dan zoude dit geschrift, te midden van honderde liberale, republikeinsche, clericale en antipapale manifestatien, hoogt waarschijnlijk niet zulken opgang gemaakt hebben; doch juist thans, nu men weet dat niets uitkomt dan met goedkeuring, althans toelating der regering, nu schreef een ieder deze sterk verspreidde en niet officieel weersprokene brochure onmiddelijk aan den keizer zelf toe. Was het daarmede zijn doel werkelijk het congres te verhinderen, of was het een mijn die te vroeg sprong, en was het zijne bedoeling om slechts de algemeene opinie tegen den tijd van het congres op zijne voorstellen voor te bereiden? Wie zal het beslissen? Zooveel is zeker dat eene paniek plaats vond, dat de fondsen daalden en dat oorlogszuchtige geruchten toen de bovenhand kregen. Walewski, de Fransche minister van Buitenl. zaken treedt af, die vroeger meer liberaal,

Digitized by Google

in den laatsten tijd bekend stond als voorstander van een herstel der verdreven Italiaansche vorsten; en algemeen beschouwd men de aftreding als de voorbode eener meer liberaal Italiaansche politiek, en van meer krachtige tusschenkomst der Fransche wapenen tegen Oostenrijk. Cavour treedt weder op als het hoofd der Sardinische regering, president van den ministerraad, minister van Binnenl. en Buitenl. zaken. Zal de oorlog weer uitbarsten?... Daar deelt de *Moniteur* op het aller onverwachtst de tijding mede dat het nu de ware tijd is om aan inwendige materieele hervormingen de hand te slaan; dat Frankrijk een tijdperk van vrede te gemoet gaat, dat 160 millioen franken, een paar kruimels van de laatste oorlogsleeningen, als voorschot ter bevordering van groote werken zullen besteed worden, en dat het prohibitief stelsel eindelijk zal opgeheven worden, terwijl een handelstractaat met Engeland de zoo intieme verstandhouding met dat rijk nog zal bevestigen!

Deze plannen worden uiteengezet in een brief aan den minister van Staat, en deze brief is een der belangrijkste stukken, wat de beginselen van inwendige regering betreft, die in langen tijd het licht zagen:

„Sedert lang verkondigt men de ware leer, dat de middelen tot ruiling dienen te worden vermenigvuldigd om den handel te doen bloeijen, dat de nijverheid zonder mededinging stil staat en zich houdt aan hooge prijsbepalingen, welke het toenemen van het verbruik beletten, — dat zonder eene bloeijende nijverheid, welke de kapitalen ontwikkelt, de landbouw zelf in de kindschheid blijft. Alzoo bestaat er doorgaande ontwikkeling der algemeene welvaart! Maar de groote vraag is, in welke mate en in welke volgorde de staat die onderscheiden belangen moet begunstigen.

„Zoo is het, alvorens onzen buitenlandschen handel door de ruiling der producten te bevorderen, noodig onzen landbouw te verbeteren en onze nijverheid van alle binnenlandsche belemmeringen, waardoor zij voor die van andere landen onderdoet, te ontheffen. Niet alleen worden onze groote boerderijen en fabrieken thans door eene menigte beperkende verordeningen belemmerd, maar ook is de welvaart der arbeiders bij ons nog lang niet gekomen tot de hoogte welke zij in een naburig land heeft bereikt. Er is dus niets anders dan een algemeen stelsel van goede staathuishoudkunde, wat door daarstelling van nationalen rijkdom, gegoedheid onder de arbeidende volksklasse kan verbreiden.

„Wat den landbouw betreft, men dient hem te doen deelen in de heilzame vruchten der crediet-instellingen, de bosschen in de vlakten uit te roeijen en de bergen weder met houtgewas te beplanten, elk jaar eene aanmerkelijke som gelds aan de groote werken tot droogmaking, tot besproeijing en ontginning te besteden. Deze werken zullen de woeste gemeentegronden in bebouwden grond doen verkeeren en alzoo de gemeenten verrijken zonder schade te doen aan den staat, welke de door hem voorgeschoten gelden zal terug bekomen door het verkoopen van een gedeelte dier aan den landbouw hergeven gronden.

„Tot aanmoediging der nijverheid moet men de voor haar noodige grondstoffen van alle invoerregten ontheffen en haar bij uitzondering en tegen eene matige rente geld tot volmaking van haar materieel leenen, gelijk men reeds aan den landbouw geld heeft geleend tot het draineren.

Digitized by Google

„Eene van de grootste diensten, welke men aan ons land kan doen, is het vervoer der voor den landbouw en de nijverheid meest benoodigde stoffen gemakkelijk te maken; te dien einde zal de minister van openbare werken zoo spoedig doenlijk de communicatien, kanalen, rij- en spoorwegen doen daarstellen, welke vooral zullen dienen om de steenkolen en de meststoffen te brengen ter plaatse alwaar zij voor de productie noodig zijn, en zal hij zich bejveren de tarieven van vrachtprijzen te verlagen, door de kanalen en de spoorwegen in billijke mededinging te brengen.

„De aanmoediging, welke voor den handel in de vermenigvuldiging der middelen tot ruiling gelegen is, zal alsdan van zelf komen, als natuurlijk gevolg der evengemelde maatregelen. De achtereenvolgende verlaging der belasting op de in groote hoeveelheid verbruikt wordende waren zal dus eene noodzakelijkheid zijn, alsmede de invoering van beschermende regten in plaats van het verbodsstelsel, hetwelk onze handelsbetrekkingen beperkt.

„Het gevolg van die maatregelen zal zijn dat de landbouw uitwegen voor zijne producten vindt, dat de nijverheid, van binnenlandsche belemmeringen ontheven, bijgestaan door het gouvernement en aangeprikkeld door de mededinging, den kamp met het buitenland met voordeel voert, en dat onze handel, in plaats van te kwijnen, nieuw leven bekomt.

„Daar het behoud der orde in onze finantien bovenal wenschelijk is, zoude men die oerbeteringen op de volgende wijze kunnen verkrijgen zonder het finantiele evenwigt te storen:

„Wegens het herstel des vredes is het niet noodig geweest het geheele bedrag van de tot dekking der oorlogskosten gedane geldleening uit te geven. Er is daarvan nog eene aanmerkelijke som beschikbaar, welke, gevoegd bij andere middelen, omstreeks 160 millioen bedraagt.

„Wanneer men van het Wetgevend Ligchaam magtiging vroeg om die som voor groote werken van algemeen nut te besteden, en wanneer men ze over drie jaren gelijkelijk verdeelde, zou men jaarlijks omstreeks 50 millioen hebben om bij de jaarlijks reeds op het budget uitgetrokken posten van aanmerkelijk bedrag te voegen.

„Dit buitengewone hulpmiddel zal ons niet alleen het spoedig voltooijen van de spoorwegen, de kanalen, de waterwegen, de rijwegen, de havens gemakkelijk maken, maar ons ook in staat stellen om in minder tijd onze kathedralen en kerken weder op te trekken en om de wetenschappen, letteren en kunsten naar behooren aan te moedigen.

„Tot vergoeding van het verlies, hetwelk de schatkist door de verlaging der regten op de grondstoffen en op de artikelen van algemeen gebruik voor het oogenblik zal lijden, levert ons budget een middel op, gelegen in de amortisatie: er zal niets anders noodig zijn dan de amortisatie te schorsen tot dat de inkomsten der schatkist door de toeneming van het handelsverkeer genoegzaam vermeerderd zouden zijn om de schulddelging te kunnen hervatten.

„Alzoo, om het gezegde zamen te trekken:

„opheffing van het invoerregt op wol en katoen,

„achtereenvolgende verlaging van het invoerregt op suiker en koffij,

„krachtige doorzetting van de verbetering der wegen voor het verkeer,

Digitized by Google

„verlaging der tolgelden op de kanalen en, als gevolg daarvan, algemeene vermindering der vervoerkosten,

„voorschotten aan den landbouw en de nijverheid,

„belangrijke werken van algemeen nut,

„opheffing der verbodsbepalingen,

„handelsverdragen met de andere mogendheden."

Ziedaar de algemeene grondslagen van het programma, hetwelk ik u verzoek onder de aandacht te brengen van uwe ambtgenooten, welke onverwijld de tot verwezenlijking daarvan noodige wets-ontwerpen zullen moeten gereed maken. Het zal — dat is mijne vaste overtuiging — vaderlandlievende ondersteuning vinden bij den Senaat en bij het Wetgevend Ligchaam, die wenschen zullen met mij een nieuw tijdvak van vrede in te wijden.

Eene brochure, een brief, een manifest, een tractaat, waren dus de krachtige middelen waarmede de keizer thans Europa in spanning en ontroering bragt, in afwachting dat welligt weder tot het zwaard de toevlugt worde genomen.

Het tractaat met Engeland is eerst zeer laat bekend geworden, doch intusschen ontbrak het niet aan manifestatien tegen de aangekondigde vrijhandelsbeginselen. In vele havens van het Zuiden juichte men 's keizers programma zeer toe, doch in het Noorden in vele fabriekstéden kwam de bekende protectie-zucht krachtig boven; men sprak van onmiddellijke sluiting van fabrieken, van werkvolk zonder brood, van oproer, doch gelukkig alles zonder gevolg. Intusschen schijnt het dat aan het programma geen plotselinge uitvoering zal gegeven worden. Vorige verklaringen binden ook den keizer eenigermate om het protectie-beginsel niet voor 1861 om te werpen, en voor 't oogenblik is de paniek weder gestild.

Trouwens, men moet niet vergeten dat er eene ontzaggelijke marge is tusschen prohibitie en vrijen invoer, en vele artikelen waarvoor thans verbod bestaat, kunnen bij de invoering van een vrijgeviger stelsel nog met zoodanige hooge regten bezwaard worden dat het bijna met verbod gelijk staat. Er is dan nog een rustpunt voor de protectie-mannen.

Gelukkig voor den vrijhandelsgeest, was de Fransche pers plotseling *free-trader* geworden, — natuurlijk uit overtuiging, en de protectionisten hadden niet veel anders dan het middel van adressen en audientien om hunne grieven aan den keizer bekend te maken. Daar maken zij dan ook gebruik van en de keizer hoort hen aandachtig aan en sluit intusschen het handelstractaat met Engeland, waaraan Cobden een groot aandeel in gehad heeft, gelijk M. Chevalier's raadgevingen in den laatsten tijd mede veel invloed hadden. Vreemde maar gelukkige loop van zaken, die de staathuishoudkundige beginselen een onverwachten zegepraal schonk.

Om een oogenblik tot den politieken toestand weder te keeren, één groote zaak schijnt thans vooral gewonnen: dat Frankrijk, of, zegge men liever de keizer, na lang twijfelen welligt, het met Engeland eens is geworden dat Italië, nl. Lombardye, de hertogdommen en de Pausselijke legatiën, over hun eigen lot zullen kunnen beslissen. Engeland, door vroegere ondervinding genoegzaam geleerd, houdt wijsselijk aan het beginsel van non-interventie vast, en Frankrijk neemt het insgelijks voor Italië aan; de bevolkingen zullen zelve beslissen (hoe, nl. bij algemeen stemregt of niet, is nog niet uitgemaakt), en de erkenning van de regten der Itali-

Digitized by Google

aansche hertogen, te Villafranca en te Zurich uitgesproken, zal worden aangenomen geene verbindtenis tot hunne feitelijke ondersteuning geweest te zijn, en eigenlijk niet meer dan eene verklaring dat men zich niet zou verzetten als zij uit eigen magt, maar zonder geweld, hun zetel konden hernemen.

Behoudens hetgeen onvoorziene gebeurtenissen kunnen medebrengen, mag men thans aannemen dat de onafhankelijkheid van Italië gered is; of er een groot Sardinisch rijk, of wel een krachtig centraal Italië (federatie of koningrijk), zal geboren worden, ligt nog in de onzekere toekomst verborgen, doch als verblijdende waarheid mag men thans aannemen dat de bevolking welke zich zoo gematigd, zoo krachtig en der vrijheid zoo waard heeft getoond, meesteresse zal mogen blijven over haar eigen lot. Haasten wij ons den wensch er bij te voegen, dat het toekomstig rijk, zoo uitnemend voor den handel gelegen, het beginsel van handelsvrijheid even als van staatkundige vrijheid, zal mogen huldigen.

Ondubbelzinnig werd de overeenstemming van Engeland en Frankrijk op dit eene punt, reeds medio Januarij in het orgaan van Engelands eersten minister, de *Morning Post*, uiteengezet.

„Er bestaat eene daadwerkelijke alliantie tusschen de gouvernementen van Frankrijk en Engeland, om de nieuw verkregen onafhankelijkheid van Noordelijk- en Midden-Italie te erkennen en te beschermen. Deze alliantie is niet het gevolg van een speciaal tractaat, en er was ook geen bijzonder tractaat noodig om haar doel en de door haar te bezigen middelen vast te stellen. De twee groote westersche mogendheden zijn, het is waar, van verschillende punten uitgegaan, maar hare staatkunde is naar hetzelfde doel gerigt geweest.

„De voorwaarden, omtrent welke Frankrijk en Oostenrijk te Villafranca het met elkander eens waren geworden, zijn geheel onuitvoerbaar bevonden. Oostenrijk dringt aan op derzelver uitvoering; Frankrijk verklaart, dat die uitvoering onmogelijk is, en dat Frankrijks eer niet toelaat dat de uitvoering alleen aan Oostenrijk worde overgelaten. In antwoord op de meest verstandige raadgevingen raast en dreigt de Paus. Keizer Frans Joseph hoopt misschien, dat hij met de hulp van Rome Lombardije zal heroveren.

„Maar het is noch de wensch, noch het belang van Engeland, dat zoodanige strijd hervat worde; maar integendeel dat aan denzelven, indien hij ongelukkig mogt uitbreken, zoo spoedig mogelijk een einde worde gemaakt. Het is Engelands regt en pligt, zijn zedelijke en, zoo noodig, zijne militaire en maritime magt in de schaal te werpen, ten einde de worsteling te doen ophouden. De Italiaansche bevolking heeft op eene regtmatige wijze de regten veroverd, die Griekenland, Belgie en de Zuid-Amerikaansche republieken vroeger voor zich veroverd hebben; zij maakt nu op eene voorzigtige wijze en met standvastigheid gebruik van die regten (*). Gelijk wij niet alleen krachtens een geschreven tractaat, maar uit

(*) Een krachtig bewijs van den verlichten en bezadigden geest, waarmede de Italiaansche hervorming wordt aangevangen, blijkt o. a. uit het navolgende manifest van den nieuwen minister van onderwijs in Sardinie, den heer Mamiani, bij het aanvaarden zijner betrekking, aan de hem ondergе-

Digitized by Google

aanmerking van onze eigene positie in Europa, de onafhankelijkheid van België, indien deze bedreigd mogt worden, zouden verdedigen, zoo is er ook geen speciaal tractaat noodig om de gedragslijn te bepalen, welke onze staatslieden moeten volgen ten aanzien van Italie. De bevolking van Centraal-Italie is uit de slavernij tot de vrijheid overgegaan, en van dit oogenblik af moet men het duidelijk weten, dat de Vorsten, wie het ook zijn, welke mogten trachten haar op nieuw onder het juk te brengen, niet alleen den tegenstand der Italiaansche bevolking, benevens de legers en de vloten van Frankrijk te overwinnen zouden hebben, maar ook den standvastigen tegenstand van Engeland. Indien zij verstandig zijn en de hun gegeven waarschuwing opvolgen, kan de vrede van Europa nog lang bewaard blijven; indien zij daarentegen blindelings zich in het gevaar storten, zal de strijd kort duren."

In denzelfden geest sprak in Januarij de *Times;* hij merkt op:

Dat het oogenblik gekomen was, dat de Fransche Keizer òf met de vrije Staten van Europa, òf met Oostenrijk en de roomsche geestelijkheid moest breken. Er was niet langer een middenweg. Steunende op de zedelijke ondersteuning der voorstanders van de vrijheid in de beide werelddeelen, waren de Italianen ongezind om onwaardige concessien te doen. Oostenrijk en de Paus drongen aan op eene gewapende tusschenkomst, om aan het tractaat van Zurich uitvoering te geven, terwijl Engeland verklaarde dat het daartoe niet zou medewerken.

„De worsteling (dus vervolgt de *Times*) heeft lang geduurd, maar nu is zij geëindigd, De Keizer der Franschen heeft nu zijn besluit genomen, en wel zoodanig besluit, waardoor hij de goedkeuring zal wegdragen van alle verstandigen en edeldenkenden. Hij heeft besloten, te toonen dat hij den oorlog niet gevoerd heeft om eene ijdele glorie, noch om een wankelenden troon te schragen, noch om een gevaarlijk leger bezig te houden, maar

---

schikte overheden gerigt, waarin hij de constitutionele vrijheid van onderwijs en de behoefte aan middelen tot verlichting der lagere volksklassen in Italie op den voorgrond stelt. Hij hoopt, zegt hij, dat al zijne ondergeschikten zich beijveren zullen, bijstand en medewerking te verleenen aan een man, die onder de studien grijs geworden is en die bovenal wenscht de wetenschap in Italie de hoogte van 's lands nieuwe bestemming te zien bereiken. Bovenal behoort men vertrouwen op de vrijheid te hebben. De *vrijheid van onderwijs*, welke door zijnen ambtsvoorganger reeds aanvankelijk in werking is gebragt, zal zich met te meer vrucht en te minder gevaar kunnen ontwikkelen, hoe meer de burgerlijke gemeenten en de particuliere vereenigingen zich beijveren, de verstandelijke en zedelijke belangen met opoffering van stoffelijk voordeel te bevorderen.

„Gelukkig de staatsdienaar — zegt de heer Mamiani verder — die door het openbaar onderwijs te beschermen en uit te breiden de onwetendheid onder de lagere klassen der bevolking doet verminderen. De schamele volksmenigte mag in Italie van de vruchten der wetenschap niet uitgesloten blijven; en het gouvernement behoort ijverig te arbeiden om die taak, welke heilig en eene vrije en edele natie waardig is, te vervullen."

Digitized by Google

om aan een ongelukkig volk de zoo lang geweigerde vrijheid te schenken. De overeenstemming, die tusschen Frankrijk en Engeland is gevestigd, is een waarborg voor de vrijheid van Italie."

Het navolgend staatje geeft een overzigt van de wisseling der koersen van staatsschuld sedert Januarij 1859. — Men ziet er uit dat de Nederlandsche schuld de eenige is, welke in Januarij 1860 dezelfde hoogte als in Januarij des vorigen jaars heeft bereikt.

	Dec. 1858.		Jan. 1859.		Volle jr. 1859.		Jan. 1860.	
	Laagste cours.	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*
Londen.								
Consols 3 pCt. .	96⅝	98⅜	95⅛	96⅜	89¼	96¾	94	95¾
Amsterdam.								
Ned. S. 2½ pCt. .	63½	65⅛	63⅞	65	53½	65	64	65
Obl. Ween. metall.	77¾	79	67¾	77⅜	31½	77½	48⅝	54¼
Parijs.								
3 pCt.	72⁹⁰	74⁸⁰	68⁵⁰	72⁵⁰	60½	72½	67½	68⁷⁰
Credit mob. . . .	957	1030	710	955	507	955	738	782
Weenen.								
5 pCts.	83¾	86	78	84	52	84	70¾	72¾
Berlijn.								
Pruiss. 4½ pCts. .	100	101	100¼	101¾	86¾	101¾	99½	100¼
Brussel.								
Belg. 2½ pCts. .	56⅜	57¾	55⅛	57⅛	48	58	55½	57 1/16

Frankrijk. De openbare werken hadden, gelijk wij zagen, een zwaar deel in de besteding der overgeschoten gelden.

De *Moniteur* behelsde dan ook spoedig een rapport, geteekend door de ministers Billault, Magne en Rouher, betreffende **landbouwverbeteringen** en het droogmaken van aan de gemeenten toebehoorende moerasgronden, eene gezamenlijke uitgebreidheid beslaande van 4 millioen 720,000 bunders, waarvan 2 millioen 790,000 bunders onbebouwd en onvruchtbaar zijn. Het voorstel is, dat de gemeenten zullen worden gelast om op eigene kosten die onvruchtbare gronden te ontginnen, nadat de Staatsraad zal hebben verklaard, dat de werkzaamheden ten algemeenen nutte zullen worden ondernomen.

Ontbreken aan eene gemeente de hulpmiddelen, dan zal de Staat zich met de werkzaamheden belasten, tegen teruggaaf van kapitaal en renten. Kunnen de gemeenten ook aan deze laatste voorwaarde niet voldoen, dan zal het eigendom der ontgonnen terreinen voor de helft aan den Staat overgaan. De ministers stellen voor om de som, welke door den Staat in voorschot zal worden verstrekt, tot tien millioenen te beperken.

De Keizer heeft dit voorstel aan het oordeel van den Staatsraad onderworpen.

Ofschoon deze wijze om de gelden der ingezetenen te besteden de toets van gezonde staathuishoudkunde niet wel kan doorstaan, zoo heeft zij toch ontegenzeggelijk veel vooruit boven de verspilling van millioenen aan oorlogskosten, en men uit onwillekeurig den wensch: och! mogten vele

Digitized by Google

regeringen zulke economische ketterijen bedrijven, en niet met een klein overschot, doch met het volle bedrag der oorlogskosten!

Duitschland. De zitting der Pruissische Kamers is den 12 Januarij door den Prins Regent geopend. In die zitting heeft de Prins verklaard dat de organisatie der armée aanmerkelijke wijzigingen zou ondergaan ten einde die krachtdadiger te doen werken, en op spaarzamer voet in te rigten. Tevens heeft hij aan de aandacht der Kamers aanbevolen de wetsontwerpen die haar zijn voorgelegd betrekkelijk de herziening der *grondbelasting*, terwijl hij tegelijkertijd het bevredigend feit geconstateerd heeft dat de Rijksfinanciën, ondanks de staatkundige krisis van het vorige jaar, in gunstiger staat verkeeren. Verder heeft de Prins Regent bekend gemaakt dat het openbaar *onderwijs* eene nieuwe uitbreiding zou erlangen, dat een wetsvoorstel zou worden ingediend aangaande de *provinciale* administratie enz.; zijne rede geeft evenwel slechts een onbestemd denkbeeld van den toestand van Pruissen en van de geschilpunten daar te lande.

— De politieke en financieele toestand van **Oostenrijk** blijft donker. Evenwel, gelijk reeds gezegd, zal de dure ondervinding van 1859 toch eenige goede vruchten geleverd hebben.

Bij het overzigt van den toestand der oostenrijksche monarchie op het einde van dat zoo noodlottige jaar, wordt daar te lande in de eerste plaats gewezen op de zoo drukkende geldelijke maatregelen, tot welker invoering men zich gedrongen heeft om in de eerste behoeften van een kortstondigen, doch zeer kostbaren oorlog te voorzien; — op de noodzakelijkheid, in welke men was gebragt om zich daartoe van papierengeld te bedienen, en op de door deze maatregelen te weeg gebragte gevolgen, derwijze, dat van 6 Mei tot den eersten Julij het zilver nimmer beneden de 40 ten honderd te bekomen is geweest; — de agio op sommige dagen tot 50 pCt. is geklommen; — de 5 pCt. metallieke obligatien, welke op het einde van 1858 nog met 84 pCt. werden betaald, tot 57 pCt. daalden, 't welk met eene zilverwaarde van 38 pCt. moet worden gelijk gesteld.

Reeds dadelijk heeft men ook oorlogsbelastingen moeten heffen, om in de meest onvermijdelijke uitgaven te kunnen voorzien, en daar deze geenzins op den duur waren voltehouden, heeft het manifest des Keizers, na den vrede van Villafranca uitgevaardigd, geen gering genoegen gebaard, inzonderheid door de toezegging van daartestellen vorordeningen ter ontwikkeling van de stoffelijke en zedelijke krachten des lands, door de verbetering van wetgeving en bestuur. — Tot dat einde is den 22 Augustus een ministerie ingesteld, 't welk solidair verantwoordelijk is voor zijn bedrijf, en 't welk zijnen arbeid heeft aanvaard almede met de erkenning van de hoôge noodzakelijkheid van doortastende hervormingen, gepaard met verstandige spaarzaamheid.

Onder dit ministerie zijn in de eerste plaatst maatregelen genomen om eene wenschelijke orde in het beheer der geldmiddelen te brengen. Ter verbetering van de opbrengt der grondbelasting, ten aanzien van welke geen stelsel hoegenaamd bestaat, en welke uit dien hoofde zoo ongelijkmatig drukt, is eene commissie ingesteld, om in dat opzigt vaste beginselen aan te wijzen, en men mag hopen, dat derzelver leden daarbij alleen

Digitized by Google

het algemeen belang in 't oog houden. Eene der belangrijkste verordeningen is die op de vrijheid van den arbeid, welke rijke vruchten kan dragen. Aan de hervorming der gemeente-besturen en de gelijkstelling der gezindheden wordt gearbeid, en aan de Oostenrijksche drukpers is eenige vrijheid gegund, om de menigte ook in dit opzigt voor te lichten. Voor de gelijkstelling der Israëliten is de eerste schrede reeds gedaan en daarbij mag worden gewezen op het voordeel van de aanwending van belangrijke kapitalen ten algemeenen nutte.

— Men is thans ernstig bedacht op het bouwen eener **vaste brug** over den **Rijn** te Dusseldorp. Die van Keulen is, gelijk men weet, voltooid, en van deze heeft men bij den jongsten ijsgang niet geringe dienst gehad. Ook voor Coblentz, voor Mainz en voor Manheim zullen vaste bruggen worden gebouwd. De werken voor den Rijn-overgang, bij Straatsburg, worden krachtdadig voortgezet. De brug over de Kintzig is gereed, en voor de brug over de Rijn zijn de grondslagen voor den laatsten pijler gelegd. Te Waldshut is de brug over den Rijn reeds voor het verkeer geopend, en ook te Constanz zal een brug over dien vloed worden daargesteld.

— In **Rusland** schijnen ter zake van *de emancipatie der lijfeigenen* nieuwe moeijelijkheden te zijn ontstaan. Voor omstreeks een jaar zijn deputatien van de adels-comités in de onderscheiden gouvernementen te St. Petersburg aangekomen ten einde de regering omtrent de denkwijze van die corporatien ten aanzien van de vrijmaking der lijfeigenen in te lichten. Deze deputatien hebben zich meermalen tot den Keizer gerigt met betoogen, die regtstreeks tegen de regeringsbeginselen aandruischten. Om den tegenstand des adels tegen hare plannen te fnuiken, heeft de keizerlijke regering eenen maatregel genomen, die volgens berigten, vrij wat ongenoegen verwekt heeft. Bij eene circulaire van den minister van binnenlandsche zaken zijn namelijk de burgerlijke gouverneurs in de provincien aangeschreven om aan de adels-comités kenbaar te maken, dat zij onbevoegd waren om over „verbetering in den toestand der boeren" te beraadslagen, vermits dit geene provinciale maar eene rijks-aangelegenheid was. Intusschen behelst de wet op den adel eene bepaling volgens welke „de adelsvergaderingen in de gouvernementen geregtigd zijn te beraadslagen over alle onderwerpen die hare belangen raken, en om zich over zulke onderwerpen regtstreeks tot den Keizer te wenden." Steunende op deze bepaling heeft de adel in verscheiden gouvernementen op de kennisgeving des gouverneurs geantwoord: dat het regt om over zijne eigene belangen — waartoe de quaestie der emancipatie ontegenzeggelijk behoorde — te beraadslagen, hem bij de wet gewaarborgd was; dat geen minister de magt had om de wet bij eene eenvoudige circulaire buiten werking te stellen; dat, zoo men geene vrije discussie wilde gedoogen, de geheele adel zich aan de vergadering onttrekken zou, ten gevolge waarvan dan ook geene keuzen meer mogelijk zouden wezen. Verklaringen van gelijken inhoud zijn aan den minister van binnenlandsche zaken gezonden, en inmiddels de vergaderingen geschorst. Men verwachtte in St. Petersburg, dat de adelsdeputatien eerlang naar hare gouvernementen zouden worden teruggezonden.

— **Belgie.** De openbare inschrijving voor de nieuwe geldleening ten behoeve der **versterking van Antwerpen** en eenige andere groote werken heeft een bedrag van 450 millioen francs bereikt, terwijl er slechts 30 mill.

Digitized by Google

vereischt werd; en daar ieder inschrijver dadelijk een tiende van de door hem ingeschrevene som moest storten, hetzij in gereed geld of in Belgische staatsschuldbrieven, heeft het gouvernement in eens eene som van vijf en veertig millioen francs in handen gekregen, dat is juist zoo veel als de gansche geldleening voor de versterking van Antwerpen en voor de te ondernemen of te voltooijen werken van algemeen nut bedraagt.

Deze uitslag, welke ook zelfs de gunstigste verwachting te boven gaat, wordt als een treffend blijk van 's lands welvaart en van het vertrouwen op de hechtheid zijner finantien en op de duurzaamheid van zijn volksbestaan aangemerkt; maar hij berokkent aan den minister van finantien menig verwijt. Het wordt, ook door vrienden van het ministerie, aangemerkt als een blijk dat de minister gunstiger voorwaarden voor de schatkist had kunnen bedingen.

— Het denkbeeld van een **tolverbond** van Belgie met Nederland, wordt tegenwoordig door eenige bladen, en o. a. ook door den *Economiste Belge* besproken. Wij komen hier later op terug.

— Het belgische **muntwezen** ondervindt sedert lang groot nadeel van de inmenging van Fransch koper, even gelijk in Nederland voortdurende infiltratie van Belgisch koper plaats vindt.

In overeenstemming met een daartoe strekkend rapport eener commissie van deskundigen is thans een wetsontwerp ingediend, strekkende tot aanmunting eener nieuwe soort van pasmunt, van zoogenaamd **argentan**, zijnde eene alliage hetwelk eenigzins zilver nabootst, ($\frac{3}{4}$ *koper* en $\frac{1}{4}$ *nickel*) doch in behandeling toch wel van dat metaal is te onderscheiden. Van dat metaal zouden de stukken van 5, 10 en 20 **centimes** geslagen worden. Dit stelsel zoude naar men meent groot gemak medevoeren, daar deze stukjes pasmunt veel kleiner en netter zijn dan de grove koperstukken die men in Belgie bezigt. Tevens is het voorstel om aan de ingezetenen voortdurend verwisseling tegen groote zilvermunt bij de rijkskassen te vergunnen, even gelijk men thans tegen standpenning, de pasmunt kan inwisselen; dit zou ten doel hebben de houders van pasmunt minder angstig te maken voor ophooping, en daardoor de circulatie dier munt te bevorderen.

— De hervorming der plaatselijke belasting en afschaffing der **gemeenteoctrooijen** (octrois) blijft in Belgie zeer de aandacht boeijen. Een uitvoerig overzigt van de plaatselijke belastingen in Engeland is tot informatie bij dit onderwerp aan de Kamer der volksvertegenwoordigers overgelegd.

Engeland. De opening der zitting van het Engelsche Parlement heeft den 24 Januarij plaats gehad. De koningin heeft ten opzigte van de Italiaansche kwestie, de vroegere verklaringen der engelsche regering ten gunste van het beginsel van non-interventie, hernieuwd. „Hetzij op een congres, hetzij in afzonderlijke negociatien" zeide H. M. „zal ik steeds trachten voor de Italiaansche bevolkingen, de bevrijding te verkrijgen van de inmenging van buitenlandsche mogendheden, in hun binnenlandsch beheer door geweld van wapenen." Omtrent het handelstractaat met Franrijk bevat de troonrede toen nog slechts de volgende zinsnede. „Ik ben met den Keizer der Franschen in onderhandeling, met het doel om de handelsbetrekkingen tusschen beide landen uit te breiden, en dus den band hunner wederzijdsche vriendschappelijke verhoudingen nader te bevestigen." Overi-

Digitized by Google

gens maakte de koningin bekend dat het budget ten doel heeft de Rijksuitgaven op een doelmatiger voet te brengen, en zij voegt er bij dat zij met een gewaarwording van vreugde en trots de menigvuldige aanbiedingen ontvangen heeft om als vrijwilligers in dienst te treden. Aangaande de hervormingen spreekt de koningin slechts van eene hervorming der kieswet en van eenige verbeteringen ten opzigte van de wettten omtrent faillissementen, van de overdragt van bezittingen enz. — De discussien omtrent het adres van antwoord op de troonrede zijn, als naar gewoonte, op denzelfden dag begonnen in de Kamer der Gemeente en in de Kamer der Lords. Die discussiën waren slechts kort. Omtrent het handels-tractaat met Frankrijk werden er door Lord Grey en door den heer d'Israeli eenige opmerkingen in het midden gebragt. Beide sprekers hebben daarbij opgemerkt, dat handelstractaten „verouderde middelen waren, onvereenigbaar met eene handelspolitiek, welke de reciprociteit niet in aanmerking neemt." Lord Palmerston, hoewel de juistheid dezer opmerking erkennende, heeft daarop geantwoord, dat indien Engeland in dit opzigt ook ware afgeweken van de in de laatste jaren gevolgde principes, zulks in verband stond met omstandigheden van geheel bijzonderen aard, namelijk om de voltooijing der handelshervorming in Frankrijk te vergemakkelijken, alwaar het gouvernement de toestemming van het Wetgevend Ligchaam in handelszaken des noods ontberen kan, terwijl het die toestemming niet zou kunnen missen voor eene hervorming der tolregten. Het is trouwens algemeen genoeg bekend, zeide hij, dat de meerderheid van het Wetgevend Ligchaam van Frankrijk protectionistisch van kleur is, zoo zij namelijk al eenige kleur heeft hoegenaamd.

— Het **handelstractaat** met Frankrijk en het **budget** van den heer Gladstone zijn de groote financieele onderwerpen van 't oogenblik in Engeland.

Bij het handels-tractaat wordt het inkomende regt van de **steenkolen** en van de cokes in Frankrijk met het begin van 't jaar 1861 verminderd tot 15 centimes de 100 kilos; met 1 Junij van dat jaar ondergaat het invoerregt van andere voortbrengselen eene vermindering. Met den 1 Oct. 1861 vermindert Frankrijk het invoerregt van alle britsche voortbrengselen op 30 pCt.; na verloop van drie jaren op 15 pCt. Engeland vermindert al de inkomende regten van manufacturen en heft sommige op; het regt op den brandewijn wordt op 8 shill. 2 p. per gallon verlaagd; dat van de wijnen op 3 shill. per gallon (40 cts. ned. per kan). Na 1° April 1861 zullen deze regten verder verminderd worden. Het tractaat is voor den tijd van tien jaren gesloten. De minister berekent, dat door de vermindering der inkomende regten van de fransche voortbrengselen de britsche schatkist een verlies van 1,190,000 p. St. zal lijden. In 1862 zullen de invoerregten verder verlaagd worden.

Aangaande het handelsverdrag werd door de ministers betoogd dat Engeland schier al wat het daarbij aan Frankrijk bewilligde, buitendien toch eerlang om den wille van zijn eigen belang en van zijne eigene beginselen zou hebben moeten toestaan. Verder verklaarden zij, dat dezelfde bewilligingen ook aan de andere volken zouden worden gedaan, maar dat dit niet door middel van handelsverdragen zou behoeven te geschieden.

De voorgedragen veranderingen van het belastingstelsel zijn vooral: de **afschaffing** van den accijns op het **papier** (*) welke nagenoeg een millioen

(*) De afschaffing van den papier-accijns zal aan de *Times* een bate opleveren van *f* 480,000 's jaars, welke som dat blad thans daarvoor betaalt.

Digitized by Google

ponden sterling in een jaar opbrengt, alsmede van het zegel van dagbladen zonder hulp der posterij verspreid; verder de opheffing van **invoerregten** o. a. op **boter**, **kaas** en **eijeren**, welke opbrengen, 95.000, 44,000 en 22,000 pd. st.; de opheffing van het invoerregt op talk, oranjeappelen enz.; eindelijk de afschaffing van het invoerregt op een aantal artikelen, waarvan de opbrengst voor de schatkist zoo gering is dat zij de moeite en kosten der inning naauwlijks opweegt; welke verandering ten gevolge zal hebben dat het engelsche tarief van invoerregten, hetwelk in het jaar 1845 uit 1400 posten bestond, voortaan slechts acht en veertig posten zal tellen.

De vermindering van inkomsten door deze verbetering veroorzaakt, alsmede de vermeerdering van sommige noodzakelijke (o. a. oorlogs-) uitgaven vordert dat aan de schatkist nagenoeg tien millioen pd. st. worden toegevoegd.

Te dien einde heeft de heer Gladstone eenvoudig voorgesteld, de belasting op **thee** en **suiker** in het volgende jaar weder te heffen tot het tegenwoordige bedrag (hetwelk tijdens den Russischen oorlog als middel tot goedmaking der krijgsuitgaven vastgesteld is) en de **incometax** met een penny per pd. st. inkomen te verhoogen en alzoo voor het volgende jaar te stellen op tien pece (dat is omstreeks vier per cent) voor een inkomen van 150 pond sterling of meer, en op zeven pence voor een inkomen van 150 tot 100 pond sterling.

Daarbenevens heeft hij eenige andere heffingen van gering bedrag voorgesteld, zoo als van een regt op zekere bewerkingen van goederen in entrepôt, en een regt van een penny op elk colli in- of uitgevoerd wordende goederen; dit laatste regt zou naar de raming der regering niet minder dan 300.000 L. st. in een jaar opbrengen.

Men ziet dus dat deze financieele maatregelen den weg van Peel vervolgen: vereenvoudiging van invoerregten en al wat handelsregten betreft; vermindering van belasting op nuttig verbruik, b. v. **papier** (hetwelk heden nog, met **bier** en **gedistilleerd**, de eenige accijnsen van Engeland daarstellen); voorts uitbreiding van het beginsel van directe belasting. Belangrijk in vele opzigten, is de kennisneming van dit budget ook voor Nederland, terwijl de geheel vrije invoer van kaas, boter en eijeren weder een vergroot débouché aan zijn landbouwproducten aanbiedt.

— Ons gewoon overzigt in dit n°. doet de toeneming van den Engelschen uitvoerhandel op merkwaardige wijze kennen. De *exports* over 1859 toonen het hoogste standpunt dat nog immer bereikt is, nl. 130 millioen Pond Sterling. Er is eene vermeerdering van 14 millioen boven 1858, en van 8 millioen boven 1857, toen de zoo uitgebreide handel plotseling door de crisis in November en December gestuit werd.

De toeneming van thans is bijna geheel aan de uitbreiding der Aziatische débouchés toe te schrijven, bovenal Engelsch Indie zelf. De uitvoeren bedroegen namelijk:

	in 1857	in 1858.	in 1859.
n. Engelsch Indie	11⁶	16⁷	19⁸
n. overige Eng. kolonien	25⁵	23⁵	26³
n. andere vreemde rijken	84⁹	76³	84³
	122	116⁵	130⁴

Ook China en de Vereenigde Staten toonen vermeerdering, doch naar de Europeesche rijken zijn de uitvoeren in 1859 over 't geheel vermin-

Digitized by Google

derd, (behalve die naar Rusland, welke, vooral voor de noorder havens, mede toenemen). Naar Nederland, Belgie, Frankrijk, Hanover, Pruissen, hebben de exports zich nog niet van den schok van 1857 kunnen herstellen.

— Gelijk bij vele belangrijke kwestien is de Engelsche regering niet zoo liberaal als de algemeene opinie in Engeland zelf. Dit zag men o. a. weder onlangs, toen Lord Palmerston een deputatie ontving uit eenige der grootste handelssteden, om hem te verzoeken dat Engeland mogt toetreden tot het beginsel om in oorlogstijd alle **privaat-eigendom** ter zee ook op vijandig schip, onzijdig te verklaren. Dit beginsel, dat door zoo velen gewenscht wordt, werd echter geenzins door lord Palmerston aangenomen. Hij verklaarde geen afstand te kunnen doen van een der sterkste middelen om Engeland de heerschappij ter zee te verzekeren; die heerschappij, zeide hij, wordt bevorderd door het vernielen van 's vijands handel op allerlei wijze, en het zoude roekeloos zijn dat beginsel vrijwillig te laten varen.

— In de zitting van het *House of Lords* van 27 Januarij zijn de pogingen tot uitroeijing van den **slavenhandel** en in verband daarmede tot uitbreiding der **katoenteelt**, inzonderheid in Afrika, ter sprake gebragt, bij welke gelegenheid hoogst belangrijke gezigtspunten voor dit onderwerp werden aangegeven. Lord Wodehouse, de onder-secretaris van staat voor de buitenlandsche zaken, zeide dat het Britsche gouvernement werkzaam bleef om de rivieren van Afrika te onderzoeken en voor de handelsscheepvaart eenen weg naar het binnenland van dat werelddeel te ontdekken, tot welk einde thans twee expeditien gedaan werden, de eene op den Niger, en de ander op de Zambesi; en van beide waren reeds berigten ontvangen welke zeer gunstig luidden voor het vooruitzigt op toevoer van katoen uit die streken.

„Ik wenschte te kunnen zeggen (zoo vervolgde hij), dat de bereiking van het groote doel, de uitroeijing van den **slavenhandel**, op handen is, doch ik moet integendeel verklaren dat die handel weder is toegenomen en nog meer schijnt te zullen toenemen. Ik vereenig mij geheel met het gevoelen van hen die meenen dat de uitbreiding van de nijverheid en den regtmatigen handel onder de inlandsche bevolking van Afrika de eigenlijke weg is om ten laatste tot de uitroeijing van dien verfoeijelijken handel te geraken; en daar de katoenteelt een zeer belangrijke tak der Afrikaansche nijverheid kan worden, zoo zou hare uitbreiding tweeledig nut hebben: zij zou namelijk de afschaffing van den slavenhandel bevorderen en bijdragen om ons fabriekwezen van katoen te voorzien.

„Over de slavernij, in verband met de inwendige aangelegenheden der Vereenigde Staten, zal ik niet spreken; maar het gouvernement der Unie heeft onlangs eenen maatregel genomen, uit welken blijkt dat het gezind is om den slavenhandel te helpen uitroeijen; ik vertrouw alzoo dat de Noord-Amerikanen nooit dat vloekwaardige bedrijf weder zullen opvatten. Het is helaas waar, dat de vlag der Vereenigde Staten in den laatsten tijd nu en dan vernederd is geworden om tot bescherming voor den slavenhandel te dienen; maar aan den anderen kant is het vertroostend te vernemen dat het Noord-Amerikaansche gouvernemet de ongenoegzaamheid van zijn eskader, hetwelk op Afrika's kust tegen dien handel waakt, erkend en hetzelve met eenige kleine vaartuigen versterkt heeft. De voorgenomen versterking is niet zoo volkomen ten uitvoer gelegd als ik stellig

Digitized by Google

verwacht had, doch wat daarvoor is gedaan, is niettemin een blijk van het voornemen der Amerikaansche regering om de vlag van haar land vrij van smet en verlaging te houden en om den uitvoer van negers uit Afrika te beletten.

„Ik erken dat de zoogenaamde **landverhuizing** van Afrikanen, of de aanwerving van vrije arbeiders in Afrika ten dienste der Fransche kolonien, zoo als zij eenigen tijd geleden door toedoen van het Fransche gouvernement ondernomen werd, eene nieuwe soort van slavenhandel was; maar het verblijdt mij, te kunnen zeggen dat het keizerlijke gouvernement op Afrika's oostkust aan die aanwerving een einde heeft gemaakt, en verklaard heeft dezelve op de westkust niet langer te zullen laten voortzetten, dan het met eenige Fransche reeders daaromtrent aangegane contract vereischt. Door het vorige kabinet zijn met het Fransche gouvernement onderhandelingen aangevangen, met het doel om de verhuizing van koelies of vrije arbeiders uit Britsch Indie naar de Fransche kolonien te bevorderen en op regelmatigen voet te brengen. Die onderhandelingen zijn door het tegenwoordige kabinet voortgezet en zullen, naar ik vertrouw, tot het gewenschte einde gebragt worden, in welk geval het Fransche gouvernement zekerlijk voldoen zal aan zijne belofte om de onzalige landverhuizing van Afrikanen geheel te doen ophouden, welke landverhuizing, met hoeveel menschlievendheid zij ook bestuurd worde, en onder welke voorzorgmaatregelen zij ook plaats hebbe, altijd strekken moet om de gruwelen van den slavenhandel te doen voortduren."

— Na de afschaffing van den Sondtol, is, gelijk bekend is, op de afschaffing van andere dergelijke tollen, en onder deze ook voornamelijk den **Stade-tol** in Hannover, meermalen aangedrongen. In het vorige jaar is daartoe in Engeland eene parlementaire commissie benoemd, welke de zaak van dezen tol onderzocht en aangeraden had maatregelen te nemen om de Engelsche handelsscheepvaart van dien last te ontheffen. — In antwoord op een vraag dienaangaande in het Lagerhuis gedaan, gaf Lord John Russell, de min. van buiteal. z., daarop dezer dagen het volgende antwoord: „De regtsgeleerde raadslieden van het vorige kabinet hebben een advies over dit onderwerp gegeven: ik achtte het echter dienstig, dat het nader onderzocht wierd, en vroeg alzoo een advies van de tegenwoordige regtsgeleerden der kroon; en ik heb van hen een zeer geleerd en uitmuntend bewerkt rapport ontvangen. De slotsom van hetzelve is, dat de eenige doelmatige weg om tot opheffing van den tol te geraken, is vergoeding aan te bieden en daarover onderhandelingen te voeren. Ik heb alzoo aan het Hannoversche gouvernement doen voorstellen dat het verdrag, hetwelk in den tijd van eene maand zal ophouden van werking te zijn, nog eenige maanden verlengd worde, ten einde gezamenlijk met de andere staten, welke bij de zaak belang hebben, op den grondslag van het beginsel van afkoop onderhandelingen te kunnen voeren."

Blijkens de berigten, zou de Hanov. regering in het eerst ongenegen geweest zijn tot dergelijke algemeene conferentien, en verkozen hebben met Engeland afzonderlijk te handelen, ten einde daarna die overeenkomst aan andere rijken te kunnen voorstellen. Thans echter schijnt zij te hebben toegegeven aan het voorstel van eene conferentie, en mag men dus thans welligt de afschaffing van die tol op dezelfde wijze als voor den *Sondtol* plaats vond, te gemoet zien.

Digitized by Google

— De heer Lindsay, een der voornaamste scheepsreeders in Engeland, heeft den kwijnenden toestand der **reederijen** weder ter sprake gebragt en aangedrongen op het benoemen eener bijzondere commissie in het Parlement, om de oorzaken van die kwijning te onderzoeken. Hij bestreed daarbij niet de bestaande scheepvaart-wetten, maar zeide dat andere mogendheden het bij die wetten aangenomen vrijgevige stelsel niet op eene voldoende wijze beantwoord hadden. In 't bijzonder beklaagde hij zich te dien opzigte over de Ver.-Staten en over Frankrijk, alwaar de differentiële regten ten nadeele van de Britsche schepen nog behouden waren. Naar zijn inzien konden de britsche reederijen en scheepvaart gebaat worden door het opheffen van lasten, waaraan zij in de havens van dit land zelf nog onderworpen waren. — De minister van Koophandel, de heer Milner Gibson, heeft zich niet verzet tegen het verlangde onderzoek, maar als zijne meening opgegeven, dat hetzelve weinig zou baten, vermits de thans bestaande kwijning der reederijen niet was toe te schrijven aan bijzondere oorzaken, die door het Parlement uit den weg geruimd konden worden, maar aan algemeene, den handel en de nijverheid van alle volken drukkende omstandigheden. Hij vleide zich, dat die kwijning slechts tijdelijk en van voorbijgaanden aard zou wezen, en deed opmerken, dat ook nu nog het getal der voor de binnen- en buitenlandsche scheepvaart gebezigde britsche schepen *jaarlijks toenam*.

— In den tegenwoordigen stand van zaken is het niet onbelangrijk een overzigt te bekomen van de verdeeling der Engelsche zeemagt op de verschillende punten van den aardbol.

Volgens eene officiële opgaaf van den staat der britsche **zeemagt**, bestaat deze thans uit 518 bodems, behalve 153 kanonneerbooten en 121 voor de havendienst bestemde brikken, blokschepen, enz., benevens 47 kleine voor de kustwacht dienende vaartuigen. Er zijn niet minder dan 314 bodems in onderscheidene streken der aarde in werkelijke dienst. In de wateren van Oost-Indie en China bevinden zich 65 bodems; op de Afrikaansche-kust 18; in Australie 6; in de Stille-Zuidzee 15; in Brazilie 3; op de Zuid-oostkust van Amerika 8; aan de Kaap de Goede-Hoop 8; in de wateren van N. Amerika en van West-Indie 21; in de Middellandsche-zee 41; tot het Kanaal-eskader behooren 19 vaartuigen; de overige 112 zijn thans deels voor verschillende diensten bestemd, deels als wachtschepen in onderscheidene havens des rijks gestationeerd. — In aanbouw zijn 38 bodems, waaronder vele van groot charter.

De begrooting van uitgaven voor het zeewezen beloopt gezamenlijk 12,802,200 ponden sterling, (zegge honderd drie en vijftig millioen guldens) dat is 1,026,482 pd. St. meer dan het eindcijfer van het budget van marine voor het loopende jaar. De active zeemagt bestaande nl. uit 66,100 zeelieden, voorts mariniers enz, te zamen 85,000 man.

De eigenlijk gezegde vloot zal tellen: 54,000 officieren, zeelieden en scheepsjongens, dienst doende op de vloot, benevens 2000, te bezigen op transportschepen, bij het opnemen van kusten, het doen van peilingen, het maken van zeekaarten, en 2000 scheepsjongens, welke op de daarvoor bestemde schepen voor de zeedienst zullen worden opgeleid.

Het aantal schepen van de Engelsche vloot is in het loopende jaar veel vermeerderd. In 1859 telde zij 11 **stoomlinieschepen**, thans 27; in 1859 waren er 26 **stoomfregatten** en korvetten, thans 43; toen waren er 81 stoomvaartuigen van minder grootte in dienst, thans 94. Wachtschepen,

Digitized by Google

transport- en vrachtschepen enz. medegerekend, telt de Engelsche stoommarine thans 244 bodems, tegen 197 in 1859.
Buitendien telt de Engelsche marine nog 110 zeilschepen.

Bij gelegenheid van de indiening der begrooting zijn door den Secretaris der admiraliteit, lord Paget, eenige inlichtingen gegeven en vergelijkingen met de marine van andere mogendheden, bepaaldelijk van Frankrijk en van Rusland. De **Franschen** hebben nu 244 stoomschepen, waaronder 32 linieschepen en 34 fregatten, te water, terwijl in aanbouw zijn 5 linieschepen en 13 fregatten, die eerlang van stapel gelaten zullen kunnen worden. De **Russen** hebben 187 stoomschepen te water, waaronder 9 linieschepen en 18 fregatten, terwijl 9 linieschepen en 3 fregatten in aanbouw zijn.

— De Londensche dagbladen deelen een der laatste budgets der **kolonie Victoria** mede, waaruit de ongemeen snelle ontwikkeling dier landstreek duidelijk aan het licht komt. Er zijn nog maar twee en twintig jaren verloopen sedert die kolonie gesticht werd. De openbare inkomsten bedragen in ronde getallen reeds drie millioen pd. st.: hiervan vloeit 1,318,000 pd. st. voort uit invoerregten, 316,000 pd. st. uit het regt op den uitvoer van goud, 628,000 pd. st. uit den verkoop van staats-landerijen, 331,000 pd. st. uit het verhuren van staats-landerijen en uit het regt op het uitoefenen van onderscheiden bedrijven. en 89,000 pd. st. uit het brievenvervoer.
Gelijk de belastingen en andere middelen, waaruit die inkomsten voortvloeijen, door eene vrijelijk gekozen vergadering van volksvertegenwoordigers worden vastgesteld, zoo is ook de besteding dier gelden van de goedkeuring der bevolking afhankelijk en aan toezigt onderworpen; en het is opmerkelijk, hoe goed de vergadering, gekozen door de ballingen en ruwe gelukzoekers, welke door gebrek of hebzucht naar dat afgelegen oord der wereld gedreven zijn, het geld weet te besteden. Op de begrooting van uitgaven vindt men de volgende posten: 114,000 pd. st. voor openbaar **onderwijs**, 24,000 pd. st. voor **wetenschappelijke doeleinden**, 25,000 pd. st. voor maatregelen tot bevordering der **algemeene gezondheid**, 769,000 pd. st. voor **openbare werken**, 25,000 pd. st. voor het in Engeland gestichte **fonds** tot ondersteuning der door den **Indischen opstand** noodlijdende Engelschen, 7000 pd. st. voor eene openbare **boekerij**, 8000 pd. st. voor eene **hoogeschool** van louter wereldlijken aard en afgescheiden van alle kerkgenootschappen; terwijl de begrooting met een overschot van 458,000 pd. st. sluit.

Turkije. Volgens de laatste geloofwaardige berigten, schijnt de kwestie *de doorgraving van Suez* door de Porte geheel aan de beslissing der groote mogendheden te zijn overgelaten. De engelsche invloed schijnt dus niet magtig genoeg geweest te zijn om Turkije hostiel te maken, en de neutraliteit schijnt een zegepraal der Fransche staatkunde aan te kondigen.

Digitized by Google

VERGELIJKENDE OPGAVE *van eenige Engelsche in- en uitvoeren, met aanduiding van den handel met Nederland, over het volle jaar* 1859, *en drie vorige jaren (in duizendtallen).*

(Verg. *Bijblad Econ.* 1859 voor hetzelfde overzigt over tweemaandel. tijdperken.)

A. *Invoer: Artikelen vrij van regten.*

		1856.	1857.	1858.	1859.
Ossen, stieren, koeijen		61	65	62	63
Kalveren		21	27	26	22
Schapen en lammeren		145	177	184	250
Ruw katoen, *centenaars*		9.141	8.654	9.235	10.946
Waarv. uit Ver. Staten		6.964	5.946	7.439	8.586
Meekrap en meekr. wort.	*ctrs.*	321	403	321	355
Garancine	*„*	25	31	42	41
Vlas	*ctrs.*	1.687	1.866	1.283	1.432
waarvan uit Nederl.	*„*	152	146	110	88
Provisies.					
Spek en ham	*ctrs.*	372	366	196	107
Gez. rundvleesch	*„*	187	150	168	219
Gez. varkensvl.	*„*	156	88	89	163
Reuzel	*„*	136	182	121	93
Ruwe zijde	*Eng. p.*	7.383	12.077	6.277	9.920
waarvan uit China	*„*	3.723	6.664	2.011	3.192
Schapenwol	*„*	113.263	137.390	124.528	130.873
waarvan uit Europa	*„*	23.166	30.272	29.103	39.000

B. *Invoer tot verbruik van regten betalende goederen.*

		1856.	1857.	1858.	1859.
Koffij	*Eng. p.*	35.140	34.518	35.338	34.492
Boter	*ctrs.*	498	443	385	421
Kaas	*„*	396	385	355	397
Eijeren	*stuks*	127.395	127.011	134.000	148.714
Ruwe suiker	*ctrs.*	7.240	7.348	8.746	8.905
waarvan uit Java en Phil. eilanden		216	429	180	404
Ger. suik. en kandij	*ctrs.*	259	229	257	243
Melasse		942	601	819	680
Thee	*Eng. p.*	63.259	60.150	73.217	76.362
Tabak en snuif	*„ „*	32.500	32.800	34.100	34.800
Wijn	*gallons*	7.365	7.044	6.697	7.262
waarvan uit Nederland		90	92	89	125

C. *Uitvoer van vreemde of kolon. goederen.*

		1856.	1857.	1858.	1859.
Ruw katoen	*ctrs.*	1.309	1.178	1.335	1.563
waarvan naar Nederl.		209	233	170	268
Ruwe suiker	*ctrs.*	740	300	301	216
Ger. suiker en kandij	*„*	66	25	58	69
Melasse		32	49	96	60
Thee	*Eng. p.*	5.718	6.707	7.249	6.418

D. *Uitvoer van Engelsche producten.*

1°. *Uitvoer van artikelen opgegeven bij hoeveelheid en gedeclareerde waarde beide.*

		HOEVEELHEID.				GEDECLAREERDE WAARDE.			
		1856.	1857.	1858.	1859.	1856.	1857.	1858.	1859.
Steenkolen	*kilogr.*	5.879.000	6.739.000	6.530.000	6.980.000	£ 2.826	£ 3.200	£ 3.052	£ 3.266
Katoenen goederen, allerlei	*yards*	2.035.000	1.984.000	2.322.780	2.563.445	28.521	28.882	32.014	37.040
waarvan naar Nederland	*„*	34.837	30.481	30.290	33.650	569	524	548	614
naar Java	*„*	39.429	30.541	39.000	55.196	536	463	550	828
naar Eng. Oost-Indië		478.000	470.000	791.537	968.000	5.451	5.714	9.300	12.043
Katoenen garens, *Eng. p.*		181.495	175.746	199.856	192.341	8.028	8.691	9.573	9.465
waarvan naar Nederland		31.926	38.488	31.937	34.476	1.731	2.159	1.751	1.858
Haringen, *vaten*		315	369	338	266	380	533	463	363
Vlasgarens, *Eng. p.*		25.118	28.741	31.911	27.287	1.365	1.647	1.739	1.684
waarvan naar Nederland		3.743	4.404	3.601	2.903	197	250	165	156
IJzer, gietijzer	*kilogr.*	357.000	423.000	360.000	313.000	1.385	1.611	1.100	900
waarvan naar Nederland	*„*	54.258	83.226	97.086	88.500	212	335	302	112
Olie van zaad, *gallons*		7.078	4.095	6.515	7.615	1.079	664	845	930
waarvan naar Nederland		932	781	1.198	844	133	119	150	97
Gesponnen zijde (Thrown Silk)	*Eng. p.*	841	637	551	524	907	766	563	583
waarvan naar Nederland		88	42	64	109	98	54	72	130
Schapenwol, *Eng. p.*		14.378	15.142	13.445	9.035	950	1.088	901	640
waarvan naar Nederland		441	513	218	173	26	31	10	8
Gem. wollen stoffen (Worsted)	*stuks.*	2.219	2.568	2.350	2.722	2.833	3.325	3.328	4.209
waarvan naar Nederland		162	195	168	153	205	275	229	221
Wolgaren en saaijet	*ctrs.*	244	220	215	203	2.869	2.941	2.933	3.050
waarvan naar Nederland		51	50	41	47	541	555	461	555

2°. *Uitvoer van goederen, alleen bij gedeclareerde waarde opgegeven.*

	1856.	1857.	1858.	1859.		1856	1857.	1858.	1859.
Stoommachines, *pd. sterl.*	819	1.062	1.097	978	Andere machines, *pd. sterl.*	1.897	2.820	2.502	2.722
waarvan naar Nederland	115	43	13	10	waarvan naar Nederland	86	123	96	55

Totale waarde der Eng. uitvoeren, 1859: 130 millioen £, tegen 116 m. in 1858; 112 m. in 1857, en 115 m. in 1856.

Digitized by Google

Nederland. Het eerste gedeelte van dit nummer bevat eenige hoofdpunten van den in de Tweede Kamer gevoerden strijd over het wetsontwerp der noorder- en zuider spoorwegen, een strijd welke met de aanneming van het voorstel met 39 tegen 32 stemmen eindigde. Bij de hervatting van de zitting der Eerste Kamer werd de strijd van weerszijden met dezelfde wapenen hervat. Hoofdzakelijk echter waren de bezwaren thans van financieelen aard; en na een discussie van een viertal dagen werd de voordragt met 20 tegen 17 stemmen verworpen.

(Voor hebben gestemd de heeren v. Sasse v. Ysselt, Beerenbroek, Fr. v. d. Putte, v. d. Lek de Clercq, Cremers, Blankenheim, 't Hooft, v. Heeckeren, v. Meeuwen, V. de Pité, Sassen, v. Rhemen, Tonckens, de Vos v. Steenwijk, Michiels, Loopuit en v. Royen.

Tegen hebben gestemd de heeren v. Rijckevorsel, v. Golstein, Huydecoper, v. Pallandt, Bosch v. D., v. Swinderen, Rijsterborch, de Kempenaer, v. Amerongen, v. Oudermeulen, v. Nispen, Borski, Jordens, Hartsen, v. B. Vollenhoven, Harteveld, v. Weel, v. Wessem, v. Eisinga en de voorzitter.)

Terstond na het verwerpen van het ontwerp is door vijf ingezetenen van Amsterdam een adres aan Z. M. den Koning ingediend, houdende verzoek om concessie voor het aanleggen van een algemeen spoorwegnet, Die onderneming zou met een subsidie van den Staat, doch zonder waarborging van rente, in den tijd van vijf jaren uitgevoerd worden.

De aanvragers der bovenbedoelde concessie zijn de heeren E. W. Cramer, C. D. v. d. Vliet, F. H. Bunge, A. von Hemert en A. Holtzman.

Volgens het plan der aanvragers zouden de hoofdlijnen loopen, van Harlingen over Franeker en Leeuwarden naar Groningen; van Leeuwarden over Heerenveen, Meppel en Hasselt naar Zwolle; van daar westelijk naar Kampen, en oostelijk over Raalte, Almelo en Bentheim naar Rheine; verder van Raalte zuidelijk over Deventer, Zutphen en Doesburg, langs den regter IJssel-oever naar Arnhem. Wijders van Utrecht over Vianen, Gorinchem en Geertruidenberg naar Breda, met een zijtak over Heusden naar 's Hertogenbosch. Als bijkomende lijnen zijn nog opgegeven: van Groningen over Assen naar Meppel; van den Helder naar Amsterdam; van 's Hertogenbosch naar Maastricht; van Vlissingen over Middelburg en Bergen op Zoom naar Rozendaal.

Ten aanzien dezer voorgedragen rigting, is het naar onze meening niet te ontkennen dat de rigting der *noorderlijnen* in sommige opzigten boven die van het vorige plan vooruit heeft. Merkwaardig is het echter hierbij, dat de adressanten de door sommigen voor Amsterdam geprezen rigting van Deventer—Utrecht geheel ter zijde laten, om evenzeer als het regeringsontwerp de rigting Deventer—Arnhem te volgen. Wat echter de zuiderlijn aangaat, zoo treft het dadelijk dat ook hier het stelsel van één rivierovergang is aangenomen, waardoor wel eene aanzienlijke vermindering in het getal aan te leggen kilometers wordt verkregen, en Amsterdam in bijna regte lijn met Antwerpen en de Belgische spoorwegen verbonden; doch waarbij de overgang tevens op een punt geschiedt, hetwelk als hoogst gevaarlijk voor de rivier-passage is gerekend. Wij verwijzen hieromtrent naar de vroegere mededeelingen uit de regeringsstukken aan onze lezers gedaan. Ook hier is het dus vóór alles het technische vraagstuk hetwelk de overige beheerscht.

De tijd zal moeten leeren in hoe verre het mogelijk zal zijn die bezwaren op andere wijze dan de voorgedragene te ontgaan.

Digitized by Google

— Wat het ontwerp der doorgraving van **Holland op zijn smalst** betreft, heeft de regering de gemaakte bedenkingen in een uitvoerig verslag der ministers van Binnenl. Zaken en Financiën beantwoord.

Hier is het niet zoozeer de technische als wel allereerst de finantiële kwestie welke vooralsnog de uitvoering van het plan in den weg staat. Men weet dat de regering voor deze onderneming eene ondersteuning aan de hoofdstad heeft gevraagd, welke alstoen is geweigerd, terwijl de groote som van den Staat vereischt de tegenwerking van het ontwerp bij de vertewoordiging doet vreezen.

Merkwaardig is het dan ook, dat de heeren Hope & C°. en nog acht en dertig der aanzienlijkste handelshuizen van Amsterdam c°. medio Januarij een adres aan den gemeenteraad hebben geteekend, in 't welk zij deze vergadering in bedenking geven om, ter bevordering der doorgraving in Noord-Holland, reeds dadelijk een subsidie van wege deze stad aan te bieden, in dier voege, dat aan de Regering de verzekering worde gegeven van het benoodigd kapitaal tegen eene lagere rente dan de gewone te kunnen opnemen, met dat gevolg, dat daardoor zooveel mogelijk het verschil zou worden opgewogen van de meerdere kosten der doorgraving boven het kapitaal voor de verbetering van het Noord-Hollandsch-kanaal (*), ten bedrage van *f* 500,000, of de renten daarvan tegen 4 pCt.; — als zijnde dit, naar de bescheiden meening der adressanten, het eenige middel om de Tweede Kamer te doen besluiten, hare toestemming te geven aan het ontwerp voor de daarstelling van den verbeterden waterweg naar zee; — en om alzoo, van Julij 1863 af, jaarlijks te verstrekken 1 pCt. voor de aflossing van de vereischte som, of de stad gelegenheid te geven om de geraamde som van 18½ millioen binnen drie jaren tegen 3½ pCt. te negotiëren.

Met belangstelling ziet men de beslissing over deze belangrijke voorstellen tegemoet.

— De werkzaamheden in de afdeeling *Koophandel* in *Felix Meritis* te Amsterdam zijn dezen winter meermalen hoogst belangrijk geweest.

Vooral komt daarbij in aanmerking de bespreking, bij wijze van meeting, van twee gewigtige handelsvragen: een betreffende de bekende Bremer voorstellen aangaande *de beginselen van zeeregt in oorlogstijd aan te nemen* (zie ons vorig n°.); de andere nopens *het Kultuurstelsel* op Java. Over dit laatste onderwerp werden eenige stellingen door den heer van Hoevell, den bekenden talentvollen leider der koloniale oppositie gesteld en op eenen avond toegelicht, terwijl een afzonderlijke avond aan de bespreking en verdediging gewijd werd.

De Heer van Hoevell had ter bevordering der discussie zijne zienswijze in eenige grondstellingen vervat, welke het standpunt aanduiden waaruit de vrije arbeid op Java in verband tot *a.* het bestaande kultuurstelsel; *b.* de eischen van het Indisch regeringsreglement, en *c.* het *batig slot* voor het moederland moet worden beschouwd.

Deze stellingen waren van den navolgenden inhoud:

I. Ofschoon het cultuur-stelsel op Java eene nuttige omkeering in de Javaansche maatschappij heeft te weeg gebragt en menig beletsel tegen de

(*) Men rekent nl. dat in elk geval, of de doorgraving ca. 18 millioen, of eene radicale verbetering en verdieping van het Noord-Holl. Kanaal c°. 12 millioen, benoodigd zal zijn.

Digitized by Google

ontwikkeling van vrijen loontrekkenden arbeid, onder anderen gebrek aan industrie en kapitaal, heeft verminderd of weggenomen, is het thans echter niet meer bij magte, de productie van dat eiland eenigzins belangrijk te verhoogen.

II. Zeer aanzienlijke verhooging van productie op Java is alleen van de ontwikkeling van vrijen loontrekkenden arbeid te verwachten, maar moet tevens van hare bevordering het noodzakelijk gevolg zijn.

III. Het gemeente-grondbezit, dat in een groot deel van Java bestaat, is, ofschoon voor de ontwikkeling van vrijen loontrekkenden arbeid niet bevorderlijk, toch geen bezwaar, waarop zij moet afstuiten.

IV. De Heerediensten zijn eene belemmering in de ontwikkeling van vrijen loontrekkenden arbeid op Java, die echter, bij eene krachtige uitvoering van art. 57 van het regerings-reglement, meer en meer zal worden weggenomen.

V. De ontwikkeling van vrijen loontrekkenden arbeid op Java bevordert krachtig de ontwikkeling van nijverheid en handel in Nederland en werpt tevens bij een goed finantieel beheer, directe voordeelen voor de schatkist af, veel minder aan toevallige en onzekere kansen blootgesteld, dan het tegenwoordige „batig slot."

Ofschoon de hierover gehoudene discussie (aan welke o. a. de Heeren Mr. Matthiessen, Bake, Pijnappel en Santhagens deelnamen), blijkens de door de dagbladen gegeven verslagen, juist niet als zeer grondig en voldoende kan worden aangemerkt, zoo mag men zich toch allezins verheugen over deze nuttige poging om door openbare bespreking ook buiten de Kamer, de kennis van voorname onderwerpen onzer volkswelvaart te bevorderen. Moge het gunstig gegeven voorbeeld navolging vinden.

Over de koloniale stellingen is naar wij meenen, geene bepaalde conclusie, althans geen besluit door de aanwezigen genomen. Dit was wel het geval bij de eerstgenoemde discussie over de nieuwe beginselen van zeeregt. In eene vergadering welke onder de leiding van Mr. J. Heemskerk Az. plaats had, werden na eene vrij uitvoerige discussie, de navolgende punten met groote meerderheid aangenomen:

„De vergadering besluit:

„1°. Dat de tot dus ver gevolgde en als geoorloofd beschouwde regelingen en gebruiken bij oorlog ter zee onbestaanbaar zijn met de vorderingen van den tegenwoordigen tijd.

„2°. Dat zij als wenschelijk beschouwt, pogingen aan te wenden, om door volkenregtelijke overeenkomsten te doen bepalen, dat in het vervolg bij oorlog ter zee de vrijheid van niet militaire personen onaangetast blijve en de eigendom van particulieren, zij het schip of lading, oorlogs-contraband uitgezonderd, niet langer worde prijs verklaard, aldus uitbreidende en tot de noodzakelijke consequentie gerakende, van hetgeen door de Parijssche conferentie in 1856 en door de later daaraan toegetreden mogendheden is bepaald en vastgesteld.

3°. Dat zij het als eene billijke en regtmatige vordering acht, dat de beteekenis van oorlogscontraband ophoude vatbaar te zijn voor verschillende uitlegging en dat zij het volstrekt noodzakelijk en met de waardigheid der

Digitized by Google

contracterende mogendheden overeenkomstig acht, dat daaromtrent duidelijke en algemeen geldige omschrijvingen worden gemaakt en voor verbindend verklaard; en

4°. Dat een comité worde uitgenoodigd, om de besluiten der vergadering aan onze regering kenbaar te maken en verder zoodanige middelen aan te wenden als het nuttig mogt achten, om aan het opgestelde doel te bevorderen.

— Ten aanzien der Slaven-emancipatie-kwestie heeft men de verschijning van een nieuw werkje te noteren van den reeds zoo gunstig bekenden schrijver van der Gon Netscher, over de vraag van **vrijen arbeid en immigratie** in West-Indie, een vervolg op twee vroegere geschriften.

Dit nieuwe boekdeel behelst hoofdzakelijk eene critiek van West-Ind. rapporten, door de anti-slavery-society in Engeland medegedeeld, en door de Ned. Maatschappij ter bevordering van de Afschaffing der slavernij vertaald en verspreid over de kwestie die op den titel van het boek is vermeld, alsmede van enkele andere geschriften over dit onderwerp. Onderscheidene bijlagen strekken voorts ten betooge, dat alleen eene krachtig doorgezette immigratie in staat is geweest om in Britsch Guyana en elders te voorzien in de behoefte aan vrijen arbeid, die door de emancipatie was ontstaaan.

De schrijver dringt er op aan om dezelfde voorwaarde voor Suriname niet te veronachtzamen, doch integendeel met kracht te bevorderen.

— De *Groninger Courant* deelde onlangs eenige merkwaardige doch treurige opgaven mede omtrent de koortsziekte, welke in het jaar 1859 de provincie en de stad Groningen, even als zoo vele andere plaatsen in ons vaderland, geteisterd heeft, vergeleken met vroegere epidemien. Uit die opgaven blijkt, dat in de stad Groningen, sedert eene eeuw, slechts eenmaal de sterfte grooter is geweest dan in het afgeloopen jaar, namelijk de bekende epidemie van 1826. De eerste aanmerkelijke koorts-epidemie, welke staat opgeteekend, had te Groningen plaats in het jaar 1779 en de twee volgende jaren. Toen stierven daar 1395, 1000 en 1540 personen; maar onder dit laatste getal zijn ook zeer vele sterfgevallen, die aan de toen heerschende kinderpokken zijn toe te schrijven. Bij de koorts-epidemie in 1826 bedroeg het getal der dooden 2844; bij die van het jaar 1847 1196; bij de ergste cholera-epidemie van 1849 1512; terwijl in het jaar 1859 de sterfte is geweest 1573. — Bij de vorige epidemien was de grootste sterfte in de maanden September en October; in 1859 daarentegen in November en December.

Overigens worden de belangen der hygieine geenzins in deze schoone provincie veronachtzaamd. Getuige daarvan een rapport over de schadelijkheid van sommige fabrieken, door Dr. Ali Cohen aan Ged. Staten uitgebragt, en in druk gegeven.

Z. Excell. de minister van Binnenlandsche zaken heeft bij aanschrijving van den 24en December jl. zijne belangstelling betuigd in dat rapport, waarbij het verband tusschen de belangen der **algemeene gezondheid** en der **fabriek-nijverheid** wordt uiteengezet en de wijze wordt ontwikkeld, waarop beider belangen kunnen worden overeengebragt. De minister heeft wijders op denzelfden dag eene circulaire gezonden aan de Ged. Staten van de verschillende provincien, inhoudende o. a., dat het Z. Excell.

Digitized by Google

is voorgekomen, dat de beschouwingen van den schrijver in vermeld werkje op goede gronden steunen en dat het van belang kan worden geacht, dat bij het verleenen van concessien voor fabrijken, dienovereenkomstig gehandeld worde; weshalve de minister de aandacht van de verschillende collegien van Ged. Staten op gemeld geschrift vestigt en hun ook verzoekt, de gemeente-besturen in de provincien uit te noodigen, bij voorkomende gelegenheden op de gewigtige, in genoemd werkje voorkomende aanwijzingen te letten. — Moge de gemeente-besturen algemeen meer en meer de belangen der openbare gezondheid behartigen, welke bij deze onderwerpen weder zoo duidelijk blijken.

— Op den 13 Februarij ll. werd te Carelshaven eene vergadering gehouden van de *Twentsche vereeniging tot bevordering van Nijverheid en Handel.* waarbij 48 leden tegenwoordig waren. (Zie Bijblad *Economist* 1859, pag. 392).

Door het Bestuur werd verslag uitgebragt over de pogingen, aangewend tot het verkrijgen van de oprigting eener **Industrie- en Handelschool** in Twenthe, en een plan voor zoodanige school medegedeeld. Volgens dat plan, in de Enschedésche Cour[t] medegedeeld, wordt vereischt het volgend personeel:

Drie docenten, (Doctoren in de wis- en natuurkundige wetenschappen) die met het onderwijs in de wis- en natuurkunde, de scheikunde, de natuurlijke geschiedenis, de natuurkundige aardrijksbeschrijving, de sterrekunde, de technologie en de waren-kennis belast zullen worden.

Twee docenten voor de Hollandsche taal, de Geschiedenis, Geographie en de Kalligraphie.

Een docent voor de Hoogduitsche taal en de Handelswetenschappen.

Een docent voor de Fransche en Engelsche talen. Een teekenmeester.

Een kustos voor het Natuurkundig kabinet en het Scheikundig laboratorium.

Voor welk een en ander de jaarlijksche uitgaven zullen bedragen *f* 11500.

Na uiteenzetting van dit plan, werden door het bestuur de volgende voorstellen gedaan:

1. De gemeente in Twenthe, die genegen is om het benoodigde lokaal te verschaffen en die tevens de hoogste jaarlijksche subsidie aanbiedt, zal de Industrie- en Handelschool in haar midden gevestigd zien.

2. Ieder, die eene som van duizend gulden voor de oprigting stort, zal het regt hebben, om zijn leven lang een leerling gratis op de school te zenden.

3. Er zal eene lijst van bijdragen in eens tot vorming van het fonds worden aangeboden, aan alle fabriekanten en de overige ingezetenen van Twenthe, die daartoe genegen zijn.

4. Er zullen pogingen worden aangewend om van de Ned. Handel Maatschappij en van kooplieden te Amsterdam en Rotterdam, die belang hebben bij de Industrie in Twenthe, eenige ondersteuning tot vorming van het fonds te verkrijgen.

5. Met hetzelfde doel zal ook een verzoek worden ingediend aan den heer Minister van Kolonien.

6. Ook bij kooplieden en commissie-huizen te Batavia, Samarang en Soerabaija zullen pogingen tot het verkrijgen van medewerking worden aangewend.

De jaarlijksche kosten zullen worden bestreden:

1. Uit hetgeen de gemeente, waar de inrigting gevestigd wordt, zal bijdragen.

2. Uit het schoolgeld dat op *f* 70 in het jaar kan worden gesteld.

Digitized by Google

3. Uit eene subsidie van het Rijk.
4. Uit vrijwillige bijdragen.

Deze voorstellen de goedkeuring der vergadering weggedragen hebbende, werd door den voorzitter met eene korte toespraak aan de leden eene inteekeningslijst aangeboden, waarop dadelijk voor zeer aanzienlijke sommen (c^a. *f* 8000) ingeschreven.

— Het Bataviaasch Handelsblad meldt thans dat de *telegraafkabel* tusschen Rangoen en Singapoera tegen het eind van Mei zal gelegd zijn, als wanneer men regtstreeks van Singapoer naar Londen berigten zal kunnen zenden. Dien tusschen Rangoen en Calcutta verwacht men eerstdaags gereed te zullen zien. Voor de telegrafische verbinding tusschen Singapoer en Hongkong zijn sints eenige maanden twee ontwerpen aangeboden, de eene lijn van Singapoer naar Poeloe Condore (in de Chineesche zee ten zuiden van Kambodja) van daar langs de kust van Cochin China met een station in de baai van Toaron, van daar naar het eiland Hainan dat spoedig voor den britschen handel zal zijn opengesteld, en van daar naar Hongkong.

— De buitenlandsche handel van **Japan** is van af 21 November gesuspendeerd. De oorzaak hiervan ligt in het treurig misbruik hetwelk door de vreemden, speciaal Engelschen, van de Japansche verordeningen betreffende de geldcirculatie is gemaakt. Het artikel van onzen geachten medewerker, den Heer Quarles v. U., in ditzelfde nummer, zal het onderwerp voor onze lezers duidelijk maken, en erlangt door de allerlaatste thans ontvangen berigten, inderdaad eene treurige actualiteit.

De zaak is, in korte woorden zamengevat, een sprekend voorbeeld van de nadeelen van den dubbelen standaard, tot het uiterste gedreven. Men kan de zaak een caricatuur van den dubbelen standaard heeten. De gouden munt, *cobang*, geldt volgens de Japansche muntwet, veel minder itzeboes (zilveren munt) dan volgens de algemeene marktwaarde van goud en zilver metaal. Dit is een gevolg van de voortdurende afsluiting van Japan, hetwelk zelf veel goud produceert, dat daardoor nimmer tot heden binnen de grenzen de waarde kon bekomen die het op de wereldmarkt heeft.

Bij de aanknooping van buitenlandsche handelsbetrekkingen was het allereerst noódig het inlandsch ruilmiddel tegenover het buitenlandsche te regelen. Men nam voor vergelijking zilvermunt tegen zilvermunt, *dollar* tegen *itzeboe*, en de Japansche schatkist had zich dan ook bereid verklaard om de buitenlanders, in wisseling tegen *dollars*, van het zilveren Japansche ruilmiddel te voorzien.

Tot zoover alles wel, doch nu komt het nadeel van den tweeden standpenning. Eens de itzeboe's verkregen hebbende ruilt men daarmede volgens den Japanschen voet de cobang in, en wint 100 pCt. of meer. Deze operatie dagelijks herhalende, wint men, (de zondagen afgerekend) c^a 30,000 pCt. van het omgezette handelskapitaal.

De aanvragen der vreemden, vooral Engelschen, namen hand over hand toe, en de Japansche regering, eenigzins beducht voor de gevolgen, aarzelde wel met aan de aanvragen om *itzeboe's* te voldoen, doch moest toch wel, door hare verklaringen gebonden, voortgaan met de aanneming der dollars tegen den bepaalden koers.

Eindelijk komt de zaak tot een crisis. Een paar Engelsche kooplieden besluiten de zaak te brusqueren. De aanvragen aan de schatkist worden

Digitized by Google

gedurig grooter, men vraagt voor millioenen dollars tegelijk en eindelijk komt eene aanvrage van 22 cijfers: (*)

1.200.666.778.244.601.066.953 dollars

zegge een sextillioen, tweehonderd quintillioenen, 666 quadrillioenen, 778 trillioenen, 244 billioenen, 601 millioenen 66 duizend, negen honderd en drie en vijftig *dollars* waarde aan itzeboes.

Dit is het bedrag eener aanvrage van drie kooplieden. De H. H. B. Telge, de meest bescheidene, vergenoegt zich met 250 millioen, Thos. Eskrigge gaat tot billioenen, doch de heer Thos. Tatham had den genialen inval van tot sextillioenen te gaan.

Het gevolg dezer aanvrage is geweest dat de Japansche regering de nadeelen van den dubbelen standaard duidelijk is gaan inzien, en ten slotte het radicale middel heeft genomen om met 31 November 1859 den buitenlandschen handel te verbieden.

Het is te hopen dat de Japannezen ook nog op andere wijze dan door de overdreven hebzucht der Europeanen, lessen van staathuishoudkunde zullen mogen ontvangen.

(*) Overgenomen uit de *North China Herald* van 10 December ll.

CREDIET-VEREENIGING.

Maandelijksche staat op 31 Januarij 1860.

926 Leden.

Maatsch. kapitaal . .	*f* 4,925,755.—	Storting. der leden . .	*f* 492,575.50
In disc. genomen . . .	- 834,346.03	In disc. gegeven . . .	- 747,161.20
„ portefeuille.	- 611,170.59	Dépositо rekening . . .	- 192,912.63
„ casea.	- 11,642.25		

Digitized by Google

TURGOT TE LIMOGES.

Essai sur l'administration de TURGOT *dans la généralité de Limoges par* GUSTAVE D'HUGUES, *ancien élève de l'Ecole Normale, professeur agrégé d'histoire au Lycée impérial de Limoges, docteur ès Lettres.* Paris, Guillaumin et Cie. 1859, 266 pp.

MACAULAY zegt ergens, dat indien het mogelijk ware geweest de revolutie te voorkomen, dit alleen had kunnen geschieden langs den weg door TURGOT bewandeld. Gewoonlijk denkt men hierbij uitsluitend aan de staatkunde van TURGOT, toen hij als controleur-général des Finances de regering van Frankrijk naar zijne inzigten leidde; aan den hardnekkigen strijd welken hij in die hooge betrekking tegen monopolien en alle beperkingen van handelsvrijheid heeft gevoerd; men stelt zich den magtigen minister voor, die, bekleed met het vertrouwen van een zwak, doch welwillend vorst, met ijver de hand slaat aan het afschaffen van menigvuldige misbruiken in de huishouding van den uitgebreiden staat; men denkt aan TURGOT, hoe hij de verwarde rijksfinanciën regelde; zonder verhooging van belastingen, de Staatsschuld verminderde, het crediet herstelde en de toepassing van vele economische waarheden ondanks hevigen tegenstand wist door te drijven. Er is echter nog een ander tijdperk in zijn leven, naauwelijks minder belangrijk, dan dat van zijn roemvol maar kort ministerie; het is zijn dertienjarig bestuur als intendant der Généralité van Limoges. Ofschoon zijne geschriften de bouwstoffen bevatten tot een vrij volledige kennis van hetgeen door hem in die afgelegen provincie is tot stand gebragt, hebben zijne levensbeschrijvers die bron nagenoeg ongebruikt gelaten, en zich tot een vlugtige opteekening van enkele feiten bepaald. DAIRE handelt over den tijd van het intendantschap uitvoeriger dan CONDORCET

Digitized by Google

of DUPONT DE NEMOURS, doch beschouwt in zijne keurige *Notice historique sur* TURGOT vóór de uitgave van diens geschriften in de bekende *Collection des principaux Economistes* van GUILLAUMIN geplaatst, meer wat TURGOT te Limoges heeft geschreven, dan wat hij aldaar heeft verrigt. BLANQUI vermeldt in zijne geschiedenis der staathuishoudkunde alleen wat TURGOT tot toepassing van de lessen der wetenschap tijdens zijn ministerie heeft gedaan, zonder met een enkel woord van het bestuur te Limoges te gewagen.

Deze leemte is eindelijk aangevuld, door den schrijver van het boek aan het hoofd van dit opstel vermeld. D'HUGUES heeft het bestuur van TURGOT te Limoges tot het onderwerp eener voortreffelijke monographie gemaakt, en den intendant, die door den glans des ministers werd verduisterd, in het regte licht geplaatst.

Bij de zamenstelling van zijn geschrift heeft hij, behalve uit de gedrukte werken van TURGOT, ook uit het archief der généralité geput, en een aantal bijzonderheden medegedeeld, die niet zonder belang zijn voor de kennis der maatschappij in de provincie in het midden der achttiende eeuw. De aanleg en de bewerking der monographie verdienen allen lof; wat TURGOT in verschillende jaren met betrekking tot dezelfde zaak heeft verrigt, is door den schrijver systematisch in hetzelfde hoofdstuk zaâmgevoegd, een methode verboven een chronologische bewerking te verkiezen. Met den tact den Franschman eigen, houdt hij de aandacht levendig door alleen de belangrijkste regeringsdaden te vermelden, en achterwege te laten wat anderen op gelijke wijze als TURGOT zouden hebben gedaan, en meer tot de administratie in engeren zin behoort. Bij de onmiskenbare ingenomenheid des schrijvers met zijnen held, vermijdt hij zorgvuldig al wat naar een lofrede gelijkt, en vergenoegt zich met de feiten te laten spreken.

De eenige aanmerking, die wij ons veroorloven is deze, dat de schrijver te karig is geweest in het mededeelen van cijfers. Het archief der généralité bevat ongetwijfeld een aantal statistieke opgaven met betrekking tot belastingen, landbouw, nijverheid, enz. die tot toelichting der maatregelen van TURGOT hadden kunnen strekken. De zucht om een aangenaam boek te leveren heeft hem welligt cijfers en tabellen doen terughouden.

Het voetspoor van D'HUGUES volgende zullen wij den intendant van Limoges uit zijne daden schetsen, en ter inleiding een beknopt overzigt van het leven van TURGOT laten voorafgaan.

ANNE ROBERT JACQUES TURGOT, baron de L'AULNE stamt af van een adelijke familie uit Normandie afkomstig, en werd te Parijs den

Digitized by Google

10 Mei 1727 geboren. Zijn geslachtregister, dat sommigen wel tot duizend jaren voor onze tijdrekening opvoeren, ter zijde latende, onderzoeken wij niet, waar en wanneer en door wie zijner voorouders in den loop der tijden kerken en kloosters in Normandie zijn begiftigd of gesticht, maar vermelden alleen, dat zijn vader MICHEL ETIENNE TURGOT te Parijs het ambt bekleedde van *Prévôt des Marchands*. (*) Als de jongste van drie zonen, werd hij volgens de gewoonte van den tijd tot den geestelijken stand bestemd, en genoot een naar die bestemming geëvenredigde opvoeding. Hoewel ernstig van karakter en veel in zich zelf gekeerd, had TURGOT evenmin als ADAM SMITH, met wien hij slechts vier jaren verschilde, eenige roeping voor den stand waartoe hij werd opgeleid. Hij gevoelde het reeds dat zijn werkzame geest misplaatst zoude zijn in den engen kring van den toekomstigen abbé en dat een ruimer veld hem behoefte was. Het welzijn der maatschappij was in zijne jeugd het onderwerp zijner overdenkingen; hij hoopte dit in een staatkundigen loopbaan beter te kunnen bevorderen, dan door het lezen van missen en het hooren der biecht. Toen hij in 1751 zijne theologische studien voltooid had, zeide hij den geestelijken stand vaarwel; de aandrang zijner vrienden, die hem de stoffelijke voordeelen en het kalme leven dat hij vrijwillig prijs gaf voorspiegelden, deed zijn besluit niet veranderen. TURGOT had zich in het seminarie nog op andere wetenschappen toegelegd, dan die welke voor geestelijken werden gevorderd, en zich door de beoefening der natuurwetenschappen, wijsbegeerte, en geschiedenis tot een anderen werkkring voorbereid.

De belangrijkste vrucht zijner studien in dien tijd is zijne *Lettre sur le Papier-Monnaie*, eene kritiek der *Lettres* van den abbé TERRASSON in 1720 ter verdediging en handhaving van het zinkende credietstelsel van Law verschenen.

TURGOT ontwikkelt daarin den waren aard van het crediet en weêrlegt het heerschende gevoelen, dat men door de uitgifte van papier den maatschappelijken rijkdom naar welgevallen kan vermeerderen.

(*) De *Prévôt des Marchands* te Parijs was het hoofd van het gemeentebestuur gelijk op andere plaatsen de *Maire*. De eertijds zeer uitgebreide magt van den Prévôt was door de koningen langzamerhand besnoeid. Lodewijk de Heilige ontnam hem een deel zijner jurisdictie bij de hervorming van het geregtshof van het *Châtelet* (1260), en de l'Hôpital benoemde afzonderlijke regters voor de regtspraak in handelszaken In de 18de eeuw bestond de werkkring van den Prévôt, behalve uit het financiele beheer, uit het toezigt over de veiligheidspolicie in het algemeen, de markt- en haven-policie, over de openbare werken enz.

Digitized by Google

Verder betoogt hij, dat het crediet geen kapitaal schept, maar alleen de circulatie der beschikbare kapitalen bevordert. Zijne begrippen omtrent het geld zijn nog de grondslagen van dat leerstuk der staathuishoudkunde. Toen men algemeen het geld als een teeken van waarde beschouwde, en het op dien grond zonder gevaar door papier als goedkooper circulatiemiddel meende te kunnen vervangen, leerde TURGOT dat geld een koopwaar is, als elke andere, en een eigen werkelijke waarde bezit, niet op fictie maar op de hoedanigheid van het metaal berustende, en dat het papier om als circulatiemiddel te worden gebruikt, ten allen tijde tegen geld inwisselbaar moet zijn.

Waarschijnlijk door den invloed zijner familie verkreeg TURGOT een betrekking van ondergeschikten aard bij het parlement van Parijs, en werd reeds in 1753 tot *Maitre des Requêtes* bevorderd. De *Maitres des Requêtes* vormden een bijzondere afdeeling van het parlement; zij spraken regt in die zaken, welke ten gevolge van de privilegien der partijen aan de jurisdictie van den gewonen regter waren onttrokken en regtstreeks, reeds in eerste instantie, voor het parlement werden gebragt. Als lid van het parlement en vooral door zijne talenten werd TURGOT spoedig opgenomen in den kring van letterkundigen en geleerden, die de salons van Mad. GEOFFRIN tot plaats van bijeenkomst hadden gekozen. Hij kwam daar weldra in nadere betrekking tot D'ALEMBERT en de overige Encyclopedisten; en bevorderde hunne onderneming door enkele artikels voor de Encyclopédie te schrijven, die een duurzame waarde bezitten, en als goed koorn verdienen te worden afgescheiden van het overvloedige kaf, dat de lijvige deelen van het woordenboek bevatten. De materialistische rigting der Fransche philosophen was echter de zijne niet, en ofschoon TURGOT met hen op vriendschappelijken voet verkeerde, bleef hij zijne beginselen zelfstandig handhaven tegenover den geest der eeuw. Grooter sympathie dan voor de Encyclopédisten, gevoelde TURGOT voor GOURNAY, den voorstander van onbeperkte handelsvrijheid in een tijd, toen het morgenrood der staathuishoudkunde ter naauwernood aan de kimmen gloorde. De denkwijze van GOURNAY bleef niet zonder invloed op zijne economische ontwikkeling; diens leenspreuk: *laissez faire, laissez passer* werd ook de grondslag der politiek van TURGOT. TURGOT vergezelde zijn vriend op de inspectie-reizen, die deze als *intendant de commerce* (minister van koophandel) door het rijk ondernam, en kon zich met eigen oogen overtuigen van de vruchten, die gilden, monopolien en het reglementaire stelsel voor de maatschappij opleveren. Toen GOURNAY in 1759 aan Frankrijk ontviel voor dat hij eenige belangrijke maatregelen van hervorming had kunnen nemen, bragt TURGOT in een lofrede hulde

Digitized by Google

aan zijne verdiensten. Daar GOURNAY geene geschriften heeft nagelaten, noch daden verrigt, waaruit zijne staathuishoukundige denkwijze kan blijken, heeft hij de eervolle plaats, hem in de geschiedenis der staathuishoudkunde aangewezen, alleen aan de lofrede van TURGOT te danken.

De werkzaamheden van het parlement en het tijdroovende van het Parijsche salonleven verhinderden niet dat TURGOT eenige geschriften van wijsgeerigen inhoud het licht deed zien. Als bijdrage tot de kennis van zijn karakter noemen wij zijne *Lettres sur la Tolérance* en den naamloos verschenen *Conciliateur*, waarin hij alle inmenging der regering in zaken van godsdienst afkeurt en volstrekte vrijheid van overtuiging eischt als een onvervreemdbaar regt, ten tijde dat de geestelijkheid bij den koning op een nieuwe vervolging der protestanten aandrong. In 1761 moest TURGOT de genoegens van het beschaafde verkeer der hoofdstad vaarwel zeggen. Op den 5 Augustus werd hij benoemd tot Intendant der généralité van Limoges. Alvorens wij hem in zijne verwijderde provincie volgen, een enkel woord over den aard zijner betrekking en den toestand van het gewest dat aan zijn bestuur werd toevertrouwd.

De verdeeling van het rijk in généralités had aanvankelijk alleen een betere regeling van het financieel beheer ten doel. Sedert de instelling der Intendanten werden de généralités administratieve indeelingen in den ruimsten zin. Door Frans I werd Frankrijk in 16 districten of belasting-provincien verdeeld (1543), later tot 32 vermeerderd, in elk district werd de inning der belasting aan een *receveur général* opgedragen. Van daar de naam *généralité*. Hendrik III zette de regeling voort, door in elke généralité een *Bureau de Finances* op te rigten (1577), uit ontvangers van belastingen en domeinen bestaande, en belast met de verdeeling der *taille*, het toezigt op de rekenpligtigheid der verschillende ontvangers, en gedeeltelijk met de jurisdictie in belastingzaken. Deze ligchamen matigden zich onder zwakke regeringen allengs een zelfstandigheid en onafhankelijkheid aan, die RICHELIEU belemmerend achtte voor de werking der koninklijke magt. Als middel om de magt der *Bureaux de Finances* te beperken benoemde hij in 1637 (*) *Commissaires départis*, later met den titel van *Intendants de justice, de police et de finances*, voor elke généralité, waaraan de *Bureaux de Finances* ondergeschikt werden gemaakt. Deze maatregel was van grooten invloed op de vermeerdering van het monarchaal gezag en het vestigen der eenheid van bestuur. RICHELIEU wilde van de

(*) CAILLET. De l'administration de France sous RICHELIEU p. 48.

Digitized by Google

Intendanten gedweë werktuigen maken in de hand van den minister, gereed om alle bevelen naauwgezet op te volgen. Daarom koos men de Intendanten nooit uit den hoogen adel, meestal werden er *maîtres des Requêtes* voor genomen. Men wilde in hen een tegenwigt hebben tegen den invloed der aanzienlijke adelijke geslachten. Ten einde hen voortdurend afhankelijk te houden, werden zij dikwijls verplaatst; zij waren naar willekeur afzetbaar, regtstreeks aan den koning en zijne ministers ondergeschikt en aan dezen of aan den *Conseil d'état* verantwoordelijk. Ondanks den fellen tegenstand der parlementen, die echter een tijd lang zegevierden, kreeg de magt der Intendanten meer en meer uitbreiding. Die der bestaande autoriteiten werd naar verhouding ingekort. De intendanten vernietigden allengs de nog overgebleven locale vrijheden en bijna de geheele bevoegdheid der *Bureaux de Finances* ging in hunne handen over. Zij werden, als 't ware, koninklijke stadhouders, in vele zaken hadden zij onbeperkt gezag, hun werkkring omvatte eerlang alle takken van bestuur, als landbouw, handel, nijverheid, scheepvaart, militie, policie, jurisdictie in een aantal zaken, gemeentebestuur, eeredienst, kerkfabrieken enz. (*) Onder minder krachtige regeringen, was de verhouding tot het centraal bestuur niet zoo afhankelijk als ten tijde van RICHELIEU, en MONTEIL (†) kon met regt tot den Intendant zeggen uit hoofde van zijn uitgebreid gezag: „Ah! que votre tâche est belle à remplir." Jammer dat hij de opmerking niet mogt terughouden: „mais à vous voir faire, il me semble qu'à ne pas la remplir elle soit encore plus belle."

De généralité van Limoges bevatte behalve Limousin, bijna geheel Angoumois en een gedeelte van Marche en Poitou ongeveer de departementen der Haute-Vienne, Charente en Corrèze. Toen TURGOT aan het bestuur kwam, behoorde zij tot de armste en meest verachterde streken van Frankrijk. Limousin, een hoog gelegen bergland, had een guur klimaat, en was door de natuur uiterst karig bedeeld. De bodem was onvruchtbaar en bestond uit granietrotsen, waarover een dunne laag aarde, zonder sterke bemesting naauwelijks voor cultuur geschikt. De bebouwing van den schralen grond vereischte veel handen, waaraan gebrek was bij de schaarschte der bevolking, en de bestaande gewoonte, dat velen het land hunner geboorte verlieten om elders als handwerkslieden een ruimer bestaan te zoeken. De voortbrengselen bepaalden zich tot een weinig tarwe, rogge, boekweit, haver, eenige granen van min-

(*) Zie een opsomming van de ambtspligten der Intendanten: Mémoires de St. Simon. Paris, HACHETTE 1856 II, p. 492 (note).

(†) Hist. des Français des divers états. Paris 1853 N p. 427.

Digitized by Google

dere soort, kastanjes en wat wijn van slechte hoedanigheid. In den laatsten tijd was de landbouw kwijnende; jaren achtereen had men misgewas gehad; daarbij kwam dat de granen veel te lijden hadden van de klander, een insect, dat dikwijls meer dan een derde van den oogst vernielde, en waartegen men vruchteloos naar voorbehoedmiddelen had gezocht. De op den landbouw rustende lasten waren door het klimmen der staatsbehoeften aanmerkelijk toegenomen, de willekeurige verdeeling van het op te brengen bedrag, en de onbillijke wijze van heffing, verstikte de kiemen van ontwikkeling. Een der belangrijkste middelen van bestaan, de veeteelt, ging hard achteruit. Op den landbouw, waarvoor overvloedige bemesting levensvraag was, werkte dit nadeelig terug. De prijzen van het vee waren tot beneden de helft gedaald; de markt van Parijs, het voornaamste débouché, werd niet meer gelijk voorheen uit Limousin maar uit Normandie van slagtvee voorzien, en de leverantien aan het leger hadden opgehouden. De eertijds bloeijende paardenmarkten van Limoges en Chalus waren vervallen, en daarmede ging de fokkerij te niet. Van den mineralen rijkdom werd weinig partij getrokken, door gebrek aan kapitaal, onkunde der inwoners en vooral door fiscale belemmeringen.

Het getal inwoners der généralité ging 650,000 niet te boven; in Limousin was de bevolking dun gezaaid en haar toestand ellendig. Het volk leefde in de grootste armoede. TURGOT berekent, dat vele landlieden per persoon van 25 tot 30 livres moesten bestaan, alles wat zij van hunnen oogst in natura verbruikten er onder begrepen; geen wonder derhalve dat voor het grootste deel der bevolking het gebruik van tarwe en zelfs rogge, eene ongekende weelde was, en men zich met eene soort van rapen (raves) en met kastanjes voedde, die gedroogd tot wintervoorraad werden bewaard, en met water gekookt gegeten werden. Het bestaan der bevolking was altijd onzeker, immers de kastanje-oogst was wisselvallig, en de vrucht zoo zeer aan bederf onderhevig, dat niet zelden de geheele oogst in drie dagen verrotte en onbruikbaar werd.

Nijverheid had Limousin van geen beteekenis, en wat er nog was, neigde ten val. De voornaamste tak van industrie, die der speldenfabrieken, was door de hooge prijzen der grondstoffen aanmerkelijk teruggegaan, en hun aantal in weinige jaren van 20 tot 3 of 4 verminderd. De kunst van het émail schilderen op koper, waarvoor Limoges eertijds beroemd was, had men sedert lang verwaarloosd en vergeten.

De handel stond, sedert het verval der vee- en paardenmarkten, nagenoeg geheel stil; ook ontbrak het daartoe aan alle hulpmiddelen. Wegen had men bijna niet, en de bestaande waren door slecht on-

Digitized by Google

derhoud meestal onbruikbaar, muilezels waren in het bergland het gewone middel van vervoer; dit was echter zoo kostbaar, dat van sommige artikelen b. v. granen, het vervoer van de havens naar het binnenland den koopprijs te boven gingen. Gemeenschap te water ontbrak, de Vienne en de Vézère waren in hunnen loop door Limousin niet bevaarbaar en daardoor bestond er geen mogelijkheid om partij te trekken van het timmerhout, dat de bosschen van het gebergte in uitmuntende hoedanigheid opleverden.

De toestand van Angoumois, ofschoon meer nabij de zee gelegen, en door de bevaarbare Charente doorsneden, was weinig gunstiger. Kunstmatige belemmeringen wogen tegen de natuurlijke voordeelen rijkelijk op. De papiernijverheid van Augoulême, die hare produkten niet alleen door geheel Frankrijk maar ook naar het Buitenland verzond, had zich onder den druk van hooge belastingen op lompen en lijm, van uitvoerregten, droits de marque enz. naar elders en vooral naar Holland verplaatst. Binnen korten tijd was het getal papiermolens van 60 tot 16 gedaald. Op Engeland werd een voordeelige uitvoerhandel van wijn en brandewijn gedreven, doch deze handel was onzeker, en hield zoodra er een oorlog met dat rijk uitbrak, geheel op. Hooge in- en uitvoerregten, en de belasting op het ijzer, hielden de uitbreiding in alle takken van handel tegen. Bij de bevolking heerschtte weinig handelsgeest. Het doel van den koopman was om zoo spoedig mogelijk edelman te worden; zoodra hij eenig fortuin had verkregen, kocht hij adeldom en onttrok zijne kapitalen aan den handel. Van daar gebrek aan kapitaal en schaarschte van geld, dat naauwelijks tegen 8 à 10 pCt. te bekomen was.

De verstandelijke ontwikkeling was naar verhouding tot den materielen toestand. Het volk stond op een lagen trap van beschaving; de godsdienst bestond in het bijgeloof aan de wondermagt van eenige heiligen, de zeden waren ruw en ongebonden. Het onderwijs werd zoo zeer verwaarloosd, dat op een aantal dorpen de pastoor de eenige was die lezen kon. In het schrijven hadden de goede geestelijke herders het niet ver gebragt, TURGOT moest hen herhaaldelijk verzoeken hunne brieven leesbaar te schrijven. Het was voorzeker onder den invloed der rapporten van TURGOT, dat de TOCQUEVILLE schreef in zijn „l'ancien Régime et la Révolution:" „Au dixhuitième siecle, un village est une communauté dont tous les membres sont pauvres, ignorants et grossiers; ses magistrats sont aussi incultes et mèprisés qu'elle; son syndic ne sait pas lire, son collecteur ne peut dresser de sa main les comptes dont dépend la fortune de ses voisins et la sienne propre." Dit was het veld, waarop TURGOT, de nieuwe Intendant, zich zag geplaatst, laat

Digitized by Google

ons nagaan, wat hij tot bearbeiding en ontginning daarvan heeft verrigt.

Zijne eerste werkzaamheden betreffen de hervorming van het belastingstelsel. In de rei der belastingen bekleedde de *taille* de voornaamste plaats. Zij werd betaald van de opbrengst van den grond, en had eenige overeenkomst met de grondbelasting, die er bij hare afschaffing tijdens de revolutie voor in de plaats is gekomen.

De taille behoort tot de oudste directe belastingen van Frankrijk. Zij werd alleen door het volk opgebragt, de adel en de geestelijkheid bleven er van bevrijd. Ofschoon meestal jaarlijks geheven, droeg zij aanvankelijk het karakter eener buitengewone belasting en moest telkens door den *derden stand* worden toegestaan. De bewilliging der taille was een der belangrijkste regten van de Staten der verschillende provincien, die aan het verleenen der bewilliging niet zelden voorwaarden verbonden. Het was dus een gewigtige aanwinst voor de koninklijke magt toen het aan Karel VII tusschen 1439 en 1445 met behendigheid gelukte de taille permanent te verklaren en als een gewone belasting te doen beschouwen. Dit vermeerderde de zekerheid van het staatsinkomen, dat niet langer van de goedkeuring der Staten afhankelijk was, en verminderde tevens de magt dier Staten, welker geregelde bijeenkomsten onnoodig werden, sedert het gewigtigste deel hunner bevoegdheid in de handen des konings was overgegaan. In het vervolg kwamen zij alleen in buitengewone omstandigheden en op ongezette tijden bijeen. Aan de traditie der naar onbeperkt gezag strevende monarchie getrouw, poogden de opvolgende koningen meestal met goed gevolg de magt en den invloed van de Staten der provincien te verminderen. Ten tijde van Lodewijk XIV was het houden van vergaderingen in de meeste provincien in onbruik geraakt, en waren de Staten feitelijk afgeschaft; slechts enkele provincien, ter onderscheiding *pays d'états* genaamd, hadden ze behouden; doch door den invloed des konings hadden ze het zelfstandig karakter verloren, en waren administratieve ligchamen geworden zonder staatkundige beteekenis.

Het bedrag dat de taille moest opbrengen werd elk jaar door den *Conseil Royal des Finances* vastgesteld, die tevens bepaalde het aandeel daarin door elke généralité te drageu. De intendant regelde de verdeeling tusschen de *élections* (*), de *élus* deden dit tusschen de ge-

(*) *Elections* waren financiële onder-afdeelingen der provincien. De généralité van Limoges telde er vijf. De naam élection is afgeleid van den titel der personen, die de financien bestuurden. Deze personen heetten *élus*, omdat zij oorspronkelijk door de Staten der provincie of door de steden werden gekozen. Sedert de tweede helft der veertiende eeuw matigden de koningen zich de benoeming der *élus* aan.

Digitized by Google

meenten binnen den kring eener élection gelegen, eindelijk stelde in elke gemeente de *collecteur* der taille het bedrag vast door elk belastingschuldige te betalen. De collecteurs waren bovendien met de inning belast, en meestal persoonlijk voor de opbrengst aansprakelijk. Op sommige plaatsen rustte de aansprakelijkheid voor het totaal der opbrengst in de gemeente op vier der hoogst aangeslagenen.

De taille was een der meest gehate belastingen. De weêrzin der bevolking was volkomen gegrond. Alles wat de regeling der belasting betrof was willekeurig. Een *arrêt* van den Conseil was voldoende om het op te brengen cijfer aanmerkelijk te verhoogen. Het ontbrak aan een maatstaf bij de verdeeling der belasting onder de ingezetenen. Bij het gemis aan een behoorlijken grondslag gaf die verdeeling onder de belastingschuldigen, de vaststelling der kohieren tot onbillijkheid en groote misbruiken aanleiding. Om hieraan eenigzins te gemoet te komen had de controleur-général Orry getracht een *taille tarifée* in te voeren, die de waarde der landerijen tot grondslag zoude hebben, doch men had aan dezen maatregel geen uitvoering gegeven. De voorganger van Turgot, Aubert de Tourny, een man met de beste bedoelingen bezield, had het gewaagd met de invoering der *taille tarifée* een proef te nemen. Hij verdeelde den grond in klassen, naar gelang der vruchtbaarheid en naar den aard der cultuur, en stelde het bedrag der taille in verhouding tot die klassen vast. Aanvankelijk regelde hij de rangschikking der landerijen naar de vrijwillige opgave der eigenaars of bruikers. Het bleek weldra dat het stelsel van eigen opgave onvoldoende was, en hij zag zich genoodzaakt ter verkrijging van een zekeren grondslag der belasting, de landerijen te laten opmeten en waarderen door deskundigen. Het doel met den aanleg van een kadaster beoogd was voortreffelijk, doch de uitvoering geschiedde door de onkunde en nalatigheid der beambten zoo slecht, dat de nieuwe wijze van heffing der taille

---

De thans oneigenaardige benaming bleef niet te min behouden, een bewijs dat het ligter is den aard dan den naam der instellingen te veranderen. Behalve de taille verdeelden de *élus* ook de *aides* of verbruiksbelastingen. De élus eener élection vormden een collegie, eveneens *élection* genaamd, dat in de meeste belastingzaken jurisdictie had in eerste instantie. Van de beslissingen der élection, kon men appelleren op de *Cour des aides*, de hoogste regtsmagt in alles wat de belastingen betrof, Limoges ressorteerde onder dat van Clermont. Het aantal dezer hoven was ongeveer zeventien. Zie over de geschiedenis van de regtsmagt der élections en der Cours des aides: *Brewer*, Gesch. der Französischen Gerichts-Verfassung, 1835—37 II p. 351—318; *Warnkoenig und Stein*, Franz. Staats- und Rechtsgesch. II p. 610 ff. *Schaeffner*, Gesch. der Rechtsverfassung Frankreichs 1849 I p. 451 ff.; *Dareste de la Chavanne*, Hist. de l'administration en France 1848 I chap. IX.

Digitized by Google

algemeene ontevredenheid verwekte, en het geneesmiddel de kwaal verergerde. Niet het minst kwam de tegenstand van de zijde der *élus*, die onder anderen in eersten aanleg over de geschillen in belastingzaken uitspraak deden, en door de nieuwe regeling waarbij de intendant zich op een vergeten *déclaration du roi* van 1715 beriep in hunne bevoegdheid beperkt werden. Het gelukte hen van den Conseil Royal een déclaration (13 April 1761) te verkrijgen, waarbij hunne regten werden gehandhaafd, en tevens de taille op den ouden voet teruggebragt.

In dezen stand der zaken aanvaardde TURGOT in Augustus 1761 zijn bestuur. De voortreffelijkheid van het beginsel der taille tarifée erkennende, wilde hij dit ondanks alle moeilijkheden handhaven. Een bloote intrekking door den Conseil Royal van het bevelschrift van 13 April was niet voldoende, want het liet zich aanzien dat de *Cour des Aides* van Clermont het registreren der intrekking zoude weigeren. Er werd dus een krachtiger middel vereischt; TURGOT bewerkte dat nog in hetzelfde jaar een bevel regtstreeks door den koning werd uitgevaardigd (30 Dec. 1761), dat de werking der déclaration van 13 April schorste en de heffing der taille tarifée gedurende de drie volgende jaren veroorloofde, binnen welken tijd de noodige verbeteringen in het stelsel moesten worden gemaakt. Nu scheen TURGOT de handen ruim te hebben om zijne plannen tot verligting van den landbouw, door een betere verdeeling der lasten te verwezenlijken. Met moed toog hij aan den arbeid. De moeilijkheden aan deze taak verbonden ontveinsde hij zich niet; doch het bleek hem weldra dat zij zijne verwachting verre te boven gingen. In een brief aan den Contrôleur-général BERTIN verklaart hij, dat indien hij den omvang der bezwaren had kunnen voorzien, hij welligt voor de onderneming zoude zijn teruggedeinsd. In alles wat de taille betrof vond hij de schroomelijkste verwarring. Niet meer dan twee derde van de généralité was opgemeten. Men had naar deze opmetingen geene kaarten gemaakt, maar de klad-aanteekeningen der landmeters hadden bij de bepaling der taille tot grondslag gediend. Fouten en misrekeningen konden niet meer hersteld worden, omdat de oorspronkelijke aanteekeningen vernietigd waren. De slordigheid bij de waardering der gronden grensde aan het ongeloofelijke. Meestal was het geschied door personen (abonnateurs) zonder kennis van den landbouw, die op hoog gelegen punten van waar men de landstreek kon overzien de waarde der verschillende percelen bepaalden, en dit niet zelden in den winter wanneer de grond met sneeuw was bedekt. Er was bovendien niets geschied om dit hoogst gebrekkig kadaster bij te houden met de veranderingen in de verdeeling der

Digitized by Google

eigendommen, zoodat de taille in 1761 nog werd geheven naar de grondslagen in 1738 op de boven vermelde wijze vastgesteld.

De taille volgens het kadaster noemde men *taille abonnée*, in tegenoverstelling der *taille tarifée*, die in het niet opgemeten deel der généralité bestond. Laatstgenoemde had eigen aangifte met benadering door de ambtenaren ten grondslag. Dit stelsel was nog gebrekkiger dan dat der taille abonnée. In sommige gemeenten had men de belastbare opbrengst, met de waarde van het vee vermeerderd, elders wederom die opbrengst hooger gesteld, dan de werkelijke waarde van den grond.

Turgot zag weldra in dat aan geen grondige verbetering te denken viel, zonder voorafgaande vernieuwing en herziening van de grondslagen der taille. Alvorens eenig nieuw beginsel van heffing aan te nemen, wilde hij zich zooveel mogelijk inlichting verschaffen omtrent alles wat de taille betrof. Daartoe opende hij een uitgebreide briefwisseling met alle personen en collegien, waarvan hij vermoedde, dat zij met de bijzonderheden der belastingheffing en met de daarin aanwezige gebreken bekend zouden zijn. Zelfs wendde hij zich tot de pastoors. Enkele dezer brieven zijn bewaard gebleven; uit den aard en het aantal der gestelde vragen blijkt ten duidelijkste dat Turgot den verbazenden omvang zijner voorgenomen hervorming volkomen doorzag. Hij had echter de voldoening niet, de verbetering der taillle volgens zijne plannen tot stand te brengen, een doel, door hem zoo zeer ter harte genomen, dat hij daarvoor de meer aangename en voordeeliger betrekking van intendant te Lyon had geweigerd. Na jaren arbeid moest hij de invoering van een naauwkeurig kadaster opgeven, en zich tot partiele herziening der meest in het oog loopende gebreken bepalen. De regering beval wel in 1763 het vervaardigen van een kadaster voor geheel Frankrijk, en deed zelfs de toezegging van de kosten voor hare rekening te nemen, maar verder kwam het niet; zij liet hare beloften onvervuld. — Bij gebrek aan fondsen kon aan dit nuttige plan geen uitvoering worden gegeven. De zaak bleef rusten. Wat Turgot niet vermogt deed de revolutie. De *Assemblée constituante* decreteerde in 1791 de vervaardiging van een algemeen kadaster, om tot grondslag te dienen voor de grondbelasting, die de plaats der afgeschafte taille verving.

De druk der belastingen woog te zwaar op de verarmde bevolking der généralité, dan dat het mogelijk was, de aanzienlijke kosten van een kadaster ten haren laste te brengen. Alleen de taille was in de laatste 50 jaren met ruim 50 p. c. vermeerderd en van 1,4000,000 livres tot 2,200,000 verhoogd. Door misgewas en andere rampen had men sedert eenigen tijd het gevorderde bedrag niet kunnen opbrengen en was er een achterstand van een millioen ontstaan. Turgot trachtte niet

Digitized by Google

alleen door een betere verdeeling, maar vooral ook door vermindering van het totaal bedrag dien last te verligten. Deze pogingen zijn de aanleiding zijner *Avis annuels sur l'imposition de la taille.* Jaarlijks wanneer de Conseil het cijfer der taille voor de généralité had vastgesteld, zond hij een *avis* aan den koning om op een vermindering aan te dringen. Deze *avis* zijn uit meer dan een oogpunt belangrijk, zij hebben niets van de stroefheid en dorheid die van officiële stukken onafscheidelijk schijnt, en leveren een sprekend bewijs van de naauwkeurige kennis die TURGOT zich van zijn gewest had eigen gemaakt. In een tijd toen de eigenlijke gezegde statistiek niet bestond, (*) en de meeste hulpmiddelen ontbraken waarover de besturen thans beschikken om kennis van feiten te verkrijgen, is het dubbel merkwaardig in deze *avis* rapporten te vinden, die den toestand der généralité met uitvoerigheid schetsen. De landbouw neemt in deze stukken, gelijk men uit den aard der zaak kan verwachten, de voornaamste plaats in; na een algemeen overzigt in korte trekkken, wordt er de staat der verschillende gewassen de uitslag van den oogst, de vooruitzigten voor het volgende jaar, de uitbreiding of de vermindering der cultuur, de invloed der weêrsgesteldheid, de schade door hagelslag of insecten veroorzaakt, de staat van het vee, de prijzen der levensmiddelen beschouwd op eene wijze, die zelfs bij de behandeling van dergelijke onderwepen voor onzen tijd nuttige wenken oplevert. Aan den ongunstigen staat van den landbouw door misgewas of verlies van den oogst ontleent hij de voornaamste argumenten tot vermindering der opgelegde belasting; met warmte bepleit hij telkens de belangen der bevolking, en had meestal de voldoening, dat de Conseil een vermindering van het bedrag der taille toestond. (†) Echter teregt inziende dat klagten over den slechten oogst, evenmin als zijne tafereelen van de armoede der bevolking op den duur genoeg zouden wegen bij een administratief ligchaam, gelijk de Conseil Royal, dat bovendien reeds genoeg met klagten bestormd werd, betoogde

---

(*) TOCQUEVILLE verhaalt dat men om het cijfer der bevolking van een district te kennen op de volgende wijze te werk ging: de pastoors deden opgaven van het getal dergenen, die met Paschen aan de communie hadden deelgenomen, en dit getal werd vermeerderd met het vermoedelijk cijfer der jonge kinderen en zieken.

(†) De vermindering bedroeg:

in 1762	190.000 livres.	in 1769	280.000 livres.
„ 1763	180 000 „	„ 1770	250.000 „
„ 1765	280.000 „	„ 1771	260.000 „
„ 1766	217.857 „	„ 1772	270.000 „
„ 1768	220.000 „	„ 1773	200.000 „

Digitized by Google

TURGOT ook op regtsgronden dat zijn gewest in verhouding tot andere généralités te zwaar belast was, en dat reeds alleen de eischen der regtvaardigheid gebiedend een verligting vorderden. Hij wees in de eerste plaats op de dubbele belasting, die op een aantal landeigenaars drukte, een gevolg van de collisie der stelsels van *taille reëlle* en *taille personelle*. De taille werd namelijk op twee verschillende wijzen geheven; *de taille reëlle* was een belasting op de grondeigendommen zelve die er voor verbonden waren, de *taille personelle* was meer een persoonlijke belasting door den landeigenaar te betalen in verhouding tot het inkomen, dat hij geacht werd uit zijne vaste goederen te trekken, en van zijne winst door nijverheid of handel verkregen. Zij had daardoor eenige overeenkomst met de patentbelasting. Over het algemeen bestond de *taille personelle* in de noordelijke helft des rijks, en de *taille reëlle* in de zuidelijke. — Op dezen regel waren echter vele uitzonderingen. In Angoumois had men de taille reëlle, in het aangrenzende Saintonge daarentegen de taille personelle.

De dubbele taille ontstond daardoor dat voor personen die in Saintonge woonden en goederen in Angoumois bezaten, de taille personelle naar verhouding tot die goederen berekend werd, terwijl zij voor die goederen tevens de taille réelle van Angoumois betaalden. Evenzoo was het voor de inwoners van Angoumois met hunne goederen in Saintonge. TURGOT bepaalde zich niet tot het in het licht stellen der bestaande onbillijkheid in een uitgewerkte memorie aan den Conseil, maar droeg in een ontwerp-besluit maatregelen voor tot een betere regeling. Tevens had hij den intendant van la Rochelle, tot wiens généralité Saintonge behoorde, voor de zaak gewonnen. — De Conseil vereenigde zich met zijne voorstellen, het ontwerp werd door den koning bekrachtigd en de onbillijke dubbele belasting daardoor afgeschaft.

Niet zoo gelukkig slaagde hij er in om het totaal bedrag der taille duurzaam te verminderen. De généralité was namelijk hooger belast dan de naburige provincien. Van daar dat velen domicilie kozen in een der aangrenzende gewesten; de belasting bedroeg meer dan de helft der opbrengst van den grond, soms zelfs twee derde. (*) Jaarlijks maakte TURGOT den Conseil in zijn avis op deze onregelmatigheid opmerkzaam, en vraagde een daaraan geëvenredigde vermindering der taille, doch vruchteloos. In 1766 stelde hij een afzonderlijke memorie over dit onderwerp op.

(*) In de memorie van 1766 komen uitgewerkte berekeningen voor, waaruit blijkt dat de schatkist 43¼, 49, 54. en 56¼ pct. trok van de opbrengst van den grond, ruim dubbel zoo veel als in Saintonge, waar de belastingen niet hooger liepen dan 25 pCt.

Digitized by Google

Hij bewijst in dat stuk dat er behalve de natuurlijke ook nog maatschappelijke oorzaken aanwezig zijn, waardoor de zuivere opbrengst van den grond in de généralité minder is dan elders. Terwijl in de naburige provincien de grond meestal aan pachters werd verhuurd, die bij de cultuur hun eigen kapitaal gebruikten, en den eigenaar alleen een jaarlijksche landpacht betaalden, waren de landbouwers in Limousin bijna allen *métayers*. De landbouwende stand was te arm om den landbouw met eigen kapitaal te drijven; de eigenaar was verpligt den landbouwer het vereischte omloopend kapitaal te verschaffen, bestaande uit vee, gereedschappen enz. tegen genot van de helft der opbrengst. De verhandeling van TURGOT had voornamelijk ten doel om aan te toonen, dat bij de bebouwing door métayers de grond minder opbrengt, dan wanneer men het stelsel van pachters volgt. Zijne kritiek der nadeelen van de cultuur door métayers is door latere staathuishoudkundigen naauwelijks verbeterd, en velen hebben bij de behandeling van dit onderwerp rijkelijk uit TURGOT geput. (*)

Het blijkt niet of de Conseil door dit betoog niet overtuigd werd, dan wel of de financiele toestand des rijks geene vermindering van opbrengst, hoe gering ook, kon gedoogen. Het stuk miste zijn doel. TURGOT gaf ondanks deze teleurstelling den strijd niet op, telkens kwam hij op deze zaak terug, en zond jaarlijks een afschrift van zijne memorie als bijlage van zijn *avis annuel*. „N'est-ce pas notre devoir, zeide hij in 1773, de nous répeter jusqu'à ce que le conseil nous écoute?" De Conseil bleef voor de stem der billijkheid doof, maar tot de eerste daden van TURGOT's ministerie behoort de vermindering van het brevet der taille voor de généralité van Limoges.

Na de taille volgt de *vingtième* als de belangrijkste belasting. Het was een inkomstenbelasting van 5 pCt. waarvan alleen het inkomen uit de schuldbrieven van den Staat uitgezonderd was. Zij werd in 1749 ingevoerd door den contrôleur-général MACHAULT ter vervanging van de *dixième*, de treurige nalatenschap van den Spaanschen successieoorlog. Het doel was de opbrengst aan te wenden tot het oprigten eener amortisatie-kas. Toen echter het geld binnen kwam, werd het doel spoedig vergeten, van amortiseren kwam bijna niets, en de 21 millioen door deze belasting in de schatkist gevloeid werden voor de gewone uitgaven gebruikt. In beginsel verdiende de *vingtième*

(*) D'HUGUES schijnt niet te hebben opgemerkt (p. 91) dat de woorden *grande et petite culture* waardoor TURGOT de beide stelsels van bebouwing onderscheidt, thans in anderen zin worden gebruikt; *grande culture* is het landbouw bedrijf op groote schaal, de exploitatie van uitgestrekte landerijen, door één ondernemer, hetzij eigenaar of pachter, in tegenoverstelling der *petite culture*, de bebouwing van kleine stukken grond door verschillende ondernemers.

Digitized by Google

de voorkeur boven de bestaande belastingen. Volgens de bepalingen van het édit van 1749 moest zij door *alle* onderdanen des konings van alle inkomsten worden betaald *zonder eenige uitzondering*. Gelijkheid voor de wet lag aan de vingtième ten grondslag, en dit levert een belangrijk verschilpunt met de taille, die de bevoorregte standen niet trof. Bij de ten uitvoerlegging van het édit werden echter zoo vele uitzonderingen gemaakt, dat het beginsel nagenoeg krachteloos werd, en de last voornamelijk op het volk neêrkwam. De geestelijkheid maakte op een tijdstip van kerkelijke agitatie in weerwil van den tegenstand der ministers van de zwakheid des konings gebruik om hare bezittingen van de vingtième te bevrijden, en in de plaats daarvan jaarlijks een geringe som als *don gratuit* aan de schatkist te betalen. In de meeste provincien werd deze belasting *par abonnement* geheven, d. i. provincie of de généralité betaalde een vaste som, die over de bevolking werd omgeslagen. Bij de verdeeling wist echter de adel onder verschillende voorwendsels zich van deze belasting te verschoonen.

Uit hoofde van den laatsten oorlog was de vingtième van één op drie (van 5 op 15 pct.) gebragt, en bragt ongeveer 60 millioen op. Na den vrede van 1763 werd de derde vingtième afgeschaft, en de heffing der tweede nog voor eenige jaren bestendigd. TURGOT wilde de kohieven doen herzien, ten einde de verdeeling billijker te regelen, en zooveel mogelijk aan de belasting het oorspronkelijk karakter terug te geven. Doch hij ontmoette een tegenstand, die elken doortastenden maatregel belette. Die tegenstand kwam van het parlement, een ligchaam dat ten onregte wordt voorgesteld als de handhaver van de regten des volks, terwijl het alleen zijne eigene voorregten en die der geprivilegieerde standen niet onverbeterlijke hardnekkigheid verdedigde tegen de inbreuken van het absoluut gezag. Het had de afkondiging van het édit van 1763 geweigerd, (*) indien er de

(*) De édits en ordonnances werden aan het Parlement, het hoogste regterlijk collegie met de handhaving der wetten belast, medegedeeld, en door hetzelve in de registers ingeschreven (enregistrement). Deze mededeeling en inschrijving werd als de afkondiging beschouwd. Het parlement had tevens het regt zijne bezwaren tegen den inhoud der édits aan den koning kenbaar te maken (remontrance), en dit regt allengs zoo ver uitgebreid, dat het de inschrijving weigerde, voor dat aan die bezwaren was te gemoet gekomen. Bij het afnemen van den regtstreekschen invloed des volks op wetgeving en bestuur werd het koninklijk gezag nog in vele opzigten door het *veto* van het parlement beperkt. Zelfs Lodewijk XI moest eenmaal voor de magt van dat ligchaam bukken. Er was echter een middel om deze oppositie te beheerschen, namelijk door het houden van een zoogenaamd *Lit de Justice*, een plegtige parlementzitting, waarin de koning zelf voorzat, en de inschrijving van het edit in persoon gelastte. Niet dan bij groote noodzakelijkheid gingen de vorsten tot dezen maatregel over, die eenigzins het karakter droeg van een *coup d'état*. Op nagenoeg gelijke wijze als door het parlement werden de financiele verordeningen door de *cours des aides* ingeschreven.

Digitized by Google

clausule niet werd bijgevoegd, dat de heffing volgens de bestaande kohieren zonder eenige verandering zoude geschieden. De adel voorzag namelijk dat een herziening en verbetering der kohieren niet tot zijn voordeel zoude uitvallen. Deze onverbiddelijke clausule was de klip waarop de hervormingsplannen van TURGOT schipbreuk leden. Zijne voorstellen bleven zonder gevolg, in weerwil van den klem waarmede hij ze blijkens de bewaarde briefwisseling aan den controleur-géneral aanbeval. De regering was destijds niet krachtig genoeg om de oppositie van het parlement door een *lit de justice* te breken.

Dezelfde bekrompen geest van tegenstand tegen alles wat slechts in de verte de privilegien bedreigde, bezielde ook de overige regterlijke en administratieve ligchamen, en was de karaktertrek der magistratuur. De Cour des Aides van Clermont gaf hiervan een bewijs, toen TURGOT eenige posten van de kohieren liet schrappen. Hoewel dit alleen geschiedde uithoofde van de woonplaatsverandering der aangeslagenen, meende het hof hierin een schending der bewuste clausule te zien, en verbood uitdrukkelijk daarmede voort te gaan. Bij zooveel tegenwerking waren de pogingen van TURGOT vruchteloos, en moest hij voor de overmagt zwichten.

Te midden der werkzaamheden tot verbetering van het belastingstelsel zien wij TURGOT het voortbrengend vermogen van den arbeid bevorderen, en alles in het werk stellen wat strekken kon tot wegruiming der hinderpalen, die de ontwikkeling der welvaart bemoeilijkten. Van de lasten die den landbouw drukten had de *corvée* den nadeeligsten invloed. Hoewel zij een middeleeuwsch karakter had, was het een instelling van den lateren tijd, en dagteekende eerst van den aanvang der achttiende eeuw. In den tijd dat door het gouvernement de aanleg van groote wegen werd ondernomen, hadden sommige intendanten aan de inwoners van gemeenten langs die wegen gelegen, de verpligting opgelegd een zeker getal dagen voor niet daaraan te arbeiden. De regering was hiermede zeer gediend en beval die handelwijze aan alle intendanten aan. Men zag niet in, dat die, schijnbaar kostelooze, arbeid der landbouwende bevolking duurder kwam te staan, dan wanneer hetzelfde werk voor loon werd verrigt. Van tijdelijken maatregel werd de *corvée* allengs bestendigd, en eindelijk het gewone middel tot onderhoud der wegen. Ook hier gold de invloed der privilegien; de adel en de geestelijkheid, die door hun uitgestrekt grondbezit in de eerste plaats bij den goeden staat der wegen belang hadden, waren niet tot de corvée verpligt.

Bij de regeling en verdeeling van den arbeid door de *syndics* onder de inwoners der gemeenten had veel onbillijkheid plaats; van lieverlede

Digitized by Google

had men den last grootendeels op de minst gegoede landbouwers gelegd. Zij werden verpligt om jaarlijks, wanneer het den intendant behaagde, 12 soms 18 dagen hun eigen werk te staken en aan de wegen te arbeiden, dikwijls op geruimen afstand van hunne woonplaats. Bovendien moesten zij de noodige gereedschappen leveren en trekdieren tot vervoer der materialen. Voor het vee dat bij den zwaren arbeid omkwam werd geen schadevergoeding verleend.

TURGOT, die de nadeelen en misbruiken der corvée kende, besloot ze af te schaffen. Immers voor den landman was de opoffering van zoo vele dagen arbeid een gevoelig verlies; het werk aan de wegen was slecht, het werd met weerzin verrigt, de arbeiders hadden er meestal geen kennis van. Ook keurde hij in het algemeen het vorderen van persoonlijke diensten in beginsel af, niet alleen op grond der onmogelijkheid om ze van ieder naar verhouding tot het vermogen te vorderen, maar vooral omdat hij ze beschouwde als een aantasting der individuële vrijheid. Maar evenzeer doordrongen van de waarheid, dat geen hervorming waarlijk heilzaam kan werken, indien zij niet door het volk wordt begrepen, wilde hij zijn doel, om de corvée door een belasting te vervangen, alleen door de kracht der vrije overtuiging bereiken. Hij zond personen uit om in elke gemeente de ingezetenen tot een bijeenkomst op te roepen, die de nadeelen der corvée moesten uiteenzetten, en in de plaats daarvan een kleine opbrengst in geld voorstellen. In den aanvang koesterde de bevolking eenigen achterdocht; niet gewoon zijnde dat het bestuur zich over haar welzijn bekommerde vermoedde men, dat er een verborgen bedoeling achter schuilde. Dit wantrouwen was echter spoedig overwonnen en het voorstel van TURGOT verkreeg de algemeene goedkeuring. Op enkele plaatsen openbaarde zich eenige tegenstand; deze kwam niet van het volk maar van de zijde der advocaten en der *hommes de la loi, cette caste endurcie dans ses préjugés* gelijk D'HUGUES hen noemt, en die zich ook hier gelijk zoo dikwijls op den voorgrond plaatsten om het goede tegen te werken. Nu de corvée was afgeschaft, wilde TURGOT de som voor het onderhoud der wegen opgebragt op de doelmatigste wijze besteden. Hij ontbood ingenieurs, om bestekken van de reparatien op te maken en over de uitvoering van het werk toezigt te houden. Het werk zelf werd aanbesteed, en een deel der aannemingsom als waarborg van de aannemers ingehouden. De staat der wegen werd aanmerkelijk beter dan vroeger. Door verwaarloozing waren zij meestal een deel des jaars onbruikbaar, behalve de werkdagen der corvée werd er tusschentijds niets aan gedaan, thans had er voor het eerst geregeld onderhoud plaats, de gebreken werden in den aanvang hersteld, en hierdoor groote

Digitized by Google

reparatien voorkomen. De kosten waren betrekkelijk gering, en bedroegen jaarlijks weinig meer dan 114,000 livres.

Er was nog een andere corvée behalve de arbeid aan de wegen, namelijk die der *transports militaires*, niet minder willekeurig in de toepassing en nadeelig voor de bevolking dan de eerstgenoemde. Bij alle troepenbewegingen en garnizoensveranderingen waren de bewoners der dorpen, waar de togt langs ging, verpligt op eerste aanvrage onmiddelijk alles te leveren, wat tot het vervoer van bagage en krijgsvoorraad werd vereischt. De hoeveelheid der destijds bij elke plaatsverwisseling medegevoerde bagage was veel grooter dan thans. Een tweetal brieven van TURGOT aan den Contrôleur-général schetst de werking dezer corvée. Hij zet er de nadeelen van uiteen die de landbouw ondervond, wanneer in elk saizoen, soms midden in den oogst, alle vervoermiddelen door het openbaar gezag in beslag werden genomen, en vermeldt de verliezen aan paarden en trekvee voor zwaargeladen wagens bezweken, of voor verderen arbeid ongeschikt geworden. De boeren, die het waagden zich te beklagen, werden daarenboven door de soldaten mishandeld.

Het gelukte TURGOT aan deze corvée een einde te maken, en de goedkeuring van den conseil te verkrijgen op een voorstel om de militaire transporten door ondernemers bij aanbesteding te doen plaats hebben, en van de bevolking een geldelijke bijdrage in stede der diensten in natura te heffen. Het is opmerkelijk na te gaan de omzigtigheid waarmede TURGOT in deze zaak te werk ging. Tot verkrijging eener begrooting der kosten berekende hij zelf het gemiddeld benoodigde getal wagens en paarden, den prijs der paarden, de onderhoudskosten per dag, het aantal dagreizen, enz. De aanbesteding geschiedde tegen contante betaling, de eerste maal was de aanneming slechts voor één jaar, omdat het aantal transporten niet bekend en de nieuwe regeling der zaak nog vreemd was. Van twee kanten hadden deze maatregelen een gunstig gevolg; de dienst der transporten geschiedde beter dan vroeger, en de bevolking der généralité was door de zorg van haren intendant voor weinig meer dan 17,000 livres 's jaars van den last der corvée militaire bevrijd.

Een der belangrijkste verbeteringen door TURGOT gedurende zijn bestuur tot stand gebragt, betrof de militie. Niettegenstaande den strijdlustigen geest der franschen, die Voltaire aanleiding gaf om zijne landgenooten meer juist dan vleijend *des fous pleins d' honneur* te noemen, was de militie alles behalve populair. Voorzeker geen wonder, want het schijnt bij het lezen der ordonnances op dit onderwerp, als of men opzettelijk had getracht de geheele instelling zoo gehaat mogelijk te maken.

Digitized by Google

Aan de ordonnance van 27 Febr. 1726 ontleent de eigenlijk gezegde militie haar bestaan. Elke gemeente moest een bepaald getal manschappen leveren van 16 tot 40 jaren, door het lot aan te wijzen. Het getal aanzienlijke en gegoede personen, die vrijstellingen deden gelden, was zoo groot dat de verpligting tot de dienst alleen ten laste der mingegoede volksklasse kwam. Het beginsel van privilegie was hierin tot het uiterste gebragt, niet alleen de edelman, maar ook de zoons van hooge ambtenaren, advocaten, ontvangers, groote landbouwers, ja zelfs de knechts der geestelijken en edelen hadden regt op vrijstelling. Die door het lot werd aangewezen was onherroepelijk verpligt te dienen, nummerverwisseling of plaatsvervanging werd niet toegelaten, ja zelfs was het verboden gelden bijeen te brengen om vrijwilligers aan te nemen tot voltalligmaking van het contingent. Het gevolg van dezen toestand was, dat zoodra de tijd der loting aanbrak, de mannelijke bevolking in elk dorp op de vlugt ging en zich op bergen en in bosschen schuil hield, om de militie te ontgaan. De kans der achtergeblevenen werd daardoor ongunstiger, zij hadden er belang in de vlugtelingen op te sporen en terug te brengen. Een latere ordonnance die bepaalde dat allen die als vlugtelingen werden gegrepen tot de dienst verpligt waren, gaf aanleiding dat er drijfjagten op hen werden gehouden; en bij de ontmoetingen der jagers van verschillende dorpen, die elkander de vlugtelingen betwistten, vielen dikwijls bloedige gevechten voor.

Een toestand als deze, die de inwendige rust jaarlijks bedreigde, en het vuur der tweedragt tusschen de landbouwende bevolking levendig hield, kon TURGOT niet langer laten voortduren. De drijfjagten werden dadelijk verboden; de vlugtelingen werden in plaats van door hunne medeburgers, door de *maréchaussée* opgespoord. Zonder het antwoord van den Minister van Oorlog op zijne voorstellen tot verbetering der wetgeving op de militie af te wachten, schorste hij op eigen gezag sommige bepalingen der ordonnance, gaf verlof om de gevorderde contingenten door vrijwillige dienstneming aan te vullen, en stond de remplacering toe. De afkeer van de militie werd daardoor aanmerkelijk verminderd; de lotelingen behoefden niet meer gelijk voorheen geboeid en onder geleide eener militaire escorte naar de plaats der loting te worden gebragt; de jongeling, dien het lot aanwees, was niet onverbiddelijk tot de dienst verpligt, maar kon een ander in zijne plaats stellen; en zij die lust gevoelden in het krijgsmansleven konden hunne geneigdheid volgen door vrijwillig in dienst te treden. De invloed dezer maatregelen op een betere zamenstelling der militie werd door de militaire autoriteiten gewaardeerd; in plaats van uit onwillige boeren te

Digitized by Google

bestaan, nam de militie de meest geschikte elementen in zich op. De minister stond de overtreding der ordonnances oogluikend toe. Verder kon TURGOT het echter niet brengen. Zijne ontwerpen van meer doortastende hervormingen, tot oprigting van permanente provinciale militiecorpsen in plaats van de indeeling der militiens onder de gewone troepen, tot het maken eener betere verhouding in het leveren der contingenten door de gemeenten bleven zonder gevolg.

Al wat den bloei van den landbouw kon bevorderen, vond in TURGOT een krachtigen voorstander. De pasopgerigte maatschappij van landbouw te Limoges, die hem tot haren voorzitter benoemde, werd onder zijne leiding een magtige hefboom tot ontwikkeling; hij gaf aan hare werkzaamheden een practische rigting, door prijsvragen uit te schrijven over onderwerpen, waarbij de landbouw onmiddelijk belang had; zoo als over de uitroeijing van schadelijke insecten, over het gebruik van paarden of van ossen bij de bebouwing, over de bepaling der zuivere opbrengst van den grond bij de verschillende stelsels van cultuur enz. Niet alleen stelde hij de vragen en bekostigde zelf de medailles, maar leverde bij de beoordeeling der antwoorden soms nieuwe verhandelingen tot uitbreiding of bestrijding van de stellingen der bekroonde schrijvers. De *Observations* van TURGOT op de prijsverhandelingen over den invloed van directe belastingen op het inkomen des grondeigenaars van DE SAINT PÉRAVY en DE GRASLIN, die elk een tegenovergesteld beginsel verdedigden, hebben de namen dezer schrijvers voor vergetelheid behoed.

Naauwelijks had BOURGELAT in 1760 te Lyon de eerste veeartsenijschool in Frankrijk geopend of TURGOT zond op kosten der généralité eenige leerlingen derwaarts. Eerlang rigtte hij te Limoges een dergelijke school op, onder de leiding van MIRA, een der bekwaamste leerlingen van BOURGELAT. De kwijnende veeteelt deed hij in korten tijd herleven, door de belasting op het vee af te schaffen en de wolven uit te roeijen, door middel van het uitloven van premiën.

Met eigen middelen bevorderde TURGOT de cultuur van nieuwe gewassen. Planten en zaden liet hij van elders komen en deelde ze met de noodige aanwijzingen aan de landlieden uit. Bij de invoering der aardappelen had hij een aantal vooroordeelen te bestrijden. Deze vrucht was in die streken nog weinig bekend, de bevolking had daaromtrent de zonderlingste denkbeelden, dat ons van eenvoudige landlieden niet kan bevreemden, daar het Parlement van Besançon nog kort te voren de aardappelcultuur op hooge boete verbood, op grond dat de aardappel een verderfelijke vrucht was, en leproosheid ten gevolge had. TURGOT gaf zelf het voorbeeld door dagelijks aardappelen te gebruiken.

Digitized by Google

Dit vond navolging, en reeds in zijn avis over de taille van 1766 maakte hij gewag van de toenemende aardappel-cultuur in de élections van Angoulème, Limoges en Tulle. (*Wordt vervolgd.*)

WIE SLOOT HET EERST EEN HANDELSVERDRAG MET JAPAN?

In het „Tijdschrift van Nederlandsch-Indië" voor Maart 1860 komt, onder het opschrift: „Onze handelsbelangen in Japan," een artikel voor, waarin onder meerdere, meermalen gemaakte, doch ook reeds meermalen wederlegde aanmerkingen op de wijze, waarop de Japansche aangelegenheden door de Nederlandsche Regering worden behandeld, ook deze wordt gevonden: Dat Nederland, in plaats van, zoo als had mogen worden verwacht, de eerste mogendheid te zijn geweest, die met Japan een handelstractaat sloot, zich daarin door anderen heeft laten voorbijstreven.

Afkeerig van polemiek, welke toch hoogst zelden iemand overtuigt, voel ik geen geneigdheid om de wederlegging te beproeven van de naar mijne overtuiging in vele opzigten ongegronde beschuldigingen, welke in dat artikel aan de regering, over de door haar gevolgde politiek ten aanzien der Japansche aangelegenheden, naar het hoofd worden geworpen. Ik wensch ook niet na te gaan òf en in hoeverre sommige der in dat stuk gemaakte aanmerkingen in meerdere of mindere mate al dan niet gegrond zijn. Maar, meer naar aanleiding van, dan tegen dat stuk schrijvende, wensch ik de aan het hoofd dezes gestelde vraag te behandelen, omdat door het daaromtrent thans weder beweerde op nieuw voedsel wordt gegeven aan eene, naar mijne innige overtuiging, onjuiste voorstelling van zaken, — aan eene voorstelling, die telkens door sommigen in- en buiten de Kamers is en nog wordt gegeven, en die toch vallen *moet*, zoo men slechts gelieft te lezen wat reeds bij herhaling is gedrukt en te letten op onwedersprekelijke feiten.

Ik wil trachten aan te toonen dat het beweren, dat andere mogendheden geruimen tijd vóór Nederland handelstractaten met Japan sloten, volstrekt ongegrond is, en dat dus de beschuldiging, welke men daaruit tegen de regering inbrengt, vallen moet. Ik wil bovendien het bewijs trachten te leveren, dat integendeel Nederland vóór alle andere mogendheden een eigenlijk handelstractaat met Japan sloot, en, getrouw aan

Digitized by Google

zijne zoo vrijzinnige politiek in deze geheele zaak, anderen daarvan terstond het genot deed hebben.

Ik stel dus niet alleen eene volstrekte ontkentenis tegenover de ingebragte beschuldiging, maar beweer zelfs dat juist het tegendeel waar is.

Ik meende dat het debat over deze zaak eigenlijk geëindigd mogt heeten nadat de minister van Koloniën, in zijn antwoord op het door eene commissie der Tweede Kamer uitgebragt verslag over ons tractaat met Japan van 30 Januarij 1856, het ongegronde der beschuldiging, dat wij ons in alles in Japan door anderen hadden laten voorbijstreven, op zulke krachtige gronden had aangetoond, dat de commissie, die kort daarop over de Additionele overeenkomst van 16 October 1857 rapporteerde, schijnt begrepen te hebben, dat het antwoord afdoende was geweest en zij dus op de zaak niet moest terugkomen. Nu dat betoog evenwel vergeten schijnt te zijn en op die oude beschuldiging teruggekomen wordt, wensch ik er, tot goedmaking mijner stelling, nog het volgende tegen in te brengen.

Het is volkomen waar dat Noord-Amerika reeds op 31 Maart 1854 een tractaat met Japan sloot en daarin op 14 October 1854 door Engeland en op 26 Januarij/7 Februarij 1855 door Rusland gevolgd werd, terwijl wij eerst op 9 October 1855 eene voorloopige overeenkomst en op 30 Januarij 1856 ons eerste tractaat sloten. Maar waarom kwamen wij daarbij zoo achteraan? Om twee redenen, meen ik: in de eerste plaats omdat de Japanners meenden dat wij, die immer met Japan bevriend waren geweest, niet noodig hadden die vriendschap in een tractaat geconstateerd te zien en daaraan van onze zijde ook niet veel werd gehecht; in de tweede en voornaamste plaats, omdat de Nederlandsche onderhandelaar teregt meende dat zoodanig tractaat voor ons weinig beteekende, en hij eerst tot de onderteekening daarvan overging, toen de onmogelijkheid bleek destijds reeds de verlangde bevoegdheid tot meerder handel, dan aan ons bij uitsluiting was toegestaan te verkrijgen. Maar waren dan die tractaten van 1854 en 1855 geen handelstractaten? In 't allerminst niet. Ik beroep mij op de bewoordingen der tractaten en op de latere gebeurtenissen. Bij de tractaten werd slechts gewaarborgd, dat twee of drie Japansche havens zouden worden opengesteld, zoo als het Amerikaansch tractaat luidde, „as ports for the reception of American ships, where they can be supplied with wood, water, provisions and coal, and other articles their necessities may require, as far as the Japanese have them." Dus, Japan opende vlugthavens, havens waar vreemde schepen zich van levensmiddelen en andere benoodigdheden konden voorzien, maar liet geen

Digitized by Google

handel toe. Wel zeide een later artikel van het Amerikaansch tractaat, dat, even als het vorige, in soortgelijke bewoordingen ook in de Engelsche en Russische tractaten voorkomt: „It is agreed that ships of the United States, resorting to the ports open to them, shall be permitted to exchange gold and silver coin and articles of goods for other articles of goods, under such regulations as shall be temporarily established by the Japanese government for that purpose." Maar men zoude zich zeer vergissen door daarin eene toelating tot het drijven van handel te zien. Lees ten bewijze daarvan, o. a. in LUHDORF, *Sechs Monate in Japan*, hoe het, ja, aan dien slimmen Duitscher, die met zijne waren een gedwongen verblijf in dat land moest maken, na ongeloofelijk veel moeite en met allerlei sluwe zetten gelukte een deel zijner goederen aan Japanners te verkoopen; maar ook hoe eenige Amerikanen, die zich, op grond van het tractaat, te Hakodate als handelaars hadden willen nederzetten, geen verlof konden krijgen zelfs maar één nacht aan den wal te blijven en verpligt werden terstond te vertrekken, niettegenstaande een Amerikaansch eskader in de haven aanwezig was, op de tusschenkomst van welks bevelhebber, Commodore RODGERS, zij zich beriepen, maar die haar weigerde, omdat hij overtuigd was dat het tractaat en de latere Additionele artikelen van 17 Junij 1854 geen handel en geen vestiging van Amerikanen in Japan toelieten. Lees, wat een niet te loochenen karakter van waarheid draagt, hetzelfde relaas in de woorden van een op dat eskader dienend zeeofficier, in W. HEINE'S *Expedition in die Seën von China, Japan und Ochotsk*, (Leipzig 1858 en 59) waaruit blijkt dat Commodore RODGERS zeer wel voorzag dat zijne teruggewezen landgenooten in Noord-Amerika een geweldig geschreeuw tegen hem zouden aanheffen, gelijk ook gebeurde, maar zich daaraan niet stoorde, overtuigd dat hij naar zijn pligt had gehandeld en door zijne regering zou worden ondersteund.

Ten bewijze dat ook Admiraal STIRLING, die voor Engeland een verdrag met Japan sloot, wist dat dit geen handelstractaat was en niet gezind was pogingen van Engelschen om handel te drijven te ondersteunen, kan ook op verklaringen van Britsche zeeofficieren, in hetzelfde werk van HEINE voorkomende, maar behalve dat op een nog veel krachtiger bewijs worden gewezen. Ik heb namelijk voor mij liggen een „Government Notification" van Sir JOHN BOWRING, „Her Majesty's Plenipotentiary, Chief Superintendent of British Trade in China," gedagteekend Hongkong 25 October 1855, waarbij afgekondigd wordt de geratificeerde „Convention for legalizing the admission of British Ships into the Ports of Japan," van 14 October 1854 (men ziet, de Engelschen

Digitized by Google

gaven het stuk den waren naam en noemden het geen tractaat), benevens eene „Exposition of the Articles of the said convention," waaromtrent op 18 October 1855 tusschen de Japansche gevolmagtigden en den Admiraal STIRLING nader overeengekomen was. En wat leeren nu die stukken? Terwijl art. 1 der conventie de havens van Nagasaki en Hakodate openstelt „to British ships for purposes of effecting repairs, and obtaining fresh water, provisions and other supplies of any sort they may absolutely want for the use of the ships," (dat dus handel uitsluit), en art. 5 bepaalt dat de later aan andere natien toe te kennen voordeelen ook terstond voor Engeland zullen gelden, „always excepting the advantages accruing to the Dutch and Chinese from their existing relations with Japan" (die dus alléén handel bleven drijven), zoo zegt de „Exposition" op dat art.: „If therefore any other Nation or People be now or hereafter permitted .... to appoint consuls, *or to open Trade* .... British Ships and subjects shall, as of right, enter upon the enjoyment of the same." Kan men duidelijker zeggen dat die eerste tractaten *geen* handelstractaten waren? De bewijzen daarvan zouden gemakkelijk te vermenigvuldigen zijn. Uit de werken van HEINE, van HAWKS en anderen zouden meerdere voorbeelden aan te halen zijn, ten bewijze dat de Japansche autoriteiten, telkens wanneer in die jaren, ook nadat met sommige landen nadere overeenkomsten waren gesloten, om vrijheid tot het drijven van handel werd gevraagd, antwoordden: dat dit alleen aan de Hollanders en Chinezen, aan wie dat van ouds was vergund, en wel alléén te Nagasaki was toegestaan. Te Nagasaki, dat PERRY voor de Amerikanen niet toegankelijk wilde gesteld hebben, waar de Amerikanen, die telkens gezegd worden, het eerst een handelstractaat met Japan te hebben gesloten, eerst krachtens de nadere conventie van TOWNSEND HARRIS van 17 Junij 1857 werden toegelaten, en wel alleen, gelijk art. 1 zegt, om er, ingeval van nood, hunne schepen te kunnen herstellen en provisien in te koopen. Een ander sterk sprekend bewijs voor mijne stelling is de notificatie van den Britschen Consul-Generaal in Japan, RUTHERFORD ALCOCK, ondersteund, zoo ik mij wel herinner, door eene van den Britschen minister in China, Mr. FR. BRUCE, van het laatst van 1858, dus ná het sluiten der Jedo-tractaten, die zijne landgenooten openlijk waarschuwde dat, zoo zij handel op Japan dreven alvorens het eerst op 4 Julij 1859 in werking tredend tractaat hun daartoe de bevoegdheid gaf, zij geenerlei ondersteuning bij de Britsche autoriteiten zouden vinden, zoo zij daardoor in ongelegenheid kwamen, terwijl ook aan de Japansche regering werd berigt, dat dergelijke pogingen niet door de Britsche autoriteiten zouden worden ondersteund. Ik geloof dat dit duidelijk is.

Digitized by Google

Ik kan echter een nog sterker, een geheel onwedersprekelijk bewijs bijbrengen voor mijne stelling, dat die eerste tractaten met Japan *geen* handelstractaten waren. Ieder is zeker de beste uitlegger zijner eigen woorden en handelingen. Men zal Commodore PERRY, die er zeer teregt groote eer in stelde de eerste te zijn geweest die Japan tot het sluiten van een bepaald tractaat bewoog, niet verdenken aan dat tractaat eene mindere beteekenis te hebben gegeven, dan het inderdaad bezat. En wat zegt nu PERRY daaromtrent? Ik zal eenige zijner woorden aanhalen uit een der beide allerbelangrijkste memorien van zijne hand, welke aan het slot van het 2de Dl. van W. HEINE's boven aangehaald werk voorkomen en die der lezing overwaardig zijn, om te doen blijken welke de eigenlijke inzigten en beweegredenen waren van dien helderzienden man bij de pogingen, die hij aanwendde om met onderscheiden oostersche vorsten verdragen aan te gaan, en welke vooruitzigten hij daaromtrent voor den Amerikaanschen handel koesterde. In datgene van deze, waarschijnlijk in 1855 geschreven stukken, hetwelk ten titel voert: „Bemerkungen über die wahrscheinlichen künftigen Handelsverbindungen mit Japan und Lew-Chew," (het origineel van dit stuk niet kennende, acht ik het voorzigtigst HEINE's vertaling te behouden), zegt PERRY, na opgemerkt te hebben dat de snelle ontwikkeling van den handel met die landen afhankelijk zal zijn van „die kluge Fortsetzung der freundschaftlichen Beziehungen, welche durch die Verträge von Kanagawa und Napa bereits eingeleitet sind, und durch rechtzeitige Abfassung commercieller Verträge": „Einzelne Glieder des Handelsstandes haben entweder absichtlich oder aus Unwissenheit den Sinn und Geist der erwähnten Verträge gemiszdeutet und haben es gewagt, sich in Speculationen einzulassen, zu denen sie, wiewohl in einigen Fällen von bedeutendem Erfolge gekrönt, dennoch „durch keinerlei Versprechungen, weder in den Ver„trägen, noch in gelegentlichen officiellen oder Privat„mittheilungen, berechtigt worden waren. Der Vertrag „mit Japan soll nicht mehr sein als een Vergleich, „welcher zwischen den Vereinigten Staaten und jenem „Reiche gewisse Verpflichtungen eines freundschaft„lichen Verkehrs und gegenseitigen Schutzes für die „Bürger und Unterthanen der contractirenden Mächte „begründet und den amerikanischen Bürgern Rechte und „Privilegien gewahrt, die bisher noch nie auf Fremde „ausgedehnt worden sind." .... „Er enthält einen vorläufigen und gewisz höchst wichtigen Schritt zum Behuf eines commerciellen Uebereinkommens welches erfolgen kann

Digitized by Google

sobald die Japanische Regierung durch eine vollkommnere Kenntnisz der gewönhliche Erfordernisse des Gesetzes für Völkerverkehr und Vereiniging besser darauf vorbereitet sein wird."

Ik geloof niet dat duidelijker bewezen *kan* worden, dat die eerste verdragen met Japan *geen* handelstractaten waren.

Voor hen, die het aangehaalde werk van W. HEINE niet kennen en dus welligt twijfelen of zij aan het door hem medegedeelde genoegzame waarde kunnen hechten, wil ik nog aanteekenen, dat deze, een in de Vereenigde Staten gevestigde Duitscher, als teekenaar de expeditie onder Commodore PERRY medemaakte en deze beschreef in zijne „Reise um die Erde nach Japan," en dat zijn thans aangehaald werk een vervolg daarop bevat en voornamelijk bestaat uit reisverhalen van zeeofficieren en anderen, tot de verschillende in de Oostersche zeeën aanwezige eskaders behoorende en uit andere, officiële en niet officiële stukken, welke hem ter uitgave zijn ter hand gesteld, en welker waarde dus niet kan worden ontkend.

Ik vlei mij nu luce clarius bewezen te hebben, dat Nederland zich door geene Westersche mogendheden in het sluiten van een handelstractaat met Japan liet voorbijstreven, en dat, vóór de inwerkingtreding in Julij 1859 der in 1858 te Jedo gesloten tractaten, aan geene Westersche mogendheid buiten Nederland het handelen op Japan was vergund. (Ten opzigte van Rusland moet echter omtrent dit laatste punt eene uitzondering worden gemaakt, omdat het in 1857 korten tijd ná Nederland ook eene Additionele overeenkomst met Japan sloot, waarin bepalingen omtrent het drijven van handel voorkomen. Zijn in die oorden nog weinig ontwikkelde handel kon daaruit echter luttel voordeel plukken en het feit, dat Nederland het éérst eene handelsovereenkomst met Japan sloot, blijft niettemin volkomen waar.)

Het bewijs dat Nederland integendeel vóór alle anderen landen een eigenlijk handelstractaat met Japan sloot, zal nog veel gemakkelijker te leveren zijn. Ik behoef daartoe slechts te wijzen op de bewoordingen van onze Additionele overeenkomst met Japan van 16 October 1857 en op de werking daarvan. Bij den aanhef van het in de 1ste aflev. van het *Bijblad van de Economist* voor 1860 opgenomen stuk werd daarop reeds even gewezen: ik zal het thans uitvoeriger doen.

Art. 1 der Additionele overeenkomst zegt: „In de havens van Nagasaki en Hakodate zal *van nu af* handel worden toegelaten. Te Hakodate zal de handel begonnen worden tien maanden *na dagteekening dezer*." Art. 5. „Het getal der handelsschepen is onbeperkt. Geene beperking van den handel tot eene zekere geldsom heeft plaats, enz." Art. 7 zegt o. a., dat de Nederlandsche kooplieden openbare veilingen

Digitized by Google

zullen kunnen houden zoo dikwijls zij zulks goedvinden, „zonder beperking tot een zeker getal kooplieden, die daarbij worden toegelaten;" art. 8, dat de goederen ook „onder de hand verkocht kunnen worden;" art. 9, dat „niet enkel bepaalde leveranciers, maar alle kooplieden te Desima mogen komen om te onderhandelen over koop en verkoop van goederen, enz. enz."

Behoef ik uit de 40 Additionele artikelen van 16 October 1857 meer af te schrijven om met het volste regt te kunnen beweren dat Nederland op dien dag een handelstractaat met Japan sloot, waardoor *van dien dag af* voor de Nederlandsche kooplieden vergunning wordt verkregen om te Nagasaki vrijelijk, in vele opzigten ten minste, met de Japanners handel te komen drijven? En zoo nu niet op een soortgelijk, vroeger door eene andere mogendheid verkregen tractaat kan worden gewezen — en dat is eene onmogelijkheid, want het bestaat niet — mag dan niet met het volste regt worden beweerd, dat Nederland vóór alle anderen met Japan een handelstractaat sloot? Quod demonstrandum.

Ik ga zelfs verder en na het bewijs geleverd te hebben, dat Nederland vóór anderen een handelstractaat met Japan sloot, wil ik bewijzen dat, evenzeer als Noord-Amerika, daarbij krachtig ondersteund door de tusschenkomst van Nederland bij de Japansche regering, de eerste was, die een vriendschapstractaat met die regering sloot en daardoor de baan aanwees, welke spoedig ook door anderen werd betreden, zoo ook Nederland de mogendheid was, die, nadat het aan de onvermoeide pogingen van haren gevolmagtigde, Mr. J. H. Donker Curtius, gelukt was eindelijk het handelstractaat van 16 October 1857 te verkrijgen, daardoor de grondslagen legde tot de Jedo-tractaten van 1858, waardoor de aansluiting van Japan aan het wereldverkeer voor goed werd geregeld. (*)

Ik wijs daartoe slechts op het volgende: Uit het rapport aan den Koning van 1 Februarij 1858, dat met de additionele overeenkomst met Japan van 16 October 1857 en de verdere daarop betrekkelijke stukken in de *Staats-Courant* van den 20sten dier maand is openbaar gemaakt, zien wij dat de Japansche regering zwarigheid had gemaakt om sommige bepalingen, welke meer voor Nederland in het bijzonder van gewigt waren of eene bijzondere strekking hadden, in de overeenkomst zelve op te nemen: „omdat die regering de met ons

(*) Ik zeg: „voor goed werd geregeld," — omdat de groote moeijelijkheden, waarmede dat verkeer aanvankelijk nog te worstelen heeft, niet, of althans weinig aan de tractaten, maar aan de gebrekkige uitvoering daarvan, aan de misbruiken, waaraan beide partijen zich schuldig maken, te wijten zijn.

Digitized by Google

gesloten overeenkomst tot grondslag wil doen strekken van dergelijke overeenkomsten met andere mogendheden aan te gaan." Dat dit geene ijdele phrase was, blijkt uit de volgende woorden uit een der vervolgen op de Additionele artikelen, welke in het vreemde Hollandsch, dat, om bij de Japansche tolken niet te veel bezwaar te ondervinden, gebezigd moest worden, aldus luidde: „De wijze van het handeldrijven te Hakodate en te Nagasaki is voor de Nederlanders overeengekomen. Daarom zal voor andere natiën, die later tractaat zullen sluiten, op dezelfde wijze handel te drijven in de beide genoemde havens niet verhinderd worden." Wat kan dit anders beteekenen dan: Bij deze overeenkomst is alléén bepaald op welke wijze Nederlanders te Hakodate en Nagasaki handel zullen kunnen drijven. Maar zoodra andere natiën soortgelijke tractaten zullen hebben gesloten, zullen zij op denzelfden voet in die beide havens ten handel worden toegelaten? Nederland, getrouw aan zijne in de laatste jaren steeds volgehouden politiek om geen uitsluitende voorregten voor zich te verlangen, achtte zoodanige bepaling nuttig, zoowel ten opzigte van Japan, om daarvan een openlijke bereidverklaring te verkrijgen dat het ook anderen ten handel zou toelaten, als om aan andere natiën te toonen, dat zij slechts eene overeenkomst met Japan behoefden te sluiten om tot dien handel toegelaten te worden.

Dat van dien wenk gebruik werd gemaakt en dat wij zelven ook, ons voordeel doende met de gunstige stemming der Japansche regering ten opzigte van meerdere aansluiting aan het algemeen verkeer, spoedig trachtten voor dien handel nog beter regeling te verkrijgen, dan reeds bij de Additionele overeenkomst was toegestaan, bewijzen de korte maanden later tusschen den Noord-Amerikaanschen gevolmagtigde en de Japansche regering geopende onderhandelingen, waaraan de Nederlandsche commissaris zich spoedig aansloot, en welke tot de gelijktijdig door Noord-Amerika en Nederland en kort daarop ook door andere mogendheden verkregen Jedo-tractaten leidden, waarin men, naast vele verbeteringen, onderscheiden bepalingen onzer Additionele overeenkomst zal terug vinden.

Mij rest nu nog het bewijs te leveren, dat ook uit de werking dier Additionele overeenkomst blijkt, dat zij het eerste eigenlijke handelstractaat was hetwelk Japan aanging. Daartoe diene het volgende: De Jedo-tractaten, waardoor de handelsbetrekkingen met Japan voor goed geregeld werden, in den loop van 1858, eerst door Noord-Amerika en Nederland, later ook door Engeland, Frankrijk en Rusland verkregen, en welke in de hoofdzaken alle zeer naauw met elkander

Digitized by Google

overeenkomen, zouden eerst met Julij 1859 in werking treden. Intusschen was door al die onderhandelingen en verdragen de aandacht der handelswereld zeer op den Japanschen handel gevestigd geworden en uit onderscheidene landen werden in den loop van 1858 expeditien naar Japan gerigt. Deze allen vonden echter, zoo zij niet uit Nederland kwamen, eene geslotene deur, omdat Nederland alléén het genot had zijner Additionele overeenkomst van 16 October 1857 en de overige natiën, die tractaten sloten, eerst bij hunne in werkingtreding in Julij 1859 aanspraak konden maken om ten handel te worden toegelaten. Wat deed evenwel de Nederlandsche commissaris? Alweder gedachtig aan Nederlands politiek om geen uitsluitende voorregten voor zich te zoeken, overreedde hij de Japansche autoriteiten om de gunstige bepalingen van onze Additionele artikelen reeds terstond van toepassing te verklaren op die natien, die op grond der Jedo-tractaten met Julij 1859 ten handel zouden worden toegelaten en hare schepen reeds vóór dien tijd krachtens onze Additionele artikelen toe te laten. Het gebeurde. Het bewijs er van wordt gevonden 1° in de berigten, welke in den loop van het jaar 1859 zoo bij herhaling uit de mededeelingen van den Nederlandschen commissaris aangaande de te Nagasaki in- en uitgeklaarde schepen in de *Staats-Courant* zijn publiek gemaakt, waarbij men telkens, wanneer een niet-Nederlandsch schip voor de eerste maal was ingeklaard, de woorden leest: Ten handel toegelaten op de Nederlandsche Additionele artikelen; 2° in het „Verslag aangaande den vrijen handel en de scheepvaartbeweging te Nagasaki gedurende de werking van die artikelen," in de *Staats-courant* van 9 Oct. 1859 voorkomende, waarin men ook bepaald vermeld vindt, dat alle vreemde handelsschepen op de Nederl. Add. Artikelen werden toegelaten. Ik geloof dat deze feiten duidelijk genoeg spreken.

Ik geloof hiermede tevens het duidelijk en klaar bewijs geleverd te hebben dat niet *mag* gezegd worden, dat andere mogendheden vóór Nederland handelstractaten met Japan sloten, en dat integendeel *moet* erkend worden dat Nederland dit vóór alle anderen deed.

Was het noodig, was het der moeite waard, dit zoo uitvoerig te bewijzen? Ik geloof, ja. De eer van mijn vaderland gaat mij na ter harte. En wanneer ik nu zie dat in eene zaak, voor de gansche handelswereld, ja, men mag zeggen voor de menschheid, van het grootste gewigt, — want de aansluiting eener rijke en beschaafde natie van 40 millioen zielen aan het wereldverkeer zal toch wel eene gewigtige zaak mogen worden genoemd — waarin de rol van Nederland inderdaad in vele opzigten schoon mag heeten en zóo ook door sommige

Digitized by Google

onpartijdige beoordeelaars in het buitenland wordt genoemd, — (*) schrijvers van naam, als de redacteur van *het Tijdschrift van Nederlandsch-Indië* en als Dr. W. Bosch (want ook deze schreef in denzelfden geest in het *Staatkundig en Staathuishoudkundig Jaarboekje voor* 1859), zich scharen aan de zijde van die Nederlanders en vreemdelingen, voornamelijk Noord-Amerikanen, die aan Nederland alle eer in dit opzigt ontzeggen, dan acht ik het der moeite waard voor die eer eene lans te breken. En hoe meer velen gewoon zijn aan de woorden van die bestrijders waarde toe te kennen, hoe meer deze met vertrouwen en als onwedersprekelijk geuit werden, zooveel te meer achtte ik het noodig te trachten duidelijk aan te toonen dat op die beweringen veel valt af te dingen, zoo men zich de moeite geeft de feiten en de voor een iegelijk toegankelijke officiele stukken eenigzins naauwkeurig na te gaan.

Ik noemde Dr. Bosch. Ik voel even weinig geneigdheid mij in eene polemiek met dien kundigen schrijver te begeven en te trachten de onjuistheid van onderscheidene zijner beweringen in het aangehaalde stuk in bijzonderheden aan te toonen, als ik dit omtrent het artikel in het *Tijdschrift van Ned. Indië* deed. Na het hierboven gezegde zou dit misschien ook tamelijk overbodig zijn, omdat, zoo het mij maar eenigzins is mogen gelukken aan te toonen dat Nederland niet zoozeer in het medewerken tot de openstelling van Japan voor den wereldhandel achteraan kwam, als sommigen beweren, zijne beweringen daaromtrent van zelf vallen. Maar hij vergunne mij ééne opmerking. De geschriften van Dr. Bosch over Indische aangelegenheden ontleenen een goed deel van de belangstelling, welke zij bij velen vinden, aan de omstandigheid, dat hij daaraan steeds, zooveel mogelijk officiele bronnen ten grondslag tracht te leggen, en dat hij zich de moeite geeft de dikwerf dorre en vervelende verslagen en cijfers te ontleden en voor het publiek te bespreken. Ik beken gaarne dat ik o. a. ook juist uit dien hoofde waarde aan zijn geschriften hecht en blijf hechten — niettegenstaande de Hr. J. D. van Herwerden in zijn uitstekend belangrijk „Antwoord aan Dr. W. Bosch" de juistheid zijner cijfers, ten minste zijner daaruit getrokken conclusien op eene wijze heeft bestreden, waarvan de wederlegging aan Dr. Bosch, naar mij voorkomt, welligt vrij wat moeite zal kosten. Maar waarom heeft nu Dr. Bosch, die zoo gaarne enkel uit officiele stukken

(*) Ik wijs op onderscheidene nummers van de Fransche *Moniteur de la Flotte*, van de te Hongkong en Shanghaï uitkomende Engelsche couranten en vooral van de ons in den regel zoo vijandige *Singapore Freepress*, die, ten opzigte der Japansche aangelegenheden, niet dan lof heeft voor de Nederlandsche politiek.

Digitized by Google

redeneert, alvorens hij MEYLAN's bekend, hoogst belangrijk „Overzigt van den Japanschen handel" (*) voor het „Jaarboekje" excerpeerde en daaraan een hoofd en een staart toevoegde, — waarbij hij echter geheel vergat die niet te miskennen hoofdbron van zijn artikel te vermelden — zich niet de moeite gegeven die in de *Staats-courant* publiek gemaakte rapporten en aan de Staten-Generaal ingediende stukken over de Japansche aangelegenheden in te zien? Ik houd mij overtuigd, dat de lezing van die weinige stukken reeds voldoende zou zijn geweest om den Hr. BOSCH te doen inzien hoezeer hij dwaalde, toen hij schreef, dat het alleen was tengevolge der energie eener groote zeemogendheid, dat ook wij weer minder beperkten toegang tot Japan kregen, — dat wij alleen door den invloed van andere natien ten laatste ook in gunstiger stelling zijn geraakt, — en dat de Japannezen niet door aandrang van buiten, maar door eigen heldere staatkundige inzigten en door den vergevorderden trap van beschaving, waartoe zij gekomen waren, tot het aangaan van tractaten met vreemdelingen zijn gebragt.

Dr. BOSCH, die immer zooveel mogelijk uit officiële bronnen tracht te putten en deze als gezag voor zijne beweringen aan te halen, mogt ik immers op deze stukken wel wijzen?

Het is zoozeer de gewoonte bij ons om weinig acht te slaan op hetgeen onze *Staats-courant* mededeelt, dat ik het naauwelijks waag ten opzigte van een ander schrijver over de Japansche aangelegenheden een tegenovergestelde aanmerking te maken: namelijk over het wel gebruiken, doch niet vermelden van die stukken. En toch, ik kan deze gelegenheid moeijelijk voorbij laten gaan zonder mijn leedwezen uit te drukken dat een schrijver, die voor een paar jaren een belangrijk artikel over de openstelling van Japan in *„De Gids"* schreef en daarbij een zeer ruim gebruik maakte — en zeer teregt, want zij vormden de beste bronnen voor zijn onderwerp — van de daarover aan den Koning aangeboden en in de *Staats-courant* opgenomen rapporten en daaruit zelfs veel afschreef, geheel verzuimde van die omstandigheid melding te maken.

Ik beken dat ik met zooveel leedwezen van tijd tot tijd in onze tijdschriften en dagbladen op dergelijke.... verzuimen (plagiaten?) gewezen zie, dat ik moeijelijk kan nalaten, waar het pas geeft, daartegen ook mijne stem te verheffen. Zoo allen, die van dat misbruik een afkeer hebben, voortgaan telkens daarop opmerkzaam te maken,

(*) In het jaar 1833 in de „Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap" uitgegeven.

Digitized by Google

mag verwacht worden dat het zal verdwijnen en alle onze schrijvers zich weldra beijveren zullen onzen ouden roem van „Hollands goede trouw" ook in dit opzigt levendig te houden.

Bij terugzigt op het hierboven en ook op het in mijne beide vorige stukken over de Japansche aangelegenheden geschrevene (*), voorzie ik tweeërlei opmerking, waarop ik reeds in de voorbaat wensch te antwoorden.

De eerste zou welligt zijn: Het kan voor u niet moeijelijk zijn aan te toonen dat wij ons vergisten in de beoordeeling van regeringsdaden, gesteld al dat wij dit deden, omdat u in uwe betrekking bronnen van kennis ten dienste staan, die ons onbekend blijven. Mijn antwoord zou zijn: Het is voor mij natuurlijk even onmogelijk om de kennis, welke ik slechts als ambtenaar opdoe, volkomen afgescheiden te houden van die, welke ik verkrijg door boeken en andere gedrukte geschriften te lezen over dezelfde aangelegenheden, welke mij in mijnen ambtelijken werkkring ter behandeling worden toevertrouwd, als het b. v. voor den Hr. VAN HOËVELL moeijelijk zou zijn al wat hij als lid der Tweede Kamer verneemt, volkomen afgescheiden te houden van hetgeen hem enkel in zijne betrekking als redacteur van het Tijdschrift van Ned. Indië en als zoodanig door zijne correspondenten in Indië wordt medegedeeld en dit laatste als 't ware geheel te vergeten, wanneer hij in de Kamer spreekt. Maar, eenvoudig als privaat persoon en nimmer als ambtenaar voor het publiek schrijvende, zal ik er wel zorgvuldig op passen, wanneer het toevallig eene zeer enkele maal gebeurt dat ik schrijf over zaken, waarvan ik ook in mijnen ambtelijken werkkring kennis kan opdoen. dat ik geen enkel woord schrijf, dat niet, waar dit te pas kon komen, door eene verwijzing naar gedrukte, voor allen toegankelijke stukken bewezen kan worden. Zoo is ook hierboven al wat is gezegd omtrent de aan Nederland toekomende eer van het eerst een handelstractaat met Japan te hebben gesloten, bewezen met eene verwijzing naar zulke gedrukte stukken, welke door een ieder kunnen worden geraadpleegd, die zich slechts de moeite gelieft te geven er naar te zoeken.

De tweede opmerking zou kunnen zijn: Het heeft den schijn alsof ge niets vindt af te keuren in de wijze, waarop de Japannezen de vreemdelingen behandelen en aan de tractaten uitvoering geven. Daarop

---

(*) Zie *Bijblad*, 1860, 1ste afl. blz. 67 en *Economist* April II. blz. 141.

Digitized by Google

zou het antwoord zijn: dat ik, even sterk als wie ook, er aan de Japansche regering een verwijt van maak, dat zij niet beter van hare zijde voor eene eerlijke en volledige uitvoering der tractaten zorgt, maar dat het minder noodig scheen in stukken welke, zooals uit den aanhef van dit en het voorgaande blijkt, voornamelijk geschreven werden om na te gaan wat gedaan zou kunnen worden om aan de, door het toedoen van eenige Europesche kooplieden ontstane schorsing van den handel een einde te maken, en aan te toonen wie eigenlijk het eerst een handels-tractaat met Japan sloot, bepaald te onderzoeken in welke opzigten de Japannezen in hunne verpligtingen te kort waren gekomen.

Maart 1860.

J. K. W. QUARLES VAN UFFORD.

LIJST *van nieuwe werken over onderwerpen van Staathuishoudkunde, Statistiek, Financien, Onderwijs, Kolonien, enz. in Nederland uitgekomen* (*Vervolg van p.* 54).

Jhr. P. Opperdoes Alewijn, Kort betoog houdende ernstige bedenkingen tegen het plan der doorgraving van **Holland op zijn smalst**, met aanprijzing van de verbetering van het groote Noord-Hollandsche kanaal, in verband met den aanleg van spoorwegen in het gewest. Gr. 8o. (41 bl.) Utrecht, Kemink & Zoon. 0,50.

Bedenkingen tegen het gevoelen van een oud soldaat, over „*de spoorwegen, beschouwd uit het oogpunt der verdediging*" voorkomende in zijn' brief aan Zijne Exc. den Minister van Oorlog. Arnhem, bij Thieme. 1860. Gr. 8o. (32 bl) 's Gravenhage, Gebr. J. & H. van Langenhuysen. 0,30.

A. C. Broekhoven. Gids voor **landverhuizers** naar de Kaap de Goede Hoop, Zuid-Afrika. Een handleiding voor kooplieden op dezelve. Uit de beste bronnen zamengesteld en met eenige belangrijke, op ondervinding gegronde aanmerkingen, over de voordeelen dezer kolonie voor emigranten vermeerderd Post 8o. (VIII en 266 bl.) Amsterdrm, E. C. Bührmann. 1,95.

Bijdragen tot de kennis van den tegenwoordigen staat der **provincie Groningen**, Uitgegeven door de commissie voor de statistieke beschrijving der provincie Groningen. 3e stuk. Gr. 8o. (bl. 293—453). Groningen, de Erven C. M. van Bolhuis Hoitsema. 1e deel compleet. 3,90.

Dr. H. van Capelle, Volksvoorlezing over **gezondheidsleer**. Post 8o. (21 bl.) Amsterdam. E. S. Witkamp. 0,10.

G. G. Couperus. Voorstel tot het uitgeven van nieuwe **suiker-contracten** op Java. Gr. 8o. (24 bl., met 1 gelith. plaat). 's Gravenhage, H. C. Susan, C.Hzoon. 0,40

W. J. Fortuijn Drooglever. Geschiedenis der **werkinrigting** tot wering van de **bedelarij** te Gouda. Gr. 8o. (36 bl.) Gouda, G. B. van Goor. 1859. 0,40.

Hermas, Wat kan den **Javaan** tot vrijen arbeider vormen? (Overgedrukt uit *de Java-bode*. Gr. 8o. (27 bl.) Batavia, H. M. van Dorp. 1859. (Amsterdam, J. Noordendorp). 1,20.

Mr. C. J. A. Heydenryck. De regeling van het **armbestuur** in Nederland en de kerkelijke instellingen van liefdadigheid vooral die der katholieken. Gr. 8o. (IV en 63 bl.) Amsterdam, C. L. van Langenhuysen. 0,50.

Iets over de rigting der lijnen en over de te maken bruggen in het ont-

Digitized by Google

werp van de regering tot het aanleggen van **spoorwegen**. Gr. 8o. (32 bl.) Rotterdam, H. Nijgh. 0,30.

H. A. Insinger. Verkorte verhandeling, voorgedragen in de afdeeling Koophandel der Maatschappij *Felix Méritis*, op den 15 December 1859. Uitgegeven door het comité ter bevordering der doorgraving van **Holland op zijn smalst**. Gr. 9o. (4 en 43 bl., met bijlage en 1 gelith. en gekl. kaart). Amsterdam, P. N. van Kampen. 0.60.

Magazijn van **handelsregt**, verzameld en uitgegeven door Mr. Abr. de Vries en Mr. J. A. Molster. 1e deel 1859. Gr. 8o. (XVI, 184, 286 en 104 bl.) Amsterdam, Gebroeders Kraay. 7,50.

John Lothrop Motley. De opkomst van de **Nederlandsche republiek**. (Uit het Engelsch). Met inleiding en aanteekeningen van Dr. R. C. Bakhuizen van den Brink. 's Gravenhage, W. P. van Stockum. per aflev. 0,85.

Saml. van Praag. Bijdrage tot de kennis der **regtspleging** in de kolonie **Suriname**, gedurende de jaren 1851 tot 1858. Gr. 8o. (X, 190 en 48 bl.) Amsterdam, J. Leendertz. 3,—

C. H. F. Riesz. Eenige woorden over Indië, met betrekking tot den te benoemen Gouv.-Gen. Gr. 8o. (28 bl.) 's Grav., de Erven Doorman. 0,30.

T. J. Stieltjes. Beschouwingen over **spoorweg-bruggen** in Nederland. Gr. 8o. (64 bl., met 2 gelith. kaarten). Zwolle, W. E. J. Tjesnk Willink, 0,90.

T. J. Stieltjes. Naschrift tot de beschouwingen over **spoorweg-bruggen**. Gr. 8o. 31 bl. Aldaar. 0,50.

Algemeen Verslag van den staat van het **schoolwezen** in **Neêrlandsch-Indië**. *a*. Voor Europeanen en inlandsche christenen, opgemaakt door de hoofdcommissie van onderwijs. *b*. Voor inlanders, opgemaakt ter algemeene secretarie. Afgesloten onder ultimo 1857. Gr. 8o. (8, 324 en 51 bl.) Batavia, W. Bruining, 1859. ('s Gravenhage, Martinus Nijhoff). 2,—.

Dr. A. J. Vitringa. Tegenwoordige toestand en plan tot hervorming van het middelbaar **onderwijs** Gr. 8o. (88 bl.) Arnhem, D. A. Thieme. 0,95.

Eenige vragen, betrekkelijk eene **haven te Scheveningen**, door een lid van den Gemeenteraad van 's Hage. Gr. 8o. (73 bl.) 's Hage, van 't Haaff. 0,75.

Een woord aan de Eerste Kamer der Staten-Generaal, naar aanleiding van het geschrift, getiteld: *De hoofdpunten der spoorweg-quaestie*. Gr. 8o. (53 bl.) 's Gravenhage, de Gebroeders van Cleef. 0,60.

Een woord over het algemeene nut der geprojecteerde nieuwe **spoorwegen** in Nederland. Gr. 8o. (15 bl.) 's Hage, Erven Thierry en Mensing. 0,15.

Blik op de tien laatste jaren in **Nederlandsch-Indië**, een stem tot het Nederlandsche volk. Gr. 8o. (6 en 50 bl.) Amst. Erven van Munster & Z. 0,60.

Mr. W. R. Boer, Frédéric **Bastiat**, eene staathuishoudkundige studie. Voorgedragen in het Leesmuseum te Utrecht. Gr. 8o. (2 en 62 bl.) Utrecht, J. G. Broese. 0,65.

H. Evers, Handleiding voor de invulling der jaarlijksche beschrijvings-billetten wegens het **personeel**, zamengesteld ten dienste der belastingschuldigen. Gr. 8o. (VIII en 64 bl.) Leyden, D. Noothoven van Goor. 0,75.

W. de Gelder, Woordenboek voor de **registratie**, bevattende eene uitgewerkte inleiding naar Championnière en Rigaud, nopens de regtregelen, voor de registratie-belasting en, op grond dier regelen, eene regtskundige aanwijzing voor de toepassing der registratie-wetten op elke overeenkomst in het bijzonder. Gr. 8o. (2, 876 en LVIII bl.) Tiel, H. C. A. Campagne 11,70.

Kaart van de Nederlandsche **Centraal-spoorwegen**. Aanvrage van E. W. Cramerus, C. D. van der Vliet, F. H. Bunge, A. von Hemert, A. Holtzman. (1 blad lith.) Amsterdam, Erven H. van Munster & Zoon. 0,40.

Mr. D. Koorders, De **anti-revolutionaire staatsleer** van Mr. Groen van Prinsterer uit de bronnen ontwikkeld. 1e stuk. Post 8o. (XI bl. en bl. 1—71). Utrecht, Kemink & Zoon. 0,75.

Adam van Lintz. Koopmans-rekeningen, veranderd naar de behoeften van onzen tijd en het algemeen ingevoerde stelsel van **munten, maten en**

Digitized by Google

gewigten door H. G. Witlage. Amsterdam, Schalekamp, van de Grampel & Bakker. 1859. 1e stukje ƒ 0.35; 2e en 3e stukje à 0,40.

Mijmeringen over Indië door een oud gediende. Gr. 8o. (52 bl.) Leyden, A. W. Sythoff. 0,60.

J. Nagel Jr., Beschrijving van de voornaamste grassen en klavers, bij den aanleg van kunstweiden, alsmede eenige **voedergewassen**, enz. Post 8o. (44 bl.) Zwolle, W. E. J. Tjeenk Willink. 0,30.

Onze Oost, populair beschreven, door J. R. Post. 8o. (VI en 107 bl.) Utrecht, J. G. Broese. 0,65.

C. H. F. Riesz, Cultuur-stelsel en vrije arbeid **op Java**, in verband tot het gesprokene in *Felix Meritis*. Gr. 8o. (61 bl.) 's Gravenhage, Gebroeders Belinfante. 0.60.

Staat der Nederlandsche zeemagt en **koopvaardij-vloot** op 1o Januarij 1860. Kl. 8o. (112 bl.) Amsterdam, van Tubergen & Kruysmulder. 0,40.

Eene geruststellende stem uit Indië tot Nederland. (Overgenomen uit de *Javabode* van den 22 October 1859). Gr. 8o. (7 bl.) Batavia, H. M. van Dorp. 1859. (Amsterdam, J. Noordendorp). 0,15.

De **Tariefsherziening**, Een ernstig woord aan onze Kamers van koophandel en fabrieken, industrieelen en handelaren. Door Y en Amstel. Gr. 8o. (4, 90, 35 en 8 bl). Amsterdam, Joh. Visser. 1,—.

T. F. Uilkens, Groot warmoeziers handboek, inhoudende: eene volledige beschrijving der planten die in den **moestuin** voorkomen, benevens opgave van den geschiktsten tijd wanneer en de doelmatigste wijze waarop zij geteeld en gekweekt kunnen worden, enz. Een raadsman voor warmoeziers, hoveniers, bezitters van tuinen en buitenverblijven. 2e onveranderde uitgave. 1e afl. Post 8o. (bl. 1—96). Leiden, D. Noothoven van Goor. Compleet in 11 afl. per aflev. 0,25.

Technologisch Woordenboek, of volledige handleiding voor alle takken van **fabriekwezen** en **volksnijverheid**, in alphabetische orde. Naar de 3e geheel nieuw bewerkte Hoogduitsche uitgave van Dr. K. Karmarsch en Prof. Fr. Heeren, met ongeveer 1500 tusschen den tekst gedrukte houtgravuren. 12e—15e afl. Gr. 8o. (881—1200). Gouda, G. B. van Goor. Per afl. 1,—.

Aanteekeningen betreffende **Neêrlands Indië**, omtrent zijne geschiedenis en plaatsbeschrijving, in verband met d'algemeene historie. I. Geschiedenis. Tot eigen oefening voor onderwijzers. (Uitgegeven ten voordeele van 't fonds voor weduwwen en weezen van d'openbare onderwijzers in Drenthe). Gr. 8o. (19 bl.) Assen, van Gorcum & Comp. 0,20.

Beschouwingen over de **maatschappij van Weldadigheid** door HH. Commissarissen. Uitgegeven ten voordeele der Maatschappij van Weldadigheid. Gr. 8o. (36 bl.) 's Gravenhage, Martinus Nijhoff. 0,50.

J. Buysman, Amsterdam en de **spoorwegen**. Voor rekening van den schrijver. Gr. 8o. (8 bl.) Amsterdam, W. Clement. 0,15.

W. F. del Campo genaamd Camp, Wat kan er van de Nederlandsche **spoorwegen** worden? Voorstellen tot bevrediging en regeling dezer nationale zaak. Gr. 8o. (45 bl.) Rotterdam, H. Nijgh. 0,50.

G. G. Couperus, Nadere toelichting van mijn voorstel tot het uitgeven van nieuwe **suiker-contracten** op Java. Gr. 8o. (24 bl.) 's Gravenhage, H. C. Susan, C. Hzoon. 0,30.

Jhr. Mr. W. T. Gevers Deynoot, Aanteekeningen op eene reis door de **Vereenigde Staten** van Noord-Amerika en **Canada**. Met platen. Roy. 8o. (10 en 264 bl., met 6 gelith. platen en gelith. titel). 's Gravenhage, Martinus Nijhoff. 3,50.

Handboek voor den **kruidenier**, of beknopte handleiding om de hoedanigheid en kenteekenen der onderscheidene kruideniers-artikelen in korten tijd te leeren kennen. Post 8o. (4 en 93 bl.) Goes, C. H. Schetsberg. 0,50.

Handleiding voor koopers van **effecten**, met opgave van de waarde der vreemde **muntspecien** in Nederlandsche munt. Post 8o. (36 bl.) Amsterdam, Weyting & Brave. 0,50.

Digitized by Google

J. J. Hasselman, Beschouwingen omtrent het **kultuurstelsel**, eenige andere Indische aangelegenheden en vrijen arbeid op **Java**. Gr. 8o. (10 en 76 bl.) Zalt-Bommel, Joh. Noman & Zoon. 1,—.

J. D. van Herwerden, Antwoord aan den Heer Dr. W. Bosch, naar aanleiding van zijn: „Indië zoo als het geweest is en men het weêr zou willen hebben." Gr. 8o. (2 en 111 bl.) 's Gravenhage, Gebr. Belinfante. 1,—.

Jhr. Mr. J. de Bosch Kemper, Handleiding tot de kennis van het Nederlandsche **staatsregt** en staatsbestuur. Vermeerderde uitgave. 1e deel. De wetenschap der zamenleving. 1e stuk. (Inleiding tot de wetenschap der zamenleving). Gr. 8o. (XX en 402 bl.) Amsterdam, Johannes Müller. 4.50.

J. L. Nierstrasz. Practisch handboek voor de bepalingen der afmetingen van **stoomwerktuigen** ten dienste van werklieden, machinisten, opzigters, werkbazen enz. Post 8o. (XII en 250 bl., met houtsneê-figuren). Rotterdam, Altmann & Roosenburg. *f* 2,50; in linnen 2,80.

Algemeen overzigt van de **scheepvaart** onder Nederlandsche vlag, op de Nederlandsche en vreemde Oost-Indische bezittingen, Japan, China, Australië enz., gedurende het jaar 1859; en volledig en naauwkeurig register van alle schepen onder Ned. vlag, voor die vaart gebezigd wordende of daarvoor beschikbaar. 9e jaarg. Opgemaakt door de redactie van de koophandel- en zeevaart-tijdingen. Amsterdam, ult. Febr. 1860. Langw. 8o. (25 bl.) Amsterdam. Marlof & Zoon. 0.75.

De verbindings-lijn Scheveningen-'s Gravenhage-Leijden-Woerden, getoetst aan het belang der residentie en aan alle andere openbare belangen. Met eene vergelijkende kaart. Gr. 8o. (4 en 47 bl.) Amsterdam, Frederik Muller. 0,30.

L. Vitalis, Opmerkingen over den indruk in Holland te weeg gebragt bij de tijding van eene onverwachte gebeurtenis in den **Oost-Indischen Archipel**. Gr. 8o. (21 bl.) 's Gravenhage, H. C. Susan, C.Hzoon. 0,30.

E. de Waal, Nederlandsch Indië in de Staten-Generaal sedert de grondwet van 1814. Eene bijdrage tot de geschiedenis der **koloniale politiek** in Nederland. 1e deel. Gr. 8o. (IV en 363 bl.) 's Gravenhage, Martinus Nijhoff. 4,—.

A. W. P. Weitzel, **Batavia** in 1858, of schetsen en beelden uit de hoofdstad van Neêrlandsch-Indië. Met een kaartje. Gr. 8o. (6 en 208 bl., met gelith. titelblad en vignet). Gorinchem, J. Noorduyn & Zoon. 2,75.

Beschouwingen over de **suiker-contracten**, het **kultuur-stelsel** en het stelsel van **vrijen arbeid** op Java. Opgedragen aan de Maatsch. „Felix Meritis," te Amst. Gr. 8o. (XX en 115 bl.) 's Hage, H. C. Susan, C.Hz. 1,20.

Dr. W. Bosch. Het antwoord van den Heer J. D. van Herwerden aan den Heer W. Bosch, getoetst aan de feiten, Gr. 8o. (35 bl.) Arnhem, van Egmond. 0,45.

A. Caland. Ontwerp voor eene **zeehaven te Scheveningen**, voorafgegaan door eenige bedenkingen op de daartoe reeds ingezondene ontwerpen. gr. 8o. (XII en 122 bl., met 1 gelith. kaart). Middelburg, J. C. & W. Altorffer. 0,75.

L. Ali Cohen. Algemeene **gezondheid** en **fabriek-nijverheid**, 2e stukje. Gr. 8o. (VI en 47 bl.) Groningen, P. Noordhoff. 0,70. 1e en 2e stukje 1,40.

Mr. A. Jongkindt Coninck. De meerdere voordeelen van de Spoorweg-lijn **Scheveningen**-'s Gravenhage-Leiden-**Woerden** boven die van **Scheveningen**-'s Gravenhage-**Gouda**, nader toegelicht. gr. 8o. (16 bl.) Alphen F. G. A. J. van Werkhoven. 0,20.

P. Cool. De afschaffing der **afschaffings-genootschappen**. Eene volks-voorlezing. gr. 8o. (24 bl.) Harlingen, J. F. V. Behrns. 0,30.

Dr. H. Fabius. Voorlezing over de **dranken**. Uitgegeven door de inrigting tot bevordering van volksgeluk en volkswelvaart, door verspreiding van nuttige kenuis: *De Vriend van Armen en Rijken*. Post 8o. (47 bl.) Amsterdam, E. S. Witkamp. 0.15.

Handelingen en geschriften van het **Indisch genootschap** te 's Gravenhage, onder de zinspreuk: *Onderzoek leidt tot waarheid*. 7e jaarg 1e afl. gr. 8o. (112 bl.) 's Gravenhage, H. C. Susan, C.Hzoon. 1,20.

Digitized by Google

Ontwerp van een algemeen **Nederlandsch spoorwegnet**. aangevraagd door J. P. Bredius te Dordrecht, Mr W. S. van Reesema te Rotterdam en E. Riche te Brussel, den 16 April 1860, gr. 8o. (8 bl. met gelith. kaart). 's Gravenhage, Gebr. J. & H. van Langenhuysen, 0.15.

M. C. J. Piepers. Handleiding voor het beheer van **spoorwegen**. Roy. 8o. (4 en 145 bl.) 's Gravenhage, Gebr. J. & H. van Langenhuysen. 1,50.

De Rhijn-Spoorweg-Maatschappij en de verbinding **Scheveningen-'s Hage-Gouda** tegenover de Hollandsche Spoorweg-Magtschappij en de verbinding **Leyden-Woerden**, gr. 8o. (32 bl.) Amsterdam, Frederik Muller. 0,25.

De Spoorweg-verbing der Residentie, beschouwd in verband met de memorie van de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij, gr. 8o. (28 bl.) 's Gravenhage, Bureau „Dagblad van Zuid-Holland en 's Gravenhage." (Gebroeders Belinfante). 0,30.

Algemeen Verslag, van den staat van het **schoolwezen in Nederlandsch-Indië**. *A* Voor Europeanen en inlandsche Christenen, opgemaakt door de Hoofd-commissie van onderwijs. *B* Voor inlanders, opgemaakt ter algemeene secretarie. Afgesloten onder ultimo 1858, gr. 8o. (XII. 189, IV en 94 bl.) Batavia, Lange & Co. 1859. ('s Gravenhage, Martinus Nijhoff. 2,—.

Algemeen verslag van den **handel** de scheepvaart en de inkomende en uitgaande regten op **Java en Madura** over het jaar 1858. 4o. (6 en 64 ongenommerde bl., met vele tabellen). Batavia, W. Bruining 1859, ('s Gravenhage, Martinus Nijhoff.) 5,—.

Algemeen verslag van den **landbouw** in **Nederland**, over 1858. Roy. 8o. (294 bl.) 's Gravenhage, van Weelden & Mingelen. 0,90.

Algemeen verslag van het verhandelde op het XIVde Nederlandsch **landhuishoudkundig congres**, gehouden te Winschoten, in Junij 1859. Gr. 8o. (280 bl.) Groningen, de Erven C. M. van Bolhuis Hoitsema. 2,70.

Handelcijfers. De voorraad van *Koffij* en *Suiker* op de 6 hoofdmarkten van Europa, (berekend in duizendt. centenaars) was op 1 Mei der drie laatste jaren als volgt:

KOFFIJ.

	Nederl.	Antwerpen.	Hamburg.	Triest.	Havre.	Engeland.	Totaal.
1858	1.108	147	180	72	110	194	1.811
1859	714	50	140	60	72	134	1.170
1860	586	42	120	60	91	160	1.059
			Aanvoeren in 4 maanden:				
1859	503	86	275	77	174	136	1.241
1860	423	104	305	109	151	172	1.264

Afleveringen in de 4 maanden: (1859) 1.268 (1860) 1.250.

SUIKER.

	Nederl. (*)	Antwerpen	Hamburg.	Triest.	Havre.	Engeland.	Totaal.
1858	585	37	35	33	47	1.420	2.157
1859	460	16	70	123	26	1.582	2.277
1860	500	22	60	73	42	1.886	2.583
			Aanvoeren in 4 maanden:				
1859	825	50	155	90	64	2.459	3.643
1860	890	54	90	72	65	2.655	3.826

Afleveringen in de 4 maanden: (1859) 3.602 (1860) 3.748.

---

*) Alléén in de 1e hand; de overige plaatsen in 1e en 2e hand.

Digitized by Google

STAATHUISHOUDKUNDIGE ONDERWERPEN BIJ DE STATEN-GENERAAL BEHANDELD.

Wij vervolgen hier onze korte aanteekeningen van het bij de Kamers behandelde, zooveel de voornaamste Staathuishoudkundige onderwerpen betreft.

De Tweede Kamer hervatte hare zittingen op Dingsdag 24 April.

Ten aanzien der aanhangig gebleven wetsontwerpen werd in de eerste plaats medegedeeld dat door de regering zijn ingetrokken: wetsontwerpen betreffende den accijns op het **binnenlandsch gedistilleerd**; wijze van **overdragt** van onroerende zaken en daarmede in verband staande verbeteringen van het **hypothecair stelsel**; het ontwerp van het 1ste boek van het **Wetboek van Strafregt**; het ontwerp van **kanalisatie van Holland op zijn smalst**; het ontwerp tot organisatie van den **Raad van State.**

Ingediend werden o. a. de navolgende wetsontwerpen:

verhooging der begrooting wegens den **arbeid der gevangenen** over 1859;

onteigening van perceelen ten behoeve van den aanleg van het kanaal van Assen naar Groningen, genaamd het **Noord-Willemskanaal**;

inkoop en **amortisatie** van rentegevende nationale schuld, mitsgaders tijdelijke uitgifte, tegen onderpand, van in 's Rijks schatkist aanwezige gelden;

aanleg van **spoorwegen** voor rekening van den Staat;

onteigening van perceelen ten behoeve van de **verbetering van** den **Hollandschen IJssel.** (*Alle ingek. eerste zitting*);

drie ontwerpen, tot afschaffing der **slavernij** in de West-Indische kolonie (*ingek. zitting 2 Mei*);

nieuw ontwerp **van regterlijke organisatie.**

Van regeringsbescheiden zijn ingediend:

nota van nadere inlichtingen en mededeelingen op het verslag uit de Kamer betrekkelijk het verslag van het beheer en den staat der **kolonien over 1856**;

verslagen van het beheer en den **staat der overzeesche bezittingen** over 1857;

rekening wegens het fonds voortspruitende uit koopprijzen van **domeinen** over het dienstjaar 1858;

rekeningen der commissie van liquidatie der zaken van de voormalige **wees- en momboirkamers** over 1858;

verslag in betrekking tot de algemeene begrootingen van **inkomsten** en **uitgaven** over 1857 en 1858.

verslag der algemeene commissie van liquidatie der zaken van de voormalige **wees- en momboirkamers** wegens den stand harer werkzaamheden op 31 December 1859;

nota van inlichtingen op het verslag der Kamer betrekkelijk het verslag van den staat der hooge-, middelbare en lagere **scholen** over 1857;

rekening wegens het fonds ter voldoening van de onkosten tot **kolonisatie van behoeftigen** over 1858;

Digitized by Google

overeenkomsten met onderscheidene **Indische vorsten** gesloten;
verslag aangaande de verrigtingen omtrent het **armbestuur** over 1858;
opgave van verkochte **domeinen** over 1859.

Door de afdeelingen werden tot voorzitters benoemd de HH. Mackay, v. Zuijlen, Thorbecke, D. v. Twist, Dirks.

Tot ondervoorzitters de HH. Betz, Heemskerk Bz., Foreest, Dullert, en Hugenholtz.

Zitting 27 April. Interpellatie van den Min. v. Binnenl. zaken door den heer de Brauw, betreffende de concessie aan de Hollandsche Spoorwegmaatschappij verleend, tot aanleg van eenen weg Scheveningen-'s Hage-Leijden-Woerden met aansluiting aan den Rijnspoorweg, en zulks nadat door de Heeren Schretlen en Maxwils evenzeer eene concessie Scheveningen-'s Hage-Gouda was aangevraagd. Levendige discussien werden hierover gevoerd, waarbij het verleenen van een schadelijk monopolie door die concessie, aan de regering werd verweten, en door deze met nadruk van de hand gewezen.

De beraadslagingen eindigden met de aanneming eener motie van den heer de Brauw, na daarin gebragte wijzigingen luidende:

„De Tweede Kamer der Staten-Generaal, van oordeel dat de regering door het verleenen van eene uitsluitende concessie ter verbinding van de residentie met den Rhijnspoorweg het publiek belang niet heeft behartigd en mitsdien zoowel het door de regering genomen besluit, als de redenen die daartoe hebben geleid, afkeurende, sluit de Vergadering." — (*aangen.* met 38 tegen 20 stemmen).

Tegen hebben gestemd de heeren: Westerhoff, Lycklama, Poolman, Hoekwater, Wichers, Sloet, Zylker, de Kempenaer, van Foreest, de Poorter, van Amerongen, Delprat, van Nispen, Reinders, Luyben, Heemskerk Az., Slicher, de Raadt, van Franck, en de Voorzitter.

In den loop der discussie was de overlegging der pas verleende concessie aan de Kamer, gevraagd en door de regering toegezegd. Die overlegging gaf spoedig daarop aanleiding tot eene nadere motie van den heer Dullert, strekkende om eenige adressen die tegen de verleening dezer concessie waren ingekomen, naar den minister te verzenden, met verzoek om nadere inlichtingen en om als het gevoelen der Kamer te kennen te geven dat een der artikelen van de verleende concessie eene geldelijke verbindtenis van staatswege betreffende, daarin niet had mogen opgenomen worden, dan onder *voorbehoud van bekrachtiging door de wet.*

Ook dat voorstel, hoezeer door de regering bestreden, werd met 37 tegen 22 stemmen aangenomen. (*zitt.* 12 *Mei*).

Tegen hebben gestemd de heeren Hoffman, v. Heiden, Mackay, Elout, Hoekwater, v. Foreest, Schimmelpenninck, Reinders, v. Heukelom, Delprat, Poolman, v. Zuylen, v. Franck, v. Amerongen, v. Lijnden, de Kempenaer, Wijbenga, Heemskerk Az., v. Eck, v. Nispen, v. Diggelen en de voorzitter.

De zittingen van 10 en 11 Mei werden geheel gewijd aan de hoogst belangrijke discussiën over het kultuurstelstelsel, bepaaldelijk de suikercontracten. De aanleiding tot deze discussie was eene interpellatie door den heer van Hoevell, vragende inlichting nopens de **regeling van de cultuurcontracten** in O. Indien, waaromtrent door S. in overeenstemming met meermalen in de Kamer gevoerde discussien, (Verg. Bijblad *Econ.* 1859

Digitized by Google

p. 33—37, p. 133.) eene regeling bij de wet wordt verlangd, en wel: 1o in het belang van de *productie op Java;* 2o in het belang van de *schatkist*, en 3o uit het oogpunt der *billijkheid* en ter wering van gunstbetooning en bevoordeeling van enkele uitverkorenen, door de invoering eener wenschelijke mededinging. — Ter beantwoording daarvan heeft de minister van Kol. verklaard, dat hij, even als vroeger, van oordeel blijft, dat men tot eene regeling der cultuur-contracten *bij de wet*, kon noch mogt overgaan. Naar zijn inzien behoort het *koloniaal bestuur* in dezen te beslissen, en na de meest bevoegde deskundigen in dat opzigt te hebben geraadpleegd, heeft hij dienaangaande een ontwerp tot stand gebragt, 't welk thans aan het oordeel van den Staatsraad is onderworpen; — in beginsel is hij het met den vorigen spreker eens, dat bij de nieuwe contracten het stelsel van *uitbesteding* aannemelijk is, maar dat men daarmede behoort te beginnen, en hetzelve, indien het werd bevonden goed te werken, ook op de oude toe te passen.

De heer Wintgens heeft het voorstel gedaan om, ten aanzien der interpellatie, de volgende motie goed te keuren: *„De Kamer, van oordeel zijnde, dat er behoefte bestaat om de regels voor de uitgifte van cultuur-contracten in Neerlands Indie te stellen bij de wet, besluit de discussie over dit onderwerp te sluiten."*

Met deze voordragt, zeide de heer Wintgens, heeft hij geen ander doel, dan de regeling bij de wet van de *uitgifte* der contracten, en geenzins van den *inhoud* derzelve, alleen om in dat opzigt bevoorregting tegen te gaan. — In de daarop volgende beraadslaging heeft de heer Elout gemeend, dat de minister door den inhoud der beraamde regeling mede te deelen, het aannemen van de motie van den heer Wintgens konde verhoeden, en heeft op dien grond voorgesteld de beslissing daarover uit te stellen.

De minister van Kolonien heeft doen opmerken, dat eene onmiddellijke toepassing eener *uitbesteding* op *al* de bestaande contracten de regering zou blootstellen aan overdrevene eischen tot schadevergoeding, en dat in elk geval het gegeven woord behoorde te worden nagekomen, door instandhouding der afloopende contracten; — dat alleen bij nieuwe uitgifte geen gunstbetoon in aanmerking zou komen. Hij achtte de voorgestelde motie onnoodig om de zaak tot een einde te brengen, omdat de regeling beraamd was, maar meende, uit eerbied voor den Staatsraad, met het onderzoek belast, geene opgave van den inhoud der verordening te kunnen doen. Naar zijn inzien, behoorde de Kamer zich bij de goedkeuring van het voorstel van den heer Elout te bepalen.

Na nog eenige woordenwisselingen heeft de heer Elout het volgende voorgesteld: *„De Kamer, gehoord de verzekering des ministers, dat de voorgenomene regeling binnen weinige weken openbaar zal worden gemaakt, stelt de beslissing over de motie van orde tot na het recès uit."*

De heer Thorbecke heeft dit voorstel bestreden, op grond, dat, welke voortreffelijke maatregelen ook ten aanzien van het onderwerp mogten worden daargesteld, hij in elk geval eene regeling bij eene *wet van beginselen* noodzakelijk oordeelde, en dat, vermits de minister thans reeds met zijne regeling gereed was, men zich in dat opzigt in een gelukkig tijdperk bevond, en er geen tijd verloren zou behoeven te gaan.

De minister bleef zich verklaren tegen de inmenging der Kamer in het koloniaal bestuur, hetwelk den koning is voorbehouden.

Bij hoofdelijke omvraag is het voorstel van den heer Elout, met 43 tegen 20 stemmen, afgewezen.

Digitized by Google

Tegen hebben gestemd de heeren: Westerhof, Heemskerk, Gevers, Dullert, Reinders, Oomen, Wintgens, Hugenholtz, Olivier, de Poorter, Dommer, Hoynck, v. Hoevell, Betz, Beens, v. d. Poel, Sloet, Bots, v. d. Veen, v. Twist, Thorbecke, Heemskerk Az., de Raadt, Meylink, Wichers, v. Bosse, Wijbenga, Strens, de Bieberstein, v. Eck, Zijlker, Kingma, Meeussen, v. Nispen, Dirks, v. Diggelen, v. Heukelom, v. Wintershoven, Slicher, v. d. Linden, Anemaet en Poortman, waarop de motie van den heer Wintgens (uitsprekende de behoefte tot regeling bij de wet) met 43 tegen 21 stemmen werd aangenomen.

Bij het nieuwe ontwerp tot **amortisatie** werd voorgesteld om het bij de Staats-begrooting voor 1860 voorgedragen bedrag voor inkoop en amortisatie van openbare schuld, met vijf millioen te verhoogen, en alzoo te brengen op ƒ 12,500,000; — en om dit verhoogd bedrag aan te wijzen uit het fonds der domeinen en de beschikbare saldos uit de middelen van 1857, 58, 59.

Tevens wordt voorgesteld, om den minister van Financien te magtigen om, gedurende het jaar 1860, uit de in 's Rijks kas aanwezige gelden een bedrag van vijf millioenen, tegen voldoend onderpand, in beleening uit te geven; daartoe, met voorkennis van de Rekenkamer, kredieten te openen, en van het gebruik dezer kredieten en de terugbetaling van de uitgegeven gelden telken male aan die Kamer opgave te doen.

In de bij dit ontwerp gevoegde memorie van toelichting van den minister van Financien wordt aangemerkt, dat het ongeraden is om zoo vele millioenen, als er, nadat voor de amortisatie gezorgd is, voorhanden zullen zijn, renteloos in de schatkist te laten liggen; — dat er wel aan gedacht is om die gelden te besteden tot de aankoop van niet te amortiseren fondsen, ten einde het bedrag naderhand, wanneer men de gelden behoeft, beschikbaar te kunnen houden, maar dat dergelijke maatregel door de Staten-Generaal, en naar des ministers oordeel teregt, is afgekeurd, en dat alzoo, ten einde geene renten vruchteloos te verliezen, de weg is aanbevolen, die vroeger, bij de vrijwillige conversie, met goed gevolg is bewandeld, en gelijk kan blijken, in een betrekkelijk kort tijdsverloop, een voordeel van bijna een millioen heeft opgeleverd.

Uit het verslag van dat ontwerp: (rapport. de heeren Schimmelpenninck, v. Nispen, v. Heukelom, de Brauw en v. Voorthuisen), bleek dat slechts enkele leden bezwaar hebben gevonden in het bestemmen van vijf millioenen tot amortisatie, op grond, dat ook daardoor het ondernemen van groote openbare werken zou kunnen worden geprejudicieerd; doch dat daarentegen het in beleening geven van 5 millioenen uit 's Rijks kas, in beginsel, bezwaar heeft opgeleverd. De meerderheid heeft gemeend, dat de aan den maatregel verknochte bezwaren grooter waren dan de daarvan te verwachte voordeelen, die bij den tegenwoordigen rente-standaard niet aannemelijk zouden kunnen zijn. Men heeft ook begrepen, dat de Regering zich geenszins op het standpunt van de Ned. Bank en andere geldschieters behoorde te plaatsen, en dat zij bij onverwachte gebeurtenissen soms tot daden zou kunnen worden gedrongen, (b. v. verkoopen van het onderpand, waarbij de regering niet gelijk de particulier, faciliteiten kan gebruiken) voor welke zij zich, ter zake van andere bedenkingen, zou behooren te wachten.

Ook meende men, dat het ontwerp geene genoegzame waarborgen tegen misbruik bevatte, en geene voldoende contrôle opleverde.

Bij het antwoord der Regering op dit voorloopig verslag, heeft zij afgezien van het tijdelijk uitgeven van gelden uit de schatkist. Bij de

Digitized by Google

beraadslaging over het ontwerp heeft de heer de Brauw aangevoerd, dat er op het einde van het loopende jaar over *f* 16,800,000 zou kunnen worden beschikt, en gemeend, dat men veilig 10 millioenen van dit bedrag zou kunnen afzonderen ter amortisatie, daar er toch in dit jaar, om verschillende redenen, geen begin zou kunnen worden gemaakt met den aanleg van spoorwegen, en men dan in elk geval nog *f* 6,800,000 beschikbaar zou houden.

De minister heeft verklaard, dat, al ware die berekening juist, het hem geraden voorkomt, om bij de te ondernemen groote werken over een bedrag van *f* 16,800,000 te kunnen beschikken, ten einde zoo spoedig mogelijk tot de uitvoering over te gaan.

Bij stemming daarop is dit voorstel van den heer de Brauw, met 30 tegen 28 stemmen verworpen. *Tegen* hebben gestemd de heeren v. Wintershoven, Heemskerk Az., Westerhof, Poolman, v. Twist, van Bosse, Kien, Beens, v. Diggelen, v. Amerongen, Schimmelpenninck, v. d. Veen, Rijnders, Wichers, Zylker, Oomen, v. Nispen, v. Voorthuysen, Dirks, de Bieberstein, Luyben, v. Asch v. Wijck, v. Heiden, Meeussen, Sloet, v. Franck, Lyclama, Bots, Hoekwater en de Voorzitter.

De ontwerpen, ter afschaffing van de slavernij in de West-Indien (ingek. *zitt.* 2 *Mei)* betreffen even als de vorige (zie *Bijbl. Econ.* 1859) 1. de afschaffing dezer slavernij in de kolonie Suriname, 2. gelijke afschaffing op de eilanden Curaçao, Bonaire, enz.; en 3. de tegemoetkoming aan de gewezen eigenaren van slaven op S. Martin.

Aan de meesters in Suriname zal eene vergoeding worden verleend van *f* 450 per hoofd voor slaven op de suikerplantages; *f* 350 per hoofd voor particuliere slaven; *f* 300 per hoofd voor slaven, op koffij-, katoen- en dergelijke plantages behoorende; *f* 200 voor slaven van houtgronden, en *f* 50 per hoofd voor die slaven, welke reeds een wettig regt op manumissie hebben verkregen. Uiterlijk binnen zeven maanden na de afkondiging der wet, behoort de betaling der vergoeding te hebben plaats gehad, voor een derde in wettig betaalmiddel, en voor twee derden in wissels op den minister van Kolonien, betaalbaar eene maand na zigt te Amsterdam. Binnen zes maanden na de uitvaardiging der wet in de kolonie Suriname wordt de vrijverklaring der slaven aldaar, bij gouvernements-publicatie uitgesproken. Tot dat tijdstip wordt in het beheer en de verzorging der slaven op den voet der bestaande verordeningen behoorlijk voorzien.

(Men ziet dat het voorstel tot oprigting eener Koloniale Bank, ter voldoening van den losprijs in bankactien, thans vervalt). In de tweede afdeeling van het ontwerp wordt bepaald, dat de vrijgemaakten onder een eigen en bijzonder toezigt van staatswege zullen worden gesteld, 't welk de strekking heeft om hen te beschermen en op te leiden tot het maatschappelijk en familie-leven. Behoudens dit toezigt, zal het gewone burgerlijk regt op hen van toepassing zijn. Zij zullen verpligt zijn tot regelmatigen en gezetten arbeid; lediggang en zwerverij zullen niet worden geduld, doch gestraft worden. In hunne geneeskundige verpleging en onderwijs zal worden voorzien. Zij zullen kunnen worden opgeroepen om, tegen behoorlijk loon, staatsdienst te verrigten, en kunnen, op voordragt van den procureur-generaal, van het toezigt worden ontslagen, zoodra het blijkt dat zij dit niet behoeven.

De vrijgemaakten van eene plantage-magt zullen gehouden zijn den te veld staanden oogst, tegen een behoorlijk door het koloniaal bestuur te bepalen loon, in te zamelen, en blijven gedurende zes, en naar omstan-

Digitized by Google

digheden uiterlijk twaalf maanden, op de plantage gevestigd. Het staatstoezigt treedt bemiddelend op, ten einde de vrijgemaakten blijven op de plantages, waar zij zich bevinden tot het verrigten van den arbeid. Het zorgt, zoo veel mogelijk, dat te dien einde voor een bepaalden tijd overeenkomsten worden gesloten. Ingeval die poging niet slaagt, wijst de gouverneur aan zoodanige plantage-magt eene vestigings-plaats aan.

Vrijgemaakten die tot geene plantage-magt hebben behoord, kunnen door den gouverneur in afzonderlijke corporatien worden verdeeld, naar gelang van hun bedrijf, en zijn onderworpen aan de daarvoor vast te stellen verordeningen. Zij verhuren zich als ambachtslieden of huisbedienden. Aan hen die op dergelijke wijze niet in hun onderhoud kunnen voorzien, wordt door het staatstoezigt arbeid verschaft.

De verordeningen tot uitvoering der wet worden, onder 's Konings goedkeuring, door den gouverneur vastgesteld. De tweede afdeeling der wet wordt, zoodra de maatschappelijke toestand der vrijgemaakten dit vordert, en uiterlijk binnen tien jaren, herzien, en jaarlijks wordt nopens deze uitvoering en den toestand der vrijgemaakten een uitvoerig verslag aan de Staten-Generaal aangeboden. Aan den gouverneur wordt ten slotte de bevoegdheid verleend, om bij de uitvoering der wet, des noods buitengewone maatregelen te nemen ter handhaving van orde en rust.

Het tweede ontwerp heeft over 't algemeen gelijke strekking als het eerste. De vergoeding aan de meesters op Curaçao, Bonaire enz. toegekend, wordt bepaald op *f* 250 per hoofd; voor het eiland Saba op *f* 200 per hoofd; op *f* 40 per hoofd voor de slaven die een wettig regt op manumissie hebben erlangd. De betaling geschiedt uiterlijk vijf maanden na de uitvaardiging der wet; op gelijke wijze als ten aanzien van Suriname is voorgesteld.

De tegemoetkoming aan de gewezen eigenaars van slaven op St. Martin wordt voorgesteld, ten bedrage van *f* 250,000 naar evenredigheid van het aantal, 't welk hun heeft toebehoord.

De vergoedingen worden geraamd voor Suriname op *f* 13,845,250; voor Curaçao enz. op *f* 2,049,200; voor St. Martin op *f* 250,000; — te zamen op *f* 16,144,450.

Omtrent de hoofdbeginselen van het nieuwe ontwerp zegt de Memorie van Toelichting o. a. het navolgende:

Het ontwerp van 1858 ging, wat de toekomst der kolonien na de opheffing van de slavernij betreft, van de onderstelling uit, dat immigratie van vrije werklieden uit tropische gewesten op groote schaal uitvoerbaar zou zijn, en om die tot stand te brengen, zou een zeer groot deel van de kosten der emancipatie door middel eener koloniale bank worden aangewend. In die verwachting heeft men zich tot dusverre teleurgesteld gezien; de genomen proeven tot immigratie van Chinesche koelies hebben niet aan de verwachtingen beantwoord, en het stelsel om slaven en pandelingen in Afrika, die dit verlangen, vrij te koopen, — tegen verbindtenis om een zestal jaren voor loon en voeding in Guyana te arbeiden, om vervolgens aldaar te kunnen verblijven of des verkiezende kosteloos naar hun geboorteland terug te keeren, — dit stelsel vindt nog te veel tegenkanting om er op dit oogenblik gevolg van te kunnen verwachten. Ook bestaat geen uitzigt om op Madeira of elders geschikte emigranten te bekomen voor den veldarbeid in Suriname. Daarom zijn voor het tegenwoordige wetsontwerp andere grondslagen moeten aangenomen worden; nieuwe onderzoekingen en overleggingen zijn onvermijdelijk geworden.

Digitized by Google

Maar dit heeft niet verhinderd, middelerwijl veel te doen tot noodzakelijke voorbereiding, o. a. nieuwe administratieve indeeling en bevordering van den werkkring der overheid, voorts een nieuwe wetgeving en regterlijke organisatie. De memorie gaat voorts na dat de wisseling van gedachte bij de vorige ontwerpen de eenstemmigheid of althans de bepaalde meerderheid in de Kamer heeft getoond aangaande eenige hoofdpunten, als geen trapsgewijze, doch algeheele vrijverklaring; vrijverklaring tegen schadevergoeding; en noodzakelijkheid van Staats-toezigt op de pas vrijgemaakte slaven.

In de Memorie van Toelichting op het vroeger wets-ontwerp heeft de regering gemeend dat de vraag, of de vrijgemaakten in eenen bijzonderen burgerlijken regtstoestand, door afzonderlijke bepalingen geregeld, moeten worden geplaatst, in ontkennenden zin moet worden beantwoord. Bij dat gevoelen als blijvenden regel voor de toekomst volhardende, heeft zij echter in de onderhavige wets-ontwerpen het voorbehoud opgenomen, om ten aanzien der vrijverklaarden, bij wijze van overgangsmaatregel, gedurende den tijd dat zij onder staatstoezigt zullen geplaatst zijn, bijzondere of uitzonderingsbepalingen daar te stellen.

Meer en meer hebben hare overwegingen van den toestand der slavenbevolking, vooral in Suriname, haar in de overtuiging versterkt, dat eene wet wegens de opheffing der slavernij slechts eene wet van beginselen moet zijn; dat de verordeningen, door welke die beginselen in toepassing moeten worden gebragt, niet *a priori* en van Nederland uit in wettelijke voorschriften kunnen vervat worden, omdat onmogelijk door haar alle gevolgen kunnen worden voorzien, welke de maatregel der emancipatie hebben zal bij eene nog zoo weinig beschaafde en ontwikkelde slavenbevolking, die de groote numerieke meerderheid uitmaakt; dat deze verordeningen, met het oog daarop, voor de personen, welke zij aangaan, moeten geschikt zijn, en gevolgelijk veel aan de landvoogden zal moeten worden overgelaten, die in staat zijn, de toestanden en de daarin opkomende veranderingen op de plaats te beoordeelen.

Een ruime aanvoer van onze arbeiders, geschikt tot tropischen veldarbeid blijft, gelijk zich gereedelijk gevoelen laat, een hoofdzaak tot het welgelukken der emancipatie-plannen. — Een tweede vraag is: moet den aanvoer en immigratie van regeringswege of door partikulieren plaats hebben. De regering meent het laatste. Zij blijft bij hare meening dat zij zich ten aanzien van de geheele Nederlandsche bevolking niet verantwoord zou achten, indien zij, nadat de staat vele millioenen zal besteed hebben tot opheffing der slavernij, nog bovendien de kosten van aanvoer van immigranten, om in het belang van eenigen te arbeiden, ten laste der schatkist bragt en zij heeft zich in die meening versterkt gezien door het geheele betoog, dat over de immigratie-vraag in het Voorloopig Verslag voorkomt. Zij acht het echter gepast, te doen opmerken, dat het eene onjuiste opvatting harer meening zoude zijn, als men in de voorgaande beschouwing hare bedoeling dacht te zien om zich, na de emancipatie der slaven, geheel aan de bevordering der immigratie van vrije arbeiders in Suriname te onttrekken. Bij de overweging der toekomstige belangen van Suriname als landbouwende kolonie mogen immigratie en emancipatie ten naauwste verbonden zijn, in de wet op de vrijverklaring behoort dat onderwerp niet te worden opgenomen. De regering beschouwt het leveren van vrije arbeiders in Suriname, of het dragen der kosten daarvan, niet als de roeping van den Staat. Zij zal echter bereid gevonden worden om, binnen de grens harer pligten, elke eerlijke poging van belanghebbenden tot immigratie van vrije arbeiders in

Digitized by Google

die kolonie naar vermogen te bevorderen. Nu de koloniale bank, en met haar het beoogde middel, om een groot gedeelte der vergoedingssommen voor de emancipatie der slaven door de meest dadelijk belanghebbenden in de kolonie tot behoud en ontwikkeling van den landbouw in Suriname te doen aanwenden, en in het te vermoeden verlies van levende werkkrachten te voorzien, wegviel, nu ontviel der regering ook de grond, waarop zij haar voorstel in het vroeger ontwerp deed rusten, om namelijk het aan de keuze der eigenaren te laten, hunne plantages al dan niet aan den staat over te geven tegen eene daarbij bepaalde vergoeding. Immigratie in ruime mate van voor den landbouw geschikte vrije arbeiders moest voor de regering de voorwaarde blijven, onder welke zich het redelijk vooruitzigt kon verwezenlijken, om die overgenomen plantages in ondernemende handen, hetzij door verpachting of door verkoop, te doen overgaan. Ver van de bedoeling te hebben om als concurrent in den landbouw op te treden, was en blijft het hare overtuiging, dat de productive krachten van Suriname door de particuliere industrie en niet door den staat moeten ontwikkeld worden. Het toekomstig productief bestaan van Suriname vordert, nevens genoegzame arbeiders, de vestiging van Europeanen en kapitalen: die vestiging zooveel zij kan te bevorderen, is de taak der regering, waaraan zij zich niet zal onttrekken. Afgezien van de gewigtige vraag, of de regering bij magte zoude zijn om vele, op eene groote uitgestrektheid verspreid liggende plantages onder de bestaande omstandigheden behoorlijk te doen bewerken en administreren, en zich voor de aan de overname gebragte offers eenigzins schadeloos te stellen, zoude het thans bestaande, minder heldere uitzigt op eene voldoende immigratie van geschikte vrije veldarbeiders een krachtig middel zijn om de overgave van plantages aan den Staat in de hand te werken, en alzoo het toekomstig belang der kolonie af te scheiden van, in stede van het te verbinden aan dat der tegenwoordige eigenaren. De vroeger voorgestelde bevoegdheid der eigenaren om hunne plantages aan den Staat tegen vergoeding over te geven, om het even of de Staat daarvan tot plaatsing van vrijgemaakten al of niet een nuttig gebruik kan maken, is derhalve in het thans aangeboden ontwerp niet opgenomen. De voorgaande beschouwingen hebben de regering als van zelf geleid om in ernstige overweging te nemen, of dan niet de emancipatie der slaven moest worden uitgesteld en aangehouden tot dat de uitzigten op eenen ruimen aanvoer van vrije arbeiders genoegzaam verhelderd waren, dan wel of zij moest trachten de emancipatie tot stand te brengen, om ook daardoor de moeijelijkheden te verminderen, welke aan bedoelde immigratie altijd verbonden zijn. Gold het hier eene vraag wegens zuiver stoffelijke belangen, zij zoude niet geaarzeld hebben, tot het eerste te besluiten; want welke voorzorgen ook genomen mogen worden en onder welke gunstige omstandigheden de opheffing der slavernij ook plaats hebbe, het is te vreezen, dat deze maatregel aanvankelijk ongunstig werken zal op den landbouw, die voor Suriname de eenige bron van bestaan uitmaakt, en kan een betere en gezonder toestand aldaar, waarnaar men streeft, niet in de naaste toekomst worden verwacht. Maar het geldt hier een maatregel, door menschelijkheid en staatsbelang geboden, het geldt de vraag, of Nederland een vroeger in zedelijken zin gepleegd onregt zal herstellen, en aan de duizenden, die daarvan nog het slagtoffer zijn, de regten zal hergeven, welke hun werden ontnomen of onthouden, en hen voor het genot daarvan zal trachten vatbaar te maken. Die vraag heeft de regering gemeend bevestigend te moeten beantwoorden. Het leidend denkbeeld van het thans aan-

Digitized by Google

geboden wets-ontwerp is hetzelfde als dat van het vorige, namelijk bestaande toestanden, voor zoo veel noodig gewijzigd, zooveel mogelijk te behouden, en het scheppen van geheel nieuwe toestanden te vermijden. Het doel is om het rustig verblijf der vrijgemaakten op de plantages, waaraan zij door geboorte en gewoonte gehecht zijn, naar vermogen te bevorderen.

De bereiking van dat doel zal, in de eerste tijden na de emancipatie, een voornaam middel worden, waardoor het staatstoezigt zich in de gelegenheid gesteld zal zien, zijne veelzijdige bemoeijingen met vrucht te kunnen aanwenden, de vrijgemaakten tot familie- en maatschappelijk leven op te leiden, en eene arbeidende bevolking voor de kolonie, en daarmede zooveel mogelijk het Europeesch element in haar te behouden. Zonder eene voldoende, gezet arbeidende, voor den tropischen landbouw geschikte bevolking, gaat de landbouw in Suriname verloren; zonder het standhouden van dien landbouw is aan geen behoud van het Europeesch element, eu zonder dit, aan geene beschaving en opleiding der negerbevolking te denken.

(Rapporteurs over de emancipatie ontwerpen zijn: de heeren Betz, Gevers, Heemskerk Az., Olivier en van Bosse; ben. *zitt* 8 *Mei*.)

— Een wetsontwerp tot wijziging der wettelijke bepalingen op het **buitenlands verteren van pensioenen** en onderstanden ten laste van den Staat, is in de zitting van 2 Mei met alg. st. aangen. Dit ontwerp regelt eene zaak waarbij veler belangen zijn betrokken, en waarvoor thans allezins vrijgevige beginselen zijn aangenomen. De burgerlijke gepensioneerde kan thans naar verkiezing zijn pensioen buitenlands verteren; den militairen gepensioneerde is dit ook niet onvoorwaardelijk verboden, maar de Regering heeft gemeend, ook uithoofde van bedenkingen van staatkundigen aard, te moeten vasthouden aan het beginsel, dat de militaire gepensioneerden 's Konings toestemming behoeven, om hun verblijf naar het buitenland over te brengen. Zij oordeelt, dat de burgerlijke gepensioneerde wel ophoudt Rijksambtenaar te zijn, maar dat de gepensioneerde officier zijn rang geenzins verliest, daar hij dan ook, zoo noodig, weer in dienst kan gesteld worden.

— Volgens het ontwerp der nieuwe **regterlijke organisatie** zoude de Hooge Raad in 's Gravenhage gevestigd blijven, en alleen in cassatie regt spreken. In de provincien zouden *vijf* geregtshoven worden gevestigd, als een te Amsterdam, voor Noord-Holland en Utrecht; een te 's Gravenhage, voor Zuid-Holland en Zeeland; een te 's Hertogenbosch, voor Noord-Braband en Limburg, een te Arnhem voor Gelderland en Overijssel; een te Leeuwarden voor Vriesland, Groningen en Drenthe. De arr. regtbanken zouden de gewone regters zijn voor de strafregtspleging. De kantonregters zouden hun tegenwoordig karakter behouden. De waarneming van het openbaar ministerie bij de kantonsgeregten zoude aan daartoe bezoldigde ambtenaren worden opgedragen, terwijl de jaarwedde der kanton-regters zoude worden verhoogd, en deze ambtenaren voor hun leven zouden worden aangesteld. De geldelijke besparing bij eene dergelijke inrigting wordt op *f* 120,000 begroot.

De arr. regtbanken zouden kennis nemen van alle strafzaken, met uitzondering van die, welker beregting aan den Hooge Raad en de kantonregters is opgedragen; — van welke zaken, even als van de burgerlijke, men zich in hooger beroep bij de geregtshoven zou kunnen voorzien.

— Het ontwerp betr. de begrooting voor den **arbeid der gevangenen**, werd 8 Mei met *alg. st.* aangenomen. De minister heeft daarbij te kennen gegeven, dat

Digitized by Google

de in het verslag opgenomen bedenking, betreffende de mededinging met de nijverheid der bijzondere personen, niet nieuw is, maar wordt opgelost door bestaande noodzakelijkheid om den gevangenen arbeid te verschaffen, ook in hun eigen belang, ten einde bij hun ontslag niet broodeloos te zijn, of zonder middelen om in hun onderhoud te voorzien.

In de discussie behandelde de heer de Brauw de quaestie van den arbeid in de gevangenissen, in concurrentie met de particuliere nijverheid bij buitengewone bestellingen. Dien buitengewonen arbeid achtte hij beter over te laten aan particulieren, en in dien zin moest ook de opmerking in het verslag opgenomen worden.

De Minister van Justitie constateerde daarbij het feit dat bij buitengewone bestellingen de particuliere industrie voor vier tiende gedeelte in aanmerking kwam.

— Het voorstel van den heer Sloet, tot het **afkoopbaar stellen der tienden**, welk voorstel, gelijk men weet bij de Eerste Kamer is afgewezen (zie Bijblad Economist 1859 p. 367), is thans andermaal ter overweging voorgesteld. De heer Sloet heeft met nadruk betoogd, dat men, in eene zaak van een zoo overwegend belang voor den landbouw, zich geenszins door die afwijzende beschikking moest laten afbrengen van het denkbeeld om op nieuw daarop terug te komen; het aan deze vergadering overlatende om het derwijze te verbeteren, dat het ook door de Eerste Kamer zou kunnen worden goedgekeurd. Hij heeft gewezen op het voorbeeld van Engeland, alwaar men het bereiken van een eenmaal wenschelijk geacht doel zoo ligtelijk niet opgeeft en daarbij, gelijk de ondervinding heeft geleerd, zich wel heeft bevonden. Wat de bedenking aangaat, dat bij de Kamer op dit oogenblik zoo vele ontwerpen van overwegend belang aanhangig zijn, dat er bezwaarlijk tijd voor het vraagstuk der tienden zoude kunnen gevonden worden, heeft de spreker aangemerkt, dat, naar zijn inzien, buiten de emancipatie en de regtelijke organisatie, de afschaffing der tienden als van het hoogste belang moet worden beschouwd, en men den geheelen zomer en een deel van den herfst over heeft om daarover te kunnen beraadslagen. Bij stemming is, met 41 tegen 14 stemmen, beslist, het voorstel andermaal in overweging te nemen. *Tegen* hebben gestemd de heeren Torbecke, Hoffman, Heemskerk Bz., Poortman, Hoynck, v. Twist, v. d. Poel, de Kempenaer, Hugenholtz, v. Amerongen, v. Hoevell, Olivier, Dirks en de Voorzitter.

— In de zitting van 7 Mei heeft de heer v. Wintershoven eenige inlichting gevraagd van den minister van Binnenlandsche Zaken wegens het **sluiten van de Zuid-Willemsvaart**, gedurende een groot gedeelte van het gunstige jaargetijde, en de daaruit voortvloeijende belemmering van den voornaamsten handelsweg van Limburg naar het noorden des Rijks. De minister heeft daarop geantwoord, dat dit sluiten door volstrekte noodzakelijkheid is geboden, maar dat dergelijke afsluiting vooreerst en tot in 1864 niet zal worden gevorderd. De heer v. Wintershoven heeft zich beklaagd, dat de Kamers van Koophandel niet over deze zaak zijn gehoord, en heeft gemeend, dat de arbeid in korteren tijd had kunnen zijn verrigt, dan is beraamd, indien men in tijds voorereidende maatregelen had genomen. Deze zaak is daarbij gebleven.

Digitized by Google

— Het ontwerp van wet tot aanleg van **Spoorwegen** voor rekening van den Staat, is zeer kort van inhoud:

Wij Willem III, enz.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat ter uitbreiding van het binnenlandsch en internationaal verkeer verbetering van de middelen van gemeenschap door aanleg van spoorwegen noodig is, zoo is het, enz.

Art. 1. Voor rekening van den Staat worden spoorwegen aangelegd:

van *Arnhem*, langs *Zutphen*, *Deventer*, *Zwolle*, *Meppel*, *Steenwijk*, *Heerenveen*, tot *Leeuwarden;*

van *Harlingen*, langs *Franeker*, *Leeuwarden*, *Groningen*, *Winschoten*, naar de Hannoversche grenzen in de rigting van Aschendorf;

van *Zutphen*, langs *Goor*, *Hengelo*, *Enschedé*, met één of twee vertakkingen, naar de Duitsche grenzen:

van *Maastricht* of *Meerssen*, langs *Roermond*, *Venlo*, *Helmond*, *Eindhoven*, *Boxtel* en *Tilburg*, tot *Breda;*

van *Rosendaal*, langs *Bergen op Zoom*, *Goes*, *Middelburg*, tot *Vlissingen;*

van *Venlo* naar de Pruissische grenzen;

van *Maarsbergen*, langs *Amerongen*, *Tiel*, *'s Hertogenbosch* tot *Boxtel;*

van *Rotterdam*, langs *Dordrecht*, *Willemsdorp*, *Moerdijk*, tot *Breda;*

van *Amsterdam* door de *Zaanstreek*, of van *Haarlem*, langs *Alkmaar* tot het *Nieuwe Diep.*

Art. 2. Jaarlijks wordt voor den aanleg der in het vorig artikel genoemde spoorwegen ten minste *tien millioen gulden* op de staatsbegrooting uitgetrokken.

Lasten en bevelen, enz.

De memorie van toelichting bij dit ontwerp behandelt achtereenvolgens: 1°. *den aanleg van hoofdlijnen* door den Staat; 2°. de rigting der voorgestelde lijnen; en 3°. financiële beschouwingen.

De eerste § is gewijd aan de bestrijding van argumenten tegen eenen aanleg van spoorwegen van staatswege, aangevoerd:

„Is er," zegt de regering, „na hetgeen de ondervinding hier te lande geleerd heeft, nog regtvaardiging van deze keuze noodig? Nadat, jaren geleden, de particuliere industrie met veel moeite er in geslaagd was om den Hollandschen ijzeren spoorweg, welke langs zeer bevolkte en welvarende streken liep, twee groote handelssteden aan elkander en met de residentie verbond, aan te leggen, heeft men door bijzondere personen die belangrijke spoorlijn, welke onze handelssteden met Duitschland en het hart van Europa moest verbinden, niet in het leven kunnen doen roepen; en het Hoofd van den Staat heeft Zijn fortuin aangewend om dien spoorweg te doen leggen. Inderdaad een staatsspoorweg.

Sedert zijn jaren verloopen, zonder eenig ander resultaat op te leveren, dan het tot stand brengen van twee spoorwegen, dien van Aken langs Maastricht naar Hasselt, en dien van Antwerpen tot Breda en Moerdijk, niettegenstaande de gelegenheid tot aanvrage van concessien in ruime mate werd opengesteld, concessiën werden verleend en ingetrokken, en de geopende vooruitzigten weder in rook verdwenen. Eindelijk zijn concessien verleend met zoo aanzienlijke opofferingen van den Staat, dat men de spoorwegen die zij ten onderwerp hebben, vermomde staatsspoorwegen heeft genoemd; concessien, waarop de goedkeuring van de Staten-Generaal niet heeft kunnen volgen, en omtrent welke deskundigen de overtuiging koesterden, dat, ook dan wanneer zij waren goedgekeurd, daaruit òf geene òf zeer onvoldoende resultaten zouden zijn voortgevloeid. Te voorzien is het alzoo, dat geen bevredigend stelsel van spoorwegen in ons land spoedig tot stand zal komen, zoo die niet van wege den Staat worden aangelegd.

Digitized by Google

Bij de algemeen bestaande overtuiging van de wenschelijkheid niet alleen, maar ook van de noodzakelijkheid van spoorwegen, zou deze beschouwing reeds voldoende kunnen schijnen om het aannemen van het beginsel van staatsspoorwegen te regtvaardigen.

Er is echter meer.

Ondernemingen van industrie — het wordt gereedelijk toegestemd — behooren in den regel aan particuliere krachten te worden overgelaten; de lessen der wetenschap zijn op dit punt geheel in harmonie met die der ervaring. Maar kan men kolossale ondernemingen, die geen uitzigt op winst opleveren, rangschikken onder de zoodanige, welke de wetenschap op het oog heeft? Bovendien moet worden opgemerkt dat wanneer eene onderneming van partikulieren uit den aard der zaak *monopolie* is, op den Staat de pligt rust, dat monopolie in zijne handen te nemen wanneer het beoogde doel inderdaad van algemeen nut is.

Bijzondere industrie ook kan nuttig en goed werken — nutttiger en beter zelfs dan de Staat, — doch alleen op voorwaarde, dat de heilzame prikkel der concurrentie niet ontbreekt. Die prikkel nu ontbreekt ten eenen male bij spoorwegen.

Zeer te regt is, krachtens het hier ontwikkelde beginsel, de zorg bijv. voor posterijen en telegraphen aan den Staat opdragen. Dezelfde redenen, die daartoe hebben geleid, gelden ook voor de spoorwegen."

Ter bestrijding van de meening dat de staat duurder bouwt dan maatschappijen, wordt voorts verwezen na een opgave van de kosten van aanleg in verschillende rijken, waaruit wij het navolgende staatje opmaken.

KOSTEN VAN SPOORWEGEN-AANLEG PER NED. MIJL (KILOMETER).

LANDEN.	LENGTE IN KILOM.	Kosten per Kilom. in *duiz. guld.*	LANDEN.	LENGTE IN KILOM.	Kosten per Kilom. in *duiz. guld.*
Engeland . . .	13,370	257	Zwitserland . .	331	110
Frankrijk . . .	6,211	239	Duitsche Hertogd.	869	106
Indiën	1.105	206	Pruissen . . .	4.003	105
Pauss. Staten . .	20	190	Denemarken . .	383	104
Spanje	173	165	Beijeren. . . .	1,122	103
Nederland . . .	248	161	Canada	2,576	94
Saksen	568	142	Oostenrijk . . .	2.067	93
Napels	42	141	Z. Amerika . .	224	88
Sardinië. . . .	712	138	Toscane. . . .	457	77
Belgie	1,624	121	Hannover . . .	793	67
Baden	353	126	Ver. Staten. . .	38,919	60
Kaap	64	111	Zweden en Noorw.	221	28
Wurtemburg . .	303	111			

Totaal: 76,758 kilom. — gemiddeld per kilom. 121 duiz. gld.

De duurste spoorwegen die op deze lijst voorkomen zijn de geconcessioneerde lijnen in Engeland, in Frankrijk, in Britsch Indie en in Italie.

In Belgie, alwaar de staatsbaan eene aanzienlijke lengte heeft en bijna over hare geheele uitgestrektheid met dubbel spoor is belegd, beloopt de gemiddelde prijs per kilometer met de geconcessioneerde lijnen niet meer dan het gemiddelde van al de in de tabel voorkomende wegen.

De zoo gunstig bekende Badensche staatsbaan staat daarmede nagenoeg gelijk.

De staatsbanen in Wurtemberg, in Beijeren, in Oostenrijk, in Toscana,

Digitized by Google

blijven verre beneden het middental, terwijl onder de goedkoopste van al de spoorwegen de Hannoversche staatsbaan is te tellen, die zich over niet minder dan 793 kilometers uitstrekt.

Ook de officiele statistiek der Pruissische spoorwegen bevestigt geenszins de bewering, dat de Staat duurder dan de particulieren bouwt.

Als bijlage wordt hierbij overgelegd een daaraan ontleend overzigt van de Pruissische spoorwegen in 1858.

Uit dat overzigt blijkt, dat het kapitaal voor den aanleg per mijl van 1000 el (kilometer) voor de staatsspoorwegen ongeveer *f* 17,000 minder heeft bedragen dan aan de geconcessioneerde wegen is besteed; en dat dit verschil *f* 13,600 bedraagt bij vergelijking met de wegen die eene rentegarantie van den Staat genieten en onder staatsbeheer zijn geplaast.

De prijs per kilometer (Nederlandsche mijl) van de Pruissische staatbanen, ad *f* 95,152, blijft verre beneden het gemiddelde van de vroeger gemelde tabel.

Ook in Nederland, waar slechts één spoorweg, die van Amsterdam over Utrecht tot Arnhem, zoo goed als van staatswege werd aangelegd, is de vergelijking met andere wegen, niet ongunstig.

Uit de voorhanden officiele bescheiden blijkt toch, dat de ingenieurs van den waterstaat dezen weg, hebbende eene lengte van 92 kilometers, in 1836 hadden begroot op *f* 8,933,000; en dat die, blijkens het rapport, den 1sten Januarij 1845 uitgebragt door den ingenieur van den waterstaat die den weg tot Arnhem heeft afgemaakt, is voltrokken en in exploitatie gebragt voor *f* 9,300,000, dat is alzoo, met het materieel voor het vervoer tegen ongeveer *f* 100,000, en zonder dit materieel tegen *f* 91,370 per kilometer.

De bijna gelijktijdig door eene maatschappij aangelegde spoorweg van Amsterdam, langs Haarlem en 's Gravenhage, naar Rotterdam heeft gekost met het materieel ongeveer *f* 125,000 per kilometer.

En blijkens het verslag der Directie van de Nederlandsche Rhijn-spoorwegmaatschappij, uitgebragt in de algemeene vergadering van aandeelhouders op 30 Junij 1858, heeft de zijtak van Utrecht tot Rotterdam, zonder het materieel voor het vervoer, per kilometer gekost *f* 126,940, of, na aftrek der betaalde rente gedurende de constructie, *f* 120,990.

De spoorweg van Aken over Maastricht naar Hasselt heeft. volgens de opgave van den heer Hauchecorne, *f* 146,991 per kilometer gevorderd.

Het vorenstaande zal wel voldoende zijn om te doen zien, dat de Staat in het algemeen niet duurder bouwt dan de maatschappijen.

Een ander bezwaar, dat men veelal tegen de staatsspoorwegen doet gelden, zegt verder de memorie, is dat de maatschappijen spoediger dan het Rijk bouwen.

Ook dit beweren wordt veelal door de ondervinding weêrsproken.

De Rhijnspoorweg, van Amsterdam tot Arnhem, werd van rijkswege in *zeven* jaren gemaakt, terwijl de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij *twaalf* jaren besteedde om den korteren weg van Amsterdam, over 's Gravenhage, naar Rotterdam tot stand te brengen.

De Nederlandsche Rhijnspoorwegmaatschappij ondernam in 1845 den aanleg der uitbreidingen van den bestaanden weg, en nog is het station te Rotterdam naauwlijks voltooid, en onttrekt zich die onderneming aan hare verpligting om den zijtak om Rotterdam tot nabij het station van den Hollandschen spoorweg tot stand te brengen.

Voor den spoorweg van Maastricht tot Aken, hebbende eene lengte van

Digitized by Google

36 kilometers, werd concessie verleend bij Koninklijk besluit van den 13 Februarij 1846, No. 80. De opening van den weg had plaats in October 1853; alzoo waren er nagenoeg *acht* jaren noodig om dezen weg af te maken en in exploitatie te brengen.

Voor den spoorweg van Luik naar Maastricht, hebbende eene lengte van ongeveer 30 kilometers, werd in Julij 1856 concessie verleend; zeer achtenswaardige mannen en vermogende bankiers ondernamen dien weg, en nog is te naauwernood aanvang met de uitvoering op Nederlandsch grondgebied gemaakt. Wel zijn er maatschappijen die zeer snel hebben gewerkt, maar men kan niet inzien dat de Staat niet even snel zou kunnen werken, zoo het hem alleen om snelheid te doen ware en hij daartoe dezelfde middelen als de maatschappijen aangreep. Bij den grooten omvang van het werk, dat in Nederland moet uitgevoerd worden, zal men intusschen, wat die snelheid betreft, met behoedzaamheid dienen te werk te gaan, wil men geen gevaar loopen, den prijs van arbeidsloon en materiaal in die mate op te drijven dat daardoor zoowel de rijks- als de particuliere werken worden benadeeld.

Na, gelijk men vertrouwt, door het vorenstaande de voornaamste bezwaren welke tegen de Staatsspoorwegen zijn ingebragt genoegzaam te hebben weêrsproken, behoeft ten slotte nog slechts te worden opgemerkt, dat die banen over het algemeen bij de particuliere ondernemingen niet achterstaan voor het geldelijk voordeel dat zij bijbrengen, of althans voor het dividend dat zij afwerpen.

In 1858 hebben de Engelsche Spoorwegen gemiddeld opgebragt $3\frac{1}{4}$ pCt. de Fransche Spoorwegen $4\frac{4}{10}$ pCt., de Belgische staatsbaan $5\frac{8}{10}$ pCt., terwijl de particuliere wegen in Belgie in 1857 volgens Hauchecorne slechts hebben opgebragt $1\frac{9}{10}$ pCt.

Volgens de officiele statistiek hebben in Pruissen de door den Staat aangelegde wegen in 1858 opgebragt $6\frac{3}{10}$ pCt. en die van particuliere ondernemingen $6\frac{8}{10}$ pCt., zijnde het geringe verschil hier toe te schrijven aan de omstandigheid dat de beste lijnen, waaronder de Keulen-Mindener weg, door particulieren zijn ondernomen, terwijl de minder voordeelige lijnen voor den Staat zijn overgebleven of door hem zijn ondernomen moeten worden.

Men verlieze tevens de volgende beschouwingen niet uit het oog.

Bij aanleg door den Staat kan men naar een vooraf beraamd vast plan te werk gaan; men kan dan het gegronde uitzigt op het tot stand komen van een bevredigend geheel openen, zoo als de Regering meent dat in het onderhavige wets-ontwerp geschiedt.

De voorafgaande beschouwingen nemen toe in gewigt, wanneer men bedenkt dat van toepassing van het zuivere concessiesysteem, zonder hulp of ondersteuning van den Staat, geen sprake meer is. Wat ook voor aanleg door particulieren, zonder inmenging van den Staat, te zeggen valle, het staat vast, dat geene concessie voor de in het stelsel meest onmisbare lijnen meer gevraagd wordt, zonder dat tevens zeer aanzienlijke hulp van Staatswege zal noodig zijn. Waar is nu, bij geldelijke ondersteuning door den Staat, die contrôle, waaraan men zooveel en zoo te regt hecht?

Als nog andere gezigtspunten, waaruit de aanleg door den Staat zich laat aanbevelen, noemt de Regering de volgende.

Vooreerst de mogelijkheid van uitvoering, en den aan te wenden spoed bij die uitvoering. Zou men bij het verleenen, goedkeuren en aanvaarden zelfs van eene voor den Staat zoo bezwarende concessie als de laatstvoor-

Digitized by Google

gedragene, het tot stand komen der spoorwegen binnen een niet verwijderd tijdsverloop hebben kunnen verwachten? Het is op goede gronden betwijfeld. Wordt het werk daarentegen aan den Staat opgedragen, de Staat kan terstond met de uitvoering een aanvang maken.

Daarbij komt, dat de ondervinding, die men hier te lande van spoorwegen in het bezit van bijzondere maatschappijen heeft opgedaan, niet zeer geschikt schijnt om de sympathie daarvoor op te wekken of te regtvaardigen. Laat de aansluiting der treinen, de regeling der vertrekuren op de bestaande spoorwegen niet zeer veel te wenschen over? En heeft de Regering bij aanleg van staatswege het integendeel niet geheel in hare hand, om alles ten meesten gerieve van het publiek te regelen?

In de laatste §, *financiele beschouwingen*, zegt voorts de memorie:

Wanneer al de werken, in dit wets-ontwerp voorgesteld, tot stand worden gebragt, zal daardoor ongetwijfeld eene zeer aanzienlijke uitgaaf gedaan zijn. Men mag die berekenen op ongeveer 90 à 100 millioen, met deze opmerkingen:

in de *eerste* plaats, dat die uitgaven niet in eens, maar in een tijdvak van 9 à 10 jaren zullen geschieden; en

in de *tweede* plaats, dat reeds terstond nadat eenige der eerste jaren verloopen zullen zijn, eenige tegemoetkoming in de uitgaven zal ontstaan uit de opbrengsten van de afgewerkte gedeelten der spoorwegen.

Vedere feiten en statistieke opgaven worden tot staving hiervan aangebragt.

Tot rapporteurs over het Spoorwegs Ontwerp zijn, zitt. 30 April benoemd, de H.H. Mackay, v. Zuijlen, Thorbecke, Olivier en Hugenholtz.

Digitized by Google

LIJST *van de Statistieken en Handelsverslagen, van regeringswege aan de kamers van koophandel en fabrieken verzonden.*

20 *Jan.* 1860, werd verzonden: Een exemplaar van een overzigt van den handel te **Bremen** gedurende 1859.

24 *Jan.* Eenige gedrukte statistische bescheiden nopens den handel en de scheepvaart te **Konigsberg, Elburg en Pillau.**

2 *Feb.* Een verslag met bijlagen, over de handels- en nijverheidsbetrekkingen van **Oostenrijk**, gedurende de maand December 1859. (Zie volg. m. 4 *April* en 4 *Mei.*

4 *Feb.* Eene gedrukte opgaaf der schepen in 1859 te **Cadix** binnengeloopen.

8 *Feb.* Twee verslagen omtrent den handel te **Reikiavik** gedurende 1858 en 1859.

— Een gedrukt overzigt van den in- en uitvoer te **Libau** gedurende 1859.

16 *Feb.* Een overzigt omtrent het **muntwezen** in **Brazilie**, met inlichtingen nopens het wettig ruilmiddel aldaar.

22 *Feb.* Een gedrukt verslag omtrent den handel te **Lübeck** over 1859.

2 *Maart.* 1°. Eene gedrukte opgaaf omtrent den handel en de scheepvaart van **Groot-Britannie en Ierland** over de maand en het jaar geeindigd den 31 Dec. 1859; (zie voorts tot ult. Jan. 5 *Maart*, tot ult. Feb. 4 *April*, tot ult. Maart 7 *Mei.*)

2°. Een gedrukt overzigt van den in- en uitvoer te **Stettin**, gedurende het jaar 1859.

16 *Maart.* 1°. Een verslag met bijlagen, van het congres van **staatshuishoudkundigen te Frankfort** gehouden den 12^{den}, 13^{n}, 14^{n} en 15^{n} September 1859.

2°. Een gedrukt berigt nopens den handel te **Hamburg** gedurende het jaar 1859.

4 *April.* Eenige stukken betrekkelijk de tariefsvermindering der inkomende regten in het koningrijk der **Beide Sicilien.**

7 *April.* Een overzigt van de in- uit- en doorgevoerde handelswaren in **Zwitserland** gedurende 1859.

30 *April.* Eene gedrukte opgaaf nopens den handel en de scheepvaart te **Triëst**, gedurende het jaar 1859.

3 *Mei.* 1°. Een bij senaatsbesluit van 7 Februarij gewijzigd tarief der in- en uitgaande regten voor de *Dominicaansche* **Republiek**, en 2°. een besluit omtrent de in werking-treding van dat tarief op 7 Maart.

25 *Mei* verzonden: overzigten betr.: *a.* zeescheepvaart en reederijen van Hamburg; *b.* scheepvaart van Hamburg en Altona met de boven-Elbe.

LIJST *van verschillende in de Staats-Courant voorkomende Statistieke Bescheiden, Verslagen enz.*

St.-Ct. 24 *Jan.* **Rijkstelegraaf.** Mededeeling nopens de opening van eenige kantoren in het buitenland.

Statuten van de **Nederl. Landbouw-emigratie-maatschappij**, gevestigd te Doesborgh.

27 *Jan.* Staat van de laagste en hoogste **handelsprijzen** van **producten** en **veeteelt** op de voornaamste markten gedurende November 1859.

3 *Feb.* Maandel. opgave van de **Ned. Bank.** (Zie verv. *St. Ct.* 2 *Maart*, 3 *April*, 2 *Mei.*)

Digitized by Google

4 *Feb.* **Rijkstelegraaf.** Berigten nopens kantoren in het buitenland.

8 *Feb.* Opgave van het gedurende Januarij ontvangen bedrag aan **suikeraccijns.** (Zie volg. maanden *St.-Ct.* 9 *Maart*, 6 *April* en 9 *Mei.*)

Opgave van de gedurende Augustus 1859 te Batavia, Samarang en Soerabya ingevoerde **wollen en katoenen goederen**, vervaardigd in landen, bewesten de Kaap de Goede Hoop (zie over Sept. *St.-Ct.* 3 *Maart;* Oct. *St.-Ct.* 13 *Maart*, Nov. *St-Ct.* 22 *Maart.*)

Staat van de voornaamste katoenen goederen, waarvoor ter verzending naar **Ned. Indie**, gedurende de maand Januarij 1860, **certificaten** van **oorsprong** bij het Departement van Kolonien zijn geviseerd. (over de volgende maanden, zie *St.-Ct.* 8 *Maart*, 9 *April*, 10 *Mei.*)

11 *Feb.* Opgaven van het Departement van Financien betrekkelijk den **staat der Nederl. koopvaardijvloot**, alsmede omtrent de in- en uitklaringen van zeeschepen in het jaar 1859.

Staten van de laagste en hoogste **handelprijzen** van **producten** van **landbouw** en **veeteelt** op de voornaamste markten gedurende December 1859. (Jan. *St.-Ct.* 21 *Maart*, Feb. 13 *April.*)

17 *Feb.* Overzigt van de opbrengst der **rijksmiddelen** over Januarij 1860 en over hetzelfde tijdvak van 1859. (volg. maanden, zie *St.-Ct.* 17 *Maart*, 21 *April*, 19 *Mei.*)

18 *Feb.* Overzigt van Nederlands **in-, uit-** en **doorvoer** van eenige der voornaamste handelsartikelen over de maand December 1859. (Zie over de volg. maanden *St.-Ct.* 20 *Maart*, 20 *April*, 22 *Mei.*)

21 *Feb.* Opgave van **ruwe suiker** in de Nederlandsche entrepôts op 15 Februarij 1860. (Zie *St.-Ct.* 22 *Maart*, 21 *April*, 22 *Mei.*)

22 *Feb.* Verslag der zitting van de *Rijkscommissie voor* **statistiek**, gehouden den 14 Februarij 1860. (Volgg. zitt. zie *St.-Ct.* 19 *Maart*, 25 *April*, 21 *Mei.*)

23 *Feb.* Opgave der uitloting van nommers der schuldbekentenissen **Amortisatie-syndicaat** rentende 3½ ten honderd.

24 *Feb.* Overzigt der **scheepvaart** bij het **Rhijnkantoor** Lobith gedurende het jaar 1859.

25 *Feb.* Plan eener geldleening van *f* 70.000 ten name en ten behoeve van Limburg, tot bestrijding der kosten van het aanleggen en verbeteren van provinciale wegen en het subsidieren van gemeentewegen.

26 en 27 *Feb.* **Rijkstelegraaf.** Mededeeling nopens geopende kantoren in het buitenland. (Zie vervolg. *St.-Ct.* 12, 21, 23 *Maart*, 6, 30 *April* en 23 *Mei.*)

28 *Feb.* Mededeeling van Zr. Ms Gezant te St. Petersburg, nopens te betalen **regten bij invoer**, voor gegoten ijzer en ijzer in staven.

2 *Maart.* Overzigt van Nederlands **in- uit- en doorvoer** van eenige der voornaamste **handelsartikelen** in de jaren 1858—1859.

3 *Maart.* Berigt nopens eene wijziging in de dienst der Britsche **West-Indische pakketbooten.**

10 *Maart.* Opgave van verleende **octrooijen.**

Plan van eene **geldleening**, ten last van de provincie **Friesland.**

15 *Maart.* Voorloopige opgave der **bevolking** in **Zeeland.**

18 en 19 *Maart.* Uitloving door den minister van binnenlandsche zaken van elf **premiën**, ten behoeve der schippers van **haringschepen**, die in 1860 de beste waarnemingen zullen geleverd hebben aan het Kon. meteorologisch Instituut te Utrecht.

Voorloopige opgave der **bevolking** in **Groningen** op 31 December 1859.

Digitized by Google

21 *Maart.* Opgave van de op 15 Maart 1860 in de **entrepôts** te Amsterd., Rotterdam, Schiedam, Dordrecht en Middelburg aanwezige hoevoelheid goederen.

23 *Maart.* **Rijkstelegraaf.** Opgave nopens kantoren in het buitenland en het kantoor te Winschoten; benevens tarief.

Mededeeling van een berigt der Britsche postadministratie betrekkelijk, de **pakketbooten**, varende tusschen Suëz en Sydney.

25 *en* 26 *Maart.* Berigt uit Havannah dat de toegestane invoer op Cuba van vee en eijeren is verlengd geworden.

27 *Maart.* Voorloopige opgave der **bevolking** in **Drenthe** op 31 December 1859.

Staat van de in het 1e quartaal 1860 in de entrepôts te Amsterdam, Rotterdam, Schiedam en Dordrecht in-, uit- en doorgevoerde ponden ruwe en geraffineerde **suiker.**

28 *Maart.* Mededeeling van de Nederl. Bank omtrent de nieuwe **bank**billetten van *f* 200.

29 *Maart.* Voorloopige opgave der **bevolking** in **Utrecht** op 31 December 1859.

30 *Maart.* Vier staten betrekkelijk de **landverhuizing** uit Nederland, in 1859.

31 *Maart.* Voorloopige opgave der **bevolking** in **Overijssel** op 31 Decemb. 1859.

3 *April.* Voorl. opgave der **bevolking** in **Limburg** op 31 December 1859.

Departement van Kolonien:

A. Opgave van de verschillende op Java, uit den oogst van 1859, reeds afgeleverde en vermoedelijk nog te leveren **Gouvernements-producten**, onder Ult. December 1859.

B. Opgave der producten voor **partikuliere rekening** op Java geteeld, uit den oogst van 1859, onder Ult. December 1859.

6 *April.* Mededeeling omtrent de opbrengst van den **suikeraccijns** over het halfjaar van 1 Oct. 1859 tot 31 Maart 1860, en omtrent de afschrijvingssom.

Mededeeling van Zr. Ms. Gezantschap te **Constantinopel**, met opzigt tot het viseren der **gezondheidspassen** van de zeil- en stoomschepen, welke de Dardanellen binnenvaren.

19 *April.* Voorloopige opgave der **bevolking** in **Noordbrabant** op 31 December 1859.

Voorloopige opgave der **bevolking** in **Friesland** op 31 December 1859.

22 *en* 23 *April.* Mededeeling omtrent de hervatting van de dienst der **pakketbooten** op Zweden.

27 *April.* Voorloopige opgave der **bevolking** in **Gelderland** op 31 Dec. 1859.

29 *en* 30 *April.* **Rijkstelegraaf.** Berigt omtrent de kantoren op het Loo en Dokkum, en omtrent eenige in het buitenland.

1 *Mei.* Hervatting van de dienst der **pakketbooten**, tusschen Stettin en St. Petersburg.

2 *Mei.* Opgave van verleende **octrooijen.**

Voorloopige opgave der **bevolking** in **Zuidholland** op 31 December 1859.

3 *Mei.* **Rijkstelegr.** Mededeeling eener verandering in het **Sardinische** tarief.

4 *Mei.* Plan voor de 242ste **Staatsloterij.**

9 *Mei.* Verslag van het Rijks Japansche museum **von Siebold.**

14 *Mei.* Opgave van den uitvoer van **tin** naar de verschillende landen. Uitvoer uit het vrije verkeer, over 1859 (en rectificatie dezer opg. *St.-Ct.* 17 Mei.)

Digitized by Google

16 *Mei.* Kennisgeving van den Min. van Finantien betreffende de toepassing van het tarief van invoerregten op: 1. divi-divi, en 2. gouden of zilveren ornamenten aan boeken gehecht.

19 *Mei.* Opgave van den Min. van Fin. betreffende de **muntspeciën** in 1859 aan 's Rijks munt vervaardigd.

Voorl. opgave betreff. de bevolking in **Noordholland** op 31 *Dec.* 1859.

22 *Mei.* In bijvoegsels van dit No. zijn achtereenvolgens medegedeeld de door Ged. Staten vastgestelde lijsten van *hoogst* **aangeslagenen** in de rijks directe belastingen, verkiesbaar voor de *Eerste Kamer der St.-Gen.*

26 *Mei.* Oproeping, door den Min. van Kolonien, voor een opziener, en onderbaas-smid, enz. op het marine-etablissement te Onrust.

Zie voorts *St.-Ct. April* en *Mei, passim*, waarschuwingen van den Min. van Fin. betreffende de aanneming van *a.* **vervalschte** muntspecien; *b.* **vreemde** muntspecien.

LIJST *van wetten, kon. besluiten, en ministerieele resolutien, betrekking hebbende op nijverheid, financien enz. in de Staats-courant voorkomende.*

Kon. besluit dd°. 21 Dec. 1859 N°. 51, houdende vergunning tot verlenging van den duur der **zeeassurantie-compagnie** van **Amsterdam** en **Nijmegen** voor den tijd van tien jaren.

29 *en* 30 *Jan.* Kon. besluit van den 11^en^ Januarij 1860 (Stbl. N°. 3), houdende bekrachtiging van het Reglement voor de **houtvlotten op den Rhijn.**

5 *en* 6 *Feb.* Beschikking van den Minister van Binnenlandsche zaken, dd. 2 dezer No. 121, houdende vergunning aan den heer J. van de Griendt te 's Hertogenbosch tot voortzetting der **stoombootdienst**, tot het slepen van schepen en het vervoer van goederen en vee op den Rhijn, de Waal, de beneden- en boven-Maas en den Gelderschen IJssel.

9 *Feb.* Kon. besluit dd°. 28 Jan. 1860 N°. 60, waarbij concessie is verleend aan de **maatschappij, Bergwerkvereeniging** voor **Nederland** voor de ontginning van steenkolen en andere delfstoffen in de gemeenten Simpelveld, Bocholtz, Eijgelshoven, Kerkrade, Nieuwenhagen, Schoesberg, Meerlen en Voerendaal, om eene oppervlakte van ongeveer 4450 bunders.

19 *en* 20 *Feb.* Kon. besluit van den 5^den^ Februarij 1860 (*Stbl.* No. 8), betreffende de uitloting en aflossing van 3½ percents schuldbekentenissen voor het jaar 1860.

3 *Maart.* Kon. besluit. dd. 18 Januarij 1860 Nº. 51, houdende bewilliging tot oprigting te Amsterdam van: **de Nederl. loodmijn.**

4 *en* 5 *Maart.* Kon. besluit dd. 25 Jan. 1860 No. 49, houdende verlenging van den duur der te Amsterdam gevestigde **Assurantie-maatschappij.**

10 *Maart.* Kon. besluit dd. 18 Feb. 1860 No. 67, houdende wijziging van art. 4 der statuten voor de **Nederl. Landbouw-emigratie-maatschappij.**

11 *en* 12 *Maart.* Kon. besluit v. d. 4^den^ Maart 1860 (*Stbl.* No. 11), houdende nadere regeling van de voorwaarden en wijze van keuring van den **gekaakten haring**, afkomstig van de Nederlandsche zeevisscherijen.

23 *Maart.* Kon. besluit van den 18 Maart 1860 No. 41, betrekkelijk de oprigting eener **kamer van koophandel en fabrieken** in de gemeente Blokzijl.

25 *en* 26 *Maart.* Kon. besluit dd. 21 Feb. 1860 No. 101, houdende vergunning tot de oprigting te Amsterdam van de **Rijstpelmolen** *de Vriendschap.*

Resolutie van den Minister van binnenlandsche zaken dd. 21 Maart 1860,

Digitized by Google

waarbij aan den heer J. J. v. d. Maaden te Amsterdam, tot wederopzegging vergunning is verleend voor eene **schroefstoombootdienst** tot vervoer van reizigers en goederen van **Amsterdam** naar Gouda, Rotterdam, Dordrecht en **Middelburg** en terug.

28 *Maart.* Alsvoren, dd. 24 Maart 1860, waarbij aan den heer F. Corvilain te Antwerpen. voor zooveel het Nederl. grondgebied betreft, vergunning is verleend voor eene **schroefstoombootdienst** tot vervoer van goederen en vee tusschen Belgie en Dordrecht en Rotterdam.

31 *Maart.* Kon. besluit v. d. 21 Maart 1860 (*Stbl.* No. 13), houdende goedkeuring van de statuten der **Vereeniging tot verbetering der arbeiderswoningen te Zwolle**, en de erkenning dier vereeniging als regtspersoon.

7 *April.* Kon. besluit van den 18 Maart 1860 (*Stbl.* No. 12), houdende verklaring, dat de voorschriften vastgesteld bij besluit van 28 Junij 1858 (*Stbl.* No. 54), niet van toepassing zijn op **onoverdekte** en **zeevisschersvaartuigen.**

8 *en* 9 *April.* Kon. besluit van den 1sten April 1860 (*Stbl.* No. 14), houdende vaststelling van het Reglement van Politie voor de **Staphorstersluis** te Zwartsluis, hare havens en verdere werken.

12 *April.* Kon. besluit van den 4 April 1860 (*Stbl.* No. 15), houdende regeling van het *toezigt* op de **spoorwegdiensten.**

Kon. besluit dd. 8 Feb. 1860 No. 56, houdende bewilliging tot oprigting te Schoten c. a. der *Noordhollandsche maatschappij tot cultiveren en bereiden van* **meekrap.**

18 *April.* Beschikking van den minister van binnenlandsche zaken van 14 April 1860, waarbij de vergunning is ingetrokken, aan de gebroeders Stubbé, expediteurs te Sas van Gent, voor eene **wagendienst** tusschen Neuzen en Gent verleend.

19 *April.* Kon. besluit dd. 11 Feb. no. 60, houdende bewilliging tot oprigting te Amsterdam van de **schroefstoombootmaatschappij** *tusschen* **Amsterdam** *en* **Utrecht** *vice versa.*

20 *April.* Kon. besluit dd. 12 Feb. 1860 no. 44, houdende wijziging der acte van oprigting van de tot dusverre te Rotterdam gevestigde *Maatschappij voor nieuwe geoctrojeerde* **Gazbereiding** en thans zal worden gevestigd te Gouda.

21 *April.* Kon. besluit dd. 27 Maart 1860 No. 66, houdende goedkeuring tot oprigting te Amsterdam van de **Nederlandsche centraalspoorweg-maatschappij.**

22 *en* 23 *April.* Kon. besluit dd. 15 Maart 1860 No. 65, houdende vergunning tot de oprigting van de *Rotterdamsche* **zetmeel-** *en* **stijfselfabriek.**

24 *April.* Kon. besluit dd. 11 Maart 1860 No. 61, houdende vergunning tot de oprigting te Utrecht van de *Utrechtsche* **Gasonderneming.**

28 *April.* Kon. besluit van den 20 April (St.bl. no. 17), houdende goedkeuring van de Statuten der Vereeniging voor de **Deutsche Innere Mission.** voor Nederland, te Rotterdam en erkenning dier Vereeniging als regtspersoon.

2 *Mei.* Kon. besluit dd. 21 Feb. 1860 no. 100 houdende vergunning tot de oprigting te Utrecht van de **Brandassurantie-maatschappij** „*zekerheid geeft rust.*"

Digitized by Google

JHR. MR. W. T. GEVERS DEYNOOT, *Aanteekeningen op eene reis door de Vereenigde Staten van Noord-Amerika en Canada.* 's Gravenhage, MARTINUS NIJHOFF, 1860, 264 blz. Met platen.

„Goede wijn behoeft geen krans." Een boeijend geschreven reisverhaal over een land zoo merkwaardig als Noord-Amerika, met tal van belangwekkende opmerkingen over een volk dat, zoo zijn karakter en zijne politiek niet altijd achting en liefde wekt, toch bewondering afdwingt door de reuzenstappen, die het in ongeloofelijk korten tijd op de baan der maatschappelijke ontwikkeling deed, — zoodanig werk behoeft noch aanbeveling noch aankondiging om bij ons lezend publiek van eene goede ontvangst verzekerd te zijn. Ook de naam van den schrijver zou dit overbodig maken. Want vergaste de Hr. GEVERS ons betrekkelijk slecht zeldzaam op de vruchten zijner pen, toch is zijn naam én als schrijver én uit anderen hoofde bekend genoeg om ook daardoor terstond de aandacht op een werk van zijne hand te vestigen. We wenschen er echter eenige woorden over te zeggen, zij het dan ook slechts om onze ingenomenheid met het boek openlijk te betuigen, en om kortelijk na te gaan wat de economist er in vinden en niet vinden zal.

De Hr. GEVERS ging naar Noord-Amerika, omdat hij, een volbloed reisliefhebber, na Europa zoo wat geheel doorkruist en ook den voet in noordelijk Afrika gezet te hebben, met AMPÈRE van gevoelen was: „quand on a parcouru l'Europe du Nord au Sud et mis le pied dans les deux autres parties de l'ancien monde, si l'on veut voir quelque chose d'entièrement nouveau, je crois qu'il faut aller en Amérique, du moins tant que la Chine ne sera pas ouverte et que la lune ne sera pas accessible." Zijne verwachting werd niet teleurgesteld en hij vond er veel, zoowel in de werken der natuur als in die der menschen, dat grootelijks verschilt met alles wat hij in Europa zag en dat in hooge mate de aandacht van den opmerkzamen bezoeker waardig is. Vooral het kolossale in alles, in de natuur zoowel als in de werken der menschen, schijnt in Amerika iets bijzonder treffends te zijn. Kolossale wouden en stroomen, tot zelfs stormen toe; maar ook kolossale steden en gebouwen, kanalen en spoorwegen, stoomschepen en spoorwagens; kolossale ontwikkeling en vooruitgang in alles, maar ook, zouden we bijna zeggen, iets, door de zeer algemeene verspreiding, kolossaals onaangenaams in sommige trekken van het volkskarakter, door de alles beheerschende en veel van de genoegens van het gezellige leven benemende, drift om toch maar zoo spoedig mogelijk in alles vooruit te komen; — iets kolossaals ook in de gevaren — de algemeene miskenning van het gezag en de slavernij-kwestie — welke de toekomst der republiek bedreigen.

De reis ging van New-York, the empire city, naar Boston, Montreal, Quebec, de Niagara, Detroit in Michigan, Chicago in Illinois, St. Paul in Minnesota en van daar de Missisippi af naar St. Louis. De geele koorts, die sterk in het zuiden heerschte, maakte het gaan naar New-Orleans ongeraden en daarom werd van St. Louis gereisd naar Louisville in Kentucky, Cincinnati in Ohio, Pittsburgh, Baltimore, Washington, Philadelphia en van daar terug naar New-York, om met een uitstapje

Digitized by Google

langs de Hudson naar Albany, Saratoga, het (mis-named) Baden-Baden van de Vereenigde Staten, en het meer Champlain te besluiten. De reis bleef dus hoofdzakelijk binnen de Noord-Westelijke helft der Vereenigde Staten beperkt, maar strekte zich toch ook ver genoeg in the Far West uit, om over de verbazend snelle ontwikkeling dier nieuwere Staten, Wisconsin, Minnesota enz. in het zoo vruchtbare Missisippi-dal te kunnen oordeelen. Enkele cijfers mogen dit bewijzen. Chicago, in het vruchtbare Illinois, zoo voortreffelijk aan het groote meer Michigan gelegen, waardoor het eene onafgebroken communicatie met den Oceaan heeft, de grootste graanmarkt der wereld, waar thans dagelijks 100 spoortreinen aankomen, werd eerst in 1831 gesticht, en telde in 1859 reeds 160.000 inwoners. Eene echt Amerikaansche onderneming was het den grondslag dier stad, die te laag was, een twaalftal voeten te zien ophoogen. St. Louis aan de Missisippi, dat in 1820 5000 inwoners telde, bezat er in 1859 ruim 100,000; Cincinnati, aan den heerlijken Ohio-stroom, met zijne reusachtige slagterijen, waar jaarlijks 3 à 400,000 varkens worden afgemaakt en wijd en zijd verzonden, de vijfde stad der Unie in aanzien en gewigt, 250,000 inwoners tellende, staat op eene plek, die in 1788 nog met een digt woud bezet was. De ontwikkeling van Pittsburgh, Baltimore, Philadelphia, de ordelijkste, netste stad der Unie, die van New-York zelve, was even sterk; en is voornamelijk in het eerst sedert betrekkelijk korte jaren door Europeanen en nog veelal weinig bevolkte Missisippi-dal, de dagelijksche vooruitgang, het schier dagelijks verrijzen van steden merkbaar, ook de laatstgenoemde steden in de oudere staten, in het eigenlijk Nieuw-Engeland, deelen in die ontwikkeling in zeer groote mate. De natuur heeft zeer veel voor dat land gedaan door het met een bodem van onuitputtelijke vruchtbaarheid, met rijke mijnen, met heerlijke stroomen en uitgestrekte wouden te begiftigen; maar de nijvere mensch heeft zich die schatten ook uitstekend weten te nutte te maken, en die stroomen en meeren, de natuurlijke communicatie-middelen, door spoorwegen en kanalen weten te verbinden, ten einde den afvoer en het verbruik dier natuurlijke rijkdommen te vergemakkelijken.

Hoe boeijend ook de beschrijving van dat alles is, hoe uitlokkend ook de voorstelling is van natuurtafereelen als de Niagara-vallen, de trotsche wouden met hunne rijke verscheidenheid van boomsoorten, de uitgestrekte prairien, van natuurwonderen als de Mammoth Cave, de Pilot Knob, een berg gansch van ijzer, en hoe uitlokkend het ook is om met den schrijver die prachtige stroomen te bevaren en hem te volgen in zijne vergelijking van zooveel dat in Amerika verschilt met hetgeen wij, voor zooveel wij het geluk hebben in meerdere of mindere mate tot het reizend publiek te behooren, in Europa kennen, zoo is het toch minder daarop dat we de aandacht wenschen te vestigen, omdat zoo iets in schier elke reisbeschrijving over Noord-Amerika kan worden aangetroffen, vooral omdat zoo iets minder eigenaardig in dit tijdschrift zou thuis behooren. Maar we wenschen iets uitvoeriger stil te staan bij eenige belangrijke opmerkingen van den schrijver van politieken en economischen aard, die meer het Amerikaansche volk, den Amerikaanschen Staat in het geheel betreffen en die, zoo men ten minste aan het oordeel van den schrijver niet alle gezag wil ontzeggen, in veler oog gewis niet weinig tot de waarde van het boek zullen bijdragen.

We kiezen daartoe uit hetgeen hij zegt over het volkskarakter, over de kwestie der slavernij, over den regeringsvorm en de toekomst der Unie.

Digitized by Google

Men begrijpt dat een vlugtig reisverhaal niet bestemd was om daarin bepaalde verhandelingen over zulke gewigtige, veelomvattende punten op te nemen en dat ook het verblijf te kort was om daarover een in allen deele juist en op volkomen kennis van zaken gegrond oordeel te vellen. Maar de opmerkingen daarover van iemand, die blijkbaar met open oog en oor reist, die goed opmerkt, die niet alleen spreekt over hetgeen „hij ziet" maar zich doet inlichten over hetgeen „hij niet ziet," zullen ongetwijfeld met belangstelling worden gelezen.

Niets schijnt in het Amerikaansche volkskarakter meer te treffen, dan de verbazende spoed, die bij alles wordt aangewend. Een ieder heeft immer haast bij al wat hij doet. Iedereen schijnt immer slechts te denken om vooruit te komen, om anderen voorbij te streven. Het is het stelsel van go-ahead in zijne uiterste gevolgtrekking toegepast. De Vereenigde Staten must go-ahead van elken anderen Staat, en zeker laat hun handel en nijverheid, hun algemeene maatschappelijke ontwikkeling en welvaart, hun volksvrijheid die van de meeste Europesche landen ver achter zich, maar gelukkig behoeven wij hun, hoe laag zij ook op het in hun oog verouderde, achterlijke Europa in vele opzigten nederzien, nog niet alles te benijden, zoo wij zien dat die te ver gedreven volksvrijheid dikwerf tot teugelloosheid, tot miskenning van het gezag leidt. De jongere Missisippi-Staten, wier opkomst veelal eerst weinige jaren telt en wier vooruitgang in dien tijd zeker schier aan het ongelooflijke grenst, must go-ahead van de oudere Nieuw-Engeland-Staten en zien met zekere minachting op deze neder, hoewel hun bloei ook steeds nog in zeer sterke mate toeneemt. Elke nieuwe stad must go-ahead van de laatst gestichte en wordt daarom dadelijk op de ruimst mogelijke schaal aangelegd, maar onderneemt dan ook dikwerf groote werken, welke spoedig gestaakt moeten worden, omdat zij hare krachten te boven gaan. Elke groote stad moet haar museum hebben, hetgeen dat der naburige stad in omvang moet overtreffen, maar waardoor dan ook gewoonlijk veel meer aan het multa dan aan het multum wordt gedacht en het getal bewaarde prullen legio wordt. Dienzelfden spoed, diezelfde zucht om steeds maar vooruit te komen, ziet men ook in het maatschappelijk leven, in het reizen enz. De Yankee beweegt zich altijd snel, heeft altijd haast, spreekt onverstaanbaar rad; eet ongeloofelijk snel, kan nimmer snel genoeg reizen, rijdt immer hard en jaagt dikwerf zijn paarden dood; maakt fortuin in ongeloofelijk korten tijd, maar verliest het soms ook even spoedig, doordien zijne ongedurigheid er hem toe drijft te dikwerf van beroep of woonplaats te veranderen. Die behoefte aan verplaatsing, aan zoovele Amerikanen eigen, ziet men vooral bij de Pioneers in the Far West, die veelal naauwelijks een stuk grond hebben ontgonnen, of zij zetten het van de hand om weder verder te trekken. Dat alles geeft iets gejaagds, iets ongestadigs aan het leven, dat op personen van onzen bedaarden landaard een zonderlingen, niet altijd aangenamen indruk moet maken. Voeg daarbij dat verreweg de meeste Amerikanen, die men in de gelegenheid is op reis te ontmoeten, blijkbaar behooren tot de menschen die aan het opkomen zijn, die bezig zijn fortuin te maken, maar bij welke de fijne schaaf nog heel wat te doen zou hebben om er dat fatsoen aan te geven, dat b. v. de slechts eenigzins fatsoenlijke Engelschen zoo bijzonder karakteriseert en waarvan het ontstaan waarschijnlijk spoediger bevorderd zoude worden, zoo zij, bij hunne meestal zeer groote voorkomenheid en eerbied voor de schoone sekse, zich in het openbaar minder bepaald van deze afscheidden, wat hun waarschijnlijk ook eerder de onverdragelijke gewoonte van overal

Digitized by Google

en immer te.... (ik vind geen fatsoenlijk woord voor die vieze daad) te spuwen zou doen laten. Voeg daarbij dat zij het never mind, het every man for himself zoo ver mogelijk schijnen te drijven en dat ge b. v. op de spoorstations bij het verwisselen van treinen, wat zeer dikwerf in den nacht moet geschieden, schier nimmer iemand zult aantreffen om u de geringste aanwijzing te doen; dat ge hen onderling zelden een hand zult zien uitsteken om elkaar te helpen; dat de politie er over het algemeen zeer veel te wenschen overlaat; dat zij onophoudelijk tegenover vreemden aan een, gewis in zeer vele opzigten zeer regtmatig, maar toch ook dikwerf overdreven gevoel van nationaliteit lucht geven, en zeer uit de hoogte nederzien op alles wat niet-Amerikaansch is, ofschoon zij toch ook soms wel de fijnere beschaving, de meerdere ontwikkeling in de schoone kunsten van het oude Europa willen erkennen. Let op dat alles en ge zult begrijpen dat, bij al het bewonderenswaardige dat het Amerikaansche volk u op te merken biedt, het volkskarakter ook vlekken doet zien, die — de Hr. Gevers zegt dit wel niet, maar het is de indruk, dien men uit zijne reisbeschrijving, even als uit die van vele andere ontvangt — een minder aangenamen indruk nalaten. Het volkskarakter zeggen we: want zoo men zou willen beweren dat de vele millioenen landverhuizers uit verschillende landen van Europa, die in zoo groote mate hebben bijgedragen om de bevolking der Vereenigde-Staten te doen toenemen, beletten dat men nog van een eigenlijk Noord-Amerikaansch volkskarakter kan spreken, zoo wijzen we op het door den Hr. Gevers zoowel als door onderscheidene schrijvers vóór hem opgemerkte, dat, mogen al hier en daar, waar eene groote menigte dier landverhuizers zich bij elkaar hebben gevestigd, de oorspronkelijke taal en het eigenaardige karakter in meerdere of mindere mate behouden zijn gebleven (gelijk zelfs nu nog in sommige streken van den Staat New-York met de afstammelingen der eerste Hollandsche kolonisten het geval schijnt te zijn en o. a. zeer bepaald het geval is bij de 500 Nederlanders, die het stadje Pella in den Staat Jowa bevolken, die misschien bewerken zullen dat men ten minste in dien Staat de Nederlanders (Dutchmen) niet met de Duitschers verwarre, zooals overigens zeer algemeen in de Republiek het geval schijnt te zijn), over het algemeen de Duitsche en Iersche elementen, die verreweg de meerderheid der landverhuizers uitmaken, meestal zeer spoedig het Angel-Saksisch type en wel wat men daarvan de Noord-Amerikaansche verscheidenheid zou kunnen noemen, aannemen. In de omstandigheid dat landverhuizers in zoo sterke mate tot het bevolken van Noord-Amerika hebben bijgedragen, ligt ook voor een goed deel de uitlegging zoowel van het gebrek aan de fijnere vormen der beschaving als van het gejaagde, dat men in het volkskarakter opmerkt. De landverhuizers toch behooren, vooral in de latere jaren, toen godsdienstige vervolgingen minder de drangreden tot het verhuizen was, voor verreweg het grootste gedeelte tot de mindere klassen der burgerij. In den regel gaat men tot zoodanigen uitersten maatregel over, in de hoop daardoor zijne maatschappelijke positie te verbeteren, niet wanneer men hierin reeds tot de door fortuin en stand bevoorregte hoogere standen behoort, aan welke die fijnere vormen uit den aard der zaak meer bijzonder eigen zijn. Maar het verhuizen geeft ook immer een bewijs van energie, van durven. Men verhuist om vooruit te komen en komt men nu in een land, waar reeds millioenen voor u kwamen om dit ook te doen, waar dit een ieders dagelijksch streven is, dan is het zeer begrijpelijk dat dit aan allen en allen een karakter van haast, van gejaagdheid geeft, dat bij-

Digitized by Google

zonder treffend moet zijn voor den bedaarden opmerker, die dat land slechts als reiziger bezoekt. Die gejaagdheid, misschien ook gedeeltelijk het gevolg eener te zeer prikkelende lucht, schijnt ook invloed uit te oefenen op den levensduur en op het uiterlijk der Amerikanen: men ziet er weinig bejaarden en nog minder gezette menschen; de voortdurende, zenuwachtige gejaagdheid, waarin bijna een ieder verkeert, verslijt het leven spoedig; zij belet het oud worden, maar voorkomt ook het dik worden. — Ziedaar eenige opmerkingen over het eigenaardige van het Noord-Amerikaansche type, die we hier en daar in het werk van den Hr. GEVERS verspreid vonden, maar waaraan we toch ook eenige trekken bijvoegden, die we ons uit andere schrijvers herinnerden.

Over de beide andere punten, waarop we de aandacht wenschen te vestigen, zullen we korter zijn en meer den Hr. GEVERS zelven laten spreken.

Hoezeer de reis niet tot diep in het zuiden werd voortgezet, zoo stelde het verblijf in een echten slavenstaat als Kentucky den schrijver toch in staat de slavernij in hare werking te zien en neemt hij daaruit aanleiding daarover eenige beschouwingen in het midden te brengen. (Blz. 153 en volg). Hij voorziet dat het vraagstuk der slavernij onopgelost zal blijven en hoe langer hoe meer moeijelijkheden zal aanbieden; wijst daarbij op de steeds toenemende en nu reeds vier millioen zielen sterke zwarte bevolking in het zuiden; een cijfer dat in verhouding tot de blanke bevolking zeer groot is en dat nog eenmaal voor die Staten, vooral indien zij zich van het Noorden afscheiden, dat juist door den strijd over de kwestie der slavernij zou kunnen gebeuren, allergevaarlijkst kan worden, vooral zoo men bedenkt dat de slaven, hoezeer ook over het algemeen niet slecht behandeld, toch in een dierlijken toestand en in de diepste onkunde verkeeren, daar de wet verbiedt hun eenig onderwijs, zelfs in lezen en schrijven te geven. „In velerlei opzigten, — we laten, met eenige bekorting, den schrijver zelven spreken — zou, het morele der kwestie nog daargelaten, naar mijn oordeel het opheffen der slavernij uit een materieel oogpunt voor het zuiden wenschelijk zijn. De slavernij werkt hoogst ongunstig op de algemeene ontwikkeling. In de slavenstaten heerscht zekere traagheid, morsigheid en minder vooruitgang. De immigratie is er veel minder dan in het noorden, van daar minder ontwikkeling en welvaart. Maar, hoe wenschelijk het opheffen der slavernij voor Amerika zelve ook is, het moeijelijkste vraagpunt blijft, op welke wijze dit zou kunnen geschieden. Het beste middel zou misschien trapsgewijze emancipatie zijn; maar wat is emancipatie zonder gelijkstelling? En deze schijnt niet ligt immer in Noord-Amerika te zullen worden verkregen, waar niets meer tegenzin verwekt dan vermenging met de zwarte bevolking, waar in het vrije noorden zelfs, waar men zoozeer met de opheffing der slavernij dweept, de zwarten als een minder menschenras worden beschouwd, elke aanraking waarmede men volstrekt schuwt. De slavernij — zoo besluit de schrijver — is naar mijn oordeel een kanker, die in de ingewanden van den staat wroet en die eenmaal schrikkelijke gevolgen zal hebben. Het is eene anomalie, die in de grootste republiek der wereld, in een land waar de vrijheid en gelijkheid tot de uiterste grens gedreven zijn, niet geduld kan worden. IJzeren wetten zullen spoedig noodig zijn, om de slavernij in het zuiden te handhaven, en om de vrije negers uit eene maatschappij te verwijderen, waar zij hunne broeders met de zweep gedreven zien. Afkoop op eens, gesteld dat daartoe de gelden te vinden waren, is naar mijn oordeel zeer

Digitized by Google

bedenkelijk, emancipatie bij den heerschenden geest onmogelijk. Liberia kan misschien nog eenige uitkomst geven." — Voorwaar eene moeijelijke en voor de toekomst der Unie hoogst gewigtige kwestie!

De Hr. GEVERS besluit zijne vlugtige beschrijving van den regeringsvorm van de Republiek der Vereenigde Staten, waartoe het verblijf te Washington hem aanleiding gaf, met eene belangwekkende beschouwing over hare toekomst, over haar tot in het uiterste gedreven democratisch karakter (blz. 205—209), die we gaarne geheel zouden overnemen. We moeten ons echter vergenoegen er het volgende uit aan te teekenen. Na herinnerd te hebben dat de benoeming tot schier alle ambten, ook zelfs die bij de regterlijke magt, door het middel van regtstreeksche verkiezingen van het volk zelf uitgaat, vervolgt hij ongeveer aldus: „Alles steunt daar op den volkswil; alles gaat direct van het volk uit; het is de menigte die regeert. Onbetwistbaar is het, dat juist door dien regeringsvorm die gewesten de tooverachtige vlugt genomen hebben, welke men kent. Het is door die onbelemmerde vrijheid, gevoegd bij den aard der oorspronkelijke kolonisten (en van de landverhuizers, voegen wij er bij, die deze gewesten voortdurend helpen bevolken), dat handel, nijverheid en landbouw zulk eene reuzenontwikkeling hebben gekregen. Er heerscht in Noord-Amerika eene mannelijke kracht, een geest van vooruitgang, die ongeloofelijk is. De Amerikanen doen niets liever, dan zelven aan den vreemdeling hunnen toenemenden bloei te schetsen. Zij bezitten eene hooge ingenomenheid met hun land en hunne instellingen en eene soms overdrevene nationaliteit. Zij beschouwen hunne republiek als het eenige land der ware vrijheid en zich zelven als het grootste volk der wereld. In geen land der wereld is het republikeinsch beginsel zoo diep geworteld. Het is een beginsel dat reeds door de eerste kolonisten uit de Engelsche provinciale en gemeente instellingen werd overgebragt, en sedert dien tijd door omstandigheden en staatsvormen meer en meer is bevestigd. Het gronddenkbeeld is, dat door de Voorzienigheid aan ieder de middelen gegeven zijn om zichzelven te besturen. — Naar aller meening is voor Noord-Amerika nog eene grootsche toekomst weggelegd, en zal die republiek niet alleen op dat werelddeel, maar op alle rijken der aarde van grooten invloed zijn en wordt daar in veel opzigten eene hernieuwing der menschelijke maatschappij voorbereid. Zoo men let op de zoo rijke hulpbronnen van dat uitgestrekte land en op de groote energie van het volk, moet veel daarvan toegegeven worden. Maar toch biedt de geheele zamenstelling van de Noord-Amerikaansche Unie een groote schaduwzijde aan en hangen daar zware onweerswolken, die eenmaal eene geweldige uitbarsting kunnen tengevolge hebben. Een indruk, dien men dadelijk in Amerika ontvangt, en welke telkens terugkomt, is de onmagt van het gezag. Dit is onmiddelijk merkbaar aan de politie in de steden, aan de toepassing der wetten en aan de uitoefening van het regtswezen. Het is alsof alle klem daaraan ontbreekt; van den president der republiek tot aan den geringsten ambtenaar hangt alles van den wil der menigte af; niemand is inderdaad in zijne handelingen vrij; zij heeft eene despotieke magt in handen. Er heerscht eene groote verdeeldheid in verschillende politieke partijen, die elkander voortdurend trachten te overvleugelen, en eene jagt naar ambten, die met allerlei omkoopingen en kuiperijen gepaard gaat, en waartegen alleen nog de drukpers een veel vermogende breidel is, dewijl men niets meer vreest dan in de dagbladen aan de kaak gesteld te worden. Allernadeeligst in zijne gevolgen is ook het benoemen der regters door het volk, en dit

Digitized by Google

zelfs soms voor zeer korten tijd. Alle denkbeeld van regterlijke onafhankelijkheid gaat daardoor verloren en een gevolg hiervan is ook het geringe ontzag voor gewezen vonnissen, terwijl ook de menigte, over de uitspraak des regters ontevreden, dikwerf zich zelve regt verschaft. Behalve deze groote maatschappelijke gebreken zijn er nog eenige staatkundige vraagpunten, die niet alleen nadeelig op de Unie werken, maar zelfs vroeg of laat haar met ontbinding bedreigen. Op den voorgrond staat het vraagstuk der slavernij, dat een kanker is in de ingewanden der Unie. Voeg daarbij de kwestie van het tarief, dat men in de Zuidelijke Staten vrijzinnig, in het Noorden daarentegen prohibitief verlangt; de wangunst van het Zuiden over den meerderen vooruitgang der Noordelijke Staten, die hierdoor in de wetgevende magt ook meer overwigt erlangen; eindelijk het verschil in levenswijze, zeden en gewoonten, dat zich hoe langer hoe meer teekent: in het Noorden werkzaamheid en leven; in het Zuiden de moeijelijkste taak aan de slaven overgelaten, hierdoor, en tengevolge van het klimaat het volkskarakter gewijzigd. Deze en meer andere zaken dreigen met burgeroorlog, en vroeg of laat met eene ontbinding der Unie. Op eene merkwaardige wijze wordt dit gevoelen van den Hr. Gevers bevestigd door een man van zoo uitstekend gezag als lord Macaulay, die, blijkens een dezer dagen (half April) door de dagbladen publiek gemaakten brief aan een vriend in Noord-Amerika, ook in het tot het uiterste gedreven democratische element de oorzaak van den toekomstigen val der republiek, of van haar overgang in handen van het gruwelijkste despotisme, eerst der menigte, later van een gelukkigen overweldiger voorzag. Verscheidene Amerikanen zijn ook van dat gevoelen. Gelukkig heeft tot nog toe het uitnemend gezond verstand der menigte de republiek aan vele gevaren doen ontkomen; welligt begrijpt zij spoedig, dat te groote vrijheid aan losbandigheid grenst; dat overmaat van vrijheid despotismus in zich voert, en dat door een krachtig bestuur een einde aan die maatschappelijke kwalen en staatkundige verdeeldheden gemaakt moet worden. In dat geval is de toekomst van Noord-Amerika onberekenbaar; dan eerst zullen meer orde en algemeene beschaving daar optreden; dan eerst zullen wezenlijke vrijheid, waarheid en regt daar heerschen. Een indruk eindelijk, zoo besluit de Hr. Gevers, dien ik ook nog hij mijn bezoek in de Unie ontving is, dat zij, door de weinige veerkracht van het algemeen bestuur, als politieke magt naar buiten nog weinig te vreezen is. Zoo bedenkelijk als eene aanranding van hare onafhankelijkheid zou wezen om de warme vaderlandsliefde der inwoners, even onmagtig zou ik haar nog achten om met klem naar buiten te werken. Alleen krachtig bestuurde Staten zijn tot het voeren van een grooten oorlog buiten hunne grenzen bekwaam: die republiek zou door inwendige verdeeldheid daarvoor spoedig bezwijken. Geheel Noord-Amerika is een vrucht, die eerst aan het rijpen is, zoo ook hare magt; dat zich die eenmaal meer op het gebied van kennis en beschaving, dan op dat der wapenen moge doen gevoelen!"

Wie die op dien wensch niet het: zoo zij het! uitspreekt? En echter doen zich eenige verschijnselen voor, die niet kunnen nalaten in dit opzigt eenige ongerustheid te wekken. We denken daarbij minder aan de onverholen pogingen der Noord-Amerikanen om langzamerhand het geheele Mexicaansche gebied zich toe te eigenen, om Cuba tegen elken prijs te verkrijgen, om geene vestiging van andere Europesche mogendheden in Midden-Amerika te dulden, om aan Canada het belang eener aansluiting aan de groote Republiek te beduiden. Dat alles, hoe bedenkelijk ook, staat

Digitized by Google

toch te zeer in verband én met de bij hen schier alles overheerschende slavenkwestie én met hunne politiek om geene hoofdmagt nevens de hunne in Noordelijk-Amerika te dulden, en meester te zijn van de landengte, die, zoolang geen spoor- en andere wegen het Rotsgebergte doorkruisen, de kortste gemeenschap tusschen hunne oostelijke- en westelijke havens daarstelt, dan dat het niet in vele opzigten begrijpelijk zou zijn. Maar we denken aan hetgeen reeds herhaalde malen door Noord-Amerikanen is beweerd, omtrent de wenschelijkheid voor hen om nederzettingen in de Oostersche zeeën, bepaaldelijk in den Indischen Archipel te hebben en aan de, zij het dan ook nog slechts individueële pogingen, die aangewend zijn om daartoe te geraken. We herinneren aan een tweetal uitstekende, vooral in dit opzigt hoogst gewigtige memorien van Commodore PERRY, (*) waarin deze, na het volbrengen zijner expeditie naar Japan, nagaat welke beteekenis in het belang van den Amerikaanschen handel de met Japan en Lioe-Kioe gesloten tractaten in het vervolg zouden kunnen hebben en betoogt dat, al moge vooreerst nog het aanleggen van koloniën met den geest der Amerikaansche constitutie strijden, toch het zich vestigen van Noord-Amerikanen op alle voor den handel gunstige punten, b. v. op Formosa, in de door ons niet bepaald bezette gedeelten van den Indischen Archipel, waartoe hij bewcert dat zij geheel bevoegd zouden zijn, een zeer gewenschte zaak zou zijn en de regering niet zou mogen nalaten daaraan hare bescherming te verleenen. We herinneren aan een dezer dagen door de dagbladen medegedeeld berigt, dat de Amerikaansche regering onlangs een nederzetting van Amerikanen op een der eilanden van Océanie onder hare bescherming zou hebben genomen. Zoo bij dat alles wordt gelet op de omstandigheid dat de geschiedenis leert, dat schier alle Staten, wanneer zij tot groot aanzien waren gekomen, eene „umhergreifende" politiek hebben aangenomen en dat gewoonlijk in een koloniaal gebied eene groote uitbreiding van magt wordt gezien, dan schijnt de vrees niet zoo geheel ongegrond te zijn dat, moge al eenmaal de dwaze poging van een GIBSON zijn mislukt en hij, gelukkig voor ons, de aanvankelijk bij zijne regering gevonden ondersteuning door eigen schuld hebben verbeurd, na korter of langer tijd de denkbeelden daaromtrent van PERRY en anderen die van de Amerikaansche regering en zij in toepassing gebragt zullen worden. De vrees zeggen we: want zoo al toegegeven zou kunnen worden, dat eene vestiging van energieke Amerikanen op de vruchtbare en gunstig gelegene Lioe-Kioe eilanden, op het aan steenkolen zoo rijke Formosa, met de verklaring van Kelung tot Vrijhaven, gelijk PERRY voorstelt, op de Noord-Oostkust van Borneo of eenig ander door ons onbezet punt van den Archipel, tot ontwikkeling van handel en van beschaving beiden krachtig zou kunnen medewerken, zoo zou daardoor toch ligt het gevaar ontstaan, dat zij weldra verder om zich heen grijpen en met ons of andere koloniale mogendheden in botsing komen zouden en deze zouden trachten te verdringen. Zoo toch de eerste vestiging werd verdedigd door het beweren dat zij slechts kwamen doen wat door anderen werd nagelaten, zou de weg ligt gebaand zijn tot eene verdringing van anderen, door het beweren dat zij beter dan deze voor de bevordering van handel en beschaving zouden zorgen. En daarom, hoezeer we overtuigd zijn dat het aan geene mogendheid, welke ook, ge-

(*) Zie die stukken in W. HEINE, *Die Expedition nach die Seen von China, Japan und Ochotsk*, Dl. II.

Digitized by Google

lukken zou ons, zoo we slechts op onze hoede zijn, gemakkelijk uit den Archipel te verdringen, — hoe gaarne we ook aannemen dat de Vereenigde Staten, hoe krijgslustig hunne bewoners zich in verschillende opzigten ook mogen betoonen, toch nog in geruimen tijd als „politieke magt naar buiten" weinig te vreezen zullen zijn, — hoezeer we de mogelijkheid niet ontkennen willen dat, door de vestiging van Amerikanen op een of ander door ons onbezet punt in den Archipel, aldaar eerder beschaving en handel geboren worde, dan misschien zonder zoodanige vestiging het geval zou zijn geweest en zij dus welligt zelfs, zoo men de zaak slechts uit een cosmopolitisch oogpunt beschouwt, wenschelijk zou kunnen worden geheeten, zoo bekennen we toch dat we, als Nederlander redenerende, eene Amerikaansche vestiging binnen den Archipel even ongaarne zouden zien als we dit immer de Britsche vestiging op Laboean en Serawak deden. Daaruit zou toch ligt botsing kunnen ontstaan en is al tot nu toe de Amerikaansche oorlogsmarine betrekkelijk van weinig beteekenis, voor een staat, die over zulke ruime hulpmiddelen kan beschikken, en de grootste handelsvloot der wereld bezit, zou het weinig moeite kosten spoedig eene welbemande oorlogsvloot te scheppen, en vooral met zoo eenen is het 't voorzigtigst alle aanleiding tot botsing te vermijden.

Ziedaar eene beschouwing tot welke we door de woorden van den Hr. Gevers werden verleid omdat, moge de meening al juist zijn dat de Unie nog onmagtig moet worden geacht „om met klem naar buiten te werken," toch onderscheidene omstandigheden en vooral de zooeven aangehaalde memorien van Commodore Perry, aan welke door het hooge standpunt dat deze in de achting zijner landgenooten bekleedde groote beteekenis moet worden gehecht, bewijzen dat meer en meer in Amerika stemmen voor het „naar buiten werken" opgaan. Wordt daaraan eenmaal gevolg gegeven en ontstaat er dan, wat zoo ligt gebeuren kan, botsing, dan is het te voorzien dat het zoo sterk werkend nationaliteitsgevoel der Amerikanen ligtelijk het met klem te werk gaan ten gevolge zal hebben. Het kan voor ons niet wenschelijk zijn de kans te loopen hun daartoe de gelegenheid aan te bieden — en daarom hopen we dat zij aan hun ontwakenden lust tot vestigingen in den vreemde niet binnen den kring van den Indischen Archipel zullen bot vieren, en zij zich liever op Formosa dan op Sumatra of Borneo zullen trachten te nestelen.

We keeren nog even tot de aanteekeningen van den Hr. Gevers Deynoot terug om te zeggen dat zij in een zeer aangenamen, lossen verhalenden stijl zijn geschreven, en dat we ons met moeite weêrhouden van het aanwijzen van nog menigen trek, die het volkskarakter en de eigenaardigheid van land en volk goed teekent. Maar we noodigen den lezer liever uit daartoe zelf het boek in handen te nemen en eindigen met op een drietal punten te wijzen, waaromtrent daarin minder wordt gevonden, dan velen, die den Hr. Gevers als economisch schrijver kennen, met ons welligt hadden verwacht: namelijk de Maine-wet, de Nederlandsche emigranten en statistieke opgaven omtrent handel en nijverheid.

De Maine-wet blijft geheel, de zaak der afschaffing van het gebruik van sterke drank blijft bijna geheel onvermeld, o. a. omdat de Staat Maine niet werd bezocht en omdat, we vernamen het van den schrijver zelven, hem de reis naar Portland, waar hij den afschaffings-apostel Neal Dow had willen bezoeken, ontraden werd, uithoofde deze schier nimmer in zijne woonplaats te vinden is. Zij bleef welligt ook onvermeld, omdat zoowel over de werking dier wet als over de vorderingen door de afschaffings-vrienden

Digitized by Google

in het algemeen gemaakt, niet veel goeds te zeggen viel. *De Volksvriend* leerde ons toch onlangs in zijn Aprilnummer in een belangrijk artikel dat de Maine-wet in Maine zelf op verre na niet algemeen wordt toegepast; en in het werk van den Hr. GEVERS zien we dat, moge al in Noord-Amerika onder het volk niet zooveel dronkenschap worden gezien, als we hier helaas! waarnemen en mogen al aan de immer druk bezette publieke tafels ijswater, thee en koffij de plaats van wijnen innemen, in de taprooms van alle hôtels, die onze koffijhuizen vervangen, groote hoeveelheden cobbler en andere spiritualia worden verbruikt.

De Nederlandsche emigranten, we zeiden het reeds, bleven schier geheel onvermeld, waarschijnlijk omdat de aandacht niet gevestigd werd op de weinige afstammelingen der eerste Hollandsche kolonisten nog in den Staat New-York gevestigd en omdat de reis van den Hr. GEVERS zich niet tot den Staat Jowa uitstrekte, in welks nabijheid hij zich toch bevond, toen hij Minnèsota bezocht. We betreuren dit, omdat we gaarne van een der weinige Nederlandsche reizigers, die Noord-Amerika bezoeken, vernomen hadden, hoedanig de toestand onzer landgenooten in Pella is, dien we nu slechts kennen uit de, waarschijnlijk wel wat overdreven gunstige voorstelling, daarvan in het werkje; *De Hollanders in Jowa. Brieven uit Pella van een Gelderschman*, (Arnhem, 1858) en soorgelijke stukken (*) gegeven.

Het is echter vooral omtrent handel en nijverheid en statistieke opgaven daaromtrent dat het werk minder inhoudt dan we juist van een schrijver als de Hr. GEVERS DEYNOOT hadden verwacht. Wel wordt in het voorbijgaan telkens op de verbazende ontwikkeling van landbouw, handel en nijverheid gewezen; wel zijn onder de bijlagen eenige kleine statistieke tabellen, daarop betrekkelijk, opgenomen; maar de gelegenheid, welke het verblijf in eene wereldmarkt als New-York, het bezoek van twee of drie groote tentoonstoonstellingen van landbouw en nijverheid, dat van Chicago, de grootste graanmarkt der wereld, aanbood, om daarover meer bepaald uit te weiden en daarvan eenig algemeen overzigt te geven, zooals we boven zagen dat omtrent andere punten geschiedde, en dat door in de bijlagen op te nemen statistieke opgaven had kunnen zijn toegelicht, — die gelegenheid is niet of bijna niet gebruikt. De Hr. GEVERS, die zich zelfs ergens beschuldigt van nog te veel statistiek te geven, zou op onze aanmerking kunnen antwoorden, dat men deze in andere meer speciale werken kan vinden en dat hij zich voorstelde voor den algemeenen beschaafden lezer, niet voor den economist en den statisticus, den handelaar en den industrieel in 't bijzonder te schrijven, en ook misschien, dat hij moest zorgen dat zijn boek niet te lijvig werd. We zouden antwoorden: dat het laatste, zoo het gegevene slechts goed en belangrijk was, het aantal zijner lezers gewis slechts zeer weinig zou verminderd hebben; dat een overzigt over landbouw, handel en nijverheid, even aangenaam geschreven als wat nu over de kwestie der slavernij, over de toekomst der Unie is gezegd, ongetwijfeld belangstelling verwekt en het nut, dat het boek stichten kan door kennis omtrent een zooveel besproken land als Noord-Amerika te verspreiden, slechts verhoogd zou hebben; dat het juist wenschelijk is in zoodanig, voor den algemeenen lezer bestemd werk ook het

(*) Zie daarover ook *Gids* April 1855; *Tijdschrift voor staathuishoudkunde en statistiek*, XII, 1; *Alg. Konst en Letterbode*, 1855, blz. 114.

Digitized by Google

een en ander op te nemen omtrent hetgeen gewoonlijk meer voor den lezer van een of ander speciaal vak wordt geschreven, ten einde zoodoende de aandacht van het publiek van zelf op die meer bijzondere punten te vestigen, terwijl, door de tabellen enz. slechts in de bijlagen op te nemen, de gelegenheid tot het bekend worden daarmede vergemakkelijkt en echter hij niet afgeschrikt wordt, die voor „een boek met cijfers" zou terugdeinzen.

Nu dit niet is geschied, hopen we dat de Hr. Gevers een onzer economische tijdschriften met zijne beschouwingen over een of meer dezer punten, toegelicht door statistieke tabellen, zal begiftigen. Nog liever echter zagen we dat de groote bijval, waarmede zijne „aanteekeningen" zijn begroet, hem noopte er spoedig eene tweede in bovengemelden zin vermeerderde uitgave van te bezorgen, waarbij enkele kleine vlekjes, welke of hij zelf of bevoegde beoordeelaars welligt in de eerste uitgave opgemerkt zullen hebben, uitgewischt zouden kunnen worden en hij o. a. zijne herinnering zou kunnen raadplegen of hem wel op goede gronden verzekerd is dat zich ratelslangen in the White Mountains in New-Hampshire bevinden, omdat anderen verzekeren dat deze zich nimmer buiten, ten minste niet zoo ver buiten de keerkringen ophouden.

J. K. W. Quarles van Ufford.

ECONOMISCHE KRONIJK.

3 *Junij.*

„Onzekerheid en spanning" zijn nog steeds de woorden om den algemeenen toestand in schier alle rijken van Europa het best uit te drukken Onrust en ongerustheid, sprekende in wapeningen, opwekkingen van nationaliteit, wantrouwen en aanzetting tot wantrouwen jegens Frankrijks beheerscher, is en blijft nog de grondtoon van alle in het publiek gesprokene woorden, zoo in dagbladen als vergaderzalen.

De lang besprokene zamenkomst van een congres over de Italiaansche en Zwitsersche kwestie vond onlangs nergens geloof meer. De inlijving van Nizza en Savoye aan Frankrijk werd geratificeerd, eerst door de betrokken bevolkingen dier plaatsen zelve, later door het Sardinische Parlement.

Merkwaardig is het evenwel dat bij dezen afstand van een gedeelte des rijks, de Sardinische minister Cavour het beginsel van Italiaansche nationaliteit geen oogenblik verlaat, doch uitdrukkelijk verklaart dien afstand aan Frankrijk daarom te verdedigen, omdat die streken eigenlijk meer Fransch dan Italiaansch zijn. „Gold het zelfs de bevrijding van Venetië," zoo waren zijne woorden, „ik zoude er geen handbreed werkelijk Italiaanschen grond voor willen afstaan." Duidelijk spreekt dan ook die vrijheidsminnende geest in de directe of indirecte ondersteuning die door de Sardinische regering aan de koene, thans gelukte expeditie van Garibaldi werd geschonken.

Het is voorzeker een der belangrijkste feiten van het tegenwoordig oogenblik, een merkwaardig bewijs van het verbreken der oude staatsbetrekkingen,

Digitized by Google

dat eene kleine bende moedige mannen ten aanschouwe van geheel Europa uittrekt om een opstand tegen een wettig vorst te ondersteunen; eene landing doet; een dictatorschap instelt, en, geholpen door de eindelijk ontwaakte bevolking, een Napelsch leger uit Palermo verjaagt en aan den bevelhebber een aftogt met krijgsmanseer toestaat! En bij dat alles ziet Europa toe, en, schoon, eenigzins bedektelijk, wordt de onderneming van de wakkere strijders vergoêlijkt, ja geroemd door de Engelsche regering en de officieuse Fransche bladen. Wat is de sleutel van dit raadsel? Dat de zaak, wat haren zedelijken grondslag betreft, goed is te noemen, en dat de Napelsche regering door willekeur en onderdrukking getoond heeft, eene plaats onder de beschaafde regeringen onwaardig te zijn, ja, minder zelfs dan de Sultan, aanspraak te kunnen maken op de ondersteuning der overige mogendheden, ter waarborging van zijne integriteit! Welligt zal de vraag spoedig beslist worden of ook de Napelsche tak der Bourbons het treurig erfdeel van dat ras, de ballingschap na de kroon, zal deelachtig worden.

De ontwaking van het nationaliteitsgevoel toont zich niet alleen in Italië, maar in Duitschland in hooge mate, en de troonrede, onlangs door den Prins-regent uitgesproken, bevat mede, eenigzins ingekleed, eene bedreiging aan Frankrijk, en het vaste voornemen om elken inbreuk op de integriteit van het Duitsche territoir met alle magt te weerstaan. *Nationaliteit* en *natuurlijke grenzen*, ziedaar twee thema's die allengs in de politieke debatten van 1860 zijn ingeslopen, gevaarlijke en bedreigingsvolle kwestien, wanneer zij, zoo als thans, niet behandeld worden in den zin van algemeene verbroedering en vooruitstreving langs den algemeenen weg tot stoffelijken vooruitgang, doch wanneer die woorden voor de betrokken partijen slechts een dekmantel zijn om tot veroverings-plannen, of althans tot barbaarsche strijdlust aan te zetten.

Dat onweer-spellend vraagstuk van *natuurlijke grenzen*, hetwelk allengs, schier ongemerkt, in de Europesche diplomatie, en vooral in de journalistiek is ingeslopen, verdient dat vraagstuk de groote waarde welke men er aan hecht? Ja, wanneer het als voorwendsel van overheersching misbruikt wordt, — doch ongetwijfeld neen, wanneer men het als een normale strekking in het leven der Staten zou willen beschouwen om zich tot die natuurlijke grenzen uit te breiden.

Een weinig nadenken doet gevoelen hoe onpraktisch het is, dergelijke strekking als beginsel van Staatsregt aan te nemen; de ondervinding leert buiten twijfel hoe weinig men daaraan zou mogen hechten.

„Wij kennen maar vier landen in Europa," zegt het Journal des Débats, in een artikel van den Heer Weiss, (22 Mei), „die gezegd kunnen worden hunne zoogenaamde natuurlijke grenzen te hebben, nl. Spanje, Italie, Engeland en Zweden."

En nog, hoeveel is daarop niet af te dingen! — Heeft Spanje zijn natuurlijke grenzen: en wat is Portugal dan! Portugal, eene vrij sterke nationaliteit, besloten in grenzen, die, men zou haast zeggen, willekeurig op de kaart staan aangeteekend.

En Italie, ja, als Schiereiland is het vrij scherp afgeteekend, maar als politisch land: zoo er ooit een voorbeeld was van een agglomeratie van kleine jaloersche ijverzuchtige staten die zonder eenige „natuurlijke grens" eeuwen lang konden bestaan, het is juist in Italie.

Het Zweedsche en het Britsche rijk kunnen voorzeker beter als voorbeelden gelden, doch hoeveel jaren en eeuwen heeft het niet geduurd, dat hier Brit,

Digitized by Google

en Schot en Ier, en ginds Zweed en Noor schier vijandig tegenover elkander stonden, en juist toen, in de tijden der barbaarschheid en geringe communicatie-middelen, toen zocht elke nuance van nationaliteit meer en meer die natuurlijke grenzen op, gelijk juist Zweden en Brittanje zoo duidelijk aantoonen, en verschanste zich achter berg of stroom. Maar handel en beschaving hebben diegene tot elkaar gebragt die bij verscheidenheid in onderdeelen van den volksaard, toch de hoofdtrekken gemeen hadden, en de zelfde groote belangen: zoo is, door verloop van tijd maar slechts zeer trapsgewijze, de omtrek van den Britschen en Zweedschen staat onstaan.

Neen, zoo men vroeg welke thans de sterkste voorbeelden zijn van natuurlijke grenzen in Europa, dan zouden wij Engeland, Zwitserland, Zweden en Denemarken noemen, doch schier geen andere.

Maar welk verband is er dan tusschen *nationaliteit* en *natuurlijke grens?* schier geene, en dat zien wij juist daaraan dat er buiten die enkele evengenoemde exeptien waar de twee zaken zamentreffen, zoo menige krachtige, sterke nationaliteiten zijn, die eeuw aan eeuw blijven bestaan en ontwikkeld worden zonder dat er eenig verband is te erkennen met de grens door berg of rivier daargesteld.

Wat is dan het kenmerk der nationaliteit? de taal? evenmin uitsluitend, en wederom verwijzen wij hier op Zwitserland, dat krachtige, eigen, zich zelf bewuste volk, dat toch geen eigen taal heeft, en op België dat ook zonder afzonderlijke taal eene achtbare nationaliteit vertoont.

Daar waar een krachtig arbeids beginsel aanwezig is, — dat is gunstige toestand wat grondstoffen, verkeermiddelen en productie betreft, — daar zal met verloop van tijd, (wanneer die handelingen zich in vrijheid kunnen ontwikkelen en van vader tot zoon, door traditie en familiebanden worden voortgezet en versterkt) zich een krachtige nationaliteit vertoonen — er ontstaat een ras door het voortdurend reproduceren van dezelfde elementen. — Dat zal zich nu wel in sterker mate vertoonen wanneer die verzameling van menschen zich, hetzij tot verdediging hetzij om andere reden, achter de bergketen of rivier of zeeën blijven verschansen; dan zullen natuurlijk door de mindere inmenging van vreemde bestanddeelen, de oorspronkelijke eigen trekken te sterker worden bewaard en bevestigd, doch dit is geen requisiet, geen door de natuur ingestelde grens, welker verwaarloozing men thans als een afwijking van de natuurwet zou mogen beschouwen. Immers, diezelfde oorspronkelijke trekken vinden wij aanwezig, daar waar geen *natuurlijke grens* oorzaak kan zijn, doch waar daarentegen dezelfde oorzaak van een sterk sprekend arbeids beginsel wèl aanwezig was.

Zien wij b. v. niet Nederland zich tot nationaliteit vormen, door den eigenaardigen loop van *zijnen* handel en landbouw, en zich sterk afscheidende van dat Duitschland waartoe het volgens de theorie der natuurlijke grenzen zou moeten behooren? — Zien wij Portugal niet als krachtige staat, door diezelfde eigendommelijkheid van zijn handel en visschersvolk, aan den mond der Spaansche stroomen, en even zoo zien wij niet in Duitschland, Hamburg en Bremen, schoon met dezelfde taal en manieren, als Staat hunne nationaliteit bewaren naast en niettegenstaande het Tolverbond?

Is het de Ohio, de Mississippi of de Rocky-mountains die in Noord-Amerika de dreigende scheiding der tot heden Vereenigde Staten bepaalt? Geenszins, maar over en ongeacht die terrein-scheidingen is het de slavenkwestie of de tarief-kwestie die het Noorden dreigend tegenover het Zuiden doet staan. *Het zijn de arbeidstvoorwaarden, de ware of gemeende belangen van den collectieven arbeid, die op den langen duur den politieken toestand beheerschen.*

Digitized by Google

De arbeidswetten, de voorwaarden waaronder de arbeid der ingezetenen zich uitoefent, de collectieve eischen van productie en welvaart, ziedaar in ons oog wat de ware grenzen der staten moet aanduiden; daarom zijn tolverbonden, en spoorwegen en vrije vereeniging der materieele belangen (zeggen wij: nl. wanneer die vereeniging uit het welvaartzoekend streven der ingezetenen zelven voortspruit) de banden die de volken het meest aan een brengen en die op den langen duur eene doorgaande assimilatie en verbroedering zullen bewerken. Dat neemt niet weg dat een overheerscher dien vrijen loop der arbeidsuitwegen wel kan verbreken, of voor een tijd kunstmatig aan elkaar koppelen, — en hetgeen een overheerscher kan doen, kan ook de diplomatie, die rijken schept op de kaart, om quasi een evenwigt tegen andere rijken daar te stellen, — doch dat alles is tijdelijk, en zwicht vroeg of laat voor de vrije ontwikkeling der arbeidsbelangen.

Een overheerscher kan een natie verbrokkelen, of door overmagt wegvoeren of vernietigen; — hij kan een nieuwe dominatie doen ontstaan: hij kan geen nationaliteit veranderen, en dat terugbrengen tot *natuurlijke grenzen* is niet anders dan het masker der heerschzucht, die toch een pretext en een schijn van consequentie voor hare roofzuchtige plannen moet bezitten.

— Het Wetgevend Ligchaam van **Frankrijk** heeft in de laatste maand beraadslaagd over het door de regering voorgedragen ontwerp van wet, strekkende om de *invoerregten* op suiker, koffij, thee en cacao te verlagen. Deze maatregel maakt een deel uit van het nieuwe en meer vrijgevige plan van handelsstaatkunde, hetwelk de keizer opgevat en door het handelsverdrag met Engeland aanvankelijk in werking gebragt heeft; hij moet vooral strekken om aan de arbeidende en minder gegoede volksklassen ruimer genot van de genoemde producten te geven. Er bestonden twee bedenkingen tegen de voordragt, namelijk dat de schatkist daardoor een belangrijk verlies zou ondergaan, en dat sommige takken der inlandsche volksbedrijvigheid daardoor afbreuk zouden lijden. Van den kant der regering is daarop geantwoord, dat de schatkist door de toenemende consumtie weldra zou worden schadeloos gesteld, en dat die nijverheidstakken welke van de voorgedragen vermindering der invoerregten nadeel duchten, in andere opzigten door de nieuwe handelsstaatkunde des gouvernements grootelijks worden bevoordeeld.

Na vier dagen beraadslagens heeft het Wetgevend Ligchaam de voordragt met nagenoeg algemeene stemmen aangenomen.

Bij de nieuwe regeling is het beginsel van differentieele regten, zoo ten voordeele der Fransche koloniën als ten voordeele der Fransche scheepvaart behouden. — Het onderwerp is niettemin voor Nederland belangrijk te achten, voorceerst uit het oogpunt der koffij-consumtie, — ten andere omdat de nieuwe wetgeving de protectie der Fransche raffinadeurs bij den uitvoer vermindert, waarover dan ook door de betrokken Fransche industrielen geklaagd wordt.

— Den 15den Mei is te Parijs wederom een vergadering gehouden van aandeelhouders der maatschappij voor de **doorgraving van Suez.** De vergadering was zeer talrijk. De voorzitter van het bestuur der maatschappij, de heer de Lesseps, bragt een breedvoerig verslag uit.

Door volledige opnemingen en door een begin van uitvoering, zeide o. a. dat rapport, is gebleken, dat er aan de uitvoering der onderneming geene materiele bezwaren meer in den weg staan.

De maatschappij is regelmatig en wettig gevestigd; de regten welke uit de haar verleende concessien voortvloeijen, zijn onherroepelijk bepaald en gevestigd.

Digitized by Google

De politieke zijde der zaak, waarover wij ons niet hebben te bekommeren, is geheel afgescheiden van de technische en industriele zijde, welke ons aangaat, maar doet zich aan ons in een zeer helder licht voor, ontdaan van de duisterheden, waarin men ze zocht te wikkelen.

Op het terrein is bezit genomen van de verleende concessien.

De werkzaamheden worden voortgezet: en de fondsen, welke het bestuur uwer maatschappij thans beschikbaar heeft, schijnen ons meer dan toereikend om de vereeniging van de twee zeeën tot stand te brengen, zonder de aandeelhouders tot nieuwe stortingen te roepen.

De ontbrekende aandeelen om het kapitaal voltallig te maken zijn alle door den Onderkoning van Egypte genomen, die de zaak met kracht blijft ondersteunen. Over anderhalf jaar, zeide de heer de Lesseps, zal de vereeniging der zeeën zijn daargesteld, en dat wel tegen aanzienlijk minder kosten dan oorspronkelijk was geraamd. Natuurlijk is dit gunstige rapport eenstemmig goedgekeurd, en aan het bestuur de noodige volmagt gegeven om de uitvoering der onderneming voort te zetten. Intusschen twijfelt de Engelsche pers meer dan ooit aan de volbrenging van het plan.

— In het geheel wekken de pogingen in Frankrijk tot uitbreiding van zijn gezag naar Indië, dagelijks meer ongerustheid in Engeland. In Indië, zoo schreef onlangs een Londensch correspondent aan de *Indépendance Belge*, begint men zich ernstig ongerust te maken wegens Frankrijks aanhoudend streven om aan de Roode Zee invloed te verwerven. Egypte wemelt van Franschen; zij zijn er in elke afdeeling van het binnenlandsch bestuur geplaatst; de Onderkoning is geheel voor Frankrijks belang en invloed gewonnen: te Dscheddah of Suakin in de Roode Zee wordt een Fransch eskader verwacht. Sedert geruimen tijd is men in Frankrijk bezig stoomtransportschepen te bouwen voor eene regelmatige dienst in de Roode Zee, en deze onderneming zal door het keizerlijke gouvernement met een ruim subsidie ondersteund worden. Het is bekend dat Frankrijk de overdragt van een stuk grondgebied aan de Roode Zee had verworven, namelijk de baai van Adool met de omliggende landstreek. Thans berigt een dagblad van Bombay, dat een Fransch gezantschap, met den graaf de Rouis aan zijn hoofd, op weg is naar Gondar, de hoofdstad van Abyssinie, met het doel om te verwerven, dat het stamhoofd, hetwelk dat grondgebied onbevoegdelijk aan Frankrijk heeft afgestaan, door zijnen leenheer, tegen wien hij in opstand is, als een onafhankelijk souverein erkend worde. Dit gezantschap bevindt zich reeds in de Abyssinische landstreek Tigre; en de geringste oneenigheid met Frankrijk kan voorwendsel en aanleiding geven tot krachtdadige maatregelen, waardoor het overwigt van Frankrijks invloed in die streken gevestigd wordt. De Indische overheden dringen bij het Engelsche gouvernement aan op maatregelen, strekkende om de onzijdigheid der Roode Zee in stand te houden.

— De aandeelhouders van het **Crédit Mobilier** hielden in April ll. hunne jaarlijksche vergadering, waarin het rapport der directeurs als naar gewoonte in groote mate de belangstelling opwekte. Het dividend was, zooals men verwacht had, niet meer dan 12 francs 50 centimes per aandeel, zijnde er bij het begin van het jaar 25 francs betaald. Die som is voorzeker zeer gering, doch in 1858 en 1859 waren er in 't geheel geen dividenden te betalen. In 1856 was het dividend — de 5 pCt. daaronder begrepen — 90 fr.; in 1855, 178 fr.; in 1854, 34 fr. en in 1853, 25 fr. Hieruit blijkt dus dat het Credit Mobilier zeer afhankelijk is van de wisselingen

Digitized by Google

der fortuin. Na eenige opmerkingen gemaakt te hebben van algemeenen aard en na te hebben bekend gemaakt dat de Vereeniging heeft ingeschreven voor 80,000,000 fr. in de laatste leening van 800,000,000 fr. die door het gouvernement gesloten was, spreekt het rapport min of meer uitvoerig over de medewerking der Vereeniging in zekere Spaansche ondernemingen: de Noordelijke en de Cordova-Sevilla spoorwegen, als ook het Spaansche Credit Mobilier. Deze ondernemingen hebben, naar het schijnt, niet zoodanige ondersteuning ondervonden als het Spaansche volk wel gehoopt had; doch niettegenstaande dat kon de Vereeniging hare medewerking regtvaardigen, op grond dat die ondernemingen op zich zelf beschouwd goed zijn en dat de Vereeniging slechts het voorbeeld volgt der Engelsche kapitalisten die b.v. de spoorwegmaatschappij van Rouaan ondersteunden op een tijdstip dat die onderneming in Frankrijk zelf weinig bijval vond. Nu worden de Russische spoorwegen, waarbij het Credit Mobilier in ruime mate betrokken is, besproken en omtrent hun toestand en vooruitzigten wordt een gunstig verslag gedaan. Onder anderen wordt het handelstractaat tusschen Engeland en Frankrijk voorgesteld als een maatregel welke voor die lijnen welligt voordeelig zijn door de vraag naar Russische grondstoffen te doen toenemen. De Oostenrijksche spoorwegen, de Fransche spoorwegen in Dauphiné en in het Zuiden van Frankrijk, de omnibussen en de gasverlichting te Parijs, alsook de Parijsche crediet-vereeniging voor onroerende goederen, alle ondernemingen waarbij het Credit-Mobilier betrokken is, werden achtereenvolgens besproken; ook heeft men de Compagnie Maritime — een der lievelings onderwerpen der Vereeniging die echter tot nog toe zeer ongelukkige resultaten heeft opgeleverd — niet vergeten; haar toestand wordt zelfs inderdaad onder de gunstigste kleuren voorgesteld. Daarop geeft het rapport het volgend overzigt van den staat der Société op 31 December 1859.

Passief.	Millioen fr.	Actief.	Millioen fr.
Kapitaal	60	Staatseffecten en aandeelen . . .	75 2
Rekening courant	57 4	Obligatiën	1 6
Versch. crediteuren	5 9	Versch. debiteuren	8
Reserve	2	Reports	15 6
Saldo winst en verlies rekening	4 7	Voorschotten aan compagniën . .	16 8
	130	Hotel der Cie. en meubilair . .	1 4
		Kassa, en te ontvangen dividenden	11 2
			130

Na deze cijfers met die van het vorige jaar te hebben vergeleken en na in 't voorbijgaan te hebben aangemerkt dat het gebruik van kaspapier dat door het Credit-Mobilier eenigen tijd geleden is ingevoerd, toenemende is, deelt het rapport eenige bijzonderheden mede van de winst en verliesrekening waaromtrent het te regt aanmerkt dat „de intrest der aandeelhouders geconcentreerd wordt." Hieruit blijkt dat de handel in Staats-effecten en in industriëele aandeelen verleden jaar eene winst opleverde van 810.858 fr. 71 centimes, terwijl de intrest en commissie-loonen 2.783.963 fr. 62 centimes en de depots 45.006 fr. 16 cent. winst opleverden. Bij deze sommen wordt eene som gevoegd van 1.540.172 fr. 83 cent. als balans van hetgeen gerealiseerd kan worden van de „geaccumuleerde winsten van 1857 en 1858" (9.423.697 fr. 52 cent.) na aftrek van de „vermindering in waarde" veroorzaakt door den onzekeren toestand in 1859 en de vermindering die op verschillende rekeningen door de voorzigtigheid wordt aan-

Digitized by Google

bevolen. (Hiermede wordt blijkbaar bedoeld dat de gezegde „geaccumuleerde winsten" vertegenwoordigd worden door waarden die aanmerkelijk achteruit gingen). Aldus verkrijgt men voor het geheele jaar eene totale winst van 5,180.001 fr. 32 cent. en wel (in ronde sommen) op de volgende wijze.

Administratiekosten	476.000
Interest op 1 Jan. 1860 betaald . . .	3.000.000
10 pCt. aan de directie	170.000
Dividend van fr. 12.50 per aandeel . .	150.000
Saldo ter overbrenging op volg. jaar . .	33.000
Totaal . .	5.180.000

Het rapport besluit met de overtuiging uit te drukken dat over het algemeen de staat der zaken verbeterende is; dat derhalve de toestand van het Credit-mobilier in die verbetering zal deelen; zich tevens beklagende dat de aandeelen der Vereeniging aanleiding geven tot gewaagde speculatien waarvan zij de verantwoordelijkheid niet op zich neemt.

— Aangenaam is het naast deze verklaringen, te zien dat de zuster-instelling van *Crédit-mobilier*, de Mij. van het **Credit foncier**, voortgaat met voordeelige resultaten te geven. Uit het rapport voorgelezen op de jaarlijksche vergadering in April ll., bleek dat het totaal der leeningen in 1859 gedaan, niet minder dan 358 bedroeg, ten bedrage van 33.857.300 franken. Van deze waren 343 leeningen met 26,386.300 voor lange termijnen aangegaan.

Sedert het begin der instelling is thans aan uitleening op lange termijnen in het totaal een bedrag van 140 millioen fr. uitgezet, waarvan termijnen ad ruim 12½ millioen zijn terugbetaald. De totale ontvangsten over 1859 bedroegen 8,926.884, en de uitgave 6,205.467 fr. — Uit het saldo is een dividend uitgekeerd, gelijk staande met 10 pCt. van het gestorte kapitaal, terwijl bovendien ruim 300.000 fr. in de reserve zijn gestort.

Deze uitkomsten mogen wederom gunstig geacht worden, dank eenerzijds aan de eerlijke handen waardoor de zaak bestuurd wordt, ten andere aan het gouvernements subsidie. Uit velerhande opgaven blijkt echter dat de maatschappij nog verre is van dien uitgebreiden werkkring voor landbouwzaken, welke men vermoedde en verwachten mogt. De uitleeningen betreffen grootendeels Parijs en omstreken. Van de regerings-voorschotten voor *drainering* wordt weinig gebruik gemaakt. Overigens stellen wij ons voor nog eenige bijzonderheden van den werkkring dezer maatschappij mede te deelen, waarbij wij den wensch voegen — dat weldra ook Nederland zich in het bezit eener dergelijke instelling moge verheugen.

— Aan het onlangs verschenen jaarboekje der Fransche posterijen ontleenen wij de navolgende bijzonderheden nopens het brievenvervoer daar te lande.

Het getal brieven over 1859 heeft bedragen 259,450,000 stuks, waarvan 90 pCt. gefrankeerd en 10 pCt. ongefrankeerd. In 1847 waren er 126,480,000 brieven, waarvan 90 pCt. ongefrankeerd en 10 pCt. gefrankeerd. Deze vermeerdering van het getal der gefrankeerde brieven is het gevolg van den met 1° Julij 1854 ingevoerden maatregel, dat het port voor een' gefrankeerden brief, 20 centimes, en voor een ongefrankeerde, 30 centimes, bedraagt. Sedert dien tijd is de frankeering in die mate toegenomen dat thans slechts $\frac{1}{10}$ gedeelte der correspondentie ongefrankeerd verzonden wordt, terwijl vroeger niet meer dan $\frac{1}{10}$ gedeelte gefrankeerd werd. — Het getal verkochte postzegels over 1859 bedroeg 217,555,450 stuks

Digitized by Google

vertegenwoordigende eene waarde van 41,238,160 franken. Bij besluit van 17 October 1859 is door den Minister van Financiën, het gebruik van nieuwe postzegels van 1, 2 en 4 centimes ingevoerd, voor de frankering van dagbladen en alle andere drukwerken. — Het personeel bestaat uit 25,363 postambtenaren, waaronder 283 aan het hoofdbestuur en 1205 aan het postkantoor te Parijs verbonden zijn. Onder dit laatste getal behooren 705 brievenbestellers, die 7 maal daags de brievenbussen ligten en even zoo vele malen in de bestelling voorzien. — De afstand waarover de brievenmalen dagelijks worden vervoerd, bedraagt 205,000 kilomètres. — Er zijn in 1859, 4431 vervolgingen wegens onwettig brievenvervoer ingesteld, waarvan 3,448 bij transactie zijn afgedaan. In 294 gevallen is vrijspraak en in niet meer dan 60 gevallen veroordeeling gevolgd. — De opbrengst der Posterijen bedroeg in 1858, 57,373,216 franken en de uitgaven 37,498,720 franken. Den 5n Augustus 1859 is er tusschen Frankrijk en Spanje een nieuw postverdrag gesloten, ten gevolge waarvan het port voor de internationale correspondentie thans 40 centimes voor de gefrankeerde en 60 centimes voor de ongefrankeerde brieven bedraagt.

— Ook in Frankrijk heeft zich thans eene vereeniging voor de **douane-hervormingen** definitief georganiseerd. Zij heeft aan de onderteekenaars een manifest uitgevaardigd in hetwelk zij haar doel en strekking openbaart. De president dier vereeniging, de bekende *freetrader* Dolfus, heeft buitendien een circulaire gezonden aan de Kamers van Koophandel om deze over te halen hem hare medewerking te verleenen voor de hervormingspropaganda die de vereeniging voornemens is te organiseren. Overigens is in Frankrijk, dank mede aan Cobdens streven bij het handelstraktaat met Engeland, een bepaalde economische *revival* te bespeuren. Men droomt van handelstraktaten en *freetrade;* nieuwe *conférences économiques* worden begonnen, en de keizer doet door den minister Fould zijn bepaald voornemen verkondigen, om als verstandig economist, geene veroveringen meer te doen, doch met al zijne naburen op den besten voet te leven, en Frankrijk, langs den weg der materieele hervormingen, groot te maken. Moge dat bewaarheid worden! Ongetwijfeld is het doenlijk: weinig landen vereenigen zooveel vereischten daartoe.

Duitschland. Sedert eenigen tijd schijnt Duitschland bedreigd door onweders op parlementair gebied die elk oogenblik de banden der federatie schijnen te willen verscheuren en welligt zelfs een burgeroorlog ten gevolge te kunnen hebben. Toch moet dit minder verontrusten: die onweders woeden in zulke ver verwijderde sfeeren, dat Pruissen, Hanover, Saxen en misschien ook Denemarken het er met een weinig gedruisch en zonder den geringsten schok te ondervinden zullen af brengen. De Duitsche politiek heeft dit met de Duitsche poezie gemeen dat zij gaarne in de wolken toeft en moeijelijk de aarde aanraakt. Intusschen had men zich een oogenblik gevleid met de hoop dat Pruissen zich definitief aan het hoofd zou plaatsen der beweging, die wordt voorbereid in verscheidene kleinere Duitsche Staten welke op hunne beurt belemmerd worden in hunne politieke en maatschappelijke ontwikkeling door instellingen die als onvereenigbaar zijn te beschouwen met de eischen des tijds, doch die zich verschuilen onder het schild der confederatie.

Welligt aarzelt Pruissen om zich aan het hoofd te stellen van eene beweging die de maatschappelijke en politieke ontwikkeling in Duitschland bedoelt, hoewel Pruissen in staat schijnt te zijn zulk eene beweging tot een gewenschten uitslag te leiden; en wel omdat het vreest dat een woelziek volk dat niets liever wenscht dan zijne grenzen uit te breiden, zich den tijd

Digitized by Google

die tot het invoeren van nuttige hervormingen noodzakelijk vereischt wordt zou kunnen ten nutte maken om de oevers van den Rhijn te bezetten.

Het is opmerkelijk hoezeer Engeland, in zijn angstig gadeslaan der Europeesche verwikkelingen, het oog op Pruissen en diens krachtige ontwikkeling gevestigd houdt. Bij de gevreesde aansluiting van Frankrijk met Rusland, wenscht de Engelsche regering de aansluiting van Duitschland om één levensvol, krachtig beginsel.

Het Pruisische gouvernement, zoo zeide onlangs het orgaan van Lord Palmerston, heeft nu eene gelegenheid om in Europa eene hoogst gewigtige plaats in te nemen. Immers Oostenrijk is thans volkomen magteloos, zijn invloed binnen en buiten Duitschland is verlamd. Intusschen verlangt Duitschland een bondsbewind, welks aard een waarborg zij voor wezenlijke zamenwerking onder alle omstandigheden die zich mogten voordoen. Onderlinge eendragt en zamenwerking der Duitschers zijn een volstrekt vereischte voor Duitschlands onafhankelijkheid en zelfstandigheid; en het moet alzoo in een krachtig bondsbewind vergoeding voor het gemis van centralisatie zoeken. Wanneer Pruissen en de Duitsche staten van den tweeden rang zich onderling aaneen sloten, zouden zij een werkelijk eedgenootschap van drie en dertig millioen zielen uitmaken. Dit is thans, dunkt ons, geene herschenschim; want die staten van Zuid-Duitschland, welke zich tot nog toe op de bescherming van Oostenrijk verlieten en deze boven die van Pruissen verkozen, hebben nu ontdekt, dat Oostenrijk niet meer in staat is eenige bescherming aan te bieden, zoodat zij nu òf vereeniging met Pruissen òf volslagen gemis van vereeniging moeten kiezen.

Sedert het begin dezer eeuw zijn Pruissens stoffelijke en zedelijke hulpbronnen grootelijks toegenomen. Die voordeelen moet de Prins-Regent thans ontwikkelen; zijn land is in de laatste vijftig jaren meer vooruit gegaan, dan eenig ander.

Verder zegt de Morning-Post dat de vereeniging van alle Duitsche volksstammen onder Pruissens leiding, al ware zij ook aan het overige Europa onwelgevallig, evenwel door de Engelsche natie en door haar gouvernement zou worden toegejuicht, want dat dezelfde onbekrompen staatkunde, welke „Italie voor de Italianen" tot leus heeft, voor Europa's algemeen belang ook de volkomen aaneensluiting van Duitschland wenscht.

— De keizer van **Oostenrijk** met ontzetting den afgrond ziende dien de reactie en de omkooperij van zijn gouvernement graaft onder de voeten zijner monarchie, tracht den steun en de sympathie zijner onderdanen te herwinnen. Men heeft dezer dagen het personeel van den Raad des Keizers uitgebreid en men tracht de protestanten door verzoenende maatregelen te bevredigen, maar het misnoegen heeft zulk eene hoogte bereikt dat de bevolkingen, en wel in de eerste plaats die van Hongarije, niet geneigd schijnen te zijn zich te vergenoegen met zulke te laat verleende en weinig beduidende concessien. Als maatregel die heilzamer werkt maken wij gewag van eene Keizerlijke ordonnantie, waardoor vernietigd worden de bepalingen, volgens welke vreemdelingen als burgers van Oostenrijk moeten genaturaliseerd worden wanneer zij een beroep willen uitoefenen, waartoe hun voortdurend verblijf in dat rijk vereischt wordt.

Op de treurige mare van den zelfmoord des Oostenrijkschen ministers van Financien, den heer **von Bruck**, ontstond er een weldra vrij algemeen verbreid gerucht, dat hij niet vreemd zou zijn gebleven aan de beruchte

Digitized by Google

bedriegelijke practijken, bij levering van leeftogt en krijgsbenoodigdheden aan het oostenrijksche leger, door het proces *Eynatten* aan den dag gebragt, — en dat hij in de daardoor behaalde winsten gedeeld zou hebben. Deze geruchten hadden maar al te zeer geloof gevonden bij de menigte. Thans echter is de staat van zijn vermogen geregtelijk opgemaakt, en blijkt het, dat de man, die gedurende een zoo geruimen tijd met het bestuur der geldmiddelen is belast geweest, de stichter van den oostenrijkschen Lloyds, na een dertigjarigen arbeid, en spaarzame levenswijs, een zuiver bedrag van 568,000 fl. aan zijne betrekkingen heeft kunnen nalaten.

Men kan niet anders dan zich hartelijk verblijden over den aanvankelijken uitslag van het onderzoek; en waarlijk, de economische zonden van het Oostenrijksch financiewezen zijn groot genoeg, om er niet de treurigste van allen behoeven bij te voegen, van een kundigen, geachten en als eerlijk geroemden minister, ook zedelijk ten val gebragt te hebben. De minister von Brück, (uit Elberfelt afkomstig), kan in sommige opzigten de *Robert Peel* van Oostenrijk genaamd worden. Als deze van onaanzienlijke afkomst (beiden meenen wij, waren weverszonen), beiden in een exclusief aristocratisch land tot den adelstand verheven, na reeds in werkelijkheid als weldoeners van hun volk geadeld te zijn, hebben zij beiden door eigen talent den weg tot de hoogste staatsambten gevonden, en hebben zij beiden, eerst door de volkskeuze in de wetgeving, en daarna in 's lands regering geroepen, met overtuiging voor het beginsel van vrijen handel gestreden; — minder gelukkig dan Peel, heeft von Brück zijn werk niet voltooid kunnen zien, en heeft hij in de laatste jaren de ondankbare roeping gehad, om in een dóór en dóór bedorven financieelen toestand, de teugels van het bewind te voeren, en de beste krachten der natie tot ondersteuning van heerschzuchtige plannen en vaak, helaas, tot bestrijding van waren vooruitgang te moeten aanwenden.

Slaan wij een korten blik op 's mans moeitevollen en treurig geeindigden loopbaan, zoo als wij die in het geacht vrijhandels orgaan, het *Bremer Handelsblatt* vinden aangeteekend.

„Hij die tot voor eenige jaren op de loopbaan van v. Brück terugblikt", zegt dat Blad, „en de scheppende kracht doorziet die den tegenwoordigen jammerlijken stand van zaken als het ware met een nieuw leven bezielde, zal hem, zijns ondanks zelfs, geregtigheid moeten laten wedervaren. De bemoeijingen van v. Brück in en voor Triest, de stichting van Lloydt, de pogingen die hij heeft aangewend om die plaats te verheffen, waardoor zij thans niet ten onregte het Hamburg van Zuid-Duitschland genoemd wordt, dat alles zijn daadzaken die alleen reeds voldoende waren om het hoofd van v. Brück met de burgerkroon te sieren: daadzaken die door geen latere, hetzij goede, hetzij slechtte feiten, kunnen vernietigd worden. Zijne vijanden, de protectionisten en voorstanders der tolregten, noemden hem spottender wijze den Triëstiner. Hij mag zich teregt op dien naam beroemen, want wat Triëst geworden is heeft het aan hem te danken. Aan den boezem der Adriatische zee heeft hij zijne schitterende overwinning bevochten waarvan men hem den blijvenden roem niet ontzeggen kan.

Ook het werken en streven van v. Brück als minister van koophandel, in het moeijelijk tijdvak van November 1848 tot Mei 1851, getuigt in ruime mate tot zijn lof. Het communicatiestelsel, de verbeterde land- en waterwegen, het bespoedigen van den aanleg van spoorwegen, de ijver dien hij voor de telegraphie aan den dag legde, de opheffing van de eindelooze vertragingen in de dienst der posterijen, de hervorming van het posttarief volgens het

Digitized by Google

stelsel van Rowland Hill; het sluiten van contracten voor het *Deutsch-Oesterreichisches Post- und Telegraphen Verein*, de reorganisatie van het Bureau van statistiek, de uitvoering vooral eener meer volledige en spoediger openbaar gemaakte handelsstatistiek, iets dat aan Oostenrijk thans nog door de Staten van het tolverbond benijd wordt: — dat alles zijn hervormingen geweest die ongetwijfeld waardig zijn om den naam van hem die ze tot stand bragt beroemd en gevierd te maken.

Hierbij komt nog de Tol- en Handelspolitiek, waarbij men het stelsel van protectie heeft laten varen, waardoor een gematigder en meer rationeel stelsel van beschermende regten werd ingevoerd, de overgang tot het vrije handelsstelsel werd voorbereid, de tollinien in het inwendige der Monarchie werden nedergeworpen, en het vooruitzigt geopend werd op een groot midden-Europeesch Tolverbond. Men kan omtrent den een of anderen dezer maatregelen verschillen van gevoelen en de betrekking tot het Duitsche Tolverbond, uit een politiek standpunt beschouwd, geen gunstig resultaat achten van het beheer van v. Brück; doch dit neemt niet weg dat men het grootsche der gedachten in het geheele plan, de juiste opvatting, wat het hoofddenkbeeld betreft, en de geestkracht en consequentie in de uitvoering, niet loochenen kan. Een man die de Oostenrijksche handelspolitiek zoodanig hervormen en zoodanig leiden kon als v. Brück gedaan heeft, en wel twaalf jaren lang, onder de ontzettende moeijelijkheden der tegenwoordige omstandigheden; die met vijandige blikken beschouwd werd als buitenlander door de Oostenrijkers, als protestant door de Ultramontanen, als parvenu door de Aristocraten, als autodidact door de geleerden, als advocaat door de ambtenaren, als liberaal door de conservatieven en — last not least — als vrijhandelsman door de protectionisten, — zulk een man, zeggen wij, verdient de eerepalm als handelspoliticus en als hervormer op staathuishoudkundig gebied. Die hervorming was zijn grootste, zijn gelukkigste feit. Men had het wel kunnen voorzien, dat men tegen deze als ook tegen vele andere zaken die hij gedurende de laatste jaren tot stand bragt, en daaronder de regeling der ambachten niet het minst, met groot en klein geschut zou losbarsten, maar die tegenstand verkleint zijne verdiensten niet.

Na hetgeen hij als triëster koopman, en als minister van koophandel en voorstander van den vrijen handel gedaan heeft, komen echter in de derde plaats in aanmerking zijne daden als Minister van Financien, en die, wij kunnen het niet ontkennen, mogen met de straks genoemde niet in vergelijking komen. Hier waren de omstandigheden inderdaad zoo bezwarend dat zij welligt door geen magt der wereld overwonnen hadden kunnen worden. Maar baron v. Bruck was niet alleen werkelijk buiten staat, de twee gewigtigste kwestien die hem werden voorgelegd op te lossen, hetgeen men hem nog welligt had kunnen ten goede houden, maar hij heeft ook bepaald verkeerde maatregelen genomen om de waarde van het papieren geld te herstellen en het déficit te dekken. Hij heeft zich illusies gemaakt omtrent den omvang waartoe die maatregelen zich zouden uitstrekken, en toen hij zag dat boven alles eene radikale kuur op politiek gebied de volkomene genezing der financiele malaise moest voorafgaan, heeft hij den moed niet gehad om, het behoud zijner portefeuille in de waagschaal stellende, aan te dringen op eene verbetering der in- en uitwendige politiek van den Keizerstaat, wien zijne financiele operatien slechts de middelen verschaften om op den gevaarlijken weg voort te gaan. Ziedaar de grootste feil die men v. Bruck verwijten kan; tengevolge daarvan noemde men hem sedert geruimen tijd den Necker van Oostenrijk, en, zegt men teregt, dat hij menig blad uit

Digitized by Google

zijne lauwerkrans verloren heeft. En nogtans waren zijne motieven niet slecht. Zij ontsproten uit zeker optimisme, hetwelk hem in den waan bragt dat alles langzamerhand naar wensch zou afloopen, een optimisme waarvan de zoo rijk begaafde man het slagtoffer worden moest. Wat die maatregelen zelve betreft, wij kunnen die hier niet uitvoerig bespreken. Slechts gewagen wij van het heillooze contract met de Bank omtrent den afstand der Domeinen, dat tot niets nut was; de onvoldoende maatregelen betrekkelijk de Bank in den zomer en winter van 1858; de herhaalde uitbreiding der bank gedurende den Italiaanschen oorlog; de wijze waarop de gelden der Nationale leening, lijnregt in strijd met de uitdrukkelijke toezegging, *niet* voor de Bank, maar voor het leger besteed werden; het heimelijk overschrijden dier leening met 111 millioen, het stichten eener instelling zoo doelloos als de credietinrigting die, uitgeput zijnde, na gedurende een à twee jaren de agiotage vermeerderd te hebben, nogtans tot op het laatste oogenblik een van v. Bruck's meest geliefkoosde scheppingen was; van de overlading der geldmarkt met spoorwegactien die in een veel te kort tijdsbestek, zonder op eventuele handels- of politieke crisis acht te slaan, in omloop werden gebragt, en eindelijk de overprikkeling van den speculatiegeest in 't algemeen, waarvan de schromelijkste gevolgen voor stoffelijke en zedelijke belangen niet achtergebleven zijn. Dit zijn zonden waarvan de heer v. Bruck de verantwoording draagt, en die men niet verschoonen moet. Welligt was het wenschelijk geweest in het belang der financien, dat hem het beheer daarvan intijds ontnomen ware geworden. Maar ook hier kan men zeggen: beoordeelen wij hem, als mensch, niet volgens zijne daden maar volgens zijn streven. Ook hier had v. Bruck onloochenbaar de beste bedoelingen en, beging hij feilen, zoo beging hij die naar zijn beste weten. Daarom mag, te midden van het algemeene wraakgeschrei (dat voornamelijk wordt aangeheven door hen die hem nog zoo kort geleden vergoodden), toch steeds worden uitgeroepen: eere zijnen naam, vrede zijne assche!

— Naar aanleiding van eenige verzoekschriften uit Keulen en Dusseldorf is in de zitting der Pruissische Tweede Kamer de quaestie der **Rhijntollen** ter sprake gekomen. Met nadruk heeft men de nadeelen doen uitkomen welke de tollen op die rivier aan de Rhijnvaart berokkenen, en den wensch uitgedrukt dat de Pruissische regering de Duitsche Rhijnoever-staten, welke steeds weigerachtig blijven om die tollen af te schaffen of te verminderen, door middel van represailles daartoe zou noodzaken. Van den kant der regering werd in het midden gebragt dat zij op de zaak van de vermindering der Rhijntollen voortdurend hare aandacht gevestigd hield; dat echter het denkbeeld, om de schepen van andere tolverbondsstaten minder gunstig te behandelen dan de Pruissische, onaannemelijk was; en dat van den kant van Pruissen aan eene algeheele opheffing der Rhijntollen niet kon gedacht worden, vermits de kleinere staten, zoo als Nassau en Hessen, van hunne zijde tot de afschaffing dier tollen niet zouden overgaan. Door de Kamer werd eenstemmig het besluit genomen om de verzoekschriften aan de regering te verzenden en daarbij de verwachting te kennen te geven „dat er ten spoedigste maatregelen zouden worden beraamd om de regten, welke op de Rhijn drukken, te verminderen en den loodsdwang af te schaffen."

Gelijk besluit werd, naar aanleiding van een bij de Kamer ingediend voorstel, met algemeene stemmen genomen ten aanzien van de tollen op de Elbe.

Digitized by Google

— Den 28 en 29 April zijn de leden der commissien van het staathuishoudkundig congres, onder het presidium van den heer Lette, te Berlijn bijeengekomen, en hebben ten opzigte van tijd, plaats, en te behandelen onderwerpen van het **derde staathuishoudkundig congres** in Duitschland, de volgende besluiten genomen:

Het derde staathuishoudkundig congres zal worden gehouden te Keulen den 10—14 September 1860. De Burgemeester van Keulen, die de werkzaamheden der deputatie bijwoonde, heeft beloofd zich te zullen belasten met het vormen van een comité, ter voorbereiding van het congres, alwaar de volgende kwestien zullen behandeld worden:

Afdeeeling voor staathuishoudkundig onderwijs.

1. In welke verhouding staat de wetgeving onder verschilllende Duitsche Staten tot de *vrijheid van onderwijs* en welke hervormingen zijn in dit opzigt als wenschelijk te beschouwen?

2. In welke verhouding staat de wetgeving in de verschilende Duitsche Staten tot het *verleenen van concessien* en welke wijzigingen zijn in dit opzigt wenschelijk?

3. Zijn de pogingen die men in enkele Duitsche Staten heeft aangewend om de gilden als openlijke instellingen te behouden, vereenigbaar met *vrijheid van industrie?*

Afdeeling: Genootschappen.

1. Het wettig standpunt der vennootschappen voor industrie en landbouw als nieuwe vorm van gemeenschap in verhouding tot de wetgeving, voornamelijk ten opzigte van de legitimiteit.

2. De invloed der industriele genootschappen op gemeenschappelijke productie onder het in acht nemen der omstandigheden die voornamelijk aan Duitschland eigenaardig verbonden zijn.

Afdeeling: **douane-regten.**

De regten op het ijzer.

Afdeeling: **landbouw-belangen.**

1. Mededeelingen omtrent de wijze waarop het **grondbezit** in de verschillende Staten van Duitschland verdeeld is, alsook omtrent de wetgeving ten opzigte dier deelbaarheid van het grondbezit.

2. Over de middelen en wijzen waarop men het **goederen-crediet** kan bevorderen, met het oog voornamelijk op assurrantie-maatschappijen en hypotheken.

Rusland. Hervormingen zijn in onzen tijd onmisbaar, doch omwentelingen zijn zeer kostbare middelen om die te verkrijgen. Daarom ook gaan de volken er niet toe over die middelen toe te passen, tenzij zij tot het uiterste gedreven worden en de overtuiging verkregen hebben dat hunne vorsten hardnekkig weigeren hun het verlangde te geven. Zoo zien wij hoe in het Oosten van Europa een uitgestrekt rijk dat niet minder levendig bezield is met de zucht tot hervormingen dan Italie, Oostenrijk en Turkije, een geheel anderen weg inslaan dan die welke in 1848 en 1849 door de Oostenrijksche Staten, en verleden jaar door Italie gevolgd is. Rusland namelijk verheugt zich in een verstandigen souverein die zich vrijwillig onderworpen heeft aan de wet van den vooruitgang, het initiatief genomen heeft der maatschappelijke hervormingen welke gebiedend gevorderd worden door den geest der tijden, en die besloten heeft om zelf door vreedzame staathuishoudkundige middelen mede te werken tot eene

Digitized by Google

omwenteling die eene behoefte geworden is. Den prijzenswaardigen ijver ziende waarmede die Monarch en de aanzienlijke standen bezield zijn om de oplossing der groote maatschappelijke vraagstukken in Rusland te bevorderen en te bespoedigen, zou men zelfs zeggen dat zij, nog meer dan het volk zelf, dat doel trachten te bereiken. Dit is inderdaad de rigting die door de ware wetenschap der staathuishoudkunde wordt aangewezen, en die terwijl zij Rusland het ontzaggelijk verlies van krachten bespaard, hetwelk steeds met revolutien gepaard gaat, alle hulpbronnen van die natie zal conserveren, om weldra met reuzenschreden voort te gaan op den weg van den vooruitgang, zoodra de emancipatie der lijfeigenen en de inrigtingen om het lijfeigenschap te vervangen, zullen georganiseerd zijn.

Oostenrijk schijnt de harde lessen van 1849 en 1859 nog niet begrepen te hebben, want het blijft in zijne oude dwalingen volharden en meent zijne volkstammen te kunnen vermaken met schijnbare hervormingen.

De nieuwe Rijksraad die nu voltallig is, doch waaraan Hongarije zich niet, of noode, aansluit, is in het oog der Oostenrijksche volken slechts een ijdel namaaksel dat niet in staat is aan hunne wettige vorderingen te voldoen. Men heeft de kwestie van liberaler regering voor het oogenblik geadjourneerd doch geenszins opgelost.

Turkije, dat door de gebeurtenissen van 1858 en 1859 nog niet genezen is, zal weldra nogmaals de behandeling der Europesche faculteit weder inroepen. De verschijnselen van ontbinding, zou men kunnen zeggen, doen zich krachtdadig gevoelen. Indien de weinige nationaliteiten wie het heeft mogen gelukken te aarden op dien grond welke door de beschaving veroordeeld is, verstandig genoeg waren om, in plaats van hun tijd te verbeuzelen met onderling te twisten, liever hechte economische inrigtingen tot stand bragten, dan zouden zij niet alleen hun eigen bestaan verzekeren maar zij zouden de diplomatie toonen dat het eenige middel om de bevolkingen van Turkije te genezen, daarin bestaat haar te bevrijden van den wreedaardigen toestel die haar verstikt en haar onbelemmerd te doen deelen in de ontwikkeling der christelijke denkbeelden en traditien die zij ondanks vijf eeuwen van barbaarsche onderdrukking bemand hebben.

— Even gelijk Oostenrijk een wetenschappelijk administrateur heeft verloren in den minister v. Brück, heeft **Belgie** een treffend verlies geleden door het overlijden van Charles de Brouckere, Burgemeester v. Brussel en volksvertegenwoordiger. — Hij was een merkwaardig man; met veel bekwaamheid, vlugheid van opvatting en praktische organiserende neiging. — Vóór 1830 was hij reeds Belgisch representant in de Nederlandsche Staten-Generaal; hij stemde liberaal, doch hield zich nog eenigen tijd vast aan de Souvereiniteit van het huis van Oranje, met een administrative scheiding van Belgie. — Spoedig kwam hij in het Congres, en werd door Leopold in het eerste ministerie gekozen. Als minister v. oorlog organiseerde hij met ongeloofelijken spoed en juistheid van blik, de armée, en is sedert hetzij in andere hooge administrative posten, hetzij als volksvertegenwoordiger (sedert 1848) werkzaam geweest. Groot voorstander der economische begrippen, antiprotectionist en anti-accijnsman, heeft hij verscheiden werkjes geschreven om zijne beginselen ingang te doen vinden, terwijl hij tevens een tijd lang als professor aan de vrije universiteit van Brussel een cursus in de Staathuishoudkunde heeft gegeven. Het congrès van douanehervorming in 1855, en eenige andere congressen werden onder zijn krachtige eenigzins militaire

Digitized by Google

leiding, gevoerd. Doortastend in zijn maatregelen, doch regtschapen en geacht, was hij iemand voor wien de koortsachtige spanning van het politieke leven, en het voortdurend werken, behoefte is geworden, en men begroet in hem een van die mannen die door de kracht hunner eerlijke overtuiging, hun waar patriotisme en hunne talenten, België in den korten tijd tot den krachtigen constitutioneelen staat hebben gevormd, welken het thans vertoont.

Veel opgang is in België gemaakt door eene uitvoerige rede, een soort van programma voor handelspolitiek inhoudende, welke in Februarij ll. in een zitting van den Belgischen Senaat door den vermoedelijken troonopvolger, de Hertog van Brabant, is gehouden.

De doorluchtige spreker gewaagt in die rede van de toenemende mededinging op het handelsgebied, de uitbreiding der relatien naar verdere markten, en de noodzakelijkheid om in dien wedstrijd niet achterlijk te blijven, vooral voor een industrieel land als België, dat veel uitvoer-artikelen, maar tot heden weinig eigen overzeeschen handel heeft gehad.

In een land, waar meer dan 72 duizend arbeiders werken tot het delven van steenkool, waar 14 duizend door de ijzerindustrie, omstreeks 3000 door de zinkindustrie, bijna 6000 in de glasblazerijen, meer dan 100,000 in de kantfabrieken worden bezig gehouden, waar men jaarlijks 600 duizend wapenen, 300 duizend stukken laken vervaardigt, waar ongeveer 700 duizend weefgetouwen in het werk zijn, het aantal stoommachines de 4000 te boven gaat en eene kracht van meer dan 127 duizend paarden vertegenwoordigt, is het vraagstuk van de uitwegen naar buiten 's lands, die door allen, het zij ze een beschermend stelsel of den vrijen ruil zijn toegedaan, luide verlangd worden, noodwendig een der eerste vraagstukken die thans in aanmerking komen.

Van nu aan moeten wij zoo veel mogelijk onze markten van vertier vermeerderen. Ziet daar het eenige middel om schokken op het nijverheids-gebied te voorkomen, die te noodlottiger zouden zijn naar mate der ontwikkeling van de aangetaste deelen. Ook moeten wij onze handelsbedrijvigheid aanwakkeren en den Belgischen producteur in staat stellen langs Belgische wegen te vervoeren en aan Belgen af te zenden die koopwaren, waarvan de uitvoer naar den vreemde zoo spoedig zoo ik hope in belangrijkheid zal toenemen, dank zij de volmaking van ons werk en onze betrekkelijk laag gestelde prijzen.

In dezen oogenblik zijn onze uitvoeren bijna uitsluitend aan vreemde handen toevertrouwd. Het is dus zaak na te gaan waaraan dit moet worden toegeschreven en de middelen te vinden om voor Belgen, voor het land het geld te bewaren, dat wij aan commissionnairs te Hâvre, Hamburg, Rotterdam of Londen laten verdienen; ook moet, zoo als ik reeds zeide, en wel in groote mate, het bedrag onzer plaatsingen in het buitenland worden vermeerderd; deze zouden naar de meening onzer consuls gemakkelijk kunnen worden vertienvoudigd.

Hierop deed de doorluchtige spreker een menigte aanhalingen uit de rapporten van Belgische consuls uit Egypte, Spanje, San Francisco, Varna, Brazilie, Soerabaya, Smyrna, Sincapore, en anderen, alle geput uit het *Recueil Consulaire*, hetwelk menig belangrijk en uitgewerkt rapport over de vermeerdering van handelsrelatiën bevat. De vestiging van Belgische huizen in overzeesche havens, het uitzenden van jongelieden uit de europesche huizen, en het vestigen van depots van handels- en fabriekwaren in het buitenland, zijn de middelen welke door die ambtenaren uit verschillende oogpunten worden aangeraden.

Tot nog toe, zeide S. heeft Belgie er te weinig aan gedacht, dat het zeehavens en kusten bezit.

Het bezit van kusten, van eene uitmuntende haven, misschien eenig in haar soort, ziedaar bronnen van rijkdom waarvan wij niet genoeg kunnen partij trekken,

Digitized by Google

waarvan alle volken die ooit fortuin hebben gemaakt, zich ruimschoots hebben bediend.

Mogen onze 1600 kilometers spoorwegbanen, de oudste van het vaste land, onze 1300 mijlen heirwegen, onze 2500 mijlen straat- en grindwegen niet verwachten, met ongeduld verwachten dat de Staat ze voltooije en verlenge door geregelde scheepvaartdiensten op de voornaamste markten der wereld? Aan de uiterste punten der scheepvaartlijnen, zoo noodzakelijk ter verzekering van den loop der bestellingen, van die der retouren en van den handel in het algemeen, zullen, hoop ik, naar gelang der plaatsen, Belgische huizen of kantoren in het aanzijn worden geroepen.

Bijna alle industriële of handeldrijvende volken hebben zulke steun- en toevlugtspunten over den aardbol verspreid, en, dank zij dien staat van zaken, neemt hunne handelsbedrijvigheid van dag tot dag toe.

De Duitschers hebben millioenen landgenooten in de Vereenigde Staten, Brazilië en Californië. Mogt de landverhuizing eenige landen van den Duitschen Bond hebben verarmd, zoo heeft zij toch dit gunstig gevolg gehad van zijnen handel in het buitenland op hechte grondslagen uit te breiden.

Engeland heeft met zijne kinderen de halve wereld bevolkt; zijne taal is de taal van Australië, de Kaap, Kanada en Noord-Amerika. In al deze volkplantingen, 't zij nog afhankelijk van het moederland, 't zij reeds vrij verklaard; vindt het hulp- en vertierbronnen en onberekenbare voordeelen.

De Zwitsers (zie het belangrijk verslag van den heer 'T KINDT, van 9 September 1857) hebben zich evenzeer over den aardbol verspreid; zij hebben handelshuizen gesticht, en overal, met dien bewonderenswaardigen vaderlandschen geest die hen kenschetst, geven zij elkander de hand, en blijven verbonden aan het moederland, welks fabriekwerken Turkije, Azië en het verre Oosten overdekken.

Het komt mij voor, dat de Regering door het verleenen van subsidiën en openbare belooningen steeds meer en meer diegenen onzer jeugdige landgenooten moet blijven aanmoedigen, die, roeping tot den handel gevoelende, de zaken gingen beoefenen en zich vervolgens nederzetten in de groote middenpunten der handelsbedrijvigheid, zoo als te Petersburg, Konstantinopel, Smyrna, Trebizonde, Alexandrië, Madrid, Rio de Janeiro, New-York, Calcutta, Sydney, Melbourne enz. enz. enz.

Dit vraagpunt der kantoren, reeds zoo vaak aangeroerd, zoo vervolgde de Prins, is voor ons van de hoogste beteekenis. Ik hoop dat de Regering het ernstig en grondig zal laten onderzoeken door den hoogen raad van handel en nijverheid, en dat wij tot eene praktische slotsom zullen komen.

Het onderzoek van deze quaestie zal de Regering er toe brengen, zich niet minder ernstig bezig te houden met de haven van Antwerpen en den Scheldestroom. Men kan moeijelijk met de eene hand de grondvesten leggen van onze stations in het buitenland, zoo men niet met de andere de noodzakelijke schikkingen treft, opdat onze handel bij zijn uitgangspunt zich vrij wete van noodelooze kluisters, en de noodzakelijke kracht en levenssappen in zich voele, om met vrucht zijne nieuwe en groote roeping te aanvaarden. Tot iederen prijs moet onze prachtige reede bewaard blijven voor verzandingen; onze plaatselijke lasten moeten niet overdreven worden; het is noodzakelijk dat de zaak der warrants, der dokken en van het entrepôt, dat daarmede in verband staat, geregeld worde; het zou misschien niet ondienstig zijn de ontwerpen tot oprigting eener bank van leening op koopwaren te begunstigen. Gij ziet het, Mijne Heeren, hier is nog eene gansche reeks belangrijke vraagpunten, die onder de aandacht van den hoogen raad van handel en nijverheid moeten worden gebragt.

De redevoering eindigt met eene verwijzing op het voordeel van koloniën, en de magt welke sommige natiën daardoor hebben verkregen.

De indruk door deze rede teweeg gebragt is zeer groot geweest, en teregt mag men zich dan ook verheugen zulke belangrijke onderwerpen van volkswelvaart, door den toekomstigen vorst bestudeerd en behartigd te zien. — Aanmoediging en opwekking van den volksgeest, verwijzing op de concurrentie van andere natiën, ziedaar zeker goede nuttige zaken: of echter het middel door den Hertog aangeprezen, het premien-stelsel van staatswege

Digitized by Google

tot vestiging van handelskantoren, in den tegenwoordigen toestand van den handel passend en doeltreffend zal bevonden worden, meenen wij alsnog te mogen betwijfelen.

De risico's en gevaren aan overzeesche handels-operatien verbonden, vooral bij nieuwe en verre markten, zijn zoo groot; er behoort zooveel energie en handelsgeest toe, om die te doen gelukken, dat wij ons bezwaarlijk kunnen voorstellen, dat het betrekkelijk gering voordeel, door eene rijksondersteuning aangeboden, in staat zou kunnen zijn om de zaak te doen ontkiemen. Wat vereischt wordt, is niet alleen vestiging van handelshuizen *quand méme*, doch vestiging van huizen met koene, kundige, ondernemende agenten. Zullen die kwaliteiten door premiën ontstaan, wanneer zij bij het volk ontbreken? — En als men aanneemt dat zij aanwezig was, is het dan niet tevens aan te nemen, dat zij zich zouden getoond hebben, ook zonder het uitloksel dezer nieuwe soort van premiën?

Hoe dit zij, de zaak wordt althans zeer behartigd, en Belgie heeft reeds voordezen, door de inrigting van zijn consulaten-stelsel en zijn *Recueil Consulaire* ook aan andere oudere handeldrijvende natiën een voorbeeld gegeven, hetwelk wel navolging verdient.

Onder den titel van: „Eene zitting van den Belgischen Senaat," is de redevoering, in het Hollandsch vertaald, als brochure uitgegeven door Gebroeders Belinfante. Het is aan deze vertaling dat wij de bovenstaande uittreksels ontleenden.

Geheel in overeenstemming met de beginselen dezer rede, trekt dan ook de bevordering van den uitvoerhandel en de vestiging van handelshuizen in Zuid-Amerika en Indische landen, thans in Belgie vele pogingen tot zich. In de toelichtende memorie van de begrooting voor buitenlandsche zaken voor 1861 wordt betoogd, dat de oprigting van Belgische handelshuizen in ver afgelegen landen wenschelijk is. Daarin ziet het gouvernement een zeer doelmatig middel om den uitvoer van de producten der Belgische nijverheid te bevorderen; en het stelt uit dien hoofde voor, jongelieden, welke aanleg voor den handel hebben, door rijkstoelagen in staat te stellen om buiten 's lands te reizen, ten einde zich verder te bekwamen en vervolgens in andere werelddeelen aan het hoofd van Belgische kantoren te kunnen staan. Tot uitvoering van dit denkbeeld vraagt het gouvernement voor de dienst van 1861 eene som van 25,000 francs. Verder vraagt het eene gelijke som van 25,000 fr. om een consulaat-generaal in China te kunnen oprigten.

Op voordragt van den minister van Binnenlandsche Zaken, zijn voorts prijzen uitgeloofd voor de schrijvers van de beste boekwerken, in het Fransch of Vlaamsch, betreffende de ontwikkeling van Belgie, sedert 1830. Eene premie van 5000 fr. wordt toegekend voor het beste geschrift over de morele ontwikkeling, en eene gelijke som voor dat over de materiele ontwikkeling der natie. Daarenboven zullen 10,000 fr. kunnen worden besteed tot belooning van verdienstelijke schrijvers, welker werken niet bekroond zullen zijn geworden. De werken zullen ten minste 400 octavo bladzijden moeten beslaan. De schrijvers zullen zich niet tot enkel statistieke opgaven mogen bepalen, maar hunne mededeelingen in eenen behoorlijken letterkundigen vorm moeten inkleeden. Zij behouden het kopyregt over hun werk, doch moeten het binnen één jaar uitgeven.

Dit komt ons toe een zeer gelukkig denkbeeld te zijn; — de statistieke bescheiden van velerlei aard zoo als Belgie er ook een menigte jaarlijks ziet verschijnen, moeten nu en dan gerésumeerd, en strekken om, over vijf of tien-

Digitized by Google

jarige tijdvakken, de balans der algemeene volkswelvaart op te maken. — Bij dergelijke overzigten heeft de regering zelve ontegenzeggelijk veel belang, daar uit zulk eene naauwgezette behandeling van zelve eene kritiek van het economische beleid der regering geleverd wordt — die het voor- of nadeel van sommige maatregelen kan aan den dag brengen. — Worden dergelijke overzigten echter alleen door ambtenaren vervaardigd, dan is het te verwachten dat zij welligt te dor en te onzijdig, te veel ook soms als regeringsapologie zullen geschreven worden. — Lokt men echter verschillende behandelingen uit, dan is er kans dat men zeer nuttige beschouwingen van Staathuishoudkundigen verkrijgt, waarmede het publiek en de regering hun nut kan doen.

Dit denkbeeld van den minister Rogier is zijne echt liberale antecedenten waart, en verdient wel ook buiten België overwogen te worden. De regering kan daardoor veel bijdragen om de statistiek praktisch nuttig te doen zijn, en de premiën voor dit onderwerp uitgeloofd, komen ons voor, verreweg beter geplaatst te zijn dan die tot vestiging van buitenlandsche handelshuizen.

Ondersteuning van staatswege schijnt overigens geheel aan de orde van Belgie; het is, alsof de regering in dit opzigt de beschuldiging wil regtvaardigen van Franschgezind te zijn. Dezer dagen heeft de minister van binnenlandsche zaken eene voordragt gedaan tot wettelijke regeling van het **landbouwkundig onderwijs**. In de toelichtende memorie leest men aangaande de hoofdbeginselen der voordragt, „dat, de nuttigheid van landbouwkundig onderwijs als beginsel aangenomen zijnde, de vraag, hoe het moet worden ingerigt, door de feiten duidelijk en stellig wordt beantwoordt ten voordeele van Staatsonderwijs. Nergens heeft zich eene buiten medewerking des gouvernements opgerigte landbouwschool kunnen staande houden, terwijl alle landbouwscholen, welke van regeringswege ondersteund werden, en niet eenig onherstelbaar gebrek in hare inrigting hadden, tot stand en zelfs tot bloei gekomen zijn. De particuliere inrigtingen van onderwijs, welke door Dombasle en Fellenberg met zoo veel oordeel en met zoo veel glans zijn opgerigt, zijn met hare stichters verdwenen, terwijl die, welke door Thaër, Schwertz en anderen met medewerking van den staat zijn gesticht, in stand gebleven en nog in vollen bloei zijn.

„In Belgie zelfs is dit terrein gedurende vele jaren aan den ijver der particulieren overgelaten; maar niemand heeft zich daarop gewaagd, tot dat het gouvernement bij wijze van proefneming aan de welwillende bemoeijingen van particulieren bijstand aangeboden en verleend heeft.

„Alzoo heeft de ondervinding uitspraak gedaan. Buiten toedoen van den staat is het onmogelijk goede gelegenheid tot onderwijs in den landbouw te geven, of althans hare voortduring te verzekeren: met medewerking van den staat kan het landbouwkundig onderwijs tot stand komen, zich ontwikkelen en in stand blijven, en des te meer nut doen, hoe beter de grondslagen zijn, waarop zijne inrigting gebouwd is."

Verder wordt aangewezen, dat het landbouwkundig onderwijs drie takken heeft, namelijk het onderwijs in den eigenlijk gezegden *landbouw*, dat in den *tuinbouw* en in de *veeartsenijkunde*, en dat het eerste de strekking moet hebben, niet om boerenarbeiders aan te kweeken, maar om jongelieden van den gegoeden stand door theoretische en praktische opleiding tot bekwame grondgebruikers te vormen, doch dat het onderwijs in den tuinbouw vooral voor de arbeidende volksklasse moet worden ingerigt.

Digitized by Google

— De Kamer der Vertegenwoordigers in Belgie heeft de beraadslagingen omtrent de wet tegen den **woeker** gesloten. Gezonde staathuishoudkundige begrippen zijn daar door kundige en welsprekende leden verdedigd. De redevoeringen die daarbij zijn uitgesproken, zijn met regt een volk waardig dat in het genot is van een der meest liberale constitutien.

Engeland. In het huis der gemeenten heeft, na krachtige bestrijding, de derde lezing plaats gehad van de door de bewindslieden ingediende wet tot afschaffing van **de belasting op het papier**, een der weinige inlandsche accijnsen (de eenige nevens die op *bier* en *gedistilleerd*), welke Engeland na de trapsgewijze afschaffing dier schadelijke belastingen, thans nog kent. Hoofdzakelijk werd weder aangevoerd, dat de schatkist de inkomst van deze belasting in de tegenwoordige omstandigheden niet kan missen. Ter verdediging van de voordragt werd aangevoerd, dat reeds lang op het afschaffen dezer belasting is aangedrongen, omdat zij drukt op de verspreiding van kennis, beschaving en welvaart. De kanselier der schatkist beklaagde er zich ook over, dat men, nadat de verhooging der belasting op de inkomsten, ook met het oog op de afschaffing der belasting op papier, reeds was goedgekeurd, nu wilde terugkomen op hoofdbepalingen van de aangenomen staats-begrooting. — Bij stemming is met 219 tegen 209, en dus met eene ministeriële meerderheid van slechts 10 stemmen, tot de derde of laatste lezing der wet besloten.

Ter gelegenheid van de behandeling dezer wet zijn de volgende opgaven omtrent de papier-fabricatie enz. in het Vereenigd Koningrijk bekend gemaakt: in dat rijk zijn namelijk vervaardigd in het jaar

1801	1811	1821	1831	1841	1851	1858	1859
36 mill. p.	44 mill.	53½ mill.	68 mill.	97 mill.	150 mill.	176 mill.	198 mill.

In diezelfde jaren was de bevolking respectievelijk omstreeks:

16	18	21	24	27	27½	29 mill. hoofden.

Het verbruik van papier bedroeg in diezelfde jaren, per hoofd:

2,28 p.	2,44 p.	2,49 p	2,82 p.	3,50 p.	5,49 p.	6,50 p.	6,80 p.

De opbrengst der papier-belasting was: (in pd. st.)

260,000	500,000	600,000	700,000	600,000	1 mill.	1,140,000

Intusschen is het voorstel tot afschaffing, na de aanneming door het Lagerhuis, daarop, op voorstel van Lord DERBY in het Hoogerhuis afgestemd, (althans zes maanden uitgesteld) hoofdzakelijk op grond dat de schatkist thans het bedrag van 1,300,000 p. St. nog niet kan missen.

Wanneer men aan de werking onzer constitutie gewoon is, kan men zich moeijelijk voorstellen dat het regt tot dergelijke afstemming aan het Hoogerhuis betwist wordt. Immers, dan is de eenvoudige vraag: waarom werd het voorstel dan aan die vergadering onderworpen? En echter het is zoo, het schijnt in werkelijkheid zeer twijfelachtig of volgens de Engelsche staatsregterlijke interpretatie, het Hoogerhuis die bevoegdheid had. De *Morning post*, het orgaan van Lord PALMERSTON, zegt dienaangaande: „Sedert twee eeuwen, althans sinds de revolutie van 1688, is het een vaststaand beginsel, dat de Pairs *wel de magt*, maar *niet het regt* hebben om eene bill betreffende de geldmiddelen te veranderen of te verwerpen; en elke zoodanige bill, welke sedert de dagen van Jakobus II bij het Lagerhuis is doorgegaan, is bij hetzelve aangenomen in de onderstelling dat de finantien eene zaak zijn, waarmede het Hoogerhuis zich niet mag bemoeijen.

Digitized by Google

„Het onbetwistbare beginsel onzer constitutie is, dat alle geldzaken vragen zijn, welke uitsluitend tusschen de Kroon en het huis der gemeenten behandeld moeten worden. Zoowel het aan de kroon te bewilligen bedrag, als de wijze, waarop dat geld zal gevonden worden, zijn punten welke uitsluitend tot de bevoegdheid van het huis der gemeenten behooren; en dat groote beginsel is de waarborg onzer volksvrijheid."

Eene commissie is benoemd om deze vreemdsoortige constitutionele vraag te onderzoeken.

— Het onlangs bekend gemaakte verslag van de dienst der **brievenposterij** over het jaar 1859 wijst op nieuw eene belangrijke vermeerdering der verzendingen aan. In dat jaar is het getal der met de post ontvangen brieven in het Vereenigde-Koningrijk gestegen tot 545 millioen, (446 in Engeland, 47 in Ierland en 52 mill. in Schotland). Het totaal is 22 mill. meer dan in het jaar 1858, en 469 millioen meer dan in het jaar 1839 vóór de invoering van het zoo weldadig en voordeelig *stuiversporto*. Thans worden alleen in het district Londen even zoo veel brieven verzonden als twintig jaren geleden, in het geheele Rijk. — Het getal der met de post verzonden nieuwsbladen heeft in het jaar 1859 beloopen omstreeks 70¼ millioen; dat der post-wissels bijna zeven millioen. — Met de uitbreiding van de postdienst zijn natuurlijk ook de uitgaven vermeerderd; maar de winst, welke de posterij aan het Rijk oplevert, is steeds zeer aanzienlijk.

— Men beklaagt zich in Engeland zeer over het weder toenemen van den **slavenhandel**, ter fnuiking van welk misdadig bedrijf Groot-Brittannie zich zoovele opofferingen heeft getroost. Zich gedragende naar de bestaande tractaten, onderhoudt deze mogendheid twaalf gewapende schepen, alle voorzien van stoomvermogen, op de kust van Africa, ter wering van dien handel, en desniettegenstaande is met genoegzame zekerheid gebleken, dat hij welligt nog nimmer op eene zoo groote schaal is gedreven, als in de jaren 1858 en 1859, en dat dit bedrijf steeds op dezelfde wijze wordt voortgezet, uit hoofde van de groote voordeelen, welke het voor de ondernemers oplevert, in weerwil van het aantal der slagtoffers, die bij het overvoeren van gebrek omkomen. Men schrijft de ongenoegzaamheid der maatregelen tot wering van den uitvoer van in slavernij gebragte Africanen toe aan de bedriegelijke bescherming van de vlag der Vereenigde Staten, ten gunste der slavenschepen, welke een grondig onderzoek verhindert, en aan den uitvoer van zoogenaamde vrije arbeiders naar de fransche kolonien, die alles behalve vrij zijn, maar geketend naar boord worden gebragt.

De vervanging van gedwongen door vrijen arbeid in de voormalige slavenkolonie blijft altijd in Engeland een onderwerp dat de aandacht trekt. Niet onbelangrijk is dienaangaande de volgende opgave:

Van 1848 tot 1859 zijn in de kolonie Jamaica als werklieden aangekomen 5537 vrijgemaakte Afrikaansche slaven; in Britsch-Guyana 38,921; St. Vincent 805; Trinidad 17,166; St. Lucia 1,674; Grenada 2,034; Antigua 1,213; Tobago 292; St. Kitts 852. In 't geheel zijn in die jaren 68,603 zoodanige werklieden in de britsche kolonien van West-Indië aangevoerd. Op Mauritius zijn in die zelfde jaren 170,079 vrijgemaakte slaven ingevoerd. Ook in de kolonie Demerary was het eerste schip met chinesche landverhuizers en werklieden, niet alleen mannen, maar ook vrouwen en kinderen, aangekomen, te zamen ruim 370 personen. Deze lieden waren terstond op onderscheidene plantagies als arbeiders in dienst genomen. De

Digitized by Google

vrouwen waren niet verpligt om te werken, maar hadden zich verbonden om met hare mannen op dezelfde plantage verblijf te houden.

— Bij het te velde trekken tegen negerslavernij verwaarloost Engeland, het land der *city missionaries* en der *Ragged Schools*, de ontslaving van diepgezonken landgenooten niet. Onder den naam van *the Star of the Night*, is te Londen een genootschap opgerigt, hetwelk zich het teregt brengen van gevallen vrouwen ten doel stelt. Curieus, doch diep bedroevend zijn de statistieke cijfers waarmede deze vereeniging voor den dag komt. Te Londen worden, volgens hare opgaven, 12,000 kinderen in ondeugd geboren en in slechtheid opgevoed; 40,000 vrouwspersonen overschrijden de grenslijn der *demi-monde*, 20,000 zwendelaars van allerlei soort, 30,000 zakkenrollers en 40,000 bedelaars vinden buitendien hun bestaan in deze groote stad. Van deze allen gelukte het de vereeniging ongeveer 4000 te bekeeren. Uit de statistieke bescheiden blijkt, dat van de 40,000 ligtekooijen, jaarlijks 500 haren dood in den Theems vinden, 5000 in den waren zin des woords van honger en gebrek omkomen, nadat zij te vergeefs gepoogd hebben, hun ellendig leven te rekken, door het vermoeijende naaijen van hemdenkragen, waarvoor zij per dozijn slechts anderhalve stuiver ontvangen, 10,000 doolen in de straten rond, zonder huisvesting en zonder te weten waar zij den nacht zullen doorbrengen. Van de 1049 vrouwen, die in 1858 in het asyl der vereeniging werden opgenomen, zijn er 460 als dienstboden geplaatst, 307 werden naar hunne betrekkingen teruggezonden, 48 verlieten Engeland, 53 werden uitgehuwelijkt, 5 stierven, enz. De klassen van vrouwen, die haar contingent tot de ongelukkigen leveren, welke elken nacht langs de straten zwerven, zijn gewoonlijk linnennaaisters, modisten, gouvernantes en kindermeisjes.

— Ook in Engeland is de onrust in hooge mate gaande gemaakt door de verstoorde handelszaken van **Japan**. Ook daar blijkt het intusschen dat aan de ruwheid en hebzucht der Europeanen veel van de mislukkingen moet worden toegeschreven. In antwoord op eene interpellatie betreffende den staat der betrekkingen tusschen Engeland en Japan, zeide lord John Russell, in het begin van Mei, dat de Britsche consul-generaal in zijne jongste depêches daarvan nog zeer ongunstige berigten gaf, maar evenwel meer hoop dan vroeger op het verdwijnen der moeijelijkheden, welke nog aan de ontwikkeling van het handelsverkeer tusschen Engeland en Japan in den weg stonden. De minister voegde er echter bij, dat het onmogelijk zou zijn, de betrekking tusschen de twee landen op eenen goeden voet te brengen en te houden, indien de agenten en bedienden der Engelsche kooplieden het Japansche volk beleedigden door zijne gebruiken en zeden te schenden. Ook deelde lord John mede, dat het Japansche gouvernement het verstandige besluit had genomen om de waarde van het goud tot drievoud te verhoogen, en alzoo dezelfde verhouding tusschen het goud en het zilver te brengen, als in Europa bestaat, zijnde daardoor eene aanleiding tot twisten en tot onredelijk winstbejag van buitenlandsche kooplieden afgesneden. (Verg. *Bijblad Economist*, 1860, 1e. Aflev. *in fine*)

— Te Londen wordt thans moeite gedaan om eene vennootschap onder den naam van *Himalaya-thee-maatschappij* op te rigten, met een kapitaal van 250,000 ponden sterling, verdeeld in actien van 20 p. st. Het doel dezer maatschappij zal zijn, in de heuvelachtige streken van Britsch Indie

Digitized by Google

de thee-teelt te drijven en de thee-plantages, welke er door de regering bij wijze van proefneming aangelegd zijn, over te nemen. De commissie van het Britsche Lagerhuis, welke onderzoek naar de beste middelen tot bevordering der kolonisatie in Indie gedaan en eenigen tijd geleden haar rapport uitgebragt heeft, laat zich daarin niet ongunstig over de vooruitzigten der thee-cultuur in Britsch Indie uit. Daarbij komt, dat thee behoort onder de artikelen, waarvan de invoer in Britsch Indie bij het nieuwe tarief met een beschermend regt van tien per cent bezwaard is.

— Een hoogst belangrijke maatregel, waarvan de uitvoering ook door Nederland, met het oog op zijne overzeesche bezittingen, met aandacht behoort te worden gadegeslagen, is onlangs voor **Engelsch Indië** voorgesteld. Men weet dat dat magtige rijk thans directelijk onder de Engelsche kroon is gebragt, die het door een Onder-Koning, een wetgevend ligchaam en ministers, in 't kort, op constitutioneele wijze, doet besturen. De gewigtige post van minister van finantien in deze nieuwe administratie is opgedragen aan den heer Wilson, gewezen minister in Engeland, een der eerste voorstanders van Cobdens maatregelen en der anti-corn-law-league, en hoofdredakteur van het Engelsche handelsweekblad *the Economist*.

Deze heeft de moeijelijke taak aanvaard, en onder zijne eerste maatregelen behoort het overbrengen op Indischen bodem van twee belangrijke beginselen der Engelsche staatshuishoudkunde, de income-tax en het stelsel der Engelsche bank (hetwelk trouwens in de hoofdtrekken met dat van de meeste groote circulatiebanken overeenkomt). Op den 3 Maart is in de Wetgevende Vergadering te Calcutta door den minister het voorstel gedaan tot verbetering van het circulerend medium in Britsch Indië, namelijk door invoering eener papier-circulatie steeds inwisselbaar tegen goud. Het geheel is een maatregel van grooten omvang, want eindelijk zal het gevolg er van moeten zijn, dat de onmetelijke hoeveelheid metaal, nu opgehoopt of in circulatie, in Britsch-Indië vrij gemaakt wordt; dat Indië in staat wordt gesteld zilver uit te voeren, in plaats van, als tot dus verre, het westen uit te putten. Door de drie munten in Indië is sinds 1835 voor meer dan 100 milioen pd. st. aangemunt; in de laatste vier jaren beliep de hoeveelheid gemunt zilver door het land verbruikt cirka 47 millioen pd. st.

Bij de voordragt der bill, heeft de minister eerst zijne beginselen medegedeeld, betreffende den aard van het circulerend medium. Hij grondde zijnen maatregel op de drie essentiële voorwaarden, ten opzigte van een behoorlijken gelijktijdigen omloop van munt en papier: 1°. Er moet een enkele standaard van waarde zijn, en die van Indiën moet, zoo als tot hiertoe, zijn zilver. 2°. Het papier moet ten allen tijde verwisselbaar zijn in de munt die het vertegenwoordigt. 3°. Er moet eene voldoende reserve van metaal beschikbaar worden gehouden om in dat verwisselen te voorzien.

Ook al stelt men het bedrag van de munt, die door het bewaren (oppotten) en het versmelten voor sieraden enz., buiten omloop geraakt, niet te gering, dan moet er ten minste een honderd millioen pond sterling in Indië in omloop zijn. Dit bedrag neemt jaarlijks in snelle verhouding toe, en het reproduktive kapitaal van het land lijdt in evenredigheid. Sir Charles Napier schat het getal troepen die gebezigd worden tot het bewaren en het overmaken van het gouvernementsgedeelte van dezen schat op 30,000 man! In het burgerlijk leven, bij uitgebreide handelstransaktiën, vooral in het binnenland, alwaar geen banknoten zijn, is het ongerief en

Digitized by Google

het nadeel, door de tegenwoordige specie aan den handel toegebragt, hoogst aanmerkelijk. In Mirzapore, bij voorbeeld, zijn de inlandsche kooplieden gewoon, geheimzinnige verzegelde zakken, die, naar men beweert, elk een duizendtal rupijen bevatten, als cirkulerend medium te bezigen. Papieromloop zou al dit kapitaal doen bezuinigen, de kosten van de munt verminderen, en het afslijten en beschadigen van de specie, als ook de uitgaven en risico bij het verzenden van geld van de eene naar de andere plaats voorkomen. Een gouden gangbare munt zou voor dat alles niet voldoende zijn. Een dubbele standaard van goud en zilver faalde in Oostenrijk en in de Duitsche Staten; de betrekkelijke waarden fluktueren belangrijk; al de verpligtingen van den Staat en van bijzondere personen jegens hunne schuldeischers zijn op zilver gegrond. Een reduktie van den prijs van het goud van slechts 5 ten honderd, zou de vordering der fondsenhouders in Indië 5 millioen pd. st. verminderen. Behalve dat, goud is, wegens zijne waarde, aan een even groot risiko en aan even groote onkosten als zilver onderworpen.

De noten, volgens den bill van den heer Wilson uit te geven, zullen een wettig betaalmiddel zijn tusschen partikulieren bij alle transaktiën, en zullen bij elke ontvangkas, voor alle vorderingen van het gouvernement, hetzij belastingen of andere, aangenomen worden. Het stelsel is bestemd algemeen te zijn en over geheel Indië te werken. Daarom kan het gouvernement niet als tot hiertoe van het agentschap van eene bank gebruik maken. Er zal eene kommissie worden ingesteld, wier verpligtingen naauwkeurig door de wet zullen worden voorgeschreven, en over welke het gouvernement geene magt zal hebben dan binnen de bepalingen van de wet. Onder geene omstandigheid zal het aan het gouvernement mogelijk zijn, door overuitgifte de inwisseling der noten in gevaar te brengen. In alle opzigten zal de bank van Engeland als uitgeefster van geldswaardig papier tot model worden genomen, ontdaan van het eenige, dat er aan te berispen is, nl. het tevens uitoefenen van bankierszaken. De drie presidentschappen zullen worden verdeeld in verschillende distrikten, waar binnen het papier in omloop zal zijn, en gesteld worden onder gedeputeerde kommissarissen. Deze verdeeling in distrikten zal zoo worden geregeld, dat de hoofdstations zoo digt mogelijk bij de middelpunten van de bestaande belastingdistrikten zullen zijn. Een hoofdkommissaris te Calcutta zal, in betrekking met de munt, noten voor geheel Indië uitgeven, op hetzelfde papier en van denzelfden inhoud en vorm als de noten van de bank van Engeland, om namaking te voorkomen. In deze distrikten zullen munt en zilver voor noten worden ingewisseld, en er zal steeds specie in voorraad zijn om de noten van die distrikten in te trekken. Maar voor inkomsten van het gouvernement zullen de noten alleen in haar eigen distrikt of in de hoofdsteden der presidentschappen worden aangenomen en ontvangen. Elken tak of elk hoofddepartement van uitgifte zal het toegestaan zijn, een gedeelte van zijn metaal in staatsfondsen te beleggen, doch in geen geval $\frac{3}{4}$ te boven gaande. Het overblijvende $\frac{1}{4}$ moet in reserve worden gehouden om aan de aanvragen te kunnen voldoen van hen, die hunne noten in specie willen verwisselen. De renten van de staats-effekten zouden het voordeel zijn van het in omloop brengen der noten.

— Nadat de eerste poging, om Amerika telegrafisch met Europa te verbinden, op zoo betreurenswaardige wijze mislukt is, wil men in Canada eene tweede zoodanige poging wagen en komt daar terug op het oorspron-

Digitized by Google

kelijke denkbeeld, om den kabel tusschen Groenland, Ierland en de Faröeilanden te leggen, waardoor verschillende punten van verbinding zouden verkregen worden. Dit plan, het eerst door den Heer Young opgegeven, werd door dat van den Amerikaan Field verdrongen, die aan een lijnregt tusschen Ierland en Amerika te leggen kabel de voorkeur gaf en reeds daarom in de Vereenigde Staten grooteren bijval vond, omdat de andere weg geen zuiver Amerikaansche, maar veeleer een Canadasche was. Het blijft nu nog de vraag of de noodige gelden tot uitvoering gevonden zullen worden, want de New-Yorksche kapitalisten zullen er zich waarschijnlijk buiten houden, in Engeland heerscht thans groote afkeer van geldbelegging in onderzeesche telegrafen, en Canada zal het geld bezwaarlijk alleen bijeen kunnen brengen.

— De Kamer van Koophandel van New-York heeft zich onlangs tot den President der Vereenigde Staten gewend en hem verzocht te willen medewerken tot verwezenlijking van het door de Duitsche Hanse-steden op nieuw geopperde denkbeeld om allen particulieren eigendom op zee in oorlogstijd onaantastbaar te verklaren. De President heeft op dat verzoek een afwijzend antwoord gegeven in een brief van 31 Maart jl., waarin hij zegt: „De oorlog is eene verschrikkelijke ramp, welke het menschelijk hart doet huiveren; en men behoort alle met de eer bestaanbare middelen in het werk te stellen om die ramp te vermijden; doch zoo lang het menschdom in zijnen tegenwoordigen toestand is, zal de oorlog onvermijdelijk zijn. Indien wij met onze dappere maar kleine zeemagt oorlog moesten voeren tegen eene natie, welke een veel talrijker en sterker vloot bezit, dan zouden wij, vergelijkenderwijze gesproken, weêrloos zijn, zoo wij de hulp van kapers misten. Schier even goed zouden wij ons stelsel van vrijwillige burgerwapening kunnen laten varen en ons voor onze verdediging te lande op de reguliere krijgsmagt alleen kunnen verlaten, als ons zelven versteken van de dienst van kapers, welke op den oceaan hetzelfde voor ons zijn als de vrijwilligers en de schutterij te lande. Buitendien kan de kaapvaart door wetsbepalingen zorgvuldig tegen misbruiken behoed, en tot naleving der regelen, waaraan onze reguliere zeemagt onderworpen is, gehouden worden. Al werd het beginsel aangenomen, dat er op den Oceaan niet tegen particulier eigendom oorlog mag worden gevoerd, dan zouden daarmede de vrijheid en veiligheid onzer handelsscheepvaart nog niet verzekerd zijn. Tot bereiking van dit doel zouden wij eenen stap verder moeten gaan, en van de groote zeemogendheden de belofte moeten verwerven, dat de koopvaardijschepen niet in geblokkeerde havens opgehouden zouden worden, maar vrijheid zouden hebben om, door het blokkerende eskader heen, in zee te gaan. Indien de koopvaardijschepen in onze havens opgesloten worden, zou er betrekkelijk slechts weinig particulier eigendom op den Oceaan te beschermen zijn. Door den mond van den Chesapeake te blokkeren zou eene magtige vloot kunnen beletten, dat eenig handelsvaartuig uit eene aan die schoone baai of aan hare armen gelegen haven in zee ging. Hetzelfde kan ten aanzien van New-York, New-Orleans, enz. gezegd worden. Indien het voorstel, om te bepalen, dat op zee niet tegen particulier eigendom oorlog wordt gevoerd, gepaard ging met een voorstel *om aan handelsvaartuigen volkomen vrijheid van blokkade in alle havens te verzekeren*, dan zou de zaak wel verdienen in ernstige overweging te komen."

Digitized by Google

— Ditzelfde belangrijk onderwerp is thans aan de orde in **Nederland.** Wij maakten melding, in onze vorige kronijk, van de bijeenkomst welke den 12 Januarij dezes jaars te Amsterdam, in *Felix meritis* heeft plaats gehad, en waarbij de bekende *Bremer voorstellen* ter aanneming van meer gematigde **beginselen van zeeregt in oorlogstijd**, zijn besproken. Het gevolg der bijeenkomst is geweest het indienen van een adres aan den koning, hetwelk door de H.H. de B. Kemper, v. Heukelom, v. Geuns, J. Muller, van Kempen en Rahuzen is onderteekend. Dit adres, waarvan ons door de commissie *ad hoc* een afschrift is toegezonden, is ten volle waardig om thans vooral in hooge mate de aandacht te boeijen; — dag aan dag brengt, helaas, op nieuw de overtuiging dat de tijd van oorlogvoeren met zijne onmenschelijke rampen en hartstogten nog niet tot het verleden behoort, en men zou willig de oogen moeten sluiten, zoo men de mogelijkheid, ja haast de waarschijnlijkheid wilde ontkennen dat de Europeesche volken weldra op nieuw in algemeenen kampstrijd verdeeld kunnen zijn. — Mogt dit het geval zijn, dan ligt het voor de hand, dat Nederland, hetzij daarin gewikkeld hetzij als onzijdige staat, — in elk geval het grootst mogelijk belang heeft bij de beginselen, die alsdan betreffende het *zeeregt* zullen gelden, — niet alleen omdat ons Vaderland een uitgebreide overzeesche handel bezit, en een groot gedeelte van ons nationaal kapitaal zich steeds als schepen of lading, op de zeeën bevindt, maar niet het minst daarom, omdat wij in de eerste plaats eene *koloniale* mogendheid zijn, en de kracht en welvaart van den Staat in hooge mate met de koloniën en de vrije beschikking over hare producten zijn verbonden.

Uit dien hoofde willen wij gaarne het onze bijbrengen om den inhoud van dit uitvoerig adres, in de hoofdpunten althans, onder het publiek te brengen; moge het er die belangstelling ondervinden die het onderwerp ten volle vereischt.

Bij dat adres zal met vrucht worden kennis genomen van de voorafgegane discussien onder leiding van Mr. Heemskerk gehouden, en waaraan de H.H. de B. Kemper, Santhagens, J. Muller, Philips, Bake, Tijdeman en Rahuzen deelnamen. Deze discussie vindt men uitvoeriger en naauwkeuriger dan gewoonlijk betreffende het verhandelde in Felix Mer. afd. kooph. plaats vindt, in het Handelsblad van Maandag 16 Januarij (Zondags editie.)

(Het is wel eenigzins te betreuren dat men bij zulke belangrijke discussien als b. v. deze en die betreffende de vraagpunten van den heer v. Hoevell over het kultuurstelsel, — tot heden geen stenografen heeft gebezigd; welke zorg er ook bij die aanteekeningen en gehouden notulen (zoo als o. a. deze schijnen te zijn) besteed worde, nimmer kan de indruk weergegeven worden van het gesproken woord, en de geheele gedachten-uiting van den spreker die van zijn onderwerp doordrongen is. De tegenwoordige wijze van mededeeling is én voor den opsteller én voor den lezer moeijelijk, terwijl zij den spreker zelf, toch ook maar gedeeltelijk kan bevredigen.)

Wij verwijzen dengene die de zaak meer in de bijzonderheden wil nagaan, naar die verslagen, doch onthouden ons, een résumé der discussie te geven, daar men bij naauwkeurige vergelijking, de hoofdpunten van de daar gevoerde discussiën, op enkele punten na, met getrouwheid, in het adres zelf vindt weergegeven.

Sire! zeggen adressanten, Ons Vaderland heeft zich steeds aan de spitse gesteld dier Staten, die de individuële vrijheid van burgers en vreemdelingen, en de zekerheid van den eigendom, als het kostbaarste onderpand voor het geluk en de welvaart van het volk beschouwden, en uwe

Digitized by Google

wakkere voorvaderen hebben Nederland steeds in die edele gevoelens ondersteund.

Uwe Majesteit heeft geene andere beginselen gehuldigd, toen zij toetrad tot de verklaring aangaande het internationale zeeregt, vastgesteld bij het congres in het voorjaar van 1856 te Parijs gehouden.

Die verklaring, het is bekend, behelsde de vier volgende punten.

1°., dat de Kaapvaart, zoude zijn en blijven afgeschaft;

2°., dat de onzijdige vlag het vijandelijke goed zoude dekken, tenzij dit in oorlogscontrabande mogt bestaan;

3°., dat het onzijdige goed, met uitzondering van de oorlogscontrabande, onder vijandelijke vlag niet zoude kunnen worden prijs verklaard;

4°. dat eene blokkade eerst dan verbindend zoude zijn, wanneer zij door eene genoegzame magt werd onderhouden, om den toegang te beletten.

Verreweg de meeste Staten zijn met Uwe Majesteit tot die verklaring toegetreden. Alleen het bewind der Vereenigde Staten van Noord-Amerika weigerde. Op den 28 Julij van dat jaar overhandigde de Heer Marcy, secretaris van Buitenlandsche Zaken eene nota aan den gezant van Frankrijk te Washington, den Graaf de Sartiges, waarin hij uitdrukkelijk verklaarde, dat zijn bewind de voorgestelde beginselen niet konde aannemen, zoolang niet tevens zoude zijn vastgesteld, dat ook tusschen de particulieren in de oorlogvoerende Staten onderling vrijelijk handel zoude mogen worden gevoerd, zonder dat schip of lading of beide aan prijsverklaring zouden bloot staan.

Noord-Amerika weigerde, dewijl het in de afschaffing der kaapvaart eenen gevaarlijken halven maatregel zag. De Vereenigde Staten toch bezitten, in vergelijking met hunne aanzienlijke handelsvloot, slechts eene geringe oorlogsvloot. Bewilligden zij in de afschaffing der kaapvaart, dan konden zij geen voordeel meer trekken uit hunne uitmuntende koopvaardijvloot. Ingeval van eenen zeeoorlog zouden zij dus niets behouden, dan eene kleine marine, die zij erkenden volstrekt niet opgewassen te zijn tegen de geduchte oorlogsvloten van Engeland en Frankrijk. Het gevolg daarvan moest zijn, dat Noord-Amerika of zich onder het juk zoude moeten buigen van de heerschappij over de zee der groote zeemogendheden, of met aanzienlijke opofferingen van geld en nationale krachten zich tot eene zeemogendheid zoude moeten verheffen, die in staat ware aan Europesche strijdmagten het hoofd te bieden. Afschaffing der kaapvaart, zonder waarborgen voor den handel der particulieren, was uit dien hoofde onaannemelijk. Maar wilde men verder gaan en de handel tusschen de particulieren in de oorlogvoerende staten geheel vrij laten dan kon men op de toetreding van Amerika rekenen. In zijne hoogst belangrijke nota toch zeide de heer Marcy: „Si les principales puissances de l'Europe s'accordent à proposer comme „principe de droit international, à exempter la propriété particulière sur „l'océan de toute saisie par les croiseurs armés par un état, de même que „par les corsaires, les Etats-Unis sont *tout-prêts* à se rencontrer avec eux „sur ce large terrain." Vandaar dat de President der Vereenigde Staten het voorstel deed, om aan het eerste punt der Parijssche verklaring de bepaling toe te voegen: „dat de particuliere eigendom, toebehoorende aan „onderdanen van eene der oorlogvoerende mogendheden, niet konde worden „prijs verklaard, tenzij dat die eigendom mogt bestaan in oorlogscontra-„bande."

Dit tegenvoorstel bleef onbeantwoord, maar het denkbeeld was in woorden gebragt, de kiem eener nieuwe wijziging in het oorlogsregt was gelegd.

Digitized by Google

Vooral in de kleinere zeemogendheden won de overtuiging meer en meer veld, dat de verklaring van het Parijssche congres wel den weg tot meerdere ontwikkeling had gebaand, maar dat men ter halverwege en wel op eene gevaarlijke plaats was blijven stilstaan. Algemeen werd men van gevoelen, dat door de toetreding tot die verklaring de heerschappij over de zeeën in tijd van oorlog uitsluitend aan de groote zeemogendheden zoude zijn opgedragen.

Maar er was meer. Gedurende den laatsten oorlog hadden Engeland en Frankrijk op eene smartelijke wijze de gevolgen van den oorlog ondervonden. De Engelsche en Fransche koopvaardijschepen bleven onbevracht in de havens liggen, of moesten zich met slechte vrachten vergenoegen, terwijl de Amerikaansche schepen overal tot verhoogde vrachten werden voorgetrokken. Toen begon men in Engeland zelf meer waarde te hechten aan de nota van den heer Marcy, en men werd op middelen bedacht, om de Engelsche reeders te doen deelen in de voordeelen, die de Amerikaansche scheepvaart genoot. Dit had ten gevolge, dat in den zomer van het vorige jaar eenige Liverpoolsche reeders zich tot het Engelsche ministerie wendden, ten einde zich over den stand van het Amerikaansche voorstel te doen inlichten. Maar men had alstoen te lang gewacht. De nieuwgekozen president der Vereenigde Staten, de heer Buchanan, had het voorstel dat onbeantwoord bleef, terug genomen en de onderhandelingen te dier zake waren afgesneden. Doch een der leden van het Engelsche ministerie meende, dat het wenschelijk zoude zijn, dat eenige Europesche zeemogendheden op de aanneming van het Amerikaansche voorstel mogten aandringen.

In het uiten van die woorden moet de oorsprong gezocht worden der beweging, die tegenwoordig in de meeste havensteden van Europa ten gunste van een milder volkenregt ter zee in oorlogstijd wordt waargenomen. De reeders van Liverpool deden daarvan mededeeling aan de consuls der zeemogendheden en deze gaven daarvan aan hunne regeringen kennis. De Hanse gaf het eerste openlijke teeken. De mare had zich verspreid en had eene hooge mate van waarschijnlijkheid gekregen, dat een nieuw congres te Parijs zoude bijeenkomen om het Italiaansche vraagstuk tot eene duurzame oplossing te brengen, en de gelegenheid scheen zich alzoo te zullen aanbieden, om het Amerikaansche voorstel op nieuw onder de aandacht der zeemogendheden te brengen.

Op den 2den December van het afgeloopen jaar vergaderde een 300tal notabelen van het oude Bremen, en in die vergadering werd het gevoelen openlijk uitgesproken, dat „de onschendbaarheid van persoon en eigendom ter zee in oorlogstijd uitgestrekt moest worden tot de onderdanen van oorlogvoerende staten, in zooverre de doeleinden van den oorlog haar niet noodwendig beperken."

Talrijke uitnoodigingen om tot dat beginsel toe te treden werden ook naar Nederland gezonden, en het kon niet anders of in het vaderland van de Groot, Rynckershoek, Ploos van Amstel en Berg van Middelburg moest het vraagstuk levendige belangstelling inboezemen. Intusschen had reeds geruimen tijd vóór het bijeenkomen der vergadering te Bremen de Kamer van Koophandel te Amsterdam door middel van den Nederlandschen consul te Liverpool kennis gekregen van het antwoord door het Engelsche ministerie aan de Liverpoolsche reeders gegeven, en weinige dagen na het bijeenkomen der vergadering te Bremen, bragt deze Kamer bij missive van den 17 December jl. deze aangelegenheid bepaaldelijk onder de aandacht van Uwen Minister van Buitenlandsche zaken. De Rotterdam-

Digitized by Google

sche Kamer drong, bij missive van den 23 December jl. evenzeer op eene wijziging in liberalen zin van het internationale zeeregt in oorlogstijden aan.

Het was onder die omstandigheden, dat het Bestuur der afdeeling Koophandel van de Maatschappij Felix Meritis besloot, dat er in het gebouw dier Maatschappij eene bijeenkomst zoude worden gehouden, tot het bijwonen waarvan de voornaamste kooplieden, assuradeuren en regtsgeleerden, benevens de consuls der zeemogendheden werden uitgenoodigd, eene bijeenkomst uitsluitend bepaald tot de bespreking van dit onderwerp. Zij werd gehouden op den 12 Januarij jl. In die vergadering werden de navolgende vier resolutiën met overgroote meerderheid van stemmen aangenomen:

I. „Dat de tot dusverre gevolgde en als geoorloofd beschouwde regelingen en gebruiken bij oorlog ter zee onbestaanbaar zijn met de eischen der beschaving en het regtsbewustzijn van den tegenwoordigen tijd.

II. „Dat het wenschelijk beschouwd moet worden, dat er pogingen aangewend worden, om door volkenregtelijke overeenkomsten te doen bepalen, dat in het vervolg bij oorlog ter zee de vrijheid van niet-militaire personen onaangetast blijve, en de eigendom van particulieren, zij het schip of lading, oorlogscontrabande uitgezonderd, niet langer worde prijs verklaard, aldus uitbreidende en tot de noodzakelijke consequentie gerakende van hetgeen door de Parijsche conferentie van 1856 en door de later daaraan toegetreden mogendheden is bepaald en vastgesteld geworden.

III. „Dat de beteekenis van oorlogscontrabande moet ophouden vatbaar te zijn voor verschillende uitlegging, en dat het volstrekt noodzakelijk en met de waardigheid der mogendheden, die de vier punten van de Parijsche conferentie aangenomen hebben, overeenkomstig is, dat daaromtrent duidelijk en algemeen geldende omschrijvingen worden gemaakt en voor verbindend verklaard.

IV. „Dat een comité worde uitgenoodigd, om de besluiten der vergadering aan onze regering kenbaar te maken en verder zoodanige middelen aan te wenden, als het nuttig mogt achten, om het voorgestelde doel te bevorderen."

In het adres volgt verder eene adstructie dezer punten.

Mogt het eenige jaren geleden nog overbodig schijnen over de oorlogsrampen te spreken en over de middelen tot leniging dezer rampen, de ondervinding der laatste jaren is dáár, om te toonen hoezeer juist die onderwerpen de aandacht van alle weldenkenden en regeringen dienen te wekken. In den toestand waarin Europa verkeert, mag het zeker meer dan ooit pligt worden geacht, zoo mogelijk de verderfelijke gevolgen van den oorlog te lenigen.

Niets zal daartoe beter leiden — dan de algemeene huldiging van het beginsel, dat de vrijheid van niet-militaire personen voortaan onaangetast blijve, en dat de eigendom van particulieren, hetzij schip of lading, (mits geene oorlogscontrabande zijnde) voortaan niet meer worde prijsverklaard. Daarvan toch moet het noodwendig gevolg zijn: zekerheid van *individuele vrijheid* en zekerheid van *particulieren eigendom*.

De bemanning onzer groote en kleine koopvaardijvloot vordert een aanzienlijk aantal manschappen, voor het meerendeel in de kracht des levens. In den tegenwoordigen toestand van het internationale zeeregt belet niets, dat die bemanningen met hunne schepen door den vijand worden opgebragt en krijgsgevangenen gemaakt.

Indien Nederland ooit (hetgeen God verhoede!) met eene zeemogendheid in oorlog mogt geraken, onze matrozen staan aan dat stellige

Digitized by Google

gevaar bloot, en velen zouden niet in het Vaderland, waar hunne bloedverwanten hen met angstig ongeduld verwachten, terugkeeren. Aan die onzekere kansen, waaraan de vrijheid van velen is blootgesteld, zal door de aanneming van het beginsel, dat alleen militaire personen kunnen worden krijgsgevangen gemaakt, een einde komen.

Maar niet alleen zekerheid van individuele vrijheid, ook zekerheid van particulier eigendom zal worden verkregen. In den tegenwoordigen regtstoestand toch — wij hebben er de treurige ondervinding van gekregen — heeft de oorlog eene algemeene stremming in alle takken van handelvertier ten gevolg; en daaruit ontstaan wederom duurte en schaarschte van levensmiddelen. Het is een bekend, maar tevens waarschuwend feit, dat de afsluiting van Rusland aan geheel Westelijk Europa grootere schatten heeft gekost, dan de geheele oorlog zelf. Op zulk eene wijze brengt men wel nadeel toe aan zijnen vijand, maar die schade valt loodzwaar terug op dengene, die het nadeel berokkenen wil. Maar is eenmaal in het volkenregt de bepaling opgenomen, dat schip noch lading, van vriend noch vijand, weer kan worden prijsverklaard, is eenmaal de zekerheid van particulier eigendom gewaarborgd, dan zullen de invoeren en uitvoeren, in den oorlog, even als of het vrede ware, geregeld plaats hebben, en de voornaamste oorzaak van de duurte en schaarschte der levensmiddelen zal zijn weggenomen.

Ook voor de *oorlogvoerende Staten* zelve zullen de nadeelige gevolgen van den oorlog voor een aanzienlijk deel worden uit den weggeruimd. Men heeft beweerd, dat het wenschelijk was, dat de prikkels van den oorlog zoo scherp mogelijk waren, opdat de wonde vreesselijk mogt zijn, ten einde zoodoende de volken van den oorlog af te schrikken. De oorlog is *de strijd van alle physieke krachten*. Is het dienstig, ten einde de magt van den vijand te breken, weerlooze mannen gevangen te nemen of eigendom weg te rooven, dan moet zulks niet worden nagelaten. Heeft men toch het regt, zoo redeneerde men, om zijnen vijand het leven te benemen, dan heeft men zeker het regt, om hem slechts van zijnen eigendom te berooven. Maar men moet beide doen. Hoe gevoeliger de rampen zijn, die de oorlog voortbrengt, des te beter, want des te eerder zal er aan het kwaad een einde komen.

Deze zienswijze (in de vergadering van Felix méritis met veel talent voorgezet en verdedigd) wordt voorts in het adres bestreden. — Zij berust, luidde het daar, op eene verwarring van begrippen. — Men heeft de individuen daarbij op eene lijn gesteld met de Staten, en over het hoofd gezien, dat de oorlog niet wordt gevoerd tusschen de individuen der oorlogvoerende mogendheden, maar tusschen de Staten zelve. De soldaten, die de kleuren van den Staat dragen zijn in dienst van den Staat. Worden zij in den strijd gedood, dan is daarmede geen moord gepleegd. Dat is het regt van den oorlog. Maar worden bemanningen van koopvaardijschepen krijgsgevangen gemaakt of om het leven gebragt, dan geschiedt er inbreuk op de vrijheid óf op het leven van individuen in de oorlogvoerende Staten. Worden er transportschepen met levensmiddelen door den vijand onderschept, dan stelt deze daad geen diefstal daar. Die levensmiddelen waren de eigendom van den Staat. Dat is het regt van den oorlog. Maar worden er goederen of schepen prijsverklaard, die met den oorlog in geen verband staan en toebehooren aan particulieren, dan stelt dit feit eenvoudig roof daar, en wordt gewraakt door de wetten van regt en zedelijkheid.

Maar buitendien, waartoe zoude die redenering leiden? Tot een teruggaan in den nacht der middeneeuwen.

Digitized by Google

Moeten de prikkels van den oorlog eene zoo diepe wonde mogelijk maken, men keere terug tot de leer door Hugo Grotius reeds bestreden, dat voor den klank der wapenen de wetten stilzwijgen. Men neme wederom zijne toevlugt tot verraad, tot sluipmoord in het vijandelijke kamp, tot het gebruik van vergiftigde wapenen, tot het vergiftigen der putten, tot het in slavernij houden van overwonnen volken, en al wat, als door stilzwijgende overeenkomst, reeds lang is afgeschaft en als misdaad gebrandmerkt. Die meening veroordeelt zich zelve.

Bovendien worden de nieuwe voorgestelde beginselen gevorderd door de *regtvaardigheid*. Waarom toch blijft men met twee maten meten? Hoe kan hetgeen in eenen oorlog te land een gruwel is en algemeen als ongeoorloofd wordt beschouwd, in den oorlog ter zee een regt zijn. Niemand zal beweren het regt te hebben, om in eenen oorlog te land weerlooze landbewoners of stedelingen gevangen te maken en de particuliere eigendom weg te nemen. Maar ter zee zal dat dan toch evenzeer een onregt en een gruwel zijn. Of hebben regt en zedelijkheid eene andere conscientie op zee dan op het land?

Een tweede onbillijkheid, die uit den tegenwoordigen toestand van het internationale regt wordt geboren, bestaat hierin: Het vijandelijke goed, behoudens de contrabande, wordt niet meer prijsverklaard, want het wordt gedekt door de onzijdige vlag. Maar het vijandelijke schip staat elken dag aan de prijsverklaring bloot! Waarom ook hier weder gemeten met twee maten? Waarom kan het schip worden prijsverklaard en de lading niet? Waarom moeten de noodlottige gevolgen van den oorlog in al hunne zwaarte op den reeder drukken, terwijl de koopman ongehinderd zijne waren mag verzenden? Zoolang de kaapvaart door de Europesche mogendheden als geoorloofd werd beschouwd, was het eene andere zaak. Toen stond wel de reeder aan hetzelfde gevaar bloot, maar het koopvaardijschip werd in een kaperschip veranderd, en de reeder stelde zich op die wijze schadeloos. Maar waartoe thans nog die onderscheiding tusschen den eenen eigendom van den vijand en den anderen?

Maar niet alleen voor de oorlogvoerende mogendheden zelve, ook voor de *onzijdige staten* zullen de treurige gevolgen van den oorlog voor een aanzienlijk deel worden opgeheven. Wel heeft men beweerd, dat de regten der onzijdige staten door de aanneming der Parijssche verklaring van het jaar 1856 voldoende waren gewaarborgd, maar het tegendeel is, helaas! gebleken. De aanneming der vier punten heeft niet kunnen voorkomen, dat de Amerikaansche vlag boven die van de onzijdige Europesche mogendheden werd voorgetrokken, dewijl het onzijdig blijven van de Vereenigde Staten van Noord-Amerika in den laatsten oorlog het minst te betwijfelen werd geacht. Maar alle onzijdige staten in Europa althans hebben met de oorlogvoerende mogendheden geleden door de hooge graanprijzen. Welnu, is de handel der particulieren vrij, de schaarschte en duurte der levensmiddelen zullen aanzienlijk minder zijn.

Men bewere vrij, dat zoodoende de voordeelen aan de onzijdige vlag verbonden verloren gaan. Het is waar, mag voortaan de handel ook met vijandelijke schepen geschieden, men zal aan de onzijdige vlag geene voorkeur meer toekennen. Maar men houde daarbij twee zaken in het oog. Vooreerst dat de onzijdige vlag zeer spoedig door onvoorziene omstandigheden vijandelijke vlag kan worden, en dat het genot van meerdere vracht alsdan ophoudt en er geene vracht hoegenaamd verdiend wordt tenzij de reeder zich aan prijsverklaring van het schip wil blootgeven. Maar ten tweede, bij

Digitized by Google

volkomene gelijkstelling van elke vlag, zoude elke voorkeur eene ongerijmdheid worden. En dan vragen wij met vrijmoedigheid, welk voordeel het grootste zal zijn, niet voor den reeder, maar voor het geheele volk: eenige meerdere vracht, ten gevolge van de onzijdigheid der vlag of geregelde invoeren en uitvoeren en daarmede voldoende voorraad van levensmiddelen zonder aanzienlijke verhooging der prijzen, ook in oorlogstijd. Men voert hier misschien tegen aan, dat de importen en exporten toch geregeld kunnen plaats hebben. Die redenering is onjuist. In geval van eenen zeeoorlog wordt noodwendig een aanzienlijk deel der Europesche koopvaardijvloot vijandelijke vloot. Dat deel wordt alzoo onttrokken aan den wereldhandel, en deze kan eene zoodanige vermindering in de middelen van transport niet lijden, zonder dat aanzienlijke verhooging van prijzen daarvan het noodwendig gevolg zij.

Om al die redenen dient er thans in de aangenomen beginselen van zeeregt, een stap verder gegaan. Ja, het is waar, de bepalingen van het Parijssche congres van het jaar 1856 stellen wel eene nieuwe overwinning van de beschaving daar, maar blijft men op de plaats, waar die overwinning is behaald, stil staan, zonder verder voorwaarts te gaan, dan heeft die overwinning bepaald hare gevaarlijke zijde. Volgens die bepalingen toch wordt de magt der kleinere zeemogendheden eigenlijk tot niets gebragt, want alleen de oorlogsvloten zullen te beslissen hebben. En welke zal dan de toestand van den zwakkeren staat in tijden van oorlog zijn? Hij zal zijne havens zien geblokkeerd door een gedeelte van de vijandelijke vloot, terwijl het andere gedeelte de koopvaardijschepen zal opbrengen en prijs verklaren. Tot de kaapvaart kan men zijne schepen niet meer uitrusten, want die heeft men bij onderlinge overeenkomst afgeschaft. Maar is eenmaal de particuliere handel ook met vijandelijke schepen vrij verklaard, dan zal de oorlog ter zee zijn een strijd tusschen twee legers, en de onderdanen der oorlogvoerende mogendheden zullen niet langer aan verlies van vrijheid of goederen zijn blootgesteld.

Buitendien, zoo als het internationale zeeregt thans luidt, kan de bepaling, dat de kaapvaart is en blijft afgeschaft, gemakkelijk ontdoken worden. Welke waarborg toch bestaat er, dat men wel geene kaapbrieven meer zal uitgeven, maar de kaapvaart een officieel kleed zal aantrekken, door bijv. op elk koopvaardijschip eenen marine-officier te plaatsen, om het schip alsdan op den oceaan te doen kruisen, ten einde de thuiswaarts keerende schepen en ladingen op te vangen en de bemanningen krijgsgevangen te maken?

Maar het noodzakelijke eener wijziging is nooit duidelijker gebleken, dan in den jongst verloopen voorzomer. Toen de Franschen de Sardiniërs bijstonden, om de Oostenrijkers uit Lombardije te verdrijven, was het publiek vertrouwen in Europa ernstig geschokt. Slechts met groote moeite en niet dan tegen aanzienlijk verhoogde premiën konde men op de Nederlandsche assurantie-beurzen de risico's tegen het oorlogsmolest verzekerden, en sommige langer loopende risico's waren zelfs in het geheel niet tegen krijgsmolest te dekken.

En dat alles geschiedde na de wijzigingen, welke reeds in het zeeregt gebragt waren door de bepalingen der Parijsche conferentie!

Ziehier in substantien de strekkingen van dit adres.

Het kan bezwaarlijk anders, of die strekking zal door de groote meerderheid wel worden gedeeld. — Wie zou durven ontkenneu dat het volhouden dezer beginselen, — wierden zij door de onderscheidene Staten behartigd en aangenomen, hoog wenschelijk zoude zijn?

Digitized by Google

Daarbij dient echter de tweede vraag niet uit het oog verloren te worden of op de onmiddellijke ten uitvoer legging, reeds nu, zou mogen gehoopt worden, en zoo neen, of eene vergenoeging met minder, hetgeen toch reeds een stap vooruit zoude zijn boven de tegenwoordige toestand, — niet mede in aanmerking zoude kunnen komen.

Dit punt wordt onder anderen toegelicht in een brief van Mr. J. R. Thorbecke mede bij de bespreking van het onderwerp in Felix te berde gebragt. [1])

Het nemen van 's vijands koopvaardijschepen, althans het *aanhouden*, zal steeds hoogst bezwaarlijk kunnen achterblijven. Dat *schip* moet hier niet alleen aangemerkt worden als voorwerp van *privaat-eigendom*, maar ook als werktuig tot onderhouding der *gemeenschap*. Wie zal het ongestoord gebruik van zulke werktuigen den vijand willen laten? Wat afgeschaft zou kunnen worden is, dat een genomen vaartuig met de lading *buit worde* voor de manschap van het schip, dat het handelsvaartuig aangehouden heeft. Dit riekt nog naar middeneeuwsche plundering. Evenzoo zou men kunnen vaststellen, dat de bemanning van een koopvaardijschip niet als *krijgsgevangen* beschouwd zou mogen worden, tenzij het bleek dat het koopvaardijschip door of voor rekening van den Staat zelven bevracht ware ten dienste der oorlogsmarine of in verband met krijgsoperatien.

In de straksgenoemde discussiën werd voorts een ander punt te berde

---

[1]) De Heer Joan Muller zegt dat zijn voorstel niet verder strekt, dan dat de eerbiediging der vrijheid van niet militaire personen erkend worde, en dat de particuliere eigendom ter zee, oorlogs-contraband uitgezonderd, niet verder worde prijs verklaard. Hij zegt deswege de meening te hebben ingewonnen van een man die als geleerde en als staatsman aan het hoofd staat van allen, die men hier te lande als bevoegd om te oordeelen, zoude kunnen noemen, een man, vijand van utopien, wiens gezag ook door het buitenland gehoord zal worden en wiens oordeel als overwegend te beschouwen is. Spreker bedoelt Mr. J. R. Thorbecke. Hij zal aan de vergadering eenige zinsneden mededeelen uit een brief gedagteekend 7 Januarij jl., hij doet dit als zijnde gemagtigd om van dit advies in deze vergadering kennis te geven. Dit advies is van den volgenden inhoud:

„Welligt is het raadzaam twee eischen te onderscheiden:

1°. dat ongewapende particulieren niet als gewapende vijanden, en hunne goederen niet als buit worden behandeld.

2°. dat handelsverkeer naar buiten onbelemmerd blijve. Zoo de eerste stelling bij behoorlijk en krachtig beleid, iets vroeger of iets later te verkrijgen schijnt, de tweede is vooreerst onbereikbaar.

Onafhankelijk van andere min goede redenen, is er een militair gezigtspunt, dat men niet zoo ligtelijk verlaten zal. De oorlogvoerende mogendheid beschouwt de zee als een gebied harer marine, waarop zij evenzeer als op eigen teritoir of op een krijgstooneel van het vasteland de vrije circulatie der ingezetenen van den vijandigen staat moet kunnen beletten. Kan zij bij die ingezetenen of hunne handelingen goeden wil jegens den vijand van hun land onderstellen? Kan zij de gemeenschap van den tegenstander met zijne koloniën dulden?

De beslissende kracht van een zee-oorlog is toch al niet groot; wanneer zal Engeland die zoozeer laten verzwakken, dat het aan de burgers van den staat, waarmede het krijg voert, eene ongestoorde beweging op zee gunne? Inderdaad verschilt zijne zaak in dit opzigt wezenlijk van die der continentale mogendheden, die over meer dwangmiddelen van invloed beschikken.

Ik zou dus, na voldingend betoog van de eerste der bovenaangehaalde stellingen, niet dadelijk onaantastbaarheid vorderen, maar dat men van toeeigening afzie. Er zal reeds veel gewonnen zijn, zoo de oorlogvoerende mogendheid zich met de bevoegdheid om schepen en goederen aan te houden vergenoege, onder voorwaarde van verrekening bij den vrede.

Digitized by Google

gebragt, waarvan wij tot ons leedwezen geen melding vinden gemaakt in het adres. Door den heer Santhagens was namelijk een amendement voorgedragen om zich voor het oogenblik met minder te vergenoegen dan de resolutiën inhielden.

Het Parijssche verdrag, zeide hij namelijk, heeft reeds een aanmerkelijken stap gedaan tot verbetering van den toestand der oorlogvoerende mogendheden, door niet alleen de afschaffing vast te stellen van de kaapvaart, maar ook te bevestigen het beginsel van „vrij schip, vrij goed"; wanneer deze bepalingen worden nageleefd, dan zal men reeds eene reuzenschrede hebben gedaan; de Amerikanen hebben die bepalingen niet aangenomen, maar verlangen de geheele afschaffing van het molesteren van particuliere schepen en goederen; wij zijn echter nog niet tot den tijd gekomen dat men den oorlog op die beleefde wijze zou voeren, dat alleen vloten of gewapende schepen tegen elkander zouden strijden, en de particuliere eigendommen worden ontzien. Wij verkeeren nog niet in dien toestand van beschaving en daarom moet men den sprong niet te groot nemen.

Indien men geleidelijk voortgaat met de invoering van mildere bepalingen, dan zal men eene meerdere toenadering tot stand brengen, welke tot het desideratum zal voeren door de voorgestelde resolutien uitgedrukt. Bijaldien wij daarentegen een besluit nemen in den geest van het Amerik. voorstel, dan hebben wij even weinig kans op een gunstig gevolg, als zulks het geval is geweest ten aanzien van hetgeen door de Amerikanen is verlangd, maar zonder gevolg is gebleven.

Daarom wenscht hij zijn amendement voor te dragen; het strekt om te bepalen, dat koopvaardijschepen onder de vlag van oorlogvoerende staten gerespecteerd zullen worden, *zoolang zij geen kennis hebben kunnen dragen van het uitbarsten des oorlogs.*

Frankrijk heeft aan dit stelsel reeds gevolg gegeven tijdens den oorlog met Oostenrijk; de Engelschen echter hebben dit nimmer in het oog gehouden. Hij wenscht dit niet te bepalen tot het uitzeilen van de laatste ligplaats; maar tot een tijdperk b. v. van een jaar, binnen hetwelk de oorlogvoerende staten den bijzonderen eigendom zouden hebben te ontzien; maar ook niet verder.

Door de aanneming van dit beginsel, zal de vrees voor het nemen van schepen verminderen; want hunne gezagvoerders zullen dan behoorlijk kennis dragen van den veranderden toestand en gelegenheid hebben in bevriende of onzijdige havens binnen te loopen of te blijven liggen; werd dit aangenomen, dan was reeds een groote stap gedaan, en een voorstel in den zin zou, naar des sprekers meening, meer kans hebben op welslagen.

Dit denkbeeld heeft in de vergadering geen bijval mogen ondervinden. Wij voor ons kunnen ons bezwaarlijk voorstellen dat het niet althans zeer aandachtige overweging waard zoude zijn. Koopvaardijschepen die na een uitgebroken oorlog, zee kiezen, onderwerpen zich daardoor vrijwillig aan alle kansen; de reeder *habet quod sibi imputet;* doch zoude het niet allezins humaan wezen om als beginsel te stellen, dat die koopvaarder die van den uitgebroken oorlog geen kennis heeft gedragen, althans de gelegenheid worde gegeven zich te bergen? En bedriegen wij ons niet, dan is ook dat geenzins eene utopie, doch is datzelfde beginsel reeds vroeger in tractaten gehuldigd en bepaaldelijk in onzen vrede van Breda.

— Nevens de nieuwe regeringsontwerpen tot den aanleg van **spoorwegen**, is thans andermaal eene veelomvattende aanvrage om concessie ingediend.

De HH. Bredius en van Reesema, twee der concessionarissen voor het voormalig Zuiderlijn-ontwerp, vragen thans, met den Heer Riche van Parijs, concessie voor eene algemeene Spoorweglijn. Volgens de dagbladen, betreft deze aanvrage de navolgende lijnen:

1°. Van *Harlingen*, over Franeker, Leeuwarden en Groningen, naar de

Digitized by Google

Hanoversche grenzen; 2°. van *Groningen*, over Assen, naar *Meppel*; van *Franeker*, over Bolsward, Sneek, Akkrum, het Heereveen, Meppel, *Zwolle*, Deventer en Zutphen, naar *Arnhem*; 4°. van *Zutphen*, over Loghem, Goor, Delden, Hengelo en Enschedé, naar de Duitsche grenzen, in de rigting van *Rheine*, met een zijtak naar *Almelo;* 5°. van Zwolle naar Kampen; 6°. van *Arnhem* over Nijmegen, Grave, 's Hertogenbosch en *Tilburg*, naar de *Belgische grenzen*, in de rigting van Turnhout; 7°. van *Rotterdam* (met aansluiting aan de stations van de Hollandsche en Rijn-spoorwegen) over IJsselmonde, *Dordrecht*, Moerdijk, Breda, Tilburg, Eindhoven, Helmond en Venlo, naar de *Duitsche grenzen*, in de rigting van Crefeld, of van Viersen; 8o. van *Vlissingen*, over Middelburg, Goes, Bergen-op-Zoom en Rozendaal, naar *Breda;* 9°. van *Utrecht*, over Culemborg en Bommel, naar *'s Hertogenbosch*, zonder vaste bruggen, doch met stoomvlotten tot overgang van de Lek, de Maas en de Waal; 10. Van *Grave* over Boxmeer, Horst en Venray, naar Venlo, en van daar, langs den regter Maasoever, over Roermond en Sittard, naar *Maastricht.*

De aanvragers verklaren zich bereid om op dezelfde voorwaarden als voor de overige lijnen, eene lijn te leggen van Haarlem, over Alkmaar, naar het Nieuwediep, indien de concessie daarvoor niet aan de Hollandsche Spoorweg-maatschappij verleend wordt. — Zij vragen de concessie, zonder rente-waarborg van den Staat, doch op de volgende hoofdvoorwaarde: *a* concessie voor den tijd van 99 jaren; *b* aanleg op Staats-kosten der groote bruggen en der kunstwerken tot afdamming der rivieren bij Zutphen, Arnhem, Nijmegen, Rotterdam, Dordrecht, Grave, Venlo, het Hollandsch-diep bij den Moerdijk, en tot afdamming of overbruggen van het Sloe en de Ooster-Schelde, of wel, indien de Staat deze werken aan de aanvragers zou willen opdragen, verklaren zij zich bereid om die uit te voeren tegen voldoening eener som van 25 millioen guldens, te betalen in 25 termijnen; — *c* ondersteuning van staatswege met eene som van 32 millioen guldens, uit te betalen over een tijdvak van 8 jaren.

Ten aanzien van het spoorwegwezen verdient voorts opmerking een thans uitgekomen werkje van den Heer Piepers, *Handleiding voor het beheer van Spoorwegen*, te 's Gravenhage, bij Gebr. van Langenhuysen. In de voorrede zegt S., dat vooral wat betreft de eenheid van beheer, onze Nederlandsche spoorwegen veel te wenschen overlaten. Bij de vier bestaande spoorweg-maatschappijen bij ons te lande heerschen even zoo vele tarief-stelsels en reglementen van exploitatie. De in Duitschland aanwezige inrigtingen zijn in dit werkje hoofdzakelijk tot grondslag genomen, ofschoon ook hier en daar de Belgische voorschriften gevolgd zijn, en dit alles meer toepasselijk gemaakt op onzen landaard.

Na in de drie eerste hoofdstukken de verpligtingen van het hoofdbestuur, de inrigting van de hoofdkantoren en de dienst der exploitatie meer in het algemeen behandeld te hebben, bevatten de volgende hoofdstukken de bijzonderheden van de verschillende takken van de dienst; het zevende hoofdstuk handelt over het goederen-vervoer, hetwelk op enkele onzer spoorwegen nog zoo weinig ontwikkeld is. Het tiende hoofdstuk, werkplaatsen, bevat mede veel wetenswaardigs, ook wat betreft de dienst der locomotieven. De vier bijlagen geven een reglement voor de brandweer; een reglement voor het vervoer van troepen per spoorweg. Een model conventie van doorgaand verkeer voor spoorwegen. En de laatst voorgestelde grondregelen voor de inrigting der Duitsche spoorwegen in het Verein deutscher

Digitized by Google

Eisenbahnverwaltung, reeds vroeger opgenomen in de werken van het Koninklijk Nederlandsch Instituut van ingenieurs.

Een tweede publicatie over een meer zuiver technisch gedeelte van datzelfde onderwerp, is het verslag van de ingenieurs Schneitter en van Diesen van eene reis naar het buitenland, op last van den minister van binnenlandsche zaken gedaan, ter opneming van eenige belangrijke *spoorwegbruggen*. Om een overzigt van de onderwerpen te geven, waarover het verslag handelt, deelt de *Stoompost* de onderstaande hoofdpunten mede: den brug over den Rijn te Keulen; brug over de Moezel bij Coblentz; hellende vlakken en inrigting te Maintz, tot het over den Rijn voeren van spoorwagens; brug over den Rijn te Kehl; brug bij Offenburg over den Kenzig; brug over de Wiese bij Bazel; brug over de Bors bij Bazel; brug over de Aar te Bern; brug over de Aar bij het station Olten; brug over den Rijn bij Waldshut; bruggen op het stations-terrein te Zurich en brug bij Uzewijl; brug over den Sitter bij St. Gallen; brug over den Isar bij Groszheselohe; beschrijving van de werken aan den Weichsel in verband met den bouw der brug bij Dirschau en die over den Nogat te Marienburg; brug bij Dirschau; brug te Marienburg; vergelijkende staat van de hoofd-afmetingen, het gewigt per strekkende el van den bovenbouw, zoo mede van de kosten van aanleg van de hiervoren beschrevene en eenige andere bruggen; algemeene beschouwingen waartoe de vorenstaande beschrijvingen hebben aanleiding gegeven.

Men weet dat in Augustus des vorigen jaars de zoo belangrijke wet van **politie op de spoorwegen** is tot stand gekomen. Overeenkomstig art. 9 dier wet word het toezigt op de spoorwegdiensten door den koning geregeld bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur.

Bij besluit van 4 April 1860 is thans bepaald dat dit toezigt zal worden uitgeoefend, onder den minister van Binnenlandsche zaken, door een *Raad van toezigt* en door ambtenaren.

De raad zal bestaan uit niet minder dan drie, niet meer dan vijf leden en een secretaris, welke door Z. M. worden benoemd, geschorst en ontslagen, en welke hunne vaste woonplaats hebben in 's Gravenhage. Bij den raad is een algemeene opziener op het stoomwezen der spoorwegdiensten werkzaam. Hij is belast met het toezigt op de locomotiven, rijtuigen, wagens en middelen van vervoer. De raad ziet toe op de voorwaarden, waarop de vergunning tot de uitoefening der dienst is verleend; de instandhouding der spoorwegen en gebouwen; de inrigting en het onderhoud der rij- en voertuigen; de uitoefening der dienst; de toepassing der tarieven; de beambten en bedienden; de uitvoering der dienst-reglementen en de naleving van hetgeen verder tot behoorlijke uitoefening van de dienst en het veilig verkeer is voorgeschreven.

De raad wordt door den minister gehoord betreffende de uitoefening van de dienst, het herstel en het vernieuwen van wegen en rijtuigen; de bepaling van de uren van vertrek en aankomst; de halten; de tarieven; de beambten der wegen en hun aantal; de klagtenboeken en het brievenvervoer.

De raad beschikt ten aanzien van geschillen tusschen bestuurders der spoorwegen en rijksambtenaren over de uitvoering van den algemeenen maatregel van bestuur, wat betreft de dienst op de stations, het toezigt op de baan, de seinen, de locomotiven, de rijtuigen, de zamenstelling der treinen. De raad geeft kennis van zijne beschikking aan den minister, welke

Digitized by Google

bevoegd is, dezelve te schorsen, te vernietigen en dan uitspraak te doen. — De raad is bevoegd, de voorstellen te doen, die hij in het belang van eene behoorlijke dienst noodig acht.

De raad zorgt, voor zoo veel van hem afhangt, dat zoo noodig, procesverbaal worde opgemaakt tegen de bestuurders der spoorwegen, de beambten en bedienden, of tegen bijzondere personen, wegens overtreding der wetten en verordeningen, betrekkelijk de spoorwegen, en dat aan die processenverbaal gevolg worde gegeven.

De raad is bevoegd, de hoofd-ingenieurs van den waterstaat te hooren omtrent den toestand van de spoorwegen en de daartoe behoorende werken en gebouwen. — Viermalen 's jaars doet de raad een omstandig verslag aan den minister van Binnenl. Zaken van den toestand der spoorwegen en de daartoe behoorende werken en gebouwen, van de uitoefening der spoorwegdiensten in haren ganschen omvang. De raad doet daarbij de voorstellen, welke hij noodig acht.

Met het dagelijksch toezigt op de spoorwegdiensten zijn belast spoorwegopzieners, die door Z. M. worden benoemd, geschorst en ontslagen, en van welke, bij iedere spoorweg-onderneming, ten minste een aanwezig is. Zij zien toe op den weg, de werken en de gebouwen; de afsluitingen; de dienst op de stations en de halten; de baan en de seinen, de zamenstelling der treinen; het vertrek en de aankomst; de orde op de treinen; de toepassing der tarieven en de behandeling der vrachtgoederen; de aansluiting aan de eindpunten van twee verschillende spoorwegen; de beambten en bedienden van den spoorweg, en al wat tot de dagelijksche dienst betrekking heeft.

— Verscheidene bijeenkomsten en verslagen van *industrieele ondernemingen* leverden ook dit voorjaar weder de gelukkige bewijzen van de voordeelen welke door plaatsingen van kapitaal in nijverheidsondernemingen kunnen verkregen worden.

In de eerste plaats zij b. v. opgemerkt dat de Holl. IJzeren Spoorweg Mij. niettegenstaande hare dure kosten van aanleg, haren geheel ongesubsidieerden toestand, ook wederom dit jaar 5 pCt. dividend aan de aandeelhouders kon uitreiken.

Voorts noemen wij: de broodfabriek te Amsterdam, de Vereenigingen voor het bouwen van arbeidershuizen, verscheiden Gasfabrieken, en de waterleidingen te Amsterdam en die aan het Nieuwe Diep, terwijl er thans ook voornemen bestaat om er te Schiedam eene te vestigen.

De maatschappij van meel en broodfabrieken te Amsterdam, die één groote fabriek te Amsterdam heeft gevestigd, levert goede uitkomsten; dit jaar werd 8 pCt. dividend uitgekeerd, niettegenstaande volgens de statuten 40 pCt. der winst in het reservefonds wordt opgelegd; de fabriek zal vergroot worden; er is sprake van de oprigting eener tweede; het salaris van den Directeur is verhoogd; en de kwaliteit van het brood, voor welks onvervalschtheid men hier de meeste waarborgen heeft, blijft zeer voldoende; alles spreekt dus hier gunstig ten aanzien dezer onderneming, op groote schaal opgezet.

Wij merken nog slechts hierbij op dat deze goede uitkomsten verkregen werden, niettegenstaande deze fabriek, als niet in de termen der wet vallende, tot heden geen vrijdom kan genieten voor de steenkolen waarmede hare ovens gestookt worden.

Digitized by Google

— De Vereenigingen tot bouwing of verbetering van **arbeiderswoningen** verdienen eene eerste plaats onder de nuttige en voordeelige ondernemingen.

Amsterdam telt er sedert geruimen tijd twee van dien aard; Rotterdam en Schiedam hebben er ook, eveneens Utrecht, Groningen, Leeuwarden, 's Hage en Arnhem, en waarschijnlijk nog meerdere steden. Dit getal is onlangs nog met een vermeerderd, zijnde bij besluit van 21 Maart jl. door Z. M. goedgekeurd de statuten der „Vereeniging tot verbetering der arbeiderswoningen te Zwolle."

Volgens hare statuten tracht deze Vereeniging haar doel te bereiken door geschikte woningen, binnen de gemeente Zwolle gelegen, tegen billijken prijs te verhuren aan personen, geene armenbedeeling genietende, van goed gedrag, oeverschillig tot welke godsdienstige gezindte zij behooren; bij voorkeur aan hen, die reeds eenigen tijd te Zwolle wonen. Tapperijen, drankwinkels of bordeelen mogen daarin niet gehouden worden. Zij verkrijgt die woningen door opbouw of door verbetering van bestaande gebouwen, waarvan zij den eigendom verwerft. Het primitief kapitaal is bepaald op minstens *f* 20,000 en hoogstens *f* 30,000, vertegenwoordigd door aandeelen van *f* 200. Het bestuur der Vereeniging bestaat uit zeven leden, door de stemgeregtigde leden in eene algemeene vergadering uit hun midden benoemd. De aandeelen geven 4 pCt. van het gestorte bedrag.

Te Amsterdam is onlangs door het bestuur der Vereeniging Salerno eene circulaire uitgegeven tot verkrijging van nieuwe kapitalen en nieuwe jaarlijksche bijdragen, ten einde aan de vereeniging uitbreiding te geven. Salerno bestaat thans sedert zeven jaren en heeft met behoud van het haar toevertrouwde kapitaal, tegen eene geringe huur gezonde woningen gebouwd, terwijl zij desniettemin aan de aandeelhouders elk jaar eene rente van 4 pCt. (over het afgeloopen boekjaar 4½ pCt.) heeft uitgekeerd.

(Hoezeer dergelijke pogingen in Amsterdam noodzakelijk zijn, wordt vooral duidelijk door een artikel in de *Schat der gezondheid*, over het gebruik van kelderwoningen te Amsterdam.)

Een te 's Gravenhage bestaande vereeniging heeft in het zevental jaren van haar bestaan reeds een groot aantal nieuwe woningen gebouwd en een aanzienlijk aantal verbeterd. Deze Vereeniging is niet als vennootschap opgerigt doch heeft op onderscheidene malen genegotieerd ad 3 à 4½ pCt.

Buiten de rente der negociatie heeft jaarlijks uit de netto opbrengst der huren een aflossing van c^a^ vier aandeelen (à *f* 250) kunnen plaats hebben; ook deze uitkomsten zijn dus ongetwijfeld voordeelig te noemen. Over wanbetaling van huur wordt hier nimmer geklaagd, en de huizen zijn uiterst gezocht, daar zij bij veel doelmatiger en gezonder inrigting nog aanzienlijk lager huren doen dan die van soortgelijke grootte in de stad. — Ofschoon ook hier met een minder philantropisch doel opgerigt en door verscheidene administratie-kosten bezwaard, levert deze instelling ongeveer 5 à 6 pCt. netto van haar kapitaal.

In het Tijdschrift van Staathuishoudkunde werd onlangs het nut van deze soort van vereenigingen in twijfel getrokken, ja, men mag zeggen voor goed ontkend; — de gronden daarvoor aangebragt, waren dat men de kapitaals-belegging van vele particulieren en kleinere eigenaars van huizen op deze wijze door concurrentie benadeelt. Met aandacht dat artikel gelezen hebbende, kunnen wij die bezwaren geenszins deelen, en kunnen ons van deze *boutade* van dat geächt Economisch Tijdschrift niet wel rekenschap geven. — Immers hoe kan men als *monopolie* veroordeelen wat niet anders is dan de zamenvoeging van kapitalen, om daardoor vereenigd te doen, wat voor elk klein kapitaal afzonderlijk te bezwarend zoude zijn; de aangebragte

Digitized by Google

bezwaren zouden met even veel grond tegen naamlooze vennootschappen in het algemeen kunnen worden aangevoerd en even goed zoude men kunnen zeggen dat de broodfabriek te Amsterdam nadeelige concurrentie voor de bakkers, de spoorwegen nadeelige concurrentie met de rijtuigenverhuurders en schippers komen aanbrengen; of dat banken eene te groote concurrentie daarstellen, een feitelijk monopolie tegenover de afzonderlijk handelende geldleeners en woekeraars! —

Dat er concurrentie door de bouwvereenigingen wordt aangebragt, stemmen wij volgaarne toe, doch houden het voor een voordeelige concurrentie, en als voorbeeld daarvan kunnen wij aanvoeren dat hier meermalen, bij de Vereeniging te 's Hage, aanhangige aanvragen om huur, later werden ingetrokken, omdat, zeiden de menschen, hunne oude huisheeren, hoorende dat zij naar een der nieuwe huisjes gevraagd hadden, zelf de huur hadden afgeslagen, of eenige verbetering en verbouwing aangebragt. Dat zal men toch geene *schadelijke* concurrentie heeten. — Aan diezelfde Vereeniging te 's Hage is het bij aankoop van groote blokken meermalen gebleken, dat de voormalige eigenaars der blokken bij hunne prijzen van aankoop, en hunne huren en hunne reparatiekosten meermalen 15 à 30 pCt. 's jaars moesten maken.

Is de concurrentie aan zoodanig woekerbedrijf eene schadelijke concurrentie?

De oude huizen op vele hofjes enz. hebben slechte afwatering, slecht drinkwater, gemeenschappelijke privaten. — Hier heeft elke woning (van twee kamers en zolder tegen *f* 1.40 per week), nog een waschhok, een eigen privaat, een ijzeren bed onder de huren begrepen; door dergelijke verbeteringen lokt men den goeden slag van menschen, en brengt de andere eigenaars gaandeweg er toe om ook dergelijke verbeteringen in te voeren.

Alle dergelijke concurrentie, door vrije vereeniging van kapitalen daargesteld, behoort onzes inziens, noch belet, noch tegengewerkt te worden.

De werking is ongetwijfeld evenzeer in het algemeen belang als andere zamenvoeging van kapitalen tot geoorloofde doeleinden.

Het schadelijke begint naar onze meening daar waar directe of indirecte begunstiging van overheidswege aan de bouwvereeniging eenig overwigt geeft tegenover de afzonderlijke huisjeseigenaars; zoolang die niet plaats vindt, blijven wij de vermeerdering en kapitaalvergrooting der Bouwvereenigingen in het algemeen belang, van harte wenschen. —

Men vergenoege zich dan echter om deze vereenigingen in den meest strikten zin des woords, een kwestie van kapitaalsbelegging te doen zijn; stelle zich des noods met lagen interest te vrede, doch stelle dan ook als regel dat de huren de renten, en bovendien alle redelijke onkosten van assurantie, reparatie en instandhouding van kapitaalwaarde, grondlasten, *moeten* goedmaken; dat peil moet als minimum gesteld blijven; wees verzekerd dat de huizen, bij goede keuze van terrein en doelmatige bouwing dat *zullen* opbrengen, en dat de toestand des huurders hetzij door beter woning hetzij door lager huurprijs dan nog verkieslijk zal zijn boven den huurder van gewone huisjesmelkers.

Doch men trachte niet door verkeerd begrepen philanthropie, er een weldadigheids-instelling van te maken; en daarom meenen wij het beginsel van bijdragen en giften, evenzeer als het geven van premien, hetwelk in een onzer steden voor het bouwen van arbeiderswoningen wordt te baat genomen, niet te mogen goedkeuren. De zaak is voordeelig genoeg om langs den gewonen weg van kapitaalsbelegging goede renten te doen opbrengen. Wij stellen ons voor, dit onderwerp weldra eenigzins meer in de bijzonderheden na te gaan.

Digitized by Google

— Te Leiden, zoo leest men in de dagbladen, heeft het departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen besloten tot het oprigten eener school voor **Gymnastiek**. De daarvoor benoodigde gelden zullen bij de spaarbank opgenomen worden. Na verloop van drie jaren zal de school door den heer J. Kneppelhout worden overgenomen. Buiten onvoorziene omstandigheden zal deze nuttige inrigting in het najaar geopend worden, en in de eerste plaats openstaan voor kinderen van ouders, die leden van het departement zijn; verder, tegen verhoogden schoolprijs, voor andere kinderen. Zij zal ook dienstbaar gemaakt worden aan de opleiding van hen die zich aan het geven van onderwijs in de gymnastiek wenschen toe te wijden.

— Het hoofdbestuur der Hollandsche **maatschappij van landbouw** pogingen wenschende aan te wenden, om ook te gemoet te komen in het gemis aan genoegzame bekwame grasmaaijers tegen billijk loon, dat zich tijdens den hooibouw in de laatste jaren in ons vaderland hoe langer hoe meer doet gevoelen, heeft besloten een wedstrijd te doen houden van binnen- en buitenlandsche *grasmaai-werktuigen*, dienstig voor den hooibouw. Deze wedstrijd van grasmaai-werktuigen zal worden gehouden in de maand Junij of Julij 1860, op de hooilanden van den secretaris der maatschapplj, op de hofstede Rust-hoek, onder Loosduinen, bij 's Gravenhage, in Zuid-holland. Eene som van *f* 800 wordt voor de meest doelmatig bevonden werktuigen beschikbaar gestaald, te verdeelen in prijzen en geld. Bovendien zullen getuigschriften worden uitgereikt.

In de *Landbouw-Courant* wordt de aandacht gevestigd op het goede van dergelijke wedstrijden en tentoonstellingen, doch tevens op de versnippering van krachten en daardoor vermindering van resultaat welke door de afzonderlijke maatschappijen van *Landbouw* verkregen worden. Veeleer, zegt de S. in dat geacht orgaan, vereenige men zich in eene centraal-maatschappij over het geheele land werkende, en waarvoor de kiem aanwezig is in de Centrale Vereeniging voor Landbouw sedert eenige jaren, door Z. M. daargesteld, welke ook dezer dagen weder te 's Hage vergaderde. Door deze Vereeniging is tegen het begin van Augustus een groote wedstrijd aangekondigd van stoomploegen, maaiwerktuigen en andere, in den Wilhelmina-polder bij Goes. Wie kan, verzuime niet bij die gelegenheid die schoone en vaak miskende provincie Zeeland te bezoeken. Eene visite aan den Wilhelmina-polder zal steeds op de eene of andere wijze haar nut moeten aanbrengen.

— Het Nederlandsch genootschap tot zedelijke **verbetering van gevangenen** hield in het begin van Mei hare gewone jaarlijksche vergadering, die door een groot getal afgevaardigden en leden van het hoofdbestuur werd bijgewoond. De tijdelijke voorzitter Mr. S Wildschut opende de vergadering met eene rede over „philanthropie, beschouwd in strijd met — naast — en in het gevangeniswezen." Uit het rapport bleek, dat de uitgaven de belangrijke som van *f* 22,000 hadden overtroffen. Het getal afdeelingen bedroeg thans 38. Zeer gewigtig waren de mededeelingen over de *verblijfplaats* van *jeugdige ontslagenen* te Leyden, waaruit bleek, dat reeds een vrij groot getal knapen, sedert het weinig jaren bestaan van die inrigting, aldaar was onderwezen en opgevoed, en sedert in verschillende betrekkingen werkzaam. In deze bijeenkomst werd voorts in het breede over de vraag gesproken, welke gepaste middelen nog, behalve de bestaande, zouden

Digitized by Google

kunnen worden aangewend, om het lot der jeugdige ontslagenen te verbeteren, en hen voor verder verval tot misdrijf te behoeden. Aan het hoofdbestuur werd opgedragen, deze zaak in nadere overweging te nemen.

— In April is in de afdeeling 's Gravenhage der vereeniging tot bevordering *van fabriek- en handwerksnijverheid* een zeer uitvoerig rapport uitgebragt door de commissie belast met het onderzoek van het vraagstuk door Mr. Th. van Stolk ten vorigen jare op de algemeene vergadering gesteld en toegelicht *„of het wenschelijk zij de* **suikerprotectie** *geheel op te heffen."* Vooraf werd in dat verslag een blik geworpen op den aard en omvang der suikerindustrie hier te lande met al wat daartoe behoort, naar aanleiding van statistieke nasporingen en gegevens. De commissie zich vervolgens geheel stellende op het standpunt van vrijheid van beweging, en afkeuring van bescherming, als in strijd met het algemeen belang en met de gezonde regelen der staathuishoudkunde, was, wat hare meerderheid betreft, niet te min van oordeel, dat eene nijverheidstak onder buitengewone bescherming opgerigt en tot kunstmatige uitbreiding gekomen, waarin aanzienlijke kapitalen gestoken zijn en tal van andere groote belangen verbonden waren, niet op eenmaal daarvan *geheel* mogt worden verstoken; dat dan ook de Nederlandsche wetgever met betrekking tot den suiker-accijns geen anderen weg dan van trapsgewijzen geleidelijken overgang heeft gevolgd, hetgeen door eene uiteenzetting der suikerwetten van 1852 en 1855 gestaafd wordt, tegelijk met de omstandigheid, op cijfers gegrond, dat de raffinaderijen naast de trapsgewijze vermindering van bescherming, met uitzondering van een paar exceptionele jaren merkbaar vooruit zijn gegaan in verwerking en afzet harer producten. Vandaar dat de meerderheid der commissie het voorstel om de gaandeweg verminderde maar niettemin nog bestaande en voor geleidelijke vermindering vatbare bescherming, *eensklaps* en *algeheel* op te heffen noch uit het oogpunt eener voorzigtige staatkunde, noch met het oog op den belangrijken omvang der hier betrokkene industrie en handel, noch zelfs van het standpunt der wetenschap bezien, aanbevelingswaardig keurde. Het rapport komt tot de slotsom: dat algeheele, dadelijke opheffing der protectie onraadzaam is, maar dat er, met betrekking tot de regeling van den suiker-accijns worde *voortgegaan* op den sedert 1852 ingeslagen weg van trapsgewijze verhooging van het belastingbedrag tot het peil van het werkelijk verbruik, opdat alzoo deze belasting gaandeweg meer aan haar doel beantwoorde.

— Onlangs werd te 's Hage de jaarlijksche algemeene vergadering gehouden van de Nederl. maatschappij tot bevordering van de **afschaffing der slavernij** In de openingsrede wees de voorzitter, de Heer Mackay, er op, dat deze maatschappij een driedubbelen strijd heeft uit te houden: 1°. Tegen de toenemende *onverschilligheid* of eigenlijk gezegde moedeloosheid van het algemeen in deze belangrijke zaak; 2°. tegen de *emancipatie-vijanden*; 3°. tegen de *emancipatie-vrienden*, die meenen, dat deze maatschappij eenigzins overdreven te werk gaat en dat zij zich te veel door godsdienstijver laat leiden.

In het verslag over het afgeloopen jaar werd een overzigt geleverd van de verschillende pogingen, zoo door deze maatschappij als door anderen aangewend, om tot eene geheele emancipatie te geraken, en er op gewezen, dat, niettegenstaande dit alles, de onzekere toestand nog voortduurt. Wat den vrijkoop der slaven betreft, daaromtrent werden bevredigende mede-

Digitized by Google

deelingen gedaan, terwijl ook uit het verslag bleek, dat het onderwijs van jeugdige slaven steeds vooruitgaande is en dat dit vooral op Paramaribo met kracht wordt voortgezet. Door middel van geldelijke voorschotten dezer maatschappij zijn 6 mannen, 8 vrouwen en 5 kinderen vrijgekocht, terwijl blijkens de laatste berigten, in de twee eerste maanden van dit jaar weder 11 personen van den slavenband zijn ontslagen. Van de voorgeschoten gelden werden in 1859 *f* 5500 door de vrijgekochten gerestitueerd, een aangenaam bewijs van dankbaarheid der meeste beweldadigden.

Door den Heer van der Gon Netscher, werd voorts naar aanleiding zijner onlangs verschenen brochures, de zaak der afschaffing besproken, doende hij daarbij vooral uitkomen, dat naar zijne meening, de weg door deze maatschappij bewandeld, niet de ware weg is. Hij bragt dit in verband met de kwestie der immigratie en het toezigt van den staat, dat hij, in het belang der vrij verklaarde bevolking, hoogst wenschelijk keurt. Hij acht het noodig, dat deze maatschappij eindelijk van haar tot nu toe gevolgd standpunt afgaat en toone wat zij verlangt. Vooral het staatstoezigt acht hij hoogst noodzakelijk in het belang der kolonie Suriname en der vrijgemaakten. Om dit doel te bereiken wordt door den Heer v. d. Gon Netscher met den Hr. Hoekwater een voorstel ingediend, van den navolgenden inhoud:

„De ondergeteekenden, leden van de Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering van de Afschaffing der Slavernij, op grond der overtuiging, dat de tijd is gekomen voor eene duidelijke erkentenis en openbaarmaking van de gevoelens en begrippen der maatschappij ten opzigte der hoofdkwestien, met betrekking tot de emancipatie in West-Indie in het algemeen en voor Suriname in het bijzonder, hebben de eer, zoo voor zich zelven als in naam der afdeeling Delft, de erkenning van de volgende stellingen als beginselen voor te stellen, en verklaren zich bereid deswege in discussie en betoog te treden.

1°. De spoedige en volledige afschaffing der slavernij, behoudens billijke schadeloosstelling, blijft hoofddoel der maatschappij.

2°. Op grond der ondervinding door de emancipatie der slaven in de Britsche kolonien verkregen, is het bijzonder toezigt van staatswege over de vrijgemaakte slaven noodzakelijk, zoowel tot hunne zedelijke ontwikkeling en welvaart, als in het algemeen belang onzer West-Indische kolonien.

3°. Op grond der ondervinding in Britsch-Guiana en elders verkregen, zal ook voor Suriname de vermindering van arbeid het natuurlijk gevolg zijn van de opheffing der dwangmiddelen aan de slavernij eigen, en wordt de aanvoer van immigranten en kolonisten, *zooveel mogelijk gelijktijdig met de afschaffing der slavernij onontbeerlijk*, indien men die kolonien voor verval, de vrijgemaakten voor verarming en de Staat voor toenemende jaarlijksche subsidien bewaren wil.

4°. De tusschenkomst van het gouvernement is hoogst wenschelijk en aanbevelenswaardig ten opzigte van de keuze, het vervoer, de plaatsing en behandeling van immigranten en kolonisten. Ook behooren de aard en duur der huurcontracten, met hen te sluiten, en vooral de regten en verpligtingen daaruit voortvloeijende, zooveel mogelijk gelijk te zijn aan die, welke onder het staats-toezigt voor de vrijgemaakte slaven zullen voorgeschreven worden, ten einde de misbruiken en teleurstellingen te voorkomen, welke elders ondervonden zijn, zoolang de immigratie aan den ondernemingsgeest van particulieren was overgelaten.

— Het verslag van den staat der **Landhuishoudkundige school** te Gro-

Digitized by Google

ningen, over 't jaar 1859, in Febr. 1860 uitgebragt, meldt in de eerste plaats het verlies hetwelk zij geleden heeft door het overlijden van het medelid in het Bestuur, den zeer verdienstelijken heer U. G. Schilthuis Jz., op den 19 September 1859, een man, zeggen directeuren, die van de eerste oprigting der School af met onverdroten ijver voor hare belangen had helpen zorgen en wiens wakkere geest aan onze instelling niet minder gebleken was dan in zoo vele andere betrekkingen, waarin hij tot aan zijnen dood toe rusteloos werkzaam was.

Eene tweede zaak, die ons leed deed en die ons veel moeite en zorgen veroorzaakt heeft, was de aanbieding aan onzen Onder-Direkteur, den heer C. J. M. Jongkindt Coninck, gedaan eener betrekking als Direkteur der *Kolonien van Weldadigheid*, te Frederiksoord.

Het aantal leerlingen beliep in het zomerhalfjaar eerst 17 en later 20; in het thans loopend winterhalfjaar 31. Over hun gedrag en vorderingen mogt men in het algemeen zeer tevreden zijn. (Zij, die van deze Instelling gebruik mogten willen maken, worden verzocht, zich hiertoe telkens eenen genoegzamen tijd, liefst eene maand van te voren, bij het Bestuur aan te melden, en wel het best, òf met den aanvang van het zomer-halfjaar beginnende den 25 Maart, dat het meest voor de *praktische* oefeningen bestemd is, òf met den aanvang van het winterhalfjaar, dat meer voor de *theoretische* lessen ingerigt is, en waarvan de nieuwe leerkring eenen aanvang nemen zal op den 15 October aanstaande.)

Het verslag gaat voorts, als Bijlage, vergezeld van een overzigt van de landbouw-school, te Haren, van den Heer Jongkindt Coninck, waarin vele belangrijke wenken voorkomen. „De regering, leest men daar, heeft bij voortduring, en ook inzonderheid in dit jaar, hare belangstelling in de landhuishoudkundige school te Groningen getoond, door de subsidie van *f* 2000.— op *f* 4000.— te verhoogen; maar de landbouwers zelve moeten het bewijs leveren, dat zij belang stellen in de uitbreiding van het onderwijs."

„Het is mijn hartelijke wensch — lezen wij verder — dat het bestuur dezer inrigting nog eenmaal de zelf-voldoening moge smaken van op een voltooid werk te kunnen wijzen. De inrigting der school, de grondbeginselen, die men aangenomen heeft bij de vereeniging van théoretisch en praktisch onderwijs, acht ik beter dan die van de meeste landbouwscholen in het buitenland. Daar toch is men van het denkbeeld uitgegaan, dat men, zonder zelf met de praktische werkzaamheden bekend te zijn, toch wel een uitmuntend landbouwer zijn kan, en heeft men zich bijna uitsluitend bepaald tot het geven van theoretisch onderwijs, terwijl de leerlingen alleen in de gelegenheid gesteld worden om de praktische werkzaamheden te zien uitvoeren, zonder ze zelve mede te doen.

„Ik acht dit stelsel verkeerd en geloof, dat het voor den landbouwer van het grootste belang is, dat hij zelf de hand aan den ploeg kan slaan, dat hij, wanneer zijn arbeider hem komt zeggen: Mijnheer, met dien extirpator of dien ploeg kan hier niet gewerkt worden, of, dit zaaiwerktuig zal zeker wel elders, maar niet hier met voordeel gebruikt kunnen worden, dat hij dan zelf zulk een werktuig kan hanteren en het gebruik aanwijzen, omdat ten dezen opzigte het spreekwoord: „leeringen wekken, maar voorbeelden trekken" een waar woord is. Een ander spreekwoord zegt, dat het met onwillige honden slecht hazen vangen is. Wel nu! wie zal het ontkennen, dat onze meeste arbeiders zich steeds onwillig toonen om de invoering van het goede, als het voor hen nieuw is, krachtig te bevorderen? Ik acht het om boven-

Digitized by Google

genoemde en vele andere redenen van het grootste belang dat de praktische werkzaamheden een groot gedeelte van het onderwijs aan eene landhuishoudkundige school blijven uitmaken.

„Maar ook in dit opzigt heeft deze school fondsen noodig. Er moet land aangekocht, gebouwen toegevoegd, proefvelden aangelegd, werktuigen, meer paarden, rundvee en nog veel meer aangeschaft worden, ten einde al de leerlingen ten allen tijde nuttig werkzaam te kunnen houden.

„Maar te Groningen behoeft slecht het bestaande uitgebreid en een weinig gewijzigd te worden.

„De grondslagen zijn, mijns inziens, uitmuntend, ook wat het theorethisch onderwijs betreft, waarin alle vakken zijn opgenomen, die aan een ieder, hetzij landbouwer of industriëel, in zijn volgend leven van het uitgebreidste nut kunnen zijn."

En verder: „Ik hoorde dikwijls verkeerde oordeelvellingen over de landhuishoudkundige school. Mogt ik door deze regelen iets bijgedragen hebben, om die uit den weg te ruimen! — Meestal hoorde ik de landhuishoudkundige school veroordeelen door diegenen, die haar slechts bij name kenden, of die hare waarde schatten naar de mislukte uitkomst van dezen of genen voormaligen leerling, die daarbij nog dikwijls of maar eenen zeer korten tijd aan de inrigting vertoefd had of voor eene behoorlijke ontwikkeling onvatbaar was, als of het de schuld van de inrigting ware, dat zoo vele ouders en voogden nog in het denkbeeld verkeeren, dat, wanneer hunne zonen of pupillen voor niets anders geschikt zijn, zij dan toch nog wel goed genoeg voor de landhuishoudkundige school zijn. Alleen kundige, ijverige jonge menschen, die met liefde voor hun vak bezield zijn, zullen als landbouwers slagen. Zendt dezulken gerust naar de landhuishoudkundige school te Groningen, want zij zullen er nuttige kundigheden kunnen verzamelen, die hun in iedere maatschappelijke betrekking later tot sieraad zullen strekken, maar houdt de droomers, slapers en weetnieten te huis. Zij kunnen hunne diepzinnige wijsbegeerte beter bij den boer uitdroomen en zullen zich dan ten minste niet behoeven te beschuldigen, dat zij ook anderen hebben overgehaald om in hun *dolce far niente* te deelen.

„Ik herhaal hier, wat ik reeds vroeger schreef. — Meer dan eenige andere betrekking in de maatschappij vergt de landbouw bovenal zelfstandige menschen tot zijne beoefenaars."

In de zomervacantie werden als gewoonlijk een paar uitstapjes gedaan met de leerlingen, ten einde hen met den Vaderlandschen landbouw ook op andere punten bekend te maken.

„Onze eerste reis had ten doel om een gedeelte van den Haarlemmermeerpolder te bezoeken.

„Hij, die veel merkwaardigs in korten tijd wil zien, die veel wil leeren en door aanschouwing zich wil overtuigen van de vorderingen, die de wetenschappelijke landbouw, vooral ook op het gebied der werktuigkunde, gemaakt heeft, hij bezoeke in genoemden polder de goederen van de heeren Amersfoordt, de Clercq en van den Baron van Verschuer.

De Heer van Brakell van den Eng ontving mede de leerlingen met veel welwillendheid op zijne bouwerijën. — „Van daar," zegt de Directeur, „keerden wij door Gelderland en Overijssel naar Groningen terug. Hattem konden wij natuurlijk niet voorbijgaan zonder de fraaije boerderij van den heer Baron van Ittersum en de fabrijk van landbouw-werktuigen van de heeren Enklaar, Riphagen en Co. bezigtigd te hebben.

„De tijd liet mij niet toe om al het hoogst merkwaardige, dat wij gezien

Digitized by Google

en geleerd hadden, op het papier te brengen, maar ik kan niet nalaten den wensch te uiten, dat er eens eene geregelde beschrijving verschijne van de bovenvermelde merkwaardige boerderijen, die eene meer algemeene bekendheid in al hare bijzonderheden verdienen."

— Onder de laatst uitgekomen werken zijn eenige brochures over economische onderwerpen waarop wij de aandacht van onze lezers wenschen te vestigen.

Bij de hervorming der Maatschappij van Weldadigheid, — de geheele afscheiding der bedelaars-gestichten van de vrije koloniën, en opdragt der eerste uitsluitend aan den Staat, — heeft het hoofdbestuur der nieuwe maatschappij de noodzakelijkheid gevoeld om het Nederl. publiek in 't algemeen bekend te maken met de nieuwe grondslagen waarop de zaken thans zullen worden voortgezet. De oude Maats. genoot met reden, niet meer die populariteit die haar vroeger de gelden deed toevertrouwen, en het is voorzeker in het belang der jongere Maatschappij, om duidelijk te doen uitkomen dat zij zich op een geheel ander standpunt plaatst. Daartoe moet strekken eene brochure v. 36 pag, onlangs van wege commissarissen bij M. Nijhoff uitgegeven. (*)

Deze brochure verdient in ruime kring gelezen te worden. Zij begint met een schets van de zaken der maatschappij sedert hare oprigting, de contracten met de regering, de wijze waarop zij werden ingevoerd, het mislukken der theorie waarop de maatschappij gebouwd was, de misbruiken in de administratie ingeslopen, de duurte van commissoriale regeringen (†) enz. — Verkeerde bebouwingsstelsels en eenige andere oorzaken van achteruitgang worden nagegaan.

Commissarissen deelen nu hunne beginselen mede aangaande de toekomstige leiding van zaken. — Zij vinden de hoofdzaak der eerste koloniën, de

---

(*) Ten overvloede vermelden wij dat het Hoofdbestaur der Maatschappij thans bestaat uit de H.H. O. B. Andringa de Kempenaar, Pres., P. van der Veen, G. A. de Meester, W. F. Heshuysen, en J. J. de la Bassecour Caan. Secr. Overigens verwijzen wij onze lezers naar de stukjes van den heer Quarles in den vorigen jaargang van *de Economist*.

(†) De vroegere wijze van boekhouding was een gevolg van een te ver gedreven centralisatiegeest en den te veel afhankelijken toestand, waarin de kolonisten in de vrije Koloniën waren geplaatst. Deze is, naar het inzien van Commissarissen, de zeede reden van den achteruitgang der Maatschappij. Alles werd te 's Hage beslist; alle bevelen moesten uit de Residentie komen; voor elke daad werd vooraf goedkeuring gevorderd. Aan het hoofd der Koloniën bevond zich een bekwaam Directeur, doch zijne handen waren gebonden; op alle zijne verrigtingen moest hij vooraf ontvangen het fiat der Permanente Commissie uit 's Hage, die, uit leden bestaande met andere ambtsbezigheden overladen, uit den aard der zaak niet altijd permanent kon wezen. Daarenboven kon zij onmogelijk op zulk een wijden afstand alles tot in de kleinste bijzonderheden zelfstandig beslissen. Zij was toch verpligt af te gaan op de voorstellen van den Directeur, zoodat deze centralisatie het tweeledige kwaad stichtte, om den geregelden gang der zaken te belemmeren en de verantwoordelijkheid van den Directeur te verminderen. Had men reden het beheer van den Directeur te beperken (doch zulks was in de verste verte niet het geval), men had hem moeten verwijderen; bestond daartoe geene aanleiding, men had alles zoo veel mogelijk aan hem moeten overlaten. Commissarissen kunnen krachtens de Statuten op deze klip niet verzeilen. Zij moeten veel ter beslissing aan den Directeur overlaten.

Digitized by Google

vrijboeren totaal mislukt. Bijna geen kolonist is vrijboer geworden (*), terwijl vele uitbesteders hebben geweigerd in het te kort op den arbeid te voorzien en de ontbrekende *f* 50 te voldoen. In dien toestand vinden Commissarissen de zaak. Vraagt men hoe zij voornemens zijn te handelen om dit nadeel te herstellen, zij willen daarop antwoorden, dat zij trachten zullen door meerdere bemesting den grond meerdere vruchten te doen opbrengen en in waarde te doen stijgen, maar zullen hiermede vereenigen het stelsel om meer kolonisten tot vrije hoevenaars te maken en hen meer aan hun eigen lot over te laten. Is dit voor een deel onmogelijk, zij zullen pogen het te kort op den arbeid, voor zoo verre er te kort is, van den contractant te erlangen, hetgeen voor zoo veel deze eene vroegere subcommissie, thans een afdeelingsbestuur, is, geschieden kan op grond van art. 5 der Statuten, hetwelk voorschrijft dat de afdeeling, op wier aanwijzing het huisgezin geplaatst is, dit te kort moet aanzuiveren, zoodat indien zij hiertoe buiten staat (†) of onwillig is, het huisgezin uit de kolonien wordt verwijderd en door een ander vervangen, hetwelk meer werkkracht bezit.

Een der eerste middelen, die men had moeten aanwenden om een beter cultuursysteem te verkrijgen, ware geweest het graven van kanalen. Eene groote behoefte bestaat er, o. a., aan een kanaal dat door de vrije Koloniën van *Steenwijk* naar de *Smilde* loopt. Hiervoor zijn vroeger ontwerpen gemaakt, kaarten geteekend, opmetingen geschied, becijferingen gedaan, maar dergelijk plan is nimmer ten uitvoer gebragt. Bestond eene dergelijke vaart, men zoude op eene goedkoope wijze mest en levensmiddelen kunnen aan-, vruchten kunnen afvoeren. Commissarissen zullen trachten den draad der onderhandelingen weder op te vatten, opdat zoodanige waterweg nog wordt gegraven tegen het kosteloos afstaan van de vereischte gronden der Maatschappij.

De kolonisten zelve waren, gelijk gezegd, in eenen te veel afhankelijken toestand geplaatst. Men had hen bijna gelijk gesteld met de bedelaars in de *Ommerschans*, alhoewel het verschil tusschen beiden groot is; de eersten hebben in de gewone maatschappij nimmer den laagsten trap betreden, de tweeden wel. Door hem te afhankelijk te maken leerde men den kolonist te veel vertrouwen op de steunende hand der Maatschappij; hij leerde niet genoeg op eigene krachten rekenen. Ook op de kinderen werkte dit stelsel zeer nadeelig. Het baatte weinig of men hun goed schoolonderwijs gaf; zij bleven onder den voortdurenden indruk dat de Maatschappij wel voor hen zoude zorgen; even als hunne ouders op kosten der Maatschappij te leven, van de wieg tot het graf, was hun grootste verlangen. Aan dezen geheel onnatuurlijken toestand een einde te maken is van hun optreden af het streven van Commissarissen geweest. De kolonisten moeten leeren op hun eigen te staan. Zij zullen ingevolge de bepalingen der Statuten worden betaald in evenredigheid van den door hen geleverden arbeid, naar de waarde die daarvoor in den omtrek wordt gegeven, doch niets meerder noch minder ontvangen. Onder dat loon wordt in rekening gebragt de huisvesting, alsmede de koe, op welke zij volgens de Statuten aanspraak hebben. Hij, die niet werkt, zal in het vervolg niet eten, en zich uit de koloniën moeten verwijderen; een ieder zal eten naar hetgeen hij werkt. Dit is het geheele geheim om de zaak te doen gelukken. Hoe weinig philanthropisch dit sys-

(*) Op een getal van 434 hoeven telde men op 31 December 1859 slechts een twintigtal vrijboeren, die, ingevolge het hoofdbeginsel waarop de Maatschappij rust, hunne eigene zaken drijven, geheel onafhankelijk zijn en *f* 50 's jaars pacht opbrengen.

(†) Buiten staat, d. i., de kas der afdeeling, want het behoeft geen betoog, dat van de leden niets meer dan het bedrag hunner contributie te vorderen is.

Digitized by Google

teem ook schijne in de oogen van sommige menschenvrienden, het rust op eene onverbiddelijke natuurwet, gegrond op het menschelijk karakter. Zonder dergelijk beginsel, tot in zijne uiterste consequentiën doorgevoerd, zal de onderneming te gronde gaan.

Hiermede besluiten wij onze aanhalingen. Haasten wij ons te zeggen, dat zoo het commissarissen gelukt deze laatste beginselen inderdaad met gestrengheid vol te houden, zij een nuttig werk zullen doen. — Wij wenschen hun de geestkracht toe, om daardoor te verhoeden dat ook de nieuwe Maatschappij van Weldadigheid, weder in eene bedekte bedeeling-maatschappij ontaarde. Niets wettigt intusschen vooralsnog een zoodanige vrees, en de ondersteuning die de nieuwe Maatschappij van Weldadigheid vraagt, behoort onzes inziens door zoovele *liefdadige* landgenooten in ruimte geschonken te worden. (*)

Ten aanzien der kwestie van de **slaven-emancipatie**, verdienen de brochures van den heer v. d. Gon Netscher, met overtuiging geschreven, en steeds op de noodzakelijkheid van immigratie van vrije arbeiders aandringende ten ruimste de aandacht van een ieder die zich met deze kwestie bezig houdt.

Daarbij zal men ook met belangstelling kunnen kennis nemen van eene brochure van den Oud-Gouverneur van Suriname, den Heer Baron v. Raders, die het beginsel vasthoudt van trapsgewijze emancipatie, nl. door met de kinderen te beginnen; een beginsel hetwelk veel is besproken geweest, ook in de Staat-Commissie voor dit onderwerp, doch hetwelk én daar, én bij de regering, én bij de Staten-Generaal niet wel uitvoerbaar is geoordeeld. — Een andere maatregel door den Heer v. R. voorgestaan, is de kolonisatie met Europesche arbeiders, speciaal Nederlanders; dit onderwerp is mede uitvoerig behandeld in het rapport der Staats-Commissie onder het voorzitterschap van den tegenwoordigen Min. v. Kol. Rochussen (van welk verslag wij vroeger den hoofdinhoud mededeelden); de slotsom dier onderzoeking was, dat de kolonisatie van Europeërs, speciaal Nederlandsche arbeiders, met het doel om tropischen veldarbeid te verrigten, steeds mislukt is, en om verschillende reden als onuitvoerbaar moet beschouwd worden, (wij verwijzen onze lezers naar ons Bijblad Econ. 1858).

De Heer v. R. heeft dit onderwerp opgevat, en thans de resultaten medegedeeld van zijn onderzoek in het rijks-archief, waaruit belangrijke bijzonderheden aangaande voormalige kolonisatiën in Suriname, door Paltzers, Zwitsers en Nederlanders, en de oorzaken der mislukkingen, worden nagegaan — wij wachten ons wel, hier een oordeel over dit gewigtig beginsel uit te spreken en vergenoegen ons, de lezing dezer brochure aan te bevelen, even als het voorbeeld van den schrijver om de rijke bronnen van ons archief, thans zoo bruikbaar voor iedereen opengesteld, te exploreren, en tot toelichting van deze en andere onderwerpen, onze volkswelvaart betreffende, dienstbaar te maken. Veel kan er tot toelichting van praktische onderwerpen door een nalezing van de rijks-oorkonden worden bijgebragt, al heeft men zich niet, zoo als Motley, de zamenstelling eener volksgeschiedenis in al zijne bijzonderheden, ten doel gesteld.

Twee andere zeer levenswaardige werken vestigen de aandacht van Nederlandsche lezers op **Oost** en **West**. De heer Weitzel heeft het zeer goede

(*) Uit het verslag, ter algemeene vergadering te Amsterdam in de eerste dagen van Junij uitgebragt, blijkt dat het getal leden der Mij. thans 4000 bedraagt. Bij andere besluiten is ook het verkoopen van het Gesticht *Wateren* vastgesteld.

Digitized by Google

denkbeeld gehad om onze Oost-Indische maatschappij, de zamenleving te Batavia, de gewoonten, levenswijzen enz., voor Nederlanders aanschouwelijk te maken; — tot heden kent men die belangrijke gedeelten onzer bezittingen te uitsluitend uit verslagen en statistieke bescheiden, waarvan de schijnbare dorheid het gros der lezers afschrikt — of wel uit de tijdschriften, die echter veelal den indruk geven of van uitsluitend gouvernementaal te willen zijn, of ondanks al het goede en voortreffelijke zelfs dat er in gevonden wordt, te veel de schijn hebben van doorgaande oppositiemiddelen te zijn, om bij het groote publiek, steeds angstig waar het de koloniën geldt, de noodige mate van vertrouwen in te boezemen. Daarom begroeten wij met genoegen het werk van den kundigen en vroeger reeds gunstig bekenden heer Weitzel, en hopen dat zijn voorbeeld navolging moge vinden, en dat ook andere schrijvers de bevordering van de kennis onzer Oost-Indische maatschappij, ook meer bepaald met het oog op onze economische toestanden, in dien geest mogen voortzetten.

De heer Gevers Deynoot, lid der 2e Kamer, brengt den Nederlandschen lezer een geheel anderen en niet minder leerrijken kant uit, nl.: naar het levendige, woelige, krachtige Noord-Amerika; — wij vestigden de aandacht op zijn werk in ons laatste nº. van *de Economist*, en een onzer geachte medewerkers doet zulks in eenige meerdere bijzonderheden in ditzelfde nº.

Voorts is het verhandelde op de bijeenkomsten in *Felix Meritis* over het cultuurstelsel thans in eene nette brochure bij den heer Nijhoff te 's Hage uitgegeven. De titel van dit werkje is: „*De vrije arbeid* op Java, behandeld in Felix Meritis door Dr. W. R. van Hoevell en Dr. W. Bosch." Deze uitgave is geschied, zegt de voorrede, omdat tot heden slechts een onvolledig verslag van het besprokene door de dagbladen onder het publiek wordt gebragt.

OVERZIGT DER VEILINGEN.

Zoo wij in ons laatste overzigt spraken van bange vooruitzigten van den handel in het jaar 1860 en zoo de hooge afloop der groote voorjaars veilingen der N. H. Mij. van Koffij en Suiker dit oogenschijnlijk eenigzins logenstrafte, de toekomst leert maar al te zeer, hoezeer men soms juist door zulke resultaten misleid wordt en geene kunstmiddelen, al bestaan zij ook in groote veilingen der eerste stapel-artikelen, in staat zijn het vertrouwen in den handel terug te brengen door op eenen lageren maar gezonden staat de zaken weder in gang te brengen. Hiervan strekken ook de volgende veilingen ten bewijze waarvan de bijzonderheden hieronder vermeld zijn.

Rotting. De veiling van 218.966 bossen Bindrotting den 27 Maart te Amsterdam gehouden, waaronder zich zeer veel beschadigde kavelingen bevonden, werd in het algemeen zeer goed verkocht, hoewel de prijzen daarin betaald reeds om bovengenoemde reden zeer veel van elkander verschilden, lopende dezelve van *f* 7.20 tot *f* 15.30

Katoen. De gedrukte stemming waarin dit artikel reeds dit geheele jaar verkeerde door de buitengewoon groote aanvoeren in vergelijking met vorige jaren, gevoegd bij de oorlogzuchtige berigten die altijd schadelijk op de industrie werken, en dus ook een in evenredigheid der aanvoeren toenemende consumtie verhinderden, bragten het hare er toe bij dat de veiling van 3270 balen Georgia, 2282 balen Texas en 2110 balen Oost-Indische katoen den 25 April te Amsterdam gehouden niet alleen niet hoog was, maar zelfs onder de taxatie der makelaars, zooals uit onderstaande opgave blijkt.

Digitized by Google

KATOEN.

3270 Balen GEORGIA.

		Tax.	Verkocht.			Tax.	Verkocht.
178 Bal.	*good ordinary*	33	31½	463 Bal.	*strict middling*	36½	35 —35¾
828 „	*low middling*	34½	32¾—33½	556 „	*good middling*	37½	35¾—36¾
1194 „	*middling*	36	33½—34¼	59 „	*middling fair*	38½	37

2282 Balen TEXAS.

77 Bal.	*ordinary*	31½	30	493 Bal.	*middling*	37	34½—36
424 „	*good ordinary*	33½	30¾—31	172 „	*strict middling*	37½	37
957 „	*low middling*	35½	32¾—33¾	159 „	*good middling*	38½	37¼—37¾

2110 Balen OOST-INDISCHE.

1287 Bal.	*middling fair*	DHOLLEVAH	getax. 25½	300 Bal.	verk. 24½	rest opgeh.	
335 „	*good middling*	OMRAWATTEE	„ 24½	35 „	„ 23¾	„ „	
488 „	*good middling*	BROACH	„ 25	488 „	„ 24½	„ „	

Koper. De inschrijving naar 500.000 kilo's oude koperen duiten door het gouvernement den 26 April te Amsterdam gehouden had tot resultaat dat er 8 inschrijvers waren, waarvan de minste *f* 48.05 en de meeste *f* 53.77 per 50 kilo's had ingeschreven, aan welke laatste de partij gegund werd.

Indigo en Cochenille. De veilingen van 382/1 en 3445/2 kisten Java Indigo en 182 kisten Cochenille achtereenvolgens te Rotterdam en Amsterdam den 1 en 3 Mei gehouden liepen in het algemeen zeer gunstig af, zijnde de prijzen voor de Indigo veel hooger dan in het vorig jaar, zooals uit onderstaande opgave blijkt.

INDIGO.

ROTTERDAM, 1 Mei. 1237 Picols.		AMSTERDAM, 3 Mei. 2360 Picols.		Waarde *herfst*-veiling 1859.	VERKOCHT.	
					Rotterdam.	Amsterdam.
Geh. k.	Kl. k.	Geh. k.	Kl. k.	Cents.	Cents.	Cents.
1	—	11	42	330—340	385	335—475
1	11	6	28	420—480	455—490	450—510
58	198	34	432	320—470	320 500	390—520
93	648	121	1349	470—560	490—590	490—590
4	34	11	52	570—600	585—610	570—620
—	30	5	86	510—560	545—580	550—595
—	11	—	8	600—650	600—675	605—660
—	35	3	54	350—470	350—500	445—530
2	91	32	336			
159	1058	223	2387			

Waardoor de prijzen tegen verleden jaar vergeleken zijn:

Ordinair	10 à 30 cts. hooger	20 à 40 cts. hooger
Goed midd:	20 „ 40 „ „	25 „ 50 „ „
Fraai midd:	20 „ 30 „ „	20 „ 40 „ „
Fijn en zeer fijn . . .	pari „ 10 „ „	20 „ 35 „ „

De Cochenille afloop was daarentegen als volgt:

Kisten.	Sortiment.	Herfstwaarde, laatste	Verkocht.
138	No. 1	225—260 *cts.*	235—250 *cts.*
37	„ 2	210—230 „	205—215 „
7	*Zaccatille* „ 8	260—270 „	250—255 „

Digitized by Google

Welke prijzen tegen de najaarsveiling vergeleken zijn:

No. 1 . . 10—15 cts. lager.
„ 2 . . = tot 5 „ lager.
„ 8 Zaccatille gelijk.

Suiker. Sedert de Maart-vieling der N. H. Mij. openbaarde zich in dit artikel meer en meer de invloed der politieke gebeurtenissen op den stand der prijzen, vooral wat de geraffineerde suiker betrof, waarvan de hoofd-débouches het meest het brandpunt der politieke verwikkelingen waren en was de markt dan ook gedurig weifelende. Het berigt van eene voorgenomene verandering in de Fransche wetgeving, waarbij eene algemeene belangrijke verlaging van regten op suiker werd voorgesteld, en wat voor onzen handel nog van veel meer gewigt was, men voorstelde de uitvoer-premie op geraffineerd eenigzins meer aan den onzen gelijk te stellen, namelijk het rendement-systeem te brengen van 75—80½ pCt. bragt voor een oogenblik wel weder eenige willigte te weeg, doch de ontmoedigende berigten van het Zuiden hielden aan, en toen op den 15 Mei de N. H. Mij. veiling van 83,711 Kranj. en 583 zakken te Rotterdam zoude plaats hebben, die voor de omstandigheden buitendien groot was, en circa 13,000 stuks grooter dan verleden jaar, verwachtte dat iedereen de prijzen *f* 1½ à *f* 2 lager zouden gaan dan Maart.

De afloop overtrof evenwel aller verwachting, daar de veiling dooreen circa op Maart-prijzen afliep, dat dus zeer hoog te noemen is.

Die hooge waarde konde zich evenwel niet staande houden en reeds dadelijk daarna moest belangrijk op de waarde worden toegegeven, zoodat zelfs *f* 1 lager geen markt konde gemaakt worden, en de koopers dus algemeen minder te vreden waren. Daarbij kwam nog de invoering der fransche wet, die wel verlaging van regten in het algemeen toonde, doch de uitvoer-premie van 75 pCt. slechts op 76 pCt. bragt, door de hevige oppositie der fabriekanten, zoodat de ongunstige verhouding voor onze Hollandsche fabrieken bleef bestaan. (*Mei* 1860.)

— Naar de uitkomsten der volkstelling van December ll. wordt thans de navolgende opgave aangaande de bevolking des rijks medegedeeld.

PROVINCIEN.	BEVOLKING.		
	Mannelijk.	Vrouwelijk.	Totaal.
Noordbrabant	202,344	204,397	406,741
Gelderland	202,202	199,662	401,864
Zuidholland	294,564	323,907	618,471
Noordholland	249,662	274,233	523,895
Zeeland	81,062	84,576	165,638
Utrecht	78,305	81,623	159,928
Friesland	135,507	137,699	273,206
Overijssel	118,710	115,778	234,488
Groningen	100,472	104,707	205,179
Drenthe	48,692	45,780	94,472
Limburg	108,701	106,550	215,251
Totaal . . .	1,620,221	1,678,912	3,299,133

Vergelijk hierbij eenige opmerkingen omtrent de bevolkingcijfers in een der Nos *Economist* 1860.

Digitized by Google

VERGELIJKENDE OPGAVE *van eenige Engelsche in- en uitvoeren, met aanduiding van den handel met Nederland, over de vier eerste maanden van* 1859 *en vorige jaren (in duizendtallen).*

(Verg. *Bijblad Econ.* 1859 en vor. voor dergelijke vroegere overzigten.)

A. *Invoer: Artikelen vrij van regten.*

	1857.	1858.	1859.	1860.
Ossen, stieren, koeijen . .	91	35	95	78
Kalveren	43	31	35	44
Schapen en lammeren . .	117	53	32	319
Ruw katoen, *centenaars*	2.880	2.642	2.864	4.760
Waarv. uit Ver. Staten	2.280	2.248	2.490	4.150
Meekrap en meekr. wort. *ctrs.*	156	70	114	89
Garancine . . . . . "	10	36	145	79
Vlas . . . . . *ctrs.*	240	105	103	199
waarvan uit Nederl. "	78	49	308	775
Provisies.				
Spek en ham . . *ctrs.*	152	62	23	101
Gez. rundvleesch . "	20	67	76	117
Gez. varkensvl. . . "	27	36	27	71
Reuzel . . . . "	77	33	19	60
Ruwe zijde. . *Eng. p.*	4.278	2.024	4.090	2.860
waarvan uit China "	3.415	1.160	1.872	1.068
Schapenwol . . . "	24.453	20.547	25.038	31.659
waarvan uit Europa "	7.641	5.203	7.860	7.006

B. *Invoer tot verbruik van regten betalende goederen.*

	1857.	1858.	1859.	1860.
Koffij . . . . *Eng. p.*	12.498	13.046	11.483	12.604
Tarwe . . . . . *qars*	—	1.191	1.050	560
Maïs . . . . . "	—	418	336	319
*Boter . . . . . *ctrs.*	155	125	118	201
*Kaas . . . . . "	99	107	98	102
Eijeren . . . . *stuks*	33.944	43.252	52.375	50.770
Ruwe suiker . . *ctrs.*	—	2.904	2.739	2.611
waarvan uit Java en Phil. eilanden. .	—	50	131	219
Ger. suik. en kandij. . *ctrs.*	101	85	60	75
Melasse	185	291	213	142
Thee . . . . *Eng. p.*	24.627	24.130	24.863	25.365
Tabak en snuif . " "	10.900	11.200	11.600	11.870
Wijn . . . . *gallons*	2.583	2.153	2.430	2.581
waarvan uit Nederland	25	18	30	615

C. *Uitvoer van vreemde of kolon. goederen.*

	1857.	1858.	1859.	1860.
Ruw katoen . . *ctrs.*	372	218	326	608
waarvan naar Nederl. .	79	42	68	119
Ruwe suiker . . . *ctrs.*	96	71	80	73
Ger. suiker en kandij "	6	15	65	68
Melasse	12	31	105	105
Thee . . . . . *Eng. p.*	1.489	1.336	2.293	2.332

D. *Uitvoer van Engelsche producten.*

1°. *Uitvoer van artikelen opgegeven bij hoeveelheid en gedeclareerde waarde beide.*

	HOEVEELHEID. (*Duizendt.*)				GEDECLAREERDE WAARDE. (*Duizendt.*)			
	1857.	1858.	1859.	1860.	1857.	1858.	1859.	1860.
					£ 894	£ 877	£ 908	£ 899
Steenkolen, *tons*	1.852	1.844	1.929	1.996	9.421	9.203	12.075	12.504
Katoenen goederen, allerlei . *yards*	654.000	674.000	837.000	845.000				
waarvan naar Nederland . . "	12.608	12.038	14.811	15.024	222	222	279	281
naar Java . . . . . "	10.876	11.083	15.175	25.626	164	159	217	397
naar Eng. Oost-Indië	155.610	224.947	321.000	288.000	1.834	2.650	3.942	3.018
Katoenen garens, *Eng. p.*	55.014	62.441	64.858	66.834	2.575	2.929	3.132	3.278
waarvan naar Nederland . . .	10.378	8.606	11.817	11.447	569	476	664	614
Haringen, *vaten*	274	158	238	5	37	21	30	6
Vlasgarens, *Eng. p.*	0.669	8.883	10.117	11.205	549	464	622	632
waarvan naar Nederland	1.743	1.045	930	1.122	101	49	51	59
IJzer, gietijzer, *tons*	127	996	982	815	497	307	285	245
waarvan naar Nederland . "	227	208	125	113	92	63	39	335
Olie van zaad, *gallons*	1.490	1.841	2.990	3.259	246	231	369	385
waarvan naar Nederland	234	313	257	651	36	37	30	72
Gesponnen zijde (Thrown Silk) *Eng.p.*	229	96	189	116	349	100	208	137
waarvan naar Nederland	82	61	376	30	10	65	444	36
Schapenwol, *Eng. p.*	3.435	3.234	1.723	2.162	296	240	112	168
Gem. wollen stoffen (Worsted) *stuks.*	856	631	968	899	1.088	850	1.480	1.463
Wolgaren en saaijet, *ctrs.*	64	44	561	666	828	610	809	1.054
waarvan naar Nederland	173	79	146	152	183	86	173	191

2°. *Uitvoer van goederen, alleen bij gedeclareerde waarde opgegeven.*

	1857.	1858.	1859.	1860.
Stoommachines, *pd. sterl.* . .	321	338	199	308
waarvan naar Nederland . .	65	84	37	—
Andere machines, *pd. sterl.*	620	643	728	663
waarvan naar Nederland .	27	25	13	272

Totale waarde der Eng. uitvoeren 4 eerste m. 1860: £ 418 millioen, tegen £ 418 mill. 1859, £ 329 m. 1858, en £ 398 m. over de vier eerste maanden 1857.

* Boter, kaas, eijeren vrij sedert 7 Maart 1860.

Digitized by Google

DE BELGISCHE CENTEN.

— De circulatie van vreemde munten hier te lande is, sedert jaren, een ieder dagelijks voor oogen. Die circulatie is van tweederlei aard, zij betreft voornamelijk: 1°. Duitsche zilverpasmunt en 2°. Belgische kopermunt; deze laatste omloop is de meest algemeene. Sedert jaren reeds werden overal in de wandeling de zoogenaamde Belgische centen (eigenlijk de Belgische stukken van *twee centimes*) even goed als de Nederlandsche aangenomen.

Deze circulatie is nagenoeg het geheele land door verspreid, hoewel zij zich het sterkst toont in de zuidelijke gedeelten van het rijk. Maar buitendien vertoont zich in Overijssel en sommige plaatsen van Gelderland de omstandigheid, dat Pruissische en Hanoversche thalers, en vooral de onderdeelen dier munt, algemeen in de wandeling zijn, in plaats van Nederlandsch geld, en wel tegen den koers van *f* 1.80 den thaler, welke koers volgens de zilverwaarde, zelfs voor den thaler standpenning, te hoog is. De regering is sedert lang op maatregelen bedacht om dezen schadelijken stand van zaken tegen te gaan, en in 1856 is over de middelen welke daartoe zouden kunnen aangewend worden, een vrij uitvoerig verslag uitgebragt door eene daartoe benoemde staats-commissie. In dat verslag (*) wordt de omloop van vreemde munten in zijne uitgebreidheid en oorzaken nagegaan; de nadeelen, welke hij met zich voert, aangetoond; — en de reeds voorgestelde of nog voor te stellen middelen tegen het kwaad, overwogen.

Bij het nagaan van het aldaar aangevoerde komt men tot de overtuiging, dat de zaak niet zoo eenvoudig is, als velen welligt meenen.

Door de regering is thans aangekondigd dat het voorstellen eener hermunting van onze tegenwoordige kopermunt in hare bedoeling ligt, — en tevens zijn herhaalde waarschuwingen gerigt aan het publiek, om zich te hoeden voor de schade aan welke de houders van Belgische kopermunt zich blootstellen (daar toch die vreemde stukken niet zullen begrepen zijn in de inwisseling welke voor de oude Nederlandsche centen zal plaats hebben). — In verband met deze waarschuwingen zijn zeer gestrenge voorschriften gegeven aan alle rijks-comptabelen, om onder geen voorwendsel, welk ook, eenige vreemde muntstukken in betaling aan te nemen of te geven. — Het is te hopen dat deze maatregelen, ook buiten de rijks-kassen, nl. bij het publiek in het algemeen, medewerking mogen ondervinden. Daartoe is het welligt niet overbodig met een enkel woord op den juisten stand van zaken te verwijzen, daar wij bijna overtuigd zijn dat het werkelijke nadeel aan velen onzer mede-ingezetenen niet genoegzaam duidelijk voor oogen is.

De Belgische cent wordt overal nevens, en als Nederlandsche cent aangenomen. „Wat kwaad?" zeggen nu sommigen, „ontvang ik dien, ik kan dien even goed weder als cent uitgeven; — het eenig nadeel is, dat de Belgische schatkist nu in ruimer mate het voordeel heeft dat door centenmaking te verkrijgen is, want de Belgische munt voorziet gedeeltelijk ook in de Nederlandsche circulatie." — Ware dit het eenige verlies, of liever winstderving voor de Ne-

(*) Dit verslag is ter Landsdrukkerij gedrukt, doch niet in den handel uitgegeven; men vindt een kort resumé van den inhoud in het Tijdschrift „*de Wetenschappelijke Bladen.*"

Digitized by Google

derlandsche schatkist, dan ware de zaak spoedig afgehandeld; die geringe bate voor de schatkist meer of minder is niet van zoo overwegend belang. „Maar wat is dan het nadeel?" is andermaal de tegenwerping: „dat de houder minder innerlijke waarde in handen zou hebben dan bij de Hollandsche kopermunt?" — Integendeel, juist de Belgische cent heeft meer innerlijke waarde: hij weegt 4 wigtjes koper, en de Nederlandsche 3^{845} wigtjes. Daarbij is de Belgische cent ongetwijfeld fraaijer gemunt; als *muntstuk* op zich zelf, is het vreemde stuk dus nog verkieslijk. Het nadeel is in 't kort, hierin gelegen, dat men door dezen omloop van Belgische tweecentimes tegen een Hollandschen cent, indirectelijk er toe bijdraagt, om twee franken (of 94¼ cent) tegen een gulden te doen circuleren, — en dat is toch schade voor de gulden-houders? Dat de Belgische cent wat meer of min koperwaarde heeft dan de Nederlandsche, doet eigenlijk niets ter zake, want beide muntstukken, pasmunt zijnde, zijn door de wet ruim boven de innerlijke metaalwaarde gangbaar gesteld, elk in hunnen kring als betaalmiddel. (Men weet toch het onderscheid tusschen standpenning en pasmunt, n.l. dat de eerste in het metaal de volle waarde, — minus het geringe muntloon, — de pasmunt daarentegen slechts een veel geringere innerlijke waarde behoeft te bezitten; daarom is ook de aanmunting van standpenningen door particulieren aan 's rijksmunt geoorloofd, van pasmunt niet). De 100 centen wegen nog geen 400 wigtjes, en een Neerl. pond centen (nl. c^a 260 stuks ad 3^8) heeft nog slechts een waarde van c^a. 1,20 aan koper, tegen *f* 2.60 als kopermunt.

Wanneer nu een Franschman of Belg in zijne transactiën den gulden tegen twee frank zoude willen inruilen, zoudt gij dit natuurlijk weigeren, omdat het verschil van koers duidelijk is na te gaan: er moet bij die twee franken nog minstens 5 cent nederl. bij. Hoe meer men nu echter tot de onderdeelen in beide muntstelsels afdaalt, hoe kleiner dat verschil. Het fransche dubbeltje, om het zoo eens te noemen, scheelt, in Ned. koers overgebragt, slechts reeds ½ cent met het Nederlandsche dubbeltje, doch nog verder afdalende komt men tot den cent tegenover het twee-centimes-stuk, en hier is het verschil zóó klein, dat het niet meer in een muntstuk is uit te drukken. Hierbij komt dan nog dat de Belgische cent volmaakt even groot is in oppervlakte als de Nederlandsche, zoodat de dooreengemengde omloop des te gemakkelijker geschiedt.

Van deze omstandigheid hebben nu wisselaars en fabriekanten gaandeweg partij getrokken. Natuurlijk kan men door het koersverschil slechts dan eenigzins groote winst behalen, wanneer men groote massa's Belgische centen als Nederlandsche uitgeeft, en dat kan alleen bij die personen die veel kleine betalingen te doen hebben. Hiertoe boden de fabrieken in Noord-Brabant ruim gelegenheid aan: — de werkman heeft voor zijn betalingen altijd centen noodig: hetgeen hij koopt, koopt hij voor kleine bedragen, en zoo hebben sommige fabriekanten en ook andere neringdoenden spoedig voordeel gevonden om veel in centen te betalen, in plaats van in zilveren pasmunt, tot dat men eindelijk de centen in rolletjes, en pakjes van 50 is gaan vereenigen, en met die pakjes, (waaronder dan veel Belgische zijn), is gaan betalen *als waren zij een halve gulden.* Nu is de transactie duidelijk: A verruilt bij wisselaars of winkeliers in België, of in Noord-Brabant zelf, zijn gulden tegen 2 franken en c^a 5 *cents Nederl.*; voor de twee franken neemt hij 100 twee centimes-stukken of Belgische centen, welke hij op de aangetoonde wijze, onder Nederl. centen vermengd, als *een gulden* uitbetaalt; — er is dan c^a. 5 pCt. winst op de transactie, en men ga nu eens na, hoe dikwijls die winst bij uitbetalingen van dagloonen terugkomt.

Digitized by Google

„Maar de werklieden die hiermede betaald worden, behoeven dat geld immers niet aan te nemen?" — Neen, doch wat vermag de werkman tegen den fabriekant? — „Maar hij kan met de Belgische centen immers weer in den winkel betalen?" — Zeer juist, maar de winkelier zal daar op den duur zijn prijzen wel naar regelen, en zoo komt het nadeel bij slot van rekening toch op de mindere klassen, den ambachtsman, neder.

De winkeliers zijn nu overladen met dat kopergeld, Belgisch en Nederlandsch dooreen, en hebben soms geen ander middel om hunne betalingen in Rotterdam, Dordrecht, enz. mede te doen. Hunne crediteuren komen er dan, huns ondanks, wel toe om dat kopergeld in betaling voor groote sommen aan te nemen, en zoo zijn er voorbeelden, zegt het officieële verslag, dat wissels van *f* 100 ja *f* 200, in zakken en mandjes centen, waaronder veel Belgische, betaald zijn. Op die wijze heeft zich gaandeweg de circulatie ook in de noordelijke provinciën verspreid, alwaar men het kwaad van *dagloonbetalingen in Belgisch koper* niet voor oogen had, doch waar men dan ook des te minder bezwaar zag om 2 of 3 Belgische centen onder de Nederlandsche te ontvangen.

Zoo heeft zich het kwaad gaandeweg verbreid en bevestigd, en zoo is er — behalve het nadeel voor de werklieden in Noord-Brabant, — over het geheele land dit nadeel ontstaan, dat er veel meer *koper* in de wandeling is (voor een oogenblik het denkbeeld van *Belgisch koper* ter zijde latende), dan noodig is en immer bedoeld werd. Men ontvangt dan ook bij gewone betalingen, geregeld vijf ja tien cents terug, ofschoon de cent in ons muntstelsel eigenlijk slechts dienen moet om onderdeelen van den *stuiver* bij te passen, niet om bij vijf of tien stuks, als stuiver of dubbeltje betaald te worden; — zoo is er 1°. over-verzadiging met kopermunt, in het geheele land, en bovendien 2°. eene gedurige benadeeling of onbillijke winst in handelstransactiën, in sommige gedeelten des rijks.

Wij vertrouwen door deze korte uiteenzetting van de punten in het verslag der commissie besproken, onze lezers de overtuiging te kunnen geven dat het nadeel grooter, doch ook van eenigzins anderen aard is, dan zij welligt meenden. Elke Belgische cent die hier in de wandeling is, is een blijk van de overtreding onzer wetten (want de kopermunt is thans de eenige verbodspost die nog in ons tarief van invoerregten is overgebleven), en ten anderen een blijk dat werklieden in hun dagloon benadeeld zijn.

Uit deze consideratie zal men welligt met meer animo medewerken tot de wering. Hier, bij den algemeen verspreiden omloop in de noordelijke provincien, is men niet aan den oorsprong van het kwaad, dat is waar; doch door vereenigde wering en zamenwerking van handelaars, collegiën (en armbesturen vooral), om geen Belgisch koper aan te nemen of uit te geven, kan men degelijk het zijne toebrengen om de speculanten aan de grenzen huiverig te maken omtrent hunnen invoerhandel; die vrees om er geen debouché meer voor te zullen vinden, kan heilzaam werken. Zoo de winkeliers in de Noord-Brabantsche fabrieksteden het éénus konden worden omtrent de weigering, ware er veel gewonnen; dan zouden ook welligt de werklieden meer op hun belang gaan toezien, en gezamenlijk weigeren, doch de scherpe concurrentie van winkelnering schijnt zoodanige zamenwerking tot heden verhinderd te hebben; — klandisie van werklieden is veel waard voor den winkelier, en men stelt die in den waag door moeijelijk te zijn in de aanneming hunner centen.

Moge dit weinige iets hebben bijgebragt om deze nationale kwestie, schijnbaar van weinig belang, wat nader toe te lichten.

Digitized by Google

— Wij mogen dezen kronijk niet sluiten, zonder melding te maken van een boek over een belangrijk staathuishoudkundig onderwerp, te weten: *Max Havelaar of de Koffij-veilingen der Nederlandsche Handelmaatschappij*, door Multatuli; Amst., de Ruiter, 1860. — Wie echter denkt dat er in dit boek iets over de *koffij-veilingen* voorkomt, zooals men, op den titel afgaande, met billijken grond mogt vermoeden, zal zich bedrogen vinden. De titel is foppaadje, maar.... mogten wij dikwijls zoo gefopt worden!

Een merkwaardig boek! Een boek dat ongetwijfeld reeds menig hartelijken lach en stille zucht heeft afgedwongen. En toch, ja, er is eenig verband met de koffij-veilingen. Het werk zou perfect kunnen heeten: *Een waarschuwend woord over de binnenlanden van Java.* Een adsistent-resident in die binnenlanden, voorgesteld als een braaf, loyaal, levendig, gemoedelijk man, (wiens karakterbeschrijving kortweg een meesterstuk van stijl en fijne opvatting mag genoemd worden), Max Havelaar in een woord, is getroffen door de onderdrukking en afpersingen waaraan de geduldige Javasche bevolking is blootgesteld, niet zoozeer directelijk van de zijde der Europeërs, als wel van de zijde hunner eigen hoofden, die echter niet genoegzaam door de Nederlandsche regering worden gecontrôleerd. Getuige van het stille lijden der Javanen, neemt hij zich voor, zonder aanzien des persoons, zijne klagten over elke knevelarij of ongeoorloofde toelating in te dienen waar het behoort, en hij brengt zijn plan ten uitvoer, doch wordt het slagtoffer van zijne opregtheid. In ongenade vervallen bij zijne superieuren, neemt hij zijn ontslag als ambtenaar, en komt in de niet zeer aangename betrekking van geruïneerd eerlijk man naar Holland terug.

Een bekende historie, — wel niet zoo heel veelvuldig in de werkelijkheid voorkomende, maar toch een bekend thema. Maar dat thema is hier ingekleed! Een merkwaardig boek, zeggen wij nogmaals: het blinkt wat veel, maar er is ook goud in; het snijdt en het gloeit, maar 't is ook diamant. Een ruwe diamant, grillig, ongewoon en slordig gemonteerd, maar toch een diamant! Een diamant van stijl, van gevoel, van *humor*..... En hiermede hebben wij, naar wij meenen, de goede kwaliteiten van het boek genoemd. De schrijver die het ongetwijfeld wel meent met den Javaan, wete tevens dat hij hier een gevaarlijk wapen hanteert, maar geen zoo doeltreffend wapen als hij, blijkens de slot-fanfare, meent. 't Is een mooi *roman*, niet waar? welnu, wat geeft dat? Zullen de slaven geëmancipeerd worden met Uncle Toms? 't gelijkt er niets na! Of, mij dunkt, ik zie hier en daar eenig hoofdschudden: „Is het *geen* roman?" Welnu, dan namen genoemd, dan die monstruositeit van onderdrukking aan het licht gebragt, met naam, toenaam en de prozaïsche bewijsstukken; dan nuchter doen oordeelen, en den lezer niet eerst dronken gemaakt met enthousiasme. Of zal niet bij menigeen de gedachte opkomen, dat de schrijver een getrouw tafereel heeft willen ophangen van *den toestand op Java* in het algemeen? Maar zoo dat de bedoeling moge geweest zijn, dan heeft de S. door te grooten ijver zijn doel voorbij gestreefd; welk Nederlander met gezond verstand zal het aannemen? wie zal naar zulk een type in ernst willen generaliseren?

Wij zeiden straks, het boek zoude kunnen heeten: *Een waarschuwend woord over de binnenlanden van Java;* dat is ongetwijfeld de bedoeling

Digitized by Google

des schrijvers, die in koffij doet. Maar dan luistere hij ook, — om den wille van zijn edel doel verzoeken wij het hem — hij luistere ook naar een waarschuwend woord omtrent den toon zijner waarschuwing. Het romantische van zijn boek moge aanlokken en achttienjarige lezers in vuur en vlam zetten, — juist die roman-tint, indien hij op dien weg voortgaat, zal maken dat hij bij bezadigde lezers, bij de leden der Kamer, niet die ernstige betrachting zal ontmoeten die hij wenscht en eischen mag Wij wagen het, den ongekenden schrijver den raad te geven om alsjeblieft nog veel te schrijven over de Rosenmeijers die in suiker doen, en de fatsoenlijke makelaars die niet onderkruipen, enz. enz. Maar alsjeblieft ook een sober, *populair economisch boek* over Java, over het kultuurstelsel, de koffijtuinen, de suiker, de houtcontracten, de indigo, de tabaksplantingen, de dessa's, de rijstvelden, de belastingen, de landrente, de opiumpacht, de vervoermiddelen, de havens, de in- en uitgaande regten, de buiten-bezittingen, de zeerooverijen, de Handelmaatschappij, de veilingen, de courtage en het batig slot. O, dat zou zulk een nuttig boek zijn, en dat hebben wij zoo noodig! Het is zoo noodig dat het publiek, dat de kiezers feiten weten over Java; veel feiten, ware feiten, goed geclasseerd; het is zoo noodig dat men zich een waar begrip van onze Oost-Indische huishouding make en iets degelijkers tot rigtsnoer neme dan eene onbestemde bewondering voor „het scheppend genie van van den Bosch," of een angstig vastklemmen aan de spreuk: „Java is de kurk, waarop Nederland drijft." Zeer goed, zulk een kurk is eene heerlijke zaak; laat ons daarom trachten, haar ter dege te kennen.

Zulk een boek moeten wij nog hebben, schrander en zuiver het economisch verband beschrijvende en voor oogen stellende; — van zelve zouden zich daaraan op vele punten, historische verwijzingen vast kunnen knoopen, — en voor iemand die met die huishouding bekend is, moet het thans niet moeijelijk zijn, dergelijke taak te aanvaarden, nu de serie der regeringsverslagen zulk een voorraad gegevens aanbiedt, die slechts door een eenigzins vertrouwde hand behoeven bewerkt te worden; terwijl die bouwstoffen nu, door weinigen gelezen, in de lange reeks van statistieken, te vaak ongebruikt begraven blijven.

Bedriegen wij ons niet, dan is *Multatuli* daartoe in staat; hij, die de voorstelling gaf op pag. 67—80, (Eerste deel), van de politische verhouding van Javanen, regent, enz., moet ook in staat zijn om op dezelfde eenvoudig beschrijvende wijze de overige meer materiële punten der Javasche huishouding voor te stellen. Hij beproeve het, maar blijve daarbij nuchter, en winde zich niet op met de koffij, en schrijve dan nog eens afzonderlijk over de Rosemeijers en den Sjaalman die niet wist hoe laat het was, en foppe de menschen niet meer met een titel om gelezen te worden, maar wete dat, zoo hij voortaan eenvoudig zet: „door *Multatuli*" er geen vrees behoeft te zijn dat hij ongelezen zal blijven.

Nog eens, het is niet om de afkeuring van regeringsrigtingen, welke wij in het boek aantreffen, dat wij deze waarschuwing aan den schrijver rigten; geenszins. — Evenzeer als bij andere politische onderwerpen, gelooven wij dat ook op koloniaal gebied, de gemoederen alleen door vrije, onbelemmerde diskussie voldoende kunnen voorgelicht worden, — (en gaarne vestigen wij dan ook bij deze gelegenheid de aandacht op de levendige artikels van den Heer Robidé v. d. Aa, in de laatste N^os^ van *de Gids* en *Spectator*) — maar wat wij gevaarlijk achten is, dat het literarisch-verdienstelijk boek zoo iets onbestemd-weemoedigs sachterlaat. „Heeft men mij hier

Digitized by Google

inderdaad het waarachtig tafereel van de Javaansche binnenlanden voor oogen willen stellen?" vraagt zich de lezer af; „maar dan verlang ik andere bewijzen dan een boeijend roman." En onwillekeurig doet zich de bedenking voor: Is die toestand werkelijk zoo diep bedorven en zoo gedemoraliseerd, van waar dan dat wij er niet meer teekenen van bespeurden? Is dat alles dan ontsnapt aan het oog van zoo vele eerlijke Indische oud-gasten, die nimmer van zoodanigen hel in de binnenlanden gewaagden? Zijn al die ambtenaren die wij hier jaar op jaar in Holland zien terugkomen, om op hun gemak hun pensioen te genieten, zijn al die menschen, die aangename welwillende mannen, dan *complices* van een administratief systeem, erger dan Russische knoet of Napelsche onderdrukking? Neen, als type van Java's toestand kan ik de Havelaars-residentie niet aannemen: — tot nadere adstructie blijft het boek voor mij *roman*.

Zie, dat is een klip waarop wij den schrijver, in het belang van zijn doel, en uit eerbied voor het door hem betoonde talent, hebben willen verwijzen. Men zal òf met het boek in het dolle wegloopen, òf men zal er niet veel aan hechten. Hoe dit zij, kwaad kan het boek hier zeker niet: wij mógen hier wel eens wat ruw wakker geschud worden. Multatuli vergenoege zich voorshands met dat bij uitnemendheid gedaan te hebben. — Maar op Java zelf? Ja, als daar volkomen onbelemmerde drukpers-vrijheid heerschte, zouden wij ook daarvoor minder vrees hebben.

Eindigen wij met de hoop dat men nog eenmaal dankbaar moge terugzien op de vreemde verschijning van „*Max Havelaar*."

Digitized by Google

DE LANDBOUWER HEEFT BEHOEFTE AAN DE KENNIS DER WETENSCHAPPELIJKE GRONDSLAGEN VAN ZIJN BEDRIJF.

De landbouw is in Nederland de belangrijkste tak van nijverheid. De bodem is er ook bij uitnemendheid toe geschikt. Het ploegijzer stuit er nergens op rotsgevaarten, — hoogstens hier en daar op eenige Skandinavische granietblokken, die langzamerhand verwijderd worden tot een uitmuntend doel, tot den aanleg van kunstwegen. Bijkans overal vinden wij zand en klei tot op eene onbekende diepte. Daarenboven is ons Vaderland over een groot gedeelte een gewrocht der rivieren, die het door den aanvoer van zand en slik in zee hebben aangelegd, en zoodanige landen onderscheiden zich door eene ongemeene vruchtbaarheid. Wel vinden wij, vooral aan de oostelijke grenzen maar ook nog in het hart van Nederland, uitgestrekte heidevelden en veengronden, maar deze worden allengs ontgonnnen, en zij zullen voor de behoefte der toenemende bevolking weldra verdwijnen.

De landbouw bloeit in Nederland. De welvaart van grondbezitters en landgebruikers is in de laatste jaren aanmerkelijk toegenomen. De prijs der landerijen is op vele plaatsen in betrekkelijk korten tijd bijkans verdubbeld, — de weelde heeft zich onder den landbouwenden stand niet weinig ontwikkeld en openbaart zich in woningen, rijtuigen, huisraad, kleeding en levenswijze.

Het doet ons goed, dat wij dien vooruitgang opmerken. Er is echter iets bij dat wij betreuren en daarom anders wenschen. Zeer spijt het ons namelijk, dat de landbouwende stand die vermeerdering van welvaart grootendeels verschuldigd is aan een toevalligen zamenloop van omstandigheden, die den prijs zijner voortbrengselen aanmerkelijk deed stijgen, en slechts voor een uiterst klein gedeelte aan eigene wetenschappelijke ontwikkeling. Zulk eene vermeerdering van welvaart is wisselvallig en van tijdelijken aard. Daarom wenschen wij, dat de Nederlandsche landbouwers verstandig genoeg mogen worden om hunne welvaart op duurzame grondslagen te bouwen door eene wetenschappelijke beoefening van hun bedrijf.

Digitized by Google

Nog altoos is, zelfs onder onze jongere landbouwers, het vooroordeel der ouderwetsche boeren algemeen verspreid, dat een landman, die van zijne jeugd af aan bij dat bedrijf is werkzaam geweest, geene andere kennis noodig heeft. Ja, in de dorpsschool leerde hij lezen, schrijven en rekenen, maar zoo gebrekkig, dat het eerste hem maar even in staat stelt om met eenige vrucht den Bijbel in handen te nemen, dat het tweede hem op den duur enkel dient om in geval van nood zijn naam te teekenen, terwijl het derde doorgaans geheel verwaarloosd wordt. Er zijn natuurlijk vele uitzonderingen op dien regel, maar hoe zelden vindt men een landbouwer, die genoeg smaak heeft in lektuur om zich nu en dan de nieuwste en belangrijkste werken aan te schaffen, die over zijn vak handelen, — hoe weinigen zijn er, die lust hebben om zich met eigene oogen aangaande den toestand van den landbouw in andere provinciën of in het buitenland te vergewissen!

Maar zelfs onder hen, die met vrucht de lagere scholen hebben bezocht en geenszins verstoken bleven van alle ontwikkeling des geestes, — zelfs onder de kloeke landbouwers, die met eere hunne plaats bekleeden in kerkbestuur en gemeenteraad, hoort men maar al te vaak den ongelukkigen stelregel verkondigen: „Onze vaderen hebben op deze wijze gebouwd en er zich goed bij bevonden, en wij willen niet afwijken van hun voorbeeld." Of men hoort hen het spreekwoord herhalen: „Alle verandering is geene verbetering, elke nieuwigheid geen vooruitgang." Wij geven het toe, dat wetenschappelijke mannen, onbekend met de praktijk van den landbouw, wel eens onbruikbare veranderingen en nieuwigheden hebben voorgesteld, maar het is ook onloochenbaar, dat de landbouw aan de wetenschap onbedenkelijk veel te danken heeft.

De landbouwers meenen grond te hebben voor hun dwaas vooroordeel, en die grond heeft eenigen schijn van waarheid. Er zijn wel eens jonge lieden van aanzienlijke of rijke familie, die eene wetenschappelijke opleiding ontvingen en zelfs eenigen tijd aan eene hoogeschool doorbragten, maar toen door hunne geringe vorderingen of door hun losbandig gedrag bewezen, dat zij niet geschikt zouden worden om in de maatschappij zoodanige betrekking te erlangen, als hun volgens afkomst en vermogen moest ten deel vallen. De laatste uitvlugt voor zulke misbaksels was dan, dat zij bij een boer werden besteed en eindelijk op eene boerderij geplaatst. Dat zulke onbruikbare meubels even min het goede van den vaderlijken landbouw als van de nieuwe wetenschap kenden en hun bedrijf geene eer aandeden, laat zich gemakkelijk bevroeden. Ook gebeurt het dikwijls in talrijke huisgezinnen uit den deftigen stand, dat een of meer jongens, die geen zin hebben in leeren,

Digitized by Google

voor. den akkerbouw worden bestemd. Men zendt hen naar landbouwkundige scholen, maar hier wacht hen juist datgene, waar zij geen zin in hadden, namelijk de studie, en zij zien zich eindelijk aan het hoofd eener boerderij geplaatst, zonder wetenschap of ervaring, maar met eigenwaan genoeg om alles in de war te sturen.

Zulke menschen, die door den gewonen landbouwer, niet zonder spottend genoegen, met den naam van „Heeren" of van „Geleerden" worden bestempeld, doen hem geen hoog denkbeeld opvatten van 't geen de landbouw van de wetenschap te wachten heeft. Zulke menschen zien hunne proefnemingen bij gemis van degelijke kennis maar al te vaak mislukken; — zij bezitten noch de werkzaamheid noch de zuinigheid van den eigenlijken boer, en veelal zien zij hun kapitaal versmelten zonder er veel vrucht van te trekken.

Daarom meenen zoo vele landbouwers, dat zij met regt mogen zeggen: „Wij doen, zoo als onze vaderen gedaan hebben!"

Maar het is eene onwaarheid, dat zij navolgers zijn hunner vaderen, — zonder dat zij het weten worden zij door den stroom tot vooruitgang medegesleept, — de omstandigheden veranderen, en onwillekeurig wijzigen zij daarnaar de werkzaamheden van hun bedrijf.

Laten zij slechts eene vergelijking maken tusschen hunne gesteldheid en die van den landbouwenden stand voor vijftig jaren. Welk een verbazend onderscheid! Ziet op de woningen, op het voorkomen, op de beschaving van boeren en boerinnen, — ziet op de behandeling, de losmaking, bemesting en zuivering van den akker, op den tijd en de wijze van zaaijen van onderscheidene voortbrengselen, — ziet op de werkzaamheid, namelijk op de ligchamelijke werkzaamheid, der boeren van dien en van onzen tijd, en als wij dan de vraag herhalen: Doen de landbouwers werkelijk wat zij voorgeven, volgen zij het voorbeeld hunner vaderen? — is het antwoord: Dat zij verre!

Ook op het gebied van den landbouw heerscht dus de groote wet der ontwikkeling, en deze heeft vruchten gedragen in den verbeterden toestand der landbouwers. Die ontwikkeling staat niet stil en zal gestadig meer zegen brengen. Het is derhalve het belang van den landbouwer, die ontwikkeling te bespoedigen. Dit is alleen mogelijk door eene wetenschappelijke beoefening van zijn bedrijf.

Vestigt het oog op andere takken van nijverheid. De fabriekant bezit eene naauwkeurige kennis van de grondstoffen die hij verwerken moet, — hij weet die grondstoffen op te sporen of op de voordeeligste wijze naar zijne werkplaats te brengen. Hij heeft aan de wetenschap gevraagd, hoe hij op de voordeeligste wijze zijne beweegkracht zal verkrijgen, hoe hij deze op zijne werktuigen zal overbrengen, en hoe

Digitized by Google

hij zijne werktuigen moet inrigten om met de minste moeite en in den kortsten tijd de beste voortbrengselen te leveren. Wat zou de fabriekant kunnen doen, indien de wetenschap weigerde hierop te antwoorden, — hoe zou hij de mededinging kunnen volhouden, indien hij niet gestadig op de hoogte bleef van de antwoorden, die de wetenschap elders op deze vragen geeft, — als hij niet in toepassing bragt, wat de wetenschap hem als besparing van geld en tijd aan de hand deed?

„Fabriekanten zijn geleerde lieden," zal misschien een landbouwer zeggen, „met fabriekanten kunnen wij ons niet vergelijken!"

Welnu — wij wijzen u op den timmerman. Verstaat deze zijn vak, wanneer hij de verschillende houtsoorten slechts oppervlakkig van elkander weet te onderscheiden, — wanneer hij echter niet weet, waar zij te pas komen en op de voordeeligste wijze kunnen worden aangewend, — wanneer nieuwe houtsoorten, nieuwe gereedschappen, nieuwe zamenstellingen hem ten eenemale vreemd blijven? Is er geen groot onderscheid tusschen den timmerknecht die balken zaagt en planken schaaft, en zijn meester, die op begeerte van zijn begunstiger, dezen twee of meer plannen schetst van een huis of schuur, die hij gebouwd of veranderd wil hebben, en er tevens eene juiste begrooting der kosten weet bij te voegen? De eerste is eene levende machine, — de tweede een bekwaam man. De eerste zaagt en schaaft gelijk men voor vijftig jaren deed, — de tweede heeft zich bekend gemaakt met de nieuwste, smaakvolste en voordeeligste wijze van bouwen. De eerste verdient zijn dagloon, eet zijn dagelijksch brood en blijft de oude knecht, — de tweede wordt gezocht en begunstigd en leeft in welvaart.

Alle vergelijkingen gaan mank, en de onze moge niet volkomen juist wezen, er is veel in, dat wij op den landbouw kunnen toepassen. Wij zien het bij alle bloeijende bedrijven, dat zij hun bloei aan de wetenschap verschuldigd zijn, behalve bij den landbouw. Welk eene hoogte zou deze dus in ons Vaderland bereiken, indien men door eene doelmatige aanwending van de lessen der wetenschap zijne ontwikkeling bespoedigde.

Zelfs zijn wij van oordeel, dat den landbouwer meer nog dan eenigen anderen nijverheidsondernemer eene wetenschappelijke opleiding te stade komt. Immers de meeste bedrijven zijn binnen enge grenzen besloten. De scheepsbouwer behoeft slechts te weten, hoe hij zijn vaartuig moet bouwen, om het bij de grootste ruimte de meeste snelheid te geven, — de steenbakker, hoe hij zijne grondstof moet mengen, verwerken en verhitten, om vaste steenen te leveren, maar veel uitgebreider is het gebied, waarop de landbouwer zich beweegt. Hij heeft in de eerste plaats te doen met den bodem dien hij bebouwen moet, — vervolgens met

Digitized by Google

de gewassen, die hij daarop of daarin verbouwen wil, en eindelijk met het vee, dat hij hiermede wenscht te voeden. Alle drie de rijken der natuur moet zij derhalve kennen.

Hij vestigt in de eerste plaats zijne aandacht op den bodem. Hier is nog al eenig verschil op te merken. De grond is op sommige plaatsen ondankbaar genoeg om alle moeite en zweet met niets te beloonen; daarentegen zagen wij onlangs in het Westerkwartier der provincie Groningen een akker kleigrond, die sedert vijf jaren zonder eenige bemesting op elken bunder dertig mudden koolzaad opleverde. Hoe vele grondsoorten liggen tusschen deze uitersten van vruchtbaarheid en schraalheid! Hier is de klei te zwaar, — dáár het zand te overvloedig, hier beknelt oer, elders leem het voortbrengend vermogen van den akker, — hier ontbreken kalkachtige, elders bewerktuigde zelfstandigheden. Ieder nijverheidsondernemer dient in de eerste plaats de stoffen te kennen, waarmede hij werken moet. De landbouwer moet derhalve de scheikundige bestanddeelen kennen van den grond, — hij moet weten welke stoffen in een vruchtbaren akker aanwezig moeten zijn, en in welke verhouding zij er voor bepaalde gewassen vermengd moeten wezen, om hieruit op te maken, welke stoffen hij aan den bodem moet toevoegen. Uit het onderzoek van den bodem moet blijken, of hij er bouwland of weiland van zal maken, — voorts, wanneer hij dien tot bouwland omploegt, welke gewassen hij er het best in verbouwen kan.

Maar — zeggen sommigen misschien — dit weten wij reeds bij ondervinding!

Inderdaad, de ondervinding heeft voorzeker aan uwe vaderen dure lessen gegeven en hun eindelijk geleerd, dat zij er deze en gene gewassen met voordeel konden aankweeken, maar weet gij nu reeds zeker, dat andere gewassen u geen grooter voordeel zouden verschaffen? Meent gij, dat uw akker door den loop der jaren niet veranderd is?

Maar nog meer: — gij weet zeer goed, dat gij uwen akker op eene andere wijze bewerkt en zuivert, hiertoe andere werktuigen gebruikt, en ook andere vruchten teelt dan onze voorouders.

Ook zijn er onvergetelijke feiten in de geschiedenis van den landbouwer. Wie herinnert zich niet, hoe FRANKLIN op eene treffende wijze den vruchtbaarmakenden invloed der gipsbemesting bewees? Hoe vaak heeft eene toevalligheid doen vinden, wat de wetenschap reeds lang had kunnen leeren! Niet ver van hier ligt eene aanzienlijke uitgebreidheid gronds, waar de landbouwer zijne moeite schaars beloond zag. Zijne zorg voor den waterstand, zijne kostbare bemesting, het was alles te vergeefs. Intusschen merkte een eenvoudig man toevallig

Digitized by Google

op, dat de vruchten langs de slooten een voordeeligen oogst opleverden. Hij wist, dat die slooten uitgegraven waren, en dat men den ondergrond over den akkerzoom geworpen had. Zijne opmerkzaamheid bragt hem tot het besluit, dat onder den onvruchtbaren bovengrond een vruchtbare bodem gelegen was. Op zijne aansporing begon men het land tot eene aanmerkelijke diepte om te zetten en ..... het slechte land werd uitmuntend, en de eenvoudige opmerker de weldoener zijner plaatsgenooten. Wij zijn er van overtuigd, dat in duizend andere streken een ondankbare grond den landbouwer kwelt, terwijl de middelen tot verbetering evenzeer voor de hand liggen, maar dat zoowel de toevallige omstandigheid als de opmerker ontbreekt, om hem in het bezit te stellen van voorregten, die de wetenschap — de kennis der bestanddeelen van den grond — hem ieder oogenblik zou kunnen verschaffen.

De zoogenaamde ligte gronden (eigenlijk zou men ze zware moeten noemen, daar zij soortelijk zwaarder zijn dan de zoogenaamde zware) hebben behoefte aan meststoffen. Maar de bestanddeelen dier gronden en die der meststoffen zijn zeer verschillend. Een naauwkeurig onderzoek van beide is noodig om te weten, welke en hoeveel van die meststof voor een bepaalden grond noodig is om er dit of dat gewas op te verbouwen. Er gaan tegenwoordig nog meststoffen verloren en er blijven er nog ongebruikt, die de wetenschappelijk gevormde landman gaarne duur zou betalen, ten einde in een dubbelen oogst eene rijkelijke vergoeding voor die kosten te erlangen.

Het is dus boven allen twijfel verheven, dat de kennis van den aard en van de eigenschappen der zamenstellende bestanddeelen van den bodem den landbouwer doorgaans een groot voordeel zou aanbrengen. Hij bedenke tevens, dat de bekwaamheid om aangebodene mestspeciën langs den scheikundigen weg te onderzoeken, hem in staat zou stellen tot een juiste keuze en tot eene bepaling der vereischte hoeveelheid voor elk gewas, en dat zij hem in vele gevallen voor schadelijk bedrog zou vrijwaren.

Of zou het hem ten eenemale onverschillig wezen, waarom de stratendrek den voorrang verdient boven de gewone stalmest, — zou hij niet eens willen weten, waarom de mossels aan vele landen eene ongemeene weelderigheid schenken? Wat werkt hier het meest, de kalkachtige schelp, of haar bewerktuigde bewoner?

Ook zijn de gronden in ons Vaderland niet zóó verschillend van aard, dat eene wetenschappelijke kennis van den bodem groote bezwaren zou hebben. Zulk eene kennis zou den landbouwer tevens den juisten weg wijzen om woeste gronden, die wel eens naast welbebouwde plaatsen

Digitized by Google

liggen en voor een geringen prijs te verkrijgen zijn, in vruchtbare landen te herscheppen.

Maar de landbouwer mag zich niet uitsluitend bij het rijk der delfstoffen bepalen: vooral het plantenrijk verdient zijne belangstellende opmerkzaamheid. Onderstelt eens, dat hij de akkers rondom zijne woning alle heeft omgeploegd en nu beslissen moet, wat hij op dien gereedliggenden bodem verbouwen zal. Hij kent de geaardheid en de gesteldheid van dien grond, — maar wat nu?

Immers hij bevindt zich in de grootste verlegenheid, wanneer hij niet weet, welke kweekplanten juist in dien toebereiden grond zich het voordeeligst ontwikkelen. Dat maakt nog al eenig onderscheid: waar men tarwe kan verbouwen of koolzaad, zaait men geen haver of boekweit, — waar de bodem uitmuntende aardappelen kan opleveren, zaait men doorgaans de mangelwortels te vergeefs.

Nu is het toch wel van belang, dat de landbouwer eens naar de reden vraagt van dit verschijnsel. Planten zijn planten, zou men oppervlakkig zeggen, en waar de ééne plant groeit, moest de andere ook willen wassen. Maar dat is het geval niet. En dit kan ons geenszins verwonderen, wanneer wij een wetenschappelijk onderzoek instellen naar de bestanddeelen der planten. Wij zullen dan vinden, dat allen zuurstof, stikstof, koolstof en waterstof noodig hebben, maar toch in zeer verschillende verhoudingen, — voorts dat bij onderscheidene gewassen zeer onderscheidene vaste bestanddeelen, bijvoorbeeld kiezel, kalk enz., worden aangetroffen. Het spreekt van zelf, dat eene plant, die dergelijke zelfstandigheden voor zijn zamenstel behoeft, niet groeijen kan op een grond, waarin die bestandeelen ontbreken. Wil men haar op zulk een bodem aankweeken, dan dient men er dus eerst de noodige stoffen in te brengen.

Zoodanig onderzoek naar de bestanddeelen van eenig gewas, gelijk men die na de verbranding uit de asch kan leeren kennen, is dus niet alleen een genoegen voor den ontwikkelden landbouwer maar ook eene noodzakelijkheid.

Het hoofddoel van zijn arbeid is, dat hij een goeden oogst erlange. Hiertoe moet hij zich bekend maken met de voeding der planten, want alleen door eene goede voeding ontwikkelt zich een goed gewas. Hij moet alle belemmeringen eener goede voeding langs den weg der wetenschap bepalen en ter behoorlijker tijd uit den weg ruimen.

Daarenboven is het noodig, dat de landbouwer niet onbekend zij met de afkomst en de verspreiding der kweekplanten en met de veranderingen, die deze door jarenlange aankweeking hebben ondergaan. Het is gebleken, dat ieder gewas zijn eigenaardigen gordel heeft op

Digitized by Google

de oppervlakte der aarde — zijn gordel, waar het met voordeel wordt verbouwd. Zou het dan niet van belang wezen, zich te vergewissen omtrent andere nuttige gewassen, die in andere werelddeelen in een dergelijk klimaat als het onze worden voortgebragt, en te vragen, of het aankweeken daarvan in onze gewesten geene aanzienlijke winsten zou afwerpen? Ook de boekweit, de aardappel enz. zijn van elders tot ons gekomen, en zouden er nog geene andere planten zijn, die den Nederlandschen aankweeker tot groot voordeel zouden verstrekken?

Wanneer de landbouwer deze en dergelijke zaken in haar verband wil overzien en hieruit juiste gevolgtrekkingen afleiden, dan moet hij zich toeleggen op de kruidkunde — eene wetenschap die zich, behalve door haar onberekenbaar nut, door de grootste aangenaamheid kenmerkt voor elk, die gewoon is een aanmerkelijk deel der zomersche dagen op het veld door te brengen. De kruidkunde verschaft ons de kennis van de uitwendige gedaante, de inrigting, het leven en de strekking der gewassen. Om het uitgebreide gebied der planten naar behooren te overzien, heeft men het in groote vakken afgedeeld. Dit is op twee wijzen geschied, namelijk door bijéénvoeging van zoodanige planten, die zich door gelijkheid van bevruchtingsdeelen onderscheidden, of door de zoodanige bij elkaâr te plaatsen, wier bloesems in uitwendige gedaante of in stand overeenkwamen. De eerste rangschikking geschiedt alzoo volgens het geslachtelijk, de tweede volgens het natuurlijk stelsel. Bij gelijkslachtige planten mag men in het algemeen eene groote overeenstemming van eigenschappen vermoeden, — 't geen door de ervaring bevestigd wordt. Wel is het dus van belang voor den landbouwer, dat hij wete tot welke familie deze of gene zijner kweekplanten behoort en dat hij zich met de overige leden der familie bekend make, want hieruit kan hij vaak gewigtige gevolgtrekkingen afleiden. Hij zal zien, dat de graansoorten tot de grasgewassen behooren, en dat zijn geliefkoosde aardappel, dien hij vooral in de laatste jaren ten behoeve der fabrieken in zoo aanzienlijke hoeveelheid verbouwd heeft, eene familie bezit, die wegens hare vergiftige eigenschappen niet al te best ter naam staat.

Maar van de grasgewassen sprekende, moeten wij er nog iets bijvoegen. Wij hebben straks ondersteld, dat de landman al zijn grond had omgeploegd. Nu wil hij zich grootendeels op den veeteelt toeleggen, en heeft dus weiland noodig. O, dat is immers eenvoudig, hij kan er wat graszaad instrooijen, en dan komt die zaak teregt. Welzeker, zij komt teregt; als de grond maar eenigzins vruchtbaar is, kan men er al spoedig groen land van maken. Maar het is toch ook niet onverschillig, *hoe* die zaak teregt komt? Men heeft eene menigte gras-

Digitized by Google

soorten, die alle een goed voedsel opleveren voor het vee, maar die alle op verre na niet met gelijke weligheid op denzelfden grond groeijen. Hier staat de onervaren landbouwer verlegen; — wie slechts eenige praktische ervaring heeft opgedaan, doet eene keus die dikwijls mislukt, en alleen de wetenschappelijke landman kan hier uit den aard van den grond bepalen, welke soort van gras men er behoort te verbouwen. Sommige soorten gedijen daarenboven behoorlijk bij droogte, andere alleen bij vochtig weder. Daar wij nu omtrent de gesteldheid van den zomer in onze luchtstreek weinig kunnen vaststellen, is het van belang om het zaad van beide soorten aan den welbewerkten akker toe te vertrouwen. Maar welke zijn die soorten? vraagt de belangstellende landbouwer. Waarde vriend! het zou geen kwaad kunnen, dat gij u wat oefendet in de kruidkunde, — dan zoudt gij zelf die vraag kunnen beantwoorden.

Maar die verschillende grassoorten hebben, als voeder voor uw vee, geenszins gelijke waarde.... zouden er wel vele landbouwers zijn, die onderzocht hebben, welke grassoorten op hunne rijkgezegende weiden groeijen? Zou zulk een onderzoek nergens toe dienen?

Hoe verschillend zijn daarenboven de gewassen, die zelfs in het kleine Nederland in verschillende streken worden aangekweekt. Vreemd is het voorzeker voor den weinig ontwikkelden landman uit de noordelijke provinciën, wanneer hij in Gelderland de uitgestrekte tabaksvelden of de akkers met spurrie, of wanneer hij in Zeeland de meekrap gadeslaat. Een wonderlijken indruk moet het op hem maken, wanneer hij in Engeland of Duitschland de groote hop-velden aanschouwt, of in Noordelijk Italië de krachtige maïsplanten in regelmatige rijën met hare forsche bladeren uit den weligen bodem ziet opwassen. Hij bespaart zich die verbazing, wanneer hij zich met de kruidkunde heeft bekend gemaakt, — en nog meer, hij denkt er over na, in hoe verre de aard van zijn eigen grond en het debiet aan de fabrieken hem zouden toelaten, om met het verbouwen van dergelijke planten winst te doen.

Hoe belangrijk ook is de kennis van den aard der planten voor den zoogenaamden wisselbouw. Wij hebben reeds aangemerkt, dat de gewassen verschillende behoeften hebben voor hunne voeding en dus verschillende bestanddeelen aan den akker ontleenen. Een akker, die genoeg kalk en kiezel bevat, is voor de kalkvergende plant nog niet uitgeput, wanneer een gewas dat bepaaldelijk kiezel begeert, er niet langer op groeijen wil. Men kan dus planten die verschillende behoeften hebben, op elkander laten volgen. In dezelfde streek gebeurt dit naar voorouderlijke gewoonte, maar wanneer een landbouwer zich naar elders begeeft, waar hij eene andere grondsoort bewerken moet,

Digitized by Google

dan staat hij verlegen, indien hij de opvolging der vruchten niet op eene wetenschappelijke wijze weet te bepalen. Dan moet hij aan zijn buurman vragen wat ook deze enkel door ervaring weet en wat dikwijls voor groote verbetering vatbaar is. Immers door langdurig gebruik en door eene andere wijze van bemesting verandert de gesteldheid van den grond, zoodat dikwijls de oude ervaringsregels tot zeer slechte uitkomsten leiden.

De kruidkunde stelt daarenboven den landbouwer vaak genoeg in staat om een vrij juist oordeel uit te spreken over den aard en dus ook over de waarde van gronden die zich aan zijnen blik vertoonen. Wij hebben reeds gezegd, dat elk gewas voor zijn meest voorspoedigen groei eene bepaalde gesteldheid van den bodem eischt. Wanneer nu de landman niet alleen bekend is met de kweekplanten en grassoorten, maar ook met de onderscheidene soorten van zoogenaamd onkruid, dat is, van die planten, die op dezen of genen bodem te huis behooren, zoodat zij er zonder kunstmatige zaaijing of planting uit den grond oprijzen, dan zal hij aan deze natuurlijk opgeslagene gewassen kunnen zien, hoedanig de toestand is van den grond, en dus ook, welke kweekplanten er met goed gevolg kunnen verbouwd worden.

Het valt niet te loochenen, dat vele landbouwers deze bekwaamheid bezitten, zonder zich ooit op eene wetenschappelijke beoefening der kruidkunde te hebben toegelegd, maar het is tevens zeker, dat er nog veel meer zijn, die er naauwlijks hunne aandacht op vestigen. Door de beoefening der kruidkunde zouden de eersten reeds als kinderen geleerd hebben, wat zij later door jarenlange ervaring zich hebben eigen gemaakt, — en de laatsten zouden er door zijn ingewijd in zaken, die nu voor hen tot de verborgenheden behooren. Ja, waren de eersten wetenschappelijk onderlegd geworden, hoezeer zouden zij vermoedelijk hun eigen belang en het belang der wetenschap door hunne opmerkzaamheid en scherpzinngheid hebben bevorderd.

Deze vlugtige trekken mogen voldoende zijn om de noodzakelijkheid van de beoefening der kruidkunde voor den landbouwer aan te wijzen. Die beoefening bevelen wij te sterker aan, omdat zij voor hem eene onwaardeerbare bron zal wezen van genot. Hij zal de planten met een geheel anderen blik leeren beschouwen, — niet alleen de uitwendige gedaante, maar ook de inwendige bouw zal hem boeijen, — het leven der planten, dat zich in stofwisseling, groei en bevruchting openbaart, zal hem met verbazing vervullen, en de schoone natuur zal hem naast den Bijbel een tweede openbaringsboek worden, welks bladzijden hij dagelijks inziet, welks waarheden hem gedurig in nieuwe vormen worden verkondigd.

Digitized by Google

Ook het derde rijk der natuur — dat der dieren — is voor den landbouwer van het hoogste belang. De veeteelt staat met zijn bedrijf in een zoo naauw verband, dat het er zonder eenige aarzeling toe gerekend mag worden. Daarom is de naam van landbouwer eigenlijk niet algemeen genoeg, want in sommige streken van Holland en vooral van Friesland zou men het werktuig dat tot bouwen noodzakelijk is, namelijk den ploeg, vruchteloos zoeken. Deze landlieden leggen er zich toe op de bereiding van boter en kaas; al hun land is weiland, dat sedert eene reeks van jaren niet door het schendig ploegijzer is aangeraakt, en dat kostelijke grassoorten oplevert tot voeding van hun vee.

De rijkdom dezer landlieden is vooral gelegen in de voortreffelijkheid hunner koeijen, en die voortreffelijkheid wordt in het gegeven geval geschat naar het melkgevend vermogen. Zulk een landman moet dus bekend wezen met de verblijfplaatsen en de kenmerken van de beste melkkoeijen. De vetweider staat weder op een geheel ander gebied; hij wil liefst zware en vette ossen en koeijen afleveren, en hij moet weten, welke soorten het best op zijn grasgrond willen gedijen. Hij moet weten of hij met Engelsche of Zwitsersche rassen ook zijn voordeel kan doen.

In andere streken houdt men schapen. Het is algemeen bekend, hoe de wol dezer dieren door kruising der rassen kan veredeld worden. In het Oosten en in Amerika heeft men andere wol- of langhair dragende dieren: het is van belang voor den landbouwer, deze te leeren kennen en tevens te bepeinzen of die ook met voordeel naar onze streken zouden kunnen worden overgebragt.

Schijnt het ook oppervlakkig, dat de wetenschappelijke kennis der dierkunde hiertoe niet noodig is, de landman zal bij hare beoefening ondervinden, dat zij, bij de voorstelling van de levenswijze en levensverrigtingen der dieren, hem eene menigte van behartigenswaardige wenken geeft, en dat zij hem vaak een duidelijk licht verschaft in zaken, die vroeger voor hem in de nevelen der overlevering of in de duisternis der dwaling waren gehuld.

Maar er is iets anders, waarbij de noodzakelijkheid van de kennis der dierkunde voor den landman nog duidelijker in het oog springt. Hij noemt vele dieren schadelijk. Hij verwenscht den mol, die hem de wortels der gewassen wegvreet! O, dat hij toch billijker oordeelde over dat nuttige dier. De mol laat die wortels onaangeroerd, maar hij graaft er zijne gangen langs om de wormen te pakken, die zich aan de wortels vergasten. De mol is dus geen verdelger maar een beschermer van de gewassen des landmans. Vangt of verjaagt hem, en gij zult tevens uwen oogst bederven. Maar er zijn andere

Digitized by Google

dieren, die een doorn zijn in het oog van den landman, namelijk eksters, kraaijen, musschen en dergelijke vogels. Hij hakt boomen en struiken weg langs de scheidslooten zijner akkers, want dat gebroed mag daar niet huisvesten. Maar hij weet niet, hoe groot nadeel hij zich hierdoor berokkent, want de dierkunde heeft hem niet geleerd, dat al die vogels zich voeden met pieren, wormen, rupsen, eijers van vlinders enz., die veel grooter nadeel toebrengen aan de gewassen, dan de betrekkelijk weinige korrels waard zijn, welke die vogels, als het billijke loon voor hunnen arbeid, in den oogsttijd van den akker halen. Onlangs hebben wij gelezen, dat men ergens de vogels uitroeide, omdat zij zoo veel schade aan de maïs-akkers toebragten, ja, hier en daar de maïs-kolf van de helft der korrels beroofden. De uitroeijing slaagde door het verschieten van veel kruid en hagel, tamelijk wel, maar tot groote verbazing van den landbouwer, werd nu de oogst geheel en al vernietigd. Het ongedierte, dat anders door de vogels werd opgepikt, had nu vrij spel en verwoestte de planten vóór zij iets konden voortbrengen. Omdat men er liever een halven oogst inzamelden dan in het geheel geen, liet men later de vogels ongemoeid.

Is de wetenschappelijke beoefening der dierkunde derhalve noodzakelijk voor den landman, deze wetenschap bevat tevens veel, dat hem, als aankweeker van verschillende dieren, groote belangstelling moet inboezemen. Hij bepaalt zich in zijn bedrijf tot het houden van zoogdieren en vogels; maar tot welke klasse van zoogdieren of vogels behooren zijne kweekelingen? Welke zijn de soorten dezer klassen, en welke hare kenmerken? Hoe is de gesteldheid der overeenkomstige soorten in onze landen en in andere werelddeelen? Hoe is de inrigting der spijsverteringswerktuigen bij de verschillende huisdieren? Waarlijk, het is wel wat schandelijk, wanneer een landbouwer in Nederland, in een land hetwelk op eene groote mate van ontwikkeling en beschaving roem draagt, geen antwoord kan geven op deze en dergelijke vragen, die in een naauw verband staan met zijn bedrijf.

Redelijkerwijze kan niet worden geloochend, dat de wetenschappelijke kennis van de drie rijken der natuur tot groot nut en tot sieraad strekt voor den landbouwer. Maar er is nog veel meer dat hij weten moet. Hij kan dan alleen met voordeel zijn bedrijf voortzetten, wanneer hij een voldoenden prijs kan bedingen voor zijne voortbrengselen. Die prijs is onderhevig aan rijzing en daling, want de landman vindt bijkans in alle oorden der wereld mededingers. Wanneer deze zoo goedkoop hunne voortbrengselen erlangen, dat de voortbrengingskosten, vermeerderd met de transportkosten naar Nederland, nog geringer zijn dan de som, die de Nederlandsche boer hebben moet om te kunnen be-

Digitized by Google

staan, dan ziet het er treurig uit met zijn bedrijf. Laten wij nu eens een vlugtigen blik vestigen op den graanbouw. Wij weten, dat in de Russische vlakten een overvloed van graan wordt voortgebragt, 't welk dáár ter plaatse eene uiterst geringe waarde heeft, omdat het niet zonder groote kosten naar de havensteden kan worden vervoerd. Kon een gedeelte van dit graan als met een tooverslag in ons Vaderland worden verplaatst, namelijk een gedeelte, dat aan de opbrengst onzer graanlanden gelijk was, dan zouden de graanprijzen, tot groot verdriet van onze landbouwers, aanstonds verbazend dalen. Maar laten wij niet vergeten, dat Rusland binnen korten tijd van spoorwegen doorsneden zal zijn. Is dit geschied, dan kan ook die graanverplaatsing zonder veel moeite of kosten geschieden, — en wat wordt er dan van onze graanverbouwers?

Zij zullen er zich over verkniezen, bijaldien zij louter onontwikkelde landmachines zijn, maar zij zullen er, even als het overig gedeelte der bevolking, dankbaar gebruik van maken om zich goedkoop brood te verschaffen, wanneer zij met eene genoegzame wetenschappelijke kennis zijn toegerust. Immers dan weten zij, dat ieder bodem het meest geschikt is voor zijne eigenaardige voortbrengselen, en zij zullen zich op den verbouw van zoodanige vruchten toeleggen, waarmede zij de mededinging van anderen met glans kunnen trotseren. Het gevaar toch, dat den den graanverbouwer dreigt, laat den houder van melkvee ongemoeid. De voortreffelijke Friesche en Delftsche boter zal men in de steppen van Rusland en ook elders vruchteloos zoeken. 't Zou ons derhalve geenszins verwonderen, zoo men na eenige jaren de veeteelt in sommige kleistreken, waar zij voorheen door de veepest sterk is afgenomen, weder aanmerkelijk zag vermeerderen.

' De voortbrengselen van den landbouw dienen in groote hoeveelheid tot grondstof voor de fabrieken. De verstandige landbouwer zal dus niet onbekend mogen zijn met het fabriekwezen in ons Vaderland en met de vlugt, die dat fabriekwezen neemt. Hieruit kan hij de vraag naar bepaalde voortbrengselen afleiden, zoodat hij zich, met betrekking tot sommige, van een behoorlijken prijs kan verzekerd houden. Ook de werktuigkunde zij hem niet geheel en al vreemd. Zij zal hem bekend maken met gereedschappen, die reeds met goed gevolg bij den landbouw worden gebruikt, en die ook op zijn akker, al is het ook met aanzienlijke wijzigingen, met voordeel kunnen worden toegepast.

Vooral make de landbouwer zich bekend met de onbetwistbare waarheden der staathuishoudkunde. Hij leere de algemeene wetten kennen die de maatschappij besturen, gelijk de natuurwetten heerschen over de stoffelijke schepping. Hij bepeinze hoe hij het groote doel van ons

Digitized by Google

aardsche streven, namelijk het algemeen verspreiden van welvaart, in zijn kring het krachtigst kan bevorderen. Dan zal hij niet schromen de handen der arbeiders door werktuigen te vervangen, mits hierdoor de voortbrenging vermeerderd wordt, — dan zal hij niet morren over te hooge loonen, wetende dat ook deze door den loop der omstandigheden onverzettelijk worden geregeld, — dan zal hij zich niet verblijden in een schralen oogst, mits de prijs van het geöogste slechts hoog is, — dan zal hij de arbeiders-kinderen niet uit winzucht aan het schoolonderwijs onttrekken of zelfs zijne eigene kinderen, die zoo noodig nog wat moesten leeren, tot den veldarbeid gebruiken, — in één woord, dan zal hij gezuiverd worden van vele dwalingen, die hem even zoo vele bronnen zijn van verdriet en ellende.

Wij moeten het derhalve met wêerzin erkennen, dat het den Nederlandschen landbouwer, in het algemeen, aan genoegzame kennis ontbreekt; zelfs de wetenschappelijke grondslagen van zijn eigen bedrijf zijn verborgen voor zijn blik. Het is zoo, dergelijke zaken worden op de lagere scholen niet geleerd, — en dit kan hem eenigermate tot verontschuldiging strekken, terwijl het ons tevens opmerkzaam maakt op eene noodlottige leemte in het gewoon lager onderwijs in landbouwende streken. Maar wij weten toch ook, dat er enkele landbouwers zijn, die zich door het lezen van wetenschappelijke werken, door opmerkzaamheid en proefnemingen een aanzienlijken schat van kennis hebben verworven. Treurig is het evenwel dat deze mannen, zoodra zij uit de onwetendheid der landbouwende klasse zich zelven verheven hebben, doorgaans hunne liefhebberij ook tot andere vakken uitstrekken, die met den landbouw niets te maken hebben, — dat zij uit hooge belangstelling in de theorie, de praktijk wel eens, tot groote ergernis hunner beroepsgenooten, verzuimen, en dat zij aan hunne neiging om met de verworvene kennis te pronken wel eens al te veel in gezelschappen en herbergen bot vieren. Maar al laten wij ook de bovengenoemde verontschuldiging gelden, er bestaat geene verontschuldiging voor de dwaze bewering, dat een landbouwer geene wetenschappelijke kennis noodig heeft. Vernederend is zulk eene stelling, die den landman tot een redeloos werktuig verlaagt, — vernederend is zij, vooral in den mond der landbouwers zelven, die hierdoor bewijzen, hoe weinig zij hun voortreffelijk beroep op prijs stellen.

Het gevolg der wetenschappelijke ontwikkeling zou eene toenemende beschaving zijn, — geene valsche beschaving, die zich in bonte pronkerij of in nuttelooze weelde openbaart, maar in eene schoone harmonie van des menschen geest met zijn uitwendig voorkomen en met zijne geheele omgeving, — eene harmonie, die tegelijk met de ruwe en onedele

Digitized by Google

gevoelens, ook alle onbevallige en stuitende vormen verbant. Door wetenschappelijke ontwikkeling wordt onze landbouwende klasse nevens den degelijken burgerstand de kern onzer bevolking, die aan de eene zijde een schutsmuur vormt tegen de verdorvenheid der aanzienlijken en aan de andere zijde tegen de barbaarschheid van het gemeen.

Konden derhalvé alle scholen zóó worden ingerigt, dat de landbouwende jeugd er onderrigt ontving in de vakken der natuurkunde, die in het naauwste verband staan met den landbouw, — voorts in de kennis der wetenschappelijke grondslagen van den landbouw, in de geschiedenis van den landbouw en in de kennis van den toestand van den landbouw in de naburige rijken, — en eindelijk in de eerste beginselen der staathuishoudkunde, en kon men in de eerste plaats de landbouwers overtuigen van de noodzakelijkheid der beoefening dier wetenschappen en hun lust inboezemen om zich hierop toe te leggen, — het zou eene onuitputtelijke bron van voordeel en genoegen opleveren voor hen zelven en een zegen wezen voor Nederland.

A. Winkler Prins.

Digitized by Google

TURGOT TE LIMOGES.

II.

Essai sur l'administration de TURGOT *dans la généralité de Limoges ; par* GUSTAVE D'HUGUES, *ancien élève de l'Ecole Normale, professeur agrégé d'histoire au Lycée impérial de Limoges, docteur ès Lettres.* Paris, Guillaumin et Cie. 1859, 266 pp.

(*Vervolg van blz.* 134).

In staathuishoudkundige ontwikkeling staat TURGOT hooger dan een zijner landgenooten. Uit hoofde der overeenstemming tusschen zijne denkbeelden en sommige stellingen der Physiocraten wordt hij door de meeste schrijvers tot hunne school gerekend. Het werd echter reeds door DUPONT DE NEMOURS opgemerkt, dat men TURGOT niet op eene lijn kan plaatsen met de eigenlijk gezegde leerlingen van QUESNAY; zijne wereldbeschouwing verschilt van de hunne. Lang voor de vorming der Physiocratische school, had hij het gebied der staathuishoudkunde betreden; zijne *Lettre sur le papier-monnaie* ging de verschijning van het eerste geschrift van QUESNAY ruim zeven jaren vooraf. Met regt wijst DUPONT DE NEMOURS even als aan SMITH, zoo ook aan TURGOT een eigen standpunt aan, en brengt hem tot de eclectische wijsgeeren, die van anderen het goede overnemen, en tevens hunne zelfstandigheid bewaren. Hij bewandelt zijn eigen weg, en mist bovendien die eenzijdigheid, welke de Fransche economisten der XVIIIde eeuw kenmerkt. Onafhankelijk van oordeel, nam hij de stellingen der nieuwe wetenschap eerst na eigen onderzoek aan, toetste ze aan de ervaring en vergenoegde zich niet met het bloote gezag van den *Meester*. Zijne rigting is een andere dan die der Physiocraten. Reeds van natuur meer tot het practische leven dan tot de bespiegeling overhellende, vond TURGOT voor deze neiging ruim voedsel in den werkzamen kring, waarin hij zich zag geplaatst. Deze practische zin openbaart zich vooral in zijne

Digitized by Google

geschriften, die met enkele uitzonderingen alle betrekking hebben op zaken van dadelijk belang, en waarin hij de lessen der wetenschap regtstreeks op den toestand van het oogenblik toepast. Terwijl de Physiocraten de leer van den volksrijkdom met natuurregt en afgetrokken bespiegelingen vermengen, zien wij TURGOT het gebied der werkelijkheid nimmer verlaten; hij stelt zich bij zijne redeneringen steeds een bereikbaar resultaat voor den geest. Als bestuurder eener provincie leerde hij de maatschappij beter en volledíger kennen, dan de koninklijke lijfarts, die zijne dagen in bespiegeling met zijne vrienden op het *entre-sol* van het paleis van Versailles doorbragt, en slechts flaauwe herinneringen van het landleven uit zijne jeugd had overgehouden. De verwijdering van QUESNAY uit het bedrijvige leven mag voor een deel de schuld dragen, dat hij bij de opmerking van het voortbrengend vermogen van den landbouw, de werking van datzelfde vermogen in nijverheid en handel voorbij zag, en zijn staathuishoudkundig stelsel op het eenzijdige beginsel vestigde, dat alleen de grond voortbrengt, en alle bedrijven buiten den landbouw wel nuttig zijn, maar den maatschappelijken rijkdom niet vermeerderen.

Enkele dwalingen heeft TURGOT met de Fransche school gemeen; met QUESNAY houdt hij den *impôt unique* voor de eenige goede belasting, ook bij hem staat het voortbrengend vermogen van den landbouw te veel op den voorgrond. Deze feilen worden ruimschoots vergoed door het aantal plaatsen in zijne talrijke geschriften, die van een helder inzigt in het zamenstel en het leven der maatschappij getuigen. Geen der Physiocraten heeft meer gewezen op het onafscheidelijk verband van landbouw, nijverheid en handel, dan TURGOT; het voortbrengend vermogen van den arbeid in het algemeen wordt door hem niet minder onvoorwaardelijk erkend dan door den schrijver van den *Wealth of Nations*. In zijne lofrede op GOURNAY leest men de merkwaardige stelling, dat de arbeider, die een stuk laken heeft geweven, de rijkdommen van den staat werkelijk heeft vermeerderd.

Niet minder belangrijk dan de stukken door TURGOT in zijne betrekking van intendant opgesteld, zijn zijne zuiver wetenschappelijke geschriften. Hieronder verdienen zijne „Réflexions sur la formation et la distribution des richesses," in de eerste plaats te worden genoemd. Van vele beginselen door SMITH volledig ontwikkeld wordt de kiem in dit opmerkelijk geschrift aangetroffen, dat tien jaren voor den *Wealth of Nations* het licht zag, en door TURGOT te midden zijner ambtsbezigheden werd bewerkt. Hij heeft de voordeelen der verdeeling van den arbeid uiteengezet, en aangetoond hoe daardoor met besparing

Digitized by Google

van tijd en inspanning beter werk wordt geleverd, en de algemeene rijkdom vermeerderd. Met SMITH wijst hij op het ruilvermogen als aanleiding tot die verdeeling, en beschouwt de ruiling als den band en den gronslag der zamenleving. Wat TURGOT zegt omtrent den oorsprong en het gebruik van het geld als waardemeter en ruilmiddel, en hoe het door de ruiling te bevorderen, de verdeeling van den arbeid uitbreidt, kan men bijkans vergelijken met het hoofdstuk van SMITH „*On the origin and the use of money.*" In de keuze van voorbeelden is hij even gelukkig als deze. Zijne denkbeelden over den aard, de vorming en de werking van het kapitaal vindt men, wat de hoofdzaak betreft, in het boek van SMITH terug. Bij den interest begon TURGOT reeds de rente van de assurantie-premie te onderscheiden, zonder echter nog dit woord te gebruiken. De regtmatigheid van den interest vond in hem een wakkeren verdediger, hij noemt dien den huurprijs van het kapitaal geregeld door vraag en aanbod. Ten sterkste verklaart TURGOT zich tegen alle inmenging der regering bij de bepaling van den rentestandaard en verwerpt alle woekerwetten, terwijl ADAM SMITH ze nog onder zekere voorwaarden schijnt te dulden.

In het algemeen zijn zijne beginselen de overgang van het stelsel dat de natuur als bron van rijkdom beschouwt, tot dat hetwelk den arbeid als zoodanig aanmerkt. In de staathuishoudkunde vormt TURGOT de schakel in den keten der wetenschap, die de Physiocraten met SMITH verbindt.

Met regt mogt men verwachten dat TURGOT ook langs andere middelen dan alleen door de ontwikkeling van den landbouw, den bloei zijner provincie zoude bevorderen. Vrijheid van den arbeid was de grondslag zijner politiek. Die vrijheid te herstellen waar zij werd verkort was het hoofddoel van zijn streven; hij bestreed elke belemmering als „eene schending van een der onvervreemdbare en heiligste regten van den mensch." (*)

De wetgeving op handel en nijverheid in Frankrijk was een verward zamenstel van fiscale, verbods- en beschermende maatregelen. Binnenlandsche tollinien verdeelden het land in een aantal kleine afgezonderde staten, voor het onderling verkeer door hooge in- en uitvoerregten bijna afgesloten. Gilden, monopolien en reglementen van bewerking, meerendeels nog uit den tijd van COLBERT, bemoeilijkten den toegang

(*) Oeuvres II p. 306.

Digitized by Google

tot de beroepen en verhinderden de toepassing van de vorderingen der wetenschap op het gebied der industrie.

Bij elke gelegenheid ontwikkelt TURGOT de voordeelen van vrije nijverheid en vrijen handel. Zijne officiële correspondentie is een doorloopende verdediging van den vrijen arbeid; telkens wederlegt hij de schoonschijnende gronden waarop het eigenbelang van enkele begunstigden zich ten koste van het algemeen verrijkt. Deze meestal vruchteloos gevoerde strijd verdient in hooge mate de belangstelling. Niet de moed, maar alleen de magt ontbrak aan TURGOT om reeds nu zijne plannen tot vrijmaking van den arbeid ten uitvoer te leggen, die hij later als Controleur général, door de opheffing der gilden, de vernietiging van vele monopolien, en het vrij geven van den handel in granen verwezenlijkte.

Zoo ver de enge kring der généralité en de perken zijner magt toelieten, bragt hij zijne beginselen in toepassing. In 1743 hadden de gebroeders LAFORÊT een katoenfabriek te Limoges opgerigt op uitgebreide schaal, die aan 1800 arbeiders werk verschafte. Door de regering was hun behalve vrijstelling van sommige belastingen en andere gunsten het uitsluitend voorregt toegekend, dat gedurende twintig jaren geen andere katoenfabriek te Limoges en tien mijlen in den omtrek zoude worden gevestigd. Dergelijke vergunningen waren toen zeer gewoon, en daar het allengs regel was geworden, dat zij verlengd werden, kwamen de ondernemers toen de twintigjarige termijn in 1763 verstreken was, op de vernieuwing hunner privilegien als op een regt aandringen. TURGOT, overtuigd dat een regering geene gunsten kan verleenen zonder de regten van anderen te krenken, weigerde volstrekt het monopolie te bestendigen, en beperkte tevens de andere voorregten. De eenige voordeelen, die hij hun als overgangsmaatregel tot vergoeding van de verloren gunsten verleende, was de toepassing ten hunnen aanzien der beginselen van vrijen handel. Hij schonk hun vrijstelling van alle in- en uitvoerregten op de grondstoffen en fabriekaten der onderneming en onbelemmerd verkeer door het binnenland. Wil men zich een begrip vormen van de naauwgezetheid en het overleg van TURGOT bij het beslissen over de belangen van anderen, men leze zijne briefwisseling met den minister van koophandel TRUDAINE, die over deze aangelegenheid ruim twintig bladzijden in de uitgave zijner werken beslaat.

Een geschikte aanleiding tot verdediging der vrijheid van industrie vond TURGOT in de ijzerkwestie. De ijzerproductie had zich in weerwil van vele beperkingen, door den natuurlijken overvloed van erts en hout allengs aanmerkelijk ontwikkeld. De abbé TERRAY, Contrôleur-general des

Digitized by Google

Finances, een staatsman, die in gewetenloosheid voor den kardinaal DUBOIS niet behoefde onder te doen, wilde van deze industrie partij trekken voor de schatkist. Onder den schijn van maatregelen te willen nemen tot opbeuring van dezen tak van nijverheid, maar met de bedekte bedoeling om de belasting op het ijzer (droit de marque) te verhoogen, (*) vraagt hij van TURGOT inlichtingen nopens den toestand der smeltovens. TERRAY had echter reeds te veel financiele schelmstukken gepleegd, dan dat men zich nog door zijne woorden liet vangen. TURGOT, den toeleg spoedig doorziende, bestrijdt in zijn antwoord zoowel de geveinsde als de ware bedoeling van den abbé. (†) In het algemeen wijst hij elke begunstiging door de regering aan de nijverheid te verleenen af; de eenige ondersteuning, die hij zoude kunnen goedkeuren, is uitbreiding van het onderwijs en het verleenen van belooningen aan degenen die zich door uitvindingen op het gebied der nijverheid hebben onderscheiden. Met aandrang vraagt hij volstrekte vrijheid en afschaffing van alle fiscale en beschermende regten. TURGOT verkondigde reeds de waarheid, dat bescherming steeds in omgekeerden zin werkt, en den nationalen rijkdom doet kwijnen in plaats van dien te ontwikkelen. Een ieder wil als verkooper de mededinging beperken, en tracht door bij de regering zijn bijzonder belang als staatsbelang voor te stellen, in de eerste plaats de buitenlanders van de markt uit te sluiten, terwijl niet wordt ingezien, dat wanneer de regering dezelfde gunst op gelijke gronden aan anderen verleent, men als kooper schade lijdt. Door de bescherming, die den handel vermindert, ontzegt men zich de voordeelen van een vrij verkeer met het buitenland; deze toch zijn zoo groot, dat indien men er in Frankrijk de proef van wilde nemen, de bloei van den handel en nijverheid, die hiervan het gevolg zoude zijn, weldra de andere volken tot navolging van het voorbeeld zoude opwekken. Een beschermend regt op het ijzer is vooral daarom nadeelig, omdat het den prijs verhoogt eener zaak, die voor bijna alle takken van industrie, en inzonderheid voor den landbouw onmisbaar is. TURGOT vergenoegde zich niet met het wegnemen van belemmeringen, maar hij bevorderde de vestiging van nieuwe takken van nijverheid door bekwame werklieden en werktuigen uit Engeland te laten komen.

(*) De belasting van het *droit de marque* kan worden vergeleken met het regt van den waarborg van de gouden en zilveren werken. Al het ijzer werd tot onderscheiding der soorten gestempeld, zoodra het uit de smeltovens kwam. Voor het stempelen werd een regt geheven. Het buitenlandsch ijzer werd bij den invoer aan dezelfde formaliteit onderworpen; tot bescherming der binnenlandsche ijzerproduktie was het regt aanzienlijk hooger gesteld. Zie Dareste de la Chavanne l. l. II p. 89.

(†) Lettre sur la marque des fers. Oeuvres I p. 376—388, vooral p. 380, 371, 383.

Digitized by Google

Binnen weinige jaren telde de généralité een aantal bloeijende fabrieken, waarvan sommige vroeger aldaar onbekend waren, als laken-, flanel- en katoenfabrieken, weverijen van verschillende wollenstoffen, spinnerijen, spijkermakerijen, matten- en mandemakerijen enz. TURGOT had in zijne jeugd de natuurwetenschappen beoefend, en bragt zelfs door zijne voor den tijd volledige kennis van de chemie, verbeteringen in het fabriekwezen tot stand. Vooral kwam hem die kennis te stade, toen door een bloot toeval het aanwezen in voldoende hoeveelheid van fijne porcelein-aarde (kaolin) werd ontdekt. De thans nog bestaande porcelein-fabrieken te Limoges zijn hare oprigting aan de ondersteuning van TURGOT verschuldigd.

Overtuigd dat nijverheid zonder handel niet kan bloeijen en de handel behalve vrijheid ook aan goedkoop vervoer behoefte heeft, stelde hij alles in het werk om de uiterst gebrekkige middelen van gemeenschap te verbeteren. De onder het bestuur van TURGOT aangelegde wegen hebben eene gezamenlijke lengte van ruim 150 mijlen. In een berg- en rotsachtig land zoo als Limousin ging die aanleg met vele bezwaren gepaard. Hij nam zelf deel aan het werk der ingenieurs, bepaalde de rigting en breedte der wegen, en droeg bovenal zorg voor den geregelden afloop des waters en het maken van zachte hellingen. De policie en het onderhoud der wegen werden nu voor het eerst op vasten voet geregeld. Langs de kanten van den weg moesten op gelijke afstanden hoopen steen, zand en kiezel worden geplaatst, om, bij het ontdekken van gebreken, de noodige bouwstoffen steeds bij de hand te hebben. Voor het onderhoud werden de wegen over de uitgestrektheid verdeeld in sectien (cantons.) Over elke sectie werd tegen vast loon een opzigter aangesteld, meestal een langs den weg wonende landbouwer, die verpligt was wekelijks den weg te inspecteren en de kleine schaden te herstellen.

Minder gelukkig slaagde TURGOT in de verbetering der waterwegen in Augoumois. De *Charente* was in den regel niet verder bevaarbaar dan tot Cognac, van daar tot Angoulême was de vaart zeer moeilijk en bij laag water geheel gestremd. Ruim een halve eeuw geleden had men plannen gemaakt tot verbetering der rivieren, doch het was bij plannen gebleven. TURGOT liet de vroegere ontwerpen op nieuw bearbeiden en gaf er die uitbreiding aan, dat de *Charente* niet slechts tot Angoulême, maar nog vijftig mijlen verder, tot Civray bevaarbaar zoude zijn. Financiële bezwaren, het vinden van 80,000 livres voor het maken van sluizen, en de kosten van onteigening hielden de verwezenlijking tegen. Doch toen TURGOT als Contrôleur-général de teugels van het bestuur in handen had, gebood hij in 1775 bij arrêt du Conseil, dat

Digitized by Google

met de uitvoering van dit werk onverwijld zoude worden aangevangen.

De ontworpen bevaarbaarmaking der Charente stond in verband met plannen tot uitbreiding van den handel. Het werd boven reeds aangestipt, dat de généralité groot gebrek had aan uitwegen. TURGOT beoogde door den aanleg van wegen het verkeer met de aangrenzende provincien gemakkelijk te maken, en door de kanalisatie der Charente een uitweg te openen tot afvoer van producten naar de aan den mond der rivier gelegen havenstad Rochefort. De généralité had dus regtstreeks belang bij den handel van Rochefort; en hoewel die stad tot een andere généralité behoorde, aarzelde TURGOT niet, ook voor hare belangen den strijd der handelsvrijheid op nieuw te aanvaarden.

COLBERT had Rochefort tot een der voornaamste krijgshavens gemaakt. De vermindering der marine na den vrede van 1763, bragt aan die stad veel nadeel toe, en de inwoners poogden zich door uitbreiding van den koophandel schadeloos te stellen voor het gemis van oorlogsvloot, werven en garnizoen. Zij verzochten verlof tot het drijven van handel op de kolonien. Het regt tot den kolonialen handel was een voorregt, dat slechts aan enkele havens werd verleend. TURGOT, die elke beperking van den handel bestreed, deed ook nu zijne stem luide hooren tot ondersteuning van het verzoek door den intendant van Rochefort namens de ingezetenen aan den koning gedaan. Uit het onbelemmerde verkeer met de kolonien meende hij, zoude ook de généralité voordeel kunnen trekken. Den meesten tegenstand vond het verzoek van den kant der ingezetenen van la Rochelle, een stad sedert jaren in het bezit van het regt tot het drijven van handel op de kolonien. Men voorzag namelijk, dat indien ook de haven van Rochefort voor de kolonien werd geopend, de handel van la Rochelle derwaarts zoude worden verlegd. De ligging van Rochefort aan den mond eener rivier was voor het binnenlandsch verkeer gunstiger dan die van la Rochelle. Te midden van den strijd der belangen liet TURGOT de onpartijdige taal der wetenschap vernemen, en schreef aan den Contrôleur-général, dat het voor den staat van geen belang was of de handel door deze of wel door een andere stad werd gedreven, maar dat het alleen de vraag was, den handel te drijven op de voordeeligste wijze en met de minste kosten. Hiertoe moet de meest geschikte markt worden gekozen. In het bijzonder belang van la Rochelle de grootere voordeelen ongebruikt laten, die Rochefort door zijne ligging aanbiedt, ware even onverstandig, als wanneer men zich tegen het graven van het kanaal van Languedoc had verzet, op grond der schade, die de vrachtrijders van Toulouse naar Cette er door zouden lijden. Reeds de regtvaardigheid eischt gebiedend, dat noch aan la Rochelle, noch aan Ro-

Digitized by Google

chefort uitsluitende handelsvoorregten worden verleend, maar dat elke stad en elke haven onbelemmerd gebruik kunnen maken van de eigenaardige natuurlijke voordeelen. Alleen vrijheid en onbeperkte mededinging kunnen tusschen de verschillende deelen en leden van den staat het evenwigt tot stand brengen, dat het meest strookt met het algemeen welzijn. (*)

Het verzoek der ingezetenen van Rochefort bleef gelijk de brief van TURGOT zonder gevolg. De zaken bleven in denzelfden staat tot dat TURGOT als minister, aan Rochefort bij arrêt du Conseil van 22 Dec. 1775 vrijen handel op de kolonien toestond.

Van meer belang dan de koloniale handel waaromtrent dikwijls overdreven voorstellingen werden gevormd, was de handel in graan, het hoofdproduct der généralité.

Op geen handelsartikel was de wetgeving meer met het algemeen belang in strijd, dan op het graan. Zij was een zamenstel van kortzigtige staatkunde en door het publiek gezag bekrachtigde volksvooroordeelen. COLBERT had de grondslagen tot die wetgeving gelegd. Zijne herhaalde verbodsmaatregelen, slechts nu en dan door een tijdelijk verlof tot uitvoer afgewisseld, behooren tot de voornaamste misslagen van zijn bestuur. Hij beoogde daarmede, de graanprijzen laag te houden, en den bloei der nijverheid door lage dagloonen te bevorderen. Doch juist het tegenovergestelde van dit doel werd bereikt. De voortbrenging niet langer door groote vraag, als gevolg van vrijen uitvoer geprikkeld, nam af en men begon zich te bepalen tot de cultuur der beste gronden. Sedert COLBERT waren de beperkingen van den graanhandel aanmerkelijk toegenomen. De hersenschimmige vrees voor opkoopers, een der meest ingewortelde volksvooroordeelen, had het vervoer van granen binnen 's lands op allerhande wijze doen bemoeilijken; aan kooplieden was het zelfs verboden magazijnen te vormen of vennootschappen voor den graanhandel aan te gaan. Soms werden de graanhandelaaars verpligt hunne waar tegen een door het gemeentebestuur bepaalden prijs aan de markt te brengen, en werd het verboden het graan op een andere plaats te verkoopen, dan op de openbare markt onder het toezigt des bestuurs. De koopers hadden even weinig vrijheid als de verkoopers; eerst moesten de ingezetenen zich voorzien, daarna de bakkers, en eindelijk werden de inwoners van andere plaatsen als *vreemdelingen* toegelaten.

Geen wonder derhalve dat TURGOT die in zijne vroegere geschriften, vooral in de lofrede op GOURNAY, den vrijen graanhandel met vuur verdedigd had, het édit van 1764 toejuichte, dat, door den invloed der

(*) Lettre au Contrôleur-général — Oeuvres I p. 371—375.

Digitized by Google

Physiocraten genomen, vrijheid van uitvoer en onbelemmerd verkeer in het binnenland toestond. Onmiddellijk nam hij de noodige maatregelen om de volledige uitvoering van dit édit in de généralité te verzekeren. In den vorm eener circulaire aan de marktmeesters, deed TURGOT een zeer bevattelijke verdediging van den vrijen graanhandel algemeen verspreiden. Hij wees daarin op de voordeelen van een vrij verkeer, en schreef aan de verschillende besturen de stipte handhaving voor van het édit van 1764, tegen elke oproerige beweging, die zich onder het volk tegen hetzelve mogt doen gelden. Behalve een groot aantal afdrukken van het édit en der circulaire, deelde hij exemplaren rond van het geschrift van LETROSNE: „La liberté du commerce des grains, toujours utile et jamais nuisible." TURGOT wilde niet slechts gebieden, maar ook overtuigen, en de volksmeening van vooroordeel bevrijden.

De verleende vrijheid duurde echter niet lang. TERRAY wenschte de tijden van verbod en belemmering terug. Hij kan thans niet meer gelijk voorheen, als minister in de granen speculeren, om langs dien weg geld te schrapen voor de verkwistende hofhouding van den verachtelijksten koning, die over Frankrijk heeft geregeerd. GALIANI's meesterlijke sophismen tegen den vrijen graanhandel in zijne *Dialogues sur le commerce des grains*, hadden vele voorstanders der vrijheid aan het wankelen gebragt. De duurte van 1770, het gevolg van een slechten oogst, scheen TERRAY een geschikte aanleiding om de oude vooroordeelen te verlevendigen, *de misbruiken van den vrijen handel* (gelijk hij zich uitdrukte) te beperken, en het édit van 1764 in te trekken. Voor den schijn won hij echter eerst het gevoelen der intendanten in. TURGOT maakte een inspectie-reis toen hij den brief van TERRAY ontving. Hij stelde zich dadelijk voor de bedreigde vrijheid in de bres, en schreef in den ongeloofelijk korten tijd van vijf weken, terwijl hij zijne reis voortzette, zijne „Lettres sur la liberté du commerce des grains," (*) waarin met redeneringen en met cijfers de voordeelen der onbegrensde vrijheid voor landeigenaars en landbouwers, voor voortbrengers en verbruikers worden ontwikkeld. Alleen van den vrijen handel is gelijkmatigheid der graanprijzen, toenemende productie, vermeerdering van het *produit net*, verhooging der loonen en aanwas der bevolking te verwachten. Ook mag men aannemen dat alsdan de welvaart van den stand der landbouwers dezen, door het bezit van het benoodigde kapitaal, allengs in staat zal

(*) Deze brieven vormen een boekdeel. Zij zijn onvolledig tot ons gekomen. TURGOT had den tijd niet er afschriften van te laten maken. Van de zeven brieven zijn er vier bewaard; de drie overige kennen wij alleen door de uittreksels van DUPONT DE NEMOURS.

Digitized by Google

stellen de gebrekkige cultuur door *métayers*, nog in ¼ van Frankrijk in gebruik, met die door pachters te verwisselen.

Ofschoon TERRAY niet voornemens was zich naar den raad van den schrijver der brieven te gedragen, kon hij zich niet onthouden aan de verdiensten van diens arbeid openlijk hulde te doen. Het édit van 1764 werd opgeheven, en de vrijheid van den handel in granen bleef geschorst, tot dat TURGOT die in 1776, ten koste zijner betrekking van Contrôleur-général, herstelde.

Getuigen alle de opgenoemde regeringsdaden van warme belangstelling voor het welzijn der bevolking, niets doet het menschlievend, christelijk karakter van TURGOT gunstiger kennen, dan zijne maatregelen tot leniging der ellende ten tijde der aan hongersnood grenzende schaarschte van 1770.

De oogst van 1769 was over het geheele rijk bij uitstek slecht geweest, en in sommige streken, waaronder Limousin, geheel mislukt. De graanprijzen rezen tot het vier- ja vijfvoudige. Voor de bevolking ten platten lande, die zelfs in gewone tijden een armoedig en kommervol bestaan had, was inzonderheid de toekomst hagchelijk, zonder krachtige ondersteuning stond haar hongersnood te wachten.

Tot afwending der gevreesde rampen in dien bangen tijd, handelde TURGOT volgens vaste beginselen, die hij in de toepassing ontwikkelde, doch niet veranderde. Handhaving zooveel mogelijk der handelsvrijheid, opwekking tot vrije liefdadigheid, en waar deze niet voldoende was, heffing eener armenbelasting; het verleenen van onderstand als loon voor arbeid, zijn de hoofdtrekken die aan zijne armenzorg ten grondslag liggen. De verdediging van den vrijen graanhandel maakte menigwerf krachtige maatregelen noodzakelijk. In weerwil dat het édit van 1764 nog van kracht was, herleefde bij vele autoriteiten de oude zucht om het vrije vervoer der granen te beperken, en bij de bepaling der prijzen regelend tusschen beiden te treden. Niet zonder moeite verkreeg hij van den Conseil d'état de vernietiging van een *arrêt* door het Parlement van Bordeaux uitgevaardigd, waarbij aan alle eigenaars van granen de verpligting werd opgelegd, de weekmarkten van een voldoende hoeveelheid graan te voorzien, en tevens verboden werd het graan in de magazijnen te verkoopen. Langs denzelfden weg liet TURGOT de besluiten vernietigen van het bestuur der stad *Turenne*, dat den uitvoer van koren verbood, en de verkoopers noodzaakte hunnen voorraad voor een bepaalden prijs af te staan, alsmede van den *lieutenant de police* van Angoulême, die aldaar een stapelplaats wilde vormen, en de kooplieden dwong al het aangevoerde graan, voor dat het verder

Digitized by Google

mogt worden verzonden, eerst in de magazijnen der stad op te slaan.

Als tijdelijken maatregel tot regtstreeksche voorziening in de behoefte der arme bevolking, gebood TURGOT de oprigting van een burgerlijk armbestuur (bureau de charité) in elke gemeente. Door tusschenkomst der *officiers de justice* werden de gegoede ingezetenen tot een bijeenkomst opgeroepen, om onder de leiding der pastoors te beraadslagen over hetgeen tot leniging van den nood te doen viel. Deze vergaderingen, wekelijks te houden, zouden in groote gemeenten door commissien uit de ingezetenen kunnen worden vervangen. Men moest trachten langs den weg van vrijwillige inschrijving de noodige onderstandsgelden te verkrijgen, en waar de liefdadigheid te kort schoot, bleef niet anders over dan het ontbrekende door een gedwongen heffing aan te vullen. Die heffing zoude algemeen zijn en een ieder moest daarin in verhouding tot zijn vermogen worden aangeslagen. Men rekene het TURGOT niet als een verwijt toe, dat hij tot de toepassing van het beginsel der wettelijke liefdadigheid besloot; de geheel buitengewone omstandigheden wettigen dezen maatregel voor de vierschaar der staathuishoudkunde, de door zijn toedoen verstrekte onderstand had alleen als uitzondering bij volstrekte onvermijdelijkheid plaats en droeg bij het ongenoegzame der vrijwillige liefdegaven in een tijd van hongersnood allezins het karakter van politiezorg. De verstandige wijze waarop de onderstandsgelden werden besteed, strekte niet weinig om de nadeelige gevolgen der wettelijke liefdadigheid tegen te gaan.

TURGOT stelde zich ten doel aan de armen werk te verschaffen: „Ceux à qui leurs forces permettent de travailler ont besoin de salaire et l'aumône la mieux placée et la plus utile consiste à leur procurer les moyens d'en gagner." De mannen werden gebruikt tot het herstellen en verbeteren der wegen; de vrouwen moesten spinnen. (*) Die ongeschikt waren tot den arbeid werden regtstreeks bedeeld. In den regel bestond de bedeeling uit levensmiddelen, slechts bij uitzondering uit geld, om alle aanleiding tot verkwisting te voorkomen. Met hetzelfde doel geschiedde de uitgifte van lederen geld, dat bij sommige winkeliers tegen bepaalde hoeveelheden meel, grutten, aardappelen of rijst kon verwisseld worden. (†) In de havens der Oostzee, te Hamburg

(*) Ten aanzien der schamele armen maakte hij een uitzondering. In de *Instruction sur les Bureaux de charité* was uitdrukkelijk bepaald, dat voor deze soort van armen gelden moesten worden afgezonderd, en dat men bij het verleenen van ondersteuning hunne kieschheid moest ontzien.

(†) De winkelkaartjes door sommige departementen onzer *Maatschappij tot Nut van 't Algemeen* uitgegeven, zijn oorspronkelijk een instelling van TURGOT.

Digitized by Google

en te Amsterdam, liet TURGOT aanzienlijke hoeveelheden graan opkoopen, en bij het ontoereikende der aanvoeren, kocht hij te Bordeaux eenige ladingen rijst. Daar de rijst destijds in de généralité naauwelijks bekend was, gaf hij in een afzonderlijke instructie niet minder dan elf recepten ter bereiding. Het afdalen tot zulke bijzonderheden rekende de groote man niet beneden zich, waar het de bevordering gold van het welzijn des volks.

Nu TURGOT voor allen die wilden werken, de gelegenheid geopend had, langs dien weg hun onderhoud te verdienen, achtte hij zich ook ten volle geregtigd, tot krachtige wering der bedelarij, zoowel in het belang der openbare orde als in dat der zedelijkheid. Het bevel dat alle bedelaars en vagebonden met gevangenis zouden worden gestraft, is voorzeker in deze omstandigheden niet van overdreven hardheid te beschuldigen, wanneer men in aanmerking neemt, dat COLBERT hen naar de galeijen zond, en de *Tiers état* in zijne laatste bijeenkomst had geeischt, dat alle bedelaars eenvoudig zouden worden gewurgd en gehangen.

Terwijl TURGOT alles aanwendde wat den nood kon verligten, poogden sommige grondeigenaars zich te midden der algemeene ellende ten nadeele der arme landbouwers te verrijken. De meeste landpachten werden in natura betaald; daar het nu door den mislukten oogst onmogelijk was de vereischte hoeveelheid te betalen, vorderden de eigenaars van hunne pachters de waarde van het verschuldigde graan, berekend naar den prijs van het oogenblik. TURGOT rustte niet voor dat hij een middel had gevonden om deze schreeuwende onbillijkheid, die met de letter der wet overeenkwam, te keeren, en het gelukte hem een lang vergeten ordonnance uit het stof op te delven, die aan de parlementen de magt verleende om, bij groote duurte de betaling der pacht op billijke wijze te regelen. Door zijne bemiddeling verscheen weldra een arrêt van het parlement van Bordeaux, dat de graanprijzen van 1769 als grondslag bij de berekening der pachten voorschreef. Bovendien verpligtte hij de landeigenaars om aan hunne behoeftige pachters het noodige levensonderhoud te verstrekken.

Nadere bijzonderheden omtrent de daden van TURGOT gedurende dit tijdperk, en de wijze waarop hij de door den koning verleende subsidie heeft besteed, staan uitvoerig opgeteekend in zijn *Compte-rendu au Contrôleur-général;* een lezenswaardig stuk, omdat het leert hoeveel een standvastige wil tot het goede aan verstandig overleg gepaard, met geringe hulpmiddelen tot stand kan brengen.

Digitized by Google

De dood van Lodewijk XV (10 Mei 1774) gaf aanleiding tot een verandering van ministerie. De kanselier-groot-zegelbewaarder MAUPEOU trad af, en de maitressen-regering nam een einde. De 73jarige DE MAUREPAS, die vroeger door een schimpdicht op Mad. DE POMPADOUR in ongenade was gevallen, en sedert vijf en twintig jaren van het hof en de hoofdstad verwijderd leefde, werd door den jongen koning tot het bewind geroepen. MAUREPAS stond geheel onder den invloed zijner vrouw, en deze werd op hare beurt beheerscht door den abbé VERY, een vriend van TURGOT, uit den tijd zijner studien aan het seminarie. Buiten medeweten van dezen wist VERY te bewerken dat TURGOT op den 20 Julij 1774 tot Minister van Marine werd benoemd. Hij bleef dit slechts vier weken, en verving in Augustus den abbé TERRAY als Contrôleur-général des Finances.

Het is door de biographen van TURGOT en de geschiedschrijvers der regering van Lodewijk XVI genoeg bekend, hoe het den minister van Financien, ondanks de hevige tegenwerking van adel en parlement, mogt gelukken eenige orde en zuivering in den Augiasstal van Frankrijk aan te brengen, tot dat de zwakke koning aan den invloed eener hofkabaal toegevende, den eenigen minister ontsloeg die, zoo hij de revolutie niet had kunnen voorkomen, althans hare kracht zoude hebben gebroken.

Wij zouden onze perken te buiten gaan, indien wij den Intendant van Limoges op het groote staatstooneel wilden beschouwen, om ook daar op te merken, hoe hij te midden eener bedorven en zelfzuchtige maatschappij, de strikte regtvaardigheid tot rigtsnoer zijner daden koos, en alleen onbedreven was in de kunst der staatslieden om zijn geweten en zijne beginselen te plooijen naar de eischen der omstandigheden.

Werpt men den blik terug op zijn bestuur te Limoges, dan erkent men dat VOLTAIRE, toen hij de benoeming van TURGOT tot intendant vernam, hem met het volste regt kon toeroepen: „On prétend qu'un intendant n'est propre qu'à faire du mal, vous prouverez j'en suis sûr, qu'il peut faire beaucoup de bien."

Utrecht, Maart 1860. J. F. B. BAERT.

Digitized by Google

LIJST *van de Statistieken en Handelsverslagen, van regeringswege aan de kamers van koophandel en fabrieken verzonden.*

31 *Mei* 1860, werd verzonden: Een verslag omtrent den handel en de nijverheid te **Cincinnati** gedurende het jaar 1859.

4 *Junij.* Eene gedrukte opgaaf betreffende den handel en de scheepvaart van **Groot-Brittannie en Ierland** over de maand en de vier maanden, geëindigd den 30sten April 1860. (tot ult. *Mei* en *Junij* verz. 7 Julij, 10 Aug.)

5 *Junij.* Een tabellarisch overzigt van den handel te **Bremen**, gedurende het jaar 1859.

19 *Junij.* Een verslag met bijlagen, omtrent de handels- en nijverheidsbetrekkingen van **Oostenrijk** gedurende April 1860. (idem, Mei en Junij verz. 12 Julij en 8 Aug.)

22 *Junij.* Eene gedrukte opgave der **zeeverzekeringen** gedurende 1859 in de haven van **Hamburg** gesloten.

23 *Julij.* Een overzigt van den handel van **Hamburg** gedurende het jaar 1859.

1 *Aug.* Eene gedrukte opgaaf betreffende de hoeveelheden **suiker**, van verschillende soort, in **Groot-Brittannie** ingevoerd van 1800 tot 1859, en de invoeren aldaar van suiker, melassen, rhum, koffij, cacao en katoen uit West-Indie, Mauritius en de Britsche bezittingen in Indie, van 1831 tot 1859, enz.

13 *Aug.* Een verslag van den Minister van Finantien in Brazilie, behelzende een overzigt van den fiantielen toestand van dat Rijk.

LIJST *van verschillende in de Staats-Courant voorkomende Statistieke Bescheiden, Verslagen enz.*

St.-Ct. 2 *Junij.* Maandel. opgave van de **Ned. Bank.** (Zie voorts *St.-Ct.* 3 Julij, 2 Aug.)

Opgave van de gedurende December 1859 te Batavia, Samarang en Soerabaya ingevoerde **wollen** en **katoenen goederen**, vervaardigd in landen, bewesten de Kaap de Goede Hoop.

3 en 4 *Junij.* **Rijkstelegraaf.** Mededeeling nopens geopende telegraafkantoren in Oostenrijk en Frankrijk en verdere berigten.

5 *Junij.* Mededeeling door het departement van Finantien van een overzigt uit eene memorie van de in Oostenrijk bestaande verordeningen omtrent de voorziening in verliezen van bewijzen van openbare schuld of van de daartoe behoorende coupons en talons.

6 *Junij.* Opgave van het gedurende Mei ontvangen bedrag aan **suikeraccijns.** (Zie volgg. maanden *St.-Ct.* 6 Julij en 8 Aug. 1860.)

9 *Junij.* Staat van de voornaamste **katoenen goederen**, waarvoor ter verzending naar Ned. Indie, gedurende de maand Mei 1860, **certificaten** van **oorsprong** bij het Departement van Kolonien zij geviseerd (Over de volgende maanden, zie *St.-Ct.* 10 Julij en 8 Aug. 1860.)

13 *Junij.* Algemeene grondslagen, naar welke de **gouvernements-suikercultuur**, alsmede de fabricatie van suiker op Java wordt in stand gehouden, in verband met het voorschrift van art. 56 van het reglement op het beleid der regering van Nederlandsch Indie.

Rijkstelegraaf. Berigt omtrent geopende kantoren in het buitenland.

Digitized by Google

14 *Junij.* Mededeeling door het ministerie van Finantien, nopens de rentebetaling op het **grootboek** der twee en een half percents Nationale schuld.

16 *Junij.* Waarschuwing van den Minister van Binnenlandsche Zaken aan de afzenders van **telegrammen**, nopens het ontbreken van sommige teekens, bijzonder in handelsberigten.

17 *en* 18 *Junij.* **Rijkstelegraaf.** Mededeeling nopens het openen van het kantoor te Scheveningen en verder over eenige kantoren in het buitenland.

Mededeeling van het **Depart.** van **Fin.**, omtrent de verzending van brieven naar Portugal, de Kaap-Verdische eilanden en Brazilie, en verdere berigten.

Overzigt van Nederlands **in-** **uit-** en **doorvoer** van eenige der voornaamste handelsartikelen in de maand April 1860 (Volgg. maanden, zie *St.-Ct.* 18 Julij, en 19 en 20 Aug. 1860.)

19 *Junij.* Overzigt van de opbrengst der **rijksmiddelen** over Mei 1860 en over hetzelfde tijdvak van 1859. (Volgg. maanden, zie *St.-Ct.* 15 en 16 Julij, en 16 Aug. 1860.)

Opgave van het **Min.** van **Fin.** van **Rusland** der op den 19^{den} Mei 1860, oude stijl, te St. Petersburg, door de **keizerlijke commissie** van **amortisatie** uitgeloten **billetten** van **inscriptie.**

Overzigt van den handel en de scheepvaart der kolonie **Suriname** in 1859.

Opgave der gedurende Jan. 1860 te Batavia, Samarang en Soerabaya ingevoerde wollen en katoenen goederen, vervaardigd in landen, bewesten de kaap de Goede Hoop. (Zie over Feb. *St.-Ct.* 7 Aug.)

22 *Junij.* Staten van de laagste en hoogste **handelprijzen** van **producten** van **landbouw** en **veeteelt** op de voornaamste markten gedurende April 1860. (Mei, *St.-Ct.* 4 Aug. Junij, 11 Aug. 1860.)

23 *Junij.* Opgave van de op 15 Junij 1860 in de entrepots te Amsterdam Rotterdam, Schiedam, Dordrecht en Middelburg aanwezige hoeveelheid goederen.

24 *en* 25 *Junij.* Suppletie-staat van den **invoer** uit Nederland voor rekening van het Gouvernement, behoorende bij het **overzigt** van den **handel** en de **scheepvaart** der **kolonie Suriname** in 1859, voorkomende in de Staats-courant van 19 Junij.

27 *Junij.* Verslag der zitting van de **Rijkscommissie** voor **Statistiek**, gehouden 19 Junij 1860.

29 *Junij.* **Rijkstelegraaf.** Mededeeling nopens de opening van eenige kantoren in het binnen- en buitenland.

30 *Junij.* Staat van de in het 2^{e} kwartaal 1860 in de entrepôts te Amsterdam, Rotterdam, Schiedam en Dordrecht in- uit- en doorgevoerde ponden ruwe en geraffineerde **suiker.**

1 *en* 2 *Julij.* Rapport van de commissie voor de **internationale ruiling** van voorwerpen van wetenschap en kunst over het jaar 1859.

6 *Julij.* Vergelijkende opgave der **schepen,** waarvoor in de eerste zes maanden van 1859 en 1860 voor de eerste maal Nederlandsche **zeebrieven** zijn uitgereikt.

7 *Julij.* Staat van wederbeleggingen bij het **kroon-domein**, tot en met ult^{o} Junij 1860.

12 *Julij.* **Rijkstelegraaf.** Berigt omtrent de opening enz. van telegraafkantoren in het buitenland.

13 *Julij.* Verslag van den te verwachten **oogst** in de provincie Utrecht over 1860.

Digitized by Google

18 *Julij.* Verslag omtrent den stand der voornaamste voedergewassen in **Friesland.**

20 *Julij.* Opgave van de op 15 Julij 1860 in de entrepôts aanwezige hoeveelheden **ruwe suiker.**

24 *Julij.* Verslag omtrent de verwachtingen van den te velde staanden oogst in de provincie **Limburg.**

Alsvoren in de provincie **Overijssel**

26 *Julij.* Alsvoren in de provincie **Gelderland.**

27 *Julij.* Verslag omtrent de verwachting van de te velde staanden oogst in de provincie **Drenthe.**

28 *Julij.* **Rijktelegraaf.** Opgave van eenige geopende kantoren in het buitenland.

4 *Aug.* Verslag omtrent de verwachtingen van den oogst in de provincie **Noord-Holland.**

8 *Aug.* **Rijkstelegraaf.** Berigt omtrent de opening van kantoren te Franeker, Veendam en eenige in het buitenland.

9 *Aug.* Verslag omtrent de verwachtingen van den **oogst** in de provincie **Zeeland.**

Door het Departement van Kolonien medegedeeld :

A. Opgave van de verschillende op Java uit den oogst van 1860 reeds afgeleverde en vermoedelijk nog te leveren **gouvernementsproducten**, onder ult°. Maart 1860.

B. Opgave der **producten** voor particuliere rekening op Java geteeld uit den oogst van 1859, onder ult°. Maart 1859.

Overzigt van het cijfer der bevolking, van de opbrengst der **gouvernementscultures** en der verschillende belastingen, en van handel en scheepvaart in de residentie Soerabaya, over 1850 en 1855 tot en met 1859.

12 *en* 13 *Aug.* Plan voor eene geldleening tot het aanleggen van provinciale wegen in **Noord-Braband.**

19 *en* 20 *Aug.* **Rijkstelegraaf.** Mededeeling van het geopende kantoor op het Loo, en eenige kantoren in het buitenland.

LIJST *van wetten, kon. besluiten, en ministerieele resolutien, betrekking hebbende op nijverheid, financien enz. in de Staats-courant voorkomende.*

St.-Ct. 3 *en* 4 *Junij.* Kon. besluit van den 27 Mei 1860. (*St.bl.* N° 20), houdende goedkeuring van Statuten der vereeniging **Zeerust** te **'s Gravenhage**, en erkenning dier vereeniging als regtspersoon.

7 *Junij.* Kon. besluit van den 22sten Mei 1860 (*St.bl.* N° 19), bepalende de plaatsing in het Staatsblad der additionele overeenkomst, ter uitbreiding van het met Frankrijk gesloten verdrag wegens den waarborg van den **letterkundigen eigendom.**

8 *Junij.* Beschikking van den Minister van binnenlandsche zaken van den 6a Junij 1860, houdende schorsing van de vergunning aan de HH. Kievits en C°. te Amsterdam verleend voor de **stoombootdienst** van het Capelsche veer naar Rotterdam en tusschenplaatsen.

12 *Junij.* Kon. besluit dd. 13 Mei 1859, No 62, houdende bewilliging

Digitized by Google

van de gewijzigde statuten der te Amsterdam gevestigde **Binnenlandsche schroefstoomboot-maatschappij.**

Kon. besluit dd. 15 Oct. 1859 N° 63, houdende verandering van de art. 12, 18, 26 en 30 voorkomende in het ontwerp van gewijzigde statuten van bovenstaande naamlooze vennootschap.

14 *Junij.* Beschikkingen van den Minister van Binnenlandsche Zaken dd. 12 Junij 1860, houdende nadere bepalingen voor de kostelooze bestelling der **telegrammen.**

Wet van den 7den Junij 1860 (*St.bl.* No 21), houdende wijziging der wettelijke bepalingen betrekkelijk het **buiten 's lands verteren van pensioenen** en onderstanden ten laste van den Staat.

20 *Junij.* Wet van den 7den Junij 1860 (*St.bl.* No 22) regelende de eindbestemming der baten van de voormalige **wees- en momboirkamers.**

Alsvoren van den 7den Junij 1860 (*St.bl.* No 23), houdende bekrachtiging van eene provinciale belasting in **Groningen.**

27 *Junij.* Wet van den 7den Junij 1860. (*St.bl.* No 24), houdende verhooging der begrooting wegens den **arbeid** der **gevangenen** over 1859.

30 *Junij.* Wet van den 7den Junij 1860 (*St.bl.* No 25), tot inkoop en **amortisatie** van rentegevende nationale schuld.

3 *Julij.* Kon. besluit dd. 26 Mei 1860 No 57, betreffende de oprigting der **Oldenzaalsche Weverij-maatschappij.**

5 *Julij.* Beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken dd. 2 Julij ll., houdende wijziging der vergunning aan den heer J. J. van der Maaden verleend voor eene **schroefstoombootdienst** tusschen Amsterdam, Gouda, Rotterdam, Dordrecht en Middelburg.

10 *Julij.* Kon. besluit van den 25 Junij 1860, (*St.bl.* No 26), nopens besluiten van den gemeenteraad van Delft, ter zake van zekere in die gemeente bestaande gemengde instelling van liefdadigheid.

12 *Julij.* Kon. besluit van den 28sten Junij 1860 (*St.bl.* No 27), houdende vernietiging van een besluit der Gedeputeerde Staten van **Noord-Holland.**

Resolutie van den Minister van Finantien dd. 23 Julij, houdende voorschriften omtrent de uit- en inklaringen van schepen, die van de eene Nederlandsche haven over zee naar de andere verzeilen.

13 *Julij.* Kon besluit dd. 4 Julij 1860 (*St.bl.* No 28), houdende toepassing van art. 39 der wet van 21 Aug. 1859 (*St.bl.* No 98) op de spoorwegdiensten van de **Holl. IJzeren Spoorwegmaatschappij**, de **Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij** en de **Aken Maastrichtsche Spoorwegmaatschappij.**

Kon. besluit dd. 9 Julij 1860 No 16, houdende wijziging van art. 10 der statuten van de **Holl. IJzeren Spoorweg-maatschappij.**

Beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken dd. 10 Julij jl. waarbij aan B. A. Keyzer te Rotterdam vergunning is verleend voor eene **stoombootdienst** van den Bommel tot Rotterdam en terug.

20 *Julij.* Beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken dd. 13 Julij 1860, houdende vergunning voor eene **schroefstoombootdienst** tusschen Amsterdam en Utrecht en tusschen plaatsen.

22 *en* 23 *Julij.* Alsvoren dd. 20 Julij 1860, houdende intrekking der vergunning aan de **stoombootdienst**, tusschen het Capelsche veer en Rotterdam, aan P. P. Kievits en Co. verleend.

Digitized by Google

29 *en* 30 *Julij.* Kon. besluit dd. 6 Julij (*Stbl.* No. 29), bepalende de plaatsing in het Staatsblad van de overeenkomst nopens den **brugbouw** te **Mainz.**

5 *en* 6 *Aug.* Kon. besluit dd. 26 April 1860 No 58, houdende wijziging der acte van de **Nieuwe Rotterdamsche gaz-fabriek.**

8 *Aug.* Kon. besluit van den 1 Aug. No 46, betrekkelijk de oprigting eener **kamer** van **koophandel** en **fabrieken** in de gemeente Avereest.

14 *Aug.* Kon. besluit dd. 26 Julij 1860 No 47, houdende bewilliging voor eene wijziging in de statuten der te Rotterdam gevestigde maatschappij van verzekering genaamd **Neptunus.**

16 *Aug.* Kon. besluit dd. 26 Junij 1860 No 46, houdende alsvoren der te Rotterdam gevestigde **Zee- en Brandverzekering-maatschappij.**

19 *en* 20 *Aug.* Kon. besluit van den 13 Aug. 1860 (*Stbl.* No 38), houdende verlenging van den termijn voor den ijk van 't oude vaatwerk in **Limburg.**

Beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken, dd. 15 Aug. 1860, houdende vergunning voor **stoombootdienst** tusschen Nijmegen, Rotterdam en Schiedam.

BOEKBEOORDEELING.

Verhandeling over het domicilie van onderstand, door I. J. Blaupot ten Cate. Gron. S. B. Wolters, 1860, 8°., 186 bladz.

Nomen et omen. Op hetzelfde veld waar de vader met zoo uitstekend goed gevolg arbeidde, treffen we ook den zoon aan als deze voor de eerste maal, na volbragten academischen loopbaan, de hand aan den ploeg slaat. Het dragen van een met zooveel lof bekenden naam brengt groote verpligtingen mede. Zulk een goede afkomst stemt de verwachting ten goede.

Sedert de invoering der armwet leverde de pers niet veel meer op dan beschouwingen tot toelichting en verklaring dier wet, dikwijls ook ter mededeeling van hare werking. De menigte boekjes en verhandelingen waardoor van 1848—54 ons land als 't ware overstroomd werd, — een voorspel van de vele en velerhande stelsels en stellingen die bij de vaststelling der wet in de Staten-Generaal werden verdedigd — dreven sedert met den stroom voorbij. Slechts aan enkele viel een beter lot ten deel. De heer Blaupot ten Cate brengt ze ons alle in herinnering. Hij heeft alle toen gëuitte denkbeelden omtrent het domicilie van onderstand nogmaals beproefd en gewogen, en zijn arbeid besloten

Digitized by Google

met een overzigt der deugden en gebreken onzer tegenwoordige armwet.

Hebben wij in zijn boek nieuwe gezigtspunten gezocht, over de oude quaestie? Wij waren te zeer overtuigd hoe moeijelijk het is, indien niet onmogelijk, om nieuwe denkbeelden te verspreiden over een zoo veel besproken onderwerp. In ons land is de armenquaestie zoo wetenschappelijk en zoo populair, zoo door rijp en groen behandeld en overwogen, dat het hiervan waarlijk wel gelden mag: *litem componere oportet.* Bijzondere punten en onderdeelen mogen nog toelichting wachten, de hoofdvragen zijn afgepleit. Daarmede willen we niet hebben gezegd dat de S. een arbeid verrigt heeft welke beter ware nagelaten, of die te laat komt; alleen wenschen wij uit te spreken dat naar ons bescheiden oordeel, de wetenschappelijke overweging der armenqueastie voor 't oogenblik weinig nieuws kan opleveren, ook omdat veler en velerlei resultaat zich in zekere mate gelijkelijk laat regtvaardigen. Waar dus de praktijk beginnen moet — en op die vooral komt het aan — daar moet eene keuze gedaan worden tusschen die verschillende resultaten, eene keuze welligt niet altijd streng wetenschappelijk te verdedigen, maar vooral in te rigten naar de behoeften van den toestand die geregeld moet worden, en steeds met inachtneming van den aard des volks ten wiens behoeve die regeling in 't leven geroepen wordt.

Van waar zooveel keuze bij het tot stand brengen van eene regeling der publieke armenzorg? Van waar zooveel verschil van gevoelen tusschen mannen van kennis en ervaring, omtrent dit groote vraagstuk onzer eeuw? Waarom moet dit ons geslacht voorbijgaan, nalatende een roem van vooruitgang in kennis, in ontwikkeling, in stofbeheersching, maar tevens een onopgelost probleem, dat zich telkens weder met dreigenden vinger aan de nakomelingschap zal vertoonen, het probleem van het pauperisme?

Gelijk de medische wetenschap den dag nog niet nabij acht waarop men haar onder de *sciences exactes* eene plaats zal inruimen, mede omdat zij de pathologie onder hare hoofdvakken telt, zoo is het ook met de sociale wetenschap, waar zij de wonden peilt der hedendaagsche maatschappij. Het pauperisme nu is eene ziekte der zamenleving. En hoe meer het ligchaam ontwikkelt, des te meer vertoonen zich die plaatsen welke door de ziekte werden aangetast. Moet de geneesheer daarom wanhopen? Ontzettend is de gedachte aan de ellende die in onzen tijd geleden wordt door die klassen welke wij de arme volksklasse plegen te noemen, niet alleen binnen de grenzen van ons koningrijk, maar ook daarbuiten. Moeten we daarom den moed verliezen en vlugten voor de besmetting, die sedert lang epidemisch geworden is? Niemand zal het beweren: en daarom moet iedere poging ons welkom

Digitized by Google

zijn, die zich ten doel stelt iets bij te dragen tot verligting, tot genezing, tot betere kennis van krankheid en geneeswijze tevens.

Maar desniettemin is het ons wel eens voorgekomen dat dit standpunt waarvan de quaestie onzes inziens moet beschouwd worden, niet altijd genoeg in het oog werd gehouden. Is dat standpunt het ware, men kan dan moeijelijk spreken van eene verpligting van den staat tot verzorging der armen, zonder tevens op afdoende wijze aan te toonen, waarop die verpligting steunt. Is het omdat de staat geroepen werd tot genezing van alle kwalen die het welvaren der maatschappij bedreigen? Maar men zal die roeping moeijelijk kunnen verdedigen en zich tevens vrijwaren tegen de verdenking van socialisme. Is het omdat de staat, zooals de S. meent, met zoo uitnemend gevolg als geneesmeester kan optreden? Men gevoelt, dat argument bewijst te veel en is niet afdoende. Evenzeer als de S. bevreesd voor staatsalvermogen, zijn we beducht voor staatsarmverzorging die op deze beginselen rust. Worden we verpligt deze te noemen, wij willen dat niet doen dan gedwongen. Spreken we haar naam uit, het is omdat we niet anders kunnen, en dat wel uit zelfbehoud.

Ons komt het voor dat er slechts één argument voor staatsarmenzorg te vinden is, het is het beginsel der politie; alleen uit dat beginsel kan staatsarmenzorg genade vinden in onze oogen, die zoo gaarne het *laissez faire* allerwege aanschouwen; alleen met dat beginsel achten we den wetgever verantwoord, wanneer deze spreekt van onderstand uit gemeente- of staatskas. Onze armwet formuleert dat beginsel in het harde woord: „onvermijdelijke noodzakelijkheid"; kent ge sterker uitdrukking voor het onverpligte, uit nooddwang afgeperste hulpbetoon? Te dezen aanzien nu verschillen we van den S. over het domicilie van onderstand, en dit algemeen beginsel staat in lijnregt verband met het eigenlijk onderwerp van zijn boek.

Regt op onderstand — niemand erkent dit. En toch wat zien we gebeuren? Alles wordt ingerigt alsof het onbetwistbaar was. De verpligting van den Staat wordt erkend. Want de gemeente die den arme in zekere gevallen niet meer afwijzen mag, ja die gedwongen kan worden bij regterlijk vonnis dien onderstand uit te betalen, wordt bij de wet aangewezen en tot die betaling verpligt. De arme heeft geen regt op onderstand, doch steunt er op dat hij casu quo zal geholpen worden door den Staat; van morgen immers nog beroemde de schamele weduwe aan uwe voordeur zich hierop, dat zij nog nooit iets van kerk of stad getrokken had. Onderstand *trekken* — hoe eigenaardig, niet waar? 't kost wel wat moeite, maar eindelijk komt het toch. En tegen die voorstelling helpt uwe luide ontkenning van het regt op onderstand niets

Digitized by Google

tot die voorstelling werkt ieder beginsel van Staatsarmenzorg mede dat niet op de gedachte steunt en in de daad doet gevoelen, dat de Staat alleen uit zelfbehoud, als politiemaatregel, uit onvermijdelijke noodzakelijkheid, zelfs niet voor broodsgebrek bewaart, maar alleen den hongerdood wil voorkomen. Van dat beginsel nu is in het aangekondigde werk geen sprake. Staatsarmenzorg die met een goede en geregelde politie ten naauwste zamenhangt en uit dien hoofde alleen kan geregtvaardigd worden, deze is zoo al niet aan de aandacht des S. ontsnapt, dan toch niet door hem vermeld. En indien van eenige dan zijn wij toch alleen voorstanders van deze.

Teekent de heer B. T. C. dus aan het einde zijner beschouwing over Staatsarmenzorg aan, dat de Staat bij ontbreken van kerkelijke of bijzondere ondersteuning den arme moet helpen en dat die Staat „daarbij blijft geheel binnen zijn werkkring en volstrekt niets anders „doet dan wat hij volgens zijn wezen verpligt is te doen" dan moeten wij ons onthouden hem op dit pad te volgen. Hij zelf koestert geen twijfel aan onze ingenomenheid met staatszorg voor vrije produktie, juist ingerigt belastingstelsel, goed onderwijs, zoodat wij van onze voorliefde voor deze zaken niet behoeven te doen blijken. Zij passen in ons denkbeeld volkomen: kan ik de kwaal door preventieve maatregelen die uit nog zoo menig ander oogpunt geregtvaardigd zijn, verhoeden, des te beter, ik behoef dan later te minder mijne politiemagt te gebruiken ter bestrijding van het gevreesde kwaad.

In het tweede hoofdstuk bespreekt de S. het eigenlijk domicilie van onderstand. De verschillende systemen, het werkelijk verblijf, de vierjarige inwoning, de geboorteplaats, en de complicatien dezer drie beginselen, worden met al hun voor en tegen breedvoerig besproken. De S. helt het meeste over tot het aannemen van de geboorteplaats als domicilie van onderstand. Ons komt het voor dat ook het werkelijk verblijf aanbeveling verdient. Dit staat vooral in verband met de meening dat het stelsel van verhaal uit onze wetgeving moest wegvallen, een denkbeeld in beginsel door mij ook elders gehuldigd (*) en waarop ik dus thans niet uitvoerig mag terug komen. Neemt men een domicilie van onderstand aan dan gelooven wij aan het *variis modis bene fit*, en herinneren aan het motto door den S. zelf boven dit hoofdstuk geplaatst, waarin Mr. Boissevain zoo teregt de bepaling van het domicilie van onderstand een vraagpunt noemt dat „in de theorie tot

(*) Bijdragen tot de kennis van het Staats- Prov.- en Gem. bestuur in Nederland IV, bladz. 296 sqq.

Digitized by Google

„de meeste verscheidenheid van inzigt, in de praktijk tot de grootste „moeijelijkheden aanleiding geeft."

Met een woord over de armwet besluit de S. zijn arbeid. De geschiedenis der wet wordt ons in breede trekken vermeld. De werking der wet teregt betreurd en als zeer ongunstig voorgesteld. Dit laatste voorzeker is aan geen twijfel meer onderhevig, maar niet alleen in te grooten druk der plattelandsgemeenten; niet alleen in ligtvaardige en te ruime bedeeling voor rekening van derden, zooals de S. meent, ligt de fout. Het hoofdbeginsel der wet, hoe nobel en idealistisch ook, blijkt eene vrome illusie des wetgevers te zijn geweest. De armenzorg wordt overgelaten aan de kerkelijke en particuliere liefdadigheid. Ziedaar wat de wet wil. En wat is het gevolg geweest? Er zijn uitzonderingen zonder twijfel. 's Gravenhage en Rotterdam mogen genoemd worden. Voor het overige, van alle zijden klagten. De kerk houdt er een afschuivingsysteem op na, dat zich om synodale aanschrijvingen of bisschoppelijke mandementen niet bekreunt. Ook de S. erkent het dat de kerkelijke liefdadigheid het door den wetgever in haar gestelde vertrouwen te leur stelt, dat zij daartoe gebruik maakt van afkeuringswaardige middelen. „Luide protesteerden de diaconien tegen het ontwerp van den heer „THORBECKE. Zij beweerden dat de vrije christelijke liefdadigheid geene „banden duldde; dat zij alleen, wanneer zij volkomen vrij was, dien „gezegenden invloed konde uitoefenen welken men regt had van haar „te verwachten. Aan die luide klagten der diaconien heeft de wetgever „gehoor gegeven; de tegenwoordige wet laat haar volkomen vrij, en — „de ergerlijkste misbruiken zijn er het gevolg van."

Het is goed zulke getuigenissen, en ze worden door alle gemeente- en provinciale verslagen van de laatste jaren volkomen bevestigd, luide uit te spreken. De vaststelling van één maximum voor alle gemeenten of de toekenning van het regt van verhaal naar het maximum van het domicilie van onderstand, en niet naar dat van het werkelijk verblijf, zal dien toestand niet verbeteren. Prijst de S. deze maatregelen als verbetering aan, hij kan zich daarbij, naar ons inzien, niet geheel aan het verwijt onttrekken dat vooral de laatste maatregel met zijne hoofdgedachte: „verdediging der armenwet in het algemeen, en aanneming van een domicilie van onderstand", in groote mate strijdt. Nog meer is dit het geval ten aanzien van het voorgestelde niet-verhaal van verleende geneeskundige hulp.

Doch genoeg. De S. heeft niet verzuimd de beschikbare bronnen te raadplegen en alle vraagpunten, indien niet opgelost, dan toch vlijtig bijeenverzameld en toegelicht. Het is boven gebleken dat wij den S. niet kunnen volgen in de gronden die hij opgeeft voor de bemoeijing van

Digitized by Google

den Staat met de armverzorging. Zoo lang de kerkelijke en bijzondere liefdadigheid niet ten volle hare roeping begrijpt, acht hij die bemoeijing noodzakelijk en uit het wezen van den Staat voortvloeijende, maar eenmaal houdt die Staatszorg op. Het zal wezen op den dag dat de kerkelijke en particuliere weldadigheid geheel zullen beantwoorden aan hetgeen ze moeten zijn. (Bl. 42, 43). Is dit wel te rijmen? Zoude toch op dien dag „het wezen van den Staat" veranderen? — Naar onze overtuiging belemmert elke Staats-armenzorg, anders dan de boven door ons omschrevene, de ontwikkeling der kerkelijke en bijzondere weldadigheid in groote mate. (*)

Nog eene opmerking eer wij eindigen. Aan onze universiteiten wordt in den regel de beoefening van ons publiek en administratief regt overgelaten aan den bijzonderen ijver der academie-burgers. Voor het eigenlijke Staatsregt bestaat geen afzonderlijke leerstoel. Het behoort tot de uitzonderingen, wanneer een hoogleeraar een onverpligt collegie opent ter behandeling van administratief regt of organieke wetgeving. De eisch des tijds vordert onzes inziens meer dan de behandeling van enkele der Staatswetenschappen. Mogt de academische litteratuur, die in de twee laatste jaren bijzonder, overal blijken gaf van lust en aanleg voor eene gelukkige beoefening van het door ons bedoelde gedeelte der regtswetenschap en waartoe ook het door ons aangekondigde werk van den heer B. T. C. behoort, de voorbode wezen van eene aanvulling in ons hooger onderwijs, waar velen reikhalzend naar verlangen.

R. *Julij* 1860. P. F. HUBRECHT.

(*) Nergens blijkt het gevaar der Staatsarmenzorg zoo duidelijk als in de geschiedenis der Romeinen. Men vergelijke hierover de te weinig gekende: *Etudes historiques sur l'influence de la charité etc.*, par E. CHASTEL. Paris. 1853. p. 346 sqq.

Digitized by Google

LIJST *van nieuwe werken over onderwerpen van Staathuishoudkunde, Statistiek, Financien, Onderwijs, Kolonien, enz. in Nederland uitgekomen.* (*Vervolg van p.* 150).

De **vrije arbeid** op Java, behandeld in „*Felix Meritis*" door Dr. W. R. van Hoëvell en Dr. W. Bosch. Gr. 8o. (8 en 164 bl.) 's Gravenhage, Martinus Nijhoff. 1,90.

Bescheiden-vrijmoedige bedenkingen op de concept-verordening, regelende het openbaar **lager onderwijs** binnen Amsterdam. Gr. 8o. (24 bl.) Amsterdam, C. L. Brinkman. 0,35.

Mr. W. B. S. Boeles, De **geestelijke goederen** in de provincie Groningen, van de vroegste tijden tot op heden. Een geschiedkundig onderzoek. Gr. 8o. (8 en 214 bl.) Groningen, A. L. Scholtens. 2,25.

Bijdragen voor **vaderlandsche geschiedenis** en oudheidkunde. Verzameld en uitgegeven door Mr. Is. An. Nijhoff. Nieuwe reeks. 2e deel, 1e stuk. Gr. 8o. (bl. 7—102 en Boekbeschouwing 1—12). Arnhem, Is. An. Nijhoff & Zoon. 1,25.

Dr. A. Combe. Leer der **gezondheid.** Een boek voor allen die haar willen behouden of verkrijgen. Populair-wetenschappelijke handleiding tot de natuurkunde van den mensch, en hare toepassing op gezondheid en opvoeding. Naar de laatste Engelsche uitgave van Dr. Combe voor Nederland omgewerkt, door C. J. Snijders. Met houtsneêfiguren in den tekst. 1e afl. Post 8o. (bl. 1—72). Middelburg, J. C. & W. Altorffer. 0,35.

D. Folkersma, Een woord over **land- en tuinbouw**, voeding van het vee, vetmesting der varkens, enz. Gr. 8o. (66 bl.) Gron., J. Oomkens, Jz. 0,25.

Mr. G. Groen van Prinsterer, Verspreide geschriften. 2e deel. Kerk, school, volks-historie. Gr. 8o. (VIII, 2, 318 en 2 bl.) Amsterdam, H. Höveker. *f* 2,60. Deel 1 en 2 5,20.

B. Harres, De zamenstelling der voornaamste **timmerwerken.** Een practisch handboek voor ambachtslieden. Hoofdzakelijk gevolgd naar de 2e uitgave van *Die Schule des Zimmermanns*, en voor Nederland bewerkt door J. G. van Gendt, Jr. Met 250 tusschen den tekst gedrukte houtsneden. 3e. afl. Post 8o. (bl. 97—144). Gouda, G. B. van Goor. 0,60.

Dr. Karl Karmarsch, Handboek der mechanische **technologie.** Een leiddraad tot de kennis der bedrijfsleer, in zoo ver deze, zonder verandering in 't wezen zelf der grondstof, in meer onmiddellijk verband staat met de werktuigkunde. Naar den 3en, veel verm. en verb. druk, uit het Hoogduitsch door G. Kuyper, Hz. Leiden, D. Noothoven van Goor. Per afl. *f* 0,90; (1e deel compleet 9,90.)

G. A. Kempers, Het vraagstuk betrekkelijk de **voeding van den soldaat** op eene rationele wijze opgelost. Naar het Duitsch. Gr. 8o. (80 bl., met tabel). Utrecht, J. G. Broese. 0,80.

J. D. Kruseman, De motie van den heer Mr. W. Wintgens, wegens het stellen van regels voor de uitgifte van **cultuur-contracten** bij de wet, vrijmoedig beoordeeld. Gr. 8o. (47 bl.) 's Gravenh., H. C. Susan, C.Hz. 0,50.

Multatuli, **Max Havelaar**, of de koffij-veilingen der Nederlandsche handelmaatschappij. 2 deelen. Gr. 8o. (6, 212; 4 en 185 bl.) Amsterdam, J. de Ruyter. 4,—.

Philalethes, De regten des Konings en de Motie-Wintgens, Gr. 8o. (14 bl.) 's Gravenhage, H. C. Susan, C.Hzoon. 0,20.

Protest tegen de motiën van de Heeren Jhr. Mr. W. M. de Brauw, Mr. W. Wintgens, Dr. W. R. van Hoëvell en Mr. W. H. Dullert, zoo-

Digitized by Google

mede tegen de daarop genomen beslissing van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Gr. 8o. (7 bl.) Tiel, A. van Loon. 0,10.

R. F. Baron van Raders, Geschiedkundige aanteekeningen, rakende proeven van Europesche **kolonisatie** in **Suriname**. Gr. 8o. (143 bl., met gelith. kaart). 's Gravenhage, de Erven Doorman. 1,50.

W. A. van Rees, De aanvulling van het Nederl. Indisch leger met Nederlanders, in verband met eene koloniale reserve in het moederland. Gr. 8o. (27 bl.) Rotterdam, H. Nijgh. 0,50.

C. H. F. Riesz, De Tweede Kamer en hare zittingen van 27 April, 10, 11 en 12 Mei. Gr. 8o. (30 bl.) 's Gravenhage, H. C. Susan, C.Hzoon. 0,40.

De Nederlandsche **Spoorwegen** in 1860 met aanwijzing der lijnen, die men voorstelt van Staatswege aan te leggen. Fol. (1 gelith. blad in folio). Amsterdam, Frans Buffa & Zonen. 1,—.

Statistiek van het **gevangeniswezen** over 1858. Roy. 8o. (167 bl., met 7 gelith. platen). 's Gravenhage, van Weelden & Mingelen. 1,—.

Mr. J. R. Thorbecke, Anton Reinhard Falck. Overgedrukt uit de „*Bijdragen tot de kennis van het Staats-, Provinciaal en Gemeentebestuur in Nederland.*" Gr. 8o. (24 bl.) Rotterdam, Otto Petri. 0,25.

Mr. J. R. Thorbecke, Historische schetsen. Gr. 8o. (8 en 191 bl.) 's Gravenhage, Martinus Nijhoff. 2,40.

Verslag eener reis gedaan in October 1859, op last van den Minister van Binnenlandsche Zaken, tot onderzoek naar de inrigting van eenige bruggen in Duitsche en Zwitsersche **spoorwegen**, door J. L. Schneitter en G. van Diesen. 4o. (2, IV en 146 bl., met 21 uitsl. gelith. platen). 's Gravenhage, van Weelden & Mingelen. 5,—.

J. Wolbers, Eenige opmerkingen omtrent het op den 2en Mei 1860 voorgestelde ontwerp van wet ter **afschaffing der slavernij** in Suriname, voornamelijk in betrekking tot het staatstoezigt over de vrijgemaakte slaven. Gr. 8o. (24 bl.) Utrecht, Kemink & Zoon. 0,30.

H. A. Wijnne, Gelijk de welvaart van het ééne land afhankelijk is van die van het andere, zoo moet het ware en duurzame welzijn van het moederland gepaard gaan met dat der koloniën. Eene voorlezing gehouden in de afdeeling Koophandel der Maatschappij „*Felix Meritis.*" Gr. 8o. (44 bl.) Groningen, J. Oomkens, Jzoon. 0,40.

Eenige hedendaagsche **koloniale** zaken en geschriften. Gr. 8o. (38 bl.) Amsterdam, J. H. Scheltema. 0,45.

Dr. S. A. Buddingh, **Neêrlands Oost-Indië**. Reizen gedaan gedurende het tijdvak van 1852—1857. Met platen. 13e—18e afl. Roy. 8o. Rotterdam, M. Wijt & Zonen. Per afl. *f* 0,75; 2e deel compleet *f* 6,75; deel I en II 16,50.

Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde van **Nederlandsch-Indië**. Uitgegeven door het Koninklijk Instituut voor de taal-, land en volkenkunde van Nederlandsch Indië. Nieuwe volgreeks. 3e deel, 1e stuk. Gr. 8o. (XXXI bl. en bl. 1—168). Amsterdam, Frederik Muller 2,25.

Jhr. Mr. J. de Bosch Kemper, Brief aan den gemeenteraad van Amsterdam, betreffende de **reorganisatie van de doorluchtige school**. Gr. 8o. (18 bl.) Amsterdam, E. S. Witkamp. 0,25.

Mr. J. van der Leeuw, Is het keizerlijk decreet van 22 Januarij 1813 betrekkelijk de **tienden** thans nog regtsgeldig? Gr. 8o. (16 bl.) Utrecht, Nolet & Zn. 0,25.

Salomon Reideleiter, De broodbakker, Een overzigt van den gedurende de laatste tien jaren, in de tarwe- en rogge**broodbakkerij** gemaakten vooruitgang en meerdere volmaaktheden; benevens onderrigting over de nieuwste en voordeeligste bakovens; de vervalschingen van het meel, de melk en het herkennen daarvan; de in verschillende landen gevolgde

Digitized by Google

méthodes ter gisting met en zonder zuurdeeg of gist; de eenvoudigste en beste wijzen van gistmaking, zoowel in het klein als in het groot, met een aanhangsel. Met 26 op den tekst betrekking hebbende gesteendrukte afbeeldingen. Naar het Hoogd. Post 8o. (4, 229 en V bl.) Gorinchem, A. van der Mast. 1,50.

Staatsregt van Nederland. Verzameling der staatsregterlijke organieke wetten, die, tengevolge der gewijzigde grondwet van 1848, worden ingevoerd. Opgehelderd door eene aanteekening van Dr. J. J. Kreenen en Mr. J. H. G. Boissevain. 9e afl. bevattende: **De schoolwet.** Post 8o. (bl. 96 – 188). Arnhem, G. J. Thieme en D. A. Thieme. Bij int. *f* 0,75; buiten int. 0,90.

A. P. van Stolk, Bescherming bij **spoorwegen**, een oude strijd op een nieuw terrein. Gr. 8o. (16 bl.) Rotterdam, Altmann & Roosenburg. 0,10.

Openbare Verantwoording. van de Nederlandsche **Rhijn-Spoorweg-maatschappij** ten aanzien van de aansluiting te Rotterdam. Gr. 8o, (29 bl.) Amsterdam, Frederik Muller. 0.25.

Verslag over den **paalworm**, uitgegeven door de Natuurkundige Afdeeling der Koninklijke Akademie van Wetenschappen. Gr. 8o. (4 en 158 bl., met 2 gelith. platen en 4 uitsl. tabellen). Amst., C. G. v. d. Post. 3,20.

Mr. S. Vissering, Handboek van praktische **staathuishoudkunde.** 1e stuk. Post 8o. (4 en 281 bl.) Amsterdam, P. N. van Kampen. 2,75.

Beschouwing over den, in den laatsten tijd zoo veel besproken, **vrijen arbeid** in Neêrlandsch Indië. Gr. 8o. (24 bl.) Zutphen, Willem Thieme. 0,30.

Losse Bladen, over **levensverzekering.** No. 1. Hebt gij uw leven verzekerd? zoo niet — waarom niet? Vrij gevolgd naar het Eng. van H. Riseborough Sharman, F. S. S. Kl. 8o. (11 bl.) Amsterdam, M. Schooneveld & Zn. 0,05.

I. J. Blaupot ten Cate, Verhandeling over het **domicilie van onderstand.** Gr. 8o. (8 en 186 bl.) Groningen, J. B. Wolters. 1,80.

J. Dinger, Plan tot vrijwillige **conversie** van de 5 pct. gevestigde **stedelijke schuld** der stad **Amsterdam**, in eene andere minder bezwarende en aflosbare schuld. Gr. 8o. (15 bl.) Amsterdam, W. Willems. 0,25.

Dr. R. Fruin, De onpartijdigheid van den geschiedschrijver. **Redevoering** ter aanvaarding van het **hoogleeraarsambt** aan de Hoogeschool te Leiden, den 1sten Junij 1860 uitgesproken. Gr. 8o. (52 bl.) Amsterdam, J. H. Gebhard & Co. 0,60.

W. Hoogvliet, Beschouwingen over het plan tot oprigting van een Nederlandsch genootschap tot ondersteuning van **behoeftige krankzinnigen** en van herstelden, die uit een gesticht ontslagen doch onverzorgd zijn. Gr. 8o. (4 en 96 bl.) Leyden, A. W. Sythoff. 0,60.

Staatkundig en staathuishoudkundig Jaarboekje, voor 1860. Uitgegeven door de vereeniging voor de **statistiek.** 12e jaargang. (3e serie, 2e jaargang). Post 8o. (XVI en 342 bl.) Amsterdam, E. S. Witkamp. 2,50.

Algemeene Regelen en bepalingen voor de uitvoering en het onderhoud der Rijks **waterstaatswerken.** Gr. 8o. (248 bl.) ('s Grav., v. Weelden & Mingelen). 0,75.

C. W. A. van Rinsum, Plan tot eene vrijwillige **conversie** van de **stedelijke schuld** der stad **Amsterdam**. Gr. 8o. (7 bl. met tabel). Amst., M. Westerman & Zn. 0,25.

C. Schiffer van Bleiswijk, Proeve van wetsontwerp tot **afschaffing** der **tienden**, naar aanleiding van het wetsvoorstel van den Heer Baron Sloet tot Oldhuis. tot afkoopbaarstelling der tienden. Gr. 8o. (24 bl.) Gorinchem. J. Noorduyn & Zoon. 0,30.

Dr. D. G. M. Schreber, De volksopvoeding en hare noodzakelijke ontwikkeling door verheffing van den onderwijzersstand, en toenadering van de school en het huis. Eene levensvraag voor de beschaafde staten. Uit het Hoogduitsch door J. L. Dusseau. Gr. 8o. (X, 2 en 41 bl.) Utrecht en Amsterdam, C. van der Post, Jr. en C. G. van der Post. 0,60.

Spoorwegen in Nederland. Door een voorstander der waarheid. Gedrukt voor rekening van den schrijver. Gr. 8o. (22 bl.) Amsterdam, Gebr. van Es. 0,25

Digitized by Google

Staats-almanak voor het Koningrijk der Nederlanden. 1860. Roy. 8o. (XII en 495 bl.) 's Gravenhage, De Gebr. van Cleef en Gebr. Belinfante. 4,—.

Ths. van Stolk, Heeft er schending plaats der artikelen 171 en 172 der grondwet en van artikel 6 der wet van 26 April 1852, St. bl. No. 94, door het Kon. besluit van 31 Aug. 1858, St.bl. No. 66, nopens den accijns op de **suiker**, welke hier te lande uit **beetwortels** of andere plantaardige zelfstandigheden getrokken wordt? Gr. 8o. (14 bl.) Rotterdam, H. A. Kramers. 0,25.

Mr. T. M. C. Asser, Iets over de **Rijntollen**. Gr. 8o. (27 bl.) Amsterdam, Johannes Müller. 0,35.

H. F. de Bock, Beschouwingen over de **erfopvolging**, alsmede over het eigendomsregt, het bezitregt en andere zakelijke regten, wettelijke bepalingen en verpligtingen; gevolgd door de wet op het regt van successie en van overgang, met aanteekeningen. Gr. 8o. (XII en 268 bl.) 's Gravenhage, H. C. Susan, C.Hz. 2,60.

Joseph Boniface, De onafhankelijkheid van **België**. Uit het Fransch. Tijdsbeschouwingen. Post 8o. (44 bl.) 's Hertogenbosch, W. C. van Heusden. 0,35.

Nieuwe bijdragen voor **regtsgeleerdheid en wetgeving**, verzameld en uitgegeven door Mr. B. J. L. de Geer en Mr. van Boneval Faure. 10e deel. 1860. No. 1 en 2. Gr. 8o. (bl. 1—352). Amsterdam, Joh. Muller. 3,50.

Jonkhr. Mr. F. Junius van Hemert, De uitbesteding van de **suiker-contracten** op Java, door den heer J. D. Fransen van de Putte beschouwd. Gr. 8o. (23 bl.) Amsterdam, W. H. Kirberger. 0,25.

Luttenberg's Chronologische verzameling der wetten en besluiten, betrekkelijk het openbaar bestuur in de Nederlanden sedert de herstelde orde van zaken in 1813, voortgezet door L. N. Schuurman. 1844. Gr. 8o. (4, 227 en X bl.) Zwolle, W. E. J. Tjeenk Willink. *f* 2,47½; buiten int. 2,75.

J. Pelmulder, Eenvoudige maar zeer belangrijke brieven uit Noord-Amerika. Post 8o. (4 en 107 bl.) Dockum, A. Schaafsma. 1859. 0,75.

George Sand, **Garibaldi**. Uit het Fransch. Post 8o. (32 bl.) 's Hertogenbosch, W. C. van Heusden. 0,25.

H. K. Schneider, De **landbouw** in zijnen geheelen omvang, behandeld in populaire brieven. Vrij bewerkt voor Nederland (uit het Hoogd.) door E. C. Enklaar. 1e deel. Brieven over den akkerbouw. Gr. 8o. (X en 406 bl.) Zwolle, W. E. J. Tjeenk Willink. 3,75.
Ook afzonderlijk onder den titel: Brieven over den akkerbouw door H. K. Schneider. Vrij bewerkt voor Nederland door E. C. Enklaar.

E. F. Scholl, De gids voor **machinisten** in fabrieken, bij droogmakerijen, op spoorwegen en stoombooten. Tevens geschikt tot leiddraad van fabrikanten en civiel-ingenieurs. Vrij naar de vijfde, veel verbeterde Hoogd. uitgave door G. Kuyper, Hz. Met 19 uitslaande platen. 2e druk. 1e afl. Gr. 8o. (bl. 1—80, met plaat 1—3). Amsterdam, C. L. Brinkman. 0,95.

Schoolkaart voor de **natuurkunde** en de **volksvlijt** van Nederland, door Dr. W. H. Staring. 1860. Blad 1, 3, 4, 6 en 7. (5 bladen lithogr. in kleurendruk). Haarlem, A. C. Kruseman. Per blad 0,70.

Spoorwegkaart der Nederlanden, (waarop behalve de bestaande spoorwegen ook de ontworpene staats- en centraal-spoorwegen zijn aangeduid) (1 blad lith. in gr. folio). 's Gravenhage, H. L. van Hoogstraten. 0,60.

W. C. H. Staring, Huisboek voor den **landman** in Nederland. 1e afl. Kl. 4o. (48 bl. in 2 kolommen of blad 1—96). Haarlem, A. C. Kruseman. 0,60.

Wetten, besluiten en overeenkomsten betrekkelijk de electro-magnetische **telegrafen** in Nederland. Met toestemming van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken uitgegeven door W. H. Stokvis en H. W. Gosler. Gr. 8o. (XXII en 512 bl.) 's Gravenhage, De Gebroeders van Cleef. 4,80.

Digitized by Google

LANDBOUW-KRONIJK.

20 *Augustus* 1860.

In het vorige jaar was op den datum, hier aan het hoofd vermeld, de oogst genoegzaam geheel afgeloopen; thans heeft men daarmede nog eerst een begin kunnen maken. De wintergarst en de rogge zijn gemaaid, maar nog niet overal binnengebragt; doch van de tarwe is nog weinig rijp, en vergeefsch ziet men sints geruimen tijd met verlangen naar meerdere warmte en droogte uit om de overige granen te doen rijpen, en in veiligheid te kunnen brengen. De koude en natte weêrsgesteldheid houdt de verwachting omtrent den uitslag van den oogst in het Noord-Westelijk Europa zeer gespannen, en de toenemende vrees voor eene gedeeltelijke mislukking of beschadiging, vooral wat de kwaliteit betreft, deed de graanprijzen, inzonderheid van de tarwe, in de laatste weken aanmerkelijk stijgen,

Niettegenstaande het koude voorjaar en den buitengewoon koelen en regenachtigen zomer (*) kan men dooreen eenen goeden oogst in Nederland verwachten. Omtrent de rogge echter luiden de berigten over het algemeen ongunstig; het schrale voorjaarsweder heeft de ontwikkeling der plant belemmerd en haar spillig op doen schieten, de storm van den 28sten Mei trof vooral de vroeggezaaide en verstoorde de vruchtzetting van het bovengedeelte der aar. De tarwe belooft een goed gewas, de korrel was ditmaal niet als in de voorgaande zomers op eenmaal digt geslagen en door de zomerhitte verschrompeld, maar kon zich goed uitzetten en langzaaam narijpen, doch een regenachtige oogsttijd kan deze goede verwachting nog ten deele teleurstellen. Voor de zomergranen is een koele zomer en genoegzame regen zeer gewenscht, zoodat omtrent deze gewassen de vooruitzigten zeer gunstig zijn. Ook voor de boonen, die niet veel warmte kunnen verdragen, was dit weder zeer weldadig; de luis vertoont zich hier en daar, maar schijnt tot nu toe althans geene groote schade aan te rigten. De erwten leverden een goed gewas, maar leden veel van het regen-weder tijdens het oogsten. Het koolzaad was reeds in het voorjaar, ten gevolge van het uitvriezen der plant, voor een groot deel mislukt en weder omgeploegd; hetgeen staan bleef, levert niet meer dan een half gewas, en de kwaliteit laat door het natte weder veel te wenschen over. Ook in Frankrijk is dit gewas mislukt. Het uitzaaijen der veenboekweit werd door den aanhoudenden regen in den tijd van het veenbranden zeer belemmerd; tot den bloeitijd heeft zoowel de veen- als de zandboekweit zich vrij goed ontwikkeld, doch meer dan eenig gewas heeft de boekweit, tijdens het rijpen en oogsten droogte noodig, zoodat op een goeden uitslag nog weinig staat kan gemaakt worden. Het

(*) De warmtegraad van Mei is geweest beneden het gemiddelde 2° Fahr, van Junij 3,8°, van Julij 5,25°.

Digitized by Google

vooruitzigt voor het aardappel-gewas was gunstig, maar bijna overal begint zich de ziekte nog al in sterke mate te vertoonen; de berigten zijn echter nog niet volledig genoeg om over den omvang van het kwaad een oordeel uit te spreken. Ook in Engeland en Ierland schijnt de ziekte weder zeer hevig te zijn. Het verdient opmerking dat niet alleen de aardappel-ziekte, maar ook de ziekte van den wijnstok en die van den zijdeworm, de drie groote landbouw-plagen van den tegenwoordigen tijd, in veel heviger mate heerschen dan de vorige jaren, hetgeen ongetwijfeld met de weêrgesteldheid in verband staat. Het vlas heeft dit jaar een uitmuntend gewas geleverd, van fraaije lengte en de kwaliteit van het lint belooft zeer goed te zullen zijn. Vooral in Haarlemmermeer heeft zich deze teelt dit jaar aanzienlijk uitgebreid, ruim 700 bunders waren er mede bebouwd; slechts enkele landbouwers zaaijen voor eigen rekening, doch meest wordt het land daartoe aan de Zuid-Hollandsche vlasboeren verhuurd. Het blijft nog steeds een onverklaard verschijnsel, waarom het vlas op nieuwe gronden in den aanvang een produkt levert, zooals het na dien tijd niet meer wordt verkregen en zoo als het ook op gronden, waar het reeds meermalen verbouwd werd, alhoewel met tusschenruimte van vele jaren, niettegenstaande bemesting en zorgvuldige behandeling niet meer te verkrijgen is. Zoo worden dan ook nu in Haarlemmermeer voor het nieuwe saizoen gronden voor het vlassen gepacht tegen eenen prijs, op stuk sta vast, van *f* 250 per bunder en meer, terwijl men in Zuid-Holland en Zeeland voor veel betere gronden, maar die reeds meermalen vlas droegen, niet meer dan *f* 180 tot *f* 200 pacht betaalt. De vlasteelt blijft zich nog steeds hoofdzakelijk tot Holland, Zeeland en Friesland beperken; in Groningen breidt zich die kultuur niet uit, het Sticht en de Betuwe kunnen er nog geen aanspraak op maken.

Voor de meekrap was het weder niet gunstig; dit gewas, dat ook uit het Zuiden tot ons kwam, heeft vooral warmte noodig; is eenmaal de kiem, die in Mei geplant wordt, goed aangeslagen, dan heeft de plant gedurende den geheelen zomer naauwelijks regen noodig, maar groeit te forscher naarmate het warmer is. Het jonge gewas, dat daarbij nog kort na het planten door den Pinksterstorm zeer geteisterd werd, is dan ook niet zoo goed als in vorige jaren, maar vooral in den laatsten tijd heeft het zich nog veel hersteld en heeft een gezond aanzien. Het delven der twee en drie jarige is aangevangen; men schijnt echter te vreezen dat de kwaliteit door het natte weder zal geleden hebben en althans niet zoo goed zal wezen als die van het gewas der vorige jaren; de marktprijzen van den nog aanwezigen voorraad zijn dan ook steeds stijgende en de beste onberoofden worden op *f* 30 per 50 kilo gehouden, terwijl men nog hooger prijzen verwacht. Het aantal garancine-fabrieken neemt nog steeds toe, en er schijnt vrees te bestaan, dat de genoegzame grondstof voor allen ontbreken zal. Het is dan ook zeer bevreemdend, dat de Meekrapteelt zich nog niet meer in ons land uitbreidt. In Holland is dit wel het geval, inzonderheid in Waard en Groet, (*) op Eijerland, in den Haarlemmermeerpolder, Anna Paulowna polder enz. Ook op eene enkele plaats in het Sticht en in Gelderland wordt meekrap verbouwd. In de noordelijke provinciën is deze teelt nog geheel onbekend; koolzaad blijft daar, vooral in Groningen, het voorname handelsgewas, hoewel de misgewassen van dit produkt in de laatste reeks

(*) In Waard en Groet zullen dit jaar 75 bunders gedolven worden, in Haarlemmermeer 50; dit jaar werden geplant in Waard en Groet 142, in Haarlemmermeer 82, in den Anna Paulowna polder 50 bunders.

Digitized by Google

van jaren zeer talrijk waren en het steeds een zeer wisselvallig gewas blijft, dat aan vele onheilen is blootgesteld. De meekrap daarentegen is zelden aan misgewas onderhevig; bij goede prijzen, zooals in de laatste jaren, is er geen handelsgewas, dat zulk een aanzienlijk geldelijk voordeel geven kan, terwijl het terugkeeren van zeer lage prijzen, door de groote uitbreiding, welke de garancine-fabrikatie hier te lande verkregen heeft, niet waarschijnlijk is. De noodzakelijkheid echter om inrigtingen te hebben, waar men de groene meekrap tot racijn kan doen droogen, maakt het noodig, dat tot het invoeren der teelt in nieuwe streken eenige zamenwerking onder de landbouwers voor dit doel gevonden worde. Deze behoefte heeft ook de Noord-Hollandsche Maatschappij tot cultiveren en bereiden van meekrap doen ontstaan. Het doel van deze Maatschappij, die daartoe de bestaande fabriek voor droogen en malen van meekrap van Koopmans, Zocher en C°. te Haarlem heeft aangekocht, is om door het bouwen van droogtorens op verschillende plaatsen, en het aanvankelijk voor eigen rekening verbouwen van meekrap op gehuurde gronden, aan deze teelt meerdere uitbreiding te geven. In verschillende streken van ons Vaderland, vooral daar, waar nog weinig handelsgewassen verbouwd worden en de arbeidersbevolking talrijk is, zooals in het zuiden van Utrecht en in de Neder-Betuwe, kon het invoeren van deze teelt groote welvaart verspreiden en het uitgangspunt van een geheel verbeterden landbouw zijn. Het ware te wenschen dat voornaame grondeigenaars in die streken daartoe vereenigde pogingen aanwendden, die ongetwijfeld met eenen goeden uitslag zouden bekroond worden.

Voor den veeboer was de zomer gunstig. Het koele weder bevorderde de zuivelopbrengst en den vleeschgroei, en de prijzen van kaas, boter en vleesch waren en blijven hoog. De hooioogst, hoewel niet overvloedig, was goed en is meerendeels zonder veel schade, wat de kwaliteit betreft, binnengebragt. Het blijkt echter duidelijk dat de leemte in den veestapel, ontstaan door de droege zomers en den geringen grasgroei van 1857 en 1858, gepaard met den levendigen uitvoer naar België en Frankrijk, nog niet is aangevuld. Ten bewijze van deze vermindering in die jaren kan strekken, dat in Friesland, waar de veestapel bestendig toenam, deze in 1858 met 16,352 stuks verminderde. In Groningen bedroeg het aantal runderen in 1856 101,601 stuks en dit bedrag was in 1858 tot op 93,291 stuks gezonken, alzoo met 8310 stuks verminderd; het volgende jaar bedroeg het aantal nog maar weder 95,774, zoodat het vroeger verlies nog maar ten deele was aangevuld. Zoowel in het najaar van 1859 als in dit voorjaar gold het melk- en jong vee dan ook buitengewoon hooge prijzen.

Bij deze behoefte tot het aanvullen van den inlandschen veestapel, paart zich thans de sterk toenemende vraag naar vleesch in meest alle landen. Niettegenstaande dientengevolge de vleeschprijzen stijgen neemt de invoer in Engeland en Frankrijk af; een bewijs dat aan de vermeerderde vraag niet kan worden voldaan. In Engeland was van 1848, toen de inkomende regten op het vee werden afgeschaft, de invoer van vee steeds toegenomen, niettegenstaande de inlandsche productie ook buitengewoon steeg; in 1853 bereikte deze invoer zijn hoogste standpunt en bedroeg 125,253 stuks rundvee, van allen ouderdom, en 183,400 schapen. Doch in 1854 volgde Frankrijk, wat de vrije invoer betreft, het voorbeeld van Engeland en voerde in dat jaar 114,000 stuks runderen en 272,000 schapen in; dit bedrag werd nog in het volgende jaar overtroffen, maar de invoer nam daarna even als in Engeland sterk af, wijl de veeuitvoerende landen, als Nederland, België, Denemarken en Duitschland, aan beider vereenigde vraag niet meer konden

Digitized by Google

voldoen. De invoer in Engeland, die van 1850—1854 jaarlijks gemiddeld 97,100 stuks rundvee en 203,643 schapen bedragen had, verminderde van 1855—1859 tot op 85,523 stuks rundvee en 181,972 schapen, hetgeen alzoo per jaar 11,577 stuks runderen en 21,671 schapen minder bedraagt. Dit gegronde vooruitzigt op eene levendige vraag naar vet vee, tegen loonende prijzen, opent voor den landbouwer, die er zijn voordeel mede weet te doen, eene schoone toekomst. In onze weidestreken kan de produktie niet zoo aanzienlijk meer toenemen, en de hooge prijzen der zuivelprodukten maken het onwaarschijnlijk, dat men aan het vetweiden de voorkeur boven de boter- en kaasbereiding zal gaan geven. Het zijn dus voornamelijk de bouwstreken, waar eene vermeerderde vleeschproduktie in verband met den graanbouw kan plaats vinden. Verbetering der weilanden, uitbreiding der teelt van groenvoeder- en wortelgewassen, en vetmesten van vee in den winter met eigen gewonnen voeder en aangekochte voederstoffen, moet dus de plaats vervangen van bijna uitsluitenden graanbouw en geringe veehouding van fokvee, meestal met stroo gevoederd.

Het is onmiskenbaar dat de oogen zich in Nederland reeds op een op die wijze verbeterd stelsel van landbouwen beginnen te vestigen, en vooral als zulks gepaard gaat met het verbeteren der veerassen en het bevorderen eener vroegtijdige ontwikkeling bij het vee, kan een groot gedeelte van ons Vaderland daardoor eene geheel nieuwe landbouw-toekomst te gemoet gaan. — Zoo is b. v. in Noord-Holland het kruisen der schapen met rammen van het verbeterde Engelsche Leicester en Lincolnshire ras reeds zeer algemeen, en de boeren aldaar zien er niet tegen op om voor eigen rekening rammen, ter waarde van *f* 150.— en meer, uit Engeland te doen overkomen. In den laatsten tijd geeft men aan het Lincolnshire ras de voorkeur om zijnen zwaarderen ligchaamsbouw, vereenigd met even goede vormen en aanleg tot vetwording als bij het Leicesterras. Hoe sterk deze kruising is toegenomen kan men daaruit opmaken, dat op de voorjaars lammerenmarkten van dit jaar, te Schagen in Noord-Holland, van de 6786 lammeren 4100, alzoo nagenoeg $\frac{3}{5}$, gekruiste waren, waarvan de prijs gemiddeld *f* 4 à *f* 5.— hooger dan van de inlandsche was; de laatsten zijn dan ook zoo weinig meer gewild, dat zij binnen een paar jaar geheel verdwenen zullen zijn. Het aantal schapen, in Noord-Holland gehouden, bedraagt p. m. 180,000 en deze kruising, die in een tijdsverloop van een tiental jaren volbragt zal zijn, zal alzoo de gezamentlijke waarde van het schaapvee in deze provincie met minstens een millioen gulden verhoogd hebben.

Ook het Durham of liever het Korthoornras begint meer de aandacht te trekken. Bekend is hetgeen reeds sints lange jaren door den heer J. G. J. van den Bosch werd verrigt om dit ras hier in te voeren. Het is eerst sints korten tijd, dat het door hem gegeven voorbeeld navolging begint te vinden. Het genootschap te Onderdendam (Groningen) heeft onlangs *f* 1000.— beschikbaar gesteld voor den aankoop eener Korthoorn koe, terwijl eenige landbouwvereenigingen in die provincie eveneens het voornemen hadden een stier en eene koe van dit ras in te voeren. Door de afdeeling Tholen der Zeeuwsche Maatschappij van landbouw werd in Junij jl. een volbloed Korthoorn stier voor den prijs van *f* 500 in Engeland aangekocht. Dit was de vijfde stier van dit ras in die afdeeling gestationneerd. De leden hebben thans besloten eveneens eene dragtige volbloed vaars aan te koopen, om het ras ook zuiver te kunnen aanfokken. Het zijn tot nu toe slechts enkele voorbeelden, maar ongetwijfeld zal nu

Digitized by Google

eenmaal het ijs gebroken is en de boeren zelven tot den invoer besluiten, het kruisen met het Korthoornras spoedig gaan toenemen.

Maar het is niet alleen het Engelsche vee, dat in den laatsten tijd de aandacht der landbouwers trekt, ook de Engelsche werktuigen beginnen meer in aanmerking te komen. Met twee der nieuwste uitvindingen, de grasmaaijer en de graanmaaijer, heeft men dezen zomer kennis kunnen maken. Een wedstrijd van *gras-maaiwerktuigen* is den 29sten Junij op Rusthoek te Loosduinen gehouden door de **Hollandsche Maatschappij van landbouw** (*). Er waren zes werktuigen ingezonden. De eerste prijs werd aan het werktuig van Burgess en Key toegewezen. Het maaide zonder oponthoud in 50 minuten eene oppervlakte van 45 Ned. roeden af. Het gras was behoorlijk kort afgesneden; een bekwame grasmaaijer zou het wel nog digter aan den grond hebben kunnen afmaaijen, dooh in den regel geschiedt het werk met de zeis niet beter, dan hier het geval was. Men kan met dat werktuig dus ruim 5 bunders daags maaijen en alzoo met een man en twee paarden het werk van 10 arbeiders verrigten. De prijs van het werktuig in Engeland bedraagt ƒ 360.— De tweede prijs werd toegekend aan een Amerikaansch werktuig van Manny, het eigendom van den heer C. J. Hasselman te Zoelen, en ingezonden door G. Stout te Tiel. De konstruktie van het werktuig was minder soliede dan van het vorige en het geleverde werk was ook niet zoo goed. Een vereenigde koren- en grasmaaijer van Wood verkreeg den derden prijs. Van denzelfden Amerikaanschen fabriekant was een uitsluitende grasmaaijer, die door zijne eenvoudige en nette zamenstelling uitmuntte en zeker na die van Burgess en Key het meest in aanmerking verdient te komen. Het is dit werktuig dat te Parijs dezen zomer den eersten prijs der buitenlandsche werktuigen verkreeg; te Warwick in Engeland, werd even als hier aan Burgess en Key boven Wood den voorrang geschonken. Nog was er een werktuig ingezonden door Jhr. Mr. O. R. van Andringa de Kempenaer, uit Friesland. Het was van eigen vinding. Eenige zeisen, waarvan de bolle zijde scherp is, draaijen om eene spil, die tengevolge van het voortbewegen van het werktuig snel ronddraait. Het werktuig dong niet mede, maar werd slechts ter beproeving door drie mannen in beweging gebragt. Het stelsel, dat door de Engelsche en Amerikaansche fabriekanten, zoowel voor de gras- als voor de graanmaaijers, is aangenomen, namelijk dat eener getande zaag, die door gleuven snel heen en weder glijdt, verdient echter zonder eenigen twijfel de voorkeur, zoodat het wel eene vergeefsche moeite zal wezen om dit reeds vroeger uitgedacht maar onpraktisch bevonden sijsteem op nieuw te beproeven. Ten laatste was er nog een werktuig, vervaardigd in de koninklijke fabriek van landbouw-werktuigen te Berg in Luxemburg. Het werkte hier zeer gebrekkig en verstopte elk oogenblik, terwijl het gras slecht werd afgesneden. Het was voor één paard ingerigt, maar spoedig bleken er twee noodig te zijn en voor deze was het nog een zware arbeid. Het hoofdgebrek was waarschijnlijk eene veel te langzame heen en wedergaande beweging der zaag. De overbrenging der beweging was anders zinrijk, en het werktuig heeft twee voordeelen boven de hier bekroonden, namelijk: dat de zaag vóór aan het werktuig is geplaatst en dus beter onder het oog van den drijver is, en dat deze bij het vervoer overeind kan worden gezet,

(*) Het verslag der Jury is nog niet bekend gemaakt.

Digitized by Google

waardoor het werktuig slechts eene geringe breedte beslaat. — Met eenige wijzigingen zal het welligt een doelmatig werktuig kunnen worden. Het werktuig van Burgess en Key is door de inzenders aan den heer Gevers Deijnoot, Secr. der Maatschappij, ten geschenke gegeven, die er later nog eenige malen in het bijzijn van vele landbouwers mede heeft laten werken.

De wedstrijd van *graan-maaiwerktuigen* door **de Kon. Landbouw-Vereeniging** gehouden, heeft den 9den en 10den Augustus in den Wilhelminapolder nabij Goes plaats gehad. Men had gehoopt ook tevens eene beproeving van stoomploegen te kunnen houden, waarvoor een prijs van *f* 1200 was uitgeloofd. De engelsche fabriekanten, hoewel daartoe nog persoonlijk aangezocht, waren echter om de groote kosten aan het inzenden van een dergelijk werktuig verbonden, en de geringe kans om hier nog spoedig een debiet van stoomploegen te verkrijgen, daartoe niet te bewegen geweest.

De ingezonden graanmaaijers waren: No. 1 Een éénpaardswerktuig van R. Cuthbert & Co. te Bedale in York, zijnde een verbeterde Hussey. Het afgesneden graan valt op een bord en wordt door een arbeider, die op het werktuig staat, daarvan afgeharkt en ter zijde in schoven nedergelegd. No. 2. Een tweepaardswerktuig van Burgess en Key te Londen, een verbeterde Mac Cormick, ingezonden door de vervaardigers (agenten voor Nederland Keyser en Swertz te Amsterdam). Het graan wordt hier opgevangen door drie achter elkander geplaatste rollen, om welke zich een opstaande ijzeren rand spiraalvormig heenwindt; door het draaijen dezer rollen wordt het graan in een regelmatig zwad ter zijde van het werktuig nedergelegd; een ronddraaijende haspel drukt het graan tegen de zaag aan. No. 3. Een tweepaardswerktuig van Wood uit Amerika, ingezonden door Cranston te Londen. Even als bij No. 1 staat op het werktuig een arbeider, die het graan met een hark in schoven nederlegt; het is van een haspel voorzien. No. 4. Een éénpaards graanmaaijer van Dr. Mazier in Frankrijk, ingezonden door Peignat te Amsterdam. Het werd bij de eerste beproeving beschadigd, zoodat het geen deel aan den wedstrijd nam. Mazier heeft zijn werktuig in de laatste jaren veel verbeterd; dit was er echter nog een van vroegeren tijd.

Het drietal eerstgenoemde werktuigen verrigtte het afsnijden van het graan nagenoeg even goed, maar de voordeelen van het werktuigelijk nederleggen, deed aan Burgess en Key den eersten prijs van *f* 500 toekennen. Het werktuig van Cuthbert ontving den tweeden prijs, omdat het met één paard in nagenoeg gelijken tijd het werk even goed verrigtte als dat van Wood met twee paarden, en buitendien goedkooper is. Aan dit laatste werktuig werd nog eene vereering toegekend. (*) Bij den wedstrijd werd door elk der werktuigen 20 Ned. roeden afgemaaid, door no. 1 in 45, no. 2 in 40 en no. 3 in 44 minuten. Het graan was gedeeltelijk sterk gestreken, doch regelmatig naar eene rigting. De werktuigen werkten daarom slechts van twee zijden tegen de helling van het graan in. Bij een staand gewas kan alzoo nagenoeg de dubbele arbeid verrigt worden. De wijze waarop het graan bij no. 1 en no. 3 werd nedergelegd liet veel te wenschen over, daar de garven zeer onregelmatig waren en nog al halmen op het veld verspreid lagen. Het zwad door no. 2 nedergelegd werd zonder eenige moeite tot gladde garven gebonden, terwijl geene enkele halm op het pad van het

(*) Het rapport der Jury wordt gevonden in de Landbouw-Courant 1860 no. 33. Voor meerdere bijzonderheden van dezen wedstrijd kan men nog nalezen Weekblad van Haarlemmermeer 1860 no. 34 en de Landbouw-Courant 1860 no. 35.

Digitized by Google

werktuig kon gevonden worden. Voor onzen Nederlandschen landbouw, waar men aan zeer zorgvuldigen arbeid gewoon is, verdient alzoo het werktuig van Burgess en Key alleen in aanmerking te komen. Bij een staand gewas, waar men van beide zijden maaijen kan, zal men met dit werktuig p. m. 6 bunders graan kunnen maaijen; bij een liggend gewas echter, gelijk dit in onze vruchtbare streken meestal voorkomt, slechts de helft of drie bunders. In het laatste geval zal de kostenbesparing niet zoo groot zijn, dat het gebruik in streken, waar het in den oogsttijd nog niet aan arbeiders ontbreekt, reeds overwegende voordeelen aanbiedt. Doch reeds wordt ook hier te lande op vele plaatsen in den oogsttijd over te hooge loonen geklaagd en in dat geval verdient het werktuig van Burgess en Key alle aanbeveling, daar de verrigte arbeid met die van den besten zigter wedijveren kan. Het hier gebruikte werktuig is door den heer J. G. J. van den Bosch, ten behoeve van den Wilhelminapolder aangekocht. Reeds dit voorjaar had Prof. Wellenbergh er een voor het Rijkskabinet van landbouwwerktuigen doen ontbieden en te Amersfoort, tijdens het congres, tentoongesteld. Het is daar beproefd geworden door Baron van Hardenbroek (zie Landbouw-Courant 1860 nº. 33). De heer Bosker op Wieringen heeft er zich eveneens een aangeschaft en gebruikte het met veel voldoening in dezen oogsttijd. Een vierde werd reeds voor een grondeigenaar op Texel onboden. Het werktuig zal alzoo spoedig geen vreemdeling meer in Nederland zijn.

Maar ook andere vroeger weinig bekende landbouw-werktuigen beginnen veel in gebruik te komen. Vooral het dorschen met werktuigen neemt zeer toe. Van het Amerikaansch hekeldorschwerktuig zijn er reeds meer dan honderd en vijftig in werking. Ook het engelsche van Barett, Exall en Andreisés wordt zeer veel aangetroffen, voornamelijk in de polders en droogmakerijen van Noord- en Zuid-Holland. Merkwaardig is ook de uitbreiding, die het gebruik van den Amerikaanschen arendploeg in Groningen verkregen heeft. Verleden jaar waren er reeds 408 van deze ploegen uit Amerika ingevoerd, terwijl er alleen te Warffum 445 vervaardigd werden. In een groot gedeelte van Groningen wordt geen andere ploeg meer gebruikt. Ook op andere plaatsen in ons Vaderland, o. a. in den Wilhelminapolder, komt hij in zwang. De rijenbouw begint in eenige polders van Noord- en Zuid-Holland meer in gebruik te komen; in den laatsten tijd werden weder verscheidene zaai-werktuigen van Garrett en Hornsby ontboden. Ook een nieuw soort van ronddraaijende egge, uit Amerika afkomstig, trekt in den laatsten tijd de aandacht (zie Landbouw-Courant 1859 nº. 40, 1860 nº. 31. Vriend van den landman 1860 p. 377.)

Die meerdere verspreiding van verbeterde werktuigen heeft men wel in de eerste plaats aan de tentoonstellingen en bijeenkomsten der verschillende landbouw-vereenigingen te danken. Onder deze blijft het **Landhuishoudkundig Congres** eene voorname plaats bekleeden, wijl dit door zijn rondtrekken door het geheele land, ook overal zijnen invloed doet gevoelen. Het hield dit jaar van 19—23 Junij te Amersfoort zijne vijftiende bijeenkomst. De opkomst van leden uit de meer verwijderde provincien was ditmaal niet groot. De sectie-vergaderingen werden echter druk bezocht, en de daarvoor gestelde uren werden nog met verscheidene vermeerderd; de discussiën waren dikwerf belangrijk. In vergelijking met de Congressen van een tiental jaren geleden, was het duidelijk op te merken dat een meer wetenschappelijke geest en beschouwing bij de landbouwers in het algemeen begint door te dringen. Bij verschillende discussien, b. v. over de boterverval-

Digitized by Google

Wat het eerste onderwerp betreft, zoo is de vraag: „Of na al het voorgevallene bij de Wetgevende Kamers, een voorstel als het onderwerpelijke, bij 't welk het stelsel van staatsspoorwegen wordt gehuldigd, te verwachten was?", door vele leden ontkennend beantwoord. Deze hebben gemeend, dat de overgang noch door het verhandelde in de Tweede Kamer, noch door de verwerping van de vorige wet in de Eerste Kamer wordt geregtvaardigd. Er waren, naar luid van het verslag, onder hen, leden, die het vermoeden niet van zich konden weren, dat de zaak der spoorwegen aan politieke combinatien was opgeofferd; die vreesden, dat de afkeuring der Eerste Kamer te baat was genomen, om een bepaald staatsman aan het hoofd van het bewind te brengen, en wel een staatsman, die in de onderwerpelijke aangelegenheid het gevoelen eener kleine minderheid vertegenwoordigde, zoodat zij zich weinig genegen betoonden om het ministerie op dien weg te volgen, en ten behoeve van hetzelve hunne overtuiging tegen staatsspoorwegen ten offer te brengen.

Tegenover dit gevoelen stond dat van vele andere leden, die den gewraakten ommekeer wel meenden te kunnen verklaren, ter zake van het hoofd-bezwaar tegen het vorige ontwerp, namelijk de zeer bezwarende financiële verbindtenissen, aan welke de Staat, ook in de moeijelijkste omstandigheden, zou moeten voldoen. Van die zijde was aangevoerd, dat men te meer voor staatsspoorwegen was gestemd geworden, bij de toenemende onzekerheid, of de vorige concessionarissen wel de benoodigde kapitalen voor den aanleg zouden hebben kunnen bekomen, en men, na zooveel afmattende teleurstelling, naar een middel moest omzien, 't welk, bij de dringende behoefte om in het bezit van een zamenhangend spoorweg-net te worden gesteld, tot het bereiken van dit doel zoude leiden, en om daartoe te geraken, over het middel van voorziening moest henenstappen; — derwijze, dat het aantal der voorstanders van *staatsspoorwegen*, aanvankelijk gering, allengs is aangegroeid en nog steeds toenam.

Van den kant der tegenstanders is aangemerkt, dat, naar hun oordeel, de proef, om met concessie, spoorwegen te bekomen, nog nooit hier te lande zuiver is genomen, en is met aandrang nadere inlichting gevraagd en een volledig overzigt van al de aanvragen, waarvan zoo vele onafgedaan zijn blijven liggen.

Tegen het laten varen van het middel van concessie en het uitvoeren van staatswege, werden hevige bedenkingen geopperd. Bij kolossale ondernemingen als deze, werd onder anderen gezegd, bezitten bijzondere personen of maatschappijen groote voordeelen boven den Staat. Zij kunnen de aan te leggen werken beter en beterkoop uitvoeren, omdat zij bij bestellingen en aankoopen enkel door het belang der onderneming gebonden zijn; waar behoefte daaraan bestaat, gemakkelijker vreemde kapitalen kunnen aantrekken en ten nutte der onderneming besteden; de elementen van kracht en kennis, die zich in den vreemde bevinden, herwaarts kunnen overbrengen, en zich dus de meerdere practische ervaring, elders verkregen, ten nutte maken. De Staat bevindt zich in dit opzigt op veel ongunstiger standpunt. Hij moet zich bij voorkeur, of zelfs uitsluitend, bedienen van hetgeen binnen de grenzen des Rijks gevonden wordt. Wierd het regeringsplan, zoo als het daar ligt, ten uitvoer gebragt, een genoegzaam getal bekwame Nederlandsche ingenieurs zou voor den bouw der nieuwe spoorwegen niet te vinden zijn. De wet op het bekleeden van ambten en bedieningen door vreemdelingen, zou reeds een hinderpaal opleveren om dat getal door uitstekende buitenlandsche technici aan te vullen. Het gevaar, dat vreemde invloed zich te meer zou kunnen doen gelden, waar een spoorweg geheel of gedeeltelijk met vreemd kapitaal en door vreemdelingen is aangelegd, zal dan toch, onder een krachtig bewind, dat wetten en aangegane verbindtenissen weet te doen naleven, niet zeer te vreezen zijn.

Nog ongunstiger wordt het standpunt der Regering, waar het de *exploitatie* van spoorwegen voor Rijks-rekening geldt. Bijzondere maatschappijen zullen zich, al ware het slechts omdat haar eigenbelang dit medebrengt, elken vooruitgang, elke nieuwe uitvinding, op het gebied van het spoorwegwezen in den vreemde verkregen, eigen maken. Eene regering, die spoorwegen exploiteert, kan daartoe zoo spoedig niet overgaan. Elke aan te brengen verbetering kost geld. Het staatsbeheer is zoowel aan de begrooting, die men noode opdrijft, als aan de regels der wettelijke comptabiliteit gebonden, en mist daardoor de vrijheid en ruimte van beweging, voor eene

Digitized by Google

goede exploitatie volstrekt vereischt. Reeds bij den aanleg van zulke kolossale werken als deze zou de Waterstaat zich door die comptabiliteits-regels niet weinig bekneld gevoelen.

Bij de uitvoering van Staatswege bestaat geenerlei waarborg, dat de kosten van het werk de grenzen der vooraf gemaakte raming zoo nabij mogelijk zullen blijven: terwijl eene spoorwegmaatschappij in het bedrag van het maatschappelijk kapitaal de natuurlijke, niet gemakkelijk te overschrijden grens der gezamenlijke kosten vindt. Men zal zelfs, zoo de Staat het werk uitvoert, niet dan na jaren tijdsverloop met juistheid te weten kunnen komen, hoe veel de spoorwegen in het geheel hebben gekost. Het voorbeeld van België, bewijst, welke misrekeningen met opzigt tot zulke groote, door den Staat aangelegde werken gemaakt worden. Waar de Staat aanlegt, verbloemt men, om aanmerkingen te ontgaan, zoo lang mogelijk het eigenlijk cijfer der gedane uitgaven, of laat zelfs, opdat dit cijfer niet te groot moge schijnen, wezenlijke behoeften onvoldaan en den weg onvoltooid.

Verder luidt het verslag: Publiek bestuur ontaardt, wanneer het uitoefening van een particulier bedrijf wordt; de nadeelen en verkeerdheden, daaraan verbonden, voor de zaak zelve en den Staat, zijn, waar men ook in vroeger of later tijd de proef nam, nooit en nergens uitgebleven. Het streven hier te lande behoort op vereenvoudiging van beheer, niet op uitzetting gerigt te zijn.

Het aantal en de omvang der openbare werken, die niet anders dan van Staatswege aan te leggen en te onderhouden zijn, is in Nederland betrekkelijk veel grooter dan elders; en die taak neemt gestadig toe. Wanneer nu daarbij een enkel hoofdbureau voortaan jaarlijk meer dan 10 millioen voor den bouw van spoorwegen te besteden, en daarenboven in het vervolg voor de exploitatie dierzelfde spoorwegen te zorgen had, zou dit tot eene nieuwe zeer groote en blijvende vermeerdering van ambtenaren, bezoldigingen en pensioenen leiden.

Het beginsel om staatsspoorwegen op zóó uitgebreide schaal aan te leggen, brengt ook de regering en wetgevende magt te veel in directe aanraking met het publiek, dat, naar de verschillende locale belangen, allerlei eischen zal doen.

En hoe zoude het met de exploitatie gaan? Gesteld dat alles op de best mogelijke wijze ware ingerigt, zal het toch niet aan onophoudelijke klagten ontbreken, die ligt ook in de Wetgevende Kamers meerderen of minderen weêrklank konden vinden. Waar, om slechts iets te noemen, op eene weinig bezochte lijn minder treinen loopen, zou men zich op het voorbeeld van eene der hoofdlijnen beroepen en een in allen opzigte even zoo ingerigte dienst vorderen. Elke zoodanige eisch zal in het wezen der zaak een aanval op de schatkist zijn. Jaar op jaar zal een nieuwe spoorwegstrijd ook in de Kamers ontstaan en alzoo een opgewondenheid op dit punt blijven voortduren, waaraan in het belang des lands zoo spoedig mogelijk een einde behoorde te worden gemaakt. Heeft de zedelijke kracht van het Gouvernement in de laatste jaren geleden, de gedurige aanvallen, waaraan het ter zake van den aanleg en exploitatie der spoorwegen blootgesteld zal zijn, zal er niet toe bijdragen om het verloren terrein te herwinnen.

Aan den anderen kant valt het niet te ontkennen, dat wanneer zulk een alvermogend vervoermiddel, als de spoorwegen meer en meer worden, zich geheel en al in handen van het Gouvernement bevindt, het publiek afhankelijker van het openbaar gezag zou kunnen worden, dan in een vrij land het geval behoort te zijn.

Aan deze laatste opmerking knoopt zich eene andere. Wanneer de Staat op eene groote schaal spoorwegen bouwt en die dan later exploiteert, is het gevaar te duchten, dat het Gouvernement alle mededinging were, en dit groote middel van vervoer als een monopolie beschouwen zal. Zelfs ware het mogelijk, dat de Regering in dit haar streven te eeniger tijd ondersteuning bij de Volksvertegenwoordiging vond. Behooren toch de spoorwegen aan den Staat, zijn zij eene bron van staatsinkomsten, dan zou men zoo ligt kunnen geneigd worden op de middelen om die bron ruimer te doen vloeijen, minder naauwlettend te worden. Men zou het gelaten kunnen aanzien, dat de fiscale wetten op de staatsspoorwegen met meer toegevendheid wierden toegepast, dan op andere niet aan den Staat toebehoorende vervoermiddelen, bijv. die der waterwegen. De vrees voor helling van het Gouvernement naar monopolie en uitsluiting in zaken van dezen aard is zoo hersenschimmig niet.

Digitized by Google

folk behandelt, kunnen daartoe, wijl zij van een ooggetuige zijn, eene belangrijke bijdrage leveren. Deze eerste proeve geeft daartoe hoop, vooral daar de schrijver door een langduriger verblijf voorzeker in staat zal gesteld worden, zijn onderwerp meer stelselmatig te behandelen. De mededeeling van hetgeen dagelijks gezien en gehoord wordt, op verhalenden toon, geeft wel eene zekere aangename losheid in de behandeling en houdt de aandacht bezig, maar het sluit ook eene meer grondige en wetenschappelijke behandeling buiten, die een bepaald vereischte is wanneer de schrijver wenscht, dat men in Nederland van de door hem verkregen kunde en ondervinding van den Engelschen landbouw voordeel zal kunnen trekken. Aan hem, die ook met den landbouw van andere landen wenscht bekend te worden, moet het lezen zeer aanbevolen worden, van het onlangs verschenen werk van Lavergne, l'Economie rurale de la France depuis 1789. Men vindt daarin eene zeer volledige beschrijving van den landbouw in een land, dat door zijn verschillend klimaat de meest rijke verscheidenheid van produkten vertoont, en waar tegenwoordig onder de krachtige impulsie der regering, de kultuurwijze in vele opzigten groote vorderingen maakt.

Ook in het naburige België heeft de regering onlangs hare aandacht aan de bevordering der belangen van den landbouw gewijd en een wets-ontwerp voorgedragen, ter regeling van het landhuishoudelijk onderwijs, dat door de vertegenwoordiging is aangenomen. Dientengevolge zullen op kosten of onder medewerking van den Staat tot stand worden gebragt: Eene Veeartsenij-school, een Instituut of Hoogeschool voor den landbouw en twee scholen voor practischen tuinbouw.

In ons land zijn de enkele inrigtingen, die tot opleiding in den landbouw bestaan, door partikulieren tot stand gebragt. Er bestaat alzoo steeds gevaar dat zij na den dood van de oprigters weder te niet zullen gaan. Dit gevaar bestaat ook voor de landhuishoudelijke school te Groningen; het bestuur wil daarom beproeven deze inrigting aan eene Maatschappij over te dragen, tevens met het doel om het kapitaal te kunnen vergrooten, ten einde de instelling nog meer aan het doel te laten beantwoorden, door het in eigen beheer nemen der boerderij, die thans verpacht wordt. Het Bestuur heeft dit plan in een circulaire, dezer dagen rondgezonden, ontwikkeld; het is te wenschen dat op die wijze deze school tot meerderen bloei zal kunnen komen en haar blijvend bestaan verzekerd moge worden.

Digitized by Google

STAATHUISHOUDKUNDIGE ONDERWERPEN BIJ DE STATEN-GENERAAL BEHANDELD.

Bij de Tweede-Kamer, ter hervatting harer werkzaamheden den 10den Julij bijeenkomende, waren o. a. voordragten aanhangig betreffende de volgende onderwerpen:

Het begraven van lijken, de **begraafplaatsen** en begrafenis-kosten;
vereeniging van **Rijksdomein** met Kroondomein;
enquête over de **Maas** en Z.-Willemsvaart;
doortogt en vervoer van **landverhuizers**;
onteigening voor het **kanaal van Assen**;
onteigeningen voor de verbetering van den **Hollandschen-IJssel**;
afschaffing van de **slavernij** in de W.-Indien;
nieuwe **regterlijke inrigting**;
regeling van het **fonds der domeinen** voor 1859 en 1860;
aanleg van **spoorwegen.**

Onze laatste aflevering behelsde het jongste spoorweg-ontwerp tot *aanleg van spoorwegen* voor rekening van den Staat, met een overzigt van de memorie van toelichting van dat ontwerp, (zie p. 161—165). Weinig was het toen te denken dat de eerstvolgende aflevering reeds de tot stand koming, de afkondiging, ja het begin van uitvoering van dat ontwerp, bijna onveranderd, zoude hebben te vermelden. De aangebragte veranderingen in de lijnen (zie pag. 161) hebben nl. bestaan: 1°. in de toevoeging (van regeringswege) eener lijn Groningen-Assen-Meppel; 2°. eene vervanging der lijn Maarsbergen-Tiel-'s Bosch door die van Utrecht-Cuilenburg-'s Bosch (amendement van den heer van Goltstein), zullende voorts de wijze van exploitatie bij de wet worden geregeld.

Het voorloopig verslag over het ontwerp (rapports. de HH. Mackay, van Zuylen, Thorbecke, Olivier, Hugenholtz), werd 7 Junij vastgesteld. Dit uitvoerige en met zorg behandelde stuk beslaat 33 bladz. folio, en behandelt achtereenvolgens:

De aanleiding tot het indienen der wetsvoordragt.
Het oordeel over het stelsel van Staats-spoorwegen.
De aanlegkosten van Staats-spoorwegen met die van particuliere spoorwegen vergeleken.
Wijze van uitvoering van het regeringsplan.
Zamenstel en rigting der voorgestelde lijnen.
De Amsterdamsche en Rotterdamsche waterwegen.

Digitized by Google

sching, het landbouw-onderwijs, den graanhandel, enz. bleek voorts, dat vrijheid van handel en de gulden spreuk „help u zelven" ten onzent steeds meer en meer door allen gehuldigd worden. Behalve een vernieuwd adres aan de Vertegenwoordiging over het afschaffen der tienden, leidden de gehouden beraadslagingen niet tot eenige bijzondere handeling naar buiten. (*) Het 16de Congres zal te Dordrecht gehouden worden. Het ware echter wel te wenschen, dat een volgend bestuur eens trachtte het al te slaafsch navolgen van vroegere Programmata, tot in de kleine onderdeelen toe, wat te verbreken, wijl hierdoor eene eentoonigheid wordt geboren, die bij getrouwe congres-bezoekers de belangstelling doet verminderen. Inzonderheid is het wenschelijk, dat men zijne zorg wijde om de bezoekers in staat te stellen op nuttige wijze het merkwaardige in de omgeving te leeren kennen, daar dit veelal een belangrijk bijoogmerk der leden uit afgelegene plaatsen is. Ook zoude het nut der beraadslaging veel kunnen toenemen, indien men het opstellen der vragen aan eenige bekwame landhuishoudkundigen toevertrouwde, in plaats van daartoe de medewerking van ieder belangstellende in te roepen, waardoor die vragenreeks veel te uitgebreid wordt en dikwerf veel onderwerpen, ter behandeling ongeschikt, bevat.

Korte dagen daarna, van 26—28 Junij, hield de Geldersche Maatschappij van Landbouw te Wageningen hare jaarlijksche tentoonstelling en algemeene vergadering. Bij geen der landbouw-maatschappijen wordt de beproeving der ter bekrooning ingezonden werktuigen met zooveel zorg verrigt, zoodat de verkregen uitkomsten alle vertrouwen verdienen. Het rapport der Jury van dit jaar is echter nog niet openbaar gemaakt.

De Koninklijke Landbouw-Vereeniging hield den 22sten Mei hare vijfde jaarlijksche vergadering te 's Hage. De opkomst der leden was gering. De premie voor de prijsvraag omtrent het droogleggen werd toegewezen aan den heer J. C. Kakebeeke te Goes; die voor de prijsvraag omtrent de wisselbouwerij aan den heer J. van der Breggen te Zuid-Waddingsveen, die het vorige jaar bij loting den tweeden prijs hiervoor ontvangen had. Voor de prijsvraag omtrent de stalvoedering hadden zich twee mededingers aangemeld, die echter niet aan de gestelde vereischten hadden kunnen voldoen. Aan den heer A. J. Zijlker te Nieuw-Beerta werd echter, op voorstel van het Bestuur, eene vereering toegekend, om het vele belangrijke, dat zijn verslag omtrent de zomerstalvoedering bevatte.

Het instellen dezer praktische prijsvragen is een nuttig denkbeeld geweest en heeft aanvankelijk reeds goede vruchten gedragen. De drie in druk verschenen verslagen omtrent den wisselbouw, waarin de naauwkeurige beschrijving van drie merkwaardige bouwhoeven gevonden wordt; omtrent het droogleggen, dat met het rapport der Jury eene goede handleiding voor deze bewerking vormt, en omtrent de zomerstalvoedering, bevatten veel merkwaardigs en behoorden door ieder landbouwer gelezen te worden. Men moet zich verwonderen, dat aan dezen praktischen wedstrijd nog niet meer algemeen wordt deelgenomen en vooral, dat de Koninklijke Landbouw-Vereeniging, die het slechts aan de middelen ontbreekt om op nog meer ruime schaal werkzaam te wezen, maar een zoo gering aantal leden telt.

Naar aanleiding eener bespreking in die Vergadering heeft het Bestuur eene circulaire aan de instellingen van Landbouw en aan de leden gerigt,

(*) Omtrent het verhandelde in de Sectien vindt men het een en ander in het Weekblad voor Haarlemmermeer 1860, no. 26, 27, 28, 30.

Digitized by Google

met verzoek om hunne zienswijze te doen kennen en feiten te willen mededeelen over hetgeen gedaan zou kunnen worden, 1° om het zamenleggen van verspreide stukjes land aan denzelfden eigenaar toebehoorende te bevorderen, en 2° om den vaak gebrekkigen toestand van vele onzer waterlossingen te verbeteren.

Op het Nijverheids-Congres in Julij te Arnhem gehouden, was ook eene sectie aan landbouw gewijd, waar enkele landbouw-onderwerpen besproken werden. Op de algemeene vergadering der Maatschappij van Nijverheid bij die gelegenheid gehouden is besloten „het jaarlijksch verslag wegens den staat van den landbouw" te vervangen door een beknopter overzigt over dit onderwerp. De statistieke kennis van den landbouw zal daardoor eene schrede achterwaarts doen, daar deze opgaven, hoewel niet aan alle vereischten beantwoordend, toch vooral door de lange reeks van jaren, gedurende welke zij, voor een groot deel door dezelfde personen, geleverd werden, daarvoor eene belangrijke kenbron waren. Thans hebben wij ten dezen opzigte niets dan het regeringsverslag, uit de opgaven van Gedeputeerde Staten zamengesteld, en dat gewoonlijk eerst 1½ jaar na den oogst verschijnt, en de tabel der vermoedelijke opbrengst door de Maatschappij van Volksvlijt geleverd. Het is zeer te hopen dat de rijkscommissie voor de statistiek hare bijzondere aandacht aan deze zaak zal willen wijden en in deze levendig gevoelde behoefte zal trachten te voorzien.

De landbouw in Nederland toch heeft vooral in de eerste plaats noodig zich zelven te leeren kennen. Nevens de statistiek zijn daarvoor de beschrijvingen van de wijze van landbouwen, zooals die in verschillende streken van ons land plaats vindt, van groote waarde. De periodieke landbouw-literatuur heeft daartoe in den laatsten tijd weder eenige nuttige bijdragen geleverd. De heer W. I. D. van Iterson gaf eene goede en vrij volledige beschrijving van den landbouw in de Veenkoloniën der provincie Groningen (Tijdschrift van Nijverheid 1860 p. 83). De kultuur der meekrap werd naauwkeurig behandeld in n°. 3 van de Boeren-goudmijn van dit jaar; in n°. 5 van hetzelfde tijdschrift leverde de landbouwer I. Smit eene belangrijke bijdrage omtrent den karweibouw in Noord-Holland, eene kultuur die nog nimmer beschreven werd. Ook de wijze van boter-bereiding zooals die in de omstreken van Hillegom plaats heeft, werd met groote uitvoerigheid door P. Stijnman beschreven, welke verhandeling door de Mij. van Nijverheid eervol vermeld werd en in het tijdschrift geplaatst. (1860 p. 45.) Als eenmaal het aantal bouwstoffen genoegzaam is, zal het mogelijk wezen eene goede landbouw-beschrijving van Nederland te leveren. Als voorbereiding daartoe levert Dr. W. C. H. Staring een zeer belangrijken grondslag in zijne Schoolkaart voor de Natuurkunde en de Volksvlijt voor Nederland, waarvan de vijf eerste bladen verschenen zijn. Daarop wordt eene eerste proeve geleverd eener agronomische indeeling van Nederland, volgens de verschillende landbouwstelsels, die in ons Vaderland gevonden worden. Van denzelfden schrijver verscheen onlangs de eerste aflevering van een „Huisboek voor den landman in Nederland." De gemakkelijke en populaire schrijftrant van Staring en het vele goede door hem reeds in onderscheidene werkjes over de aangekondigde onderwerpen geleverd, zullen dit compendium voorzeker tot een goed en praktisch handboek voor den Nederlandschen landbouwer maken. Doch ook in andere landen is veel wat voor onzen landbouw van groot belang is; de brieven uit Engeland door I. W. del Campo, genaamd Camp, waarvan de eerste de landbouw in Nor-

Digitized by Google

Bij de vergelijking der *aanlegskosten van Staats- en particulieren aanleg*, werd, naar aanleiding van het in de Memorie van Toelichting voorkomend betoog, dat de Staat niet duurder bouwt dan de bijzondere maatschappijen en op de tot dat betoog behoorende tabellen, de aandacht in de afdeelingen meer bijzonder daarop gevestigd. Men verborg bij de behandeling van dit punt zijne bevreemding niet, dat de Regering op bladz. 2 der Memorie van Toelichting het zoo bijzonder gemakkelijk acht bezwaren als die, dat de Staat duurder bouwt, te wederleggen, ja zelfs een weinig later het bedoelde beweren eene stelling noemt, die wel dikwijls wordt herhaald, maar slechts zelden grondig onderzocht. Van grondig onderzoek scheen in de Memorie van Toelichting de rede niet te kunnen zijn.

De Regering beroept zich in de eerste plaats op de tabel van Delaveleye, die in den *Moniteur des intérêts matériels* van 11 April 1858 voorkomt en onder no. 4 als bijlage der Memorie van Toelichting is afgedrukt (Verg. *vor. After. Bijbl. Econ.*). Zij trekt daaruit het gevolg dat de geconcessioneerde spoorwegen de duurste zijn. Maar wat vertrouwen kan men stellen in eene opgave, die de verschillende werelddeelen en landen ondereen mengt, zich zelfs tot Indië, Australie en het Kaapland uitstrekt en noch op den aard van het doorsneden terrein, noch op de inrigting der met elkander vergelekene spoorwegen, noch op velerlei andere, hier in aanmerking komende omstandigheden let? Niet eens wordt aangegeven, of de spoorwegen, waarvan de aanlegkosten tegenover elkander worden gesteld, enkel of dubbel spoor hebben. Ongelijksoortige grootheden worden dus in de tabel met elkander vergeleken. Het verschil is niet gering. Volgens de berekeningen van Joanne in den *Atlas des chemins de fer Français*, die uit officiële bronnen geput heeft, hebben in Frankrijk de spoorwegen gemiddeld gekost: voor één spoor per kilometer (Nederlandsche mijl van 1000 el) fr. 196,927; voor één spoor, doch voor dubbel spoor onteigend, en met kunstwerken voor dubbel spoor: fr. 227,975; geheel met dubbel spoor fr. 329,712. De rede is dus 1 : 1,40 en 1,57. De Engelsche spoorwegen staan, als de kostbaarste, op de tabel bovenaan. Maar mag men, wanneer men uit de kostbaarheid dier spoorwegen het nut der staatsbanen betoogen wil, uit het oog verliezen, dat in den beginne in Engeland ontzaggelijke geldsommen voor de onteigening moesten besteed worden, en dat de zoogenaamde parlementaire instructie, en wat daartoe behoort, millioenen verslonden heeft? Evenzoo is het niet vreemd, dat de Fransche spoorwegen op de tabel, wat de kosten van aanleg betreft, de tweede plaats innemen. Het is meermalen uiteengezet en van algemeene bekendheid, dat inzonderheid vóór de omwenteling van 1848, in Frankrijk aan openbare werken zeer groote sommen nutteloos zijn verspild.

Dat groote gebrek der tabel ware nog over het hoofd te zien, indien de daarin voorkomende cijfers den toets konden doorstaan. Maar die cijfers of althans onderscheidene daarvan zijn geheel onjuist. Die onjuistheid had den steller der memorie reeds daarom in de oogen moeten springen, omdat Delaveleye voor de kosten onzer Nederlandsche spoorwegen het gemiddeld cijfer noemt van *f* 161,540 per kilometer; welke middenterm zich volstrekt niet laat overeenbrengen met hetgeen de Memorie van Toelichting zelve op bladz 2 voor de aanlegkosten onzer spoorwegen uittrekt. Het minste cijfer is daar *f* 91,370, het hoogste *f* 146,991 per kilometer. En toch wordt uit zulke door de Regering wedersprokene cijfers geredeneerd! Welligt zou Delavelye zelf de slotsom wraken, in de Memorie van Toelichting uit zijne opgaven getrokken. Hij heeft in latere nommers van zijnen *Moniteur* de vroeger medegedeelde cijfers verbeterd en onder anderen in het nommer van dat blad van 8 April 1860 berekend, dat de kosten der particuliere banen gemiddeld fr. 270,469, die der staatsbanen fr. 367,373 zijn geweest.

Tot toelichting van een ingewikkeld vraagstuk als dit moet men echter, om de reeds aangeduide reden, zich niet op zulk een algemeen, alles omvattend gebied blijven bewegen, maar althans ieder land afzonderlijk beschouwen. De Regering wijst dan ook werkelijk op voorbeelden, en wel in de eerste plaats op België, een voorbeeld ook door voorstanders der staatsbanen meermalen aangehaald. „Dáár, zegt de Memorie van Toelichting, heeft de staatsbaan eene aanzienlijke lengte, is zij bijna over hare geheele uitgestrektheid met dubbel spoor belegd en beloopt toch de gemiddelde prijs per kilometer met de geconcessioneerde lijnen niet meer dan

Digitized by Google

het gemiddelde van al de in de tabel voorkomende wegen." Al dadelijk valt daartegen op te merken, dat een cijfer, hetwelk de kosten van particuliere en van staatsbanen ondereen mengt, voor den betrekkelijk minderen prijs dezer laatste niets bewijst. De hoogere kosten der staatsbanen kunnen door de mindere kosten der particulieren banen zijn opgewogen, en dit moet in te sterkere mate plaats hebben, als die particuliere banen meer uitgestrektheid bezitten. Inderdaad is dit hier het geval. Ofschoon de aangehaalde gezegden der Memorie van Toelichting dit niet doen vermoeden, bedraagt de lengte der Belgische staatsbanen naauwelijks een derde van die der gezamenlijke lengte van al de Belgische spoorwegen, terwijl de overige *twee derden* alle particuliere banen zijn. De geheele lengte van het Belgische spoorwegnet was op 31 December 1858, 1691 kilometers. Daaronder komen de lijnen, door den Staat aangelegd, slechts tot een bedrag van 567 kilometers voor.

En hebben nu die staatsbanen, zoo als men uit de Memorie van Toelichting zou moeten opmaken, per kilometer fr. 255,775 gekost? Het is er verre af. In 1844 waren in Belgie reeds al de spoorwegen gelegd, die de Staat thans aldaar exploiteert, namelijk 557 kilometers. Het geringe verschil tusschen dit cijfer en het straks genoemde van 567 ligt in eene sedert tot stand gekomene kleinere lijn, die wel door den Staat is gebouwd, maar aan eene maatschappij ter exploitatie is overgedragen. De kosten van aanleg dier 557 kilometers werden in 1844 reeds berekend op fr. 284,119 per kilometer. De ingeneur Perrot echter, die met de Belgische staatsbanen zeer was ingenomen, berekende reeds vroeger, dat dit cijfer tot fr. 302,939 behoorde te worden aangevuld. Ziet men nu het verslag in, dat door den Belgischen Minister voor de openbare werken over de staatsspoorwegdienst in 1857 aan de wetgevende Kamers werd ingediend, dan vindt men daar op blz. 16 berekend, dat de aanlegkosten der Belgische staatsspoorwegen fr. 329,139 per kilometer hebben bedragen In datzelfde verslag wordt erkend, dat nog millioenen noodig zijn, eer deze staatsbanen als voltooid kunnen worden beschouwd. „On se bornera à rappeler," leest men op blz. 17 van het Verslag, „que le railway de l'Etat est encore dans un état d'inachèvement qui réclame des mesures promptes et efficaces: on estime que 15,000,000 de francs sont indispensables pour que le chemin soit dans un état complet d'exploitation." Inderdaad is sedert 31 December 1857 nog iets ter voltooijing van den Belgischen staatsspoorweg gedaan. Volgens eene tabel, bij de behandeling der begrooting van het Belgische departement voor de openbare werken voor 1860 overgelegd, die men nog niet heeft kunnen raadplegen, maar waarvan de hoofdinhoud in de *Annuaire statistique et historique Belge* van den Luikschen hoogleeraar Scheler voor 1860 wordt medegedeeld, waren 31 December 1858 de kosten van aanleg der Belgische staatsbaan tot fr. 334,628 per kilometer geklommen. De gestadige klimming dezer kosten kan niet verwonderen als men weet, hoeveel er nog aan deze baan ontbreekt.

De *overgang der rivieren*, uitgaande van Maarsbergen, langs Tiel, heeft voorts veel bestrijders gevonden. Men heeft daarbij geijverd voor den aanleg eener lijn van Utrecht op Gorinchem, en heeft gemeend dat de daartegen aangevoerde bezwaren, geheel van waterbouwkundigen aard, als overdreven moeten worden beschouwd.

Ten aanzien van den aanleg van eene lijn door Drenthe heeft het aan geen tegenspraak ontbroken. Men heeft begrepen, dat met het besteden van de helft der kosten eener dergelijke lijn, aan kanalisatie, deze provincie meer gebaat zoude zijn. Daarentegen hebben zich stemmen verheven voor eene lijn, regtstreeks van Harlingen, langs Bolsward en Sneek, naar Heerenveen; maar daartegen is aangemerkt, dat het zeer verkeerd zou zijn, Leeuwarden op den achtergrond te laten.

Sommigen hebben een verbeterd verband verlangd van Harlingen met Rheine, en wel met eene lijn van Zwolle, langs Raalte en Almelo. Dit heeft echter ook tegenspraak gevonden. Men heeft begrepen, dat in deze in de eerste plaats behoorde te worden gelet op het belang van de hollandsche koopsteden, 't welk vereischt, dat het verband met Rheine niet noordelijker worde gesteld dan Zutphen.

Sommigen hebben twijfel geopperd, of de weg van Maastricht naar Venlo niet tot de kostbare overtolligheden behoorde? De kronkeling van de lijn van Venlo naar Breda is bestreden, maar ook verdedigd. Omtrent de waarde van de lijn van Ro-

Digitized by Google

Dit amendement stelde voor, art. 1 te lezen als volgt:

„Er worden spoorwegen aangelegd langs de lijnen, in het volgende artikel vermeld.

„Van onzentwege wordt een termijn bepaald, binnen welken aanvragen van concessie tot aanleg en exploitatie dier wegen, voor het geheel of voor een gedeelte, bij onzen minister van binnenlandsche zaken kunnen worden ingediend.

„De ontvangen aanvragen worden publiek gemaakt, en zoo het, na onderzoek en overleg met de aanvragers, blijkt, dat de uitvoering kan worden gegund, en daartoe medewerking der Staten-Generaal noodig is, wordt hun het vereischte voorstel van wet in den aanvang der in September dezes jaars te openen vergadering aangeboden.

„Bij gebreke van voldoende aanbiedingen, waarop concessie zou kunnen worden verleend, wordt een voorstel van wet tot aanleg voor rekening van den Staat zoodra mogelijk aan de Staten-Generaal onderworpen."

In de zitting van Woensdag 18 en 19 Julij is dit amendement, na warme verdediging en bestrijding, en na verklaring der regering dat, bij aanneming daarvan, het wetsontwerp zou worden ingetrokken, met 46 tegen 25 stemmen afgestemd.

De meeste der overige amendementen betroffen de rigting der lijnen.

De voorgestelde lijnen waren gelijk vroeger gemeld:

van Arnhem, langs Zutphen, Deventer, Zwolle, Meppel, Steenwijk, Heerenveen tot Leeuwarden;

van Harlingen, langs Franeker, Leeuwarden, Groningen, Winschoten naar de Hannoversche grenzen;

van Groningen, langs Assen, naar Meppel;

van Zutphen, langs Goor, Hengelo, Enschedé, met één of twee vertakkingen, naar de grenzen;

van Maastricht of Meersen, langs Roermond, Venlo, Helmond, Eindhoven, Boxtel en Tilburg, tot Breda,

van Roosendaal, langs Bergen-op-Zoom, Goes, Middelburg, tot Vlissingen;

van Venlo naar de Pruissische grenzen;

van Maarsbergen, langs Amerongen, Tiel, 's Hertogenbosch, tot Boxel;

van Rotterdam, langs Dordrecht, Willemsdorp, Moerdijk, tot Breda,

van Amsterdam door de Zaanstreek, of van Haarlem, langs Alkmaar, tot het Nieuwe Diep.

Hieromtrent zijn de navolgende amendementen in beraadslaging gekomen:

Van den heer van Nispen om bij te voegen eene lijn van Wamel op Nijmegen, en van daar naar de Pruissische grenzen.

Van de heeren Wijbenga en Lijcklama, om de eerste lijn aldus te lezen: „van Arnhem, langs Zutphen, Deventer, Zwolle, Meppel, Steenwijk, Heerenveen, Sneek, Bolsward tot Harlingen."

Van den heer Sloet, om „Kampen" daarin op te nemen.

Van de heeren Delprat en Elout, om alin. 8 van art. 2 te lezen: „van Utrecht langs Gorinchem naar 's Hertogenbosch en Boxtel."

Van de heeren v. Hoëvell en v. d. Linden, strekkende om de vierde lijn (van Zutphen) te rigten van Zwolle of Deventer, langs Almelo en Enschedé, naar de duitsche grenzen.

Van den heer Strens, houdende om, nopens den weg van Venlo naar de pruissische grenzen, te lezen van Venlo *en van Roermond* naar de pruissische grenzen.

Van de heeren Wintgens en Gevers, strekkende om, in stede van den

Digitized by Google

weg van Maarsbergen, te lezen: „een weg van Gouda, over Schoonhoven en Gorinchem, naar Breda en naar 's Hertogenbosch en Boxtel, met een weg van 's Gravenhage naar Gouda."

Van den heer de Kempenaer, strekkende om den weg van den Rijnspoorweg naar 's Hertogenbosch te rigten: „van Utrecht, langs Wijk-bij-Duurstede, Tiel, 's Hertogenbosch tot Boxtel."

Van den heer v. Goltstein, strekkende om den weg naar 's Hertogenbosch te rigten „van Utrecht, langs Kuilenburg, Zalt-Bommel, 's Hertogenbosch tot Boxtel."

Het amendement van de heeren *Wijbenga* en *Lyclama* om Sneek in de lijn Heerenveen naar Leeuwarden op te nemen, is verworpen met 51 tegen 19 stemmen. Het amendement van den heer *Sloet*, gewijzigd door den heer *van Zuylen*, om een zijtak van Zwolle naar Kampen aan te leggen, werd afgestemd met 40 tegen 30 stemmen. Ook werd een amendement van den heer *van Hoëvell*, om de lijn Groningen-Assen-Meppel te laten vervallen, met 49 tegen 20 stemmen verworpen.

Het amendement van de heeren v. d. Linden en v. Hoëvell, om betreffende de vierde lijn het uitgangspunt te bepalen te Zwolle of te Deventer, is met 54 tegen 18 stemmen *verworpen*.

Bij de beraadslagingen over de lijn van Venlo naar de Pruissische grenzen, is het amendement van den heer Strens, om in deze laatste ook Roermond als punt van uitgang op te nemen, met 50 tegen 22 stemmen afgewezen.

Thans volgde een felle strijd van amendementen betreffende de aansluiting van Noord en Zuid. De daartoe voorgestelde lijnen waren:

van Maarsbergen, langs Amerongen, Tiel, 's Bosch, tot Boxtel; en van Rotterdam, langs Dordrecht, Willemsdorp, Moerdijk tot Breda.

Op die beide lijnen waren dus thans de volgende amendementen ter behandeling

I. Door de heeren Wintgens en Gevers Deynoot. 1o. om de beide alinea's 8 en 9 (*Maarsbergsche en Rotterd. lijn*) te doen vervangen door de volgende zinsnede: „van Gouda over Schoonhoven en Gorinchem naar Breda en naar 's Bosch en Boxtel:" en 2o. en als eene nieuwe zinsnede: „van 's Gravenhage naar Gouda."

II. Door de heeren Delprat en Elout van Soeterwoude; 1o. om alin. 8 (*Maarsb. l.*) te lezen: „van Utrecht langs Gorinchem naar 's Bosch en Boxtel;" en 2o. om, ter vervanging van de 9de alinea (*Rott.*), in plaats van de woorden: „van Rotterdam langs Dordrecht—Willemsdorp—Moerdijk tot Breda," te lezen: „van Rotterdam—Papendrecht naar Gorinchem.

III. Door den heer van Goltstein, om alinea 8 (*Maarsb. l.*) aldus te lezen: „van Utrecht, langs Kuilenburg, Zaltbommel, 's Bosch tot Boxtel."

IV. Door den heer de Kempenaer, om alinea 8 (*Maarsb. l.*) aldus te lezen: „van Utrecht, langs Wijk bij Duurstede, Tiel, 's Bosch tot Boxtel."

V. Door den heer Dommer van Poldersveldt, om eene nieuwe lijn vast te stellen: „van 's Bosch, over Grave, Nijmegen, naar Arnhem."

VI. Door den heer van Nispen van Sevenaer, om uit eene der door de Regering voorgestelde lijnen eene lijn te trekken van Wamel op Nijmegen, en van daar naar de Pruissische grenzen.

1ste amendement: *afgestemd* met 55 tegen 17 stemmen; minderheid, de heeren de Brauw, van Zuylen, Begram, Kingma, Wintgens, van Hoëvell, Dullert, van der Linden, Storm, van Twist, Hoffman, Olivier, Heemskerk Bz., Dommer, van Bosse, van Hugenholtz en Gevers.

Digitized by Google

weg tot de werkelijke dienst kan bestemmen, in verband met den daaraan sluitenden spoorweg; dat in dat opzigt alleen eene uitzondering is gemaakt, ten aanzien der punten van het Nieuwe-Diep, in 't belang der defensie, en ter bevordering van de gemeenschap met Amsterdam, en van Harlingen naar Groningen, als vatbaar voor eene afzonderlijke dienst. — Verder oordeelen de ministers, dat men, aannemende, dat de aanleg der wegen in tien jaren tijds 100 millioenen zal vorderen, jaarlijks 3 à 4 millioenen in acht verschillende oorden aan arbeidsloon zal moeten betalen, en derhalve niet beducht behoeft te zijn voor eene te groote opdrijving van de prijzen van loonen en materiaal. Verder is de Regering voornemens, om al de werken en leveringen in 't openbaar te doen aanbesteden, op grond van de goede uitkomsten, welke de gestrenge toepassing van dergelijke maatregelen, bij den aanleg van den spoorweg van Amsterdam naar Arnhem, heeft opgeleverd.

De Regering vermeent, dat aan het bezwaar dergenen, welke zich voorstelden, dat aan den bouw der spoorwegen door den Staat ook de bediening verbonden was, door de wijziging, bij welke de *exploitatie aan het oordeel der wetgevende magt is overgelaten*, is te gemoet gekomen. Indien ook tijdig voor het aanschaffen van materieel wordt gezorgd, twijfelt men niet, of er zullen ondernemers of pachters voor deze bediening worden gevonden; inzonderheid voor die gedeelten, welke met bestaande lijnen in dadelijk verband komen. Indien de onteigeningen geene onverwachte vertraging ondervinden, stelt men zich voor, om binnen vier à vijf jaren de helft van het beraamde spoorweg-net tot stand te zullen brengen.

De ministers verklaren zich voorts tegen het vermoeden, als of de ramingen der kosten op een te lossen grond zouden berusten, vermits de meeste der vroeger voorgestelde lijnen zijn behouden. Aan de bedenking ten aanzien van de brug bij Dordrecht, in 't belang der scheepvaart, is men te gemoet gekomen door de bepaling, dat aan dezelve een beweegbaar gedeelte zal worden aangebragt. Bij de raming is men dan ook op eventualiteiten bedacht geweest, en is daarvoor een bedrag van tien ten honderd gesteld.

Ten aanzien der medegedeelde bedenkingen nopens de *geldmiddelen*, wordt in de memorie betoogd, dat men kan rekenen op een overschot op de dienst van 1859 (zonder van 1858 te gewagen) van *f* 1,500,000; op een overschot van de dienst van 1860, van *f* 11,850,000, en op een te verwachten overschot op die van 1861, van *f* 17,000,000; te zamen *f* 30,350,000. — De uitgaaf voor de waterwegen in 1861 op 8 millioen stellende, zal alsdan over *f* 27,350,000 kunnen worden beschikt. — De buitengewone bijdrage voor het ministerie van Oorlog van *f* 600,000 zal zeer vermoedelijk in de meerdere opbrengst der belastingen boven de raming kunnen worden gevonden.

Aannemende, dat men, bij goedkeuring van de wet op de emancipatie der slaven, elf millioen daarvoor op de dienst van 1861 zal brengen, en *f* 5,400,000 op die van 1862, rekent de Regering, dat in 1861 16 à 17 millioenen voor den aanleg van spoorwegen zullen kunnen worden besteed; in 1862 tien millioenen, en in de volgende jaren 15 millioenen, zonder nog te gewagen van de toenemende meerdere opbrengst der belastingen, welke in de vijf eerste maanden van dit jaar 1860 niet minder dan *f* 800,000 heeft bedragen.

De regering vermeent, dat men zich niet behoort te laten terughouden door de vrees, dat latere omstandigheden, van hooger hand afkomstig, het afwerken van het geheel zouden kunnen belemmeren; te minder, daar het blijkt, dat nu reeds een vijfde van de vereischte middelen voorhanden is, en het onverantwoordelijk zou zijn, om nu niet te doen, wat men kan, omdat men welligt later dit niet zou kunnen doen. Verder verklaart de regering, dat de duidelijke zin der voordragt geene andere is, dan dat jaarlijks tien millioen voor den aanleg van spoorwegen op de staats-begrooting zullen worden gebragt.

Wat de rigting aangaat, volhardt de regering bij haar gevoelen, dat het uitgangspunt van den Rijn-spoorweg te Maarsbergen moet worden gesteld, zoowel in het belang van eene eventuele verbinding met Nijmegen, als in dat van den Noorder-Lekkendijk, en de daar achter gelegen landen. Zij meent, dat in *één enkelen* riviers-overgang, zonder brug, geen zoo groot bezwaar kan gelegen zijn,

Digitized by Google

vooral niet, wanneer dergelijke inrigting slechts tijdelijk zal zijn. Zij volhardt echter bij haar gevoelen, dat naar den Moerdijk geen vaste brug behoort te worden gebouwd; dat men zich voor dien overgang geenszins moet bedienen van zamengestelde stoomvlotten, als in Ierland, of van kostbare inrigtingen als te Ruhrort, maar van eenvoudige toestellen, gelijk thans voor Mainz worden gebezigd: ijzeren pontons met spoorstaven, op welke de treinen langs hellende vlakken worden gebragt en die door een stoomschip worden voortgesleept; terwijl het mogelijk oponthoud in den winter, naar het oordeel van deskundigen, en gelijk de ondervinding reeds heeft geleerd, al zeer gering zal zijn. Verder wordt aangemerkt, dat de regering in deze aangelegenheid op een, vooral in Nederland zeer gewigtig belang, namelijk *op het dijksbelang*, 't welk ten alle tijde zoo zwaar heeft gewogen, te letten heeft gehad, en zich ook uit dien hoofde aan het punt van Maarsbergen heeft gehouden.

Bij de memorie wordt verder erkend, dat de aanleg eener lijn van Utrecht, over Deventer, naar Duitschland voor de hollandsche koopsteden wenschelijk was geweest, maar wordt aangemerkt, dat dergelijke aanleg, bij het bestaan van den Rijnspoorweg, en den aanleg van eene lijn van Arnhem langs Zutphen, noordwaarts, aan de zijde der Regering geen bijval heeft kunnen vinden. Op de vraag, of het punt van uitgang van den Noord-hollandschen spoorweg zal uitgaan van Amsterdam of van Haarlem, is op dit oogenblik geen antwoord mogelijk. Aan het bezwaar van het gemis eener lijn door Drenthe is, door de wijziging der voordragt, te gemoet gekomen, ofschoon dan ook de kosten uit dien hoofde met ¼ millioen zullen worden verhoogd. Wel is waar, zal met dien aanleg in de eerste jaren wel geen begin kunnen worden gemaakt, maar, zoo de middelen zoo rijkelijk blijven vloeijen, als in den laatsten tijd, zal men gaarne tot het spoedig daarstellen dezer lijn willen medewerken. De Regering volhardt bij haar voorstel, nopens de rigting van de lijn in Friesland, en stemt in met hen, die meenen, dat Leeuwarden niet op den achtergrond mag worden gelaten. Aan hen', die vragen, of de lijn door Limburg wel in de onderwerpelijke voordragt te huis behoort, antwoordt de Regering, dat in een algemeen nederlandsch spoorwegnet een verband met de Maassteden niet mag ontbreken, en te minder, ter zake van de te Maastricht bestaande vertakkingen met Aken, Luik en Hasselt.

Ten aanzien der *waterwegen* wordt door de regering verklaard, dat men, nopens de verbetering van de Maas, beneden Rotterdam, tot eenheid van denkbeelden is gekomen. De kosten daarvoor worden geraamd op *f* 6,300,000. Betreffende de doorgraving in Noord-Holland moet het ontwerp en de wijze van uitvoering nog worden vastgesteld. De kosten daarvoor zijn geraamd op *f* 18,500,000. Indien deze doorgraving tot stand komt, zal aan de verbetering van het Noord-hollandsch kanaal ruim anderhalf millioen, zoo niet, een bedrag van twaalf millioenen moeten worden besteed.

De Regering verklaart zich stellig tegen het voorstel van de commissie van rapporteurs (daarbij optredende als zelfstandige rapporteurs) ten slotte van het voorloopig verslag aangegeven. Zij meent, dat uitstel tot de overweging der staatsbegrooting voor 1861 allezins tijdverlies zou baren; zij verklaart, dat, bij de goedkeuring van het ontwerp, terstond een begin zal worden gemaakt met de voorbereidende werkzaamheden, voor de afbakening, onteigening enz. vereischt, en dat derhalve nog van drie maanden van het loopende jaar 1860 een zeer nuttig gebruik zou worden gemaakt.

De beraadslagingen over het ontwerp, den 16 Julij begonnen, werden tot den 27 Julij voortgezet, waarop zij, — na verwerping, op enkele uitzonderingen, van de voorgestelde amendementen, — met de aanneming van het ontwerp met 49 tegen 23 stemmen eindigden.

Onder de belangrijkste der amendementen was het reeds bij den aanvang der discussien voorgestelde door de hh. Thorbecke, van Twist, van Zuylen, Hugenholtz, Wintgens, Dommer, van Wintershoven, Betz, Heemskerk Bzn., Gevers, Poortman, Kingma, Dullert, en de Brauw.

Digitized by Google

zendaal naar Vlissingen heeft verschil van gevoelen geheerscht, vooral ook ter zake van de groote kosten, welke zouden worden vereischt om Vlissingen tot eene handelshaven te maken.

De tegenstanders van het bepalen van Maarsbergen als uitgangspunt, zouden het wenschelijk achten, dat alleen in de wet werd geschreven, dat de zuiderlijn naar 'sHertogenbosch zoude uitgaan van den Rijn-spoorweg.

Zooals het ontwerp luidt, heeft de weg van Rotterdam naar den Moerdijk. zonder vaste brug, bijna geene voorstanders gevonden.

De voordragt, zeide men voorts, laat ook in 't midden, of de weg van Amsterdam naar het Nieuwe Diep zal loopen door de Zaanstreek, of langs Haarlem. Dit laatste zou door velen worden afgekeurd. Daartegen werd echter aangevoerd, dat een overgang over het IJ, ontzettende kosten zou vorderen.

In de *finantiele berekening* der Memorie van toelichting wordt gewag gemaakt van eene som van 25 millioen, die in de eerstvolgende acht jaren voor de verbetering der gemeenschap onzer groote handelsteden met de zee zou moeten worden uitgegeven. Men vond daarin alle aanleiding om te vragen, hoe het met deze belangrijke aangelegenheid, vooral ook met het plan tot doorgraving van *Holland op zijn smalst*, stond. Al had de regering daarover geheel en al het stilzwijgen bewaard, zou er reden te over zijn, om daarop te dezer gelegenheid de aandacht te vestigen. De verbetering der gemeenschap van Amsterdam met de zee is in den laatsten tijd steeds in verband met het aan te leggen spoorwegnet beschouwd. Er bestaat hier inderdaad een natuurlijk verband. De spoorwegen zouden als middel van internationale gemeenschap niet aan hunne bestemming kunnen beantwoorden, indien de havens, waar de in- of uitvoer der over te brengen goederen plaats vindt, niet goed bruikbaar waren, of met toenemend verderf wierden bedreigd. Er waren leden, die het voor Rotterdam van oneindig meer belang achtten, een ten allen tijde voor groote schepen toegankelijken weg naar de zee te bezitten, dan den spoorweg naar den Moerdijk. Voor Amsterdam stond de zaak misschien eenigzins anders. De hoofdstad bezit in het Nieuwe Diep eene voorhaven, waarvan de waardij door den aanleg van den Noordhollandschen spoorweg niet weinig zou worden verhoogd. Wat daarvan zij, men wenschte te weten, of het waar is, dat de Regering nog zeer onlangs over eene concessievraag uit Amsterdam voor de doorgraving van Holland op zijn smalst heeft onderhandeld, en welke maatregelen door de hoofdstad, ter bevordering van zoodanige onderneming zijn beraamd. Dat men daar op zoodanige maatregelen uit is, bewijst het besluit van den gemeenteraad tot verzekering der rente van een kapitaal van drie millioen voor den aanleg van het werk. Al verder vroeg men, of onder het cijfer van 25 millioen, in de memorie van Toelichting genoemd, ook de kosten der verbetering van het Noordhollandsche kanaal begrepen zijn. Het wordt toch erkend, dat dit kanaal, ook bij de doorgraving van Holland op zijn smalst moet blijven bestaan en ook dan kostbare verbeteringen eischt. Eene vroeger van regeringswege opgemaakte raming van de kosten dier verbetering bedroeg niet minder dan 12 millioen. Waar de regering zich eene som van 25 millioen voor openbare werken voorbehoudt, mag dan toch wel, zij het ook in hoofdtrekken, aangegeven worden hoe men aan dat cijfer gekomen is.

Aan het slot van dit uitgebreide verslag heeft de commissie voorts geoordeeld, terug te moeten komen op het gevoelen van de tegenstanders van het ontwerp, en aangemerkt, dat deze, doordrongen van de overtuiging, dat de regering tot het bekomen van voldoende aanvragen tot concessie te eenzijdig is te werk gegaan, dit verzuim willen herstellen, en alzoo verlangen, dat eerst eene wet zal zijn vastgesteld, in welke het zamenstel en de rigting der lijnen worden omschreven, en tevens eene bepaling, tot het uitlokken van aanvrage van concessie, binnen den tijd van eene maand, ten einde alsdan de wetgevende magt te kunnen raadplegen over de meest voordeelige wijze van uitvoering, 't zij bij concessie, 't zij van staatswege; dat daarmede geen tijd verloren zou gaan, vermits, ook bij de onverwijlde aanneming van het ontwerp, de uitvoering niet dan na het vaststellen der staatsbegrooting voor 1861 een aanvang zou kunnen nemen.

Digitized by Google

In de *memorie van beantwoording* werden nu de verschillende tegenwerpingen van het verslag achtervolgens door de regering bestreden. Wij ontleenen daaraan het navolgende, en wel vooreerst betreffende het betoog dat, bij den aanleg van spoorwegen, de Staat meer gelds besteedt, dan een bijzonder persoon. In de memorie wordt door de regering aangevoerd, dat dergelijke gevoelen op eene dwaling berust. Het is zoo: de ramingen van den Belgischen staatsspoorweg werden overschreden; de meerendeels zeer natuurlijke redenen, die daarvoor aanwezig waren, zijn o. a. de latere uitbreiding van vele deelen van het werk, de mindere bekendheid met den aanleg (men bedenke dat men toen 1834 schreef) enz. Voor absolute beantwoording is voorts de vraag, „wie duurder bouwt?" niet vatbaar; de vergelijking immers tusschen de verschillende wegen kan nooit in allen deele juist zijn; elke weg heeft zijne eigenaardige bezwaren, de een in veel grooter mate dan de andere. De aanleg van den weg Gent-Kortrijk kostte slechts 119,000 francs per kilometer, terwijl die voor den weg van Ans naar de Maas 1,588,000 francs per kilometer vorderde. Gemakkelijker is de verhouding aan te geven, wanneer men den aard van de wijze waarop den Staat, en van die waarop particulieren handelen, nagaat. Tal van uitgaven komen ten laste van bijzondere maatschappijen, waarvan de Staat bevrijd blijft.

Maar al te dikwijls zijn spoorwegondernemingen gebleken goudmijnen te zijn voor hare ontwerpers en hare bankiers. De actionaris betaalt. Maar ook die actionaris wil geld zien; hij moet renten trekken, ook gedurende den aanbouw. En hoe dat alles uitloopt op het geven van obligatiën tot allernadeeligste voorwaarden, is reeds vroeger in een sprekend voorbeeld aangetoond. Tot welk eene hoogte het beursspel door de verschillende spoorwegactiën wordt opgevoerd, is genoeg bekend. De door de maatschappijen uitgegeven waarden en gemaakte kosten zijn veelal een diep geheim, behalve voor de administrateuren en een klein getal ingewijden. Bij staatsondernemingen daarentegen zijn alle uitgaven, hoe gering ook, bekend; zij worden getoetst door de administratie en door de Rekenkamer en komen onder het oog van de wetgevende magt. Al wilden de staatsambtenaren nadeelige contracten sluiten, zij zouden het niet kunnen. De uitbestedingen geschieden in het openbaar, nadat de bestekken met de meeste zorg zijn opgemaakt, en terwijl verschillende ambtenaren elkander bij het toezigt op de uitvoering dier bestekken controleren. Wat hebben particuliere maatschappijen daartegenover te stellen? Eén ingenieur, die opmaakt, uitbesteedt, toewijst, de levering en de betaling regelt, en aan wien het toezigt is opgedragen. Het laatste rapport van den chemin de fer du Luxembourg erkende dit bezwaar op naïve, maar duidelijke wijs.

En inderdaad, waarom zou de Staat duurder werken, daar toch de prijzen der materialen natuurlijk dezelfde en algemeen bekend zijn? Waarom zou de Staat duurder werken, die één corps ingenieurs, één hoofdbestuur, éene administratie voor zijne spoorwegen heeft, terwijl elke maatschappij dat alles afzonderlijk moet hebben? Waarom eindelijk zou de Staat duurder werken, terwijl de ondernemer, die met hem contracteert, met zekerheid weet dat hij zijn geld zal ontvangen en wanneer hij het zal ontvangen, en daarentegen het crediet der maatschappijen geacht kan worden de vergelijking met het staatscrediet in geenerlei opzigt te kunnen doorstaan?

Aan deze laatste opmerking sluit zich eene andere aan. Vele maatschappijen betalen een aanzienlijk deel der kosten in actiën; de aannemer wordt speculant; hij loopt twee kansen; en de tweede kans laat hem niet toe, zijne kosten met zooveel juistheid en zekerheid te berekenen, als wanneer hij zuiver aannemer gebleven ware. Zullen zoodanige maatschappijen nu kunnen beweren, dat zij haren weg niet te duur hebben betaald?

De slotsom, waartoe de regering komt, is deze: de Staat betaalt het werk althans niet duurder dan eene maatschappij; en voor het verkrijgen der noodige fondsen is hij door zijn crediet, door de inrigting van zijn beheer en contrôle in veel gunstiger toestand geplaatst dan bijzondere personen.

Omtrent de uitvoering wordt aangemerkt, dat men het werk op *acht* punten wil aanvangen, ten einde den arbeid over een aantal provincien te verdeelen, en eene te groote ophooping van werklieden op bepaalde plaatsen te verhoeden; — dat die punten zoodanig zijn gekozen, dat men dadelijk een voltooid gedeelte van den

Digitized by Google

2de amendement: *afgestemd* met 60 tegen 12 stemmen; minderheid de heeren: van Zuylen, Nolthenius, van Asch van Wijck, Begram, Kingma, van Voorthuysen, Heemskerk Az., Wintgens, Kien, Elout, Dommer, en Delprat.

(Het 2de gedeelte van amendement nº. 2. verviel na de vorige beslissing.)

3de amendement: (van den heer v. Goltstein: *Utrecht, Kuilenburg, 's Bosch*) *aangenomen* met 38 tegen 33 stemmen; meerderheid de heeren: Kien, van. Hoëvell, van Foreest, van der Linden, Slicher, van der Veen, Olivier, Elout, Strens, Heemskerk Bz., Poolman, Reinders, Poortman, Dommer, Hengst, van Bosse, Hugenholtz, Zijlker, Thorbecke, de Brauw, Westerhoff, de Bieberstein, Anemaet, van Zuylen, v. Heukelom, de Lom, van Asch v. Wijck, van Goltstein, Begram, Idserda, v. Wintershoven, Kingma, Wybenga, van Eck, van Voorthuijsen, Heemskerk Az., Mensonides, van Franck en Wintgens.

Door deze beslissing over het amendement van den heer v. Goltstein vervielen de amendementen van de heeren Dommer van Poldersveldt, de Kempenaer en van Nispen.

Daarop zijn voorts twee nieuwe amendementen voorgesteld, als een van den heer Dommer, strekkende tot het daarstellen van eene nieuwe lijn van Arnhem, langs Nijmegen en Grave, naar 's Hertogenbosch; en een van den heer de Kempenaer, houdende de bepaling, dat een weg van Culemborg, langs Tiel, Wamel en Nijmegen, naar de Pruissische grenzen zou worden gerigt. Beide zijn verworpen, het amendement van den heer Dommer met 55 stemmen tegen 16 stemmen. *Voor* hebben gestemd de heeren Hengst, v. Nispen, Dommer, Dullert, v. Lijnden, de Brauw, v. Twist, v. Foreest, v. Diggelen, Kingma, Hugenholtz, v. d. Linden, v. d. Veen, de Bieberstein, v. Wintershoven en Strens.

Het amendement van den heer de Kempenaer werd *afgewezen*, met 66 tegen 6 stemmen. *Voor* hebben gestemd de heeren v. Nispen, de Kempenaer, Hoffman, v. Foreest, Kien en v. Voorthuijzen.

Na den afloop van deze beraadslagingen over de verbindingen, is de tiende of Noordhollandsche lijn in overweging genomen, voor welke door den heer van Foreest een amendement was ingediend, De voordragt luidt, „dat die lijn van Amsterdam, door de Zaanstreek, of van Haarlem, langs Alkmaar naar het Nieuwe-Diep zou worden gerigt." Bij het amendement werd het weglaten van de woorden „of van Haarlem" voorgesteld, derwijze, dat daarmede reeds zou zijn uitgemaakt, dat de weg door de Zaanstreek zou moeten worden aangelegd.

Bij stemming is het amendement van den heer van Foreest, met 41 tegen 30 stemmen *verworpen*.

Een amendement van den heer van Heukelom, houdende, dat de rigting van eene lijn van Amsterdam, langs Alkmaar, naar het Nieuwe Diep, later bij de wet zou worden bepaald, is insgelijks met 41 tegen 30 stemmen *afgewezen*.

Daarop is geheel het 2de artikel, de te leggen lijnen aanwijzende, met 49 tegen 23 stemmen *aangenomen*, gelijk mede het volgende artikel, bepalende dat men op acht verschillende punten de werkzaamheden zal beginnen, met 42 tegen 30 stemmen.

Bij de behandeling van art. 4, (wijze der exploitatie te regelen bij de wet,) heeft de heer v. Bosse zijne bezwaren tegen Staats-exploitatie breedvoerig ontwikkeld, en na eenige woordenwisseling en wijzigingen als amendement voorgesteld: dat regelen voor de exploitatie, de voorwaarden voor

Digitized by Google

het vervoer en de vrachttarieven zouden gesteld worden bij de wet, terwijl zoolang die wet niet zou zijn vastgesteld, geen materieel zou mogen worden aangekocht.

Dit amendement werd met 47 tegen 25 stemmen verworpen.

Door den heer v. Bosse was voorts nog een amendement op art. 5 voorgesteld, houdende „het vaststellen, bij de wet, van eene algemeene begrooting der kosten, tot den aanleg van spoorwegen vereischt; — het bepalen van het bedrag der uitgaven, in elk jaar te doen, bij de wet; — het vaststellen der uitzonderingen op de wetten van 5 Oct. 1841 en 10 Febr. 1844, welke de bijzondere aard van de werken en aanbestedingen vorderen, bij de wet." Dit amendement werd echter ingetrokken.

Eindelijk is de geheele wet in stemming gebragt en aangenomen met eene meerderheid van 49 tegen 23 stemmen.

Tegen hebben gestemd: de heeren van Hoëvell, Wijbenga, van Bosse, Dommer van Poldersveldt, Heemskerk Bz., Hoynck van Papendrecht, van Zuijlen van Nyevelt, Betz, Kingma, van Heukelom, Olivier, Poortman, Thorbecke, Duymaer van Twist, van der Poel, Dullert, van Wintershoven, van Goltstein, Wintgens, van Nispen van Sevenaer, Ter Bruggen Hugenholtz, de Braauw, en van der Linden.

Vóór hebben gestemd: de heeren Reinders, Heemskerk Az., Schimmelpenninck, van Asch van Wijk, Westerhoff, Gevers Deynoot, de Poorter, Poortman, van Foreest, Idzerda, van der Veen, Lyclama à Nyeholt, de Raadt, Delprat, van Eck, Sloet tot Oldhuis, Jespers, Zijlker, van Franck, Strens, de Lom de Berg, Meijlink, Hoekwater, Taets van Amerongen, Kien, Anemaet, van Voorthuijzen, Slicher van Domburg, Bots, Wichers, Storm van Gravesande, Luyben, Mensonides, Mackay, Begram, Beels, Dirks, Hoffman, van Lynden, de Kempenaer, Nolthenius, Oomen, Hengst de Bieberstein, van Diggelen, van Heiden Reinestein, Meeussen, Elout van Soeterwoude, en de voorzitter (de heer van Reenen).

Met de aanneming van het spoorweg-ontwerp in de Eerste Kamer (zitt. 17 Augustus) met 34 tegen 5 stemmen was het groote pleit voldongen; tegen stemden de heeren Cremers, v. Weel, v. Heeckeren, Loopuit en v. Rijckevorssel.)

De aanneming van het ontwerp der Staatsspoorwegen in de Tweede Kamer was intusschen spoedig opgevolgd door een nadere voordragt tot verhooging van het cijfer van het hoofdstuk voor de Binnenl. Zaken, voor den aanleg van spoorwegen, met één millioen, ten einde dadelijk na de aanneming der aanhangige wet op den aanleg van spoorwegen, een begin te maken met de voorbereidende werkzaamheden, als het uitbakenen, opmeten, waterpassen en in kaart brengen der lijnen; — het tegen redelijken prijs overnemen van deswegens bestaande ontwerpen en kaarten; — ten einde, zoo mogelijk, reeds met 1860 een begin te kunnen maken met onteigeningen.

De Minister van Binnenl. Zaken verklaarde daarbij, dat de leiding der werkzaamheden zal worden opgedragen aan eenige hoofdambtenaren, aan welke tijdelijk zal worden toegevoegd het vereischte aantal ingenieurs, landmeters, teekenaars enz., en dat daar, waar de overdragt van gronden bij minnelijke schikking kan plaats hebben, daartoe zal worden overgegaan.

De commissie van rapporteurs, (bestaande uit de heeren v. Bosse, Gevers, Schimmelpenninck, Westerhof en Meeussen) belast met het opmaken van het voorloopig verslag wegens deze voordragt, heeft haar verslag den 27sten Julij vastgesteld, waarop door den min. van Binn. Z. dadelijk, onder dag-

Digitized by Google

teekening van den 29sten is geantwoord, met toelichting van de in het genoemde verslag voorkomende bedenkingen. Naar zijn inzien, is de voordragt niet voorbarig, gelijk was aangemerkt, en aannemende dat de wet op den aanleg niet voor het einde van de maand Augustus kon worden tot stand gebragt, zou men der Regering, indien zij dit tijdstip had willen afwachten, hebben kunnen verwijten, dat zij vier maanden van het jaar voor dien belangrijken arbeid geheel verloren had laten gaan.

De minister meent, dat de aangevraagde som niet te hoog is. Wat men daarvan besteedt, wordt verantwoord, en wat over is, blijft in 's Rijksschatkist, terwijl men welligt op sommige lijnen een begin zal kunnen maken met den aankoop van gronden. Van de voorloopig reeds plaats gehad hebbende opnemingen en opmetingen zal een nuttig gebruik worden gemaakt. De zamenstelling van het personeel is nog een onderwerp van overwegingen. Bij de groote verantwoordelijkheid, die in dit opzigt op de Regering rust, meent zij aanspraak te mogen maken op eenige vrijheid van handelen. Het ligt intusschen niet in de bedoeling om eene te groote uitbreiding te geven aan het vaste corps der ingenieurs van den Waterstaat, maar om van sommige hunner voor deze dienst gebruik te maken, met eene geevenredigde belooning voor hunnen meerderen arbeid; en zich *tijdelijk* te voorzien van het vereischte personeel, waarvan het aantal niet te talrijk zal zijn, al werden al de werken, gelijk het geval zal wezen, aanbesteed, vermits die werken over eene aanmerkelijke uitgestrektheid gronds verspreid zijn, en bij elk belangrijk punt een *dagelijksch* toezigt zullen vereischen.

Dit ontwerp werd voorts, 1 Augustus, met 45 tegen 13 stemmen *aangenomen.*

— Bij de behandeling van het voorstel van de heeren: Strens, Thorbecke en Gevers Deijnoot, tot het houden van eene enquête over den toestand van de *Maas* en de *Zuidwillemsvaart*, heeft de heer Dommer voorgesteld om dat onderzoek niet voor 1 Februarij 1861 te doen aanvangen, doch dit voorstel weder ingetrokken. Het voorstel zelf is, na herhaaldelijk te zijn bestreden door den Minister van Buitenl. Zaken, *aangenomen* met 34 tegen 30 stemmen.

De punten, over welke de enquête zal moeten plaats hebben zijn: 1o. Wordt door de werken in de laatste jaren, aan de Maas en aan de Zuid-Willemsvaart door de belgische Regering ondernomen, tot afvoer van water, nadeel toegebragt aan Nederland; 2o. zoo ja, welke en hoe groot zijn die nadeelen, voornamelijk ten aanzien van de Maas, en 3o welke zijn de middelen tot herstel.

Tegen het voorstel hebben gestemd de heeren: Storm, Wijbenga, v. A. van Wijk, Nolthenius, Mackay, Schimmelpenninck, Dirks, Hoffman, Dommer, v. Lijnden, Elout, v. H. Reinestein, v. Bosse, Slicher, Heemskerk Az., Lycklama, Delprat, v. Goltstein, Taets v. Am., Luyben, Poolman, Begram, de Kempenaer, v. Twist, v. Forcest, Westerhoff, Hoekwater, v. Franck, v. Voorthuijsen en de voorzitter.

— Uit het voorl. verslag, nopens de *regterlijke inrigting* uitgebragt, blijkt, dat, terwijl de meerderheid zich heeft verklaard voor het behoud van den Hoogen Raad als Hof van cassatie, vele leden zich hebben verzet tegen het aannemen van het zuivere cassatie-stelsel, 't welk de regtspraak ten principale uitsluit, en hebben aangemerkt, dat de voordragt op dit punt niet volledig schijnt. Vrij algemeen achtte men de afschaffing van het civiel

Digitized by Google

appel eene verkorting van den waarborg voor het bekomen van goed regt.

Vele leden hebben, met het oog op de uitbreiding van de bevoegdheid der kantonregters in strafzaken, bezwaar gevonden in eene levenslange aanstelling dezer ambtenaren. Naar hun inzien was de periodieke herbenoeming geenszins gebleken een hinderpaal te zijn voor hunne onafhankelijkheid, en heeft een eenigzins geschikte kantonregter er op kunnen rekenen, op nieuw te zullen benoemd worden. Naar hun inzien zoude, met eene benoeming tot wederopzeggens toe, aan dit bezwaar worden te gemoet gekomen.

Een aantal leden hebben bedenking tegen de uitbreiding der bevoegdheid der regtbanken in strafzaken, uithoofde van de zamenstelling derzelve, het beperkte aantal der regters, het gemis van deskundigen en van eene geoefende balie, enz. Aan hun bezwaar zou te gemoet worden gekomen door het opdragen van de beregting der misdrijven, tegen welke de doodstraf en de daarop volgende straf is bedreigd, aan de regtbanken in de hoofdplaatsen der provincien.

Men heeft zich beklaagd, dat, in stede van besparing te verkrijgen, de kosten der justitie, door de onderwerpelijke regeling, met anderhalve ton zouden worden verhoogd, ongerekend de wachtgelden.

— Den 18den Junij heeft de comissie van rapporteurs der Afdeelingen van de Tweede-Kamer, (welke commissie bestaat uit de heeren Betz, Heemskerk Bz., Gevers, Olivier en v. Bosse), het voorloopig verslag vastgesteld, betreffende de voordragt op de *afschaffing van de slavernij* in de W. Indien.

Uit dit verslag blijkt, dat het oordeel over het ontwerp, als een geheel beschouwd, ongunstig is geweest, en dat van de leden die aan 't onderzoek deel namen, zeer weinige de voorgestelde bepalingen hebben verdedigd.

In vergelijking met de vroegere voorstellen, heeft men gemeend, dat, met de onderwerpelijke, een aanmerkelijke stap achterwaarts was gedaan; — dat de afschaffing van de slavernij wel op den voorgrond is gesteld, maar dat de vrijheid door de volgende bepalingen zoo zeer is beperkt, dat men, met dezelve, naauwelijks anders dan aan het in stand houden eener vermomde slavernij, en ten hoogste aan een zeer langzamen overgang tot de vrijheid kan denken.

Uit dit zeer uitgebreid verslag blijkt, o. a. dat eenige leden zich niet afkeerig hebben betoond van eene *trapsgewijze* emancipatie, omdat zij de onmiddellijke vrijverklaring beschouwden als gelijk staande met het doodvonnis der kolonie. In dien geest is weder het denkbeeld, om tot het vrijverklaren van, na een te bepalen tijdstip geboren, kinderen te besluiten, ter spraak gebragt, doch de meerderheid heeft begrepen, dat de tijd om dergelijke emancipatie te beproeven, voorbij is, en dat zij, die niet in tijds hebben gezorgd om de algeheele vrijverklaring behoorlijk voor te bereiden, en dezelve steeds hebben tegengewerkt, thans de straf daarvoor behooren te dragen.

De kosten der emancipatie, ten bedrage van ruim 16 millioenen, zijn, naar het algemeen gevoelen, te hoog gesteld, inzonderheid met het oog op hetgeen nog verder in 't belang der kolonie zal worden gevorderd. — Men verlangde voorts inlichting omtrent het te houden staatstoezigt, en men verklaarde zich inzonderheid tegen het voorstel om in zoovele belangen, in verband met de emancipatie, bij maatregel van algemeen bestuur te voorzien.

Verder heeft men bedenkingen tegen de voordragt in 't midden gebragt, ten aanzien van de middelen, met welke in de uitgaven, welke de voor-

Digitized by Google

dragt vordert, zou moeten worden voorzien. Men meent, dat de dienst van 1860 zeker geene beschikbare bate van 17 millioenen zal opleveren en dat het hoogst ongeraden zou zijn om nu reeds, ter bestrijding dezer uitgaven, op de baten der koloniale middelen van 1860 te rekenen.

De heer Sloet van Oldhuis, de wakkere strijder voor de toepassing van staathuishoudkundige beginselen in onze Wetgeving, heeft voor zijn aftreden als lid der Tweede Kamer, tweemaal de voldoening mogen smaken, zijne voorstellen tot afschaffing der *landbouwtienden* en verwisseling in grondrenten door die Kamer te zien aangenomen.

Ten tweeden male is echter thans het door die Kamer aangenomen ontwerp, door de Eerste Kamer verworpen. Ten einde aan de bezwaren dezer tak van wetgeving te gemoet te komen, had de heer Sloet bij zijn tegenwoordig voorstel, den afkoop der tienden tegen den penning 25 en de berekening van de gemiddelde opbrengst over 30 jaar gesteld.

Op het voorstel van den heer v. Nispen, is dit echter derwijze gewijzigd, dat de afkoopprijs is gesteld op den penning 20, en de tijd der berekening over de laatste 15 jaren. Daarmede is het voorstel gelijk gemaakt aan het vroegere, en daarop, met 50 tegen 9 stemmen, *aangenomen*.

Het amendement van den heer v. Nispen was met 36 tegen 23 stemmen goedgekeurd. *Tegen* hebben gestemd de heeren v. Voorthuyzen, v. Golstein, v. d. Veen, Mackay, de Lom, v. Foreest, Zijlker, Hoffman, Dirks, de Brauw, Wijbenga, Strens, v. Amerongen, Hoekwater, Begram, Delprat, v. A. v. Wijck, Westerhof, Idserda, Lyclama, de Kempenaer en Sloet.

Tegen het geamendeerde voorstel waren de heeren de Kempenaer, v. Foreest, Hoffman, v. d. Linden, de Brauw, Heemskerk, v. Twist, A. v. Wijck en v. Franck.

De Eerste Kamer, ofschoon het beginsel van de afschaffing der *landbouwtienden* algemeen noodig werd geacht, verwierp het voorstel (zitting 15 Augustus) met 27 tegen 11 stemmen. Vóór de HH. Schimmelpennink v. d. Oije, Michiels, Cremers, de Villers, Sassen, Bierenbroek, van Meeuwen, van Swinderen, v. Amerongen, Loopuijt en Rijsterborgh.

Hiermede is dus eene nieuwe poging tot deze belangrijke hervorming andermaal verijdeld; — hope men, bij de verklaringen aangaande het beginsel, ook in de Eerste Kamer geuit, dat hare tot standkoming eene bloote kwestie van tijd is geworden.

Digitized by Google

VERGELIJKENDE OPGAVE *van eenige Engelsche in- en uitvoeren, met aanduiding van den handel met Nederland, over de zes eerste maanden van* 1860 *en vorige jaren (in duizendtallen).*

(Verg. *Bijblad Econ.* vor. Nos. voor dergelijke overzigten.)

A. *Invoer: Artikelen vrij van regten.*

	1857.	1858.	1859.	1860.
Ossen, stieren, koeijen . . .	144	76	144	171
Kalveren	0	74	76	79
Schapen en lammeren . .	301	206	578	764
Ruw katoen, *centenaars*	5.094	5.338	5.393	8.399
Waarv. uit Ver. Staten	4.046	4.575	4.725	7.194
Meekrap en meekr. wort. *ctrs.*	224	118	150	140
Garancine . . . . . *„*	105	117	232	168
Vlas . . . . . *ctrs.*	486	202	415	460
waarvan uit Nederl. *„*	104	73	51	100
Provisies.				
Spek en ham . . *ctrs.*	318	126	54	191
Gez. rundvleesch . *„*	57	100	122	178
Gez. varkenvl. . . *„*	43	54	66	110
Reuzel . . . . *„*	159	62	41	141
Ruwe zijde. . *Eng. p.*	5.612	2.901	5.421	4.436
waarvan uit China *„*	4.121	1.507	2.200	1.263
Schapenwol . . . *„*	50.939	45.780	53.770	65.277
waarvan uit Europa *„*	12.026	9.059	12.811	12.839

B. *Invoer tot verbruik van regten betalende goederen.*

	1857.	1858.	1859.	1860.
Koffij . . . . *Eng. p.*	17.974	18.362	16.959	18.473
Tarwe . . . . . *qars*	1.274	2.268	2.203	1.304
Maïs . . . . . *„*	425	750	420	742
Ruwe suiker . . *ctrs.*	3.846	4.427	4.840	4.247
waarvan uit Java en Phil. eilanden. .	289	73	283	326
Ger. suik. en kandij. . *ctrs.*	109	146	131	134
Melasse	284	430	360	262
Thee . . . . *Eng. p.*	35.369	35.928	38.009	38.747
Tabak en snuif . *„* *„*	16.259	16.617	17.150	17.660
Wijn . . . . *gallons*	3.766	3.295	3.606	4.094
waarvan uit Nederland	51	453	625	1318

C. *Uitvoer van vreemde of kolon. goederen.*

	1857.	1858.	1859.	1860.
Ruw katoen . . *ctrs.*	730	522	632	1.085
waarvan naar Nederl. .	158	65	90	218
Ruwe suiker . . . *ctrs.*	137	111	119	148
Ger. suiker en kandij *„*	10	39	40	14
Melasse	22	42	23	15
Thee . . . . . *Eng. p.*	3.558	2.309	3.030	3.759

D. *Uitvoer van Engelsche producten.*

1°. *Uitvoer van artikelen opgegeven bij hoeveelheid en gedeclareerde waarde beide.*

	HOEVEELHEID. (*Duizendt.*)				GEDECLAREERDE WAARDE. (*Duizendl.*)			
	1857.	1858.	1859.	1860.	1857.	1858.	1859.	1860.
Steenkolen, *tons*	3.106.000	3.224.000	3.407.000	3.420.000	£ 1.486	£ 1.521	£ 1.599	£ 1.543
Katoenen goederen, allerlei . *yards*	1.017.000	1.078.000	1.238.000	1.199.000	14.510	14.782	18.081	17.814
waarvan naar Nederland . . *„*	18.704	17.276	18.880	20.409	314	320	351	378
naar Java . . . . . *„*	15.870	19.039	24.181	34.260	241	261	358	536
naar Eng. Oost-Indië	265.854	386.478	491.716	369.620	3.116	4.523	6.094	4.738
Katoenen garens, *Eng. p.*	83.175	94.773	90.227	93.805	4.004	4.477	4.369	4.660
waarvan naar Nederland . . *„*	13.414	13.473	15.749	17.291	907	742	846	939
Haringen, *vaten*	52	22	39	24	66	29	48	33
Vlasgarens, *Eng. p.*	14.608	14.722	12.933	15.575	836	760	786	913
waarvan naar Nederland		1.584	1.271	1.538		74	69	81
IJzer, gietijzer, ... *kilogr.*	219.216	179.911	144.585	139.778	861	557	416	412
waarvan naar Nederland . *„*	38.130	46.666	17.961	20.050	156	147	54	58
Olie van zaad, *gallons*	2.075	2.947	3.817	4.886	346	373	472	582
waarvan naar Nederland	328	581	316	876	51	71	37	97
Gesponnen zijde (Thrown Silk) *Eng.p.*	417	183	240	197	493	189	261	233
waarvan naar Nederland	15	20	46	51	20	21	54	62
Eng. Gedistilleerd . . . . *gallons*	3.182	636	650	1.058	489	97	113	145
Schapenwol, *Eng. p.*	6.259	5.259	4.010	4.896	467	362	271	371
Gem. wollen stoffen (Worsted) *stuks.*	1.364	994	1.387	1.237	1.722	1.333	2.134	2.010
Wolgaren en saaijet, *ctrs.*	102	81	77	111	1.322	1.131	1.133	1.739
waarvan naar Nederland	25	15	20	23	277	163	244	296

2°. *Uitvoer van goederen, alleen bij gedeclareerde waarde opgegeven.*

	1857.	1858.	1859.	1860.		1857	1858.	1859.	1860.
Stoommachines, *pd. sterl.* . .	534	660	379	529	Andere machines, *pd. sterl.*	1.145	1.133	1.107	1.063
waarvan naar Nederland . .	20	9	4	—	waarvan naar Nederland .	53	39	24	35

Totale waarde der Eng. uitvoeren 6 eerste m. 1860: £ 62 millioen, tegen £ 63 m. in 1859, £ 53 m. in 1858, en £ 60 m. in de zes eerste maanden 1857.

Digitized by Google

ECONOMISCHE KRONIJK.

1 *September*, 1860.

Voor een economist kan er bij het opteekenen van feiten, niet wel bedroevender tijd zijn dan de tegenwoordige, waarin zulk eene aaneenschakeling, een wedstrijd van *anti*-economische handelingen valt op te merken. *Gelukkig de volken die een vervelende geschiedenis hebben!* is wel eens gezegd, en er is een diepe zin in die woorden. Gesteld, als onbekende grootheid, een land waar volkomen ongestoorde economische ontwikkeling is waar te nemen; een dergelijke staat ware voorzeker aanlokkend om in te leven — maar even vervelend om te beschrijven, als het hemelsche geluk in de oostersche voorstellingen. Welnu, is dit zoo, dan wordt er thans voorzeker veel gedaan om de geschiedenis der volken zoo interessant mogelijk te maken... die aanspraak op de erkentelijkheid van de leerlingen der navolgende geslachten zal Napoleon moeijelijk ontgaan. De conclusie aangaande het geluk der volken laten wij aan den lezer over.

Oorlogsbereidingen en vrijmagtige beschikkingen over het lot der natiën, — heerschzuchtige roofplannen, eerst gevreesd, schier niet genoemd, dan eens fluisterend uitgesproken, en onmiddellijk ontkend; — overweging dier ontkenning, zifting der woorden waarin zij werd uitgesproken; geruststellig in de vergaderzaal, en wapening in de arsenalen; en bij dat alles klimmend wantrouwen en daling van effecten bij die vernieuwde vrede-verkondigingen, ziedaar ongeveer de toestand der laatste maanden.

Het viel daarbij op te merken dat, even, gelijk het in den handel een der hoofdtrekken is van den vooruitgang dat de consument en producent meer directelijk met elkaar in aanraking komen, en de tusschenhandelaar of zoogenaamde tweede hand onnoodig wordt, het evenzoo een eigenaardigheid schijnt in de tegenwoordige staatkundige wereld, dat de *tweede hand* der diplomatie minder gebezigd wordt, althans wel eens ongebruikt wordt gelaten.

In het loopende jaar zijn bezoeken der vorsten onderling, en directe brieven van gekroonde hoofden meer en meer aan de orde van den dag; — de zamenkomst der Duitsche vorsten; die van den Prins-Regent en de overigen met keizer Napoleon te Baden-Baden; — de bijeenkomst van den keizer van Oostenrijk met den Prins-Regent te Töplitz, waren de veelbesprokene maar nog niet genoegzame gekende onderwerpen in de staatkundige wereld. Het is dan ook hoogst moeijelijk voor het publiek om den juisten staatkundigen toestand van het oogenblik te waarderen. — De Paus, de Sultan, de koning van Napels, al de vorsten op waggelende troonen schrijven brieven aan keizer Napoleon; die brieven worden publiek gemaakt, zij bekomen antwoord of geen antwoord; doch die correspondentie, zij worde al of niet als staatsstukken beschouwd, geeft weinig licht. Te dikwijls is het ge-

Digitized by Google

bleken dat naast de openbare briefwisseling, een officieuse correspondentie gevoerd werd, ter aanvulling of te niet doening van de openlijke, en zelfs de brief des keizers aan het Engelsche volk (door vriendelijke bezorging van den heer Persigny) is dan ook gebleken onmagtig te zijn om de gemoederen te bevredigen.

Zoo het bij deze vorstelijke correspondentien bezwaarlijk is uit te maken wat de bedoeling was van hetgeen gezegd is, nog minder licht wordt door de persoonlijke zamenkomsten verspreid, want daarvan weet men niet *wat er gesproken is.*

Schier van allerwege mag men zeggen, blijft de horizont dreigend, ja wordt schier dagelijks dreigender; de woelingen in het Turksche rijk, aan zijne grenzen, en in zijne meer verwijderde bezittingen, de gruwelijke moorden in Syrie op de Christenen gepleegd, toonen meer en meer de onmagt dezer regering, welke dan ook door Rusland en Frankrijk als onbekwaam wordt beschouwd om zijn eigen zaken te besturen; de verdeeling der erfenis van den doodzieken man is dan ook het punt waarop Rusland weder met echt praktische scherpzinnigheid de aandacht vestigt, terwijl Engeland nog de ondankbare taak volgt om te betoogen dat de man zoo erg ziek niet is, en dat er dus nog over geen verdeeling van erfenis te spreken valt.

Minder afhankelijk dan Turkije, doch niet minder ontrustend is de toestand der Oostenrijksche monarchie. Hervormingen zijn beloofd, en men durft of kan ze niet uitvoeren. Hongarije voelt zijn zucht naar onafhankelijkheid dagelijks sterker; in Bohemen spreekt dergelijke geest, en het uitgestrekte, financieel magtelooze rijk, half Duitsch, half Italiaansch, dat wil zeggen: niet Duitsch, en niet Italiaansch, wordt geslingerd tusschen de eischen van het Turksche, het Duitsche en het Italiaansche vraagstuk.

Dit laatste, het Italiaansche vraagstuk, houdt intusschen aller oogen gespannen; — nog geen vier maanden geleden werd de naam van Garribaldi door velen met minachting of met een medelijdenden glimlach begroet, en thans heeft hij voet voor voet, Marsala, Palermo, Messina, Reggio veroverd; — de Napelsche bevelhebbers tot capituleren gebragt; Sicilie vrij, althans voor 't oogenblik onafhankelijk gemaakt, en ieder verwacht thans, na zijn landing op Napolitaansch gebied, dat hij te Napels zelf den beslissenden slag ga brengen aan de gehate dynastie der Bourbons. Napels, Rome, Venetie, ziedaar het koene programma van den man, wiens naam thans op alle lippen zweeft. Vrijbuiter, ja; onwettige oorlogvoerder, ja, volgens de geschreven wetten der volkeren; toch eerbied inboezemend door zijn karakter, door zijne vaderlandsliefde, door zijne volharding in het aanvatten van den schijnbaar hopeloozen strijd, zoo menigmaal reeds door anderen begonnen, en, tot heden, voor Italië in telkens knellender banden geëindigd.

Men zij niet te heftig in zijn oordeel en in de veroordeeling: — „Il est difficile de juger les faits qui sont tout près de nous," en datgene wat thans, week op week, ja dag op dag, met de grootspraak of verdraaijing van telegraaf- of dagblad-berigten den gretigen lezer wordt medegedeeld, zal na eenige jaren welligt zich als één groot historisch feit: de bevrijdingsoorlog van Italië voordoen, en de naam van Garribaldi welligt met hetzelfde ontzag aan onze kinderen worden genoemd, als wij zelve dien van Willem of Louis van Nassau of Marnix met eerbied leerden noemen.

Zal Oostenrijk tusschenkomen bijaldien na Napels, Rome wordt aangevallen? — Men zegt dat Oostenrijk het verklaard heeft.

Zal Pruissen tusschenkomen, bijaldien Venetië wordt aangerand? men

Digitized by Google

zegt dat de regent te Töplitz aan Oostenrijk zijne Italiaansche bezittingen heeft gewaarborgd.

Zal Sardinië tusschenkomen, bijaldien Garribaldi niet slaagt? Het is haast moeijelijk dat te betwijfelen: de prijs daartoe is te schoon voor hem die thans reeds de eerste magt in Italië is geworden.

Zal Frankrijk tusschenkomen, bijaldien de Italiaansche zaak ten voordeele van Oostenrijk mogt gevaar loopen: ook dat kan niet wel anders verwacht worden van den man die „libre jusqu'à l'Adriatique" als zijn leuze uitsprak: — die later aan Sardinië het bezit van Lombardije waarborgde, en als prijs daarvoor Nice en Savoye ontving.

Gissingen zijn er te maken, ongetwijfeld, en worden dan ook bij legio's gemaakt; maar geheime bedoelingen van de hoofdleiders der bewegingen kunnen zich plotseling openbaren, gesloten tractaten doen verscheuren, en een geheel nieuwe wending aan de zaken geven. Een krachtig uitgedrukte volkswil in Italië of Hongarije kan doen verkrijgen wat thans nog welligt onbereikbaar schijnt, en ten slotte blijven: „onzekerheid en spanning, klimmende onrust en uitrusting voor den naderenden storm", de woorden voor den tegenwoordigen toestand.

Zeer juist werd dit dezer dagen uitgedrukt in de *Times:* Op de officiële mededeeling des *Moniteurs*, „dat de inlijving van Savoye en Nice, ten onregte Frankrijk doet wantrouwen, en den keizer veroveringszuchtige plannen doet toeschrijven; dat de Keizer den vrede wil, en dat de mogendheden hem behooren te vertrouwen," antwoordt de *Times*: dat Frankrijk indien het wil dat men het vredelievende bedoelingen toeschrijve, zich ook vredelievend behoort te gedragen; dat het alleen van dat rijk zelf afhangt om de uitbreiding der verdedigingsmiddelen in andere staten te doen ophouden; dat het staken der aanhoudende krijgstoerustingen in Frankrijk zelf het beste middel zou zijn om alle achterdocht, hoe ongegrond deze ook zijn moge, te doen ophouden. „Wij zijn volstrekt niet voornemens, Frankrijk aan te vallen (zegt de *Times*); maar wij zien, dat Frankrijk zich wapent, en daarom wapenen ook wij ons. Wij zouden niets liever zien, dan dat Frankrijk zich enkel op de ontwikkeling zijner binnenlandsche welvaart toelegde; dan zouden ook wij onze uitgaven en belastingen kunnen verminderen. Beide de landen zouden dan ettelijke millioenen, die nu aan vestingwerken, legers, vloten en dergelijke verkwist worden, kunnen besparen of veel nuttiger besteden."

Bij deze aanwending van verbazende sommen die de vrucht van taaijen vlijt en lange bezuiniging in een oogwenk te niet doen, kan men niet wel anders dan een treurigen indruk bekomen. Bij alle uitgaven voor nuttige doeleinden: onderwijs, museums, bibliotheken, wetenschappelijk onderzoek, worden de publieke gelden toegestaan, met eene naauwgezetheid die ligt tot karigheid overslaat; maar voor vernielingswerktuigen, voor georganiseerden moord, worden duizenden schats zonder aarzeling toegeworpen. En het is geenszins onnatuurlijk: de eerste uitgaven zijn voor een tastbaar doel, de gift eens toegestaan kan later vermeerderd worden, zoo zij blijkt ontoereikend te zijn: doch met oorlogsuitgaven, en vooral verdedigingsuitgaven, heeft men dien vasten grondslag niet; men doet kosten om een gevreesd doch nog *ongekend* gevaar af te wenden. Welnu, men misgunne dan die uitgaven niet, doch leere tevens om bij de andere, stellig-nuttige uitgaven, evenmin karig te zijn. Onlangs zeide het *Athenaeum* zeer aardig dat het wereldberoemde *British museum*, hetwelk sedert zijn oprigting in 1753, ongeveer £ 1,380,000 of c^a 16 mill. guldens, aan de Engelsche natie heeft gekost, toch niet meer gevorderd heeft dan

Digitized by Google

de helft van 't geen voor één linieschip gedurende dien tijd vereischt werd. Welk een les! Een *British museum*, rijke verzamelplaats voor kunst en wetenschap, met ruime hand geheel ten gerieve des publieks ingerigt, een der eerste bibliotheken der wereld, voorbeeldig gecatalogiseerd, een modelmuseum in een woord, kost zooveel als een half linieschip, die bij tientallen worden gedecreteerd en op stapel gezet.

Welnu, bouwe men dan linieschepen, doch bouwe men *ook* British museums!

Engeland. Een rapport over 's lands defensiewerken dezen zomer uitgebragt, heeft de algemeene belangstelling in deze zaak zeer sterk opgewekt, en schijnt aanvankelijk bij het publiek de overtuiging te hebben gevestigd, dat er nog zeer veel te doen is en nog zeer aanzienlijke uitgaven noodig zijn, om Engeland tegen een mogelijken aanval van buitenlandsche vijanden, waarbij in de eerste plaats altijd aan Frankrijk gedacht wordt, te beveiligen.

De kosten voor de in het rapport als noodzakelijk aanbevolen werken, waarvan sommige nu reeds ondernomen zijn, worden begroot op 12 millioen pond sterling (c^a. 140 millioen gulden). Voor de verbetering der fortificatien van Portsmouth en het eiland Wight worden de uitgaven begroot op 2,800,000 p. st.; voor Plymouth op 3,020,000; voor Pembroke op 765,000; voor Portland op 630,000; voor fortificatien aan de Theems op 180,000; voor werken aan de Medway en te Sheerness op 450,000; voor Chatham op 1,350,000; voor Woolwich op 700,000; voor Dover op 335,000; voor Cork op 120,000 p. st. De uitgaven voor het wapenen van de aan te leggen werken worden geraamd op 500,000 p. st. Voor vlottende batterijen wordt eene som van een millioen p. st. voorgedragen. De gezamenlijke verdedigingswerken zouden met 40,000 man bezet, en met 3721 stukken geschut gewapend moeten zijn. — De commissie meende, dat de door haar aanbevolen werken in den tijd van vier jaren voltooid kunnen worden.

Het rapport behelsde geen voorstel betrekkelijk de beveiliging in 't bijzonder van de hoofdstad Londen, ofschoon ook daarvoor maatregelen hoogst noodzakelijk geacht worden. — Nademaal het te betwijfelen is, of Woolwich, ook na het aanleggen van de voorgedragene werken, behoorlijk verdedigd zou kunnen worden, heeft de commissie het raadzaam geoordeeld, ook meer in het binnenland, op eene plaats, die minder gemakkelijk door den vijand te bereiken zou zijn, een groot arsenaal te maken.

— Onze vorige kronijk meldde (p. 199 v.) het in Engeland zeldzame voorval van een door de *Commons* genomen besluit betreffende belastingheffing, hetwelk door de *Lords* verworpen werd. Lord Derby, de vorige minister, bewerkte n.l. bij de Lords de afstemming van de beslotene opheffing der papierbelasting. Betreffende de kwestie van competentie werd toen eene commissie in het huis der gemeenten benoemd, om te onderzoeken, of die stap van het Huis der Lords uit de antecedenten te regtvaardigen was. Het rapport dier commissie hield geen voorstel of bepaalde conclusie in, maar bestond uitsluitend in eene opsomming van historische feiten, uit de officiele notulen van het verhandelde in de zittingen der twee Huizen bijeen gebragt. Het begint met het jaar 1628, en van daar doorloopt het alle gevallen van meer of min gelijken aard als het onderhavige, om te zien hoe er vroeger door ieder van de twee Huizen is gehandeld ten aanzien der onderscheiden soorten van bills, welke tot het opleggen en afschaffen van belastingen strekken. Aan het slot vermeldt het eenige gevallen, waarin het

Digitized by Google

Hoogerhuis, even als nu, eene van het Lagerhuis ontvangen bill tot afschaffing eener belasting heeft verworpen; en in ieder van die gevallen hebben de Gemeenten in het besluit der Lords berust. Uit het geheele rapport kan men zien, zegt de *Times*, dat aan de Lords nooit vrijheid is gelaten om eenige bill tot het invoeren of afschaffen van belastingen voor te stellen of af te wijzen, maar dat, zoo dikwerf zij goedgevonden hebben eene zoodanige bill te verwerpen, het Huis der Gemeenten daarin heeft berust.

Naar aanleiding van dit rapport heeft Lord Palmerston daarop het navolgende echt-Engelsch compromis voorgesteld:

„1°. Dat alleen het Huis der gemeenten geregtigd is om gelden en onderstand aan den Kroon toe te staan, en om de voorwerpen, waarvan dezelve geheven zullen worden, de wijze, de mate en den tijd der heffing te bepalen, en dat het dit regt, met uitsluiting van anderen, bezit als een essentieel gedeelte van zijne constitutie.

„2°. Dat, afschoon het Huis der Lords de magt om belasting-wetten van verschillenden aard te verwerpen, door dezelve geheel af te wijzen, heeft uitgeoefend, die vergadering dit echter slechts zelden heeft gedaan, en dat de uitoefening dezer magt teregt door het Huis der gemeenten met bijzonderen naijver is beschouwd, nademaal daardoor inbreuk wordt gemaakt op het regt van het Huis der gemeenten om belastingen toe te staan en in de middelen voor 's lands dienst te voorzien.

„3°. Dat het huis der gemeenten, ten einde voor het vervolg te waken tegen eene onregtmatige uitoefening van de bedoelde magt door het Huis der Lords, en ten einde het Huis der gemeenten deszelfs regtmatige contrôle over het opleggen van belastingen te verzekeren, zelfs bij magte is om in dier voege belastingen op te leggen en af te schaffen en de begrootingswetten zóó in te rigten, dat het regt van het Huis der gemeenten, betreffende de onderwerpen, de wijze, de mate en de tijd der belasting, ongeschonden gehandhaaft worde."

De minister heeft voorts die motien vrij uitvoerig ontwikkeld. Hij erkende, dat het Hoogerhuis in vroegere jaren meermalen in belastingzaken besluiten van het Lagerhuis had verijdeld door zijne toestemming te weigeren, en dat in eenige gevallen ook bills tot afschaffing van belastingen door de Lords waren verworpen; maar bij die gevallen stil staande, beweerde hij, dat ze met het aanhangige niet volkomen gelijk gesteld konden worden, heffingen van gering en meer van politiek dan van financieel gewigt betroffen. Echter vermaande lord Palmerston de vergadering om zich van onbedachte stappen jegens het andere Huis te onthouden; het zou naar zijne overtuiging revolutionair en zeer nadeelig voor het algemeen belang zijn, de twee takken der wetgevende magt in onderlinge botsing te brengen.

De beraadslaging is in de zitting van Donderdag niet afgeloopen.

Na twee dagen beraadslaging heeft het Lagerhuis zich bij overgroote meerderheid met deze voorstellen vereenigd.

De leden van conservative en gematigde denkwijze hebben zich nagenoeg allen vereenigd met deze dading, waardoor de vrede tusschen de twee takken der wetgevende magt bewaard, en tevens het regt der Gemeenten in belastingzaken staande gehouden wordt.

Met dat al is de einduitslag in het aanhangige geval, gelijk Lord John Russell zelf opmerkte, dat er van 15 Augustus 1860 af (den dag waarop de bill tot afschaffing van den papier-accijns in werking zou gekomen zijn) eene belasting van ruim één millioen ponden sterling in een

Digitized by Google

jaar gebeven zal worden, niet krachtens den wil en het gezag der gemeenten of der Kroon, maar enkel krachtens den wil en het gezag van het Huis der Lords. „Dat is eene zonderlinge onregelmatigheid — zeide de Minister: — indien er eene bill, strekkende om de belastingen met een millioen ponden sterling te verligten, door de Lords wordt verworpen, kunnen zij dan niet eveneens met een bedrag van tien millioen handelen? Konden zij niet de afschaffing van een belastingbedrag van zeventig millioen, welke sedert het jaar 1815 heeft plaats gehad, belet hebben? Kunnen de Lords zulks doen, dan is onze gansche staatsregeling van aard veranderd. Dan zou een niet door de volkskeuze gevormd staatsligchaam de magt hebben om het volk te belasten."

— Bij verschillende gelegenheden is in de laatste jaren bij de Engelsche regering aangedrongen op meerdere handhaving van de maatregelen tegen den **slavenhandel**. Meer en meer is de regering gedrongen geworden te verklaren dat die onmenschelijke handelstak geenszins uitgeroeid is. — In de maand Junij ll. werd in het Huis der gemeenten geklaagd over het op breede schaal voortduren van den slavenhandel, niettegenstaande Engeland jaarlijks aanzienlijke sommen besteed ter verhindering van dat bedrijf. Lord J. Russell heeft daarop o. a. het volgende merkwaardige antwoord gegeven:

„Dat de slavenhandel steeds in het groot gedreven wordt, en wel voornamelijk door Cuba, is helaas maar al te waar. Ik meen, dat jaarlijks 30 à 40,000 slaven uit Afrika op dat eiland worden ingevoerd, en het is volkomen waar, dat die handel gedreven wordt met schennis van de tusschen dit rijk en Spanje bestaande tractaten. De vermeerdering van den slavenhandel is aan verschillende oorzaken toe te schrijven; een dezer redenen is de naijver der Ver.-Staten van Noord-Amerika tegen alle bemoeijenis met schepen die de amerikaansche vlag voeren; eene andere ligt in de amerikaansche wet aangaande het onderzoeken van schepen. Op de kust van Cuba b. v. kan een slavenhaalder, die geene vlag voert, door de engelsche kruisers aangehouden worden; maar als zoodanig schip zijne vlag en papieren vernielt, kan het niet door een amerikaanschen kruiser bemoeijelijkt worden.

„Het britsche gouvernement heeft aan het amerikaansche een plan voorgesteld, volgens 't welk de kruisers der beide mogendheden op eene meer afdoende wijze gezamenlijk te werk zouden kunnen gaan. Dat voorstel is nog in overweging bij het amerikaansche gouvernement; maar ik vrees, dat alle voorstellen om de wet tegen den slavenhandel meer doeltreffend of strenger te maken, in het Congres tegenstand zouden ontmoeten.

„Intusschen is de aandacht van het britsche gouvernement op deze zaak gevestigd, en ik ben voornemens, aan de onderscheidene mogendheden eene depêche te zenden, waarin de stand van zaken wordt blootgesteld. Er is echter iets, 't welk reeds eenig vooruitzigt op verbetering geeft. Ik bedoel het overbrengen van werklieden uit China. In China is de bevolking zeer beschaafd, en onder bescherming van strenge wetten oefenen de overheden daar hunne magt uit. Men heeft van de tusschenkomst en de werking der chinesche overheden gebruik gemaakt, ten einde een stelsel van vrijwillige landverhuizing te verkrijgen, waarvan ettelijke chinezen gebruik maken. Daarin zie ik grond om verbetering in dit opzigt te verwachten, vooral als andere natiën met ons zamenwerken. Reeds nu is de slavenhandel veel verminderd, in vergelijking met hetgeen hij in vorige tijden was, en dit geeft mij hoop, dat dezelve eenmaal zal ophouden."

In verband met de gedane toezegging is dan ook in den loop van

Digitized by Google

de maand Julij eene belangrijke nota der engelsche regering, betreffende den slavenhandel, aan den britschen gezant te Parijs gezonden. Daarin wordt gezegd, dat 20 millioen ponden sterling, welke Engeland heeft opgeofferd om aan dit bedrijf een einde te maken, wel hebben gestrekt om de productie van de britsche west-indische bezittingen te verminderen, maar geenszins om het beoogde doel te bereiken; — dat, door de belemmeringen, welke de regering van de Vereenigde Staten in het onderzoeken van de schepen onder Amerikaansche vlaggen heeft verwekt, de aanvoer van slaven naar Cuba, en van daar ter sluik naar America, niet kan worden verhoed, en ook, bij den onwil van Spanje om daartegen te waken, niet zal worden verhinderd; — en dat het eenige middel om daarin te voorzien, moet worden gezocht bij den invoer van werkvatbare arbeiders, met hunne gezinnen, uit de tropische gewesten, en wel bepaaldelijk uit China, alwaar dergelijke uitvoer kan plaats hebben, mits de arbeiders, zoowel als de overheden, verzekerd zijn van eene behoorlijke belooning en behandeling.

De britsche Regering zou het alzoo zeer wenschelijk achten, dat men zich kon verstaan, ten aanzien van de volgende bepalingen: 1° stelselmatge kruistogten op de kust van Cuba door britsche, spaansche en noordamerikaansche gewapende schepen; 2° daarstelling van registers van de op Cuba aanwezige slaven, tengevolge van welke verboden invoer door de spaansche overheden kan en moet worden ontdekt; 3° bepaalde ontwerpen voor de emigratie van arbeiders naar de kolonien, uit China, onder toezigt van europesche agenten, in verband met chinesche overheidspersonen.

Het is allezins te hopen, dat deze goede bedoelingen der Eng. regering ter voltooijing van het door Wilberforce aangevangen werk, met het gewenschte gevolg mogen bekroond worden. (*)

— Omtrent het vooruitzigt op eene **telegrafische gemeenschap** tusschen Engeland en Indie is onlangs door de Engelsche regering ongunstige mededeeling gedaan. De tusschen Engeland, Oostenrijk en de Porte gesloten overeenkomst, krachtens welke de oostenrijksche Regering een telegraaf-lijn in de Middellandsche-zee, van de kust van Dalmatie tot Egypte, zou daarstellen, is nog niet bekrachtigd, ten gevolge van bezwaren, die in de laatste dagen van den kant van Oostenrijk zijn geopperd. De in de Roode-zee neergelegde telegraaf-kabel is onbruikbaar bevonden, en er bestaat weinig hoop, dat hij hersteld kan worden. Het turksche gouvernement maakt nu over land telegrafen, van Konstantinopel, over Bagdad, naar de Perzische-golf; maar daarover zijn geschillen tusschen de Porte en het britsche bewind ontstaan, die nog het onderwerp van onderhandelingen uitmaken. Ook het daarstellen

(*) Wij nemen deze gelegenheid waar, om eene onnaauwkeurigheid te herstellen welke door eene verkeerde lezing van statistieke kolommen op pag. 200 vorig Bijbl. Ec. is ingeslopen. Aldaar komen eenige cijfers voor van immigranten in de Britsche kolonien, welke alle als *vrijgemaakte slaven* voorkomen. Dit is onjuist; de vrijgemaakte *slaven* uit Afrika aangevoerd, of door Engelschen van slavenhaalders verlost, waren op zich zelve maar een onderdeel dezer immigratie, de overigen zijn, gelijk bekend is, veelal Portugezen of Maderanen; voorts Koelies van Indië en China. In het berigt pag. 200 is abusievelijk slechts de eerste dezer rubrieken bij name genoemd.

Volgens een onlangs gedane parlements-opgave had de aanvoer van vrije arbeiders in de Engelsch West-Indische koloniën over de jaren 1848—1858 ongeveer 60.000 bedragen, waarvan 14000 vrijgemaakte africanen, 28000 Koelies uit Oost-Indië, 15000 van Madera, Kaap Verd. en Westindische eilanden, enz.

Digitized by Google

der regtstreeksche telegraaf-verbinding van Engeland met Gibraltar, waarin het britsche gouvernement zou voorzien, ondervindt nog vertraging, omdat de deskundigen het nog niet eens zijn over de middelen, waardoor de moeijelijkheden van het maken van onderzeesche telegrafen op groote diepte en verren afstand overwonnen kunnen worden. In deze omstandigheden heeft het gouvernement voor alsnog afgezien van het plan om eene telegrafische verbinding tusschen Rangoon en Sincapore tot stand te brengen. Voor dat plan was bereids door het Engelsche gouvernement 87,000 ponden sterling aangevraagd ter aansluiting aan de telegrafische communicatie met Europa. die in het geheel 370,000 p. st. zal kosten, van welke som 148,000 p. st, uit de Britsch-Indische schatkist zal worden verstrekt, terwijl te Melbourne, de regering en het parlement besloten hebben de daarstelling eener telegraphische communicatie met Indie en Europa van dien kant te bevorderen door het verleenen van een jaarlijksch subsidie van 35,000 ponden sterling gedurende hoogstens 21 jaren.

Maar niet alleen door middel van telegraafgemeenschap zoekt de Engelsche regering de buitenlandsche relatiën uit te breiden. Op de begrooting zijn 11,500 p. st. aangevraagd tot ondersteuning der wetenschappelijke expeditie welke door den heer *Livingstone* in het binnenland van Zuid-Afrika ondernomen is. „De landstreek welke die expeditie heeft bereikt," zegt de regering „brengt suiker en katoen voort, en behoeft slechts eene markt; er bestaat grond om te hopen, dat de slavenhandel er, door bevordering van het geoorloofde handelsverkeer, uitgeroeid zal kunnen worden. Er is overvloed van water, groote verscheidenheid van luchtgestel, en te halver wege tusschen de zee en de streek, alwaar de katoen en de suiker geteeld worden, eene haltplaats, welke voor de Europeanen gezond schijnt te zijn. Doch de voorgestelde ondersteuning moet aan Livingstone worden verleend, dewijl hij anders niet in staat zou zijn om zijne ontdekkingsreis voort te zetten. De wetgevende magt der Kaapkolonie heeft geld bewilligd om eene communicatie binnen 's lands met Livingstone's expeditie te openen, daar zij ook uit het oogpunt der kolonie zijne ontdekkingen van het hoogste gewigt acht.

Verder is op die begrooting 7000 p. st. aangevraagd voor de wetenschappelijke expeditie op de rivier de Niger onder de leiding van doctor Baikie, en 6300 p. st. voor de wetenschappelijke expeditie in Noord-Amerika onder de leiding van kapitein Palliser.

Wat er overigens nog te beschaven valt, blijkt o. a. hieruit dat zeer onlangs in het Parlement, de aandacht van het gouvernement werd gevestigd op een van de Westkust van Afrika ontvangen berigt, dat de koning van Dahomey voornemens was een offerfeest ter eere van zijn overleden vader te vieren, waarbij 2000 menschen geslagt zouden worden en zoo veel menschenbloed moest worden verzameld dat eene boot er in kon varen. De spreker meende, dat het britsche gouvernement verpligt en ook in staat was om zoodanige gruwelen te beletten. Lord *Palmerston* heeft daarop geantwoord, dat het eene bekende zaak is, dat in het Rijk van Dahomey vele menschen geslagt worden, maar dat dit zeer moeijelijk te beletten is. Voor eenige jaren waren door het engelsche gouvernement commissarissen naar den Koning van dat land gezonden, ten einde hem te bewegen om het vergieten van menschenbloed te staken; die commissarissen hadden toen gezien, dat de muren van 's Konings paleis met hoofden van vermoorde menschen, bij wijze van versiering, bezet waren; de Vorst had in zekere mate gehoor gegeven aan de hem gedane vertoogen; maar of de tegenwoordige koning gezind was

Digitized by Google

om van het offeren en slagten van menschen af te zien, was onbekend; de hoofdstad van Dahomey lag ver van de zeekust, en om haar te bereiken moest men eene moerassige landstreek doortrekken; het was dus zeer moeijelijk derwaarts met eene europesche krijgsmagt door te dringen; echter zou het gouvernement alle mogelijke pogingen aanwenden om de stem der menschelijkheid te doen hooren. De minister voegde er bij, dat de bedoelde slagting van menschen niet met den slavenhandel in verband staat, welken het britsche gouvernement insgelijks getracht heeft te doen ophouden; dat deze pogingen niet geheel vruchteloos zijn gebleven, maar dat aan dien handel niet ligt een einde gemaakt zal kunnen worden, omdat de inlandsche opperhoofden daarvan voordeel trekken en de slaven nog altijd maar al te zeer in Zuid- en Noord-Amerika eene goede markt vinden.

— De eerste groote zeereis van den **Great Eastern** is eindelijk in de maand Junij ll. met goed, zoo niet schitterend gevolg, volbragt. Het schip, den 17den Junij jl. van Southampton vertrokken, is den 28sten, dus na 11 dagen reis, te New-York aangekomen; dat is een spoed die door postpakketbooten op den Oceaan onder gunstige omstandigheden mede bereikt is. De grootste afstand dien het monsterschip in eenen dag aflegde, was 333, de kleinste 254 mijlen, en de grootste spoed dien het bereikte, veertien en een halve knoop in een uur. Daar zekere omstandigheden, waardoor de spoed verminderd en de af te leggen afstand grooter gemaakt werd, voor verandering vatbaar geacht worden, zijn de deskundigen over den uitslag der eerste reis van het schip, wat den spoed betreft, wel tevreden. De bodem van het vaartuig was bij het vertrek zeer onrein, bezet met zeewier, schelpen enz., waardoor de vaart aanmerkelijk (naar schatting van deskundigen wel twee knoopen in het uur) vertraagd werd; verder heeft het, ter vermijding van ijsbergen, welke in het noordelijke gedeelte van den Oceaan waren gezien, zijnen weg meer zuidwaarts genomen dan de gewoonte is. De geestdrift bij de ontvangst te New-York is ontzettend geweest, en de gebruikelijke applaudissements-middelen der Noord-Amerikanen, klokkengelui, grof en klein geschut, en ontelbare stoomfluiten, begroetten op eigenaardige wijze dit nieuwe teeken van de harmonie der twee broedernatiën, een harmonie die schier ter zelfden tijd in Europa door de *bozers* Tom Sayers en Heenan zich insgelijks op bijzonder treffende wijze toonde.

Intusschen zijn de winsten der aandeelhouders niet zoo groot als het te weeg gebragt enthosiasme zou kunnen doen vermoeden. Er waren weinig passagiers, en de voorname ontvangsten blijven de entrée-gelden voor bezigtiging van het schip. — De onkosten van dat schip bedragen dagelijks ongeveer 1200 dollars, zoodat de uitgaven gedurende de reis op 80,000 dollars berekend kunnen worden. Daarentegen zijn te Nieuw-York 75,000 dollars ontvangen voor het bezigtigen van het schip; op andere plaatsen rekende men op nog 50,000 d.; de vracht van goederen naar Engeland zou denkelijk 15,000 en de ontvangst van passagiers 10,000 p. st. opleveren; zoodat de gezamenlijke ontvangsten op 150,000 dollars berekend worden, en voor de aandeelhouders mitsdien van deze eerste reis naar Noord-Amerika eene uitdeeling van 70,000 dollars te verwachten zou zijn. De aandeelen staan dan ook voortdurend laag genoteerd.

In den loop van Augustus is de terugreis naar Engeland behouden volbragt, en er schijnt thans sprake van eene reis naar Indië en Australie.

Digitized by Google

— De tabel in dit nº geeft het gewone overzigt van den Engelschen **handel**, over het eerste halfjaar, hetgeen door de spoedige publicatie der regeringsstatistieken daar te lande mogelijk wordt gemaakt.

Die cijfers toonen slapheid in den handel; er is vermindering van het uitvoercijfer over het eerste half jaar, van bijna 1 millioen pond. s. — die vermindering strekt zich uit in den laatsten tijd over katoen, garens, linnen, ijzerwaren, — de uitvoer van katoenen goederen naar Britsch Indië alleen is van 6 millioen p. s. tot 4' millioen p. s. verminderd.

Wat de imports betreft, zoo zijn die van ruw katoen voortdurend groot. In het eerste halfjaar 1860, zijn 3 millioen centenaars *meer* ontvangen dan over de eerste 6 m. 1859, nl. 60 pCt. meer; er is voor 6½ millioen pond sterl. *meer* aan ruw katoen besteed dan in 't eerste half jaar 1859. Wol is ook in ruimte aangevoerd. Rum, brandewijn en genever zijn aanzienlijk toegenomen tegenover den invoer in 1859, de wijn is in totaal slechts met cª 12 pCt. toegewezen, doch de Fransche wijn op zich zelf is ongeveer het dubbel als in het eerste halfjaar 1859.

De tabellen der imports zijn wat de waarde betreft, slechts over de eerste 5 maanden bekend gemaakt; die waarde bedroeg van 1 Jan. tot 1 Junij 1860: 57 mill. p. s., tegen 44⁹ en 44² mill. p. s. in de 5 maanden 1859 en 1858.

— In de laatste twaalf maanden, die den 30 Junij geeindigd zijn, hebben de **Rijks inkomsten** in Engeland bijna 71½ mill. p. st. bedragen, waaronder 24 mill. van de in- en uitgaande regten, 20½ mill. van de accijnsen, ruim 8 mill. van de zegelregten, bijna 10 mill. van de belasting op de inkomsten, 3½ mill. van de posterijen, enz. De uitgaven hebben in datzelfde tijdvak 70½ mill. p. st. beloopen, en daaronder voor rente en beheer der nationale schuld 27 mill. p. st., 14 mill. voor het leger, 12 millioen voor de zeemagt, bijna 1 mill. p. st. voor de operatien in China, enz. De ontvangsten hebben 912,168 p. st. meer dan de uitgaven bedragen.

— Een punt in de jongste belastinggeschiedenis van Engeland komt ons voor, zeer de aandacht ook van Nederland te verdienen. Meermalen vestigden wij de aandacht onzer lezers op deze nuttige eigenschap van Engelands belastingstelsel, dat het wel **verbruik-belastingen** heeft, doch voornamelijk op voorwerpen die geen noodzakelijke behoeften zijn, (en die hoofdzakelijk slechts buiten 's lands geproduceerd worden.) Zoo belast men hoofdzakelijk thee, koffij, suiker, tabak, wijn en gedistilleerd, vooral het laatste. Niet lang geleden verwezen wij er op, hoe men die belasting trapsgewijze tot 8 sh. per gallon (4½ kan) of ruim *f* 100 per ned. vat had opgevoerd. En wat zegt nu de minister van Financien, Gladstone? Om de kosten van den Chineschen oorlog goed te maken, stel ik eene *verhooging voor van de gedistilleerd-belasting*, met 1 sh. 11 d. per gallon (dus tot cª *f* 130 per Ned. vat) eene belasting van cª vier à vijfmaal de waarde der grondstof! Bij menig ander voorwerp zou dergelijke belasting niet te verdedigen zijn, doch met het volste regt mogt de minister hier tot adstructie zeggen: Vermindert het verbruik tengevolge der hooge belasting, welnu, laten wij ons daarmede geluk wenschen, 't zal een weldaad te meer voor het volk zijn? Bij dit onderwerp mag de belasting gerustelijk opgevoerd tot op het punt, waarop zij, door te duren verbruikprijs te veroorzaken, minder rendeert. Hoeverre zijn de meesten rijken, o. a. Nederland, nog van in dit punt verwijderd. — Het is ook trouwens voor Nederland minder gemakkelijk dan voor Engeland — een eiland kan hooger inkomende regten

Digitized by Google

heffen dan waar men lange landgrenzen heeft, en hoe hooger men de belasting maakt in Nederland, hoe meer men den smokkelhandel van Pruissen en Hannover aanlokt; daarom zou een *gelijkmatige heffing van gedistilleerd-belasting* een zeer voordeelig onderwerp uitmaken voor tractaten tusschen naburige rijken; — dergelijke conventie, een verdere stap op den weg die thans binnenslands meer en meer door de gemeentebesturen gevolgd wordt, zoude welligt krachtiger werken dan de speciale tractaten tot wering van den sluikhandel, en zoude tevens de gelegenheid aanbieden voor de schatkisten, om een voordeel te garen, dat hun thans vaak, enkel om die reden, ontsnapt. Bedenkt men wel genoeg, wat het zegt, *f* 3 à *f* 4 per hoofd der bevolking *enkel aan jenever- en rum-belasting* te innen? Dat geschiedt jaar op jaar in Engeland, en wij trekken c^a. *f* 1.50 per hoofd? Kan men het gevaar van den grenssmokkel overwinnen, dan is soortgelijke opbrengst evenzeer mogelijk in Nederland als in Engeland?

Er is dus hier nog wel iets te doen.

— Onlangs zijn voor Osborne House, het paleis van Koningin Victoria, (eiland Wight) hoogst belangrijke proeven genomen met een nieuw middel tot verlichting, 't welk door den hoogleeraar Way is voorgeslagen. Het beginsel van het licht is (dus wordt gemeld) de galvanische stroom, toegepast op eene zeer kleine kolom kwikzilver, 't welk door eene opening, ter grootte van de punt eener naald, onophoudelijk stroomt uit een hollen bol in eene kleine schaal, welke is gevat in het uiteinde van een glazen buis. Zoolang de galvanische batterij werkt op het loopende kwikzilver, even zoolang ook werpt dat vloeibare metaal een licht af, 't welk, — dus wordt voorgegeven, — het zuiverste is 't geen men zich kan voorstellen en aan het zonlicht zeer nabij komt. De verlichting geschiedt zonder verbranding en zonder vermindering van de hoeveelheid kwikzilver. De kosten van de verbindings-draden en het kwikzilver, mitsgaders van de galvanische batterij en hare voeding, zijn de eenige uitgaven waarin men behoeft te voorzien.

De heer Way heeft zijne proeven genomen aan boord van een stoomvaartuig, en zijn toestel had hij bevestigd aan de fokkemast als een gewoon scheepslicht. De hoogst gunstige uitkomsten, welke men beweert voorloopig te hebben verkregen, zullen waarschijnlijk aanleiding geven, dat de britsche regering zich deze zaak zal aantrekken.

— Ofschoon de **gezondheidsregeling** nog eene jeugdige wetenschap is, heeft zij toch reeds, door het in toepassing brengen van hare meest eenvoudige beginselen, als het rein houden van stroomen, het draineren van landen, het aanvoeren van zuiver water, enz., heilzame vruchten opgeleverd. Het volgende moge daarvan ten bewijze strekken. In Liverpool is de sterfte verminderd van 37 tot 27 per 1000; in Bradford van 28½ tot 22; in Gloucester van 27 tot 24. Als gemiddelde uitkomst van negentien steden, waarop die beginselen zijn toegepast, blijkt het, dat de sterfte van 28 per 1000 gedaald is tot 21. De stad Croydon werd, eenige jaren geleden, onder handen genomen en sedert dien tijd zijn gemiddeld in die stad 196 menschenlevens jaarlijks gespaard! In de militaire school te Chelsea, is de sterfte van 9 per 1000 gedaald tot 4. De vrouwelijke gevangenen te Bristol, die onder hygienische bepalingen leven, zijn drie malen zoo gezond, als de arme naaisters te Londen. Maar er is nog ontzaggelijk veel te doen. Het is onlangs officieel bekend gemaakt, dat in

Digitized by Google

Groot-Brittannie minstens 100,000 menschen jaarlijks te vroeg sterven, door oorzaken die hadden kunnen worden voorkomen, en dat er minstens nog 100,000 menschen zijn, die door dezelfde oorzaken in afgeleefden en verzwakten toestand verkeeren. — Wij hopen weldra een overzigt te geven van de verschillende gezondheidsmaatregelen die in de laatste jaren achtervolgens in Engeland zijn genomen.

— In het jaar 1856 zijn in Engeland 11,808 knapen en 2173 meisjes beneden den ouderdom van zestien jaren voor den strafregter gebragt; dit aantal is sedert gestadig afgenomen en bedroeg over het jaar 1859 slechts 7582 jongens en 1331 meisjes. De vermindering van het aantal jeugdige misdadigers wordt toegeschreven aan den invloed der **verbetergestichten**, welke inrigting in Engeland eigenlijk eerst met het jaar 1856 in werking is gekomen.

— De *Morning Post* zegt, dat de landbouw in Engeland meer en meer gebruik van **stoomwerktuigen** ter besparing van handenarbeid begint te maken. Er worden, volgens dat blad, jaarlijks minstens tien duizend paardenkrachten gevoegd bij het stoomvermogen, hetwelk de Britsche landbouw bezigt. Het hanteren van den dorschvlegel, den sikkel, den ploeg, houdt op, het dagelijksch werk van den arbeider te zijn; hij zaait het zaad niet langer uit; alleen een gedeelte van het behakken en oogsten behoort nog tot zijne taak; *evenwel is zijn werkloon hooger*, en wordt zijne dienst meer gezocht dan ooit vroeger. Het oogstwerktuig, (of *korenmaaijer*), hetwelk in het jaar 1851 nog eene nieuwigheid van twijfelachtige waarde was, behoort nu onder de algemeen aangenomen hulpmiddelen van den landbouw. Naar alle waarschijnlijkheid waren er bij den vorigen oogst wel vier duizend van die tijd- en arbeidbesparende toestellen in het werk, in één dag meer kunnende afmaaijen dan veertig duizend arbeiders; en echter kostte het meer moeite dan ooit, een voldoend aantal arbeidende handen voor den oogst te bekomen.

— In Engeland ziet men sedert eenigen tijd hier en daar op gewone rijwegen locomotiven of **stoomsleepers** met wagontreinen, dienende om steenkolen en andere zware voorwerpen te vervoeren, hetgeen door middel daarvan met matigen spoed en met geringe kosten geschiedt. Doch daardoor wordt aan de wegen veelal groote schade toegebragt, en soms ook storing van het gewone verkeer veroorzaakt, vooral op punten alwaar drukke passage van paarden en voetgangers is. Uit dien hoofde is thans in het huis der Gemeenten eene wet aangenomen, welke het gebruik van locomotiven op gewone rijwegen veroorlooft, maar hetzelve, voor de algemeene veiligheid en tot behoud der wegen, aan een aantal bepalingen en beperkingen onderwerpt, alsmede aan de verpligting om verhoogden tol te betalen, geëvenredigd aan de zwaarte der locomotiven.

— Zijn de berigten aangaande den *graanoogst* in Europa algemeen ongunstig, van geheel anderen aard zijn de tijdingen dienaangaande uit **N.-Amerika** verkregen, vooral uit de Westelijke Staten der Unie, de groote voorraadschuren van een gedeelte der wereld! In Ohio is de oogst van tarwe zoo ruim, dat er, naar de schatting van vele lieden, wanneer aan de behoefte der binnenlandsche consumtie zal voldaan zijn, nog dertig millioen schepels zullen overschieten. In Iowa wordt het voor den uitvoer

Digitized by Google

overschietende op vijf zesde gedeelten van den geheelen oogst geschat. De berigten uit Illinois, Indiana en Michigan zijn even gunstig, en, schoon niet vrij van overdrijving, evenwel over het geheel allezins gegrond. Zoo de maïs-oogst ook beantwoordt aan de verwachtingen zal het westen der Unie geheel herstellen van de verliezen, welke het door de handelskrisis van het jaar 1857 en door den schralen oogst der laatste drie jaren geleden heeft. (Deze hoop wordt, gelijk men ligtelijk begrijpt, gebouwd op de verwachting dat de graanoogst in andere landen slecht zal uitvallen, en dat daardoor de vraag naar granen voor den uitvoer veel zal toenemen.)

Frankrijk. Wij vermeldden vroeger bij verschillende gelegenheden de pogingen des keizers om voor Frankrijk tot een meer vrijgevig stelsel van invoerregten te geraken, dan het tot heden heeft. Die pogingen zijn op enkele punten gelukt; op andere zijn zij echter afgestuit, en heeft de keizer getracht hetzelfde doel, althans gedeeltelijk, door andere middelen dan wetsvoordragten te verkrijgen. Het handelstractaat met Engeland was een dier middelen. Eene poging in dezelfde rigting, bij een schijnbaar min belangrijk, doch in de daad hoogst gewigtig onderwerp, is dit jaar afgestuit op den tegenzin der Wetgevende kamer. Het betrof nl. de *lompen*, de grondstof der papierfabrieken, welke ieder land voor zich wil behouden door den uitvoer te verbieden of hoog te belasten. Een voordragt der regering tot het aannemen van een uitvoerregt van 18 fr. per 100 kilos. met trapsgewijze vermindering tot op 12 frank na 10 jaren, heeft de goedkeuring der wetgeving niet erlangd, welke 18 franc wilde behouden; de voordragt is voorloopig ingetrokken.

De afschaffing van *de schaalregten op de granen* ligt, gelijk men weet, mede sedert lang in de bedoelingen des Franschen keizers; men had gemeend dat het sluiten van het handelstractaat met Engeland weldra door eene wegneming van dat struikelblok voor handelshervorming zoude achtervolgd worden. Tot heden echter heeft men niets daarvan vernomen; en men meent thans dat de tegenzin des wetgevenden ligchaams om de liberale handelsbeginselen te huldigen, den kiezer heeft doen afzien van een wetsvoorstel aangaande de *échelle mobile*. Hij kan trouwens langs een omweg hetzelfde verkrijgen, nl. door handelstractaten te sluiten, waartoe de constitutie de goedkeuring der Wetgevende magt niet vereischt. Men meent thans te weten dat nl. aan Rusland, Pruissen en de Ver. Staten, de voornaamste tarwe-exporterende landen, het sluiten van tractaten zoude worden voorgesteld, waarbij tarwe-invoer in Frankrijk tegen een vast, laag regt zou worden toegestaan, terwijl dan andere handelsvoordeelen van die landen zouden gevraagd worden. Was dit eenmaal met de voornaamste landen gevonden, dan zouden de andere minder belangrijke rijken spoedig van zelve volgen; op die wijze konde de groote zaak dan ook inderdaad met goed gevolg worden verkregen.

Intusschen acht het Fransche gouvernement het noodig, den invoer van granen voor 't oogenblik weder door exceptionele maatregelen te bevorderen. Een daartoe strekkend besluit van den Keizer, gedagteekend den 22 Augustus, bepaalt dat granen en meel, over land of ter zee met Fransche of buitenlandsche schepen ingevoerd, zonder onderscheid van herkomst of vlag, tot den 30sten September 1861 enkel aan de betaling van het *minimum* der regten onderworpen zullen zijn, en dat tot hetzelfde tijdstip toe alle met ladingen graan of meel in de havens des rijks aankomende schepen, zonder onderscheid van vlag, van de betaling van tonnegeld vrij zullen zijn.

Digitized by Google

Alweder dus het oude deuntje der schaalregten, die bij schaarschste telkens moeten gesuspendeerd worden. Moge dit, even als in andere landen, een voorbode zijn der definitive opheffing.

— Bij het Wetgevend Ligchaam van Frankrijk is thans een ontwerp van wet aanhangig, strekkende tot goedkeuring eener overeenkomst tusschen het keizerlijke gouvernement en eene vereeniging van particulieren betreffende het daarstellen eener **telegrafische verbinding** tusschen Frankrijk en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika. De vereeniging wil, geheel op eigen kosten en risico, eene onderzeesche telegraaphlijn tusschen die twee landen aanleggen, onder beding dat het Fransche gouvernement van het tijdstip af waarop de lijn in regelmatige en doelmatige werking zal zijn, en niet eerder, gedurende vijftig jaren aan de vereeniging eene onzuivere ontvangst van minstens één millioen francs in een jaar waarborge en gedurende denzelfden tijd aan geen andere personen vrijheid geve om van Frankrijk telegraaphlijnen naar de Vereenigde Staten aan te leggen. Voor het geval dat de door de vereeniging aan te leggen lijn in het vervolg naar het oordeel van het Fransche gouvernement ontoereikend voor de behoeften van het verkeer mogt bevonden worden, verbindt de vereeniging zich om op eigene kosten meer telegraaphdraden in dezelfde rigting te leggen.

— De zucht tot leeningen en groote geldverteering is nog in vollen gang. — Parijs moet verfraaid en de Parijsche werklieden den mond gestopt worden. Publieke werken blijven dan ook aan de orde.

Volgens eene nieuwe leening voor de stad Parijs, is noodig voor de aan te leggen openbare werken: 4 millioenen voor de organisatie der nieuwe accijnsen; 15 millioenen voor de huisvesting van de accijns-ambtenaren; 18 millioenen voor een Boulevard om Parijs; 8 millioenen voor de verfraaijing van den vroegeren Boulevard; 6 millioenen voor het verbreeden van straten; 20 millioenen voor den aanleg van kerken en gebouwen; 12 millioenen voor nieuwe kazernen; 35 millioenen voor markten en slagtplaatsen; 19 millioenen voor waterleiding; 10 millioenen voor goten en riolen, 12½ millioenen voor aankoop en aanleg van het bosch van Vincennes. Het totaal bedraagt niet minder dan 150 millioen franken, waarvan de renten natuurlijk als nieuwe last op de toekomst worden geschoven.

— Onlangs is te Parijs in den ouderdom van 66 jaren overleden de heer Horace Say, een man die wegens ijver, kundigheden en karakter teregt in de algemeene achting deelde.

Horace Say, oudste zoon van den beroemden staadhuishoudkundige J. B. Say, werd den 11 Maart 1794 te Noisy digt bij Parijs geboren. Nadat hij te Geneve zijne opvoeding voltooid had, verkreeg hij eene betrekking in een handelshuis van een zijner bloedverwanten te Havre, vanwaar hij, om zijne handels-carrière te vervolgen, naar de Vereenigde Staten vertrok, en later naar Brazilië, alwaar hij tien jaren bleef. In Frankrijk teruggekeerd stichtte hij in 1818 te Parijs een huis voor den uitvoerhandel en in 1834 werd hij benoemd tot lid en secretaris der kamer van koophandel te Parijs. Nadat hij in 1837 en 1846 verkozen was tot lid van den conseil-municipal en van den conseil général de la Seine, werd hij in April 1849 door de Wetgevende vergadering verheven tot conseiller d'Etat, welke waardigheid hij tot den 2 Dec. 1851 bekleedde.

Digitized by Google

De Heer Horace Say, zeer gunstig bekend in de wetenschappelijke wereld als economist, onderscheidde zich tevens door administratieve talenten. Behalve andere verdienstelijke werken, is men aan hem verschuldigd, zijne *Etudes sur l'administration de la ville de Paris et du Departement de la Seine* en eene belangrijke brochüre, getiteld: *Paris et son Octroi.* Hij was mede werkzaam aan de redactie van den *Dictionnaire du Commerce* en hij heeft het zijne toegebragt tot het oprigten van het *Journal des Economistes*, waarvan hij langen tijd een der ijverigste medewerkers was. Van 1848 tot 1851 leidde hij de groote enquête der Kamer van Koophandel omtrent de industrie van Parijs en het daarvan door hem uitgebragt rapport (zie een der eerste jaargangen van de *Economist*) is een zeer merkwaardig werk.

De heer Horace Say nam deel aan het congres van staathuishoudkundigen dat in 1847 door de medewerking van den heer Charles de Brouckere te Brussel vergaderde, als ook aan het internationale congres van statistiek. Sedert eenige jaren door eene zware ziekte bezocht, leefde de heer Horace Say slechts voor zijne meest intieme vrienden.

Duitschland. Niettegenstaande de welgemeende en de voorgewende pogingen tot herstel van zijn financiewezen, kan Oostenrijk tot heden dat gewenschte doel niet bereiken; niettegenstaande het gebeurde en de dure ondervinding, lost de vooruitgang zich voor Oostenrijk op, in eenige gehoopte vermindering van de te korten, die niettemin een normaal bestanddeel der rijksbegrootingen blijven uitmaken.

Aan de leden van het nieuwe ligchaam, den buitengewonen Rijksraad, zijn thans de ontwerpen voor de afzonderlijke deelen der staatsbegrooting kenbaar gemaakt, in vergelijking met de vroegere begrooting, zoo voor de uitgaven, als voor de middelen om daarin te voorzien. Daaruit blijkt, onder anderen, dat voor het jaar 1858 de uitgaven zijn geraamd geweest op 332 millioenen fl., de inkomsten op 296 en het tekort op bijna 36 millioenen. Voor het loopende jaar 1860 zijn de uitgaven begroot op 386 millioenen; de ontvangsten op 298, en het tekort op ruim 87 millioenen. Voor het aanstaande jaar 1861 zijn de uitgaven begroot op ruim 339¼ millioen; de inkomsten op bijna 300 millioenen en het tekort op 40 millioenen.

Op al de bijzondere hoofdstukken zijn besparingen voorgeschreven; — onder anderen, op den keizerlijken hofstaat, in vergelijking van de begrooting van 1858, van een millioen.

Al die verbeteringen, zoo zij verbeteringen mogen heeten, bestaan niettemin nog slechts in verwachting, en op het papier. Even gelijk Europa aan Frankrijks vrede-zucht niet zal gelooven voor de ontwapeningen effectief *volbragt zijn*, evenzeer mag men aan het herstel van Oostenrijks financien twijfelen, zoolang vermindering van het leger, afstand van overheerschingsplannen, en degelijke liberale hervormingen zich niet met de daad hebben getoond.

— De spoorweg, die *Weenen*, langs Linz en Salzburg, met *Munchen* in onafgebroken verband brengt, is in den loop der maand Augustus geopend. Daardoor is het regtstreeksch verkeer van het oostelijke met het westelijke Europa, van de grenzen van Hongarije tot de Pyreneën, voltooid; 't welk niet alleen met het oog op het handelsbelang, maar ook in verhouding tot de staatkundige aangelegenheden, van hoog gewigt mag worden beschouwd.

Digitized by Google

In het vorige jaar hebben de *Duitsche spoorwegen* in het geheel eene vermeerdering van 170¼ mijlen ondergaan, zijnde 39 mijlen meer dan in 1858. Hiervan behooren slechts 9⅛ mijlen tot Staats-spoorwegen en 160¼ mijlen tot particuliere spoorweg-ondernemingen, en wel: in Pruissen 68¾ m., Oosteurijk 38¾ m., Beijeren 30 m., Luxemburg 5 m., Wurtemberg 4¾ m., Darmstadt 4$\frac{3}{10}$ m., Saksen 2⅔ m., Koburg-Gotha 1¾ m., Baden 1¼ m., enz. De gansche uitgestrektheid van de thans in Duitschland voor het verkeer geopende spoorweg-linien, bedraagt 1767 mijlen.

— Niet onbelangrijk is het, ook met het oog op Nederlandsche plannen, om te zien hoe de industrieele opleiding in Duitschland, vooral Pruissen, begrepen wordt.

De Pruissische **industriescholen** telden op het einde van het vorig jaar 1249 leerlingen, tegen 1418 in 1858. Van dezen legden zich 454 toe op de vervaardiging van werktuigen, 119 op het metselaars-, 103 op het timmer-ambacht, 108 op het mijnwerk, 51 op de scheikunde en 27 op technische vakken. De *weefscholen* in Crefeld, Mulheim en Elberfeld worden door 100 leerlingen bezocht. Weenen bezit vijf industriescholen. De leervakken zijn dooreen genomen dezelfde voor allen; maar op de eene school staat een of ander vak meer op den voorgrond dan op eene andere. Hier is het de weefschool, ginds weder de bouwvakken, waarmede men zich meer bijzonder bezig houdt. In de school, waar dit laatste het geval is, worden practische werkzaamheden uitgevoerd door steenhouwers, schrijnwerkers, timmerlieden, koperslagers, en in eene volledig ingerigte werkplaats de fijnste slotenmakers arbeid.

— Den 17^{den} Julij jl. had te Coblentz de aangekondigde vergadering betreffende de zaak der **Rijntollen** plaats, waartoe de onderscheidene ligchamen, die bij de Rijnvaart belang hebben, waren uitgenoodigd. De vergadering werd, behalve door een groot aantal vertegenwoordigers van kamers van koophandel, reederijen, assurantie-maatschappijen enz., ook door particulieren uit de onderscheidene Rijnoeverstaten, te zamen ongeveer 120 personen, bijgewoond. Na eene levendige discussie, werd nagenoeg met eenparigheid van stemmen, eene reeks van besluiten genomen, waarvan de strekking was om te verklaren, dat de tegenwoordige drukkende Rijntollen als ondragelijk te beschouwen zijn; dat derhalve in beginsel de geheele opheffing dezer tollen wenschelijk is; dat evenwel, zoolang dit resultaat niet te verkrijgen is, voor de tegenwoordige tolgelden zoude behooren in de plaats te treden een matig, gelijkvormig regt, waarvan het bedrag alleen tot bestrijding der kosten voor het onderhoud der Rijnoevers en andere uitgaven in het onmiddellijk belang der Rijnvaart zoude mogen worden aangewend. Tevens verklaarde men zich voor de afschaffing van doorvoerregten. Een comité van 12 leden, uit de onderscheidene oeverstaten gekozen, werd vervolgens belast met de taak om de noodige maatregelen te nemen, ten einde de opheffing of vermindering der tolgelden, in den zin der genomen besluiten, bij de regeringen die daartoe nog ongenegen zijn, ingang te doen vinden. Tot leden van dit Comité, waarvan de heer von Sybel uit Dusseldorp voorzitter is, werden verder gekozen de heeren Nüller-Melchiors en Goldschmidt uit Mainz, Stockinger, burgemeester uit Spiers, enz. en voor Nederland de heeren Mr. T. M. C. Asser, advocaat te Amsterdam (naar wij meenen, de gunstig bekende staathuishoudkundige) en Mr. H. J. Burger, advocaat te Rotterdam.

Digitized by Google

— In **Sardinie** is eene wets-voordragt betreffende de leening van 150 millioen franken met bijna algemeene stemmen aangenomen geworden. Uit de beraadslaging, welke drie dagen heeft geduurd, is gebleken, dat het geheel der piemontesche schuld thans bedraagt 1430 millioenen, en alzoo, de bevolking gerekend op 11 millioenen, 140 fr. per hoofd. De domeingoederen in Sardinie, Toscane en Aemelia kunnen op 100 millioenen worden geschat, en de spoorwegen, welke staats-eigendom zijn, vertegenwoordigen eene waarde van 150 millioenen. Het is ligt verklaarbaar, dat men in de gegevene omstandigheden wacht met het verkoopen der dominiale eigendommen; maar derzelver waarde in aanmerking genomen, bedraagt de werkelijke schuld niet meer dan 1250 millioenen. De financiële toestand van Sardinie mag men alzoo, volgens den correspondent van het *Journal des Débats*, geenszins als van verontrustenden aard beschouwen. (Verg. eenige artikelen over de Oostenrijksche, Fransche en Sardinische staatsschuld, in den vorigen jaargang, *Economist.*)

— Terwijl alles in Europa in de diplomatieke en staatkundige wereld, oorlog ademt, — regtmatige oorlogsvrees of kwalijk verborgen oorlogszucht, — mag men ook met vreugde eenige stappen op den weg van materieelen vooruitgang opmerken.

Nederland verkrijgt, zij het door opofferingen van velerhanden aard, zijn spoorwegen-net, of althans de wet tot hunne daarstelling.

België heeft de Gordiaansche knoop tot opheffing van de gemeente-accijnsen met moedige hand doorgehakt; de overtuiging van het dringende der hervorming heeft minder naauwlettend doen zijn op den prijs die er voor betaald werd. (*) Moge het aan Nederland gegeven zijn, wanneer ons eenmaal dat hoog gewigtig vraagstuk wordt voorgelegd, een eenvoudiger en billijker weg te vinden! Doch zij men tevens overtuigd dat er over eenige bezwaren zal moeten heengestapt worden, die, op zich zelf beschouwd, niet gering zijn te achten, maar die alleen door het grooter voordeel voor het algemeen moeten opgewogen worden.

Rusland gaat voort op den weg der inwendige hervormingen. Burgerlijke en staatkundige vrijheid, gelijkheid voor de wet, herziening der regelen op het grondbezit, trapsgewijze opheffing van protectie-maatregelen, eindelijk versterking van het productief vermogen der natie door inwendige verkeermiddelen, stoombooten en spoorwegen, en aansluiting aan de buitenlandsche, ziedaar het doel hetwelk de tegenwoordige keizer, minder

(*) De hervorming bestaat in de opheffing van alle Gemeente-accijnsen, voor altijd, en in de daarstelling van een gemeentefonds, uit de algemeene middelen, uit welk fonds jaarlijks eene vergoeding voor de accijnsmiddelen aan de gemeenten zal worden verstrekt; — dit fonds wordt verkregen uit een aangewezen gedeelte in sommige rijks accijnsen en andere middelen, o. a. de *posterijen*, wordende tevens sommige dier rijks accijnsen hiertoe verhoogd. De uitkeeringen uit dit fonds zullen geschieden naar gelang van het aandeel hetwelk de accijns-verliezende gemeenten in sommige rijks directe belastingen opbrengen. Men kan moeijelijk ontkennen dat deze grondslag van verdeeling ten voordeele der groote gemeenten is daargesteld, wier ingezetenen zoodoende eene bijdrage van het publiek ontvangen, doch al ware de maatstaf daarvoor juist en billijk te vinden, dan nog zoude het beginsel van dergelijk fonds, om den omslag van comptabiliteit, en de voortdurende geschillen waartoe het noodwendig aanleiding moet geven, reeds hoogst bezwaarlijk zijn te achten.

Digitized by Google

bepaald krijgsman dan zijn vader, zich voor oogen heeft gesteld, en met gemoedelijkheid en goede trouw wenscht te bereiken.

„Ingezetenen en geen slaven" is Ruslands tegenwoordige rigting. Moge die eenmaal vervangen worden door eene nog gelukkiger: *Burgers en niet louter onderdanen.*

In **Duitschland** blijven spoorweg-aansluitingen, bruggenbouw, afschaffing van Rijn- en Elbe-tollen de vraagstukken aan de orde van den dag, plannen evenwel die in menigerlei opzigt reeds uitvoering of begin van uitvoering hebben verkregen.

Eindelijk gaan ook de Congressen, (de niet diplomatieke nl.) hunnen gang. Een congres der Duitsche *volkshuishoudkundigen* vereenigt zich te Keulen. Berlijn zal in September een congres van *regtsgeleerden*, en een ander van *handwerkslieden* aanschouwen. Londen zag in de maand Julij de bijeenkomst van het vierde algemeene Congres voor *Statistiek;* terwijl Lausanne, onder leiding van den heer Pascal Duprat, een congres voor *belastinghervorming* vergaderd zag.

Den 16den Julij is het algemeen congres voor **statistiek** te Londen door Prins Albert, den gemaal van Koningin Victoria, met eene redevoering geopend. De heer Milner Gibson, het hoofd van het Engelsche ministerie voor handelszaken, was met de leiding van de beraadslagingen der vergadering belast. Dit is de vierde bijeenkomst van dien aard; de vorige zijn in 1853, 1855 en 1857 te Brussel, Parijs en Weenen gehouden. Het congres heeft niet enkel het verzamelen van statistieke opgaven ten doel; zijn streven is vooral, meer eenparigheid en stelselmatigheid te brengen in de nasporingen waardoor die opgaven verkregen worden, opdat zij voor alle landen waarde hebben en er vergelijkingen tusschen de opgaven betreffende de verschillende rijken kunnen gemaakt worden. De gouvernementen van Oostenrijk, Beijeren, Belgie, Brazilie, Denemarken, Frankrijk, Hamburg, Lubeck en Bremen, Hannover, Nederland, Mecklenburg, Pruissen, Rusland, Saksen-Coburg en Saksen-Meiningen, Spanje, Zweden en Noorwegen, Zwitserland, Turkije, de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, alsmede de regeringen van eenige Britsche kolonien hadden gelastigden naar dit congres gezonden.

In de openings-rede van den Prins-Gemaal, kwam o. a. het navolgende voor:

Naar men beweert zou de statistiek noodzakelijk tot het pantheïsme moeten leiden en tot de vernietiging der ware godsdienst, omdat zij den Almagtige, op een menschelijk standpunt beschouwd, de vrije uitoefening zijner magt zou betwisten; omdat zij de wereld zou maken tot eene machine die volgens een algemeen vooruit bepaald stelsel in werking is, waarvan de deelen mathematisch berekend kunnen worden, en die zelve tot eene numerieke uitdrukking kan herleid worden. Men zegt dat zij leidt tot het fatalisme en strekt om den mensch zijn waardigheid, deugd en redelijkheid te ontnemen, daar zij hem zou voorstellen als een rad dier machine, onmagtig om naar eigen keus te kunnen werken, en voorbeschikt om een gegeven taak af te werken, om eene voorgeschreven rigting te volgen, hetzij ten goede, hetzij ten kwade.

Dit zijn voorzeker zware beschuldigingen, en zij zouden verschrikkelijk zijn indien zij waarheid behelsden. Maar zou de Goddelijke magt vernietigd of verminderd zijn door de ontdekking van het feit dat de aarde 365 omwentelingen aflegt om hare as, gedurende elke omwenteling die zij aflegt om de zon? — dat de maan dertien veranderingen ondergaat in het jaar; — dat het getij elke zes uren afwisselt; —

Digitized by Google

dat het water kookt op eene temperatuur van 212° Fahrenheit: — dat er, tegen elke 106 jongens, 100 meisjes geboren worden?

Zou de mensch niet langer een vrij handelend wezen zijn, omdat men erkend heeft dat een geslacht ongeveer 30 jaren duurt; — dat de post jaarlijks, ongerekend een zeer klein verschil, hetzelfde aantal brieven ontvangt waarop de afzender vergeten heeft het adres te schrijven; dat het aantal misdaden die onder dezelfde plaatselijke, nationale, en maatschappelijke omstandigheden gepleegd worden hetzelfde blijft? Doch de statistiek beweert zelfs niet dat dit alles *zoo wezen moet:* zij constateert slechts dat het zoo is, en zij laat het over aan den natuur- of aan den staathuishoudkundige om de waarschijnlijkheid aan te toonen door het aantal malen dat eenig feit herhaald is, dat alles op denzelfden voet blijven zal, zoo lang dezelfde oorzaken zullen blijven werken. Deze overwegingen hebben het aanzijn gegeven aan dat gedeelte der wiskunde hetwelk genoemd wordt de berekening der waarschijnlijkheden (probabiliteits rekening), en hebben zelfs de theorie gevestigd dat er in de natuurlijke wereld volstrekt geen zekerheid bestaat, doch dat er slechts *waarschijnlijkheden* bestaan. Hoewel deze leer velen verwonderd en verontrust heeft, is het niettemin waar dat, wanneer zij met zekerheid de opkomst der zon den volgenden morgen verwachten, dit nog slechts eene waarschijnlijke gebeurtenis is waarvan de waarschijnlijkheid kan worden uitgedrukt door een bepaald mathematisch gebroken getal. De maatschappijen van levensverzekering hebben, door middel van eene ontzaggelijke verzameling statistieke feiten met zulk eene juistheid den waarschijnlijken menschelijken levensduur bepaald, dat zij met elk individu eene formele schikking kunnen aangaan op de waarde van zijn leven; doch vergeten wij niet hier aan te merken dat zulks geenzins de bespottelijke aanmatiging in zich sluit als zouden die levensverzekering-maatschappijen het juiste tijdstip kunnen bepalen waarop dit individu zal overlijden.

Men legt de statistiek veel ten laste en men verklaart haar nutteloos, omdat men zich op haar niet verlaten kan, waar het een gegeven bepaald geval geldt, en dat zij slechts waarschijnlijkheden stelt daar waar men zekerheid verlangt. Die tegenwerping is gegrond; doch zij betreft de wetenschap zelve niet; zij betreft slechts het gebruik dat de mensch er te vergeefs van gemaakt heeft, en waarvoor zij niet berekend is. Wel is waar heeft de statistiek haar doel bereikt, wanneer zij het bestaan aantoont der algemeene wetten, maar die wetten zijn niet toepasselijk op elk gegeven bijzonder geval; dus is, hetgeen bewezen is eene wet te zijn in het algemeen, iets onzekers ten opzigte van de bijzondere gevallen.

Dit is dus de bepaalde wederlegging der eerste tegenwerping, want daaruit blijkt de magt, de wijsheid en de goedheid van den Schepper, omdat het bewezen is dat de Almagtige de natuurlijke en redelijke wereld gevestigd heeft op onveranderlijke wetten, en tevens den mensch het volkomen onbelemmerd gebruik zijner vermogens verleend heeft, zoodat de Schepper de majesteit zijner groote wetten onderhoudt, door de hinderpalen die Hij heeft gesteld tegenover hare afwijkingen door 's menschen vrijen wil.

Een overzigt van de besluiten van het Congres (waarvan de heeren v. Baumhauer en Prof. Ackersdijck Nederland vertegenwoordigden) zal hier later worden medegedeeld.

— Op het internationaal congres over de **belastingstelsels**, te Lausanne, zijn volgens het programma, de volgende punten behandeld:

I. De theorie der belastingen of de regelen, welke tot grondslag moeten verstrekken voor elk fiskaal stelsel, dat men in overeenstemming wil doen zijn met de wetenschap en de regtvaardigheid, die noodwendige grondslagen van alle maatschappelijke instellingen.

II. Critisch onderzoek der verschillende belastingstelsels, welke thans op de meeste Europesche budgetten voorkomen.

Invloed van die belastingstelsels op den rijkdom, de zedelijkheid en de welvaart der volken.

Digitized by Google

III. Overzigt van de fiscale hervormingen in de laatste tijden bewerkstelligd en van hare gevolgen. Over de rol in die hervormingen, door de belasting op het kapitaal en die op het inkomen gespeeld.

IV. Kan men de verschillende belastingen door onze nieuwere staten aan de belastingstelsels der laatste eeuwen ontleend, tot eene eenige belasting herleiden? Zoo die herleiding mogelijk zij, is zij wenschelijk? Zou die eenige belasting, in dat geval, op het kapitaal of het inkomen moeten drukken? Zou zij proportioneel of wel progressief moeten zijn?

V. Over de gedeeltelijke hervormingen, welke dadelijk in het belastingstelsel kunnen ingevoerd worden, in afwachting eener meer volslagen en radicaler hervorming.

Het congres heeft betrekkelijk de kwestie eener eenige belasting een voorstel aangenomen van de HH. Pascal Duprat, Joseph Garnier en Émile de Girardin, hetwelk, na geamendeerd te zijn, dus luidde: „Het Congres is van oordeel, dat men de verschillende belastingen die onze moderne staten ontleend hebben aan de fiscaliteit der laatste eeuwen, tot een klein aantal belastingen, en in het vervolg tot eene *enkele* belasting zal kunnen terugvoeren;

„dat deze hervorming hoe langer hoe meer mogelijk en uitvoerbaar zal worden, naarmate van den vooruitgang der openbare vrijheid, de onafhankelijkheid der natien en de beschaving in het algemeen;

„dat de belasting, wil zij billijk zijn, alle elementen van den rijkdom moet omvatten en zich uitstrekken zoowel op het kapitaal als op de inkomsten;

„dat in theorie het beste belastingstelsel zijn zou de belasting op de inkomsten, vereenigd met eene belasting op het kapitaal en eene belasting op alle eigendomsverkrijging zonder bezwarenden titel;

„dat het in de praktijk, ten einde dit stelsel op eene nuttige wijze te verwezenlijken, van belang is om, alvorens het in te voeren, de publieke opinie voor te lichten door de kennis te verspreiden van de grondbeginselen der staathuishoudkunde."

Vervolgens heeft de vergadering hare stem uitgebragt *tegen* de progressive en *voor* de proportioneele belasting; daarna heeft zij de volgende besluiten genomen:

I. Het congres is van meening dat het stelsel der gemeente-accijnsen bepaald moet opgeheven worden.

II. De verbruik-belastingen moeten in beginsel geweerd worden van alle eerste levensbehoeften.

III. Het congres is bepaald afkeerig van alle protectie- en verbodsbepalingen; het is van meening dat de douane-regten niet anders dan een zuiver fiskaal doel moeten hebben, en dat zij laag genoeg gesteld moeten om den smokkelhandel te voorkomen.

Het congres geeft buitendien den wensch te kennen, dat men in geen enkel land willekeurig de zoogenaamde oorlogs-opcenten kunne herstellen, die zeer gemakkelijk toegepast worden in langdurige tijdperken van vrede en die niet anders zijn dan vermomde belastingen welke op wederregtelijke wijze bij de reeds zoo zwaar drukkende lasten zijn gevoegd.

IV. Het congres acht het wenschelijk dat de fiskale monopolien, die speciaal ten doel hebben den aankoop, de fabricatie en den verkoop van verschillende artikelen van algemeene consumtie, volkomen worden afgeschaft in alle landen waar zij bestaan.

V. Het congres geeft den wensch te kennen dat de regten van eigendomsovergang worden afgeschaft.

Digitized by Google

VI. Het congres vermeent in beginsel dat de belasting op het netto bedrag der successien moet gehandhaafd worden.

VII. Het congres drukt den wensch uit dat de belasting op de successien ter sprake worde gebragt in internationale verdragen die zoo naauwkeurig mogelijk voor elken Staat de grenzen moeten bepalen, in het geval dat iemand bij zijn overlijden goederen nalaat aan personen buiten 's lands woonachtig, opdat de belasting niet worde ontdoken of dubbel betaald.

Het congres bestond uit 88 leden en zou voorzeker veel talrijker geweest zijn, indien de politieke gebeurtenissen de aandacht niet te zeer daarvan hadden afgeleid.

Wij kunnen ons bezwaarlijk voorstellen dat door het laatstbedoeld congres veel nut kan worden verkregen. Er is, naar onze meening, aan de meeste congressen het bezwaar verbonden, dat de onderwerpen die behandeld worden, veel te algemeen zijn. In hooge mate geldt dit van een congres over belastingstelsels. Er kan schier geen algemeener, haast zeiden wij, geen onbestemder onderwerp worden gekozen; elk werk, elke brochure over belastingzaken levert er dagelijks de bewijzen van, dat voor de toepassing daarvan geen algemeene regels te stellen zijn. Ziet men nu de besluiten van het Lausanner-Congres, dan bevindt men dat het ongeveer dezelfde grondregelen zijn die in elk wetenschappelijk boek van staathuishoudkunde gedoceerd worden, en reeds lang gedoceerd zijn. Daarvoor behoefde geen congres bij elkaar te komen; de daar gevoerde discussien zullen aan de uitspraken van Smith en Say geen grooter autoriteit bijzetten dan zij reeds hadden, doch de toepassing dier regels, in elk land zoo uitstekend verschillend naar den handel, den landaard, de producten, de voeding, de geschiedenis, ziedaar waar de groote moeijelijkheid gelegen is, en waar elk land zijne ingewikkelde vraagpunten aanbiedt, die naar onze meening door geen drie- of vierdaagsch congres, zonder opzettelijk grondig onderzoek, kunnen opgelost of zelfs toegelicht worden.

De *circulaire* van de H.H. *de Coninch, Carst en Lels*, van *Kanagawa*, 28 Mei ll., behelst een leerrijk overzigt van den tegenwoordigen toestand van den Japanschen handel, waarvan door onze lezers, in verband met vorige gedeelten van dit Tijdschrift over dat onderwerp, met belangstelling kennis zal genomen worden.

Kanagawa, 28 Mei 1860.

Overeenkomstig het met Japan gesloten tractaat werd den 4den Julij 1859 de haven van Kanagawa voor den handel opengesteld. Bereids den vorigen dag liepen twee schepen, met zoo men meende, voor de Japansche markt geschikte artikelen, die haven binnen; men dacht er niet slechts een groot débouché voor zijne waren te vinden, maar ook goede prijzen te zullen bedingen, doch al zeer spoedig erlangde men de overtuiging, dat, ofschoon zulks wel het geval met eenige daar reeds bekende artikelen was, de meeste zaken hun echter nog onbekend waren, en zeer langzaam, en geheel en détail van de hand gezet moesten worden. Men bedong er wel is waar voor een enkel stuk goede prijzen, doch zoo men in grooten getale te gelijk wilde réaliseren, kon men ter naauwernood zijn' factuurprijs maken. Van vele zaken moest men beginnen den Japanners het gebruik te leeren, dus zelf de behoefte creëren, en zoo dit nu al gelukte, zal men toch gemakkelijk kunnen begrijpen hoe allerlangzaamst de afzet van dusdanige artikelen moest zijn. De kunstmatige toestand, waarin steeds de handel op Decima verkeerd had en waar alle transactiën nog door middel van de zoogenaamde geldkamer moesten ge-

Digitized by Google

schieden, had steeds aanleiding tot vele moeijelijkheden gegeven, die men gelukkig bij de opening van Kanagawa niet ondervond, daar om het den handel gemakkelijk te maken, in de tractaten bepaald was, dat bij het Japansche Gouvernement voor de Europesche zilveren munt een gelijk gewigt aan Japansche zilveren munt zoude kunnen worden ingewisseld. Het Japansche muntstelsel nu is verdeeld in Kobangs (goud), Itzeboes (zilver), en Tempo's (koper). De Kobang was 4 Itzeboes en de Itzeboe 16 Tempo's. Zoo men Holl. zilveren munt tegen Itzeboes inwisselde, stond de waarde der Itzeboe nagenoeg gelijk met *f* 0,87 Ned. Ct. en laten wij hier de uitkomsten volgen van het onderzoek door een Amsterdamsch essayeur op het Japansche geld genomen.

Een ouden gouden Kobang weegt	11^{125}	wigtje	Essay	goud 568 Duiz. zilver 526 „	waarde *f* 10.46^{5}
Een nieuwe „ „ „	9	„	„	goud 573 „ zilver 421 „	„ $8.53\frac{3}{10}$
Een vierk. halve „ „	5^{650}	„	„	goud 212 „ zilver 780 „	„ 2.33^{5}
Een „ achtste „ „	1^{600}	„	„	goud 299 „ zilver 698 „	„ —.86^{5}
Een zilveren Itzeboe „	8^{550}	„	„	zilver 899 „	„ —.$80\frac{3}{10}$
Een kwart „ „ „	1^{875}	„	„	zilver 986 „	„ —.$19\frac{3}{10}$

Wanneer men op de waarde van den geheelen Kobang in verhouding tot den halven acht geeft, dan bevindt men dat dezelve in plaats van tweemaal, ongeveer $8\frac{3}{4}$ maal de waarde van den halven Kobang heeft. Deze vreemde verhouding kan zeer wel aanleiding gegeven hebben tot het gerucht van in omloop zijnde valsche (halve) Kobangs. De betrekkelijke waarde van het zilver was in Japan echter veel hooger dan in Europa en daar juist dit metaal zoo bijzonder in dezen halven Kobang predomineert, zoo kan men het er voor houden, dat in Japan *deze* halve Kobang wel degelijk de halve waarde van den heelen had.

De verhouding van goud en zilver was dus in Japan geheel anders dan in Europa, en hierdoor ontstond de zoo beruchte geldhandel. Volgens tractaat was de uitvoer van goud toegestaan, doch het was den Japanner op doodstraf verboden met gouden munt te betalen, of dien aan Europeanen te verkoopen, maar in weerwil van dezen gestrengen maatregel, was de verzoeking voor den Japanner zoo groot, dat men de Kobangs in het geheim kon verkrijgen, zoodra men eenigen tijd in Japan gevestigd was, en er zich georiënteerd had, want zoo ergens dan gold hier de spreuk: *Chacun pour soi, et Dieu pour nous tous*, daar hij, die zich hier nederzette, zich in den beginne meer op de tegen- dan op de medewerking zijner Europesche broeders had voor te bereiden. Men leerde dan eindelijk de Kobang-mannen of smokkelaars kennen, die u door allerlei geheimzinnige teekenen en gebaren te kennen gaven, dat zij Kobangs te verkoopen hadden, en waren zij eenmaal in het bezit der Europeanen, dan kon niemand beletten ze uit te voeren, want volgens tractaat was de uitvoer immers toegestaan.

Eenigen van die winstzuchtigen hebben hunnen handel echter met den dood moeten bekoopen.

De aanhoudende vraag naar Kobangs deed de waarde derzelve spoedig stijgen, tot 8 en 9 Itzeboes; lager dan $6\frac{1}{4}$ à $6\frac{3}{4}$ zijn ze hier niet geweest.

Op eens echter, op aanraden van den Amerikaanschen en Engelschen consulgeneraal, verhoogde het Japansche gouvernement de waarde der Kobangs tot $13\frac{1}{4}$ Itzeboes, eene waarde hooger dan men er in Europa voor kon bedingen, terwijl als met een' tooverslag alle Kobangs verdwenen waren, ja het was zelfs zoo, dat dezelfde kooplieden, die ze vroeger verkochten voor 7 en 8 Itzeboes ze nu van de Europeanen op alle mogelijke wijzen, zelfs tot den koers van 15 à 16 Itzeboes zochten magtig te worden.

Ook was er door de groote aanvraag en de vele misbruiken bij het wisselen, zoo als door het opgeven van namen van personen, die niet bestonden, en door het aanvragen van enorme sommen, (onder anderen vroeg een der daar wonende Engelschen een getal Dollars aan, zoo groot dat een menschenleven te kort zoude

Digitized by Google

zijn zulk eene som uit te tellen (*), spoedig gebrek aan Itzeboes bij het gouvernement ontstaan, zoodat het aantal Dollars, dat de vreemdelingen per hoofd iederen dag konden wisselen, gedurig minder en minder werd, en eindelijk tot op 10 Dollars voor ieder' persoon per dag werd gereduceerd.

Hierdoor kon men natuurlijk den Japanschen kooplieden niet meer met hunne munt betalen, en deze, die de dollars niet schenen te vertrouwen, namen dezelve slechts aan in betaling tegen den koers van 2¼ Itzeboe en zelfs nog minder, hoewel men aan het tolkantoor voor elken Dollar 8 1/10 Itzeboe ontving: immers de Japansche koopman kan in het binnenland, waar hij zijne zijde, olie, was etc. moet opkoopen, met zijne Dollars moeijelijk te regt, omdat de Dollar geen in Japan wettig erkende munt is. Vandaar dat, wanneer men van een Japanner iets koopt, hij eerst vraagt of gij hem betalen zult met „waarlijk Itzeboes," zoo ja, dan maakt dit een belangrijk verschil, want dan berekent hij 2¼ Itzeboe voor iederen Dollar, zoodat men met 10 Itzeboes hetzelfde koopt als met 4 Dollars.

De *kobang-handel* was dus opgehouden en zoo als wij bereids in een onzer vroegere berigten voorspêlden, steeg de waarde der producten onmiddellijk enorm, daar alle aanwezige dollars nu tot den aankoop van producten moesten aangewend worden. De Japanners, die zoolang er Kobangs waren hunne producten naauwelijks aangekeken zagen, werden als het ware uit den droom gewekt, toen de vreemdelingen, die hier duizende dollars onder zich hadden, hen met hunne schatten naliepen, om de goederen te koopen die zij veertien dagen te voren met minachting afwezen De Kobangs waren verdwenen, maar de Dollars waren er nog; de Japanner lag 60 pCt. op zijne prijzen, men nam zijne goederen; hij lag er 80 en 100 pCt. op, en nog vond hij koopers; toen hij ten laatste zooveel vroeg dat niemand meer kocht, kwam hij 2 of 3 pCt. af waar hij in eens 80 en 100 pCt. had opgelegen, tot hij weer koopers vond. Nu was de Japanner klaar, hij had het maximum uitgevonden, dat de Europeaan betalen kon en de marktprijs was gemaakt. De Japanner, die vroeger niet wist of zijn goed ons 1 dollar of 20 dollars waard was, weet nu tamelijk goed wat de vreemdeling besteden kan. Toen hadden de vreemdelingen in Yoku-Hamma wel den rouw mogen aannemen: de Kobangs waren verdwenen en de uitvoer was 100 pCt. gestegen.

De *Invoerhandel* blijft hier tot nog toe van weinig beteekenis, en is niet veel meer dan een détail-handel, zoodra het niet de algemeene bekende gewilde artikelen geldt. Van invoer-artikelen prijzen op te geven, is onder de tegenwoordige omstandigheden niet wel mogelijk. Dingen, die vroeger met goud betaald werden, ziet men nu op zijn best aan, en voor anderen, die men vroeger niet achtte, biedt men thans geld; bijv. toen wij bij aankomst hier onze stalen roode *Chitsen* lieten zien, viel elk daarop aan en van de blaauwe stalen nam men geene notitie; drie weken later gingen de blaauwe en paarsche coulant van de hand en de roode bleven liggen.

Van de *Molton dekens* werden in den beginne eenige verkocht, doch zij bleken later, aan de Japanners zoo goed als onverkoopbaar te zijn, aangezien hunne eigene gewatteerde zijden Dekens nog te goedkoop zijn; maar dit bewijst nu nog volstrekt niet, dat ze onverkoopbaar zullen blijven, want de grondstof bereids zooveel gestegen zijnde zal de prijs van het zijden fabricaat weldra zoo verhoogen, dat Molton en Wollen dekens, aftrek zullen kunnen vinden, wegens den geringeren prijs, waartoe ze te verkrijgen zijn.

Het lijdt geen twijfel, dat het Japansche Gouvernement nog altijd den handel, en vooral den invoer, tegenwerkt; de reden hiervan ligt waarschijnlijk in de meening, dat de uitvoer geld in het land doet stroomen, door den verkoop van producten, die de grond of zee elk jaar, of half jaar, weder op nieuw opleveren, waardoor het land dus rijk wordt; dit is zeker, dat de rijks-ambtenaren een niet onaardig aandeel in de winsten der Japansche kooplieden hebben, terwijl de laatsten order hebben, hunne waren zoo veel mogelijk op prijs te houden, terwijl de 5 pCt. uitgaande regten een mild vlocijende bron van voordeel voor de keizerlijke schatkist zijn. De invoer daarentegen geeft slechts aanleiding tot weelde; de natie

(*) Verg. *Economist*, *Bijblad* 1860, 1e Afl., *in fine*.

Digitized by Google

gaat zich aan behoeften wennen, waar zij eeuwen buiten heeft gekend, en om den grooten hoop wel te doen varen, en nieuwe zaken en gebruiken te leeren kennen, ligt tot nog toe geheel buiten het stelsel van het Japansche Gouvernement.

De koopman, die met den uitvoer schatten verdient, wordt door de Jaconi of Grooten niet schuinsch aangezien, zoo hij met zijn geld zich maar niet aan weelde overgeeft en hun van zijne winsten naar verhouding afstaat.

De Jaconi en koopman trachten het meest mogelijke voordeel van de vreemdelingen te trekken.

De koelie, die bij een Europeaan werkt, moet daarvoor aan de Jaconi 1 Itzeboe per maand betalen, en de Europeanen moeten, zoo zij zich eene wandeling op straten en wegen gemakkelijker willen maken, zelve voor het onderhoud daarvan zorg dragen. De verb tering van straten enz. geschiedt namelijk bij inschrijving door de gezamenlijke vreemdelingen.

Door een' goeden winstgevenden invoerhandel, veronderstelt het Japansche Gouvernement, dat de schaal ten zijnen nadeele zou overslaan, en hoewel dit nu nog altoos het gevolg is van het vasthouden aan het oude stelsel, zoo zal dit toch in den eersten tijd wel niet veranderen.

Later, wanneer Jeddo en Osacka openkomen, wanneer dus als het ware op alle hoeken van het rijk vreemdelingen zich vestigen, altijd hunne dollars doen circuleren en Europesche zeden en begrippen onwillekeurig ingang vinden, zal dit kleingeestig stelsel in duigen vallen.

De rijkgeworden koopman zal eindelijk leeren inzien, en, wat meer zegt, durven inzien, dat het aangenamer is voor zijne schatten de weelde der Europesche beschaving te genieten, dan zijne dollars te deelen met de Jaconi, en met de rest nederig weg te kwijnen.

Deze ommekeer kan niet ver meer af zijn, want Japan moet beschouwd worden als een smeulende vulkaan; het land is op de grens eener groote omwenteling, waarin de adel een groot deel van zijn gezag zal verliezen, en de massa des volks ontheven worden van den slaafschen druk, waaronder het thans gebukt gaat; als die tijd gekomen is, dan zal ook de oogenblik gekomen zijn, waarop de Japanner zich in al zijne energie zal ontwikkelen en gretig tasten naar al het nieuwe der Westersche beschaving, waarvan het genot hem thans wordt ontzegd.

Wij Europeanen hebben ons gevestigd te Yoku Hamma, dat uitmuntend voor den handel gelegen is. Volgens tractaat moest Kanagawa de plaats zijn. In het begin werd dit punt veel besproken en door de consuls er sterk op aangedrongen, dat de kooplieden zich te Kanagawa zouden vestigen, doch de laatsten schenen beter het handelsbelang in te zien, zoodat de consuls eindelijk toegaven.

Yoku Hamma is veel beter gelegen dan Kanagawa. Onze eigenlijke woonplaats is niet Yoku Hamma zelf, want dit is een dorp, dat er op geringen afstand van verwijderd ligt, maar eene geheel nieuw gebouwde stad, waar de Japanners zich naast de Europeanen gevestigd hebben. Alle stukken van het tolkantoor worden echter als te Kanagawa opgemaakt, gedateerd. In deze nieuwe plaats is alles reeds zoo bebouwd, dat het moeijelijk is grond te verkrijgen om een huis te zetten, en het bouwen van woningen en pakhuizen wordt hoe langer hoe duurder.

Gelijk bekend is, wordt Japan verdeeld in verschillende landschappen, waarover een zoogenaamd landsheer despotisch regeert, die ondergeschikt is aan het opperbestuur te Jeddo. Er bevinden zich thans twee magtige partijen, de conservatieven en de liberalen. Eerstgenoemden zijn hevig verbitterd, dat Japan opengesteld is voor de vreemdelingen; de Prins van Mito is de magtigste vertegenwoordiger dezer partij; het Japansche Gouvernement schijnt voor dezen onruststoker en grooten vijand der vreemdelingen zeer bevreesd te zijn. Niet onwaarschijnlijk is het, dat zijn vreemdelingenhaat slechts een voorwendsel is om zich een' grooten aanhang te verschaffen, en zich zoodoende van den troon meester te maken. Hij stelt alle middelen in het werk, om het Japansche Gouvernement in moeijelijkheden te brengen met vreemde mogendheden, en alle moorden, hier gepleegd, kan men gerust veronderstellen, het werk te zijn van zijne gehuurde sluipmoordenaars. Den 4den Mei jl. werden nog 5 zijner huurlingen, na een wanhopigen tegenstand, in de nabijheid van Yoku Hamma gevat.

Digitized by Google

Men was er in Jeddo achter gekomen, dat een groot aantal volgelingen van den Prins van Mito die stad verlaten had, met het doel de vreemdelingen te Yoku-Hamma aan te vallen. De maatregelen, door het Gouvernement bij die gelegenheid genomen, getuigden van eene krachtdadige bescherming.

Dagelijks tegen den avond komt een regiment van 300 soldaten met twee veldstukken en door drie officieren te paard aangevoerd, ons „ Settlement" binnenrukken, om voor onze veiligheid te waken. Een Japansch oorlogsstoomschip ligt op de reede, en elke boot, die van Jeddo komt zeilen, moet bij de stoomboot het zeil strijken om te worden onderzocht, of er ook vijandelijke soldaten in verscholen zijn. Het oorlogschip ligt steeds met stoom op, om bij alle eventualiteiten dadelijk gereed te zijn.

Daar nu in dit geheimzinnige land de Japansche autoriteiten natuurlijk beter ingelicht zijn dan wij, zoo is het niet zonder reden, wanneer wij bij dergelijke maatregelen niet even gerust zijn.

Het verwondert ons zeer, dat wij door de Treaty-Powers zoo zonder hulp gelaten worden. Nu en dan komt er eene aviso of gunboat van de Chinesche escaders, om eene dépêche over te brengen, en gaat direct weêr heen, terwijl onze *Groningen* nog altoos te Nangasacki in avarij ligt.

Ziedaar den toestand, waarin wij door de tegenwoordige omstandigheden verkeeren, zoo getrouw mogelijk geschetst.

De handel in de haven van Kanagawa heeft in eenige maanden tijds bereids zoo vele phasen doorloopen, heeft in toestanden verkeerd en verkeert daarin nog, welke men in het verleden jaar in de verte niet vermoed had. Toen was het groote struikelblok voor den handel met Japan de onmogelijkheid, om retouren te bekomen; er was immers niets te krijgen dan een weinig *boomwas*, *porcelein*, *lakwerk* enz. en dergelijke zaken van minder belang, en dan nog wel in kleine hoeveelheden; van daar dat men steeds hoorde argumenteren: de handel *kon* nimmer eene hooge vlugt nemen, want er waren geene retouren,.... en eenige maanden daarna verzinkt de invoerhandel als het ware in het niet, bij het te voorschijn treden van een' colossalen exporthandel.

Wij zijn overtuigd, dat Japan, afstand doende van zijne beginselen van uitsluiting, eene schoone toekomst zal te gemoet gaan, bij al den rijkdom van zijne natuurlijke schatten, bestaande in koper-, ijzer-, steenkolen- en andere mineraalmijnen, uitmuntende houtsoorten, zijdeproductie en voortbrengselen van den zoo vruchtbaren bodem, en ofschoon al die schatten nog slechts ten deele aan het licht zijn gebragt, zoo lijdt het wel geen twijfel, of de door het verkeer met Europeanen beschaafde Japanner zal zich, bij zijn grooten intellectuelen aanleg, dat alles ten nutte kunnen maken en zijne natie tot een der schoonste sieraden in de rij der volken verheffen.

Zoo als wij reeds bemerkten, is de *invoerhandel*, in verhouding tot den colossalen uitvoer, van weinig beteekenis. Gewilde artikelen, zoo als in den smaak vallende *manufacturen*, ordinair *glaswerk*, *medicijnen* enz. vinden, hoewel langzaam, geregelden aftrek tot goede prijzen.

Wat den *uitvoer* aangaat, zoo bepalen wij ons tot het opgeven van eenige der voornaamste artikelen met prijsnotering: *Ruwe zijde* 1e soort (superior of gelijk aan No. 1 Tsatlee) 580 dollars; *Ruwe zijde* 2e soort 500 doll.; *Koper in bladen* 23 doll.; *Koperdraad* 29 doll.; *Raapolie* 5 doll.; *Vischolie* 3 doll.; *Paarlemoerschelpen* 1 doll.; *Bijenwas* 29 doll.; *Honig* 8 doll.; *Kamfer* gecristalliseerd 33 doll.; *Kamfer* in stukken 22 doll.; *Boomwas* niet aan de markt; *Harst* 3½ doll.; *Steenkolen* 1¼ Itzeboe; *Ganting* (Eng. Isingglass, eene soort van vischlijm,) vroeger van Nangasacki uitgevoerd onder den naam van Tjientjow, 30 doll. Alles per picol van 120,875 Amst. Pond of 59,723 Ned. pd. *Genzingwortel* 1e kwaliteit 10 Itzeboes per kattie. De *zijde* is in de laatste dagen nog gemonteerd, wij verwachten echter weldra goede aanvoeren van den nieuwen oogst en eene daling der prijzen.

Ook *thee* is reeds zeer veel uitgevoerd. *Suiker* en *tabak* zijn in Japan inheemsch, de eerste van zeer goede kwaliteit, de laatste wat den smaak betreft nog niet geschikt voor de Europesche markt; in hoeverre beide artikelen overvloedig genoeg worden geprocudeerd om eenmaal als uitvoer in aanmerking te kunnen komen, is

Digitized by Google

nog moeijelijk te beslissen. Hetzelfde geldt voor den *katoen*, *hennep* en andere plantaardige vezelstoffen; ook deze artikelen zijn hier van zeer goede kwaliteit, doch aangezien men ze niet dan bij kleine partijtjes magtig kan worden is het moeijelijk er eene prijsnotering van op te geven. Naar onze meening echter zullen al de genoemde artikelen voor den uitvoer van beteekenis kunnen worden, zoodra de Japansche koopman zich slechts vrij en onafhankelijk van de Jaconi zal kunnen bewegen en ontwikkelen.

De Engelsche schepen *Troas* en *Georgina* vertrokken met eene volle lading Japansche producten direct naar Engeland.

Nederland. Met den zomer was ook voor Nederland de tijd der Congressen en Algemeene Vergaderingen weder daar.

Vooral wordt, voor hetgeen Landbouw betreft, ijver en belangstelling bespeurd, ofschoon men met genoegen heeft op te merken, dat onze beide maatschappijen, zoowel de oude *Maatschappij van Nijverheid*, als die ter bevordering van *Fabriek en Handwerk-nijverheid*, vooruitgang aantoonden. Beide hadden aanwas van het getal Departementen en leden in hare Verslagen aan te kondigen.

Wat de landbouwzaken betreft, verwijzen wij de lezers naar hetgeen een onzer kundige medewerkers onder de rubriek *Landbouw-kronijk* heeft opgeteekend.

In het begin der maand Junij werd te Amsterdam de algemeene vergadering gehouden van commissarissen en afgevaardigden der nieuwe vereeniging: **De maatschappij van Weldadigheid.** Door de algemeene voorzitter, de heer Andringa de Kempenaer, werd verslag uitgebragt over den toestand der maatschappij en de voornaamste verrigtingen sedert 15 Sept. 1859, den dag der scheiding der vrije kolonien van de maatschappij van weldadigheid. Het bleek, dat het getal leden bedraagt 4000; dat de werkloonen der kolonisten van de Maatschappij zijn geëvenredigd aan het door hen verrigte werk; dat de koloniale munt is afgeschaft; dat de winkels der maatschappij zijn afgeschaft; dat de broodbakkerij niet langer wordt gedreven voor rekening der maatschappij; dat het getal ambtenaren door vereenvoudiging der administratie is verminderd; dat men heeft verkregen vrijdom van briefport; dat het huis der maatschappij in de Molstraat te 's Hage is verkocht voor *f* 7000 en het archief verplaatst naar het lokaal van het ministerie van binnenlandsche zaken. In deze vergadering werd, behalve eenige besluiten over onderwerpen van huishoudelijken aard, tot de opheffing van het gesticht Wateren besloten.

(Verg. de artikelen over de hervorming der maatsch. van Weldadigheid in den vorigen jaargang, *Economist*).

— Den 10 Julij had de bijeenkomst plaats der 83ste Algemeene Vergadering der **Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid**, te Arnhem; 24 departementen waren aldaar door 46 afgevaardigden vertegenwoordigd. Uit de toespraak van den voorzitter, de heer dr. G. Simons, bleek, dat de Maatschappij sedert de vorige algemeene vergadering belangrijk in bloei en uitbreiding is toegenomen. Ach nieuwe departementen zijn opgerigt, gezamenlijk tellende 274 leden; van deze waren de departementen Harlingen, Meppel en Tilburg voor het eerst ter algemeene vergadering vertegenwoordigd.

Verscheidene belangrijke voorstellen zijn in deze zitting behandeld. Aan-

Digitized by Google

genomen is een voorstel om van de departementen der Maatschappij opgaven te verzoeken, die kunnen strekken om het onbillijke der *patentbelasting* in bijzondere feiten aan te toonen, ten einde daardoor genoegzame motiven te verkrijgen, om op het wijzigen of afschaffen dezer belasting aan te dringen.

Tevens is besloten, dat aan de regering bij vernieuwing een adres zal worden ingezonden tot afschaffing der wet op de octrooijen; dat de maatschappij voortaan ook, buiten het tijdschrift, de uitgave van wetenschappelijke of industriële geschriften zal bezorgen, en dat de verslagen vroeger door haar uitgegeven, voortaan door een beknopt overzigt van landbouw, fabriekwezen, koophandel, enz. zullen worden vervangen.

Aan geen der bij de Maatschappij ingekomen stukken is eene bekrooning toegewezen.

Over het voorstel van het departement Leyden, van het vorig jaar, strekkende: *om middelen te beramen dat kinderen beneden de* 14 *jaren niet zoo vroeg naar de fabrieken, trafieken en ambachten worden gezonden, en indien zij arbeiden, dat zulks geen* 12 *tot* 15 *uren daags geschiedde, waardoor de physieke, moreele en intellectuele ontwikkeling wordt tegengegaan*, is een zeer uitvoerig rapport uitgebragt, namens de commissie in 1859 daartoe benoemd, mededeelende de feiten over en de gevolgen van dien te vroegen en langdurigen arbeid der fabrieks- en ambachtskinderen. Dat rapport is met zooveel belangstelling aangehoord, dat de vergadering met eenparige stemmen besloten heeft om zich te wenden tot de hooge regering, met eerbiedig verzoek, dat er eene wet worde in het leven geroepen, naar het voorbeeld van bijkans alle rijken in Europa, regelende den *leeftijd* en den *duur van arbeid* der bedoelde kinderen. De algemeene vergadering had bezwaar om bij de hooge regering aan te dringen op *schoolpligt* der kinderen, te meer, omdat het schoolgaan als van zelf voortvloeit uit den belemmerden of gewijzigden arbeid. Eindelijk is wederom eenparig besloten, om, hangende het verzoek en de beslissing daarop, een beroep te doen op de industrielen in ons vaderland, ten einde hunnerzijds te waken, dat de jeugd door hunne ouders niet zoo vroeg tot handenarbeid worde gedreven.

Na den afloop van de vergadering der maatschappij had als ten vorigen jare een *nijverheidscongres* plaats, alwaar ongeveer een 70tal leden tegenwoordig waren. Een ten vorigen jare gestelde vraag, namelijk, *of het niet goed zoude zijn industriele ondernemingen te subsidieren*, werd teregt ontkennend beantwoord. De aangevoerde motieven waren, dat de maatschappij zoovele en veelsoortige belangen te behartigen had, dat dergelijke financiele opofferingen hare krachten zouden te boven gaan.

In de afdeelingen zijn discussien gevoerd over vele vraagpunten, betrekkelijk landbouw, fabriekswezen, koophandel, zeevaart, visscherijen en volkshuishoudkunde, onder anderen, over het *ontginnen* van heidegronden, het aanwenden der *fecale stoffen* uit de steden, ten dienste van den landbouw, het houden van *livretten* voor werklieden, de onderscheidings-kenmerken van plantaardige en dierlijke *vetstoffen*, den oorsprong van de zoogenaamde *indian-fish-oil*, het uitvoerregt op de *lompen*, in verband met de *papier-fabrikatie*, de aanmoediging der nederlandsche *walvischvangst*, de doorgraving van *Holland op zijn smalst*, en den uitvoer van *reuk-olien* uit onze oost-indische bezittingen.

De maand Julij zag voorts te Amsterdam de 16e algemeene vergadering van het **Nederlandsch onderwijzers-genootschap.**

Digitized by Google

De openingsrede door den heer onderwijzer Bosch gehouden, behelsde eene belangrijke beschouwing van den tegenwoordigen *toestand van het lager onderwijs* in eenige voorname landen van Europa. Van Nederland gewaagde hij niet, als zich verzekerd houdende, dat de toestand van het onderwijs aldaar aan zijne hoorders bekend was. Hij vestigde eerst den blik op Duitschland en inzonderheid op *Pruissen*. Hij schetste den toestand van het onderwijs in dien staat en ook de zorg, welke er voor het lot der onderwijzers is gedragen. Daarna beschouwde Spr. den toestand van het onderwijs in *Oostenrijk*. In geen land wordt meer voor onderhoud der scholen van rijkswege gedaan, in geen land zijn er meer staatsscholen, maar in geen land ook staat het onderwijs op een zoo lagen trap. *Beijeren* heeft reeds sedert het begin dezer eeuw de aandacht op zich gevestigd door de inrigting daar aan het lager onderwijs gegeven. Tot deze staten bepaalde hij zijne beschouwingen van den toestand van het onderwijs in Duitschland, omdat in de overige staten het onderwijs is ingerigt naar het voorbeeld van een der drie genoemde. Nu vestigde Spr. den blik op *Frankrijk*, en toonde aan, welken invloed de omwenteling heeft gehad tot verbetering van het onderwijs, dat in het midden der vorige eeuw zoo vervallen was. Hij ging kortelijk na, welke maatregelen Napoleon I heeft uitgevaardigd tot regeling van het onderwijs, dat hij aan zijne regeringsbedoelingen dienstbaar wilde maken; ook de toestand van het onderwijs onder de regering van de Bourbons werd kortelijk aangestipt; de regeling van het onderwijs onder Lodewijk Philips door Guizot ontworpen en in 1850 eenigzins gewijzigd, werd door Spr. zeer geprezen, maar niet geschetst, omdat de tegenwoordige hier te lande heerschende wet op het onderwijs zeer groote overeenkomst daarmede heeft. Spr. ging daarna over tot eene beschouwing van den toestand van het onderwijs in *België* na de omwenteling in 1830 tot 1842, toen eene nieuwe wet op het onderwijs werd ingevoerd; de gebreken van die wet werden door Spr. aangetoond, terwijl hij beweerde, dat België ten aanzien van het lager onderwijs bij vele landen ver ten achteren staat. De toestand van het onderwijs in *Engeland* werd nu door Spr. nagegaan. Hij betoogde dat de eerste kweekeling van het lager onderwijs werd tegengehouden door de onverschilligheid der hoogere standen voor het volksonderwijs; later verleende de regering aan sommige inrigtingen subsidie en gaat daarmede voort. Spr. toonde de gebreken aan der regeling van het onderwijs in Engeland, en deelde mede dat in gansch Engeland slechts 600,000 kinderen boven 9 jaren schoolonderwijs genieten en 3 millioen van onderwijs verstoken zijn. Gunstig onderscheidt zich daarbij *Schotland*, hetwelk in de statistiek van het onderwijs in Europa eene eervolle plaats inneemt. Van de overige staten van het noorden van Europa verdient alleen *Denemarken* eene gunstige vermelding. De toestand van het onderwijs aldaar werd door Spr. geschetst, die tevens aantoonde hoeveel zorg de regering daaraan besteedt. *Zweden* en *Noorwegen*, vooral het laatste, staan daarbij zeer in de schaduw; de toestand van het onderwijs is er ellendig, maar de ouders dragen zelven goede zorg voor de geest-ontwikkeling van hunne kinderen. Het volksonderwijs in *Spanje*, sedert 20 jaren ingevoerd, is grootendeels naar het voorbeeld van Frankrijk ingerigt, en neemt eene groote vlugt. In *Portugal* is sedert 1844 het lager onderwijs naar de Fransche wet ingerigt met bijvoeging van schoolpligtigheid. In *Italie* is de toestand van het onderwijs in de onderscheidene staten zeer verschillend. Het meest is voor het onderwijs in *Lombardije* geschied, daarop volgt *Sardinie*; in *Toscane* bestaat eene onderwijs-wet, die echter niet in toepassing is gebragt; in den *Kerke-*

Digitized by Google

lijken Staat is het onderwijs grootendeels aan de liefdadigheid overgelaten; in *Napels* is de staat van het onderwijs zoo slecht mogelijk, ofschoon men er tal van wetten en verordeningen heeft.

— Reeds ten vorigen jare had de **Vereeniging voor Volksvlijt** het plan opgevat om eene *tentoonstelling* te houden van *hulpmiddelen voor onderwijs.* Op het berigt daarvan bood het hoofdbestuur van het Nederlandsche onderwijzers-gezelschap zijne medewerking aan, om de onderneming in pedagogischen zin te doen slagen, en haar te doen strekken tot ontwikkeling van het nationale onderwijs. De onlangs gehouden tentoonstelling was de rijke vrucht van de vereenigde pogingen van beide genootschappen, en zal voorzeker eene belangrijke plaats innemen in de geschiedenis van het Nederlandsche schoolwezen. Niet alleen velen hier te lande, maar ook in het buitenland hadden gehoor gegeven aan de uitnoodigingen, door de beide vereenigingen tot hen gerigt. Inzonderheid werd de aandacht getrokken door de collectie woordenboeken en andere werken, door de HH. Firmin Didot Frères te Parijs ingezonden; de uitnemende collectie atlassen en kaarten van Justus Perthes, te Gotha, even belangrijk als kostbaar; de verzameling voorwerpen uit de vakken van het lager onderwijs, door de National Society te Londen, de collectie diverse geschriften, door de Tract Society aldaar, de voorwerpen door de Home and Colonial Society, mede te Londen, ten toon gesteld, verdienden in alle opzigten bijzondere opmerking. Zeer belangwekkend waren de hulpmiddelen voor het onderwijs van blinden, doof-stommen en idioten, door de besturen der inrigtingen te Amsterdam, Rotterdam, Groningen en 's Gravenhage ingezonden.

De verzameling *handelswaren*, door de inrigting voor onderwijs in koophandel en nijverheid ingezonden, muntte uit door hare uitgebreidheid. De mathematische figuren en de voorwerpen tot onderwijs in de vormleer verdienden, wegens de keurige bewerking, met belangstelling te worden bezigtigd. Zoo ook de rijke collectie oude en nieuwe geschriften en inzonderheid de uit Engeland, Frankrijk en België ingezonden schrijfvoorbeelden en schrijfmethodes. De voorwerpen ten dienste der *bewaarscholen* waren in grooten getale aanwezig en hoogst belangrijk. Met bijzondere belangstelling bezigtigde men de aanzienlijke verzameling oude werken over reken- en wiskunde. De collectie aard- en hemelglobes, door den heer J. C. Loman Jr. ingezonden, en de overige hulpmiddelen voor het onderwijs in de cosmographie, de natuurkundige instrumenten en de verschillende handleidingen tot het hand- en regtlijnig teekenen, waren mede zeer belangrijk; ook de hulpmiddelen voor het onderwijs in het zingen, vooral de sprekende muziekborden, semo-melodiums, door den Hr. P. Beversluis te Dordrecht en Armin Früh te Dresden ten toon gesteld. De collectie kaarten, door het Nederlandsche gezantschap te Weenen ingezonden, alsmede de werken over de kennis der natuur, van dezelfde zijde ingekomen. De collectie boekwerken der maatschappij tot Nut van 't Algemeen toonde hoeveel die maatschappij heeft bijgedragen tot ontwikkeling van het lager onderwijs hier te lande. Bij vergelijking met den ouderwetschen schoolmeesterslessenaar, de plak, de roede, het schandbord, en andere strafmiddelen uit vroeger tijd, kwam het beeld van den ouden schoolmonarch voor den geest, die door vrees en met de plak het weinige dat hij wist zijnen leerlingen trachtte in te pompen, en dan moet men dankbaar erkennen, dat ook in dit opzigt de tegenwoordige tijd veel voor heeft boven den zoo geroemden *gouden ouden tijd!*

Digitized by Google

— De **Maatschappij tot verbetering van den Werkenden Stand** te Amsterdam heeft, gedurende haar betrekkelijk kortstondig bestaan en met de geringe middelen die haar ten dienste stonden, reeds veel goeds verrigt. Door de oprigting van een *fonds* heeft zij den gewonden werkman eene toelage verzekerd; door openbare *voordragten* heeft zij getracht hem nuttig bezig te houden; door *tentoonstellingen* heeft zij hem met de vorderingen van anderen bekend gemaakt en door *bekrooningen* heeft zij getracht zijn ijver op te wekken en aan te moedigen. Thans echter wil zij eene schrede verder gaan: zij wil eene *ambachtsschool* stichten. Reeds vroeger had zij hare aandacht op de noodzakelijkheid van zoodanige inrigting gevestigd. Eene menigte vreemde werklieden vindt hier te lande tegen hooge loonen werk, en de oorzaak dezer omstandigheid kan niet worden gevonden in gebrek aan handen, maar moet veeleer worden gezocht in de weinige theoretische en practische ervarenheid van de meeste Nederlandsche werklieden. Het ware onregtvaardig dit altijd aan den werkman te wijten. Wanneer men nagaat, welke opleiding den werkman in vele Duitsche staten wordt aangeboden, en daarmede vergelijkt wat hij zich hier kan verschaffen, dan zal men de verklaring vinden van het ongunstig verschil tusschen den vreemdeling en den landgenoot. Hierin moet verandering komen. Men heeft dit reeds in enkele andere plaatsen van ons land begrepen, o. a. te Rotterdam, waar eene ambachtsschool is opgerigt.

Blijkens eene rede van den heer K. Kooy, te Amsterdam, vice-president dezer Maatschappij (voorzitter de heer Tetterode), vindt het nuttige doel dezer Maatschappij meer en meer bijval, — het getal leden en de bijdragen nemen toe, en er is vooruitzigt dat men zich weldra in eene ambachtsschool zal mogen verheugen.

Wij voegen onze wenschen van harte daarbij; meer en meer doorziet men in ons vaderland, *wat* ons het meest hapert. — Welvaart is het eindresultaat van de pogingen van goede arbeidslieden. Wat wordt daartoe vereischt? Krachtig ligchaam en krachtig verstand, zamenwerking van hoofd en handen. Beide die elementen, die hoofdvereischten van alle volkswelvaart zijn te veel verwaarloosd. — De Nederlandsche *arbeider is slecht gevoed, en slecht onderlegd voor zijn werk.*

Erkent men deze hoofdwaarheid, en, Gode zij dank, meer en meer gaan de oogen open, dan is er hoop dat veelzijdig in de verschillende noodige rigtingen zal gewerkt worden; doelmatig onderwijs is daartoe een der hoofdzaken, — maar, ontveinze men het zich niet, lage prijs van levensmiddelen is het evenzeer. Men erkenne dat er nog veel te veranderen is in onze staatshuishouding, eer de grondvereischten zijn daargesteld. Voornamelijk zijn er twee belastingen die de volkswelvaart in dit opzigt tegenhouden: die op de brandstoffen en het geslagt, en *last, not least*, de patentbelasting. Zoolang die algemeene grondslagen van doelmatigen volksarbeid niet zijn gelegd, werkt men te halve. — Bijzondere maatschappijen mogen zich met loffelijken ijver verbetering op bepaalde onderdeelen voorstellen, zeer goed, wij wenschen dien ijver niet te bekoelen, doch elke directeur eener maatschappij van nijverheid, onder welke benaming ook, elk lid van een gemeente- en armbestuur, vrage zich tevens ernstig af „wat arbeid is, welke zijne vereischten, zijne natuurlijke, onverbiddelijke vereischten zijn?" Dan zal hij zien dat onder de allereerste vereischten, zoowel der hygiène als der industrie, het krachtig voeden des arbeiders behoort, het voeden der werkmachine, zoowel de stoomketel met steenkool als de werkman met vleesch. — Ach, hoe eenvoudig is de regel, en wat wordt die niet vergeten of misgevat!

Digitized by Google

Ons eenvoudig programma van volkswelvaart blijft altijd:
Gezond ligchaam, gezond en krachtig verstand bij de individuen, en vrije arbeidsaanwending. Die eenvoudige zamenwerking wordt thans nog bij ons belemmerd, vooral door sommige belastingwetten: die op het geslagt, de brandstoffen, hier en daar de gemaalbelasting, de patentbelasting; voorts door het ontbreken van hygiènemaatregelen, het veelvuldig jenevergebruik, het ontbreken van ambachtsscholen en lager praktisch onderwijs.
Dàt zijn de conditien *sine qua non* van degelijke volksontwikkeling: men vergete het niet, en houde de zamenwerking in het oog, om dan trapsgewijze het geheel te verkrijgen, zij het niet op eenmaal; doch al zijn er jaren toe noodig, in die rigting moet door elk en een ieder, die zegt nijverheid voor te staan, consequentelijk doorgewerkt worden, tot dat het doel verkregen zij.
Wie het niet doet, verwaarloost zijne taak, of begrijpt haar niet.

— Den 14n Augustus werd de jaarlijksche algemeene vergadering der Maatschappij **tot Nut van 't Algemeen** geopend met eene voorafspraak door den algemeenen voorzitter, professor Vissering, waarin hij het doel en de strekking der Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen* schetste en in het bijzonder opmerkzaam maakte op het verschil, dat er bestaat tusschen zoo vele vereenigingen, en deze maatschappij. Hij wees daarbij op het eigenaardige dat nu reeds gedurende ruim eene halve eeuw telken jare zich zoo vele mannen vereenigden, om onderling te beraadslagen over hetgeen kan strekken tot bevordering van het doel, dat de maatschappij tracht te bereiken. Hij maakte opmerkzaam hoe, onder alle politieke wisselingen, de maatschappij steeds haar doel heeft vervolgd, altijd heeft voortgewerkt, en altijd dezelfde is gebleven. Spreker deed verder uitkomen hoe deze maatschappij, in tegenstelling van zoo vele andere die hare krachten concentreren, juist hare krachten verspreidt om in zoo wijd mogelijken kring werkzaam te zijn. Elk departement werkt naar eigene roeping en keuze, naar eigen oordeel en meening; en juist daardoor wordt het doel der maatschappij bereikt. Dèze jaarlijksche bijeenkomsten echter zijn het leidend beginsel, de instandhouding der departementen, welke zonder dien band zich in bijzondere vereenigingen zouden splitsen, allen wel is waar met een dergelijk doel, maar hetgeen noodwendig tot ontbinding leiden zou. Spreker maakte gewag van den vooruitgang der menschheid en wekte iedereen op tot dien vooruitgang mede te werken. Reeds mag de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen de verbetering van het onderwijs, de verbetering van den zedelijken toestand des volks en van het lot der mindere klassen als een gevolg harer pogingen beschouwen.
Uit het jaarlijksch verslag bleek dat de rekening over het afgeloopen jaar sloot met een batig saldo van *f* 31,533. Het getal contribuerende leden bedraagt 12,105, honoraire 672. Het getal departementen is 307.
Als prijsvraag verdient voorts de navolgende de aandacht: „Het genootschap verlangt liefst in populairen trant eene verhandeling, waarin zoowel uit een paedogogisch als uit een maatschappelijk oogpunt wordt aangetoond, welke eischen de Nederlander stellen mag aan de hedendaagsche *opvoeding der vrouwen*, benevens aanwijzing der middelen, waardoor het best aan die eischen kan worden voldaan."
Wij vermeldden vroeger twee belangrijke besluiten door de maatsch. genomen: het eene betreffende eene *paedagogische reis*, nl. tot onderzoek der instellingen van onderwijs, in ruimen zin, in eenige naburige rijken;

Digitized by Google

(hiertoe was prof. Veth door het Hoofdbestuur benoemd.); het andere besluit betrof de *volksvoorlezingen* over natuurkundige en geschiedkundige onderwerpen, (welke voorlezingen in den afgeloopen winter door twee talentvolle mannen de heeren van Dissel en van Duyl, zijn gehouden).

Over beide deze onderwerpen zijn ook thans besluiten genomen.

Er werd namelijk aangenomen een voorstel tot intrekking van het besluit der algemeene vergadering van 1858, betreffende de *paedagogische reis*. Dat besluit hield in, dat van wege de maatschappij, behalve in ons vaderland, ook in Belgie, Frankrijk, Zwitserland, Duitschland en Engeland een onderzoek zou worden ingesteld omtrent de inrigting van het lager onderwijs daar te lande, enz. Uit het veslag bleek thans de moeijelijkheden aan zoodanige reis verbonden, welke door huiselijke omstandigheden van dengeen die zich met het onderzoek belast heeft, prof. Veth, geene gewenschte vruchten gedragen heeft; waarom het voor den oogenblik en in de gegeven omstandigheden, niet wenschelijk scheen, de paedagogische reis te doen voort zetten.

Een voorstel van het depart. Groningen, betreffende de *volksvoorlezingen* strekte, „dat aan de verschillende departementen van af 1 Sept. 1860 tot 31 Dec. 1860 de gelegenheid gegeven worde hunne zienswijze, hetzij vóór, hetzij tegen de volksvoorlezingen in het algemeen, zoowel als omtrent het bij wijze van proefneming vastgestelde besluit in het bijzonder, desverkiezende schriftelijk, aan de maatschappij te doen kennen; dat de departementen waar volksvoorlezingen zijn gehouden de resultaten daarvan aan het hoofdbestuur mededeelen; dat de heeren lectoren verslag zullen uitbrengen aangaande den min of meer gelukkigen uitslag hunner zending; uit al welke gegevens eene daartoe te benoemen commissie in overleg met het hoofdbestuur een algemeen rapport zal zamenstellen, waarin zullen worden opgenomen de consideratien zoowel van het hoofdbestuur als van de commissie zelve nopens de intrekking, voortduring, wijziging of verandering van het bij wijze van proefneming werkend besluit en naar aanleiding van het voorgaande een voorstel in te leveren, met opzigt tot de zaak der volksvoorlezingen; welk rapport, consideratien en voorstel op de punten der beschrijving van de algemeene vergadering van 1861 moeten worden gebragt, om alsdan daarover te raadplegen en daaromtrent te doen besluiten."

Na ondersteuning door het Hoofdbestuur werd dit voorstel aangenomen. Aangenomen werd mede een voorstel van het departement Tiel, om aan de *Rijkscommissie voor Statistiek* te verzoeken een statistiek te leveren aangaande het *schoolverzuim*, en verder dat de algem. vergadering besluite tot de uitnoodiging aan de departementen, om, na onderzoek van den aard en omvang van het *schoolverzuim* in hunnen kring, de noodige maatregelen tot stuiting van dit kwaad te overwegen.

— Is bevordering der gezondheid, vermeerdering van kracht, en ontwikkeling van het verstand een hoofdvereischte tot den vooruitgang der volkswelvaart, dan voorzeker verdienen de pogingen om de nadeelen en rampen die dag aan dag door den jenever worden aangebragt, te voorkomen, allezins de ondersteuning der weldenkenden, en ook uit dit oogpunt heeft de **Vereeniging tot Afschaffing van den Sterken Drank** aanspraak op de sympathie en de medewerking van het goedgezinde gedeelte des volks.

Erkenne men dan ook dankbaar dat er vorderingen op de weg der afschaffing zijn gemaakt. Het jaarlijksch verslag der Afschaffings-Vereeni-

Digitized by Google

ging en hare bijeenkomst in Julij dezes jaars te Zutphen gehouden, gaven er wederom menig blijk van.

Het navolgend staatje, uit dat verslag getrokken, geeft een overzigt van den tegenwoordigen stand van het ledental dier Vereeniging:

1859

PROVINCIEN	Afdeelingen.	Correspondenten.	LEDEN. Mannen	Vrouwen	Totaal.	Jongelieden (art. 3 Alg. Regl.)	Contribuerende leden.	Pers., leden en niet-leden die minstens f 2 contrib.	Bijeenkomst met leden en anderen.	Bijeenkomst met contribuerende leden.
Noordbrabant.	1	37	431	72	503	15	27	30	3	2
Gelderland.	6	68	796	192	988	20	129	89	21	7
Zuidholland.	10	65	2920	968	8888	268	140	490	26	9
Noordholland.	14	48	3491	431	3922	126	280	348	78	8
Zeeland.	2	8	65	8	73		16	16	5	
Utrecht,	4	24	695	135	831	6	73	131	29	
Friesland.	8	32	685	300	985	1	79	127	48	
Overijssel.	5	20	368	130	498	11	69	57	8	1
Groningen.	5	26	291	51	342	8	25	71	27	2
Drenthe.	1	7	74	43	117	15	1	30	2	
Limburg.		5	20	4	24	2	2	2	13	
Totaal-generaal	56	340	9836	2334	12171 *)	472	861	1391	260	29

Het verslag, van een zeventigtal pagina's, behelst menige bijzonderheid aangaande de werking der Vereeniging, en zal door allen die verlangen haren arbeid te kennen, met vrucht en belangstelling geraadpleegd worden. In een *algemeen overzigt*, behandelt de ijverige steller van het verslag de *bezwaren* en de *teekenen van vooruitgang*; voorts den sterken drank bij *verkoopingen*; de *armenbedeeling* en de sterke drank; de *kermissen* en de sterke drank; het besluit met eenige officieele mededeelingen, verrigtingen van het Hoofdbestuur, naamlijst enz.

Onder de *teekenen van vooruitgang* noemt het verslag met regt de medewerking welke door vele militaire overheden in den geest der Vereeniging wordt ondervonden. Voorts rekent het als teeken van vooruitgang dat even als, in het algemeen, het aanbieden van borrels, zoo ook het nieuwjaarwenschen — om fooijen deelachtig te worden die aanstonds in de lade der kroeghouders overgaan — meer en meer in onbruik raakt. Als voortgang in den geest der Vereeniging kan mede worden gerekend het steeds toenemend aantal gemeentelijke politie-verordeningen, min of meer regtstreeks ten doel hebbende om den verkoop van drank en de openbare dronkenschap aan banden te leggen; ook die, waarbij plaatselijke opcenten op het gedistilleerd werden gelegd of verhoogd; — voorts het meer duidelijk en ernstig zich openbarend besef dat er, zij het dan ook in anderen vorm, één bondgenootschap tegen den verderver van ons volksgeluk moet verrijzen. Ook in Engeland, zegt het verslag, bestaat nevens de groote Afschaffingsvereeniging met onderteekening eener verklaring, gelijk de onze, meer dan een speciale Bond tegen drankverkoop, tegen enkel gebrande wateren, tegen alle bedwelmende dranken. „Het verheugt ons, (leest men in het

(*) Hierbij te trekken p. m. 800 leden, die de Vereeniging in de Overzeesche Bezittingen en het buitenland heeft.

Digitized by Google

verslag) de voorboden te hebben vernomen eener Nederlandsche *Anti-jenever-vereeniging* in den *Economist* (*Bijblad* van de maand November l. l.), het verheugt ons, dat de daar ontwikkelde denkbeelden onmiddellijk warmen bijval hebben gevonden, o. a. in nº. 50 van het „Volksblad" van den *Vriend voor armen en rijken*, en ook elders in ons Vaderland niet onopgemerkt zijn gebleven. Maar nog meer zal het ons verblijden, wanneer wij van deze sympathie sprekender bewijzen in de organisatie en voorspoedige exploitatie van onzen nieuwen bondgenoot welhaast zullen mogen vernemen."

De algemeene vergadering dit jaar te Zutphen gehouden was talrijk bezocht. In de openbare bijeenkomst, de ledenvergadering voorafgaande, werd het woord gevoerd door prof. Hofstede de Groot, „over den tegenstand soms door de Vereeniging ondervonden"; Ds. Huydecoper sprak over Caïn's woord: „Ben ik mijns broeders hoeder?" Mr. J. T. Buys, „over de noodzakelijkheid van gestrenge of min gestrenge *afschaffings-gelofte*, ter bereiking van het nuttig doel." S. zeide dat over die vraag veel verschil van meening bestaat, zoo in de Vereeniging als daarbuiten. Bij de ontzettende grootte van de kwaal, hare algemeene erkenning, en het dringend noodige van hare bestrijding, is het veld, naar sprekers oordeel, wijd genoeg om verschillende zienswijze, tot dien eenen kamp te vereenigen, die alle welgezinde gevallig moet zijn, den staathuishoudkundige niet het minst. Menige nuttige wenk werd door de drie begaafde sprekers in deze redevoeringen gegeven, welke wij gaarne alle in druk zagen verschijnen.

— Eene verhandeling over een onderwerp van echt-nationaal belang, is onlangs bij den boekhandelaar v. d. Post te Amsterdam verkrijgbaar gesteld — namelijk het rapport eener commissie uit de Kon. Akademie v. Wetenschappen over den *paalworm*. Dit rapport geeft in de eerste plaats eene beschrijving van den paalworm en van zijne levenswijze, welke door eenige nette lithographien wordt opgehelderd. Vervolgens gaat het de geschiedenis na der verwoestingen, door den paalworm sedert zijne bekendwording, op onze kusten aangerigt, en komt tot de slotsom, dat de paalworm aanhoudend op onze kusten aanwezig is en niet uit Oost- of West-Indie naar ons is overgevoerd; dat er echter tijden zijn, die voor zijne ontwikkeling gunstig schijnen te zijn, hetgeen vooral geldt van de jaren 1731, 1770, 1827, 1858 en 1859; dat voornamelijk drie omstandigheden tot zoodanige groote ontwikkeling medewerken, te weten het vallen van weinig regen en hierdoor laag binnenwater en het tevens hierdoor verhoogde zoutgehalte van het water aan onze zeegaten. Als eene bijkomende omstandigheid moet de hooge warmtegraad der dampkringslucht worden beschouwd. Ten laatste deelt de commissie den uitslag mede der proefnemingen, door haar met de middelen, aangeraden tot wering van den paalworm, genomen. Men heeft bevonden, dat vele dier middelen niet geschikt zijn, om het doel te bereiken. Alleen over de aanwending van koolteer, creosoot en teerolie velt zij geen zoo ongunstig oordeel. Ook de proeven daarmede hebben enkele ongunstige uitkomsten opgeleverd, maar daarentegen zijn zij onder sommige omstandigheden, althans gedurende een vijftal maanden, proefhoudend bevonden. De commissie acht daarom het voortzetten van proefnemingen met die middelen wenschelijk en noodzakelijk.

— Het jaarlijksch rapport, aan den Min. v. Binn. Zaken uitgebragt door de commissie voor de **internationale ruiling** van voorwerpen van wetenschap

Digitized by Google

en kunst (het stelsel van den Heer Vattemare) is dit jaar belangrijker dan de vorige — niet zoozeer dat de verkregen uitkomsten bevredigender zijn dan vroeger, integendeel, de zaak heeft niet opgenomen in die mate als vroeger verwacht werd, — doch de commissie (zamengesteld uit de heeren Janssens, Holtrop en Bakhuizen v. d. Brink) geeft in dat rapport hare zienswijze te kennen aangaande de oorzaken van den toestand, en de wijze waarop naar hare meening, de zaak zoude kunnen georganiseerd worden. Uit dit oogpunt is dit rapport (zie Staats-Ct. 2 Julij ll.) inderdaad van veel belang; — men moet niet voorbijzien, dat juist rijken als Nederland, het meest behoefte hebben bij dit ruilstelsel. In Nederland wordt veel gelezen, — en Nederland heeft tevens een literatuur die weinig gelezen wordt, doch verdient veel gelezen te worden; daarom is het wel van belang te weten op welke wijze de verspreidende tusschenhand het voordeeligst kan aangewend worden.

„Ligt de fout aan het ruilstelsel zelf? Wij moeten verklaren (zegt het rapport) dat wij met het beginsel even opregtelijk ingenomen blijven, als toen wij de ons opgedragen commissie hebben aanvaard; maar dat de werking van dat ruilstelsel gebonden is aan voorwaarden, op welker vervulling wij van den aanvang af hadden gerekend: acht jaren lang echter heeft de ondervinding ons te dien opzigte, nu eens meer, nu eens minder, evenwel zóó te leur gesteld, dat wij thans op de vervulling dier voorwaarden geene stellige vooruitzigten meer koesteren.

„Die voorwaarden waren: 1°. krachtige ondersteuning van de zijde onzer natie; 2°. uitbreiding van het ruilstelsel buiten 's lands, vooral bij die natien, met welke wij het naast in wetenschappelijk verkeer staan.

„Wat het eerste betreft, het zou weinig dankbaar van de Commissie zijn, indien zij niet erkende dat er veel was dat haar van den aanvang af heeft aangemoedigd. Zij heeft hierbij vooral het oog op de krachtige ondersteuning welke zij van de regering heeft ondervonden en nog steeds ondervindt. Zij herinnert zich, hoe de departementen van algemeen bestuur bij de komst van den heer Vattemare hier te lande de natie het voorbeeld gaven van het toen geproclameerde beginsel: „met grootmoedigheid geven om met erkentelijkheid te ontvangen." Vooral echter waardeert zij hoogelijk de toelage van *f* 700, sedert 1854 jaarlijks aan de Commissie ter bevordering van hare werkzaamheden verstrekt en door de vertegenwoordiging tot dus verre zonder tegenspraak goed geheeten.

„Het voorbeeld der regering was niet zonder invloed op de natie gebleven. Aanvankelijk werd het ruilstelsel met welwillendheid ontvangen en toegejuicht: geleerde genootschappen gaven ons de schoonste beloften, subcommissiën vormden zich; mannen van gezag stelden zich aan haar hoofd: wij hadden een oogenblik de verwachting dat ook de Nederlandsche boekhandel zijne belangen zou inzien en zich aan de onderneming zou aansluiten. Wat zijn echter de ondervindingen van nu bijna negen jaren geweest? De natie is in haren ijver verflaauwd. Van de vele ontworpen subcommissien hebben slechts twee, en daarvan eene van late dagteekening, zich inderdaad werzaam getoond; genootschappen, die eenmaal het ruilstelsel hadden omhelsd, hebben zich ten regel gesteld aan hunne verpligtingen te blijven voldoen, niet met ijver maar met sleur; van hoofden van openbare boekerijen hebben wij, wij willen niet zeggen geene, maar toch laauwe medewerking ondervonden; de boekhandel, zoo wij enkele zeer weinige uitgevers uitzonderen, heeft het stelsel meer tegengewerkt dan bevorderd. Wij aarzelen die afneming van belangstelling te verklaren door aan de natie het

Digitized by Google

verwijt te doen, dat het haar aan doorzigt gefaald heeft om het stelsel behoorlijk te waarderen. Het ligt niet in den aard onzes volks hoog te loopen met nieuwe ontwerpen, en dat het aanvankelijk dit plan met ingenomenheid omhelsde is een bewijs, dat het daarvan voordeelen verwachtte. Dat die voordeelen niet verwezenlijkt zijn, daaraan schrijft de commissie grootendeels het verflaauwen der belangstelling toe."

„Na deze uiteenzetting onzer denkwijze (zegt de commissie) moeten wij aan Uwe Excellentie de beslissing overlaten, of zij het raadzaam acht, het ruilstelsel op den voet, waarop het thans bestaat, dat is met instandhouding onzer commissie, met voortzetting der jaarlijksche rijkstoelage van *f* 700, te handhaven, dan wel aan dat stelsel eene meer doeltreffende wijziging te geven.

„Wij spreken van wijziging, omdat ons het denkbeeld dat aan het ruilstelsel ten grondslag ligt even lief blijft als het was aan het weldenkend deel onzer natie, toen zij voor negen jaren van het ontwerp des heeren Vattemare kennis nam. Een ruilstelsel als het zijne, wij herhalen het, heeft twee voordeelen van de hoogste waarde voor eene kleine, maar op elk gebied der wetenschap zoo werkzame natie als de onze: 1°. onkostbare verkrijging van de uitheemsche voortbrengselen van wetenschap en onderzoek ten behoeve van onze openbare boekerijen; 2°. verbreiding van de vruchten van den te weinig bekenden of te zeer miskenden Nederlandschen geest en studie in de boekerijen van vreemde Staten. Maar daartoe moet het stelsel op eene uitgebreide schaal en met de onbekrompenste reciprociteit worden toegepast. Wij wagen het als onze bescheiden meening te doen kennen, dat het onze regering waardig is, niet op eenmaal een beginsel verloren te geven, waaraan zij hare goedkeuring had gehecht. Wij oordeelen dat eene proefneming mogelijk is, om langs een anderen weg de beide voordeelen te erlangen, welke wij hierboven opgaven.

„De weg is, onzes inziens, deze: er ga van de regering eene aanschrijving uit aan al onze gezanten, consuls en diplomatieke agenten, om er bij de respectieve Staten, waar zij ons Rijk vertegenwoordigen, op aan te dringen, dat van alle werken van staatswege of met staatstoelagen uitgegeven, één of meer exemplaren ten behoeve van onze openbare boekerijen worden afgestaan, met magtiging tevens aan onze vertegenwoordigers buiten 's lands om de toezegging te geven, dat door onze regering met de meest ruime reciprociteit zal worden gehandeld.

„De Commissie vleit zich niet alleen met de voorstelling dat door dit middel onze boekerijen op eene onkostbare wijze met de belangrijkste voorwerpen van buitenlandsche wetenschap zullen worden verrijkt, maar zij ziet er tevens eene aanleiding in voor de regering de wetenschappelijke ondernemingen hier te lande op eene ruime wijze door inteekening als anderzins te ondersteunen. Immers door de op zich genomen verpligting om geschenken door tegengeschenken te beantwoorden, zal haar de gelegenheid openstaan een débouché te vinden voor vele exemplaren van belangrijke werken, welke thans — het was ten minste vroeger het geval — ongebruikt in de magazijnen der departementen blijven liggen. Met ieder boek, door de regering aangekocht, zal niet alleen een vaderlandsch schrijver of vaderlandsch uitgever bevoordeeld zijn, maar de regering zal er tevens een middel in bezitten om de vaderlandsche boekerijen met een buitenlandsch werk van geëvenredigde waarde zonder verdere uitgaven te begiftigen."

Met belangstelling zien wij de eindbeslissing dezer voor onze letterkunde gewigtige zaak tegemoet.

Digitized by Google

— Een belangrijke administratieve maatregel tot regeling van het beheer van onvervreemdbare *fondsen en stichtingen*, vroeger bij de **weeskamers** opgebragt, heeft in den loop van dit jaar haar beslag gekregen. De zaak is wel waard om met een enkel woord te worden toegelicht.

In vorige tijden zijn meermalen bij testamentaire beschikkingen zoogenaamde *familie-fondsen* of andere *kapitalen* aangewezen, die in perpetuum moesten bewaard worden, terwijl de renten moesten uitgekeerd aan familie-leden, weldadigheids instellingen, bepaalde soorten van behoeftigen, enz. of tot andere dergelijke doeleinden. Deze kapitalen werden veelal opgebragt bij *de weeskamer*, of wel onder administrateuren gesteld, die aan de weeskamer verantwoording deden, een en ander, volgens aanwijzingen der erflaters.

Deze boedels zijn voorts bij de opheffing der weeskamers, onder de speciale commissiën van liquidatie, en eindelijk, bij het vervallen van deze, in 1852 onder de Algemeene Commissie van Liquidatie gebragt, om daaronder tijdelijk beheerd te worden, totdat de zaak dezer, niet voor *liquidatie vatbare fondsen*, speciaal bij de wet zou worden geregeld. Dit is geschied bij de wet van 20 Augustus 1859, volgens welke die kapitalen onder het beheer van den Minister van Financien komen; de kapitalen worden op het Grootboek geplaatst, en de renten worden uitgekeerd overeenkomstig het betrekkelijk testament. Waar bepaalde administrateuren zijn, blijven die in functie, behoudens rekenschap aan den minister af te leggen. Nieuwe administrateuren worden door den koning benoemd.

De regelen voor dit toezigt en beheer des ministers van finantien vindt men in bijzonderheden in een Kon. besluit van Nov. 1859, terwijl thans in de Staats-Ct. eene opgave des ministers voorkomt, houdende al die fondsen die, zonder afzonderlijke administrateurs te hebben, onder zijn direct beheer staan, terwijl de doeleinden waartoe de renten moeten strekken daarbij tevens worden uitgedrukt. Onder deze fondsen is o. a. ook het bekende fonds van de Wed. Steyn, waarbij pensioenen van *f* 200 aan behoeftige predikants- en officiersweduwen worden toegekend; dit fonds werd vroeger te Haarlem beheerd, de belanghebbenden zullen zich voortaan bij den minist. van financ. hebben aan te melden.

Eene opgave betreffende *al de fondsen* met aanduiding ook van de afzonderlijke *bewindvoerders* en verdere bijzonderheden, kan door de belangstellenden worden aangetroffen in de bijlagen, naar wij meenen, der wet van 1852 tot instelling der Commissie van Liquidatie. Bij die gelegenheid is een gedetailleerde opgave van al de stichtingen met de kapitalen en verdere bijzonderheden in de Tweede Kamer overgelegd en onder de gedrukte stukken opgenomen.

Zoo doende is ook in dit overblijfsel onzer voormalige administratie een gewenschte vereenvondiging met publiciteit en zekerheid voor de belanghebbenden aangebragt.

Voor eene andere zaak, eenigzins van soortgelijken aard, de goederen der voormalige **gilden** mag thans insgelijks een definitieve regeling worden voorzien.

De Minister van Financien heeft namelijk de aandacht der Commissarissen des Konings gevestigd op de omstandigheid, dat van tijd tot tijd de handelingen van gemeenteraden of gemeentebesturen voorbeelden opleveren van beschikking over den eigendom van goederen van voormalige *gilden*, hoewel noch deze goederen, noch het regt van vrije beschikking daarover aan de gemeenten behooren.

Digitized by Google

Dat volgens art. 53 der grondregels van de staatsregeling van 1798 alle gilden en corporatien, broederschappen, van neringen, ambachten of fabrieken zijn vervallen verklaard.

Dat de gilden daarbij opgeheven zijn en dat hunne goederen en bezittingen onbeheerd zijn geworden, en dat de Bataafsche Republiek dien ten gevolge bij publicatie van 5 October 1798 dat beheer aan provisionele commissarissen, door de municipaliteiten te benoemen, heeft opgedragen, met last om onder toezigt van de municipaliteiten de goederen en bezittingen over te nemen, daarvoor te waken en te zorgen, terwijl het wetgevende ligchaam zich bij publicatie voorbehield in het algemeen omtrent die goederen nader te voorzien, welke voorziening echter door de opvolgende regeringen niet plaats had, daar toch als zoodanig niet kan beschouwd worden het koninklijke besluit van 26 Julij 1820, No. 74, houdende bepalingen voor de luiquidatie en vereffening der overgeblevene schulden en fondsen, en voor het beheer der bezittingen van de voormalige gilden.

De minister is van gevoelen, dat de goederen herkomstig van de in 1798 vernietigde gilden aan den staat behooren, daar het beheer dat daarover sedert 1798 gevoerd wordt, dat eigendomsregt niet heeft doen verloren gaan.

Doch dat tot dusver het beheer gevoerd werd ten behoeve van hulpbehoevenden der voormalige gilden, naar voorschriften van de regering uitgegaan, en de onafgebroken voortduring van dat beheer sedert 1798 heeft getoond, dat het niet in de bedoelingen van de onderscheidene regeringen, die zich hebben opgevolgd, heeft gelegen, om die goederen ten behoeve van den staat te benaderen en dit ook niet in de bedoeling der tegenwoordige regering ligt, hoezeer het met grond te onderstellen is, dat thans van de meeste der in 1798 vernietigde gilden geene leden of weduwen meer aanwezig zijn.

De minister wenscht èn om deze omstandigheid, èn omdat het eigendomsregt van den staat in de zaak is betrokken, dat zij behoorlijk bij de wet worde geregeld, ter nakoming van het in de publicatie van 5 Oct. 1798 daaromtrent gemaakte voorbehoud.

Z. Exc. verlangt echter vóór de indiening dier wet bij de Staten-Generaal, van de gemeentebesturen, waar dergelijke gilden hebben bestaan en fondsen aanwezig zijn, hunne beschouwingen omtrent eene doelmatige regeling en bestemming.

— Den 29n Junij is te Amsterdam de algemeene vergadering gehouden van de aandeelhouders der **Rijnspoorweg-maatschappij**. Het verslag is allezins bevredigend. Bij de dienst, sluitende met April 1860, zijn de ontvangsten vermeerderd; de kosten van exploitatie verminderd. De vergadering heeft besloten tot eene uitdeeling van *f* 3 per aandeel, uitmakende, met de reeds plaats gehad hebbende uitdeeling van *f* 4.20, eene algeheele uitdeeling van *f* 7.20 per aandeel over dat jaar, zijnde ongeveer 4 pCt. van het gestorte.

Aan het verslag van de directie der Nederl. Rijnspoorweg-maatschappij ontleenen wij o. a. nog het volgende:

Het totaal der ontvangsten over het afgeloopen boekjaar bedraagt een som van *f* 1,999,454.67, hetgeen eene vermeerdering van *f* 70,610.03½ aanwijst op de totale ontvangsten van het voorgaande jaar.

De kosten van exploitatie over het afgeloopen boekjaar bedragen eene som van *f* 800,109.50½ eene vermindering opleverende van *f* 11,090.18½

Digitized by Google

vergeleken met dezelfde kosten gedurende het voorafgaande jaar. De verhouding van de kosten van exploitatie tot de ontvangsten is in de twee laatste jaren geweest 40,02

Vermeerdering van ontvangsten tegenover vermindering van uitgaven, verzekert aan de deelhebbers een ruimer saldo voor uitdeeling beschikbaar, dan tot dusverre nog immer was verkregen. Het saldo is geweest in het jaar 1860 *f* 722,358.55½.

Het vervoer zoowel van personen als van goederen heeft algemeen gevoelig geleden door den staat van polititieke onzekerheid, waarin Duitschland gedurende het geheele jaar 1859 bleef verkeeren en die ook thans nog voortduurt. Ten einde den invloed te kunnen beoordeelen, dien deze staat van zaken op de exploitatie van den weg heeft uitgeoefend, verdient het opmerking, dat elk der drie maatschappijen, welke met deze in dadelijke verbinding staan, namelijk de Keulen-Mindener Spoorweg, de Nederlandsch-Belgische Spoorweg en de Hollandsche IJzeren Spoorweg, in 1859 eene aanmerkelijke vermindering van inkomsten hebben ondergaan. Gelukkig wijzen de ontvangsten op den Nederlandschen Rijn-Spoorweg daarentegen eene vermeerdering aan van *f* 70,610.03½.

Het saldo van de zuivere inkomsten der exploitatie bedraagt over dit boekjaar *f* 722,358,55½. In de maand December des vorigen jaars had eene voorloopige uitdeeling van *f* 4.20 per aandeel plaats, waarvoor eene som van *f* 420,000.— gevorderd werd. Het beschikbare saldo van *f* 302,353,55½ laat eene verdere uitdeeling van *f* 3.— per aandeel toe. Deze uitkeeringen zullen gezamenlijk een bedrag van *f* 7.20 per aandeel van *f* 180.— gestort kapitaal uitmaken, gelijk staande met 4 pCt. voor dividend over het op ultimo April geëindigd boekjaar.

Nadat het gewijzigde systeem van exploitatie, door de tegenwoordige Directie ingevoerd, ongeveer twee jaren in toepassing was, is het thans mogelijk daaromtrent de ondervinding te raadplegen.

Ofschoon de directie niet wil beweren, dat haar systeem volmaakt is, wat toch bij geene enkele regeling immer te bereiken is, houdt zij zich echter overtuigd, dat daaronder de verpligtingen jegens het publiek billijk zijn nagekomen. Gedurende het afgeloopen boekjaar werden nagenoeg één millioen reizigers over den spoorweg zonder het geringste ongeval vervoerd. De loop der treinen is in den regel uiterst stipt geweest.

De afschaffing der nachttreinen werd ruimschoots opgewogen door de groote vermeerdering van dagtreinen ten dienste van het publiek gedurende het jaar den 30sten April 1860 geëindigd.

Te gelijk met de invoering van verbeteringen in de dienst ten behoeve van het publiek werd ook de toestand van de beambten en van het verder personeel der maatschappij verbeterd en aan het meerendeel dergenen, die zich in de dienst der maatschappij bevonden, is eene verhooging van tractement of daggeld te beurt gevallen.

De directie beschouwt het voorts als een veel beteekenend feit, hetwelk haar veel genoegen verschaft en tevens tot aanmoediging strekt, dat het getal aandeelen, in het bezit van Nederlanders, gedurende de twee laatste jaren zeer aanmerkelijk is toegenomen.

— Behalve de tot standkoming der Spoorweg-wet, is op ditzelfde gebied nog een en ander op te merken.

De Hollandsche Maatschappij heeft in eene algemeene vergadering, na de vereischte wijziging harer statuten, besloten de verleende concessie voor

Digitized by Google

den weg *Scheveningen*-Haag-Leiden-*Woerden* te aanvaarden; — de directie is gemagtigd de noodige financieele stappen te doen, zijnde het waarborgkapitaal dan ook, naar men verneemt, spoedig na dat besluit gestort.

De verhouding van den *Rijnspoorweg* tot de regering die, gelijk bekend is, op sommige punten niet eenstemmig waren, schijnt mede tot eene beslissing gebragt te zullen worden. Het eerste en voornaamste punt van verschil betreft de aansluiting aan den Hollandschen IJzeren Spoorweg te Rotterdam, zijnde het aanleggen van een zijtak tot nabij het station van dien weg, in de akte van concessie der Rijnspoorweg-maatschappij begrepen. Tot heden is daaraan echter geen gevolg gegeven, en naar men verneemt, is de maatschappij daartoe dezen zomer van regeringswege regterlijk gesommeerd. De maatschappij voert daartegen aan, dat de verpligting daartoe, die van de maatschappij hoogst aanzienlijke offers zou vorderen, in den tegenwoordigen stand van zaken niet wel meer is vol te houden, vooral nadat de rijnspoorweg op aanwijzing der regering met smal spoor was aangelegd, waardoor het groote nut der aansluiting aan den Holl. spoorweg, tot heden met breed spoor, kwam te vervallen. Deze gewigtige kwestie zal dus weldra voor den regter worden beslist.

Een ander punt in kwestie betreft het brievenvervoer. De spoorwegpolicie-wet van Augustus 1859 bevat te dien aanzien het beginsel dat het brievenvervoer voor den Staat, door de toekomstige maatschappijen kosteloos moet geschieden; — die bepaling kan echter ook, even als eenige andere, op de reeds bestaande spoorwegdiensten toepasselijk worden verklaard. (Verg. Bijblad *Economist*, 1859). In dat geval hebben die maatschappijen aanspraak op schadeloosstelling, zoo namelijk voor haar daaruit schade ontstaat, niet reeds voortvloeijende uit de concessie of andere reeds gemaakte bedingen.

Bij kon. besluit is thans die bepaling van kosteloos brievenvervoer ook op den Rijnspoorweg van toepassing verklaard, en naar men verneemt, zal door de maatschappij schadeloosstelling worden gevraagd, op grond dat zij, bij de uitvaardiging der wet, door geen speciaal beding te dien aanzien gebonden was, hebbende zij kort vóór de uitvaardiging, alle met de regering bestaande schikkingen betreffende kosteloos of verminderd vervoer opgezegd. — Ook op dat punt zal dus welligt eene regterlijke uitspraak volgen.

Onder de aanvragen om spoorweg-concessie zonder verzoek om subsidie, behoort vooral de aanvrage voor de lijn *Utrecht*-Amersfoort-Nijkerk-*Zwolle* genoemd te worden. (Men vindt deze aanvrage o. a. in de *algemeene lijst van aangevraagde concessiën*, welke onlangs bij de memorie van antwoord van het wetsontwerp tot *spoorwegen-aanleg*, als bijlage door de regering is overgelegd). Deze lijn beveelt zich voorzeker in eenige opzigten aan; de aanleg is weinig kostbaar, en bij de tot standkoming der noorderlijn, zal zij eene zeer gewenschte kortere verbinding met de noord-oostelijke provinciën daarstellen. Thans is het verlangen, die lijn te verbinden aan eene andere, uitgaande van Zwolle, en midden door Overijssel naar de Pruissische grenzen gaande. Door de provinciën Utrecht en Overijssel, alsmede de bij deze lijnen betrokken steden, als Utrecht, Amersfoort, Zwolle, wordt groote belangstelling daarin betoond, met aanbieding van geldelijke ondersteuning. Ongetwijfeld zoude het hoogst gelukkig zijn te rekenen indien deze lijnen, tot aanvulling van de staatslijnen, tot stand mogten komen. Dit is echter, ook met het oog op den ongunstigen algemeenen politieken toestand, nog verre van zeker te achten.

Zeer belangrijk voor den Rijnspoorweg, en daardoor voor de Nederland-

Digitized by Google

sche spoorwegdiensten in het algemeen, is de opneming van de Rijnspoorweg-maatschappij in het Duitsche *Eisenbahnen-Verein*. Jaarlijks heeft er eene bijeenkomst van directeuren der duitsche spoorwegen plaats, waarin punten van aansluiting, exploitatie en verbeteringen worden besproken; daardoor wordt eene gewenschte eenheid bevorderd. — Die bijeenkomst was dit jaar te Danzig, en daarbij werd tot de opneming der Nederl. Rijnspoorweg-maatschappij in de Vereeniging besloten.

De *raad van toezigt* op de *spoorwegdiensten*, welk collegie bij kon. besluit van April ll. ingevolge de wet van Augustus 1859 is ingesteld, en wiens werkkring in onze vorige aflev. vermeld is, heeft in de maand Junij ll. zijne werkzaamheden aanvaard. De minister v. Binnenl. zaken heeft kort daarop in de *Staats-Courant* de nuttige aanschrijving gedaan, dat de klagten der ingezetenen aangaande eenige spoorwegdienst, schriftelijk aan dien raad behooren te worden ingediend. Ongetwijfeld is dat voor alle betrokken partijen verkieslijker, dan wanneer men uitsluitend het middel van ongeteekende dagblad-correspondentie te baat neemt. Door zich directelijk tot het competente collegie te wenden, hebben de ingezetenen meer waarborgen dat een grondig onderzoek der klagte plaats vindt.

Voor de uitvoering van den *spoorwegen-aanleg* is, fine Augustus, voorts eene speciale commissie benoemd, bestaande uit de heeren v. d. Kun, v. Meurs, en Sloet.

— Het Nederlandsche **telegrafennet** heeft dezen zomer eene niet onbelangrijke uitbreiding verkregen.

Reeds vóór eenigen tijd was eene telegraaflijn aangelegd van Amsterdam langs Zaandam, Purmerend en Hoorn, tot even benoorden Enkhuizen, — alsmede eene lijn van Leeuwarden, langs Sneek en de Lemmer, naar de zijde van Stavoren. Om de gemeenschap te voltooijen behoefde men alzoo het nederleggen van een telegraafkabel in de Zuiderzee, van Stavoren naar den Gelderschen-hoek in Noord-Holland, c^{a} een uur benoorden Enkhuizen. Dit heeft den 16^{n} Junij plaats gehad.

— De zaak der **Gymnastiek** heeft ten onzent weder een stap vooruit gedaan. Bij de regeling van het lager onderwijs te 's Gravenhage, heeft het gemeentebestuur aldaar nl. tot de daarstelling eener Gymnastiek-school op groote schaal besloten. Het lokaal waaraan geene kosten zijn gespaard, zal voldoende zijn om des noods al de kinderen der gemeentescholen dat versterkend onderwijs te doen genieten, en naar men vernoemt, is er alle vooruitzigt om een bekwaam hoofdonderwijzer te vinden, die dan tevens de inrigting tot het geven van privaat-lessen zal kunnen benuttigen. Dezen winter zal het onderwijs denkelijk een aanvang kunnen nemen. — Eere het gemeentebestuur der residentie, die het volksbelang op dit belangrijk punt, zoo waardiglijk bevordert. — Eene speciale commissie van toezigt, bestaande uit een lid van den gemeenteraad, eenige geneeskundigen en leden der gemeente, is met het toezigt op de school belast.

— Ten opzigte van onze O. Indische bezittingen zijn onlangs twee belangrijke benoemingen geschied:

Bij koninklijke besluiten van den 11^{n} Junij is de heer Stieltjes, eervol ontslagen officier der artillerie van het leger hier te lande, benoemd tot *adviseur voor de technische zaken* bij het departement van Kolonien, en hem tevens eene zending opgedragen naar Nederlandsch Indie, tot het doen van

Digitized by Google

een onderzoek omtrent de bestaande middelen van vervoer op Java, en het voorstellen van al hetgeen tot verbetering daarvan noodig is, in verband met ingeleverde ontwerpen en voorstellen tot den aanleg en de exploitatie van spoorwegen op dat eiland; terwijl tevens de heer J. Dixon tot hoofdingenieur voor spoorwegen en industrie in Nederlandsch Indie is benoemd.

Deze benoemingen openen het vooruitzigt op het tot stand komen eener sinds lang hooggewenschte onderneming, die op den bloei der exploitatie van Java, en daardoor voor het moederland van onberekenbaren invloed zijn kan. Ons vorig nº van *de Economist* behelst eenige beschouwingen dienaangaande, werwaarts wij den lezer verder verwijzen.

— De langverwachte en veelbesproken regeling van de zaak der **suiker-contracten** op Java heeft mede haar beslag gekregen; de *Staats-Courant* bevat het betrekkelijk besluit, waarin de zaak in bijzonderheden wordt vastgesteld, zoowel wat de verlenging der bestaande, als het aangaan van nieuwe suiker-contracten betreft.

Het bevat de algemeene grondslagen der gouvernements suiker-cultuur, maar laat de geheel vrije kultuur onaangeroerd, in afwachting of de ondervinding de noodzakelijkheid der regeling daarvan zal doen inzien. Nopens de *bestaande* contracten is als beginsel aangenomen de verlenging van 10 jaar dezer contracten op nieuwe en voor het gouvernement en de bevolking meer voordeelige voorwaarden. Ook zal vooreerst een getal nieuwe ondernemingen worden *uitbesteed*, bij wijze van proefneming. Met de *bestaande* zal dit niet plaats hebben. De regelen voor de uitbesteding zullen door de *Indische* regering worden vastgesteld. Voor de nieuwe ondernemingen zullen in den regel 4 à 500 bouws worden afgestaan. Het plantloon zal zijn: Van de opbrengst van 30 pic. per bouw *f* 3, tot 45 pic. *f* 2, boven de 45 pic. *f* 1 per bouw. Aan de inlandsche hoofden worden boven de bezoldiging extra toelagen, afwisselende van *f* 1.50 tot *f* 2.25 per bouw, naar gelang der meerdere opbrengst, verleend. De suiker aan het gouvernement te leveren bestaat uit 70 pCt., gelijk aan het standmonster No. 16 tot 20, en uit 30 pCt. gelijk aan de No. 12 tot 15. Voor No. 16 wordt betaald *f* 8 per pic. met een halven gulden vermeerdering tot No. 20 of een halven gulden vermindering beneden No. 12.

— Men weet dat de **tabaks-cultuur** bepaaldelijk in sommige streken van Java een groote mate van bloei en uitbreiding heeft verkregen. Tot heden is het die cultuur waarop voornamelijk verwezen wordt, om de mogelijkheid van vrijen arbeid op Java te betoogen.

Dienaangaande is in den loop van dezen zomer, een adres aan den Min. v. Kolonien ingediend, van reeders, fabrikanten en handelaars bij den tabakshandel betrokken, waarin verwezen wordt op een particulier berigt van Batavia 10 April, voorkomende in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 29 Mei, en luidende:

„Men verneemt, dat de regering haren wil heeft te kennen gegeven aan ambtenaren en inlandsche hoofden, om vrijen arbeid noch aan te moedigen noch tegen te werken."

Daardoor, zegt het adres, is bij de belanghebbenden de vrees ontstaan, dat die cultuur en de handel van dat artikel schijnt te worden bedreigd. Men vreest, dat dit besluit door sommige ambtenaren in eenen nadeeligen zin voor de belangen van die vrije cultuur wordt begrepen, en dat daardoor die belangen grootelijks dreigen geschaad te worden.

Digitized by Google

Adressanten zeggen voorts o. a.:

„De bouw van tabak is een dier weinige producten, welke de particuliere industrie op Java geheel vrij van dwang op de bevolking, en met geheel eigene krachten uitoefent. Die bouw brengt groote welvaart in de kolonie, en is hoogst belangrijk voor die van het vaderland in het algemeen en van de ondergeteekenden in het bijzonder.

Bijna uitsluitend naar Nederland uitgevoerd, geeft dit artikel eene belangrijke bijdrage voor de terugvracht der schepen, die zich voor eigene rekening naar Indie begeven.

Ofschoon reeds een bloeijenden tak van handel daarstellende, is de tabakscultuur op Java nog slechts in hare kindschheid. Mogten geene maatregelen worden daargesteld, die den vooruitgang belemmeren, dan zal ongetwijfeld eene spoedige en krachtige toeneming van zelve het gevolg zijn.

In de laatste jaren was de invoer meermalen tien millioen ponden voor rekening van particulieren naar Nederland gevoerd, en daar tot prijzen verkocht, die aan de beroemde en voordeelige resultaten van de productie van de Spaansche kolonien en de Philippijnen doen denken.

De ondergeteekenden wenschen en vertrouwen, dat het daarom Uwe Excellentie behage, te voorkomen dat een dergelijke tak van groote en algemeene welvaart voor zoo vele Nederlandsche onderdanen, zoowel hier als in Indie, niet alleen niet worde belemmerd, maar veel meer worde ondersteund en aangemoedigd."

— Onlangs zijn voorts nog twee maatregelen genomen, welke voor de toekomst van onze Oost-Indische bezittingen, voor de ontwikkeling der nijverheid aldaar, en vooral voor het lot van de afstammelingen der Europeanen van hoog belang zijn.

De eerste, zoo leest men in de Amst.-Ct., betreft de oprigting eener *ambachts- of industrieschool* te *Soerabaija*, welke zich zoo snel ontwikkelende stad de hoofdzetel der nijverheid van Nederlandsch-Indiën mag genoemd worden. Die school, waar theoretisch onderrigt om niet of tegen zeer lage retributie zal gegeven worden aan allen die het verlangen, zal, wat betreft de opvoeding, in naauw verband staan met het jongensweeshuis, dat te *Soerabaija* wordt opgerigt, en wat de praktische vorming aangaat, met den rijksconstructiewinkel en de rijksfabriek van stoom- en andere werktuigen.

De tweede maatregel is van meer algemeene strekking en heeft ten doel om, bij alle eenigzins belangrijke garnizoenen of geniewerken, zoowel op Java als op de buitenbezittingen, voor afstammelingen van Europeanen, de zoogenaamde inlandsche kinderen, de gelegenheid te openen tot het aanleeren van eenige ambachten, als daar zijn het kleêr- en schoenmaken, het geweermaken, smeden, timmeren, metselen, zadel-, tuig- en wagenmaker, steen- en pannenbakker, verwen, enz. enz. Jongelingen tusschen twaalf en achttien jaren zullen zich daartoe kunnen aanmelden en eene opklimmende maandelijksche toelage genieten. Die aansluiting aan het leger zal hen tevens aan orde, tucht en arbeidzaamheid gewennen.

— De Twentsche Vereeniging tot bevordering van nijverheid en handel, waarvan wij vroeger de oprigting bespraken, hield in de maand Junij ll. weder eene vergadering, vooral met het doel om kennis te nemen van de correspondentie met de gemeentebesturen van Enschedé en Almelo over de subsidiëring der op te rigten industrieschool. (Zie vorige kronijk.)

Digitized by Google

Die correspondentie had, blijkens het verslag van het bestuur, nog tot geene voldoende uitkomst geleid, daar beide besturen waren blijven persisteren bij hunne aanbiedingen, het eerste om *f* 3000 's jaars, en het andere om *f* 20,000 tot daarstelling der gebouwen en *f* 1000 's jaars te geven. Op voorstel van het bestuur is daarop besloten om zich tot den minister van Binnenlandsche Zaken te wenden, ten einde door diens medewerking te trachten de daarstelling der school tot stand te brengen.

— Te Utrecht, bij de boekhandelaren Kemink en zoon, zijn uitgegeven: *Eenige opmerkingen omtrent het op den 2den Mei* 1860 *voorgestelde ontwerp van wet ter afschaffing der slavernij in Suriname, voornamelijk in betrekking tot het staatstoezigt over de vrijgemaakte slaven, door J. Wolbers.* De S. is over het algemeen nog al ingenomen met het wets-ontwerp, en vooral ten aanzien van de thans gemaakte afscheiding der immigratie en emancipatiekwestie, waaromtrent de denkbeelden van den heer v. d. Gon Netscher worden wedersproken. Voorts verlangt de S. nadere ontwikkeling in het ontwerp: 1°. van de uitzonderingen die met betrekking tot het burgerlijk regt tusschen de vrije bevolking en de geëmancipeerden zullen worden gemaakt; en 2°. van de regeringsmaatregelen tot uitvoering der wet te nemen. Hij geeft voorts nog eenige wenken omtrent de wijze waarop het staatstoezigt over de geëmancipeerden, volgens hem, zou moeten worden uitgeoefend.

— Onze vorige Aflevering van het Bijblad behelsde een kort overzigt van de kwestie der vreemde muntspeciën, meer bepaaldelijk wat de *Belgische centen* betreft. Wij hopen door die regels de ware nadeelen van die circulatie in de hoofdtrekken te hebben aangetoond, en daardoor welligt iets te hebben bijgebragt tot medewerking bij de maatregelen der waarschuwingen die daartegen van regeringswege worden genomen.

Eene andere niet minder belangrijke circulatie van vreemde munt is die der *thalers* of liever onderdeelen van *thalers* in Twenthe. Algemeen worden daar de loonen der fabriekarbeiders, in plaats van in Hollandsch geld, in Pruissisch voldaan; dit geschiedt tegen een koers die wel gemakkelijk is in de berekening, doch veel te hoog naar de innerlijke zilverwaarde der *thaler* (en nog veel meer der pasmunt), namelijk tegen den koers van *f* 1.80, terwijl de koers, volgens de verhouding van fijn zilver in de beide munten, doorgaans op c^a^. *f* 1,72 of *f* 1.73 komt te staan. Voorzeker is zoodanige stand van zaken de aandacht der regering ten volle waardig; waar vreemde standpenning tegen handelskoers circuleert, gelijk franken en vijf-frankstukken in vele gedeelten des rijks, behoeft de regering niets te regelen of te verbieden; de ingezetenen moeten zelve toezien; doch geheel iets anders is het waar vreemde en slechte *pasmunt* niet volgens handelskoers, doch in plaats van Nederlandsch geld wordt betaald, ja wordt opgedrongen. Aan de regering is bij de muntwet de regeling der hoeveelheden pasmunt voorbehouden. Standpenning mag door iedereen aan de munt geslagen en in wandeling gebragt worden; doch pasmunt niet, die wordt slechts voor het rijk gemunt, en uitgegeven voor zooveel men denkt dat er behoeftte aan is. Wat baat nu die wetsvoorzorg, indien vreemde pasmunt in gebruik komt en in een groot gedeelte de circulatie vormt, en niet alleen als pasmunt, doch *in plaats van standpenning*, ten groot nadeele voor den arbeider die in vreemde pasmunt betaald wordt, terwijl de winkelprijzen van al zijn benoodigdheden daarnaar geregeld zijn,

Digitized by Google

en hij dus minder bekomt voor zijn loon, dan wanneer de bedongen som hem in Ned. courant ware betaald. Ongetwijfeld is dus deze zaak de aandacht der regering waardig, en het vroeger vermeld verslag der Staatscommissie over dit onderwerp in 1855 benoemd, behelst ook hieromtrent onderscheidene belangrijke zienswijzen en voorstellen.

Men verneemt thans dat, ter wering van den omloop van vreemde muntspecien, van de verschillende departementen van algemeen bestuur de bepaling is uitgegaan dat aan de aannemers van benoodigdheden voor het rijk ontzegd is, hunne betalingen hier te lande in vreemde munt te bewerkstelligen. Daar dit mede van toepassing was op de publieke en onderhandsche aanbestedingen der Ned. Handelmaatschappij, van voor de kolonien bestemde Gouvernements goederen, heeft zij in de bestekken harer eerstdaags te houden publieke aanbesteding de voorwaarden opgenomen, dat: „betaling met vreemde muntspecien aan werkloon, door aannemers van artikelen hier te lande vervaardigd of bewerkt, de uitsluiting dier aannemers van alle verdere deelneming aan leveringen ten behoeve van het departement van kolonien ten gevolge heeft." De Nederl. Handel-Maatschappij heeft daarenboven bij eene ciculaire ter kennis van de verschillende belanghebbenden gebragt, dat deze maatregel, ingevolge de voormelde ministeriele aanschrijving, ook op alle door haar, *buiten publieke aanbesteding*, aangeschaft wordende goederen ten dienste van het Indische bestuur zal worden toegepast, zoodat de bovenaangehaalde bepaling, van heden af, eene stilzwijgende voorwaarde van al die bestellingen uitmaakt. Het is te hopen, gelijk de Handelmaatschappij er zich dan ook mede vleit, dat deze door het algemeen belang geboden maatregel, van de zijde der fabriekanten en andere leveranciers de vereischte medewerking zal ondervinden, en dat zij daardoor buiten de noodzakelijkheid zal worden gesteld, om de voormelde strafbepaling toe te passen.

OVERZIGT DER VEILINGEN.

De politieke gebeurtenissen, die reeds gedurende zulk eenen geruimen tijd eenen nadeeligen invloed op den handel uitoefenden, nog steeds dezelfde blijvende, ja zelfs van dag tot dag dreigender wordende, beletten ook in de zomermaanden van dit jaar voor de meeste hoofdartikelen, hoewel veel verhandeld, in den loop der prijzen die verbetering, die men anders daarvan verwachten kon, en het bleek maar al te duidelijk, dat wanneer het vertrouwen ontbreekt de behoefte alleen, zelfs al is die toenemende, op den loop der prijzen bij voortduring geenen gunstigen invloed kan uitoefenen.

Onder zulke omstandigheden mag men in het algemeen den afloop der veilingen van de N. H. M. als zeer gunstig beschouwen, die dan ook toevallig meestal plaats hadden op een tijdstip, dat de politieke hemel, voor een oogenblik oplichtende, de lust tot zaken weder deed aanwakkeren, die veelal evenwel spoedig in hunne resultaten niets dan teleurstelling gaven. Wij laten hieronder een overzigt der veilingen volgen naar de orde in welke zij gehouden werden.

Digitized by Google

Koffij. De gunstige meening die zich reeds het geheele jaar voor dit artikel toonde om de veel kleinere toevoeren van Braziel koffij, en die onder gewone omstandigheden misschien eene belangrijke rijzing zoude veroorzaakt hebben, maakte nu slechts dat de veilingen der N. H. M. goed verkocht werden, en de waarde zich daarna, hoewel met moeite, ten minste eenigzins souteneerde.

Dit was dan ook het geval met de veiling van 841 vaten en 1762 balen *Ceylon koffij*, 26 Junij te Amsterdam gehouden, waarvan de afloop zeer bevredigend was, zijnde eenige nommers van ½ tot 1 ct. boven taxatie betaald, zooals hieronder opgegeven:

	Vaten. heele	halve	Balen.		Taxatie.	Verkocht.
No. 1	65	26	4	*Plantation.*	40½	40½
„ 2	137	21	—		41	40½
„ 3	42	1	—		42	42½—43
„ 4	47	2	1		42	42½
„ 5	44	10	—		39½—40	39½
„ 6	—	—	781	*Native.*	36 36½	37
„ 7	56	2	252		36	36
„ —	300	88	772		—	
	691	150	1810			

Tin. De afloop der veiling van 141,953 Blokken, 28 Junij te Rotterdam gehouden, was zeer gunstig, hoewel de prijs van *f* 79½ nog *f* 3. lager was dan in het vorige jaar.

Dat intusschen het bedongen cijfer nog zeer hoog te noemen is, blijkt uit onderstaand overzigt der veilingen gedurende de laatste 23 jaren.

Jaren.	Rotterdam. Blokken.	Prijzen.	Jaren.	Amsterdam. Blokken.	Prijzen.	Totaal Blokken.
		Guldens.			Guldens.	
1837. Febr. 17	5.539	46¼—47	1837. Febr. 15	7.722	45	28.041
„ August. 25	5.818	44¼—44⅜	„ Aug. 22	8.042	44 —44½	
1839. Julij 19	13.000	45 —45½	1839. Julij 17	15.000	45¼	58.133
„ October 17	10.740	43 —43½	„ Oct. 22	19.393	43	
1840. Julij 17	8.000	44 —44½	1840. Julij 15	12.110	43½—44¼	27.320
„ Nov. 30	7.410	47				
1841. April 29	9.665	45¼—45	1841. April 27	13.695	45¼—45	54.241
„ Sept. 29	13.566	44⅜—45½	„ Sept. 27	17.315	44 —45	
1842. Maart 22	12.820	44 —44½	1842. Maart 18	17.330	44 —44¾	78.299
„ Sept. 28	22.129	39	„ Sept. 23	26.020	39	
1843. Maart 15	29.567	34½	1843. Maart 17	24.102	36½	95.439
„ Sept. 21	41.522	34	„ Sept. 18	31.417	34	
1844. Maart 6	6.234	43¼—42	1844. Maart 12	7.160	42	63.160
„ Sept. 17	23.718	41	„ Sept. 20	26.028	41	
1845.			1845. April 21	75.102	43⅞10	75.102
1846. Junij 17	60.090	55¼				60.090
1847.			1847. Julij 27	119.955	45½	119.955
1848. Aug. 29	84.943	40				84.943
1849.			1849. Aug. 2	249.937	40 —40½	249.037
1850. Aug. 6	117.766	50¼				117.766
1851.			1851. Aug. 5	111.181	47¼—48	111.181
1852. Aug. 4	156.702	50¼—50¾				156.702
1853.			1853. Aug. 17	122.312	72	122.312
1854. Aug. 9	132.854½	66				132.864½
1855.			1855. Aug. 16	134.430	74½	134.430
1856. Aug. 7	167.382	73½				167.382
1857.			1857. Julij 16	190.559	82¼	190.559
1858. Julij 6	190.842	69⅘				190.842
1859.			1859. Julij 7	139.128	82½	139.128
1860. Junij 28	141.953	79½				141.953

Digitized by Google

Doch nog meer blijkt dit uit den te bedingen prijs voor het artikel na de veiling, zoo als ook dat meestal in de veilingen der N. H. M. de hoogste prijzen bedongen werden.

PRIJZEN IN HET BEGIN VAN ELKE MAAND IN 20 JAREN.

	1841	1842	1843	1844	1845	1846	1847	1848	1849	1850	1851	1852	1853	1854	1855	1856	1857	1858	1859	1860
1 Januarij *f*	47	45	38	42	40½	55	60	49	48	45	50	48½	58	70	66½	77	86	63½	76	82
1 Febr. -	47	45	38	42	41	54	60	48½	51	49½	51½	49	60	78	66	76½	87½	70	78½	81
1 Maart -	47	45	37	42	41	54	60	48½	56	45	51	48	70	76½	62½	73½	92	70	78½	81
1 April -	47	44½	36½	42	42	52	60	45½	56	43	49½	48	71	72	65½	78½	90	65½	80	80½
1 Mei -	45	44½	36	41	46	53	60	45½	58	42	48	50	69	74½	65	82	87	70	75	80
1 Junij -	47	44	36½	41	55	53	55	45½	55	41¼	46½	51	68	72	67	82	86½	67	77	79½
1 Julij -	47	44	36½	41	55	60	55	48	48	47	47	51	68	70	68	79	80	67	80½	79
1 August. -	47	42	36¼	41	59	60	52	48	43	46	49	51¼	68	66	72	76	86½	68	85½	76½
1 Sept. -	47	42	34	41	60	60	52	40½	40½	49½	47¼	52½	72	67	75	75	84	68½	85	
1 October -	45¼	42	34	41	60	60	51	44	40½	49½	47	52¾	72	67	75	78½	83	68½	84½	
1 Novemb.-	43	39	36	41	64	60	48½	44	40½	49	47	53½	71	68	74½	82	76	72	80	
1 Dec. -	43	39	36	41	60	60	49	44	43	48½	47½	50	75	67	74½	83	69	73	80	

Bindrotting. De veiling van 180,556 bossen *Bindrotting*, 12 Julij te Rotterdam gehouden, liep niet zoo hoog af als die in het begin van het jaar, zijnde de prijzen van *f* 6.— tot *f* 14.40 tegen 27 Maart *f* 7.— *f* 15.30. Dit is trouwens niet te verwonderen, daar op artikelen die, zoo als dit, voor industrie gebezigd worden, de invloed van onrustige tijden zich dubbel doet gevoelen.

Droogerijen. De afloop der veiling van dit artikel was ook niet hoog, invergelijk met vroegere jaren, vooral wat de *Gom Damar* betreft, evenwel toch bevredigend te noemen daar de geheele kwantiteit ten minste coulant werd verkocht, en de *Gom-elastiek* zeer hoog betaald werd, zelfs boven taxatie, zoo als hieronder blijkt:

229 collis *O. I. Gom-Elastiek.*

			Taxatie.	Verkocht.	
Ca. 1350	Ko.	goede prima	*f* 138—140	*f* 141	pr. 50 kilo.
19300	„	mooi secunda	„ 136—137	„ 138—140¾	„ „ „
3800	„	goede dito.	„ 134—135	„ 136	„ „ „
950	„	in platen	„ 80—90	„ 121	„ „ „

7482 stukken *Gutta-Percha.*

Ca. 16000	Ko.	AA	130—140 ct.	111—121	pr. ½ kilo.
6200	„	B	125—130	101	„ „ „
10000	„	BB	115—120	71—80	„ „ „
340	„	diverze	100—110	80—121	„ „ „
1200	„	ordinair	80—90	82	„ „ „

1078 kisten *Gom Damar.*

Ca. 42800	Ko.	3/4 prima	26—28 ct.	23¾—27½	pr. ½ kilo.
23600	„	½ prima ½ sec.	25—26	23½—23¾	„ „ „
6430	„	uitschot	10—12	9½—11½	„ „ „

1386 balen *Sagomeel.*

Ca. 90600	Ko.	tamelijk blank	*f* 8—8½	*f* 8—8.20	pr. 50 kilo.
1600	„	mooi blank	„ 9—9½	„ 10.20	„ „ „

1061 collis *Siam Paarlsago.*

Ca. 44500	Ko.		*f* 9—9½	*f* 8.60—9.20	pr. 50 kilo.
30600	„		„ 10—10½	„ 8 —8.75	„ „ „

Digitized by Google

49 collis *Sago.*

				Taxatie.	Verkocht.
Ca.	6760	Ko.	Paarlsago	*f* 10—10¼	*f* 8.50—8.60 pr. 50 kilo.
	300	„	Borneo id.	„ 13—13½	„ 14.75 „ „ „

158 takken *Cassia Vera.*

Ca.	5140	Ko.	30—32 ct.	30—32¾ pr. ½ kilo.

Suiker. De loop van dit artikel volgde bijna geheel den loop der fondsenprijzen, in zooverre geen artikel meer direkt door de politieke gebeurtenissen bewogen werd, daar vooral voor onze hollandsche markten de meerdere rust in Italie en den Levant alles beslist. Dit was dan ook nà de Mei-veiling het geval. Gedeeltelijk door de overdreven prijzen daarin betaald, gedeeltelijk door een ongunstiger wending in de algemeene omstandigheden konde kort na de veiling zelf tot *f* 2.— onder de waarde niet verkocht worden. Op die verlaging vertoonde zich evenwel spoedig nieuwe kooplust, en toen men daarbij vernam dat het kwantum in de maand Julij in veiling te verwachten, veel kleiner zoude zijn dan men eerst gemeend had, verbeterden de prijzen spoedig, en voorspelden weldra eenen hoogen afloop voor de Julij-veiling.

Die veiling, groot 64,881 kranjangs, den 26 Julij te Amsterdam gehouden, beantwoordde daaraan dan ook geheel, daar alles coulant verkocht werd en voor bruin en blond zelfs ¼ boven Mei betaald werd; dat het witte suiker iets lager ging, was alleen aan totaal gebrek aan uitvoer naar Rusland te wijten, waarvoor deze soorten alleen eene bijzondere waarde hebben. Ongeveer 15,000 kranj. werden voor uitvoer hoofdzakelijk België genomen, het overige door de hollandsche fabrieken.

Standaard.		Kranjangs.	Goed tot fraai.	Slap.	AVARIJ Goed tot fraai.		AVARIJ Slap.	
					26 Julij 1860.	15 Mei. 1860.	26 Julij 1860.	15Mei 1860.
			Gulden.	Gulden.	Guld.	Guld.	Guld.	Guld.
Donkerbruin	No. 1	—	— à —	— à —	—	—	—	
	„ 2	—	— „ —	— „ —	—	—	—	—
	„ 3	—	— „ —	— „ —	—	—	—	—
Bruin	„ 4	—	— „ —	— „ —	—	—	—	—
	„ 5	—	— „ —	— „ —	—	—	—	—
	„ 6	—	— „ —	— „ —	—	—	—	—
Lichtbruin	„ 7	109	— „ —	— „ —	—	—	—	—
	„ 8	248	— „ —	30 „ —	—	—	30	—
	„ 9	1152	— „	30¼ „ 30¾	—	31¾	30½	32¼
Blond of Geel	„ 10	2364	33½ „ 33¾	31½ „ 32¾	33¾	33	32	—
	„ 11	2191	34¼ „ 35	32¾ „ 34	34¾	34	33½	33
Grijs	„ 12	1313	— „ —	34 „ 34¾	—	35½	34¼	34¼
	„ 13	680	36 „ —	— „ —	36	36½	—	—
Half Wit	„ 14	1400	36¾ „ 37	— „ —	36¾	—	—	—
	„ 15	7313	37 „ 38¼	36¼ „ —	37¼	37½	36½	—
	„ 16	20444	37½ „ 39½	„ —	38¼	38¾		—
	„ 17	16200	38 „ 39¾	37¾ „ —	38¾	39¼	37¾	—
Wit	„ 18	5258	38 „ 39¾	37¾ „ 38	38¾	39¾	38	—
	„ 19	289	39 „ 39¾	— „ —	39¼	40	—	—
	„ 20	—	— „ —	— „ —	—	—	—	—

Digitized by Google

Sedert bleef de markt vrij goed gesouteneerd, en schoon door enorme gelijktijdige aanvoeren de markt tijdelijk iets terug ging, zoo bestaat het vooruitzigt dat ook de September-veiling van 30,427 krjs. gunstig zal afloopen, vooral indien de zaken in de Middellandsche Zee eenigzins tot rust mogten komen.

Koper. De inschrijving naar 500,000 kilos oude koperen duiten, door het gouvernement den 26 Julij te Rotterdam gehouden, had tot resultaat dat de geheele kwantiteit tot *f* 49.— gegund werd, zijnde *f* 4,77 lager dan de laatste verkoop.

Specerijen. Was er eene veiling op welker afloop de algemeene verwachting zeer gespannen was, zoo was het deze. De voortdurende verlaging immers, die dit artikel in de laatste jaren onderging, maakte dat iedereen huiverig was zich op nieuw daarmede te belasten, tenzij tot eene nieuwe verlaging. De afloop toont dan ook, wat de notenmuscaat betreft, weder eene verlaging van 11 cents en toch kan het gouvernement te vreden zijn, dat de geheele kwantiteit heeft kunnen verkocht worden, en zal het eerst later moeten blijken of de koopers daarbij even voordeelig gehandeld hebben.

Wij laten hieronder een vergelijk volgen der verkoopen van specerijen in de laatste 26 jaren.

Jaren.	NOTENMUSCAAT.		FOELIE.		NAGELEN.	
	Verkocht in veiling door de N. H. M.	Prijzen van Noot N°. 1 in veil. der N. H. M.	Verkocht in veiling door de N. H. M.	Prijzen van Foelie D. in veil. der N. H. M.	Verkocht in veiling door de N. H. M.	Prijzen van Nagelen in veil. der N. H. M.
	Vaten.	Cents p. ½ kilo.	Vaten.	Cents p. ½ kilo.	Vaten.	Cents p. ½ kilo.
1835	1289	345 à 312	482	277 à 255	1043	53 à 51
1836	866	312 „ 315	432	201 „ 230	525	51 „ 60
1837	1387	250 „ 252	381	200 „ 205	474	50 „ 58
1838	1027	249 „ 238	462	202 „ 155	964	57 „ 59
1839	1777	230 „ 211	443	156 „ 155	669	73 „ 56
1840	729	200 „ 182	327	130 „ 155	niets.	75
1841	987	161	309	128	880	85 „ 56
1842	1385	142 „ 150	427	103 „ 135	868	51 „ 54
1843	1874	130 „ 108	639	105 „ 93	579	53
1844	790	195 „ 181	406	170 „ 159	174	72 „ 66
1845	1435	262	445	250	644	81
1846	1000	222	360	185	500	66
1847	geen veiling	geen vg.(235 à 247)	geen veiling	geen vg.(185 à 205)	geen veiling	geen vg.(58 à 62)
1848	1775	126	629	121	686	42
1849	2775	166	824	150	1312	41
1850	1014	232	366	213	582	47 „ 48
1851	2330	148	830	136	1342	38
1852	1434	186	192	190	493	41
1853	574	230	411	196	436	47
1854	1097	163	539	141	515	38
1855	1843	152	367	144	199	41
1856	1154	147	280	135	996	33
1857	1516	130	657	113	niets.	31
1858	1702	121	652	96	1018	24
1859	1641	107	602	83	niets.	24
1860	1872	96	792	74	353	24

Digitized by Google

DE REGELING VAN HET LAGER ONDERWIJS, NAAR AANLEIDING DER WET VAN DEN 13 AUGUSTUS 1857.

Het goede dat, naar aanleiding der laatst ingevoerde wet op het Lager Onderwijs, voor ons schoolwezen tot stand moet komen, hangt voor een groot deel af van de regeling, die volgens art. 70 der wet binnen drie jaren na de invoering, en dus voor het einde van 1860 moet plaats vinden. Heeft die regeling zoo plaats als de wetgever wenscht, en als de geest der wet medebrengt, met andere woorden: wordt de wet op eene milde wijze toegepast, dan zal de invoering er van heilrijke gevolgen opleveren; wordt die regeling echter op eene bekrompene wijze ten uitvoer gebragt, dan zal ons schoolwezen meer en meer in een kwijnenden toestand geraken, tot groot nadeel van land en volk.

Daar het tijdperk voor die regeling aangewezen ten einde spoedt, zoo is het gewis geen onbelangrijk onderwerp, zoowel uit een moreel als intellectueel en materieel oogpunt beschouwd, om de aandacht te bepalen bij eenige punten waarop bij die regeling vooral acht moet worden geslagen en daarbij den blik te vestigen op 't geen men hier en daar waar de regeling is tot stand gekomen, in 't belang der zaak heeft gemeend te moeten bepalen.

Het is noodig daartoe een blik te vestigen op den toestand waarin de te regelen zaken tot dus ver verkeerden, op den staat waarin zij volgens de wet moet worden gebragt en op de middelen waardoor zij in dien staat kunnen en moeten gebragt worden.

Volgens genoemd art. 70 der wet, moet binnen den gestelden termijn geregeld worden.

1. het getal scholen, naar evenredigheid der bevolking en de behoefte, alsmede de uitbreiding van het onderwijs;

2. den bijstand in het onderwijs aan den Hoofd-onderwijzer te verleenen;

3. de jaarwedden en andere voordeelen der Hoofd- en Hulp-onderwijzers en de toelagen ten behoeve der kweekelingen;

4. de bestrijding der kosten van het onderwijs.

In de eerste plaats moet dus bepaald worden, onafhankelijk van

Digitized by Google

't geen er bestaat, *hoevele* scholen er in elke gemeente moeten zijn, *waar* zij moeten wezen en *hoe* zij moeten wezen, dat is, of het gewoon lager onderwijs er voldoende is, dan wel of er uitgebreid lager onderwijs moet gegeven worden en zoo dit het geval mogt zijn, dan tot welke vakken zich dit behoort uit te strekken.

De bepaling van 't getal der scholen, zoowel als de beoordeeling van de noodzakelijkheid van uitbreiding van 't onderwijs, wordt opgedragen (art. 17) aan den Gemeenteraad, maar wordt onderworpen aan het oordeel van Gedeputeerde Staten en van den Koning, die daarover ongetwijfeld het oordeel zullen vragen van hen, die met het schooltoezigt belast zijn.

De bijstand, die aan den Hoofd-onderwijzer moet worden verschaft, wordt in art. 18 omschreven. Voor zoo verre het Hulp-onderwijzers betreft, worden deze door den Gemeenteraad benoemd, uit eene voordragt door Burgemeesters en Wethouders in overleg met den Hoofd-onderwijzer en Schoolopziener opgemaakt. De kweekelingen worden door den Hoofd-onderwijzer, onder goedkeuring van den districts-schoolopziener, benoemd en ontslagen, alles volgens art. 22.

De jaarwedden en toelagen aan Hoofd- en Hulp-onderwijzers te verleenen worden door den Gemeenteraad, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, bepaald, volgens art. 19. Hiervoor worden echter regels opgegeven: vooreerst in art. 19 en 20; maar verder ook in art. 69, waarin voorgeschreven is, dat de jaarwedden van alle tijdens het in werking treden der wet dienstdoende openbare Hoofd-onderwijzers en Hoofd-onderwijzeressen tot geen minder bedrag mogen bepaald worden dan 't geen gemiddeld in de laatste vijf jaren vóór het tijdstip der invoering der wet, door hen is genoten.

Eindelijk worden de kosten van het onderwijs in art. 32 omschreven en als bronnen daarvoor aangewezen:

a de gemeentekas, voor zoo verre er niet zijn

b andere bronnen, zie art. 31, en

c schoolgelden, onder nadere bepalingen, opgegeven in art. 33, 34 en 35.

Bij de regeling van het aantal en de soort der scholen, komt natuurlijk in aanmerking, voor zoo verre de bestaande scholen daarbij worden opgenomen, of de onderwijzers, die aan het hoofd dier scholen staan, als zoodanig kunnen blijven fungeren, waartoe art. 68 de vrijheid verleent. Indien er, ingevolge art. 68 alinea 4, bijzondere scholen van de tweede klasse onder de openbare worden opgenomen, dan worden de onderwijzers dier scholen aan het hoofd daarvan geplaatst, want anders blijven die scholen wat zij zijn en voor eene nieuw opgerigte

Digitized by Google

openbare school, zoude de vervulling na een vergelijkend examen moeten geschieden.

Het is intusschen te verwachten dat vele, door ouderdom of gebreken min geschikte onderwijzers ontslagen en volgens art. 26 gepensioneerd behooren te worden.

Wanneer wij het oog vestigen op de bestaande scholen, dan gelooven wij dat over het algemeen het getal en de plaatsing vrij voldoende genoemd mogen worden. Wel zijn er hier en daar afgelegene gehuchten of buurtschappen, waar de vestiging eener school wenschelijk zoude zijn, doch zulks heeft op de regeling van 't geheel niet zulk een grooten invloed, dat het noodig is daarop in 't bijzonder de aandacht te vestigen. De verschillende besturen, die hierover moeten oordeelen, zijn met de plaatselijke omstandigheden bekend en kunnen en zullen zich gewis daarnaar rigten.

Intusschen zijn vele dier scholen bijzondere scholen en daar de wet wil dat het onderwijs, 't welk van rijkswege gegeven wordt, overal voldoende moet zijn, zoo is het alzoo noodzakelijk dat bij de regeling op zoodanige plaatsen, waar thans het onderwijs eene zaak is van particuliere concurrentie, door de oprigting van openbare scholen in de behoefte aan deugdelijk onderwijs worde voorzien. In zoodanige gemeenten waar geene of geen genoegzaam getal openbare, maar wel bijzondere scholen zijn, kunnen, ingevolge art. 68 alinea 4 die bijzondere scholen tot openbare worden gemaakt, wanneer de onderwijzers ten minste den tweeden rang bezitten en de gemeente-besturen in overleg met den schoolopziener zulks wenschelijk oordeelen. Het is ook allezins billijk, dat bij het tot stand brengen van openbare scholen in de eerste plaats worde onderzocht in hoeverre de bestaande bijzondere scholen daarvoor in aanmerking kunnen komen. Indien toch door het gemeente-bestuur nieuwe openbare scholen werden opgerigt, zouden de onderwijzers der bijzondere scholen daardoor ligt voor een groot deel van hun bestaan worden beroofd. Zij zouden er echter niet zijn, indien de gemeente-besturen in tijds goede openbare scholen hadden opgerigt.

Voor zoo verre nu die onderwijzers, die soms gedurende langen tijd door hunne scholen de gemeenten hebben ontlast van de zorg om door goede openbare scholen in de behoeften aan degelijk onderwijs te voorzien, aan de tegenwoordige eischen kunnen voldoen, ligt het voor de hand om hunne scholen tot openbare scholen te maken. En terwijl de wet er vrijheid toe verleent kan men tevens zeggen dat zij er eenigermate regt op hebben, omdat zij niet in dien toestand zouden zijn gekomen wanneer het openbaar onderwijs vroeger behoorlijk ware geregeld geworden. Het zoude echter onvergeeflijk zijn wanneer men,

Digitized by Google

uit een verkeerd geplaatst medelijden, oude en afgeleefde of wel min geschikte onderwijzers aan het hoofd plaatste van de eene of andere openbare school. Maar treurig ook zoude het zijn om de zoodanigen aan hun lot over te laten en der armoede prijs te geven. Geeft de wet hun geen regt op pensioen uit 's Rijks kas, toch vordert de billijkheid, dat men hen, die hunne jeugd en mannelijken leeftijd aan de belangen der jeugd, en als zoodanig aan het algemeen welzijn, hebben toegewijd, zonder in de gelegenheid te zijn om daardoor iets voor den ouden dag op te leggen — en in den regel levert de betrekking eens onderwijzers niet meer op dan voor het bestaan eener huishouding hoogst noodig is — op de een of andere wijze in hunne behoeften helpt voorzien. Hoe zulks kan en behoort te geschieden kan natuurlijk niet worden voorgeschreven, daar zulks geheel en al afhankelijk is van plaatselijke omstandigheden. Het schijnt echter dat in steden en groote gemeenten tot dusver het openbaar onderwijs het gebrekkigst is geregeld en daarom aldaar de meeste bijzondere onderwijzers worden gevonden, die in de opgenoemde termen vallen. En juist in zoodanige gemeenten heeft men gewoonlijk de meeste en geschiktste gelegenheden en hulpbronnen, om voor hen te zorgen, van wier diensten men langen tijd voordeel heeft getrokken; hetzij door plaatsing in eenig gesticht b. v. een gasthuis, hetzij door een vrijwillig pensioen aan hen te verleenen, of ook door hen, voor zoo verre zij daartoe de geschiktheid hebben, in eene andere betrekking te plaatsen, of hen voor eenig ander werk te gebruiken.

Wij komen nu tot de vraag: hoe moeten deze scholen wezen? en deze vraag is hoogst gewigtig en verdient met alle belangstelling overwogen te worden.

Hebben wij hier vooral op 't oog de school als inrigting van onderwijs, ook het locaal zoowel als de meubelen en hulpmiddelen dienen hier in aanmerking te komen. Tot het geven van doelmatig klassikaal onderwijs, is het toch eene onmisbare vereischte, dat de inrigting van het locaal daarvoor behoorlijk geschikt zij, en dat de noodige meubelen en hulpmiddelen in voldoenden toestand er in voorhanden zijn. Maar ook op den gezondheids-toestand der kinderen, kunnen de locaalen een belangrijken invloed uitoefenen, en ook deze vereischen alzoo een naauwlettend toezigt. Hoogst gewigtig toch is eene goede gezondheid voor het geestelijk en zedelijk, zoowel als ook voor het maatschappelijk en stoffelijk welzijn van den mensch en de zorg er voor een onzer duurste verpligtingen. 't Is vreemd dat men, vooral in groote steden, waar vaak een groot getal leerlingen in te kleine, sombere, vochtige en slecht ingerigte vertrekken wordt opgehoopt, er zoo weinig aan schijnt te

Digitized by Google

denken, dat zulks een allernadeeligsten invloed op de lust en opgewektheid niet alleen, maar ook op den ligchamelijken welstand der jeugd uitoefent.

Volgens de memorie van toelichting komen bij de beoordeeling der localen in aanmerking:

de ligging van 't gebouw;
het terrein waarop het is of wordt gebouwd;
de nabijheid van andere woningen;
de hoogte, ruimte en verlichting van het vertrek;
de luchtverversching;
de plaatsing der ramen en deuren;
de vloer;
de hoogte der banken en schrijftafels

en in een woord, alles wat maar eenigermate op den gezondheidstoestand der kinderen van invloed kan zijn.

't Is te bejammeren dat onder de bestaande localen, zelfs onder die welke in den laatsten tijd, toen men reeds goede voorschriften daaromtrent had, zijn gebouwd, nog zoo vele zijn, die ondoelmatig moeten genoemd worden, en toch met dezelfde of weinig meerdere kosten beter hadden kunnen worden ingerigt. Vooral laten hoogte, ruimte, luchtverversching, verwarming, plaatsing van ramen en deuren enz. vaak veel te wenschen over.

Er zijn nog scholen waar twee of meer personen aan een groot aantal, in verschillende klassen verdeelde leerlingen, in hetzelfde locaal onderwijs geven. Dat dit hoogst nadeelig is voor een goed doeltreffend onderwijs, zal wel gereedelijk worden toegestemd door ieder, die eenigermate met de school en hare eischen bekend is. Het kan toch niet anders of het onderwijs aan de eene klasse gegeven, moet hinderlijk zijn voor de andere klassen. Waar deze toestand nog gevonden wordt, zal het nu wel de regte tijd zijn, om er verbetering in te brengen, door het schoollocaal, door middel van glazen schuifdeuren in twee of meer deelen te verdeelen, naarmate het aantal leerlingen en 't getal onderwijzers zulks noodzakelijk maakt. Hierdoor zullen de verschillende klassen ongehinderd werkzaam kunnen zijn en de Hoofdonderwijzer kan toezigt houden over de geheele school.

Men vindt nog vele scholen waar men geen geschikte blinde wand heeft voor de plaatsing der borden, kaarten enz., maar ook zijn er waar de plaatsing der tafels zoodanig is, dat de leerlingen met het gezigt naar de ramen zijn geplaatst, waar tusschen dan de borden en kaarten zijn opgehangen, terwijl er gelegenheid tot eene betere plaatsing bestaat. Waar men in 't geheel geene blinde muur heeft zoude men, als het

Digitized by Google

overigens licht genoeg is, de vensters aan de eene zijde kunnen sluiten en er de borden en kaarten voorhangen, maar waar de verkeerde plaatsing een gevolg is van het ondoelmatig plaatsen der tafels en banken, en zoo zijn er, daar is door omzetting van deze, de inrigting ligt te verbeteren.

Bij het bouwen en verbeteren van scholen is het van groot belang om deskundigen te raadplegen, 't welk niet altijd schijnt te hebben plaats gevonden. (*)

Van niet minder belang dan het uitwendige, het stoffelijke: het schoollocaal met zijne meubelen en hulpmiddelen, is het innerlijke, het geestelijke, het onderwijs, dat het eigenlijke wezen der school uitmaakt. Bij het beoordeelen van het onderwijs, in hoeverre het, volgens art. 16, in de behoefte voorziet, komt het er op aan naauwkeurig na te gaan:

a. of het onderwijs al de vakken omvat, die zijn voorgeschreven in art. 1, onder letter a tot i:

b. of die vakken zoodanig worden onderwezen, als zulks, volgens art. 23 behoort te geschieden: en

c. of op plaatsen, waar behoefte bestaat aan uitgebreid lager onderwijs, ook daarin wordt voorzien, door bij de voorgeschrevene vakken onder letter a tot i, ook diegene op te nemen van de in datzelfde art. vermelde vakken onder letter k tot p, die als zoodanig noodzakelijk geoordeeld worden.

Wanneer men het onderwijs op vele onzer lagere scholen met oplettendheid nagaat, dan zal men zich kunnen overtuigen, dat het over 't algemeen al de vakken omvat, die in art. 1 onder letter a tot i zijn opgegeven. Ook de natuurkunde was in goede scholen, reeds voor de invoering der wet, onder de leervakken opgenomen en waar zulks niet het geval was, heeft men dit sedert de invoering gedaan, en wel hoofdzakelijk door de invoering van het een of ander leesboek over de natuur bij eene of meer klassen. Met de vormleer is dit nog niet zoo algemeen het geval, maar toch wordt er op de meeste scholen iets, hoe weinig dan ook, aan gedaan.

De wijze waarop het onderwijs over 't algemeen wordt gegeven is in den regel zoodanig, dat het lezen, schrijven en rekenen op den

(*) Door Heeren Ged. Staten van Zuid-Holland zijn eenige regels of hoofdpunten voorgeschreven, in acht te nemen bij het stichten of vergrooten van schoollocalen in die Provincie, zie de Nieuwe Bijdragen ter bevordering van het onderwijs en de opvoeding van Febr. 1860. Dit is een hoogst doelmatige maatregel, die algemeene navolging verdient.

Digitized by Google

voorgrond staat, terwijl het onderwijs in taal-, aardrijks-, natuurkunde en geschiedenis zich vooral bepaald bij het lezen van leesboekjes voor de verschillende klassen, die tot oefening in het lezen gebruikt worden. Bij en na het lezen wordt dan de gelegenheid aangegrepen om over genoemde vakken, naar aanleiding van 't gelezene, te spreken en tevens oefeningen ter toepassing opgegeven. Op goed ingerigte scholen, zooals er ook vele gevonden worden, hebben er ook opzettelijke en doelmatige, naar een vast leerplan gekozene oefeningen plaats, die bij het lezen of voorkomende gelegenheden in toepassing worden gebragt. Voor de vormleer heeft men meestal afzonderlijke oefeningen of verbindt die met het onderwijs in het rekenen, soms ook wel met teekenoefeningen.

Er zullen echter ook nog wel scholen gevonden worden, waar het onderwijs in de voorgeschrevene vakken zich schier alleen bepaalt tot het lezen er over en waarbij, noch door afzonderlijke en goed ingerigte oefeningen, noch door doelmatige toepassing, in verband met het spreken over en naar aanleiding van 't gelezene, die vakken gezegd kunnen worden, op de regte wijze te worden dienstbaar gemaakt aan de ontwikkeling der verstandelijke vermogens der kinderen, noch ook aan hunne zedelijke vorming. Waar dit het geval is, daar kan men wel niet zeggen dat het onderwijs aan de eischen der wet voldoet en geschikt gerekend kan worden om de jeugd, door en onder het aanleeren van die gepaste en nuttige kundigheden, die de wet voorschrijft, zoo te ontwikkelen en te vormen als zulks met regt van de school verlangd kan worden.

In zoodanige gevallen waar men ziet dat het onderwijs niet meer is dan een afrigten, eene dressuur om de jeugd werktuigelijk te leeren lezen, schrijven en rekenen, daar voorziet het onderwijs niet in de behoefte, en er is bij de regeling voorziening noodig. Is die treurige toestand een gevolg van flaauwheid en onverschilligheid der onderwijzers, dan kan het zijn, dat eene krachtige opwekking en ernstige teregtwijzing of ook de hulp van een of meer goede hulponderwijzers, de noodige verbetering aanbrengt. Is echter onbekwaamheid en ongeschiktheid de oorzaak van het kwaad, dan is er geene andere weg open, dan den man te ontslaan en te pensioneren; want het zoude onvergeeflijk zijn het heil van velen aan 't belang van een enkel persoon op te offeren.

Er zijn scholen waarin het onderwijs voor een groot deel werktuigelijk is, omdat de onderwijzers er naar trachten, dat er in elke les door de leerlingen worde geschreven en gelezen, soms ook omdat de ouders dit wenschen. In talrijke scholen gaat er nu met het rondlezen van alle klassen zoo veel tijd heen, dat er bijna niets anders kan gedaan worden.

Digitized by Google

Terwijl de onderwijzer bij de verschillende afdeelingen rondgaat om die achtervolgens te laten lezen, zijn de andere afdeelingen bezig te schrijven of uit het boek te rekenen, en dit geschied dan meestal werktuigelijk, daar de onderwijzer er slechts vlugtig het oog op houdt en dit meer om te zorgen, dat er gewerkt wordt en om alzoo de orde te bewaren, dan wel om na te gaan, hoe er gewerkt wordt. Het is ligt te denken dat er in zulke gevallen ook geen tijd overblijft om te onderzoeken, of het gelezene goed is begrepen en om het te doen strekken tot vorming en ontwikkeling der leerlingen. Indien de onderwijzer niet ongeschikt is, maar aldus handelt uit sleur of om te voldoen aan de verkeerde of vermeende wenschen der ouders, dan is er, door behoorlijke teregtwijzing en leiding en soms ook door het verleenen van de noodige hulp, verbetering aan te brengen. Het eerste ligt natuurlijk op den weg van hen, die met het toezigt op het onderwijs zijn belast, het laatste staat in verband met de regeling van het schoolwezen.

Op vele plaatsen is het nuttig en noodig, dat er gelegenheid worde gegeven tot beoefening van sommige vakken van meer uitgebreid lager onderwijs. Vooral is zulks wenschelijk en onmisbaar op aanzienlijke plaatsen, zooals de meeste hoofdplaatsen der gemeenten, waar geene middelbare scholen bestaan, of, bij gebrek aan noodige hulpmiddelen, kunnen worden opgerigt. Het is intusschen niet noodig, zelfs niet wenschelijk en meestal zelfs zoude het hoogst verkeerd zijn, dat deze vakken in de gewone schooltijden worden onderwezen; maar buiten de gewone schooluren behoort daartoe gelegenheid te worden gegeven. In vele scholen zouden het bepaald nadeelig werken, wanneer de onderwijzer den daarvoor benoodigden tijd aan de schooluren en het gewone onderwijs moest onttrekken; alleen op plaatsen waar de leerlingen getrouw op school komen en waar het regel is om de school niet voor of met twaalfjarigen leeftijd te verlaten, maar het schoolbezoek langer wordt volgehouden, zoude men, als de onderwijzer ook overigens genoegzame hulp heeft, het onderwijs eenige uitbreiding kunnen geven. Zoo zoude het onderwijs in de rekenkunde, bij de hoogste klassen, tot de stel- en meetkunde kunnen overgaan, aan de vormleer het teekenen worden verbonden, terwijl het onderwijs in de kennis der natuur er iets hooger opgevoerd zoude kunnen worden dan in de meeste scholen kan geschieden. In den regel echter is het wenschelijk om door afzonderlijke lessen in de stel- en meetkunde, het teekenen, de levende talen, de landbouwkunde, vooral als voortzetting en toepassing der natuurkunde, de leerlingen aanleiding te geven tot verdere oefening en ontwikkeling, en hen daardoor ook op te wekken tot voortzetting van het onderwijs waartoe op de lagere school den grond is gelegd,

Digitized by Google

maar dat vaak, door gebrek aan gelegenheid zoowel als door gewoonte of wel gebrek aan lust, op 12jarigen leeftijd meestal wordt afgebroken of geheel geëindigd.

Het is uiterst noodzakelijk, zoowel tot bevordering der zedelijkheid en beschaving, als vooral tot eene betere opleiding van onze jonge lieden en het verkrijgen van bekwame werklieden in de verschillende takken van nijverheid, dat er meer gedaan worde ter bevordering van het voortgezet onderwijs aan diegenen, welke den leeftijd van twaalf jaren hebben bereikt, en voor wie nu vaak het gewigtig tijdvak des levens van 12 tot 18 jaren, waarin nog zooveel voor de vorming en ontwikkeling kan en behoort gedaan te worden, veelal onbenut verloren gaat. Zulks is noodig inzonderheid voor die jongelieden, en hun getal is verreweg het grootst, die niet in de gelegenheid zijn om het onderwijs op middelbare scholen of gymnasia voort te zetten. En dat er in dit belangrijk tijdvak van 't leven veel van het geleerde weêr verloren gaat, zulks wordt door de ervaring genoegzaam gestaafd. Een bewijs er voor is het feit dat onder diegenen welke bij de loting voor de nationale militie hebben verklaard niet te kunnen lezen of schrijven, ingevolge daaromtrent ingesteld onderzoek, verscheidene waren die zulks wel degelijk hadden geleerd, maar naar 't schijnt, door er in jaren tijds niet aan te doen, weer hadden verleerd.

Hiervoor kan en moet gezorgd worden, door de leerlingen en de ouders er aan te gewennen om langer ter school te gaan en na het vertrek gelegenheid te geven tot onderhouding en voortzetting van het geleerde. Bij onze Duitsche naburen zijn de ouders *verpligt*, hunne kinderen van 6 tot 14 jaren ter school te zenden. Bij ons bestaat geene verpligting tot schoolgaan — vreemd genoeg in een land waar men op verlichting en beschaving meent te mogen bogen — en schijnen velen tot regel te nemen dat men op 12jarigen leeftijd genoegzame kennis voor 't leven heeft opgedaan.

In de lagere scholen moet de grond worden gelegd en de lust worden opgewekt tot het verkrijgen van die mate van kennis en kunstvaardigheid, die ieder in zijne betrekking noodig heeft. Maar aan die lust en behoefte moet ook voldoening kunnen worden gegeven, door daarvoor geschikte gelegenheden open te stellen. Hoedanig het middelbaar onderwijs geregeld zal worden is nog onbekend, maar zoolang deze regeling niet is tot stand gebragt, moet de lagere school in de behoefte daaraan voorzien, want tot zoolang moet het middelbaar onderwijs als een tak van het lager onderwijs beschouwd worden.

De wet, die voldoend lager onderwijs voorschrijft en ook de vakken van k tot p als uitbreiding daarvan onder het lager onderwijs heeft

Digitized by Google

opgenomen, wordt gewis niet nageleefd, wanneer er geene scholen worden geopend voor de verdere vorming van jongelieden die de gewone lagere school hebben doorloopen.

't Is daarom wenschelijk en noodzakelijk, dat op aanzienlijke plaatsen, en in den regel zal men hieronder wel de verschillende hoofdplaatsen der gemeenten mogen rekenen, gelegenheden worden geopend voor het ontvangen van uitgebreid lager onderwijs, met name de wiskunde, eene voortgezette beoefening en toepassing der natuurkunde en het teekenen, waaraan ook, zoo mogelijk, het onderwijs in de levende talen zoude kunnen worden verbonden. Daartoe is het noodzakelijk dat de onderwijzer of, zoo lang dit niet het geval mogt zijn, een der hulp-onderwijzers de daarvoor noodige acten van bekwaamheid moet hebben verworven, terwijl dit onderwijs, in den regel, buiten de gewone schooltijden moet plaats vinden. Op meer aanzienlijke plaatsen zullen er natuurlijk afzonderlijke scholen voor middelbaar onderwijs worden opgerigt, zooals er nu ook reeds vele zoodanige als bijzondere scholen bestaan; maar ook op plaatsen, waar men niet kan verwachten dat door bijzondere personen scholen voor middelbaar of voortgezet onderwijs zullen worden tot stand gebragt mag men niet nalaten om in de behoefte daaraan te voorzien. Op de bovengezegde wijze kan en behoort er door de gemeente-besturen, door herhalings-scholen en lessen buiten den gewonen schooltijd, de lust worden opgewekt en de gelegenheid worden gegeven om het geleerde te onderhouden, het verzuimde zoo veel mogelijk in te halen en zich verder voor het praktisch leven te bekwamen.

Nog valt hier aan te merken dat de schooltijden op sommige onzer platte-landscholen tot dusver over 't algemeen te weinig waren. Het is wenschelijk dat zij bepaald worden op drie, b. v. van 9 tot 11, 1 tot 3 en 5 tot 7 uur, gedurende vijf dagen der week, of welke andere tijden, overeenkomstig de leefwijze en de behoeften in verschillende oorden, meer gepast mogten geoordeeld worden. De zoogenaamde avondschool, zooals zij nu reeds op vele plaatsen wordt gehouden, behoort een integrerend deel van het gewone onderwijs uit te maken. Voor de eerste of aanvangsklasse zijn twee schooltijden genoeg en door deze van de avondschool vrij te stellen, zoude er gelegenheid bestaan om zich meer onverdeeld met de hoogere klassen bezig te houden.

Het zal in den beginne misschien hier en daar eenige moeite kosten, om ouders en kinderen er aan te gewennen, de avondschool geregeld te bezoeken, vooral ten platten lande waar in den zomer om drukke veldarbeid velen van de school gehouden worden, maar daarom behoeft en mag zulks niet worden nagelaten. Gaat er nu reeds zoo veel tijd verloren en heeft er nu reeds zoo veel schoolverzuim plaats, het

Digitized by Google

is dan van het grootste belang om de gelegenheden tot onderwijs zoo veel mogelijk uit te breiden. Misschien zouden ook nog velen deze avondlessen bezoeken, die des daags verhinderd worden en nu de school geheel verzuimen. In allen gevalle echter zal het geven van de gelegenheid, langzamerhand ook de genegenheid opwekken, en het is vooral door het opwekken van de belangstelling dat het schoolverzuim, dat nu zoo schromelijk groot is en zooveel nadeel te weeg brengt, meer en meer kan worden verminderd. Het is vreemd maar hoogst treurig te ervaren, hoe er schier te allen tijde reden bestaan, waardoor vele leerlingen afwezig zijn. Zaaijen, poten, wieden, aren lezen, aardappels rooijen, enz. zijn zoovele redenen van eene meer langdurige, zaaddorschen, boeldagen, harddraverijen, kermissen de redenen van meer kortstondig schoolverzuim, maar keeren jaarlijks geregeld weder. Daar komt nu nog bij de soms heerschende ziekten en voor sommigen verren afstand, ongunstig weder, slechte wegen enz., en alles bij elkander genomen, zoo is het wel hoogst zelden, dat zij die de scholen ambtshalve bezoeken, het zoo treffen, dat niet door de eene of andere der opgenoemde redenen sommigen afwezig zijn. Intusschen is het opmerkelijk dat over het algemeen bij die scholen, waar het onderwijs het beste genoemd mag worden, juist het schoolverzuim het minst is, voorzeker een bewijs dat de belangstelling in het onderwijs toeneemt, naarmate het onderwijs degelijker is, en ouders en leerlingen, door het onderwijs zelf, van het belang er van overtuigd worden.

Is gebrek aan belangstelling in het lot der kinderen, maar ook gebrek aan kennis en inzigt aangaande de treurige gevolgen, die het geheel of gedeeltelijk verzuim van het bezoeken der school, in 't bijzonder voor de kinderen, maar ook in 't algemeen voor de maatschappij, na zich sleept, voor een deel de oorzaak dat vele kinderen de school niet en een nog grooter aantal haar hoogst gebrekkig bezoeken, in de baatzucht der ouders om zoo spoedig mogelijk van hunne kinderen winst te trekken en in de treurige noodzakelijkheid van anderen, om alles aan te grijpen, wat soms tot onderhoud van een groot gezin, eenige ondersteuning kan aanbrengen, is mede een hoofdoorzaak van het kwaad te zoeken. Men getroost zich voor een klein voordeel van het oogenblik een onberekenbaar verlies voor de toekomst. Dezelfde oorzaak waardoor zoo menig huisgezin kwijnt, gebrek aan verstandelijke ontwikkeling en zedelijke vorming, wordt op deze wijze voortgeplant, en gaat zoo van geslachte tot geslachte over als een verderfelijke kanker, die aan het heil en de welvaart der maatschappij knaagt.

Er zijn voorbeelden in onze grensplaatsen, dat de kinderen van Nederlandsche ouders over de grenzen gaan om bij onze naburen veld-

Digitized by Google

arbeid te verrigten en daarmede iets te verdienen, terwijl de kinderen aldaar verpligt zijn de school te bezoeken: een treurig verschijnsel voorwaar, dat ons harte pijnlijk aandoet. Waarom toch schroomt men, om door het oplegggen der verpligting aan de ouders om hunne kinderen eene behoorlijke opvoeding te geven, ook door hun het noodige onderwijs te doen erlangen, voor goed een einde te maken aan zulk een vergrijp aan de regten des kinds en de belangen des Staats? Zoolang niet op eene andere wijze daarin wordt voorzien, is de volgens art. 33 aan het gemeentebestuur opgelegde verpligting om zooveel mogelijk het schoolgaan der kinderen van bedeelden en onvermogenden te bevorderen, eene zaak van het hoogste belang, die vooral bij de regeling in 't oog dient gehouden te worden. (*)

Wij komen tot een tweede punt, de hulp of bijstand aan den onderwijzer te verleenen. In art. 18 wordt genoegzaam omschreven wanneer en hoeveel hulp er moet wezen. Hierbij valt echter op te merken, dat het kan gebeuren, zoo als boven is aangewezen, dat het wenschelijk is, dat er gelegenheid worde gegeven tot het ontvangen van uitgebreid lager onderwijs en dat de Hoofdonderwijzer daartoe niet bevoegd is. In dit geval zoude men een Hulponderwijzer kunnen kiezen, die daartoe de vereischte bevoegdheid had. Voorts is het niet alleen wenschelijk, maar voor een harmonisch klassikaal onderwijs noodzakelijk tevens, dat er eene goede verstandhouding bestaa tusschen den Hoofd- en den Hulponderwijzer, zoodat zij in één geest werken. De wet schrijft daarom ook voor, dat de Hulponderwijzer moet gekozen worden in overleg met den Hoofdonderwijzer en den Districts-schoolopziener; en 't is vooral van belang, om te zorgen dat zoodanig overleg er toe leide, dat de Hoofd- en Hulponderwijzer goed met elkander harmoniëren, en in één geest zamen werken; elkander gaarne de behulpzame hand bieden en ten dienste staan. Verkrijgt de Hulponderwijzer bij de regeling een meer zelfstandig en meer onafhankelijk bestaan, hij moet toch ondergeschikt blijven aan den Hoofdonderwijzer, aan wien de leiding en het bestuur der school is opgedragen.

Er bestaat echter een groot bezwaar en wel het gebrek dat er is aan een voldoend getal hulponderwijzers en kweekelingen, om daaruit

---

(*) In de Nieuwe Bijdragen, ter bevordering van het onderwijs en de opvoeding voor Aug. 1859 vindt men een hoogstbelangrijk stuk: het schoolverzuim in Nederland, welks lezing en behartiging alle aanbeveling verdient.

Zie ook het belangrijk verslag nopens den Staat der Lagere Scholen over 1858, door de Regering uitgebragt, mede opgenomen in de Nieuwe Bijdragen van September 1860, waar, bladz. 976, ook van genoemd feit melding gemaakt wordt.

Digitized by Google

eene goede keuze te doen. Reeds nu is het getal zeer beperkt en het laat zich aanzien, dat door gebrek aan personeel niet overal aan de eischen der wet naar behooren zal worden voldaan. Hoe dan? Waar niets is, zegt het spreekwoord, daar heeft de keizer zijn regt verloren. Hierin kan en mag men echter niet berusten. Wat er niet is, dat moet er verschaft worden, en waar gebrek aan goede onderwijzers bestaat, daar moeten er middelen worden verschaft en aangegrepen om ze te verkrijgen. Er kan in voorzien worden door het aanbieden van gelegenheden, om voor die betrekking op eene doelmatige wijze te worden gevormd en opgeleid, en van die gelegenheden zal naar eisch gebruik worden gemaakt, als men slechts de genegenheid weet op te wekken om dien stand te kiezen.

Het oprigten van gelegenheden is aan de regering opgedragen, ingevolge art. 12, waarin gezegd wordt: „Ter opleiding van onderwijzers zijn er ten minste twee rijkskweekscholen, en worden van rijkswege aan enkele der meest voortreffelijke lagere scholen normaallessen verbonden. De opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen op de lagere scholen wordt zooveel mogelijk van rijkswege bevorderd." Aan goede gelegenheden ter opleiding van onderwijzers mogen wij verwachten, dat het weldra niet zal ontbreken, en in de nu reeds hier en daar tot stand gebragte normaalscholen en in de aanstelling van Directeuren voor drie kweekscholen en de voorloopige werkzaamheden om deze tot stand te brengen, zien wij dat de Regering niet achterlijk blijft om aan hare verpligting te voldoen. Intusschen meenen wij hier te moeten opmerken dat er evenzeer gezorgd moet worden voor de opleiding tot goede, bekwame en geschikte hoofdonderwijzers als tot het opkweeken van een voldoend aantal degelijke hulponderwijzers en dat men vooral van de kweekscholen mag verwachten, dat zij niet alleen en zelfs niet hoofdzakelijk dienen om goede hulponderwijzers te vormen; maar bovenal dat er bekwame en degelijke hoofdonderwijzers gevormd worden.

Maar goede gelegenheid is het niet alleen, waardoor in de behoefte aan een goed onderwijzers-personeel kan voorzien worden; de gelegenheid alleen baat weinig, als er niet tevens genegenheid bestaat, om van die gelegenheid gebruik te maken. Ontbreekt het nu en blijft het ontbreken, ook bij het openstellen van goede gelegenheden, aan het noodige personeel, dan moeten er middelen worden gezocht, om den lust daarvoor op te wekken. Twee krachtige hulpmiddelen liggen daartoe voor de hand: eer en belang. Aan sollicitanten voor eene eer- of winstgevende betrekking heeft het wel nooit ontbroken.

Eervol is de betrekking van hoofdonderwijzer in 't oog van ieder weldenkend mensch, en ook de wet beschouwt die als zoodanig, en

Digitized by Google

wil dat alle minpassende betrekkingen er van worden afgescheiden. Het komt er dus maar op aan, den stand zoodanig te beloonen, dat zulks uitlokkend genoeg is voor jongelieden uit den beschaafden stand, om zich er aan te wijden. Is zulks het geval? Het is vooral de regeling hiervan, die in vele gemeenten de meeste moeite schijnt te geven en waarvan voor ons schoolwezen veel, ja schier alles afhangt.

Het is te bejammeren, dat bij de nieuwe wet op het onderwijs het openbaar lager schoolwezen niet geheel eene staatszaak is geworden, waarvan de onkosten, althans wat de bezoldiging der onderwijzers betreft, van Rijkswege werden bestreden. In dit geval toch had de Staat het in de magt om de zaak naar behooren te regelen, terwijl men nu niet alleen met onwil en bekrompenheid van enkele gemeentebesturen heeft te strijden, maar ook met niet te miskennen moeijelijkheden, die de eene gemeente boven de andere heeft. Zoo toch zijn er groote en welvarende gemeenten, die slechts voor eene enkele of voor weinig scholen hebben te zorgen, en daarentegen andere, min bloeijende, die uit vele dorpen en gehuchten bestaan, en alzoo voor een groot aantal scholen moeten zorgen. 't Is waar dat in zulke gevallen art. 36 in toepassing kan worden gebragt, en de Provincie en het Rijk ieder voor de helft verpligt zijn het inkomen aan te vullen; maar zulks moet geschieden door tusschenkomst niet alleen van Gedeputeerde, maar ook van de Provinciale Staten en zal altoos tijd en moeite kosten, en het is te denken, dat men niet ligt er toe zal overgaan om hulp te verleenen, ook uit vrees om daardoor andere gemeente-besturen uit te lokken om eveneens ondersteuning te vragen. Ook zullen er welligt sommige gemeente-besturen gevonden worden, die liever den onderwijzer een sobere jaarwedde toekennen, dan sich de onzekere moeite te getroosten om gezegde hulp in te roepen, ook al hebben zij er regt toe, terwijl andere, door zuinigheid gedreven, op de minst kostbare wijze en daarom naar het minimum, volgens art. 19, of wel, voor kleine scholen, volgens art. 20, het inkomen zullen bepalen, ten minste voor zoover zij niet verpligt zijn, volgens art. 69, aan de fungerende onderwijzers een hooger bedrag toe te kennen, overeenkomende met het gemiddeld van 't geen zij in de laatste vijf jaren, die de invoering der wet vooraf gingen, jaarlijks hebben genoten.

Ziet, met het oog hierop, worden vele jongelieden, die anders wel lust en aanleg hadden om het vak te kiezen, daarvan afgeschrikt. Reeds nu oefent dit een onmiskenbaren nadeeligen invloed uit; want wie weet het niet, hoe het gebrek aan hulponderwijzers schier overal gevoeld wordt en bij de regeling, die met 1861 overal in werking moet treden, zal het gewis uiterst moeijelijk zoo niet onmogelijk zijn om

Digitized by Google

allerwege in de behoefte te voorzien. (*) Allengs zal dit gebrek ook merkbaar worden bij de hoofdonderwijzers en zal er eveneens gebrek ontstaan aan goed opgeleide en in alle opzigten bekwame en geschikte onderwijzers. De onzekere toestand van ons schoolwezen heeft reeds sedert lang velen afgeschrikt en zelfs onderwijzers den moed benomen, om hunne zoons tot het vak op te leiden, en gaat die onzekere toestand bij de regeling tot een wel zekeren maar ongunstigen toestand over, dan zal men nog te meer worden afgeschrikt en ook bij het openen van de gelegenheden tot opleiding voor het vak, zullen onze kweek- en normaalscholen, hoe voortreffelijk ook, ledig blijven en niet aan het doel beantwoorden.

(*) Volgens een berigt van een onzer dagbladen was het getal der vacanten Hulponderwijzers betrekkingen in 't begin van November 1860 reeds tot 150 gestegen.

(Wegens plaatsgebrek, in de eerstvolgende aflevering te vervolgen.)

Digitized by Google

DE HANDEL VAN HAMBURG.

Onlangs werd ons toezending gedaan eener aan de Amsterdamsche kamer van koophandel medegedeelde tabel, houdende overzigt van de opbrengst der in- en uitgaande regten te Hamburg, sedert het jaar 1815 tot en met 1859, met opgave van de plaats gehad hebbende verminderingen in die regten en het tonnegeld, en van de veranderde aanslagen der heffingen.

Deze tabel, opgemaakt bij het Hamburgsche Bureau van handel-statistiek, is verdeeld in tijdperken waarvan telkens het gemiddelde wordt opgegeven, nl. van 1815—1823; van 1824—1829; van 1830—1834; van 1835—1839; van 1840—1841; van 1842—1844; van 1845—1851; van 1852—1856; voorts elk der jaren van 1857—1859 afzonderlijk.

De tabel vermeldt kortelijk de verlaging van regten, welke achtervolgens heeft plaats gehad.

Terwijl er, tot het jaar 1824 eene gelijke heffing van in- en uitvoer regten bestond, nl. ad 1½ pCt. der waarde aan de zeezijde, en ¾ pCt. aan de landzijde, zoo heeft reeds spoedig, in 1824, eene beduidende ververlaging der uitvoerregten tot op $\frac{1}{10}$ pCt. zoo land- als zeewaarts plaats gevonden, tot eindelijk de opheffing volgde in het laatste tijdperk van 1857—59; — de invoerregten kwamen ook, in 1830 op ¾ pCt. der waarde, terwijl gaandeweg vrijstelling van onderscheidene artikelen plaats vond, zoo als: sedert 1830, voor *twist*, *wolle* en *zink*; sedert 1840, krachtens tractaat met het Tolverbond, voor *erwten*, *spelt*, *meel*, *olie*, *gips*, *steen*, *zwavel* en *steenkolen*; — deze vrijstellingen duurden echter slechts 4 jaar; zij werden gestaakt met 1844, behalve die voor *steenkolen* en *cinders*, welke artikelen, zeer liberaal, ook na den brand, tolvrij bleven.

Ook de tonnegelden ondergingen trapsgewijze vermindering, doch zoowel voor deze regten als de overige, werd de doorgaande verlaging tijdelijk gestaakt door de gevolgen van den grooten brand; ter bestrijding van de daardoor geleden verliezen in de geldmiddelen van den staat, werd eene vrij aanzienlijke verhooging van de invoerregten en het tonnegeld ingevoerd, welke echter, wat de laatste heffing betreft, spoedig weder door nieuwe verlaging achtervolgd werd.

In de nevenstaande tabel, waarin wij de gemiddelden van elk tijdvak hebben opgenomen, zijn die veranderingen van regten-heffing tevens kortelijk voor elk dier tijdvakken aangewezen.

Digitized by Google

	OPBRENGST DER INVOERREGTEN.			OPBRENGST DER UITVOERREGTEN.			Tonnegeld.	Transito prolongatie.	Totaal der regten.	Onkosten.	Netto bedrag.	
	Zeezijde.	Landzijde.	Totaal.	Zeezijde.	Landzijde.	Totaal.						
	ad 12 p. mill	4 per mill.		12 p. m.	4 p. m.			2 p. m.				Tot 1824 bedroegen zoowel de invoer als uitvoerregten aan de zeezijde 12 per mille der waarde, landzijde 4 per mille; er waren slechts zeer weinig tolvrije artikelen.
1815-1823	866000	61000	928000	96000	164000	260000	119000	11600	1320000	55000	1264000	
	12 per m.	4 p. m.		1 p. m.	1 p. m.			2 m. p.				Vermindering van het uitvoerregt van 12 p. m. zeez. en 4 p. m. landz., tot op 1 p. m. en vermind. der tonneng. voor sch. onder 20 last, vrijstelling v. uitvoerr. onder 100 pd. gewigt of 100 M. b. waarde.
1824-1829	747000	107000	855000	15000	48000	63000	137000	4100	1061000	63000	998000	
	4 p. m.	4 p. m.		1 p. m.	1 p. m.			2 m. p.				Vermindering van invoerregten aan de zeezijde, van 12 p. m. tot 4 p. m.
1830-1834	304000	102000	406000	17000	61000	78000	164000	2000	652000	62000	589000	Vermindering van vrijstelling van regten van sommige artikelen.
	4 p. m.	4 p. m.		1 p. m.	1 p. m.			2 m. p.				
1835-1839	335000	125000	461000	20000	72000	93000	185000	2000	741000	57000	683000	Vrijstelling van sommige artikelen.
	4 p. m.	4 p. m.		1 p. m.	1 p. m.			2 m. p.				
1840-1841	372000	141000	514000	25000	77000	102000	225000	2200	844000	57000	787000	Vrijstelling van invoerr. voor sommige artikelen, en verlaging der tonneng.
	4 p. m. 1/6 pCt.	4 p. m. 1/6 pCt.		1 p.m. 1/8 pCt.	1 p.m. 1/8 pCt.			2 p.m. 1/4 pCt.				
1842-1844	407000	183000	590000	22000	89000	111000	236000	2400	940000	63000	877000	Sedert medio 1842, verhoog. van in- en uitvoerr. met 25 opc. ten gevolge van den geldnood na den brand; verdubbel. van het tonneng. voor schepen van de Boven-Elbe.
	1/6 pCt.	1/6 pCt.		1/8 pCt.	1/8 pCt.			1/4 pCt.				
1845-1851	454000	235000	690000	28000	102000	131000	218000	2600	1037000	70000	962000	Verlaging van tonnengeld met 1/4 voor reizen uit Europesche havens, en met 1/6 voor schepen van 20—40 last.
	1/6 pCt.	1/6 pCt.		1/8 pCt.	1/8 pCt.			1/4 pCt.				
1852-1856	592000	342000	935000	46000	129000	176000	122000	3200	1237000	83000	1154000	Verdere verlaging van tonnengelden.
	1/6 pCt.	1/6 pCt.		1/8 pCt.	1/8 pCt.			1/8 pCt.				
1857	785000	444000	1229000	—	—	—	141000	2300	1375000	96000	1278000	Afschaffing van uitvoerr. en tonneng. voor riviersch., afschaffing van invoerr. voor katoen, vlas, wolgarens enz. Uitbreiding van de verlenging van het doorvoer-tijdperk tot 9 maanden en vermindering der kosten tot 1/8 pCt
1858	503000	308000	812000	—	—	—	114000	2600	930000	93000	836000	
1859	612000	380000	993000	—	—	—	120000	1800	1115000	95000	1020000	

Digitized by Google

Voorts behelst de tabel nog een belangrijk overzigtje van de cijfers van den invoer-handel, waarvan wij hier een uittreksel doen volgen, in millioentallen marc banco (c^a. 90 cts. ned. ct.) opgegeven.

Men vindt hier de niet onbelangrijke onderscheiding van de invoercijfers van regten-betalenden, en van tolvrijen invoer, bij welker aanzienlijke vermeerdering men echter moet in het oog houden dat hier de *gedeclareerde* (en dus in de laatste jaren hoogere) waarde tot maatstaf ligt, zoodat men hier niet de juiste aanduiding kan vinden van de toeneming van den handels-*omvang* (wat nl. de *hoeveelheid* goederen betreft).

In millioentallen *mark banco.*

	Waarde van den tolpligtigen invoer.	Tolvrije artikelen.	Als doorvoer tolvrij.	Totaal tolvrij.	Totale waarde van den invoer.
1845	111	91	89	180	291
1846	106	95	79	174	281
1847	114	96	90	187	301
1848	84	98	61	160	245
1849	100	121	72	193	293
1850	116	127	110	237	353
1851	125	121	126	248	373
1852	124	128	139	267	392
1853	134	154	155	309	443
1854	146	197	186	383	530
1855	158	182	187	370	528
1856	183	255	215	471	654
1857	196	298	195	492	688
1858	129	223	149	372	502
1859	158	—	—	—	—

Berekent men nu uit deze reeks van jaren, het gemiddelde voor elk dezer rubrieken over de tijdperken 1845—1847 en 1855—1857, (dus, in beide gevallen, vóór de exceptioneele jaren 1848 en 1858) zoo bevindt men, bij vergelijking:

		Tolpligtige invoer.	Tolvrije invoer.	Doorvoer tolvrij.	Totaal tolvrije inv.	Totale invoerwaarde.
gemidd.	1845—1847	111	94	86	181	291
„	1855—1857	179	245	199	445	624
	toeneming met	61 pct.	160 pct.	131 pct.	146 pct.	114 pct.

Digitized by Google

Geheel in overeenstemming met den vermeerderden goederen-invoer toont dan ook de aangekomene scheepsruimte, sedert 1845 ongeveer verdubbeling:

	Getal aang. Z. schepen.	Tonn. inh. in last. van 6000 pd.	Gem. tonn. inhoud per schip.		Getal aang. Z. schepen.	Tonn. inh. in last. van 6000 pd.	Gem. tonn. inhoud per schip.	
1844	3260	161000	50	last.	1852	4440	280000	63 last.
1845	3990	194000	49	„	1853	4174	247000	59 „
1846	3779	186000	49	„	1854	4896	301000	62 „
1847	4178	210000	50	„	1855	4593	309000	67 „
1848	3304	197000	60	„	1856	5201	390000	75 „
1849	3459	188000	54	„	1857	5067	416000	82 „
1850	4094	243000	59	„	1858	4364	368000	84 „
1851	4169	248000	60	„	1859	4554	377000	83 „

Opmerkingswaardig is weder hier het vergroot gemiddeld charter der schepen, vooral aangetoond door het cijfer der vier laatste jaren.

Over het geheel levert de tabel van het Hamb. Stat. Bureau een gunstig bewijs van de toeneming van den Hamburgschen Handel, tot op het begin van de handelscrisis 1857/58. — Is de invoer onder dien invloed verminderd, die vermindering was tijdelijk, en de toeneming in 1859 maakt het waarschijnlijk, dat het gemiddelde der vijf jaren 1857—1861, behoudens onvoorziene omstandigheden, ook gunstig zal zijn. Ongeacht de groote vermindering of vrijstelling van regten, had men, door de aanzienlijke toeneming van den invoer, ongeveer dezelfde geldelijke netto-opbrengst van regten; — terwijl het tonnegeld voortdurende vermindering onderging, was er sterke vermeerdering in de opbrengst dier belasting; het getal aangekomen zee schepen vermeerderde dan ook trouwens van 2003 in 1815, met 64,396 commercie-lasten

tot 4554 in 1859, met 377,023 „ „

Bij een verdubbeling van het *getal* schepen, heeft zich de *ladings-ruimte* verzesvoudigd.

In een woord, wij vinden hier van verschillende zijden de gunstige uitkomsten, die uit eene liberale handels-wetgeving zoo voor de schatkist als voor den handel, onfeilbaar moeten voortspruiten, gelijk Nederland ze dan ook trouwens mede in groote mate ondervindt.

Digitized by Google

BOEKBEOORDEELING

Nederlandsch-Indie en de Staten-Generaal sedert de Grondwet van 1814. *Eene bijdrage tot de geschiedenis der koloniale politiek in Nederland*, door C DE WAAL, vroeger fungerend Algemeene Secretaris, laatst Directeur der Middelen en Domeinen in Nederlandsch-Indie. Eerste Deel. 's Gravenhage, MARTINUS NIJHOFF, 1860. 359 blz., *f* 4.

De heer de Waal heeft een allerbelangrijkst werk, naar onze meening op uitstekende wijze aangevangen. Zijn „werk is bestemd voor historische aanteekeningen van het voorgevallene over Nederlandsch-Indië in de Staten-Generaal, en heeft tot oogmerk een gemakkelijk en onkostbaar hulpmiddel te verschaffen aan hen, die de verhouding tusschen moederland en kolonie grondig willen bestuderen." Gemakkelijk, omdat men in één werk bijeenverzameld zal vinden, al wat noodig is om de gezamenlijke werking van de verschillende takken der wetgevende magt ten opzigte van Ned.-Indië goed te leeren kennen; onkostbaar, aangezien dat alles, naar het schijnt, in drie à vier deelen zal worden afgehandeld. We heeten dien arbeid belangrijk, omdat, wat er ook komen zal van de uitgave der „Koloniale Debatten," welke, volgens gedane aankondiging, onder het toezigt van den heer Cornets de Groot worden bijeenverzameld, of van het retrospectief „Verslag der Handelingen van de Staten-Generaal", dat onder het toezigt van de Tweede Kamer wordt bewerkt, tot nu toe nog geenerlei overzigt van die vroegere debatten bestond, en, aangezien die beide verzamelingen met het latere tijdvak zouden aanvangen om met het vroegere te eindigen, het hoogst waarschijnlijk vele jaren nog zou duren, eer men anders zoodanig overzigt zou bezitten. We heeten dien arbeid nog belangrijk, omdat er, gelijk de heer de Waal ook op blz. 39 zegt, uit

Digitized by Google

blijkt, dat reeds van den aanvang van de hernieuwing van ons volksbestaan af, de koloniën een onderwerp van belangstelling in de Tweede Kamer (want van de Eerste, zooals men volgens den titel zou verwachten, is schier geen sprake) hebben uitgemaakt en daarover herhaaldelijk gewigtige beraadslagingen hebben plaats gehad, en dus de dikwerf geuite beschuldiging, dat daaromtrent onverschilligheid bestond, onverdiend is. We noemen de bewerking uitstekend, omdat de Heer de Waal zich blijkbaar vele moeite gegeven heeft, om alles wat voor zijn doel noodig was, in de Staats-Courant en in de archieven der Tweede Kamer op te sporen, en omdat hij, waar hij zijn eigen werk levert, (dat veel meer het geval is, dan zich volgens den titel zou laten verwachten,) en daarbij eene meening uit, welke van die van anderen verschilt, deze met duchtige gronden, al zijn ze dan ook niet overtuigend voor anders denkenden, wordt verdedigd. Zie b. v. blz. 18 en volg., zijne beantwoording der vraag: wat bepaalt de Grondwet van 1815 omtrent de koloniën? waarbij hij van de stelling uitgaat, dat de regten voor Koning en natie met opzigt tot de koloniën bij de Grondwet bedongen, te zoeken zijn: alléén in die artikelen der Grondwet, waar uitdrukkelijk van de koloniën gesproken wordt, en dientengevolge het vragen naar openlegging van den financieelen toestand der kolonien, naar het houden eener enquête over haar toestand voor ongrondwettig houdt, en het tegenovergesteld gevoelen van Hogendorp en Torbecke tracht te wederleggen. Dat betoog moet mede strekken om tot de conclusie te komen: dat de vertegenwoordiging teregt in die jaren, de onbeperktheid van het regt des Konings ook op de *wetgevende magt* in de koloniën erkende, blz. 39; en ofschoon welligt niemands tegenovergesteld gevoelen hieromtrent, zoo dit op eigen grondig onderzoek berustte, daardoor aan het wankelen zal zijn gebragt, zoo zal toch het gewigt der gronden door den schrijver voor zijne meening aangevoerd, niet kunnen worden ontkend. We kunnen dan ook niet het gevoelen van andere beoordeelaars deelen, die meenden dat de schrijver alle eigen redenering uit dit werk had behooren weg te laten. We geven toe, dat het geheel wel wat verbroken wordt door de beoordeeling, welke men b. v. reeds in het overzigt van het jaar 1814 leest, van het vele jaren later en onder geheel andere omstandigheden geuitte gevoelen van den Hoogleeraar Thorbecke. Maar we gelooven ook dat zoodanige redeneringen, zoo ze niet van gewigt zijn ontbloot, tot opwekking van belangstelling in zoodanig, uit zijn aard voor vele lezers anders vrij dor werk, kunnen bijdragen. Zoowel uit dien hoofde, als omdat we gaarne een goed gemotiveerd gevoelen, door wien ook geuit en al overtuigt het ons niet, vernemen, zouden we ongaarne die redeneringen missen.

Digitized by Google

Het werk wordt in onderscheidene tijdvakken verdeeld, bij welke aangevangen wordt met het geven van een kort historisch-politisch overzigt van het in elk tijdvak verhandelde, en verder wordt nagegaan wat in elke vergadering der Staten-Generaal gedurende dat tijdvak over de koloniën is verhandeld, met mededeeling van alle daarover gewisselde stukken, en alle daarover gehouden redevoeringen. Die weg ten minste is in dit eerste deel ingeslagen, hetwelk de beide eerste tijdvakken, van 1814 tot 1830, behandelt. Maar de schrijver heeft zich voor de volgende tijdvakken een andere wijze van behandeling voorbehouden. En teregt, meenen we: want zoo hij al voortgaat, zooals we verwachten en hopen, om tot aan het jaar 1848 alles mede te deelen wat hij over zijn onderwerp vindt, het is niet denkelijk dat hij hetzelfde zal doen over dit latere tijdvak. Het zou onmogelijk zijn daarbij binnen de grenzen van een werk van 3 à 4 deelen te blijven. Het zou onnoodig zijn ook o. a. omdat de zoo lijvige jaarlijksche koloniale verslagen reeds voor iedereen verkrijgbaar zijn en er reeds een overdruk bestaat, bij den boekhandelaar Kemink te Utrecht uitgegeven, van die verslagen, waarvan geen exemplaren ter Landsdrukkerij meer verkrijgbaar waren en omdat, wat de beraadslagingen over het Reglement op het beleid der Regering van Ned.-Indie betreft, met alle daarbij behoorende stukken, behalve de daarvan reeds vroeger voor de Kamers gemaakte verzameling, voor een paar jaren daarvan bij denzelfden boekhandelaar eene met zorg, onder toezigt van den toenmaligen waarn. Secretaris-Generaal bij het Departement van Koloniën, Mr. L. W. Q. Keuchenius, bewerkte uitgave het licht zag.

Doch de Hr. de Waal had gelijk in dit eerste deel, behalve de door hem voor 't eerst in het licht gegeven stukken, ook de meer bekende stukken over het Londonsch tractaat van 17 Maart 1824, over de oprigting der Handelmaatschappij enz. in hun geheel mede te deelen, omdat, kunnen zij voor het grootst gedeelte al vrij gemakkelijk elders worden gevonden, het voor het regt verstand der daarover gevoerde discussiën aangenaam is ze hier bijeen te vinden, terwijl die mededeeling ook noodzakelijk is ter bereiking van des schrijvers oogmerk, om *alles* wat de handelingen der Tweede Kamer ten aanzien van Ned. Indië betrof mede te deelen, ten einde voortaan het naslaan van meerdere werken daarover overbodig te maken. Daarom deelt hij ook, behalve de aan de Kamer ingediende wets-ontwerpen en andere bescheiden en de daarover gewisselde stukken en gevoerde debatten, de veelal weinig beteekenende zinsneden mede, waarmede de koloniën in de troonrede, het antwoord daarop, en in de staatsbegrooting werden vermeld. Daarom deelt hij ook alles mede wat in de „Bijdragen tot de huis-

Digitized by Google

houding van Staat" van Gijsbert Karel van Hogendorp over de koloniën voortkomt. Hij deed dit omdat, al komen daarin onderscheiden stukken voor, die niet regtstreeks tot de handelingen der Kamers kunnen gezegd worden te behooren, zij toch allen voor de Kamers, tot inlichting der leden werden geschreven, en omdat, al wordt Hogendorps invloed al spoedig, ook op zijne medeleden niet groot, al hetgeen hij in die jaren over de koloniën schreef, toch bepaald moet geacht worden tot de „geschiedenis der koloniën-politiek van Nederland" te behooren.

Gedurende de eerste twaalf jaren van ons hernieuwd volksbestaan waren van Hogendorp en van Alphen bijna de eenige woordvoerders over koloniale aangelegenheden in onze vertegenwoordiging. De een, die al twintig jaren vroeger over de koloniën had geschreven, had door voortdurende studie en de voorlichting van zijnen broeder Dirk van Hogendorp, de ander door een vijftienjarig verblijf op Java, kennis van koloniale aangelegenheden opgedaan en beider woord gold als autoriteit. De ontwikkeling van beider gevoelens beslaat dan ook veel ruimte in het werk en de schrijver geeft tevens van beiden eene beknopte levens- en karakterschets. Van het jaar 1826 af ziet men meerdere sprekers optreden. Hogendorp was toen wel van het bedrijvig staatstooneel afgetreden en zijne stem deed zich nog slechts in de laatste stukken zijner „Bijdragen" hooren. Van Alphen was wel de voornaamste spreker over, of laten we liever zeggen, ter gelegenheid van de leeningswet van 1826 en zijne bekende rede, eene ware verhandeling over koloniale aangelegenheden en bestemd om het gewigt dat Java voor onzen handel en onze nijverheid reeds bezat en nog verkrijgen kan, te doen uitkomen, genoot wel de eer in haar geheel in de notulen der zitting te worden opgenomen, — maar ook zeer vele andere sprekers lieten zich hooren. En niet onnatuurlijk. Vroegere discussien, die over het tractaat van 1824 en anderen hadden weinig belangstelling gewekt, omdat de koloniën zelve toen nog betrekkelijk weinig belang inboezemden, omdat de handel daarmede nog kwijnde en de meerderheid ze slechts kende door de sommen, welke jaarlijks als uitgaven daarvoor op de staatsbegrooting voorkwamen. Maar nu, en dit herhaalde zich nog twee malen voor het jaar 1830, was er sprake van het aangaan eener aanzienlijke geldleening ten behoeve dier koloniën, waarvan rente en aflossing door den Staat der Nederlanden zouden worden gewaarborgd. Dit wekte de aandacht. Er werd gevraagd, of de verre en zoo onvoordeelige bezittingen wel zoo groote opoffering waard waren? Niet onduidelijk werd door sommigen te kennen gegeven, dat het eigenlijk te betreuren was, dat wij ze terug hadden gekregen. Tot in 1829 toe hoorde men zelfs zeggen dat, ja,

Digitized by Google

van West-Indië eene schoone toekomst te wachten was, maar dat Oost-Indië wel altijd een lastpost zou blijven. — Hoe vreemd zouden die sprekers hebben opgezien, zoo hun had kunnen worden voorspeld dat Oost-Indië ons 20 of 30 jaren later zoo schoone handelsvloot, zoo aanzienlijke koffij- en suikermarkt, en een batig saldo van 30 à 40 millioenen guldens 's jaars zou opleveren, bijna geheel te danken aan dat gezegend Java, dat toen zooveel geld kostte, terwijl het bovendien voor West-Indie, dat steeds zou blijven kwijnen, jaarlijks nog tonnen schats zou moeten bijdragen! — Maar daarbij was ook groote strijd gevoerd over het regt begrip van art. 60 der Grondwet. Moesten de woorden „De koning heeft bij uitsluiting het opperbestuur over de volkplantingen en bezittingen van het rijk in andere werelddeelen," zoodanig worden opgevat dat daardoor alle inmenging der wetgevende magt volstrek werd uitgesloten, zoodat deze niet eenmaal verslag omtrent haren toestand of openlegging van den staat harer geldmiddelen mogt vragen, terwijl het aan den koning volkomen vrijstond haar met leeningen te bezwaren en het slechts eene mera liberalitas van zijne zijde was, omtrent dien toestand openingen te doen, nu het waarborgen van interest en aflossing dier leeningen door den Staat der Nederlanden nuttig werd geacht? Of wel, moesten die bezittingen geacht worden zoozeer tot den Staat der Nederlanden te behooren, dat, hoezeer de Grondwet van geene regtstreeksche bemoeijenis der vertegenwoording met hare wetgeving sprak, deze toch met volkomen regt op mededeelingen omtrent haren toestand en den staat harer geldmiddelen mogt aandringen? Het eerste gevoelen was dat van de zeer groote meerderheid der Kamer en ook der Regering, die op de bedenkingen van sommigen hieromtrent antwoordde (blz. 177): dat, ja, de Koning op grond van art. 60 in de finantieele behoeften der kolonien zelf zou kunnen voorzien, (*) maar dat art. 60 hem ook niet belette het gemeen overleg in te roepen. Eene constitutionele ketterij, volgens welke de Koning van zijne hem bij de Grondwet toegekende praerogativen afstand zou kunnen doen, wanneer hem dit goeddacht, en waardoor de verantwoordelijkheid voor zekere handelingen van de uitvoerende magt op de wetgevende zou kunnen worden overgebragt, wanneer dit om de eene of andere reden wenschelijk werd geacht, — eene ketterij evenwel die, het is bekend genoeg, in later jaren ook nog wel eens in praktijk is gebragt,

(*) Uit welke kas? Uit zijne eigene? Dan voorzeker had men met meerder grond de inmenging der Staten-Generaal kunnen buitensluiten. Maar aangezien daarvan natuurlijk geen sprake was of kon zijn, schijnt het argument al zeer weinig te beteekenen.

Digitized by Google

en welke in die dagen slechts weinig tegenspraak vond. Anderen evenwel, en ik geloof zij zagen juister, waren van gevoelen dat, — al kon van eene regtstreeksche bemoeijenis der wetgevende magt van het Nederlandsche volk met de wetgeving voor de overzeesche bezittingen, waarvoor toen naauwelijks eene enkele stem opging, geen sprake zijn, — toch met volle regt op meerder mededeelingen omtrent den toestand en het beheer dier bezittingen van den Staat mogt worden aangedrongen en dat de woorden der Grondwet niet in dien geest mogten worden opgevat, dat daardoor alle bemoeijenis der Staten-Generaal volstrekt wierd uitgesloten. Was dit zoo volstrekt waar, dan kwam ook zeker geen verzoek aan de Kamers te pas, om door den Nederlandschen Staat eene leening ten behoeve der kolonien te doen waarborgen, maar moest deze, zoo 's Konings personele waarborg niet voldoende was, door de kolonien zelve aangegaan en door hare inkomsten alléén gewaarborgd worden. Thans is wel bijna iedereen het daarover eens dat de woorden „bij uitsluiting" niets anders kunnen hebben bedoeld dan het te kennen geven, dat het opperbestuur door den Koning met uitsluiting van compagnien of koloniale raden werd gevoerd, zonder daarom alle bemoeijing der wetgevende magt volstrekt uit te sluiten, evenmin als deze volstrekt uitgesloten was omtrent alles wat de buitenlandsche betrekkingen, de vloten en legers en de geldmiddelen betrof, alhoewel de artikelen 56, 59 en 61 der Grondwet daarover aan den Koning, „het bestuur," „het oppergezag," en „het opperbestuur" opdroegen. Het tegenovergesteld betoog van den Hr. de Waal, nedergelegd in zijne boven aangehaalde stelling, over hetgeen de Grondwet van 1815 omtrent de kolonien bepaalt, zal thans waarschijnlijk even weinig iemand tot zijn gevoelen overhalen, als in 1826 van Hogendorp en de weinigen die met hem dachten, door de argumenten der regering en der meerderheid der Tweede Kamer werden overgehaald; — maar voor ieder die de kennis der geschiedenis van ons koloniaal beheer op prijs stelt, kan het niet anders dan belangrijk zijn, te zien met welke argumenten toen die thans versleten stelling werd verdedigd en welke gronden een kundig man als de Hr. de Waal daarvoor thans nog weet aan te voeren.

Uit de beraadslagingen over die leeningswet teekenen we nog slechts aan, ten opzigte van kwestien, waaromtrent ook thans nog geen eenheid van gevoelen bestaat, dat van Alphen onder anderen betoogde, dat Java voor ons hoofdzaak moest blijven en wij buiten dat gezegend eiland zoo weinig mogelijk punten moesten bezetten; dat de zoogenaamde verkoop van landen niet anders was dan de verkoop of overdragt van den arbeid van eenige duizende menschen en dat deze zeer

Digitized by Google

is af te keuren; dat ook een eigenlijk gezegde europeesche kolonisatie af te keuren zou zijn, omdat zij zou kunnen leiden tot verdringing der inlanders, enz. Uit vele der overige redevoeringen leeren wij wel weinig meer, dan dat destijds door velen allerzonderlingste denkbeelden omtrent kolonien en koloniaal beheer werden gekoesterd. Maar de mededeeling is toch nuttig, al ware het slechts om, door vergelijking van het toen met het heden, te doen uitkomen, hoe oneindig grooter, gelijk trouwens uit den aard der zaak en bij de zoozeer veranderde omstandigheden wel het geval moest zijn, thans de kennis van en de belangstelling in koloniale aangelegenheden is dan zij toenmaals was.

Onder de zeer weinigen die in dat tijdvak reeds de denkbeelden voorstonden, die thans door bijna iedereen worden verkondigd, ook zelfs door hen die nog dikwerf voor hunne toepassing terugdeinzen, behoort voornamelijk Gijsbert Karel van Hogendorp, wiens adviezen eene zoo ruime plaats in dit boek innemen. Al zijn deze veel meer bekend dan bijv. met de belangrijke rede van v. Alphen in 1826 het geval is, en al kunnen zij strikt genomen niet alle gezegd worden, in het kader van het werk: Nederlandsch-Indië en de Staten-Generaal te passen, zoo gelooven we dat de Hr. de Waal ze toch zeer teregt daarin eene plaats heeft gegeven. Hogendorp behoort toch tot die schrijvers die veel meer genoemd dan gelezen worden, en het kan niet anders dan nuttig zijn, zijne gezonde, heldere denkbeelden onder de aandacht te brengen van hen, die zijne Bijdragen welligt meer in naam dan in de daad kenden. En wat hij in die Bijdragen schreef, al werd het niet in de Kamer voorgedragen of uitgesproken, was toch alles zoo zeer voor de Kamer bestemd, dat het teregt als een deel der parlementaire geschiedenis van die tijden wordt beschouwd.

Door dat alles bijeen te verzamelen heeft de hr. de Waal een wezenlijke dienst gedaan aan allen die er belang in stellen met de geschiedenis onzer koloniale politiek bekend te worden, vooral aan hem, die eenmaal het politiek overzigt zal schrijven, wat de Minister Mijer, zoo we ons wel herinneren, aan de Kamer toezegde. Een overzigt, dat slechts volledig zal kunnen worden geschreven door een man, die tot alle, ook nu nog niet publiek gemaakte bronnen toegang zal kunnen hebben en uit deze, zoowel als uit het vele dat reeds in gedrukte stukken te vinden is, een goed geheel zal weten te maken; een overzigt dat, met onpartijdigheid en met helderen blik geschreven, zeker hoogst belangrijk zal kunnen zijn, omdat het ons, voor zooveel daartoe nu reeds de tijd mogt geacht worden gekomen te zijn, in veel grooter mate dan uit al hetgeen daarover reeds werd publiek gemaakt, mogelijk

Digitized by Google

is, zou doen zien welke de drijfveren van vele handelingen der Regering waren.

Ten besluite veroorlooven we ons een paar aanmerkingen op den arbeid van den heer de Waal. We durven hem den raad geven, uiterst spaarzaam te zijn met het amenderen der door hem medegedeelde redevoeringen. De reden, welke hij daarvoor in eene noot opgeeft, (misschien ook de eenige maal dat hij het deed), bij het opnemen der eerste rede over de leenings-wet van 1826 gehouden, namelijk dat hij een grooten vloed van woorden eenigermate condenseerde, laat zich wel billijken. Maar aangezien hij alles wenscht te geven, wat over Ned.-Indie in de Staten-Generaal is voorgevallen, en zijn werk een bron moet worden voor den toekomstigen historie-schrijver, en dezen het raadplegen der door hem wedergegeven bescheiden overbodig moet maken, zoo handelt hij zeker het voorzigtigst die stukken onveranderd over te nemen. In het belang van dien geschiedschrijver, maar meer nog in dat der volledigheid van zijn werk, is het te betreuren dat hij zich tot Oost-Indie beperkt, en niet tevens de handelingen der Staten-Generaal omtrent West-Indie vermeld heeft; ook dat van de handelingen der Eerste Kamer niets is opgenomen. Wat het laatste betreft, meenen we ons wel te herinneren dat ergens wordt gewaagd van het voornemen om ook daaromtrent mededeelingen te doen, doch dat het gemis aan openbaarheid bij de zittingen der Eerste Kamer, natuurlijk vergeefs naar de opteekening der daar gehouden redevoeringen in de Staats-Courant zou hebben doen zoeken. Maar toch durven we gissen dat een onderzoek in de archieven dier Kamer, nog wel een of ander der vermelding waardig zou hebben opgeleverd, terwijl ook de mededeeling b. v. in Themis 1860, n°. 2 van een paar redevoeringen in die jaren in de Eerste Kamer uitgesproken schijnt te bewijzen, dat er wel mogelijkheid bestaat, ten minste sommige van deze aan de vergetelheid te ontrukken.

Veel meer evenwel achten we de beperking van het werk tot Oost-Indie alleen te betreuren. Dat de heer de Waal, oud Oost-Indisch ambtenaar, meer belang stelt in Oost-, dan in West-Indie is even natuurlijk als het begrijpelijk is, dat onze natie in het algemeen meer prijs stelt op dat rijke deel onzer overzeesche bezittingen, dat jaarlijks vele millioenen in onze schatkist stort en onzen handel zoozeer doet bloeijen, dan op dat andere deel, dat jaarlijks schatten kost en waarvan men schier niet hoort spreken, dan om te zuchten over de millioenen, welke de opruiming van den gruwel der slavernij zal kosten. Maar zijn werk zou waarschijnlijk slechts weinig uitgebreider hebben behoeven te worden, zoo hij er de handelingen der St.-Gen. over W.-Indie

Digitized by Google

ook in had opgenomen, en de overweging dat de W.-Indische bezittingen toch evenzeer tot de overzeesche bezittingen van den Staat behooren als de Oost-Indischen; dat zijn boek niet slechts voor den Oost-Indischen lezer bestemd was, maar voor allen die de politieke „verhouding tusschen moederland en kolonien (waartoe voor den Nederlander „de West" ook behoort) willen bestuderen;" dat voorts een nuttig werk als het zijne niet ligt over West-Indie zal worden geschreven, omdat het hoogstwaarschijnlijk te weinig koopers vinden zou, — dat alles had hem, dunkt ons, moeten bewegen, de debatten over West-Indische aangelegenheden ook op te nemen. Dit zou hem natuurlijk slechts weinig moeite hebben gekost, daar hij toch de geheele verzameling der Staats-Courant heeft moeten doorloopen en het archief der Kamers over al wat koloniale zaken betreft, heeft moeten raadplegen. Hij zou er door bewezen hebben, dat de West niet door al onze schrijvers over koloniale aangelegenheden achteruitgezet en stiefmoederlijk behandeld werd, en hij zou daardoor zijn werk, ook wat Oost-Indie betreft, volledíger hebben kunnen maken. Nu toch heeft hij (zie blz. 66 noot) geen opgaven kunnen doen van de ontvangsten en uitgaven in Nederland voor Oost-Indie, omdat in de rekeningen van koloniale ontvangsten en uitgaven, in het archief der Tweede Kamer gevonden, Oost en West moeijelijk te scheiden zijn. Hij had ook te eerder, meenen wij, eene aanleiding om over West-Indie te spreken, daar dit toch waarschijnlijk bij de jaarlijksche discussien over tariefkwestien ter sprake kwam. Nu hij het niet in zijn eerste deel deed, zal hij dit gebrek (gebrek, in ons oog ten minste) moeijelijk in de volgende deelen kunnen herstellen, wil hij de eenheid van het geheel niet verbreken. Maar wij durven hem zeer uitnoodigen — ten ware hij mogt goedvinden reeds nu een supplement, Nederlands West-Indie betreffende, bij zijn eerste deel te geven en de discussien daaromtrent in de volgende deelen op te nemen — dit in een bijvoegsel tot het gansche werk te doen. Door in één werk zoowel over onze Oost- als over onze West-Indische bezittingen te spreken, zou hij er toe bijdragen op de laatste de aandacht te vestigen van zoovelen als zijn werk zullen lezen, doch die er nimmer aan denken zouden, „een boek over de West" in handen te nemen. Hoe groot ook het verschil is tusschen slavenkolonien, als Suriname, en eene bezitting als Java, hoeveel aangenamer het ook is op den bloei en op de rijke productie van het laatste dan op den steeds achterlijken toestand van het eerste het oog te vestigen, toch behoort op de verspreiding van kennis en licht omtrent beiden gelijkelijk prijs te worden gesteld, en dit zoowel in het belang van die bezittingen, als van Nederland zelf. Een werk als dat van den Heer de Waal is nuttig, niet slechts als geschiedkundig

Digitized by Google

overzigt, als bijdrage tot de geschiedenis der koloniale wetgeving en administratie; maar vooral omdat het ons, door ons de gevolgen van vroegere dwalingen en fouten te doen kennen, tot waarschuwing strekt om ons voor eene herhaling daarvan te wachten. Wie die niet gist dat dit waarschijnlijk evenzeer uit het overzigt der parlementaire debatten over onze West-Indische bezittingen geleerd zal worden, als dit uit dat omtrent Oost-Indie het geval is? En al is het geven van zoodanige waarschuwing niet het oogmerk, waarmede de Hr. de Waal zijn werk te zamen stelde, al is zijn streven geenszins het nut van parlementaire inmenging in koloniale aangelegenheden, van meerder wettelijke regeling daarvan te doen uitkomen, toch zal hij, eenmaal het schrijven van zoodanige parlementaire geschiedenis ondernomen hebbende, het zich moeten getroosten dat anderen er die leering uit putten en stelt hij ongetwijfeld ook belang genoeg in die koloniën, om zoo iets niet te misbillijken, zoo daardoor slechts het waarachtig welzijn van koloniën en moederland worde bevorderd.

Wij eindigen met het uiten van een wensch: In de noot op blz 43 zegt de Hr. de Waal, dat de financieele zijde van het bestuur van den Gouverneur-Generaal van der Capellen, beter nog dan uit zijne gedenkschriften en uit de thans voor het eerst gepubliceerde stukken, gekend zou worden, indien de Regering de openbaarmaking wilde toestaan eener geschiedenis der financiën van Ned.-Indië van 1816 tot 1825 in 1840 door hem (d. W.) uit de archieven te Batavia zamengesteld, welk stuk dan echter vrij wat beschaving zou vereischen. We ondersteunen den wensch, welke in die woorden opgesloten ligt, omdat naar het ons voorkomt, de financiele geschiedenis van dat tijdvak inderdaad nog beter moet worden gekend, alvorens men in staat zij het geheel goed te kunnen overzien, en met meerder kennis van zaken over de groote hervormingen, door den Commissaris-Generaal Du Bus de de Ghisignies ingevoerd, te oordeelen. In de omstandigheid, dat de wensch tot die openbaarmaking geuit wordt door een man van den stempel van den Hr. de Waal, dien men wel niet van zucht tot onberaden openbaarmaking of tot bemoeijelijking der regering zal verdenken, zal wel een waarborg mogen worden gezien, dat zij zonder ongerief zou kunnen worden toegestaan. We hopen dus dat aan zijn wensch hieromtrent zal kunnen worden voldaan en dat aan hem zelven de zorg voor die uitgave moge worden toevertrouwd, maar tevens dat hem dan zal mogen worden vergund den arbeid tot later tijd te vervolgen. Hoezeer toch over het latere tijdvak, vooral sedert 1848, volledige openbaarheid in meerdere of mindere mate heerscht, en gaandeweg al zeer veel uit den vroegeren tijd is openbaar geworden, zoo gissen we

Digitized by Google

toch dat vooral uit het tijdvak, dat door den naam van den graaf van den Bosch wordt beheerscht, nog veel belangrijks aan het licht zou kunnen worden gebragt, dat tot regt verstand van de financiele geschiedenis, zoowel van Indie als van Nederland, zou kunnen bijdragen. Zelfs een, tot een goed geheel gebragt, overzigt van al hetgeen daaromtrent reeds is openbaar geworden, zou waarschijnlijk zeer belangrijk zijn. We hopen dan ook dat aan den Hr. de Waal vergund moge worden zijne krachten daaraan te wijden. Hij schijnt zoowel door den thans door hem geleverden arbeid, als door de betrekkingen, welke hij vroeger in Indie bekleedde, de geschikte persoon tot zoo iets te zijn. En mogt de uitgave daarvan particuliere krachten te boven gaan en de regering tot ruime ondersteuning daarvan, zoo dikwerf aan werken van koloninaal belang op milde wijze geschonken, geen termen vinden, — dan schijnt wel te mogen worden verwacht dat deze door het Koninklijk Instituut voor de Taal- Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indie zal worden verleend.

J. K. W. Quarles van Ufford.

Digitized by Google

LIJST *van nieuwe werken over onderwerpen van Staatshuishoudkunde, Statistiek, Finantien, Onderwijs, Kolonien, enz. in Nederland uitgekomen.* (*Vervolg van pag.* 278.)

Almanak en naamregister van **Nederlandsch-Indië** voor 1860. Gr. 8o. Batavia, Lands-drukkerij. ('s Gravenhage, Martinus Nijhoff). 5,—.

Algemeene Atlas van **Nederlandsch-Indië**. Uit offic. bronnen zamengesteld door P. Baron Melvill van Carnbée. (Blad 38—43, 6 gelith. en gekl. bladen in folio.) Batavia, van Haren Noman & Kolff. Zalt-Bommel, Joh. Noman & Zoon. Per kaart 2,25.

Algemeene Beschrijving van vreemde **havens** en **zeeplaatsen** buiten Europa. Ten dienste van kooplieden, zeevarenden, cargadoors, assuradeuren en allen, die verder met den zeehandel en de scheepvaart in betrekking staan. 1e deel. Afrika en Australië, benevens de omliggende eilanden, bewerkt door L. A. J. Boulet en A. van Otterloo. Gr. 8o. (VIII en 297 bl., doorschoten met wit papier.) Amsterdam, Gebroeders Kraay. Half marocco band. 6,25.

H. F. de Bock, Statistiek van de **bevolking** der gemeenten in Nederland, op den 31 December 1859, arrondissements- en kantonsgewijze ingerigt; benevens de tegenwoordige standplaatsen van notarissen en eene lijst der namen van de notarissen en candidaat-notarissen. Post 8o. (VI, 2 en 150 bl.) 's Gravenhage, H. C. Susan, C. Hz. 1,20.

Mr. P. Bosscha, De **geschiedenis** van Oostelijk en Noordelijk **Europa** gedurende het merkwaardig tijdvak van 1687—1716. Opgehelderd uit onuitgegeven brieven en andere oorkonden van Nederlandsche staatsmannen. Gr. 8o. (4, IV en 377 bl.) Zalt-Bommel, Joh. Noman & Zoon. 3,90.

J. W. d. C., Brieven uit **Engeland** aan mijn' vriend Z. 1e brief. De **landbouw** in Norfolk. Gr. 8o. (102 bl.) 's Gravenhage, Gebroeders J. & H. van Langenhuysen. 0,75.

J. B. J. van Doren, Bijdragen tot de kennis van verschillende overzeesche **landen**, **volken**, enz. Met platen. 1e afl. Gr. 8o. (4 bl. en bl. 1 120, met 3 gelith. platen). Amsterdam, J. D. Sybraudi. 1,75.

Het Drinkwater in de stad Utrecht. Memorie door de **gezondheids-commissie** der stad Utrecht aan den Gemeenteraad ingediend, Januarij 1860. Gr. 8o. (44 bl., met uitsl. tabel). Utrecht, C. van der Post. Jr. 0,50.

F. C. W. Hopman, Theoretisch-practisch huis-, rijtuigschilders en glazenmakers **handboek**, behelzende onderrigt omtrent alle benoodigde oliën, verwen, lakken, vernissen en andere zaken met derzelver eigenschappen, bereiding en gebruik. Alles naauwkeurig omschreven ten behoeven van hen, die zich in dit vak willen oefenen. 2e druk. Post 8o. (XVI en 127 bl.) Weesp, G. G. Burgerman. 1,—.

Statistisch Jaarboek, voor het Koningrijk der **Nederlanden**. 9e jaarg. Uitgegeven door het Departement van Binnenlandsche Zaken. Roy. 8o. (4 en 448 bl.) 's Gravenhage, van Weelden & Mingelen 2,50.

Mr. Y. J. H. de Kock, Handleiding voor de **gemeente-besturen** in de provincie Utrecht, bevattende algemeen overzigt der werkzaamheden, in iedere maand des jaars te verrigten. Gr. 8o. (6 en 64 bl., doorschoten met wit papier.) Utrecht, L. E. Bosch & Zoon. 1,30.

Vreemde **Landen** en **volken**. Hun toestand en ontwikkeling, godsdienst en staatswezen, behoeften en hulpbronnen, gewoonten en zeden, beschreven naar de nieuwste bronnen. Met staalplaten. II. Japan. 5e—12e afl. Gr 8o. (bl. 129—398, titel en inhoud 8 bl., gegrav. platen en titel).

Digitized by Google

Amsterdam, Gebroeders Kraay. Per afl. ƒ 0,50; het 2e deel (Japan) compl. in linnen 6,75.

Onze **Tijdgenooten**, Levensschetsen van voorname mannen en vrouwen uit alle landen der aarde. Vrij gevolgd het Hoogduitsche werk: „Männer der Zeit. Biograph. Lexikon der Gegenwart," en verrijkt met de levensbeschrijvingen van zeer vele Nederlanders, door J. L. Terwen en Corstiaan de Jong. 9e afl. Roy. 8o. Utrecht, C. van der Post. Jr. ƒ 0,60; 9 afl. compl. 5,40.

Verslag aan den Koning over de **openbare werken** in het jaar 1859. Gr. 4o. (192 bl., met tabellen). 's Gravenhage, van Weelden & Mingelen. 1,—.

Meteorologische Waarnemingen in Nederland en zijne bezittingen en afwijkingen van temperatuur en barometerstand op vele plaatsen in Europa. Uitgegeven door het Kon. Nederl. Meteorol. Instituut. 1859. Langw. 4o. (4, 339, LXIV bl.) Utrecht, Kemink & Zoon. Niet in den handel.

J. Wolbers, Geschiedenis van **Suriname** van de ontdekking van Amerika tot op den tegenwoordigen tijd, 8e afl. Gr. 8o. (bl. 451–514). Amsterdam, H. de Hoogh. 0,60.

Technologisch Woordenboek, of volledige handleiding voor alle takken van fabriekwezen en volksnijverheid, in alphabetische orde. Naar de 2e geheel nieuw bewerkte Hoogduitsche uitgave van Dr. K. Karmarsch en Prof. Fr. Heeren. Met ongeveer 1500 tusschen den tekst gedrukte houtgravuren. 19e afl. Gr. 8o. (bl. 1441—1520, Schietkatoen—Spoorwegen.) Gouda, G. B. van Goor. 1,—.

R. A. van Zuylen Jr., Inventaris van het groot **archief** der gemeente **'s Hertogenbosch**, op last van Burgemeester en Wethouders opgemaakt Gr. 8o. (8, 108 en VII bl.) 's Hertogenbosch, J. J. Arkesteyn & Zoon 1,30.

Biographisch Album, Verzameling van portretten met levensberigten van verdienstelijke mannen uit de geschiedenis van het Nederlandsche zee- en krijgswezen en van de koloniën. Rotterdam, H. Nijgh. Per afl. bij int. 2,—.

Het Boek der **uitvindingen**, omgewerkt en verkort. Met vele houtgravuren. Post 8o. (5 en 257 bl.) Leyden, A. W. Stythoff. In linnen met verg. titel. 1,80.

De politieke Gedragslijn onzer **volksvertegenwoordigers**, sedert 1848. 1e afl. Post 8o (bl. 1—64). Deventer, A. ter Gunne 0,50.

Hoe zal de gemeente Amsterdam hare **openbare scholen** beheeren? Gr. 8o. (13 bl.) Amsterdam, Erven H. van Munster & Zoon. 0,20.

Uittreksel uit het dagboek van W. J. C. Ridder Huyssen van Kattendyke, gedurende zijn verblijf in **Japan** in 1857, 1858 en 1859. Gr. 8o. 's Gravenhage, W. P. van Stockum. 2,80.

De Kennis des **levens**, of hoe men moet leven, en waarvoor men moet leven, met practicale waarnemingen over gezondheid, leefregel en lange levensduur. 2e druk. Uit het Engelsch. naar de 3e Engelsche uitgave. Volksuitgave. Kl. 8o. (IV en 144 bl.) Amsterdam, J. Leenderts. 0,50.

A. Meeter Pz., Het huis van **verbetering** en **opvoeding** voor jongens, te Alkmaar, geschetst. Gr. 8o. (IX, 2 en 84 bl.) Alkmaar, Johannes Roem 0,80.

Verslag aan den Koning over den toestand der **telegrafen** in Nederland in het jaar 1859. 4o. (45 bl.) 's Gravenhage, van Weelden & Mingelen 0,30.

Mr. W. Wintgens, Advies over **regterlijke organisatie**. Gr. 8o. (77 bl.) 's Gravenhage. Gebroeders Belinfante. 0,75.

Aardrijkskundig en **statistisch** Woordenboek van Nederlandsch Indië, bewerkt naar de jongste en beste berigten. 7e afl. Roy. 8o. (bl. 481—560, In—Ja). Amsterdam, P. N. van Kampen. 1,25.

Digitized by Google

Mr. H. F. Baron van Zuylen van Nyevelt, Iets over het **Haagsche Bosch**, naar aanleiding van de daarover gevoerde discussie in de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 31 Julij 1860. Met een kaartje van het Haagsche Bosch. Gr. 8o. (93 bl. en gelith. kaart). 's Gravenhage, J. M. van 't Haaff. 0,90.

J. F. van der Aa, Onthoudt u van allen schijn des kwaads. Een woord over het gebruik van **sterken drank**. Post 8o. (12 bl.) Amsterdam, H. de Hoogh. 0,10.

Een Brief uit **Java**. Gr. 8o. (16 bl.) Amsterdam, H. Klijn. 0,10.

Nieuwe Bijdragen voor regtsgeleerdheid en **wetgeving**, verzameld en uitgegeven door Mr. B. J. L. de Geer en Mr. van Boneval Faure. 10e deel. 1860. No. 3. Gr. 8o. (bl. 353—504. Amsterdam), Joh. Müller. 1,70.

Koloniale Debatten, Verzameling van het verhandelde in de beide Kamers der Staten-Generaal, met betrekking tot de bezittingen en koloniën van het Rijk in andere werelddeelen, over de jaren 1814—1865. Uitgegeven onder toezigt van Jhr. J. Cornets de Groot van Kraaijenburg. Vijfde tijdvak. — Zittingjaren 1859—1865. — (1e aflevering). Kl. fol. (bl 1—80 in 2 kolommen). 's Gravenhage, H. C. Susan, C. Hzoon. 2,—.

A. W. C. Domis, Geschiedkundige geografische **statistieke** schets omtrent het **Syrische rijk**, uit wetenswaardige aanteekeningen overgenomen en te zamengebragt. Gr. 8o. (16 bl.) 's Gravenhage, L. J. Verhoeven. 0,25.

Henry Hall, Aardrijkskundig handboek van **Zuid-Afrika**. (Met ecne kaart). Uit het Eng. Post 8o. Rotterdam, P. M. Bazendijk. 2,60.

Handleiding voor het gebruik van den **telegraaf** binnen Nederland. (1 blad drukmed. in plano). Amsterdam, Seyffardt's Boekhandel. 0,25.

Handleiding voor **teeken-onderrigt** in de volksschool. Uitgegeven door de maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*. Roy. 8o. (6 en 40 bl. en 10 bl. met houtgravuren) Amsterdam, Deventer, Leiden, Fred. Muller, A. H. de Lange, A. W. Stijthoff. 1,—.

Napoleontische Ideeën, door Prins Lodewijk Napoleon Bonaparte, (den tegenwoordigen Keizer der Franschen.) Uit het Fransch vertaald. Gr. 8o. (168 bl.) Amsterdam, Gebrs. Binger. 1,50.

Vreemde Landen en volken. Hun toestand en ontwikkeling, godsdienst en staatswezen, behoeften en hulpbronnen, gewoonten en zeden, beschreven naar de nieuwste bronnen. Met staalplaten. III. China. 1e afl. Roy. 8o. (bl. 1—32 met in staal gegr. plaat.) Amsterdam, Gebroeders Kraay. 0,50.

Luttenberg's Chronologische verzameling der **wetten** en **besluiten** betrekkelijk het openbaar bestuur in de Nederlanden, sedert de herstelde orde van zaken in 1813, voortgezet door L. N. Schuurman. 1845. Gr. 8o. (4, 251 en IX bl.) Zwolle, W E. J. Tjeenk Willink. *f* 2,47½; buiten int. 2,75.

Multatuli, (E. Douwes Dekker) Indrukken van den dag medegedeeld. No. 1 en 2, Gr. 8o. (bl. 1—64). Arnhem, D. A. Thieme. 0,60.

Photophilus, Van waar de vele mislukkingen in de **photographie**? Aanhangsel tot de photographie op papier en glas. Post 8o. (4 en 46 bl.) Breda, Broese & Comp. 0,40.

Verslag omtrent den staat der **zeevisscherijen**. 1859. Gr. 8o. (86 bl.) 's Gravenhage, van Weelden & Mingelen. 0,75.

Volksbibliotheek No. 94. Lettergieterij, boek- en plaatdrukkerij door C. Mommaas Czn. Met 5 figuren. Post 8o. (34 bl.) Amsterdam, Weytingh & Brave. Bij int. *f* 0,22½; buiten int. 0,25.

P. H. Witkamp, Het **paleis voor volksvlijt** te Amsterdam. Overgedrukt uit

Digitized by Google

„Amsterdam in schetsen." Met afbeelding. Roy. 8o. (8 bl., met gelith. en gekl. plaat.) Amsterdam, G. W. Tielkemeijer, 0,50.

Bezwaren tegen het ontwerp van wet op de nieuwe **regterlijke inrigting**. Gr. 8o. (35 bl.) 's Gravenhage, H. C. Susan. C. Hz. 0,40.

Dr. W. G. Brill, De juiste beschouwing der **geschiedenis** in hare vrijmakende kracht. Redevoering, gehouden den 20en September 1860, ter opening zijner lessen over de geschiedenis der Nederlanden. Roy. 8o. (33 bl.) Leiden, E. J. Brill. 0.50.

J. van Dam Thz., Een blik op het **schoolonderwijs in den kerker** bij het licht der statistiek. Met bijlagen vermeerderde overdruk uit de Gids, October 1860. Gr. 8o. (VIII en 44 bl.) Amsterdam, P. N. van Kampen. 0,60.

Dr. H. Fabius, De natie wordt bestolen! Redevoering, den 17en Sep. 1850. uitgesproken. Post 8o. (4 en 27 bl.) Amsterdam, J. H. & G. van Heteren. 0,10.

Dr. C. W L. Gloger. De vrienden van den land- en tuinbouw onder de dieren, **als natuurlijke verdelgers van allerlei ongedierte**. Naar den 5en Hoogd. druk bewerkt door E. C. Enklaar. Post 8o. (VI en 134 bl.) Sneek, van Druten & Bleeker, *f* 0.75; per 12 ex. à *f* 0,65; per 25 ex. à 0,60.

Volledige Handleiding tot het **boekhouden** voor den kleinhandelaar en winkelier. Eene aanwijzing, om zoowel volgens de enkele als dubbele wijze zijne boeken naauwkeurig en overeenkomstig de wettelijke bepalingen te houden, en den vereischten inventaris, van welken aard de handel ook wezen moge, beknopt en gemakkelijk op te maken. Zamengesteld door een' geoefend' boekhouder. 2e druk. Gr. 8o. (128 bl.) Gouda, G. B. Goor. 1,25.

H. Höhne en C. W. Rösling, Het **koperslagers handwerk**, benevens de noodige voorbereidende onderrigtingen over de voortbrenging en behandeling van het ruw koper, voor Mr. koperslagers, gezellen en leerlingen bewerkt. Naar het Hoogd. Met eene menigte gesteendrukte afbeeldingen op den tekst betrekkelijk. Post 8o. (6, VI en 238 bl., met IX groote uitsl. platen). Gorinchem, A. van der Mast. 1.80.

J. A. Joosten & Co., Bedenkingen over de **koffij-veilingen** der Nederlandsche Handel-Maatschappij. Gr. 8o. (13 bl.) Amsterdam, J. H. Scheltema. 0,10.

Nieuwste **Spoorweg-Kaart** van Midden-Europa, met aanwijzing van de hoofd-stations en de rigtingen der stoombooten en diligences. (1 blad lithogr. in fol.) Leyden, D. Noothoven van Goor. Gekl. *f* 0,90; op linnen in étui 1,40.

Mr. J. G. Kist, Het **handelspapier**. Beginselen van wisselregt en van het regt omtrent acceptatiën, assignatien en papier aan toonder; volgens de Nederlandsche wet. (2e verm. druk der Beginselen van wisselregt). Gr. 8o. (12, 329 en 2 bl.) Amsterdam, J. H. Gebhard & Comp. 3,25.

George Henry Lewes. Ons leven. Handleiding tot de kennis van het menschelijk ligchaam, zijne behoeften en krachten. Uit het Engelsch. Voor Nederland bewerkt door Dr. H. van Capelle. Haarlem, A. C. Kruseman. 1e deel compl. 3,50.

Logarithmus, Waarborg-genootschappen, onderlinge **verzekering-maatschappijen** en pensioen-fondsen voor weduwen, getoetst aan wetenschap en ervaring. — Snuifje, het waarborg-genootschap voor weduwen, onder directie van de heeren J. te Winkel en A. Doijer Jr., aangeboden. Gr. 8o. (8 bl.) Amsterdam. Joh. W. Brauw. 0,10.

Munttafel voor Nederland, Frankrijk en België, Noord-Duitschland, Zuid-Duitschland, Engeland. Gr. 8o. (1 bl.) Zutphen, P. B. Plantenga. Op carton 0,10.

Digitized by Google

A. A. Parmentier Az., Handleiding ten dienste van eigenaren van **stoomwerktuigen**, van stokers, en van allen die zich met de praktische behandeling van het stoomwerktuig gemeenzaam willen maken; Post 8o. (40 bl.) Utrecht, J. G. Broese. 0,40.

Mr. A. de Pinto, Handleiding tot het **burgerlijk wetboek**; 4e verbeterde en vermeerderde druk. 2 gedeelten. Gr. 8o. Utrecht C. v. d. Post, Jr. 11,—.

R. F. Baron van Raders, Adres, betreffende het vraagstuk der afschaffing van de **slavernij** in West-Indië, ingediend den 11 Oct. 1860. Roy. 8o. (6 bl.) 's Gravenhage, de Erven Doorman. 0.15.

Dr. H. Riedel, Het toekomend **middelbaar onderwijs**. Eene voorlezing. Gr. 8o. (12 bl.) Groningen, R. J. Schierbeek. 0,25.

Salak, Deugdelijkheid van het tegenwoordige **cultuurstelsel** op **Java**, tegenover het gewaagde en gevaarlijke van vrijen arbeid op groote schaal, betoogd, op grond van veeljarige toepassing van vrijen arbeid in de binnenlanden van Java. Gr. 8o. (52 bl.) Amsterdam, J. C. Loman Jr. 0,60.

Volksbibliotheek No. 59. **Inkomsten** en **uitgaven** van den **Staat**, door Jhr. Mr. J. de Bosch Kemper. Post 8o. (30 bl.) Amsterdam, Weytingh & Brave. Bij int. *f* 0,22½; buiten int. 0,25.

Voorlezingen over **gezondheidsleer**, gehouden van wege den geneeskundigen kring te Amsterdam, gedurende den winter van 1859—60. 1. G. A. N. Allebé, Over beweging en rust. 2. G. D. L. Huet, De huid. Wat zij is, wat zij doet, en wat wij voor haar moeten doen. Gr. 8o. (4, 40; 4 en 30 bl.) Haarlem, C. Zwaardemaker. Per No. 0,40.

Waarheen? Een woord aan de lezers van **Max Havelaar**. Gr. 8o. (15 bl.) Leyden, P. Engels. 0,40.

De Wet tot regeling van het **armbestuur**, van den 28 Junij 1854, (Staatsbl. no. 100). Met aanteekeningen van Mr. H. J. Smidt. 1e afl. Gr. 8o. (VIII bl en bl. 1—96). Winschoten, J. R. van Eerde. 0,85.

Algemeene Windkaart, zamengesteld uit Amerikaansche en Hollandsche waarnemingen. Uitgegeven door het Meteorologisch Instituut te Utrecht in 1860. Blad 1 (1 blad lithogr. in plano) Utrecht, (Kemink & Zoon.) 1,80.

Digitized by Google

LANDBOUWKRONIJK.

25 *November* 1860.

Tusschen vrees en hoop werd dit jaar het oogsten aangevangen en voleindigd, en de uitkomst is over het algemeen beter dan men het zich in vele dreigende oogenblikken gedurende dien tijd durfde voorspellen. Augustus eindigde nog slecht en de aanvang van September was niet gunstiger, doch op den 4n wendde zich de wind eindelijk en verliet den Z.W. stand, waarin hij bijkans den geheelen zomer toefde; de drooge poolstroom daalde in onze gewesten naar de oppervlakte en droogde het te veld staande gewas, dat in een tweetal weken, zoowel hier als in Engeland, voor het grootste deel in veiligheid werd gebragt. De uit vrees hoog opgedreven marktprijzen, reeds voor dat de oogst nog begonnen was, daalden bij de eerste schoone dagen, die de hoop op eenen beteren afloop gaven, aanmerkelijk, doch weldra bleek het, dat, hoewel de oogst wat kwantiteit betrof niet zoo veel onder het gemiddelde zou blijven, de kwaliteit veel geleden had, en een groot deel van den nieuwen oogst eerst in het voorjaar vóór het gebruik geschikt zou zijn. De prijzen van het jarig graan overtroffen dan ook weldra de reeds vroeger besteedde, en de puike inlandsche tarwe, gewas 1858 en 1859, geldt thans *f* 14 tot *f* 15,50, doch die van het nieuwe gewas moet om de geringere kwaliteit circa *f* 3,— lager worden afgegeven. De behoefte van Engeland schijnt groot te zullen zijn. Hoewel men ook daar rekent dat de opbrengst niet veel meer dan een vijfde onder de gemiddelde zal zijn, zoo voegt zich hierbij een aanzienlijk deficit in het aardappel-gewas en voorts het vooruitzigt, dat ten gevolge eener gedeeltelijke mislukking der wortelgewassen veel graan van mindere kwaliteit voor veevoeder zal worden verbruikt. De berigten uit Amerika spraken echter van zulk een overvloedigen graanoogst en van de aanzienlijke hoeveelheid die voor den uitvoer beschikbaar zou zijn, dat het scheen alsof daardoor in de behoefte van Europa ruimschoots zou kunnen worden voorzien. Blijkbaar is die te verwachten hulp nog van geringen invloed op de Europeesche graanmarkten geweest en de orders van Engeland hebben daarentegen de prijzen te New-York spoedig aanzienlijk doen rijzen.

Het wordt telkens meer openbaar, dat Amerika, niettegenstaande de buitengewone uitbreiding der cultuur aldaar, nimmer de voorraadschuur van Europa zal kunnen worden. Tegenover die toeneming van bebouwde gronden, staat toch ook een aanwas van bevolking, zooals die nergens in Europa gevonden wordt, en tegenover de graanmassaas die in het verre westen van de vruchtbare prairiën en boschgronden worden verkregen, staat de toenemende behoefte der Oostelijke Staten, waar ten gevolge van een sints geruimen tijd gevolgd uitputtend kultuurstelsel de productie jaarlijks afneemt. Volgens statistieke opgaven, van 1840—1859, zou zelfs de

Digitized by Google

bevolking gedurende dat tijdsverloop sterker zijn toegenomen dan de productie, en dientengevolge het graanverbruik per hoofd aanmerkelijk zijn verminderd.

Wat den verderen oogst betreft, zoo werden haver en boonen, onder het invallen van eenen nieuwen regentijd met zorg en moeite, en wel met verlies, doch zonder belangrijke schade binnengebragt. Ook de veldarbeid en de uitzaai der wintergranen werd zeer belemmerd en vertraagd. Eerst tegen den 20sten October kwam hierin verbetering en in een drietal weken van helder en schoon weder kon met de bestelling van het wintergraan geregeld voortgang gemaakt en deze voltooid worden. Omtrent het jonge koolzaadgewas zijn de berigten, inzonderheid uit Groningen, zeer ongunstig. Het natte weder, de aardvloo en de slakken, hebben veel van het gezaaide doen mislukken en men rekent dat aldaar niet veel meer dan de helft van de gewone oppervlakte in 1860 met koolzaad zal zijn bezet. Ook het opkomend graan wordt op vele plaatsen in ons land door de slakken en de muizen zeer geplaagd.

De aardappeloogst is gering en de kwaliteit veelal slecht, zij zijn dan ook weder hooger in prijs dan in verscheidene jaren het geval was. Sints de vrees voor de ziekte verminderd is, nam het verbouw van aardappelen van jaar tot jaar weder toe, vooral in Zuid-Holland, Friesland en Groningen. In 1851 bedroeg het aantal bunders, daarmede bezet, ruim 84,700, in 1858 ruim 104,000, en ook in de beide laatste jaren zal die toeneming wel hebben stand gehouden. Zeker worden dus reeds meer dan 15 pCt. van het bouwland met dit gewas beteeld, ongetwijfeld eene veel te sterke verhouding voor eene vrucht, die, gelijk bekend, aan eene bijna geheele mislukking blootstaat. Het laatste jaar heeft weder getoond, dat de aardappelziekte slechts eene daarvoor gunstige weêrsgesteldheid noodig heeft om weder in kracht toe te nemen. Bedenkt men nu, dat de waarde van den aardappelenoogst van Nederland minstens 25 millioen gulden bedraagt, zoo kan men voorzien, welk een ramp het voor den landbouwer zijn zoude, indien die gevreesde ziekte zich weder eenmaal in zoo sterke mate vertoonde, als reeds vroeger het geval was. Beperking in plaats van uitbreiding dezer kultuur zou daarom hoogst raadzaam wezen, maar het is wel te vreezen dat bij de voordeelen, die dit gewas in goede jaren en bij hooge prijzen geeft, slechts eene dure ondervinding de vroeger ontvangen les, om in den landbouw niet te veel op één gewas te vertrouwen, in herinnering zal brengen.

De meekrap heeft eene goede opbrengst gegeven, niettegenstaande de zomer voor dit gewas ongunstig was. De kwaliteit, hoewel niet zoo puik als in het vorig jaar, is goed. Naar de beste ramingen schat men, dat de opbrengst een vierde minder wezen zal en p. m. 10,000 vaten zal bedragen. De prijs is hooger dan in vele jaren, 1857 uitgenomen, het geval was. Het ontbreken van allen voorraad, de toenemende behoefte en de uitbreiding der garancine-fabrikatie zijn daarvan de oorzaak. De opbrengst in de Noord-Hollandsche polders is dit jaar in verhouding ruimer dan in Zeeland, en de kwaliteit staat daarmede volkomen gelijk. De vooruitzigten voor het nieuwe gewas zijn niet zoo gunstig, doch het volgende jaar kan hierin veel verbetering brengen, daar de plant, hoewel zij minder sterk groeide, toch gezond is.

De tweede grassnede heeft door het ongunstige weder tijdens het hooijen weinig opgeleverd. Ten gevolge daarvan en van een belangrijken uitvoer naar het buitenland, zijn de hooiprijzen in den laatsten tijd aanmerkelijk

Digitized by Google

gestegen. Het persen van het hooi voor den uitvoer wordt algemeen. Kaas en boter bleven zeer hoog in prijs, het gemaak was goed. De longziekte heeft veel minder dan in vorige jaren geheerscht, zoodat de veeboeren algemeen een zeer voordeelig jaar hadden. Niettegenstaande het hooi duur en de voedervoorraad over het algemeen niet bijzonder groot is, zijn de veeprijzen op de najaarsmarkten weder zeer hoog geweest. Vooral gelden de kalfkoeijen en het jonge dragtige vee buitengewoon hooge prijzen. Naar Belgie en Frankrijk wordt nog aanhoudend veel van het puikste vee uitgevoerd. De hooge marktprijs der zuivelproducten is de hoofdoorzaak van de duurte van het vee, en houdt deze stand, dan heeft men ook niet op lager prijzen in het aanstaande voorjaar te rekenen. Alleen het vette vee is sints ruim een maand belangrijk minder in prijs; deze daling schijnt echter alleen te moeten worden toegeschreven aan eene tijdelijke overvoerdheid der markt, bij het opstallen van het vee, en door de behoefte aan geld, daar de granen meestal in nog geen leverbaren toestand zijn. Zoowel hier als in Engeland schijnt juist de voorraad vee, die in de winterbehoefte moet voorzien, zeer gering te zijn, zoodat men binnen weinige maanden integendeel zeer hooge prijzen verwacht.

De *Hollandsche Maatschappij van Landbouw* heeft te Gouda den 28sten September hare 14de algemeene jaarlijksche vergadering gehouden. Voor deze vergadering worden door elke afdeeling, waarvan het aantal thans 48 bedraagt, eenige afgevaardigden benoemd. Alle leden der maatschappij hebben echter toegang tot deze vergadering en mogen aan de beraadslaging deel nemen. De afgevaardigden zijn echter alleen stemgeregtigd en brengen een aantal stemmen uit, dat naar de getalsterkte van de leden der afdeeling van één tot tien bedraagt. Ditmaal was de vergadering zeer talrijk en waren er 42 afdeelingen vertegenwoordigd. Over het algemeen komt er onder de landbouwers meer geest van zamenwerking en belangstelling voor de meer algemeene belangen van hunnen stand, gepaard met den wensch om die door vereende krachten te bevorderen. Ook in deze maatschappij, die vooral de laatste jaren wat te veel den molengang in hare verrigtingen volgde, is weder een nieuw leven ontwaakt. De wedstrijd van graanmaaiwerktuigen heeft zeer de algemeene belangstelling opgewekt en deze zal welligt een keerpunt daarstellen in de werking der maatschappij, daar men thans heeft leeren inzien dat het deugdelijk beproeven van enkele werktuigen meer nut heeft dan het tentoonstellen van velen. De gewone tentoonstelling van werktuigen zal, op voorstel van het Bestuur, dan ook in het volgende jaar niet plaats hebben, maar vervangen worden door eenen wedstrijd van binnen- en buitenlandsche werktuigen, dienstig tot den werktuigelijken hooibouw, als: grasmaaijers, hooischudders en paardenharken, benevens voertuigen en handgereedschappen voor den hooibouw. De wedstrijd zal in Junij of Julij in de provincie Noord-Holland gehouden worden, de bepaling der plaats is aan het Bestuur overgelaten. Het is te verwachten dat deze beproeving zeer nuttig werken zal. Nergens vindt men gunstiger omstandigheden voor den werktuiglijken hooibouw dan in Holland. De zoo geheel vlakke en zorgvuldige behandelde weilanden zijn voor het gebruik der grasmaaijers en hooischudders volmaakt geschikt. Het winnen van het hooi is de gewigtigste arbeid voor den veeboer, en als het in dien tijd aan handen, die voor een groot deel van elders moeten komen, ontbreekt, of het weder ongunstig is, dan zijn de kosten of de verliezen dikwerf zeer aanzienlijk. Het gebruik van werktuigen kan daarin geheel voorzien, en zijn de boeren eens van het nut overtuigd, dan behoeft in het rijke Holland,

Digitized by Google

na zulke winstgevende jaren de geldkwestie, voor den aankoop van die werktuigen, in het geheel geen bezwaar op te leveren.

Het voornaamste besluit dat voorts op deze vergadering genomen werd, betrof de boterkwestie. Op de laatste algemeene vergadering, te Zaandam in 1859, had het Hoofdbestuur het voorstel gedaan tot het benoemen van eene commissie om de oorzaken op te sporen, waarom in den laatsten tijd de zoogenaamde Hollandsche boter op de buitenlandsche marken, en inzonderheid op de Londensche markt, minder geacht was en minder kon gelden dan anderen en met naam de Friesche boter, en om middelen te beramen om aan de Hollandsche botermakerij zijnen alouden roem terug te geven. Het bestuur stelde voorop, dat het daarbij geenszins op het oog had, om bij de Regering of bij Provinciale Staten maatregelen uit te lokken, om de vervalsching van boter tegen te gaan of op eenige wijze den vrijen boterhandel te belemmeren, maar het zeide te gelooven, dat deze maatschappij uit den aard van hare instelling zich geroepen en verpligt kon rekenen, om, waar zij een kwaad ziet, dat een voornamen tak van landbouw dreigt te benadeelen, den omvang en de oorzaken van dat kwaad op te sporen en naar middelen om te zien, om het zoo mogelijk te stuiten. De Commissie, ten gevolge van dat voorstel benoemd, bragt thans haar rapport uit. Daarbij werd op den voorgrond gesteld, dat zoowel het vervalschen van boter als het verzenden van slechte vreemde boter onder den naam van Hollandsche meer en meer was toegenomen; dat dientengevolge de Hollandsche boter op de Londensche markt in discrediet was gekomen en niet meer die prijzen bedong, waarop deze botersoort, in verhouding tot die van andere oorden, aanspraak mogt maken; dat het zeer wenschelijk ware, door den aanvoer van puike, onvervalschte, Hollandsche boter den goeden naam van deze weder te herstellen, en dientengevolge werd voorgesteld: dat de Maatschappij zich in aanraking zou stellen met eenen bekwamen en solieden handelaar in boter; dat zij met hem zoude overeenkomen, dat door hem en op zijnen naam op de markt van Londen werd aangevoerd en verkocht eene partij puike, onvervalschte, Hollandsche boter, met certificaat van oorsprong door de Hollandsche maatschappij; te stellen bij aanvang eene hoeveelheid van 100 achtste vaten, in partijen van b. v. 10 vaten; dat de maatschappij hem schadeloos zou stellen voor de verliezen, daarop door hem geleden, waarvan het bedrag op een maximum van ƒ 850 werd berekend; dat door aankondigingen en op andere wijze de aandacht van het publiek, zoowel hier te lande als in Engeland, daarop werd gevestigd. Het Hoofdbestuur gaf als praeadvies op dat voorstel: dat het zich met den inhoud van het rapport en de voorgedragen conclusie vereenigde en aan de vergadering voorstelde, daaraan hare goedkeuring te verleenen. Na eene warme discussie, waarbij deze maatregel op verschillende wijzen beoordeeld, bestreden en verdedigd werd, is het voorstel aan eene stemming onderworpen en met 142 tegen 60 stemmen aangenomen. Het Bestuur verklaarde dat echter waarschijnlijk eerst in het aanstaande voorjaar aan dezen maatregel gevolg zou kunnen worden gegeven. Het genomen besluit pleit voorzeker voor de belangstelling in deze zaak en voor den wensch van velen om den goeden naam van de Hollandsche boter in stand te houden. Doch zeer begrijpelijk is het, dat ook anderen betwijfelen dat deze maatregel van veel invloed zal kunnen zijn. Het feit zelf, dat door het vervalschen der boter en het verzenden van boter onder eenen valschen naam, gelijk die van de Meijerij en uit Gelderland als Hollandsche, die uit Munsterland als Groningsche, de prijzen van puike boter op de Londensche markt sterk

Digitized by Google

gedrukt worden, wordt door velen ontkend. Dezelfde kwestie als hier, werd ook ten opzigte van de Groningsche boter op het congres te Winschoten behandeld. De kamer van koophandel te Groningen, die men daaromtrent om advies vroeg, bragt een verslag uit, hetwelk als bijlage bij het verslag van het 15de congres is opgenomen. Ook daarin wordt gezegd: „Wij betwijfelen het zeer of er voldoende grond is voor het stellen der vraag: Wat is er aan te doen dat de Groningsche boter beter gewaardeerd en betaald wordt in den handel? Immers die vraag gaat uit van de stelling, dat de Groningsche boter minder opbrengt dan zij eigenlijk waard is. Die stelling is, onzes inziens, geheel en al onbewezen. De goede Groningsche boter wordt tegen veel hoogere prijzen verkocht, dan hetgeen te Londen den naam van Groningsche boter draagt, en hetgeen aldaar onder dien naam wordt verkocht is ook geene hoogere prijzen waard. De beste Groningsche boter wordt als Friesche boter *gekeurd* en gaat als zoodanig naar Engeland, even als de Munstersche boter als Groninger boter in Londen ter markt komt." Hetzelfde geldt voorzeker ten opzigte van de Hollandsche boter, waarbij niet vergeten moet worden, dat van de puike Delftsche en Leidsche boter weinig verzonden wordt, maar dat deze grootendeels verbruikt wordt door de aanzienlijken in de voornaamste Hollandsche steden en als luxe-artikel duurder betaald wordt, dan op eene wereldmarkt, als te Londen, het geval kan zijn. Wat nu de vervalsching betreft, deze is tweeledig: vooreerst het vermengen van gemeene boter met die van betere kwaliteit ten einde die onder den naam van puike te kunnen doen doorgaan; ten tweede het vermengen van puike boter met heet water om zonder de kwaliteit te benadeelen, het gewigt te vermeerderen. Alle vervalsching van eenig artikel heeft zeker ongunstigen invloed op den prijs van het niet vervalschte, en daarom zijn deze praktijken voor den boter-producent bepaald nadeelig. Daar er echter altijd boter van zeer verschillende kwaliteit zal zijn, zoo is het tegengaan der vermenging voorzeker onmogelijk. Even bezwaarlijk zou het zijn om het bedriegelijk vermeerderen van het gewigt en andere kwade praktijken op wettelijke wijze te keer te gaan; want de belemmering die de handel daardoor zou ondervinden zal voorzeker de boter-producent meer nadeel berokkenen, dan thans die kwade praktijken doen. Zoo het nu echter werkelijk blijkt, dat door het aanvoeren van veel vervalschte boter of van boter van mindere kwaliteit, de puike daaronder lijdt en niet tot de volle waarde kan komen, dan is voorzeker het beste middel dat, hetwelk thans door de maatschappij wordt ter hand genomen, in zoo verre namelijk als het tot voorbeeld strekken moet, voor. hetgeen eigenlijk door de producenten zelven, die bij de zaak belang hebben, geschieden moest, namelijk: het zich in relatie stellen met boterhandelaars, die het hun eer en voordeel achten, alleen in puike en onvervalschte waar te handelen en die ook voorzeker weder in Londen de personen zullen kunnen aantreffen bij wie eerste kwaliteit, ook de hoogste prijs bedingen kan. Doch waarschijnlijk zullen ook de botervervalschers hunne kwade praktijken niet langer straffeloos kunnen voortzetten, althans men leest het volgend uittreksel van eenen brief van een geacht huis in Rotterdam, dat veel boter uitzendt, in de *Landbouw-Courant* van 15 Nov. „Men schijnt te Londen vast besloten te zijn, alleen *geheel ongewaterde* boter te koopen en al wat maar het minst gewaterd is te weigeren en voor smeer te laten staan. Hetgeen hier nog kracht bijzet, is de nieuwe wet in den afgeloopen zomer bij het Parlement doorgegaan, volgens welke alle vervalschte levensmiddelen, die ter verkoop worden aangeboden, op eene eenvoudige uitspraak kunnen worden in beslag genomen en verbeurd ver-

Digitized by Google

klaard. Ik verzoek dus aan alle mijne vrienden, ter vermijding van schade en ongelukken, geen enkel vat boter, dat in het allerminst met water of andere vreemde bestanddeelen is opgemaakt, aan mij te zenden, kunnende het mij ook niemand ten kwade duiden dat, indien ik weet dat de boter niet geheel zuiver is van water, ik daarop geen voorschot geef." Voorzeker zal menigeen ook instemmen met de woorden welke de heer J. Herrewijn daaraan toevoegt: „Ik geloof dat men hierdoor meer zal zien verbeteren, dan door alle andere maatregelen, hoe goed ook gemeend, kan verkregen worden."

Op voorstel der Afdeeling Gouda werd eene Commissie benoemd, aan welke werd opgedragen, te onderzoeken in hoeverre de krachten der Maatschappij aan de instelling, bevordering of uitbreiding voor landbouwonderwijs in deze provincien zouden kunnen worden dienstbaar gemaakt. Een voorstel van eenige afdeelingen om bij de Regering op de geheele afschaffing van de belasting op het slagtvee aan te dringen, werd verworpen, omdat de producent hierbij geen groot belang heeft en ook deze zaak minder tot de bevoegdheid dezer Maatschappij behoort. Evenzoo werd afgestemd een voorstel der Afdeeling Sloten, om vrijdom van belasting voor het gebruik van den boerenwagen op veeren, uitsluitend voor landbouw-bedrijf in gebruik, aan te vragen, wijl men achtte dat het hier slechts eene uitlegging der wet en eene zaak van meer lokaal belang gold.

De tentoonstelling van landbouw-voortbrengselen, vee en werktuigen, leverde niet veel nieuws of merkwaardigs op. Het vee was zeer middelmatig, gelijk men dit op de tentoonstellingen gewoonlijk ziet; eene uitzondering hierop maakten de schapen; de veredeling met Leicester en Lincolnshire bloed neemt in Holland steeds meer toe; onder de tentoongestelde waren zeer mooije exemplaren. Tentoonstellingen van waarlijk puik vee, en aanmoediging en verbetering der veeteelt door haar invloed zal men echter niet verkrijgen, eer men in staat is, de uitgeloofde prijzen tot het drie- of viervoud der tegenwoordige te brengen.

De *Rijks-Commissie voor Statistiek* heeft een rapport over de zamenstelling van het *verslag over den landbouw*, door eene sub-commissie opgemaakt, aan den Minister van Binnenlandsche Zaken aangeboden. Zij beveelt daartoe aan: het instellen van kamers van landbouw, waarin iedere gemeente of bijzondere streek door een deskundige diende vertegenwoordigd te worden. Het aantal zou voor het geheele Rijk omstreeks 140 moeten bedragen. De voorzitter en leden zouden eene koninklijke benoeming moeten ontvangen; behalve vrijdom van briefport wordt voor die kamers geene ondersteuning noodig geacht. Om deze kamers in betrekking te stellen met het Ministerie van Binnenlandsche Zaken wordt voorgesteld: het aanstellen van drie bezoldigde Commissarissen, om ieder in zijnen kring de opgaven der kamers te onderzoeken, tot zuiverheid te brengen en te verzamelen, en van een vierden commissaris, aan wien het zamenstellen van het algemeen verslag zou zijn toevertrouwd. Aan de Commissarissen wenschte men voorts nog op te dragen het zich bekend maken, elk in zijnen kring, met de wijze, waarop de landbouw wordt gedreven, het opmerkzaam maken der landbouwers op de gebreken die hun bedrijf aankleven, en het bijeenbrengen van bouwstoffen voor eene beschrijving van den Nederlandschen landbouw.

In de vorige kronijk werd juist reeds den wensch uitgedrukt, dat deze commissie in de levendig gevoelde behoefte aan eene betere landbouwstatistiek mogt trachten te voorzien. Het is hier echter niet de plaats om in eene uitvoerige beschouwing te treden der voorgestelde wijze om dit

Digitized by Google

doel te bereiken. Het is echter zeker dat het instellen van afzonderlijke kamers van landbouw voor eenen arbeid die slechts een paar malen 's jaars te verrigten valt, nog al omslagtig schijnt. Reeds bestaan er zoovele nevens elkander werkende inrigtingen, als de plaatselijke Maatschappijen of Genootschappen van landbouw, de Kon. Landbouw Maatschappij, de Maatschappij van Nijverheid met hare afdeelingen, de provinciale bureaux van statistiek, dat het onraadzaam voorkomt voor de landbouw-statistiek alléén, weder een geheel op zich zelf staand ligchaam met een groot aantal leden, die deze betrekking honorifiek waarnemen, in het leven te roepen, en het de vraag is of men zich niet met meer vrucht aan het reeds bestaande zou kunnen aansluiten of daarvan als hulpmiddelen gebruik maken. Het plan tot het aanstellen van bezoldigde commissarissen, wier werkzaamheid zich niet uitsluitend tot het concipieren der opgaven van de Kamers van landbouw zou bepalen, verdient echter zeer de aandacht. Zooals hier de werkkring is omschreven is het dezelfde betrekking, die in Frankrijk en Belgie door de Inspecteurs van landbouw wordt waargenomen. Men zal zich herinneren dat hiervan ook onder het Ministerie Thorbecke in 1852 reeds sprake is geweest. In de Kamer verhieven zich destijds stemmen tegen de opheffing der provinciale commissien van landbouw, die eenige jaren te voren ontbonden waren, hoewel zij eigenlijk reeds meestal vroeger door werkeloosheid een zachten dood gestorven waren. De maatschappijen en genootschappen van landbouw, uit eigen beweging ontstaan, werkten echter veel nuttiger en maakten deze Commissien overbodig. Zij misten echter eene eenheid van zamenwerking en een regtstreeksch verband met de Regering, en de minister Thorbecke deelde destijds mede dat de Regering er reeds op bedacht was geweest en zich voorstelde, om als de zaak tot meerdere rijpheid was gekomen, daarin door de benoeming van Inspecteurs, die als tusschenpersonen haar bij die Maatschappijen vertegenwoordigen zouden, te voorzien. Daarvan is echter, gelijk men weet, niets gekomen. Hoewel op andere wijze is eenigzins een gelijk doel beoogd geworden met de oprigting der Kon. Landbouw Vereeniging, haar doel zou zijn een band te vestigen en te onderhouden tusschen de verschillende vereenigingen ter bevordering van den landbouw, terwijl de benoeming van het Bestuur door den Koning, en het plaatsen van den zetel te 's Hage hoop gaf op eene meer regtstreeksche betrekking met de Regering. Doch ook deze poging is niet geslaagd en de Kon. Landb. Vereeniging heeft een werkkring gevonden naast maar niet boven de verschillende provinciale vereenigingen. Het is dus voorzeker een onderzoek waard of de voorgestelde betrekking van Commissaris niet tevens geschikt zoude zijn om dien gewenschten band tusschen de Regering en de Inrigtingen ter bevordering van den landbouw daar te stellen.

Bevreemdend is het dat de sub-commissie het jaarlijks herhalen der opgaven nopens de uitgestrektheid met de onderscheidene gewassen beteeld, en nopens de sterkte van den veestapel niet noodig acht en deze slechts om de vijf of tien jaren wilde doen plaats hebben. Voor eene statistiek, die werkelijk resultaten geven zal, is toch de kennis van de bundertalen met elk gewas bezet, en de toeneming of afname van den veestapel van het meeste gewigt. Hoe gebrekkig ook, zijn die toch bij de provinciale statistiek jaarlijks opgenomen en daaruit kan men zien hoe groot de afwijkingen van het eene jaar op het andere bij de verschillende gewassen, tengevolge der weêrsomstandigheden of van den afwisselenden prijs der producten zijn. Kent men alleen de gemiddelde opbrengst per bunder van

Digitized by Google

elk gewas, dan kan men daaruit alleen tot de meerdere of mindere vruchtbaarheid van het jaar besluiten, en tot eene hoogst onzekere berekening van de geoogste hoeveelheden komen. Alleen in verband met de kennis der bundertalen kan men juistere berekeningen maken, omtrent den waarschijnlijken voorraad van elk gewas, terwijl voorts voor het leeren kennen van den landbouw, het onderscheiden of er vóór- of achteruitgang plaats heeft, het berekenen van den invloed die de prijzen en andere omstandigheden op de wijze van bebouwing hebben, men noodzakelijk de oppervlakte door elk gewas ingenomen, behoort te kennen. Voorzeker zijn juiste opgaven daaromtrent, bij den tegenwoordigen toestand van de kadastrale beschrijving nog zeer bezwaarlijk, doch met hulp der gemeentebesturen zal het wel niet onmogelijk wezen, althans vrij voldoende gegevens daaromtrent te verkrijgen.

Het kapitaal voor de *maatschappij „de landhuishoudkundige school te Groningen"* is volteekend en dezer dagen zijn de deelhebbers tot het houden eener eerste vergadering opgeroepen. Het is te hopen dat het genegotieerde kapitaal van *f* 50,000, terwijl de waarde der eigendommen en de vlottende schuld dier school *f* 39,000 bedroegen, genoegzaam zal blijken te zijn voor de uitbreiding, die men aan de inrigting wenscht te geven. Wenschelijk ware het voorzeker geweest, daaraan eenige meerdere uitbreiding te geven, Wil men toch de boerderij van circa 50 bunders in eigen beheer nemen en eene wijze van kultuur invoeren, die aan de vereischten van den tegenwoordigen tijd voldoet, en werkelijk ten voorbeeld strekken kan, dan zal het voorzeker blijken, dat het daarvoor gereserveerde exploitatie-kapitaal van *f* 11,000 op verre na niet toereikend is. De school bezit in haren onderdirecteur iemand, die voor die taak volkomen berekend is; het is te hopen, dat bij de nieuwe regeling, ook de noodzakelijkheid zal worden ingezien, om aan den bestuurder van de boerderij eene groote vrijheid in het dagelijksch beheer toe te kennen, want nergens meer dan in eene landbouwzaak is een éénhoofdig en geen veelhoofdig beheer noodzakelijk.

De Heer E. C. Enklaar wenscht ook eene nieuwe landbouw-onderneming, eene modelhoeve, tot stand te brengen, en hij wil daartoe een kapitaal van *f* 50,000 bijeenbrengen, door middel van het vooruitstorten eener vierjarige inteekening op zijn Tijdschrift *de Vriend van den Landman*, ten bedrage vau *f* 10.— De Heer Enklaar heeft zich zeker door zijne veeljarige toewijding aan den landbouw zeer verdienstelijk gemaakt, terwijl zijne pen al die jaren ijverig in de weêr was, om een aantal goede landbouwschriften in onze taal over te brengen. Het is echter jammer, dat hij vooral in de laatste jaren, waarschijnlijk ten gevolge van minder aangename ondervinding van vroegeren tijd omtrent geringe belangstelling in den landbouw hier te lande, thans wat te veel de oogen sluit voor den werkelijken vooruitgang, die overal in den Nederlandschen landbouw plaats vindt, en tevens dat hij wat te veel van de Regering verwacht, om met kracht in het leven te roepen, hetgeen waarvoor de tegenwoordige toestand welligt nog niet rijp is. Ook praktisch heeft echter de Heer Enklaar reeds op veel verschillende plaatsen gedurende korten of langeren tijd den landbouw beoefend; het is dus wenschelijk dat zijn plan moge slagen en hij in staat worde gesteld om aan de vele nuttige landbouwlessen, die hij sints zoovele jaren deed hooren, de groote les voor de voordeelige geldelijke uitkomst bij het in praktijk brengen, daaraan toe te voegen; hij zal daardoor voorzeker aan zijnen veeljarigen arbeid en nuttige diensten den landbouw bewezen de kroon opzetten.

Digitized by Google

OPGAVEN *van Statistieken en Handelsverslagen, van regeringswege aan de kamers van koophandel en fabrieken verzonden.*

20 *Aug.* 1860 werd verzonden: Het verslag omtrent de **Britsche visscherijen** over het jaar 1859.

4 *Sept.* Een verslag met bijlagen, betreffende de handels- en nijverheidsbetrekkingen van **Oostenrijk** gedurende Julij 1860. (idem over Augustus, 10 *Oct.*)

7 *Sept.* Eene opgave betreffende den handel en de scheepvaart van **Groot-Brittannie** gedurende de maand en de zeven maanden, geëindigd den 31ª Julij 1860. (volg. maanden 6 *Oct* en 7 *Nov.*)

29 *Sept.* Een tabellarisch overzigt van den handel te **Lubeck** gedurende het jaar 1859.

LIJST *van de verschillende in de Staats-Courant voorkomende Statistieke Bescheiden, Verslagen enz.*

St.-Ct. 21 *Aug.* Mededeeling van het Depart. van Fin. betreffende eene wijziging voor het verzenden van brieven naar **Canada** enz., en de daarstelling van een bespoedigd middel van gemeenschap voor brieven tusschen **Frankrijk** en **Syrie.**

Opgave van de op 15 Aug. 1860 in de **entrepôts** aanwezige hoeveelheden **ruwe suiker.** (Zie verder *St.-Ct.* 21 en 22 Oct).

Verslag omtrent de verwachtingen van den te velde staanden **oogst** in de provincie **Zuid-Holland.**

24 *Aug.* Staat aantoonende den **in- en uitvoer** op **Java & Madura** van en naar den **Oosterschen Archipel**, in het 1e quartaal 1859.

16 *en* 27 *Aug.* **Rijkstelegraaf.** Opening van het kantoor te **Helmond** en van eenige kantoren in het buitenland.

29 *Aug.* Plan voor de 243ste **Staatsloterij.**

31 *Aug.* **Rijkstelegraaf.** Kennisgeving en aanduiding van den in de Zuiderzee liggende **telegraafkabel.**

Programma der 21ste tentoonstelling van de Kon. Ned. Maatschappij tot aanmoediging van den **tuinbouw**, onder bescherming van Z. M. den koning, te **Rotterdam.**

2 en 3 *Sept.* Opgave van eenige door Z. M. verleende **octrooijen.**

Programma der 22ste Tentoonstelling van de kon. Ned. Maatschappij tot aanmoediging van den **tuinbouw**, onder bescherming van Z. M. den koning, te **'s Gravenhage.**

Maandel. opgave van de **Ned. Bank** te Amsterdam. (Zie voorts *St.-Ct.* 2 *Oct. en* 2 *Nov.*)

6 *Sept.* Staten van de laagste en hoogste **handelprijzen** van **producten** van **landbouw** en **veeteelt**, op de voornaamste markten gedurende Julij 1860. (Aug. *St.-Ct.* 31 Oct.)

7 *Sept.* Opgave der gedurende Maart 1860 te **Batavia**, **Samarang** en **Soerabaija** ingevoerde **wollen** en **katoenen goederen**, vervaardigd in landen, bewesten de Kaap Goede Hoop.

8 *Sept.* Opgave van het gedurende Augustus ontvangen bedrag aan **Suikeraccijns.** (Zie volgg. maanden *St.-Ct.* 8 Nov.)

9 en 10 *Sept.* Staat van de voornaamste **katoenen goederen**, waarvoor

Digitized by Google

ter verzending naar Ned. Indie, gedurende de maand Augustus 1860, **certificaten** van **oorsprong** bij het Departement van Kolonien zijn geviseerd. (Over de volgende maanden, zie *St.-Ct.* 11 Oct., en 10 Nov.)

20 *Sept.* **Rijkstelegraaf.** Mededeeling nopens eenige kantoren in het buitenland.

Overzigt van de opbrengst der **rijksmiddelen** over Augustus 1860 en over hetzelfde tijdvak van 1859. (Volgg. maanden, zie *St.-Ct.* 19 Oct., 17 Nov.)

Opgave van de op 15 September 1860 in de **entrepôts** te **Amsterdam, Rotterdam, Dordrecht** en **Middelburg aanwezige hoeveelheid goederen.**

Voorloopig verslag omtrent den **oogst** in de provincie **Overijssel.**

Alsvoren in de provincie **Drenthe.**

22 *Sept.* Vergelijkend overzigt van Nederlands **in-, uit- en doorvoer** van eenige der voornaamste handelsartikelen in de maand Julij 1859 en 1860. (Zie volgg. maanden, *St.-Ct.* 18 Oct. en 17 Nov.)

23 en 24 *Sept.* Programma voor de Algemeene nationale Tentoonstelling van **nijverheid,** te houden in het jaar 1861 te Haarlem, door de Ned. Maatschappij ter bevordering van nijverheid.

25 *Sept.* Verslag der zitting van de **Rijkscommissie** voor **Statistiek,** gehouden 18 September 1860. (Zie de volgg. zittingen *St.-Ct.* 23 Oct., 17 Nov.)

26 *Sept.* Verslag omtrent den **oogst** in de provincie **Limburg.**

27 *Sept.* **Rijkstelegraaf.** Berigten omtrent de kantoren te Roosendaal en te Hoorn; verder over eenige kantoren in het buitenland.

28 *Sept.* Staat van de in het 3e quartaal 1860 in de **entrepôts** te **Amsterdam, Rotterdam, Schiedam** en **Dordrecht** in- uit- en doorgevoerde ponden **ruwe** en **geraffineerde suiker.**

30 *Sept. en* 1 *Oct.* Verslag omtrent den **oogst** in de provincie **Zeeland.**

4 *Oct.* **Rijkstelegraaf.** Mededeeling der opening van het kantoor op het Loo en verder eenige in het buitenland.

5 *Oct. Rijkstelegraaf.* Sluiting van het kantoor te **Scheveningen,** en berigten, omtrent kantoren in het buitenland.

6 *Oct.* Mededeeling van den minister van Staat en van Financien aan de **Nederlandsche houders** van **Oostenrijksche Staatsschuld.**

7 *en* 8 *Oct.* Mededeeling aan den minister van binnenlandsche zaken over het Kon. Nederlandsch **Meteorologisch Instituut,** gedurende 1859—1860.

Mededeeling van het Depart. van Financien omtrent de opbrengst van den **Suiker-accijns** over het **halfjaar van** 1 April tot 30 September 1860.

11 *Oct.* Door het Departement van Kolonien zijn medegedeeld:

A. Opgave van de verschillende op **Java** uit den oogst van 1860 reeds afgeleverde en vermoedelijk nog te leveren **gouvernements-producten,** onder ulto. Maart 1860.

B. Opgave der producten voor **particuliere rekening** op Java geteeld uit den oogst van 1860, onder ulto. Junij 1860.

Verslag omtrent den **oogst** in de provincie **Noord-Holland.**

Mededeeling van een besluit van Z. M. den koning van **Sardinie** van 18 Aug. jl. betreffende verminderingen in het **tarief** der inkomende regten.

Digitized by Google

20 *Oct.* **Rijkstelegraaf.** Berigten nopens de kantoren op het Loo en te Roosendaal en opening van eenige kantoren in het buitenland.

21 & 22 *Oct.* Verslag omtrent den **oogst** in de provincie **Friesland.**

24 *Oct.* Als voren in de provincie **Gelderland.**

26 *Oct.* Door het Departement van Kolonien medegedeelde aantooningen betreffende den handel en de **scheepvaart op Java en Madura** over 1859, meerendeels in vergelijk tot de uitkomsten van een en ander over 1858.

30 *Oct.* **Rijkstelegraaf.** Mededeelingen nopens kantoren in het buitenland.

7 *Nov.* Mededeeling door het Departement van Kolonien van een berigt van den Consul der Nederlanden te **Hongkong**, betreffende de polissen van **verzekering tegen zeegevaar.**

8 *Nov.* Opgave van eenige door Z. M. verleende **octrooijen.**

17 *Nov.* **Rijkstelegraaf.** Mededeeling nopens eenige kantoren in het buienland.

20. *Nov.* Programma voor de algemeene Nationale **Tentoonstelling** van **Nijverheid**, te houden in het jaar 1861 te **Haarlem**, door de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid.

LIJST *van wetten, kon. besluiten, en ministerieele resolutien, betrekking hebbende op nijverheid, financien enz. in de Staats-Courant voorkomende.*

St.-Ct. 21 *Aug. Beschikking van den minister van Binnenlandsche zaken dd.* 16 *Augustus* 1860, houdende vergunning aan de heeren Spoors en Sprenger te Middelburg, voor eene **stoomsleepdienst** op de Ooster- en Westerschelde, van Brouwershaven naar Hellevoetsluis en Dordrecht en terug.

23 *Aug.* Wet van den 18den Aug. 1860 (*St.-bl.* No. 45.), tot aanleg van **Spoorwegen** voor rekening van den **Staat.**

24 *Aug.* Wet van den 15den Aug. 1860 (*St.-bl.* No. 39), houdende regeling van het fonds, voortspuitende uit koopprijzen van **Domeinen**, voor de dienstjaren 1859 en 1860.

Alsvoren (*St.-bl* No. 40.), houdende onteigening van perceelen ten behoeve van den aanleg van het kanaal van Assen naar Groningen, genaamd het **Noord-Willemskanaal.**

26 *en* 27 *Aug.* Kon. besluit dd. 28 Julij 1860, No. 63, houdende vergunning tot oprigting te Amsterdam van de **Nederlandsche koolteerstokerij.**

Alsvoren dd. 2 Aug. 1860 No. 51, houdende vergunning voor de oprigting van de *Stoombootmaatschappij Willem de eerste en Koningin der Nederlanden.*

30 *Aug.* Wet van den 15den Aug. 1860 (*St.-bl.* No. 41), houdende onteigening van perceelen ten behoeve der verbetering van den Hollandschen IJssel.

Alsvoren, (*St.-bl.* No. 42), houdende onteigening van perceelen ten behoeve van de verbreeding der **Helmstraat** te Maastricht.

Kon. besluit dd. 1 Aug. 1860 No. 56, houdende verlenging van den duur der te Amsterdam gevestigde **Tweede Nederlandsche zeeverzekering-maatschappij.**

31 *Aug.* Kon. besluit dd. 22 Aug. 1860 (*St-bl.* No. 48), houdende goedkeuring van de Statuten der **Twentsche vereeniging** ter bevordering van **nijverheid** en **handel**, en erkenning dier vereeniging als regtspersoon.

Digitized by Google

Kon. besluit dd. 14 Aug 1860 No. 78, houdende verlenging van den duur der **Maatschappij ter zeeassurantie**, gevestigd te Amsterdam.

5 *Sept.* Kon. besluit dd. 17 Aug. 1860 No. 61, houdende veranderingen in de Statuten van de **Amsterdamsche Stoomboot-maatschappij**.

6 *Sept.* Kon. besluit van den 25 Aug. (*St.bl.* no. 49), houdende vernietiging van zekere bepaling der verordening, regelende het openbaar **lager onderwijs** in de gemeente **Deventer**.

9 *en* 10 *Sept.* Kon. besluit dd. 15 Aug. 1860 No. 60, houdende verlenging van den duur der te Amsterdam gevestigde naamlooze vennootschap de **Tweede Amsterdamsche verzekering-Societeit.**

12 *Sept.* Kon. besluit van den 13 Aug. 1860 (*St.bl.* no. 52), houdende goedkeuring der Statuten van de Tielsche **zwem- en badinrigting** en erkenning dier instelling **als regtspersoon.**

13 *Sept.* Kon. besluit dd. 16 Aug. 1860 no. 49, houdende verlenging van den duur der **Amsterdamsche Assurantie-maatschappij.**

14 *Sept.* Kon. besluit dd. 29 Aug. 1860 (*St.bl.* no. 50), bepalende de plaatsing in het Staatsblad van de additionele overeenkomst, tusschen Nederland en Frankrijk op den 2n Augustus 1860 gesloten ter aanvulling van het bestaand verdrag tot wederkeerige **uitlevering van misdadigers**, van 7 November 1844.

16 *en* 17 *Sept.* Beschikking van den Minister van binnenlandsche zaken dd. 13 Sept. 1860, houdende vergunning aan den heer Corvilair te Antwerpen verleend voor eene **stoombootdienst** tusschen België en Amsterdam.

18 *Sept.* Kon. besluit van den 29 Aug. 1860 (*St.bl.* No 51), bepalende de plaatsing in het Staatsblad van de overeenkomst tusschen Nederland en Frankrijk gesloten tot regeling der **uitlevering van misdadigers** in de Nederlandsche en Fransche West-Indische Kolonien.

23 *en* 24 *Sept.* Kon. besluit van den 16n September 1860 (*St.bl.* No 57), betreffende den **vrijdom** van accijns op het **zout** ten behoeve der **bokkingrookerijen.**

25 *Sept.* Beschikking van den Minister van Binnenlandsche zaken van 22 Sept. 1860, waarbij aan den heer J. Dekker Cz. te Wormerveer vergunning verleend wordt voor eene **Stoombootdienst** tusschen Wormeerveer en Rotterdam.

30 *Sept. en* 1 *Oct.* Kon besluit van den 12n Sept. 1860 (*St.bl.* No 55), bepalende de plaatsing in het Staatsblad van het additioneel artikel tot de overeenkomst tusschen de **Rijnoeverstaten** van den 31n Maart 1831, betreffende de verplaatsing der Commissie voor de **Rhijnvaart** naar Mannheim.

2 *Oct.* Kon. besluit van den 9den September 1860 (*St.bl.* No 54), houdende ampliatie van het voorloopig plaatselijk Reglement voor de **haven** het **Nieuwediep.**

3 *Oct.* Kon. besluit dd. 24 Aug. 1860 No 52, houdende bewilliging tot de oprigting te Rotterdam onder den titel „de Snoek" eener naamlooze vennoodschap, wier doel is het **mouten en distilleren van granen.**

4 *Oct.* Kon. besluit v. 12 September 1860, (St.bl. No 56), bepalende de plaatsing in het Staatsblad van het tractaat nopens de regeling der grenzen van de **Nederlandsche** en **Portugesche bezittingen** op **Timor** en **onderhoorige eilanden.**

6 *Oct.* Kon. besluit v. 24 September 1860 (*St.bl.* No 59.), houdende vernietiging van eenige bepalingen der algemeene politie-verordening, door den raad der gemeente 's Gravenhage den 20sten Maart jl. vastgesteld.

Digitized by Google

10 *Oct.* Kon. besluit dd 7 Oct. 1860 No 57 nopens eenige **onteigeningen** binnen **Maastricht.**

11 *Oct.* Kon. besluit van 4 October 1860 (*St.bl.* No 60.), tot wijziging van de formaliteiten van den **doorvoer.**

21 *en* 22 *Oct.* Kon. besluit dd. 2 Aug. 1860 No 53, houdende vergunning tot de oprigting te Zaandam van de *Tweede Zaanlandsche assurantie compagnie voor* **brand en binnenlandsche vaart.**

24 *Oct.* Kon. besluit dd. 13 Oct. 1860 (*St.bl.* No 63), houdende goedkeuring van de Statuten der *Vereeniging tot voortdurende* **ondersteuning** *der nagelaten betrekkingen van verongelukte* **Scheveningsche visschers** *te 's Gravenhage* en erkenning dier Vereeniging als **regtspersoon.**

30 *Oct.* Kon. besluit dd. 22 Sept. 1860 No 49, houdende vergunning tot oprigting te 's Gravenhage van „de **Verzekering-maatschappij de vereeniging.**"

6 *Nov.* Kon. besluit dd. 27 Oct. 1860 No 68, houdende vaststelling eener nieuwe regeling omtrent de voorwaarden der **toelating in Ned. Indie** van Nederlanders, andere Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen.

9 *Nov.* Kon. besluit dd. 28 Oct. 1860 No 61, houdende vergunning tot de oprigting te 's Gravenhage der **Billiton-Maatschappij.**

14 *Nov.* Kon. besluit van den 3 November 1860 (*St.bl.* No 66), houdende goedkeuring van de Statuten der Vereeniging genaamd: *Maatschappij tot bevordering van* **nijverheid** *in het Wester-kwartier der provincie Groningen*, en erkenning dier vereeniging als regtspersoon.

Digitized by Google

OVERZIGT DER N. H. M. VEILINGEN.

Wanneer men in aanmerking neemt dat ook gedurende dit najaar de politieke gebeurtenissen eene nadeelige uitwerking op den handel bleven uitoefenen, dan mag men in het algemeen den afloop van de najaars-veilingen der Ned. Handel Maatschappij, wat de hoofdartikelen betreft, als zeer gunstig beschouwen, daar niet alleen alles coulant verkocht werd, maar ook de bedongen prijzen de vergelijking met andere jaren best konden doorstaan.

Wij laten hieronder een overzigt der verschillende veilingen volgen, naar de orde in welke zij gehouden werden.

Koffij. De afloop der veiling van 546,945 balen. *Java-* en 10,077 balen *Padang*-koffij, den 20 September te Amsterdam gehouden, beantwoordde geheel aan de gunstige verwachting, die men zich daarvan voorgesteld had, op grond der hooge prijzen reeds vóór die veiling voor Braziel en andere bijsoorten betaald, waardoor het verschil van deze met onze zuiver smakende Java-koffij van 5 à 10 cts., allengs tot 2 à 3 cts. was gedaald, — dit alles, gevoegd bij den buitengewoon geringen voorraad op de voornaamste markten van Europa, bragt mede dat men eenen gunstigen, ja zelfs een zeer hoogen afloop verwachten kon. Al beantwoordde ook de prijs van 38½ à 39 cts. in de veiling voor goed ordinair Java bedongen, aan de verwachting der verkoopers, het gunstige resultaat voor de koopers bleef achterwege; immers, al was ook de positie van het artikel op zich zelf te gunstig om eenen belangrijken achteruitgang mogelijk te maken, de handel bleef sleepende, omdat gebrek aan welvaart en vertrouwen den speculatiegeest spoedig deed insluimeren en den handel geheel tot de dringendste behoefte beperkte.

VERGELIJKENDE STAAT der prijzen van *goed ordinair* Java Koffij in de veilingen der N. H. M.

gedurende de 9 laatste jaren.

Jaren.	Voorjaar. Balen.	Prijs.	Najaar. Balen.	Prijs.	Totaal. Balen..	Middenrijs.
1852	389461	24-24½	634921	25½	1.024.392	25-25½
1853	341561	29½-30	603401	30-30½	943.962	30-30½
1854	299729	28½	514109	28½-29	813.838	28½-29
1855	324886	29½	643913	32	968.799	31-31½
1856	393056	31½	656943	32½-33	1.050.001	32-32½
1857	443623	36-36½	572163	41	1.015.786	39-39½
1858	495809	27½	702957	32-32½	1.198.766	30-30½
1859	431978	37-37½	564013	37½	995.991	37-37½
1860	331154	38½-39	557022	38½-39	888.176	38½-39

Digitized by Google

Suiker. Hoeveel de behoefte vermag wanneer zij zich sterk ontwikkelt, en geene te hooge prijzen haar in den weg staan en hare krachten verlammen, bewees ten sterkste de loop van het suiker-artikel gedurende dit jaar.

Immers, hoe ook geslingerd door mindere en betere politieke berigten die nu weder ons hoofddebiet van geraffineerde suiker naar de Middellandsche Zee dreigden te vernietigen, dan weder door groote vraag voor dadelijke behoeften voor diezelfde streken de prijzen tijdelijk deden vooruitgaan, bleef de afloop der N. H. M. veilingen gedurende het geheele jaar bijna gelijk; en moesten ook tusschen die veilingen de particuliere importeurs zich dikwijls eene verlaging van *f* 1 à *f* 2, op die prijzen getroosten, de N. H. M. bedong steeds voor No. 15 *f* 37½, daar telkens de mindere vraag voor wit suiker in de zomermaanden door des te grootere vraag voor de bruine soorten werd opgewogen.

Zoo was het ook met de veiling van 30,427 Krgs. Java-suiker, den 25sten Sept. te Rotterdam gehouden, waarvan wij den gespecificeerden afloop hieronder vermelden.

De achteruitgang dien de prijzen na de Julij-veiling hadden ondergaan door vele gelijktijdige aanvoeren, werd allengs vóór de veiling hersteld door groote vraag naar de bruine soorten voor uitvoer naar Engeland, maar vooral voor België, die dan ook in die veiling de prijzen zelfs tot *f* 1 boven Julij dreef en de Hollandsche fabrieken noodzaakte, met de blankere soorten in hunne behoefte te voorzien, niettegenstaande die, tot volle Julij-prijzen betaald, niet in verhouding waren met de matige prijzen voor hun fabriekaat te bedingen.

	Standaard.	Kranjangs en Kan.	Goed tot fraai en sterk.	Slap.	Standaard.	AVARIJ Goed tot fraai en sterk.		AVARIJ Slap.	
						25 Sept. 1860.	26 Julij 1860.	25 Sept. 1860.	26 Julij 1860.
	No.		Gulden.	Gulden.	No.	Guld.	Guld.	Guld.	Guld.
	1		„ „	„ „	1	„	„	„	„
Donkerbruin	2	„	„ „	„ „	2	„	„	„	„
	3	„	„ „	„ „	3	„	„	„	„
	4	„	„ „	„ „	4	„	„	„	„
Bruin	5	„	„ „	„ „	5	„	„	„	„
	6	„	„ „	„ „	6	„	„	„	„
	7	23	„ „	„ „	7	„	„	„	„
Lichtbruin	8	101	„ „	„ „	8	„	„	„	30
	9	688	„ „	32 32½	9	„	„	32½	30½
Blond of Geel	10	1095	„ „	33½ 33⅝	10	„	33⅜	33½	32
	11	1539	„ „	33⅝ 35	11	„	34⅜	34½	33½
	12	1473	36¼ „	35 35¾	12	36¼	„	35¼	34¼
Grijs	13	749	„ „	36 „	13	„	36	36	„
	14	910	36¾ 37½	„ „	14	37¼	36⅜	„	„
Halfwit	15	3883	37½ 38⅛	36½ 37¾	15	38	37¼	37	36½
	16	9812	38 39¼	37¼ 38½	16	38½	38¼	37¾	„
	17	4445	38¼ 39½	37½ 37⅝	17	39	38⅜	37¾	37¾
Wit	18	1373	38⅜ 39¾	„ „	18	39	38⅜	„	38
	19	81	39½ „	„ „	19	39½	39¼	„	„
	20	„	„ „	„ „	20	„	„	„	„

Digitized by Google

Kort na die veiling wakkerde evenwel de speculatiegeest weder aan. De slechte berigten omtrent den beetworteloogst, die men met regt verwachtte dat door den natten zomer erg moest geleden hebben, de belangrijke vermindering der voorraden op alle hoofdmarkten van Europa, het vooruitzigt van eene zeer kleine veiling in November, dat alles wekte den lang ingesluimerden geest van speculatie weder op, en spoedig werd *f* 1, *f* 1½ ja zelfs in enkele gevallen *f* 1¾ à *f* 2 boven de September-prijzen besteed. Op deze prijzen kwam evenwel op eens een verkoop van *f* ½ boven September tot stand.

De markt herstelde zich echter spoedig, en in de veiling van 17,191 Krgs. den 22 November te Amsterdam gehouden, werd alles coulant verkocht, zijnde bruin tot grijs *f* 2 en wit *f* 1½ à *f* 1¾ boven Sep ember betaald, zooals uit onderstaanden afloop blijkt.

	Standaard.	Kraajangs.	Goed tot fraai	Slap.	Standaard.	AVERIJ. Goed tot fraai.		AVERIJ. Slap.	
						22 Nov. 1860.	25 Sept. 1860.	22 Nov. 1860.	25 Sept. 1860,
	No.		Gulden.	Gulden.	No.	Guld.	Guld.	Guld.	Guld,
	1	,,	,, à ,,	,, à ,,	1	,,	,,	,,	,,
Donkerbruin	2	,,	,, ,,	,, ,,	2	,,	,,	,,	,,
	3	,,	,, ,,	,, ,,	3	,,	,,	,,	,,
Bruin	4	,,	,, ,,	,, ,,	4	,,	,,	,,	,,
	5	,,	,, ,,	,, ,,	5	,,	,,	,,	,,
	6	26	,, ,,	,, ,,	6	,,	,,	,,	,,
Lichtbruin	7	173	,, ,,	32¾ ,,	7	,,	,,	32¾	,,
	8	383	,, ,,	33¼ ,,	8	,,	,,	33¼	,,
	9	616	,, ,,	33¾ 34¼	9	,,	,,	34	32¼
Blond of Geel	10	2124	36 37	35 36	10	36½	,,	35½	33½
	11	1179	36¾ 38	36½ ,,	11	37½	,,	36½	34½
	12	936	38¼ 38¾	37½ ,,	12	38¼	36¼	37½	35¼
Grijs	13	806	38¼ 39¼	,, ,,	13	39	,,	,,	36
	14	1110	39¼ 39¾	38¼ ,,	14	39¼	37¼	38¼	,,
Half Wit	15	2574	39½ 40¼	39 39¼	15	39¾	38	39	37
	16	2791	39½ 40½	39¼ 39¾	16	40	38¼	39½	37¾
	17	1395	40¼ 40	,, ,,	17	40¼	39	,,	37¾
Wit	18	165	40¼ ,,	,, ,,	18	40½	39	,,	,,
	19	,,	,, ,,	,, ,,	19	,,	39¼	,,	,,
	20	,,	,, ,,	,, ,,	20	,,	,,	,,	,,

Indigo. De veiling van 10/1 en 767 kleine kisten indigo, den 3 October, en 30/1 en 1087 kleine kisten den 5 October door de N. H. M. gehouden, liep goed af in zooverre dat alles coulant verkocht werd, hoewel de prijzen niet bijzonder hoog waren en zelfs lager dan die in de voorjaarsveiling betaald, zooals uit onderstaande opgave blijkt.

Dat de ongunstige tijdsomstandigheden ook op dit artikel van zeer grooten invloed waren behoeft geen betoog, vooral nog daar onze Java indigo ook in Italië een zeer groot debouché vindt. Alleen de fijne soorten werden hoog betaald. De afloop was als volgt:

Digitized by Google

INDIGO.

Rotterdam 3 Oct. Kisten.		Amsterdam 5 Oct. Kisten.		Sortiment.	Waarde tegen de voorj. veiling.	Verkocht. Rotterdam.	Amsterdam.
Klein.		Klein			Cents.	Cents.	Cents.
—	—	1/1	13	A	380 à 460	—	395 à 450
2/1	2	—	20	AA	400 „ 490	370 à 435	400 „ 470
—	86	29/1	322	G	340 „ 485	340 „ 460	350 „ 470
8/1	987	—	1159	B	490 „ 565	425 „ 570	475 „ 565
—	92	—	88	CC	570 „ 620	545 „ 610	575 „ 690
—	18	—	16	BB	540 „ 570	535 „ 628	550 „ 600
—	3	—	—	BBB	610 —	610 —	— —
—	30	—	19	F	420 „ 550	415 „ 470	425 „ 485
—	73	—	113	O	— —	— —	— —
10/1	1291	30/1	1710				

Dus daarentegen:

	Rotterdam.	Amsterdam.
Ordinair	10 à 40 cents lager.	pari à 30 cents lager.
Goed middel	15 „ 30 „ „	„ „ 20 „ „
Mooi middel	20 „ 30 „ „	„ „ 20 „ „
Fijn en zeer fijn	pari „ 10 „ „	10 „ 30 „ *hooger.*

Cochenille. Omtrent den afloop der N. H. M. veiling van 74 kisten den 3 Oct. en 123 den 5 Oct. gehouden, kan men hetzelfde opmerken. De prijzen waren matig, zooals uit onderstaanden afloop blijkt.

Rotterdam 3 Oct.	Amsterdam 5 Oct.	Sortering.	Waarde volgens Mei 1860.	Verkocht. Rotterdam.	Amsterdam.
Kisten.	Kisten.		Cents.		
—	17	No. 1	210—285	— —	200—220
34	2	„ 2	210—225	185—200	190
28	—	„ 3	180—190	175—185	— —
9	—	„ 4	150—170	145—180	— —
2	15	Zacc. „ 8	200—260	175—205	190—225
1	1	„ 9	120—150	80 . . .	175
—	88	Diverse.	40—210	. . . . .	70—200
Tot. 74	123				

Waartegen dus

	Rotterdam.	Amsterdam.
No. 1		15 à 20 cents lager.
„ 2	15 à 25 cents lager.	20 „ „
„ 3	5 „ 10 „ „	— — „ „
„ 4	pari 5 „ „	— —
Zacc. „ 8	35 „ „	10 à 30 „ „
„ 9	40 „ „	

Thee. De veiling van 2366/1 en 3117/12 kisten Java-thee, den 4 Oct. gehouden, liep zeer gunstig af; alles werd coulant verkocht en ook de prijzen waren hooger dan die in het vorige jaar op gelijk tijdstip besteed, zoo als uit onderstaande vergelijking blijkt:

Digitized by Google

	Kisten.		Betaalde prijzen	tegen vorig jaar.
Boey	2220/4	—/12	65—108	80—106
Congo	10246 „	— „	92—124	86—124
Souchon	5764 „	— „	92—148	90—134
Pecco	1903 „	183 „	131—411	150—514
Thunkay	2145 „	— „	71—114	53—100
Hysant	686 „	30 „	106—156	81—153
Schin	747 „	— „	51—102	46—70
Uscim	— „	875 „	79—132	68—152
Imperial	— „	1373 „	61—126	60—226
Gungwroder	— „	157 „	73—161	61—130
	23661/4	2817/12		

Katoen. Dit artikel, dat in het begin van het jaar onder den invloed van den belangrijk grooteren oogst in Amerika en de politieke verwikkelingen door welke ook de industrie erg leed, zeer in prijs daalde, ondervond ook eindelijk eene belangrijke verbetering toen men bemerkte met welke kracht de consumtie te gelijk met die grootere productie was vooruitgegaan. De afloop der veiling van 4000 balen *Georgia*, 1977 balen *New-Orleans*, 1451 balen *Mobile*, 100 balen *Apalachicola* en 284 balen Oost-Indische katoen den 23 October door de N. H. M. gehouden, getuigde dan ook van dien beteren stand, daar niet alleen alles coulant verkocht werd maar ook de prijzen belangrijk hooger waren dan die in de voorjaarsveiling besteed, zoo als uit onderstaande opgave blijkt.

		4003 Balen *Georgia.* Taxatie.	Verkocht. Cents.	tegen de voorj. veiling. Cents.
51	Balen ordinary	29 cs.	29½ —	24½—24¾
58	„ good ordinary	31 „	30¾—33½	27½ —
805	„ low middling	32½ „	34 —34¾	30½—31
1069	„ middling	34 „	35¾ 36	31½—32¾
1234	„ strict middling	35 „	36 —37	34½—34¾
637	„ good „	36 „	37 —37½	35½ —
149	„ middling fair	37 „	38¼	36¾ —

1977 Balen *New-Orleans.*

			Cents.	Cents.
190	Balen good ordinary	31¼ „	— 33	27 —28½
480	„ low middling	33¾ „	35½—35¾	31 —32½
805	„ middling	35 „	36½—37½	33½—34½
403	„ strict middling	36 „	37¾—38	35 —36
99	„ good middling	37½ „	38½—39	36½—

1451 Balen *Mobile.*

			Cents.		
45	Balen good ordinair	31 cs.	33½ —	—	—
119	„ low middling	33 „	35½ —	—	—
434	„ middling	34½ „	36 —36½	—	—
583	„ strict middling	35½ „	37 —	—	—
188	„ good middling	36½ „	38 —38½	—	—
82	„ middling fair	38	38¾ —	—	—

100 Balen *Apalachicola.*

100	Balen strict middling	35½ cs.	37½ cts.	—	—

284 Balen *Oost-Indische.*

284	Balen good middling *comptah*	20 cs.	28½ cts.	21—21½	

Bindrotting. De veiling van 199,901 bossen Bindrotting den 24 Oct. door de Ned. Hand. Maatschappij te Amsterdam gehouden, werd zeer

Digitized by Google

coulant verkocht van *f* 7.— *f* 13.69 naar de graad van beschadigdheid, tegen *f* 6.—14.40 in de Julij- en *f* 7.— *f* 15.50 in de Maart-veiling.

Droogerijen. De afloop der veiling van droogerijen, den 24 October door de N. H. Maatschappij gehouden, was niet slecht, hoewel de prijzen, niet bijzonder hoog waren, inzonderheid van de gom-elastiek, die langzamerhand in prijs daalt, zooals ook deze veiling weder eene verlaging tegen de voorjaarsveiling aanduidt, als ook van gom-damar. Wij laten hieronder den afloop volgen van elk der geveilde artikelen in het bijzonder.

		Kilo.	Taxatie.	Verkocht.	
740	Kisten *Japansche Arrowroot*	11.800	10-11 cs.	10½ cs.	per ½ kilo.
65	Pakken „ *Cassia*	2.000	14-15 „	19½ „	„ „ „
170	Collis *Gom-Elastiek*	20.150	134-136 gl.	125-130½gl.	„ 50 „
272	Stukken *Gutta Percha*	850	50-60 cs.	80½ ct.	„ ½ „
457	Kisten *Gom Damar* Prima	1.400	24-25 „	30½ „	„ „ „
	„	1.300	10-12 „	27 „	„ „ „
	½ tot ¾ „	20.000	27-28 „	24¼-24¾ „	„ „ „
	Uitschot	2.300	24-25 „	13¼-15½ „	„ „ „
	Stof	1.400		8¾ „	„ „ „

Koper. De 500,000 kilo's koperen duiten, door de Ned. Hand. Maatschappij bij inschrijving der 26 October verkocht, bragten *f* 48.71 op tegen *f* 49 den 26 Julij.

Wol. Hoewel nog niet een der hoofdartikelen op onze markt, beginnen toch ook de geregelde aanvoeren van de Ned. Hand. Maatschappij van Kaapsche, Buenos Ayres, en Australische wol meer de aandacht te trekken; wij laten hieronder den afloop volgen der wolveiling, door de Ned. Hand. Maatschappij der 7 Nov. te Amsterdam gehouden, waarbij in het algemeen alles coulant verkocht werd, hoewel de prijzen niet ten volle zoo hoog waren als in de laatste veiling.

			tegen de laatste veil.
2914	Balen Kaapsche waarvan 764 opgeh. restant verk.	112-271 cs.	116-250 cs.
1178	„ Buenos Ayres	56-150 „	100-152 „
1005	„ Sydney	148-376 „	— —
61	„ Port Philipp	196-312 „	172-300 „
12	„ Texas	108-142 „	— —
50	„ Angora Geitenhaar	355-860 „	— —

Digitized by Google

Handelcijfers. De voorraad van *Koffij* en *Suiker* op de 6 hoofdmarkten van Europa, (berekend in duizendt. centenaars) was op 1 Nov. der onderstaande jaren als volgt:

KOFFIJ.

	Nederl.	Antwerpen.	Hamburg.	Triest.	Havre.	Engeland.	Totaal.
1858	502	92	115	68	56	190	1.018
1859	579	72	90	39	72	218	1.065
1860	510	33	60	50	79	145	1.877
			Aanvoeren in 10 maanden:				
1859	967	272	670	149	402	466	2.926
1860	883	240	715	199	455	521	3.013

Afleveringen in de 10 maanden: (1859) 3.058 (1860) 3.181.

SUIKER.

	Nederl. (*)	Antwerpen	Hamburg.	Triest.	Havre.	Engeland.	Totaal.
1858	125	33	30	142	10	2.086	2.426
1859	270	61	115	79	179	2.504	3.208
1860	145	16	80	89	115	2.085	2.480
			Aanvoeren in 10 maanden:				
1859	1.800	274	465	169	420	7.895	11.023
1860	1.805	216	380	148	453	7.525	10.527

Afleveringen in de 10 maanden: (1859) 10.051 (1860) 10.552.

*) Alléén in de 1e hand; de overige markten in 1e en 2e hand.

Ruwe suiker. De gunstiger stemming van het artikel ontwikkelde zich verder gedurende deze maand. Tot stijgende prijzen nam de kooplust steeds toe, en bij het uitblijven van eenigzins belangrijke toevoeren, werd de aanwezige voorraad geheel opgeruimd tot eene verhooging van *f* 1½ à *f* 2 op de veilingsprijzen van September. De verhooging van het disconto in Engeland bragt wel eene momentanele verflaauwing te weeg die enkele lagere afdoeningen ten gevolge had, doch waarvan de markt zich weder herstelde door den gunstigen afloop der N. H. M. Veiling 22 dezer, groot 17,191 Kranjangs *Java* te Amsterdam gehouden, waarin weder het hoogste standpunt van *f* 1½ à *f* 2 boven September gesoutineerd bleef.

De voorraad *Java* bij Particulieren is thans te Rotterdam geheel opgeruimd en te Amsterdam 3660 Kranjangs.

De actuele voorraad, met inbegrip van Beetwortelsuiker, in Europa, bedraagt thans 48 millioen minder dan vorig jaar, waarvan 5 millioen Frankrijk, 25 millioen Engeland en 18 millioen zich over de verschillende andere landen verdeelen. Daartegen is het excedent van 34 millioen in Amerika onveranderd gebleven.

Het toenemend verbruik, dat zich meer bepaald in de laatste maanden constateerde, zal bijdragen tot instandhouding der tegenwoordige waarde, ofschoon een nader en juister oversigt der aanstaande oogsten, welker berigten tot nu toe gunstig luiden, met uitzondering van Louisiana, veel zal bijdragen om de latere gang der prijzen te regelen.

Geraffineerd. De kooplust gedurende deze maand nam belangrijk toe, en prijzen verbeterden ruim *f* 1 à *f* 1½, doch naauwelijks in gelijke evenredigheid als Ruwe Suiker. De omzet op levering der maanden Januarij en Februarij bedroeg bijna 3 millioen pd. *Crushed;* de raffinadeurs houden thans algemeen op hooger prijzen.

(Uit de handelscirculaire der H.H. J. en C. Rueb en Zonen te Rotterdam.)

Digitized by Google

ECONOMISCHE KRONIJK.

30 *November.*

Schreven wij onze laatste kronijk onder den indruk van Garibaldi's roemrijk aangevangene taak, thans mag men op de volvoering van een groot gedeelte, zoo nog niet van het geheele Titans werk staren.

Het aansluiten van de Napolitaansche bevolking aan de bevrijdingszaak; het afvallen van een groot gedeelte des koninklijken legers; het overloopen, om het zoo te noemen, van ministers, vloot en ambtenaren, in een woord, een algemeen in de armen snellen van den bevrijder; het veroveren van een magtig rijk, bijna zonder bloedvergieten, binnen drie weken tijds, de rijzing der Napelsche effecten bij het binnentrekken der hoofdstad door Garibaldi, waren de sterk sprekende, niet geheel onverwachte kenteekenen dezer revolutie. Reeds tweemalen zag Napels, na de vlugt van zijn wettelijken vorst, een werkelijk triumphalen intogt; eerst in September, haalde het den bevrijder uit het Zuiden in, en nu onlangs, den nieuwen vorst uit het Noorden, en zoo het aanbidden van de rijzende zon hier wel, zoo als overal, eene voorname rol moge hebben gespeeld, zoo zijn er toch kenteekenen te over om deze geheele gebeurtenis te beschouwen als het natuurlijk en niet onverdiend gevolg van de wanregering der Napelsche Bourbons. Sedert lang was het in de oogen van liberaal Europa duidelijk, dat de toestand van het Napelsche stamhuis onhoudbaar was, tenzij die regering met ernst en behartiging een anderen weg insloeg. — *„De regering is om het volk, en niet het volk om de regering"*, ziedaar eene waarheid die, telkens door het despotismus miskend, telkens door de onverbiddelijke logica der geschiedenis op nieuw wordt geleerd. Het was de miskenning van dat natuurregt der volken, die op 't eind der zestiende eeuw de Nederlandsche, op 't eind der zeventiende de Engelsche, op 't eind der achttiende de Fransche en Amerikaansche, eindelijk in 1848 en 1860 de Duitsche en Italiaansche revolutiën ten gevolge had. Wij zeggen liever de Italiaansche dan Napelsche revolutie, want eene Napelsche revolutie, een krachtige, zich zelf daarstellende Napelsche beweging is er in den waren zin des woords niet: door jarenlange slavernij bleek het Napolitaansche volk zóó verzwakt dat het de kracht en de veerkracht niet had, zelf de vrijheid te vatten; van buiten af moest deze haar toegereikt worden.

Toch zien wij dat die hulp door eene Italiaansche hand, niet door eene geheel vreemde werd aangebragt; en het is juist dat, wat thans den staatsregterlijken toestand zoo bijster verward maakt.

Non-interventie zeggen de mogendheden: waar het volk werkelijk uitspraak heeft gedaan, daar zij geen andere regter tusschen de natie en den souverein: *Italia fara da se.* Laat Italie over haar eigen lot beschikken en zich vrij maken, zoo het kracht daartoe heeft.

Digitized by Google

Geen interventie, roept evenzeer de Napelsche koning; laat mij en mijne onderdanen het spel uitspelen, ik verlang niets liever; doch zie, hier komt een naburig vorst, — de diplomatieke relatien niet eens verbroken, — in vollen vrede mijne staten invallen. Welnu, mogendheden, bewaarders van het volkenregt, belet dan volgens uwe leer, die honende interventie!"

Ja, maar de tusschenkomende is een *Italiaansch* koning? — En sedert wanneer bestaat er een Italië in het volkenregt van Europa? waar is de Souverein, of de federatie, of de vertegenwoordiger van *Italie?* Het volkenregt van Europa, dat gijlieden moet waarborgen, de uitspraken der Vereenigde mogendheden, die gijlieden moet handhaven, kennen in Italie, eene geografische uitdrukking, slechts afzonderlijke vorsten, den koning van Sardinie, de Pausselijke Staten, den koning van Napels.

Zoo spreekt de koning, vasthoudend aan het beginsel der legitimiteit, doch waarschijnlijk bestemd om eerlang een nieuw bewijs te leveren hoe zwak dat beginsel is, wanneer het niet tevens op het blijvend belang der volken, en op de groote beginselen van regt en billijkheid berust.

„Zal Oostenrijk tusschenkomen bijaldien, na Napels, Rome wordt aangerand?"

„Zal Pruissen tusschenbeide komen, bijaldien Venetie wordt aangevallen?"

„Zal Sardinie tusschen beide komen, bijaldien Garibaldi niet slaagt?"

„Zal Frankrijk tusschen beide komen, bijaldien de Italiaansche zaak, ten voordeele van Oostenrijk mogt gevaar loopen?"

Ziedaar de vragen die men zich drie maanden geleden stelde; men mag aannemen dat eene Oostenrijksche interventie ten behoeve van Rome alleen, na de herhaalde verklaring dier eerstgenoemde regering, vooreerst niet te duchten is; — Oostenrijk bepaalt zich striktelijk tot het defensieve, doch rust zich daartoe op krachtige wijze uit.

De vraag der Sardinische tusschenkomst is reeds beantwoord: het aannemen der geheele Napelsche vloot, door Garibaldi aan Victor Emmanuel overgedragen; het doortrekken der Pausselijke Staten; de nederlaag van Lamoricière; de inneming van Ancona; de vereeniging met de Garibaldische troepen; het gevecht aan de Volturno; eindelijk de intogt des Sardinischen Konings in Napels, na de algemeene volksstemming voor de aanhechting aan zijne kroon; het beleg van Capua; zijne inneming; en welligt, eer deze regelen verschijnen, de inneming van Gaëta of de vlugt des konings, — ziedaar de snelle étappen, — toch niet snel genoeg voor de brandende nieuwsgierigheid van Europa, — welke de lang verwachte en gelukkig volvoerde Sardinische tusschenkomst hebben gekenmerkt.

Maar bij geheel deze zegevierende togt, was er toch één man, waarop men met nog meer welgevallen het oog doet rusten dan op den ridderlijken vorst; het is de ruwe krijgsman, die met veronachtzaming van eigen behoud en eigen glorie, hem den weg baande, niet om hem, doch om zijn vaderland: Garibaldi. — Slechts het eerste bedrijf is afgespeeld, doch overtuigend is reeds van den hoofdpersoon gebleken, dat hij werkelijk is degene waarvoor Italie's vrienden hem hielden, de wakkere held, de vrijheidminnende volkszoon, die alles veil heeft gehad om zijn eens gekozen doel te bereiken. Wel heeft hij bange tijden gehad. Het is niet alles, te strijden: het verworvene moet behouden, en als dat verworvene een volk is, moet dat volk geregeerd, — en Garibaldi is geen staatsman, allerminst een administrateur. — Aan den eenen kant getrokken door zijn sterksprekende vrijheidzucht, welligt door vele persoonlijke banden met de dweepzieke Mazzini-partij verbonden, —

Digitized by Google

scheen hij meermalen zich geheel in de armen dier partij te willen werpen, en velen vroegen zich reeds af, of het geneesmiddel niet zoude blijken erger te zijn dan de kwaal. — Vreemde benoemingen, rasse decreten, soms even spoedig ingetrokken als uitgevaardigd, volgden elkander onder zijn dictatorschap op. — Hij stelt een ministerie in, waarin kundige menschen zitting hebben, doch buiten het ministerie om, regeert hij door zijn kabinet-secretaris, en de ministers ontstelden bij het lezen in het Staatsblad, van menig besluit waaraan zij geheel vreemd waren. — Gelukkig dat zijn vaderlandsliefde, zijn instinct als eerlijk man, hem den regten weg heeft doen vinden, en alles doen klein achten om dien te behouden. — „Garibaldi maakt *fiasco!*" zeide men reeds hier en daar met kwalijk verborgen *schadenfreude;* „de Napelsche bevolking valt hem af; Frans II houdt tegen hem stand; — Sardinie zal de roekeloosheid niet durven hebben hem te hulp te trekken:" en de spanning tusschen Cavour en Garibaldi was de erkende hoop der reactie, en de kwalijk verborgen hoop der Mazzinisten.

Gelukkig is, tot heden, beider verwachting ijdel geweest; Garibaldi gaf toe; en de ijdele roem van als dictator alles te willen zijn, manmoedig opgevende, „Ik ben geen administrateur," riep hij uit, — „regel en regeer zoo als gij wilt, laat mij in 's hemelsnaam maar strijden, U de schepter en mij het zwaard!" — Is er schooner verdeeling van arbeid?

De dictator treedt af, en verlaat het oorlogs- en staatstooneel voor het eenzame Caprera, terwijl Sardinië middelerwijl alles voor een nieuwen strijd tegen het voorjaar toerust, en zich reeds afvraagt of Italie thans, met zijne ontzagwekkende krijgsmagt van 160 regimenten en zijne schoone oorlogsvloot, niet in staat zoude zijn, om, des noods zonder bondgenooten, den strijd tegen het magtige Oostenrijk te aanvaarden.

Bondgenooten intusschen zijn er, ook behalve de twijfelachtige steun van Frankrijk, (hetwelk, zonder bepaalde verklaringen, nu eens den Paus, den de Sardinische, en laatstelijk weder de zaak des konings van Napels te Gaëta schijnt te willen bevorderen) — een bondgenootschap, aangeboden door een vrijheidminnend volk. Was de geest der Engelsche bevolking sinds lang duidelijk ten gunste der Italiaansche beweging gestemd, openlijke verklaringen der Engelsche regering tot ondersteuning daarvan, had men nog niet vernomen. En natuurlijk: zoowel regeringen als bewindslieden plegen hoogst spaarzaam te zijn met goed- of afkeuring van groote beginselen of gebeurtenissen; — wanneer zij er zich over uit laten, dan is het gewoonlijk als zij er door vragen toe gebragt zijn, en zij geven dan doorgaans niet meer dan juist zooveel als noodig is om de vraag niet onbeantwoord te laten, en dat wel in hoogst voorzigtige bewoordingen; de bekende *„phrases met een achterdeur"* der diplomatie.

Geen geringe verwondering baarde het dan ook om Engelands grijzen staatsman Russel, die bijna een halve eeuw in het parlement, en het vierde eener eeuw minister is geweest, — plotseling weder het stilzwijgen te hooren breken, en bij een depèche in het eind van October, thans den Napelschen opstand en de Sardinische interventie ten volle te zien goedkeuren, en dat wel, nadat hij nog geen twee maanden geleden, Victor Emmanuels regering ernstiglijk tegen een aanval op Venetie had gewaarschuwd.

Wel mogt het tijd geacht worden dat die zedelijke ondersteuning van het magtigste constitutioneele rijk in Europa aan Italie wierd toegezegd.

Door het voorstellen van een wetsontwerp in de Sardinische kamers tot aanhechting van een naburig rijk waarmede men niet in oorlog was, waarmede de diplomatische relatien niet eens verbroken waren, — en door het aan-

Digitized by Google

nemen van den politisch wettigen vorm voor een volkenregtelijk onwettige handeling — had de Sardinische regering een koen doch zeer gewaagd spel gespeeld, welke aan hare regering reeds de afkeuring van Frankrijk, Oosenrijk, Pruissen en Rusland op den hals had gehaald.

Trouwens bij dat gewaagde spel, had de Sardinische regering met groote scherpzinnigheid haar standpunt gekozen en met behendigheid verdedigd:

Ons wordt verweten, had de minister Cavour in den Senaat gezegd, bij de stemming over het wetsontwerp tot aanhechting van midden en zuidelijk Italie, — dat wij eene revolutionaire staatkunde hebben. Het is in tegendeel eene hoogst conservative staatkunde in den waren zin des woords. Verstaat men door revolutionaire staatkunde eene zoodanige, wier strekking is de grondslagen der burgermaatschappij te sloopen en alle beginselen aan het wankelen te brengen, dan moet men erkennen dat zulk eene staatkunde steeds door ons is bestreden. Vergelijkt men het Italie van dezen tijd met dat van het jaar 1848, dan zal men zien dat de gevaarlijke, maatschappij-verwoestende begrippen veel van hunnen invloed hebben verloren. Italie geeft een bewonderenswaardig voorbeeld van orde en beschaving. Nooit heeft men eene wedergeboorte eener natie gezien, welke met minder feilen en wanordelijkheden gepaard ging; en de oorzaak daarvan is, dat het eenige onafhankelijke gouvernement van Italie de nationale beweging onder zijne leiding heeft genomen.

Zoo men niet wil erkennen, dat een volk het regt heeft om zich tegen een slecht gouvernement aan te kanten, dan kunnen de gebeurtenissen van zuidelijk Italie niet worden verdedigd. Doch 's Konings gouvernement kon niet onverschillig blijven bij den jammerlijken toestand van Zuid-Italie; en die toestand was ondragelijk geworden sedert de bevolking noordelijk Italie in het genot der vrijheid zag.

Wat Rome en Venetie betreft, verlangen wij, zeide de heer Cavour, dat de eeuwige stad de hoofdstad van Italie worde; doch om te kunnen antwoorden op de vraag, door welke middelen wij daartoe zullen geraken, zou men in staat moeten zijn te zeggen, in welke gesteldheid wij over zes maanden zullen verkeeren. De revolutie zal te Rome plaats grijpen door de overtuiging, dat de volksvrijheid bevorderlijk voor de zaak der godsdienst is. En, wat Venetie betreft, Europa wil niet, dat wij Oostenrijk den oorlog aandoen; wij behooren de meening en de bedachtheden der andere natien niet in den wind te slaan, maar wij moeten die meening doen veranderen. Europa acht ons buiten staat om zonder bijstand Venetie te bevrijden. Maar wanneer Europa ons eendragtig en vereenigd ziet, zal het daaromtrent van gevoelen veranderen. Het is onwaar dat de Venetianen hun juk in vrede dragen; Oostenrijk heeft hen te vergeefs gevleid en geliefkoosd. De publieke opinie zal niet alleen in Frankrijk en Engeland veranderen, maar ook in Duitschland, hetwelk liberaal wordt, en op onze zijde zal zijn.

Wat is nu, daartegenover, Ruslands gezigtspunt ten aanzien dierzelfde gebeurtenissen? Die beoordeelende uit het gemakkelijk oogpunt der gestrenge legitimiteit, zegt het kabinet van Petersburg:

In diepen vrede, zonder oorlogsverklaring, zonder eenigen grond tot misnoegen te hebben, deed het Sardinische gouvernement zijne troepen de grenzen van den Kerkelijken Staat overtrekken; het leende openlijk de hand aan de te Napels boven drijvende revolutie; het heeft zijn zegel aan de daden dier revolutie gehecht door de aanwezigheid van Sardinische troepen en van Sardinische ambtenaren van hoogen rang, welke aan het hoofd van de krijgsmagt der opstandelingen werden geplaatst en tevens in dienst van Koning Victor Emanuel bleven. Eindelijk heeft het op die reeks van regtsverkrachtingen thans de kroon gezet door ten aanhooren van Europa te verkondigen dat het de aanhechting aan Sardinie wil aannemen van landstreken, behoorende aan souvereinen, welke zich nog in hun eigen gebied bevinden, en welke aldaar hun gezag tegen de gewelddadige aanvallen van de revolutie verdedigen. Door deze handelingen belet het Sardinische gouver-

Digitized by Google

nement ons, langer aan te nemen dat het vreemd is aan de beweging waardoor het schiereiland 't onderste boven is gekeerd. Het neemt al de verantwoordelijkheid daarvoor op zich, en geraakt in lijnregte tegenkanting tegen het volkenregt. Het kan zich met de aangevoerde noodzakelijkheid, om de regeringloosheid te bestrijden, niet verschoonen, daar het aan de revolutie in den weg treedt met het doel enkel om zich hare nalatenschap toe te eigenen, en niet om haren voortgang te stuiten en het door haar gepleegde onregt weder goed te maken. Voorwendsels van dien aard zijn niet aannemelijk. Het geldt hier geen vraagstuk, van enkel Italiaansch belang, maar van gewigt voor al de regeringen in het algemeen. Het geldt die eeuwige wetten, zonder welke geene maatschappelijke orde, geen vrede noch veiligheid in Europa zou kunnen bestaan.

Van soortgelijke strekking, ofschoon niet ten volle zoo sterk geformuleerd, was de verklaring door de Pruissische regering, tijdens de beraadslagingen te Turyn over de aanhechting gegeven, kort vóór het vertrek van den Prins-Regent naar Warschau, alwaar de zamenkomst der vorsten van Rusland, Oostenrijk en Pruissen zou plaats hebben.

Alle door de Sardinische regering aangevoerde bewijsgronden, zegt het kabinet van den Prins-regent, komen neder op het beginsel van het volstrekte regt der nationaliteiten. Het is voorzeker ver van ons, de hooge waarde van het denkbeeld van nationaliteit te willen betwisten: het is de wezenlijke en openlijk erkende drijfveer onzer eigene staatkunde, welke in Duitschland altijd ten doel zal hebben, de nationale krachten te ontwikkelen en krachtiger inrigting te vereenigen. Doch terwijl het Pruissische gouvernement aan het beginsel van nationaliteit groot gewigt toekent, kan het daarin geenszins de regtvaardiging zien van eene staatkunde, welke den eerbied voor het beginsel van regt ter zijde mogt willen stellen. In tegendeel, wel verre van die twee beginselen als onderling onvereenigbaar te beschouwen, is het van oordeel dat een regelmatig gouvernement niet anders dan op den weg van wettige hervorming en met eerbiediging der bestaande regten de regtmatige wenschen der natien tot verwezenlijking mag brengen.

Volgens het Sardinische memorandum zou alles voor den aandrang der nationale wenschen moeten bukken, en zou er telkens, wanneer de publieke opinie zich ten gunste dier wenschen had verklaard, voor de bestaande overheden niets anders te doen zijn dan haar gezag neder te leggen en voor zulk eene wilsuiting af te treden.

Een regel nu, welke tegen de grondbeginselen van het volkenregt zoo lijnregt inloopt, zou niet anders in toepassing kunnen worden gebragt, dan met zeer groot gevaar voor Italie's rust, voor Europa's vrede en politiek evenwigt. Met dien regel voor te staan verlaat men den weg van hervorming om den weg van revolutie te betreden.

En toch is het onder inroeping van het volstrekte regt der Italiaansch nationaliteit en zonder eenige andere reden te kunnen aanvoeren, dat het Sardinische gouvernement van den Heiligen Stoel het afdanken van deszelfs niet-Italiaansch krijgsvolk heeft gevorderd, en dat het, zelfs zonder het antwoord van den Heiligen Stoel af te wachten, binnen gedrongen is in het pauselijke grondgebied, waarvan het thans het meerendeel bezet houdt. Onder dat zelfde voorwendsel zijn de oproerige bewegingen, welke ten gevolge van dien inval uitbarstten, door Sardinie ondersteund, en het leger, hetwelk de Priestervorst had zamengesteld om de openbare orde te handhaven, is aangevallen en verstrooid geworden. En wel verre van stil te staan op den weg dien het in strijd met het volkenregt bewandelt, heeft het Sardinische gouvernement aan zijn leger bevel gegeven, de grenzen van het koningrijk Napels op onderscheiden punten over te trekken, met het erkende doel om den opstand te hulp te komen en het land met troepen te bezetten. Tevens is bij de Sardinische kamers een wets-ontwerp aanhangig, strekkende om krachtens het algemeene stemregt nieuwe aanhechtingen te bewerkstelligen en alzoo de Italianen uit te noodigen om formeel hunne vorsten van den troon vervallen te verklaren. Zoo ziet men dat het Sardinische gouvernement, *terwijl het ten gunste van Italie het beginsel van niet-tusschenkomst inroept, niet schroomt, in zijne be-*

Digitized by Google

trekkingen met de andere staten van Italie dat zelfde beginsel handtastelijk te schenden.

Geroepen zijnde om ons gevoelen over zulke handelingen en zulke beginselen te zeggen, moeten wij ze innig en van harte betreuren, en gelooven wij eenen volstrekten pligt te vervullen door die beginselen en de toepassing, welke men gemeend heeft van dezelve te moeten maken, zeer uitdrukkelijk en formeel af te keuren.

Bij de dreigende nota's van die twee groote mogendheden, nadat ook Frankrijk reeds zijnen gezant van Turyn had teruggeroepen, was het voor de Sardinische regering voorzeker een hooggewenschte uitkomst, Engelands minister van buitenlandsche zaken in zijne depèche van 27 October te hooren zeggen:

Twee redenen hebben die bevolking genoopt om uit eigen beweging de handen tot omverwerping van haar gouvernement ineen te slaan. De eerste was, dat het pauselijke en het Napelsche gouvernement voor de regtsbedeeling, voor de bescherming der persoonlijke vrijheid en in het algemeen voor het welzijn hunner onderdanen zoo slecht zorgden, dat de omverwerping derzelve door de bevolking als een volstrekt vereischte voor de verbetering van haren toestand beschouwd werd. De tweede was dat sedert 1849 de overtuiging algemeen was geworden, dat de oprigting van een krachtig gouvernement voor geheel Italie het eenige middel voor de Italianen was om hunne onafhankelijkheid tegen den invloed van het buitenland te beveiligen. De door koning Karel Albert in 1848 gevoerde strijd en de door den tegenwoordigen koning van Sardinie betoonde belangstelling in Italie's zaak hebben van zelf bewerkt, dat Victor Emmanuel's naam aan den wensch naar vereeniging van Italie onder één bestuur gepaard werd.

De zaak uit dit oogpunt beschouwende, moet Harer Majesteits gouvernement erkennen, dat de Italianen zelven het best over hunne eigene belangen kunnen oordeelen.

De uitstekende regtsgeleerde Vattel zegt dat, wanneer een volk op goede gronden de wapenen tegen eenen dwingeland opvat, het eene regtvaardige en edelmoedige daad is, manmoedige menschen in het verdedigen hunner vrijheid bij te staan. Naar het oordeel van Vattel is het dus alleen de vraag, of de bevolking van Napels en die van den Kerkelijken Staat op goede gronden de wapenen tegen haar gouvernement hebben opgevat.

Aangaande dit gewigtige vraagpunt oordeelt Harer Majesteits gouvernement, dat de bedoelde volken zelve de beste beoordeelaars van hunne eigene zaken zijn. Het acht zich niet bevoegd om te verklaren dat de bevolking van zuidelijk Italie geene goede gronden had om aan hare oude regeringen de gehoorzaamheid op te zeggen, en het heeft dus ook geene vrijheid om den Koning van Sardinie wegens den haar verleenden bijstand te berispen.

Wel beweren de aanhangers der gevallen regeringen, dat deze bij hare onderdanen bemind waren, maar door handlangers van Sardinie en door buitenlandsche geluk-zoekers met geweld en list omver geworpen zijn. Doch het is, na de verbazende gebeurtenissen, welke wij in zuidelijk Italie hebben zien plaats grijpen, moeijelijk te gelooven dat de Paus en de Koning der beide Sicilien de liefde hunner onderdanen bezaten; want die gebeurtenissen zouden niet mogelijk geweest zijn, zoo er niet algemeene misnoegdheid onder de bevolking had bestaan.

Het is niet te ontkennen, dat de verbreking der banden, welke eenen souverein aan zijne onderdanen verbinden, op zich zelve een ongeluk is. Het denkbeeld van getrouwheid wordt duister, de troonsopvolging onzeker; de vrede der burgermaatschappij wordt door vijandige partijen bedreigd; er onstaan onderling strijdende regten en aanspraken, welke de harmonie in den staat storen. Doch aan den anderen kant moet men erkennen, dat de Italiaansche revolutie door ongemeene gematigdheid en verdraagzaamheid is bestierd. De omverwerping der bestaande magten is er niet, gelijk maar al te dikwerf het geval is, door uitbarstingen van wraakzucht der bevolking gevolgd. Nergens hebben de overdreven begrippen der demokraten de

Digitized by Google

bovenhand verkregen. De publieke opinie heeft belet dat de openbare zegepraal tot buitensporigheden oversloeg. De vormen der constitutionele monarchie zijn geëerbiedigd en verbonden aan den naam van eenen vorst, welke eene oude en roemrijke dynastie vertegenwoordigt.

Om die redenen en wegens de bijkomende omstandigheden, waarmede de revolutie van Italie gepaard ging, ziet Harer Majesteits gouvernement geene genoegzame reden voor de strenge afkeuring, welke door Oostenrijk, Frankrijk, Pruissen en Rusland over de daden van den Koning van Sardinie is uitgesproken.

Liever vestigt Harer Majesteits gouvernement het oog op het schoone schouwspel van een volk, hetwelk het gebouw zijner vrijheid optrekt en zijn onafhankelijk volksbestaan vestigt onder Europa's bijval en zegenbeden.

Ongeveer in denzelfden geest liet Lord Palmerston zich uit bij eene openbare gelegenheid:

„Wij zijn werkelijk zeer gelukkig geweest, zeide die bewindsman, in onze pogingen om de verspreiding van politieke vrijheid in andere landen te bevorderen niet door dwangbevelen, niet door gewapende tusschenkomst, niet door aan onwillige of onvoorbereide natien verbeteringen op te dringen; maar door aan diegenen, welke zich zelven hielpen, bijstand te verleenen, en door in andere landen de ontwikkeling te bevorderen van de beginselen der volksvrijheid, welke wij het geluk hebben in ons eigen land te genieten.

„Zoo hebben wij in Belgie bijgedragen tot de vestiging van het regeringsstelsel, waardoor dat land eene mate van welzijn en bloei heeft bereikt, welke in geen land ter wereld overtroffen wordt.

„Zoo hebben wij de Spanjaarden en Portugezen eene staatsregeling, welke op de leest der Engelsche is geschoeid, helpen verkrijgen, waardoor wij tot het geluk en de welvaart dier natien grootelijks hebben bijgedragen.

„Wij zien nu in een ander deel van zuidelijk Europa veranderingen plaats grijpen, welke, naar ik hoop en vertrouw, leiden zullen tot de vestiging in Italie van een regeringsstelsel, hetwelk even bevorderlijk voor het geluk en den voorspoed der Italianen zal zijn, als helaas de handelwijze van eenige daar te lande bestaan hebbende gouvernementen daarvoor nadeelig is geweest.

„Doch, wij oefenen niet anders invloed uit, dan door het gewigt van ons gevoelen. Wij laten de behandeling der Italiaansche zaken aan de Italianen zelven over: en het is ons aller hoop en wensch, dat andere landen ons voorbeeld volgen, en dat aan de Italianen, een door de natuur mild bedeeld volk, vrijheid worde gelaten om hunne staathuishouding en hunne binnenlandsche aangelegenheden te regelen op zulk eene wijze, als zij voor hun geluk en welzijn dienstigst zullen achten."

Ook de *Morning Post*, lord Palmerston's orgaan, verdedigt Sardinie, en zegt:

„Het zou eene ongerijmdheid zijn, ook maar voor een oogenblik te willen ontkennen dat Sardinie de letter van het volkenregt heeft geschonden door het Romeinsche en het Napelsche grondgebied gewapenderhand binnen te dringen. Doch de ware en afdoende regtvaardiging van zijn gedrag ligt in het feit, dat de staatkunde van het Romeinsche en van het Napelsche gouvernement, waardoor de inval der Sardinische troepen noodzakelijk is gemaakt, gedurende de laatste 45 jaren niets anders is geweest dan eene openlijke en schaamtelooze schending van het volkenregt in letter en geest beide; want die regeringen hebben zelve hare souvereiniteit prijs gegeven, en de hoogste regten, welke het souvereine gezag in eenen zelfstandigen staat uitmaken, aan Oostenrijk afgestaan. De genoemde en andere Italiaansche gouvernementen hebben hunne onafhankelijkheid afgestaan, ten einde middelen te bekomen om hunne onderdanen in bedwang te houden. Dat was eene tastbare schending van het beginsel der souvereiniteit van zelfstandige staten, en de hoofddaders waren die mogendheden, welke bij de zeven geheime artikelen van het verdrag van Verona zich onderling plegtig verbonden om het representative regeringsstelsel in alle landen van Europa, alwaar het reeds ingevoerd was, te bestrijden en dezelf invoering in de staten, alwaar het toen nog niet aangenomen was te beletten, en welke eerstdaags, bij de zamenkomst te Warschau, eene nieuwe gelegenheid zullen

Digitized by Google

hebben om blijken te geven van de innige belangstelling, die zij steeds hebben gekoesterd voor de souvereiniteit der zelfstandige staten, als den voornaamsten waarborg voor de onafhankelijkheid der volken."

Het hooge gewigt dezer verklaringen van de Engelsche regering wordt levendig in Frankrijk gevoeld. — Het *Journal des Débats* zeide daaromtrent:

„De uitvaardiging dezer nota is geenszins eene onverschillige zaak voor de door den graaf de Cavour gevolgde staatkundige gedragslijn. Die verklaring zal een even diepen indruk maken in Italie en Europa, als zulks het geval is geweest in Frankrijk en Engeland. Het diplomatieke ostracismus, 't welk op Sardinie drukte, is verbroken, thans, nu eene mogendheid van den eersten rang onvoorwaardelijk haar zegel hecht aan de uitkomsten, tegen welke de overige Kabinetten van Europa met meer of minder kracht en overtuiging hebben geprotesteerd. Door den mond van Lord John Russell verklaart het Engeland van Willem III zich openlijk voor het Italie van Koning Victor Emmanuel, welks revolutie het met de zijne op ééne en dezelfde lijn stelt."

Deze zedelijke ondersteuning door Engeland aan de Italiaansche zaak gegeven, mag onder de enkele gunstige kenteekenen der jongste maanden worden gerekend. De toestand is daardoor ietwat meer geteekend, en men ziet althans eenig licht in den chaos. De ondersteuning, al is zij niet in den vorm van een tractaat verleend, is des te gewigtiger omdat zij mag beschouwd worden, als gegeven niet door den minister of de engelsche regering alleen, doch inderdaad door het geheele engelsche volk, de moeitevolle geboorte zijner eigene vrijheid indachtig, en vol van sympathie voor de soortgelijke poging bij andere natiën. Welk een schoone taak voor staatsmannen als de kloeken Lord Russel en de 76jarigen Lord Palmerston, om hunne langdurige parlementaire en staatkundige ervaring dienstbaar te kunnen maken aan de bevordering dezer groote gebeurtenis, de vorming van een vrij en constitutioneel Italie, sinds lang het doelwit van Engelands staatkunde, en de wensch van Engelands bevolking en magtigen handelstand tevens.

Is er dus van dezen kant beschouwd eenige reden tot geruststelling, ook van andere zijden mag de bezorgdheid eenigzins wijken. De bijeenkomst te Warschau van den Russischen en Oostenrijkschen keizer met den Prins-Regent van Pruissen, mag thans worden aangenomen meer een defensief dan een agressief karakter gehad te hebben, en behoudens de Venetiaansche kwestie, schijnt ook Oostenrijk de Italiaansche zaak haren loop te willen laten vervolgen.

Treffende uitkomst eener conferentie dezer drie vorsten in de hoofdplaats van het verbrokkelde Poolsche rijk, het middenpunt der treurige onder hen verdeelde erfenis! — Is het waarheid dat de priesters der oudheid zich niet dan glimlagchend in het heiligdom konden ontmoeten, dan mogten Rusland, Pruissen en Oostenrijk zich toch ook soms vreemd aanzien, nu zij dat hoogst gevaarlijk systeem van aanbechtingen kwamen bespreken, en de noodzakelijkheid om daaraan perk te stellen! Zou men het ook daaraan kunnen toeschrijven dat uit de conferentie te Warschau geen coalitie tegen liberaal Europa werd geboren?

Hoe dit zij, dreigend voor Europa is de conferentie niet geweest, ja dankbaar moet men erkennen dat de banden van het despotismus in Oostelijk Europa, ja Frankrijk zelfs, meer losgelaten worden: heeft de onderdrukking der revolutie in 1848 over het algemeen een sterke reactie van vorstendwang ten gevolge had, meer en meer schijnt thans een tijdperk van liberale rigting te zijn aangebroken. Onder de verstandige leiding van den

Digitized by Google

Prins-regent wordt aan de bovenmatige eischen der aristocratische partij in Pruissen perk gezet; met krachtige hand worden de vrijzinnige beginselen in de wetgeving verwezenlijkt; meer en meer komt de Pruissische geest op tegen eene ondersteuning van Oostenrijk in het bezit van Venetie. Duitschland moet daar niet aan gebonden wezen, zegt men teregt. Willen wij Venetie aan Oostenrijk waarborgen omdat Oostenrijk voor zijne andere gedeelten aan de Duitsche bond deelneemt, dan hebben wij een gedurigen twistappel in onze huishouding, en telkens kunnen wij in oorlog worden gewikkeld voor belangen die niet de onze zijn.

Moge die zienswijze grond winnen, en ook Oostenrijk overtuigd worden dat zij daarvoor op geen hulp van Pruissen en van den Bond, zou te rekenen hebben; dan zou het welligt mogelijk kunnen worden dat het zijn belangen beter inzag en tot een afstand van Venetie tegen schadevergoeding mogt besluiten.

Intusschen volgt Oostenrijk ongetwijfeld den goeden weg. Aan Hongarije en zijne overige Staten zijn eindelijk, na langdurig doch welgemeend overleg, vrijzinnige hervormingen toegestaan, en aan de uitvoering wordt de hand gelegd, en met het oog op deze nieuwe rigting der Oostenrijksche regering heeft reeds de minister Cavour te Turijn verklaard dat van eene verovering van Venetie zoude worden afgezien, bijaldien ook aan die provincien liberale hervormingen worden toegestaan, waarmede de Venetianen zich tevreden zouden betoonen.

Wat daarvan zijn zal, zal de tijd moeten leeren. Zooveel is zeker dat men een tijdperk van betrekkelijke kalmte in mogt treden; de mogelijkheid van vreedzame beëindiging der hangende vraagstukken is niet uitgesloten, en er is eene strekking tot organisatie in liberalen zin. Doch ziedaar ook bijkans al het gunstige van het oogenblik opgenoemd, en bij de geheimzinnige houding van Frankrijk kan niemand zeggen of de kalmte van het oogenblik het begin zal wezen van vreedzame regeling, of de stilte vóór den naderenden storm.

Intusschen mag reeds naar eenige weldadige economische gevolgen van de Sardinische aanhechting worden verwezen. De heer Scialoya, een gunstig bekend staathoudhuiskundige, van gematigd liberale denkwijze, is lid van het ministerie hetwelk eerst onder Garibaldi, en voorts onder Victor Emmanuel de moeijelijke taak der organisatie van het Napelsche bestuur op zich heeft genomen. Een zijner eerste maatregelen is geweest het vrijgevige Sardinische tarief van in- en uitvoerregten in de Napelsche Staten toepasselijk te verklaren. Moge deze aanwinst eene blijvende zijn, en het rijke land, zoo uitnemend geschikt voor landbouw en koophandel beide, voor altijd worden toegevoegd aan de rei der Staten die *vrijheid van handel* als den grondslag hunner wetgeving huldigen. In het voorjaar had de koning van Napels, eindelijk eenige hervormingen in het Napelsche tarief aangebragt; daardoor is thans zelfs de meening ontstaan dat de toepassing van het Sardinische tarief in Napels geen aanwinst zoude zijn. Zulks blijkt echter wel degelijk het geval te zijn; het Sardinische tarief is nog merkelijk vrijzinniger dan het hervormd-Napolitaansche, o. a. voor *koffij* en *suiker*, geen onbelangrijke zaak voor den Nederlandschen handel.

Oostenrijk. De lang verwachte hervormingen in den inwendigen staatkundigen toestand van Oostenrijk hebben eindelijk plaats gehad, of zeggen wij liever, kunnen thans plaats hebben, want de hervorming bestaat nog niet

Digitized by Google

in het uitreiken van een geschreven privilegie, doch in het werkelijk en verstandig gebruik van dat privilegie; doch althans het octroijeeren der vrijheden is de eerste, de noodzakelijke stap. Het was hoog tijd, zoo het nog tijd is. — Reeds in den beginne des jaars schijnt de overtuiging bij de regering levendig geweest te zijn, dat voor de zekerheid, ja, tot zelfbehoud van het rijk een loslaten van den centraliserenden band noodzakelijk was. In den aanvang des jaars was de versterkte rijksraad, waarin de verschillende deelen der monarchie vertegenwoordigd waren, opgeroepen om over deze groote belangen zijn advies uit te brengen.

De discussien in dien rijksraad gevoerd, leverden de blijken dat gezonde beginselen, eerlijkheid van doel, en bewustzijn van de ware vereischten van volkswelvaart er geenszins ontbraken, en schoon de beginselen van geheele vrijheid van godsdienst, drukpers en onderwijs, aldaar mede door waardige stemmen voorgestaan, nog niet ten volle mogten zegevieren, zoo is toch het advies van den raad, met 34 tegen 16 stemmen besloten, een waardig protest tegen de bekrompen despotische regeringssleur, onder welke die rijke landen zooveel jaren, doch in verdubbelde mate na de onderdrukking van den geweldigen opstand van 1848, gebukt zijn gegaan. De overdreven centralisatie, zegt de raad, werkt nadeelig voor de regering zelve, wier veerkracht zij verlamt, door de menigte van ambtenaren en bureaucratische behandeling van alle zaken; doch hoe veel verderfelijker is niet de invloed op den toestand van het volk zelf?

„Door het indringen van de werkzaamheid der regering in al wat de taak van het openbare leven uitmaakt, is alle zelfwerkzaamheid geweerd, de burgerzin verflaauwd; door het streven naar tabelvormige eenparigheid is de eigenaardigheid, het vereischte voor het bestaan van een natuurlijk en gezond leven, weggenomen; door overdreven centralisatie is het gevoel hetwelk de onderscheidene landen van hun eigenaardig bestaan hebben, gekwetst en op verkeerde wegen gebragt. Door af te dalen tot de kleinste takken der openbare werkzaamheid heeft het staatsgezag zich niet alleen ontdaan van het ontzagwekkende, hetwelk aan deszelfs handelingen behoorde te kleven; maar het heeft zich ook versnipperd en verzwakt, tot wezenlijk nadeel voor zijne magt en voor de ware, wenschelijke en noodzakelijke eenheid; en terwijl het zich in de onvermijdelijke wrijving van het dagelijksche leven heeft ingelaten, is het meer en meer in botsing met de wenschen, gewoonten en behoeften der bevolking geraakt. Daardoor alleen kon het zoo ver komen, dat aan vele kanten zich ernstige misnoegdheid en tevens flaauwe onverschilligheid ontwikkelden, welke beide in hare zamenwerking een bedenkelijk verschijnsel van onzen tegenwoordigen toestand uitmaken. Die misnoegdheid is eerst gewekt en wordt bestendig gevoed door dat de verantwoordelijkheid voor alle, ook voor onvermijdelijke bezwaren en lasten op de regering overgaat, en zij vervreemdt de onderdanen meer en meer van de overheid: en die onverschilligheid, dat gebrek aan belangstelling, doet het levensbeginsel sluimeren en stremt alle ontwikkeling."

Doch niet alleen uit een zuiver staatkundig oogpunt werden de liberale hervormingen aan de keizerlijke regering aangeprezen, — nog meer verblijdend is het verschijnsel dat, ook om zuiver financieele redenen, dezelfde weg als middel tot zelfbehoud wordt aangeprezen.

Het officiele regeringsblad van Oostenrijk behelsde in zijn nommer van den 11 September een door den bestuurder van het departement van financien onder dagteekening van den 3den dier maand aan den Keizer gerigt rapport omtrent den staat der Oostenrijksche Bank. De toestand der Bank is voortdurend bedroevend. Volgens het rapport van den minister van financien, den heer de Plener, bedroeg de omloop aan bankbilletten op ult. Augustus 455 millioen florijnen, terwijl de voorraad munt en muntmateriaal slechts

Digitized by Google

81 millioen bedroeg, eene verhouding dus van 1 papier : ruim 5½ metaal; de Bank is schuldeischeresse der rijksschatkist voor 260 millioen flor.

Als conclusie van zijn rapport, zegt de minister, dat hij den tijd nog niet gekomen acht om doortastende maatregelen tot herstel van de zaken der Bank en van den staat der betaalmiddelen te nemen, dewijl het welslagen dier maatregelen van den toestand der geld- en effectenmarkt, dus van het herstel van het algemeene vertrouwen en vooral van de regeling van 's rijks politieke aangelegenheden afhankelijk is.

„Ik veroorloof mij — zegt de heer de Plener — met diepen eerbied voor Uwe Majesteit onbewimpeld deze verklaring af te leggen: het tegenwoordige tijdstip is niet geschikt om doortastende maatregelen tot herstel van de zaken der Bank te nemen De tegenwoordige staat der zaken vordert dat de aanwezige moeijelijkheden niet met nieuwe worden vermeerderd, maar dat, bedachtzaam en volhardend, het tijdstip worde bespoedigd, waarop de invoering van staatsinstellingen onzen tijd voegende, voor de gansche monarchie den eenigen mogelijken waarborg zal opleveren, voor de vestiging van het algemeene vertrouwen hetgeen te gelijk aan het bestuur der finantien de mogelijkheid zal aanbieden om voor het herstel der staatshuishouding en der betaalmiddelen werkzaam te zijn."

Tengevolge van deze krachtige vertoogen van rijksraad en financieel bestuur, verscheen eindelijk het keizerlijk patent van 20 October ll., dat als eene nieuwe constitutie voor een groot gedeelte der Oostenrijksche monarchie, doch voornamelijk met het oog op Hongarije kan aangemerkt worden.

Het diploma verkondigt dat het wetgevend gezag voortaan alleen onder medewerking van de landdagen en den Rijksraad uitgeoefend zal worden. Het getal der leden van den Rijksraad door de landdagen af te vaardigen wordt tot honderd verhoogd, verdeeld naar de uitgestrektheid en bevolking der onderscheiden landen, en naar het aandeel, hetwelk zij in de belastingen dragen. De ministerien van justitie, van eeredienst en van binnenlandsche zaken worden als centrale departementen afgeschaft. De hofkanselarij voor Hongarye wordt weder ingevoerd, en eene dergelijke inrigting voor Zevenbergen voorbereid. De aangelegenheden der overige landen worden door eenen staatsminister in den raad des Keizers bezorgd. Voor het onderwijs wordt een afzonderlijk bestuur benoemd. De justitie wordt voor alle niet-Hongaarsche landen in den ministerraad door den president van het hof van cassatie, de volkshuishoudelijke en de handelsbelangen daarentegen door den minister van koophandel vertegenwoordigd.

De finantiele attributen van den Rijksraad worden aanmerkelijk uitgebreid. Het aangaan van nieuwe en het converteren van de bestaande leeningen, het bezwaren en vervreemden van onroerend staatseigendom is voortaan van de toestemming des Rijksraads afhankelijk. De zaken betreffende het tarief-, geld-, crediet- en muntwezen, de bankaangelegenheden, de posterijen, de telegraphen en spoorwegen kunnen alleen met medewerking van den Rijksraad behandeld worden.

Voor de bovengemelde onderwerpen blijft éénheid van bestuur beoogd. De overige onderwerpen van wetgeving behooren tot de bevoegdheid der onderscheiden landdagen. De behandeling van gemeenschappelijke aangelegenheden der niet-Hongaarsche landen blijft voorbehouden aan de vergadering der tot deze landen behoorende Rijksraden. Omtrent de organisatie der niet-Hongaarsche landen wordt eene uitgebreide instructie aan den staatsminister uitgevaardigd, op den grondslag van het zelfstandig beheer. Vertegenwoordiging van klassen en belangen op de afzonderlijke landdagen wordt als beginsel aangenomen.

Digitized by Google

De constitutionele instellingen van Hongarye worden hersteld. Het beleid der justitie en de administratie zal ingevolge de bestaande voorschriften op grond van het burgerlijke en strafwetboek worden voortgezet, zoo lang dienaangaande geene andere wettelijke bepalingen zijn ingevoerd. Tot grondslag van den Hongaarschen Landdag moet (behoudens de later aan enkele corporatien verleende regten) een der onde eigen Hongaarsche wetten, die van het jaar 1608, worden genomen; echter verlangt de Keizer dat, na de opheffing van de voorregten des adels, na de invoering van gelijke aanspraak op het bekleeden van ambten en het bezitten van vaste goederen voor alle klassen zonder onderscheid van geboorte, na de afschaffing van de vroon- en heerendiensten, na de invoering van de algemeene verpligting om de wapenen te dragen en belastingen op te brengen, alle vroeger niet stemgeregtigde klassen in Hongarije aan de verkiezingen voor den aanstaanden landdag deel zullen nemen. De Keizer zal, na bijeenroeping der afzonderlijke Hongaarsche vertegenwoordiging, als Koning van Hongarije worden gekroond, een herstel van het onregt door de Habsburgers aan Hongarije gedaan.

De afkondiging dezer nieuwe constitutie heeft tot zeer verschillende beschouwingen aanleiding gegeven. Terwijl in den aanvang gedacht werd dat de Hongaarsche bevolking en vooral de adelstand van dat rijk er niet of slechts gedeeltelijk mede zou ingenomen zijn, — schijnt het thans dat die tegenzin niet onoverkomelijk was, en mag men er inderdaad eenige goede gevolgen voor de Oostenrijksche monarchie van verwachten.

Dat het der Oostenrijksche regering met de Hongaarsche constitutie ernst was, blijkt o. a. hieruit dat tot kanselier van dat rijk is gekozen een der leden van het liberaal ministerie van 1849, en daarbij een protestant; terwijl voorts de inhoud der thans verleende constitutie grootendeels is ontleend aan hetgeen de meest verlichte voorstanders der Hongaarsche beweging in de laatste jaren als hun programma hadden verkondigd.

— In de maand September van dit jaar heeft de minister van Financien in **Rusland** een verslag ingediend van den toestand der geldmiddelen. De uitslag schijnt niet bijzonder gunstig in vergelijking met het vorige jaar. De staatsschuld heeft op den eersten Januarij 1860 bedragen 556 millioen roebels, zijnde 39 millioenen meer dan een jaar te voren. De renten hebben bijna 34¼ millioen gevorderd. Aan krediet-billetten was in omloop een kapitaal van bijna 680 millioenen, tegen 645 millioenen in het vorig jaar, terwijl in het fonds ter inwisseling voorhanden waren 87 millioenen in specie en 9 millioenen in fondsen, te zamen 96 millioenen, tegen 111 in het jaar 1858.

Zweden. Bij de veelvuldige verbeteringen van het verkeer, welke reeds plaats vonden, blijft er nog veel overig dat voor hervorming en vereenvoudiging vatbaar is. Onder die zaken doet zich in de eerste plaats het oude, ja verouderde, stelsel der reispassen voor. Algemeen wordt erkend dat daardoor geen voldoende waarborgen van veiligheid worden verkregen, terwijl het aan de reizigers hoogst zelden eenig voordeel, en daarentegen veel tijdverlies, onkosten, en onaangenaamheid bezorgt. Het was voorzeker niet te verwachten dat een liberale maatregel tot hervorming van dat stelsel van **Zweden** zoude uitgaan. Toch heeft dat gouvernement in de afgeloopen maand October eenen stap gedaan, waardoor het de meeste andere staten op dit punt vooruit is. Het heeft besloten het reispassen-stelsel af te schaffen. „Ofschoon de toestand

Digitized by Google

van Europa niet bijzonder bemoedigend is, zegt de hevige Times, en hoewel oorlogen en geruchten van oorlog aan meer vreesachtige bestuurders een voorwendsel tot uitstel zouden hebben geleverd, heeft het Zweedsche gouvernement die hinderlijke instelling stoutmoedig aangetast. Het heeft het goede werk niet flaauwhartig noch ten halve gedaan; het geheele stelsel, met al zijne ingewikkelde afschuwelijkheden en dwaasheden, is eensklaps weggevaagd, en openlijk is verkondigd, dat voortaan een iegelijk het Zweedsche grondgebied even ongemoeid binnenkomen, doortrekken of verlaten kan, als b. v. de Engelschen in hun eigen land kunnen doen.

„Zulk een stap verdient allen lof, en het is voor de zaak der beschaving alleen maar te hopen, dat een zoo goed voorbeeld spoedig navolgers vinde.

„In sommige Duitsche staten is het reispassen-stelsel door den invloed van het gezond verstand allengs feitelijk in onbruik geraakt; maar Zweden is, gelooven wij, het eerste onder de rijken van het vaste land, hetwelk verlicht genoeg is om dien toestel tot kwelling en verongelijking bij een stellig besluit af te schaffen en om te verklaren dat, zoo ver zijn grondgebied betreft, een iegenlijk vrijheid van gaan en komen zal hebben."

Er schijnt nu een betere tijd voor het persoonlijk verkeer tusschen de volken op handen te zijn. Zweden is ruiterlijk voorgegaan, en in de laatste weken heeft zelfs het absolute gouvernement van Rusland de voorschriften van zijn paspoortstelsel gewijzigd. Tot onlangs mogt geen ingezeten van dat rijk zich op reis begeven zonder van verlofpas te zijn voorzien; die bepaling is reeds eenigen tijd afgeschaft voor de spoorwegreizigers, thans ook voor die welke met de andere groote vervoermiddelen reizen. Ook in Belgie worden vele klagten tegen het paspoort-systeem gehoord; het zou niet te verwonderen zijn, zoo dat rijk, hetwelk de voordeelen van internationaal verkeer dagelijks ondervindt, en steeds meer waardeert, weldra een stap deed op denzelfden weg van vereenvoudiging. Mogt die zienswijze algemeen ook bij andere Staten ingang vinden, en van liberale voorschriften voor visitatie van *reizigers-bagage* worden opgevolgd. Het tijdstip waarop de grenzen van rijken voor allen vervoer geheel zullen openstaan, is voorzeker nog verre verwijderd, en kan ook niet daar zijn, zoolang inkomende regten, al ware het alleen in verband met inlandsche *accijnsen*, moeten geheven worden; doch bij de vrij algemeene verlaging van regten, met toeneming van personen-vervoer, is de visitatie der *reizigers-bagage*, zoo als die plaats vindt, inderdaad thans niet veel meer dan een nutteloose formaliteit, die veel kwelling en tijdverlies veroorzaakt.

Ook in Nederland is in de 2e kamer der St. Generaal op eene herziening van het stelsel der reispassen aangedrongen, doch het wenschelijke der afschaffing is door de regering niet toegegeven.

— Ook op ander gebied gaf Zweden weder onlangs het bewijs van te willen breken met de oude traditiën die zoo lang zijne wetgeving hebben gekenmerkt. Aan de Israeliten is nl. onlangs de bevoegdheid verleend.... van grondeigendom te mogen verkrijgen, en zich in het rijk neder te zetten waar zij verlangen. Voorzeker geen exorbitant privilegie. Dat het verleend werd, is goed, doch dat het eerst nu geschiedde!

— Onder de nieuw aangelegde spoorwegen is er een die meer bijzonder de aandacht verdient. — De Donau-handel en de landbouw der vorstenlanden zien thans hun débouché aanzienlijk verbeterd door den aanleg van een klein doch gelukkig gekozen eindspoorweg in Turkije. In het

Digitized by Google

jaar 1857 bekwamen eenige Engelsche ondernemers concessie van de Porte om eenen spoorweg aan te leggen van Tschernawode aan den Beneden-Donau tot Kustendje aan de Zwarte Zee. Het doel der onderneming was, voor het handelsverkeer der Donau-landen eenen korteren en veiliger weg daar te stellen, dan de kronkelende en verzandende uitmondingen van den Donau opleveren; de weg uit de Donau-landen naar Konstantinopel zou daardoor 260 Engelsche mijlen (of 87 uren gaans) korter worden, waarvan men vooral voor den graanhandel, en in het algemeen voor den uitvoer der producten van den vruchtbaren bodem van Wallachye en Moldavie, groot voordeel verwachtte.

Deze onderneming is thans nagenoeg volbragt. De spoorweg is gelegd, waartoe het noodig geweest is eene landstreek voor overstrooming te beveiligen door eenen dijk langs een gedeelte van den oever van den Donau te leggen. Aan het eene uiteinde der linie, te Tschernawoda, zijn door de spoorwegmaatschappij groote pakhuizen, inzonderheid voor het bergen van granen, gebouwd; en aan het andere uiteinde, te Kustendje, zijn werken tot daarstelling eener ruime haven ondernomen, welke aanvankelijk reeds eene veilige ankerplaats voor verscheidene schepen opleveren.

Onlangs is de spoorweglinie plegtig ingewijd, waarvan goede verwachting mag gekoesterd worden.

— Gedurende de dreigende verwikkelingen en den strijd van zoovele Europesche belangen, gaat **Portugal**, voor alsnog buiten dien invloed staande, rustig voort op den weg der economische hervormingen. — Ook zijn tarief van douaneregten is onlangs aanmerkelijk in den geest der vrijhandelsbeginselen gewijzigd. Niet minder dan 284 artikelen van het tarief hebben vermindering van regten ondergaan, en nieuwe tariefsverlagingen zijn beloofd. — Die verlagingen zullen o. a. betreffen: den invoer van gezouten visch en suiker, en daardoor ook voor Nederland van groot belang kunnen zijn, door een debouché te verruimen voor twee belangrijke onzer uitvoerartikelen.

De troonrede, bij de opening der zitting van de Portugesche Cortès gehouden, wijst met regtmatige voldoening op de aanvankelijk gunstige gevolgen der tariefs-verlaging, waardoor de inkomsten der schatkist zelfs verbetering hebben ondergaan.

— Van de verlaging van het Napelsche tarief maakten wij reeds met een woord melding. Onder de gunstige vooruitzigten van den handel rekenen men voorts nog de thans verwacht wordende afschaffing van den **Stade-tol** door Hanover, in overleg met de regeringen der landen, wier handel daarbij voornamelijk betrokken is. Ook voor de **Rijntollen** schijnt althans eene grondige herziening en verlaging verwacht te mogen worden. Eene geheele afschaffing wordt echter door de Pruissische regering niet goedgekeurd.

— Na de afschaffing van den *Sondtol*, schijnt de regering van **Denemarken** zeer, te regt in te zien, welk voordeel er voor den Oostzeehandel zouden te verkrijgen zijn, door een kanaal voor zeeschepen, hetwelk Oost- en Noordzee in directe verbinding zoude stellen. Tot dergelijk kanaal zijn thans de noodige ontwerpen gereed; — moge het plan verwezenlijkt worden.

— De zaak van den *slavenhandel* en het niet naleven der daaromtrent bestaande wetten en verdragen, maakt, gelijk onze lezers weten, in de laatste tijden een punt van overweging uit bij de Engelsche regering. —

Digitized by Google

De bewindslieden, erkennende dat de ongeoorloofde menschenjagt en menschenhandel van Afrika en N.-Amerika *toenemende zijn*, heeft de regering der Ver. Staten nieuwe voorstellen gedaan tot uitroeijing van dien handel. Het daarop door het Washingtonsche kabinet gegeven antwoord is over het geheel afwijzend. Het voorstel om op de kust van Cuba met Engelsche en Noord-Amerikaansche kruisers bestendig en regelmatig wacht te houden wordt onaannemelijk geacht, omdat het op geene bepaling eener overeenkomst met Spanje steunt. Ook heeft het Washingtonsche kabinet onoverkomelijke bedenkingen tegen het voorstel om door den invoer van vrije arbeiders uit China de behoefte aan slavenarbeid weg te nemen: de aanwezigheid van vrije arbeiders van buitenlandsche afkomst zou, meent het, den geest der negerslaven bederven en hen weêrbarstig en onhandelbaar maken. De slavenhoudende staten der Unie, welke meestal de vestiging van vrije negers op hun grondgebied tegengaan, zouden zich dan ook denkelijk tegen den invoer van koelies verzetten.

Zoo is het antwoord der regering geweest onder den president Buchanan, den gekozene der slavernij-mannen. Bij de thans plaats gehad hebbende verkiezing van een nieuwen President heeft daarentegen de *anti-slavernij* partij de bovenhand gehouden. In het Zuiden heeft dit veel onlusten verwekt, en in onstuimige volks-bijeenkomsten wordt thans aangedrongen op eene scheuring der Unie, en vestiging van een nieuwen Bond van Slavenstaten. Gewigtige gebeurtenissen zijn daar te verwachten.

Engeland heeft een groot verlies geleden, door het overlijden, in Indië, van een zijner meest verdienstelijke mannen, den heer J. Wilson, den bekenden stichter en hoofdredacteur van *the Economist*, die tevens als parlements-lid en als Minister, steeds de algemeene achting heeft genoten.

De heer Wilson in 1805 in Schotland geboren, was in den aanvang van zijne loopbaan zeer gelukkig. Voor den handel opgeleid, begon hij zijn industrieëlen werkkring met eene hoedenmakerij, waarin hij in dertien jaren, met *f* 24,000 begonnen, een vermogen van ca drie tonnen gouds verwierf, hetwelk hij daarop door één ongelukkige speculatie in Indigo verloor. Er had echter geen faillissement of schikking plaats. De voldoening van de schuldeischers zijner firma, waartoe hij uit zijne persoonlijk fortuin, meer dan van hem gevorderd kon worden, bijbragt, deed hem groote eer aan. Hij genoot veel achting, en zijne studiën, zijne heldere blik in economische toestanden, en ook welligt de met eigen schade opgedane ervaring, deden hem weldra een groote aanwinst zijn voor de partij der economische hervormingen die in 1842 begon zich te doen gelden, en waaraan Wilson zich met ijver en overtuiging aansloot.

Hij vervulde dan ook een schoone en echt practische rol in den vierjarigen strijd, door de beroemde *anti-corn-law-league* gestreden, en was met Cobden, Bright, Fox en George Wilson een van de hoofdleiders van dat model van vredelievende agitatie. — De korenwetten moesten herroepen; dat stond vast, doch zij moesten herroepen langs den wettigen weg: — daartoe moest eenvoudig de meerderheid der kiezers van Engeland doordrongen zijn van de waarheid der *vrijhandels-stellingen*; — de lessen vingen aan: met voorbeelden, met logica, met overreding moest de vesting veroverd, en eerlijkheid en goede trouw waren de wapens die men bezigde — de zoogenoemde *agitatie* der anti-korenwetten-vereeniging was eigenlijk niet veel anders dan een cursus van praktische staathuishoudkunde, vóór, met en dóór het Engelsche volk gevoerd; de zegen

Digitized by Google

was treffend: de eerlijkheid van Peel, die volkswelvaart boven partijgunst rekende, zijne meesterlijke leiding van het schip van staat, en plotselinge wending in de veilige behoudshaven van vrijheid, in een woord de zegepraal der liberale handels-beginselen sedert 1846, zijn bekende zaken — daaraan had Wilson ook zijn gewigtig, ofschoon minder schitterend deel.

Het ruime standpunt en de meer openbare werkkring welke hij in dien tijd had verkregen, beslisten thans zijn loopbaan voor het vervolg, welke geheel aan de staats-zaken was gewijd.

In 1848 werd hij in het parlement verkozen, en nam weldra in onderscheidene betrekkingen als secretary of the exchequer, en later vice-president of the Board of trade, zijn aandeel in het hooge bestuur van 's lands zaken.

In het Parlement was hij steeds, ofschoon altijd na Gladstone, een der weinige sprekers wien het mogt gelukken de aandacht der leden werkelijk bezig te houden, waar het uiteenzetting van uitvoerige financieele onderwerpen, of ontleding van zoogenaamde dorre cijfers gold. Daarbij was hij echter steeds hoogst eenvoudig spreker, jaagde nooit oratorische wendingen na, was geheel *matter of fact*. Meermalen werd hem dit zelfs onder het oog gebragt, doch hij antwoordde dat hij van het gezond verstand zijner hoorders verwachtte dat zij meer op het onderwerp dan op de voordragt zouden letten, meer op het gesprokene dan op den spreker —; voorzeker geen kwade les voor parlementsleden in het algemeen.

Intusschen brak het tijdstip aan hetwelk Wilson tot hoogere onderscheiding doch tevens tot de eindpaal van zijn loopbaan zoude voeren; de muiterij in Engelsch Indie was door den ijzeren wil van het Engelsche leger en de krachtsontwikkeling der bevolking in het moederland bedwongen, maar niet zonder zware wonden achter te laten. De Kroon aanvaardde het direct Bestuur over de Indische bezittingen; de laatste spoor van het Bestuur der O. I. Company wordt uitgewischt, doch nu ziet ook de Engelsche natie, en niet zonder angst, de zware lasten van het schoone doch uitgeput erfdeel hetwelk zij verkregen heeft; de geldelijke toestand van Engelsch Indie was allertreurigst, en het werd dringend noodzakelijk bevonden dat een kundig financier, tevens goed staathuishoudkundige, die de ware hulpbronnen van het volk zou erkennen, en de welligt nog sluimerende hulpbronnen opwekken, naar Indie wierd gezonden met de taak om het financieel beheer te herstellen, of liever van nieuws aan op gezonde grondslagen te organiseren.

Als van zelve was Wilson voor die taak aangewezen. Hij aanvaardde het ambt van minister van Financien in Indie, gelijk hij tot heden als Secretary of the treasury, zijn aandeel had gehad in het opperbestuur der geldmiddelen in het moederland. Reeds spoedig na zijn aankomst te Calcutta, nam hij het besluit zich in persoon te vergewissen van den staat van het land, en van de economische hulpbronnen. Eene reis door Hindostan werd daartoe door hem ondernomen en bij zijne terugkomst bragt hij de daarbij ontstane plannen in den vorm van wetsvoorstellen.

Zijn belastingontwerp berustte grootendeels op het beginsel van directe belastingheffing, waarvan hij de voordeelen door een veeljarige ondervinding in Engeland had leeren waarderen.

Hij stelde eene *inkomstenbelasting* voor, voor alle inkomsten boven een zeker minimum; daarbij wilde hij *licences* invoeren, een patentregt van verschillende klassen, op de uitoefening van bedrijven. Een ander gewigtig punt hetwelk dringend voorziening vereischte, was de regeling der Indische *comptabiliteit*, waartoe hij dadelijk de handen aan het werk sloeg. Daarbij

Digitized by Google

ontwierp hij eene *tariefs-herziening*, terwijl eindelijk, wat het *muntwezen* betreft, een circulatiestelsel van banknoten werd voorgesteld, niet ongelijk aan de grondslagen waarop de Engelsche Bank is gevestigd (zie aangaande dit plan van banknoten-omloop een der vorige nummers van dit Bijblad *Econ. kronijk*).

Het is hem echter niet opgelegd mogen zijn, deze voorstellen verwezenlijkt te zien. De groote werkzaamheden in het afmattend klimaat van Indie, hadden zijne gezondheid geknakt, en door de geneesheeren werd hem eene bepaalde onthouding van arbeid en tijdelijke verandering van lucht aangeraden. Zijn ijver deed hem echter geen gehoor geven aan dien raad, en in den loop van den zomer overleed hij aan eene ziekte door overspanning op den hals gehaald.

Niet alleen de Engelsche regering, doch ook de wetenschappelijke wereld verliest veel in den heer Wilson.

Zijne geschriften over tariefs- en bankzaken en vele artikelen in zijn weekblad *the Economist*, in 1843 ter ondersteuning van de vrijhandelsbeweging opgerigt, getuigen van zijn helder begrip, zuiver wetenschappelijk oordeel en vermogen om abstracte zaken duidelijk uiteen te zetten. De heer Wilson heeft veel gedaan tot dat belangrijk gedeelte van de economische opleiding eens volks: het populariseren van de beginselen der wetenschap. Een wakker gemoedelijk strijder op dat gebied wordt in hem verloren; maar wat zegt dit, wanneer het is mogen gelukken het goede zaad vruchtdragend te zien, en wanneer de heilzame waarheden, een twintig jaren geleden nog slechts de eigendom van eenige geleerden en enkele staatsmannen, thans in het volk zijn verspreid, en algemeen in toepassing gebragt worden. Als het graan welig staat op den akker, is de taak des zaaijers afgeloopen, en tot dat schoone resultaat der vrijhandelsbegrippen door Engeland ondervonden, heeft Wilson even als Cobden, ofschoon beide op geheel eigene wijze, ruimschoots mogen bijdragen. De groote vraag is thans of zijne plannen voor Indie's financiele hervorming, zoo als hij ze voorstelde, met goed gevolg ten uitvoer zullen gelegd worden. Voorshands schijnt die vraag bevestigend beantwoord te moeten worden. Tegen de inkomsten-belasting is, behalve op sommige plaatsen, geen hevigen tegenstand vernomen, dank zij ook het vertrouwen des gouvernements, en de krachtige houding tegenover de tegenstanders, — Sir Charles Trevelyan de gouverneur van Madras, die de voorstellen in den aanvang dwarsboomde, werd naar het moederland teruggeroepen; — ten aanzien zijner tariefsregeling is gezegd dat sommige bepalingen daarvan tegen de volstrekte vrijhandelsbeginselen schijnen aan te druischen en veel hebben van protectie-maatregelen ten voordeele der Indische nijverheid. Het is echter niet gemakkelijk een juist oordeel te vellen over de strekking der financieele plannen, wanneer de nadere toelichting van den ontwerper zelf ontbreekt. Thans komt trouwens eene nieuwe publicatie, het leven van James Wilson, door zijn schoonzoon (als Supplement bij *the Economist* van 17 Nov. ll. gevoegd) ook dit punt voor het publiek ophelderen. Men heeft aan deze tariefs herziening verweten dat er een inkomend regt van 10 pct. der waarde op de katoenen garens is gelegd. Dit is zoo, zegt *the Economist*, doch dit ging vergezeld van eene verlaging van het ink. regt op *manufacturen*, evenzeer tot op 10 pct. Vroeger was *garen* vrij, en *manufacturen* met 20 pct. belast, dus een waar protectie-tarief — de wijziging van Wilson was juist om geheele gelijkheid te verkrijgen, en alle begunstiging voor fabriekaat weg te nemen.

Digitized by Google

— Het plan van den heer Wilson wordt ook na zijn overlijden voortgezet. Den 17den September jl. is te **Bombay** een proclamatie door de regering uitgevaardigd, waarin de heffing eener *incometax* in Britsch Indie wordt aangekondigd, als een tijdelijke maatregel tot stijving der na den opstand uitgeputte schatkist. Alle klassen der bevolking, inlanders en Europeanen, ambtenaren en particulieren, zullen gedurende eenige jaren eene belasting van hunne jaarlijksche winsten en inkomsten moeten opbrengen; wie meer dan 200 en minder dan 500 ropijen inkomen in een jaar heeft, betaalt daarvan twee per cent; wie 500 ropijen of meer inkomen heeft, vier per cent. De aanslag geschiedt volgens eigen aangifte der belastingschuldigen, doch bij twijfel kan de regering openlegging van boeken en overlegging van bewijsstukken vorderen en zelve het bedrag van het belastbaar inkomen bepalen, terwijl de belastingschuldige, daarmede geen genoegen nemende, eene hoogere uitspraak zal kunnen inroepen.

Het blijkt thans uit de laatste berigten, dat de uitkomst de verwachtingen zelfs heeft overtroffen. De aangiften geschieden juister, en de opbrengst blijkt hooger, dan men gemeend had.

— Het departement van koophandel in **Engeland** houdt zich thans met een voor de scheepvaart belangrijk onderzoek bezig. In den storm van 3 Oct. zijn in de Noord- en Oostzee 5 Engelsche schroefstoombooten met eene gezamenlijke lading van een half millioen Pd. St. en met 200 menschen, zoowel bemanning als passagiers, verongelukt. Al deze vijf booten behoorden tot de klasse A. I., dus tot de beste vaartuigen. Zij waren echter te zwaar beladen en hieraan schrijft men haar verlies toe. Sedert jaren is het gebruikelijk de vrachtschepen te overladen, zoo zelfs dat het dek met goederen als het ware bedekt is. Bij slecht weder hebben de matrozen dan ook geene genoegzame ruimte om te manoeuvreren en touwen en kettingen geraken in de war, waardoor het gevaar vermeerdert. Sommigen hebben zich dan ook luide doen hooren ten gunste van de invoering eener wettelijke contrôle; anderen daarentegen beweren, dat de regering zich daarmede niet moet bemoeijen. Naar men vernoemt heeft zich echter de regering deze zaak aangetrokken en heeft zij de middelen in overweging genomen om hierin te voorzien.

— De heer Lindsay, een der voornaamste engelsche reeders en lid van het Huis der gemeenten, heeft zich onlangs naar de Ver.-Staten begeven. Den 24sten September ll. heeft hij te Boston eene zamenkomst gehad met de leden van den aldaar gevestigden Handels-raad, en hun bekend gemaakt, dat hij geenszins in de hoedanigheid van een gemagtigde der britsche Regering, maar als bijzonder persoon en belanghebbende, naar de Ver.-Staten was overgekomen, om daar met de personen, die insgelijks van de zaak verstand hebben, te spreken over handels-aangelegenheden, waarbij de beide landen groot belang hebben. Als zoodanig wees hij o. a. op het gemis van overeenstemmende bepalingen omtrent zeeschade, door *aanzeiling* veroorzaakt, — omtrent de *assurantien*, — omtrent de *vervolging* van misdrijven, aan boord van schepen gepleegd, — omtrent de *desertien* van het scheepsvolk, — den *kusthandel*, — de heffing van *vuur-* en *bakengelden* en andere dergelijke onkosten, — de *lichtseinen*, — de regten van oorlogvoerende mogendheden ter zee, — enz. Hij wenschte, dat de gouvernementen zich omtrent deze en andere dergelijke punten, waarbij de beide volken groot belang hadden, met elkander verstonden, en om daartoe te geraken, verzocht hij, dat de belanghebbende handels-ligchamen,

Digitized by Google

na de zaken in ernstige overweging genomen te hebben, hunne denkbeelden aan het amerikaansche gouvernement zouden mededeelen. Hij verkondigde wijders, dat het zijn voornemen was om ook in Nieuw-York, Philadelphia en Baltimore de zaak te bespreken en verder met de regering te Washington. Naar het schijnt is de voordragt van den heer Lindsay te Boston goed opgenomen. De handels-raad heeft eene commissie benoemd om zijne voorstellen te onderzoeken en daaromtrent rapport uit te brengen.

Deze half-officiele of geheel officieuse zending vormt dus, zoude men zeggen, eenigzins een tegenhanger van Cobden's zending naar Frankrijk om met de keizerlijke regering het handelstractaat te bespreken. Moge ook deze poging even gelukkig uitvallen als die van den ijverigen voorstander van *vrijhandel;* deze wijze van zaken te bespreken en den grond te bereiden schijnt veel voor te hebben. Vooreerst is de regering in het minst niet gecompromitteerd als de zaak niet opneemt. Ten andere moet het de grondige behandeling veel bevorderen wanneer de zoo gecompliceerd geworden onderwerpen als die van scheepvaartwetgeving en tariefshervorming besproken worden en toegelicht door mannen van het vak zelf, die in die belangen geleefd, ze bestudeerd en gevoeld hebben. Door die wijze van behandeling moet, dunkt ons, de afdoening meer bevorderd, en misverstand meer voorkomen worden dan wanneer dergelijke handelsbelangen enkel tusschen regeringspersonen met of zonder volmagt, worden behandeld.

Frankrijk. Even als de keizer onverwachts tariefs-hervormingen of oorlogen decreteert, heeft hij thans een reeks van constitutioneele vrijheden doen afkondigen, die zeer gelukkig zijn te achten, omdat Frankrijk anders inderdaad gevaar zou kunnen loopen om, door het niet gebuiken van staatkundig leven, het bestaan daarvan zelfs te gaan vergeten. Men kon gaan begrijpen dat men er zeer goed buiten kon. Bij decreet van 24 November zijn de attributen van het wetgevend ligchaam en den Senaat niet onaanzienlijk uitgebreid. — De kamers zullen een adres van antwoord op de troonrede kunnen indienen, en de leden hebben regt van amendementen voor te dragen, — de kamers, om die voorstellen aan te nemen of te verwerpen; de redevoeringen zullen *in extenso* kunnen gepubliceerd worden; — en ministers der keizers zullen aangewezen worden om in de discussien, de voorstellen der regering te verdedigen.

Vreemde loop van zaken: een constitutie bij keiz. decreet geschonken aan datzelfde volk hetwelk Karel X verjoeg wegens ontrouwe uitvoering der Grondwet, en hetwelk een nieuwe Charte door Lod. Philips deed bezweren! Hoe het zij, het is eene vordering, op een merkwaardige wijze overeenstemmende met de liberale hervormingen op staatskundig gebied, bijna gelijktijdig in Oostenrijk en Pruissen geschied. Mogen zij in Frankrijk meer en meer tot de overtuiging voeren, dat de meerdere staatkundige vrijheid der volks*vertegenwoordigers* niets waard is, wanneer zij niet gesteund wordt door vrijheid van *drukpers*, de stem van het vrije *volk*.

— Men weet dat de opbrengst van den *tabak*verkoop welke in Frankrijk een fiscaal monopolie daarstelt, een voorname plaats in de rijks middelen inneemt. De prijs van den tabak is onlangs met 2 franks per kilogram verhoogd, waarvoor men eene meerdere opbrengst van 30 millioen of bijna 1 frank per hoofd, hoopt te verkrijgen.

De regering doet voorzeker wel van partij te trekken van deze belasting, die, afzonderlijk beschouwd, wel door de rookers hoogst bezwarend wordt

Digitized by Google

geacht, doch dan toch ontegenzeggelijk, zoo als zij in Frankrijk is ontstaan en geheven wordt, als een der meest gelukkige vormen van indirecte belasting is te beschouwen. Wij Nederlanders hebben meestal veel op met onze *nationale instellingen*, doch zoo wij onze verbruikbelastingen op brood, vleesch, turf en steenkolen, met die van andere rijken, b. v. Engeland en Frankrijk, op thee, tabak, en gedistilleerd vergelijken, dan is er al bijster weinig stof tot zelfverheffing.

— Het laat zich aanzien dat voor **Frankrijks** handel wederom een belangrijke stap in liberale rigting zal plaats hebben. Er wordt nl. krachtig aangedrongen op eene wijziging of intrekking der differentieele scheepvaart-regten, welke ten doel hebben de Fransche vlag ten nadeele der overige, te begunstigen. De kamers van koophandel van Nantes en Bordeaux hebben adressen daartoe ingediend, en men meent dat Havre en Marseille zullen volgen. In die adressen worden krachtige betoogen ten gunsten van het verzochte aangevoerd.

— In **België** heeft de Vereeniging ter bevordering van het gebruik der Vlaamsche taal, te Antwerpen, een voortreffelijke maatregel genomen, in het belang der arbeidende klassen. Er zijn industrieele lessen voor werklieden geopend, waarbij andere lessen o. a. die der *staathuishoudkunde*, gevoegd zijn. — In België, en wij meenen ook wel in Nederland, was tot hiertoe nog geen lager school, alwaar dit onderwijs gegeven werd. Gaarne bekennen wij tevens dat het groote moeijelijkheid in moet hebben, dat onderwijs zóó interigten, dat het op die scholen werkelijk vruchtdragend zij; doch het is toch doenlijk zoo men slag heeft om het theoretische te vermijden, of altans zorg draagt om alles met voorbeelden uit de dagelijksche omgeving der leerlingen toe te lichten; maar daartoe moet de onderwijzer zelf eenigzins grondig met de regelen der wetenschap vertrouwd zijn, en daarom behoort de elementaire economie ongetwijfeld op de *kweekscholen van onderwijzers* te huis, en evenzeer op de gymnasiën, waar zij in de hoogste klassen stellig met nut zou kunnen gedoceerd worden.

— Het officiele verslag omtrent den toestand en de exploitatie van de Belgische *staatsspoorwegen* over het jaar 1859 is onlangs openbaar gemaakt. Wat betreft de finantiele uitkomsten luidt het gunstig: het zegt dat het afgeloopen dienstjaar niet minder voordeelig is geweest dan de zeven vooraf gegane jaren. Het verslag erkent dat er over deze groote onderneming, uit het finantiele oogpunt beschouwd, eenen tijd lang een ongunstig oordeel bij het publiek bestond, zoodat er ernstig sprake was van de wenschelijkheid om het staatsspoorwegnet, of althans de exploitatie, aan particulieren over te dragen; maar het voegt daarbij, dat in het oordeel des publieks, vooral sedert het jaar 1857, eene groote verandering is gekomen. Het totaal der staatslijnen bedraagt 746 kilometers (de geconcedeerde 1147 kilom.) het totaal der beambten bij de staatsbanen bedraagt 8,521. — Behalve de lijnen die in eigendom aan den staat hooren, exploiteert de staat nog een paar wegen die aan compagnien behooren. De bruto inkomsten over de wegen in staats-exploitatie bedroegen over het afgeloopen jaar 28 millioen francs, de exploitatiekosten 14 millioen; per kilometer bedroeg dit *bruto ink.* fr. 37,675 exploitatiekosten fr. 18,901, netto opbrengst 18,773 per kilom. of 50,17 pCt. van de totale opbrengst. Over 1859 was er vrij aanzienlijke

Digitized by Google

verbetering tegenover 1858, in meerder bruto opbrengst, en minder kosten van exploitatie.

Het rapport verwijst er op dat de staatsspoorweg van 1835 tot 1851 jaarlijks een tekort opleverde, hetgeen echter in de daad niet zoo bedenkelijk was als het scheen; immers onder de uitgaven, was ook de interest van het aanleg-kapitaal begrepen, (grootendeels tegen 5 pCt. rente opgenomen.) In de rekening eener particuliere spoorweg-onderneming zou deze post niet voorkomen, maar in plaats daarvan een dividend voor de aandeelhouders, geëvenredigd aan de zuivere opbrengst der exploitatie. Indien de rekening der Belgische staatsspoorweg-onderneming op dien voet ingerigt ware, zou zij ook over de jaren 1835 tot 1851 geen tekort aanwijzen, maar zou zij, in plaats van den post voor de rentebetaling, de uitkeering van een dividend van 3¼ pCt. kunnen vermelden.

Het verslag wijst nog op eene andere omstandigheid, waardoor de finantiele uitkomst der staatsspoorweg-onderneming minder gunstig schijnt dan zij werkelijk is: de aflossing namelijk van de aanleg-kapitalen van den staatsspoorweg geschiedt veel spoediger dan de aflossing der obligatien van particuliere maatschappijen; deze is doorgaans over een tijdvak van negentig jaren verdeeld, terwijl de door den staat gedane leeningen binnen veertig of vijftig jaren moeten worden afgelost.

Het verslag erkent dat de kosten van aanleg van den staatsspoorweg de aanvankelijk gemaakte raming overtreffen, en zegt dat dit velen heeft bevestigd in de meening dat de staat niet goedkoop kan werken; maar het betoogt dat de spoorweg in verscheiden opzigten, zoo als de breedte der baan, de dikte der spoorstaven, de uitgestrektheid van het dubbele spoor, steviger en doelmatiger aangelegd en van beter materieel voorzien is dan aanvankelijk het plan was, en dat hierdoor de werkelijke uitgaven boven de aanvankelijke raming moesten stijgen.

Bij deze gunstige uitkomsten in het verslag vermeld, houde men evenwel steeds in het oog, dat het staatsspoorwegnet in België de beste, en meest winstbelovende lijnen heeft ingenomen, zoodat, om een juiste vergelijking te maken, de uitkomsten der *staatsexploitatie*, die aan erkende gewigtige bedenkingen onderhevig is, hier zou moeten vergeleken worden met die van particuliere ondernemingen, evenzeer op *hoogst voordeelige lijnen*.

In **Belgie** heerscht, gelijk wij reeds vroeger vermeldden, de gewoonte dat de kamers van koophandel jaarlijks hare rapporten uitbrengen van den toestand van handel en nijverheid in haar ressort over het afgeloopen jaar. Deze rapporten worden publiek gemaakt, en zijn natuurlijk zeer te waarderen bronnen om den invloed van wetgeving en andere oorzaken op den handel te leeren kennen. Dit jaar vooral behelsden de verslagen der belangrijke kamers meest alle aansporingen om tot meerdere handelsvrijheid door tariefs verlaging te geraken. Treffende passages komen daarin voor, van kamers die vroeger eene andere zienswijze waren toegedaan. De Indépendance die de beginselen van handelsvrijheid verdedigt, heeft uittreksels gegeven uit vele dier rapporten. Deze behelzen inderdaad zeer gewigtige gegevens. Hoe wenschelijk ware het niet dat dit goede beginsel van publicering ook ten onzent algemeen wierd aangenomen? Niet alleen voor het rijks-bestuur en de algemeene belangen, doch ook voor alle gemeenten, zelfs de kleinere, zou het zeer nuttig zijn de handels en industrie-belangen der localiteiten herhaaldelijk, met kennis van zaken en grondig te zien behandelen. Deze verslagen zouden dan in de Gemeente- en Provinciale verslagen

Digitized by Google

de hoofdstukken over Handel, Nijverheid en Scheepvaart met voordeel kunnen vervangen, en daar behoefde dan slechts zeer kortelijk naar de verslagen der kamers van koophandel verwezen te worden.

— In de thans aangevangen zitting der Wetgevende kamers in België zullen de organisatie van het *Spaarbankwezen*, de regeling der *warrants* (of zoogenaamde goederenhandel op ceelen) de wetgeving op den *letterkundigen eigendom*, en de daarstelling van nieuwe *openbare werken* de onderwerpen zijn, waarmede de kamers zich zullen hebben bezig te houden.

Japan. De handel in Japan schijnt een tijdperk van betrekkelijk beter organisatie te zijn ingetreden. De circulaire van de H.H. de Coningh, Carst en Lels, van Kanagawa, 1 Sept. 1860, meldt dienaangaande:

Wij herhalen hier wat wij bereids vroeger als ons gevoelen kenbaar maakten, dat voor eenige kans op welslagen bij uitzendingen naar hier niets beter is dan zich te bepalen bij die artikelen, die de proef van voortdurende gewildheid aan de Japansche markt hebben doorgestaan — en dan nog wordt een Jobs geduld vereischt om met de Japanners zaken te doen; tijd schijnt voor hun geene waarde te hebben, en uren, soms dagen worden doorgebragt, om eenige kleine transactie tot stand te brengen, dat dan geschiedt onder aanhoudend gepraat, gelach, pijpjes rooken, etc. — Voorzeker zullen in Europa nog vele goederen gevonden worden die hier hunne markt zullen vinden, maar men moet beginnen daarmede eene proefzending te doen. — Gelukt het iets te vinden, dat bepaald in den smaak der Japanners valt, dan vraagt men als het ware naar geen prijs, men moet het hebben en zoo kleingeestig als anders de Japanners is met dingen, zoo flink is hij met fabelachtige prijzen te besteden, zoo hij iets bemerkt, dat hij vermeent aan dezen of genen rijken landsheer als iets nieuws of vreemds te kunnen verkoopen. Om echter dezen steen der wijzen te vinden is de groote kunst, men denkt soms iets geheel nieuws gevonden te hebben en de Japanner zal het niet aanzien of omgekeerd zal men iets hebben dat men denkt geheel zonder waarde te zijn en de Japanners zullen als razenden daarop aanvallen en geen prijs is te hoog om hunne koopwoede te bevredigen. Wij hebben hiervan voorbeelden gezien die aan het belagchelijke grenzen. Wij zijn hier nu een jaar gevestigd, maar het is ons nog ondoenlijk geregelde noteringen van invoerartikelen te geven en noemen hier alleen die artikelen die wij voor invoer in Japan geschikt bevonden hebben.

Taffachelassen, in de bekende patronen; fijngedrukte *cotonnetten*; ongeglansde *Chitzen*; *Rood adrianopel katoen*; *roode* en *blaauwe doeken*; *regatta's*; *shirtings*; *lakens* (zwarte blaauwe gekleurde); *duffel* in kleine hoeveelheid; *flanel* alleen wit; *Bukskin*; *Polemieten*; *Grein*; *Spanish tripes* en *Long Ells* veel van Shanghaij aangevoerd; *Lastings*, *Camlets*; *Tryp*, rood, paars en blaauw; *Tapijtgoederen* niet te duur; *Medicynen*; *Saffraan*, laatste prijs 17 dollars per kattie; *Glaswerk* vooral in de goedkoope soorten. Fijn geslepen kristal slechts zeer langzaam en *en detail* te verkoopen. *Berlijnsch blaauw*, een zeer goed artikel thans overvoerd; *Eenhoorn* zeer goed; *Olifantstanden*; *Blik* in kleine hoeveelheid; van *Luxe artikelen* alleen iets nieuws: is het een stuk dat bevalt, zal men daarvoor bijna evenveel maken alsof men tien stuks aanvoerde. *Parfumerien*, *Reukzeep* bijna onverkoopbaar, alleen het laatste in kleine hoeveelheid en goedkoope soort.

Gewone Waschzeep in kistjes bij kleine partijtjes kan goede markt vinden.

Horologiën, *Speeldozen* enz. overvoerd, kleine goede horologiën met een kast over het glas, zilver of goud, mits porceleinen plaat, zijn het meest gewild. *Scheepbehoeften* zeer weinig, voor de Japansche marine, en bij eventueel binnenvallen van schepen in avarij goed te plaatsen. *Wapens* en *Geschut*, alleen nieuwe uitvindingen, aan het Gouvernement of aan de Landsheeren te plaatsen. Bevalt het of heeft men hiervoor toevallig in een nieuw krijgskundig werk gelezen, uitmuntend te plaatsen, en bijna den prijs te bedingen, dien men vragen wil.

Instrumenten etc. niet zeer gewild; de Japanners maken ze reeds na; het beste ronde Aneroïde barometers. — Met *provisiën* moet men rekenen ongeveer 250 à

Digitized by Google

800 Europeanen te voorzien te hebben, de Japanners koopen die niet, evenmin als onze wijnen en dranken. — Shanghae voorziet namelijk in de behoefte der Europeanen. Wij herhalen wat wij bereids meermalen gezegd hebben, dat de Japanners eigenlijk aan niets bepaalde behoefte hebben, en men de meeste zaken voor Europeesch gebruik hier kan laten maken. — Behalve de opgenoemde artikelen, zijn er nog vele kleine zaken, waar men gewoonlijk wel afkomt, als b. v. Europesche kleedingstukken, goede laarzen, schoenen etc. mits tegen den winter aankomende, waslucifers, stereoscopen etc. etc.

Allerlei werktuigen van nieuwe uitvinding en werkelijk praktisch nut, zal men hier steeds goed kunnen plaatsen, mits bij een of twee exemplaren uitgezonden. Is de bewerking eenigzins gecompliceerd, dan is eene duidelijke omschrijving der behandeling hoogst wenschelijk.

Bij de afscheiding waarin de vreemdelingen hier stelselmatig van de inboorlingen gehouden worden, en die eigenlijk, wat betreft om in meer directe aanraking met de Japanners te komen, weinig minder is dan vroeger te Decima, is het eene onmogelijkheid om vele, dikwerf voor den handel hoogst wetenswaardige behoeften der bevolking te leeren kennen. Proefzendingen al is het met een enkele kist opdat de Japanners de zaken kunnen zien en praktisch beoordeelen, is dus de eenig ware weg, om de bestaande of nog te creëren behoeften der Japanners te leeren kennen.

Den 4den Julij j.l. heeft volgens tractaat de wisseling van vreemde tegen Japansche muntspeciën in gelijk gewigt opgehouden, en hoewel dit artikel van het tractaat altijd hoogst willekeurig door het Japansche gouvernement is nagekomen (immers 20 doll. per dag in Itzeboes te verwisselen beduidt voor den handel niets) is na gemelden datum eene soort van stremming in de muntcirculatie gekomen.

De Itzeboe, die sedert een paar maanden laag had gestaan, namelijk 8 op den dollar, dat als een goede en billijke basis kan aangenomen worden, steeg plotseling in waarde, zoodat slechts 2¼ Itz. voor den dollar gerekend worden. Men verwacht nog grootere rijzing van de Itzeboe en bij gevolg daling van den dollar, dat van hoogst nadeeligen invloed op den uitvoer-handel is, en daarin zelfs een algeheele stilstand zou kunnen veroorzaken. — Daar nu na het ophouden der wisseling geene enkele Itzeboe meer in handen komt, is de handel overgelaten à la merci van het Japansche bestuur, dat door heden of morgen willekeurig goed te vinden den dollar te doen stilstaan.

Nu zal men welligt vragen, van waar die rijzing en daling van den dollar, en daarop kunnen wij alleen denken aan eene meerdere of mindere inhaligheid van het Japansche gouvernement. Werd er door de vreemde ministers in Jeddo wat veel en krachtig geklaagd over de weinige wisseling, de ellendige regeling van het muntstelsel etc., dan begrepen de Japansche autoriteiten dat het zaak was den toom te vieren; was het weer een tijd lang goed gegaan, dan werd langzaam en ongemerkt weêr aangetrokken, zoo fijn en geslepen als alleen door een Japansch diplomaat mogelijk is. De eindiging van het wisseltractaat was een te fraaije gelegenheid voor het Japansche gouvernement, om eens spoedig eenige tonnen gouds te winnen, om die voorbij te laten gaan. Eer nu de ministers te Jeddo langs diplomatieken weg den dollar welligt hooger krijgen, heeft het gouvernement ten koste der vreemdelingen een flinke winst in zilverwaarde gemaakt. De Itzeboe heeft 80 ct. Ned. zilverwaarde en de dollar *f* 2,50 à *f* 2,60; door nu den dollar op 2¼ Itzeboe te stellen, wint het Japansche gouvernement *f* 0,60 op elken dollar, dat nog al de moeite waard is in een land waar in tien maanden *vijf millioen* klinkende dollars zijn ingevoerd. De Japansche koopman, die b. v. 100 dollars naar Jeddo brengt, ontvangt daarvoor 250 Itzeboe, van diezelfde 100 dollars slaat de munt minstens 311 Itzeboes, zoodat het Japansche bestuur 61 Itzeboes per 100 dollars wint. Men ziet dus dat de vreemdelingen met zilver moeten betalen voor het goud, dat zij in den kobangtijd hebben uitgevoerd.

Dat deze daling van den dollar van belangrijken invloed is op de prijzen der uitvoeren, spreekt van zelf. Kon men met itzeboes koopen dan ware soms goedkoop, wat met dollars duur is Van daar dat wij thans de prijzen der uitvoeren bijna als nominaal moeten beschouwen, daar die verhouding tot de daling van den

Digitized by Google

dollar gestegen zijn. Het is intusschen ons gevoelen dat deze lage stand van den dollar niet van duur kan zijn, daar de vreemde ministers te Jeddo daartegen opkomen, en ook de vreemde kooplieden zullen ophouden met koopen, waardoor de Japanners genoodzaakt zullen worden den dollar op zijne wezenlijke waarde terug te brengen.

De uitvoer is hier bereids colossaal te noemen, vooral wat de artikelen ruwe zijde en thee aangaat, doch om de bovengemelde depreciatie der dollars kunnen wij de prijzen van uitvoer-artikelen slechts als nominaal opgeven. Aangezien niemand Itzeboes heeft en elk ongenegen is tot den dollarsprijs te koopen, hebben voor het oogenblik in den uitvoer weinig transactien plaats.

De nieuwe zijdeoogst tamelijk overvloedig aan de markt komende, vertrouwen wij bereids onder onze notering te kunnen koopen.

Wij hopen met grond spoedig gelegenheid geopend te zien tot directe verlading van producten naar Nederland.

Onze persoonlijke veiligheid laat niet te wenschen over, en zoo men zich slechts binnen de grenzen van het vreemden-kwartier houdt en bij den avond zich daar niet buiten waagt, is men hier zoo veilig als ergens elders in de wereld. — In verband met de geslepene en listige staatkunde der Japansche Regering, die de bespieding tot beginsel heeft, gelooven wij de vreemdelingenhaat van den berüchten Prins van Mito als een sprookje te moeten beschouwen, door het genoemd gouvernement uitgestrooid, om het regt te hebben ons in zijne quasi bescherming te nemen, d. i. om het regt te hebben ons te kunnen omheinen, en te *bespieden* om zoodoende alle mogelijke contrôle over de vreemdelingen, zoowel als over de Japansche kooplieden te kunnen houden.

Van brand is hier sedert 5 Januarij jl. niets vernomen en de aanbouw van brandvrije pakhuizen en woningen neemt steeds toe. De ontwikkeling, die wij hier van het begin af aan hebben kunnen gadeslaan, doet ons met grond gelooven, dat na verloop van weinige jaren onze haven tot een der belangrijkste handelplaatsen van Oostelijk Azie zal toebehoeren.

Het navolgend staatje geeft een overzigt der koersen op de voornaamste beursen in de afgeloopen maand, in vergelijking met eenige vroegere tijdstippen. Gedrukte stand der effecten, zonder belangrijke variatie, behalve voor de Oostenrijksche, heeft den laatsten tijd gekenmerkt.

	Oct. 1859.		Volle jr. 1859.		Jan. 1860.		Oct. 1860.	
	Laagste cours.	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*	*Laagste cours.*	*Hoogste cours.*
Londen.								
Consols 3 pCt. .	95	96½	89¼	96⅞	94	95⅞	92⅞	93⅜
Amsterdam.								
Ned. S. 2½ pCt. .	63½	64⅝	53¼	65	64	65	62½	63½
Obl. Ween. metall.	50½	56½	31½	77½	48⅝	54½	43½	46⅜
Parijs.								
3 pCt.	69¾	70	60½	72½	67½	68 70	68½	69¼
Credit mob. . . .	763	822	507	955	738	782	688	725
Weenen.								
5 pCts.	70	78½	52	84	70¾	72¾	62½	66½
Berlijn.								
Pruiss. 4½ pCts. .	98¾	99	86¾	101¾	99½	100½	100½	101
Brussel.								
Belg. 2½ pCts. .	55	55½	48	58	55½	57 1/16	55½	56½

Digitized by Google

NEDERLAND. — Ook behalve de sproorwegkwestiën en de zuiver financieele onderwerpen, zijn het weder in de eerste plaats economische vraagstukken waaraan de aandacht en de werkzaamheden der wetgeving zal toegewijd worden.

In de troonrede, waarmede de zitting der Kamers, den 17 September werd geopend, en waarbij ook de indiening van wetsontwerpen op de nationale militie en de uitoefening der geneeskunst werden toegezegd, zeide Z. M. o. a.

„Het onderzoek wacht U van een zeer vereenvoudigd **Tarief van In- en Uitgaande Regten**; en eene, nu meer dan ooit gewenschte vermindering der formaliteiten bij den **doorvoer**, zal, hoop Ik, eerlang tot stand komen. Met de werkzaamheden tot den aanleg van **Spoorwegen** is, nadat de Wet daartoe betrekkelijk was uitgevaardigd, onmiddellijk een begin gemaakt. Het **telegraafnet** is uitgebreid, en Noordholland met Friesland door een in zee gezonken kabel verbonden. De gunstige toestand der Schatkist veroorlooft Mij, U binnen kort een voorstel te doen tot het aanleggen van nieuwe **waterwegen** ter betere verbinding van Amsterdam en Rotterdam met de Noordzee.

De opbrengst van 's Lands **middelen** mag, zoo op zich zelf als in vergelijking beschouwd met die van vorige jaren, voldoende genoemd worden.

De toestand onzer Overzeesche Bezittingen is in alle opzigten bevredigend. Door den moed en de volharding Onzer Zee- en Landmagt is de onderwerping van Boni voltooid, en het Rijk van Banjermassing onder Ons regtstreeksch bestuur gebragt. Heeft het bezit van Nederlansch Indie, bij toeneming van bevolking en welvaart, op nieuw groote voordeelen opgeleverd, een aanmerkelijk deel daarvan wordt aangewend tot einden waarvan nog meer ontwikkeling in die gewesten te hopen is. Dien invloed mag men verwachten van een vermeerderd, versneld en door kustlichten beter verzekerd verkeer in den Indischen Archipel, van nieuwe inrigtingen voor het onderwijs, van eene krachtige verbetering der middelen van vervoer,

Het wets-ontwerp tot opheffing der **slavernij** in onze West-Indische Kolonien zal gewijzigd, op nieuw aan Uwe beraadslagingen onderworpen worden."

In antwoord daarop luidde het adres der 2e Kamer wat deze onderwerpen betreft:

„Tot vereenvoudiging van het **tarief van in- en uitgaande regten** zullen wij gaarne medewerken. Met belangstelling vernemen wij, dat dadelijk na de uitvaardiging der wet tot den aanleg van spoorwegen met de werkzaamheden een aanvang was gemaakt. Wij wenschen dat de toestand van 's Rijks schatkist werkelijk gunstig genoeg moge bevonden worden om tot het aanleggen van nieuwe **waterwegen** voor den handel te kunnen overgaan.

Verblijdend was het ons te vernemen, dat de opbrengst van 's lands middelen voldoende mag geacht worden. Wij rekenen, dat die gelukkige uitkomst te beter zal verzekerd zijn, wanneer eene herziening van ons stelsel van **belastingen**, ook in het belang van een goed financieel **huishouden der gemeenten**, tot stand gebragt zal wezen. Wij zijn daarbij verpligt op het aanbieden der in de Grondwet geeischte wet ter **verantwoording van 's Rijks geldmiddelen** eerbiedig aan te dringen.

Met Uwe Majesteit brengen wij hulde toe aan den moed en de volharding door onze zee- en landmagt in Boni en in Banjermassing betoond. Te vernemen, dat in alle opzigten de toestand onzer overzeesche bezittingen bevredigend is, heeft onze verwachting overtroffen. Ter bevordering

Digitized by Google

van den bloei dier gewesten kan echter nog, ook zonder geldelijke opofferingen, veel gedaan worden.

Wat de **koloniale geldmiddelen** betreft, is tusschenkomst der wet, volgens de bepalingen onzer Grondwet, meer en meer dringende behoefte.

De toegezegde wetsontwerpen tot **afschaffing der slavernij** in de West-Indien zullen wij met al de naauwgezetheid, welke de belangrijkheid van het onderwerp vordert, onderzoeken. De toestand dier gewesten zal evenwel eerst dan gevestigd kunnen heeten, wanneer aan het grondwettelijk voorschrift, tot vaststelling eener wet op het **beleid der regering** van die kolonien, zal voldaan zijn."

In de redevoering des Ministers van Financiën, als gewoonlijk bij de indiening der Staatsbegrooting voor 1861 gehouden, mogt, even als reeds in vele opvolgende jaren, op den bloeijenden toestand des rijks geldmiddelen worden verwezen. Na herinnering dat er in de laatste 10 jaren eene som van 135 millioen tot amortisatie van schuld is kunnen besteed worden, en dat, sedert 1844, het bedrag der rente met 9 millioen jaarlijks (c^a^ het vierde gedeelte onzer totale renten van Staatsschuld!) is kunnen verminderd worden, verwees de Minister daarbij op de hoogst aanzienlijke uitgaven voor het spoorweg-stelsel, waarmede de staat in den laatsten tijd is bezwaard geworden. Met het oog op de aanzienlijke sommen welke de schatkist nog steeds uit de kolonien behoeft, was de Minister van oordeel, dat het behoud van den tegenwoordigen staat van zaken in de koloniën, onder welken deze aanzienlijke baten zijn verkregen', meer dan ooit noodzakelijk is.

Verders zeide de Minister;

Wat den algemeenen toestand des lands betreft, bij eene rigtige beoordeeling van den finantielen toestand van zoo groot gewigt, ik meen niet te veel te zeggen wanneer ik dien bevredigend noem. Sporen van toenemende welvaart zijn niet te miskennen en openbaren zich in verscheiden takken van ons volksbestaan. Terwijl de ongunstige weêrsgesteldheid een oogenblik voor de mislukking van een aanzienlijk deel van den oogst deed vreezen, mogen wij thans de gegronde hoop voeden, dat een althans middelmatig gewas de vlijt van den landbouwer zal bekroonen.

Voor hem, die de ontwikkeling der Nederlandsche nijverheid met aandacht gadeslaat, zal gestadige vooruitgang ook in dit opzigt niet onopgemerkt blijven.

De scheepsbouw, welks toestand in het vorige jaar ten gevolge van bekende en ook thans nog niet weggenomen oorzaken, in geenen deele gunstig mogt genoemd worden, ondervond in de eerste zes maanden dezes jaars, bij vergelijking met hetzelfde tijdsbestek over 1859, nog geene, althans geene noemenswaardige verbetering.

Meer verblijdende verschijnselen vallen waar te nemen betreffende de scheepvaart. Het totaal der ingeklaarde schepen met hunne tonnenmaat (zoo onder Nederlandsche als onder vreemde vlag, en beladen zoowel als in ballast) bedroeg in de zeven eerste maanden van 1859 4,173 schepen met 681,851 tonnen; in de zeven eerste maanden van 1860 daarentegen 4,788 schepen met 901,635 tonnen.

Uitgeklaard werden in de eerste zeven maanden van 1859 4,514 schepen, met 793,337 tonnen; in 1860 daarentegen 5,001 schepen, met 934,266 tonnen.

Wees het jaar 1859 bij vergelijking met 1858 eene vermindering van den invoer van goederen, en vermeerdering alleen voor den uitvoer aan, en leverde de opbrengst der in- en uitgaande regten een nadeelig verschil op van bijna *f* 10,000, in deze laatste toonen de verkregen uitkomsten over de eerste acht maanden des loopenden jaars verbetering, daar de ontvangsten in 1860 bedroegen *f* 2,452,388, tegenover *f* 2,277,624 in 1589; zoodat de eerste de laatste met ongeveer *f* 200,000 overtroffen.

Deze resultaten, ten aanzien van onze scheepvaart en handelsbeweging verkregen, aarzel ik niet gunstig te noemen, vooral wanneer ik daarbij in het oog

Digitized by Google

houd, dat de buitengewone omstandigheden, waarin een groot deel van het zuidelijk Europa zich bevindt, een niet gunstigen invloed op het internationaal verkeer hebben uitgeoefend.

De **regeling der suiker-cultuur op Java**, zoo als die in den loop van den zomer door den Minister van Koloniën was uitgevaardigd, gaf spoedig aanleiding tot eene driedaagsche en zeer gewigtige discussie, ook betreffende het cultuurstelsel in het algemeen, en den invloed der wetgeving op het koloniaal beheer. — Den 11n Mei van dit jaar was door de Kamer eene motie aangenomen, waarbij zij als haar oordeel verklaarde, dat er behoefte bestond om de regels voor de uitgifte der cultuur-contracten in Neerlandsch Indie te stellen door de wet. — Die motie was door den Minister bestreden, en daarop was de lang verwachte regeling voor de uitgifte van suiker-contracten uitgevaardigd. Tot toelichting van dat besluit waren nu nadere stukken en inlichtingen aan den minister gevraagd, en deze stukken waren in handen gesteld eener commissie, welke daarop een verslag uitbragt, concluderende:

„dat de Kamer, na kennis genomen te hebben van de algemeene „grondslagen naar welke de gouvernements suiker-cultuur, alsmede de „fabricatie van suiker op Java wordt in stand gehouden, handhaaft haar „besluit van 11 Mei jl., waarbij zij heeft verklaard van oordeel te zijn, dat „er behoefte bestaat om de regels voor de uitgifte van cultuur-contracten „in Ned.-Indie te stellen door de wet."

Deze conclusie, andermaal krachtig bestreden door den Minister, werd echter (zitt. 16 October) met 40 tegen 20 stemmen aangenomen.

De beraadslaging betreffende het ontwerp der nieuwe regterlijke organisatie, hielden daarop de kamer bezig in de zittingen van 7 tot 22 Nov. Het ontwerp werd met 41 tegen 26 stemmen aangenomen, waarop de beraadslaging betrekkelijk de staatsbegrooting van 1861 een aanvang nam.

— Onder de nieuwe ingediende ontwerpen van wet, behoort in de eerste plaats genoemd te worden het andermaal gewijzigd ontwerp, ter **afschaffing van de slavernij** in de W. Indien. Daarbij wordt, wat Suriname betreft, de vergoeding, aan de meesters te verleenen, thans voorgesteld op *f* 375 per hoofd voor slaven van suiker-plantagien; *f* 300 per hoofd voor slaven van bijzondere personen, niet tot plantagiën behoorende; *f* 260 per hoofd voor slaven tot koffij- en andere plantagiën behoorende; *f* 200 per hoofd voor slaven van houtgronden, en *f* 50 per hoofd voor slaven, die een wettig regt op manumissie hebben verkregen. De vergoeding dient ook voor de kleederen, het klein- en pluimvee enz., welke geacht worden den slaaf toe te behooren. De vrijgemaakten zullen, volgens het ontwerp, staan onder het toezigt der Regering, ten einde door haar te worden beschermd en, naar door haar vast te stellen verordeningen, tot het maatschappelijk leven te worden opgeleid; zij zullen verpligt zijn tot regelmatigen en gezetten arbeid, terwijl lediggang en zwerverij niet zullen worden geduld. De gelegenheid tot arbeid zal van staatswege worden bevorderd, en het staatstoezigt zal bemiddelend optreden, om de vrijgemaakten zooveel mogelijk aan den arbeid te houden ter plaatse, waar zij zich bevinden. In gevallen, waar dit niet gelukt, wordt den vrijgemaakten eene vestigingsplaats aangewezen. De aanvoer van voor den veldarbeid in Suriname geschikte landverhuizers en arbeiders zal door het koloniaal bestuur worden beschermd en aangemoedigd. Te dien einde zullen, naar aanleiding van de door de

Digitized by Google

Regering daar te stellen verordeningen, premien worden uitgeloofd tot gedeeltelijke tegemoetkoming in de kosten van dien aanvoer, ten bedrage van twee millioen gulden.

Omtrent de bedenking, als of het staatstoezigt, in stede van werkelijke vrijheid, eene vermomde slavernij zou daarstellen, wordt in de memorie van toelichting aangemerkt, dat in de schatting van het meerendeel der slavenbevolking, de opheffing der slavernij de bevoegdheid is om voor zich zelven een werkeloos en voor de maatschappij onvruchtbaar en verontrustend leven te leiden, zonder zich het lot van invaliden, ouden, zieken, vrouwen en kinderen aan te trekken, welker aantal in Suriname op niet minder dan 20,000 wordt begroot. De Regering meent, dat het de vraag is, of de Staat verpligt is dergelijke vrijheid te schenken en dergelijken last op zich te nemen; en of de Staat niet bevoegd is om, tegenover de toekenning van persoonlijkheid en onverhandelbaarheid, waarvan het gemis de slavernij karakteriseert, den vrijgemaakten de verpligting op te leggen, om, naar vermogen, door arbeid bij te dragen tot behoud der maatschappij, in welke hij wordt opgenomen.

In de memorie van toelichting wordt voorts aangemerkt, dat het der Regering niet mogelijk is geweest om de zoo uiteenloopende gevoelens van de leden der Kamer, ten aanzien van de onderwerpelijke zaak, in eene voordragt te vereenigen, voor welker goedkeuring op eene voldoende meerderheid kon worden gerekend; — dat zij niettemin ernstig verlangt om de zaak tot een goed einde te brengen, zooveel doenlijk, in het belang der kolonie zoowel als in dat van 't moederland.

Behalve de twee millioenen aan premien worden de kosten der emancipatie volgens het onderwerpelijke voorstel op ƒ 13,859,280 begroot.

— Het ontwerp op de **doorgraving** in Noord-Holland, thans door de Regering bij de Tweede Kamer ingediend, wijkt eenigzins af van dat, 't welk door de ingenieurs in hun verslag van Augustus 1859 is aanbevolen. Thans zou de kanaallijn loopen langs den noordelijken oever van het IJ, en zou het werk in verband worden gebragt met de droogmaking van een gedeelte van het westelijke IJ; weshalve een voldoende spuiboezem voor de Sparendammer-sluizen ten behoeve van Rijnland zal openblijven.

Bij deze voordragt wordt bepaald, dat de uitgaven voor deze werken, te beginnen met 1861, jaarlijks op de begrooting van het hoofdstuk voor Binnenl. Zaken zullen worden uitgetrokken.

Nopens de doorgraving in Noord-Holland, met eene haven aan de Noordzee, wordt aangemerkt, dat niet alleen daarmede in de behoefte van den handel van Amsterdam moet worden voorzien, maar dat men ook bedacht behoort te zijn op het voordeel, 't welk daaruit voor dat gedeelte van Noord-Holland, 't welk ten noorden van het IJ is gelegen, en meer bijzonder voor de Zaanstreek, zou kunnen voortvloeijen. De Regering meent alzoo de voorkeur te moeten geven aan een kanaal aan de noordzijde van het IJ, tegenover Amsterdam.

Omtrent de rigting van dit kanaal, 't welk 2000 ellen langer zal zijn dan een meer zuidelijk aangelegd kanaal, stelt de Regering voor: „dat het zal beginnen bij de Willemssluis en worden aangelegd door den Buiksloterham, buiten den Oostzaander-overtoom, tot den Conhorner-hoek; verder door het Barndegat, den Sluis-polder en de Voorzaan, binnen langs den Westzaner-overtoom, buiten de sluizen van Nauerna en binnensdijks, benoorden Buitenhuizen, door den Assendelver-zeedijk, bezuiden den Rust-dam, door

Digitized by Google

het Wijkermeer, en uitkomende aan de Noord-zee tusschen de strandpalen 56 en 57." Daarmede wordt aan het IJ niet meer onttrokken, dan bij het ontwerp van den Raad is voorgesteld, en aan het reeds zoo zeer aangeslibde Wijkermeer slechts een gedeelte, ten bedrage van 780 bunders.

Het kanaal kan alzoo aansluiten in de schutkolk van de Willemsluis. Voor de scheepvaart op het IJ moeten te Nauerna en in de Voorzaan in den *zuidelijken* kanaaldijk sluizen gebouwd worden, evenals voor Sparendam en Halfweg waren bepaald. Het wordt erkend, dat het droogmaken van een gedeelte van het Wijker-meer invloed kan hebben op de diepte voor de sluizen van Sparendam. Mogt dergelijk nadeel werkelijk worden ondervonden, zou daarin kunnen worden voorzien door een kanaal van minder afmeting, van die sluizen, langs den Velserdijk, naar het groote kanaal.

De voor dezen waterweg te besteden kosten worden op 18 millioenen begroot, waarbij in 't oog is te houden, dat door Amsterdam is aangeboden om, na de voltooijing van het kanaal, voor drie millioenen in de te besteden kosten te dragen.

Aangaande de verbetering van de gemeenschap van Rotterdam naar de zee, zegt de regering, is voor lang reeds sprake geweest van een kanaal door Flakkée. In 1855 werd het denkbeeld geopperd en onder anderen ook door burgemeester en wethouders van Rotterdam ondersteund, om het zeegat van de Nieuwe Maas zoodanig te verbeteren, dat aan de bezwaren, welke de scheepvaart thans ondervindt, te gemoet wierd gekomen, zonder dat een kanaal door Flakkée wierd gemaakt. De Regering besloot deswege een onderzoek in te stellen.

Daar er in andere landen, met name in Schotland aan de Clyde en in Frankrijk aan de Seine en aan de Rhône, werken waren aangelegd of ontworpen, die bij de verbetering van het zeegat van de Maas welligt navolging verdienden, werd de ingenieur van den waterstaat P. Caland naar Schotland en Frankrijk gezonden, om die werken naauwkeurig op te nemen en de uitkomst er door verkregen na te gaan. Het verslag, door dien ingenieur omtrent zijne zending uitgebragt, is opgenomen achter het gedrukte verslag der **openbare werken** over 1855/56. Daarna werden de ontwerpen opgemaakt van de werken, welke ter verbetering van het zeegat de Nieuwe Maas behoorden te worden uitgevoerd. Terwijl deze ontwerpen werden onderzocht, vestigde de kamer van koophandel en fabrieken te Rotterdam het oog op de noodzakelijkheid van verbetering van het **Voornsche kanaal**, zou het aan de tegenwoordige behoefte van handel en scheepvaart voldoen. De beide zaken kwamen van zoodanig belang voor, dat besloten werd ze te onderwerpen aan de beoordeeling van een raad van den waterstaat, die daarop bij ministeriele beschikking van 5 Nov. 1857 werd benoemd.

De raad bragt den 21sten Augustus 1858 een rapport uit. Na overweging van dit rapport bij het Dep. van Marine, werden door den Raad in Februarij 1860 nadere voorstellen gedaan, en het zijn deze voorstellen waarbij de kosten op *f* 6,300.000 worden geraamd, welke de regering bij de verbetering van den waterweg van Rotterdam naar zee wenscht te volgen.

De kosten van al de bij dit ontwerp voorgedragen werken worden geraamd op *f* 25,100,000. Neemt men aan, dat deze uitgaven zich gereedelijk over een tijdsverloop van circa acht jaren zullen laten verdeelen, dan zullen zij voor ieder jaar bedragen *f* 3,137,500. Uit de breedvoerige mededeelingen omtrent den toestand der schatkist, door den Minister van Financien bij gelegenheid der aanbieding van de begrootingswetten voor 1861 in de Tweede Kamer der Staten-generaal gedaan, gelijk mede uit de memorie van

Digitized by Google

toelichting, behoorende bij het wets-ontwerp tot vaststelling der middelen voor hetzelfde jaar, blijkt, dat het gegronde vooruitzigt op beschikbaarheid dier som voor de eerstvolgende jaren bestaat, en dat met name voor het dienstjaar 1861 daarvoor reeds eene som van c^a 4 millioen aanwezig is.

— Bij een nieuw ingediend ontwerp van wet, betreffende den accijns op het **binnenlandsch gedistilleerd**, wordt opgemerkt, dat in de zitting van 1858—1859 eene eerste voordragt ter herziening der wettelijke bepalingen op den genoemden accijns is ingediend, waaromtrent door de rapporteurs der Afdeelingen van de Tweede Kamer een voorloopig verslag is uitgebragt; — dat in de volgende zitting een nader ontwerp is ingediend, 't welk, bij het optreden der tegenwoordige Regering, is ingetrokken, vermits de minister de voorgestelde bepalingen aan een eigen grondig onderzoek wilde onderwerpen, alvorens de verantwoordelijkheid te aanvaarden, en zich met de verdediging te belasten.

Het ontwerp is, behoudens kleine wijziging, overeenstemmend met het vorige, waarop bij de Tweede Kamer een uitstekend gunstig verslag was uitgebragt.

— Groote belangstelling verdient voorts het nieuw ingediend ontwerp van wet, houdende herziening van het **tarief der in- en uitgaande regten.** Ook hier zijn de beginselen, bij de vorige voordragten toegepast, bij de onderwerpelijke in acht genomen, namelijk heffing naar de waarde, zonder opcenten; vrijstelling van grondstoffen; invoerregten van 2½ en 3 pCt. van fabrikaten die als grondstoffen gebezigd worden; afschaffing van de meeste regten van uitvoer. Thans komt hier nog een nieuw beginsel bij, nl. vrijstelling van al de goederen, welke niet in het tarief zijn vermeld. De Regering acht het wenschelijk, dat de heffing der beschermende regten ten gunste van de fabriekanten van aardewerk, glaswerk, wollen stoffen en olie een einde neme, en stelt in stede daarvan voor een inkomend regt van 5 pCt. op deze goederen. Zij rekent, dat, ten gevolge van het voorgestelde tarief, de opbrengst met bijna *f* 150,000 zal worden verhoogd.

Uit het verslag der commissie van rapporteurs, (de heeren Heemskerk Az., v. Heukelom, Thorbecke, Betz en Hoynck), over deze voordragt blijkt andermaal, hoezeer de beginselen van vrijen handel (*quand même* zouden wij haast zeggen), bij onze volksvertegenwoordiging zijn doorgedrongen. Het is alsof de Kamer, door de ondervinding der laatste jaren geleerd, het vast vertrouwen heeft dat in eene ruime toepassing daarvan steeds heil voor het land te vinden is. De verklaringen waren dan ook thans weder in denzelfden geest als bij de indiening van de vorige soortgelijke tariefs-herziening.

Het voorstel om een regt van *f* 1.50 op een last graan te leggen, is door vele leden afgekeurd. Aangenomen, dat het belang der schatkist niet uit het oog behoort te worden verloren, is door deze leden aangemerkt, dat het equivalent niet moet worden gezocht in het belasten eener eerste levensbehoefte, en dat, al mogt het waar zijn, dat de graanhandel hierdoor in 't minst niet zou worden belemmerd, men om dergelijke reden van convenientie geenszins van een heilrijk beginsel mag afwijken.

Tegenover het gunstig gevoelen der meerderheid over het ontwerp heeft dat van een veel kleiner aantal leden overgestaan, welke begrijpen, dat in deze de vrijgevigheid te ver is getrokken en als noodeloos en verderfelijk voor de algemeene welvaart is te beschouwen, en dat, terwijl wij onze grenzen steeds meer en meer voor vreemde voortbrengselen openstellen,

Digitized by Google

onze naburen de hunne steeds voor de onze gesloten houden; dat onze nijverheid, en het bestaan onzer fabriek-arbeiders daardoor al te zeer zal worden gedrukt.

De bepalingen der voordragt, volgens welke de naar de waarde aangegeven goederen, in stede van aan een summier onderzoek, aan eene *visitatie* kunnen worden onderworpen, terwijl aan de ambtenaren de gelden tot de benadering noodig, zouden worden voorgeschoten, is algemeen afgekeurd, als leidende tot de meest mogelijke fiscaliteit, belemmering van den handel en misbruiken en onzedelijkheid bij de ambtenaren.

— Met veel genoegen vermelden wij thans nog het regeringsvoorstel tot herziening der **postwet** in zeer vrijgevigen zin: daarbij is namelijk het beginsel aangenomen van een eenvormig stuiver-porto voor alle afstanden in het rijk voor een brief van 15 wigtjes of minder, en voorts met opklimmend tarief, evenzeer gelijk voor alle afstanden, voor de zwaardere brieven of paketten. Dientengevolge zal men thans een paket van een Nederlandsch pond zwaarte, voor 35 cents porto van Sas van Gent naar Groningen kunnen verzenden. Voorzeker een hoogst gewigtige verbetering, waarvan de gunstige gevolgen op het vertier niet zullen uitblijven.

Meermalen hebben wij onze lezers, zoo hier als in *de Economist*, op de vorderingen van het buitenlandsche en het Nederlandsche postwezen verwezen. Men weet dat ons oud tarief, bij de wet van 1850 door eene nieuwe regeling met drie kringen voor verschillend porto van 5 en 15 cents is vervangen. Later is het 15 cents porto afgeschaft en met dat van 10 cents zamengesmolten. Thans wordt ook het 10 cents porto afgeschaft, en een algemeene penny-post voor geheel Nederland voorgesteld.

— Aan de Memorie van Beantwoording, betreffende het 3de Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1861 (Buitenl. zaken) ontleenen wij het volgende, aangaande sommige onderwerpen, die voor den Nederlandschen handel van belang te achten zijn.

Door eenige leden der Tweede Kamer was de wensch te kennen gegeven, om nadere officiele mededeelingen te ontvangen omtrent den tegenwoordigen stand der onderhandelingen met betrekking tot de kwestie der **aftapping op de Maas**. Ter voldoening aan dien wensch deelt de minister mede, dat de onderhandeling in denzelfden toestand is gebleven, waarop zij zich bevond tijdens de aanneming van het voorstel tot enquête. Dadelijk na die aanneming, en op grond van deze, is Zr. Ms. gezant te Brussel aangeschreven, om ter kennis van de Belgische regering te brengen, dat de onderhandelingen voorloopig gestaakt werden, en om voorts te trachten bij haar eene goede gezindheid te onderhouden, ten einde later eene gelijdelijke afdoening der zaak zoo veel mogelijk in de hand te werken en eene wijziging van het status quo voorshands te verhoeden. Aan een en ander is het noodig gevolg te geven.

De buitenlandsche passen. Op de daartoe gedane vragen, zegt de regering te mogen betwijfelen, of het geraden zoude zijn, de bate, welke de **paspoorten** voor de schatkist opleveren, prijs te geven. Tot het zich voorzien van een buitenlandsch paspoort is trouwens geen reiziger verpligt.

Bij den Minister bestaat de overtuiging, dat de Nederlandsche handelsbelangen bij de hoven te Parijs en te Brussel voortdurend met de meeste zorg worden gadegeslagen en vlijtig behartigd. Korten tijd na het in Jan. jl. tusschen Frankrijk en Engeland gesloten handelsverdrag is de vraag

Digitized by Google

overwogen, wat er dezertijds zoude te doen zijn, om de gunsten door Frankrijk bij dat verdrag verleend, ook, voor zoover Nederland daarbij belang kan hebben, deelachtig te worden.

Krachtens art. 11, al. 2, van het tractaat met Frankrijk van 1840 (*Staatsblad* No. 23 van 1841) heeft Nederland op de bovenbedoelde gunsten alleen regt tegen equivalent. Dientengevolge zijn door Zr. Ms. gezant te Parijs stappen gedaan, welke aanvankelijk gunstig zijn opgenomen, doch de behandeling is afhankelijk gesteld van den uitslag van een onderzoek, opgedragen aan eene keizerlijke commisie, nopens den voet, waarop Frankrijk deswege met andere gouvernementen zou kunnen overeenkomen.

Wat aangaat eene gewenschte vermindering van **inkomende regten** in **België** op **visch**, deze wordt geenszins door den gezant te Brussel, evenmin als door de regering uit het oog verloren, maar bij iedere gelegenheid wordt de doelmatigheid daarvan betoogd. Het voornemen bestaat dan ook bij de Belgische bewindslieden, om bij de herziening van het tarief dit punt in ernstige en gunstige overweging te nemen. Het ontwerp dier herziening schijnt echter nog wachtende te zijn op den afloop cener onderhandeling met Frankrijk. Intusschen is gedurende het thans loopende jaar de invoer van visch uit Nederland in België niet onaanzienlijk toegenomen, zijnde gedurende de eerste 8 maanden van 1860 ingevoerd:

937,093 kilo's haring 1,119,282 kilo's gedr. schol 396,083 kilo's versch. zeevisch
tegen 694,450, 756,533 en 232,132 in 1859
en 751,310, 907,719 en 355,882 in 1858.

De onderhandelingen nopens den **Stadetol** geven uitzigt op eene aanstaande opheffing van dien tol door middel van afkoop. Ook zal waarschijnlijk een aanzienlijke vermindering der **Rijntollen** plaats hebben.

De regering is ook nu nog, even als in het vorig jaar, van oordeel, dat de uitgave van een **Recueil consulaire** weinig praktisch nut voor den handel zou hebben, zoowel met het oog op belangrijkheid van inhoud, als wat den spoed der berigten betreft, en zeer weinig zou toevoegen aan hetgeen reeds, en uit den aard der zaak veel tijdiger, door de handelsdagbladen en correspondenten geleverd wordt. Wordt de *Staats-Courant* door vele Nederl. handelaars niet gelezen, de berigten worden in de dagbladen overgenomen, en, zegt de memorie, beklaagt men zich dat de consulaire berigten in de *Staats-Courant* verspreid zijn, zij worden verzameld in het *Bijblad van de Economist*. (*) Overigens wordt een advies ingewacht der rijks-commissie van statistiek, aan welke de berigten, ter raadpleging over de doelmatigste wijze van behandeling dier stukken, zijn toegezonden.

— Bij de behandeling van de wet op de **middelen** in de afdeelingen van de Tweede Kamer werd, bij vernieuwing, de noodzakelijkheid van *de verbetering van het belastingstelsel* ter sprake gebragt.

In verband daarmede werden vele meeningen herhaald, die reeds dikwijls vruchteloos zijn geuit. Zoo werd de wenschelijkheid om *koffij* en *tabak* te belasten in eenige afdeelingen sterk aangedrongen. De belasting op de goederen in de *doode hand* vond wederom verscheidene voorstanders. Zeer vele leden meenden dat de opbrengst van den *suiker-accijns* nogmaals zou kunnen worden vermeerderd door vermindering van de premien van uitvoer.

(*) Dit is in zooverre minder juist, dat de consulaire berigten niet in he *Bijblad Economist*, doch, sedert den aanvang dezes jaars, maandelijks in de Nos. van *de Economist* worden opgenomen, welk tijdschrift die berigten ten gerieve van den handelstand, als supplement bij zijn gewonen inhoud heeft toegevoegd.

Digitized by Google

Er werd aangedrongen op de hernieuwde voordragt van de wet ten aanzien van de *grondbelasting* door het vorig ministerie aangeboden, waardoor de ongelijkmatigheid van den omslag dier belasting ten minste eenigzins zou verminderd worden. De noodzakelijkheid van de herziening der grondbelasting op de *gebouwde eigendommen* werd krachtig aangedrongen. Sommige leden verlangden zelfs eene algemeene herziening van de grondbelasting: een maatregel, waarvan zij zich zeer goede vruchten voorstelden, en die, met het oog op de zeer groote ongelijkheid van den omslag, ook uit een oogpunt van billijkheid allezins aanbeveling verdient. Andere evenwel vonden groot bezwaar daarin. Reeds nu wordt, huns inziens, door de grondbelasting het bedrijfkapitaal van den landbouw veel zwaarder getroffen, dan dat van andere takken van nijverheid. Verbetering van de belasting, zoo zij verhooging moest te weeg brengen, zou den last onbillijkerwijze verzwaren. Het *patentregt* werd ook ter sprake gebragt. Afschaffing dier belasting werd door eenige weinigen, grondige verbetering door zeer velen wenschelijk geacht. Dit laatste werd ook op het *personeel* toegepast. Sedert de invoering dier wet is er zoo veel in den maatschappelijken toestand veranderd, dat eene wijziging dier belasting onmisbaar mag worden geacht. Zoo als zij werkt, is het niet tegen te spreken, dat de mindere standen in de steden veel zwaarder worden getroffen, dan ten platten lande. Vooral de vervanging van den accijns op de *brandstoffen* door andere middelen werd algemeen hoogst noodig gekeurd. Men vroeg tevens, of de Regering voornemens is, den tegenwoordigen toestand dier belasting te laten voortduren. De accijns op de brandstoffen is de eenige, waarop nog opcenten worden geheven; bij de overige accijnsen zijn die met de hoofdsom vereenigd. Vermindering van *zegel op de dagbladen* werd door eenige leden als hoogst noodig voorgesteld.

De wenschelijkheid eener herziening van de directe belastingen, is door de regering bij haar antwoord niet ontkend, doch zij acht het tijdstip daartoe niet gunstig.

Evenzeer is de regering niet tegen het beginsel van afschaffing der belasting op de brandstoffen, doch rekent het niet doenlijk, thans die baten door de schatkist te doen derven.

— Onder de jongste verordeningen betreffende handelsaangelegenheden, moet vooral opgemerkt worden een koninklijk besluit van 4 October 1860, tot wijziging van de formaliteiten van den **doorvoer.**

Volgens dat Besluit worden de voorschriften der algemeene wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* No. 38), betrekkelijk den **doorvoer**, gewijzigd overeenkomstig de nieuwe bepalingen van dit besluit, voor zoover de aangever verlangt goederen (mits niet gelijksoortig met de zoodanige, waarvan binnen 's lands accijns geheven wordt), met spoed regtstreeks door te voeren.

Verschillende bepalingen regelen verder de noodzakelijke formaliteiten, om de belangen der schatkist te verzekeren, het toezigt bij de overladingen en de behandeling der transito-paspoorten, welke zonder borgstelling worden uitgereikt.

Door deze verordening, welke met 1 Dec. 1860 in werking treedt, en waaromtrent nadere voorschriften door den Minister van Financien gegeven worden, wordt den handel en het spoorweg-verkeer in 't bijzonder groote dienst bewezen. (Verg. voorts *Economist* Sept. en Oct. ll. pag. 37 vv.)

— De **Statistiek van Handel en Scheepvaart** over 1859 waaruit wij

Digitized by Google

reeds in het Novembernommer *Economist* eenige cijfers mededeelden, meldt o. a. dat in 1859 minder zijn *ingevoerd:* Goud en zilver in staven 19¼ millioen; tarwe 2 millioen; rogge, hout, ruw ijzer, koffij, ruw koper 1 millioen; eetbare olie 2 millioen; rijst 7 millioen; ruwe suiker 2 millioen; thee 1¾ millioen; zaden 2¾ millioen.

Daarentegen zijn er onderscheidene artikelen, waarvan de invoer veel hooger was dan in 1858, als: asschen ¾ m.; katoenen garens 3 millioen; wollen garens, 1¾ mill.; garst 1½ mill.; brood en en meel 1 mill.; ongesponnen katoen 4 mill.; geslagen en geplet koper 1¼ mill.; kramerijen ¾ m. manufacturen 6 mill.; slagtvee 1 mill.; tabak en sigaren 2 mill. 9 t.; wijn 1¾ mill. wol 1¾ mill.

Onder den vermeerderden uitvoer komen vooral in aanmerking: goud en zilver in staven gemunt 8 mill.; manufacturen 5¼ mill. gekorven tabak en sigaren 3¼ mill.; wol 4¼ mill. en verscheidene artikelen ad ½, 1 of 1¼ mill. Daarentegen zijn minder uitgevoerd o. a. ruw ijzer 1 mill. 8 t.; koffij 9¼ mill.; tin 1¼ mill.; vlas enz. 2¼ mill.

Van de voornaamste voortbrengselen van landbouw en nijverheid uit het vrije verkeer zijn in 1859 meer dan in 1858 uitgevoerd: o. a. boter 1¼ mill.; garancine en colorine 1¼ mill.; schapen 44,871 stuks; lammeren 4230 stuks; geraff. melis suiker circa 4 mill. pond; minder uitgevoerd: kaas 400,000 pond; onberoofde fijne meekrap circa 800,000 pond; koeijen, ossen, enz. 7905 stuks; hokkelingen en kalveren 12,376; varkens 17,000; geraffineerde kandijsuiker 185,000 pond; ruw vlas 3 mill. pond.

Op ult. Dec. 1859 waren er 32 Nederlandsche zeeschepen met 4978 lasten minder in de vaart dan op ult. December 1858. De kustvaart werd door 101 schepen minder dan in 1858 uitgeoefend.

Aan vrachtvaart werd door Nederlandsche schepen van vreemde havens op vreemde havens in 1859 deelgenomen door 2720 schepen en 434,581 ton en 964 schepen en 131,412 ton in ballast; zijnde 184 schepen en 63,794 ton en 69 ballastschepen met 37,678 ton minder dan in 1858.

In 1859 is de handel toegenomen, wat den algemeenen invoer betreft, met Denemarken, Frankrijk, Groenland, Hanover en Oldenburg, Japan, Kerkelijken Staat, Lubeck, Mecklenburg, Vereenigde Staten van Noord-Amerika, Portugal, Pruissen, Rusland, Zweden, terwijl die uit alle overige landen is afgenomen.

De algemeene uitvoer vermeerderde naar de meeste landen, behalve naar Brazilie, Cuba, Curaçao, Hamburg, Hanover en Oldenburg, Kust van Guinea, Oostenrijk, Pruisen, Rusland (Zwarte Zee), Spanje, Suriname, Turkije.

De doorvoer vermeerderde naar Australie, Belgie, China, Denemarken, Frankrijk, Groot-Brittannie, Hamburg, Japan, Java enz., Kanarisehe Eilanden, Kerkelijke Staat, Lubeck, Napels en Sicilie, Vereenigde Staten van Noord-Amerika, Noorwegen, Oostenrijk, Rusland, Sardinie, Toscane en Zweden. (Zie voorts de vergelijkende cijfers van den handelsomvang, *Economist* Nov. ll.)

— Het verslag over den toestand der **telegrafen** in Nederland in 1859 behelst, als gewoonlijk, verscheidene belangrijke gegevens. Wij ontleenen daarvan de volgende bijzonderheden. In 1859 werden 177,5 Ned. mijl telegraaflijn in werking gebragt, waardoor de lengte der lijnen in Nederland van 1100,6 tot 1278,1 mijl klom. In verhouding tot die uitbreiding werden in den loop van genoemd jaar tien kantoren geopend, die alle met beperkte dagdienst

Digitized by Google

zijn ingerigt; op het kantoor te Rotterdam is, sedert den 5den Mei, de doorloopende nachtdienst ingevoerd. Ook het personeel der kantoren is met 27 toegenomen en telde op 1 Jan. 1860 185 telegrafisten en leerlingen. Het verkeer met het buitenland is vermeerderd en versneld door het in werking stellen van nieuwe draden, terwijl ook door veelvuldige verbeteringen in het binnenland de overbrenging der berigten gemakkelijker en zekerder werd gemaakt. De telegraaflijnen hadden veel te lijden door de najaarsstormen. Ten einde het verrotten der palen tegen te gaan, heeft men wederom allerlei proeven genomen met toebereid hout, hetgeen over het algemeen gunstige gevolgen heeft opgeleverd. Eene belangrijke wijziging is in de sein-toestellen gebragt, namelijk, dat de seinteekens, die bijna onleesbaar door de stalen stift op het papier werden ingedrukt, thans op de papierstrook in donker blaauwe inkt verschijnen.

Het telegraafnet, waarmede Nederland in verbinding staat, onderging geene uitbreiding van eenig belang.

De belangrijkheid der Nederlandsche rijkstelegraaf-kantoren kan het best worden geschat naar het aantal verzondene, ontvangene en overgenomene berigten. Naar dien maatstaf zouden de kantoren aldus moeten worden gerangschikt: 1. Amsterdam met 239,882, 2. Rotterdam met 106,671, 3. 's Gravenhage met 28,751, 4. Arnhem met 28,480, 5. Groningen met 24,350, 6. Leeuwarden met 17,989, 7. Utrecht met 17,560, 8. Zwolle met 14,941, 9. Dordrecht met 14,199 en 10. Maastricht met 11,096 berigten, terwijl vervolgens het getal berigten beneden de 10,000 daalt en het minste kantoor, Bergen op Zoom, 1345 berigten telt.

Naarmate den omvang der geldelijke verantwoordelijkheid, bekleeden Amsterdam, Rotterdam en 's Gravenhage wederom de eerste plaatsen en wel voor eene waarde van *f* 163,716, *f* 86,651 en *f* 15,918. Overigens blijft de volgorde der kantoren in dit opzigt niet geheel dezelfde als bij het getal berigten.

Uit eene vergelijking van de opgaven over 1853—1859, blijkt, dat overgebragt zijn:

In 1853	45,674	betaalde	berigten,	waarvan	de	opbrengst	was	*f* 51,868
„ 1854	101,864	„	„	„	„	„	„	„ 105,549
„ 1855	140,011	„	„	„	„	„	„	„ 157,382
„ 1856	190,447	„	„	„	„	„	„	„ 216,523
„ 1857	224,603	„	„	„	„	„	„	„ 254,911
„ 1858	263,777	„	„	„	„	„	„	„ 234,070
„ 1859	388,473	„	„	„	„	„	„	„ 307,194

De aanzienlijk hoogere opbrengst van 1859 moet hoofdzakelijk aan de politieke gebeurtenissen in dat jaar worden toegeschreven. Niet alleen is daardoor het aantal regerings- en dagbladberigten buitengewoon hoog geklommen, maar de snel wisselende loop der omstandigheden maakte vele effecten- en andere handelstelegrammen noodzakelijk. In de drie dagen waarop het overtrekken van den Ticino door het Oostenrijksche leger, de vaststelling der voorloopige vredesvoorwaarden en het sluiten van den vrede bekend werd, werden op het kantoor te Amsterdam aangenomen, afgeleverd, overgenomen en als doorgezonden aangeteekend, gezamenlijk 1452, 1594 en 1412 berigten.

De uitgaven van den Rijkstelegraaf zijn in evenredigheid tot de inkomsten toegenomen. Van *f* 146,584 in 1852 zijn zij tot *f* 305,351 in 1858 en ongeveer *f* 338,000 in 1859 gestegen.

Digitized by Google

— Het onlangs gepubliceerd programma voor de Algemeene **Nationale Tentoonstelling van Nijverheid**, in het jaar 1861 te Haarlem, door de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid te houden vermeldt dat de zorg en de regeling van deze tentoonstelling (onder de leiding van Z. K. H. den Prins van Oranje, eerevoorzitter) zijn opgedragen aan eene commissie, bestaande uit de heeren: dr. G. Simons, president-directeur der maatschappij, voorzitter; mr. Joh. Enschedé jr., vice-president-directeur; A. G. Kruseman, mr. P. Mabé jr., dr. A. Vrolik, directeuren, N. J. A. Travaglino, oud-directeur en president van het Haarlemsche departement der maatschappij, en den algemeenen secretaris, den heer F. W. van Eeden, secretaris. De tentoonstelling zal gopend worden op den 24sten Junij. — Op deze tentoonstelling kunnen, behalve in dit Rijk vervaardigde voorwerpen van nijverheid, ook die worden aangenomen, welke afkomstig zijn uit de kolonien en overzeesche bezittingen van den Staat. — Voor de tentoonstelling komen in aanmerking niet alleen alle voorwerpen van nijverheid of kunstvlijt, welke door bewerking of hoedanigheid uitmunten, maar vooral ook die, welke zich wegens bruikbaarheid, nut, eenvoud en onkostbaarheid onderscheiden. — De in te zenden voorwerpen moeten voorzien zijn van eene verklaring van den belanghebbende (naar modellen daartoe door de maatschappij beschikbaar gesteld), dat zij door hem zelven, of onder zijn opsigt of beheer in dit Rijk zijn vervaardigd, en verder van eene verklaring van het bestuur der plaats, dat de inzender daar bekend is en zijn bedrijf, fabriek of werkplaats daar is gevestigd. — Zij die voorwerpen voor de tentoonstelling verlangen in te zenden, zijn gehouden daarvan vóór 1 Mei aan de commissie vrachtvrij berigt te doen toekomen, met vermelding van den aard en de soort der voorwerpen, gelijk mede, bij benadering, van de ruimte welke zij zullen innemen. De voor de tentoonstelling bestemde voorwerpen moeten behoorlijk ingepakt en vrachtvrij van 15 Mei tot 1 Junij worden ingezonden aan de commissie der tentoonstelling, aan het stadhuis te Haarlem, met een brief, houdende den naam en de woonplaats van den inzender en opgaaf van het gezondene. De commissie belast zich voorts met de terugzending binnen drie weken na de sluiting.

Door de maatschappij wordt eene jury van deskundigen benoemd, die zal uitwijzen aan welke inzenders eene vereerende onderscheiding behoort te worden toegekend. De leden dezer jury zullen nader worden bekend gemaakt. — De maatschappij looft medailles uit, van de 1ste klasse (zilveren) en medailles van de 2de klasse (bronzen), waarvan het aantal zal geregeld worden naar het oordeel van de jury. Daarenboven zal de jury ook nog inzender voor eene eervolle vermelding kunnen voordragen. De maatschappij behoudt zich voor, om, naar aanleiding van het verslag door de jury uitgebragt, hare tweede gouden medaille toe te kennen aan den inzender, die het meest heeft bijgedragen tot den luister en de waarde der tentoonstelling, en hare eerste, groote gouden medaille te vereeren aan hem, die door zijne vinding of zijn bedrijf, in de laatst verloopen tien jaren, zich bijzonder en meest verdienstelijk heeft gemaakt omtrent de Nederlandsche nijverheid, in een der vakken, welke de maatschappij in hare zorgen omvat: landbouw; kunsten, handwerken, fabrieken en trafieken; koophandel, zeevaart en visscherijen. Van wege de maatschappij kunnen verder geldelijke belooningen en getuigschriften worden toegekend aan werklieden, die blijkens het ten toon gestelde, voor zoodanige onderscheiding en aanmoediging door de jury worden voorgedragen. Aan het verslag der jury wordt zooveel mogelijk en met al de middelen, welke der maatschappij ten dienste staan, openbaarheid gegeven. Directeuren noodigen

Digitized by Google

alle inzenders uit, om aan de commissie opgaaf te doen van den prijs, waarvoor hunne ten toon gestelde voorwerpen in den handel verkrijgbaar zijn. Geene voorwerpen kunnen voor de bekrooning door de jury in aanmerking worden genomen, zoo niet deze prijsopgaaf daarbij is gevoegd.

— Het verslag aan den Minister van Binnenlandsche Zaken uitgebragt over de verrigtingen van het **Koninklijk Nederlandsch Meteorologisch** Instituut, gedurende 1859—1890, bevat wederom zeer verblijdende mededeelingen aangaande de werking dezer gewigtige instelling.

Onder bestuur van den Hoofddirecteur, den Heer Buys Ballot, en met medewerking van eenige officieren der marine en andere wetenschappelijke personen, heeft dit Instituut niet alleen ten doel om temperatuur-waarnemingen betreffende Nederland te verzamelen, doch ook, gelijk men weet, om door het rangschikken en vergelijken van waarnemingen betreffende wind, stroomen, warmte, golfkracht en andere verschijnselen op den oceaan, tot de kennis van eenige regelen te geraken, welke aan zeevarenden, praktisch nut kunnen aanbrengen.

Als sterksprekende resultaten van dergelijk onderzoek kan er o. a. op verwezen worden, dat de veiligheid en snelheid van sommige zeereizen reeds daardoor aanmerkelijk zijn bevorderd, alsmede dat het, met behulp der electro-magnetische telegrafen, o. a. in N.-Amerika en Frankrijk reeds gelukt is, om aan zielree liggende schepen in verafgelegen havens sein te geven, betreffende verwacht wordende stormen. — Zelden wordt het praktische nut hetwelk uit wetenschappelijke waarnemingen kan worden getrokken, zoo sterksprekend aangetoond als met deze, nog grootendeels nieuwe wetenschap het geval is. Behalve andere mededeelingen van technischen of administratieven aard, zegt het rapport van den Hr. Hoofddirecteur (zie *Staats-Courant* 8 October ll.) ook het volgende:

Bij de vroegere uitgegeven werken heeft de directeur der afdeeling **zeevaart** de Hr. Andrau, met den Hr. Jhr. Bowier, weder de volgende nieuwe gevoegd:

a. Maandelijksche **zeilaanwijzingen** van Java naar het Kanaal.

b. Tabellen der **snijpunten** en zeilaanwijzingen van Nederland naar Java, waarin weêr de uitkomst van een 250tal reizen bij de vroegere konden worden opgenomen.

c. Een berigt over de **haringvangst** in 1859 en op welke plaatsen en in welke omstandigheden die het gunstigst was.

De premien, door Uwe Excellentie uitgeloofd voor het doen van daartoe betrekkelijke aanteekeningen, hebben op die waarnemingen goed gewerkt, zoodat na verloop van eenigen tijd meer bepaald nuttige wenken zullen kunnen worden gegeven.

Uit den aard der zaak volgt dat de twee eerstgenoemde werken de belangrijkste zijn. De zeeman zal er zich wel bij bevinden, indien hij de zeilaanwijzingen volgt en zich door het voorbeeld van hen, die vroeger een anderen koers volgden, laat bewegen om ze te kiezen; de duur der reizen, naar de verschillende wegen geordend, doet klaarblijkelijk zien, dat men langs den aangewezen weg in het algemeen de gunstigste omstandigheden aantreft.

Men vindt er ook in tabellen, uit de eigen waarnemingen der gezagvoerders getrokken, duidelijk aangetoond, dat op de nieuw aanbevolen route niet alleen de snelste reis, maar ook de minste stormen te wachten zijn, terwijl er voor bepaalde streken ten zuiden van de Kaap de Goede

Digitized by Google

Hoop ook bepaalde aanwijzingen in te vinden zijn, welke doen zien dat de te huis varende schepen door digter onder den wal heen te gaan, veel minder aan stormen zijn blootgesteld, en andere schepen daarentegen, zelfs onder matigen wind zeilende, ten zuiden met stormen moeten kampen.

Windkaarten. De bijzondere windkaarten, welke zich alle door groote doelmatigheid aanbevelen, omdat zij den gezagvoerder in staat stellen met één blik te overzien, hoedanig waarschijnlijk in eene gegeven maand op eene gegeven plaats de wind zal zijn, zijn afgewerkt en uitgegeven.

Ook is thans het groote werk ondernomen om door eene groote algemeene windkaart een overzigt over het geheel te geven. Van den afloop van dit werk, meer bepaald door den heer Bowier behartigd, hoop ik in een volgend verslag te zullen kunnen spreken, even als over andere werkzaamheden van groot belang, die insgelijks in dit jaar werden ondernomen.

Commissiën. De Commissien in onze handelsplaatsen, Amsterdam, Rotterdam, Dordrecht, Middelburg, hebben weder veel bijgebragt tot uitdeeling der werken en tot het aanmoedigen der gezagvoeders. In Rotterdam zijn door de Commissie medailles uitgereikt. Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Hendrik der Nederlanden heeft zelf die medailles uitgereikt en de gezagvoeders toegesproken. Tot hetzelfde einde zijn op nieuw medailles uitgeloofd.

Premien. De Koninklijke Zeil- en Roeivereeniging had in 1857 een prijs van *f* 200 uitgeloofd voor het binnen twee jaren best inkomend journal. Op de voordragt van den direeteur der afdeeling zeevaart, is voor het ontvangen van dien prijs voorgedragen de heer P. H. Hazewinkel, gezagvoerder van het fregatschip *Zeeland*, rreds vroeger als een kundig medewerker bekend.

Ook de Nederlandsche Maatschappij van Nijverheid heeft hare gouden medaille uitgeloofd aan den gezagvoerder, die het beste extract-journaal binnen den tijd van twee jaren zal hebben ingeleverd, terwijl aan het naastbijkomend journaal de tweede gouden medaille zal worden toegekend; voor het geval dat meer dan één journaal, door verschillende gezagvoerders ingezonden, gelijke aanspraak mogten hebben, zal ieder hunner de tweede gouden medaille ontvangen.

Aan aanmoediging van verschillende zijden ontbreekt het dus niet. Wij weten niet, zegt het rapport, waar wij ons meer over moeten verheugen, òf omdat wij daarin een bewijs zien dat de handel, nijverheid en zeevaart als om strijd de nuttige werking van het Instituut erkennen en dus gewis zullen ondersteunen, indien een wenschelijke maatregel door het Instituut mogt worden aanbevolen, òf omdat langs dien weg de deugdzaamheid der waarnemingen al meer en meer bevorderd wordt.

In het algemeen werken de commissien hierop hoogst gunstig, omdat zij zooveel mogelijk voorkomen, wat helaas nog te veel plaats vindt, dat onvoldoende instrumenten door de gezagvoerders worden medegenomen. Zij geven zich veel moeite en ontzien geene kosten om het den gezagvoerders gemakkelijk te maken, dat zij goede en vergeleken instrumenten verkrijgen. Mogten de gezagvoerders slechts meer bij die commissien of bij het Instituut te rade gaan.

— Wij vermeldden onlangs de toenemende waarschijnlijkheid dat het bezigen van *locomotiven* op gewone straatwegen in gebruik zal komen; in Engeland zijn menigvuldige proeven daarmede genomen, waarvan vele goed zijn gelukt; ook te Vlissingen is onlangs dergelijke proef genomen. Eenigen tijd

Digitized by Google

geleden is daar ten behoeve der marinewerf uit Engeland aangevoerd een locomotief, bestemd tot het vervoer van hout enz. op verschillende werven. Dit werktuig is beproefd en heeft langs het dok gestoomd. Naar het schijnt voldoet het aan het oogmerk, en men kan dus weldra verwachten, dat het vervoer van zware vrachten daarmede geregeld zal plaats hebben. De vrees die men koesterde, dat de straat en de huizen langs het dok hierdoor veel zouden lijden, schijnt ongegrond te zijn, geweest ten minste men verzekert, dat de straat volstrekt niets geleden heeft.

— Het Staatstoezigt op de **Spoorwegdiensten** wordt gaandeweg georganiseerd volgens de grondslagen die door de policie-wet van Augustus 1859, en het Kon. Besluit van April 1860 zijn aangegeven. Wij deelden onlangs kortelijk den werkkring mede van den *Raad van toezigt op de Spoorwegdiensten*. Bij dien raad is voorts een algemeen opzigter op het stoomwezen werkzaam, door welken ambtenaar (den heer Bernet, vroeger te Feyenoord als ingenieur werkzaam), van regeringswege eene reis naar België en Hanover is volbragt, ten einde aldaar de spoorweg-exploitatie en bepaaldelijk het werktuigkundig gedeelte meer van nabij te leeren kennen.

Voorts zijn door den Min. v. Binn. Z. speciale *spoorwegopzieners* benoemd, als: bij den Rijnspoorweg, eind *Amsterdam—Rotterdam* de heer v. Duyl (civ. ing.); eind Utrecht—grenzen, de heer Janssen; Holl. spoorweg, de heer Hendriks; Antwerpsche lijn, de heer Starck (civ. ing.); bij den Aken-Maastrichtsche weg, de heer Wencker (civ. ing.); door deze ambtenaren wordt, overeenkomstig eene speciale instructie, een aanhoudend toezigt op den weg en de dienst onderhouden, terwijl zij van hunne bevindingen rapport doen aan den *Raad van toezigt*. Een afzonderlijk koninklijk besluit tot verdere regeling van verschillende verpligtingen der maatschappijen, de beambten en het publiek, zal de vereischte voorschriften geven voor veiligheid en orde in de uitoefening van de dienst. Deze belangrijke maatregel van inwendig bestuur, is blijkens verklaring der regering bij de behandeling der Staatsbegrooting, thans onder behandeling, zoodat de afkondiging welligt over eenigen tijd mag tegemoet worden gezien. Dan zal dit belangrijk punt van inwendige policie geregeld zijn, en zal het van de verdere medewerking des publieks afhangen, om van het spoorwegverkeer al dat nut te verkrijgen dat het aanbrengen kan.

Een niet onbelangrijke maatregel hierbij is voorts de reeds vroeger besproken aanschrijving des ministers v. Binn. Z. dat namelijk de particulieren die klagten hebben over de dienst-uitoefening der spoorwegen, die klagten directelijk bij den *Raad van toezigt* indienen, door welk collegie zij alsdan onderzocht worden.

— Den particulieren ondernemingsgeest mag men wederom op meer dan een nuttig doel gevestigd zien. In Groningen is een naamlooze vennootschap, tot overneming der landhuishoudkundige school aldaar tot stand gekomen (zie *Landb. Kronijk* in dit no.). Te Amsterdam wordt eene vereeniging opgerigt tot verschaffing van *slagtvleesch* tegen billijke prijzen (kapitaal *f* 200,000). Naar de namen der bestuurders te oordeelen, schijnt deze onderneming aan goede handen toevertrouwd. Hope men daarvan deselfde voordeelige uitkomsten om concurrentie aan de slagers te maken, als van de uitstekende meel- en broodfabriek te Amsterdam gedurende een paar jaren voor het brood mogt ondervonden worden. Door het voorbeeld van Amsterdam uitgelokt bestaat thans te 's Gravenhage een plan

Digitized by Google

tot dergelijke fabriek. Al is de *gemaal-belasting* in de residentie behouden, hetgeen steeds eenige belemmering geeft, zien wij niet in waarom dergelijke fabriek ook daar niet zoude kunnen slagen. Wel is waar heeft dergelijke fabriek, uit den aard der zaak de meeste kans in een zeer groot centrum van bevolking, en zijn Amsterdam en Rotterdam daarvoor bijzonder gunstig (vooral hier geldt het dat voor het geproduceerde de verhouding in de totaal-onkosten daalt, naarmate er meer geproduceerd kan worden), doch ook de Haag met Scheveningen biedt reeds een groote massa van verbruikers aan; voorts zoude het voor armbesturen en andere gestichten een voordeel opleveren hier hun brood te nemen; en eindelijk zoude eene levering aan naburige gemeenten, ja steden aan den spoorweg gelegen, geen onwaarschijnlijke zaak zijn. Wij voor ons rekenen het zeer mogelijk, ja waarschijnlijk, dat dit gaandeweg zal plaats vinden; als men ten minste de goede uitslagen der Amsterdamsche broodfabriek nagaat, alwaar door personen uit den arbeidersstand de verklaring wordt afgelegd, dat zij zich beter doorvoed gevoelen sedert zij het (nimmer vervalschte) brood der fabriek gebruiken. Nu zoude het o. i. zeer weldadig zijn indien diezelfde concurrentie zich ook tot naburige steden kon uitstrekken, b. v. in Haarlem, waar het brood een uur na het bakken kon geleverd worden, en waar het tarwebrood nog steeds 3 à 4 Ct. per Neerl. pond hooger is dan tegenwoordig te Amsterdam, niettegenstaande de afschaffing der Gemaal-belasting op de broodprijzen in beide steden een gunstigen invloed heeft gehad.

— Het **Gymnasium Willem III** te Batavia, waarvan wij vroeger (zie *Bijbl. Economist* 1859 p. 463 v.) organisatie vermelden, is 15 Sept. ll. geopend. Blijkens de laatst ontvangen berigten, worden kosten noch moeite gespaard om deze opvoedings-instelling op goede grondslagen te vestigen. Ult. Sept. had de inrigting reeds 60 *internes*, in zoogen. *heele kost* (benevens 4 externes), en onder de hoofd-directie van den rector Dr. Naber, is de leiding van het onderwijs aan een uitstekend personeel van docenten, zoo in de oude en nieuwe talen, geschiedenis enz., als voor de wis- en natuurkundige wetenschappen, toevertrouwd.

— Onder de latere **weldadigheids-instellingen** verdienen die welke ten doel hebben, behoeftige huisgezinnen door geschikte personen te doen bezoeken, en des noods verplegen, zeer de aandacht. Eene nieuwe dergelijke is onlangs opgerigt te Amsterdam als: „Vereeniging voor de ziekenoppassing bij Israelieten;" De statuten dier vereeniging zijn bij Kon. Besl. van 7 November ll. goedgekeurd. — Het doel dezer vereeniging is: *a* de opleiding van personen van de israelitische godsdienst van beider geslacht tot het oppassen van zieken in israelitische huisgezinnen, of van enkele lijders van de israël. godsdienst; *b* het verschaffen van verpleging aan de zieken door middel van daartoe door het bestuur der vereeniging aan te wijzen geschikte personen. Lid der vereeniging is hij die ten haren behoeve jaarlijks minstens eene som van *f* 2.50 bijdraagt.

— Onder den titel van *Billiton-maatschappij* is vergunning verleend tot het oprigten van eene vennootschap, die ten doel heeft het ontginnen van delfstoffen bevattende gronden, en het in cultuur brengen van onbebouwde gronden op het eiland Billiton. De tegenwoordige onderneming is de uitgebreide voortzetting eener vorige, welke reeds eenige jaren een aanvang heeft genomen, en tot welke onderneming door het gouvernement der

Digitized by Google

Nederlanden in het jaar 1852 concessie verleend is aan Z. K. H. Prins *Hendrik* en den sedert overleden heer baron *van Twijl van Serooskerken*. De vennootschap is aangegaan voor den tijd van 99 jaren; haar kapitaal is bepaald op vijf millioen gulden, verdeeld in aandeelen van *f* 1000. Z. K. H. Prins *Willem Frederik Hendrik* is beschermheer der vennootschap. De Staats-Ct. van November bevat de uitvoerige akte van vestiging dier maatschappij.

De **telegraphische** verbinding tusschen Batavia en Singapore schijnt volgens de *Singapore Free Press* van 13 September ll. voor goed afgebroken te zijn, en naar wij vernemen, bestaat bij de Nederlandsche regering het plan, waarvan de noodzakelijkheid trouwens in het oog springt, om eenen nieuwen kabel te leggen. Naar alle waarschijnlijkheid zal deze zoo veel mogelijk langs de kusten der verschillende eilanden tusschen deze plaats en Batavia gelegd worden, ten einde bij voorkomende schade, de herstelling spoediger en gemakkelijker te doen plaats hebben dan tot nu toe het geval was, en de kans van avarij, door schepen, stroomen en rotsen te veroorzaken, te verminderen. Het eenige bezwaar wat hiertegen geopperd kan worden is de risico dat de kabel thans meer dan vroeger blootgesteld is aan de hebzucht van dieven. Naar wij vernemen is onlangs een Arabier te Palembang betrapt op het afsnijden van den telegraafdraad; hiervoor werd hij opgehangen en zal deze straf voor geruimen tijd een afschrikkend voorbeeld daargesteld hebben.

De aanhoudende herstellingen waaraan alle onderzeesche telegraafkabels tot nu toe zijn onderhevig geweest, o. a. de lijnen in den Atlantischen Oceaan, de Middelandsche zee, Roode zee en Java-zee bewijzen ten volle dat er veel gebrekkigs in het fabrikaat of in het leggen der kabels bestaat. Het eerste is ten duidelijkste gebleken bij het teruggevondene gedeelte van de Atlantische lijn en kan er geen twijfel meer bestaan of de tegenwoordige wijze van legging stelt de kabel aan groote schade en risico bloot.

— De leerstoelen der Staathuishoudkunde aan twee onzer hoogescholen hebben verandering ondergaan. Na het verkrijgen van het emeritaat door den Hoogleeraar Ackersdijk te Utrecht, werd de heer O. van Rees, sedert eenige jaren Hoogleeraar bij de regtsgeleerde faculteit te Groningen, in zijne plaats benoemd, terwijl de daardoor te Groningen ontstane vacature werd vervuld door den heer Tellegen, procureur, en secretaris der kamer van Koophandel aldaar, schrijver van een werkje over Economie, waarvan wij vroeger melding maakten.

Het treden van den Hoogleeraar Ackersdijk uit het activiteits-kader der hoogleeraren is voorzeker een evenement in de wetenschappelijke wereld, waarin hij vele jaren lang zijne beste pogingen aanwendde tot verbreiding, en vaak tot verdediging, van die waarheden, welker kennis tot een welgeregeld staatsbestuur, zoo voor de regeringspersonen als de ingezetenen in 't algemeen, dringend noodig is. IJverig en gelukkig docent aan de hoogeschool, heeft hij zijn invloed toch ook meermalen daarbuiten doen gelden, en op een tijd dat de vrije uiting van gevoelens ten opzigte van regeringsdaden geenszins algemeen mogt heeten, en het onderwijs in de economie, men zal het moeten erkennen, zich veelal tot het overbrengen van de gevoelens der verschillende schrijvers bepaalde, heeft de heer Ackersdijk meermalen een moedig woord gezegd, om regering en volk beide op den weg te wijzen die naar zijne meening de ware was. — Nederland heeft in

Digitized by Google

hem steeds mogen vinden den ijverigen en onafhankelijken voorstander der gezonde economische begrippen.

De heer Ackersdijk heeft voorts veel buitenlandsche reizen gedaan, en menige wetenschappelijke relatie daarbij aangeknoopt. Steeds een groot voorstander van statistiek mogt hij het genoegen smaken voor de organisatie eener centrale rijks-commissie v. Statistiek in de eerste plaats geraadpleegd te worden, en bij de organisatie daarvan, tot Voorzitter der commissie benoemd te worden.

Moge Nederland zich nog vaak in het bezit van even ijverige en onafhankelijke hoogleeraren verheugen.

— Wederom zijn twee uitstekende boekjes, grootendeels van economische strekking, onze literatuur komen verrijken. De *praktische volks-almanak* voor 1861, Haarlem A. C. Kruseman, en de *Volks-almanak* der maatsch. tot Nut van 't Algemeen. Beide bevatten een schat van lezenswaardige stukjes door welbekende schrijvers over onderwerpen van algemeen volksbelang of bepaaldelijk over landbouw, huishouding, gezondheidsleer, enz. In het laatstgenoemde werkje vestigen wij de aandacht op een uitstekend artikel van den hoogleeraar Opzoomer, over *Schoolpligtigheid*.

Beantwoorden nu beide werken aan den titel *Volks-almanak?* Neen, meenen wij, wanneer men daaronder verstaat, dat zij vooral door de mindere klassen zullen gelezen worden; dat doel schijnen zij beide, doch vooral de Almanak van 't nut, minder te zullen bereiken, doch beide bevatten een schat van artikelen die de meest gewigtige *volks*belangen raken, en die door hun stijl en strekking juist onder het bereik der meest beschaafde standen vallen. Door dezen zullen zij met graagte worden gelezen, en te hunnen tijd vruchten kunnen dragen ten nutte van het volk. In dien zin opgevat, zijn beide echte *volks*boeken. Mogen zij inderdaad *praktisch* werken door tot een opvolging hunner lessen te voeren.

— Terwijl eene geheele regeling der **gemeentebelastingen** in verband met het Rijks-belastingstelsel nog in de toekomst ligt, gaan sommige gemeenten met cordaatheid voort op den ingeslagen weg tot afschaffing van sommige der meest drukkende **accijnsen**. Zoo heeft de gemeenteraad van Haarlem onlangs met zeer groote meerderheid besloten tot de afschaffing der gemeentebelasting op de steenkolen.

Dit besluit verdient voorzeker gelukkig genoemd te worden. Vooral bij de uitbreiding der teruggaven van den accijns ten behoeve der nijverheid, is er aan deze heffing velerlei bezwaar verbonden, en het misbruik dezer vrijdommen is in digtbevolkte gemeenten, waar de surveillance onmogelijk alle panden kan omvatten, nimmer geheel te weren.

Deze misbruiken worden nu wel niet geheel weggenomen, zoolang de rijksaccijns blijft bestaan, doch zij worden toch in zooverre tegengewerkt, dat het verschil tusschen steenkolen met vrijdom, en die zonder vrijdom ingeslagen, althans met het bedrag der gemeentebelasting verminderd, en dus het voordeel van het ongeoorloofd verbruik zooveel geringer wordt.

Wij meenen dat dit voorbeeld ook in andere gemeenten allezins navolging verdient. De steenkolen-accijns is geenszins een algemeen voorkomende gemeentebelasting, en waar zij geheven wordt, is zij, tengevolge der veelvuldige restitutie, niet een zeer belangrijk middel van inkomsten. (Verg. een statistiek overzigt der gemeentebelastingen, *Bijblad Economist*, 1858. p. 384). Niettemin wordt bij afschaffing van gemeenteopcenten de

Digitized by Google

verbruiks-prijs voor de ingezetenen vrij aanmerkelijk daardoor verligt (ca. 30 cents per mud). Nu valt het niet te ontkennen dat tegen eene afschaffing van den steenkool-accijns op zich zelve, de tegenwerping kan gemaakt worden, dat de concurrerende brandstof, de *turf*, belast blijft; het voordeel om *steenkool* en *coke* te stoken wordt thans in verhouding tot den turfprijs nog vergroot, en dus moet niet uit 't oog worden verloren, dat het besluit een ongunstigen invloed kan hebben, ook op de opbrengst van den turf-accijns als gemeente-middel in diezelfde gemeenten. Maar ook dit heeft zijne goede zijde, daar het de aandacht meer en meer zal vestigen op den gereedelijksten weg om, zoo mogelijk, ook dezen accijns te ontberen, en alzoo tot trapsgewijze opheffing van ons noodlottig stelsel van gemeente-accijnsen te geraken. Hoezeer dit, bij ernstig streven, mogelijk is, wordt door Haarlem inderdaad wel bewezen. Haarlem genoot vroeger met Dordrecht de treurige eer, om de eerste te zijn in de lijst der hoogst aangeslagene voor *gemaal-opcenten* — 350 opcenten op de *tarwe*, (verg. Indirecte Belasting als middel van plaatselijke inkomst. 1851. Amst. Gebhard). Directe belasting behalve de opcenten op grondbelasting en personeel, werd niet als gewoon middel geheven, doch alleen in buitengewone omstandigheden te baat genomen. Hoewel tot een matig bedrag geheven, verwekte die invoering van den hoofdelijken omslag dan telkens tegenzin, en men was blijde dien weder af te schaffen, zoodra de middelen het slechts eenigzins toelieten. Zoodoende zag men hier willekeurig af van dat voordeel van *gewend zijn* aan een belasting, hetwelk men zoo vaak als een argument ten voordeele der gemeente-accijnsen hoort aanprijzen. Hoe het zij, de verrassende opheffing der Rijks-gemaalbelasting vond plaats, en Haarlem volgde even als Amsterdam, Rotterdam en Dordrecht en andere steden, kloekmoedig op den aangegeven weg. De gemaalbelasting, die niet minder dan p. m. *f* 3 per hoofd der bevolking opbragt, werd door een directe belasting, een hoofdelijken omslag vervangen, welke sedert, jaar op jaar met goed gevolg geïnd wordt. Zoo bleek dan ook hier wederom, hoe overdreven vaak de bezwaren zijn, welke men zich aangaande accijns-opheffing maakt, en dat de financieele toestand der gemeente er niet onder geleden heeft, dat bewijzen de sedert plaats gehad hebbende *amortisatie* van stedelijke schuld, en de demping van grachten, welke thans op uitgebreide schaal te Haarlem geschiedt.

Wij uiten den wensch dat op dezen weg van trapsgewijze herziening der plaatselijke belastingstelsels, door eenvoudige *afschaffing* van die accijnsen welker opbrengst slechts eenigzins gemist kan worden, als b. v. van den steenkolen-accijns, algemeen door de gemeenteraden moge worden voortgegaan. Het volgen van dien weg zal het dubbel voordeel aanbrengen, om, 1°. het vraagstuk eener algemeene wettelijke herziening der gemeentebelastingen, mogt het eenmaal daartoe komen, gaandeweg minder bezwarend te maken; terwijl het voorts, 2°. het zijne zal kunnen aanbrengen om ook eene afschaffing van den *Rijks-accijns op de brandstoffen* te bevorderen, welke afschaffing wij, én voor het algemeen én voor de kleine nijverheid vooral, als hoogst gewenscht, ja als noodzakelijk blijven rekenen.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

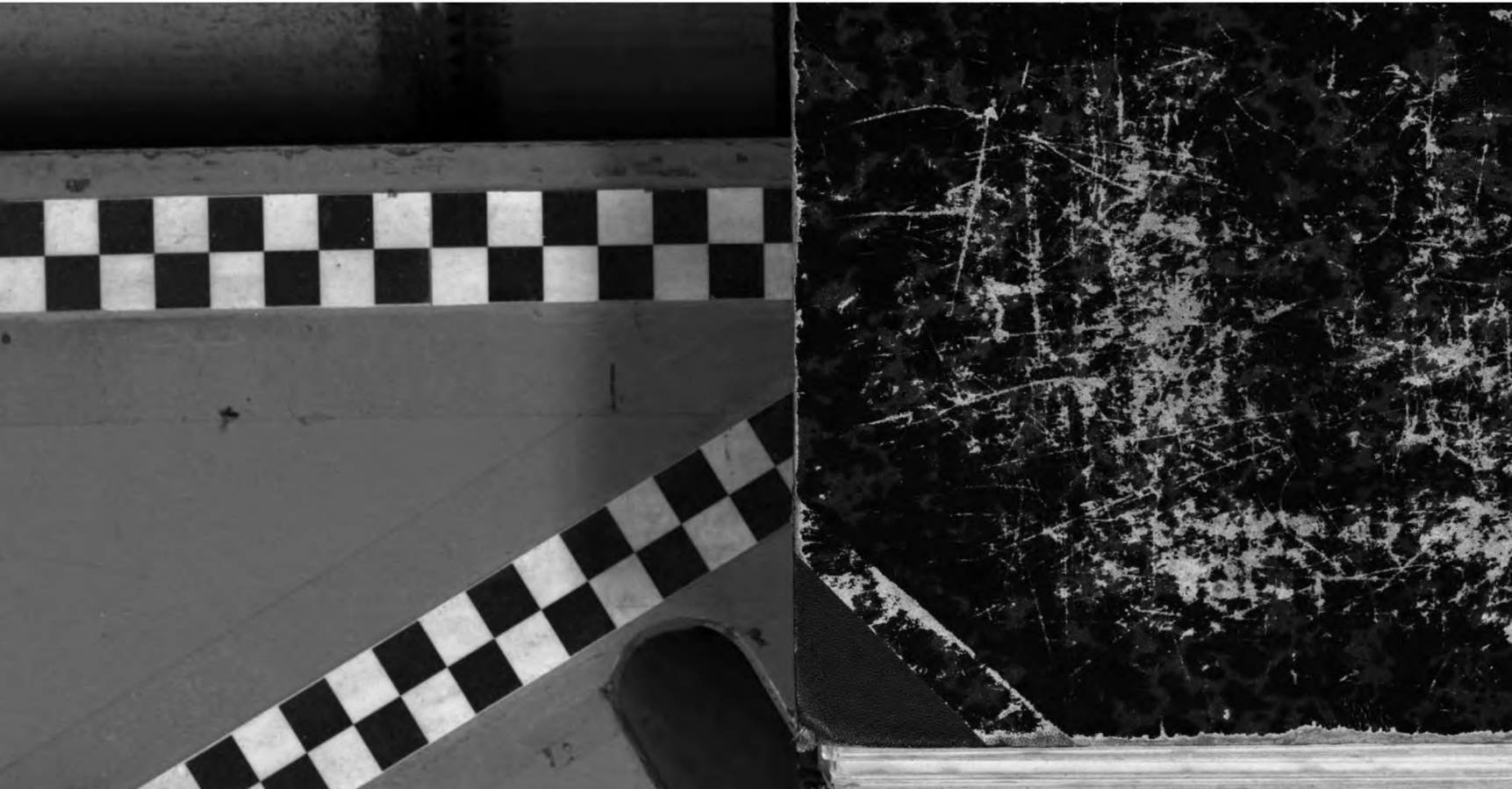

Digitized by Google